ספרי׳ – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה לזה פסח ושימוש אישי בלבד

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב״ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קכב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה נֵלֵךְ: ב עֲמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ
יְרוּשָׁלִָם: ג יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ
יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת
לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה ׀ יָשְׁבוּ
כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־
נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

תחילת זמן קידוש לבנה: יום ראשון בערב, ז׳ תשרי (נוהגים לקדש במוצאי יום הכיפורים)

סוף זמן קידוש לבנה: מוצאי שבת פרשת האזינו, י״ג תשרי

אגרות קודש

ב״ה, ה׳ תשרי, ה׳תשי״ד
ברוקלין, נ.י.

הנהלת כפר חב״ד

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר אני קבלת מכתבם מכ״ה אלול, ואף שאין הזמן גרמא לכתיבת מכתבים, הנה היות ששאלתם דחופה הנני עונה בהקדם.

תוכן שאלתם: באשר יש שתי אפשריות בהנוגע לקביעות מקום לבנין בית הספר לחקלאות ובית הספר למלאכה בהכפר, אם בסמיכות זה לזה או בריחוק מקום, ושואלים חוות דעתי בזה.

הנני אינני רואה חלק השלילה ברוחניות הדברים כשיהיו שני הבנינים סמוכים.

ואדרבה. ומצד הגשמי, הנה עליהם להתיעץ עם כל אלה המעונינים בדבר, ויעשו באופן שיעזור להתפתחות המוסדות ולהתפתחות הכפר. והשי״ת יצליחם. ויהי רצון אשר בעגלא דידן יגשו לבנין הבנינים הנ״ל בפועל ממש ושיהי׳ בהצלחה בגו״ר.

בברכת חתימה וגמר חתימה טובה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכא, קכב ..... ג

ג) מאמר ד״ה כנשר יעיר קנו גו׳
שבת פרשת האזינו, י״ג תשרי, ה׳תשכ״ט .....ה

ד) ברכות ערב יום הכיפורים, ה׳תשי״ב .....יג

ה) מוצאי יום הכיפורים, ה׳תשי״ב.....יד

ו) ש״פ האזינו, י״ג תשרי, ה׳תשי״ב.....יד

ז) ברכות ערב יום הכיפורים, ה׳תשכ״ט ..... יח

ח) ר״ד בעת סעודת מוצאי יום הכיפורים,
ה׳תשכ״ט ..... יט

ט) שיחת ש״פ האזינו, י״ג תשרי, ה׳תשכ״ט ...כ

י) לקוטי-שיחות חג הסוכות כרך יט, ג.....מב

יא) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג
הרה״ח המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל .. מז

יב) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת האזינו ..... מט

יג) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת האזינו .....נ

יד) שיעורי תהלים לשבוע פרשת האזינו .....עה

טו) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת האזינו .....עו

טז) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת האזינו .....פו

יז) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....פח

שיעורי רמב״ם

יח) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת האזינו....צא

יט) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת האזינו .קעה

כ) – ספר המצוות, לשבוע פרשת האזינו .... קצו

כא) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק כה-כו, דברי הימים פרק יא .....קצט

כב) משניות – מסכת חלה
ביאור קהתי .....רא

כג) עין יעקב מסכת יומא .....רו

כד) מסכת כתובות עם ביאורים
מדף פח עד דף צד ..... רח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כה) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רלז

כו) שולחן ערוך הלכות פסח
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רלז

כז) לקוטי תורה האזינו [ב]
אדמו״ר הזקן ..... רמ

כח) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רמב

כט) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״.....רמג

ל) תורת שמואל תרל״ג
אדמו״ר מוהר״ש ..... רמד

לא) ספר המאמרים – המשך תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב .....רמה

לב) ספר המאמרים – תרפ״ט
אדמו״ר מוהריי״צ .....רמה

לג) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ .....רמו

לד) ספר הזכרונות פרק קכט.....רמח

לה) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רנא

לו) חומש לקריאה בציבור .....רנג

לז) קריאת התורה למנחת שבת-קודש..... רס

לח) לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו .....רסא

לט) סדר מצות הדלקת נרות ליוה״כ וש״ק.....רסג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מחודש לשחרור מושא״ס בע״מ

בס"ד. שבת פרשת האזינו, י"ג תשרי, ה'תשכ"ט*

(הנחה)

1 **כְּנֶשֶׁר** יָעִיר קִנּוֹ גּוֹ' יִשָּׁאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ[1], וְיָדוּעַ
2 הַפֵּרוּשׁ שֶׁל בַּעַל הַהִלּוּלָא[2], שֶׁ'נֶּשֶׁר' הוּא
3 בְּחִינַת רַחֲמִים, וּ"כְּנֶשֶׁר יָעִיר" גּוֹ' הוּא בְּחִינַת
4 'רַחֲמִים רַבִּים'. וּמַה שֶּׁכָּתוּב "יִשָּׂאֵהוּ עַל
5 אֶבְרָתוֹ", אַף שֶׁאֵין לוֹ גּוּף וְאֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף[3],
6 הוּא כִּי "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם"[4], וְהוּא עִנְיַן רמ"ח
7 אֵבְרִין דְּמַלְכָּא הַנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי רמ"ח פִּקּוּדִין[5],
8 שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת "מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ
9 עֲשָׂאוּנִי"[6]. וְזֶהוּ עִנְיַן "יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ",
10 שֶׁמִּצַּד הָ'רַחֲמִים רַבִּים' דִּבְחִינַת 'נֶשֶׁר', הִנֵּה
11 עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה נַעֲשָׂה הָעִלּוּי לְמַעְלָה מִבְּחִינַת
12 רמ"ח אֵבְרִין דְּמַלְכָּא שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת (יִשָּׂאֵהוּ
13 עַל אֶבְרָתוֹ). וְזֶה מַתְאִים עִם הַמְּבֹאָר בַּקַּבָּלָה[7]
14 שֶׁחַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה בָּהֶן מֵאִיר מִ'י"ג תִּקּוּנֵי דִּקְנָא',
15 וּלְמַעְלָה יוֹתֵר 'נֶשֶׁר' הוּא בְּחִינַת 'עַתִּיק' שֶׁנֶּעְתַּק

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתורה בשירת האזינו:
2 **כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ גּוֹ'** ופירש רש"י: "ינהגם [הקדוש־ברוך־הוא מנהיג את
3 בני ישראל] ברחמים ובחמלה כנשר הזה רחמני על בניו... יעיר קינו, יעורר
4 בניו, על גוזליו ירחף, אינו מכביד עצמו עליהם אלא מחפף, נוגע ואינו נוגע...
5 " **יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ**[1]", "נושאן
6 על כנפיו", **וְיָדוּעַ הַפֵּרוּשׁ שֶׁל**
7 **בַּעַל הַהִלּוּלָא**[2], אדמו"ר מהר"ש
8 שנסתלק ביום י"ג תשרי (שנת תרמ"ג)
9 **שֶׁ'נֶּשֶׁר' הוּא בְּחִינַת רַחֲמִים,**
10 מידת הרחמים למעלה באלוקות
11 **ו"כְּנֶשֶׁר יָעִיר" גּוֹ' הוּא**
12 **בְּחִינַת 'רַחֲמִים רַבִּים'** דרגה
13 יותר גבוהה במידת הרחמים. **וּמַה**
14 **שֶּׁכָּתוּב** כאן שמידת הרחמים
15 העליונה נמשלה לנשר הנושא את בניו
16 על כנפיו **"יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ",**
17 **אַף שֶׁאֵין לוֹ** לקדוש־ברוך־הוא
18 **גּוּף וְאֵין לוֹ** אפילו **דְּמוּת**
19 **הַגּוּף**[3], ואם כן איך אפשר לומר
20 עליו לשונות אלו של נשיאה על
21 כנפיים, הוא משום שעניין הנשיאה על
22 הכנפיים מתפרש כאן במשמעות
23 רוחנית **כִּי "זֹאת הַתּוֹרָה**
24 **אָדָם"**[4], נאמר בתורה (בדיני פרה
25 אדומה בפרשת חוקת) "זאת התורה
26 אדם" ומפרשים שהכתוב רומז על קשר
27 ושייכות פנימית בין מצוות התורה
28 ל'אדם' **וְהוּא עִנְיַן רמ"ח** 248
29 **אֵבְרִין דְּמַלְכָּא** אברי המלך, הוא
30 הקדוש־ברוך־הוא, האדם העליון (שמספרם כמספר אברי גוף האדם שלמטה),
31 **הַנַּעֲשִׂים** כביכול **עַל־יְדֵי רמ"ח פִּקּוּדִין**[5], 248 המצוות (מספרם של
32 מצוות־עשה) **שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת** גורמים כמאמר חכמינו ז"ל,
33 **"מַעֲלֶה אֲנִי** הקדוש־ברוך־הוא **עֲלֵיכֶם** על בני ישראל המקיימים את
34 המצוות **כְּאִלּוּ עֲשָׂאוּנִי"**[6].
35 וכמבואר בספר התניא: "שאמרו בזהר דאורייתא וקודשא־בריך־הוא כולא חד
36 ובתיקונים פירשו דרמ"ח פיקודין אינון רמ"ח אברין דמלכא לפי שהמצוות
37 הן פנימיות רצון העליון וחפצו האמיתי המלובש בכל העולמות העליונים
38 ותחתונים להחיותם כי כל חיותם ושפעם תלוי במעשה המצוות של התחתונים
39 כנודע. ונמצא שמעשה המצוות וקיומן הוא לבוש הפנימי לפנימיות רצון
40 העליון שממעשה זה נמשך אור וחיות רצון העליון להתלבש בעולמות ולכן

ביאור בדרך אפשר

41 נקראים אברי דמלכא דרך־משל, כמו שאברי גוף האדם הם לבוש לנפשו
42 ובטלים לגמרי אליה מכל וכל כי מיד שעולה ברצונו של אדם לפשוט ידו או
43 רגלו הן נשמעות לרצונו תיכף ומיד בלי שום צווי ואמירה להן ובלי שום
44 שהייה כלל אלא כרגע ממש כשעלה ברצונו. כך דרך־משל החיות של מעשה
45 המצוות וקיומן הוא בטל לגמרי לגבי
46 רצון העליון המלובש בו ונעשה לו
47 ממש כגוף לנשמה".
48 **וְזֶהוּ עִנְיַן "יִשָּׂאֵהוּ עַל**
49 **אֶבְרָתוֹ"**, וזו המשמעות הפנימית
50 של נשיאת בני ישראל על־ידי הקדוש־
51 ברוך־הוא 'על כנפיים', **שֶׁמִּצַּד**
52 **הָ'רַחֲמִים רַבִּים'** של הקדוש־
53 ברוך־הוא על בני ישראל **דִּבְחִינַת**
54 **'נֶשֶׁר', הִנֵּה עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה**
55 שבני ישראל עושים **נַעֲשָׂה הָעִלּוּי**
56 **לְמַעְלָה מִבְּחִינַת רמ"ח אֵבְרִין**
57 **דְּמַלְכָּא שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת,**
58 כשם שהנשיאה על הכנפיים
59 **(יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ)** מסמלת
60 הרמה והגבהה מעל הנשר, כך למעלה
61 התשובה פועלת התעוררות רחמים
62 רבים בדרגה גבוהה, למעלה ממה
63 שנפעל ב'אברי המלך' על־ידי קיום
64 המצוות.
65 **וְזֶה** האמור כאן **מַתְאִים עִם**
66 **הַמְּבֹאָר בַּקַּבָּלָה**[7] **שֶׁחַיּוֹת**
67 **הַמֶּרְכָּבָה** האלוקית העליונה
68 (המתוארת בדברי הנביאים ישעיה
69 ויחזקאל) **בָּהֶן מֵאִיר מִ'י"ג**
70 **תִּקּוּנֵי דִּקְנָא'**, י"ג מידות הרחמים הנזכרות בדברי חכמינו ז"ל (הנרמזות
71 בפסוק "ה', ה' א־ל רחום וחנון" וכו') נקראת בתורת הסוד "י"ג תיקוני הזקן",
72 והרי הנשר הוא אחד מ'חיות הקודש' (כינוי למלאכים שונים בדרגות שונות),
73 כך שהאמור כאן על הקשר בין "כנשר יעיר קנו" להתעוררות רחמים רבים
74 מתאים לאמור בקבלה שיש הארה מיוחדת של י"ג מידות הרחמים על 'חיות
75 הקודש' שבמרכבה ובכללן הנשר, **וּלְמַעְלָה יוֹתֵר** בדרגה גבוהה יותר
76 מהמלאכים שבמרכבה והרחמים רבים המאירים בהם, **'נֶשֶׁר'** רומז לדרגה
77 נעלית יותר **הוּא בְּחִינַת 'עַתִּיק'** בבחינת 'כתר עליון' (שלמעלה מעשר
78 הספירות, כשם שהכתר כפשוטו הוא מעל הראש) יש כמה בחינות, והעניין
79 הפנימי והנעלה שב'כתר' נקרא 'עתיק יומין' (כלומר, נעתק ונבדל מ'יום'
80 במשמעות של הארה וגילוי), 'עתיק' **שֶׁנֶּעְתַּק וְנִבְדָּל מִכָּל סֵדֶר**

---

*) המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א. 1) האזינו לב, יא. 2) תרמ"א (המשך יונתי תר"מ – תורת שמואל שער שמיני ע' מד). 3) ע"פ פיוט יגדל. 4) חוקת יט, יד. וראה זח"ב קיז, ריש ע"ב. 5) ראה תניא רפכ"ג. 6) זח"ג קיג, א. וראה ויק"ר פל"ה, ז. 7) ראה זח"א יח, סע"ב. רמ"ז לזח"ג ס"פ עקב. הובא באוה"ת האזינו ע' א'תרפה. רד"ה כנשר יעיר קנו תרע"ח (סה"מ תרע"ח ס"ע כג ואילך). רד"ה הנ"ל תרפ"ב (סה"מ תרפ"ב ע' לג).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

1 **וְנִבְדָּל מִכָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁלָּכֵן מִצַּד**
2 **בְּחִינָה זוֹ אֵין שׁוּם מְדִידוֹת וְהַגְּבָלוֹת, גַּם לֹא**
3 **הַמְּדִידוֹת שֶׁבְּמַדְרֵגוֹת הֲכִי עֶלְיוֹנוֹת שֶׁבְּסֵדֶר**
4 **הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, עַד גַּם לַמְּדִידוֹת דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת.**
5 **וְלָכֵן מִצַּד בְּחִינָה זוֹ "יִשָּׁאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ". וְיֵשׁ**
6 **לוֹמַר בְּדֶרֶךְ־אֶפְשָׁר, שֶׁזֶּהוּ גַּם־כֵּן הַטַּעַם מַה**
7 **שֶּׁקּוֹרְאִין פָּרָשַׁת הַאֲזִינוּ בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, אוֹ**
8 **תֵּכֶף אַחֲרֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, כִּי אָז הוּא זְמַן**
9 **הַתְּשׁוּבָה, אֲשֶׁר גַּם מִי שֶׁחָטָא, בֵּין חֵטְא כִּפְשׁוּטוֹ**
10 **וּבֵין חֵטְא מִלְּשׁוֹן חִסָּרוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[8] אֲנִי וּבְנִי**
11 **שְׁלֹמֹה חַטָּאִים, וְהַיְנוּ שֶׁחָסֵר לוֹ בִּשְׁלֵמוּת**
12 **עֲבוֹדָתוֹ, הִנֵּה מִצַּד גְּלוּי בְּחִינַת 'נֶשֶׁר', עַל־יְדֵי**
13 **הַתְּשׁוּבָה נַעֲשֵׂת עֲלִיָּה לְמַעְלָה מִבְּחִינַת 'אֶבְרָתוֹ'.**
14 **וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב "כְּנֶשֶׁר" דַּוְקָא, וַהֲרֵי**
15 **כָּל אַרְבַּע חַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה, פְּנֵי אַרְיֵה פְּנֵי**
16 **שׁוֹר פְּנֵי נֶשֶׁר וְכוּ' הֵן בְּ"י"ג תִּקּוּנֵי דִּקְנָא', וְלָמָּה**
17 **אוֹמֵר "כְּנֶשֶׁר" דַּוְקָא. וְאַף שֶׁבְּחִינַת 'נֶשֶׁר' כָּאן**
18 **קָאֵי עַל בְּחִינַת 'עַתִּיק' כַּנַּ"ל, שֶׁבְּחִינַת 'עַתִּיק'**
19 **הוּא נֶעְתָּק וְנִבְדָּל מִכָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,**
20 **וּמִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁהוּא נֶעְתָּק וְנִבְדָּל מֵעוֹלָם הַבְּרִיאָה**
21 **שֶׁשָּׁם (בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה) הוּא אַרְבַּע חַיּוֹת**
22 **הַמֶּרְכָּבָה, מִכָּל־מָקוֹם מִמַּה שֶּׁכָּתוּב "כְּנֶשֶׁר" גּוֹ',**
23 **שֶׁמְּדַמֶּה אֶת בְּחִינַת 'עַתִּיק' וּבְחִינַת 'רַחֲמִים**
24 **רַבִּים' שֶׁלְּמַעְלָה לְ'נֶשֶׁר', הֲרֵי מוּבָן שֶׁמְּדַמֶּה**

ביאור בדרך אפשר

1 **הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** סדר המדריגות שבו האור האלוקי יורד מדרגה לדרגה
2 בסדר מסודר (כשכל דרגה קשורה בזו שלמעלה ממנה ובזו שלמטה ממנה
3 כמו חוליות של שרשרת האחוזות זו בזו) **שֶׁלָּכֵן** מאחר ש'עתיק' מובדל
4 לגמרי מ'סדר השתלשלות' של האור האלוקי המצומצם והמוגבל, **מִצַּד**
5 **בְּחִינָה זוֹ אֵין שׁוּם מְדִידוֹת**
6 **וְהַגְּבָלוֹת, גַּם לֹא הַמְּדִידוֹת**
7 **שֶׁבְּמַדְרֵגוֹת הֲכִי עֶלְיוֹנוֹת**
8 **שֶׁבְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** כי מה
9 שבתוך 'סדר השתלשלות', גם בדרגות
10 הכי עליונות, הרי הוא בתוך הגדרים
11 וההגבלות, ואילו 'עתיק' שלמעלה
12 מ'סדר השתלשלות' הוא למעלה מכל
13 מדידה והגבלה **עַד גַּם לַמְּדִידוֹת**
14 **דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת** ענייני התורה
15 והמצוות ירדו למטה בהתלבשות
16 בגדרים והגבלות (כמו שיעורי המצוות,
17 מספר הפרשיות בתפילין וכד') ולכן גם
18 הפעולה וההשפעה של התורה ומצוות
19 למעלה היא במידה מוגבלת וכאמור,
20 קיום 'רמ"ח' פיקודין' פועל ב'רמ"ח
21 אברין דמלכא', אבל עבודת התשובה
22 פועלת התעוררות רחמים רבים
23 ולמעלה מזה, גילוי בחינת 'עתיק'.
24 **וְלָכֵן מִצַּד בְּחִינָה זוֹ "יִשָּׁאֵהוּ**
25 **עַל אֶבְרָתוֹ",** מעל הגוף עצמו,
26 היינו מעל כל המדידות וההגבלות,
27 אפילו ההגבלות של תורה ומצוות,
28 כמבואר לעיל.
29 **וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ־אֶפְשָׁר,**
30 **שֶׁזֶּהוּ** עניין התעוררות הרחמים
31 הרבים שעל־ידי עבודת התשובה
32 הנרמז בכתוב "כנשר יעיר קנו", **גַּם־**
33 **כֵּן הַטַּעַם** לפי פנימיות העניינים
34 **מַה שֶּׁקּוֹרְאִין פָּרָשַׁת הַאֲזִינוּ**
35 בקריאת התורה בציבור **בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה** בשבת שבין ראש השנה
36 ליום הכיפורים, או בשבת הבאה **תֵּכֶף אַחֲרֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים,** כמו בשנה
37 זו, תשכ"ט (וזו גם הקביעות של שנת תש"פ) שקוראים פרשה זו בשבת שבין
38 יום הכיפורים לחג הסוכות **כִּי אָז** בתקופה זו של השנה **הוּא זְמַן**
39 **הַתְּשׁוּבָה** במיוחד, ביתר שאת מאשר כל ימות השנה, **אֲשֶׁר גַּם מִי**
40 **שֶׁחָטָא, בֵּין חֵטְא כִּפְשׁוּטוֹ** של עבירה על אחת ממצוות לא־תעשה
41 **וּבֵין חֵטְא מִלְּשׁוֹן חִסָּרוֹן** בלבד, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[8]** בספר מלכים בדברי
42 בת־שבע אם שלמה המלך, אודות המלכות אחרי דוד שאם לא יוחלט מראש
43 ששלמה ימלוך אחריו, **אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים,** היינו שהיא ושלמה

ביאור בדרך אפשר

44 בנה יהיו 'חטאים', חסרים את המלוכה **וְהַיְנוּ** ולעניינו 'חטא' מלשון חיסרון
45 פירושו שאיננו חוטא בעבירה בפועל, אבל **שֶׁחָסֵר לוֹ בִּשְׁלֵמוּת**
46 **עֲבוֹדָתוֹ, הִנֵּה מִצַּד גְּלוּי בְּחִינַת 'נֶשֶׁר',** שהיא התגלות רחמים
47 רבים העליונים **עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה נַעֲשֵׂת עֲלִיָּה לְמַעְלָה מִבְּחִינַת**
48 **'אֶבְרָתוֹ'** למעלה מה'כנף', היינו
49 דרגה נעלית יותר מ'אברין דמלכא'
50 שקשורים בקיום המצוות, כי בעבודת
51 התשובה יש מעלה ויתרון על קיום
52 המצוות על דרך הרגיל.
53 **וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב** כאן
54 **"כְּנֶשֶׁר" דַּוְקָא,** כלומר, יש מקום
55 לתמוה מדוע הכתוב המדבר על
56 התעוררות 'רחמים רבים', משתמש
57 דווקא במשל מהנשר **וַהֲרֵי כָּל**
58 **אַרְבַּע חַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה, פְּנֵי**
59 **אַרְיֵה פְּנֵי שׁוֹר פְּנֵי נֶשֶׁר וְכוּ'**
60 כלשון ביחזקאל "ודמות פניהם פני
61 אדם ופני אריה אל הימין לארבעתם
62 ופני שור מהשמאל לארבעתן ופני נשר
63 לארבעתן", כל ארבעת סוגי המלאכים
64 הללו הנקראים כאן "חיות הקודש" **הֵן**
65 **בְּ"י"ג תִּקּוּנֵי דִּקְנָא',** נמצאים
66 וקשורים לבחינת "י"ג תיקוני הזקן"
67 שהוא הכינוי בקבלה ל"י"ג מידות
68 הרחמים", כנזכר לעיל, **וְלָמָּה אוֹמֵר**
69 כאן הכתוב **"כְּנֶשֶׁר"** ומביא משל
70 לעניין התעוררות רחמים רבים על ידי
71 התשובה מ"נשר" **דַּוְקָא?**
72 **וְאַף שֶׁבְּחִינַת 'נֶשֶׁר' כָּאן קָאֵי**
73 מכוון **עַל בְּחִינַת 'עַתִּיק' כַּנַּ"ל,**
74 כמבואר לעיל שהכוונה לבחינת 'עתיק
75 יומין' שלמעלה מעשר הספירות
76 **שֶׁבְּחִינַת 'עַתִּיק' הוּא נֶעְתָּק**
77 **וְנִבְדָּל** ונעלה יותר **מִכָּל סֵדֶר**
78 **הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** המתחיל בעיקר בעולם האצילות **וּמִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁהוּא**
79 **נֶעְתָּק וְנִבְדָּל מֵעוֹלָם הַבְּרִיאָה שֶׁשָּׁם (בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה) הוּא**
80 **אַרְבַּע חַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה,** כמבואר בקבלה וחסידות שעיקר מדור
81 המלאכים הוא בעולם הבריאה, ולפי זה היה מקום לומר שהטעם לכך
82 שהדוגמה לרחמים רבים המובאת כאן היא מנשר דווקא כי הכוונה לרחמים
83 בלי גבול, למעלה מסדר השתלשלות וזה נרמז דווקא ב'נשר' כי 'נשר' האמור
84 כאן הוא בחינת 'עתיק', אך ההסבר הזה איננו מספק, כי **מִכָּל־מָקוֹם מִמַּה**
85 **שֶׁכָּתוּב "כְּנֶשֶׁר" גּוֹ', שֶׁמְּדַמֶּה אֶת בְּחִינַת 'עַתִּיק' וּבְחִינַת**
86 **'רַחֲמִים רַבִּים' שֶׁלְּמַעְלָה לְ'נֶשֶׁר', הֲרֵי מוּבָן שֶׁמְּדַמֶּה אוֹתוֹ**

8) מלכים־א א, כא. וראה לקו"ת מטות פב, א. נצבים נא, א. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

לא ל'נשר' הרומז לבחינת 'עתיק' שלמעלה מ'סדר השתלשלות' אלא **לְבִחִינַת 'נֶשֶׁר' שֶׁבְּסִדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּחִינַת 'נֶשֶׁר' שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה** שהיא בדרגות של 'סדר השתלשלות', **וְעַד לַנֶּשֶׁר הַגַּשְׁמִי שֶׁלְּמַטָּה** שבתור מציאות גשמית בוודאי יש בו את ההגבלות של 'סדר השתלשלות'. **וְכַיָּדוּעַ** בדברי חכמינו ז"ל **שֶׁנֶּשֶׁר הַגַּשְׁמִי שֶׁלְּמַטָּה** עוף הנשר כפשוטו **הוּא רַחְמָנִי**[9], **הֵפֶךְ הָעוֹרֵב**[10] שהוא בעל תכונות הפוכות מרחמנות, **וּלְנֶשֶׁר זֶה שֶׁלְּמַטָּה שֶׁהוּא רַחְמָנִי, הוּא** הכתוב (לפי ביאורו הפנימי בחסידות) **מְדַמֶּה אֶת בְּחִינַת הָ'רַחֲמִים רַבִּים' שֶׁלְּמַעְלָה** ויש לתמוה, כאמור, מדוע נבחר דווקא המשל מנשר? **וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה בְּאַרְבַּע חַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה,** כנאמר בנבואת יחזקאל **פְּנֵי אַרְיֵה** מכוונים **אֶל הַיָּמִין** של המרכבה, **וּפְנֵי שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאל, וּפְנֵי נֶשֶׁר הוּא בָּאֶמְצַע. שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁ'פְּנֵי נֶשֶׁר' בְּעִנְיָן הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה**[11] חכמינו ז"ל אמרו במדרש שהאבות, אברהם יצחק ויעקב הם המרכבה העליונה (ומוסבר על כך בחסידות שהמשמעות הפנימית של הדברים היא שביטול האבות לאלוקות הוא ביטול מוחלט כמו ביטול המרכבה אל הרוכב שהוא ביטול ברמה שאין לה שום רצון משלה) ומכך ש'פני נשר' הם באמצע, מובן שכאשר עורכים הקבלה בין 'חיות הקודש' שבמרכבה לאבות, 'פני נשר' **הוּא מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב,** שהיא **קַו הָאֶמְצָעִי. וְכַיָּדוּעַ שֶׁאַבְרָהָם** שמידתו היא מידת החסד **הוּא בְּקַו הַיָּמִין, יִצְחָק** שמידתו היא מידת הגבורה **בְּקַו הַשְּׂמֹאל** (כנאמר ב'פתח אליהו' "חסד דרועא ימינא, גבורה דרועא שמאלא'), **וְיַעֲקֹב** שמידתו מידת הרחמים **בַּקַּו הָאֶמְצָעִי** (וכמבואר בקבלה וחסידות שעשר הספירות נחלקות, באופן כללי, לשלושה 'קוים' — חח"נ (חכמה, חסד, נצח) בקו הימין, בג"ה (בינה, גבורה, הוד) בקו השמאל, ודת"י (דעת, תפארת — שהיא מידתו של יעקב אבינו ויסוד) בקו האמצעי.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם־כֵּן הֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים[12] שתחילה נאמר **כִּי חֵלֶק יְהוָה' עַמּוֹ, יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ גוֹ'** ובהמשך לזה נאמר **כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ גוֹ', דְּעִנְיָן "כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ" בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְ"יַעֲקֹב" גוֹ'. וְלָכֵן אוֹמֵר "כְּנֶשֶׁר" דַּוְקָא,** והמשל לרחמים העליונים הוא דווקא מנשר שהתכונה שלו היא מידת הרחמים **שֶׁהוּא מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, כִּי יַעֲקֹב הוּא** כדברי הזוהר **שְׁלִימוּ דַּאֲבָהָן**[13] שלימות האבות.

וּבְאוּר עִנְיַן מַעֲלַת קַו הָאֶמְצָעִי[14], הוא הקו של יעקב אבינו, מידת הרחמים, כנזכר לעיל, **הִנֵּה יָדוּעַ**[15] בתורת הסוד **שֶׁקַּו הָאֶמְצָעִי** למעלה באלוקות יש לו מעלה מיוחדת כי הוא כלשון הכתוב לגבי אופן הרכבת קרשי המשכן על ידי 'בריחים' **בְּרִיחַ הַתִּיכוֹן** כמו הבריח האמצעי שנכנס באמצע הכותל **הַמַּבְרִיחַ** שהולך ונמשך ומחבר **מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה,** היינו מההתחלה ועד הסוף. **וְיֵשׁ בָּזֶה** בעניין זה ש'הבריח התיכון' נמשך 'מן הקצה אל הקצה' **שְׁנֵי עִנְיָנִים. עִנְיָן אֶחָד הוּא שֶׁמַּבְרִיחַ** הולך ונמשך **מִן קָצֶה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹן עַד הַקָּצֶה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן** ומחבר ביניהם, היינו שמביא את עניינו והשפעתו של הקצה העליון ביותר עד לקצה התחתון ביותר. **וּכְמוֹ בְּרִיחַ הַתִּיכוֹן שֶׁבַּמִּשְׁכָּן שֶׁהָיָה מַבְרִיחַ** הולך ונמשך ומחבר **מִן קָצֶה הָאֶחָד שֶׁל הַמִּשְׁכָּן וְעַד לְקָצֵהוּ הַשֵּׁנִי**[16], **שֶׁלָּכֵן הָיָה אָרְכּוֹ** של 'הבריח התיכון' של המשכן **שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם אַמָּה**[17], כמבואר בהרחבה במפרשי התורה לפרשת תרומה העוסקת בנושא חיבור קרשי המשכן באמצעות הבריחים ובמיוחד על־ידי 'הבריח התיכון', האמצעי, **דִּכְמוֹ־כֵן הוּא בַּקַּו הָאֶמְצָעִי** למעלה באלוקות **שֶׁהוּא מַבְרִיחַ** ומחבר ומקשר **מִן הַקָּצֶה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹן עַד הַקָּצֶה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן.**

וּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ במעלתו של 'הבריח התיכון' **(מַה שֶּׁמַּבְרִיחַ מִן**

1 אוֹתוֹ לִבְחִינַת 'נֶשֶׁר' שֶׁבְּסִדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,
2 בְּחִינַת 'נֶשֶׁר' שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה, וְעַד לַנֶּשֶׁר הַגַּשְׁמִי
3 שֶׁלְּמַטָּה. וְכַיָּדוּעַ שֶׁנֶּשֶׁר הַגַּשְׁמִי שֶׁלְּמַטָּה הוּא
4 רַחְמָנִי[9], הֵפֶךְ הָעוֹרֵב[10], וּלְנֶשֶׁר זֶה שֶׁלְּמַטָּה
5 שֶׁהוּא רַחְמָנִי, הוּא מְדַמֶּה אֶת בְּחִינַת הָ'רַחֲמִים
6 רַבִּים' שֶׁלְּמַעְלָה. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה בְּאַרְבַּע
7 חַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה, פְּנֵי אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין, וּפְנֵי שׁוֹר
8 מֵהַשְּׂמֹאל, וּפְנֵי נֶשֶׁר הוּא בָּאֶמְצַע. שֶׁמִּזֶּה מוּבָן
9 שֶׁ'פְּנֵי נֶשֶׁר' בְּעִנְיָן הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה[11] הוּא
10 מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, קַו הָאֶמְצָעִי. וְכַיָּדוּעַ שֶׁאַבְרָהָם
11 הוּא בְּקַו הַיָּמִין, יִצְחָק בְּקַו הַשְּׂמֹאל, וְיַעֲקֹב בַּקַּו
12 הָאֶמְצָעִי. וְזֶהוּ גַּם־כֵּן הֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים[12] כִּי חֵלֶק
13 יְהוָה' עַמּוֹ, יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ גוֹ' כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ
14 גוֹ', דְּעִנְיָן "כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ" בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ
15 לְ"יַעֲקֹב" גוֹ'. וְלָכֵן אוֹמֵר "כְּנֶשֶׁר" דַּוְקָא, שֶׁהוּא
16 מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, כִּי יַעֲקֹב הוּא שְׁלִימוּ דַּאֲבָהָן[13].
17 **וּבְאוּר** עִנְיַן מַעֲלַת קַו הָאֶמְצָעִי[14], הִנֵּה יָדוּעַ[15]
18 שֶׁקַּו הָאֶמְצָעִי הוּא בְּרִיחַ הַתִּיכוֹן
19 הַמַּבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה. וְיֵשׁ בָּזֶה שְׁנֵי
20 עִנְיָנִים. עִנְיָן אֶחָד הוּא שֶׁמַּבְרִיחַ מִן קָצֶה הַיּוֹתֵר
21 עֶלְיוֹן עַד הַקָּצֶה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן. וּכְמוֹ בְּרִיחַ
22 הַתִּיכוֹן שֶׁבַּמִּשְׁכָּן שֶׁהָיָה מַבְרִיחַ מִן קָצֶה הָאֶחָד
23 שֶׁל הַמִּשְׁכָּן וְעַד לְקָצֵהוּ הַשֵּׁנִי[16], שֶׁלָּכֵן הָיָה
24 אָרְכּוֹ שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם אַמָּה[17], דִּכְמוֹ־כֵן הוּא בַּקַּו
25 הָאֶמְצָעִי שֶׁהוּא מַבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹן
26 עַד הַקָּצֶה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן. וּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ (מַה

---

9) תנחומא עקב ב. פירש"י האזינו שם. 10) תנחומא שם. 11) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. 12) האזינו שם, ט. 13) זח"א קמז, ב (בס"ת). שם קמט, ריש ע"ב. ועוד. 14) בהבא לקמן — ראה ד"ה כנשר הנ"ל (סה"מ תרע"ח ע' כד ואילך. תרפ"ב ע' לד ואילך). 15) ראה זח"ב קעה, ב. 16) ראה תרומה כו, כח. 17) ראה רבנו בחיי, תרומה שם. ספרים שהובאו בתורה שלמה, תרומה שם (אות פו).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הַקָּצֶה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹן וְנִמְשָׁךְ עַד לַקָּצֶה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן) תְּלוּיִים זֶה בָּזֶה, דְּלִהְיוֹת אַז עֵר נֶעְמָט פּוּן כיוון שהוא לוקח (ובא ונמשך) מ - **לְמַעְלָה מַעְלָה, לָכֵן הוּא נִמְשָׁךְ עַד לְמַטָּה מַטָּה, וְכַיָּדוּעַ שֶׁ׳עֹמֶק רוּם׳ וְ׳עֹמֶק תַּחַת׳ שַׁיָּכִים זֶה לָזֶה. דִּכְמוֹ־כֵן הוּא גַּם בָּעֲבוֹדָה, כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ הֲוָיָ׳, אֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּבְּחִינַת ׳עֹמֶק לִפְנִים מֵעֹמֶק׳ [שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן ״מַעֲמַקִּים״ לְשׁוֹן רַבִּים, כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר[18]] שֶׁלְּמַטָּה, הִנֵּה עֲבוֹדָה זוֹ מַגַּעַת לִבְחִינַת ׳עֹמֶק שֶׁלְּמַעְלָה׳, עַד לִשְׁלֵמוּת הַמְּחִילָה סְלִיחָה וְכַפָּרָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁהִיא ״לִפְנֵי הֲוָיָ״[19], וְעַד לִבְחִינַת ״וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ״[20], שֶׁבְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ פָּרָשָׁה זוֹ[21]. וְעִנְיָן הַשֵּׁנִי בַּקָּו הָאֶמְצָעִי, אֲשֶׁר מֵרֹאשׁוֹ וְעַד סוֹפוֹ הוּא בְּשָׁוֶה בְּלִי שִׁנּוּיִים. וְהַסִּבָּה לְהֶעְדֵּר הַשִּׁנּוּיִים שֶׁבּוֹ הוּא לִהְיוֹתוֹ מַבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹן, שֶׁמִּטַּעַם זֶה הוּא נִמְשָׁךְ עַד לְמַטָּה מַטָּה כַּנַּ״ל, וּבְכָל מָקוֹם הוּא בְּשָׁוֶה. דְּקַו הַיָּמִין וְקַו הַשְּׂמֹאל, לִהְיוֹת שֶׁהֵם רַק הֶאָרוֹת כּוּ׳, הִנֵּה הַסֵּדֶר בְּהֶאָרַת אוֹר הוּא, שֶׁכָּל מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה יוֹתֵר מִתְמַעֵט (וּמִשְׁתַּנֶּה), מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קַו הָאֶמְצָעִי וָוֹאס עֶר נֶעְמָט פּוּן לְמַעְלָה מַעְלָה כַּנַּ״ל, וְכַיָּדוּעַ אֲשֶׁר הַגַּם שֶׁכָּל הַקַּוִּין מַגִּיעִים בַּ׳כֶּתֶר׳, הוּא רַק בִּבְחִינַת חִיצוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קַו הָאֶמְצָעִי מַגִּיעַ לִבְחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר[22], לָכֵן הוּא בְּסוֹפוֹ כְּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ, בְּלִי שׁוּם שִׁנּוּי. וְהִנֵּה**

ביאור בדרך אפשר

הוּא בְּשָׁוֶה בְּלִי שִׁנּוּיִים באותה דרגה. **וְהַסִּבָּה לְהֶעְדֵּר הַשִּׁנּוּיִים שֶׁבּוֹ** ב׳קו האמצעי׳ מתחילתו ועד סופו, **הוּא לִהְיוֹתוֹ מַבְרִיחַ** הולך ונמשך **מִן הַקָּצֶה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹן, שֶׁמִּטַּעַם זֶה** דווקא משום שתחילתו היא בקצה העליון ביותר, **הוּא נִמְשָׁךְ עַד לְמַטָּה מַטָּה כַּנַּ״ל, וּבְכָל מָקוֹם** לכל אורך הדרגות שמלמעלה ועד למטה, **הוּא בְּשָׁוֶה** ובכל דרגה ודרגה ובכל עולם ועולם הוא מאיר באותה מידה ממש, כפי שממשיך ומבאר.

דְּקַו הַיָּמִין שעיקרו חסד (הקו של ׳פני אריה׳) **וְקַו הַשְּׂמֹאל** שעיקרו גבורה (הקו של ׳פני שור׳), **לִהְיוֹת שֶׁהֵם רַק הֶאָרוֹת** של העצם, מקור האור ולא העצם ממש **כּוּ׳, הִנֵּה הַסֵּדֶר בְּהֶאָרַת אוֹר** המתפשט ממקור האור **הוּא, שֶׁכָּל מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ** האור **לְמַטָּה יוֹתֵר** והולך ומתרחק ממקורו **הוּא מִתְמַעֵט** ויש פחות אור בכמות לעומת האור המאיר בתחילת ההארה, קרוב למקור **(וּמִשְׁתַּנֶּה** וגם איכות האור במקום רחוק מהמקור אינה דומה לאיכות האור כפי שהוא מאיר בקירוב למקורו), **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קַו הָאֶמְצָעִי וָוֹאס עֶר נֶעְמָט** ש׳לוקח׳, היינו בא ונמשך **פּוּן** מ- **לְמַעְלָה מַעְלָה כַּנַּ״ל,** הרי גם כשהוא מאיר למטה, זו אותה הארה כפי שהוא מאיר למעלה **וְכַיָּדוּעַ אֲשֶׁר הַגַּם שֶׁכָּל** שלושת **הַקַּוִּין** גם קו הימין וגם קו השמאל ולא רק קו האמצעי **מַגִּיעִים** יש להם ׳נגיעה׳ ושייכות **בַּ׳כֶּתֶר׳,** הדרגה שלמעלה מהספירות ולמעלה מההגבלות והגדרות ואם כן גם בקו הימין ובקו השמאל צריכות להיות, לכאורה, תכונות של בלי גבול ואין סוף שלא נחלש ולא חלים בו שינויים, אבל אין זה כך כי המקום ב׳כתר׳ שבו ׳מגיעים׳ גם קו הימין וקו השמאל **הוּא רַק בִּבְחִינַת חִיצוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר** ואין זה אמיתות ושלימות ה׳כתר׳. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קַו הָאֶמְצָעִי מַגִּיעַ לִבְחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר[22], לָכֵן הוּא בְּסוֹפוֹ כְּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ, בְּלִי שׁוּם שִׁנּוּי** הקו האמצעי מאיר **בְּסוֹפוֹ** שנגרם בהארות מקו הימין וקו השמאל

---

18) ראה זח״ב סג, ב. זח״ג ע, רע״א. 19) אחרי טז, ל. 20) קהלת יב, ז. 21) האזינו עא, ג. 22) ראה תו״ח נח סה, ב. המשך תער״ב ח״א ע׳ רכ ואילך. ח״ב ע׳ תשמב ואילך. סה״מ תרפ״ג ע׳ קז ואילך. תש״ז ע׳ 152 ואילך. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

כאשר הם מתרחקות ממקורן, וכפי שמבאר הרבי הרש"ב ב'המשך' תער"ב: "וידוע דקו האמצעי חלוק מב' הקוין דימין ושמאל בב' דברים, הא' שמבריח מן קצה העליון ביותר למעלה מב' הקוין דשרשן גם כן בכתר אך רק בבחינת חיצוניות הכתר, אבל קו האמצעי שורש המשכתו מבחינת פנימיות הכתר כו', ומבריח עד קצה התחתון ביותר דהיינו בחינת המלכות סוף כל דרגין דאצילות, דהנה חכמה [שהיא בקו הימין] ובינה [שהיא בקו השמאל] הרי בינה רק עד הוד אתפשטת, ויסוד אבא ארוך שנמשך עד יסוד זעיר־אנפין, אבל קו האמצעי מבריח עד בחינת המלכות סוף כל דרגין דאצילות ובבחינות האחרונות שבה כו'. והב' דאופן ההמשכה הוא דכללות הקו היא כמהות אחת ממש, ולא כמו הב' קוין כמו חח"ן [חכמה, חסד, נצח] מימין הרי החסד הוא מהות אחר מבחינת החכמה וכן בג"ה [בינה, גבורה, הוד] משמאל כו', מה שאין כן דת"י [דעת, תפארת, יסוד] כולם הם מהות אחת ממש... והיינו שהדעת ממשיך מבחינת פנימיות הכתר ואותה ההמשכה ממש הוא שנמשך בבחינת תפארת ויסוד כו', וב' הדברים הא בהא תליא דלפי שההמשכה היא מבחינת פנימיות הכתר דוקא, על כן אינה משתנית ונמשך בחינת המהות ממש בכל המדריגות כו'".

וְהִנֵּה כְּמוֹ־כֵן בדומה לאמור לעיל לגבי היתרון המיוחד ב'קו האמצעי' למעלה באלוקות וכן בעבודת האדם **הוּא גַּם בְּצִיּוּר** דמות וצורת **גּוּף הָאָדָם שֶׁנַּעֲשָׂה בְּצֶלֶם** ודמות **שֶׁלְּמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[23] בתורה לגבי בריאת האדם **נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ, וּכְתִיב "נַעֲשֶׂה אָדָם" - "נַעֲשֶׂה" לְשׁוֹן רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמַּאֲמָרִים הַקּוֹדְמִים**[24], והובא ונתבאר גם במאמר דיבור־המתחיל 'תקעו' שנאמר בראש השנה שנה זו, תשכ"ט, שעל בריאת האדם נאמר "נעשה אדם" לשון רבים כי הוא כלול מכל עשר הספירות ולכן **גַּם בּוֹ** בצורת גופו יש דימיון והשתקפות של הדברים כפי שהם למעלה באלוקות וגם בצורת האדם **יֶשְׁנָם שְׁלֹשָׁה קַוִּין, יָד יָמִין וְרֶגֶל יָמִין שֶׁהוּא דַּגְמַת קַו הַיָּמִין שֶׁלְּמַעְלָה,** קו החסד, **יָד שְׂמֹאל וְרֶגֶל שְׂמֹאל שֶׁהוּא דַּגְמַת קַו הַשְּׂמֹאל שֶׁלְּמַעְלָה,** קו הגבורה, **וּשְׂמֹאל, חַד אֲרִיךְ** אחד ארוך, הוא קו החסד וההשפעה **וְחַד קְצִיר**[27] אחד קצר הוא קו הגבורה והצמצום, **הֵם מִתְמַעֲטִים וּמִשְׁתַּנִּים כּוֹ',** ואינו דומה תחילת הקו לסוף הקו **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קַו הָאֶמְצָעִי, חַד בֵּינוֹנִי**[27], אחד בינוני, **שֶׁהוּא מֵרֹאשׁוֹ וְעַד סוֹפוֹ בְּשָׁוֶה** ואין בו שינויים מלמעלה למטה. **וְזֶהוּ מַעֲלַת יַעֲקֹב, קַו הָאֶמְצָעִי, שְׁלִימוּ שֶׁבְּאַבְהָן**[13], השלם שבאבות, **שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה**[28] ולא היה פסול ביוצאי חלציו. **כִּי אַבְרָהָם יָצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל, וְיִצְחָק יָצָא מִמֶּנּוּ עֵשָׂו**[29], **וְאַף שֶׁהוּא** היחס של ישמעאל לאברהם ושל עשו ליצחק **רַק בְּדֶרֶךְ "יָצָא"**[30] במובן זה שאין זו אלא הפסולת של אברהם

ביאור בדרך אפשר

1 כְּמוֹ־כֵן הוּא גַּם בְּצִיּוּר גּוּף הָאָדָם שֶׁנַּעֲשָׂה בְּצֶלֶם
2 שֶׁלְּמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[23] נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ
3 כִּדְמוּתֵנוּ, וּכְתִיב "נַעֲשֶׂה אָדָם" - "נַעֲשֶׂה" לְשׁוֹן
4 רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמַּאֲמָרִים הַקּוֹדְמִים[24], גַּם
5 בּוֹ יֶשְׁנָם שְׁלֹשָׁה קַוִּין, יָד יָמִין וְרֶגֶל יָמִין שֶׁהוּא
6 דַּגְמַת קַו הַיָּמִין שֶׁלְּמַעְלָה, יָד שְׂמֹאל וְרֶגֶל
7 שְׂמֹאל שֶׁהוּא דַּגְמַת קַו הַשְּׂמֹאל שֶׁלְּמַעְלָה, רֹאשׁ
8 גּוּף וְיסוֹד שֶׁהוּא דַּגְמַת קַו הָאֶמְצָעִי שֶׁלְּמַעְלָה.
9 הִנֵּה בְּקַו הַיָּמִין וְקַו הַשְּׂמֹאל יֶשְׁנָם שִׁנּוּיִים,
10 שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה יָדַיִם לְרַגְלַיִם, וּבְכָפָרָט לְצַפְרְנַיִם
11 שֶׁהֵם רַק טְפֵלִים לָאָדָם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּקַּו
12 הָאֶמְצָעִי, הֲרֵי יָדוּעַ בְּעִנְיַן "אֵין קִשּׁוּי אֶלָּא
13 לְדַעַת"[25] אֲשֶׁר מִיַּד שֶׁמִּתְעוֹרֵר בְּדַעְתּוֹ שֶׁבְּמוֹחוֹ,
14 הִנֵּה בְּאוֹתוֹ הָרֶגַע מִתְעוֹרֵר הַיְסוֹד כּוֹ' כַּמְּבֹאָר
15 בְּהוֹסָפוֹת לְ'תוֹרָה אוֹר'[26]. וּכְמוֹ־כֵן הוּא גַּם
16 בִּשְׁלוֹשָׁה הַקַּוִּין שֶׁלְּמַעְלָה, אֲשֶׁר שְׁנֵי הַקַּוִּין יָמִין
17 וּשְׂמֹאל, חַד אֲרִיךְ וְחַד קְצִיר[27], הֵם מִתְמַעֲטִים
18 וּמִשְׁתַּנִּים כּוֹ', מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קַו הָאֶמְצָעִי, חַד
19 בֵּינוֹנִי[27], שֶׁהוּא מֵרֹאשׁוֹ וְעַד סוֹפוֹ בְּשָׁוֶה. וְזֶהוּ
20 מַעֲלַת יַעֲקֹב, קַו הָאֶמְצָעִי, שְׁלִימוּ שֶׁבְּאַבְהָן[13],
21 שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה[28]. כִּי אַבְרָהָם יָצָא מִמֶּנּוּ
22 יִשְׁמָעֵאל, וְיִצְחָק יָצָא מִמֶּנּוּ עֵשָׂו[29], וְאַף שֶׁהוּא
23 רַק בְּדֶרֶךְ "יָצָא"[30] מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי יָצָא מִמֶּנּוּ.
43 רֹאשׁ גּוּף וְיסוֹד שֶׁהוּא דַּגְמַת קַו הָאֶמְצָעִי שֶׁלְּמַעְלָה קו
44 התפארת והרחמים. הִנֵּה בְּקַו הַיָּמִין וְקַו הַשְּׂמֹאל של גוף האדם
45 יֶשְׁנָם שִׁנּוּיִים בין אברים יותר עליונים לאברים יותר תחתונים, שֶׁאֵינוֹ
46 דּוֹמֶה יָדַיִם לְרַגְלַיִם ומובן שלידים יש מעלה ויתרון על הרגלים,
47 וּבְכָפָרָט שאינו דומה הידיים והרגלים
48 לְצַפְרְנַיִם שֶׁהֵם ציפורני
49 הידיים והרגליים רַק טְפֵלִים
50 לָאָדָם עצמו. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּקַּו
51 הָאֶמְצָעִי, אין הבדל בין החלק
52 העליון של הגוף לחלק התחתון של
53 הגוף, שכן הֲרֵי יָדוּעַ בְּעִנְיַן "אֵין
54 קִשּׁוּי אֶלָּא לְדַעַת"[25] אֲשֶׁר
55 מִיַּד שֶׁמִּתְעוֹרֵר בְּדַעְתּוֹ
56 שֶׁבְּמוֹחוֹ, הִנֵּה בְּאוֹתוֹ הָרֶגַע
57 מִתְעוֹרֵר הַיְסוֹד הברית־קודש כּוֹ'
58 כי הוא קשור עם המוח כַּמְּבֹאָר
59 בְּהוֹסָפוֹת לְ'תוֹרָה אוֹר'[26] (וזה
60 לשונו שם: "... יש שייכות והתחברות
61 להאבר עם המוח שבראש. מה שאין
62 כן בכל האיברים שאם יחשוב בתאווה
63 לא יתפעל ידו או רגלו וכיוצא. והטעם
64 ידוע שיש גידים דקים שנמשכים מן
65 המוח לחוט השדרה. ומתחברים מאד
66 עמו עד שיתחבר החוט שבאבר עם
67 המוח והיו לאחדים כו').
68 וּכְמוֹ־כֵן מעין האמור לעיל לגבי
69 שלושת הקוין, הימין והשמאל
70 והאמצע, כפי שהם בגוף האדם, שבקו
71 הימין ובקו השמאל יש שינויים למעלה
72 ולמטה, אבל בקו האמצעי הלמעלה
73 והלמטה שווים, הוּא גַּם
74 בִּשְׁלוֹשָׁה הַקַּוִּין שֶׁלְּמַעְלָה
75 באלוקות, אֲשֶׁר שְׁנֵי הַקַּוִּין יָמִין
76 וּשְׂמֹאל, חַד אֲרִיךְ אחד ארוך, הוא קו החסד וההשפעה וְחַד קְצִיר[27]
77 אחד קצר הוא קו הגבורה והצמצום, הֵם מִתְמַעֲטִים וּמִשְׁתַּנִּים כּוֹ',
78 ואינו דומה תחילת הקו לסוף הקו מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קַו הָאֶמְצָעִי, חַד
79 בֵּינוֹנִי[27], אחד בינוני, שֶׁהוּא מֵרֹאשׁוֹ וְעַד סוֹפוֹ בְּשָׁוֶה ואין בו
80 שינויים מלמעלה למטה. וְזֶהוּ מַעֲלַת יַעֲקֹב, קַו הָאֶמְצָעִי, שְׁלִימוּ
81 שֶׁבְּאַבְהָן[13], השלם שבאבות, שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה[28] ולא היה
82 פסול ביוצאי חלציו. כִּי אַבְרָהָם יָצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל, וְיִצְחָק יָצָא
83 מִמֶּנּוּ עֵשָׂו[29], וְאַף שֶׁהוּא היחס של ישמעאל לאברהם ושל עשו
84 ליצחק רַק בְּדֶרֶךְ "יָצָא"[30] במובן זה שאין זו אלא הפסולת של אברהם

---

23) בראשית א, כו. 24) ד"ה כי המצוה דש"פ נצבים תשכ"ח פ"ג (תו"מ חנ"ג ע' 457). ד"ה תקעו דיום ב' דר"ה פ"ד (לעיל ע' 12). 25) יבמות נג, סע"ב. 26) קה, סע"ג ואילך. 27) תקו"ז בהקדמה (יז, א). 28) תו"כ בחוקותי כו, מב. ויק"ר פל"ו, ה. 29) ויק"ר שם. פסחים נו, א. ספרי ואתחנן ו, ד. ועוד. 30) ראה לקו"ת שה"ש ט, ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ויצחק ולא העיקר והמהות שלהם **מִכָּל־מָקוֹם חֲרֵי יָצָא מִמֶּנּוּ** וסוף סוף מדובר בבנים של אברהם ויצחק. **וְהוּא** וההסבר לכך שמאברהם ויצחק יכולים לצאת בנים שכאלו הוא **דְּלִהְיוֹת שֶׁאַבְרָהָם וְיִצְחָק הֵם** אברהם, מידת החסד והאהבה, **בְּקַו הַיָּמִין** ויצחק, מידת הגבורה והיראה **וְהַשְּׁמֹאל, אֲשֶׁר שְׁנֵי קַוִּין אֵלּוּ**, הימין והשמאל, **כָּל מַה שֶׁהֵם נִמְשָׁכִים לְמַטָּה הֵם** מִתְמַעֲטִים כו׳ ואינו דומה החוזק והתוקף שלהם למעלה לחוזק התוקף שלהם למטה, **כַּנַ״ל, הִנֵּה מִצַּד הַמְּעוּט אַחֲרֵי מְעוּט** התמעטות מרובה וצמצום רב **שֶׁנַּעֲשָׂה בְּסִיּוּם הַהַמְשָׁכָה** בדרגה הנמוכה ביותר, **הָיָה אֶפְשָׁר** יכול **לִהְיוֹת ״יָצָא מִמֶּנּוּ״ כו׳** ישמעאל ועשו שאינם בערכם של אברהם ויצחק אלא רחוקים מהם ביותר. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יַעֲקֹב, לִהְיוֹתוֹ בַּקַּו הָאֶמְצָעִי שֶׁאֵין בּוֹ שִׁנּוּיִים** כמבואר לעיל באריכות - **הָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה**, ולא היה בבניו פסול, **אֲשֶׁר גַּם כְּמוֹ שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ לְמַטָּה בִּבְחִינַת ״מִטָּתוֹ״ - הוּא בְּתַכְלִית** וגם יוצאי חלציו הם **הַשְּׁלֵמוּת** במעלתו ובערכו.

וּבָזֶה יוּבַן מַה שֶּׁכָּתוּב בִּכְתָבֵי הָאֲרִיזַ״ל[31] **עַל הַפָּסוּק**[32] שאמר שלמה המלך בספר משלי ״שְׁלֹשָׁה הֵמָּה נִפְלְאוּ מִמֶּנִּי, וְאַרְבָּעָה לֹא יְדַעְתִּים, דֶּרֶךְ הַנֶּשֶׁר בַּשָּׁמַיִם״, על כך מובא בכתבי האריז״ל **שֶׁהָיָה שְׁלֹמֹה מִתְּמַהַּ - אֵיךְ הַנֶּשֶׁר שֶׁהוּא עוֹף טָמֵא, נִמְצָא בַּשָּׁמַיִם** במקום רוחני גבוה ונעלה **בִּבְחִינַת הַמֶּרְכָּבָה** האלוקית **שֶׁלְּמַעְלָה** וזו המשמעות הפנימית של דבריו ש״דרך הנשר בשמים״ נפלאת בעיניו.

וְיָדוּעַ[33] בתורת החסידות **הַקַּשְׁיָא בָּזֶה, לָמָּה הָיָה שְׁלֹמֹה מִתְּמַהַּ עַל שְׁלֹשָׁה** ואחד מהשלושה הוא

ביאור בדרך אפשר

״דרך הנשר בשמים״ – **רַק הַנֶּשֶׁר, וַהֲרֵי גַּם אַרְיֵה הוּא חַיָּה טְמֵאָה** בניגוד לשור שהוא בהמה טהורה המותרת באכילה, **וּמִכָּל־מָקוֹם ״פְּנֵי אַרְיֵה״ הוּא אֶחָד מֵאַרְבַּע חַיּוֹת** הקודש **שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה?** **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּ״נֶשֶׁר״ מִלְּשׁוֹן ״נָשַׁר וְנָפַל״** וירד למטה מטה. **וְזֶהוּ הַחִדּוּשׁ שֶׁבַּנֶּשֶׁר עַל אַרְיֵה, אֲשֶׁר גַּם מַה שֶּׁנָּשַׁר וְנָפַל הִנֵּה הוּא בַּשָּׁמַיִם**, כי מה שאריה הוא רק השורש ד׳אריה׳, הבחינה הנעלית ביותר שלו, **וְלֹא כְּמוֹ שֶׁנָּפַל לְמַטָּה בִּבְחִינַת חַיָּה טְמֵאָה** שהוא אכן דבר נחות בהרבה ביחס לשרשו. **וְאַף שֶׁזֶּה גּוּפָא מַה שֶּׁנָּפַל לְמַטָּה כָּל־כַּךְ** למקום נמוך ביותר **מוֹרֶה עַל מַעֲלַת שָׁרְשׁוֹ** שהוא גבוה ביותר, **כַּיָּדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ׳אוֹר הַחַיִּים׳**[34] בפירושו על התורה **שֶׁמִּצַּד תֹּקֶף אוֹר הַקְּדֻשָּׁה שֶׁבִּבְחִינַת פְּנֵי אַרְיֵה שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה**, דווקא מפני מעלתו הגדולה בשורשו **לָכֵן נָפַל לְמַטָּה כָּל־כַּךְ בִּבְחִינַת טְמֵאָה דַּוְקָא**, ואם כן דווקא הנפילה למטה מלמדת על מעלתו **מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי לְאַחֲרֵי הַנְּפִילָה** והירידה הגדולה **כו׳ אֵינוֹ בַּשָּׁמַיִם, שֶׁעַל־יְדֵי הַמָּסַכִּים וְהַפַּרְסָאוֹת** שאף הם מיני מסכים (כפי שהתרגום מפרש ״פרוכת״ – פרסא) **וְהַהֶפְסֵקִים שֶׁמַּבְדִּילִים** בין עולם לעולם ובין דרגה לדרגה, **הוּא נָפַל וְנַעֲשָׂה נִפְרָד מִשָּׁרְשׁוֹ** ואין להשוות בין ׳פני אריה׳ כפי שהוא בשרשו למעלה באלוקות לאריה הגשמי שהוא חיה טמאה למטה. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן ״דֶּרֶךְ הַנֶּשֶׁר**

1 וְהוּא דְּלִהְיוֹת שֶׁאַבְרָהָם וְיִצְחָק הֵם בְּקַו הַיָּמִין
2 וְהַשְּׁמֹאל, אֲשֶׁר שְׁנֵי קַוִּין אֵלּוּ, כָּל מַה שֶּׁהֵם
3 נִמְשָׁכִים לְמַטָּה הֵם מִתְמַעֲטִים כו׳ כַּנַ״ל, הִנֵּה
4 מִצַּד הַמְּעוּט אַחֲרֵי מְעוּט שֶׁנַּעֲשָׂה בְּסִיּוּם
5 הַהַמְשָׁכָה, הָיָה אֶפְשָׁר לִהְיוֹת ״יָצָא מִמֶּנּוּ״ כו׳.
6 מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יַעֲקֹב, לִהְיוֹתוֹ בַּקַּו הָאֶמְצָעִי שֶׁאֵין
7 בּוֹ שִׁנּוּיִים - הָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה, אֲשֶׁר גַּם כְּמוֹ
8 שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ לְמַטָּה בִּבְחִינַת ״מִטָּתוֹ״ - הוּא
9 בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת.
10 **וּבָזֶה** יוּבַן מַה שֶּׁכָּתוּב בִּכְתָבֵי הָאֲרִיזַ״ל[31] עַל
11 הַפָּסוּק[32] ״שְׁלֹשָׁה הֵמָּה נִפְלְאוּ מִמֶּנִּי,
12 וְאַרְבָּעָה לֹא יְדַעְתִּים, דֶּרֶךְ הַנֶּשֶׁר בַּשָּׁמַיִם״,
13 שֶׁהָיָה שְׁלֹמֹה מִתְּמַהַּ - אֵיךְ הַנֶּשֶׁר שֶׁהוּא עוֹף
14 טָמֵא, נִמְצָא בַּשָּׁמַיִם בִּבְחִינַת הַמֶּרְכָּבָה
15 שֶׁלְּמַעְלָה. וְיָדוּעַ[33] הַקַּשְׁיָא בָּזֶה, לָמָּה הָיָה
16 שְׁלֹמֹה מִתְּמַהַּ עַל שְׁלֹשָׁה — רַק הַנֶּשֶׁר, וַהֲרֵי גַּם
17 אַרְיֵה הוּא חַיָּה טְמֵאָה, וּמִכָּל־מָקוֹם ״פְּנֵי אַרְיֵה״
18 הוּא אֶחָד מֵאַרְבַּע חַיּוֹת שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה. אַךְ הָעִנְיָן
19 הוּא, דְּ״נֶשֶׁר״ מִלְּשׁוֹן ״נָשַׁר וְנָפַל״. וְזֶהוּ הַחִדּוּשׁ
20 שֶׁבַּנֶּשֶׁר עַל אַרְיֵה, אֲשֶׁר גַּם מַה שֶּׁנָּשַׁר וְנָפַל, הִנֵּה
21 גַּם זֶה הוּא בַּשָּׁמַיִם. וְלָכֵן הָיָה מִתְּמַהַּ עַל נֶשֶׁר
22 דַּוְקָא וְלֹא עַל אַרְיֵה, כִּי מַה שֶּׁאַרְיֵה הוּא בַּשָּׁמַיִם,
23 הוּא רַק הַשֹּׁרֶשׁ דְּ׳אַרְיֵה׳, וְלֹא כְּמוֹ שֶׁנָּפַל לְמַטָּה
24 בִּבְחִינַת חַיָּה טְמֵאָה. וְאַף שֶׁזֶּה גּוּפָא מַה שֶּׁנָּפַל
25 לְמַטָּה כָּל־כַּךְ מוֹרֶה עַל מַעֲלַת שָׁרְשׁוֹ, כַּיָּדוּעַ מַה
26 שֶׁכָּתוּב בְּ׳אוֹר הַחַיִּים׳[34] שֶׁמִּצַּד תֹּקֶף אוֹר
27 הַקְּדֻשָּׁה שֶׁבִּבְחִינַת פְּנֵי אַרְיֵה שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה, לָכֵן
28 נָפַל לְמַטָּה כָּל־כַּךְ בִּבְחִינַת טְמֵאָה דַּוְקָא, מִכָּל־
29 מָקוֹם הֲרֵי לְאַחֲרֵי הַנְּפִילָה כו׳ אֵינוֹ בַּשָּׁמַיִם,
30 שֶׁעַל־יְדֵי הַמָּסַכִּים וְהַפַּרְסָאוֹת וְהַהֶפְסֵקִים
31 שֶׁמַּבְדִּילִים, הוּא נָפַל וְנַעֲשָׂה נִפְרָד מִשָּׁרְשׁוֹ. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן ״דֶּרֶךְ הַנֶּשֶׁר

31) לקו״ת עה״פ. 32) משלי ל, יח. 33) אוה״ת האזינו ע׳ א׳תרפט ואילך. ד״ה הנ״ל תרע״ח (סה״מ תרע״ח ע׳ ל). 34) אחרי יז, יד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

"דֶּרֶךְ הַנֶּשֶׁר בַּשָּׁמַיִם" הוּא שֶׁגַּם מַה שֶּׁנָּשַׁר וְנָפַל עד למטה ביותר הוּא גַּם־כֵּן בַּשָּׁמַיִם וגם כפי שהוא למטה, הרי הוא דומה לשורשו העליון למעלה. דְּזֶהוּ מַעֲלַת קַו הָאֶמְצָעִי מידת הרחמים עַל קַו הַיָּמִין מידת החסד וְקַו הַשְּׂמֹאל מידת הגבורה, שני הקוים שלגביהם נאמר יָמִין מְקָרֶבֶת וּשְׂמֹאל דּוֹחָה[35], דְּמַה שֶׁ"יָּמִין מְקָרֶבֶת" הוּא לפי המשמעות הפנימית מַה שֶּׁהוּא האדם על־ידי עבודתו מְבָרֵר מפריד בין הטוב לרע מִזַּכֵּךְ מעדן וּמַעֲלֶה למקורם בקדושה אֶת הַדְּבָרִים הַמְּתָרִים. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן דְּבָרִים הָאֲסוּרִים וּקְשׁוּרִים כבולים בִּידֵי הַחִיצוֹנִים, הכוחות מחוץ לגבולות הקדושה, הִנֵּה בָּהֶם "שְׂמֹאל דּוֹחָה" ואת הדברים האסורים יש 'לדחות' על־ידי אי השימוש בהם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִצַּד הַקַּו הָאֶמְצָעִי, בְּחִינַת רַחֲמִים דְּ'נָשֶׁר', הִנֵּה גַּם מַה שֶּׁנָּשַׁר וְנָפַל, וירד ממדרגתו הרוחנית אפילו ירידה גדולה ביותר, גַּם זֶה הוּא "בַּשָּׁמַיִם" ועדיין הוא מחובר לשורשו ומקורו העליון, כִּי זוֹהִי מַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה, אֲשֶׁר הַתְּשׁוּבָה מְהַפֶּכֶת גַּם אפילו אֶת הַזְּדוֹנוֹת דברים אסורים שנעשו במזיד לִקְדֻשָּׁה. שֶׁבִּתְחִלַּת בשלב הראשון וההתחלתי של עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, נַעֲשִׂים הַזְּדוֹנוֹת רַק לִשְׁגָגוֹת המעשים הלא טובים שנעשו במזיד נחשבים כאילו נעשו בשוגג, אֲבָל תַּכְלִית ושלימות הַתְּשׁוּבָה הִיא שֶׁהַזְּדוֹנוֹת נֶהְפָּכִים לִזְכֻיּוֹת[36] כאילו היו מצוות, כמאמר חכמינו ז"ל בגמרא שבתשובה מיראה הזדונות נעשים לשגגות. ואילו בתשובה מאהבה שהיא נעלית יותר, הזדונות נעשו לזכיות. וְזוֹהִי מַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה, בְּחִינַת "בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם"[37], העבודה שעושה 'שלום' וחיבור בין אורות עליונים לתחתונים, עַל הָעֲבוֹדָה דְּ"סוּר[37] מֵרָע

ביאור בדרך אפשר

וַעֲשֵׂה טוֹב"[38] כמבואר בחסידות אודות מעלת התשובה לגבי קיום המצוות בכלל, מצוות לא־תעשה עליהם נאמר "סור מרע" ומצוות־עשה עליהם נאמר "ועשה טוב".

וְזֶהוּ "כְּנָשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ" גוֹ', שֶׁקָּאֵי אַדִּלְעֵיל מִינֵּהּ שהכוונה היא בהמשך לכתוב לפניו "כִּי חֵלֶק הְוָיָ' עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ, יִמְצָאֶהוּ הקדוש־ברוך־הוא את בני ישראל בְּאֶרֶץ מִדְבָּר גוֹ' יְצָרֶנְהוּ ישמור עליהם כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ[39]. "יַעֲקֹב" הוּא בְּחִינַת קַו הָאֶמְצָעִי, שֶׁלָּכֵן הוּא בְּשָׁוֶה מֵרֵאשִׁיתוֹ וְעַד סוֹפוֹ כמבואר לעיל באריכות.

וְזֶהוּ "יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ" שֶׁהוּא דֶּגְמַת הַחֶבֶל שֶׁרֹּאשׁוֹ אֶחָד קצהו העליון של החבל קשור לְמַעְלָה וְרֹאשׁוֹ הַשֵּׁנִי קצהו התחתון של החבל קשור לְמַטָּה, הִנֵּה כְּשֶׁמְּנַעְנְעִים בְּקָצֵהוּ הַתַּחְתּוֹן אף שלכאורה הוא רחוק מהקצה העליון, למעשה מִתְנַעְנֵעַ גַּם קָצֵהוּ הָעֶלְיוֹן, כי שני הקצוות קשורים זה בזה, כַּמְּבֹאָר בְּ'אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה'[40] שבספר התניא, דְּלִהְיוֹת שֶׁיַּעֲקֹב הוּא קַו הָאֶמְצָעִי, לָכֵן הוּא "חֶבֶל נַחֲלָתוֹ" של הקדוש־ברוך־הוא כו'.

והכתוב ממשיך ואומר, "יִמְצָאֶהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר", "מִדְבָּר" הוּא כלשון הכתוב, מקום אֲשֶׁר "לֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם"[41], שֶׁבְּחִינַת 'אָדָם הָעֶלְיוֹן' שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת "לֹא יָשַׁב שָׁם"[42] אין שם השראת השכינה כי אין שם עבודת ה' בתורה ומצוות. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הִנֵּה מִצַּד הַתְּשׁוּבָה (קַו הָאֶמְצָעִי) "יִמְצָאֶהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁימוֹן", שֶׁגַּם בָּזֶה אפילו "יִמְצָאֶהוּ", כי בכוחה של התשובה לפעול גם מה שאי אפשר לפעול על ידי תורה ומצוות ולתקן פגמים שנעשו על ידי העדר תורה ומצוות,

---

35) סוטה מז, א. וש"נ. 36) יומא פו, ב. 37) תהלים לד, טו. 38) ראה לקו"ת בלק עד, א ואילך. סה"מ תרל"ד ע' קנו ואילך. תרע"ח ע' קלט ואילך. 39) האזינו שם, יו"ד. 40) פ"ה־ו. 41) ירמי' ב, ו. 42) לקו"ת נשא כ, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

בְּעִנְיַן המשמעות הפנימית של הכתוב **״וּבְקַשְׁתֶּם מִשָּׁם״**[44].

והכתוב ממשיך ואומר, **״יְצָרֲנֵהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ״**[45] וה׳אישון׳ **הוּא הַשָּׁחוֹר שֶׁבָּעַיִן, שֶׁהַמָּאוֹר יוֹצֵא הֵימֶנּוּ** שממנו באה הראיה **כִּדְפֵרֵשׁ רַשִׁ״י** על כתוב זה, **וְהוּא** יציאת מאור העיניים מהשחור שבעין **עִנְיַן**[46] **אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא**[47], הפיכת החושך (ה׳שחור׳) לאור **דְּכַאֲשֶׁר מְהַפְּכִים אֶת הַחֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא**, החושך לאור **הִנֵּה אָז הוּא יִתְרוֹן הָאוֹר**, לאור הבא מתוך החושך יש מעלה ויתרון על אור רגיל **כַּיָּדוּעַ**[48] פירוש החסידות **בְּעִנְיַן יִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ**[49] שאין הכוונה רק למעלת האור על החושך בכלל, אלא ליתרון המיוחד של אור הבא מתוך החושך, היינו חושך שהתהפך לאור.

וְעַל זֶה מַמְשִׁיךְ אַחַר־כָּךְ ״כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ גּוֹ׳ יִשָּׁאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ״ שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת ״כְּנָשֶׁר״ מידת הרחמים שב׳קו האמצע׳ **הוּא בְּחִינַת ׳עַתִּיק׳ כַּנַּ״ל (שֶׁלְּשָׁם מַגִּיעַ קַו הָאֶמְצָעִי)** כמבואר לעיל בארכיות, **״יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ״, לְמַעְלָה מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת** וכאמור שבעבודת התשובה פועלים למעלה ממה שפועלים על־ידי תורה ומצוות שנמשלו לאברים, **סְלִיחָה וְכַפָּרָה, וְעַד שֶׁנִּמְשָׁךְ לוֹ מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת״**, למעלה מ׳אברתו׳ **וּמְסַיֵּם ״הֲוָיָ׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵ־ל נֵכָר״**[50], **שֶׁאֵין לְזָרִים אִתָּךְ וְיִהְיוּ לְךָ לְבַדְּךָ**[51], שהמשכה והארה נעלית זו שנמשכת לבני ישראל היא להם לבדם **יִשְׂרָאֵל וּמַלְכָּא בִּלְחוֹדוֹהִי**[52] בני ישראל והמלך, הקדוש־ברוך־הוא, לבדם.

1 תּוֹרָה׳[43] בְּעִנְיַן ״וּבְקַשְׁתֶּם מִשָּׁם״[44]. ״יְצָרֲנֵהוּ
2 כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ״[45] הוּא הַשָּׁחוֹר שֶׁבָּעַיִן, שֶׁהַמָּאוֹר
3 יוֹצֵא הֵימֶנּוּ כִּדְפֵרֵשׁ רַשִׁ״י, וְהוּא עִנְיַן[46] אִתְהַפְּכָא
4 חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא[47], דְּכַאֲשֶׁר מְהַפְּכִים אֶת
5 הַחֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, הִנֵּה אָז הוּא יִתְרוֹן הָאוֹר,
6 כַּיָּדוּעַ[48] בְּעִנְיַן יִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ[49]. וְעַל זֶה
7 מַמְשִׁיךְ אַחַר־כָּךְ ״כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ גּוֹ׳ יִשָּׂאֵהוּ עַל
8 אֶבְרָתוֹ״ שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת ״כְּנָשֶׁר״ הוּא בְּחִינַת
9 ׳עַתִּיק׳ כַּנַּ״ל (שֶׁלְּשָׁם מַגִּיעַ קַו הָאֶמְצָעִי) ״יִשָּׂאֵהוּ
10 עַל אֶבְרָתוֹ״, לְמַעְלָה מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת, סְלִיחָה
11 וְכַפָּרָה, וְעַד שֶׁנִּמְשָׁךְ לוֹ מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת״, ״עַל אֶבְרָתוֹ״,
12 וּמְסַיֵּם ״הֲוָיָ׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵ־ל נֵכָר״[50], שֶׁאֵין לְזָרִים אִתָּךְ וְיִהְיוּ לְךָ
13 לְבַדְּךָ[51], יִשְׂרָאֵל וּמַלְכָּא בִּלְחוֹדוֹהִי[52].

43) ראה לב, ב. 44) ואתחנן ד, כט. 45) ראה ד״ה כנשר הנ״ל (סה״מ תרע״ח ע׳ כט. תרפ״ב ע׳ מג). 46) ראה ד״ה יסובבנהו במאמרי אדמו״ר הזקן תקס״ו ס״ע שסג. ע׳ שצו. 47) ראה זח״א ד, א. תניא פ״י. 48) ראה בארוכה המשך תער״ב ח״ג ע׳ א׳שטו ואילך. 49) ע״פ קהלת ב, יג. 50) האזינו שם, יב. 51) משלי ה, יז. 52) ראה זח״ג לב, א.

המשך ביאור למס׳ כתובות ליום שני עמ׳ ב

1 על ידו ולא יאמרו שאשת איש אני.
2 מתרצת הגמרא: דְּקָרְעֵינָן לֵיהּ – באמת קורעים את הגט כדי שלא
3 תוכל לגבות שוב, וְכדי שתוכל להנשא כָּתְבִינָן אַגַּבֵּיהּ – כותבים
4 לה על גביו, גִּיטָּא דְּנָן קְרָעֵנוּהִי – גט זה קרענו אותו, לָאו מִשּׁוּם
5 דְּגִיטָּא פָּסוּל הוּא – לא משום שגט פסול הוא, אֶלָּא דְּלֵא תֶּיהֱדַר
6 וּתְיַגְּבֵי בֵּיהּ זִמְנָא אַחֲרִינָא – אלא כדי שלא תחזור ותגבה בו שוב.

משנה

7
8 אשה שהוציאה על בעלה שְׁנֵי גִיטִּין, וְשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת הדין הוא
9 שגּוֹבָה שְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת, שמכיון שכתב לה כתובה אחרת לאחר
10 שהחזירה, התחייב לה שני חיובי כתובה ולכן גובה את שתיהן.
11 אבל אם הוציאה האשה שְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת וְגֵט אֶחָד, אוֹ שהוציאה
12 האשה כְּתוּבָּה אחת וּשְׁנֵי גִּטִּין, דהיינו שגירשה והחזירה ולא כתב
13 לה כתובה אחרת, ואחר כך גירשה שוב, אוֹ שהוציאה האשה
14 כְּתוּבָּה אחת שכתב לה בעלה, וְגֵט – שגירשה פעם אחת, וְכן עדי
15 מִיתָה, אֵינָהּ גּוֹבָה אֶלָּא כְּתוּבָּה אַחַת, שֶׁהַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהֶחֱזִירָהּ
16 בלא לכתוב לה כתובה חדשה, עַל מְנָת כְּתוּבָּה הָרִאשׁוֹנָה מַחֲזִירָהּ.

17 * * *

גמרא

18
שנינו במשנה שאם הוציאה שתי כתובות וגט אחד אינה גובה
19 אלא כתובה אחת, ומשמע במשנה שגובה איזה מהם שרוצה,
20 הגמרא מקשה על כך: אִי בְּעֵיָא בְּהַאי גַּבְיָא אִי בְּעֵיָא בְּהַאי גַּבְיָא –
21 אם אכן כך הוא הדין שאם תרצה תגבה בשטר זה ואם תרצה
22 תגבה בשטר השני, לֵימָא תֶּיהֱוֵי תְּיוּבְתָּא – שמא נאמר שתהיה
23 מכאן קושיא על דבריו דְּרַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר
24 שְׁמוּאֵל, שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הַיּוֹצְאִין בְּזֶה אַחַר זֶה על אותה הלואה או על
25 אותו מכר, בִּיטֵּל שֵׁנִי אֶת הָרִאשׁוֹן. ואם כן לשיטת שמואל גם
26 במשנתינו האשה לא תוכל לגבות אלא בשטר השני, ואילו
27 במשנתינו משמע שגובה באיזה שרוצה.
28
מתרצת הגמרא: לָאו אִתְּמַר עָלָהּ – וכי לא נאמר על הוראה זו של
29 רב נחמן בשם שמואל שביטל שני את הראשון, אָמַר רַב פָּפָּא,
30 וּמוֹדֶה רַב נַחְמָן דְּאִי אוֹסִיף בֵּיהּ דִּיקְלָא – שאם המוכר הוסיף דקל
31 בשטר השני, לְתוֹסֶפֶת כְּתָבֵיהּ [–כתבו], וְהָכָא נַמִּי בְּדְאוֹסִיף לָהּ
32 בכתובה השניה, ולכך גובה מאיזו שתרצה.
33

34 * * *

35 הגמרא מביאה ברייתא בענין הדין שהוזכר במשנה: תָּנוּ רַבָּנָן,
36 אשה שהוֹצִיאָה גֵּט וּכְתוּבָּה וְעדים שמעידים על המִיתָה של בעלה,
37 ותובעת האשה שתי כתובות,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א
ערב יום הכיפורים, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

א. [לאחר תפלת שחרית נכנסו אנ"ש שיחיו אל כ"ק אדמו"ר שליט"א לבקש "לעקאַח", ונתן לכל
א' פיסת "לעקאַח", בצירוף ברכתו הק'.

לאחר חצות היום נכנסה קבוצה מאנ"ש שיחיו אל כ"ק אדמו"ר שליט"א לבקש ברכתו, ואמר:]

חתימה וגמר חתימה טובה בגשמיות וברוחניות.

יה"ר שתהי' התעוררות תשובה אמיתית, ושיקבל השי"ת כל תפלותינו, ויתן ויוסיף לכאו"א בכל
המצטרך לו.

שנה טובה ומתוקה, "אַ געזונטער יאָר און אַ זיסער יאָר", בטוב הנראה והנגלה.

ב. [לאחר תפלת מנחה, נכנסה קבוצה שני' מאנ"ש שיחיו לבקש ברכתו, ואמר:]

חתימה וגמר חתימה טובה.

יה"ר שכל תפלותינו תתקבלנה בתוך תפלות כלל ישראל.

שתהי' לכולנו שנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד, בטוב הנראה והנגלה.

ג. [לפנות ערב, נכנסה קבוצה שלישית מאנ"ש שיחיו לבקש ברכתו, ואמר:]

חתימה וגמר חתימה טובה.

יה"ר שתתקבלנה כל התפלות.

שתהי' שנה טובה ומתוקה למטה מעשרה טפחים בטוב הנראה והנגלה.

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א להתלמידים שיחיו*
ערב יום הכיפורים, לפני כל נדרי, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

כיון שלומדים אתם בהישיבה של הרבי, הרי אתם בניו של הרבי ("זייט איר דעם רבי'נס קינדער"[1])...
ובמילא צריך לברך אתכם בערב יוהכ"פ ב"ברכת הבנים"[2]:

"וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם. יברכך

*) לאחרי הברכה לקבוצה השלישית (ראה תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ע' 18), קרא כ"ק אדמו"ר שליט"א לה"חוזר" הת' יואל כהן (שהי' בקבוצה זו), והורה לו לומר להתלמידים שלפני כל נדרי יכנסו כולם (באמרו: "זאָג די בחורים אַז זיי קענען אַריינגיין שפּעטער"), והוסיף, שיכנסו גם אלה שנכנסו כבר לפנ"ז, אבל, רק התלמידים בלבד.

כשנכנסו התלמידים לחדרו הק', הי' כבר כ"ק אדמו"ר שליט"א לבוש בהקיטל ועטוף בהטלית, ופניו מאויימים, והביט בחוזק על כאו"א מהתלמידים, ואח"כ כיסה פניו הק' בטליתו, והתחיל לדבר בקול רועד וחנוק מבכי (המו"ל).

1) ראה סה"ש תרצ"ו ע' 47.

2) ראה ספר המנהגים חב"ד ע' 58.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה' וישמרך יאר ה' פניו אליך ויחונך. ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם"[3].

יה"ר שתהי' לכם הצלחה בלימוד התורה ביראת שמים, ובמילוי הכוונה של הרבי ("איר זאָלט אויספירן דעם רבי'נס כוונה").

חתימה וגמר חתימה טובה.

בס"ד. מוצאי יום הכיפורים, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א יצא מחדרו הק'[1], ואמר, שאין בדעתו לערוך התוועדות עתה, ויתוועד — בעזה"י — בשמחת בית השואבה[2].

[א' מהנוכחים אמר שהקהל רוצה שכ"ק אדמו"ר שליט"א יתוועד, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ניט אַלץ וואָס מ'וויל דאַרף מען נאָכגעבן"...].

(והוסיף:) תתוועדו בעצמכם, ותלמדו מהשיחות של כ"ק מו"ח אדמו"ר דמוצאי יוהכ"פ שישנם מכבר[3].

(וסיים:) "אַ גוטן יום־טוב"[4], "אַ גוטן פאַרברייגגען"[5].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א שלח (ע"י המזכיר הרחמ"א חדקוב) "לעקאַח" בתור השתתפות בהתוועדות].

בס"ד. ש"פ האזינו, י"ג תשרי, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

[אחר תפלת מנחה, סיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א כמה סיפורים אודות בעל ההילולא, אדמו"ר מהר"ש, זצוקלל"ה נבג"מ זי"ע:]

א. לפני ראש השנה דשנת תרמ"ג (שנת ההסתלקות) אמר כ"ק אדמו"ר מהר"ש: יצטרכו לקרוא לפרופסור, להזריק זריקה ולנתח. וכן הווה. — באותה שעה שאמר המהר"ש את דבריו אלו, לא ירדו לסוף דעתו, אבל אח"כ, בעת ההסתלקות, הובנו הדברים.

— סיפור זה שמעתי מהסבתא (הרבנית שטערנא שרה נ"ע, אם כ"ק אדמו"ר מו"ח) לאחרי שכבר חלפו ארבעים שנה (!) מאז ההסתלקות, ואעפ"כ, סיפרה זאת באופן שהי' ניכר פחד בדברי'!

*

---

3) נשא ו, כב־כז.

1) משך זמן לאחרי שכמה מאנ"ש הקישו על דלת חדרו הק' לבקשו שיתוועד.

2) נדפסה בתורת מנחם — התוועדויות ח"ד ע' 43 ואילך.

3) יש לציין שבהזדמנות אחרת הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א לערוך התוועדות חסידים, ומסר רשימת השיחה דמוצאי יוהכ"פ תרפ"ט על מנת ללמדה בהתוועדות (ראה תורת מנחם — התוועדויות ח"ג ע' 28 ובהערה 2). — המו"ל.

4) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס תרכג.

5) והוסיף בבת־שחוק: "האָט ניט קיין פאַריבל"...

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב. אדמו"ר מהר"ש הי' מטיל אימה על כולם. והפלא שבדבר – משום שתמיד הי' נסוך חיוך על פני קדשו ("ער איז שטענדיק געווען מיט אַ שמייכל"), דאף שהי' בעל יסורים גדול [כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר שקשה לצייר עד כמה הי' בעל יסורים גדול...], מ"מ, תמיד הי' חיוך נסוך על פניו[1], וגם בחיי אביו אדמו"ר הצמח צדק הי' המהר"ש פחות מתוח ("אָנגעצויגן") משאר אחיו, ולמרות זאת, הי' מטיל אימה על הכל, אף על הילדים – דבר שנעשה שלא בהשתדלותו, שהרי מצד עצמו הי' חיוך נסוך על פניו, אלא בדרך ממילא.

גם על הגויים הי' אדמו"ר מהר"ש מטיל אימה. ומעשה שנסע פעם במרכבה לעיר אחת, ויצאו זקני העיר לקראתו בלחם ומלח, וכאשר הגיעה המרכבה ונראו פני קדשו – ברחו כולם מרוב פחד!

באותה שעה אמר אדמו"ר מהר"ש מאמר חסידות על הפסוק[2] "ברוך תהי' מכל העמים"[3].

בהקשר לכך אמר פעם כ"ק מו"ח אדמו"ר[4] (אלא שלא רצה שיפורסמו הדברים), שמונח אצלו ("ביי אים לייגט זיך") שההפרש בין אדמו"ר מהר"ש (זקנו) לאדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע (אביו) הוא בדוגמת ההפרש בין רצון לעונג:

שניהם – כחות מקיפים, אלא שהרצון פועל שבירה ("רצון ברעכט"), ואילו העונג פועל המשכה וקירוב ("עונג ציהט צו").

ובנדו"ד: אדמו"ר מהר"ש הוא בדוגמת הרצון, ולכן הי' מטיל אימה, ואילו אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע הוא בדוגמת התענוג.

*

ג. קבלן אחד בא לאדמו"ר הצ"צ לבקש ברכה. הצ"צ ברכו, והוא אכן הצליח מאד. בא הקבלן אל אדמו"ר הצ"צ והביא לו במתנה מרכבה, אמר לו הצ"צ: אני – אין לי צורך בזה, תן אותה לבני, המהר"ש[5].

– אצל אדמו"ר הצ"צ היתה ההנהגה בענינים הגשמיים שלא באופן של הרחבה, עד כדי כך, שהכסאות לא היו צבועים, ואילו אצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש – עוד בחיי אדמו"ר הצ"צ – היתה ההנהגה להיפך, ועד שהיו גם ווילונות יקרים על חלונות ביתו[5].

*

ד. אדמו"ר המהר"ש הי' אומר חסידות עוד בחיי אביו הצ"צ[6]. – הי' גם זמן (לפנ"ז) שהי' אומר חסידות באופן שלא ידעו מזה. מנהגו הי' לנעול את הדלת, לסדר כסאות, והי' מצביע ואומר: זה הרד"ץ, וזה הרשב"ץ, וכן עוד חסידים, והי' אומר "לפניהם" חסידות[7].

לאחרי כן, בעת נשיאותו, הי' הסדר באמירת חסידות לפני החסידים, שלאחרי כניסת כולם, היו נועלים את הדלתות ולא הי' ניתן לצאת, ואם מישהו הי' מתנמנם באמצע אמירת החסידות, היו מניחים לפניו "צעמעריצע"[8], אבק בעל ריח חריף מאד, עד שהי' מתחיל להתעטש... (אנשים מיוחדים היו ממונים לתפקיד זה!), כך שהכל ידעו שלאחר שנכנסים אי־אפשר לצאת, ומי שמתנמנם, מקבל מיד "פסק"[9]...

*

ה. שמעתי מחסידים, שבשבוע של האבלות על הסתלקות אדמו"ר מהר"ש, היו אדמו"ר (מוהרש"ב)

1) ראה גם תורת מנחם – רשימת היומן ע' שיט. וש"נ.
2) עקב ז, יד.
3) ראה תורת מנחם שם ס"ע רב ואילך. וש"נ.
4) ראה שם ע' שנה. וש"נ.
5) ראה שם ע' רפה. וש"נ.
6) ראה שם ע' רפג. וש"נ.
7) ראה שם ע' קפח. וש"נ.
8) כך אמר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר כשסיפר לי ובמענה לשאלתי, הסביר, שזהו אבק בעל ריח חריף.
9) ראה שם ע' קפג. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נ"ע והרי"מ בעזפּאַלאָוו[10] מהלכים אנה ואנה באולם ביהמ"ד ("אַרומגיין איבערן זאַל") בגרביים בלבד (מפני האבלות), ומדברים בחסידות.

— מסופקני באמיתית הסיפור, כי, האבלות לא היתה אלא שעות ספורות בלבד (שהרי ההסתלקות היתה בי"ג תשרי לפנות ערב, והלוי' היתה בערב יו"ט, ועם כניסת החג נסתיימה האבלות)[11], קשה איפוא לומר שבאותם שעות ספורות הספיקו לחטוף ("האָבן זיי שוין אַריינגעכאַפּט") — עוד בהתהלכם בגרביים — לדבר בחסידות! ובפרט בהתחשב בגודל ההתקשרות של אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע לאביו.

אבל, אין להקשות על חסידים ("אויף חסידים איז קיין קשיא ניט"), ואף אם לא הי' המעשה, הרי "אין אדם נחשד בדבר אלא אם כן כו'"[12].

ו. בהקשר לכך מספרים על גבורתה של הרבנית דבורה לאה, בתו של כ"ק אדמו"ר מהר"ש, שכאשר נודע לה על הסתלקות אבי', הסתובבה ופני' אל הקיר, וכך נשארה על עמדה שלשה יממות (!) ולא ידעה מכל הנעשה סביבה, לא נשמע קולה כו'.

*

ז. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר[13] שלאדמו"ר מהר"ש הי' ידע רב בחכמת הרפואה, והי' כותב בעצמו "רעצעפּטן" (מרשמים) לתרופות, ושולח לבית־המרקחת. — ב"אותו מקום" הי' לו מדף עם ספרים בלטינית, וכשנפנה לשם, הי' מעיין בהם, וכך למד חכמת הרפואה.

ולהעיר, שמצינו דוגמתו בנוגע לשמואל (שבשם זה נקרא גם אדמו"ר מהר"ש) — ש"אסיא דרבי הוה"[14], משום שהי' יודע בחכמת הרפואה, והעיד על עצמו שלא עסק בענינים אלה "אלא בשעה שהייתי פנוי מן התורה, אימתי, כשהייתי נכנס לבית המים"[15].

*

ח. כ"ק אדמו"ר מהר"ש[16] הי' חולה עוד בחיי אביו הצ"צ, אבל לא הודיע לאביו על כך. משנודע הדבר להצ"צ, אמר, כי אילו הי' יודע בעוד מועד, יכול הי' לפעול להמשיך שנות חייו. — הוא הי' פועל שיחי' לכל־הפחות נ"ב שנים, כמו שמואל הנביא[17].

*

ט. כשביקר אדמו"ר המהר"ש אצל הפרופסור בפעם האחרונה, אמר לו הלה: "אידטזי, אידטזי" (לך, לך), יכול אתה לנסוע לביתך לליובאוויטש.

נענה כ"ק אדמו"ר מהר"ש ואמר: מן העולם הזה אל העולם הבא — יש גם כן "אידטזי, אידטזי" (לך, לך)...

*

י. בעת ההסתלקות — ישב אדמו"ר מהר"ש על כסאו (כי בהימים שקודם הסתלקותו הי' יושב על כסאו כל הזמן, גם בעת השינה).

זמן מועט (מינוטין אחדים) קודם ההסתלקות, לקח את השעון שלו (או שביקש שיביאו לו שעון), וסיבב את מחוגי השעון שיהיו מורים על איזה זמן לאח"ז, ולקח פיסת נייר ותחבה (ע"י נוצה) בתוך השעון כדי שיעמוד מלכת. ובדיוק בזמן זה — שאליו כיוון את השעון — נסתלק[18]!...

10) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' קנג.
11) ראה גם תורת מנחם — מנחם ציון ח"ב ע' 370.
12) מו"ק יח, ב.
13) ראה תורת מנחם — רשימת היומן שם ע' רנט. וש"נ.
14) ב"מ פה, סע"ב.
15) דב"ר פ"ח, ו.
16) ראה תורת מנחם שם ס"ע רסא. וש"נ.
17) תענית ה, ב. וש"נ.
18) ראה גם סה"ש תרפ"ג ע' 41.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

*

יא. אדמו"ר המהר"ש לא הי' מתייגע בלימודו, כיון שלא הי' לו צורך בכך, הוא ידע הכל בלי יגיעה. פעם דיבר עמו הצ"צ אודות מעלת היגיעה בתורה, ומאז החל לעמול ולהתייגע בתורה, עד כדי כך שנעשו כתמים על מצחו מגודל היגיעה. לאחרי זמן, חזר בו הצ"צ ("ער האָט צוריק געצויגן"), ונתן לו סדר חדש בלימודו[19].

19) ראה תורת מנחם שם ס"ע שעו ואילך. וש"נ.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג תשרי, ה'תשי"ד
ברוקלין, נ.י.

הנכבד והנעלה איש המעלה עסקן נמרץ

משכיל על דבר טוב וכו', דר. י.נ. שטיינברג שי'

שלום וברכה!

מהמזכירות מסרו לי תוכן שיחתו הטלפונית, ובפרט אשר קרא תגר על מה שמשתמשים אצלנו בשפת המדינה, שכ' חושש לתקלה בזה להתבוללות וכו'.

והנה, נעם לי לשמוע השקפתו החריפה בענין אסימילצי', אשר אם תמיד הי' צורך להזהר בזה, על אחת כמה וכמה בימינו אלו של טשטוש הגבולים, ובפרט אשר יש כאלו שאומרים על חושך אור ועל אור חושך. והנני מקוה אשר עינו טובה בשל אחרים גם בענין השקפה זו וישפיע על זולתו לטובה.

ובנוגע לפועל, מה שמוציאים אנו לאור עניני דפוס וכדומה לא רק בלה"ק ואידית אלא גם באנגלית (וגם צרפתית), הנה ידוע מה שאמרו חז"ל לא המדרש עיקר אלא המעשה, ולמעשה אי אפשר לחכות עד שכל אחינו בני ישראל בכל מקום שהם ילמדו להבין לה"ק או אידית, כי צריך להצילם ולקרבם לאבינו שבשמים ולתורה ומצות בפועל, כי איבוד הזמן היא אבידה שאינה חוזרת.

מלבד זה, הנה פה באמריקה ענין השפה אינו קשור באסימילצי'. ולדאבוננו מוצאים אנו כאן שנוער המדבר לה"ק, ובפרט אלו שבהברה הספרדית, והלואי שיתעוררו בתשובה אבל עדיין הם במצב שהוא היפך תורה ומצות. אין כוונתי ח"ו שלה"ק מביא לידי זה, אלא, כאמור, חילופי ערכין כאן שאומרים [ל]אור חושך ולחושך אור, והשקפה זו שבעד נזיד עדשים של לאומיות (נאציאנאליזם) מוכרים את אביהם שבשמים והתורה ומצות היא היא המביאה אותם לדבר בלה"ק. ואין להאריך בענין המצער. ומה צדקו דברי נביאינו מהרסיך ומחריביך ממך יצאו, כי אותן הדיעות וההשקפות הכוזבות שיש בהן ניצוץ דקדושה הן הן המביאות יותר היזק.

ובהנוגע לכ', הנה מה ששלחו לו מענינא דיומא בשפת המדינה, הכוונה בזה כי אם ימצא בהם ענין הנה בטח ירצה להביאם לתשומת לב חוג רחב יותר שביניהם גם כאלה שאינם שומעים לה"ק או אידית. בכל אופן מוסג"פ החומר בלה"ק ואידית.

ובמהרה בימינו יקויים היעוד ויעשו כולם אגודה אחת לעבוד את ה' אחד על ידי קיום תורה אחת לכולנו ויהי' זה עכשיו בכל לשון שהוא שומע ואח"כ בשפה אחת לכולנו.

בכבוד ובברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א
ערב יום הכיפורים, אחרי תפלת מנחה, ה'תשכ"ט.

יתן[1] השי"ת התעוררות תשובה אמיתית, וכפי שמסיים רבינו הזקן בפסוקים שמביא באגה"ת[2]: "השיבנו ה' אליך וגו'", ואז "ונשובה", ועד ש"חדש ימינו כקדם"[3],

ויהי' זה מתוך שמחה וטוב לבב, כבתשובה עילאה[4],

ובאופן שיאיר בכל כחות הנפש, ויומשך בפועל במחשבה דיבור ומעשה, מתוך הרחבה ומתוך שמחה וטוב לבב.

ועי"ז תומשך ברכת הוי', שתהי' שנת אורה, שנת ברכה וכו' ושנת תורה, ובמילא[5] גם שנת גאולה — גאולה הפרטית[6] וגאולה הכללית — בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש[7], יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, ו"שמחת[8] עולם על ראשם"[9].

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א להתלמידים שיחיו
ערב יום הכיפורים, לפני כל נדרי, ה'תשכ"ט.

"וידבר[1] גו' דבר גו' יברכך גו' יאר גו' ישא גו' ושמו גו' ואני אברכם"[2].

יתן השי"ת לכל אחד מכם ולכולם יחד — כהלשון "ברכנו אבינו כולנו כאחד"[3] — שנת אורה, שנת ברכה וכו', ככל אותיות הא"ב, עד לשנת תורה — בלימוד התורה בהתמדה ושקידה הן בנגלה והן בחסידות, והלימוד יהי' מביא לידי מעשה קיום המצוות בהידור, ולעשות כל האמור מתוך שמחה וטוב לבב, ובבריאות הנכונה.

וכל זה יומשך למטה מעשרה טפחים, ועד שיהי' "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"[4], "נחלה בלי מצרים"[5] — אצלכם בלימוד התורה, ותמשיכו זאת לאח"ז בהענין ד"ונתתי[6] גשמיכם בעתם"[7], שגם בכל הענינים הגשמיים[8] תומשך ברכת ה' ד"ופרצת" ועד לאופן ד"נחלה בלי מצרים", "מידו[9] המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"[10],

---

1) הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"ט ע' 382. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.
2) פ"א.
3) איכה ה, כא.
4) שם ספי"א.
5) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. אגה"ת פי"א ובחותמה (ספי"ב).
6) ראה אגה"ק ס"ד.
7) כל' הרמב"ם ואדה"ז (שם) — מיד.
8) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.
9) ראה הברכה לפני כל נדרי בסופה (תורת מנחם חנ"ד ס"ע 50).

1) הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"ט ע' 382. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.
2) נשא ו, כב־כז.
3) נוסח ברכת "שים שלום" בתפלת העמידה. וראה תניא פל"ב.
4) ויצא כח, יד.
5) שבת קיח, סע"א.
6) בחוקותי כו, ד.
7) שבא ע"י "בחוקותי תלכו" — "עמלים בתורה" (שם, ב ובתו"כ ופרש"י). ועיין אוה"ת עה"פ.
8) ראה אור תורה עה"פ: "גשמיכם כו' הגשמיות והחומריות כו'" (וראה גם תורת מנחם חמ"ט ע' 111. וש"נ).
9) כמש"נ "ונתתי". וראה אוה"ת שם.
10) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולהמשיך את הגאולה הפרטית – שתלמדו ללא מניעות ועיכובים בהצלחה רבה ומופלגה, ועד – להמשיך גם את הגאולה הכללית האמיתית והשלימה ע"י משיח[11] צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, בקרוב ממש, אמן כן יהי רצון.

* חתימה וגמר חתימה טובה.

בס"ד. ר"ד בעת סעודת מוצאי יום הכיפורים, ה'תשכ"ט.

רשימה פרטית בלתי מוגה

א. דובר אודות עלי' לתורה ב"פ ביום אחד (ונזכרה גם הדוגמא מכהן שחוזר ועולה לתורה כשאין לוי בביהכנ"ס[1]), ואמר הרש"ג, שאדמו"ר מהוריי"צ לא נהג לעלות לתורה ב"פ באותו יום, ושאל איך היתה הנהגת כ"ק אדנ"ע בענין זה. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר, שלפעמים הי' כ"ק אדנ"ע עולה לתורה הן בשחרית והן במנחה – ביוהכ"פ[2] ובתשעה באב[3] [ולהעיר, שבת"ב החידוש גדול יותר, כיון שב' העליות (הן בשחרית והן במנחה) הם ממנין הקרואים], אף שבדרך כלל לא הי' עושה כן, באמרו[4]: ר' נתן אדלער הי' נוהג בכל שבת לעלות לתורה ב"פ (כהן ומפטיר), אבי אדמו"ר מהר"ש הי' נוהג כן לפעמים, אבל אני – אינני יכול להרשות לעצמי ("פאַרגינען זיך").

[(ואח"כ אמר:) כבר אמרתי כמ"פ ברבים[5] שלפעמים הנני אומר דבר מסויים כדי לבחון אם מישהו יתעורר לשאול שלכאורה מפורש להיפך וכיו"ב, ובנוגע לפועל – לא שואלים, לא ב"חזרה", ולא בפתקא כו'. ועד"ז בנוגע להמדובר אודות ב' עליות – שכבר נדפס (בספר המנהגים, ובליקוט מנהגים שברשימות על מגילת איכה)[3] בנוגע לתשעה באב, שלפעמים הי' כ"ק אדנ"ע עולה לתורה הן בשחרית והן במנחה, ואף אחד מהנמצאים כאן לא העיר על זה!

הרש"ג אמר (בבת־שחוק) שאדמו"ר האמצעי כותב בהקדמה לספריו[6] שבדברים הנדפסים לא מעיינים... ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל הוא לא נותן "יישר כח" על זה!...

הרש"ג אמר ששמע שעומדים להדפיס חלק שני מספר המנהגים[7], וכנראה שכשיהי' דבר השלם אזי ילמדוהו. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: כאן נוהגים שעל כל דבר עושים החלטה ("אָפּשטימונג"). ובכן, יעשו עתה החלטה שכאשר ידפיסו חלק שני, אזי ילמדוהו כו'].

נזכר גם אודות "מפטיר יונה", שיש בזה ריבוי סגולות[8], ולכן כולם חפצים ("יאָגן זיך") לזכות בזה. ונזכר גם מ"ש בכתבי האריז"ל[9] אודות גודל המעלה שבעלי' ד"שישי".

ב. הרש"ג הזכיר אודות מעלת סעודת מוצאי יוהכ"פ, שכ"ק מו"ח אדמו"ר אמר[10] שעריכת סעודת מוצאי יוהכ"פ בהרחבה היא סגולה לעשירות.

---

11) מדה כנגד מדה – שאז "תרבה הדעה והחכמה כו'" (רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב) שמשיח ילמד תורה את כאו"א (לקו"ת צו יז, א).

*) שייך גם להברכה שאחרי מנחה, ש"הרי נאמרה בפי' – וכענין ב פ "ע – לאחרי סיום ברכת הת' שי' בסיום עריוהכ"פ ובהתחלת יום הקדוש".

1) ראה שו"ע או"ח סקל"ה ס"ח.
2) ראה גם "ליובאוויטש וחיילי" ע' 30.
3) ראה גם תורת מנחם – רשימת היומן ע' תד. וש"נ.
4) סה"ש תש"ד ס"ע 160 ואילך.
5) ראה תורת מנחם חנ"ג ע' 280 ואילך.
6) דרך חיים – בסופה.
7) ראה בהקדמה לספר המנהגים בהערה.
8) ראה גם תורת מנחם חמ"ח ס"ע 80. וש"נ.
9) ראה תורת מנחם ח"ב ע' 48. וש"נ.
10) ראה גם ר"ד בעת סעודת מוציהכ"פ דאשתקד ס"ה (תורת מנחם חנ"א ע' 93ב). וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כ"ק אדמו"ר שליט"א: סעודת מוצאי יוהכ"פ היא הסעודה היחידה ש"בת קול" מכרזת עלי'[11], ומפרסמים אותה ע"י תקיעה בשופר[12].

הרש"ג הזכיר שיש מאמרי חסידות ממוצאי יוהכ"פ[10], ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שלא ידוע אם מאמרים אלו נאמרו בתוך הסעודה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מצינו ש"אמרו עליו על בבא בן בוטא שהי' מתנדב אשם תלוי בכל יום חוץ מאחר יום כפורים יום אחד" (שאר ימות השנה הוא דאיכא למיחש בספק שמא חטא .. אבל השתא ליכא למיחש דהא כיפר יום הכפורים)[13]. ושואלים על זה: הרי בינתיים ישנו מוצאי יוהכ"פ? אך הענין הוא – שבמוצאי יוהכ"פ כל בנ"י הם בדרגא אחרת לגמרי (ללא שייכות לחטא כו').

ג. הרש"ג שאל האם צריך להכות על החזה באמירת "ועל חטאים" כמו ב"ועל חטא", ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: מעולם לא נסתפקתי בזה, כי, מהיכי תיתי שיהי' חילוק בין לשון יחיד ללשון רבים.

ושאל הרש"ג האם ידוע איך נהגו רבותינו נשיאינו בענין זה, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שנדפס בספר השיחות תש"ה[14], שאדמו"ר מהר"ש הי' בעל חשבונות, וכאשר א' החסידים שאל אותו כמה פעמים מכים על החזה ביוהכ"פ, הנה מהמספר שהשיב לו, ידע, שצריך להכות על החזה גם באמירת "ועל חטאים".

בס"ד. שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

א. הקביעות דפרשת האזינו היא לפעמים בין כסא לעשור, ולפעמים לאחרי יוהכ"פ, כקביעות שנה זו.

ובהקדים – שאף שענין הקביעות הוא מתקנת חכמים, הרי גם על זה חל מ"ש הרמב"ם[1] שכל התקנות של החכמים יש להם התוקף של מ"ע ומל"ת, כמ"ש[2] "על פי התורה אשר יורוך גו' לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך וגו'".

ולכאורה אינו מובן: איך יתכן שקריאת פרשה אחת תהי' לפעמים לפני יוהכ"פ ולפעמים לאחרי יוהכ"פ, בה בשעה שלאחרי יוהכ"פ, שבו הי' הענין ד"לפני הוי' תטהרו"[3], עומדים בנ"י במדריגה נעלית הרבה יותר מכמו קודם יוהכ"פ?!

הן אמת שגם קודם יוהכ"פ עומדים בנ"י במדריגה נעלית, שהרי זה כבר לאחרי העבודה דחודש אלול, ימי הסליחות, ר"ה ועשי"ת (מלבד הענין דעשי"ת שביוהכ"פ גופא[4]), אבל אעפ"כ, ביוהכ"פ ניתוסף אצל בנ"י עילוי גדול יותר שבאין ערוך, בדוגמת הוספת מעלת התשובה אצל צדיקים – "לאתבא צדיקייא בתיובתא"[5].

וא"כ, איך יתכן שאותה פרשה שקורין לפעמים לפני יוהכ"פ יקראו לפעמים לאחרי יוהכ"פ?!

ולהעיר, שבאמצע פרשת האזינו[6] כותב רש"י: "עד כאן העיד עליהם משה דברי תוכחה .. מכאן ואילך העיד עליהם דברי תנחומין וכו'". אבל, קריאת פרשת האזינו בב' אופני קביעות הנ"ל (לפני יוהכ"פ

---

11) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתרכ"ד ס"ט. וש"נ.
12) ראה שם סתרכ"ג בסופו. וש"נ.
13) כריתות כה, א (ובפרש"י).
14) ס"ע 9. וראה גם תורת מנחם – רשימת היומן ע' תו. וש"נ.
1) ריש הל' ממרים.
2) פ' שופטים יז, יא.
3) אחרי טז, ל.
4) ראה שיחת ש"פ וילך ס"ב (תורת מנחם חנ"ד ס"ע 29). וש"נ.
5) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת פרשתנו עה, סע"ב. ובכ"מ.
6) לב, לה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולאחרי יוהכ"פ) היא באופן שבשניהם קורין את כל הפרשה כולה (לא רק החלק של "דברי תוכחה" או החלק של "דברי תנחומין"), שיש בה אותם ענינים, ונקראת באותו שם[7], שמורה על החיות והתוכן של הענין (כתורת המגיד ואדה"ז[8]); ואעפ"כ קורין זאת בזמנים שונים שחלוקים זמ"ז באין ערוך.

ב. ויובן בהקדם הידוע שגם לאחרי יוהכ"פ צ"ל ענין התשובה:

ידוע הסיפור[9] שפעם במוצאי יוהכ"פ נכנס כ"ק מו"ח אדמו"ר אל אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, ושאל אותו: ומה עכשיו?

וביאור השאלה — שכיון שכבר עבר יוהכ"פ שבו נעשו כל הענינים בשלימות, עד לאמירת "ה' הוא האלקים" ז' פעמים, שהו"ע עליית ז"א בעתיק (כמבואר בלקו"ת[10]), ונוסף על העילוי ברוחניות, הרי זה נמשך גם למטה בגשמיות, ולכן מיד לאח"ז תוקעים תקיעה גדולה, ומכריזים "לשנה הבאה בירושלים" (וכפירוש כ"ק מו"ח אדמו"ר[11] שאין צורך להמתין לשנה הבאה, אלא הגאולה באה תיכף ומיד, ובדרך ממילא נהי' לשנה הבאה בירושלים) — הנה לאחרי כל זה נשאלה השאלה: מהי העבודה שבה צריכים לעסוק עכשיו?

והשיב לו כ"ק אדנ"ע: "איצטער דאַרף מען ערשט תשובה טאָן"[12], אלא שזוהי תשובה נעלית יותר, ע"ד "לאתבא צדיקייא בתיובתא".

וע"פ הידוע שכל הדרגות שבתשובה קשורים זב"ז[13],

— כפי שמצינו בנוגע לכמה ענינים, וכמו בנוגע ליראה, שאף שיש בה חילוקי דרגות, החל מהיראה הכי תתאה שהיא יראת העונש, כמו "תינוקות של בית רבן" שלומדים מפני "יראת הרצועה שביד הסופר" (כפי שמביא רבינו הזקן בתניא[14]), ועד ליראה הכי עילאה שהיא יראת בושת, הנה גם היראה הכי תחתונה יש בה מהיראה הכי נעלית[15] —

הרי מובן, שגם ענין התשובה שלפני יוהכ"פ יש בו מענין התשובה שלאחרי יוהכ"פ.

ובאותיות פשוטות:

גם כאשר יהודי שב בתשובה מצד יראת העונש, הנה בפנימיות הענינים יש אצלו ענין התשובה ד"הרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"[16].

והענין בזה[17] — שיראת הרצועה אינה אלא כדי לבטל את הקליפה המסתירה ומונעת את ענין התשובה, ואז, הנה גם אם הטעם הגלוי לענין התשובה הוא מצד יראת העונש, הרי לאמיתו של דבר יש אצלו באותו זמן גם עבודת התשובה של הנשמה באופן ש"הרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה".

וע"ד מ"ש הרמב"ם[18] בנוגע ליהודי שנמצא במעמד ומצב כזה שכדי שיקיים מצוה צריכים לכוף אותו ע"י גוי (והיינו, שאינו מתפעל מיהודי, כי אם מגוי), שלאמיתו של דבר הרי הוא "רוצה להיות מישראל .. לעשות כל המצוות כו'",

— וכדברי רבינו הזקן[19] שיהודי אינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד מאלקות, שזהו מצד בחי' החכמה שבנפש האלקית שבה מלובש אור א"ס ב"ה (אלא שבחי' זו יכולה להיות בבחי' שינה כו')[20] —

---

7) ואפילו לא באופן שאותו שם נחלק לשנים, כמו שמואל א' ושמואל ב', וכן במלכים ודברי הימים, כך, שנוסף על השם המאחד, ישנו גם השם המייחד כל חלק בפני עצמו.

8) או"ת בתחלתו (סי"ד). תניא שעהיוה"א בתחלתו.

9) ראה סה"ש תרפ"ט ע' 25. וראה גם שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי תשכ"ו בסופה (תורת מנחם חמ"ה ע' 58). וש"נ.

10) דרושי ש"ש סה, סע"ג ואילך.

11) ראה סה"ש תש"ח ע' 200. וש"נ.

12) = עתה ביחוד צריך לעשות תשובה.

13) ראה גם תורת מנחם חנ"ד ע' 124 ואילך.

14) קו"א קנה, א.

15) ראה תו"א ויקהל (בהוספות) קיד, ד. ביאוה"ז לאדהאמ"צ אמור פא, א־ב. קונטרס העבודה פ"ג (ע' 18).

16) קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ריש פרשתנו.

17) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ס סכ"א (תורת מנחם חנ"ד ע' 125).

18) הל' גירושין ספ"ב.

19) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע' תקמז (נעתק ב"היום יום" כא סיון). ועוד.

20) ראה תניא פי"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אלא "יצרו הוא שתקפו", וע"י הכפי' מתבטל התוקף של היצר, ואז מקיים את המצוה מצד רצונו האמיתי.

[וענין זה הוא גם אצל מי שטועין, שבידעו מעמדו ומצבו שהוא "קל שבקלים" (אף שזהו דבר שאינו מצוי), ונשמתו מכוסה כו', מי יאמר שע"י הרצועה יתבטל הכיסוי?!... אך האמת היא, שכיון שכך כתוב בספרים, הרי כן היא המציאות].

וכיון שבשניהם – לפני יוהכ"פ ולאחריו – ישנו אותו ענין של תשובה, אתי שפיר שבשניהם יכולים לקרוא אותה פרשה.

ג. ויש להוסיף בזה בנוגע לשם הפרשה – "האזינו":

בהפטרה הידועה – אומר שמואל הנביא: "הנה שמוע מזבח טוב"[21], והיינו, שאע"פ שמצד הבנה והשגה גם בשכל דקדושה מסתבר באופן אחר, כפי שהי' סבור שאול – שהי' "כבן שנה שלא טעם טעם חטא"[22] – שיש "לזבוח לה'" מ"מיטב הצאן והבקר" של עמלק[23], הנה על זה אמר שמואל "הנה שמוע מזבח טוב", שכל מציאותו של יהודי צריכה להיות באופן של "שמוע" – "האזינו", היינו, שהוא רק כלי לשמוע, ולא יותר.

וכאשר נמצאים במעמד ומצב של "האזינו" – אזי באים לענין התשובה, הן לפני יוהכ"פ והן לאחרי יוהכ"פ[24].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "מאַרש נפוליון"].

* * *

ד. ענין התשובה – קשור עם דמעות, כידוע[25] שסיבת הדמעות היא מצד כיווץ המוח שאינו יכול לסבול את הצער כו', ומזה באים הדמעות, שהם מותרי מוחין. וכפי שמצינו שיש דמעות של שמחה, כמו ר"ע שזלגו עיניו דמעות כששמע סודות ורזין דאורייתא[26], לפי שהמוח לא הי' יכול לסבול זאת. וכן הוא גם בנוגע לדמעות של תשובה.

ובענין זה מצינו ענין מיוחד בנוגע לבעל ההילולא, שלא מצינו (בגלוי) אצל שאר הנשיאים.

ובהקדמה – שאע"פ שאי אפשר לחלק ביניהם, וכמדובר פעם[27] שרק ב"אור" שייך לחלק בין תחילת ההמשכה לסופה, אבל לא ב"מאור", מ"מ, היתה לכל אחד הדרך שלו וענינים מיוחדים שמוצאים רק אצלו.

ובנוגע לענינו – מצינו דבר פלא אצל בעל ההילולא, כידוע הסיפור[28] שלא הי' בעל בכי, באמרו, שלא הי' לו על מה לבכות!

ולכאורה אינו מובן: איתא בכתבי האריז"ל[29] שמי שאינו בוכה בעשי"ת (בימים נוראים, או בר"ה ויוהכ"פ – כידוע חילוקי הגירסאות בזה[30]) אין נשמתו שלימה, וא"כ, איך אפשר לומר על אדמו"ר מהר"ש שלא הי' אצלו ענין הבכי', בה בשעה שענין הבכי' מורה על שלימות הנשמה?!

אך הענין הוא[31] – שיש ב' אופנים של בכי': יש בכי' ששייכת לתשובה כפשוטה, אך יש גם בכי' ששייכת לתשובה נעלית יותר באופן ד"לאתבא צדיקייא בתיובתא".

---

21) שמואל־א טו, כב – הפטרת פ' זכור.
22) יומא כב, ב.
23) שם, טו.
24) חסר הסיום (המו"ל).
25) ראה תו"א וישלח כו, א. ובכ"מ.
26) ראה זח"א צח, ב (במהנ"ע). ט"ז לשו"ע או"ח סרפ"ח סק"ב (בשם זהר חדש). וראה גם זהר חדש בראשית ז, א.
27) ראה תורת מנחם חנ"ב ס"ע 70 ואילך. וש"נ.
28) ראה סה"ש תש"ד ריש ע' 125.
29) פע"ח שער תפלת ר"ה פ"ז. סידור האריז"ל סוף סדר הנסירה. וראה שיחת ש"פ האזינו, שבת תשובה דאשתקד ס"ט (תורת מנחם חנ"א ס"ע 32 ואילך). תורת מנחם חנ"ד ע' 5. וש"נ.
30) ראה לקו"ש ח"ט ע' 206 הערה 19. וש"נ.
31) ראה גם שיחת ש"פ האזינו הנ"ל ס"י (תורת מנחם שם ס"ע 35 ואילך).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וזהו החידוש בנוגע לבעל ההילולא – שאף שלא הי' לו על מה לבכות, כיון שהי' תמיד במדריגת צדיק (גם לפני הנשיאות), מ"מ, הי' אצלו ענין התשובה באופן ד"לאתבא צדיקייא בתיובתא"; ומצד זה ישנו ענין של בכי' גם אצל צדיקים – כפי שמסופר במק"א[32] בנוגע לבעל ההילולא גופא, שהי' אצלו ענין של בכי', ולכאורה, הרי זה עתה נאמר שלא הי' בעל בכי? – אלא המדובר הוא אודות ב' סוגים של בכי', כנ"ל.

עד כאן – בנוגע לסיום הענין המדובר לעיל אודות התשובה שלאחרי יוהכ"פ.

ה. ונוסף לזה, יש להשלים גם בנוגע למה ששאלו אודות המדובר בהתוועדות הקודמת.

ולכל לראש, יש להדגיש את המעלה בכך שלא התנהגו כמו בעבר, אלא ת"ל שנתעוררו לשאול כו'[33].

וע"פ המסופר[34] אודות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שבכל ערב ר"ה הי' מקבל על עצמו הידור נוסף בנוגע לענינים של מ"ע ומל"ת כו' – הנה יה"ר שכך יהי' גם בענין זה, שמכאן ולהבא יתחילו לשאול כו'.

אם רוצים – יכולים לשאול בדרך של כבוד, ובכלל, כאשר שואלים שאלה אצל יהודי יש לעשות זאת בדרך של כבוד, ובפרט כשמדובר אודות יהודי שלומדים ממנו כו', אבל העיקר הוא שאכן ישאלו בפועל (ולא באופן שישאר בהעלם, ואפילו בהעלם לגבי נפשו האלקית...), ועי"ז יתבררו ויתלבנו הדברים (אא"כ יהי' צורך להתנהג כמו רבא[35] שאמר "דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי"[36]).

ו. ובנוגע לענינו:

נתבאר בהתוועדות הקודמת[37] בנוגע למ"ש בהפטרה דר"ה אודות דברי אלקנה לחנה "הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים"[38], ש"עשרה בנים" קאי על העשר ספירות (כחות) דקדושה – בניגוד לקליפה, שיש בה רק ז' ספירות, שהו"ע המדות בלבד, ללא מוחין, שהם רק לצורך המדות; ועל זה אמר אלקנה ש"אנכי טוב לך מעשרה בנים", ואעפ"כ לא נתקבל הדבר אצל חנה כו'.

ושאלו על זה, שלכאורה הרי זה היפך פירוש פשטות הכתובים, ש"עשרה בנים" הם בני פנינה[39], ואילו מספר ז' הוא המספר של בני חנה, כפי שמפרש רש"י מ"ש[40] "עד עקרה ילדה שבעה", ש"חנה ילדה שבעה" (ומביא ב' פירושים בזה, כיון שלא מצינו אלא חמשה, כדלקמן ס"ט); וא"כ, למה נאמר בהתוועדות ש"עשרה בנים" מורה על ענין הקדושה, בניגוד למספר ז' ששייך לקליפה?!

ז. ובכן, בהתוועדות הנ"ל נזכר משנ"ת בכתבי האריז"ל בענין זה, והרי מבואר שם[41] בפירוש הפסוק "הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים", ש"י' בנים אלו רומזים לי"ס דנוקבא, ששם ב"ן הוא בה, והם עשר בנים, י"ס" (והיינו, שאע"פ ששם ב"ן הוא הגימטריא של שם הוי' במילוי ה', הרי זה מורה גם על "בן").

ועל יסוד זה נתבאר בהתוועדות ש"עשרה בנים" קאי על ע"ס דקדושה.

וזהו שאמר אלקנה לחנה "הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים", שישנו ענין נעלה יותר מהע"ס דקדושה – הענין ד"אנכי", כדאיתא במדרש שמואל[42]: "הלא אני אין כתיב כאן, אלא הלא אנכי .. כד"א[43] אנכי ה' אלקיך", שמצד זה צ"ל העבודה באופן שלמעלה מטו"ד, שזוהי העבודה דתהו, שהיא עריבה יותר ("אַ געשמאַקערע עבודה").

ואעפ"כ לא קיבלה חנה טענה זו, כי, האמת היא ש"לא תהו בראה (אלא) לשבת יצרה"[44], שלכן צ"ל

32) ראה סה"ש תורת שלום ע' 14. ע' 188. וראה גם תורת מנחם שם ע' 95.
33) ראה גם תורת מנחם חנ"ד ע' 51. וש"נ.
34) ראה גם תורת מנחם חל"ה ע' 16 הערה 18. וש"נ.
35) עירובין קד, א. זבחים צד, ב. נדה סח, א.
36) עירובין טז, סע"ב. חולין נו, א. וראה שבת סג, ב. וש"נ.
37) שיחת ש"פ וילך סי"ט (תורת מנחם חנ"ד ע' 46 ואילך).
38) שמואל־א א, ח.
39) פרש"י ורד"ק עה"פ.
40) שם ב, ה.
41) סה"ל ול"ת שמואל־א בתחלתו.
42) ספ"א.
43) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.
44) ישעי' מה, יח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העבודה גם בעשר הכחות (שכנגד הע"ס); וסוכ"ס ניצחה חנה, והי' לה הן הענין ד"אנכי" והן הענין דע"ס כו'.

ועד"ז בנוגע למשנ"ת שמספר שבע שייך לקליפה:

ובהקדים תורת הבעש"ט (שנדפסה בספר אור המאיר[45]) על הפסוק[46] "ויהי לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים", ש"פנינה רומז לסט"א .. וחנה רומז לשכינה, ומתרעם הכתוב .. שאין צדיקים בארץ שיהיו ילדים לשכינה .. וילדים של הסט"א .. רבים המה וכו'", וכמבואר בזה בפירוש יותר – שהילדים של הסט"א הו"ע אהבה ויראה זרים כו'[47].

ועז"נ[40] "עקרה ילדה שבעה ורבת בנים אומללה", והרי לא יתכן לומר שחנה היתה שמחה ח"ו מזה שנחסרו בני פנינה, ועכצ"ל הפירוש בזה, שהשמחה היתה מזה שהבנים שהיו שייכים תחילה ללעו"ז (שזהו גם הדיוק "רבת בנים", כפי שמצינו גבי עשו, ש"שש נפשות היו לו, והכתוב קורא אותן נפשות ביתו, לשון רבים"[49]) – נתהפכו לקדושה[48].

ועל יסוד זה נאמר בהתוועדות שמספר ז' שייך ללעו"ז – הפיכת ז' המדות דלעו"ז לקדושה.

ח. אך עדיין צריך להבין – כיצד יתאים הביאור ע"פ כתבי האריז"ל ותורת הבעש"ט הנ"ל עם הביאור ע"פ פשטות הכתובים (ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"[50]), ובפרט ע"פ הידוע[51] שד' חלקי הפרד"ס שבתורה, שהם כנגד ד' עולמות אבי"ע, קשורים זב"ז ומשתלשלים זמ"ז (וכמו שכל הענינים שלמטה צריכים להיות בדוגמת הענינים שלמעלה "שנשתלשלו מהן"[52]), וא"כ, איך יתאים הפירוש ע"פ כתבי האריז"ל, שהעשר הם בקדושה, ואילו בלעו"ז יש רק ז', עם הפירוש הפשוט, שהעשרה בנים הם בני פנינה, ואילו השבע הם בני חנה?!

ויובן בהקדם פירוש נוסף במפרשי הכתובים – שהמספרים עשרה ("הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים") ו"שבעה" ("עקרה ילדה שבעה") אינם חייבים להיות בדיוק (כמו "עשר ולא תשע עשר ולא אחד עשר"[53]), אלא מורים על שלימות המספר: "טעם עשרה דרך כלל חשבון, כמו ואפו עשר נשים[54], מעשרה שליטים[55], שבע כחטאתיכם[56], שבע יפול צדיק[57], והדומים להם"[58]; "ומה שאמר שבעה, אינו דוקא, אבל הוא כך חשבון, כי כן דרך הכתוב כשירצה לומר רבים יאמר שבע, כמו אומללה יולדת השבעה[59], שבע כחטאתיכם, שבע יפול צדיק וקם, לפי שהעולם במספר שבעה וכו'"[60].

ועדיין צריך להבין: מהו הטעם שבענין זה נרמז שלימות המספר תחילה במספר עשר ואח"כ במספר שבע?! – ואין זה כמו בענין שבו נזכר רק מספר עשר או רק מספר שבע, כי כאן מדובר בענין אחד, וכיון שבתחילת הענין נזכר מספר עשר, למה נזכר אח"כ מספר שבע?!

ויש לומר הביאור בזה:

הענין ד"אנכי טוב לך מעשרה בנים" – קאי על הנשמה כפי שהיא למעלה, קודם ירידתה למטה, ששם ישנה השלימות דעשר ספירות, עשר כחות וכו'.

ואילו מ"ש לאח"ז "עד עקרה ילדה שבעה" – קאי על המעמד ומצב שלאחרי ירידת הנשמה למטה,

---

45) פ' לך לך. וראה פרשתנו (ד"ה זכור). וראה גם כתר שם טוב בהוספות סמ"ד. תורת מנחם חמ"ח ס"ע 50 ואילך. וש"נ.
46) שמואל־א א, ב.
47) ראה אוה"ת משפטים ע' א'רנח. ס"ע א'רסה. עקב ע' תקיא.
48) ראה גם תורת מנחם חל"ח ס"ע 114 ואילך.
49) פרש"י ויגש מו, כו.
50) שבת סג, א. וש"נ.
51) נסמן בלקו"ש חכ"א ע' 36.
52) תניא רפ"ג.
53) ספר יצירה פ"א מ"ד.
54) בחוקותי כו, כו.
55) קהלת ז, יט.
56) בחוקותי שם, כא.
57) משלי כד, טז.
58) רד"ק הנ"ל.
59) ירמי' טו, ט.
60) רד"ק שם, ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שרק אז שייך הענין ד"עקרה"; וכיון שעיקר העבודה למטה היא בבירור ז' המדות דלעו"ז, ששרשם מז' מלכין קדמאין דתהו[61], לכן נאמר "עקרה ילדה שבעה", שמספר זה מורה על שלימות העבודה למטה.

ועפ"ז מובן שפירוש האריז"ל והבעש"ט מתאים גם עם פשטות הכתובים – לפי פירוש המפרשים ש"עשרה" ו"שבעה" אינם בדיוק, אלא מורים על שלימות הענינים, כנ"ל, והרי יש "שבעים פנים לתורה"[62], ויתירה מזה, שבכל ענין בתורה יש ששים ריבוא פירושים, בכל א' מד' חלקי פרד"ס התורה[63].

ט. ובהמשך לזה, הנה מצד החביבות שבפירוש רש"י, נתעכב עתה גם על פירוש רש"י על הפסוק "עד עקרה ילדה שבעה וגו'", וז"ל:

"חנה ילדה שבעה, שנאמר[64] כי פקד ה' את חנה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות, וכשחנה יולדת אחד, פנינה קוברת שנים, ועשרה בנים היו לה, שנאמר הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים שלפנינה, כשילדה חנה ארבעה, קברה פנינה שמונה, וכשנתעברה וילדה ולד חמישי, נשתטחה פנינה לרגלי', ובקשה רחמים וחיו, ונקראו על שמה. אלו דברי ר' נחמי'. ר' יהודה אומר, בני בנים הרי הן כבנים".

ובהקדמה – שגם בפירוש רש"י בפרשתנו[65] מצינו מחלוקת בין ר' יהודה ור' נחמי': "נחלקו בה ר' יהודה ור' נחמי', ר"י דורש (הפרשה) כולה כנגד ישראל, ור"נ דורש את כולה כנגד העכו"ם וכו'".

ונתבאר פעם[66] [בנוגע למחלוקת בין ר"י לר"נ שהובאה בפירוש רש"י על הפסוק[67] "בקרב כל ישראל", "כל מקום שהי' אחד מהם בורח הארץ נבקעת מתחתיו ובולעתו. אלו דברי ר' יהודה. אמר לו רבי נחמי', והלא כבר נאמר[68] ותפתח הארץ את פי', ולא פיותי', א"ל ומה אני מקיים בקרב כל ישראל, א"ל שנעשית הארץ מדרון כמשפך, וכל מקום שהי' אחד מהם הי' מתגלגל ובא עד מקום הבקיעה"] – שהמחלוקת בין ר"י ור"נ אינה בענין פרטי בפירוש הכתוב, אלא הם חלוקים בכללות שיטת הלימוד,

– ע"ד משנ"ת בהתוועדות הקודמת[69] בנוגע לפירוש רש"י על הפסוק[70] "מצד ארון ברית ה'", "נחלקו בו חכמי ישראל", שזהו חילוק בכללות שיטתם בדרכי החכמה –

ששיטת ר' יהודה היא, שהעיקר הוא שיתפרש היטב כללות תוכן הכתוב, גם אם יהי' דוחק בפירוש פרטי הענינים; ואילו שיטת ר' נחמי' היא, שהעיקר הוא שיתפרשו היטב פרטי הענינים, גם אם יהי' דוחק בפירוש כללות הענין.

כלומר: שיטת הלימוד של ר' יהודה היא – שיש להסתכל במבט רחב על כללות הענין, ומן הכלל באים אל הפרט; ואילו שיטת הלימוד של ר' נחמי' היא – שיש להתצמצם ולהתרכז על כל פרט ופרט, ומן הפרט באים אח"כ אל הכלל.

[ובהתאם לכך נחלקו בפירוש הכתוב "בקרב כל ישראל": לשיטת ר"י שיש לדייק בעיקר בפירוש כללות הענין – כיון שכללות הענין הוא החידוש ש"פצתה הארץ את פי'"[67], שעז"נ[71] "ואם בריאה (חדשה) יברא ה'", מוטב לפרש ש"כל מקום שהי' אחד מהם בורח הארץ נבקעת מתחתיו ובולעתו", שעפ"ז ראו כל בנ"י את מאורע הבליעה; ולשיטת ר"נ שיש לדייק בעיקר בפרטי הדברים – הרי כיון שנאמר "ותפתח הארץ את פי'", ולא פיותי', מוטב לפרש "שנעשית הארץ מדרון כמשפך, וכל מקום שהי' אחד מהם הי' מתגלגל ובא עד מקום הבקיעה"].

---

61) ראה מאמרי אדהאמ"צ דברים בתחלתו (ס"ע ד ואילך). וש"נ.
62) במדב"ר פי"ג, טז. ובכ"מ.
63) נסמן בלקו"ש חי"ז ע' 412.
64) שם, כא.
65) לב, מג.
66) שיחת ש"פ עקב, כ"ף מנ"א תשכ"ו סכ"א ואילך (תורת מנחם חמ"ד ע' 274 ואילך). וש"נ.
67) עקב יא, ו.
68) קרח טז, ל.
69) שיחת ש"פ וילך סי"א (תורת מנחם חנ"ד ע' 38 ואילך). וש"נ.
70) וילך לא, כו.
71) קרח שם, ל (ובפרש"י).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

י. וע"פ משנ"ת בפירושיהם של ר"י ור"נ שהובאו בפירוש רש"י בחומש – יש לבאר ב' הפירושים דר"נ ור"י בפירוש רש"י על הפסוק "עקרה ילדה שבעה" (ואף שפירוש רש"י בנ"ך אינו ע"ד הפשט לגמרי כמו בחומש שהוא "פשוטו של מקרא" ממש[72], הרי כאן עכ"פ מתאימים הדברים):

החילוק שבין ב' הפירושים במ"ש "עקרה ילדה שבעה", אף שמפורש בקרא "כי פקד ה' את חנה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות", היינו, שילדה רק חמשה – שר"נ מפרש ש"שבעה" כולל את שני בני' של פנינה שחנה "בקשה רחמים וחיו ונקראו על שמה", ור"י מפרש ש"שבעה" כולל גם בני בנים, הוא – שהפירוש שהכתוב "עקרה ילדה שבעה" כולל גם בני בנים, מתייחס בעיקר לתוכן כללות הכתוב, ואילו הפירוש שהכתוב "עקרה ילדה שבעה" כולל את שני בני' של פנינה ש"נקראו על שמה", מתייחס בעיקר לפרטי הענינים שבכתוב, כי:

תוכן כללות הכתוב הוא – סיפור הנס, שאף שבתחילה היתה חנה עקרה, נתהפך הדבר וילדה שבעה.

ולכן, ר"י – שמדייק בפירוש תוכן כללות הכתוב – מפרש, שהכתוב "עקרה ילדה שבעה" כולל "בני בנים", שכן, לידת בני בנים מוסיפה בתוכנו של סיפור הנס, שתמורת היותה עקרה, היו לה (לא רק בנים, אלא) גם בני בנים;

משא"כ הפירוש ש"בקשה רחמים" על שני בני' של פנינה "וחיו ונקראו על שמה" – שאינו קשור עם תוכן כללות הכתוב ע"ד הפיכת ענין העקרות, שהרי גם אילו נשארה עקרה ח"ו, אפשר שע"י תפלתה יחיו בני פנינה.

אמנם, מצד הדיוק בפרטי הענינים שבכתוב – הרי הלשון "ילדה" אינו נופל על "בני בנים";

מצד הלשון "ילדה" – מתאים יותר לפרש שהכתוב כולל את שני בני' של פנינה שחנה "בקשה רחמים וחיו ונקראו על שמה", שעליהם נופל הלשון "ילדה", כפי שמצינו גבי "חמשת בני מיכל בת שאול"[73], "וכי מיכל ילדה, והלא מירב ילדה לו, אלא מירב ילדה ומיכל גידלה, לפיכך נקרא על שמה, והמגדל יתום ויתומה בתוך ביתו כאילו ילדו"[74], ועאכו"כ בנדו"ד, שכל מציאות חיותם (לא רק גידולם) של שני בני פנינה נעשית ע"י חנה, ש"בקשה רחמים וחיו ונקראו על שמה", הרי בודאי שנופל עליהם הלשון "ילדה".

ולכן, ר"נ – שמדייק בעיקר בפרטי הענינים שבכתוב – מפרש שהכתוב "עקרה ילדה שבעה" כולל את שני בני' של פנינה שחנה "בקשה רחמים וחיו ונקראו על שמה", שעליהם נופל הלשון "ילדה", אף שאין זה שייך לתוכן כללות הכתוב ע"ד הפיכת ענין העקרות.

יא. ויש להוסיף בהמשך להאמור לעיל (ס"ט) בנוגע ללשון רש"י "נחלקו .. ר' יהודה ור' נחמי'", שחילוק הנ"ל בין ר"י לר"נ מצינו (לא רק בנוגע לשיטת הלימוד, אלא) גם בנוגע לכללות הנהגתם[75]:

ר"י ור"נ היו שניהם עניים, ואעפ"כ, מצינו חילוק באופן הנהגתם – שהגישה של ר"י היתה באופן של הרחבה, ואילו הגישה של ר"נ היתה באופן של צמצום.

אודות ר"נ – מסופר בגמרא[76]: "ההוא (עני המבקש פרנסה) דאתא לקמי' דרבי נחמי', אמר לי' במה אתה סועד (מה אתה רגיל לאכול בסעודתך), א"ל בבשר שמן ויין ישן, רצונך שתגלגל עמי בעדשים .. לא איבעי לי' לפנוקי נפשי' כולי האי".

ואודות ר"י – מסופר בגמרא[77]: "דביתהו דרבי יהודה נפקת נקטת עמרא עבדה גלימא דהוטבי (עשתה ממנו סרבל טוב), כד נפקת לשוקא מיכסיא בי', וכד נפיק רבי יהודה לצלויי הוה מיכסי ומצלי, וכד מיכסי בי' הוה מברך ברוך שעטני מעיל. זימנא חדא גזר רבן שמעון בן גמליאל תעניתא, ר' יהודה לא אתא לבי תעניתא, אמרין לי', לא אית לי' כסויא כו'".

---

72) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ריש ע' 138. וש"נ.
73) שמואל־ב כא, ח.
74) פרש"י עה"פ – מסנהדרין יט, ב.
75) ראה גם שיחת ש"פ עקב הנ"ל סכ"ד (תורת מנחם שם ע' 276 ואילך).
76) כתובות סז, ב (ובפרש"י).
77) נדרים מט, ב (ובפרש"י).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כלומר:

ר"י – למרות שהי' עני כ"כ שלא היתה לו אלא גלימא אחת, שבה היו משתמשים גם הוא וגם אשתו, ועד שבגלל זה לא הי' יכול לבוא "לבי תעניתא", מ"מ, היתה אצלו גם תנועה של הרחבה, שהגלימא האחת שבידו תהי' טובה (סרבל טוב) וחשובה, עד שיוכל לברך עלי' "ברוך שעטני מעיל".

ואילו ר"נ – גם כשעמד לקיים מצות צדקה, לתת לעני פרנסתו, היתה אצלו תנועה של צמצום, שלא הי' יכול ליתן לו יותר מאשר עדשים.

*

יב. המשך הביאור בפירוש רש"י בפ' וילך על הפסוק[70] "מצד ארון ברית ה'", "נחלקו בו חכמי ישראל וכו'" (במענה על מה ששאלו בזה) – נכלל בשיחת ש"פ וילך סי"א[69].

* * *

יג. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה כנשר יעיר קנו (הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א).

* * *

יד. על הפסוק[78] "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו" – שתוכנו קשור עם זמן זה, בהמשך לר"ה ועשי"ת וכו' (וקשור גם עם המבואר במאמר[79]) – יש אריכות שלימה בפירוש רש"י (כדלקמן), אבל לפני שנכנסים לפרטי הדברים, מתעוררת שאלה כללית: מהו הצורך באריכות הדברים, בה בשעה שזהו פסוק המובן בפשטות.

וכדמוכח גם מזה שרש"י אינו צריך לבאר פירוש התיבות "כי חלק ה' עמו וגו'", וכל אריכות הביאור בפירוש רש"י היא בנוגע להמשך הדברים בשייכות לפסוקים לפנ"ז. ולכאורה, כשם שפירוש הפסוק עצמו מובן בפשטות, כך מובן בפשטות גם המשכו לפסוקים שלפנ"ז – שבנוגע לגוים היתה ההנהגה באופן ד"בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם", "הציפם ושטפם וכו'"[80], משא"כ בנוגע לבנ"י, ש"חלק ה' עמו וגו'", ואעפ"כ, מאריך רש"י בביאור הדברים, ובאופן שלכאורה אינו משתמע כלל מהפסוק עצמו.

טו. ובפרטיות יותר:

רש"י מפרש שפסוק זה הוא נתינת טעם ("כי חלק וגו'") על מ"ש לפנ"ז "בהנחל עליון גוים – כשהנחיל הקב"ה למכעיסיו את חלק נחלתם, הציפם ושטפם, בהפרידו בני אדם – כשהפיץ דור הפלגה הי' בידו להעבירם מן העולם, ולא עשה כן, אלא יצב גבולות עמים – קיימם ולא אבדם, למספר בני ישראל – בשביל מספר בני ישראל שעתידין לצאת מבני שם, ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים הציב גבולות עמים שבעים לשון".

ועל זה ממשיך בכתוב: "כי חלק ה' עמו", "למה כל זאת, לפי שהי' חלקו כבוש ביניהם ועתיד לצאת מהם[81], ומי הוא חלקו, עמו, ומי הוא עמו, יעקב חבל נחלתו, והוא השלישי באבות המשולש בג' זכיות, זכות אבי אביו וזכות אביו וזכותו הרי ג', כחבל הזה שהוא עשוי בג' גדילים, והוא ובניו היו לו לנחלה, ולא ישמעאל בן אברהם, ולא עשו בנו של יצחק".

וצריך להבין:

א) היכן נרמז בפסוק "כי חלק ה' עמו", "שהי' חלקו כבוש ביניהם ועתיד לצאת", היינו, ש"חלק ה' עמו" הי' כבוש בין אומות העולם, ורק לאח"ז "עתיד לצאת"?!

---

78) פרשתנו לב, ט.

79) תורת מנחם חנ"ד ע' 54 ואילך.

80) שם, ח ובפרש"י.

81) כ"ה (מהם) בכמה כת"י ובדפו"ר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב) מהו החידוש ש"מי הוא חלקו, עמו", וכי יש מקום לקס"ד שמישהו אחר הוא "חלקו" של הקב"ה?! – הבן חמש למקרא למד כבר כו"כ פסוקים בתורה אודות גודל מעלתם של בנ"י, כמו "והייתם לי סגולה מכל העמים"[82], "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש"[83], "בך בחר .. להיות לו לעם סגולה מכל העמים"[84], ועד שכל ענינה של התורה הוא "צו את בני ישראל", "דבר אל בני ישראל"[85]; ומהו הצורך לחדש בפרשת האזינו "מי הוא חלקו, עמו"?!

ג) מדוע מפרש רש"י בנוגע ל"יעקב חבל נחלתו" שיעקב הוא "המשולש בג' זכיות, זכות אבי אביו, וזכות אביו, וזכותו .. כחבל הזה שהוא עשוי בג' גדילים", ולכן "הוא ובניו היו לו לנחלה, ולא ישמעאל בן אברהם, ולא עשו בנו של יצחק" – וכי המעלה היחידה שיכולים למצוא על בנ"י לגבי אוה"ע היא שיש להם הזכות של כל ג' האבות אברהם יצחק ויעקב, משא"כ בני עשו שיש להם רק ב' זכיות (יצחק ואברהם), ובני ישמעאל יש להם רק זכות אחת (אברהם)?!

ובפרט שכאן לא מדובר בנוגע ליעקב עצמו, אלא בנוגע לבניו אחריו (כלשון רש"י: "הוא ובניו היו לו לנחלה"), שנמצאים כבר לאחרי מ"ת, כך, שיש להם המעלה של קבלת התורה וכו', ואעפ"כ, הזכות שמוצאים עליהם אינה אלא שיש להם ג' זכויות, בניגוד לעשו וישמעאל שיש להם רק ב' זכויות או זכות אחת בלבד.

ד) בנוגע לתיבת "חבל" – מצינו בתנ"ך שפירושה הוא מלשון חלק[86] וגורל, כמו "חבלים נפלו לי גו'"[87], "נפל לי הגורל להיות בחלקך וכו'"[88]. וכן מפרש התרגום: "יעקב עדב אחסנתי", שפירושו גורל. ויש לומר, שכיון שחלוקת הארץ היתה ע"פ גורל, לכן נקרא כל חלק בשם גורל, וכמו "חלקי .. גורלי"[89]; ומניין לו לרש"י לפרש "יעקב חבל נחלתו", "כחבל הזה שהוא עשוי בג' גדילים"?!

ובפרט ש"חבל .. עשוי בג' גדילים" נזכר רק בנוגע להלכה בתושבע"פ[90], אבל לא נזכר כלל בתושב"כ.

וכאמור לעיל, שהשאלה העיקרית היא שכל פירוש רש"י זה מיותר לכאורה, כיון שפירוש הפסוק מובן בפשטות; וכיון שענינו של רש"י הוא לפרש פשטות הכתובים, עכצ"ל, שגם פירוש רש"י זה מוכרח בפשטות הכתובים, וכפי שיתבאר לקמן.

*

טז. לפני הביאור בפירוש רש"י – יתבארו כמה דיוקים באגרת התשובה, בהמשך להמדובר בהתוועדות שלפנ"ז[91] בנוגע לד' הפסוקים שמביא רבינו הזקן ב"פי' לשון תשובה"[92], והדיוק בסדר הפסוקים, ובהמשך לזה יש לדייק גם בנוגע לפסוקים נוספים שמביא רבינו הזקן בהתחלת אגה"ת (כדלקמן סכ"ח ואילך); ולפנ"ז יש להתעכב על ענין בסיום אגה"ת[93]:

מ"ש בסיום אגה"ת "ודעת לנבון נקל ומשכיל על דבר ימצא טוב" – הנה תיבות אלו הם צירוף של שני פסוקים במשלי[94], וזוהי אכן מליצה יפה, אבל מובן שרבינו הזקן לא יכתוב בתניא ענינים רק לתפארת המליצה ח"ו, ובודאי יש בזה כוונה עמוקה שנוגעת לכללות התוכן של אגה"ת, ולכן כתב רבינו הזקן תיבות אלו בסיום וחותם אגה"ת, כיון שזה נוגע לכללות תוכן האגרת.

---

82) יתרו יט, ה.
83) שם, ו.
84) ואתחנן ז, ו.
85) ראה ב"ר פ"א, ד.
86) ראה מצו"צ לדברי הימים־א טז, יח.
87) תהלים טז, ו.
88) פרש"י עה"פ.
89) שם, ה.
90) ראה ב"ר פס"ח, יב ובחי' הרש"ש שם.
91) שיחת ש"פ וילך סי"ג ואילך (תורת מנחם חנ"ד ס"ע 39 ואילך).
92) פ"א (צא, א).
93) מכאן עד סוסי"ח – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא (קאָרף) ח"ב ע' רסא ואילך (בשילוב המשך הביאור בשיחת ש"פ בראשית שנה זו). במהדורא זו ניתוספו עוד פרטים מהנחה נוספת.
94) יד, ו. טז, כ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

[וכפי שמצינו באגה"ק סי' כז ("מה שכתב .. לנחמם בכפלים לתושי'"), שמביא שם כמה לשונות של פסוקים שבהשקפה ראשונה נראה שזהו רק ענין של מליצה, ובה"ביאור" לאגרת זו מבאר את כל הלשונות כפי שהם נוגעים לכללות תוכן הענין[95].

ואם הדברים אמורים בנוגע לאגה"ק, שנדפסה "מהעתקות המפוזרים אצל התלמידים", לאחרי ש"ספו תמו כתבי ידו הקדושה בעצמו אשר היו בדקדוק גדול לא חסר ולא יתר אות א'" (כמ"ש בהסכמת הרבנים בני הגאון המחבר), עאכו"כ בנוגע לאגה"ת שנדפסה מכת"י קדשו, ובאופן של מהדורא בתרא (לאחרי שהיתה מהדורא קמא[96]), בחייו, ובסמיכות למקום מגוריו (שיש בזה עזר וסיוע לענין ההגהה), הרי בודאי שכל פרט הוא בתכלית הדיוק].

יז. והביאור בזה:

בפרקים הקודמים[97] נתבאר שע"י החטא נעשה פגם בד' אותיות של שם הוי' שבהם נרמזים כל עשר הספירות: חכמה (יו"ד), בינה (ה"א), ז"א (וא"ו) ומלכות (ה"א). ומזה מובן, שע"י התשובה ממלאים את הפגמים, ובונים את עשר הספירות מחדש[98].

ולכן, בסיום אגה"ת – כשמסיימים לימוד אגה"ת, ובאופן שהתלמוד מביא לידי מעשה – מרמז רבינו הזקן את כל עשר הספירות (שנבנים מחדש ע"י התשובה) בלשון "ודעת לנבון נקל ומשכיל על דבר ימצא טוב":

"ודעת" – ספירת הדעת, "לנבון" – ספירת הבינה, "ומשכיל" – ספירת החכמה, "דבר" – ספירת המלכות (כידוע בענין "ותקם את דברך"[99] ש"דברך" קאי על מלכות[100]), ו"טוב" – ספירת היסוד[101], שכונס בתוכו כל ששה המדות דז"א, ומשפיע אותם במלכות.

יח. וסדר הספירות שנימנו כאן:

לכל לראש – דעת, כי, הטעם שע"י תשובה נעשה בנין עשר הספירות מחדש הוא לפי שתשובה מגעת בבחי' הכתר שלמעלה מהספירות[102], וכתר נמשך ומתגלה בדעת, קו האמצעי (וכידוע שקו האמצעי מגיע בפנימיות הכתר[103]). וגם בעבודת האדם באה התשובה ע"י דעת, כלשון רבינו הזקן[104] "אחרי העמקת הדעת בכל הנ"ל כו'". ולכן מתחיל בענין הדעת.

ולאח"ז נאמר "לנבון", בינה, ורק לאח"ז "ומשכיל", חכמה – כי, תשובה בעיקר היא בספירת הבינה[105], ולכן מקדים בינה לחכמה. וחכמה נקראת כאן בשם "משכיל", שזהו שרש החכמה, כי, מצד התשובה באים לשרש החכמה, כפי שהיא עדיין בבחי' הכתר.

ועז"נ "ודעת לנבון נקל", שע"י העמקת הדעת, נעשית הבינה באופן ד"נקל". – בנוגע לחכמה אין צורך בהבהרה כלל, כיון שחכמה היא נקודה, ובזה אין מלכתחילה שום קשיים, משא"כ בינה שענינה לפרט לפרטים, הנה בזה שייך שיהיו קשיים, ולכן נאמר "ודעת לנבון נקל", שהעמקת הדעת פועלת שגם ענין הבינה ("לנבון") יהי' "נקל".

---

95) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 294. תורת מנחם חמ"א ע' 204.
96) קה"ת תשמ"ב. וש"נ.
97) ספ"ז.
98) והיינו, שעי"ז ניתוסף גם בשלימות העבודה בעשר כחות הנפש, הקשורים עם עשר הספירות – שהרי אע"פ שתשובה היא למעלה מהתורה, כמשנת"ל במאמר בתחלתו (תורת מנחם חנ"ד ע' 53) בפירוש הכתוב (פרשתנו לב, יא) "ישאהו על אברתו", מ"מ, תכלית התשובה היא שלאח"ז יבוא האדם לקיום התומ"צ בשלימות.
99) נחמי' ט, ח.
100) ראה המשך תער"ב ח"ב פשל"ט ואילך (ס"ע תרצו ואילך).
101) ראה זח"א ס, א. מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' רכד. וש"נ.
102) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה פ"ב (דרמ"צ לח, ב ואילך). ובכ"מ.
103) ראה במאמר (תורת מנחם חנ"ד ע' 54). וש"נ.
104) רפ"ח.
105) ראה תניא אגה"ת רפ"ט. אוה"ת דרושי יוהכ"פ ע' א'תקנו. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולאח"ז עוברים לספירת המלכות, "דבר" – כי, מחכמה עילאה נמשך לחכמה תתאה (מלכות), ולכן נאמר "ומשכיל על דבר" – שמ"משכיל", חכמה עילאה, נמשך ב"דבר" – חכמה תתאה.

ולאח"ז נאמר "ימצא טוב", שזהו מה שהמלכות מקבלת מיסוד, ועז"נ לשון מציאה ("ימצא"), שבאה בהיסח בדעת[106], דכיון שמדובר אודות תשובה שהיא למעלה ממדידה והגבלה, הרי זה באופן ד"ימצא".

*

יט. כמו"כ יש להתעכב על דברי רבינו הזקן בהתחלת אגה"ת[107]:

א) מדוע כותב "תניא בסוף יומא" – בה בשעה שבסוף יומא[108] הרי זה מאמר של ר' אלעזר בן עזרי' (שהשיב לר' מתיא בן חרש), ולא נאמר "תניא"?

ואפילו אם נאמר שרבינו הזקן מצא גירסא במסכת יומא בלשון "תניא" – הרי כיון שהגירסא המקובלת והמרווחת בש"ס היא "שאל ר' מתיא בן חרש את ר' אלעזר בן עזרי'", הי' לו לכתוב: אמר ר"א בן עזרי' (כהגירסא המקובלת), או "אמרו חז"ל", ולא הלשון "תניא"?

ב) כאמור כמ"פ, אין דרכו של רבינו הזקן לציין מראה־מקומות לפסוקים ומאמרי חז"ל שמביא בתניא, כפי שרואים גם מיד בפרק ראשון של אגה"ת. ומזה מובן, שבמקום שמציין מראה־מקום לפסוק או מאמר חז"ל, הרי זה בגלל שענין זה מובא (בשינוי) במקומות נוספים, ולכן מציין רבינו הזקן את הפסוק או המאמר, בכדי להדגיש שכוונתו לפסוק או מאמר זה[109].

וכן הוא בנוגע להציון "תניא בסוף יומא" – שכוונתו בזה לשלול את המאמר כפי שהובא במקומות נוספים, שהרי מאמר זה הובא גם בירושלמי[110], תוספתא[111], מכילתא[112], אדר"נ[113] ומדרש משלי[114], ולכן מציין רבינו הזקן "בסוף יומא", בכדי להדגיש שכוונתו דוקא למאמר כפי שהובא "בסוף יומא" (בבבלי).

ואינו מובן: מצד איזה חילוק בנוסח המאמר כפי שהובא בסוף יומא לגבי כפי שמובא בשאר המקומות, מדגיש רבינו הזקן שכוונתו דוקא למאמר זה?

ג) לאחרי שרבינו הזקן מעתיק את ה"שלשה חילוקי כפרה" שמביא מ"תניא" (עם הביאורים שמוסיף באמצע בתור מאמר המוסגר), מסיים: "עכ"ל הברייתא".

ולכאורה: בשלמא הוספת "עכ"ל" – לא כמו בהתחלת חלק ראשון, שגם שם מתחיל ב"תניא", אבל לאחרי שמביא הברייתא אינו מוסיף "עכ"ל" – היא בגלל אריכות לשון הברייתא בהוספת ביאוריו, עמוד שלם, ולכן מסיים לאח"ז "עכ"ל". וכפי שרואים גם בשער היחוד והאמונה פ"ז, שלאחרי סיום דברי הרמב"ם מוסיף "עכ"ל", מצד אריכות הדברים.

[ועפ"ז יומתק שבמהדו"ק דאגה"ת שהובאה הברייתא בקיצור, לא כתוב "עכ"ל"].

אבל אינו מובן מדוע כותב "עכ"ל הברייתא" – הרי קודם שהביא הלשון כתב תיבת "תניא", כך שיודעים כבר שזוהי ברייתא, וא"כ הי' מספיק לכתוב רק "עכ"ל". וכמו שבשער היחוד והאמונה כותב רק "עכ"ל", ולא עכ"ל הרמב"ם. ולמה צריך לחזור עוה"פ שזוהי "ברייתא"?

---

106) סנהדרין צז, סע"א.

107) מכאן עד סוסכ"ב – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא (קאָרף) ח"ב ע' יא ואילך (בשילוב המשך הביאור בשיחת ש"פ בראשית שנה זו). במהדורא זו ניתוספו עוד פרטים מהנחה נוספת.

108) פו, א.

109) וע"ד משנת"ל (שיחת ש"פ וילך סי"ז (תורת מנחם חנ"ד ע' 44)) מ"ש רבינו הזקן "ובפ' נצבים כתיב ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו וגו' בכל לבבך וגו'", אף שאינו מציין שאר הפסוקים – כיון שכוונתו בזה לשלול פסוק דוגמתו בפ' ואתחנן, משא"כ בשאר הפסוקים שאינו בא לשלול פסוק אחר, אין צורך לציינם.

110) יומא פ"ח ה"ז. סנהדרין ר"פ חלק. שבועות פ"א ה"ו.

111) יומא פ"ד, ט.

112) יתרו כ, ז.

113) פכ"ט, ה.

114) פ"י.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כ. ויש לומר הביאור בזה:

במסכת יומא, לפני התיבות "שאל ר' מתיא בן חרש כו'", נאמר: "דתניא ר' אלעזר אומר כו'", ומיד לאח"ז – "שאל ר' מתיא בן חרש כו'". וכפי שנראה, מתייחסת תיבת "דתניא" לא רק ל"ר' אלעזר אומר", אלא גם ל"שאל ר' מתיא" שלאחריו.

ואע"פ שמהלשון "דתניא" (בתוספת ד') מוכח שקאי על מ"ש לפנ"ז "אמר מר לפי שנאמר בחורב תשובה ונקה מנא לן", ועל זה מביא ראי' "דתניא ר' אלעזר אומר כו' מנקה הוא לשבין כו'", ולפי זה נראה שתיבת "דתניא" קאי על "ר' אלעזר אומר", ולא על "שאל ר' מתיא" (כי, אע"פ שגם "שאל ר' מתיא כו'" הוא בענין התשובה, אין זה בנוגע לפרט ד"ונקה כו'") – הרי בעין יעקב נאמר הלשון "תניא" (ללא ד'), ומזה נראה שתיבת "תניא" קאי על ב' המאמרים (גם על "שאל ר' מתיא כו'"). וכיון שהמחבר של "עין יעקב" ליקט אגדות הש"ס והעתיקן מהש"ס, הרי מוכח, שמפרש בש"ס שגם ג' חלוקי כו' (בהמשך המאמר "שאל ר' מתיא כו'") הם ב"תניא" (או שגירסתו בסוף יומא היתה "תניא"). ולכן כותב רבינו הזקן "תניא בסוף יומא" – לפי העין יעקב (ועפ"ז מתורץ בפשטות מ"ש על זה בכסף משנה[115]: "ברייתא").

ועפ"ז מובן ציון רבינו הזקן ל"סוף יומא" – כי (נוסף על שאר החילוקים בין "סוף יומא" לשאר המקומות, כדלקמן סכ"א), כיון שנוגע לו להדגיש שה"שלשה חלוקי כפרה" נאמרו בברייתא – "תניא" (כדלקמן סכ"ב), לכן מוכרח לציין ל"סוף יומא", שזהו המקום היחידי שבו נאמר על "שלשה חלוקי כפרה" הלשון "תניא".

[בנוגע לאדר"נ ומדרש משלי – לא מתאים בכלל הלשון "תניא". בתוספתא – אף ששייך הלשון "תניא" – הרי: (א) שם לא נאמר הלשון "תניא", (ב) שם נאמר ד' חלוקי כפרה, ואילו באגה"ת מביא "תניא .. שלשה חלוקי כפרה". בירושלמי – ששם נאמר "שלשה חלוקי כפרה", ולפנ"ז נאמר "תני"[116] – הרי השקו"ט דהש"ס מפסיק בין תיבת "תני" ל"שאל ר"א כו'". וא"כ, המקום היחידי שבו נאמר "תניא" על "שלשה חלוקי כפרה" הוא – בסוף יומא].

וזוהי גם ההסברה לכך שלאחרי שמביא ה"שלשה חלוקי כפרה" מסיים רבינו הזקן "עכ"ל הברייתא" – כי, הלשון "תניא" על החלוקה הראשונה ("עבר על מ"ע ושב") נאמר גם במסכתות שבועות[117] וזבחים[118], ולכן מדגיש "עד כאן לשון הברייתא", שה"תניא" קאי על כל שלשת חלוקי כפרה.

כן י"ל שמדייק "הברייתא" – בכדי לשלול התוספתא (עלי' שייך לשון תניא), כי שם – ד' חלוקי כפרה.

כא. עוד טעם לציונו של רבינו הזקן ל"סוף יומא" דוקא:

באגה"ת נוגע (א) הענין ד"שלשה חלוקי כפרה"[119], (ב) ביאור חלוקי הכפרה הוא ע"פ סברא והסברה (ב' חלוקות הראשונות – בפרק זה עצמו, וחלוקה השלישית מובנת ע"פ המבואר לקמן פ"ד ואילך), ולא על יסוד פסוקים[120].

ולכן מציין לסוף יומא דוקא, ושולל שאר המקומות – כי, במכילתא ותוספתא נאמר "ארבעה חלוקי כפרה", ולא "שלשה". ובירושלמי ואדר"נ – אף ששם נאמר "שלשה", הרי חלוקי הכפרה שם מיוסדים על סתירה לכאורה בין ד' פסוקים, ומפסוקים אלו מסיקים שישנם שלשה חלוקי כפרה, וכהלשון שם: "כתוב אחד אומר כו' הא כיצד כו'"; משא"כ ב"סוף יומא" (בבבלי), אף שגם שם הובאו ד' הפסוקים הנ"ל, הרי זה רק בתור ראי' – "שנאמר", אבל לא שהענין מיוסד על הסתירה שבין הפסוקים.

---

115) הל' תשובה ספ"א.
116) יומא ושבועות שם.
117) יב, סע"ב.
118) ז, ב.
119) נתבאר בארוכה בשיחת י"ט כסלו (והמשכה בהתוועדויות שלאח"ז) שנה זו סכ"ח (תורת מנחם חנ"ה ס"ע 43 ואילך). וש"נ.
120) ראה כתובות כב, א: "ל"ל קרא סברא הוא". תוד"ה איבעית – שבועות כב, סע"ב. ועוד. ואכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כב. הביאור מדוע נוגע לרבינו הזקן להביא הלשון "תניא" (כנ"ל שהן אמת שיש גם גירסא כזו, הרי זו הגירסא שאינה רווחת):

גם בחלק ראשון של התניא, שרבינו הזקן מתחיל "תניא בספ"ג דנדה משביעין אותו כו'" — ישנה הקושיא: הלשון בש"ס[121] הוא "דרש ר' שמלאי", ולא "תניא"? ואף שיש אמנם גם גירסא "תניא" (כמבואר במ"א[122]), אינו מובן מדוע מביא רבינו הזקן את הגירסא הנדירה "תניא", ולא "דרש ר' שמלאי" כהגירסא המרווחת?

וידוע הביאור בזה[123]:

א) "תניא" — אותיות "איתן"[124]. ולכן מתחיל רבינו הזקן ספרו בתיבת "תניא", להורות שלימוד ספר התניא — תושב"כ של חסידות חב"ד[125] — מעורר את ה"איתן" שבנשמה[126].

ב) יש קליפה קשה ביותר שנקראת בשם "תניא", שנמצאת בלב לומדי התורה, וכריתתה וביטולה ע"י לימוד פנימיות התורה דוקא[127]. ולכן מתחיל רבינו הזקן את תושב"כ של חסידות בתיבת "תניא", להורות שעי"ז מכריתים קליפה הנ"ל.

ועפ"ז — י"ל בדא"פ גם בנוגע לאגה"ת, שגם בו ישנם בודאי המעלות והסגולות שבתניא [שהרי אדה"ז הו"ל ביחד, וקראה "חלק"[128] (ולהעיר מהקדמת המו"ל דהוצאת שקלאָב תקס"ו: "האגרת הזאת .. הנקראת במדינתנו בשם תניא קטן"[129])], ולכן מתחיל רבינו הזקן אגה"ת בתיבת "תניא", בכדי להורות שלימוד זה מעורר את ה"איתן" שבנשמה, ומכרית את הקליפה הנקראת בשם "תניא".

* * *

כג. הביאור בפירוש רש"י:

פירוש הפסוק "כי חלק ה' עמו" צריך להיות באופן המתאים לתוכנה של כללות פרשת האזינו — כדברי רש"י[130] ש"דברי תוכחה הם להעיד השמים והארץ, ותהא השירה להם לעד, שסופן לבגוד, ולא יזכרו הראשונות שעשה להם, ולא הנולדות שהוא עתיד לעשות להם .. וכל הענין מוסב על זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור[131], כן עשה להם, וכן עתיד לעשות, כל זה הי' להם לזכור".

כלומר: תוכן דברי התוכחה הוא: היתכן לבגוד בה' — "הלה' תגמלו זאת", "וכי לפניו אתם מעציבין .. שהטיב לכם בכל הטובות"[132].

ובהתאם לכך יש לפרש גם בפסוק "כי חלק ה' עמו" — שגם כאן מדובר אודות טובה שעשה הקב"ה לבנ"י, וזוהי התוכחה שהי' להם לזכור זאת, ולא לבגוד בו.

וכיון שכן, אי אפשר לפרש "כי חלק ה' עמו" כפשוטו — שעפ"ז מדגיש הכתוב את מעלתן של ישראל, וא"כ, הרי זה היפך תוכן הפרשה, שענינה דברי תוכחה לבנ"י, שהקב"ה הטיב להם בכל הטובות, ואעפ"כ בוגדים בו, ואילו כאן מדובר אודות מעלתן של ישראל, שזוהי סיבה שמחייבת את כל מה שעשה ועתיד הקב"ה לעשות להם, ועד שאין זה נחשב לעשיית טובה, כיון שכל זה מגיע להם מעיקר הדין.

כד. ולכן מפרש רש"י שהפסוק "כי חלק ה' עמו" בא בהמשך למ"ש לפנ"ז אודות הטובות שעשה הקב"ה לבנ"י:

---

121) נדה ל, ב.
122) ראה ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות" לתניא שם (ע' יט). וש"נ.
123) ראה גם תורת מנחם חל"ה ע' 302. וש"נ.
124) זח"ג רעח, סע"ב. תקו"ז תכ"א (מד, רע"א).
125) אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' רסא. וש"נ.
126) סה"ש תש"ג ע' 59.
127) ראה מ"ח כוונת ספה"ע. כהאריז"ל ביאור האידרא. בית רבי ח"א פכ"ז.
128) ראה לקו"ש חל"ט ע' 161.
129) כי, בחלק ראשון דספר התניא יש נ"ג פרקים, ואילו באגה"ת יש רק י"ב פרקים.
130) פרשתנו שם, יב.
131) שם, ז.
132) שם, ו ובפרש"י.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"הלא הוא אביך קנך" – "שקנאך, שקננך בקן הסלעים ובארץ חזקה, שתקנך בכל מיני תקנה", "הוא עשך" – "אומה באומות", "ויכוננך" – "אחרי כן בכל מיני בסיס וכן, מכם כהנים מכם נביאים ומכם מלכים, כרך שהכל תלוי בו"[132].

ונוסף על טובה זו שהיא בנוגע לבנ"י עצמם, עשה הקב"ה עוד טובה לבנ"י, שבהם יהיו תלויים כל האומות – כהמשך הכתוב "בהנחל עליון גוים גו' יצב גבולות עמים למספר בני ישראל", ש"קיימם ולא אבדם, בשביל מספר בני ישראל כו'"; ו"למה כל זאת" – "כי חלק ה' עמו", "לפי שהי' חלקו כבוש ביניהם וכו'".

כה. אבל עדיין שואל הבן חמש למקרא: מה הקשר בין בנ"י לאומות העולם, ש"קיימם ולא אבדם בשביל מספר בני ישראל" – הרי בנ"י הם אומה בפני עצמה, "עם[133] לבדד ישכון"?!

ועל זה מדייק רש"י "שהי' חלקו כבוש ביניהם ועתיד לצאת", ואז אכן יהיו בנ"י "עם לבדד ישכון", אבל לפני ש"עתיד לצאת", "הי' חלקו כבוש ביניהם", ולכן יש שייכות ביניהם – ש"יצב גבולות עמים (קיימם ולא איבדם) למספר (בשביל מספר) בני ישראל" (שעתידים לצאת כו').

ומדייק רש"י ש"עתיד לצאת מהם" – דלכאורה עדיין יש מקום לשאלה: מהו הצורך בקיומם של אוה"ע באופן שבנ"י יהיו "ביניהם" – הרי מוטב שלא תהי' מציאותם של אוה"ע כלל, כך, שבנ"י לא יצטרכו להיות "ביניהם", ואז תהי' הגאולה בנקל יותר?! ולכן מדייק רש"י "שעתיד לצאת מהם", היינו, שהיציאה היא באופן שישנה מציאותם של אוה"ע, ו"מהם" עתידים לצאת.

כו. וממשיך רש"י: "ומי הוא חלקו, עמו" – שהחידוש הוא שהחשיבות של עם ישראל שהם "חלק ה'" היא לא רק לאחרי ש"עתיד לצאת", אלא גם בשעה "שהי' חלקו כבוש ביניהם".

וטעם הדבר ש"חלק ה' עמו" גם בהיותו "כבוש ביניהם" – כי, "מי הוא עמו, יעקב חבל נחלתו .. המשולש בשלש זכויות, זכות אבי אביו, וזכות אביו, וזכותו", ובגלל זה "הוא ובניו היו לו לנחלה, ולא ישמעאל בן אברהם, ולא עשו בנו של יצחק".

ולכן הוצרך רש"י לפרש "יעקב חבל נחלתו", "כחבל הזה שהוא עשוי בשלשה גדילים", ולא "חבל" מלשון חלק – כיון שצריך לבאר הטעם ש"חלק ה' עמו" גם בהיותו "כבוש ביניהם", שזהו בגלל ש"יעקב חבל נחלתו", "המשולש בשלש זכויות .. כחבל הזה שהוא עשוי בשלשה גדילים", ובגלל זה זכה להיות "חלק ה'" גם בהיותו "כבוש ביניהם".

והטעם שרש"י מזכיר את הזכות של שלשת האבות, ולא את הזכות של קבלת התורה – כי, נוסף לכך שהענין דקבלת התורה נזכר בפסוק שלאח"ז[134]: "ימצאהו בארץ מדבר", "אותם מצא לו נאמנים בארץ מדבר שקבלו עליהם תורתו .. מה שלא עשו ישמעאל ועשו", הרי מה ש"קבלו עליהם תורתו" הוא ענין שנעשה על ידם, ואילו כאן מדובר אודות הטובות שהטיב להם הקב"ה (בשייכות לדברי התוכחה שסופן לבגוד, כנ"ל סכ"ג), שבזה נכלל גם הענין ד"חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו", שהקב"ה נתן להם את הזכות של שלשה האבות, ובגלל זה "היו לו לנחלה", ונקראים "חלקו", גם בהיותו "כבוש ביניהם".

כז. והנה, האמור לעיל בפירוש הכתוב "כי חלק ה' עמו גו'" בהמשך לדברי התוכחה לבנ"י שהנהגתם צריכה להיות בהתאם לכך שהקב"ה הטיב להם בכל הטובות – הרי זה בנוגע לפשטות הכתובים; אבל ע"פ פנימיות התורה, מצינו באוה"ת[135] שהצ"צ מפרש פסוק זה בתור ענין בפני עצמו בנוגע לגודל מעלתם של בנ"י, וע"ד מ"ש[136] "כי יעקב בחר לו י"ה וגו'".

ונמצא, שבענין זה יש ב' קצוות:

---

133) בלק כג, ט.
134) פרשתנו שם, יו"ד ובפרש"י.
135) פרשתנו ס"ע א'תרס ואילך.
136) תהלים קלה, ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מחד גיסא – צריך יהודי לדעת ש"חלק ה' עמו", וכמבואר בתניא[137] ש"נפש השנית בישראל (אצל "כל איש ישראל אחד צדיק ואחד כו'"[138]) היא חלק אלקה ממעל[139] (ומוסיף) ממש", ללא נפק"מ מהו מעמדו ומצבו בלימוד התורה כו'; אם הוא רק בן אברהם יצחק ויעקב[140] – הרי הוא "חלק אלקה ממעל ממש" (וידיעה זו תביא אותו ללמוד תורה ולקיים מצוות בהידור באופן אחר לגמרי).

וכיון ש"חלק ה' עמו", הרי מובן, שאצל בנ"י אין שום הגבלות, ובלשון הכתוב[141]: "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה", כי, כשם שהקב"ה הוא בלי גבול, כך גם בנ"י – "חלק ה' עמו", "מעשה ידי להתפאר"[142] – הם בלי גבול; וכל ענין ההגבלה שייך רק אצל אומות העולם, וכמ"ש "יצב גבולות עמים", שכל מציאותם וקיומם ("קיימם ולא אבדם") היא "לפי שהי' חלקו כבוש ביניהם ועתיד לצאת", וכמ"ש[143] "בראשית גו'", "בשביל ישראל שנקראו ראשית"[144], וכמארז"ל[145] "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם", ודוקא ע"י הנהגת בנ"י באופן שלמעלה מהגבלות, נעשה הקיום של "גבולות עמים".

ועד כדי כך גדלה מעלתם של בנ"י, שכאשר צריכים להכתיר את הקב"ה בר"ה עי"ז שמקבלים עליהם מלכותו[146], בטוחים הם שהקב"ה מקבל את ההכתרה שנעשית על ידם, שזהו בגלל שרשם למעלה עד לעצמותו ית', וכמ"ש[147] "יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה".

ולאידך גיסא – צריך יהודי לדעת שכל מה שיש לו אינו מצד "כחי ועוצם ידי"[148], אלא שהקב"ה הטיב לו בכל הטובות, ואילו מצד עצמו הרי הוא במעמד ומצב ש"אנכי עפר ואפר"[149] (כפי שאמר אברהם אבינו), ולכן מתנהג באופן של "משפט וצדקה"[150], "בחי' משפט שעושה האדם בנפשו על מותרות חיי גופו נגד הצדקה .. המותרות שלך אינן קודמין לחיי חבירך"[151], וכאשר עושה חשבון צדק בנפשו כמה מגיע לו, שהרי "מה אנו מה חיינו כו' מה צדקנו מה כחנו וכו'"[152], אזי נותן את המובחר להזולת כו' (כפי שהתנהג אברהם אבינו בנוגע להכנסת אורחים).

וכפי שמצינו בהנהגת רב המנונא סבא[153], שלא הי' אוכל את מזונו עד שהי' מבקש תחילה מהקב"ה שיתן לו מזונו (מלבד אמירת הברכה, שהרי אכילה ללא ברכה הו"ע של גזילה[154]), כי, גם לאחרי שהמזון הי' ברשותו – לאחרי יגיעתו בחרישה וזריעה וכו', ולאחרי יגיעת האשה בהכנת המזון – יש מקום לעריכת חשבון אם אכן מגיע לו!

ולכאורה אינו מובן: למה יגרע מגוי (ועד"ז בהמה) שאוכל את מזונו לאחרי שטרח והתייגע עליו, כמ"ש[155] "בזעת אפך תאכל לחם", ואילו הוא, לא זו בלבד שצריך לברך תחילה על המזון, אלא צריך להקדים ולבקש שהקב"ה יתן לו את מזונו?!

אך הענין הוא – שכיון ש"חלק ה' עמו", יכול יהודי להרגיש שלאחרי כל יגיעתו בזעת אפו כו', הנה כל "החיל" שיש לו אינו אלא טובה שהטיב לו הקב"ה.

ונקודת הענין – שבנוגע לכללות העולם צריך יהודי לדעת את מעלתו כפי שהיא מצד אמיתית ופנימיות הענינים, ש"חלק ה' עמו", ובשבילו נברא העולם וכו'; אבל בנוגע לעצמו ולעבודתו בפועל –

---

137) רפ"ב.
138) שם ספ"א.
139) איוב לא, ב.
140) נזכר גם ענין "אהבה מסותרת שבלב כללות ישראל שהיא ירושה לנו מאבותינו" (תניא רפי"ח).
141) ויצא כח, יד.
142) ישעי' ס, כא.
143) בראשית א, א.
144) פרש"י ורמב"ן עה"פ.
145) סנהדרין לז, סע"א (במשנה).
146) ע"פ לשון רש"י – פרשתנו שם, יו"ד ("שקבלו עליהם .. מלכותו").
147) תהלים מז, ה.
148) עקב ח, יז.
149) וירא יח, כז.
150) תהלים צט, ד.
151) תו"א בשלח סג, ב.
152) נוסח תפלת השחר.
153) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 99. וש"נ.
154) ראה ברכות לה, ריש ע"ב.
155) בראשית ג, יט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שזהו מה ששייך ללימוד הפשט – צריך להיות הענין ד"משפט וצדקה", ולהכיר בכך שהקב"ה מטיב לו בכל הטובות כו'[24].

* * *

כח. בנוגע לאגה"ת – יש להתעכב גם על הפיסקא[156] "עבר על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין .. שנאמר[157] ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם"[158]:

ב"שלשה חלוקי כפרה" שביומא, מובא ראי' מפסוק על כל סוג: בנוגע למצות עשה שמספיקה תשובה – "שנאמר[159] שובו בנים שובבים"; בנוגע למצות לא תעשה שיש צורך ביוהכ"פ – "שנאמר[3] כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם"; ובנוגע לכריתות ומיתות ב"ד שיש צורך גם ביסורין – "שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם".

אבל רבינו הזקן לא מעתיק ב' פסוקים הראשונים, אלא רק את הפסוק השלישי. ולכאורה – ממה־נפשך: או שהי' לו להעתיק כל ג' הפסוקים. ואם אינו מעתיק שני פסוקים הראשונים בגלל שנוגע לו רק ה"שלשה חלוקי כפרה" גופא, ולא הראיות ומקורים שמהם לומדת הברייתא את השלשה חלוקי כפרה – לא הי' צריך להעתיק גם את הפסוק השלישי?

והביאור בזה:

הפסוק "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם" הוא לא רק ראי' ומקור ל"יסורין ממרקין", אלא גם ביאור באופן היסורים – כפי שמבאר רבינו הזקן לקמן[92] דיוק הלשון "ופקדתי" – "ופקדתי דייקא" – שהכוונה היא ש"הקב"ה מביא עליו יסורים"[160].

כט. ולהוסיף – שביאור זה נוגע לכללות תוכן הענין של אגה"ת:

באגה"ת רוצה רבינו הזקן להבהיר איך "קרוב מאד" לכל אחד מישראל להגיע לתשובה[161].

ולכאורה יכולה להתעורר שאלה: כיון שעל כריתות ומיתות ב"ד יש צורך (בשביל גמר הכפרה עכ"פ) ביסורים, ולקבל יסורים על עצמו הרי זה דבר קשה ביותר, א"כ, איך זה "קרוב מאד"? – ולכן מביא הפסוק "ופקדתי", שזהו ענין שבא מלמעלה, ולא ע"י האדם.

[ואפילו כשמקבל על עצמו יסורים "כדי לינצל מעונש יסורים של מעלה ח"ו", יכול לעשות זאת באופן קל – ע"י תעניות וסיגופים, כמבואר בסוף הפרק. וע"פ הטעמים שבפ"ג – נ"ל שגם תעניות אלו יכול לדחותם לימי החורף וכו', צדקה וכו', עיי"ש].

ל. עפ"ז יובן גם ההמשך "והיינו כשתשובתו רצוי' כו'" – דלכאורה, להמבואר כאן שתענית אינה חלק מהתשובה, נוגע רק שהיסורים שממרקים איסורי כריתות ומיתות ב"ד באים מהקב"ה (ולא יסורים שהאדם מביא על עצמו – תעניות). אבל מה נוגע (לענין הנ"ל) להוסיף שהיסורים שמלמעלה באים "כשתשובתו רצוי' מאהבה"?

ושאלה גדולה יותר: על ענין "כשתשובתו רצוי' כו'" נאמר הלשון "והיינו", שמשמעותו שזהו פירוש על מש"נ לפנ"ז. ולכאורה, הרי זה ענין בפני עצמו, שאינו שייך להקודם?

---

156) פ"א (צ, סע"ב).

157) תהלים פט, לג.

158) מכאן עד סוס"ל – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בהוספות ללקו"ש חל"ט ע' 164 ואילך. במהדורא זו ניתוספו איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

159) ירמי' ג, יד־כב.

160) ויתירה מזה: גם הענין ד"ופקדתי דייקא", ש"הקב"ה מביא עליו יסורים" (ולא באופן שמייסר את עצמו ע"י תעניות וסיגופים) – יכול יהודי להחליף זאת עי"ז שמייסר את עצמו להתייגע בלימוד התורה, "בחומר דא קל וחומר, ובלבנים דא ליבון הלכתא" (זח"א כז, א. ועוד). וכמו בנוגע לענין ש"אדם לעמל נברא" (איוב ה, ז), ואמרו רז"ל (סנהדרין צט, ריש ע"ב) "איני יודע כו' אם לעמל מלאכה כו' אם לעמל תורה אם לעמל שיחה", ויש ביכלתו להחליף "עמל מלאכה" ב"עמל תורה"; וכמו"כ יכול להחליף המעמד ומצב ד"במחשכים הושיבני" (איכה ג, ו) ב"תלמודה של בבל" (סנהדרין כד, א), היינו, שלמרות גודל החושך שמצד ריבוי הקושיות, הרי הוא מתייגע ומתעמק לברר הענין כו' (מהנחה בלתי מוגה).

161) ראה לקמן סל"ז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועי"פ הנ"ל מובן:

במ"ש "ואפי' מי שעבר .. ופקדתי דייקא", בא רבינו הזקן לבאר, שלכל אחד מישראל, אפילו מי שעבר על כריתות ומיתות ב"ד, נקל לשוב בתשובה, כי היסורים הדרושים לגמר הכפרה באים מהקב"ה, כנ"ל.

וא"כ יכולה להתעורר שאלה לאידך גיסא: כיון שהיסורים ש"ממרקין" באים דוקא מהקב"ה — "ופקדתי דייקא" (ואילו ע"י היסורים שהאדם מביא על עצמו — תעניות וסיגופים — אי אפשר לפעול גמר הכפרה[162]), נמצא, שלהגיע לגמר הכפרה אינו "קרוב מאד"?

ולכן ממשיך: "והיינו כשתשובתו רצוי' כו'" — שגם גמר הכפרה תלוי בהאדם, כי, כשתשובה היא מאהבה [והרי גם האהבה בנוגע לתשובה היא באופן ש"קרוב מאד" לכל אחד מישראל, ע"ד המבואר בחלק ראשון[163] אודות ה"אהבה המביאה לידי עשיית המצוות"[164]], הרי הוא — אתערותא דלתתא — מעורר "האהבה וחסד ה', למרק עונו כו'".

*

לא. כמו"כ יש להתעכב על המשך דברי אדמו"ר הזקן[92] ש"לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תענית כלל במצות התשובה .. רק הוידוי ובקשת מחילה, כמ"ש בתורה[165] והתודו את חטאתם וגו'"[166]:

לכאורה אינו מובן:

א) למה צריך לכתוב "כמ"ש כו'" — מה נוגע באגה"ת לציין את המקור של הרמב"ם והסמ"ג?

ב) אפילו אם מביא הפסוק, הי' יכול לכתוב "כמ"ש והתודו", ולמה צריך לכתוב "כמ"ש בתורה" — למאי נפק"מ אם הפסוק הוא בתורה או בנביאים וכתובים?

לב. והביאור בזה:

בהבאת הפסוק "והתודו גו'" ובהדגשה שפסוק זה הוא "בתורה", רצונו לומר, שההכרח של וידוי ובקשת מחילה לתשובה אינו כמו שאר הענינים הדרושים לתשובה, בכך שענין הוידוי נאמר בתורה.

[כלומר: לא זו בלבד שוידוי ובקשת מחילה אינו דומה לתענית, שאינו נוגע כלל לכפרה ומחילת העון (שלכן לא נזכרו כלל ברמב"ם וסמ"ג, וכהלשון באגה"ת: "לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תענית כלל"), ונוגע רק "שיהי' לרצון לפני ה' כו' כקודם החטא"[167], אלא אינו דומה גם לענינים שנוגעים לתשובה וכפרה — בכך שכתוב בתורה].

יש ענינים בתשובה שאינם פרט במצות התשובה גופא,

[ובהם גופא יש כמה סוגים: (א) שהתשובה תהי' בימי בחרותו כו', שדוקא אז היא תשובה גמורה ומעולה, אע"פ שגם "אם לא שב אלא בימי זקנותו כו' מועלת היא לו ובעל תשובה הוא"[168], (ב) השבת הגזילה וריצוי חבירו, שלולי זאת "אינו נמחל לו"[169]. אבל אעפ"כ, גם השבת הגזילה אינה פרט במצות התשובה גופא],

משא"כ "והתודו גו'" — כתוב בתורה בענין מצות התשובה. ולכן מזכירו הרמב"ם גם בספר המצוות[170].

---

162) מ"ש בסוף הפרק "וגם אולי אינו שב כו' כ"א מיראה" — י"ל שאין כוונתו אשר אז גמר כפרתו ע"י תעניות וסיגופים (ראה שיחת יום שמח"ת סמ"ד ואילך (תורת מנחם חנ"ד ע' 218 ואילך)).

163) פי"ז.

164) ונוסף לזה: גם ע"י תעניות וסיגופים (מעין תפלה) אפשר להגיע לתשובה מאהבה (ראה שיחת יום שמח"ת שם).

165) נשא ה, ז.

166) מכאן עד סוסל"ג — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש שם ע' 176 ואילך (ולפנ"ז — בחי"ג ע' 185 ואילך (משיחות חורף תשכ"ט)).

167) כמ"ש בפ"ב.

168) רמב"ם הל' תשובה רפ"ב.

169) רמב"ם שם ה"ט.

170) מ"ע עג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לג. והטעם שנוגע לרבינו הזקן להדגיש שוידוי הוא פרט בתשובה מן התורה — יובן בהקדים קושיא נוספת:

כיון ש"והתודו גו'" הוא חלק ממצות התשובה (כנ"ל), הי' צריך להזכיר בתחילת הענין — בביאור ענינה של מצות התשובה — לא רק "עזיבת החטא", אלא גם וידוי?

ועכצ"ל, שבאמרו ש"מצות התשובה .. היא עזיבת החטא בלבד", כוונתו לשלול גם וידוי (וכדמוכרח מהדין שמביא מסנהדרין וחו"מ[171], ששם לא נזכר ענין הוידוי כלל. ועאכו"כ מקידושין[172] — שמפורש שרק הרהר).

ועפ"ז מובן מה שמדגיש שוידוי כתוב בתורה — בכדי להבהיר שמ"ש לפנ"ז ש"מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד" (שגם שם מדגיש "מן התורה"), כוונתו לשלול גם וידוי; בהדגשתו בב' הפעמים (הן באמרו שתשובה היא "עזיבת החטא בלבד" והן בהבאת הפסוק "והתודו גו'") תורה, מבהיר בבירור, שבתיבת "בלבד" שאומר בנוגע ל"מצות התשובה מן התורה" כוונתו לשלול (לא רק תעניות, ועד אפילו ענינים שמעכבים את הכפרה, כמו השבת הגזילה, אלא) גם וידוי ש"כתוב בתורה".

והיינו, ש"מן התורה" גופא יש שני חלקים: שלימות התשובה, שבשביל זה צריך מן התורה וידוי[173] ובקשת מחילה, ותשובה עצמה שענינה עזיבת החטא בלבד.

ועפ"ז מבאר ענין נוסף בתשובה — שהיא קרוב מאד לכל אחד מישראל[161] (אפילו למי שמצד איזו סיבה אינו יכול להתודות), כיון שעיקר ומהות התשובה היא עזיבת החטא בלבד.

*

לד. וכן יש להתעכב על המשך דברי אדמו"ר הזקן[92] "ומ"ש ביואל[174] שובו עדי בכל לבבכם בצום ובבכי וגו'"[175]:

ע"פ האמור לעיל (סי"ט), שרבינו הזקן לא מציין פסוק או מאמר רז"ל אא"כ נמצא הפסוק או המאמר בשינוי במקום אחר, שאז מציין המראה־מקום בכדי להדגיש שכוונתו לפסוק או מאמר זה דוקא — יש לבאר שבכתבו "ומ"ש ביואל" כוונתו לשלול פסוקים אחרים שמדברים אודות ענין הצום:

בצומות ותעניות ישנם כמה סוגים: תעניות שמסייעים בבקשות ותפלות — כמו בירמי'[176]: "ביום צום גו' אולי תפול תחנתם גו'", וכן בדניאל[177]: "לבקש תפלה ותחנונים בצום גו'", וכן בעזרא[178]: "צום גו' לבקש גו'", וכן בדברי הימים[179]: "ויקרא צום על כל יהודה ויקבצו יהודה לבקש מה'"; תעניות שמעוררים התגלות רצון העליון ב"ה, כמ"ש לקמן בפרק ב', ומביא ראי' ממ"ש בישעי'[180] "צום ויום רצון"; תעניות שמביאים לתשובה, כמ"ש לקמן בפ"ז שתעניות מביאים לשבירת הלב שנדרשת לתשובה[181]. ובנוגע לענין הצומות שמעוררים לתשובה — מצינו גם בפסוקים[182].

ומכל פסוקים אלו אין להקשות על מ"ש רבינו הזקן שאין צורך בתעניות למצות התשובה — שהרי פשיטא שאין כוונתו לשלול את כל סוגי תעניות הנ"ל (וכמ"ש לקמן באגה"ת[167] גופא שיש צורך בתעניות כדי "שיהי' לרצון לפני ה'", וכדי לפעול לב נשבר), אלא כוונתו רק לומר שהתענית אינה ענין בתשובה גופא ("כדעת ההמון שהתשובה היא התענית"[92]).

---

171) ראה לקמן סל"ה.
172) קידושין מט, ב. שו"ע אה"ע סל"ח סל"א.
173) ועיין מנ"ח מצוה שסד.
174) ב, יב.
175) מכאן עד סוף הסעיף — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש חל"ט שם ע' 178 ואילך.
176) לו, ו־ז.
177) ט, ג.
178) ח, כא.
179) ב — כ, ג־ד.
180) נח, ה.
181) וראה גם רמב"ם הל' תעניות פ"א הי"ב. שם רפ"ה.
182) ירמי' שם: "אולי תפול תחנתם גו' וישובו איש מדרכו הרעה". וכן יש לפרש בנחמי' רפ"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולכן מדגיש "ומ"ש ביואל"[183], ששם נאמר "שובו עדי בכל לבבכם בצום ובבכי גו'", שמלשון זה משמע שאופן התשובה צ"ל בצום (ולא רק צום שמעורר לתשובה), והיינו, שכשם שה"שובו" צ"ל "בכל לבבכם", כך צ"ל גם "בצום", שזהו בסתירה למ"ש ש"מצות התשובה היא עזיבת החטא בלבד".

ועפ"ז יובן גם מ"ש בספ"ב: "וכמ"ש בישעי' הלזה תקרא צום ויום רצון לה'" — שגם שם מתעוררת הקושיא: למה הוצרך לציין לישעי'? וע"פ הנ"ל מובן — דכיון שהצומות שנזכרו בתנ"ך הם מסוגים שונים, לכן מדגיש "וכמ"ש בישעי'", ששם דוקא מדובר אודות צום זה שהוא "יום רצון"[183].

*

לה. ועתה יש להתעכב על דברי רבינו הזקן[92] ש"מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד (כדאי' בגמ' פ"ג דסנהדרין[184] ובחו"מ ססי' ל"ד לענין עדות)"[185]:

בנוגע להאמור ש"מן התורה" מספיק "עזיבת החטא", היינו, שמיד שגמר בלבו לבל ישוב עוד לכסלה, אפילו אם לא התענה, ואפילו לפני הוידוי ובקשת מחילה, נעשה כבר בעל תשובה,

— [דאף שמלבד עזיבת החטא יש צורך מן התורה בוידוי ובקשת מחילה, כפי שמביא בהמשך הענין מהרמב"ם והסמ"ג, שלא הזכירו שום תענית כלל במצות התשובה רק הוידוי ובקשת מחילה[186] — הרי זה ענין שנוגע לשלימות התשובה[187] ("שיעשה תשובה מעלייתא"[188]), אבל בנוגע לעצם ענין התשובה, הנה מיד כשמקבל על עצמו שלא יחטא, שוב אינו נקרא רשע מכאן ולהבא, כדלהלן] —

מביא רבינו הזקן ראי' מהדין שנאמר בפ"ג דסנהדרין ובחו"מ ססי' ל"ד, שהעובר עבירה שעל ידה נעשה פסול לעדות (כיון שרשע פסול לעדות), הנה מיד כשעוזב את החטא — חוזר מדרכו הרעה [דרכו הרעה — היינו חטא, וחוזר — היינו עזיבה], נעשה כשר לעדות. ובלשון הרמ"א[189]: "מיד כשקיבל עליו בב"ד שבעירו שלא לעשות עוד, סגי לי'".

[יש מקרים שבהם צריכה התשובה להתבטא בפעולה מסויימת, כמו התשובה דמשחקי בקוביא, שנעשים כשרים לעדות "משישברו פספסיהן"[190]; אבל זהו רק בכדי שב"ד ידע שקיבל על עצמו בלבו. ואילו בנוגע לשמים — מיד כשגמר בלבו, אפילו כשאינו מבטא את הקבלה בלבו בפעולה מסויימת, שוב אינו רשע].

וזהו גם שרבינו הזקן מדייק לציין לחו"מ סוף סי' לד — כי, בסימן זה נאמר שמלוי בריבית וגזלנים חוזרים להיות כשרים לעדות רק לאחרי שיחזירו הממון שלקחו בריבית או גזלו[191], וא"כ, יש מקום לומר, ש"עזיבת החטא", שגמר בלבו שלא לגזול, למשל, אינה מספיקה, ודוקא כשמתקן העבר ע"י השבת הגזילה (או הריבית) נעשה בעל תשובה. ולכן מציין לסוף סי' ל"ד, כי בסעיפים שבסוף הסימן לא נזכר הענין דתיקון העבר; התשובה שם היא רק הקבלה להבא. ומזה מוכח, שגם ע"י עזיבת החטא (מכאן ולהבא), אינו רשע (והטעם שמלוי בריבית וגזלנים אינם כשרים לעדות עד שישיבו הריבית והגזילה — יל"פ שבלא זה הרי לא עזב החטא, ואדרבא: אוחזו (הממון)[192]; ע"י ההשבה מתבטאת קבלתם על להבא, שלכן ה"ז דוקא בהפסולים משום ממון[191]).

אך צריך להבין:

מדוע זקוק רבינו הזקן להוכחה ממסכת סנהדרין וחו"מ, בה בשעה שלכאורה יכול להביא הוכחה מדין במסכת קידושין[172] (שלפני מסכת סנהדרין) ובאבן העזר[172] (שלפני חו"מ): המקדש אשה "על מנת

183) לשלימות הענין — ראה גם שיחת פורים שנה זו סנ"א ואילך (תורת מנחם חנ"ה ע' 347 ואילך).
184) כה, ב.
185) מכאן עד סוס"מ — נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא (קאָרף) ח"ב ע' נג ואילך.
186) ראה לעיל סל"א.
187) ראה לעיל סל"ג.
188) ראה רא"ש סנהדרין שם. הובא בב"י וב"ח חו"מ שם.
189) שם סל"ג.
190) שם ס"ל.
191) שם סכ"ט.
192) עיין בסמ"ע שם סקע"ח. ועצ"ע. וגם צ"ע מקידושין (אה"ע סל"ח בב"ש סקנ"ה וח"מ שם סקמ"ד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שאני צדיק, אפילו (אם יודעים שעד הרגע האחרון שאמר "על מנת שאני צדיק" הי') רשע גמור, מקודשת (מספק), שמא הרהר תשובה בדעתו". וא"כ, מפורש להדיא שאף שלא עשה שום ענין של תיקון העבר, ואפילו לא התוודה, אלא רק אמר "על מנת שאני צדיק", הנה בזה גופא שקיבל על עצמו שמכאן ולהבא יהי' צדיק, נעשה כבר צדיק. ולמה זקוק רבינו הזקן להוכחה מסנהדרין וחו"מ שלאחרי קידושין ואה"ע?

ויתירה מזה: כל הפרטים שישנם באיש ואשה למטה, נשתלשלו מענינם אצל הקב"ה וכנס"י, הנקראים בשם איש ואשה. ע"י חטא, נעשה ענין הגירושין רח"ל, וע"י תשובה, חוזר ונעשה ענין הקידושין ונישואין — מחזיר גרושתו[193]. ולפי זה הוצרך רבינו הזקן להביא דוקא הראי' מקידושין (לא רק בגלל שמסכת קידושין היא לפני מסכת סנהדרין, אלא גם) בגלל שקידושין ותשובה[194] שייכים זל"ז?

לו. לכאורה הי' אפשר לתרץ, שרבינו הזקן לא רוצה להביא הוכחה ממסכת קידושין, בגלל שמשם רואים רק את השלילה (שבשביל התשובה לא מוכרחים ענינים אחרים), אבל לא החיוב, מהו ענין התשובה; תוכן התשובה נאמר (לא בקידושין, אלא) בסנהדרין ובחו"מ — שענינה עזיבת החטא.

אבל זהו תירוץ דחוק, כי:

א) עיקר ההוכחה שרוצה רבינו הזקן להביא היא (לא על תוכן התשובה, שענינה עזיבת החטא, אלא) שתשובה היא "עזיבת החטא בלבד" (וכאשר יודעים שבשביל תשובה אין הכרח בענינים אחרים, אזי מובן מעצמו שתשובה היא עזיבת החטא. והרי זהו הפירוש הפשוט דלשון תשובה — לחזור בו, ע"י שיפסיק לחטוא).

ב) רבינו הזקן לא מסתפק בהציון ל"סנהדרין פ"ג" ו"ח"מ סס' ל"ד", אלא מסיים "לענין עדות" — דלכאורה, מאי מוסיף ביאור בזה? — והפירוש י"ל, שרבינו הזקן מדגיש שההוכחה מסנהדרין וחו"מ היא בגלל ששם מדובר לענין עדות (משא"כ בקידושין אין ראי' מוכחת אפילו בנוגע להשלילה).

[כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שכיון שזהו יום ההילולא, יתן את המזונות לחלק לקהל (ונתנם להרש"ל שי', כיון שהוא עורך ("פּראַוועט") את ה"יאָרצייט"), בשמחה וטוב לבב. ובעת הניגון, עמד מלוא קומתו ורקד על מקומו בשמחה רבה].

*

לז. והביאור בזה[195]:

כיון שאגרת התשובה היא חלק שלישי של ספר התניא, הרי מובן, שמ"ש ב"דף־השער" של ספר התניא: "מיוסד על פסוק[196] כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", אינו רק בנוגע לחלק ראשון, אלא גם בנוגע לכל החלקים של ספר התניא. וכשם שמבאר בחלק ראשון ש"קרוב מאד" לכל אחד מישראל בכל הדורות לבוא לאהבה ויראה[197], וכן בחלק שני מבאר עניני היחוד והאמונה — שהם "הדברים המעוררים האהבה והיראה"[198] — באופן שכל אחד מישראל יכול להגיע אליהם, הנה גם בחלק שלישי[199] מבאר עניני התשובה באופן שקרוב מאד לכאו"א להגיע לתשובה.

193) יומא פו, ב (ובפרש"י): "גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה (לא יוכל בעלה הראשון וגו')", שנאמר כו'". וראה לקו"ש חל"ט ע' 162 ואילך — בענין השייכות דאגה"ת לאה"ע.

194) נוסף לכך שעצם העובדה דהמקדש את האשה "על מנת שאני צדיק" הו"ע של תשובה, שהרי הסיבה לכך שאומר "על מנת שאני צדיק" היא בגלל שמכיר במעלת הצדיק על רשע, ולכן מסתבר לומר ש"הרהר תשובה בדעתו" (ראה גם תורת מנחם חנ"א ע' 391 ואילך), כך, שהראי' היא מענין התשובה גופא, ולא מענין צדדי כמו ענין העדות.

195) לשלימות הענין — ראה שיחת יו"ד שבט ס"נ ואילך (תורת מנחם חנ"ה ע' 222 ואילך).

196) נצבים ל, יד.

197) ראה רפי"ז: "והתורה היא נצחית".

198) חינוך קטן בסופו.

199) ובפרטיות יותר — בנוגע לסדר ג' החלקים שבספר התניא:

ובהקדים הידוע שבתחילה רצה רבינו הזקן ששער היחוד והאמונה יהי' חלק ראשון בתניא, כדמוכח ממ"ש בהקדמת שעהיוה"א (חינוך קטן) "כמו שיתבאר" בנוגע לענינים שנתבארו בחלק ראשון, ולא עוד אלא שגם לאחרי שנקבע שעהיוה"א לחלק שני, השאיר רבינו הזקן את הלשון "כמו שיתבאר", ולא שינה לכתוב "כמו שנתבאר" (ראה גם תורת מנחם חמ"ז ע' 210. וש"נ).

והענין בזה — שבחלק ראשון שבתניא מדובר אודות ענין המדות, אהבה ויראה; חלק השני שבו מדובר אודות ענין היחוד, שייך למלכות, שרק בה צריך להבהיר את ענין האחדות "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת"; וחלק שלישי שבו מדובר אודות ענין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולכן מביא ראי' על זה שע"י עזיבת החטא בלבד נעשה כבר בעל תשובה – מדין שנאמר "לענין עדות" דוקא[200]:

בנוגע לראי' מקידושין, אפשר לומר שרק אצל רוב בנ"י מספיקה "עזיבת החטא" ("שיגמור בלבו"), כיון שקידושין הו"ע של איסורין, ובאיסור הולכין אחר הרוב[201], ולכן פוסקים שמקודשת.

אבל רבינו הזקן רוצה להסביר, שלכל אחד מישראל, יהי' מי שיהי', "קרוב מאד" לשוב בתשובה, כיון שגם הוא, אם רק יגמור בלבו שלא יחטא עוד, נעשה כבר בעל תשובה. וכיון שידע איניש בנפשי' מעמדו ומצבו, יכול לטעון: מהי הראי' עבורי מקידושין, בה בשעה שמצד מצבי אינני כמו רוב ישראל!

ולכן מביא ראי' מ"ענין עדות", שע"י עזיבת החטא נעשים עדים כשרים שעל ידם מוציאים ממון, וכיון ש"אין[202] הולכין בממון אחר הרוב"[203], הרי מוכח, שכל אחד מישראל (אפילו אם הוא מהמיעוט), מיד כשגומר בלבו לבל ישוב עוד לכסלה, נעשה כבר בעל תשובה.

לח. אך לכאורה יכולים לשאול:

הדין ש"אין הולכין בממון אחר הרוב" הוא דוקא במקרה שנוגע רק לענין ממון, אבל כשנוגע גם לענינים אחרים, שבהם הולכים אחר הרוב, הנה כיון שכבר פסקו שהוא מהרוב, פוסקים כן גם לענין ממון[204]. ועפ"ז יש להקשות לכאורה: מהי הראי' מסנהדרין וחו"מ שעזיבת החטא מהני בכל אחד – דלכאורה, אפילו אם נאמר שעזיבת החטא מהני רק אצל רוב ישראל, הרי השאלה אודות כשרותם נוגעת לא רק לעדות, אלא גם לענינים אחרים (כמו בנוגע לשבועה וכו'[205]) שבהם הולכים בתר רובא, ובמילא מוציאים גם ממון על ידם?

אבל באמת אין זו קושיא כלל, כי, הדין בחו"מ הוא ש"משישברו כו'" נעשים תומ"י כשרים להעיד, אפילו כאשר הגדת העדות באה בבת אחת עם "ישברו" (או אפילו עוד לפנ"ז[206]), שאז נקבעת השאלה מלכתחילה בנוגע לממון שמעידים עליו (שהרי לא היתה בינתיים שאלה בנוגע לשבועה וכיו"ב).

לט. ועוד ענין בזה:

בטעם ש"אין הולכין בממון אחר הרוב" יש כמה סברות:

יש ביאור שזהו לפי שחזקת ממון מנגדת לרוב[207]. ויש ביאור שזוהי תקנת חכמים[208]. וכיון ששני ביאורים אלה אינם שייכים בתשובה – גם המסובב (ש"אין הולכין בממון אחר הרוב") אינו בתשובה.

אבל יש ביאור[209] שזוהי גזירת הכתוב: כיון שנאמר[210] "על פי שני עדים גו' יקום דבר", אי אפשר להוציא ממון ע"י הוכחות אחרות (אפילו ע"י רוב, שזוהי הוכחה חזקה ביותר), אלא רק ע"י עדים, שעדות הו"ע של ודאי (ולא רק הוכחה סתם). ולפי ביאור זה, הרי בכ"מ צ"ל כן, לבד באיסורין וכו', שהתורה מוציאה מגזה"כ זו, וכבסוגיא[211]: מנ"ל דאזלינן בתר רובא כו'.

ועפ"ז יומתק מ"ש רבינו הזקן "לענין עדות" – שכוונתו בזה לרמז, שענין זה ש"עזיבת החטא בלבד" נקראת תשובה הוא דבר ודאי וברור (ולא רק הוכחה בלבד).

התשובה, שייך לספירת הבינה (ראה לעיל סי"ח).

ולכן רצה רבינו הזקן ששעהיוה"א יהי' חלק ראשון, והשאיר קס"ד זו בדיוק הלשון "כמו שיתבאר" – כי, אף שסדר הלימוד בפועל הוא באופן ששעהיוה"א הוא חלק שני, הנה סדר העבודה הוא שכדי שעניני המדות אהוי"ר יהיו (ויתבארו) כדבעי, צ"ל הקדמת ענין היחוד ששייך למלכות (ראה בארוכה בלקו"ש חל"ט ע' 161 ואילך).

200) ראה גם שיעורים בספר התניא אגה"ת ע' 924 הערה 15.

201) ב"ק מו, ב.

202) שם כז, ריש ע"ב. וש"נ.

203) בנוגע למיעוטא דמיעוטא – ראה בהנסמן בשד"ח כללים א, פה.

204) כמבואר בארוכה בהפלאה כתובות ספ"א.

205) ראה שו"ת צ"צ חו"מ ס"ו. וראה גם תורת מנחם ח"ח ע' 211.

206) עיין שם ש"ך סקל"ג. סמ"ע סקע"ב. ש"ך סקל"ד.

207) תה"ד סי' שמט קרוב לסופו. שב שמעתתא ש"ד פכ"ד. וראה גם תוס' ד"ה קמ"ל – ב"ק שם. ד"ה חוץ – ב"ב כג, ב.

208) גנת ורדים כלל לט.

209) שב שמעתתא פ"ח וט'.

210) פ' שופטים יט, טו.

211) פ"ק דחולין (יא, א־ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מ. מהי אמנם ההסברה לכך שכל אחד מישראל, מיד כשגומר בלבו לבל ישוב לכסלה עוד, נעשה כבר בעל תשובה ונמחק לו כל העבר – מסביר זאת רבינו הזקן (ברמז) בהוספת התיבות "לענין עדות":

עדים – הם לא רק מבררים את המציאות, אלא הם גם פועלים את המציאות (בדין, מציאות תורנית – כמבואר בכ"מ בנגלה)[212].

וכיון שעל בנ"י נאמר[213] "אתם עדי", הנה כאשר יהודי מחליט בעצמו שמהיום והלאה יהי' צדיק גמור, אזי לא נוגע מצבו הקודם, וההחלטה גופא פועלת ומחדשת את המציאות – שנעשה צדיק גמור.

[ובכל הנ"ל רואים עד כמה מדוייקים דברי רבינו הזקן, ובודאי יש דיוקים ורמזים נוספים, וכדברי כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע[214] בנוגע לספר התניא, שגם הגדול שבגדולים לא יוכל לעמוד על כל הרמזים שבו, ולאידך גיסא, גם הקטן שבקטנים יכול להבין את הדברים המוכרחים ונראים בגלוי, כמו בנוגע לתושב"כ].

מא. ויש להוסיף ולהעיר, שענין העדות קשור גם עם פרשת האזינו – "האזינו השמים גו' ותשמע הארץ", ש"העיד בהם שמים וארץ עדים שהם קיימים לעולם וכו'"[215].

ולהעיר גם מהשייכות של שירת האזינו לכל ישראל, ויש ענין מיוחד בלימודה, וכידוע[216] שהרב המגיד צוה לתלמידיו ללמוד שירת האזינו בעל־פה, והיינו, שאף שגדלה ביותר מעלת שירת האזינו, הרי היא שייכת לכל בנ"י.

והענין בזה:

ידוע החילוק בין משה לישעי', שמשה אמר "האזינו השמים גו' ותשמע הארץ", לפי שהי' קרוב לשמים ורחוק מן הארץ, משא"כ ישעי' אמר "שמעו שמים והאזיני ארץ"[217], לפי שהי' רחוק מן השמים וקרוב לארץ[218]. וכמבואר בזה[219], שמדריגת משה היא בעולם האצילות, ואילו מדריגת ישעי' היא בעולם הבריאה.

ולכאורה: כל בנ"י קרובים למדריגת ישעי' יותר מאשר למדריגת משה, וכלשון רבינו הזקן בתניא[220]: "מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת להשיג אפי' חלק אחד מני אלף כו'", ואעפ"כ אומרים שהשירה ששייכת לכל ישראל היא שירת האזינו ששייכת למדריגת משה דוקא?!

אך הענין הוא – שמשה הוא "משבעה רועים .. כללות כולם .. רעיא מהימנא"[221], משא"כ ישעי' שהוא א' מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שעמדו לישראל במשך הדורות[222], אבל לא מה"שבעה רועים", ולכן, "כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה"[221] דוקא, וענין זה הוא (לא בהעלם, אלא) בגילוי אצלו, שלכן נאמר[223] "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה'", היינו, שיראה היא "מילתא זוטרתי"[224] אצל כל אחד מישראל, כמו אצל משה, מצד בחי' משה שבכל אחד מישראל[221]. ולכן שייכת אליו גם שירת האזינו הקשורה עם מדריגת משה דוקא.

וזוהי גם השייכות של משה רבינו לגאולה העתידה, כמארז"ל[225] "גואל ראשון הוא גואל אחרון", כיון שאז יתגלה הניצוץ משה שבכל אחד מישראל[226].

---

212) ראה תורת מנחם חי"ז ע' 191. וש"נ.
213) ישעי' מג, יו"ד. שם, יב.
214) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ס"ע רסז. וש"נ.
215) ריש פרשתנו ובפרש"י.
216) ראה סה"ש תש"א ס"ע 56. וש"נ.
217) ישעי' א, ב.
218) ספרי ריש פרשתנו.
219) ראה שיחת ש"פ האזינו, שבת תשובה תשח"י ס"ט (תורת מנחם חכ"א ע' 26). וש"נ.
220) פמ"ד.
221) שם רפמ"ב.
222) מגילה יד, א.
223) עקב יו"ד, יב.
224) ברכות לג, סע"ב. וש"נ.
225) ראה שמו"ר פ"ב, ד־ו. דב"ר ספ"ט. זח"א רנג, א. שער הפסוקים ויחי מט, יו"ד. תו"א משפטים עה, ב.
226) בסיום השיחה, היתה גם ברכה שיזכו לגדל הבנים לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ולרוות מהם נחת חסידותי, כיון שיגדלו להיות חסידים יראי שמים ולמדנים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי־שיחות חג הסוכות כרך יט שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

א.
מצות הקהל - כולל הטף

לגבי מצות "הקהל"[1], אשר זמן קיומה הוא במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות[2], בתחילת ימי חול המועד[3] מוצאים ענין מיוחד שאינו קיים במצוות אחרות בתורה: מצות "הקהל" מקיפה את כל ישראל, כולל טף, כנאמר[4] "הקהל את העם האנשים והנשים והטף...".

בכלל אין מוצאים שקטנים יהיו שותפים מדאורייתא במצוה יחד[5] עם כל ישראל – ורק ב"הקהל"[6] כוללת אותם התורה יחד עם כל ישראל.

ויש לומר, שבענין מיוחד זה במצות הקהל מתבטאת הנקודה העיקרית בתוכנה ומשמעותה של מצות הקהל, כדלהלן.

ב.
חובת השתתפות הטף בהקהל מוטלת על מביאיהם

כפי שנראה בפשטות, מוטלת חובת השתתפות הטף בהקהל על האב (והאם) שיביאום, ולא על הטף. כנאמר בגמרא במסכת חגיגה[7] "טף למה באין? כדי ליתן שכר למביאיהן"[8].

ולפי זה צריך להיות, שגם כאשר הקטן הוא במצב שבו כגדול הוא פטור ממצות "הקהל" (כגון: חרש, סומא וכדומה), הוא נכלל בחובה זו כקטן, מפני שהחובה אינה מוטלת עליו, אלא על האב להביאו ואין חשיבות למצב שבו נמצא הקטן[9].

ולפי זה אין מובן: נאמר בגמרא במסכת קידושין[10] לגבי מצות הקהל, שאף אילו לא ציוותה התורה במפורש על חובת נשים במצוה זו, ניתן היה ללמוד זאת על ידי קל־וחומר מן הקטנים – "טפלים חייבים – נשים לא כל שכן": אם חובת הטף מוטלת רק על מביאיהם, כדלעיל, כיצד ייתכן לומר ש"טפלים חייבים"? וכן: אם ה"טפלים" עצמם אינם חייבים, כיצד ניתן ללמוד מהם קל וחומר לגבי הנשים[11]?

דחוק ביותר לומר שדברי הגמרא "ליתן שכר למביאיהן" אינם להלכה, אלא רק "הגדה" ו"דרש"[12] ו"אין למדין מן ההגדות"[13], וההלכה היא שהקטנים עצמם חייבים במצוה כמובן ממסכת קידושין –

כי בכמה מקומות רואים שלומדים מגמרא זו גם להלכה,

כפי[14] שמוני המצוות[15] מצטטים מן הגמרא בקשר למצות הקהל, ואף מצויים פוסקים[16] הלומדים מכך לגבי לימוד התורה על ידי נשים.

ג.
לכאורה, מדובר על שני סוגי "טף"

ניתן היה, לכאורה, לומר, כדברי המפרשים[17],

---

1) בפרטי מצות הקהל המובאים בהשיחה – ראה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע טז. פרשה יו"ד. אנציקלופדי' תלמודית ע' הקהל, וש"נ. חוברות "הקהל" למחברים שונים.

2) סוטה מא, א. וראה פרש"י שם ע"ב ד"ה מאימת. תוד"ה כתב שם. ע"א.

3) לשון הרמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ג ("שהוא תחלת ימי חולו של מועד") לענין "אימתי היו קורין" [ובתחלת הפרק לעצם המ"ע של הקהל כתב "בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל". ואכ"מ]. וראה לקוטי לוי"צ – אגרות־קודש ע' רמה ואילך. שם ס"ע רס ואילך.

4) וילך לא, יב.

5) משא"כ המצוה דושננתם לבניך (ואתחנן ו, ז) וכן מצות סיפור יצי"מ "והגדת לבנך (בא יג, ח) – ש(נוסף לזה שאינו מודגש שזהו לטף – הרי) זה חיוב מיוחד על האב בנוגע לבנו, משא"כ הקהל שנכללים בהמצוה דכל ישראל.

6) ולהירושלמי ריש חגיגה גם "בראיית פנים אפי' קטן חייב". אבל ג"ז ילפינן מהקהל.

7) ג, א.

8) וראה טורי אבן שם, אי על האב או אף על הב"ד. וראה המקנה קידושין לד, ב בתוד"ה ואנא אמינא.

9) כמ"ש במנ"ח מצוה תריב. ולכאורה מהטו"א שם לא משמע כן, מדמספקא לי' בקטן שאין לו קרקע. וראה לקמן בפנים.

10) לד, ב.

11) ראה מהרי"ט קידושין שם. המקנה שם. ובכ"מ.

12) כלשון הגמ' שם.

13) ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. וראה אוצר הגאונים חגיגה במילואים (ע' 65) מרס"ג ורב האי גאון (ובכ"מ) אין מביאין ראי' מאגדה אין מקשין באגדה. וראה אנציקלופדי' תלמודית ע' אגדה, וש"נ.

14) וראה גם תוד"ה נשים חגיגה שם "אמר בירושלמי דלא כבן עזאי דאמר חייב אדם ללמד לבתו תורה". ואדרבה מפשטות לשון הירושלמי שם דתניא משמע שבא בהמשך וכראי' ללפנ"ז "אפי' קטן חייב כו' והטף ואין קטן גדול מטף". ולהעיר – שבירושלמי שם ליתא דדברי ראב"ע הוי "אגדה" "דרש" – כבבבלי.

15) יראים מצוה רצ. ובהשלם סי' תלג. סמ"ג מצוה רל (בשינוי לשון מלשון הגמ' לפנינו). ועוד.

16) ראה ב"ח יו"ד סרמ"ו ד"ה כתב, שגמרא זו הוא המקור לזה שמחלק הרמב"ם בין תושב"כ ותושבע"פ בלימוד התורה לנשים. וראה ג"כ ט"ז שם סק"ד. מג"א סי' רפב סק"ו.

17) חדא"ג מהרש"א חגיגה שם. וראה אוה"ח עה"פ. כלי יקר שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבפסוקים המדברים על הקהל מדובר אודות שני סוגי "קטנים": סוג אחד הוא הקטנים שהגיעו לגיל חינוך, שעליהם נאמר בפסוק הבא[18] "ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלקיכם" – שהמצוה מוטלת עליהם עצמם. ואילו הפסוק הקודם "הקהל את העם האנשים והנשים והטף" מדבר על הסוג השני של "טף" אשר בגיל צעיר יותר, קטנים שעדיין לא הגיעו לגיל חינוך[19], ועליהם נאמר "למה באין, כדי ליתן שכר למביאיהן"[20] – ושכר זה קיים גם לגבי מביאי הקטנים שהגיעו לחינוך – "דזיל בתר טעמא".

לפי זה יוצא, שכשאומרים "טפלים חייבים" הכוונה היא ל"טפלים" שהגיעו לגיל חינוך והם בכלל שמיעה ולימוד.

אך דחוק להסביר כך, כי: א) גם לגבי קטנים שהגיעו לחינוך, אין חובת החינוך למצוות בכלל מוטלת עליהם[21], אלא על המגדלם ומחנכם, שהוא בדרך־כלל האב – ובפשטות כך הוא גם בענינו. ואף אם נאמר שבמצות הקהל יש ציווי מיוחד על הקטנים עצמם, שאיננו במצוות אחרות, והקטן עצמו חייב במצות –

[ובמיוחד לפי דברי ה"ראשונים"[22] הסוברים שלמרות שחובת החינוך של קטן שהגיע לחינוך מוטלת על המחנך, בכל זאת אין הקטן פטור, אלא הוא נקרא חייב במצות מצד מצות החינוך]

אבל לפי זה יוצא חידוש בהבדל שבין שני סוגי הקטנים, שאצל קטני־קטנים, שהחובה מוטלת רק על מביאיהן ("כדי ליתן שכר למביאיהן", כנאמר במסכת חגיגה), כוללת חובת "הקהל" גם קטנים שבגדלותם פטורים מהקהל עקב מצבם,

ודוקא אצל הילדים הגדולים יותר, שהגיעו לחינוך, מוטלת החובה רק על אלו שבמצבם יהיו חייבים במצות גם בגדלותם, כי החובה מוטלת עליהם עצמם – ואין אנו מוצאים הבחנה זו בין שני סוגי הקטנים.

ב) ועיקר[23], מלשון הגמרא במסכת קידושין "טפלים חייבים" – ולא "קטנים חייבים" וכדומה – מובן בפשטות שמדובר שם על אותו סוג קטנים כבמסכת חגיגה ("טפלין" – "טף"[24]). כפי שמדייק רש"י[25] שאת הדין "טפלים חייבים" לומדים מהמילה "והטף" שבפסוק הקודם, ולא מן הפסוק הבא "ובניהם אשר לא ידעו...".

מכך מובן שהקטן עצמו חייב במצות הקהל, ולפי הסוברים[26] שהחובה חלה גם על קטני קטנים, חייבים גם הם במצות הקהל.

ואם כך, נותרת השאלה בעינה[27]: כיצד מתאים הדבר לדברי הגמרא אודות ה"טף" – "ליתן שכר למביאיהן", וכן על דבר הכלל הפשוט שלא ייתכן להטיל חובה על "דרדקי"[28] שעדיין אינם ברי דעת[29]?

ד.

מהו החידוש בדרשת רבי אלעזר בן עזריה?

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את תחילת דרשתו של רבי אלעזר בן עזריה "אם אנשים באים ללמוד – נשים באות לשמוע" – שהרי, לכאורה, מה הוא מחדש בכך? הרי זוהי המשמעות המפורשת של הפסוק "למען ישמעו ולמען ילמדו".

אי אפשר להסביר, שאין בכוונתו לחדש בכך דבר, אלא שזוהי הקדמה לנאמר בהמשך "טף למה באין"[30], בדומה לניסוח "בשלמא" או "הניחא"[31], אנשים... נשים...,

כי: א) אם כך, צריך היה להשתמש בביטוי הנפוץ "בשלמא", במקום המילה "אם", ב) ויותר מכך: גם בביטוי "בשלמא" משתמשים בגמרא כאשר יש איזשהו חידוש הנלמד מענין זה, ולא דבר האמור במפורש, בדומה לביטוי "בשלמא למאן דאמר"[32]. ואילו בענינו אין כאן שום חידוש בנוסף לנאמר בפסוק.

ובמיוחד קשה: דרשת רבי אלעזר בן עזריה מובאת בפירוש רש"י על התורה[33] כשהיא מחולקת למילים

---

18) וילך שם, יג.

19) וכן משמע בפרש"י מגילה (ה, א ד"ה וחגיגה) שכתב הטעם דבשבת אי אפשר להביא טף.

20) וראה גם רמב"ן וילך שם.

21) ראה הדעות בזה שדי חמד כללים מערכת ח כלל ס. וראה לקו"ש [המתורגם] חי"ד ע' 250 ואילך.

22) תוד"ה ור"י ברכות טו, א. ד"ה עד – שם מח, א. ד"ה ור"י מגילה יט, ב. וראה כס"מ להל' חו"מ פ"ו ה"י שכ"נ מר"ן מגילה שם. ועוד. וראה בהנסמן בהערה הקודמת.

23) כי בהנ"ל י"ל (עכ"פ בדוחק קצת) דאף שבגדלותו אינו מחויב בהקהל – זה שהגיע לחינוך אינו פוטר מביאיו מלהביאו.

24) וראה ירושלמי ריש חגיגה (הנ"ל הערה 14).

25) קידושין שם, ד"ה ואנא.

26) ראה בהנסמן בהערה 17, 20. מנ"ח שם. ועוד.

27) ועיין המקנה קידושין שם.

28) ראה פסחים קטז, א.

29) ראה רמב"ם הל' מאכלות אסורות פי"ז הכ"ד. הל' קרבן פסח פ"ב ה"ד. וראה פרמ"ג פתיחה כוללת לאו"ח ח"ב אות ג. מנ"ח מצוה ה' סק"ב. סוף מצוה רסג. ציונים לתורה כלל ח. וראה צפע"נ הל' שבת פכ"ד הי"א. הל' אישות פ"ד ה"ט. ובכ"מ. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 227.

30) וראה עיון יעקב לע"י חגיגה שם.

31) ראה ר"ח שם "הא תינח".

32) ראה יד מלאכי כלל קיא.

33) בפרשת וילך עה"פ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבפסוק: על המילה "אנשים" אומר רש"י "ללמוד", אחר כך הוא מצטט את המילה "נשים" ומפרש "לשמוע", ועל "טף" הוא אומר "למה באו? לתת שכר למביאיהם". מכאן רואים, איפוא, שגם "ללמוד" לגבי "אנשים", ו"לשמוע" לגבי "ונשים" הם פירושים כשלעצמם, ולא רק הקדמה לשאלה "טף למה באין"[34].

ה.

הסבר דחוק לצורך בדרשת רבי אלעזר בן עזריה

לכאורה, יש לבאר זאת על פי דברי ה"תוספות": "אמרו בירושלמי דלא כבן עזאי דאמר חייב אדם ללמד לבתו תורה". כיון שנאמר בתורה "למען ישמעון ולמען ילמדון" באופן סתמי, נראה שהכוונה היא גם לנשים[35], ולכן צריך רבי אלעזר בן עזריה, שסובר שאסור ללמד תורה את בנות ישראל, שלא כבן־עזאי, לומר ולפרש את כוונת הפסוק לשני חלקים ("לצדדין"): "אנשים באים ללמוד ונשים באות לשמוע".

אך דחוק ביותר להסביר זאת כך, כי הסוגיא בגמרא ודרשת רבי אלעזר בן עזריה עוסקות בעיקר בדיני ופרטי "פרשת הקהל", ולא בדין חובת נשים או איסורן ללמוד תורה.

ו.

מצות הקהל - מצות המלך

תמצית ההסבר לכך היא:

מפשטות[36] הפסוק "הקהל את העם האנשים והנשים והטף... למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו..." מובן, שמצות הקהל מוטלת על היחיד – המלך – שיקהיל את האנשים והנשים והטף, אך אינה חלה על האנשים, הנשים והטף עצמם. והמשך הפסוק "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם... לעשות..." מבהיר את מטרת המצוה.

[משמעות הביטוי "למען" כאן היא כמשמעותו במספר מקומות בתורה. לדוגמא: "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו"[37], "למען ירבו ימיכם וימי בניכם..."[38] ועוד, אשר בדרך־כלל אין כוונתו לפעולה המתבצעת בהווה, אלא לתוצאה מאוחרת יותר].

מטרת מצות הקהל, הקהלת העם על ידי המלך והקראת פרשיות התורה לפניהם, היא, שהתוצאה מכך אצל כלל עם ישראל תהיה "ישמעו וילמדו...".

[כמשתמע, לכאורה, מלשון הרמב"ם[39]: "מצות עשה להקהיל כל ישראל אנשים, נשים וטף .. ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן[40] במצות ומחזרות ידיהם בדת האמת". מדברים אלו מובן:

א) מצות הקהל אינה חלה על כל יהודי כיחיד, שעליו להשתתף בכך, אלא המצוה היא להקהיל[41] את העם, והחובה מוטלת על המלך שבכחו להקהיל, או על בית דין[42].

ב) מצות הקהל היא מצות המלך: תקרא... הקהל... במטרה ש"ישמעו וגו'" (ויש לומר אף יותר מכך, שכל זה הוא פרט במצות המלך – שעליו להקהיל ולקרוא באופן שהתוצאה תהיה כזאת) ולכן הוא קורא את הפרשיות[43] "שהן מזרזות אותן במצוות ומחזקות ידיהן בדת האמת"[44], ומעל גבי בימה[45]].

באמצעות האנשים, הנשים והטף רק מתקיים ציווי המקהיל, המלך. וכאשר אצל ישראל מתגשם הענין של "ישמעו, ילמדו, ויראו ושמרו לעשות..." בעתיד[46], מתממשת מטרת מצות המלך.

ז.

מצוה על האנשים לבוא להקהל, "ללמוד.. לשמוע..."

רבי אלעזר בן עזריה מבהיר את משמעות מצות הקהל – "אם אנשים באים – ללמוד, נשים באות – לשמוע", ובכך הוא מחדש שני דברים:

---

34) בפרש"י פשוט חידושו – דנשים רק לשמוע. וראה לקמן בפנים.

35) להעיר מאוה"ח עה"פ.

36) ראה לעיל ע' 346 (ס"ד), 350 ואילך (ס"ז). בהנסמן לעיל הערה 1.

37) וירא יח, יט.

38) עקב יא, כא.

39) הל' חגיגה רפ"ג.

40) לכאורה צ"ל "אותם".

41) וכ"ה בהמצות שבהכותרת להל' חגיגה "להקהיל העם בחג הסוכות". ובמנין המצות שבראש ספר היד מ"ע טז "להקהל את העם". ועד"ז הוא בסהמ"צ מ"ע טז (ובתרגום קאפח "שנצטוינו שיקהל העם בכללותו"). אבל לדעת הבה"ג סמ"ג וירא שם הוא מ"ע על היחיד, שיבואו כולם לשמוע. וראה חינוך מצוה תריב. ובהנסמן לעיל הערה 1.

42) ואולי לכן לא כתב הרמב"ם מפורש מ"ע על המלך להקהיל וכיו"ב, כי המצוה היא ע"ז שבכוחו להקהיל, ונפק"מ כשאין מלך אם ישנה מצות הקהל.

43) במנין המצות שבראש ספר היד שם "להקהל העם לשמוע התורה". אבל יש גורסים להשמיעם (ראה רמב"ם ספר המדע ירושלים תשכ"ד).

44) ובהלכה וא"ו שם: ומי שאינו יכול לשמוע מכוין לבו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת.

45) שלכן העתיקו בפרש"י עה"ת כאן כי זהו פשוטו של מקרא – אף שע"ד הלכה אינו מוכרח (שהרי לא מצינו שתהי' מדאורייתא). וראה לעיל ע' 346.

46) להעיר מסיום הכתוב "ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת", וכן בסוף פסוק הב' "ולמדו ליראה גו' כל הימים אשר אתם חיים על האדמה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א) שמוטלת חובה גם על האנשים והנשים עצמם להיות "באים", עליהם מוטלת חובה אישית לבצע את מצות המקהיל[47], למרות שהתורה הטילה את המצוה על המקהיל, המלך.

בדומה לדבריו הידועים של הר"ן[48] לגבי חובת אשה בפריה־ורביה, שלמרות שאין היא חייבת בכך "מכל מקום יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו".

אך ההבדל הוא: במצות פריה ורביה אין חובה על האשה, אלא רק "יש לה מצוה", כי שם השתתפותה היא רק עקב המציאות, כי אין הבעל יכול לקיים את מצות פריה ורביה המוטלת עליו, ללא סיוע האשה.

אך בענינו אין השתתפות האנשים, הנשים והטף רק מצד המציאות, אלא מצד מהות המצוה, שתוצאתה צריכה להיות "ישמעו, ילמדו וכו'", ולכן מוטלת גם עליהם חובת־גברא. כדברים הידועים של "החרדים"[49] שמוטלת מצות עשה על ישראל שיבורכו על ידי הכהנים[50].

ב) "למען ישמעו ולמען ילמדו..." זו אינה רק מטרת המצוה ותוצאתה, אלא זה תוכן המצוה, החובה על האנשים והנשים לבוא להקהל אינה רק כדי להיות שם על מנת שתתבצע מצות "הקהל את העם" על ידי המלך, וכך תושג מטרת המצוה, אלא הענין של "ללמוד ולשמוע" הוא מהות מצוות האנשים והנשים לבוא להקהל.

ח.
הטף - ליתן שכר

בהמשך לכך שואל רבי אלעזר בן עזריה: "ללמוד ולשמוע" הם המצוה המוטלת על האנשים והנשים, אך "וטף למה באין": מהו הענין בביאת ה"טף" הדומה לחובה שבביאת אנשים ונשים, בנוסף לצד הזהה בין כולם שעל ידי כולם מתקיימת מצות המקהיל ומתממשת מטרת מצות הקהל?

על כך עונה רבי אלעזר בן עזריה, שהטף באים כדי "ליתן שכר למביאיהן": כיון שעל הטף לא ייתכן חיוב, הרי התועלת וענינו היא רק כדי "ליתן שכר למביאיהן".

ט.
אפשר ללמוד על הנשים מכך ש"טפלים חייבים"

לפי זה מובנים דברי הגמרא "טפלים חייבים", ושקיימת סברה: ללמוד לגבי הנשים מן הטף בדרך של קל־וחומר:

בעצם מצות הקהל שווים האנשים הנשים והטף זה לזה, כי על ידי ביאתם מתקיימת מצות המקהיל. מצד המצוה המוטלת על המקהיל להקהיל אנשים נשים וטף, הם כולם "חפצא" של מצוה,

ובכך אין הבדל בין סוגי הקטנים. אפילו קטני־קטנים נכללים ב"טפלים חייבים", כי באמצעותם מתבצעת מצות המקהיל "הקהל את העם האנשים והנשים והטף".

וכיון ש"טפלים חייבים" בעצם מצות הקהל, ניתן היה ללמוד שגם נשים נכללות בחובה זו גם אילו היו מוזכרות במפורש. אלא שאצל הנשים זוהי גם חובת גברא המוטלת בנוסף לכך על הנשים עצמן[51], כי הן בנות־דעת, וענין זה אינו קשור לקטנים.

י.
בפנימיות - מצות הקהל מעוררת את הניצוץ היהודי

ההסבר לכך בפנימיות הענינים הוא:

העובדה שדוקא במצות הקהל חייבים כולם – אנשים נשים וטף – אך עם זאת החובה היא על המקהיל, המלך או בית דין –

תובן על־פי דברי הרמב"ם[52], שמצות הקהל היא "לחזק דת האמת", או כלשון ספר החינוך[53] "זאת המצוה עמוד חזק וכבוד גדול בדת". ויש לומר, שההסבר לכך הוא, שמצות הקהל היא גילוי נקודת האמונה שבכל יהודי,

---

47) ויש לומר שכ"ה גם לדעת הרמב"ם, אלא דאינו צריך לפרטו, כי כתב המפורש בקרא, המ"ע להקהיל כל ישראל, ובמילא מובן שיבואו כולם. או י"ל שמובן הוא מלשונו בהלכה ב' שם "כל הפטור מן הראי' פטור ממצות הקהל חוץ מן הנשים והטף כו' שהרי הנשים חייבות". ובהלכה ו' שם "חייבין להכין לבם .. חייבין לשמוע".

48) קידושין רפ"ב.

49) מ"ע כו' התלויות בפה כו' לקיימם בכל יום פ"ד אות יח. וראה הפלאה כתובות (כד, ב) ברש"י ד"ה דאיסור עשה (הובא בשע"ת או"ח סקכ"ח סק"ב).

50) וראה בארוכה בכהנ"ל לקו"ש [המתורגם] חי"ז ע' 251 ואילך.

51) וזה דבמצות שמחה קאמר הש"ס (קידושין שם): נליף משמחה לחיובא אמר אביי אשה בעלה משמחה, ולפי' התוס' שם (ד"ה אשה, ובתוד"ה אשה ר"ה ו, סע"ב) בעלה משמחה בשלמי שמחה שלו שהחובה מוטלת על בעלה, ומצד זה נק' (חגיגה ו, רע"א) דמיחייבא בשמחה (וראה רמב"ם הל' חגיגה פ"א סה"א ובלח"מ שם), ואעפ"כ לא נחשבת מפני זה מחוייבת במ"ע שהזמן גרמא דשמחה (כבגמ' שם),

י"ל, כי החיוב ומצות שמחה יש על האיש – בעלה בפ"ע, מלבד החובה המוטלת עליו לשמח את אשתו, משא"כ בהקהל שגדר וחיוב המצוה הוא "הקהל את העם האנשים ונשים וטף", ובלי נשים חסר בעצם המצוה. וק"ל.

52) שם ה"ו. ועד"ז בתחלת הפרק כנ"ל.

53) מצוה תריב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וזהו יסוד ועמוד המחזק את דת האמת – "ומחזיקות ידיהם בדת האמת". נקודת האמונה מתחזקת ומתגלה על ידי כך שהמלך מכנס את כל ישראל בבית המקדש ו"קורא לפניהם". המלך הוא לב כל קהל ישראל[54] והוא מחדיר בכל ישראל[55] התבטלות כלפי ה' וקבלת עול מלכות שמים ויראת ה', ועל ידי הקהלתו את ישראל הוא גורם לגילוי נקודת היהדות המתבטאת באמונה ויראת ה'.

ולכן קוראים גם את פרשיות "שמע" "והיה אם שמוע"[56] – קבלת עול מלכות שמים וקבלת עול מצוות, ואת הפרשה "אשימה עלי מלך"[57], שכל זה מעורר בישראל אמונה ויראת ה' למשך כל השנים – "כל הימים אשר אתם חיים על האדמה".

מסיבה זו, מצוה זו, כפי שהיא כתובה בתורה – שבכתב, היא: א) לגבי כל ישראל באופן זהה, כי הנקודה היהודית המתבטאת בהתעוררות האמונה בה' וכדומה, שווה אצל כל ישראל, מן הגדול שבגדולים ועד לקטן שבקטנים, ואף בטף, מאמינים בני מאמינים[58], כי נקודה זו אינה תלויה בהבנה והשגה שכלית, אלא בעצם הנפש של כל יהודי.

ב) המצוה לא נאמרת לכל יחיד, אלא למקהיל – למלך – כי החיזוק האמיתי של היהודי והתעוררות הנקודה היהודית, נקודת האמונה, עד כדי השפעה במשך "כל הימים" אינה אפשרית בכחות עצמו, אלא על ידי[59] המלך, שהוא הנשמה הכללית של כלל העם[60].

ולפי זה מובן ענין נפלא במצות הקהל: אין היא משפיעה רק לתקופה מסויימת, כפי שנאמר לגבי עליה לרגל[61], אלא על "כל הימים אשר אתם חיים על האדמה", כי זה קשור לדרגת היחידה שבנפש, שאין בה כלל שינויים.

יא.

הבאת הטף גורמת להתעלות מביאיהם

בנוסף לכך מבארת התורה שבעל־פה (הגמרא ורש"י) את אשר "מופלא ומכוסה טמיר ונעלם" בתורה שבכתב[62], שיחד עם גילוי וחיזוק האמונה על ידי המלך, צריכה נקודה זו גם להתגלות, עליה להשפיע ולעורר את כחות הנפש הפנימיים, וענין זה מתבצע על ידי עבודת היחיד. בכך אין כולם שווים, אלא כל אחד בדרכו – "אנשים ללמוד וכו'".

ולאחר מכן ממשיכה הגמרא ואומרת, שעל ידי הבאת הקטנים והכללתם במצות הקהל יחד עם המלך, נוצרת התעלות מיוחדת – "שכר" – בכחות הנפש הפנימיים של "מביאיהן". ואולי יש לומר שזה יותר מכפי שמושג על ידי עבודתם העצמית.

יב.

מצות הקהל בימינו - הבאת ה"טף" ברוחניות להתכנסות יהודים

מכך נלמדת ההוראה למעשה: למרות שמצות הקהל אינה מתקיימת עתה בפועל, כל עוד בית המקדש לא נבנה, בכל זאת "התורה היא נצחית", ובעבודה הרוחנית של היהודי קיימת מצוה זו גם בזמן הזה ובכל מקום.

יש לדאוג לכך שבמיוחד במשך ימי חג הסוכות יתכנסו יהודים רבים ככל האפשר ביחד, בלי להתחשב במצבו של יהודי זה או אחר, כולל ה"טף", ועל־אחת־כמה־וכמה היהודים החייבים בכל המצוות אלא שהם מן הסוג של "טף" לגבי ידיעותיהם בתורה ושמירת המצוות – גם אותם יש לכלול בהתכנסות יהודים.

ולמרות שייתכן שברמת ידיעותיו לא הגיע "טף" זה לחינוך, ואפילו אין הוא מסוגל להבין את משמעות התורה והמצוות והיהדות – בכל זאת, על ידי הבאתו לכינוס של יהודים, אשר "אכל בי עשרה שכינתא שריא"[63], ובמיוחד בהתכנסות שמטרתה לעורר יראת שמים, מסייע הדבר לכך שתתגלה בו הנקודה היהודית והאמונה אשר תמיד באמנה אתו[64]. זה גם גורם לכך שהמביאו זוכה להתעלות ולשכר בעבודתו –

וגם את הטף תקיף נקודת האמת לחלוטין, עד כדי כך שישתנו כחותיו הפנימיים, ייגרמו אצלו שמיעה ולימוד, עד כדי "ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת".

ונזכה ל"קהל גדול ישובו הנה"[65], בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, ונקיים מצות הקהל עם מלך המשיח יחדיו בבית המקדש השלישי.

(משיחות ש"פ בראשית (התועדות ב') תשל"ד, פורים תשכ"ז, שמחת בית השואבה תשי"ג)

---

54) רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ו. וראה בארוכה לעיל ע' 193 ואילך (והערה 6 שם).

55) סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך בארוכה.

56) משנה סוטה מא, א. רמב"ם שם ה"ג.

57) פרש"י במשנה שם.

58) שבת צז, א.

59) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 231.

60) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 32 ואילך.

61) ראה לקו"ת ברכה צח, ב "עד הרגל הבא אחריו".

62) אגה"ק סכ"ט (קנ, ב ואילך).

63) סנהדרין לט, א. וראה אגה"ק סי' כג.

64) תניא ספכ"ד.

65) ירמי' לא, ז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמות ז, ז - ומשה בן שמנים שנה ואהרן בן שלש ושמנים שנה בדברם אל פרעה

נה

טעם דמשה הי׳ בן פ׳ שנה ואהרן בן פ״ג דוקא, בדברם אל פרעה

בדברם[1] אל פרעה הי׳ משה בן פ׳ ואהרן בן פ״ג, שהגיעו לבחי׳ ואם[2] בגבורות שמונים שנה שזהו בחי׳ בינה[3]. ואז יכלו לדבר אל פרעה[4], שפרעה רומז על בחי׳ בינה[4] כמ״ש בזה״ק פ׳ ויגש דר״י ע״א ועיין בע״ח[5] שער הארת המוחין בפסוק והחמישית לפרעה. וזהו מה שפרעה מתחיל באות פ[6] הרומז על בינה. (וכן אם יתפרש הפרעה הזה על פרעה דקליפה, הנה הוא עומד על היאור[7] דבינה, כידוע).

---

1) עפ״י הביאור בסימן זה, י״ל יתורץ ויבואר כמה שאלות בפסוק, והם:

א) שאלת האבן עזרא עה״פ וז״ל: הזכיר שנותיהם, ולא מצאנו בכל המקרא נביאים שהזכירם הכתוב שהתנבאו בזקנותם רק אלה?. ראה גם ספורנו. אלשיך.

ב) גם בלי פסוק זה, יודעים שאהרן הי׳ בן פ״ג ומשה בן פ׳ בעת ובשנת יציאת מצרים. דהרי בפסוק כתוב (מסעי לג, לט) ״ואהרן בן שלש ועשרים ומאת שנה במתו״, וכן במשה כתוב (ברכה לד, ז) ״ומשה בן מאה ועשרים שנה במתו״, וכתוב (שלח יד, לג) ״ובניכם יהיו רעים במדבר ארבעים שנה״, הרי ממילא מובן עפ״י חשבון פשוט דבשנת יציאת מצרים הי׳ אהרן בן פ״ג שנה ומשה בן פ׳ שנה, ולמה נחית התורה לפרט כאן דוקא אודות שנותיהם?

ג) בהמשך להנ״ל (שאלת המפרשים), אפי׳ את״ל דהתורה רצה לספר כמה הי׳ שנותיהם בעת ובזמן יציאת מצרים הרי אין זה ענין לכאן, והי׳ לו לכתוב זה לעיל בפרשת היחוס (בפסוקים כו-כז)?

ד) שאלת המפרשים (חתם סופר. ועוד) מהו הדיוק ״בדברם אל פרעה״, ולא אמר הכתוב ״בדבר ה׳ אליהם משה הי׳ בן שמונים וכו׳״, ומשמע דמספר ״פ+פג״ נוגע לעצם דיבורם אל ״פרעה״?

ה) שאלת המפרשים (תפארת יונתן. ועוד) אם התורה רוצה לספר מספר שנותיהם, למה מנה משה קודם לאהרן?

ו) שאלת המפרשים (ראה אלשיך. ועוד) בפסוק קודם כתוב ״ויעש משה ואהרן כאשר צוה ה׳ אותם״, דהי׳ לו לומר ״ויעשו״ לשון רבים, מהו ״ויעש״ לשון יחיד?

ז) גם יבואר דיוק לשון הפסוק, דכל דבר בתורה הוא מדוייק, דביוסף כתוב (מקץ מא, מו) ״ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה״, וכאן במשה ואהרן מדייק הכתוב ״בדברם״ אל פרעה?

ח) בהנ״ל שאלה ז׳, עפ״י כתבי בעל המחבר, י״ל דגם יבואר, דאצל יוסף כתוב ״בעמדו לפני פרעה מלך מצרים״, וכאן במשה ואהרן כתוב רק ״בדברם אל פרעה״ בלי ״מלך מצרים״?

וע״ז מבאר דמספר פ+פג בגי׳ קס״ג, ובמספר זה מרומז תוכן שליחות משה ואהרן לבטל קליפת פרעה.

2) תהלים צ, י.

3) ראה אור התורה וארא ע׳ רכח וז״ל: ואם בגבורות שמונים שנה, והיינו כי ע׳ שנה נמשך מז׳ מדות העליונות הכלולים מיו״ד וענין התכללותם מיו״ד זהו על ידי אור החכמה המאיר בהמדות שהחכמה הוא יו״ד. אך שמונים נמשך מכתרא תמינאה שהוא הבינה כמ״ש בזהר ויחי דף רי״ז ע״ב ובבינה נאמר אני בינה לי גבורה וכו׳, והיינו שהתגלות עתיק בבינה. ולהיות יצי״מ זהו ע״י התגלות עתיק יומין כמ״ש אנכי הוי׳ אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וכמארז״ל עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים מלכות דא״ס סד״ה קול דודי וכ״כ בזהר בכמה מקומות שיצי״מ נמשך מסטרא דיובלא שהוא בינה לכן נזכר חמשים פעמים יציאת מצרים בתורה כנגד נו״ן שערי בינה כמ״ש בפרדס שער י״ג ובזח״ג פ׳ ואתחנן דרס״ב. ולכן הי׳ צ״ל משה ואהרן בני שמונים שנה כו׳ שאזי מאיר בחי׳ גבורה עליונה וע״ז ארז״ל פ״ט דברכות דנ״ח והגבורה זו יציאת מצרים כו׳ ועמ״ש בענין כינור של ימות המשיח של שמונה נימין. עי״ש. ראה גם תורת מנחם - ספר המאמרים ה׳תשכ״ה ע׳ קכט.

4) והנה מבואר בקבלה וחסידות דכמו שיש פרעה בקליפה, כמו״כ זה לעומת זה יש ענין של פרעה בקדושה, והנה פרעה הוא ג״כ מלשון פריעה ו״גילוי״, ראה זהר דף רי, א (המצויין כאן) וז״ל: תא חזי (בא וראה מש״כ) בית פרעה, דא הוא סימניך לעילא (זהו סימן למעלה) ביתא דאתפרעו ואתגליין מני׳ כל נהורין וכל בוצינין (שהיא בית שמשם נפרעו ונתגלו ונראו כל האורות וכל הנרות), כל מה דהוה סתים מתמן אתגלי (וכל מה שהי׳ סתום ונעלם משם נתגלה, ועל כן נקראת הבינה בית פרעה שהוא לשון פריעה וגלוי כמו כי פרעה אהרן). ע״ש.

וראה אור התורה ויגש תתשיד, א וז״ל: פרעה הוא ענין התגלות עתיק בבינה כי עתיק יומין הוא למעלה מאצי׳ וזהו בחי׳ סתימו דכל סתימין בחי׳ מקור התענוגים והתגלות התענוג הוא בבינה כו׳ שנק׳ ג״כ עלמא דאתגלי׳ פרעה דאתפריעו כל נהורין כו׳, ע״ש.

ראה גם תורת מנחם התוועדויות ה׳תשנ״ב ע׳ 135 ואילך. חלק לו (תשכ״ג חלק ב) ע׳ 149 ואילך. ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק ג׳ סימן קג.

5) שער לב.

6) כנ״ל בהערה 3, דיש השבע מדות, ובחי׳ השמיני הוא בינה, וע״י בינה - שהוא ההבנה והשגה בהענין הוא נותן חיות בהמדות (וראה שם מתורת מנחם ה׳תשכ״ה דבבחי׳ בינה גופא הוא בחי׳ ״תבונה״ עי״ש), ואז המדות ובינה הם בהתכללות, ונחשבים למספר שמונים אות ״פ״, כל בחי׳ בהתכללות של יו״ד.

וראה לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על תנ״ך ומאחז״ל ע׳ עז וז״ל: בינה (תבונה) היא ספירה החי׳ מלמטה למעלה שכ״א כלול מי׳ עולה פ, כמו בגבורות שמונים שנה, שקאי על בינה, אני בינה לי גבורה וכמ״ש במ״א. עי״ש.

7) תורה אור פרשת וארא נח, ב ואילך. וז״ל: בחי׳ מצרים הוא מצר מי. פי׳ כי מבואר בלק״ת פ׳ וישב (ד״ה ועתה נבאר סוד יוסף) כי הגרון נק׳ ארץ מצרים כי הוא מקום יותר צר שבכל האדם, כי הלא ג׳ מוחין* ברדתן ובהתפשטותן למטה בגוף שם מתרחבים לכל רוחב הגוף בג׳ קוים. אמנם בהיותם בגרון דהיינו ברדתם מהראש להגרון קודם התפשטותם בגוף שם הם במקום צר עד קצה האחרון ושם הוא סוד מצרים ומהאחוריים הי׳ יניקת מצרים. וזה ענין פרעה אותיות הערף. וזהו ופרעה עמד על היאור. כי היאור הוא יסוד דאימא הנמשך דרך הגרון עד חזה דז״א ובו מלובש מוח הדעת. ופרעה שהוא הערף בחי׳ גרון עומד על היאר ממש. וענין יצ״מ הוא יציאת המוחין ממצר הגרון בהתפשטות בגוף ומשם הם נמשכים בבחי׳ מל׳ שהיא ארץ טובה ורחבה מקום רחב. משא״כ הגרון הוא בחי׳ מצרים מקום צר כנ״ל...

וזהו ג״כ הפסוק ופרעה עמד על היאור, ובעבודת ה׳ היינו בחי׳ הצונות הזרות המעכבים גילוי המדות כו׳. ע״ש. ראה ילקוט לוי יצחק

מחברת תורה ושמחה בע״מ

גם, פ׳ דמשה ופ״ג דאהרן הוא קס״ג[8] ביחד, מספר אהו״ה[9] דדעת[10] במלואיו ביודי״ן. כי משה ואהרן שהם כהן ולוי הוא ע״ד התרין[11] עטרין[12] דדעת, ופרעה אותיות הערף המנגד למוח[13] הדעת העומד באחור, והכל א׳[14], כי יסוד[15] אימא מלובש בדעת.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש״ס עמוד רמח

עה״ת חלק ג סימן קג הערה 11.

*) ראה לעיל סי׳ נב הערה 8. ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק ג סימן מא הערה 1. סימן קלח.

8) פ (80) + פ״ג (83) = 163, קס״ג.

9) מספר אהו״ה במלוי יודי״ן, הוא: אל״ף (111) + ה״י (15) + ויו (22) + ה״י (15) = 163. ראה הערה 10 ביאור שֵׁם אהו״ה. (ראה גם חתם סופר עה״ת [עה״כ], ירושלים תשס״ג).

10) שֵׁם אהו״ה בדעת. פירוש: מבואר בקבלה ובספרי חסידות דבחי׳ ״דעת״ מאחד ומקשר כמ״ש בתניא פרק ג ״והדעת מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות״ ע״ש, וידוע, דשֵׁם חכמה הוא יהו׳, ושֵׁם בינה הוא אהי׳, וזהו שדעת מאחד חכמה ובינה. שתי אותיות ו״ה משֵׁם הוי׳ דחכמה, ושתי אותיות א״ה משֵׁם אהי׳ דבינה, וזהו שֵׁם ״אהוה״ בדעת. ראה תורת לוי יצחק ע׳ תט. לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית ע׳ פא.

וראה קהלת יעקב אות אל״ף שֵׁם אהו״ה וז״ל: אהו״ה שֵׁם הזה הוא סוד גושפנקא דחתים בי׳ שמיא וארעא, ונרמז בראשי תיבות* את השמים ואת הארץ (זוהר חלק א׳ השמטות סימן א׳), ושם הזה הוא לעולם בדעת והוא בגימטריא טוב (פרי עץ חיים שער קריאת שמע פרק כ״ה), וזה שאמר (משלי יט, ב) גם בלא דעת נפש לא טוב, ושורש זה השם שמקבל מפנים דאהיה שבבינה, שני אותיות ראשונות דאהי״ה שהן סוד הפנים, ומקבל מאחוריים דאבא שהוא סוד הוי״ה שני אותיות אחרונות דהוי״ה שהוא ו״ה, וזהו אהוה (כתם פז בראשית), אהוה ראשי תיבות אחורי החכמה ופני הבינה עי״ש.

והיינו, שֵׁם ״אהוה״ עצמו זהו בחי׳ ״דעת״, וה״מילוי״ – שהוא ע״ד התולדה – זהו בחי׳ דעת כפי שבא בגילוי, וע״ד כאן השפעת משה ואהרן כדי לברר קליפת פרעה.

*) ראה ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א׳ סימן י׳.

11) פירוש: דכמו דבחי׳ ״דעת״ (ובינה) הם מולידים המדות (ראה תניא פ״ג), ועיקרי המדות הם בחי׳ אהבה (חסד) ויראה (גבורה), ומאהבה הוא שורש למצות עשה, ויראה שורש למצות לא תעשה (כמבואר שם פ״ד), כמו״כ כאן משה ואהרן הם הב׳ בחי׳ דדעת. ראה הערה 12.

12) התרין עטרין דדעת: התרין עטרין (כתרים) דדעת הם, בחי׳ חסד וגבורה, דבחי׳ ״דעת״ שהאדם מקשר עצמו באיזה שכל, מזה נולד המדות, שהשכל נוטה לימין – לחסד, או לשמאל – לגבורה, וכמו השכל שבתורה בחי׳ הדעת מוליד מדות, האהבה – חסד הוא השרש לכל מצות עשה, והיראה – גבורה שורש למצות לא תעשה כמבואר בתניא סוף פ״ג ופ״ד.

וראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים סוף עמוד קסה, טעם דנק׳ עטרין (כתרים) דחסד וגבורה וז״ל: ״חסד וגבורה שבדעת הם בבחי׳ מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן, וזהו מה שחסד וגבורה נקראים עטרין, עטרא דחסד, עטרא דגבורה, שעטרה הוא בחי׳ מקיף, כי הם בבחי׳ מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן״ עכ״ל.

13) מוח הדעת: ראה זהר – אדרא רבא – פרשת נשא דף קמ, א. אור התורה וארא עמוד רג-ד וז״ל: פרעה הוא נגד דעת זה שמשכנו בעורף אחורי הראש, כי ב׳ בחי׳ מוחין חו״ב הם לצד הפנים וז״ש חכמת אדם תאיר פניו, ומוח הדעת הוא לצד אחור דהיינו בעורף וממנו נמשך חוט השדרה ח״י חוליות ח״י ברכאן דצלותא ולכן פנים הוא תורה מחכמה נפקת ואחור הוא בחינת תפילה מבחינת דעת לידע ולהתבונן גדולת הוי׳, ונגד בחינת דעת זה הוא קליפת פרעה עורף דעורף הוא להדי פנים ולמעלה מהגרון (כמ״ש בגמרא פרק קמא דחולין דף י״ט) וענינו שאינו מניח לקלוט בהשגה ואינו נדבק כ״כ במוח ההתבוננות ונקרא טמטום המוח. ע״ש. ראה לעיל סי׳ מח. נב.

14) פירוש: הב׳ פירושים עולים בקנה אחד, דלפי פירוש הא׳ מספר פ-פג מרמז על בחי׳ ״בינה״, ולפי פי׳ השני מספר פ-פג מרמז על בחי׳ ״דעת״, ועל זה מבאר דהם בעצם פירוש אחד, דיסוד דאימא (בחי׳ בינה) מלובש בדעת. ראה הערה 15.

15) בחי׳ בינה נק׳ אֵם שמוליד המדות (ראה תניא פ״ג), ודעת הוא לשון התקשרות כמ״ש והאדם ידע כו׳ דהיינו שיהי׳ מקושר (יסוד) בעומק נקודת הלב במחשבת הבינה שמתבונן, משא״כ בינה עצמה אינו מוליד המדות, ורק ע״י בחי׳ הדעת (וחסד וגבורה הכלולים בדעת), וזהו שמבאר כאן דאהרן הכהן הוא בחי׳ חסד, ומשה משבט לוי בחי׳ גבורה, שהם הב׳ עטרין (כתרים) דדעת. כנ״ל הערה 12.

ופרעה הוא המנגד לבחי׳ דעת, וזהו שמשה ואהרן שנותיהם ביחד הוא מספר ״קסג״, המורה על גילוי המדות דאהבה ויראה הנולדים מן בחי׳ דעת, שמבטלים קליפת פרעה.

וי״ל דזהו כוונת הפסוק (שאלה ו) ״ויעש״ לשון יחיד, דכוונת הכתוב הוא ה״צירוף״ של משה ואהרן ביחד, כדי לברר פרעה, וזהו דיוק הכתוב דהמספר קס״ג הוא ״בדברם אל פרעה״ ולכן נזכר משה קודם, דביחס להשפעה כדי לברר פרעה, אהרן מקבל ממשה וד״ל.

וי״ל דזהו הדיוק ״בדברם אל פרעה״ ״דיבור״ הוא בחי׳ גילוי ה״מילוי״. ראה ביאורי הזהר להצמח צדק ח״א ע׳ רפד (מובא לקמן סי׳ ס – חודש כסלו (ג) – הערה 8).

המשך ביאור למס׳ כתובות ליום שלישי עמ׳ ב

1 השניה לְאַחַר מִיתָה וְנוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן, ובשאר הנכסים חולקים
2 בשוה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם יֵשׁ מוֹתַר דִּינָר על שתי הכתובות, אֵלּוּ
3 – בני השניה נוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן בתורת חוב, וְאֵלּוּ – בני הראשונה
4 נוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן כדין כתובת בנין דכרין. וְאִם לָאו – שאין מותר
5 דינר על שתי הכתובות, לאחר שבני השניה נטלו כתובת אמם
6 חוֹלְקִין את הנכסים בְּשָׁוֶה. מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי – האם לא
7 נחלקו תנא קמא ורבי שמעון בכך, דְּתַנָּא קַמָּא – רבי שמעון סובר,
8 שבמתה אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ יֵשׁ לָהֶן לבני הראשונה כְּתוּבַּת
9 בְּנִין דִּכְרִין. וּמַר סָבַר – תנא קמא סובר, שאם מתה אַחַת בְּחַיָּיו
10 וְאַחַת בְּמוֹתוֹ אֵין לָהֶם לבני הראשונה כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין.
11 דוחה הגמרא: לֹא – אין הכרח לפרש כך את המחלוקת, אלא
12 אפשר לומר דְּכוּלֵּי עָלְמָא – שלדברי הכל אם מתו שתי נשיו אַחַת
13 בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ, יֵשׁ לָהֶן לבני הראשונה כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לב, יב – ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר

א. (דברים לב, יב) ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר. והענין שעתה השם הוי' בהעלם ולכך יש שליטה להסטרא אחרא כי בשם אלקים נאחזים ג"כ אלהים אחרים, אך לעתיד לבא שיהי' התגלות הוי' ויקרא כמו שנכתב (פסחים נ) לא יהי' עוד שליטה להסטרא אחרא, וז"ש ה' בדד ינחנו שהשם הוי' לבד ינהג אותנו ואין עמו אל נכר כי בו אין אחיזה להסט"א ולזה יבער רוח הטומאה מן הארץ כי יתגלה שם הוי'.

קול יעקב[1]

ב, לט – ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלקים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל

ב. ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלקים עמדי אני אמית ואחי' מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל. כ' בעל הטורים ד' פעמים אני בפסוק נגד ד' גליות ע"ד (יחזקאל א, א) ואני בתוך הגולה ע"ש, והנה נגד בבל ומדי שהיו תכופים וסמוכים בלי הפסק ביניהם על כן ב' אני סמוכים אני אני הוא, ונגד יון אשר כמעט אבדה תקוה ר"ל אמר אני אמית ואחי', אמנם נגד אדום אמר מחצתי ואני ארפא, ולא אמר אני מחצתי וארפא, מפני ב' טעמים כי להיות כי אנ"י הוא השכינה הנקראת אני וע"ד ואני בתוך הגולה שהשכינה עמנו בגלות (כתוס' סוכה מה) ובגלות הארוך הזה כבר ירדנו עד עפר לא ניכר כלל היות השכינה עמנו כ"א בתכלית ההסתר כדכתיב ואני הסתר אסתיר, לכן לא כתיב אני גבי מחצתי, אמנם להיות הגאולה הבאה אח"כ יותר שלימה, על כן כתיב אח"כ ואני בוי"ו משא"כ באחרות, כי ואני בוי"ו באה לרמז על יחוד קב"ה ושכינתי'. [תקס"א].

* * *

ראו עתה כי אני אני הוא וגו' מחצתי ואני ארפא, על דרך פשטות, על דרך שאמר בתחלת צמיחת ישראל (שמות ג, יד) אהי' אשר אהי' בגלות אחר כפירש"י שם, ואמר עתה הגיע אותו הזמן אשר אני אני הוא, אלא אז בגאולת מצרים הי' הדבר עתיד לאחר זמן לכן אמר אהי' לעתיד עמכם, ועכשיו בגאולה אחרונה שכבר הגיע אותו הזמן אמר בהוה אני אני הוא וק"ל.

חתם סופר

ליום הכיפורים

ג. בזאת[2] יבא אהרן אל הקודש. א) פ"ק דיומא דף ד' ע"א תניא כוותי' דר' יוחנן (דיליף ממילואים) בזאת יבא אהרן אל הקדש, במה שאמור בענין מאי היא בענין המילואים, ומה אמור בענין המילואים אהרן פירש שבעה ושימש יום אחד כו' ואף לדורות כה"ג פורש שבעה ומשמש יום אחד כו', ופרש"י בזאת קרא יתירא הוא כדלקמן למידרש בי' ודרוש בי' הכי בזאת התורה[3] בענין במקום אחר יבא אהרן אל הקדש, ושימש יום אחד עבודת שמיני הוטלה עליו שנאמר (ויקרא ט) קרב אתה אל המזבח.

והנה בכלי יקר הקשה מה יום מיומיים, ופירש לפי שאומר במדרש[4] שכל קלוסו של משה הי' באז, אז ישיר משה[5] ומאז באתי אל פרעה[6], כי אז היינו אחד רוכב על זיי"ן כו' ומה שיום זה נוטל עשרה עטרות רמז למה שאמרו רז"ל[7] כנור של ימות המשיח יהי' של שמונת נימין ושל העולם הבא עשרה נימין כו' עיין שם.

והנה בענין אז מבואר בזח"ב פרשת בשלח דף נ"ד ע"א כד אתנהיר נהירו דעתיקא קדישא בעטרוי גליפין רשימין באז, ופי' במא"א אות א' סעיף נ"ג וז"ל גם כשהמלכות מקבלת השפע א"א ומאיר א' ע"ק למלכות הנקרא זיין הוא אז, גם הארת בינה בז"ת דאצי' זו"ן הוא אז עכ"ל.

עד"ז יש לפרש שבעה ימי המילואים הם ז"ת דאצילות דאח"כ ביום השמיני זהו הבינה[8] שרוכב על ז"ת, וכן שבעה ימים קודם יום הכפורים שמפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פלהדרין שיאירו עליו ז"ת דאצילות, ואח"כ יום הכפורים מאיר עליהן הבינה, וזהו ענין יום הכפורים כמ"ש בפרדס ערך יום הכפורים וז"ל ובזהר פרשת אמור פירש כי יום הכפורים מנהרא אימא עילאה במטרוניתא דאתגלייא ע"ק והיינו יום הכפורים בלשון רבים ולכן אין בו אכילה ושתי' כי העולם הבא בינה אין בו אכילה עכ"ל.

ולכן ביום השמיני למילואים נטל עשר עטרות רמז לכנור כו' כנ"ל, כמו כן יום הכפורים הוא יום שמיני לפרישת כהן גדול מביתו זהו רמז לכנור של ימות המשיח שיהי' של שמונה נימין והוא עצמו יום העשור רמז לכנור של העולם הבא שיהי' של עשרה נימין. וכן פירש המגיד מישרים של הרב"י ביום השמיני רומז לבינה... ולכן היו ההזאות גם כן אחת למעלה ושבע למטה, על דרך אז, א' רוכב על זיין.

אור התורה ויקרא חלק ג – עמוד תתכה

---

1) ר' יעקב צבי יאליש ז"ל, בעל מחבר ספר מלא הרועים על הש"ס ועוד.

2) בזאת: וראה אור התורה ויקרא כרך א עמוד רפו.

3) התורה: כן הוא בגוף כתב יד קודש. בפירוש רש"י שם: התורה האמורה.

4) ראה ילקוט שמעוני בשלח רמז רמא. קהלת יעקב מע' אז.

5) שמות טו, א.

6) שם ה, כג.

7) ערכין יג, ב. במדבר רבה פט"ז.

8) לכללות הענין ראה אור התורה יום הכיפורים עמוד א'תקנו ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

◆ יום ראשון ז׳ תשרי ◆

לב (א) הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי׃

א אַצִּיתוּ שְׁמַיָּא וַאֲמַלֵּל וְתִשְׁמַע אַרְעָא אִמְרֵי פֻמִּי׃

רש״י ◄ **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם** • שֶׁאֲנִי מַתְרֶה בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וְתִהְיוּ אַתֶּם עֵדִים בַּדָּבָר שֶׁכָּךְ אָמַרְתִּי לָהֶם שֶׁאַתֶּם תִּהְיוּ עֵדִים, וְכֵן ״וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ״. וְלָמָּה הֵעִיד בָּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ? אָמַר מֹשֶׁה: ׳אֲנִי בָּשָׂר־וָדָם, לְמָחָר אֲנִי מֵת, אִם יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: לֹא קִבַּלְנוּ עָלֵינוּ הַבְּרִית, מִי בָּא וּמַכְחִישָׁם׳? לְפִיכָךְ הֵעִיד בָּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ, עֵדִים שֶׁהֵם קַיָּמִים לְעוֹלָם. וְעוֹד, שֶׁאִם יִזְכּוּ, יָבוֹאוּ הָעֵדִים וְיִתְּנוּ שְׂכָרָם: הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ, וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם, וְאִם יִתְחַיְּבוּ תִּהְיֶה בָּהֶם יַד הָעֵדִים תְּחִלָּה: (לעיל יא) ״וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ״, וְאַחַר־כָּךְ: ״וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה״, עַל־יְדֵי הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת ש״פ האזינו, שבת תשובה ה׳תשח״י)

הַהוֹרָאָה מִזֶּה בַּעֲבוֹדָה הִיא:

שָׁמַיִם - קָאֵי עַל יוֹשְׁבֵי אֹהֶל, וְאָרֶץ - עַל בַּעֲלֵי עֵסֶק. וּצְרִיכָה לִהְיוֹת הִתְכַּלְּלוּת שְׁנֵי הָעִנְיָנִים.

יוֹשְׁבֵי אֹהֶל צְרִיכִים לֵידַע שֶׁ״כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה, אֲפִלּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ״, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם קִיּוּם הַמִּצְוֹת, כִּי הַלִּמּוּד צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל־מְנַת לַעֲשׂוֹת דַּוְקָא, תַּלְמוּד גָּדוֹל שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה.

וּבַעֲלֵי עֵסֶק, שֶׁעִקַּר עֲבוֹדָתָם בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, צְרִיכִים לֵידַע שֶׁמְּכָרַחַת לִהְיוֹת קְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה בְּכָל יוֹם, עַל־כָּל־פְּנִים פֶּרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית וּפֶרֶק אֶחָד עַרְבִית.

הַחִלּוּק אֵינוֹ אֶלָּא מַהוּ **עִקָּר** עִנְיָנָם, שֶׁבִּקְּשׁוּ **זֶה** צָרִיךְ לְהַדֵּר יוֹתֵר, אֲבָל אֵצֶל שְׁנֵיהֶם צְרִיכִים לִהְיוֹת שְׁנֵי הַקְּצָווֹן.

וּכְמוֹ־כֵן עוֹבְדֵי הַוְיָ׳ בִּנְשָׁמָתָם וְעוֹבְדֵי הַוְיָ׳ בְּגוּפָם:

עוֹבְדֵי הַוְיָ׳ בִּנְשָׁמָתָם - אַף שֶׁעִקַּר עֲבוֹדָתָם הִיא מִצַּד הַנְּשָׁמָה, צְרִיכִים הֵם לְהִתְעַסֵּק גַּם עִם הַגּוּף - הַמְשָׁכָה לְמַטָּה; וְעוֹבְדֵי הַוְיָ׳ בְּגוּפָם צְרִיכִים לְהִתְעַסֵּק גַּם בִּשְׁמִיעָה וּקְלִיטַת („הערן און דערהערן") אוֹר הַנְּשָׁמָה - הַעֲלָאָה לְמַעְלָה.

וּכְמוֹ־כֵן בְּכָל מִצְוָה בִּפְרָט, צָרִיךְ לִהְיוֹת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה עִם כַּוָּנַת הַמִּצְוָה, כִּי מִצְוָה בְּלֹא כַּוָּנָה - כְּגוּף בְּלֹא נְשָׁמָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יט פרשת האזינו)

הַסִּבָּה בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים לְכָךְ שֶׁבְּפָרָשַׁת נִצָּבִים, כְּשֶׁמְּדַבֵּר עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בִּכְלָל, דַּי בְּעֵדוּת כְּסִימָן וְזִכָּרוֹן, וְאִלּוּ בְּפַרְשָׁתֵנוּ, לְגַבֵּי הַבְּרִית, יֵשׁ צֹרֶךְ בְּעֵדוּת מַמָּשׁ, הִיא: לְגַבֵּי קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לְמַעֲשֶׂה לֹא יִתָּכֵן שֶׁיְּהוּדִי, חַס וְשָׁלוֹם, יַכְחִישׁ, וּבְמֵזִיד לֹא יְקַיֵּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. רַק יִתָּכֵן שֶׁנִּכְנְסָה בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת וְ״נִדְמָה לוֹ״ שֶׁ״עוֹדֶנּוּ בְּיַהֲדוּתוֹ״. וְלָכֵן, דַּי לְשֵׁם כָּךְ בְּסִימָן **וְתִזְכֹּרֶת**. וְעֵדוּת זוֹ הִיא בִּשְׁתֵּי צוּרוֹת: ״כַּאֲשֶׁר תִּקְרֶה אֶתְכֶם הָרָעָה, יִהְיוּ עֵדִים שֶׁאֲנִי הִתְרֵיתִי בָּכֶם בְּכָל זֹאת״. כְּלוֹמַר, הָעֵדִים מַזְכִּירִים שֶׁהָרָעָה בָּאָה עֵקֶב אִי־קִיּוּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְכָךְ נִזְכַּר הַיְּהוּדִי שֶׁהוּא מִתְנַהֵג עַל־יְדֵי־זֶה מֵאֶלְקוּת.

וְהַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִיָּה הִיא, שֶׁ״שָׁמַיִם וְאָרֶץ עַצְמָן" מְעוֹרְרִים **לְקַיֵּם** אֶת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.

לְעֻמַּת זֹאת בְּפַרְשָׁתֵנוּ מְדַבֵּר עַל **בְּרִית**, שֶׁאֵינֶנָּה רַק עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה לְמַעֲשֶׂה, אֶלָּא בְּעִקַּר עַל יֶתֶר הִתְחַזְּקוּת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לְכָל פְּרָטֵיהֶן, וּלְשֵׁם כָּךְ אֵין דַּי בְּסִימָן וְאוֹת, אֶלָּא יֵשׁ צֹרֶךְ בְּעֵדוּת מַמָּשׁ.

וְהַסִּבָּה לְכָךְ הִיא: הַבְּרִית לְהִתְחַזְּקוּת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת מִתְבַּצַּעַת עַל־יְדֵי גִּלּוּי כֹּחַ מְסִירוּת הַנֶּפֶשׁ הַקַּיָּם אֵצֶל יִשְׂרָאֵל. וְגִלּוּי זֶה נַעֲשָׂה בְּאֶמְצָעוּת עִנְיָן הָעֵדוּת: הָעֵדוּת, כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר בְּהַרְחָבָה אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן, הִיא עַל דָּבָר נִסְתָּר, וְאִלּוּ עַל דָּבָר גָּלוּי אֵין צֹרֶךְ בְּעֵדוּת, וְגַם עַל דָּבָר שֶׁעָשׂוּי לְהִתְגַּלּוֹת אֵין צֹרֶךְ בְּ״עֵדוּת גְּמוּרָה". רַק עַל דָּבָר נִסְתָּר לַחֲלוּטִין יֵשׁ צֹרֶךְ בְּעֵדִים, שֶׁרַק עַל־יָדָם הוּא מִתְגַּלֶּה.

וּלְפִיכָךְ, כְּדֵי לְגַלּוֹת אֶת כֹּחַ מְסִירוּת הַנֶּפֶשׁ הַנּוֹבֵעַ מִדַּרְגַּת הַ״יְחִידָה" שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, שֶׁהִיא נִסְתֶּרֶת בְּיוֹתֵר, מֵעַל לְגִילוּיִם, יֵשׁ צֹרֶךְ בְּעֵדוּת מַמָּשׁ.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם. עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט צָרְקוּ דִּבְרֵי רַבִּי אַבְרָהָם כִּי הַכְּתוּבִים יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם בְּכָל הַדְּבָרִים שֶׁהֵם קַיָּמִים וְעוֹמְדִים. וְכֵן, שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב ה׳ (מיכה ו ב), וְגַם אֶבֶן יְהוֹשֻׁעַ, כִּי שָׁם כְּתִיב (יהושע כד כז) כִּי הִיא שָׁמְעָה: וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, הֵם הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ הָרִאשׁוֹנִים הַנִּזְכָּרִים בִּבְרֵאשִׁית, כִּי הֵם יָבוֹאוּ בַּבְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל, עַל כֵּן אָמַר שֶׁיַּאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְיִשְׁמְעוּ הַתְּנָאִים וְאֵיךְ יֵעָשֶׂה בָהֶם: תורה ב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יט עמוד 336 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

ב׳ כִּתֵּי עֵדִים – שָׁמַיִם וָאָרֶץ

הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם . . וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ

"הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם – שֶׁאֲנִי מַתְרֶה בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וְתִהְיוּ אַתֶּם עֵדִים בַּדָּבָר, שֶׁכָּךְ אָמַרְתִּי לָהֶם שֶׁאַתֶּם תִּהְיוּ עֵדִים, וְכֵן וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ" (לב, א. ובפירוש רש"י).

יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת: מֵאַחַר וְ"עַל־פִּי שְׁנֵי עֵדִים יָקוּם דָּבָר", צְרִיכָה הָעֵדוּת לִהְיוֹת כְּאַחַת וּבְאוֹתוֹ הָאֹפֶן, וְאֵיךְ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ יוּכְלוּ לִהְיוֹת עֵדִים, בְּשָׁעָה שֶׁלַּשָּׁמַיִם אָמַר בִּלְשׁוֹן "הַאֲזִינוּ", וְלָאָרֶץ בִּלְשׁוֹן "וְתִשְׁמַע"?

[בְּ׳סִפְרִי׳ תֵּרֵץ שֶׁמִּטַּעַם זֶה אָמַר יְשַׁעְיָה "שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ" דְּבָזֶה הִשְׁוָם: דָּגַם בַּשָּׁמַיִם יֵשׁ לְשׁוֹן שְׁמִיעָה וְגַם בָּאָרֶץ לְשׁוֹן הַאֲזָנָה].

וְהִנֵּה קָשְׁיָא זוֹ תֵּרֵץ רַשִׁ"י בְּהַעֲתִּיקוֹ מִן הַפְּסוּק אֶת הַתֵּבוֹת "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" וּמְפָרֵשׁ "וְתִהְיוּ אַתֶּם עֵדִים בַּדָּבָר" – דְּמִשְּׁמַע שֶׁהַשָּׁמַיִם לְבַדָּם יִתְּנוּ עֵדוּת גְּמוּרָה. דְּבַשָּׁמַיִם עַצְמָם יֶשְׁנוֹ רִבּוּי (כמו שמצינו בפירוש רש"י ואתחנן ד, לה: שבעה רקיעים, ועוד) וְהֵם יִתְּנוּ עֵדוּת גְּמוּרָה לְבַדָּם. וּמִלְּבַד זֹאת גַּם "וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ", וְכִלְשׁוֹן רַשִׁ"י "וְכֵן וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ" וְגַם הָאָרֶץ הַכְּלוּלָה מֵהַרְבֵּה אֲרָצוֹת, יִתְּנוּ עֵדוּת גְּמוּרָה. וְאִם־כֵּן יֶשְׁנָם אָכֵן שְׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים, כַּת אַחַת בִּלְשׁוֹן "הַאֲזָנָה" וְכַת אַחֶרֶת בִּלְשׁוֹן "שְׁמִיעָה".

(ב) יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב:

ב יִבַּסַּם כְּמִטְרָא אוּלְפָּנִי יִתְקַבַּל כְּטַלָּא מֵימְרִי כְּרוּחֵי מִטְרָא דְּנָשְׁבִין עַל דִּתְאָה וּכְרַסְיֵסֵי מַלְקוֹשָׁא דִּי עַל עִשְׂבָּא:

רש"י ◄ **יַעֲרֹף כַּמָּטָר** • זוֹ הִיא הָעֵדוּת שֶׁתָּעִידוּ, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר בִּפְנֵיכֶם, תּוֹרָה שֶׁנָּתַתִּי לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא חַיִּים לָעוֹלָם, כַּמָּטָר הַזֶּה שֶׁהוּא חַיִּים לָעוֹלָם (ספרי), כַּאֲשֶׁר יַעַרְפוּ הַשָּׁמַיִם טַל וּמָטָר. **יַעֲרֹף** • לְשׁוֹן יַטִּיף, וְכֵן (תהלים סח) "יִרְעֲפוּן דֶּשֶׁן", (לקמן לג) "יַעַרְפוּ טָל". **תִּזַּל כַּטַּל** • (ספרי) שֶׁהַכֹּל שְׂמֵחִים בּוֹ, לְפִי שֶׁהַמָּטָר יֵשׁ בּוֹ עֲצָבִים לַבְּרִיּוֹת (סְפָרִים אֲחֵרִים: יֵשׁ עֲצָבִים בּוֹ), כְּגוֹן הוֹלְכֵי דְּרָכִים וּמִי שֶׁהָיָה בּוֹרוֹ מָלֵא יַיִן.

(ג) כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:

ג אֲרֵי בִּשְׁמָא דַיְיָ אֲנָא מְצַלֵּי הָבוּ רְבוּתָא קָדָם אֱלָהָנָא:

רש"י ◄ **כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא** • הֲרֵי ׳כִּי׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳כַּאֲשֶׁר׳, כְּמוֹ (ויקרא כג): "כִּי תָבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", כְּשֶׁאֶקְרָא וְאֶזְכֹּר שֵׁם ה׳, אַתֶּם **הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ** וּבָרְכוּ שְׁמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ שֶׁעוֹנִין: "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ", אַחַר בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ (תענית טז).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (התוועדויות תשמ"ב כרך א עמוד 106 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

עֲנִיַּת ׳בָּרוּךְ שֵׁם׳ – בַּמִּקְדָּשׁ

כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:

כְּשֶׁאֶקְרָא וְאַזְכִּיר שֵׁם ה׳ . . מִכָּאן אָמְרוּ שֶׁעוֹנִין ׳בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ׳ אַחַר בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ (לב, ג. ובפירוש רש"י).

הִנֵּה בְּ׳סִפְרִי׳ שָׁנִינוּ מִנַּיִן שֶׁעוֹנִין אָמֵן אַחַר הַמְּבָרֵךְ, תַּלְמוּד־לוֹמַר הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹקֵינוּ. וְצָרִיךְ לְהָבִין טַעְמוֹ שֶׁל רַשִׁ"י - הַמְפָרֵשׁ פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא - שֶׁפֵּרֵשׁ שֶׁ"הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹקֵינוּ" קָאֵי עַל אֲמִירַת ׳בָּרוּךְ שֵׁם׳ אַחַר בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, וְלֹא כְּפֵרוּשׁ הַ׳סִפְרִי׳ דְּקָאֵי עַל כָּל בְּרָכָה, הַמַּתְאִים לִכְאוֹרָה יוֹתֵר בְּפַשְׁטוּת הַכְּתוּבִים, שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בָּהֶם אוֹדוֹת בְּרָכָה מְיֻחֶדֶת בַּמִּקְדָּשׁ?

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) וְאָמַר **יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי.** כִּי מַה שֶּׁלָּקַח מִן הַשָּׁמַיִם וְאִמְרָתוֹ עַל הָאָרֶץ יַעֲרֹף עַל יִשְׂרָאֵל וְתִזַּל עֲלֵיהֶם כַּטַּל. **כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא,** בַּשָּׁמַיִם, **הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ,** בָּאָרֶץ, וְעִם כָּל יִשְׂרָאֵל יַדְבֵּר:

וְכֵן אֶבֶן יְהוֹשֻׁעַ, רָמַז עַל הָאָרֶץ הַזֹּאת כִּי מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּיו (בראשית מט כד), וְכֵן אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה מֵאֵת ה׳ הָיְתָה זֹאת וגו׳ (תהלים קיח כב כג), וְעַל כֵּן אָמַר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע כד כז) הָאֶבֶן הַזֹּאת תִּהְיֶה בָּנוּ לְעֵדָה, וְכֵן כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם וגו׳ (זכריה ג ט), וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין: תורה ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין - לְפֵרוּשׁוֹ - הַשַּׁיָּכוּת דְּפָסוּק זֶה הַמְדַבֵּר אוֹדוֹת בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, לְדִבְרֵי מֹשֶׁה בְּפָרָשַׁת הַאֲזִינוּ?
וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה: דְּלִכְאוֹרָה קָשֶׁה, הֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הִזְכִּיר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל "שֵׁם ה'" רִבּוּי פְּעָמִים בְּמֶשֶׁךְ הָאַרְבָּעִים שָׁנָה, וּמַדּוּעַ חִכָּה עַד יוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן - בְּפָרָשַׁת הַאֲזִינוּ, לוֹמַר לָהֶם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת "הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹקֵינוּ"? וּמִזֶּה לָמֵד שֶׁכָּאן מְדַבֵּר עַל הַזְכָּרַת ה' בְּאֹפֶן מְיֻחָד שֶׁלֹּא הָיְתָה לִפְנֵי זֶה, הַזְכָּרַת ה' בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ שֶׁהָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁעַל זֶה עוֹנִים "בָּרוּךְ שֵׁם".
וְלָכֵן אָמַר זֹאת לָהֶם בְּיוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן קֹדֶם הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, כִּי קִיּוּם צִוּוּי זֶה שֵׁיָּךְ רַק לְאַחַר הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ וּבְבֵית הַמִּקְדָּשׁ.
(מה־שאין־כן במשכן הרי כתב רש"י "שלא ניתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה שם, וזהו בית הבחירה" דוקא ולא במשכן וכו׳.)

(ד) הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא׃

ד תַּקִּיפָא דְשָׁלְמִין עוֹבָדוֹהִי אֲרֵי כָּל אֹרְחָתֵהּ דִּינָא אֱלָהָא מְהֵימְנָא דְּמִן קָדְמוֹהִי עַוְלָה לָא נָפֵק דְּמִן קֳדָם זַכַּי וְקַשִׁיט הוּא׃

רש"י◄ **הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ** • אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא חָזָק, כְּשֶׁמֵּבִיא פֵּרָעֲנוּת עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, לֹא בְּשֶׁטֶף הוּא מֵבִיא כִּי־אִם בְּדִין, כִּי תָּמִים פָּעֳלוֹ. **אֵל אֱמוּנָה** • לְשַׁלֵּם לַצַּדִּיקִים צִדְקָתָם לָעוֹלָם הַבָּא, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמְּאַחֵר אֶת תַּגְמוּלָם, סוֹפוֹ לְאַמֵּן אֶת דְּבָרָיו. **וְאֵין עָוֶל** • אַף לָרְשָׁעִים מְשַׁלֵּם שְׂכַר צִדְקָתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה. **צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא** • הַכֹּל מַצְדִּיקִים עֲלֵיהֶם אֶת דִּינוֹ, וְכָךְ רָאוּי וְיָשָׁר לָהֶם. "צַדִּיק" מִפִּי הַבְּרִיּוֹת, "וְיָשָׁר הוּא" וְרָאוּי לְהַצְדִּיקוֹ.

(ה) שִׁחֵת לוֹ לֹא בָנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפִתַלְתֹּל׃

ה חֲבִילוּ לְהוֹן לָא לֵהּ בְּנָיָא דִּי פְלָחוּ לְטַעֲוָתָא דָּרָא דְּאַשְׁגִּיוּ עוֹבָדוֹהִי וְאִשְׁתַּגִּיוּ׃

רש"י◄ **שִׁחֵת לוֹ וְגוֹ׳** • כְּתַרְגּוּמוֹ: חֲבִילוּ לְהוֹן וְלָא לֵיהּ. **בָּנָיו מוּמָם** • בָּנָיו הָיוּ, וְהַשְׁחָתָה שֶׁהִשְׁחִיתוּ הִיא מוּמָם. **בָּנָיו מוּמָם** • מוּמָם שֶׁל בָּנָיו הָיָה וְלֹא מוּמוֹ. **דּוֹר עִקֵּשׁ** • עָקוּם וּמְעֻקָּל, כְּמוֹ: (מיכה ג) "וְאֶת כָּל הַיְשָׁרָה יְעַקֵּשׁוּ", וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה: 'חֵלְדָּה שֶׁשִּׁנְּיָהּ עֲקוּמוֹת וַעֲקוּשׁוֹת'. **וּפִתַלְתֹּל** • אנטורטיליי"ש (פערדרעהט, פערוויקקעלט), כַּפְתִּיל הַזֶּה שֶׁגּוֹדְלִין אוֹתוֹ וּמַקִּיפִין אוֹתוֹ סְבִיבוֹת הַגִּדִּיל. **פִּתַלְתֹּל** • מִן הַתֵּבוֹת הַכְּפוּלוֹת, כְּמוֹ: יַרְקְרַק, אֲדַמְדָּם, סְחַרְחַר, סְגַלְגַּל.

(ו) הַלְיהוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ׃

ו הָא קֳדָם יְיָ אַתּוּן גָּמְלִין דָּא עַמָּא דְּקַבִּילוּ אוֹרַיְתָא וְלָא חַכִּימוּ הֲלָא הוּא אֲבוּךְ וְאַתְּ דִּי לֵהּ הוּא עָבְדָךְ וְאַתְקָנָךְ׃

רש"י◄ **הַלְיהוָה׳ תִּגְמְלוּ־זֹאת** • לְשׁוֹן תֵּימַהּ, וְכִי לְפָנָיו אַתֶּם מַעֲצִיבִין, שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִיפְרַע מִכֶּם, וְשֶׁהֵטִיב לָכֶם בְּכָל הַטּוֹבוֹת?. **עַם נָבָל** • שֶׁשָּׁכְחוּ אֶת הֶעָשׂוּי לָהֶם. **וְלֹא חָכָם** • לְהָבִין אֶת הַנּוֹלָדוֹת, שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהֵטִיב

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ד) הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ. רֶמֶז לְמִדַּת הַדִּין. וְאָמַר "תָּמִים פָּעֳלוֹ", כִּי הַפּוֹעֵל הַבָּא מִמֶּנּוּ תָּמִים וְשָׁלֵם לֹא יִמּוֹט וְלֹא יִשְׁתַּנֶּה לְעוֹלָם. **כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט** הָרַחֲמִים הֵם, וְלֹא תָּבוֹא בִּפֹּעַל חֶסְרוֹן אַף בַּמִּשְׁפָּט, כִּי הַמִּשְׁפָּט לְאֵל אֱמוּנָה, **וְאֵין עָוֶל** בַּצּוּר, וְהַמִּשְׁפָּט צַדִּיק וְהַצּוּר יָשָׁר: תורה תורה ה

(ה) שִׁחֵת לוֹ לֹא בָנָיו מוּמָם. הַמּוּם יִקָּרֵא הַשְּׁחָתָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב כה) כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם, וְכֵן וְזֹבֵחַ מָשְׁחַת לַה׳ (מלאכי א יד), יֹאמַר כִּי מוּמָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שִׁחֵת לְצוּר עַמּוֹ וְנִחֲלָתוֹ. וּקְרָאָם "לֹא בָנָיו", כַּאֲשֶׁר יִקְרָאֵם בָּנָיו בְּעֵת רָצוֹן. וְאָמַר כִּי הֵם **דּוֹר עִקֵּשׁ וּפִתַלְתֹּל,** כִּי הָעִקְּשׁוּת הֵפֶךְ הַיֹּשֶׁר, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ג ט) וְאֵת כָּל הַיְשָׁרָה יְעַקֵּשׁוּ, וְהַפִּתַלְתֹּל הֵפֶךְ הַצַּדִּיק, וְאַחֲרֵי שֶׁהוּא צַדִּיק וְיָשָׁר וְהָעָם בְּהֵפֶךְ מִזֶּה, אֵינָם בָּנָיו אֲבָל הֵם מַשְׁחִיתִים לוֹ: **וְשֶׁעוּר** הַכָּתוּב, שִׁחֵת לוֹ מוּמָם אֶת לֹא בָּנָיו דּוֹר עִקֵּשׁ וּפִתַלְתֹּל. וְהִנֵּה הַטַּעַם, שֶׁלֹּא בָּא חֶסְרוֹן מַעֲלָתָם מִפֹּעַל הַצּוּר כִּי הוּא תָּמִים וְלֹא יָבוֹא בּוֹ חֶסְרוֹן לְעוֹלָם, אֲבָל מוּמָם הוּא הַמַּשְׁחִית אוֹתָם לִפְנֵי אֲבִיהֶם.
וְטַעַם "לֹא בָנָיו", כְּמוֹ וְאָמַרְתִּי לְלֹא עַמִּי עַמִּי אַתָּה (הושע ב כה), וְכֵן הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא אֵל (פסוק כא), בְּמִי שֶׁאֵינֶנּוּ אֵל, וַיַּשְׁבִּעוּ בְּלֹא אֱלֹהִים (ירמיה ה ז). אוֹ יֹאמַר, שִׁחֵת לוֹ מוּמָם שֶׁאֵינָם בָּנָיו, כִּי הֵם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפִתַלְתֹּל, הֵפֶךְ מִמֶּנּוּ: תורה ו

(ו) עַם נָבָל וְלֹא חָכָם. שֶׁשָּׁכְחוּ הַטּוֹב שֶׁעָשָׂה לָהֶם, וְלֹא חָכָם, לְהָבִין אֶת הַנּוֹלָד, שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהֵטִיב וּלְהָרַע, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם עַמָּא דְּקַבִּילוּ אוֹרַיְתָא, עֲשָׂאוֹ מִן נָבָל תִּבֹּל (שמות יח יח), שֶׁפֵּרֵשׁ בּוֹ מִלְּאָה תִּלְאֶה. יֹאמַר, עַם שְׁנִלְאוּ בַּעֲשִׂיַּת הַתּוֹרָה, וְלֹא יִתְחַכְּמוּ שֶׁהִיא לְטוֹב לָהֶם כָּל הַיָּמִים. וְכֵן אָמַר בְּגוֹי נָבָל (פסוק כא) בְּעַמָּא טַפְשָׁא, שֶׁנִּלְאוּ לִהְיוֹת חֲכָמִים אוֹ בַּעֲלֵי דָּת. וְרַבִּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּלְהָרַע. הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ • שֶׁקְּנָאֲךָ, שֶׁקִּנְּנָךְ בְּקַן הַסְּלָעִים וּבְאֶרֶץ חֲזָקָה, שֶׁתִּקְּנָךְ בְּכָל מִינֵי תַּקָּנָה. הוּא עָשְׂךָ • אֵמָּה בָּאֵמוֹת. וַיְכוֹנְנֶךָ • אַחֲרֵי־כֵן בְּכָל מִינֵי בָּסִיס וָכַן, מִכָּם כֹּהֲנִים, מִכָּם נְבִיאִים וּמִכָּם מְלָכִים, כְּרָךְ שֶׁהַכֹּל תָּלוּי בּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א כרך א ענ' 65)

הַלָּה׳ תִּגְמְלוּ זֹאת (לב, ו) הָאוֹת הֵ"א שֶׁל תֵּבַת הַלָּה׳, שֶׁהִיא תֵּבָה שֶׁל אוֹת אַחַת, מוֹרָה עַל אַחְדוּת. וְאוֹת זוֹ מוֹפִיעָה בְּהֶקֵּשֵׁר שְׁלִילִי דַּוְקָא ("עַם נָבָל וְלֹא חָכָם"), כִּי הַכַּוָּנָה הִיא לִפְעֹל אַחְדוּת בְּמָקוֹם שֶׁל הִתְחַלְּקוּת דַּוְקָא. וְכַיָּדוּעַ, שֶׁתִּכְלִית הַכַּוָּנָה שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם הִיא לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, כְּלוֹמַר: שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים כְּפִי שֶׁהֵם בְּמַצָּב שֶׁל תַּחְתּוֹנִים (לֹא כְּפִי שֶׁמִּתְעַלִּים לָעֶלְיוֹנִים) יִהְיוּ דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

◆ יום שני ח׳ תשרי ◆

(ז) זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ־לָךְ:

ז אִדְּכַר יוֹמִין דְּמִן עָלְמָא אִסְתַּכַּל בִּשְׁנֵי דַּר וְדָר שְׁאַל אֲבוּךְ וִיחַוִּי לָךְ סָבָיךְ וְיֵימְרוּן לָךְ:

רש"י◄ **זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם** • מֶה עָשָׂה בָּרִאשׁוֹנִים שֶׁהִכְעִיסוּ לְפָנָיו. **בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר** • דּוֹר אֱנוֹשׁ, שֶׁהֵצִיף עֲלֵיהֶם מֵי אוֹקְיָנוֹס, וְדוֹר הַמַּבּוּל שֶׁשְּׁטָפָם. דָּבָר אַחֵר: לֹא נְתַתִּם לְבַבְכֶם עַל שֶׁעָבַר. **בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר** • לְהַכִּיר לְהַבָּא, שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהֵיטִיב לָכֶם וּלְהַנְחִיל לָכֶם יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וְהָעוֹלָם הַבָּא. **שְׁאַל אָבִיךָ** • אֵלּוּ הַנְּבִיאִים שֶׁנִּקְרְאוּ אָבוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵלִיָּהוּ: "אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל". (מלכים ב) **וְזְקֵנֶיךָ** • אֵלּוּ הַחֲכָמִים. (קידושין לב) **וְיֹאמְרוּ־לָךְ** • הָרִאשׁוֹנוֹת.

(ח) בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ח בְּאַחֲסָנָא עִלָּאָה עַמְמַיָּא בְּפָרְשׁוּתֵהּ בְּנֵי אֲנָשָׁא קַיִּים תְּחוּמֵי עַמְמַיָּא לְמִנְיַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם** • כְּשֶׁהִנְחִיל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְמַכְעִיסָיו אֶת חֵלֶק נַחֲלָתָם, הֵצִיפָם וּשְׁטָפָם. **בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם** • כְּשֶׁהִפִּיץ דּוֹר הַפַּלָּגָה הָיָה בְּיָדוֹ לְהַעֲבִירָם מִן הָעוֹלָם וְלֹא עָשָׂה כֵן, אֶלָּא "יַצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים" שִׁבְעִים לָשׁוֹן. **יַצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים, קַיְּמָם וְלֹא אִבְּדָם. לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • בִּשְׁבִיל מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁעֲתִידִין לָצֵאת מִבְּנֵי שֵׁם, וּלְמִסְפַּר שִׁבְעִים נֶפֶשׁ שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּרְדוּ לְמִצְרַיִם, הִצִּיב "גְּבוּלוֹת עַמִּים" שִׁבְעִים לָשׁוֹן.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אַבְרָהָם אָמַר, נָבָל בְּמַעֲשֶׂה, וְלֹא חָכָם בַּלֵּב:

וּלְפִי דַּעְתִּי, הָעוֹשֶׂה טוֹבַת חִנָּם יִקָּרֵא נָדִיב, וּמְשֻׁלָּם רָעָה לְמִי שֶׁהֵטִיב עִמּוֹ יִקָּרֵא נָבָל, וְהוּא שֶׁאָמַר (ישעיה לב ה) לֹא יִקָּרֵא עוֹד לְנָבָל נָדִיב, כִּי הוּא הָפְכּוֹ. וּלְכָךְ אָמְרוּ עַל נָבָל הַכַּרְמְלִי (ש"א כה כה כה) כִּשְׁמוֹ כֵּן הוּא נָבָל שְׁמוֹ וּנְבָלָה עִמּוֹ, כִּי דָּוִד עָשָׂה עִמּוֹ טוֹבָה גְּדוֹלָה וְשָׁמַר אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ, וְהוּא לֹא רָצָה לְשַׁלֵּם לוֹ גְּמוּל וַיָּעַט בְּמַלְאָכָיו וִיבַזּוּהוּ. וְזֶהוּ טַעַם הַכָּתוּב בַּחֲבֵרָיו שֶׁל אִיּוֹב (איוב מב ח) לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת עִמָּכֶם נְבָלָה, כִּי הָיוּ הֵם מְלַמְּדִים זְכוּת עַל מַעֲשֵׂה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא שֶׁהוּא בְּמִשְׁפָּט וְאִם יָרֵע לָהֶם תֵּרָאֶה נְבָלָה:

וְיִתְּכֵן שֶׁיִּקָּרֵא כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁהוּא נוֹפֵל מִבְּנֵי אָדָם, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר כְּאֵלָּה נֹבֶלֶת עָלֶהָ (ישעיה א ל), כְּמוֹ נוֹפֶלֶת עָלֶיהָ. וְיִקְרְאוּ הַמִּתָּה "נְבֵלָה" שֶׁנָּפְלָה לָאָרֶץ וּמֵתָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שופטים יד ח) לִרְאוֹת אֵת מַפֶּלֶת הָאַרְיֵה:

אִם כֵּן יֹאמַר הַכָּתוּב, הַזֹּאת תִּגְמְלוּ אֶת הַשֵּׁם עַל הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשָׂה עִמָּכֶם, **עַם נָבָל** שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה, **וְלֹא חָכָם** לְדַעַת כִּי לְנַפְשָׁם גָּמְלוּ הָרָעָה הַזֹּאת לֹא לָאֵל, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לה ו ז) אִם חָטָאתָ מַה תִּפְעָל בּוֹ וְרַבּוּ פְשָׁעֶיךָ מַה תַּעֲשֶׂה לּוֹ, אִם צָדַקְתָּ מַה תִּתֶּן לוֹ אוֹ מַה מִּיָּדְךָ יִקָּח. הֲלֹא הָאֵל הוּא אָבִיךָ כִּי הוֹלִידְךָ וְגִדֶּלְךָ, וְהוּא קָנְךָ שֶׁשָּׁמְךָ קִנְיָן, כִּי הוֹצִיאֲךָ מֵאַיִן וְהָיִיתָ יֵשׁ, וְכָל יֵשׁ יֵשׁ לוֹ קִנְיָן, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ה׳ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ (משלי ח כב), וְכֵן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ (בראשית יד יט) כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּיו, וְהוּא צוּר **עָשְׂךָ וַיְכוֹנְנֶךָ,** כִּלְשׁוֹן וַיְכוּנֵנוּ בָּרֶחֶם אֶחָד (איוב לא טו): תורה ז

(ז־ט) שְׁאַל אָבִיךָ. רָמַז לְמִבִּינִים, וְכֵן **זְקֵנֶיךָ.** וְהַטַּעַם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (לעיל ד יט) אֲשֶׁר חָלַק ה׳ אֱלֹהֶיךָ אוֹתָם וגו׳, כִּי לְכָל חֵלֶק בְּמַטָּה חֵלֶק לְמַעְלָה.

וְטַעַם לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי צוּרַת יַעֲקֹב חֲקוּקָה בְּכִסֵּא הַכָּבוֹד, וְהוּא סוֹד גָּדוֹל, וְהָעֵד **כִּי חֵלֶק ה׳ עַמּוֹ.** וְזֹאת מַעֲלָה גְּדוֹלָה שֶׁלֹּא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי, עַל כֵּן אָמַר הַ־לָּה׳ תִּגְמְלוּ זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם, שֶׁנָּפַל מִמַּעֲלָתוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שמחת תורה תשט״ו – תורת מנחם התוועדויות יג עמ׳ 83)

יַצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לב, ח) הַקֶּשֶׁר בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִ״גְּבוּלוֹת עַמִּים״ הוּא, שֶׁעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבָרֵר אֶת אַרְצוֹת הָעַמִּים, הַיְנוּ אֶת כָּל הָעוֹלָם. כֵּיצַד עוֹשִׂים זֹאת? - עַל יְדֵי זֶה שֶׁ״אֶחָד מִכֶּם גּוֹלֶה לְבַרְבָּרְיָא . . דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁגָּלִיתֶם כֻּלְּכֶם״. זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז״ל ״צְדָקָה עֲשֶׂה הַקָּבָּ״ה עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת״: אֵין צֹרֶךְ שֶׁכָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַגִּיעוּ לְכָל מָקוֹם בָּעוֹלָם, אֶלָּא דַּי בִּיהוּדִי אֶחָד („אֶחָד מִכֶּם״). וְלִפְעָמִים, כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי נִמְצָא בְּפִנָּה שׁוֹמֵמָה, מִתְעַבֶּרֶת בּוֹ נִשְׁמַת צַדִּיק, וַאֲפִילוּ נִשְׁמוֹת הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְבָרֵר אֶת הַמָּקוֹם הַהוּא.

(ט) כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ:

ט אֲרֵי חֻלָּקָא דַיְיָ עַמֵּהּ יַעֲקֹב עֲדַב אַחֲסַנְתֵּהּ:

רש״י ◄ **כִּי חֵלֶק ה׳ עַמּוֹ** • לָמָּה כָּל זֹאת? לְפִי שֶׁהָיָה חֶלְקוֹ כָּבוּשׁ בֵּינֵיהֶם וְעָתִיד לָצֵאת. וּמִי הוּא חֶלְקוֹ? עַמּוֹ, וּמִי הוּא עַמּוֹ?. **יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ** • וְהוּא הַשְּׁלִישִׁי בָּאָבוֹת, הַמְּשֻׁלָּשׁ בְּשָׁלֹשׁ זְכֻיּוֹת: זְכוּת אָבִיו, וּזְכוּת אָבִיו, וּזְכוּתוֹ, הֲרֵי שָׁלֹשׁ, כַּחֶבֶל הַזֶּה שֶׁהוּא עָשׂוּי בִּשְׁלֹשָׁה גְּדִילִים. וְהוּא וּבָנָיו הָיוּ לוֹ לְנַחֲלָה, וְלֹא יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם, וְלֹא עֵשָׂו בְּנוֹ שֶׁל יִצְחָק.

(י) יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ:

י סַפִּיק צָרְכֵּיהוֹן בְּאַרְעָא מַדְבְּרָא וּבֵית צַחֲנָנָא אֲתַר דִּי לֵית מַיָּא אַשְׁרְנוּן סְחוֹר סְחוֹר לִשְׁכְנְתֵּהּ אַלֵּפְנוּן פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא נְטָרְנוּן כְּבָבַת עֵינֵיהוֹן:

רש״י ◄ **יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר** • אוֹתָם מָצָא לוֹ נֶאֱמָנִים ״בְּאֶרֶץ מִדְבָּר״, שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם תּוֹרָתוֹ וּמַלְכוּתוֹ וְעֲלוֹ, מַה שֶּׁלֹּא עָשׂוּ יִשְׁמָעֵאל וְעֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לג) ״וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ, הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן״. **וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן** • אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה, מְקוֹם יְלֶלֶת תַּנִּינִים וּבְנוֹת יַעֲנָה, אַף שָׁם נִמְשְׁכוּ אַחַר הָאֻמּוּנָה, וְלֹא אָמְרוּ לְמֹשֶׁה: ״הֵיאָךְ נֵצֵא לַמִּדְבָּרוֹת, מְקוֹם צִיָּה וּשְׁמָמוֹן״? כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ב) ״לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר״. **יְסֹבְבֶנְהוּ** • שָׁם סִבְּבָם וְהִקִּיפָם בַּעֲנָנִים וְסִבְּבָם בִּדְגָלִים לְאַרְבַּע רוּחוֹת, וְסִבְּבָם בְּתַחְתִּית הָהָר, שֶׁכָּפָהוּ עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית. **יְבוֹנְנֵהוּ** • שָׁם, בְּתוֹרָה וּבִינָה. **יִצְּרֶנְהוּ** • מִנָּחָשׁ, שָׂרָף וְעַקְרָב וּמִן הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים. **כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ** • הוּא הַשָּׁחוֹר שֶׁבָּעַיִן שֶׁהַמָּאוֹר יוֹצֵא הֵימֶנּוּ. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ״יִמְצָאֵהוּ״, ״יְסַפִּיקֵהוּ כָּל צָרְכּוֹ בַּמִּדְבָּר״, כְּמוֹ: (במדבר יא) ״וּמָצָא לָהֶם״, (יהושע יז) ״לֹא יִמָּצֵא לָנוּ הָהָר״. **יְסֹבְבֶנְהוּ** • ״אַשְׁרְנוּן סְחוֹר סְחוֹר לִשְׁכְנְתֵּהּ״, אֹהֶל מוֹעֵד בָּאֶמְצַע וְאַרְבָּעָה דְּגָלִים לְאַרְבַּע רוּחוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ממאמר ש״פ בראשית, מבה״ח מרחשון, ה׳תשי״ז)

וּלְהָבִין זֶה בָּעֲבוֹדָה, הִנֵּה כְּתִיב יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ, וְקָאֵי עַל מַה שֶׁכָּתוּב לְעֵיל מִינֵּיהּ כִּי חֵלֶק הֲוָיָ׳ עַמּוֹ, הַיְנוּ שֶׁפָּסוּק זֶה קָאֵי עַל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ, שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים ״אִישׁוֹן עֵינוֹ״. וְיוּבָן זֶה עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בָּאָדָם לְמַטָּה, שֶׁעִנְיַן הָרְאִיָּה הוּא עַל יְדֵי אִישׁוֹן שֶׁבָּעַיִן, שֶׁהוּא הַשָּׁחוֹר שֶׁבָּעַיִן. וּכְמוֹ־כֵן לְמַעְלָה יֵשׁ בְּחִינַת עֵינֵי הֲוָיָ׳, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שִׁבְעָה אֵלֶּה עֵינֵי הֲוָיָ׳ הַמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ, וּכְתִיב כִּי הֲוָיָ׳ עֵינָיו מְשׁוֹטְטוֹת בְּכָל הָאָרֶץ, דְּקָאֵי עַל הַמַּלְאָכִים דִּבְחִינַת דְּכוּרָא (מְשׁוֹטְטִים) וּבְחִינַת נוּקְבָא (מְשׁוֹטְטוֹת), שֶׁהֵם כֵּלִים וּלְבוּשִׁים, וְהֵם שְׁלוּחֵי הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה, דְּכֵינָן שֶׁלְּמַטָּה אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְקַבֵּל הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא, לָכֵן נַעֲשָׂה הַמְּשֻׁכַּת הָאוֹר עַל יְדֵי הַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם שְׁלוּחֵי הַהַשְׁפָּעָה. וְיוּבָן זֶה עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בָּאָדָם לְמַטָּה, שֶׁהָעֵינַיִם הֵן מְצַמְצְמוֹת אֶת אוֹר הָרְאִיָּה, שֶׁהֲרֵי אוֹר הָרְאִיָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד הַנֶּפֶשׁ הוּא בְּלִי גְּבוּל, וְלֹא שַׁיָּךְ שֶׁיִּתְצַמְצֵם לִרְאוֹת אֵיזֶה דָּבָר גַּשְׁמִי, וְהָעֵינַיִם הֵן

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּאוּלְתּוֹ. וְזֶה טַעַם **אֲכִיף קָנֶךָ**, כִּי קָנָהוּ לִכְבוֹדוֹ וַיְלַמְּדֵהוּ כַּאֲשֶׁר יְפָרֵשׁ בְּמַעֲשֵׂה הָאָב עִם הַבֵּן, לָשׁוֹן רַבִּי אַבְרָהָם, וְדִבְרֵי פִּי חָכָם חֵן:

וְאִם כֵּן יִהְיֶה פֵּרוּשׁ **זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם,** שֶׁיִּתְּנוּ לֵב לִזְכֹּר שִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה לָהֶם בְּעֵת הַיְצִירָה, כְּמוֹ שֶׁיֹּאמַר **בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם** וגו׳. **בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר,** שֶׁיְּבִינוּ לָדַעַת מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה לָהֶם בַּדּוֹרוֹת מֵעֵת שֶׁשָּׁרְתָה שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם, כַּאֲשֶׁר יְסַפֵּר יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וגו׳: תורה י

(י) **וְרַשִׁ״י** כָּתַב **יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר.** אוֹתָם מָצָא לוֹ נֶאֱמָנִים בְּאֶרֶץ הַמִּדְבָּר שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם תּוֹרָתוֹ וּמַלְכוּתוֹ וְעֲלוֹ מַה שֶּׁלֹּא עָשׂוּ יִשְׁמָעֵאל וְעֵשָׂו, **וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן,** אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה מְקוֹם יְלֶלֶת תַּנִּינִים וּבְנוֹת יַעֲנָה, אַף שָׁם נִמְשְׁכוּ אַחַר הָאֻמּוּנָה וְלֹא אָמְרוּ לְמֹשֶׁה הֵאֵיךְ נֵצֵא לַמִּדְבָּר. וְזֶה אֵינֶנּוּ מִטַּעַם הַפְּרִשָׁה, כִּי הַכָּתוּב מוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל וּמַזְכִּיר הַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּהֶם וְהֵם גָּמְלוּ לָהֶם רָעָה תַּחַת טוֹבָה: **וְטַעַם כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ.** רֶמֶז לְנִיצּוּר, יֹאמַר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מְצַמְצְמוֹת אֶת אוֹר הָרְאִיָּה. וְזֶה מְכֻרָח גַּם כֵּן מֵהַלְּשׁוֹן סַגִּי נָהוֹר, הַיְנוּ שֶׁאוֹר הָרְאִיָּה מִצַּד עַצְמוֹ הוּא בְּרִבּוּי יוֹתֵר, וּבִכְדֵי שֶׁיִּתְצַמְצֵם לִרְאוֹת אֵיזֶה דָּבָר גַּשְׁמִי הוּא עַל יְדֵי צִמְצוּם הָעֵינַיִם, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בָּעֵינַיִם לְבוּשִׁים וּקְרוּמִים שֶׁהֵם מַלְבִּישִׁים וּמְצַמְצְמִים אֶת אוֹר הָרְאִיָּה, וְכַאֲשֶׁר נָחְסָר מֵהַלְּבוּשִׁים וּקְרוּמִים עַל יְדֵי רִבּוּי הַשִּׁמּוּשׁ בָּהֶם וְהַדּוֹמֶה, אֲזַי נִתְגַּלֶּה עֶצֶם אוֹר הָרְאִיָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא, שֶׁהוּא בְּרִבּוּי יוֹתֵר, וְזֶהוּ סַגִּי נָהוֹר, שֶׁלָּכֵן אֵין בִּיכָלְתּוֹ לְהִתְצַמְצֵם לִרְאוֹת דָּבָר גַּשְׁמִי. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן לְמַעְלָה, שֶׁעֶצֶם הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עַל־יָדוֹ עִנְיַן הַהַשְׁגָּחָה לְמַטָּה, לְפִי שֶׁהָאוֹר הוּא בְּרִבּוּי בְּיוֹתֵר, וְכֵיוָן שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא שֶׁהָעוֹלְמוֹת יִשָּׁאֲרוּ בִּמְצִיאוּתָם וְלֹא יִתְבַּטְּלוּ, וּכְמוֹ שֶׁהֵם בִּמְצִיאוּתָם יָמְשֵׁךְ בָּהֶם הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה, לָכֵן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהָאוֹר יִתְצַמְצֵם, וְהַצִּמְצוּם הוּא עַל יְדֵי עֵינֵי הֶוְיָ׳ מְשׁוֹטְטִים וְהֶוְיָ׳ עֵינָיו מְשׁוֹטְטוֹת, דְּקָאֵי עַל הַמַּלְאָכִים, שֶׁהֵם לְבוּשִׁים וְכֵלִים הַפּוֹעֲלִים שִׁנּוּי בְּהָאוֹר אוֹ שֶׁמַּעְלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל הָאוֹר, וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ הָאוֹר לְמַטָּה. וּבְהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁעֵינֵי הֶוְיָ׳ קָאֵי עַל הַמַּלְאָכִים וְלֹא עַל הַנְּשָׁמוֹת, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר שִׁבְעָה אֵלֶּה עֵינֵי הֶוְיָ׳ הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים, וּבַנְּשָׁמוֹת יֵשׁ רַק ב׳ עֵינַיִם, כִּדְאִיתָא בְּסֵפֶר יְצִירָה בְּעִנְיַן שִׁבְעָה הַשְּׁעָרִים שֶׁהֵם ב׳ עֵינַיִם ב׳ אָזְנַיִם ב׳ נִקְבֵי הָאַף וְהַפֶּה, הַיְנוּ שֶׁהָעֵינַיִם הֵן רַק שְׁתַּיִם, וּמֵאַחַר שֶׁאוֹמֵר שִׁבְעָה אֵלֶּה עֵינֵי הֶוְיָ׳, בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁקָּאֵי עַל הַמַּלְאָכִים, שֶׁעַל־יָדָם הִיא הַהַשְׁגָּחָה לְמַטָּה. אָמְנָם, כָּל זֶה הוּא בִּכְלָלוּת הָעוֹלָמוֹת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּתִיב יִצַּרְנָהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ, וְהַיְנוּ שֶׁבִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֶשְׁנָהּ הַשְׁגָּחָה נַעֲלֵית יוֹתֵר (אַ טִיפְעֶרְע הַשְׁגָּחָה), שֶׁאֵינָהּ עַל יְדֵי כֵּלִים אוֹ לְבוּשִׁים, אֶלָּא מִבְּחִינַת כֹּחַ הָרְאִיָּה עַצְמוֹ.

(יא) כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ:

יא כְּנִשְׁרָא דְּמְחַיֵּשׁ לְקִנֵּהּ עַל בְּנוֹהִי מִתְחוֹפֵף פָּרִיס גַּדְּפּוֹהִי מְקַבֶּלְהוֹן מְנַטֶּלְהוֹן עַל תְּקוֹף אֶבְרוֹהִי:

רש״י◄ כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ • נְהֶגֶם בְּרַחֲמִים וּבְחֶמְלָה כַּנֶּשֶׁר הַזֶּה רַחֲמָנִי עַל בָּנָיו, וְאֵינוֹ נִכְנָס לְקִנּוֹ פִּתְאֹם, עַד שֶׁהוּא מְקַשְׁקֵשׁ וּמְטָרֵף עַל בָּנָיו בִּכְנָפָיו בֵּין אִילָן לְאִילָן, בֵּין שׂוּכָּה לַחֲבֶרְתָּהּ, כְּדֵי שֶׁיֵּעוֹרוּ בָּנָיו וְיִהְא בָּהֶן כֹּחַ לְקַבְּלוֹ. יָעִיר קִנּוֹ • יְעוֹרֵר בָּנָיו. עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף • אֵינוֹ מַכְבִּיד עַצְמוֹ עֲלֵיהֶם, אֶלָּא מְחוֹפֵף, נוֹגֵעַ וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ, אַף הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, (איוב לז) שַׁדַּי לֹא מְצָאנוּהוּ שַׁגִּיא כֹּחַ, כְּשֶׁבָּא לִיתֵּן תּוֹרָה, לֹא נִגְלָה עֲלֵיהֶם מֵרוּחַ אַחַת אֶלָּא מֵאַרְבַּע רוּחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (להלן לג) ״ה׳ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ, הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן, וְאָתָה מֵרִבְבוֹת קֹדֶשׁ״, (חבקוק ג) ״אֱלֹהַּ מִתֵּימָן

(יב) יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר:

יב יְיָ בִּלְחוֹדוֹהִי עֲתִיד לְאַשְׁרָיוּתְהוֹן בְּעָלְמָא דְּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא וְלָא יִתְקַיַּם קָדָמוֹהִי פָּלְחַן טַעֲוָן:

רש״י◄ ה׳ בָּדָד • ה׳ — בָּדָד לָבֶטַח נְהֶגֶם בַּמִּדְבָּר. וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר • לֹא הָיָה כֹּחַ בְּאֶחָד מִכָּל אֱלֹהֵי הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים לְהַרְאוֹת כֹּחוֹ וּלְהִלָּחֵם עִמָּהֶם. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ עַל הֶעָתִיד, וְכֵן תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס. וַאֲנִי אוֹמֵר: דִּבְרֵי תוֹכָחָה הֵם לְהָעִיד הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וּתְהֵא הַשִּׁירָה לָהֶם לְעֵד, שֶׁסּוֹפָן לִבְגֹּד וְלֹא יִזְכְּרוּ הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁעָשָׂה לָהֶם, וְלֹא הַנּוֹלָדוֹת שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת לָהֶם, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְיַשֵּׁב הַדָּבָר לְכָאן וּלְכָאן, וְכָל הָעִנְיָן מוּסָב עַל ״זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם, בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר״, כֵּן עָשָׂה לָהֶם, וְכֵן עָתִיד לַעֲשׂוֹת, כָּל זֶה הָיָה לָהֶם לִזְכֹּר.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁיִּנְצוֹר הַשֵּׁם אוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר יִצֹּר הוּא עַצְמוֹ אֶת עֵינוֹ, אוֹ תֶּחְסַר מִלַּת אִישׁ, יִצְרֶנְהוּ כְּאִישׁ אִישׁוֹן עֵינוֹ, כִּי מִן הַסְּתָם בְּאִישׁ יְדַבֵּר, וְכֵן רַבִּים: תורה יא

(יב) ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ. הַשֵּׁם יִשְׁכֹּן בְּיִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד, וְאֵין עִמּוֹ, כְּנוּי לַשֵּׁם אוֹ לְיִשְׂרָאֵל. וְהָעִנְיָן, כִּי אֵין לְיִשְׂרָאֵל שַׂר וּמוֹשֵׁל מִכָּל בְּנֵי אֱלֹהִים שֶׁיַּנְחֵנוּ אוֹ יַעֲזֹר בְּהַנְחוֹתוֹ בִּלְתִּי הַשֵּׁם לְבַדּוֹ, כִּי הוּא חֶלְקוֹ וְנַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר, וּכְבָר כָּתַבְתִּי זֶה (ויקרא יח כה).

וּבְסִפְרִי (האזינו יב), ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ,

◆ יום שלישי ט׳ תשרי ◆

(יג) יַרְכִּבֵהוּ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צּוּר:

יג אַשְׁרִנּוּן עַל תְּקִפֵּי אַרְעָא וְאוֹכָלְנוּן בִּזַּת סָנְאֵיהוֹן וַיְהַב לְהוֹן בִּזַּת שַׁלִּיטֵי קִרְוִין וְנִכְסֵי יָתְבֵי כְּרַכִּין תַּקִּיפִין:

רש״י◄ **יַרְכִּבֵהוּ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ•** כָּל הַמִּקְרָא כְּתַרְגּוּמוֹ. **יַרְכִּבֵהוּ** וְגוֹ׳• עַל שֵׁם שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת. **וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי•** אֵלּוּ פֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁקַּלִּים לָנוּב וּלְהִתְבַּשֵּׁל מִכָּל פֵּרוֹת הָאֲרָצוֹת. **וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע•** מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לִבְנוֹ בְּסִיכְנֵי: ׳הָבֵא לִי קְצִיעוֹת מִן הֶחָבִית׳. הָלַךְ וּמָצָא הַדְּבַשׁ צָף עַל פִּיהָ, אָמַר לוֹ: ׳זוֹ שֶׁל דְּבַשׁ הִיא׳, אָמַר לוֹ: ׳הַשְׁקַע יָדְךָ לְתוֹכָהּ וְאַתָּה מַעֲלֶה קְצִיעוֹת מִתּוֹכָהּ׳ (ספרי)• **וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צּוּר•** (מנחות פה) אֵלּוּ זֵיתִים שֶׁל גּוּשׁ חָלָב. **בָּמֳתֵי אָרֶץ•** לְשׁוֹן גֹּבַהּ. **שָׂדָי•** לְשׁוֹן שָׂדֶה. **חַלְמִישׁ צּוּר•** תָּקְפּוֹ וְחָזְקוֹ שֶׁל סֶלַע. כְּשֶׁאֵינוֹ דָּבוּק לַתֵּבָה שֶׁלְּאַחֲרָיו נָקוּד ׳חֲלָמִישׁ׳, וּכְשֶׁהוּא דָּבוּק נָקוּד ׳חַלְמִישׁ׳.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש כרך כז עמ׳ קטז)

יַרְכִּיבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ (לב, יג) **עַל שֵׁם שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת** (רש״י) זֶה עַתָּה קִבַּלְתִּי יְדִיעָה . . מִשּׁוּבוֹ שֶׁל מַר לְאַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁבָּא מֵאֶרֶץ הָרִים וּגְבָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ, הֲרֵי . . אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת, זֹאת אוֹמֶרֶת שֶׁשּׁוּבוֹ . . בְּוַדַּאי יֵשׁ בָּזֶה עֲלִיָּה בְּכָל הַמּוּבָנִים, הֵן בְּגַשְׁמִי הֵן בְּרוּחָנִי, שֶׁזֶּה בָּזֶה תָּלוּי. וּבִפְרָט בְּנוֹגֵעַ לַיְּהוּדִים, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּנוֹגֵעַ לְגוֹי קָדוֹשׁ הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ. וּבְיָתֵר שְׂאֵת עַל פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, אֲשֶׁר תַּכְלִית כָּל עֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא הַגְּבָרַת הַצּוּרָה עַל הַחֹמֶר וְהָרוּחָנִיּוּת עַל הַגַּשְׁמִיּוּת.

(יד) חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן עִם־חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי־בָשָׁן וְעַתּוּדִים עִם־חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה וְדַם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֶר:

יד יְהַב לְהוֹן בִּזַּת מַלְכֵיהוֹן וְשַׁלִּיטֵיהוֹן עִם עִתַּר רַבְרְבֵיהוֹן וְתַקִּפֵיהוֹן עַמָּא דְּאַרְעָהוֹן וְאַחֲסַנְתְּהוֹן עִם בִּזַּת חֵילֵיהוֹן וּמַשְׁרְיָתְהוֹן וְדַם גְּפָרֵיהוֹן יִתְּשַׁד כְּמַיָּא:

רש״י◄ **חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן•** זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ד) ״עֲשָׂרָה בָקָר בְּרִיאִים וְעֶשְׂרִים בָּקָר רְעִי וּמֵאָה צֹאן״. **עִם־חֵלֶב כָּרִים•** זֶה הָיָה בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ו) ״וְאוֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן״. **חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה•** זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ד) ״וַיְהִי לֶחֶם שְׁלֹמֹה וְגוֹ׳״. **וְדַם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֶר•** בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים (עמוס ו) ״הַשֹּׁתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן״. **חֶמְאַת בָּקָר•** הוּא שׁוּמָן הַנִּקְלָט מֵעַל גַּבֵּי הֶחָלָב. **וַחֲלֵב צֹאן•** חָלָב שֶׁל צֹאן, וּכְשֶׁהוּא דָּבוּק, נָקוּד ׳חֲלֵב׳ בַּחֲטַף פַּתָּח, כְּמוֹ (שמות כג) ״בַּחֲלֵב אִמּוֹ״. **כָּרִים•** כְּבָשִׂים. **וְאֵילִים•** כְּמַשְׁמָעוֹ. **בְּנֵי־בָשָׁן•** שְׁמֵנִים הָיוּ. **כִּלְיוֹת חִטָּה•** חִטִּים שְׁמֵנִים כַּחֵלֶב כִּלְיוֹת, וְגַסִּין כְּכוּלְיָא. **וְדַם־עֵנָב•** הָיָה שׁוֹתֶה עֵנָב וְטוֹעֵם יַיִן חָשׁוּב. **חָמֶר•** יַיִן בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי. **חָמֶר•** אֵין זֶה שֵׁם דָּבָר, אֶלָּא לְשׁוֹן מְשֻׁבָּח בַּטַּעַם, וּוינו״ש בְּלַעַ״ז (ווייניכט). וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ אַחַר תַּרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס: ׳אַשְׁרִינוּן עַל תְּקִפֵּי אַרְעָא וְגוֹ׳״.

(טו) וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ וַיִּטֹּשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ וַיְנַבֵּל צּוּר יְשׁוּעָתוֹ:

טו וְעַתַּר יִשְׂרָאֵל וּבְעַט אַצְלַח תְּקוֹף קְנָא נִכְסִין וּשְׁבַק פָּלְחַן אֱלָהָא דְּעָבְדֵהּ וְאַרְגֵּז קֳדָם תַּקִּיפָא דְּפָרְקֵהּ:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּדֶרֶךְ שֶׁיְּשַׁבְּתֶם יְחִידִים בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא נֶהֱנֵיתֶם מִן הָאֻמּוֹת כְּלוּם, כָּךְ אֲנִי עָתִיד לְהוֹשִׁיבְכֶם יְחִידִים לָעָתִיד לָבוֹא וְאֵין אֶחָד מִן הָאֻמּוֹת נֶהֱנָה מִכֶּם כְּלוּם. **וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר,** שֶׁלֹּא תְּהֵא רְשׁוּת לְאֶחָד מִשָּׂרֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם לָבוֹא וְלִשְׁלֹט בָּכֶם, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲנִי יוֹצֵא וְהִנֵּה שַׂר יָוָן בָּא (דניאל י כ), וְשַׂר מַלְכוּת פָּרַס עֹמֵד לְנֶגְדִּי (שם פסוק יג), אֲבָל אַגִּיד לְךָ אֶת הָרָשׁוּם בִּכְתָב אֱמֶת וגו׳ (שם פסוק כא): תורה יג

(טו) וַיְנַבֵּל צּוּר יְשׁוּעָתוֹ. גִּנּוּהוּ וּבִזּוּהוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ח טז) אֲחֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה׳ וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה, אֵין נִבּוּל

רש״י◄ **עָבִיתָ** • לְשׁוֹן עֲבִי. **כָּשִׂיתָ** • כְּמוֹ ״כִּסִּיתָ״, לְשׁוֹן: (איוב טז) ״כִּי כִסָּה פָנָיו בְּחֶלְבּוֹ״, כְּאָדָם שֶׁשָּׁמֵן מִבִּפְנִים וּכְסָלָיו נִכְפָּלִים מִבַּחוּץ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שם) ״וַיַּעַשׂ פִּימָה עֲלֵי כָסֶל״. **כָּשִׂיתָ** • יֵשׁ לָשׁוֹן קַל בִּלְשׁוֹן ׳כִּסּוּי׳, כְּמוֹ: (משלי יב) ״וְכֹסֶה קָלוֹן עָרוּם״. וְאִם כָּתַב ׳כִּשִּׂיתָ׳ דָּגוּשׁ, הָיָה נִשְׁמַע כִּסִּיתָ אֶת אֲחֵרִים, כְּמוֹ: (איוב טו) ״כִּי כִסָּה פָנָיו״. **וַיְנַבֵּל צוּר יְשֻׁעָתוֹ** • גִּנָּהוּ וּבִזָּהוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ח) ״אֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה׳ וְגוֹ׳״, אֵין נִבּוּל גָּדוֹל מִזֶּה.

(טז) יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבֹת יַכְעִיסֻהוּ:

טז אַקְנִיאוּ קָדָמוֹהִי בְּפָלְחָן טַעֲוָן בְּתוֹעֲבָתָא אַרְגִּיזוּ קָדָמוֹהִי:

רש״י◄ **יַקְנִאֻהוּ** • הִבְעִירוּ חֲמָתוֹ וְקִנְאָתוֹ. **בְּתוֹעֵבֹת** • בְּמַעֲשִׂים תְּעוּבִים כְּגוֹן מִשְׁכַּב זָכוּר וּכְשָׁפִים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם ״תּוֹעֵבָה״.

(יז) יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ לֹא שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם:

יז דַּבָּחוּ לְשֵׁדִין דְּלֵית בְּהוֹן צְרוֹף דַּחֲלָן דְּלָא יְדָעֻנוּן חַדְתָּא דִּי מִקָּרִיב אִתְעֲבִידָא לָא אִתְעַסָּקוּ בְּהוֹן אֲבָהָתְכוֹן:

רש״י◄ **לֹא אֱלֹהַּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳דְּלֵית בְּהוֹן צְרוֹף׳, אֵלּוּ הָיָה בָּהֶם צְרוֹף לֹא הָיְתָה קִנְאָה כְּפוּלָה כְּמוֹ עַכְשָׁו. **חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ** • (ספרי) אֲפִלּוּ הָאוּמּוֹת לֹא הָיוּ רְגִילִים בָּהֶם, נָכְרִי שֶׁהָיָה רוֹאֶה אוֹתָם, הָיָה אוֹמֵר: ״זֶה צֶלֶם יְהוּדִי״. **לֹא שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם** • לֹא יָרְאוּ מֵהֶם, לֹא עָמְדָה שַׁעֲרָתָם מִפְּנֵיהֶם. דֶּרֶךְ שַׁעֲרוֹת הָאָדָם לַעֲמֹד מַחְמַת יִרְאָה, כָּךְ נִדְרָשׁ בַּ״סִּפְרֵי״. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ עוֹד ״שְׂעָרוּם״, לָשׁוֹן (ישעיה יג) ״וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם״, שְׂעִירִים הֵם שֵׁדִים, לֹא עָשׂוּ אֲבוֹתֵיכֶם שְׂעִירִים הַלָּלוּ.

(יח) צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ:

יח דַּחֲלָא תַּקִּיפָא דִּבְרָאךְ אִתְנְשֵׁיתָא שְׁבַקְתָּא פָּלְחַן אֱלָהָא דְּעָבְדָךְ:

רש״י◄ **תֶּשִׁי** • תִּשְׁכַּח. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: כְּשֶׁבָּא לְהֵטִיב לָכֶם, אַתֶּם מַכְעִיסִין לְפָנָיו וּמַתִּישִׁים כֹּחוֹ מִלְּהֵטִיב לָכֶם. **אֵל מְחֹלְלֶךָ** • מוֹצִיאֲךָ מֵרֶחֶם, לָשׁוֹן (תהלים כט) ״יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת״, (שם מח) ״חִיל כַּיּוֹלֵדָה״.

◆ יום רביעי י׳ תשרי ◆

(יט) וַיַּרְא יְהוָה וַיִּנְאָץ מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו:

יט וּגְלֵי קֳדָם יְיָ וּתְקַף רָגְזֵהּ מִדַּאַרְגִּיזוּ קָדָמוֹהִי בְּנִין וּבְנָן:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

גָּדוֹל מִזֶּה, לָשׁוֹן רַשִׁ״י. וְרִבִּי אַבְרָהָם אוֹמֵר, **וַיְנַבֵּל** שֶׁגָּרַם לְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם שֶׁלֹּא יוּכַל לְהוֹשִׁיעוֹ. וְגַם זֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן בְּעֵינַי, כִּי אֵינוֹ מִטַּעַם הַמָּקוֹם, שֶׁעֲדַיִן יְסַפֵּר אֶת חַטָּאֵיהֶם וְלֹא יַזְכִּיר עֹנֶשׁ וּנְקָמָה שֶׁיַּעֲשֶׂה בָהֶם עַד וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם:

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי מַה שֶּׁהִזְכִּרְתִּי לְמַעְלָה (פסוק ו), כִּי הַנְּבָלָה תִּשָּׁלוּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה. יֹאמַר שֶׁנָּטַשׁ אֱלוֹהַּ שֶׁבְּרָאוֹ בַּעֲבוּר זָרִים, וַיְנַבֵּל בְּפִיו וּבְמַחֲשַׁבְתּוֹ צוּר שֶׁהָיָה מוֹשִׁיעוֹ לֵאמֹר שֶׁאֵין בַּעֲבוֹדָתוֹ רַק גְּמוּל רַע, בְּעָבְדָם הַזָּרִים יִשְׂבְּעוּ לֶחֶם וּבְעָבְדָם אֶת הַצּוּר יִהְיוּ נִבְזִים וּשְׁפָלִים לְכָל הָעַמִּים, כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ סְכָלֵינוּ (מלאכי ג יד טו) שָׁוְא עָבַד אֱלֹהִים וּמַה בֶּצַע כִּי שָׁמַרְנוּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְכִי הָלַכְנוּ קְדֹרַנִּית מִפְּנֵי הַשֵּׁם צְבָאוֹת, וְעַתָּה אֲנַחְנוּ מְאַשְּׁרִים זֵדִים וגו׳, וְכַאֲשֶׁר תֹּאמַרְנָה הַנָּשִׁים הָאֲרוּרוֹת (ירמיה מד יח) וּמִן אָז חָדַלְנוּ לְקַטֵּר לְמֶלֶכֶת הַשָּׁמַיִם וגו׳ חָסַרְנוּ כֹל. וְכֵן אַל תִּנְאַץ לְמַעַן שִׁמְךָ אַל תְּנַבֵּל כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ (שם יד כא), שֶׁיֹּאמְרוּ עָלָיו שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה לְעַמּוֹ וַעֲבָדָיו, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם) אַל תָּפֵר בְּרִיתְךָ אִתָּנוּ: תורה טז

(טז) בְּתוֹעֵבֹת יַכְעִיסֻהוּ. הִבְעִירוּ חֲמָתוֹ בְּתוֹעֵבוֹת וּמַעֲשִׂים מְכוֹעָרִים, כְּגוֹן מִשְׁכַּב זָכָר וּכְשָׁפִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם תּוֹעֵבָה, לָשׁוֹן רַשִׁ״י, וְכֵן אִיתָא בְּסִפְרֵי (האזינו שיח). אֲבָל אֵין בַּשִּׁירָה תוֹכַחַת אֶלָּא עַל עֲבוֹדָה זָרָה בִּלְבַד. וְטַעַם **בְּזָרִים** נִמְשָׁךְ אֶל אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ. יַקְנִאֻהוּ בֵּאלֹהִים זָרִים, כִּלְשׁוֹן אֱלֹהִים אֲחֵרִים.

וְטַעַם בְּתוֹעֵבוֹת, הַשֵּׁדִים, לִשְׂרֹף אֶת בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים, שֶׁכָּל זֶה מְתֹעָב לְפָנָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל יב לא) כִּי כָל תּוֹעֲבַת ה׳ אֲשֶׁר שָׂנֵא עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם כִּי גַם אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ לֵאלֹהֵיהֶם, וּכְתִיב (ירמיה לב לה) אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִים (ולא דִּבַּרְתִּי) וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי לַעֲשׂוֹת הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת: תורה יז

(יז) יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ. פֵּרַשְׁתִּיו (ויקרא יז ז): תורה יח

(יט) מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו. הִזְכִּיר הַכָּתוּב הַבָּנוֹת בְּכָאן שֶׁלֹּא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כ) **וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה בָנִים לֹא־אֵמֶן בָּם:**

כ וַאֲמַר אֶסַּלֵּק שְׁכִינָתִי מִנְּהוֹן גֶּלִי קֳדָמַי מָא יְהֵי בְּסוֹפֵיהוֹן אֲרֵי דָּרָא דְּאַשְׁגִּיוּ אִנּוּן בְּנַיָּא דְּלֵית בְּהוֹן הֵימָנוּ:

רש״י ◄ **מָה אַחֲרִיתָם** • מַה תַּעֲלֶה בָּהֶם בְּסוֹפָם. **כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה** • מְהַפְּכִין רְצוֹנוֹ לְכַעַס. **לֹא־אֵמֶן בָּם** • אֵין גְּדוּלֵי נִכָּרִים בָּהֶם, כִּי הוֹרִיתִים דֶּרֶךְ טוֹבָה וְסָרוּ מִמֶּנָּה. **אֵמֶן** • לְשׁוֹן (אסתר ב) ״וַיְהִי אוֹמֵן״, נודריטור״ה בְּלַעַ״ז (ערציהען). דָּבָר אַחֵר: ״אֵמֶן״, לְשׁוֹן אֱמוּנָה, כְּתַרְגּוּמוֹ. אָמְרוּ בְּסִינַי ״נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע״, וּלְשָׁעָה קַלָּה בִּטְּלוּ הַבְטָחָתָם וְעָשׂוּ הָעֵגֶל.

(כא) **הֵם קִנְאוּנִי בְלֹא־אֵל כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם וַאֲנִי אַקְנִיאֵם בְּלֹא־עָם בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם:**

כא אִנּוּן אַקְנִיאוּ קֳדָמַי בְּלָא דַּחֲלָא אַרְגִּיזוּ קֳדָמַי בְּפָלְחַן טַעֲוָן וַאֲנָא אַקְנִנּוּן בְּלָא עַם בְּעַמָּא טַפְשָׁא אַרְגֵּזְנוּן:

רש״י ◄ **קִנְאוּנִי** • הִבְעִירוּ חֲמָתִי. **בְּלֹא־אֵל** • בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ אֱלֹהַּ. **בְּלֹא־עָם** • בְּעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה כג) ״הֵן אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה״, וּבְעִבְעָשָׂו הוּא אוֹמֵר: (עובדיה א) ״בָּזוּי אַתָּה מְאֹד״. **בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם** • אֵלּוּ הַכּוֹפְרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים יד) ״אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים״.

(כב) **כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי וַתִּיקַד עַד־שְׁאוֹל תַּחְתִּית וַתֹּאכַל אֶרֶץ וִיבֻלָּהּ וַתְּלַהֵט מוֹסְדֵי הָרִים:**

כב אֲרֵי קִדּוּם תַּקִּיף כְּאֶשָׁא נְפַק מִקֳּדָמַי בִּרְגַז וְשֵׁצֵי עַד שְׁאוֹל עֲרָאִית וְאָסֵף אַרְעָא וַעֲלָלְתַּהּ וְשֵׁצִית עַד סְיָפֵי טוּרַיָּא:

רש״י ◄ **קָדְחָה** • בָּעֲרָה. **וַתִּיקַד** • בָּכֶם עַד הַיְסוֹד. **וַתֹּאכַל אֶרֶץ וִיבֻלָּהּ** • אַרְצְכֶם וִיבוּלָהּ. **וַתְּלַהֵט** • יְרוּשָׁלַיִם הַמְּיֻסֶּדֶת עַל הֶהָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם קכה) ״יְרוּשָׁלַיִם הָרִים סָבִיב לָהּ״.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כַּמִּנְהָג, כַּאֲשֶׁר אָמַר לְמַעְלָה (פסוק ה) לֹא בָּנָיו, וְכֵן בְּכָל מָקוֹם יַזְכִּיר הַבָּנִים, וְהַבָּנוֹת הֵן בִּכְלָל. אֲבָל זֶה מֵרְמִזּוֹתָיו כִּי יִהְיֶה בְּדוֹר הַחֹרְבָּן רֶשַׁע הַנָּשִׁים וּפִשְׁעֵיהֶן גָּדוֹל מְאֹד לְהַכְעִיסוֹ, כִּי הָיוּ נִצְמָדוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּיוֹתֵר וְהֵן שֶׁמְּפַתּוֹת אֶת הָאֲנָשִׁים לְעָבְדָהּ, כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי יִרְמְיָהוּ (מד טו) וַיַּעֲנוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַיֹּדְעִים כִּי מְקַטְּרוֹת נְשֵׁיהֶם לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וְכָל הַנָּשִׁים הָעֹמְדוֹת קָהָל גָּדוֹל, וְהֵן שֶׁהֵעִיזוּ פְּנֵיהֶם בַּנְּבִיא לֵאמֹר לוֹ (שם פסוק יז) עָשׂה נַעֲשֶׂה אֶת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר יָצָא מִפִּינוּ לְקַטֵּר לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם:

וְכָתוּב עוֹד שָׁם (פסוק ח) מְפֹרָשׁ לְהַכְעִסֵנִי בְּמַעֲשֵׂי יְדֵיכֶם לְקַטֵּר לֵאלֹהִים אֲחֵרִים, וְכָתוּב עוֹד שָׁם (פסוק ט) הֲשָׁכַחְתֶּם אֶת רָעוֹת אֲבוֹתֵיכֶם וְאֶת רָעוֹת מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֵת רָעוֹת נָשָׁיו וְאֵת רָעוֹתֵיכֶם וְאֵת רָעוֹת נְשֵׁיכֶם. וּבִיחֶזְקֵאל (ח יג יד) נֶאֱמַר, עוֹד תָּשׁוּב תִּרְאֶה תּוֹעֵבוֹת גְּדֹלוֹת אֲשֶׁר הֵמָּה עוֹשִׂים, וַיָּבֵא אֹתִי אֶל פֶּתַח שַׁעַר בֵּית ה׳ וגו׳ וְהִנֵּה שָׁם הַנָּשִׁים יֹשְׁבוֹת מְבַכּוֹת אֶת הַתַּמּוּז: תורה כ

(כ) **וַיֹּאמֶר.** ה׳ אֶל לִבּוֹ, אוֹ אֶל הַמַּלְאָכִים, **אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם** כְּדֶרֶךְ לְשׁוֹן בְּנֵי הָאָדָם, וְכֵן אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם (ישעיה א טו). וְהַטַּעַם כִּי כַּאֲשֶׁר יְבַקְּשׁוּנִי לֹא יִמְצָאוּנִי. **אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם,** יֵשׁ אוֹמְרִים אֲנִי אַסְתִּיר אֶת פָּנַי מֵהֶם בַּעֲבוּר שֶׁאֲנִי רוֹאֶה מַה יֵּעָשׂוּ בָּאַחֲרוֹנָה. וְהַנָּכוֹן שֶׁהוּא כְּמַשְׁמָעוֹ עַד שֶׁאֶרְאֶה מַה יֵּעָשׂוּ בַּצַּר לָהֶם, דִּבְרֵי רַבִּי אַבְרָהָם. וְאֵין טַעַם **"וַיֹּאמֶר"** רַק הַמַּחֲשָׁבָה וְהָרָצוֹן לְפָנָיו לַעֲשׂוֹת כֵּן, כְּדֶרֶךְ "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים" בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי (בראשית א ג). וְטַעַם **"פָּנַי"** עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, פֵּרַשְׁתִּיו (שמות ג ב, שם כ ג):

וְהִנֵּה "אַסְתִּירָה פָּנַי" שֶׁאֲסַלֵּק שְׁכִינָתִי. וְטַעַם **אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם.** כְּטַעַם אֵרְדָה נָא וְאֶרְאֶה (בראשית יח כא), וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּיו. **כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה.** וְלֹא יַעַמְדוּ בְּפָנַי. **בָּנִים לֹא אֵמֶן בָּם.** כִּי אֵין לָהֶם אוּמָן וּמְגַדֵּל, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

וְהִנֵּה עַד הֵנָּה בְּשִׁירָה זוֹ, מֹשֶׁה יָשִׁיר בָּהּ וְהוּא מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עַצְמוֹ, וּמִן הַכָּתוּב הַזֶּה וָאֵילָךְ שֶׁהִזְכִּיר **וַיַּרְא ה׳ וַיִּנְאָץ וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי,** כֻּלָּם דִּבְרֵי הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד **הֵם קִנְאוּנִי, כְּעַסוּנִי,** וְכָל הַשִּׁירָה כֵּן: תורה כא

(כא) הֵם קִנְאוּנִי בְלֹא אֵל. בְּדָבָר שֶׁאֵין אֱלוֹהַּ, לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְאִם כֵּן יִרְמוֹז לַשֵּׁדִים הַנִּזְכָּרִים. וְהַנָּכוֹן, שֶׁיֹּאמַר **הֵם קִנְאוּנִי בְלֹא אֵל** אֱמֶת, כִּי אֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי ה׳ וּמוֹשִׁיעַ אֵין בִּלְתּוֹ, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (דהי״ב טו ג) וְיָמִים רַבִּים לְיִשְׂרָאֵל לְלֹא אֱלֹהֵי אֱמֶת: **כְּעַסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם,** הַשֵּׁדִים. **וַאֲנִי אַקְנִיאֵם בְּלֹא עָם.** הַכַּשְׂדִּים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (ישעיה כג יג) הֵן אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה, שֶׁפֵּרוּשׁוֹ הָעָם שֶׁלֹּא הָיָה נֶחְשָׁב לְגוֹי, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גִּדֵּל אוֹתָם לִרְדּוֹת בָּהֶם אֶת עוֹלָמוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ירמיה נא כ) מַפֵּץ אַתָּה לִי כְּלֵי מִלְחָמָה: **בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם,** עֵשָׂו שֶׁהוּא נָבָל, וְלֹא זָכַר בְּרִית אַחִים. וְיִרְמוֹז לִשְׁנֵי הַגְּלוּיוֹת: תורה כב

(כג) אַסְפֶּה עָלֵימוֹ רָעוֹת חִצַּי אֲכַלֶּה־בָּם:

כג אֶסֹּף עֲלֵיהוֹן בִּישִׁין מְכַתְּשַׁי אֶשֵׁצֵי בְּהוֹן:

רש״י◄ **אַסְפֶּה עָלֵימוֹ רָעוֹת** • אֲחַבֵּר רָעָה עַל רָעָה, לְשׁוֹן (ישעיה כט) ״סְפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה״, (לעיל כט) ״סְפוֹת הָרָוָה״, (ירמיה ז) ״עוֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ עַל זִבְחֵיכֶם״. דָּבָר אַחֵר ״אַסְפֶּה״, אֲכַלֶּה, כְּמוֹ (בראשית יט) ״פֶּן תִּסָּפֶה״. **חִצַּי אֲכַלֶּה־בָּם** • כָּל חִצַּי אַשְׁלִים בָּהֶם. וּקְלָלָה זוֹ, לְפִי הַפֵּרְעָנוּת, לְבָרְכָה הִיא: חִצַּי כָּלִים וְהֵם אֵינָם כָּלִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ערב ראש השנה תשמ״ז – התוועדויות תשמ״ז ד עמ׳ 430)

חִצַּי אֲכַלֶּה בָּם (לב, כג) **חִצַּי כָּלִים וְהֵם אֵינָם כָּלִים** (רש״י) **חִצַּי** (לְמוּטָב) - הַיְנוּ אַהֲבָה וְיִרְאָה. **וְהֵם אֵינָם כָּלִים** - בִּכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ (בְּתְמִיהָה)? וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת עַל הַפָּסוּק אֲנִי הֲוַי׳ לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם, שֶׁיֵּשׁ לְהִתְפַּלֵּא: אֵיךְ מִתְבּוֹנֵן יְהוּדִי בַּ״אֲנִי הֲוַי׳ לֹא שָׁנִיתִי״ בְּעֵת הַתְּפִלָּה וְלֹא מַגִּיעַ לִכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ? וְעַל־דֶּרֶךְ תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁזֶּה חֶסֶד מֵה׳ שֶׁאָדָם נִשְׁאָר חַי אַחַר הַתְּפִלָּה. אָמְנָם, הֶעְדֵּר כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ הוּא לְטוֹבָה, שֶׁהֲרֵי תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא נְשָׁמָה בְּגוּף דַּוְקָא. וְאַדְרַבָּה, אַהֲבַת ה׳ וְיִרְאַת ה׳ מוֹסִיפוֹת חַיּוּת בַּנְּשָׁמָה בְּגוּף.

(כד) מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן־בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח־בָּם עִם־חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר:

כד נְפִיחֵי כָּפָן וַאֲכוּלֵי עוּף וּכְתִישֵׁי רוּחִין בִּישָׁן וְשֵׁן חֵיוַת בָּרָא אֶגְרֵי בְּהוֹן עִם חֲמַת תַּנִּינַיָּא דְּזָחֲלִין בְּעַפְרָא:

רש״י◄ **מְזֵי רָעָב** • אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: נְפִיחֵי כָּפָן, וְאֵין לִי עֵד מוֹכִיחַ עָלָיו. וּמִשְּׁמוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן מִטּוּלוֹשׁ״א שֶׁמַּעְתִּי: שְׂעִירֵי רָעָב, אָדָם כָּחוּשׁ מְגַדֵּל שֵׂעָר עַל בְּשָׂרוֹ. **מְזֵי** • לְשׁוֹן אֲרַמִּי: שֵׂעָר, מַזְיָא, דַּהֲוָה מְהַפֵּךְ בְּמַזְיָא. **וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף** • הַשֵּׁדִים נִלְחָמוּ בָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ה) ״וּבְנֵי רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ עוּף״, וְהֵם שֵׁדִים. **וְקֶטֶב מְרִירִי** • וּכְרִיתוּת שֵׁד שֶׁשְּׁמוֹ מְרִירִי. קֶטֶב — כְּרִיתָה, כְּמוֹ (הושע יג) ״אֱהִי קָטְבְּךָ שְׁאוֹל״. **וְשֶׁן־בְּהֵמוֹת** • (ספרי) מַעֲשֶׂה הָיָה וְהָיוּ הָרְחֵלִים נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין. **חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר** • אֶרֶס נְחָשִׁים הַמִּתְהַלְּכִים עַל גְּחוֹנָם עַל הֶעָפָר, כַּמַּיִם הַזּוֹחֲלִים עַל הָאָרֶץ. זְחִילָה, לְשׁוֹן מְרוּצַת הַמַּיִם עַל הֶעָפָר, וְכֵן כָּל מְרוּצַת דָּבָר הַמְּשַׁפְּשֵׁף עַל הֶעָפָר וְהוֹלֵךְ.

(כה) מִחוּץ תְּשַׁכֵּל־חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה גַּם־בָּחוּר גַּם־בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם־אִישׁ שֵׂיבָה:

כה מִבָּרָא תִּתַּכֵּל חַרְבָּא וּמִתְּנָיָא חַרְגַּת מוֹתָא אַף עוּלֵּמֵיהוֹן אַף עוּלֵּמְתְּהוֹן יָנְקִיהוֹן עִם אֱנַשׁ סָבֵיהוֹן:

רש״י◄ **מִחוּץ תְּשַׁכֵּל־חֶרֶב** • מִחוּץ לָעִיר תְּשַׁכְּלֵם חֶרֶב גְּיָסוֹת. **וּמֵחֲדָרִים אֵימָה** • כְּשֶׁבּוֹרֵחַ וְנִמְלָט מִן הַחֶרֶב, חַדְרֵי לִבּוֹ נוֹקְפִים עָלָיו מַחֲמַת אֵימָה, וְהוּא מֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ. דָּבָר אַחֵר: ״וּמֵחֲדָרִים אֵימָה״, שֶׁבַּבַּיִת תִּהְיֶה אֵימַת דֶּבֶר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ט) ״כִּי עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ״, וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס. (ספרי) דָּבָר אַחֵר: ״מִחוּץ תְּשַׁכֵּל־חֶרֶב״, עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בַּחוּצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה יא) ״וּמִסְפַּר חוּצוֹת יְרוּשָׁלִַם שַׂמְתֶּם מִזְבְּחוֹת לַבֹּשֶׁת״. **וּמֵחֲדָרִים אֵימָה** • עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ח) ״אֲשֶׁר זְקֵנֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים בַּחֹשֶׁךְ אִישׁ בְּחַדְרֵי מַשְׂכִּיתוֹ״.

(כו) אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם:

כו אֲמָרִית אֶחוּל רָגְזִי עֲלֵיהוֹן וֶאֱשֵׁצִנּוּן אֲבַטֵּל מִבְּנֵי אֱנָשָׁא דּוּכְרָנֵיהוֹן:

רש״י◄ **אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם** • אָמַרְתִּי בְּלִבִּי אַפְאֶה אוֹתָם. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ ״אַפְאֵיהֶם״, אֲשִׁיתֵם פֵּאָה, לְהַשְׁלִיכָם מֵעָלַי הֶפְקֵר, וְדֵגְמָתוֹ מָצִינוּ בְּעֶזְרָא: (נחמיה ט) ״וַתִּתֵּן לָהֶם מַמְלָכוֹת וַעַמִּים וַתַּחְלִקֵם לְפֵאָה״, לְהֶפְקֵר,

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כו) **אַפְאֵיהֶם.** אָמְרוּ הַמְּדַקְדְּקִים אֲפַזְּרֵם בְּכָל פֵּאָה. וְאִם כֵּן יִהְיֶה טַעַם **״אָמַרְתִּי״** שֶׁהָיָה הָרְצוֹן לְפָנָיו בְּמִדַּת הַדִּין שֶׁיִּהְיוּ כָּבָה לְעוֹלָם מְפֻזָּרִים בְּכָל פֵּאָה, וְשֶׁיִּהְיֶה זִכְרָם מֵאֱנוֹשׁ נִשְׁבַּת לָעַד, **לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר:** **וְעַל** דַּעְתִּי הִיא מִלָּה מְרֻכָּבֶת כַּאֲשֶׁר הִזְכִּירוּ בְּסִפְרֵי (האזינו כו) אַף אֵי הֵם, אֲבָל טַעְמָהּ שֶׁאֲשִׁיתֵם בִּמְקוֹם וּבְעִנְיָן שֶׁיֹּאמְרוּ עֲלֵיהֶם גַּם אֵי הֵם, לוֹמַר שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לָהֶם שֵׁם וּשְׁאָר בַּגּוֹיִם וְלֹא יִוָּדַע מְקוֹמָם אַיֵּה: **וְהִנֵּה** יִרְמֹז לְגָלוּת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁגָּלוּ לְנָהַר גוֹזָן (מ״ב יז ו), הוּא שֶׁהֵחֱכָמִים קוֹרִין סַבַּטְיוֹן, כִּי נִקְרָא גוֹזָן מִלְּשׁוֹן וַיָּגֹז שַׁלִּוִים (במדבר יא לא), אַתָּה גוֹזֵז (תהלים עא ו), כִּי הָעוֹמְדִים אַחֲרָיו מוּסָרִים מִבְּנֵי אָדָם, וְקוֹרִין אוֹתוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְכֵן חִבְּרוֹ מְנַחֵם. וְיֵשׁ פּוֹתְרִים אוֹתוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ: ״יַחוֹל רָגְזִי עֲלֵיהוֹן״, וְלֹא יִתָּכֵן, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתֹּב: ״אֲאַפְּאֵיהֶם״, א׳ אַחַת לְשִׁמּוּשׁ, וְאַחַת לִיסוֹד, כְּמוֹ: (ישעיה מה) ״אֲאַזֶּרְךָ״, (איוב טז) ״אֲאַמְּצֶכֶם בְּמוֹ פִי״, וְהָא׳ הַתִּיכוֹנָה אֵינָהּ רְאוּיָה בּוֹ כְּלָל. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם אַחַר לְשׁוֹן הַבְּרִיתָא הַשְּׁנוּיָה בַּ״סִּפְרֵי״, הַחוֹלֶקֶת תֵּבָה זוֹ לְשָׁלֹשׁ תֵּבוֹת: אָמַרְתִּי אַף אֵי הֵם, אָמַרְתִּי בְּאַפַּי: ״אֶתְנֵם כְּאִלּוּ אֵינָם, שֶׁיֹּאמְרוּ רוֹאֵיהֶם עֲלֵיהֶם: אַיֵּה הֵם״?.

(כז) לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר פֶּן־יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ פֶּן־יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה וְלֹא יְהוָה פָּעַל כָּל־זֹאת:

כז אִלּוּלְפוּן רָגְזָא דְסָנְאָה כְּנִישׁ דִּילְמָא יִתְרַבְּרַב בְּעֵל דְּבָבָא דִּילְמָא יֵימְרוּן יְדָנָא תְּקִיפַת לָנָא וְלָא מִן קֳדָם יְיָ הֲוַת כָּל דָּא:

(כח) כִּי־גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה:

כח אֲרֵי עַם מְאַבְּדֵי עֵצָה אִנּוּן וְלֵית בְּהוֹן סוּכְלְתָנוּ:

פירש״י [כז־כח] ◄ **לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר** • אִם לֹא שֶׁכַּעַס הָאוֹיֵב כָּנוּס עֲלֵיהֶם לְהַשְׁחִיתָם, וְאִם יוּכַל לָהֶם וַיַּשְׁחִיתֵם, יִתְלֶה הַגְּדֻלָּה בּוֹ וּבֵאלֹהָיו, וְלֹא יִתְלֶה הַגְּדֻלָּה בִּי, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״פֶּן יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ״, יְנַכְּרוּ הַדָּבָר לִתְלוֹת גְּבוּרָתָם בַּעֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים, שֶׁאֵין הַגְּדֻלָּה שֶׁלּוֹ. **פֶּן־יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה וְגוֹ׳, כִּי** • אוֹתוֹ גוֹי. **אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה** • שֶׁאִלּוּ הָיוּ חֲכָמִים יַשְׂכִּילוּ זֹאת: ״אֵיכָה יִרְדֹּף וְגוֹ׳״.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

סַבַּטְיוֹן, מִפְּנֵי שְׁבִיתָתוֹ בְּשַׁבָּת. כִּי יוֹם הַשַּׁבָּת בַּלָּשׁוֹן הַהוּא סַבָּט כַּאֲשֶׁר הוּא בְּעַרְבִּי, וְנָהוּג בִּלְשׁוֹנָם לְהוֹסִיף בְּתָאֲרִים ״יוֹן״, אֲזוֹבְיוֹן, חוֹרְיוֹן, מוֹלְיוֹן, וְכֵן הַרְבֵּה:

אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם. גָּלוּתֵנוּ בֵּין הָעַמִּים אֲנַחְנוּ יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, שֶׁאֵין לָנוּ זֵכֶר בָּעַמִּים וְלֹא נֶחְשַׁב לְעָם וְאֻמָּה כְּלָל. וְהִנֵּה יֹאמַר הַכָּתוּב, כִּי הָיָה בְּמִדַּת הַדִּין לְהִיוֹתֵנוּ כֵּן בַּגָּלוּת לְעוֹלָם, **לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב.** וְיוֹרֶה זֶה, כִּי בְּגָלוּתֵנוּ עַתָּה תַּמָּה זְכוּת אָבוֹת, וְאֵין לָנוּ הַצָּלָה מִיַּד הָעַמִּים רַק בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל יִתְבָּרַךְ, כְּעִנְיָן שֶׁאָמַר בִּיחֶזְקֵאל (כ מא מד) וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפֹצֹתֶם בָּם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָכֶם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם, וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה׳ בַּעֲשׂוֹתִי אִתְּכֶם לְמַעַן שְׁמִי לֹא כְדַרְכֵּיכֶם הָרָעִים וְכַעֲלִילוֹתֵיכֶם הַנִּשְׁחָתוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְכֵן נֶאֱמַר עוֹד (שם פסוק ט) וְאַעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי לִבְלִתִּי הֵחַל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וגו׳. וּלְכָךְ הִזְכִּיר מֹשֶׁה בִּתְפִלָּתוֹ (במדבר יד טו) וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר וגו׳, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הוֹדָה לוֹ בָּזֶה (שם פסוק ב) וַיֹּאמֶר ה׳ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶיךָ:

וְהַטַּעַם בַּטַּעֲנָה הַזֹּאת, אֵינֶנּוּ כְּרוֹצֶה לְהַרְאוֹת כֹּחוֹ בֵּין שׂוֹנְאָיו, כִּי כָּל הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ מֵאֶפֶס וְתוֹהוּ נֶחְשְׁבוּ לוֹ. אֲבָל הַשֵּׁם בָּרָא אֶת הָאָדָם בַּתַּחְתּוֹנִים שֶׁיַּכִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ וְיוֹדֶה לִשְׁמוֹ, וְשָׁם הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב, וְכַאֲשֶׁר חָטְאוּ בִּרְצוֹנָם וְכָפְרוּ בּוֹ כֻּלָּם לֹא נִשְׁאַר רַק הָעָם הַזֶּה לִשְׁמוֹ, וּפִרְסֵם בָּהֶם בְּאוֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים כִּי הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים וְנוֹדַע בָּזֶה לְכָל הָעַמִּים. וְהִנֵּה אִם יָשׁוּב וְיֹאבַד זִכְרָם, יִשְׁכְּחוּ הָעַמִּים אֶת אוֹתוֹתָיו וְאֶת מַעֲשָׂיו וְלֹא יִסָּפֵר עוֹד בָּהֶם, וְאִם אָדָם יַזְכִּיר כֵּן, יַחְשְׁבוּ כִּי הָיָה כֹּחַ מִכֹּחוֹת הַמַּזָּלוֹת וְהַכּוֹכָבִים וְחָלַף וְעָבַר. וְהִנֵּה תִּהְיֶה כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה בָּאָדָם בְּטֵלָה לְגַמְרֵי, שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בָּהֶם יוֹדֵעַ אֶת בּוֹרְאוֹ רַק מַכְעִיס לְפָנָיו, וְעַל כֵּן רָאוּי מִדִּין הָרָצוֹן שֶׁהָיָה בִּבְרִיאַת הָעוֹלָם, שֶׁיִּהְיֶה רָצוֹן מִלְּפָנָיו לְהָקִים לוֹ לְעָם כָּל הַיָּמִים, כִּי הֵם הַקְּרוֹבִים אֵלָיו וְהַיּוֹדְעִים אוֹתוֹ מִכָּל הָעַמִּים: וְזֶה טַעַם כִּי יָדִין ה׳ עַמּוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנָחָם (פסוק לו), שֶׁיִּזְכֹּר ה׳ בְּרַחֲמִים כִּי הֵם עַמּוֹ מֵאָז, וְיִזְכֹּר כִּי הֵם עֲבָדָיו שֶׁעָמְדוּ לוֹ בְּגָלוּתָם כַּעֲבָדִים לִסְבֹּל הַצָּרוֹת וְהַשִּׁעְבּוּד, וּכְעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סג ח) וַיֹּאמֶר אַךְ עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יְשַׁקֵּרוּ. וּכְבָר רָמַזְתִּי בִּבְרִיאַת הָאָדָם סוֹד נִשְׂגָּב וְנֶעֱלָם צָרִיךְ מְמֻנּוּ שֶׁנִּהְיָה לוֹ לְעָם וְהוּא יִהְיֶה לָנוּ לֵאלֹהִים, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג ז) כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו וגו׳: תורה כז

(כח) כִּי גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה. וְכָל הַפָּרָשָׁה, עַל הָאוֹיֵב הַנִּזְכָּר, כְּדִבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה (ספרי כח) וְטַעַם **כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם.** גַּם כֵּן דִּבְרֵי הָאוֹיֵב. יֹאמַר הַכָּתוּב, שֶׁהָיָה לָהֶם לַחֲשֹׁב וּלְהַשְׂכִּיל זֹאת הַנַּעֲשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל כִּי הוּא פֹּעַל הַשֵּׁם עַל עֲוֹנָם, וְיָבִינוּ מִמֶּנָּה לְאַחֲרִית נַפְשָׁם כִּי כֵן יַעֲשֶׂה בַּסּוֹף לְכָל הַגּוֹיִם, כִּי הֵם מוֹרְדִים בַּשֵּׁם יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל, יַשְׂכִּילוּ וְיֹאמְרוּ, **אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף** מִיִּשְׂרָאֵל, **אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם,** כִּי צוּרָם הוּא תַּקִּיף וּבַעַל הַיְכוֹלֶת לַעֲזֹר וּלְהַצִּיל יוֹתֵר מִצּוּרֵנוּ, **וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים,** הָיוּ בָּנוּ מִתְּחִלָּה לַעֲשׂוֹת בָּנוּ שְׁפָטִים כִּרְצוֹנָם, וְעַתָּה לָמָּה בּוֹרְחִים מִפָּנֵינוּ אֶלֶף מִפְּנֵי גְּעָרַת אִישׁ אֶחָד, לוּלֵי צוּרָם הַתַּקִּיף שֶׁמְּכָרָם וְהֵבִיא מוֹרָךְ בִּלְבָבָם וְנָפְלוּ וְרוֹדֵף אַיִן. פְּלִילִים, מִלְּשׁוֹן אֲשֶׁר פִּלַּלְתָּ לֵאלֹהוֹתֶךָ (יחזקאל טז נב), וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל (תהלים קו ל): תורה כט

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה לשחרית יום כיפור ישעיה פרק נז

נז יד וְאָמַר סְלוּ־סְלוּ פַּנּוּ־דָרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי: טו כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת־דַּכָּא וּשְׁפַל־רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים: טז כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא לָנֶצַח אֶקְצוֹף כִּי־רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי: יז בַּעֲוֹן בִּצְעוֹ קָצַפְתִּי וָאַכֵּהוּ הַסְתֵּר וְאֶקְצֹף וַיֵּלֶךְ שׁוֹבֵב בְּדֶרֶךְ לִבּוֹ: יח דְּרָכָיו רָאִיתִי וְאֶרְפָּאֵהוּ וְאַנְחֵהוּ וַאֲשַׁלֵּם נִחֻמִים לוֹ וְלַאֲבֵלָיו: יט בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם | שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְהוָה וּרְפָאתִיו: כ וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגְרָשׁ כִּי הַשְׁקֵט לֹא יוּכָל וַיִּגְרְשׁוּ מֵימָיו רֶפֶשׁ וָטִיט: כא אֵין שָׁלוֹם אָמַר אֱלֹהַי לָרְשָׁעִים: **נח** א קְרָא בְגָרוֹן אַל־תַּחְשֹׂךְ כַּשּׁוֹפָר הָרֵם קוֹלֶךָ וְהַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם וְלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם: ב וְאוֹתִי יוֹם יוֹם יִדְרֹשׁוּן וְדַעַת דְּרָכַי יֶחְפָּצוּן כְּגוֹי אֲשֶׁר־צְדָקָה עָשָׂה וּמִשְׁפַּט אֱלֹהָיו לֹא עָזָב יִשְׁאָלוּנִי מִשְׁפְּטֵי־צֶדֶק קִרְבַת אֱלֹהִים יֶחְפָּצוּן: ג לָמָּה צַמְנוּ וְלֹא רָאִיתָ עִנִּינוּ נַפְשֵׁנוּ וְלֹא תֵדָע הֵן בְּיוֹם צֹמְכֶם תִּמְצְאוּ־חֵפֶץ וְכָל־עַצְבֵּיכֶם תִּנְגֹּשׂוּ:

עטרת מרים

יד אַחַר שֶׁדִּבֵּר (נ"ח ו') עַל הַתְּשׁוּבָה וְהִפְסִיק בְּסִפּוּר רֹעַ הַדּוֹר וְרֹעַ הַמַּנְהִיגִים, שָׁב לֵאמֹר כִּי ה' יְסַלּוּל דֶּרֶךְ לְקַבֵּל הַחוֹטְאִים הָאֵלֶּה בִּתְשׁוּבָה. וְאָמַר סְלוּ־סְלוּ עֲשׂוּ מְסִלָּה וְדֶרֶךְ בְּבוּשָׁה פַּנּוּ־דֶרֶךְ מִן הַמַּכְשֹׁלוֹת הָרִימוּ הַפְרִישׁוּ אַבְנֵי מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ שֶׁיֵּלְכוּ בוֹ בְּנֵי עַמִּי כִּי לֹא יִפְחֲדוּ עוֹד מִן הָאוֹיֵב כִּי מֵת וְאֵינֶנּוּ:

טו כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד נֶצַח וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ וְנִבְדָּל וְאֵין עֲרוּךְ אֵלָיו, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמָּרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן עִם כָּל זֶה וְאֶת וְעִם דַּכָּא וּשְׁפַל־רוּחַ אֲנִי לְהַשְׁגִּיחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים סוֹבְלֵי עֹנִי וְחֳלָיִים: **טז** כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב עִם הַחוֹטֵא לְהַעֲנִישׁוֹ בִּגְמוּל מַעֲשָׂיו וְלֹא לָנֶצַח אֶקְצוֹף כִּי־רוּחַ הָאָדָם מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף בָּא לוֹ מֵאִתִּי וְעָטָפָה אוֹתוֹ וּנְשָׁמוֹת כֻּלָּם הֵלֹא אֲנִי עָשִׂיתִי וְלִבֵּן רָאוּי לִי לְרַחֵם עֲלֵיהֶם: **יז** בַּעֲוֹן בִּצְעוֹ הַגֵּזֶל שֶׁלּוֹ קָצַפְתִּי עָלָיו וְאַכֵּהוּ הַסְתֵּר הִסְתַּרְתִּי פָּנַי מִמֶּנּוּ לְבַל אֶרְאֶה בְּצָרָתוֹ וְאֶקְצֹף עוֹד לְהַכְבִּיד עָלָיו הַצָּרָה וַיֵּלֶךְ לְפָנַי שׁוֹבֵב בְּסֵרוּב וּמֶרֶד וּבְדֶרֶךְ תַּאֲוַת לִבּוֹ: **יח** דְּרָכָיו רָאִיתִי שֶׁהוּא נִכְנָע מִלְּפָנַי כְּשֶׁבָּא עָלָיו צָרָה וְאֶרְפָּאֵהוּ אָז מִן הַמַּכּוֹת הַפּוֹקְדוֹת אוֹתוֹ וְאַנְחֵהוּ בְּדֶרֶךְ הַטּוֹב שֶׁלֹּא יֶחֱטָא עוֹד וַאֲשַׁלֵּם נִחֻמִים טוֹבוֹת שֶׁיְּנַחֵם בָּהֶם לוֹ לְעֻמַּת הַצַּעַר שֶׁהָיָה לוֹ וְלַאֲבֵלָיו לְמִצְטַעֲרִים בְּצָרָתוֹ: **יט** בּוֹרֵא אֲחַדֵּשׁ אֲנִי לוֹ נִיב שְׂפָתָיִם מְחַדֵּשׁ כִּי מַעֲתָּה כֻּלָּם יֹאמְרוּ לוֹ שָׁלוֹם | שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב לַצַּדִּיק וּלְבַעַל־תְּשׁוּבָה אָמַר יְהוָה וּרְפָאתִיו מֵחֳלִי נַפְשׁוֹ וּמַכְאוֹבוֹת גּוּפוֹ: **כ** וְהָרְשָׁעִים שֶׁאֵין נוֹתְנִין לֵב לָשׁוּב אֶל ה', הֵם כַּיָּם שֶׁבְּכָל עֵת הוּא נִגְרָשׁ מִן הָרוּחַ וּמִתְנַדְנֵד בְּגַלָּיו אֶל הַשָּׂפָה כִּי הַשְׁקֵט לֹא יוּכָל וַיִּגְרְשׁוּ מֵימָיו בְּבוֹאוֹ אֶל הַשָּׂפָה רֶפֶשׁ וָטִיט הַמְצַיֵּן מַעֲשֵׂי הָרְשָׁעִים, וְהֵם יַתְמִידוּ בַּצָּרָה וְעוֹד יוֹסִיפוּ סָרָה: **כא** כְּמוֹ שֶׁאֵין שָׁלוֹם בְּרוּחָם, כֵּן אֵין שָׁלוֹם לְכָל אֲשֶׁר לָהֶם אָמַר אֱלֹהַי לָרְשָׁעִים: **א** צְוֵה אֵלָיו קְרָא בְגָרוֹן בְּקוֹל גָּדוֹל אַל־תַּחְשֹׂךְ אַל תִּמְנַע מִלְּקָרוֹא כַּשּׁוֹפָר הָרֵם קוֹלֶךָ וְהַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם וְהוֹכִיחֵם עֲלֵיהֶם וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם: **ב** מַרְאִים עַצְמָן כְּצַדִּיקִים כִּי וְאוֹתִי יוֹם יוֹם יִדְרֹשׁוּן וְחוֹשְׁבִים שֶׁיּוֹצְאִים יְדֵי חוֹבָתָם בְּמַה שֶׁדּוֹרְשִׁים אוֹתִי וְחוֹקְרִים אַחַר הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה הֲגַם שֶׁאֵין עוֹשִׂים אוֹתָם וְדַעַת דְּרָכַי יֶחְפָּצוּן חֲפֵצִים לִשְׁאוֹל הוֹרָאוֹת לַחֲכָמִים כְּאִלּוּ רוֹצִים לְקַיְּמָן כְּגוֹי אֲשֶׁר־צְדָקָה עָשָׂה וּמִשְׁפַּט אֱלֹהָיו לֹא עָזָב כָּךְ יִשְׁאָלוּנִי תָּמִיד מִשְׁפְּטֵי־צֶדֶק וְאֵין דַּעְתָּם לְקַיְּמָם קִרְבַת אֱלֹהִים יֶחְפָּצוּן מַרְאִים עַצְמָם כְּאִלּוּ הָיוּ חֲרֵדִים עַל הַמִּצְוֹת, אֲבָל לֹא כֵּן הוּא: **ג** מִתְרַעֲמִים עָלַי וְיֹאמְרוּ לָמָּה צַמְנוּ וְלֹא רָאִיתָ תַּעֲנִיתֵנוּ וְלֹא קִבַּלְתָּ תְּפִלָּתֵנוּ עִנִּינוּ נַפְשֵׁנוּ וְלֹא תֵדָע אֵין אַתָּה מַשְׂגִּיחַ בָּנוּ, וְאוֹרְבֵינוּ מוֹשְׁלִים בָּנוּ. הַתְּשׁוּבָה הִיא, הֵן בְּיוֹם צֹמְכֶם כָּל אֶחָד מִכֶּם תִּמְצְאוּ דְּבַר הַחֵפֶץ בּוֹ וְיַעֲסוֹק בּוֹ לְהָפֵג מִמֶּנּוּ צַעַר הַתַּעֲנִית וְלֹא שָׂת לִבּוֹ לָשׁוּב לַה', פְּגוֹן וְכָל־עַצְבֵּיכֶם בַּעֲלֵי חוֹב שֶׁלָּכֶם הַנַּעֲצָבִים עַל יֶדְכֶם תִּנְגְּשׂוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

תִּלְחָצוּ בְּיוֹם צוֹמְכֶם: ד הֵן בְּאֱמֶת לָרִיב וּמַצָּה תָּצוּמוּ לְהִתְקוֹטֵט זֶה עִם זֶה
וּלְהַכּוֹת בְּאֶגְרוֹף רֶשַׁע לֹא־תָצוּמוּ אֵינְכֶם צָמִים כַּיּוֹם כְּמִשְׁפַּט יוֹם הַצּוֹם
לְהַשְׁמִיעַ בַּמָּרוֹם קוֹלְכֶם וְאֵיךְ אֶרְצֶה אוֹתוֹ: ה הֲכָזֶה יִהְיֶה צוֹם
אֶבְחָרֵהוּ וְכִי כָּךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת צוֹם שֶׁאֶבְחַר בּוֹ יוֹם עַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ הֲלָכֹף
שֶׁמָּא לְכוֹף כְּאַגְמֹן מִין מַחַט כְּפוּף
רֹאשׁוֹ אֲנִי צָרִיךְ וְשַׂק וָאֵפֶר יַצִּיעַ
תַּחְתָּיו, הֲלָזֶה תִּקְרָא־צוֹם וְיוֹם
רָצוֹן לַיהוָה: ו הֲלוֹא זֶה הָעִנְיָן
הָאֲמִיתִּי שֶׁל צוֹם אֶבְחָרֵהוּ אֲשֶׁר
אֶבְחַר בּוֹ, וְהוּא שֶׁיַּפַּתֵּחַ בְּיוֹם הַהוּא
חַרְצֻבּוֹת אֶת קִשְׁרֵי הָרֶשַׁע לְכָל
עֲשֹׂהוּ עוֹד, הַתֵּר קִשְׁרֵי אֲגֻדּוֹת
מוֹטָה עֲצֵי הָעֹל אֲשֶׁר הוּכְנוּ לָתֵת עַל
צַוְּארֵי הָעֲנִיִּים וְשַׁלַּח הָעֲבָדִים
רְצוּצִים הַשְּׁבוּרִים חָפְשִׁים וְכָל־
מוֹטָה תְּנַתֵּקוּ וְלֹא תוֹסִיפוּ לַעֲשׂוֹת
בָּהֶם שׁוּם עֲבוֹדָה: ז בְּיוֹם הַהוּא הֲלוֹא
פָּרֹס תֵּן לָרָעֵב לַחְמֶךָ וַעֲנִיִּים
מְרוּדִים הַמְּטַלְטָלִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם
מָקוֹם לְחַסּוֹת בּוֹ תָּבִיא בַיִת אֶל
בֵּיתֶךָ, כִּי־תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ
מִשְּׁלֹךְ וּמִבְּשָׂרְךָ מִקְרוֹבְךָ לֹא
תִתְעַלָּם לֹא תִתְכַּסֶּה לְבַל יִרְאֶךָ:
ח כְּשֶׁתַּעֲשֶׂה כֵּן לֹא תִּצְטָרֵךְ לָצוּם וּלְשַׂק
וָאֵפֶר, אֶלָּא אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר הַבּוֹקֵעַ
בָּעֲבִים אוֹרֶךָ וַאֲרֻכָתְךָ וּרְפוּאָתְךָ
מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ
צִדְקֶךָ וּכְשֶׁתָּמוּת כְּבוֹד יְהוָה
יַאַסְפֶךָ בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֶל מְקוֹם אֲשֶׁר
נַפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים צְרוּרוֹת שָׁם:
ט כְּשֶׁתַּעֲשֶׂה כֵּן אָז תִּקְרָא וַיהוָה
יַעֲנֶה לְמַלֵּא שְׁאֵלָתְךָ תְּשַׁוֵּעַ וַיֹּאמַר
הִנֵּנִי לְהַשְׁלִים חֶפְצְךָ אִם־תָּסִיר
מִתּוֹכְךָ מוֹטָה אֶת עֲצֵי הָעֹל
שֶׁהִכְבַּדְתָּ עַל צַוְּארֵי הָעֲנִיִּים שִׁלַּח
אָצְבַּע גַּם תָּסִיר מִלְּשַׁלּוֹחַ אֶצְבָּעֲךָ אֶל
מוּל פְּנֵי חֲבֵרְךָ כְּדַרְךְ בְּנֵי אָדָם הַמְרִיבִים

עטרת מרים

וְדַבֶּר־אָוֶן וְכֵן תָּסִיר דִּבֵּר אָוֶן שֶׁלֹּא תָּרִיב עִם רֵעֲךָ אֲפִילוּ בִּדְבָרִים: י וְתָפֵק
וְתוֹצִיא לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ בְּתַנְחוּמֵי דְּבָרִים טוֹבִים וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה הַמְעֻנָּה בָּרָעָב
תַּשְׂבִּיעַ אוֹתָהּ, אִם וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ, וְחֶשְׁכַת הַצָּרוֹת וַאֲפֵלָתְךָ תָּאִיר
שׁוּב כַּצָּהֳרָיִם: יא וְנָחֲךָ יְנַהֵג אוֹתְךָ יְהוָה תָּמִיד בְּדַרְכְּךָ הַטּוֹב לָךְ, וְהִשְׂבִּיעַ
בִּצְחִצָּחוֹת בְּעֵת יוֹבֵשׁ אֶת נַפְשֶׁךָ
וְעַצְמֹתֶיךָ יַחֲלִיץ יַבְרִיא וְיַחֲזִיק
וְהָיִיתָ שְׁבַע מִטּוֹבָה כְּגַן רָוֶה הַשָּׁבֵעַ
מִן הַמַּיִם וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר
לֹא־יְכַזְּבוּ לֹא נִפְסָקִים מֵימָיו:
יב וּבָנוּ הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים הַיּוֹצְאִים
מִמְּךָ יִבְנוּ אֶת חָרְבוֹת עוֹלָם
מוֹסְדֵי הַיְסוֹדוֹת שֶׁנָּפְלוּ דּוֹר־וָדוֹר
בִּימֵי הַדּוֹרוֹת תְּקוֹמֵם אוֹתָם בְּמַעֲשֶׂיךָ
הַטּוֹבִים וְקֹרֵא לְךָ בְּנֵי הָעוֹלָם גֹּדֵר
פֶּרֶץ בְּמָקוֹם הַפָּרוּץ וְהַשָּׁבוּר, מְשׁוֹבֵב
מֵשִׁיב נְתִיבוֹת לָשֶׁבֶת לִהְיוֹת
מְיוּשָׁבוֹת בַּאֲנָשִׁים: יג אִם־תָּשִׁיב
מִשַّבָּת רַגְלֶךָ מִלֶּכֶת חוּץ לִתְחוּם,
וּמַעֲשׂוֹת חֶפְצֶךָ הָאֲסוּרִים בְּיוֹם
קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִהְתְעַנֵּג
בּוֹ, לִקְדוֹשׁ יְהוָה לְיוֹם הַשַּׁבָּת תִּקְרָא
יוֹם מְכֻבָּד מִבְּלִי עֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה שֶׁל
חוֹל וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ
שֶׁתִּמְנַע מַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה מִמְּצוֹא
חֶפְצְךָ שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה בּוֹ חֶפְצְךָ מִדְּבָרִים
הָאֲסוּרִים בְּשַׁבָּת וְדַבֵּר דָּבָר
וּמִלְּדַבֵּר בּוֹ דָּבָר הַנֶּאֱסָר בְּשַׁבָּת בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת
וְכַיּוֹצֵא: יד כְּשֶׁתַּעֲשֶׂה כֵּן אָז תִּתְעַנַּג
עַל־יְהוָה עֹנֶג רוּחֲנִי נַפְשִׁי אֱלֹהַי,
וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ
וְתִתְעַלֶּה מִכָּל עִנְיָנִים הַחֲמָרִיִּים,
וְהַאֲכַלְתִּיךָ לְךָ תִּהְיֶה הָאָרֶץ נַחֲלַת
יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי יְהוָה דִּבֵּר
וְהוּא יָקִים כָּל מַה שֶּׁדִּבֵּר:

ד הֵן לְרִיב וּמַצָּה תָּצוּמוּ וּלְהַכּוֹת בְּאֶגְרוֹף רֶשַׁע לֹא־תָצוּמוּ כַּיּוֹם לְהַשְׁמִיעַ בַּמָּרוֹם קוֹלְכֶם: ה הֲכָזֶה יִהְיֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ יוֹם עַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ הֲלָכֹף כְּאַגְמֹן רֹאשׁוֹ וְשַׂק וָאֵפֶר יַצִּיעַ הֲלָזֶה תִּקְרָא־צוֹם וְיוֹם רָצוֹן לַיהוָה: ו הֲלוֹא זֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ פַּתֵּחַ חַרְצֻבּוֹת רֶשַׁע הַתֵּר אֲגֻדּוֹת מוֹטָה וְשַׁלַּח רְצוּצִים חָפְשִׁים וְכָל־מוֹטָה תְּנַתֵּקוּ: ז הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָיִת כִּי־תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם: ח אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד יְהוָה יַאַסְפֶךָ: ט אָז תִּקְרָא וַיהוָה יַעֲנֶה תְּשַׁוֵּעַ וְיֹאמַר הִנֵּנִי אִם־תָּסִיר מִתּוֹכְךָ מוֹטָה שִׁלַּח אֶצְבַּע וְדַבֶּר־אָוֶן: י וְתָפֵק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ וַאֲפֵלָתְךָ כַּצָּהֳרָיִם: יא וְנָחֲךָ יְהוָה תָּמִיד וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחֲצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְעַצְמֹתֶיךָ יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא־יְכַזְּבוּ מֵימָיו: יב וּבָנוּ מִמְּךָ חָרְבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דּוֹר־וָדוֹר תְּקוֹמֵם וְקֹרֵא לְךָ גֹדֵר פֶּרֶץ מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת לָשֶׁבֶת: יג אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֶפְצְךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְהוָה מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר: יד אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְהוָה וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי יְהוָה דִּבֵּר:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

א וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה בֶן־אֲמִתַּי לֵאמֹר: אֲמָרוּ חַז"ל (בְּפֶרֶק הֶחָלִיל) שֶׁיּוֹנָה בֶּן אֲמִתַּי הָיָה מִצַּד אִמּוֹ מִשֵּׁבֶט אָשֵׁר וְהוּא הָיָה בֶּן הָאִשָּׁה הָאַלְמָנָה שֶׁכִּלְכְּלָה אֶת אֵלִיָּהוּ, וְשֶׁאֵלִיָּהוּ הֶחֱיָהוּ, וּמִצַּד אָבִיו הָיָה מִשֵּׁבֶט זְבוּלוּן כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֵפֶר מְלָכִים יוֹנָה בֶּן אֲמִתַּי אֲשֶׁר מִגַּת הַחֵפֶר, וְגַת הַחֵפֶר הָיָה בִּגְבוּל זְבוּלוּן (יהושע י"ט), וּמְבֹאָר בְּמְלָכִים שָׁם שֶׁהוּא הָיָה אֲשֶׁר מָשַׁח אֶת יֵהוּא (כמ"ש חז"ל) וְהוּא נִבָּא לְיָרָבְעָם בֶּן יוֹאָשׁ שֶׁיָּשִׁיב אֶת גְּבוּל יִשְׂרָאֵל מִלְּבוֹא חֲמָת עַד נַחַל הָעֲרָבָה, וְכָל זֶה לֹא הוֹעִיל כִּי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁבוּ בִּתְשׁוּבָה עַד שֶׁהָיוּ מוּכָּנִים לֵילֵךְ בְּגָלוּת עַל יְדֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר, וּכְבָר הָיָה אַשּׁוּר מוֹשֵׁל עֲלֵיהֶם, לָכֵן אָמַר לוֹ ה'. **ב** קוּם לֵךְ אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא עָלֶיהָ שֶׁיּוֹכִיחֵם וְיַזְהִירֵם כִּי־עָלְתָה רָעָתָם לְפָנָי לְקַטְרֵג עֲלֵיהֶם: **ג** וַיָּקָם יוֹנָה לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה חוּץ לָאָרֶץ שֶׁאֵין שָׁם נְבוּאָה מִלִּפְנֵי יְהוָה כִּי לֹא הָיָה חָפֵץ לִהְיוֹת שָׁלִיחַ בַּדָּבָר, כִּי חָשַׁב הַגּוֹיִם קְרוֹבֵי תְּשׁוּבָה הֵם וִיחַיְּבוּ אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינָם מְמַהֲרִים לָשׁוּב, וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֳנִיָּה | בָּאָה מוּכָנֶת לָלֶכֶת תַּרְשִׁישׁ וַיִּתֵּן שִׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם עִם אַנְשֵׁי הַסְּפִינָה תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה: **ד** וַיהוָה הֵטִיל הִפִּיעַ רוּחַ־גְּדוֹלָה אֶל־הַיָּם וַיְהִי סַעַר־גָּדוֹל בַּיָּם וְהָאֳנִיָּה חִשְׁבָה נִדְמִית הָיְתָה לְהִשָּׁבֵר: **ה** וַיִּירְאוּ הַמַּלָּחִים וַיִּזְעֲקוּ אִישׁ אֶל־אֱלֹהָיו וַיָּטֵלוּ הִשְׁלִיכוּ אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בָּאֳנִיָּה אֶל־הַיָּם לְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם הַמַּשָּׂא וְיוֹנָה יָרַד אֶל־יַרְכְּתֵי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרְדָּם: **ו** וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֹבֵל וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לְּךָ נִרְדָּם הֲלֹא אָנוּ נִמְצָאִים בְּסַכָּנָה קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ הִתְפַּלֵּל לְפָנָיו אוּלַי יִתְעַשֵּׁת יִתְרַצֶּה הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאבֵד: **ז** וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לְכוּ וְנַפִּילָה הַרְבֵּה גּוֹרָלוֹת וְנֵדְעָה בְּשֶׁלְּמִי בָּאָה הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ וַיַּפִּלוּ גּוֹרָלוֹת וַיִּפֹּל הַגּוֹרָל עַל־יוֹנָה: **ח** וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הוֹאִיל וְכָל הַגּוֹרָלוֹת נָפְלוּ עָלֶיךָ הַגִּידָה־נָּא לָנוּ בַּאֲשֶׁר לְמִי הַטָּאת הַזֹּאת לָנוּ מַה־מְּלַאכְתְּךָ שֶׁמָּא פְּשַׁעְתָּ בַּמִּקְצוֹעַ שֶׁלְּךָ וּמֵאַיִן תָּבוֹא מֵאֵיזֶה מָקוֹם תָּבוֹא אוּלַי בָּרַחְתָּ מִפְּנֵי רָעָה שֶׁעָשִׂיתָ שָׁם מָה אַרְצֶךָ אוּלַי בְּנֵי אַרְצְךָ הֵם בְּנֵי רְשָׁעִים וְאֵי־מִזֶּה עַם אָתָּה וְנֵדַע מִי אֱלֹהֶיךָ: **ט** הַשִּׂיב לָהֶם עַל הָאַחֲרוֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עִבְרִי אָנֹכִי מִבְּנֵי עֵבֶר הָרִאשׁוֹן וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרֵא שֶׁבָּרַחְתִּי מִלִּפְנָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה אֶת־הַיָּם וְאֶת־הַיַּבָּשָׁה: **י** וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִבְרוֹחַ מִלִּפְנֵי הַשֵּׁם כִּי־יָדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי־מִלִּפְנֵי יְהוָה הוּא בֹרֵחַ כִּי הִגִּיד לָהֶם: **יא** וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־נַּעֲשֶׂה לָּךְ עִמָּךְ וְיִשְׁתֹּק הַיָּם מֵעָלֵינוּ וְלֹא יוֹסִיף לְהַרְעִישׁ עוֹד בַּהֲרַמַּת הַגַּלִּים כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסוֹעֵר: **יב** וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שָׂאוּנִי קְחוּ אוֹתִי וַהֲטִילֻנִי וְהַשְׁלִיכוּ אוֹתִי אֶל־הַיָּם וּבְדֹאי וְיִשְׁתֹּק הַיָּם מֵעָלֵיכֶם כִּי יוֹדֵעַ אָנִי כִּי בְשֶׁלִּי הַסַּעַר הַגָּדוֹל הַזֶּה עֲלֵיכֶם: **יג** וַיַּחְתְּרוּ הָאֲנָשִׁים הָיוּ מִשְׁתַּדְּלִים עִם הַמְּשׁוּטוֹת לְהָשִׁיב הַסְּפִינָה אֶל־הַיַּבָּשָׁה וְלֹא יָכֹלוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסוֹעֵר עֲלֵיהֶם לְהַרְחִיק אֶת הַסְּפִינָה אֶל תּוֹךְ הַיָּם: **יד** וַיִּקְרְאוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ אָנָּה יְהוָה אַל־

עטרת מרים

הפטרה למנחה יום כיפור יונה פרק א

א א וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה בֶן־אֲמִתַּי
לֵאמֹר: ב קוּם לֵךְ אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה
וּקְרָא עָלֶיהָ כִּי־עָלְתָה רָעָתָם לְפָנָי: ג וַיָּקָם
יוֹנָה לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּרֶד יָפוֹ
וַיִּמְצָא אֳנִיָּה | בָּאָה תַרְשִׁישׁ וַיִּתֵּן שִׂכָרָהּ וַיֵּרֶד
בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה:
ד וַיהוָה הֵטִיל רוּחַ־גְּדוֹלָה אֶל־הַיָּם וַיְהִי
סַעַר־גָּדוֹל בַּיָּם וְהָאֳנִיָּה חִשְׁבָה לְהִשָּׁבֵר:
ה וַיִּירְאוּ הַמַּלָּחִים וַיִּזְעֲקוּ אִישׁ אֶל־אֱלֹהָיו
וַיָּטֵלוּ אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בָּאֳנִיָּה אֶל־הַיָּם
לְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם וְיוֹנָה יָרַד אֶל־יַרְכְּתֵי הַסְּפִינָה
וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרְדָּם: ו וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֹבֵל וַיֹּאמֶר
לוֹ מַה־לְּךָ נִרְדָּם קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ אוּלַי יִתְעַשֵּׁת הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא
נֹאבֵד: ז וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לְכוּ וְנַפִּילָה גּוֹרָלוֹת וְנֵדְעָה בְּשֶׁלְּמִי
הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ וַיַּפִּלוּ גּוֹרָלוֹת וַיִּפֹּל הַגּוֹרָל עַל־יוֹנָה: ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
הַגִּידָה־נָּא לָנוּ בַּאֲשֶׁר לְמִי־הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ מַה־מְּלַאכְתְּךָ וּמֵאַיִן תָּבוֹא
מָה אַרְצֶךָ וְאֵי־מִזֶּה עַם אָתָּה: ט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עִבְרִי אָנֹכִי וְאֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרֵא אֲשֶׁר־עָשָׂה אֶת־הַיָּם וְאֶת־הַיַּבָּשָׁה: י וַיִּירְאוּ
הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ כִּי־יָדְעוּ הָאֲנָשִׁים
כִּי־מִלִּפְנֵי יְהוָה הוּא בֹרֵחַ כִּי הִגִּיד לָהֶם: יא וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־נַּעֲשֶׂה לָּךְ
וְיִשְׁתֹּק הַיָּם מֵעָלֵינוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסוֹעֵר: יב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שָׂאוּנִי
וַהֲטִילֻנִי אֶל־הַיָּם וְיִשְׁתֹּק הַיָּם מֵעֲלֵיכֶם כִּי יוֹדֵעַ אָנִי כִּי בְשֶׁלִּי הַסַּעַר
הַגָּדוֹל הַזֶּה עֲלֵיכֶם: יג וַיַּחְתְּרוּ הָאֲנָשִׁים לְהָשִׁיב אֶל־הַיַّבָּשָׁה וְלֹא יָכֹלוּ
כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסוֹעֵר עֲלֵיהֶם: יד וַיִּקְרְאוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ אָנָּה יְהוָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

נָא נֹאבְדָה בַּעֲוֹן שֶׁנִּשְׁלַח יָד בְּנֶפֶשׁ הָאִישׁ הַזֶּה וְאַל־תִּתֵּן עָלֵינוּ דָּם
נָקִי כִּי־אַתָּה יְהוָה כַּאֲשֶׁר חָפַצְתָּ עָשִׂיתָ לְהַמִּיתוֹ עַל יָדֵינוּ: טו וַיִּשְׂאוּ
אֶת־יוֹנָה וַיְטִלֻהוּ אֶל־הַיָּם וַיַּעֲמֹד נָם הַיָּם מִזַּעְפּוֹ מִקֶּצֶף הַרְעָשַׁת גַּלָּיו:
טז וַיִּרְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה
אֶת־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ זֶבַח לַיהוָה קִבְּלוּ עַל עַצְמָם
לִזְבּוֹחַ זֶבַח לַיהוָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ
וַיִּדְּרוּ נְדָרִים שֶׁיִּתְגַּיְּרוּ: א וַיְמַן יְהוָה דָּג גָּדוֹל לִבְלֹעַ מִיד אֶת־
יוֹנָה שֶׁלֹּא יִטְבַּע בְּמֵי הַיָּם וַיְהִי יוֹנָה
בְּמְעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה
לֵילוֹת: ב וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל־יְהוָה
אֱלֹהָיו מִמְּעֵי הַדָּגָה: ג וַיֹּאמֶר
קָרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל־יְהוָה
וַיַּעֲנֵנִי הוֹאִיל וַאֲנִי קַיָּם כָּל הַיָּמִים
הַלָּלוּ, מִבֶּטֶן הַדָּג שֶׁהוּא כִּשְׁאוֹל לִי
שִׁוַּעְתִּי וְגַם מוּבְטָח אֲנִי אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ
קוֹלִי: ד וַתַּשְׁלִיכֵנִי מְצוּלָה בִּלְבַב
יַמִּים וְנָהָר הַנִּכְנָס בַּיָּם יְסֹבְבֵנִי
כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי הַיָּם הַגְּדוֹלִים
וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ: ה וַאֲנִי אָמַרְתִּי
נִגְרַשְׁתִּי גֵּרַשְׁתָּ אוֹתִי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ
אַךְ כְּשֶׁרָאִיתִי וְעוֹדֵנִי חַי בְּמְעֵי הַדָּג
מוּבְטָח אֲנִי לְצֵאת מִזֶּה וְאוֹסִיף
לְהַבִּיט אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ לְבֹא
שָׁמָּה בְּקוֹל תּוֹדָה: ו אֲפָפוּנִי סַבְּבוּ
אוֹתִי מַיִם עַד קָרוֹב לְהוֹצֵאת נֶפֶשׁ
תְּהוֹם יְסֹבְבֵנִי, יַם סוּף חָבוּשׁ
הָיָה קָשׁוּר לְרֹאשִׁי כָּל זְמַן שֶׁהָיָה בִּמְעֵי
הַדָּג: ז לְקִצְבֵי לְרֶגֶל הָרִים בְּקַרְקָעִית
הַיָּם יָרַדְתִּי בִּהְיוֹתִי בִּמְעֵי הַדָּגָה,
חָשַׁבְתִּי שֶׁהָאָרֶץ סָגְרָה בְּרִחֶיהָ
בַּעֲדִי לְעוֹלָם אֲבָל הוֹאִיל וְקִיַּמְתַּנִי כָּל
הַיָּמִים הַלָּלוּ אֲקַוֶּה וַתַּעַל מִשַّחַת
מִקֶּבֶר, מִמְּעֵי הַדָּג חַיַּי יְהוָה אֱלֹהָי:
ח בְּהִתְעַטֵּף כְּשֶׁהָיָה מִעֲטָף וּמְעֻנֶּה
עָלַי נַפְשִׁי כְּשֶׁבָּלְעֵנִי הַדָּג, אָז אֶת־
יְהוָה זָכַרְתִּי וְהִתְפַּלַּלְתִּי אֵלָיו וַתָּבוֹא
אֵלֶיךָ תְּפִלָּתִי אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ
בַּשָּׁמַיִם: ט אַנְשֵׁי הַסְּפִינָה אֲשֶׁר
מִשַּׁמְּרִים עוֹבְדִים הַבְלֵי־שָׁוְא
עֲבוֹדָה זָרָה, לְאַחַר שֶׁנִּמְלְטוּ מִן הַצָּרָה
חַסְדָּם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁכָּל חַסְדָּם
וְטוּבָתָם מֵאִתּוֹ יַעֲזֹבוּ וְלֹא יְקַיְּמוּ מַה
שֶּׁנָּדְרוּ בְּעֵת צָרָה: י וַאֲנִי אֲבָל אֲנִי

עטרת מרים

בְּקוֹל תּוֹדָה וְהוֹדָאָה עַל הַנֵּס אֶזְבְּחָה־לְּךָ וַאֲשֶׁר נָדַרְתִּי אֲשַׁלֵּמָה בַּעֲבוּר
יְשׁוּעָתָה לַיהוָה שֶׁל ה׳: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה לַדָּג הֵעִיר אֶת רְצוֹנוֹ וַיָּקָא
אֶת־יוֹנָה אֶל־הַיַּבָּשָׁה: א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה שֵׁנִית בִּדְבַר
הַשְּׁלִיחוּת שֶׁל נִינְוֵה לֵאמֹר: ב קוּם לֵךְ אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא
אֵלֶיהָ אֶת־הַקְּרִיאָה שֶׁתִּהְיֶה נֶהְפֶּכֶת
עַל רָעָתָם אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר אֵלֶיךָ:
ג וַיָּקָם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל־נִינְוֵה
כִּדְבַר יְהוָה וְנִינְוֵה הָיְתָה עִיר־
גְּדוֹלָה לֵאלֹהִים מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת
יָמִים: ד וַיָּחֶל כְּשֶׁהִתְחִיל יוֹנָה
לָבוֹא בָּעִיר לְהִכָּנֵס בָּעִיר מַהֲלַךְ
יוֹם אֶחָד וַיִּקְרָא וַיֹּאמַר בְּלִבּוֹתוֹ,
הִנֵּה יֵשׁ עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וְאַחַר זֶה
וְנִינְוֵה נֶהְפֶּכֶת נֶחֱרֶבֶת: ה לְאַחַר
שֶׁאַנְשֵׁי הָאֲנִיָּה הֵעִידוּ כִּי הֵטִילוּ אֶת יוֹנָה
אֶל הַיָּם וְכָל עִנְיָנוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה, לְפִיכָךְ
וַיַּאֲמִינוּ אַנְשֵׁי נִינְוֵה בֵּאלֹהִים
בִּדְבַר אֱלֹהִים וַיִּקְרְאוּ־צוֹם קוֹדֶם
אַזְהָרַת הַמֶּלֶךְ וַיִּלְבְּשׁוּ שַׂקִּים
מִגְּדוֹלָם וְעַד־קְטַנָּם וְשָׁבוּ בִּתְשׁוּבָה
שְׁלֵמָה: ו וַיִּגַּע הַדָּבָר הַשְּׁמוּעָה
הִגִּיעָה אֶל אָזְנֵי מֶלֶךְ נִינְוֵה וַיָּקָם

אַל־נָא נֹאבְדָה בְּנֶפֶשׁ הָאִישׁ הַזֶּה וְאַל־תִּתֵּן
עָלֵינוּ דָם נָקִי כִּי־אַתָּה יְהוָה כַּאֲשֶׁר חָפַצְתָּ
עָשִׂיתָ: טו וַיִּשְׂאוּ אֶת־יוֹנָה וַיְטִלֻהוּ אֶל־הַיָּם
וַיַּעֲמֹד הַיָּם מִזַּעְפּוֹ: טז וַיִּרְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה
גְדוֹלָה אֶת־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ־זֶבַח לַיהוָה וַיִּדְּרוּ
נְדָרִים: **ב** א וַיְמַן יְהוָה דָּג גָּדוֹל לִבְלֹעַ
אֶת־יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בִּמְעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים
וּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת: ב וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל־יְהוָה
אֱלֹהָיו מִמְּעֵי הַדָּגָה: ג וַיֹּאמֶר קָרָאתִי מִצָּרָה
לִי אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי
שָׁמַעְתָּ קוֹלִי: ד וַתַּשְׁלִיכֵנִי מְצוּלָה בִּלְבַב יַמִּים
וְנָהָר יְסֹבְבֵנִי כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ: ה וַאֲנִי אָמַרְתִּי נִגְרַשְׁתִּי
מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אַךְ אוֹסִיף לְהַבִּיט אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ: ו אֲפָפוּנִי מַיִם עַד־נֶפֶשׁ
תְּהוֹם יְסֹבְבֵנִי סוּף חָבוּשׁ לְרֹאשִׁי: ז לְקִצְבֵי הָרִים יָרַדְתִּי הָאָרֶץ בְּרִחֶיהָ
בַּעֲדִי לְעוֹלָם וַתַּעַל מִשַّחַת חַיַּי יְהוָה אֱלֹהָי: ח בְּהִתְעַטֵּף עָלַי נַפְשִׁי
אֶת־יְהוָה זָכַרְתִּי וַתָּבוֹא אֵלֶיךָ תְּפִלָּתִי אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ: ט מִשַּׁמְּרִים
הַבְלֵי־שָׁוְא חַסְדָּם יַעֲזֹבוּ: י וַאֲנִי בְּקוֹל תּוֹדָה אֶזְבְּחָה־לָּךְ אֲשֶׁר נָדַרְתִּי
אֲשַׁלֵּמָה יְשׁוּעָתָה לַיהוָה: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה לַדָּג וַיָּקִא אֶת־יוֹנָה אֶל־
הַיַּבָּשָׁה: **ג** א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה שֵׁנִית לֵאמֹר: ב קוּם לֵךְ
אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת־הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר
אֵלֶיךָ: ג וַיָּקָם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל־נִינְוֵה כִּדְבַר יְהוָה וְנִינְוֵה הָיְתָה עִיר־גְּדוֹלָה
לֵאלֹהִים מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים: ד וַיָּחֶל יוֹנָה לָבוֹא בָּעִיר מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד
וַיִּקְרָא וַיֹּאמַר עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וְנִינְוֵה נֶהְפֶּכֶת: ה וַיַּאֲמִינוּ אַנְשֵׁי נִינְוֵה
בֵּאלֹהִים וַיִּקְרְאוּ־צוֹם וַיִּלְבְּשׁוּ שַׂקִּים מִגְּדוֹלָם וְעַד־קְטַנָּם: ו וַיִּגַּע הַדָּבָר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

מִכִּסְאוֹ לְשֶׁבֶת עַל הָאָרֶץ וַיַּעֲבֵר הֵסִיר אַדַּרְתּוֹ לְבוּשׁ הַמַּלְכוּת מֵעָלָיו
וַיְכַס שַׂק יְרִעָה עָבָה וַיֵּשֶׁב עַל־הָאֵפֶר: ז וַיִּזְעַק צִוָּה לְהַכְרִיז וַיֹּאמֶר
בְּנִינְוֵה מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ וּגְדֹלָיו שֶׁל הַמַּלְכוּת נִגְזַר לֵאמֹר הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה
הַבָּקָר וְהַצֹּאן אַל־יִטְעֲמוּ מְאוּמָה שוּם דָּבָר, אַל־יִרְעוּ וּמַיִם
אַל־יִשְׁתּוּ: ח גַּם זֶה יֵשׁ לְהַכְרִיז
וְיִתְכַּסּוּ שַׂקִּים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה
וְיִקְרְאוּ אֶל־אֱלֹהִים בְּחָזְקָה בְּכָל
לֵב וְיָשֻׁבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה
מִשְּׁאָר עֲבֵירוֹת וּמִן־הֶחָמָס הַגָּזוּל
אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם שֶׁעָלֵיהֶם לְהָשִׁיב, כִּי
וִידוּי וַחֲרָטָה לְבַד אֵין מוֹעִיל בְּחָמָס:
ט גַּם זֶה מִן הַכָּרוּז מִי הַיּוֹדֵעַ עַל
עֲבֵירוֹת שֶׁבִּידוֹ יָשׁוּב לַה' וְאוּלַי וְנִחַם
הָאֱלֹהִים מִן הַגְּזֵרָה וְשָׁב מֵחֲרוֹן
אַפּוֹ וְלֹא נֹאבֵד מִן הָעוֹלָם: י וַיַּרְא
הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֵׂיהֶם כִּי־שָׁבוּ
מִדַּרְכָּם הָרָעָה כִּי עָשׂוּ כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ
וַיִּנָּחֶם נִתְחָרֵט הָאֱלֹהִים הִבְּרָה תּוֹרָה
כְּלִשּׁוֹן בְּנֵי אָדָם עַל־הָרָעָה עַל הַגְּזֵרָה
אֲשֶׁר־דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת־לָהֶם וְלֹא
עָשָׂה: **א** בְּנִבּוּאָה נֶאֱמַר לוֹ שֶׁנִּיחֵם ה'
וַיֵּרַע אֶל־יוֹנָה רָעָה גְּדוֹלָה אָמַר,
עַכְשָׁיו יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם שֶׁאֲנִי נְבִיא הַשֶּׁקֶר
וַיֶּחַר לוֹ בַּעֲבוּר יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם לֹא שָׁבוּ
מִדַּרְכָּם הָרָעָה: **ב** וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה
קַח נָא אֶת נַפְשִׁי, וְהוֹסִיף וַיֹּאמַר אָנָּה
יְהוָה הֲלוֹא־זֶה דְבָרִי עַד בְּעוֹד
הָיוֹתִי עַל־אַדְמָתִי עַל־כֵּן קִדַּמְתִּי
לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה טֶרֶם בָּאָה לִי
הַנְּבוּאָה פַּעַם שֵׁנִית, כִּי יָדַעְתִּי מֵאָז
שֶׁהֵם יַחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה וְלֹא תַּחֲרִיבֵם כִּי
אַתָּה אֵל־חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ
אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם עַל־הָרָעָה
וּבְזֶה תּוֹסִיף כַּעַסְךָ עַל יִשְׂרָאֵל בְּרֹאוֹתָם
כֹּחַ הַתְּשׁוּבָה וְאֵינָם לוֹקְחִים מוּסָר, וְלָכֵן
הָיְתָה קָשָׁה עָלַי הַנְּבוּאָה: **ג** וְעַתָּה
יְהוָה הוֹאִיל וְכֵן הוּא קַח־נָא אֶת־
נַפְשִׁי מִמֶּנִּי שֶׁלֹּא אֶרְאֶה בְּרֵעַת
יִשְׂרָאֵל כִּי טוֹב מוֹתִי מֵחַיָּי:
ד וַיֹּאמֶר יְהוָה הֲהֵיטֵב הַאִם עַל
הַטּוֹב שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה לָהֶם חָרָה לָךְ:
ה וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן־הָעִיר וַיֵּשֶׁב
מִקֶּדֶם בְּמִזְרַח לָעִיר וַיַּעַשׂ לוֹ שָׁם
סֻכָּה וַיֵּשֶׁב תַּחְתֶּיהָ בַּצֵּל עַד

עטרת מרים

אֲשֶׁר יִרְאֶה מַה־יִּהְיֶה בָּעִיר אולַי לֹא יַעַמְדוּ בִּתְשׁוּבָתָם וְתַחֲזוֹר הַגְּזֵרָה
לִמְקוֹמָהּ: ו וַיְמַן הִצְמִיחַ יְהוָה־אֱלֹהִים עֵשֶׂב בֹּשֶׂם קִיקָיוֹן וְהוּא גֶּדֶל לְמַעְלָה
וַיַּעַל | מֵעַל לְיוֹנָה לִהְיוֹת צֵל עַל־רֹאשׁוֹ לְהַצִּיל לוֹ מֵרָעָתוֹ מֵחֹם
הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּשְׂמַח יוֹנָה עַל־הַקִּיקָיוֹן שִׂמְחָה גְּדוֹלָה: ז וַיְמַן הִזְמִין
הָאֱלֹהִים תּוֹלַעַת בַּעֲלוֹת הַשַّחַר
לַמָּחֳרָת יוֹם שִׁמְחָתוֹ וַתַּךְ חִתְכָה
אֶת־הַקִּיקָיוֹן מִמְּקוֹם יְנִיקָתוֹ וַיִּיבָשׁ:
ח וַיְהִי | כִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ וַיְמַן הִזְמִין
אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים מִזְּרִחִית
חֲרִישִׁית שֶׁמֵּחַרְשֶׁת הָאָזְנַיִם מְרוֹב
שְׁאוֹנָהּ וַתַּךְ הַשֶּׁמֶשׁ הִשְׁלִיךְ נִיצוֹצָיו
עַל־רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלָּף נִשְׁאַר בְּלִי
הַרְגָּשָׁה וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת
וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מֵחַיָּי כִּי סָבַל
יִסּוּרִים הַרְבֵּה: ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֶל־יוֹנָה הֲהֵיטֵב הַאִם מְאֹד חָרָה־
לְךָ עַל אָבְדָן הַקִּיקָיוֹן וַיֹּאמֶר
הֵיטֵב חָרָה־לִי עַד שֶׁאֶבְחַר מָוֶת
בַּעֲבוּר זֶה: י וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה
אַתָּה חַסְתָּ וְנִצְטַעַרְתָּ עַל אֲבִידַת
הַקִּיקָיוֹן אֲשֶׁר אַתָּה לֹא־עָמַלְתָּ בּוֹ

אֶל־מֶלֶךְ נִינְוֵה וַיָּקָם מִכִּסְאוֹ וַיַּעֲבֵר אַדַּרְתּוֹ
מֵעָלָיו וַיְכַס שַׂק וַיֵּשֶׁב עַל־הָאֵפֶר: ז וַיִּזְעַק
וַיֹּאמֶר בְּנִינְוֵה מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ וּגְדֹלָיו לֵאמֹר
הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה הַבָּקָר וְהַצֹּאן אַל־יִטְעֲמוּ
מְאוּמָה אַל־יִרְעוּ וּמַיִם אַל־יִשְׁתּוּ: ח וְיִתְכַּסּוּ
שַׂקִּים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וְיִקְרְאוּ אֶל־אֱלֹהִים
בְּחָזְקָה וְיָשֻׁבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמִן־הֶחָמָס
אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם: ט מִי־יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנִחַם
הָאֱלֹהִים וְשָׁב מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְלֹא נֹאבֵד: י וַיַּרְא
הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֵׂיהֶם כִּי־שָׁבוּ מִדַّרְכָּם
הָרָעָה וַיִּנָּחֶם הָאֱלֹהִים עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת־לָהֶם וְלֹא עָשָׂה:
ד א וַיֵּרַע אֶל־יוֹנָה רָעָה גְּדוֹלָה וַיֶּחַר לוֹ: ב וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר
אָנָּה יְהוָה הֲלוֹא־זֶה דְבָרִי עַד־הֱיוֹתִי עַל־אַדְמָתִי עַל־כֵּן קִדַּמְתִּי לִבְרֹחַ
תַּרְשִׁישָׁה כִּי יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה אֵל־חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם
עַל־הָרָעָה: ג וְעַתָּה יְהוָה קַח־נָא אֶת־נַפְשִׁי מִמֶּנִּי כִּי טוֹב מוֹתִי מֵחַיָּי:
ד וַיֹּאמֶר יְהוָה הַהֵיטֵב חָרָה לָךְ: ה וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן־הָעִיר וַיֵּשֶׁב מִקֶּדֶם לָעִיר
וַיַּעַשׂ לוֹ שָׁם סֻכָּה וַיֵּשֶׁב תַּחְתֶּיהָ בַּצֵּל עַד אֲשֶׁר יִרְאֶה מַה־יִּהְיֶה בָּעִיר:
ו וַיְמַן יְהוָה־אֱלֹהִים קִיקָיוֹן וַיַּעַל | מֵעַל לְיוֹנָה לִהְיוֹת צֵל עַל־רֹאשׁוֹ
לְהַצִּיל לוֹ מֵרָעָתוֹ וַיִּשְׂמַח יוֹנָה עַל־הַקִּיקָיוֹן שִׂמְחָה גְּדוֹלָה: ז וַיְמַן
הָאֱלֹהִים תּוֹלַעַת בַּעֲלוֹת הַשַّחַר לַמָּחֳרָת וַתַּךְ אֶת־הַקִּיקָיוֹן וַיִּיבָשׁ:
ח וַיְהִי | כִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ וַיְמַן אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים חֲרִישִׁית וַתַּךְ הַשֶּׁמֶשׁ
עַל־רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלָּף וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מֵחַיָּי:
ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יוֹנָה הֲהֵיטֵב חָרָה־לְךָ עַל־הַקִּיקָיוֹן וַיֹּאמֶר הֵיטֵב
חָרָה־לִי עַד־מָוֶת: י וַיֹּאמֶר יְהוָה אַתָּה חַסְתָּ עַל־הַקִּיקָיוֹן אֲשֶׁר לֹא־

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

בַּחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה וְהַשְׁקָאַת מַיִם וְלָא גְּדִלְתָּוֹ שֶׁבֶּן־לַיְלָה אֶחָד הָיָה וּבֶן־לַיְלָה שֶׁאַחֲרֵיהּ אָבֵד: יא וַאֲנִי לָא אָחוּס עַל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה הֲגַם שֶׁרַבִּים עוֹבְדִים עֲבוֹדָה־זָרָה, אֲבָל אֲשֶׁר יֶשׁ־בָּהּ הַרְבֵּהּ מִשְׁתִּים־עֶשְׂרֵה רִבּוֹ אָדָם אֲשֶׁר לְא־יָדַע בֵּין־יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ כִּי הֵם קְטַנִּים וְאֵין לַחֲשׁוֹב לָהֶם עָוֹן וּבְהֵמָה רַבָּה שֶׁאֵין לָהֶם עוֹנֶשׁ, וְעַל

עטרת מרים

כָּל אֵלֶּה רָאוּי לָחוּס וְלַחֲמוֹל: יח מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יט יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם: כ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם:

עָמַלְתָּ בּוֹ וְלֹא גִּדַּלְתָּוֹ שֶׁבֶּן־לַיְלָה הָיָה וּבֶן־לַיְלָה אָבֵד: יא וַאֲנִי לֹא אָחוּס עַל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֶשׁ־בָּהּ הַרְבֵּהּ מִשְׁתִּים־עֶשְׂרֵה רִבּוֹ אָדָם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע בֵּין־יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ וּבְהֵמָה רַבָּה: ז יח מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יט יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם: כ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם:

◆ יום חמישי י"א תשרי ◆

(כט) לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם:

כט אִלּוּ חַכִּימוּ אִסְתַּכְּלוּ בְּדָא סְבָרוּ מָא יְהֵי בְּסוֹפֵיהוֹן:

רש"י◄ יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם • יִתְּנוּ לֵב לְהִתְבּוֹנֵן לְסוֹף פֵּרְעָנוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(ל) אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם וַיהוָה הִסְגִּירָם:

ל אֵיכְדֵין יִרְדּוֹף חַד אַלְפָא וּתְרֵין יֶעֱרְקוּן לְרִבּוֹתָא אֶלָּהֵן אֲרֵי תַּקִּיפְהוֹן מְסָרְנוּן וַיְיָ אַשְׁלֵמְנוּן:

רש"י◄ אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד • מִמֶּנּוּ אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל. אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם וַה' הִסְגִּירָם • מְכָרָם וּמְסָרָם בְּיָדֵנוּ, דילבר"ר בְּלַעַ"ז (איבערגעבען)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת אחרון של פסח תשי"ז – תורת מנחם התוועדויות כרך יט עמ' 323)

כִּי צוּרָם מְכָרָם וַה' הִסְגִּירָם (לב, ל) הַשְּׁמָדוֹת ל"ע שֶׁהָיוּ בְּדוֹרֵנוּ - לֹא הָיוּ מִצַּד כֹּחָם שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי אֵין לְגוֹי שִׁלִּיטָה עַל יְהוּדִי, שֶׁנִּשְׁמָתוֹ הִיא חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ. וְהַגַּע בְּעַצְמְךָ: אִם בַּעֲצֵי הַמִּקְדָּשׁ הַגַּשְׁמִי וַאֲבָנָיו לֹא שָׁלַט הָאוֹיֵב, כַּכָּתוּב "טָבְעוּ בָּאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ" - כָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר שֶׁאֵין לוֹ שִׁלִּיטָה בְּמִקְדָּשׁ רוּחָנִי (וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד). אֶלָּא **צוּרָם** מְכָרָם וַה' הִסְגִּירָם - מִטַּעַם הַיָּדוּעַ לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית. וְהִנֵּה כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר אָמַר פַּעַם, שֶׁאֵין לְהַצְדִּיק אֶת ה' יוֹתֵר מִדַּאי . . . אֲבָל כְּתִיב "אוֹדְךָ ה' כִּי אָנַפְתָּ בִּי", הַיְנוּ שֶׁלְּעָתִיד יוֹדוּ לַה' עַל הַ"אָנַפְתָּ".

(לא) כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים:

לא אֲרֵי לָא כְּתַקְּפָנָא תַּקְּפְהוֹן וּבַעֲלֵי דְּבָבָנָא הֲווֹ דַיָּנָנָא:

רש"י◄ כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם • כָּל זֶה הָיָה לָהֶם לָאוֹיְבִים לְהָבִין שֶׁהַשֵּׁם הִסְגִּירָם, וְלֹא לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם הַנִּצָּחוֹן, שֶׁהֲרֵי עַד הֵנָּה לֹא יָכְלוּ כְּלוּם אֱלֹהֵיהֶם כְּנֶגֶד צוּרֵנוּ, כִּי לֹא כְּסַלְעֵנוּ סַלְעָם. כָּל "צוּר" שֶׁבַּמִּקְרָא, לְשׁוֹן סֶלַע. וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים • וְעַכְשָׁו אוֹיְבֵינוּ שׁוֹפְטִים אוֹתָנוּ, שֶׁהֲרֵי צוּרֵנוּ מְכָרָנוּ לָהֶם (סְפָרִים אֲחֵרִים: הֲרֵי שֶׁצּוּרֵנוּ מְכָרָנוּ לָהֶם)◆

(לב) כִּי־מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם וּמִשַּׁדְמֹת עֲמֹרָה עֲנָבְמוֹ עִנְבֵי־רוֹשׁ אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ:

לב אֲרֵי כְּפֵרְעָנוּת עַמָּא דִּסְדוֹם פֵּרְעָנוּתְהוֹן וְלָקוּתְהוֹן כְּעַם עֲמֹרָה מָחָתְהוֹן בִּישִׁין כְּרֵשֵׁי חֶוְיָן וְתֵשְׁלֻמַת עוֹבָדֵיהוֹן כִּמְרִירוּתְהוֹן:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **כִּי־מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם** • מוּסָב לְמַעְלָה: אָמַרְתִּי בְּלִבִּי אַפְּאֵיהֶם וְאַשְׁבִּית זִכְרָם – לְפִי שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם מַעֲשֵׂה סְדֹם וַעֲמוֹרָה. **שַׁדְמֹת** • שְׂדֵה תְּבוּאָה, כְּמוֹ: (חבקוק ג) "וּשְׁדֵמוֹת לֹא עָשָׂה אֹכֶל", (מלכים ב כג) "בְּשַׁדְמוֹת קִדְרוֹן". **עִנְּבֵי־רוֹשׁ** • עֵשֶׂב מַר. **אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ** • מַשְׁקֶה מַר רָאוּי לָהֶם, לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם פֵּרְעָנוּתָם, וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: 'וְתַשְׁלַמַת עוֹבָדֵיהוֹן כִּמְרָרוּתְהוֹן'.

(לג) חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר:

לג הָא כְּמָרַת תַּנִּינֵיָא כֹּס פֵּרְעָנוּתְהוֹן וּכְרֵישׁ פִּתְגֵי חֵוְיָן אַכְזְרָאִין:

רש"י◄ **חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'הָא כְּמָרַת תַּנִּינֵיָא כֹּס פֵּרְעָנוּתְהוֹן', הִנֵּה כִּמְרִירוּת נְחָשִׁים כּוֹס מִשְׁתֵּה פֵּרְעָנוּתָם. **וְרֹאשׁ פְּתָנִים** • כּוֹסָם, שֶׁהוּא אַכְזָר לַנָּשׁוּךְ. אוֹיֵב אַכְזְרִי יָבֹא וְיִפָּרַע מֵהֶם.

(לד) הֲלֹא־הוּא כָּמֻס עִמָּדִי חָתוּם בְּאֹצְרֹתָי:

לד הֲלָא כָּל עוֹבָדֵיהוֹן גְּלָן קֳדָמַי גְּנִיזִין לְיוֹם דִּינָא בְּאוֹצָרַי:

רש"י◄ **הֲלֹא־הוּא כָּמֻס עִמָּדִי** • כְּתַרְגּוּמוֹ, כִּסְבוּרִים הֵם שֶׁשָּׁכַחְתִּי מַעֲשֵׂיהֶם? כֻּלָּם גְּנוּזִים וּשְׁמוּרִים לְפָנַי. **הֲלֹא־הוּא** • פְּרִי גַּפְנָם וּתְבוּאַת שַׂדְמוֹתָם, כָּמוּס עִמָּדִי.

(לה) לִי נָקָם וְשִׁלֵּם לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ:

לה קֳדָמַי פֵּרְעָנוּתָא וַאֲנָא אֲשַׁלֵּם לְעִדָּן דִּיגְלוּן מֵאַרְעָהוֹן אֲרֵי קָרִיב יוֹם תִּבְרְהוֹן וּמַבַּע דְּעָתִיד לְהוֹן:

רש"י◄ **לִי נָקָם וְשִׁלֵּם** • עִמִּי נָכוֹן וּמְזֻמָּן פֵּרְעָנוּת נָקָם וְשִׁלֵּם לָהֶם כְּמַעֲשֵׂיהֶם. הַנָּקָם יְשַׁלֵּם לָהֶם גְּמוּלָם. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים "וְשִׁלֵּם", שֵׁם דָּבָר כְּמוֹ 'וְשָׁלוֹם', וְהוּא מִגְּזֵרַת (ירמיה ה): "וְהַדִּבֵּר אֵין בָּהֶם", כְּמוֹ וְהַדִּבּוּר. וְאֵימָתַי אֲשַׁלֵּם לָהֶם? – **לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם** • כְּשֶׁתִּתּוֹם זְכוּת אֲבוֹתָם, שֶׁהֵן סְמוּכִים עָלָיו. **כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם** • כְּשֶׁאֶרְצֶה לְהָבִיא עֲלֵיהֶם יוֹם אֵידָם, קָרוֹב וּמְזֻמָּן לְפָנַי לְהָבִיא עַל־יְדֵי שְׁלוּחִים הַרְבֵּה. **וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ** • וּמַהֵר יָבֹאוּ הָעֲתִידוֹת לָהֶם. **וְחָשׁ** • כְּמוֹ (ישעיה ה) "יְמַהֵר יָחִישָׁה". עַד כָּאן הֵעִיד עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה דִּבְרֵי תּוֹכָחָה לִהְיוֹת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד, כְּשֶׁתָּבֹא עֲלֵיהֶם הַפֵּרְעָנוּת יֵדְעוּ שֶׁאֲנִי הוֹדַעְתִּים מֵרֹאשׁ, מִכָּאן וָאֵילָךְ הֵעִיד עֲלֵיהֶם דִּבְרֵי תַּנְחוּמִין שֶׁיָּבֹאוּ עֲלֵיהֶם כִּכְלוֹת הַפֵּרְעָנוּת, כְּכָל אֲשֶׁר אָמַר לְמַעְלָה: (לעיל ל) "וְהָיָה כִי יָבוֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וְגוֹ' וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְגוֹ'".

(לו) כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנָחָם כִּי יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת יָד וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב:

לו אֲרֵי יְדִין יְיָ דִּינָא דְּעַמֵּהּ וּפֵרְעָנוּת עַבְדּוֹהִי צַדִּיקַיָּא יִתְפְּרַע אֲרֵי גֶּלִי קָדָמוֹהִי דִּבְעִדָּן דִּתְתְּקַף עֲלֵיהוֹן מָחַת סָנְאָה יְהוֹן מִטַּלְטְלִין וּשְׁבִיקִין:

רש"י◄ **כִּי־יָדִין ה' עַמּוֹ** • כְּשֶׁיִּשְׁפֹּט אוֹתָם בִּיסוּרִין הַלָּלוּ הָאֲמוּרִים עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ (איוב לו) "כִּי כָם יָדִין עַמִּים", יְיַסֵּר עַמִּים. 'כִּי' זֶה אֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'דְּהָא' לָתֵת טַעַם לַדְּבָרִים שֶׁל מַעְלָה, אֶלָּא לְשׁוֹן תְּחִלַּת דִּבּוּר, כְּמוֹ (ויקרא כה) "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", כְּשֶׁיָּבֹאוּ עֲלֵיהֶם מִשְׁפָּטִים הַלָּלוּ וְיִתְנַחֵם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל עֲבָדָיו לָשׁוּב וּלְרַחֵם עֲלֵיהֶם. **יִתְנָחֵם** • לְשׁוֹן הֵפֶךְ מַחֲשָׁבָה, לְהֵיטִיב אוֹ לְהָרַע. **כִּי**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(לב) כִּי מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם. יֹאמַר, כִּי הָעוֹבְדֵי גִלּוּלִים אוֹבְדֵי עֵצוֹת הֵמָּה וְלֹא יַשְׂכִּילוּ וְלֹא יָבִינוּ, וְלֹא יַחְשְׁבוּ רַק רַע כָּל הַיּוֹם, כִּי מִשֹּׁרֶשׁ רַע הָיוּ וְלֹא יַעֲשׂוּ רַק פְּרִי רַע וָמַר הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ יָמוּת:

וְהָעֲנִיִּן, כִּי יִשְׂרָאֵל מוֹדִים וּמִתְוַדִּים וְעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה בְּעֵת צָרָתָם לֵאמֹר וְלָמָּה מְצָאַתְנוּ כָּל זֹאת (שופטים ו יג), אֲבָל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹבֵד עֵצוֹת אֵין לוֹ עֵצָה וְלֹא תְּבוּנָה, רַק הוֹלֵךְ אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלּוֹ וְכוֹפֵר בַּשֵּׁם הַנִּכְבָּד לְעוֹלָם, כִּי כֵן יָרַשׁ מֵאֲבוֹתָיו, וְהִנֵּה הוּא מִשֹּׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה וְאֵין בָּהֶם תּוֹעֶלֶת לְעוֹלָם, אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁרְשָׁם טוֹב, אִם יִכָּרֵת וְעוֹד יַחֲלִיף וְיַעֲשֶׂה פְּרִי טוֹב: תורה לג

(לד־לה) הֲלֹא הוּא כָּמֻס עִמָּדִי. רֹאשׁ הַפֶּתֶן הָאַכְזָרִי שֶׁלָּהֶם שַׂמְתִּי בְּאוֹצְרוֹתַי, לְהַאֲכִילָם מִפְּרִי מַעֲשֵׂיהֶם. **לִי נָקָם וְשִׁלֵּם,** לִנְקֹם נִקְמַת יִשְׂרָאֵל מִיָּדָם, וְלִי שִׁלֵּם, לְשַׁלֵּם לָהֶם כְּפָעֳלָם שֶׁכִּחֲשׁוּ בִּי. **לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם,** כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתָם, כְּעִנְיַן כִּי לֹא שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי עַד הֵנָּה (בראשית טו טז). וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר שֶׁטַּעֲמוֹ וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה (משלי טז ד), וְהוּא סוֹד גָּדוֹל: תורה לו

יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת יָד • כְּשֶׁיִּרְאֶה כִּי יַד הָאוֹיֵב הוֹלֶכֶת וְחוֹזֶקֶת מְאֹד עֲלֵיהֶם, וְאֶפֶס בָּהֶם עָצוּר וְעָזוּב. עָצוּר • נוֹשַׁע עַל־יְדֵי עוֹצֵר וּמוֹשֵׁל שֶׁיַּעֲצֹר בָּהֶם. עָזוּב • עַל־יְדֵי עוֹזֵב. וְעוֹצֵר הוּא הַמּוֹשֵׁל הָעוֹצֵר בָּעָם שֶׁלֹּא יֵלְכוּ מְפֻזָּרִים בְּצֵאתָם לַצָּבָא עַל הָאוֹיֵב, בִּלְשׁוֹן לַעַ"ז מיינטינדו"ר. עָצוּר • הוּא הַנּוֹשָׁע בְּמַעֲצוֹר הַמּוֹשֵׁל. עָזוּב • מְחֻזָּק, כְּמוֹ (נחמיה ג) "וַיַּעַזְבוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַד הַחוֹמָה", (ירמיה מט) "אֵיךְ לֹא עֻזְּבָה עִיר תְּהִלָּה".

(לז) וְאָמַר אַי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חָסָיוּ בוֹ:

לז וְיֵימַר אָן דַּחֲלָתְהוֹן תַּקִּיפָא דַּהֲוּוֹ רְחִיצִין בֵּהּ:

רש"י◄ וְאָמַר • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עֲלֵיהֶם. אַי אֱלֹהֵימוֹ • עֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים שֶׁעָבְדוּ. צוּר חָסָיוּ בוֹ • הַסֶּלַע שֶׁהָיוּ מִתְכַּסִּין בּוֹ מִפְּנֵי הַחַמָּה וְהַצִּנָּה, כְּלוֹמַר שֶׁהָיוּ בְּטוּחִין בּוֹ לְהָגֵן עֲלֵיהֶם מִן הָרָעָה.

(לח) אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה:

לח דִּי תְּרֵב נִכְסָתְהוֹן הֲווֹ אָכְלִין שָׁתָן חֲמַר נִסְכֵּיהוֹן יְקוּמוּן כְּעַן וִיסַעֲדוּנְכוֹן יְהוֹן עֲלֵיכוֹן מָגֵן:

רש"י◄ אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ • הָיוּ אוֹתָן אֱלֹהוּת אוֹכְלִים, שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִים לִפְנֵיהֶם וְשׁוֹתִים יֵין נְסִיכָם. יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה • אוֹתוֹ הַצּוּר יִהְיֶה לָכֶם מַחֲסֶה וּמִסְתּוֹר.

(לט) רְאוּ ׀ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל:

לט חֲזוֹ כְּעַן אֲרֵי אֲנָא אֲנָא הוּא וְלֵית אֱלָהּ בַּר מִנִּי אֲנָא מֵמִית וּמְחַיֵּה מָחֵינָא וְאַף מַסֵּינָא וְלֵית מִן יְדִי מְשֵׁזֵב:

רש"י◄ רְאוּ עַתָּה • הָבִינוּ מִן הַפֻּרְעָנוּת שֶׁהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם וְאֵין לָכֶם מוֹשִׁיעַ, וּמִן הַתְּשׁוּעָה שֶׁאוֹשִׁיעֲכֶם וְאֵין מוֹחֶה בְּיָדִי. אֲנִי אֲנִי הוּא • אֲנִי לְהַשְׁפִּיל וַאֲנִי לְהָרִים. וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי • עוֹמֵד כְּנֶגְדִּי לִמְחוֹת. עִמָּדִי • דַּגְמָתִי וְכָמוֹנִי. וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל • הַפּוֹשְׁעִים בִּי.

◆ יום שישי י"ב תשרי ◆

(מ) כִּי־אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם:

מ אֲרֵי אַתְקֵנִית בִּשְׁמַיָּא בִּית שְׁכִנְתִּי וַאֲמָרִית קַיָּם אֲנָא לְעָלְמִין:

רש"י◄ כִּי אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי • כִּי בַּחֲרוֹן אַפִּי, אֶשָּׂא יָדִי אֶל עַצְמִי בִּשְׁבוּעָה. וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי • לְשׁוֹן שְׁבוּעָה הוּא, [כְּמוֹ חַי אָנִי נְאֻם ה' אִם לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי (במדבר יד כח), אַף כָּאן] אֲנִי נִשְׁבָּע "חַי אָנֹכִי".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(לז־לח) וְאָמַר אַי אֱלֹהֵימוֹ. הָאוֹיֵב יֹאמַר אַיֵּה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, כְּעִנְיַן לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם (תהלים קטו ב) **אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ,** כִּי הָיוּ יִשְׂרָאֵל תְּדִירִים בַּעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת וְהַנְּסָכִים מִכָּל גּוֹי לֵאלֹהָיו. וְהִזְכִּיר לָשׁוֹן רַבִּים, **יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ.** אֱלֹהֵימוֹ, שֶׁהוּא לָשׁוֹן הָרַבִּים, וְאֵצֶל הָעִמִּים רַבִּים הֵם. וּלְכָךְ חָזַר וְאָמַר, **רְאוּ** עִמִּים כֻּלָּם, **אֲנִי אֲנִי הוּא** יָחִיד, **וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי,** לַעֲזֹר לִי, וְאֵין כְּנֶגְדִּי לְהַצִּיל, וְלִמְחוֹת בְּיָדִי מִלַּעֲשׂוֹת כָּל רְצוֹנִי לְהָמִית וְלִמְחֹץ וּלְהַחֲיוֹת וְלִרְפֹּא: תורה לט

(מ) כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי. עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, עִנְיַן שְׁבוּעָה בְּכִסְאוֹ, וְאָמַר "אֶשָּׂא" כִּי כָּל נִשְׁבַּע נוֹשֵׂא יָדוֹ וְנוֹגֵעַ בַּחֵפֶץ אֲשֶׁר הוּא נִשְׁבַּע בּוֹ: **וְעַל** דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, בַּעֲבוּר כִּי בְּעֵת הַגְּלוּת הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, יֹאמַר שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה עַתָּה בְּעֵת רָצוֹן אֶל הַשָּׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים, וְהִיא הַיָּד הַגְּדוֹלָה הַנִּלְחֶמֶת לְיִשְׂרָאֵל. וְזֶה טַעַם **וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם,** כִּי אֲנִי מְחַיֶּה יָדִי הַחֲזָקָה בִּהְיוֹתִי מְשַׁנֵּן בְּרַק חַרְבִּי, וְסוֹמֵךְ אוֹתָם לֶאֱחֹז בְּמִשְׁפָּטָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּלְהָשִׁיב נָקָם לְצָרַי, כִּי אָז יִהְיֶה הַשֵּׁם שָׁלֵם וְהַכִּסֵּא שָׁלֵם, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין: **וְהִנֵּה** הַשִּׁירָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הִיא בָּנוּ לְעֵד אֱמֶת וְנֶאֱמָן, תַּגִּיד כָּל הַמּוֹצְאוֹת אוֹתָנוּ בְּבֵאוּר. הִזְכִּירָה תְּחִלָּה הַחֶסֶד שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵאָז שֶׁלָּקָחָנוּ לְחֶלְקוֹ, וְהִזְכִּירָה הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשָׂה לָנוּ בַּמִּדְבָּר, וַאֲשֶׁר הִנְחִילָנוּ אַרְצוֹת הַגּוֹיִם הַגְּדוֹלִים וְהָעֲצֻמִים, וְרֹב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(מא) **אִם־שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם:**

רש"י◄ **אִם־שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי•** אִם אֲשַׁנֵּן אֶת לַהַב חַרְבִּי, כְּמוֹ (יחזקאל כא) "לְמַעַן הֱיוֹת לָהּ בָּרָק", פלנדו"ר (גלאנץ). **וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי•** לְהָנִיחַ מִדַּת רַחֲמִים בְּאוֹיְבַי שֶׁהֵרְעוּ לָכֶם, אֲשֶׁר אֲנִי קָצַפְתִּי מְעַט וְהֵמָּה עָזְרוּ לְרָעָה. דָּבָר אַחֵר: "וְתֹאחֵז יָדִי", אֶת מִדַּת הַמִּשְׁפָּט לְהַחֲזִיק בָּהּ וְלִנְקֹם נָקָם. **אָשִׁיב נָקָם וְגוֹ'•** לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ בָּאַגָּדָה, מִתּוֹךְ לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, שֶׁאָמַר "וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי", לֹא כְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם מִדַּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם זוֹרֵק חֵץ וְאֵינוֹ יָכֹל לַהֲשִׁיבוֹ, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא זוֹרֵק חִצָּיו וְיֵשׁ בְּיָדוֹ לַהֲשִׁיבָן כְּאִלּוּ אוֹחֲזָן בְּיָדוֹ, שֶׁהֲרֵי בָּרָק הוּא חִצּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן "בְּרַק חַרְבִּי, וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי", וְהַ"מִּשְׁפָּט" הַזֶּה לְשׁוֹן פֶּרְעָנוּת הוּא, בְּלַעַ"ז יושטיצא"ה.

מא אִם עַל חַד תְּרִין כְּחֵזוּ בַרְקָא מִסּוֹף שְׁמַיָּא וְעַד סוֹף שְׁמַיָּא תִּתְגְּלִי חַרְבִּי וְתִתְקֵף בְּדִינָא יְדִי אָתֵיב פֻּרְעָנוּתָא לְסָנְאַי וּלְבַעֲלֵי דְבָבַי אֶשַׁלֵּם:

(מב) **אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה מֵרֹאשׁ פֹּרְעוֹת אוֹיֵב:**

רש"י◄ **אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם•** הָאוֹיֵב. **וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר•** בְּשָׂרָם. **מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה•** זֹאת תִּהְיֶה לָהֶם מֵעֲוֹן דַּם חַלְלֵי (ספרים אחרים: חַלְלֵי דָם) יִשְׂרָאֵל וְשִׁבְיָה שֶׁשָּׁבוּ מֵהֶם. **מֵרֹאשׁ פֹּרְעוֹת אוֹיֵב•** מִפֶּשַׁע תְּחִלַּת

מב אֲרֵוֵי גִירֵי מִדְּמָא וְחַרְבִּי תִּקְטוֹל בְּעַמְמַיָּא מִדַּם קְטִילָן וְשִׁבְיָן לְאַעְדָּאָה כְּתִרִין מֵרֵישׁ סָנְאָה וּבְעֵל דְּבָבָא:

(מג) **הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ: פ**

רש"י◄ **הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ•** לְאוֹתוֹ הַזְּמַן יְשַׁבְּחוּ הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים אֶת יִשְׂרָאֵל: 'רְאוּ מַה שִּׁבְחָהּ שֶׁל אֻמָּה זוֹ שֶׁדָּבְקוּ בַּהקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּכָל הַתְּלָאוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם וְלֹא עֲזָבוּהוּ, יוֹדְעִים הָיוּ בְּטוּבוֹ וּבְשִׁבְחוֹ'. **כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם•** שְׁפִיכוּת דְּמֵיהֶם, כְּמַשְׁמָעוֹ. **וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו•** עַל הַגְּזֵל וְעַל

מג שַׁבְּחוּ עַמְמַיָּא עַמֵּהּ אֲרֵי פֻּרְעָנוּת עַבְדּוֹהִי צַדִּיקַיָּא יִתְפְּרַע וּפֻרְעָנוּת יָתִיב לְסָנְאוֹהִי וִיכַפֵּר עַל אַרְעֵהּ וְעַל עַמֵּהּ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַטּוֹבָה וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד אֲשֶׁר הִנְחִילָנוּ בָּהּ, וְכִי מֹרֵב כָּל טוֹבָה מָרְדוּ בַּה' לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה. וְהִזְכִּירָה הַכַּעַס אֲשֶׁר הָיָה מִלְּפָנָיו עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁשָּׁלַח בָּהֶם בְּאֶרְצָם דֶּבֶר וְרָעָב וְחַיָּה רָעָה וְחֶרֶב, וְאַחֲרֵי כֵן פִּזֵּר אוֹתָם בְּכָל רוּחַ וּפֵאָה. וְיָדוּעַ שֶׁכָּל זֶה נִתְקַיֵּם וַיְהִי כֵן:

וְאָמְרָה הַשִּׁירָה, כִּי בַּסּוֹף יָשִׁיב נָקָם לְצָרָיו וְלִמְשַׂנְאָיו יְשַׁלֵּם.

וְהַטַּעַם, כִּי הֵם עָשׂוּ כָּל הָרָעוֹת עִמָּנוּ לִשְׂנְאָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כִּי לֹא יִשְׂנְאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוּר שֶׁעָשׂוּ עֲבוֹדָה זָרָה כָּהֵם, רַק בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם, וְיַעַבְדוּ אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְיִשְׁמְרוּ אֶת מִצְוֹתָיו, וְלֹא יִתְחַתְּנוּ בָּהֶם וְלֹא יֹאכְלוּ מִזִּבְחֵיהֶם, וְיָבוֹזוּ עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם וּיבַעֲרוּ אוֹתָהּ מִמְּקוֹמוֹתֵיהֶם, וּכְעִנְיָן שֶׁאָמַר (תהלים מד כג) כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם, אִם כֵּן לְשִׂנְאָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַעֲשׂוּ בָּנוּ כָּל הָרָעוֹת הָאֵלֶּה, וְהֵם צָרָיו וּמְשַׂנְאָיו, וְעָלָיו לְהִנָּקֵם מֵהֶם:

וְזֶה דָּבָר בָּרוּר כִּי עַל הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה יִבָּטֵיחַ, כִּי בְּבִנְיַן בַּיִת שֵׁנִי לֹא הִרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ, רַק לָעֲגוּ עֲלֵיהֶם (נחמיה ג לד) מָה הַיְּהוּדִים הָאֻמְלָלִים עֹשִׂים, וְהָיוּ גְּדוֹלֵיהֶם עֲבָדִים בְּהֵיכַל מֶלֶךְ בָּבֶל וְכֻלָּם מְשֻׁעְבָּדִים לוֹ, וּבַיָּמִים הָהֵם לֹא הֵשִׁיב נָקָם לְצָרָיו וְלֹא כִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ:

וְהִנֵּה אֵין בַּשִּׁירָה הַזֹּאת תְּנַאי בִּתְשׁוּבָה וַעֲבוֹדָה, רַק הִיא שְׁטַר עֲדוּת שֶׁנַּעֲשָׂה הָרָעוֹת וְנוּכָל, וְשֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ יַעֲשֶׂה בָנוּ בְּתוֹכְחוֹת חֵמָה, אֲבָל לֹא יַשְׁבִּית זִכְרֵנוּ, וְיָשׁוּב וְיִתְנַחֵם וְיִפְרַע מִן הָאוֹיְבִים בְּחַרְבּוֹ הַקָּשָׁה וְהַגְּדוֹלָה וְהַחֲזָקָה, וִיכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמוֹ. אִם כֵּן, הַשִּׁירָה הַזֹּאת הַבְטָחָה מִבְּאֹרֶת בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה עַל כָּרְחָן שֶׁל מִינִין:

וְכָךְ הִזְכִּירוּ בְּסִפְרֵי (האזינו מג), גְּדוֹלָה שִׁירָה זוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עִכְּשָׁיו וְיֵשׁ בָּהּ לְשֶׁעָבַר וְיֵשׁ בָּהּ לָעֲתִיד לָבוֹא וְיֵשׁ בָּהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְיֵשׁ בָּהּ לָעוֹלָם הַבָּא. וְלָזֶה רָמַז הַכָּתוּב שֶׁאָמַר (פסוק מד) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם,** הִזְכִּיר "כָּל" לְהַגִּיד שֶׁהִיא כוֹלֶלֶת כָּל הָעֲתִידוֹת לָמוֹ, וְאִם הִיא קְטַנָּה בְּדִבּוּר, כִּי בֵּאֵר לָהֶם עִנְיָנֶיהָ הָרַבִּים:

וְאִלּוּ הָיְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת מִכְתָּב אֶחָד מִן הַחוֹזִים בַּכּוֹכָבִים שֶׁהִגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית כֵּן, הָיָה רָאוּי לְהַאֲמִין בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁנִּתְקַיְּמוּ כָּל דְּבָרֶיהָ עַד הֵנָּה לֹא נָפַל דָּבָר אֶחָד, וְאַף כִּי אֲנַחְנוּ נַאֲמִין וּנְצַפֶּה בְּכָל לֵב לְדִבְרֵי הָאֱלֹהִים מִפִּי נְבִיאוֹ הַנֶּאֱמָן בְּכָל בֵּיתוֹ, אֲשֶׁר לֹא הָיָה לְפָנָיו וְאַחֲרָיו כְּמוֹהוּ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם: תורה מא

הֶחָמֵס, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (יואל ד) "מִצְרַיִם לְשַׁמָּה תִהְיֶה, וֶאֱדוֹם לְמִדְבָּר שְׁמָמָה תִּהְיֶה מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה", וְאוֹמֵר (עובדיה א) "מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב וְגוֹ'". **וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ •** וִיכַפֵּס אַדְמָתוֹ וְעַמּוֹ עַל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם, וְשֶׁעָשָׂה לָהֶם הָאוֹיֵב. **וְכִפֶּר •** לְשׁוֹן רִצּוּי וּפִיּוּס, כְּמוֹ (בראשית לב) "אֲכַפְּרָה פָנָיו", 'אַנְחִינֵהּ לְרֻגְזֵהּ'. **וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ •** וּמַה הִיא אַדְמָתוֹ? עַמּוֹ. כְּשֶׁעַמּוֹ מִתְנַחֲמִים, אַרְצוֹ מִתְנַחֶמֶת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים פה) "רָצִיתָ ה' אַרְצֶךָ", בַּמֶּה רָצִיתָ אַרְצֶךָ? "שַׁבְתָּ שְׁבוּת יַעֲקֹב". בְּפָנִים אֲחֵרִים הִיא נִדְרֶשֶׁת בַּ'סִּפְרֵי', וְנֶחְלְקוּ בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ כֻּלָּהּ כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי נְחֶמְיָה דּוֹרֵשׁ כֻּלָּהּ כְּנֶגֶד הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים. רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֶשָׁהּ כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל: "אָמַרְתִּי אַפְאִיהֶם", כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי עַד "וְלֹא ה' פָּעַל כָּל זֹאת". "כִּי גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה" — אִבְּדוּ תּוֹרָתִי, שֶׁהִיא לָהֶם עֵצָה נְכוֹנָה. "וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה" — לְהִתְבּוֹנֵן "אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד" מִן הָאֻמּוֹת "אֶלֶף" מֵהֶם, "אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם", "כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם", הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי עַד תַּכְלִיתוֹ. וְרַבִּי נְחֶמְיָה דּוֹרֶשָׁהּ כְּלַפֵּי הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים: "כִּי גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה", כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי תְּחִלָּה, עַד "וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים": **כִּי מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם •** שֶׁל הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים. **וּמִשַּׂדְמוֹת עֲמֹרָה וְגוֹ' •** וְלֹא יָשִׂימוּ לִבָּם לִתְלוֹת הַגְּדֻלָּה בִּי. **עֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי־רוֹשׁ •** הוּא שֶׁאָמַר: "לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר", עַל יִשְׂרָאֵל לְהַרְעִילָם וּלְהַמְרִירָם. לְפִיכָךְ "אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ", לְהַלְעִיט אוֹתָם עַל מַה שֶׁעָשׂוּ לְבָנַי: **חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם •** מוּכָן לְהַשְׁקוֹתָם עַל מַה שֶׁעוֹשִׂין לָהֶם: **פֶּתֶן עֲמָמִי •** אוֹתוֹ הַכּוֹס, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים עה) "כִּי כוֹס בְּיַד ה' וְגוֹ'": **לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם •** כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה כו) "תִּרְמְסֶנָּה רָגֶל": **כִּי־יָדִין ה' עַמּוֹ •** בְּלָשׁוֹן זֶה מְשַׁמֵּשׁ "כִּי יָדִין", בְּלָשׁוֹן 'דְּהָא', וְאֵין "יָדִין" לְשׁוֹן יִסּוּרִין, אֶלָּא כְּמוֹ: 'כִּי יָרִיב אֶת רִיבָם מִיַּד עוֹשְׁקֵיהֶם, כִּי יִרְאֶה כִּי אָזְלַת יָד וְגוֹ'': **וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ •** וְהָאוֹיֵב יֹאמַר: "אֵי אֱלֹהֵימוֹ", שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר טִיטוּס הָרָשָׁע כְּשֶׁגִּדֵּר אֶת הַפָּרֹכֶת, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (מיכה ז) "וְתֵרֶא אוֹיַבְתִּי וּתְכַסֶּהָ בּוּשָׁה, הָאוֹמְרָה אֵלַי אַיֵּו ה' אֱלֹהֶיךָ": **רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי וְגוֹ' •** אָז יְגַלֶּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יְשׁוּעָתוֹ, וְיֹאמַר: "רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא", מֵאִתִּי בָּאת עֲלֵיהֶם הָרָעָה, וּמֵאִתִּי תָּבֹא עֲלֵיהֶם הַטּוֹבָה. **וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל •** מִי שֶׁיַּצִּיל אֶתְכֶם מִן הָרָעָה אֲשֶׁר אָבִיא עֲלֵיכֶם: **כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי •** כְּמוֹ 'כִּי נָשָׂאתִי', תָּמִיד אֲנִי מַשְׁרֶה מְקוֹם שְׁכִינָתִי בַּשָּׁמַיִם, כְּתַרְגּוּמוֹ. אֲפִלּוּ חַלָּשׁ לְמַעְלָה וְגִבּוֹר לְמַטָּה, אֵימַת הָעֶלְיוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁגִּבּוֹר מִלְּמַעְלָה וְחַלָּשׁ מִלְּמַטָּה. **יָדִי •** מְקוֹם שְׁכִינָתִי, כְּמוֹ (במדבר ב) "אִישׁ עַל יָדוֹ", וְהָיָה בְּיָדִי לְהִפָּרַע מִכֶּם, אֲבָל אָמַרְתִּי שֶׁחַי אָנֹכִי לְעוֹלָם, אֵינִי מְמַהֵר לִפְרֹעַ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ לִי שָׁהוּת בַּדָּבָר, כִּי אֲנִי חַי לְעוֹלָם, וּבְדוֹרוֹת אַחֲרוֹנִים אֲנִי נִפְרָע מֵהֶם, וְהַיְכֹלֶת בְּיָדִי לִיפָּרַע מִן הַמֵּתִים וּמִן הַחַיִּים. מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לָמוּת, מְמַהֵר נִקְמָתוֹ לִיפָּרַע בְּחַיָּיו, כִּי שֶׁמָּא יָמוּת הוּא אוֹ אוֹיְבוֹ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא רָאָה נִקְמָתוֹ מִמֶּנּוּ, אֲבָל אֲנִי חַי לְעוֹלָם וְאִם יָמוּתוּ הֵם וְאֵינִי נִפְרָע בְּחַיֵּיהֶם, אֶפָּרַע בְּמוֹתָם: **אִם שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי •** הַרְבֵּה 'אִם' יֵשׁ שֶׁאֵינָם תְּלוּיִים, כְּשֶׁאֲשַׁנֵּן בְּרַק חַרְבִּי וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה.

◆ שבת קודש י"ג תשרי ◆

(מד) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה־הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן:**

מד **וַאֲתָא** מֹשֶׁה **וּמַלִּיל יָת כָּל פִּתְגָמֵי תֵּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָם עַמָּא הוּא וְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן:**

רש"י ◄ **הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן •** (סוטה יג) שַׁבָּת שֶׁל דִּיוּזְגֵי הָיְתָה, נִטְלָה רְשׁוּת מִזֶּה וְנִתְּנָה לָזֶה. הֶעֱמִיד לוֹ מֹשֶׁה מְתֻרְגְּמָן לִיהוֹשֻׁעַ, שֶׁיְּהֵא דּוֹרֵשׁ בְּחַיָּיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: 'בְּחַיֵּי רַבְּךָ לֹא הָיָה לְךָ לְהָרִים רֹאשׁ'. וְלָמָּה קוֹרְאֵהוּ כָּאן 'הוֹשֵׁעַ'? לוֹמַר שֶׁלֹּא זָחָה דַּעְתּוֹ עָלָיו, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְּנָה לוֹ גְּדֻלָּה, הִשְׁפִּיל עַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר מִתְּחִלָּתוֹ (ספרי).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כט עמ' 201)

הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן (לב, מד) **וְלָמָּה קוֹרְאֵהוּ כָּאן הוֹשֵׁעַ . . שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְּנָה לוֹ גְּדֻלָּה הִשְׁפִּיל עַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר מִתְּחִלָּתוֹ** (רש"י) כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי זוֹכֶה לִגְדֻלָּה, גַּדְלוּת שֶׁל שְׁרָרָה אוֹ גַּדְלוּת בְּעִנְיָן אַחֵר, שֶׁזּוֹכֶה לִבְרָכוֹת נַעֲלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם - הוּא עָלוּל לַחֲשֹׁב, שֶׁמִּזֶּה גּוּפָא שֶׁהוּא זָכָה לְכָךְ, סִימָן שֶׁהוּא רָאוּי לַדָּבָר, וּכְתוֹצָאָה מִכָּךְ תִּהְיֶה אֶצְלוֹ תְּנוּעָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁל הַרְחָבַת הַדַּעַת וְרוֹמְמוּת. לוֹמְדִים אָנוּ מִיהוֹשֻׁעַ, שֶׁאַדְּרַבָּה: דַּוְקָא מִי שֶׁזּוֹכֶה לִגְדֻלָּה צָרִיךְ לְהַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּתְחִלָּתוֹ. וְזֶהוּ גַּם הַכְּלִי לְכָךְ שֶׁהַגְּדֻלָּה תִּתְקַיֵּם בְּיָדוֹ.

(מה) **וַיְכַל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל:**

מה **וְשֵׁצִי מֹשֶׁה לְמַלְּלָא יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל:**

(מו) **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שִׂימוּ לְבַבְכֶם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵעִיד בָּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תְּצַוֻּם אֶת־בְּנֵיכֶם לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:**

מו **וַאֲמַר לְהוֹן שַׁוּוּ לִבְּכוֹן לְכָל פִּתְגָמַיָּא דִּי אֲנָא מַסְהֵד בְּכוֹן יוֹמָא דֵּין דִּי תְּפַקְּדוּן יָת בְּנֵיכוֹן לְמִטַּר לְמֶעְבַּד יָת כָּל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא:**

רש"י◄ **שִׂימוּ לְבַבְכֶם •** צָרִיךְ אָדָם שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו וְאָזְנָיו וְלִבּוֹ מְכֻוָּנִים לְדִבְרֵי תּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל מ) "בֶּן אָדָם רְאֵה בְעֵינֶיךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְׁמָע וְשִׂים לִבְּךָ וְגוֹ'", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמַה תַּבְנִית הַבַּיִת, שֶׁהוּא נִרְאֶה לָעֵינַיִם וְנִמְדָּד בְּקָנֶה, צָרִיךְ אָדָם שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו וְאָזְנָיו וְלִבּוֹ מְכוּוָּנִים לְהָבִין – דִּבְרֵי תּוֹרָה, שֶׁהֵן כַּהֲרָרִין הַתְּלוּיִן בִּשְׂעָרָה, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ יום ב' דראש השנה, ה'תשכ"ח

רַשִׁ"י מְשַׁנֶּה מִסֵּדֶר הַכָּתוּב בִּיְחֶזְקֵאל: עֵינַיִם אָזְנַיִם וְלֵב, וְכוֹתֵב: עֵינַיִם לֵב וְאָזְנַיִם - כִּי בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י מְדַבֵּר בְּנוֹגֵעַ לַתּוֹרָה. וְאִילוּ בִּיְחֶזְקֵאל מְדַבֵּר בְּנוֹגֵעַ לָעוֹלָמוֹת, שֶׁהָעִנְיָן הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה שֶׁבּוֹ הוּא בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ:

בַּתּוֹרָה - הַסֵּדֶר הוּא "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע". וְהַיְנוּ, שֶׁקֹּדֶם הַשְּׁמִיעָה (לֹא שְׁמִיעָה כִּפְשׁוּטָהּ, שֶׁמּוּכְרַחַת לִהְיוֹת קֹדֶם הָעֲשִׂיָּה, כְּדֵי לָדַעַת מַה לַּעֲשׂוֹת, אֶלָּא שְׁמִיעָה) שֶׁפֵּירוּשָׁהּ הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּ'נַעֲשֶׂה', קַבָּלַת עוֹל. וְלָכֵן הַסֵּדֶר הוּא: לֵב - קַבָּלַת עוֹל, וְאַחַר־כָּךְ אָזְנַיִם - שְׁמִיעָה, הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה.

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר: לְכֹל־לְרֹאשׁ צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הָרְאִיָּה (עֵינַיִם), שֶׁהוּא עִנְיַן הַחָכְמָה, אֱמוּנָה; וּלְאַחֲרֵי־זֶה בָּא עִנְיַן הַ'קַּבָּלַת עוֹל' (לֵב), וְאַחַר־כָּךְ בָּא עִנְיַן הַשְּׁמִיעָה (אָזְנַיִם).

אֲבָל בָּעוֹלָמוֹת - הַסֵּדֶר הוּא שֶׁלְּכֹל־לְרֹאשׁ צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דִּיחוּד חָכְמָה־וּבִינָה, עֵינַיִם (חָכְמָה) וְאָזְנַיִם (בִּינָה), וְאַחַר־כָּךְ בָּא עִנְיַן הַדַּעַת, שֶׁקְּשׁוּר עִם הֶרְגֵּשׁ הַלֵּב - "לֵב לָדַעַת"; וּלְאַחֲרֵי־זֶה הִנֵּה "לִבָּא פָּלִיג לְכָל שַׁיְיפִין", וְעַד שֶׁנַּעֲשָׂה בִּנְיַן הַבַּיִת (עַל־יְדֵי שִׁבְעַת יְמֵי הַבִּנְיָן) בִּשְׁלֵמוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהוּא תַּכְלִית הָעֲלִיָּה שֶׁבָּעוֹלָם, כַּנַ"ל.

וְסֵדֶר הַדְּבָרִים - שֶׁתְּחִלָּה יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן כְּפִי שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה, וּבִלְשׁוֹן רַשִׁ"י "וְכֵן הוּא אוֹמֵר", וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁךְ גַּם בָּעוֹלָם, בְּנוֹגֵעַ לְבֵית־הַמִּקְדָּשׁ.

וְיֵשׁ לְבָאֵר גַּם אֶת הָעִנְיָן שֶׁ"דִּבְרֵי תּוֹרָה" הֵם "כַּהֲרָרִין הַתְּלוּיִן בִּשְׂעָרָה" עַל־פִּי 'יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה' - שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי שֶׁהַתּוֹרָה נִסְעָה וְיָרְדָה כוּ' עַד שֶׁבָּאָה לָעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, הֲרֵי הִיא לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה. וְזֶהוּ עִנְיַן הֲרָרִין הַתְּלוּיִן בִּשְׂעָרָה, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁתְּלוּיִין בִּשְׂעָרָה, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה, הֲרֵי זֶה נִשְׁאָר "הֲרָרִין", כְּפִי שֶׁהֵם לְמַעְלָה.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם:

יְדוּעָה הַשִּׂיחָה שֶׁל כ"ק מו"ח אַדְמו"ר מִשְּׁנוֹת הַצַּדִּי"ק, שֶׁבָּהּ מְדַבֵּר אוֹדוֹת הָעִנְיָן דְּ"שִׂימוּ לְבַבְכֶם", וּמְבָאֵר, שֶׁמֹּשֶׁה הוּא מַדְרֵגַת חָכְמָה דַּאֲצִילוּת, וְהָיָה מַשְׂכִּיל נִפְלָא, אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן הָיָה דִּבּוּרוֹ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ "עוֹבֵד".

[וְאוֹמֵר שָׁם דָּבָר נִפְלָא ("אַ פֶּלֶא'דִיקֶער וָואוְרְט") - שֶׁמִּצַּד זֶה יֵשׁ יִתְרוֹן בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה עַל מַדְרֵגַת חָכְמָה דַּאֲצִילוּת, וּמוּבָן, שֶׁמִּצַּד מַעֲלָה זוֹ, הִנֵּה חָכְמָה דַּאֲצִילוּת מְקַנְּאָה בְּמֹשֶׁה!].

וְזֶהוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה הִתְחִיל מֹשֶׁה לְדַבֵּר "עֶרְנְסְטֶע רַייד", וְאָמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל "שִׂימוּ לְבַבְכֶם".

וְעִנְיָן זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם אֵצֶל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - מִצַּד בְּחִינַת מֹשֶׁה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, שֶׁפּוֹעֶלֶת שֶׁגַּם עִנְיַן הַיִּרְאָה יִהְיֶה אֶצְלוֹ "מִילְתָא זוּטְרָתִי", כִּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא.

וְהָעִנְיָן דְּ"שִׂימוּ לְבַבְכֶם" צָרִיךְ לִפְעֹל עָלָיו לַעֲסֹק גַּם עִם הַזּוּלַת - כְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב: "אֲשֶׁר תְּצַוּוּם אֶת בְּנֵיכֶם", כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ - אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים"; וְזוֹהִי הַהוֹכָחָה שֶׁיֵּשׁ אֶצְלוֹ הָעִנְיָן דְּ"שִׂימוּ לְבַבְכֶם", וְאִם חָסֵר בִּפְעוּלָּה עִם הַזּוּלַת, הֲרֵי זוֹ הוֹכָחָה עַל הַחִסָּרוֹן בְּעַצְמוֹ.

וּכְסִיּוּם הַכָּתוּב: "וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים וְגוֹ'", וְעַד "לִרְשָׁתָהּ" - יְרוּשַׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁעִנְיַן הִירוּשָׁה הוּא אֲפִילּוּ אֵצֶל תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ, וּבְאֹפֶן שֶׁ"אֵין לָהּ הֶפְסֵק", בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

הָאָמוּר לְעֵיל בְּעִנְיַן "שִׂימוּ לְבַבְכֶם" - מְכֻוָּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּבְכֹדֵי שֶׁיָּבֹא בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין זֶה עִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה בְּלֵבַד (אַף־עַל־פִּי שֶׁזֶּהוּ הָעִיקָּר) שֶׁאֲמָרוֹ מֹשֶׁה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְאַנְשֵׁי דּוֹרוֹ, אֶלָּא זֶהוּ עִנְיָן שֶׁנּוֹגֵעַ לְכָל הַזְּמַנִּים, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בְּפֹעַל בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד.

וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה כָּל אֶחָד 'בַּעַל־הַבַּיִת' עַל חֲמִשָּׁת הָאֲבָרִים, עֵינַיִם אָזְנַיִם וְכוּ', וְעַד שֶׁנַּעֲשָׂה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּ"תְּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ", וּמִתּוֹךְ בְּרִיאוּת הַגּוּכוֹנָה, בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת, בְּטוּב הַנִּרְאֶה וְהַנִّגְלֶה.

וְעַד לְטוּב הָאֲמִתִּי שֶׁבָּאִים מִתּוֹךְ רִיקוּד ("אַרַיינְטַאנְצֶן") אֶל הַגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

(מז) כִּי לֹא־דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם כִּי־הוּא חַיֵּיכֶם וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ פ

מז אֲרֵי לָא פִּתְגָם רֵקָא הוּא מִנְּכוֹן אֲרֵי הוּא חַיֵּיכוֹן וּבְפִתְגָמָא הָדֵין תּוֹרְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא תַּמָּן לְמֵירְתַהּ׃

רש"י◄ **כִּי לֹא־דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם •** לֹא לְחִנָּם אַתֶּם יְגֵעִים בָּהּ, כִּי הַרְבֵּה שָׂכָר תָּלוּי בָּהּ, "כִּי הוּא חַיֵּיכֶם". דָּבָר אַחֵר: אֵין לְךָ דָּבָר רֵיקָן בַּתּוֹרָה שֶׁאִם תִּדְרְשֶׁנּוּ שֶׁאֵין בּוֹ מַתַּן שָׂכָר, תֵּדַע לְךָ שֶׁכֵּן אָמְרוּ חַז"ל: (בראשית לו) "וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע, וְתִמְנַע הָיְתָה פִּילֶגֶשׁ וְגוֹ'", לְפִי שֶׁאָמְרָה: 'אֵינִי כְּדַאי לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה, הַלְוַאי וְאֶהְיֶה פִּילַגְשׁוֹ', וְכָל־כָּךְ לָמָּה? לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁהָיוּ שִׁלְטוֹנִים וּמְלָכִים מִתְאַוִּים לִידָּבֵק בְּזַרְעוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שמחת תורה תשכ"ב – תורת מנחם התוועדויות כרך לב עמ' 128)

וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים (לב, מז)

הָיָה מְהַלֵּךְ בַּמְּבוּאוֹת הַמְּטֻנָּפוֹת לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע . . אִם הָיָה קוֹרֵא וּבָא, פּוֹסֵק . . עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים (ברכות כד, ב)

יֵשׁ לִתְמֹהַּ, הֵיכָן נִרְמְזָה הֲלָכָה זוֹ בַּפָּסוּק. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה דִּבּוּר עִנְיָנוֹ רִבּוּי - הַסְבָּרָה וְהִתְחַלְּקוּת לִפְרָטִים. וּמִזֶּה, שֶׁ"דָּבָר" לְשׁוֹן יָחִיד (בְּנִגּוּד לְ"שִׁימוּ לְבַבְכֶם לְכָל הַדְּבָרִים", לְשׁוֹן רַבִּים), מוֹרֶה עַל שְׁלִילַת הַדִּבּוּר, אֲבָל לֹא שְׁלִילָה מֻחְלֶטֶת, שֶׁאָז אֵין זֶה דִּבּוּר כְּלָל, אֶלָּא הַפְסָקָה בְּאֶמְצַע הַדִּבּוּר. וְהֵיכָן מָצִינוּ שֶׁיֵּשׁ לְהַפְסִיק אֶת הַדִּבּוּר בַּתּוֹרָה - בְּמִי שֶׁלּוֹמֵד בַּדֶּרֶךְ וּבָא לְמָבוֹא שֶׁאֵינוֹ נָקִי.

(מח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר׃

מח וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין לְמֵימָר׃

רש"י◄ **וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה •** בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נֶאֱמַר "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה": נֶאֱמַר בְּנֹחַ (שם ז) "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְגוֹ'", בְּמַרְאִית אוֹרוֹ שֶׁל יוֹם, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּנֵי דּוֹרוֹ אוֹמְרִים: 'בְּכָךְ וְכָךְ, אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין בּוֹ, אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִיכָּנֵס בַּתֵּבָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אָנוּ נוֹטְלִין כַּשִּׁילִין וְקַרְדֻּמּוֹת וּמְבַקְּעִין אֶת הַתֵּבָה'. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: 'הֲרֵינִי מַכְנִיסוֹ בַּחֲצִי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ כֹּחַ לִמְחוֹת, יָבֹא וְיִמְחֶה'. בְּמִצְרַיִם נֶאֱמַר: (שמות יב) "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה'", לְפִי שֶׁהָיוּ מִצְרִיִּים אוֹמְרִים: 'בְּכָךְ וְכָךְ אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין בָּהֶם, אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתָם לָצֵאת, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אָנוּ נוֹטְלִין סְיָפוֹת וּכְלֵי זַיִן וְהוֹרְגִין לָהֶם'. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: 'הֲרֵינִי מוֹצִיאָן בַּחֲצִי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כֹּחַ לִמְחוֹת, יָבֹא וְיִמְחֶה'. אַף כָּאן בְּמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה נֶאֱמַר: "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: 'בְּכָךְ וְכָךְ אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין בּוֹ, אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ, אָדָם שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהִגִּיז לָנוּ אֶת הַשְּׂלָו, וְהֶעֱלָה לָנוּ אֶת הַבְּאֵר, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ'. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: 'הֲרֵינִי מַכְנִיסוֹ בַּחֲצִי הַיּוֹם וְכוּ'".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יט פרשת האזינו)

הַהוֹרָאָה הַנִּלְמֶדֶת מִכָּךְ לַעֲבוֹדַת ה' שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד הִיא: בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל כָּל יְהוּדִי קַיֶּמֶת "בְּחִינַת" מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, כְּפִי שֶׁמַּסְבִּיר אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בְּהַרְחָבָה בַּתַּנְיָא. יָכֹל אֲפוֹא הַיְּהוּדִי לִטְעוֹן: אִם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רוֹצֶה שֶׁאֶלְמַד תּוֹרָה וַאֲקַיֵּם מִצְוֹת, מַדּוּעַ הוּא קָבַע שֶׁבְּחִינַת מֹשֶׁה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ תִּהְיֶה בְּהֶעְלֵם, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁנִּיתַּן לְחַשּׁוֹב שֶׁאֵין הִיא קַיֶּמֶת כְּלָל חַס־וְשָׁלוֹם, וּבְגִלּוּי חָשִׁים רַק אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית?

הַתְּשׁוּבָה עַל כָּךְ הִיא, שֶׁזּוֹהִי טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, כִּי דַּוְקָא כָּךְ מִתְהַוֶּה הָעִנְיָן שֶׁל "**בְּעֶצֶם** הַיּוֹם הַזֶּה": רַק כַּאֲשֶׁר מְשִׁקַּעַת כָּאן **עֲבוֹדָה** - כַּאֲשֶׁר הַיְּהוּדִי עָמַל כְּדֵי לְהָסִיר אֶת הַהַסְתָּרָה הַקַּיֶּמֶת בּוֹ וּבְעוֹלָם בִּכְלָל - רַק אָז מִתְגַּלֶּה הָ"עֶצֶם", עַצְמִיּוּתוֹ שֶׁל הַיְּהוּדִי, וְאָז רוֹאִים שֶׁהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר הוּא רַק הֲכָנָה לְהִתְעַלּוּת הַבָּאָה לְאַחֲרֵיהֶם, לִגְאֻלָּה עַל־יְדֵי בְּחִינַת מֹשֶׁה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, וּמִגְּאֻלָּה פְּרָטִית לִגְאֻלָּה כְּלָלִית, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה הוּא גּוֹאֵל רִאשׁוֹן, הוּא גּוֹאֵל אַחֲרוֹן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יט עמוד 343 – מתוך 'לקראת שבת')

עִבּוּב מִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר:

בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נֶאֱמַר בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, נֶאֱמַר בְּנֹחַ . . בְּמִצְרַיִם נֶאֱמַר . . בְּמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה נֶאֱמַר.. (לב, מח. ובפירוש רש"י).

וְצָרִיךְ לְהָבִין, בִּשְׁלָמָא בְּנֹחַ חָשְׁבוּ בְּנֵי דּוֹרוֹ לַעֲצֹר אֶת נֹחַ מִלְּהִכָּנֵס לַתֵּבָה, וְכֵן הַמִּצְרִיִּים חָשְׁבוּ לִמְנוֹעַ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָצֵאת מֵאַרְצָם, אֲבָל אֵיךְ חָשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִמְנֹעַ מִיתָה,

דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּכֹחָם?

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה: מִצִּווּי הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה "עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה", וּבַיּוֹם שֶׁ"הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי", הֵבִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּיתָתוֹ תְּלוּיָה בַּעֲלִיָּה לְהַר הָעֲבָרִים בְּיוֹם זֶה שֶׁמָּלְאוּ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו, וְלָכֵן חָשְׁבוּ שֶׁאִם מֹשֶׁה לֹא יִהְיֶה בְּיוֹם זֶה בָּהָר, תִּתְבַּטֵּל הַגְּזֵרָה. (ועל־דרך מה שכתב רש"י שאחרי כיבוש ארץ סיחון ועוג, חשב משה שהותר הנדר).

עֶצֶם הַקִּיּוּם דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל – "יוֹם הַזֶּה"

וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: (לב, מח)

וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהַטַּעַם שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל אֵין אָנוּ מַנִּיחִים אוֹתוֹ, אַף שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה הַגְּזֵרָה עַל פְּטִירַת מֹשֶׁה, הוּא מִשּׁוּם שֶׁמִּיתַת מֹשֶׁה הוּא עִנְיָן הַשַּׁיָּךְ לַצִּבּוּר, וּתְשׁוּבַת הַצִּבּוּר יְכוֹלָה לְבַטֵּל גְּזַר דִּין, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּחְתַּם (ראש השנה יח, א). וְהַטַּעַם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הִצְלִיחוּ בֶּאֱמֶת לְבַטֵּל הַגְּזֵרָה, מְרַמֵּז הַפָּסוּק בְּאָמְרוֹ "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", דְּ"הַיּוֹם הַזֶּה" פְּטִירַת מֹשֶׁה נוֹגֵעַ בְּעֶצֶם הַקִּיּוּם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. שֶׁכֵּן כַּמְּבֹאָר בִּסְפָרִים (מגלה עמוקות ועוד), אִלּוּ מֹשֶׁה הָיָה מַכְנִיס אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לִהְיוֹת גָּלוּת אַחַר־כָּךְ, וּמִמֵּילָא הָעֹנֶשׁ לֹא הָיָה בְּאֹפֶן שֶׁל "שָׁפַךְ הַקָּבָּ"ה חֲמָתוֹ עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים" אֶלָּא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חַס־וְשָׁלוֹם, וּמִטַּעַם זֶה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת "עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים".

(מט) עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר־נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲחֻזָּה:

מט סַק לְטוּרָא דַעֲבָרָאֵי הָדֵין טוּרָא דְּנְבוֹ דִּי בְּאַרְעָא דְמוֹאָב דִּי עַל אַפֵּי יְרֵחוֹ וַחֲזֵי יָת אַרְעָא דִכְנַעַן דִּי אֲנָא יָהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחֲסָנָא:

(נ) וּמֻת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שָׁמָּה וְהֵאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ בְּהֹר הָהָר וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו:

נ וּמוּת בְּטוּרָא דִי אַתְּ סָלֵק לְתַמָּן וְאִתְכְּנֵשׁ לְעַמָּךְ כְּמָא דְמִית אַהֲרֹן אָחוּךְ בְּהוֹר טוּרָא וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ:

רש"י◄ כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ • בְּאוֹתָהּ מִיתָה שֶׁרָאִיתָ וְחָמַדְתָּ אוֹתָהּ, שֶׁהִפְשִׁיט מֹשֶׁה אֶת אַהֲרֹן בֶּגֶד רִאשׁוֹן וְהִלְבִּישׁוֹ לְאֶלְעָזָר, וְכֵן שֵׁנִי וְכֵן שְׁלִישִׁי, וְרָאָה בְּנוֹ בִּכְבוֹדוֹ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: 'אַהֲרֹן אָחִי, עֲלֵה לַמִּטָּה'! וְעָלָה. 'פְּשֹׁט יָדֶיךָ'! וּפָשַׁט. 'פְּשֹׁט רַגְלֶיךָ'! וּפָשַׁט. 'עֲצֹם עֵינֶיךָ'! וְעָצַם. 'קְמֹץ פִּיךָ'! וְקָמַץ, וְהָלַךְ לוֹ. אָמַר מֹשֶׁה: אַשְׁרֵי מִי שֶׁמֵּת בְּמִיתָה זוֹ.

(נא) עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

נא עַל דִי שַׁקַּרְתּוּן בְּמֵימְרִי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי מַצּוּת רְקָם מַדְבְּרָא דְצִן עַל דִי לָא קַדִּשְׁתּוּן יָתִי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי • גְּרַמְתֶּם לִמְעֹל בִּי. עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי • גְּרַמְתֶּם לִי שֶׁלֹּא אֶתְקַדֵּשׁ, אָמַרְתִּי לָכֶם: (במדבר כ) "וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע", וְהֵם הִכּוּהוּ, וְהֶצְרְכוּ לְהַכּוֹתוֹ פַּעֲמַיִם, וְאִלּוּ דִּבְּרוּ עִמּוֹ וְנָתַן מֵימָיו בְּלֹא הַכָּאָה, הָיָה מִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: 'וּמַה הַסֶּלַע הַזֶּה שֶׁאֵינוֹ לְשָׁכָר וְלֹא לְפֶרְעָנוּת, אִם זָכָה אֵין לוֹ מַתַּן שָׂכָר, וְאִם חָטָא אֵינוֹ לוֹקֶה, כָּךְ מְקַיֵּם מִצְוַת בּוֹרְאוֹ, אָנוּ לֹא כָּל־שֶׁכֵּן'?.

(נב) כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

נב אֲרֵי מִקֳּבֵל תֶּחֱזֵי יָת אַרְעָא וּלְתַמָּן לָא תֵעוּל לְאַרְעָא דִי אֲנָא יָהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: פ פ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רס"ו◄ **כִּי מִנֶּגֶד • מֵרָחוֹק. תִּרְאֶה וְגוֹ' • כִּי אִם לֹא תִּרְאֶנָּה עַכְשָׁו, לֹא תִּרְאֶנָּה עוֹד בְּחַיֶּיךָ. וְשָׁמָּה לֹא תָּבוֹא • כִּי יָדַעְתִּי כִּי חֲבִיבָה הִיא לְךָ, עַל כֵּן אֲנִי אוֹמֵר לְךָ: 'עֲלֵה וּרְאֵה':**

נ"ב פסוקים, כל"ב סימן. חסלת פרשת האזינו

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנו - רנט

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב אלול, תשי"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מי"ד אלול, בו מודיע ע"ד יום הולדת שלו ביום ו' תשרי הבע"ל ושואל סדר ליום זה.

הנה בטח יעלה לתורה, ובמשך היום יתבודד איזה משך זמן כמבואר בהיום יום די"א ניסן ובעת ההתבודדות יתבונן בהשנה שעברה עליו ויתעורר להחלטות טובות לשנה הבע"ל, וכן יתן לצדקה קודם תפלת שחרית ומנחה ואם באפשרי ישתדל לחזור מאמר דא"ח בפני קבוצה גדולה או קטנה עכ"פ כמובן אשר כל הנ"ל צריך להיות בלי בליטות.

וכיון שמזכיר במכתבו אשר יש אצלו שגיאות בחזרת פרקי התניא, אשר כמבואר במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (בס' קיצורים לתניא) הוא תורה שבכתב דתורת החסידות, הרי עליו להשתדל לתקן השגיאות ולהתחיל בזה תיכף בקבל[ת] מכתב זה באופן אשר עד ליום ההולד[ת] שלו יתקן חלק חשוב מהשגיאות.

מסיים במכתבו אשר מפני כמה סיבות מתחיל להתפלל בשבת קרוב לשעה ב', ולא טובה בעיני שמועה זו כלל, כי אין לעשות קביעות מהנהגות כמו אלו, ומובן החילוק בין אם מתחיל בשעה מוקדמת ומסיים בשעה מאוחרת או שמתחיל [מ]לכתחלה בשעה ב' ויתייעץ עם זקני אנ"ש במקומו אשר יתנו לו הוראות בזה איך לתקן שלא יוצרך לקצר בההכנה הנחוצה לעבודת התפלה ובעניני התפלה עצמה ובכל אופן לא יתחיל תפלתו אחר חצות.

מ"ש אשר ההתבוננות שלו לא שוה כלום, הנה מובן הדבר שאין זה מתאים כלל וכלל ואין לומר כן, כי הרי מתבונן בענינים דתורת אלקים חיים שנמסרו לנו ע"י נשיאינו הק' שדבריהם חיים וקיימים לעד וסוכ"ס פועלים פעולתם אם בגלגול זה או בגלגול אחר (כמבואר בהר"ד לפני התלמידים - דחנוכה - שבגלגול אחר אפשר להיות בחיים חיותו כשמתהפך מן הקצה אל הקצה), ובמילא ח"ו לבטל ענינים כאלו ב"לא כלום", רק מפני שאין ניכר עדיין פעולתם בגלוי, ומובן ג"כ שאין בזה סתירה להמבואר בכ"מ בפחיתות ערך המתבונן, כיון שהעילוי שבהתבוננות אין זה מכחו ועוצם ידו וכמבואר בקונטרס ומעין. ובכ"מ.

בטח יש לו קביעות שיעור בדא"ח הן למיגרס והן לעיונא ולמותר לעוררו על שמירת שלשת השיעורים [השוים] לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר והם [ב]חומש תהלים ותניא כידוע.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה [ל] הביע ברכתי לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ז' תשרי מפרק לט עד סוף פרק מג ופרקים קו-קח	**יום רביעי - י' תשרי** פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט ופרקים קטו-קנ
יום שני - ח' תשרי מפרק מד עד סוף פרק מח ופרקים קט-קיא	**יום חמישי - י"א תשרי** פרק כ, מפרק ס עד סוף פרק סה
יום שלישי - ט' תשרי פרק כ, מפרק מט עד סוף פרק נד ופרקים קיב-קיד	**יום שישי - י"ב תשרי** פרק כ, מפרק סו עד סוף פרק סח
שבת קודש - י"ג תשרי פרק כ מפרק סט עד סוף פרק עא	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ז' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 262, אמנם מציאותו... עד עמ' 262, כנ"ל.

אֲמָנָם מְצִיאוּתוֹ וּמָהוּתוֹ שֶׁל אוֹר הָאֵין־סוֹף – עצמו, **אֵינוֹ בְּגֶדֶר מָקוֹם כְּלָל,** – שנאמר שב"אצילות" נמצא "אור אין סוף" באופן אחד ובבריאה־יצירה־עשיה ופרטיו – באופן אחר, אלא הוא **וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין** – כל העולמות, **כְּשָׁוֶה, וְ"אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא"** – אומר הקדוש ברוך הוא, **בְּהַשְׁוָאָה אַחַת,** – שכשם שהוא מלא בשמים כך הוא מלא בארץ, **וְ"לֵית אֲתַר פָּנוּי מִנֵּיהּ"** – אין מקום ומדריגה שהוא פנוי וריק ממנו יתברך, **אַף בָּאָרֶץ הַלֵּזוּ הַגַּשְׁמִית, רַק שֶׁהוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף וְסוֹבֵב,** – אין הוא מאיר בפנימיות, שיורגש כפי שהחיות מורגשת, אלא הוא באופן של מקיף והעלם, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר הַפֵּרוּשׁ** – של "סובב כל עלמין", **בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים,** – בחלק הראשון של ספר ה"תניא"[42], **וְלֹא הִתְפַּשְׁטוּת וְהִתְלַבְּשׁוּת הַחִיּוּת** – מה שמהות ומציאות ה"אין סוף" מלא בכל העולמות – אין זה באופן של התפשטות והתלבשות החיות, **לְהַחֲיוֹתָם וּלְהַווֹתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – שגם על ההתהוות מ"אין" ל"יש", למרות שזה על ידי כוח **נעלם** של "אור אין סוף", אבל הרי זה ענין של גילוי והתפשטות להתהוות הבאה על ידי הספירות והמדריגות הממשיכות ומגלות את הכוח הנעלם, **כִּי־אִם** – ההתפשטות לחיות ולהתהוות, באה **עַל־יְדֵי הֶאָרָה דְּהֶאָרָה וְכוּ' מְהַ"קָו", כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְגַם מֵאוֹר אֵין־סוֹף הַסּוֹבֵב וּמַקִּיף לְאַרְבַּע עוֹלָמוֹת אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה כְּשָׁוֶה,** – האור שהוא למעלה מעולמות, והשפעתו בעולמות היא רק באופן שהוא סובב ומקיף כל ארבעת העולמות בשוה, **מֵאִיר** – גם **אֶל הַקָּו הַפְּנִימִי** – שהוא אור פנימי בעולמות, **דֶּרֶךְ הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – שהכלים הרי מקיפים לאור המתלבש **בתוך** הכלים, **וּבְהֶאָרָתוֹ תּוֹךְ הַכֵּלִים - נוֹתֵן בָּהֶם כֹּחַ וָעֹז לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן.** – כפי שהוסבר לעיל, הרי התהוות הנבראים שבכל אחד מהעולמות, היא על ידי הכלים של הספירות שבאותו עולם; הרי הכוח שיש לכלים של הספירות שהאותיות יש בהן יותר ענין ההתחלקות וההגבלה מאשר הכלים. על־כל־פנים הרי אמר לעיל, שלא רק בספירות של העולמות, בנשמה, ובנפש רוח, ובכלים, יש גם מהאור הפנימי של "אור אין סוף" (ה"קו", שענינו אור שבשביל העולמות, אור שיאיר את העולמות באור פנימי ה"נרגש" בעולמות, כפי שחיות נרגשת), וגם מהאור הסובב ומקיף (אור שהוא למעלה מעולמות, והשפעתו בעולמות הוא רק באופן **זה** שהוא נשאר למעלה מהם, ואינו נרגש בהם בפנימיות), הרי לא רק **שבספירות** יש מכל אחד משני הסוגים שבאור, אלא גם בכל **נברא** יש משני הסוגים שבאור; ההבדל מתבטא רק בכך אם זה בא בהארה, או בהארה דהארה, או בהארה דהארה דהארה: כשזה בא באופן של הארה, הרי אין זה אכן העצם מ"אור אין סוף", אך זה עדיין **המהות** של "אור אין סוף"; וכשזה בא באופן של הארה דהארה, אין זה גם המהות של "אור אין סוף", כי־אם המציאות בלבד (כלומר, שאין זה ענין שמהותו אלקות, כי־אם מציאות של אלקות בלבד); אך, כשזה בא באופן של הארה דהארה דהארה, כפי שהדבר בכל הנבראים, אין זה גם לא המציאות של ההארה האלקית הקודמת, אלא זה כפי שההארה האלקית באה ומתלבשת במציאות של נברא.

להווות "יש מאין" (התהוות שבאה דוקא מעצמות "אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין") הוא מפני שמאיר בהם מ"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין". **וּמֵאַחַר שֶׁהַבְּרִיאָה הִיא עַל־יְדֵי הַכֵּלִים,** – שיש בהם הרי ענין של גבול והתחלקות, **לָזֹאת** – לכן, **הֵם הַנִּבְרָאִים בִּבְחִינַת רִבּוּי וְהִתְחַלְּקוּת** – שאחד שונה מהשני, **וּגְבוּל וְתַכְלִית,** – למרות שהכוח להתהוותם בא מה"אור הסובב" שהוא בלי גבול, אך מפני שהכוח מאיר **בתוך** הכלים, הרי ההארה האלקית שישנה על ידי הכלים, היא בחינה של התחלקות ובאופן של גבול, **וּבִפְרָט** – כפי שההארה האלקית ממנה נעשית ההתהוות, באה בגילוי, **עַל־יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** –

אגרת הקדש

אמנם מציאותו ומהותו של אור הא"ס אינו בגדר מקום כלל וסובב כל עלמין בשוה ואת השמים ואת הארץ אני מלא בהשוואה אחת ולית אתר פנוי מיניה אף בארץ הלזו הגשמית רק שהוא בבחי' מקיף וסובב וכמ"ש הפי' בלק"א ולא התפשטות והתלבשות החיות להחיותם ולהוותם מאין ליש כ"א ע"י הארה דהארה דהארה וכו' מהקו כנ"ל וגם מאור א"ס הסובב ומקיף לארבע עולמות אבי"ע בשוה מאיר אל הקו הפנימי דרך הכלים די"ס דבי"ע ובהארתו תוך הכלים נותן בהם כח ועוז לברוא יש מאין ומאחר שהבריאה היא ע"י הכלים לזאת הם הנבראים בבחינת ריבוי והתחלקות וגבול ותכלית ובפרט ע"י האותיות כנ"ל.

---

42. פרק מ"ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום שני ח' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 262, ועוד זאת... עד עמ' קלב, דמל' דאצי'.

אגרת הקדש

ועוד זאת

יתר על כן על כל הנ"ל הארה דהארה דהארה וכל הנ"ל היא מראה כחה ויכלתה ביסוד העפר הגשמי בגילוי עצום ביתר עז מיסודות העליונים ממנו וגם מצבא השמים שאין בכחם ויכלתם להוציא יש מאין תמיד כיסוד העפר המצמיח תמיד יש מאין הם עשבים ואילנות (והמזל המכה ואומר גדל היינו לאחר שכבר צמח העשב ואינו אומר לו לצמוח מאין ליש אלא מקוטן לגודל ולשאת פרי כל מין ומין בפרטי פרטיות. אבל בטרם יצמח למי יאמר כל מזל ומזל לכל עשב ועשב בפרטי פרטיות) מהכח הצומח שבו שהוא אין

להלן יסביר רבנו הזקן, שגם כפי שההארה האלקית באה במציאות של נברא, זה מתגלה דוקא בנברא כזה שבנבראים עצמם הוא מהיסוד הנמוך ביותר, יסוד העפר שלמטה מאש, רוח ומים, ובנברא המורכב בעיקר מיסוד העפר, כמו הארץ הגשמית – מתבטא בגילוי הכוח והיכולת שיש דוקא ב"עצמות אור אין־סוף" להוות "יש מאין". כוח זה הוא בעיקר ב"אור הסובב" ומתגלה על ידי ה"קו" דוקא, האור הפנימי, דבר זה נראה בבירור במה שהארץ מצמיחה, שצמיחת צמחים ואילנות גשמיים מכוח הצומח **הרוחני** שבארץ היא ענין של "יש מאין", וכוח זה מגלה הארץ תמיד, שתמיד צומחים ממנה צמחים באופן של "יש מאין", (לא רק בששת ימי בראשית, כפי שזה היה בשאר המאמרות, כמו "ישרצו המים" וכדומה, שאז, בששת ימי בראשית, הוציאו המים מכוחם הרוחני ענין של נפש חיה שבא מהמים, אך לאחרי ששת ימי בראשית כבר באה נפש חיה אחת מהשניה, ואין זה באופן של "יש מאין", ואילו הארץ – מצמיחה תמיד צמחים באופן של "יש מאין") – הרי שבארץ ישנה המעלה, שלמרות שהיא "נברא" שההארה האלקית שבה הצטמצמה באופן של הארה דהארה דהארה (שאין היא המהות של אלקות ואפילו לא המציאות של אלקות, אלא מציאות של נברא גשמי כפי שזה בארץ), בכל זאת נראה על ידה הכוח האלקי של התהוות "יש מאין", מצד זה שיש בה גם מהאור ה"סובב כל עלמין" וגם מאור ה"קו" שעל־ידו מתגלה הכוח הסובב בענין של התהוות וחיות בנבראים. טעמו של דבר מדוע דבר זה מתגלה **בארץ דוקא**, יסביר רבנו הזקן להלן, הוא מפני שהארץ היא היסוד הנמוך ביותר של העולם הגשמי, ובמקום הנמוך ביותר שבו יורדת ההארה האלקית, יש בו כוח מ"אור חוזר", המבטא בגילוי יותר את ה"עצם", מאור ומדריגה שלמעלה ממנה. ובלשון רבנו הזקן:

וְעוֹד זֹאת, יָתֵר עַל כֵּן עַל כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל[43], הֶאָרָה דְּהֶאָרָה דְּהֶאָרָה, – כפי שההארה האלקית באה בנברא באופן של הארה דהארה דהארה, שאז הרי זה כבר שלא בגילוי, לא המהות של אלקות, ואפילו לא המציאות של אלקות, ובכל זאת כבר הוסבר לעיל שיש בה גם מה"קו" – האור הפנימי וגם מהאור ה"סובב כל עלמין", **וְכָל הַנִּזְכָּר לְעֵיל** – אור ה"קו" שבה, ו"אור הסובב" שבה – בההארה האלקית שכבר באה באופן של הארה דהארה דהארה – במציאות של נברא – **הִיא מַרְאָה** – ההארה האלקית הבאה מ"מלכות דאצילות", מראה את **כֹּחָהּ וִיכָלְתָּהּ בִּיסוֹד הֶעָפָר הַגַּשְׁמִי בְּגִלּוּי עָצוּם, בְּיֹתֵר עֹז מִיסוֹדוֹת הָעֶלְיוֹנִים מִמֶּנּוּ,** – מיסוד העפר, וכמו למשל יסודות אש, רוח ומים, **וְגַם מִצְּבָא הַשָּׁמַיִם, שֶׁאֵין בְּכֹחָם וִיכָלְתָּם לְהוֹצִיא יֵשׁ מֵאַיִן תָּמִיד, כִּיסוֹד הֶעָפָר הַמַּצְמִיחַ תָּמִיד יֵשׁ מֵאַיִן, הֵם עֲשָׂבִים וְאִילָנוֹת** – הצומחים מכוח הצומח הרוחני באופן של "יש מאין". שהרי גם אלה שצומחים על ידי זריעה ונטיעה, יסביר להלן, שזה כמו "יש מאין", שכן מה שזורעים נרקב כולו בארץ, הזריעה משמשת כ"העלאת מ"ן" בלבד (התעוררות של כוח הצומח), ובמיוחד אלה שצומחים בלי זריעה ונטיעה כלל, (**וְהַמַּזָּל הַמַּכֶּה וְאוֹמֵר "גְּדֵל"**, – שחכמינו ז"ל[44] הרי אומרים שאין עשב למטה שאין לו מזל למעלה המכה בו ואומר לו גדל. הרי, שהצמיחה היא לא כולה מכוח הצומח שבארץ אלא מה"מזל" שברקיע בא ענין הצמיחה? אומר על כך רבנו הזקן: **הֵינוּ לְאַחַר שֶׁכְּבָר צָמַח הָעֵשֶׂב,** – שכבר נעשה מציאותו של "יש" (עשב), אלא שעליו לצמוח ולגדול, ואילן שעושה פירות הרי צריך שיהיה בהם טעם, מתיקות או חמיצות, הרי זה בא מן המזל, **וְאֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ לִצְמֹחַ מֵאַיִן לְיֵשׁ** – שתתהווה מציאות העשב או האילן, **אֶלָּא מִקָּטֶן לְגָדֵל, וְלָשֵׂאת פְּרִי כָּל מִין וָמִין בִּפְרָטֵי פְּרָטִיּוּת.** – שישנם אילנות המוציאים פירות מתוקים, וישנם אילנות המוציאים פירות חמוצים וכדומה, הרי זה בא מהמזל שברקיע. ב"אור התורה" פרשת במדבר[45] אומר ה"צמח צדק", שהמזל משפיע התעוררות בכוח הצומח שמתבטא בעשב או באילן שיצמיח, אך עצם הצמיחה הוא מכוח הצומח עצמו, ובמקום אחר ב"אור התורה"[46] מפרש ה"צמח צדק", שענין ה"הכאה" של המזל הוא, שבשעה שהמזל מאיר על העשב או האילן שאליו הוא שייך, משפיע הדבר בעשב או באילן המשכה לשרשו, ומההמשכה לשרשו הוא הולך וגדל יותר ויותר. **אֲבָל בְּטֶרֶם יִצְמָח - לְמִי יֹאמַר כָּל מַזָּל וּמַזָּל לְכָל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב בִּפְרָטֵי פְּרָטִיּוּת)** – הרי אומרים שהמזל "מכה **בו**" (בעשב), ואומר לו "גדל", וכשהעשב אינו קיים עדיין – למי הוא אומר גדל? אלא, כאמור, הכוונה היא לאחרי שהעשב כבר קיים במציאות של "יש", על הצמיחה מקטן לגדול וכו' על כך באה האמירה והכוח מהמזל. על כל פנים,

43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"הערות ותיקונים": צ"ע הל' והכוונה". 44. ב"ר פ"י, ו. 45. ע' קצו. 46. במדבר ע' תשפו.

מהדורת לוח כפולים מושא שבבר

צמיחת העשבים והאילנות היא **מֵהַכֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבּוֹ,** – שביסוד העפר **שֶׁהוּא** – כוח הצומח הוא **אַיִן** – לא מציאות גשמית, **וְרוּחָנִי, וְ** – אילו **הֵם** – העשבים והאילנות, הם **גַּשְׁמִיִּים.** – הרי שזה ענין של "יש מאין", שכפי שהוסבר לעיל, הרי הכוח ל"יש מאין" הוא דוקא ב"עצמות אין סוף" – וכוח זה מתבטא ביסוד העפר הגשמי. **וְאֵין זֹאת,** – מה שדוקא בארץ מתבטא בגילוי כוח ה"אין סוף" של "יש מאין", אין זה **אֶלָּא מִשּׁוּם דְּרַגְלֵי "אָדָם קַדְמוֹן"** – ה'רגליים' של 'אדם קדמון', **מִסְּתַיְּמִים בְּתַחְתִּית** – עולם ה־**עֲשִׂיָּה,** – ה"רגלים" המדריגות האחרונות של 'אדם קדמון' (של המחשבה הקדומה הכוללת בתוכה את כל הנבראים מהעליונים ביותר עד התחתונים ביותר), מסתיימות במדריגות התחתונות של העולם התחתון ביותר, עולם ה"עשיה", והוא יסוד העפר שבעולם ה"עשיה", **וְתַחַת רַגְלָיו** – מתחת למדריגות האחרונות של 'אדם קדמון', **מֵאִיר אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** – היכן שמסתיים האור הפנימי שהוא בהגבלה ובהתחלקות בעולמות, מאיר האור המקיף שלמעלה מעולמות, **בְּלִי הֶפְסֵק רַב בֵּינֵיהֶם,** רַק **עִגּוּלֵי "אָדָם קַדְמוֹן"** – ה"עיגולים" של 'אדם קדמון', **לְבַדּוֹ.** – שהרי במחשבה הקדומה של 'אדם קדמון' ישנם "יושר" ו"עיגולים", אור פנימי ואור מקיף, הרי היכן שמסתיים ה"יושר" והאור הפנימי של 'אדם קדמון' ונשארים רק העיגולים והמקיפים של 'אדם קדמון' (שגם העיגולים של 'אדם קדמון' הרי אינם ענין של "אין סוף" ממש כמו ה"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין") – מאיר שם "אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין", **וְגַם הַ"קַּוִּין" מֵאוֹר אֵין־סוֹף הַמִּסְתַּיֵּם בְּסִיּוּם רַגְלֵי "אָדָם קַדְמוֹן"** - **מֵאִיר מִמַּטָּה לְמַעְלָה בִּבְחִינַת "אוֹר חוֹזֵר",** – "אור חוזר" היינו – אור שכשמגיע למקום שמעבר לו אין הוא יכול להאיר, הוא מגיע חזרה באור חוזר ביתר חוזק וביתר אור מאשר האור הוא לפני שמגיע לאותו מקום. וכפי שהדבר באור השמש, שהאויר התחתון הקרוב יותר לארץ חם יותר מאשר האויר האמצעי (האויר שבאמצע, בין השמש לארץ), שכן, כאשר קרני השמש מגיעים לארץ, שמעבר לה אין הם יכולים להגיע – הוא חוזר באור חוזר, ולכן חם יותר למטה. כך הדבר ב"אור הקו" שענינו להאיר כל הנבראים באור פנימי, הרי כאשר הוא מגיע למדריגות האחרונות של המחשבה המקיפה כל העולמות והנבראים – הוא חוזר באור חוזר, **כְּמוֹ שֶׁ** – ה"קו", **הַמְלַבֵּשׁ בַּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" וְ"אַבָּא וְאִמָּא"** – חכמה־בינה **וּ"זְעִיר־אַנְפִּין" וְ"נוּקְבָא"** – ז"א (מדות) ומלכות, **דַּאֲצִילוּת - מֵאִיר בְּאוֹר חוֹזֵר מִמַّלְכוּת דַּאֲצִילוּת, וּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת הִיא** – לכן, **בְּחִינַת כֶּתֶר מִמַּטָּה לְמַעְלָה,** – בחישוב הספירות מלמטה למעלה, מ"מלכות" לספירות העליונות, הרי "מלכות" היא בחינה של "כתר" – כנזכר לעיל באגרת קודש זו, **וְ"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן".** – שב"מלכות" הרי זה, שה"תחילה" של "כתר" שלמעלה מ"חכמה", נמצאת ב"מלכות", וב"קו" הרי זה, שה"תחילה" של ה"קו" נעוצה בסוף של "רגלי אדם קדמון", המסתיימות במדריגות התחתונות של עולם ה"עשיה", ביסוד העפר; וביוון שה"קו" הרי ענינו **גילוי** של "אור אין סוף" – מתבטא לכן ביסוד העפר **יותר בגילוי** הענין של "אין סוף" בענין של "יש מאין", בענין של צמיחה, כפי שיסביר להלן. **וְכָכָה הוּא בְּסִיּוּם הַ"קַּוִּין" דְּאוֹר אֵין־סוֹף הַמִּסְתַּיֵּם בְּסִיּוּם הַ"יֹּשֶׁר" דְּרַגְלֵי "אָדָם קַדְמוֹן"** – כפי שה"רגלים" והמדריגות התחתונות של 'אדם קדמון' באות באור הפנימי בהתחלקות של המדריגות, הרי בשעה שזה בא למדריגות האחרונות, שזה בתחתית ה"עשיה", במדריגות האחרונות של עולם ה"עשיה", כפי שזה יסוד העפר הגשמי, **מֵאִיר** – ה"קו" בבחינה של "אור חוזר", **מִמַּטָּה לְמַעְלָה** – מההארה דהארה דהארה שבעפר הגשמי, **לִבְחִינַת אוֹר הַנִּשְׁמָה דְּמַלְכוּת דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה,** – שבאור הנשמה זו המדריגה האחרונה. שכן, "עשיה" היא הרי העולם התחתון ביותר, ו"מלכות" היא הספירה האחרונה, וב"מלכות" גופא, בעשר הספירות שבה, "מלכות דמלכות" היא האחרונה – אך, כיוון שמדובר כאן בענין אור הנשמה, **שֶׁהוּא אֲלֻקוּת מַמָּשׁ, מֵחִיצוֹנִיּוּת הַכֵּלִים דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת.** – שכאמור לעיל הם נעשים אור הנשמה לבריאה־יצירה־עשיה – הרי במדריגת אור הנשמה, שהיא האחרונה שבאור הנשמה – מאיר בה האור החוזר מהמדריגות האחרונות של "עשיה" (המדריגה האחרונה שב**נבראים**), ונותן את הכוח לגלות כוח ה"אין סוף" בענין של "יש מאין", של צמיחה, באופן תמידי.

אגרת הקדש

ורוחני והם גשמיים ואין זאת אלא משום דרגלי א"ק מסתיימים בתחתית עשי' ותחת רגליו מאיר אור א"ס ב"ה הסובב כל עלמין בלי הפסק רב ביניהם רק עיגולי א"ק לבדו וגם הקו מאור א"ס המסתיים בסיום רגלי א"ק מאיר ממטה למעלה בבחי' אור חוזר כמו שהמלובש בא"א ואו"א וזו"נ דאצי' מאיר באור חוזר ממל' דאצי' ומל' דאצי' היא בחי' כתר ממטה למעלה ונעוץ תחלתן בסופן. וככה הוא בסיום הקו דאור א"ס המסתיים בסיום היושר דרגלי א"ק מאיר ממטה למעלה לבחי' אור הנשמה דמל' דמל' דעשיה שהוא אלקות ממש מחיצוניות הכלים דמל' דאצי'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום שלישי ט' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלב, ולפמ"ש בס' הגלגולים... עד עמ' 264, כמ"ש במ"א.

וּלְפִי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסֵפֶר הַגִּלְגּוּלִים פֶּרֶק כ, הוּבָא בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים – בספר ה"תניא"[47], **מִתְּלַבֶּשֶׁת תְּחִלָּה הָאָרָה זוֹ שֶׁל הַ"קַּוִּ" דְּאוֹר אֵין־סוֹף בְּאוֹר הָאֲצִילוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה, וּמִמְּנָה לִבְרִיאָה וִיצִירָה שֶׁבַּעֲשִׂיָּה, וּמֵהֶן לִבְחִינַת אוֹר הַנְּשָׁמָה דְּמַלְכוּת דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה, וְעַל־יְדֵי־זֶה יֵשׁ כֹּחַ וְעוֹז בְּסִיּוּם הַכְּלִי דְּמַלְכוּת דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה** – המדריגה וספירה התחתונה ביותר שב"עשיה", **שֶׁבִּיסוֹד הָעָפָר, וְהוּא מַאֲמַר: "תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ וְכוּ'"**, – דשא – שממאמר זה בא הרי כוח הצומח, **לִהְיוֹת פּוֹעֵל בְּקֶרֶב הָאָרֶץ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד (בְּחִינַת אֵין־סוֹף,** – שלא רק עצם פעולת הצמיחה שהיא ענין של "יש מאין", בא מכוח ה"אין סוף", אלא גם האופן של להצמיח הוא פעולה **תמידית**, ומצד כוח זה, הוא יכול להצמיח תמיד בלי סוף, הרי שגם זה הוא הענין של "אין סוף", **וְלֹא בִּלְבַד בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, כְּמַאֲמַר: "יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם", וּמַאֲמַר: "תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה",** – מאמרות אלה השפיעו רק בששת ימי בראשית, שאז הוציאו המים והארץ נפשות חיות באופן של "יש מאין", ואילו לאחרי זה כבר באה נפש חיה אחת מהשניה שלא באופן של "יש מאין", רק בששת ימי בראשית בלבד השפיעו מאמרות **אלה**, שהמאמרות באים **מֵחָכְמָה דְּמַלְכוּת דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה, שֶׁבּוֹ' יְמֵי בְּרֵאשִׁית הֵאִיר בָּעוֹלָם הַזֶּה הָאָרָה מֵאוֹר אֵין־סוֹף בְּ"חֶסֶד חִנָּם", בְּלִי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" כְּלָל)**, – בלי שום התעוררות מהמטה (מהמקבל), הנקראת "העלאת מיין נוקבין", שהנוקבא (המקבל) מעלה ומעוררת בהתעוררות שלה מלמטה – התעוררות מלמעלה. הרי, הסדר אחרי ז' ימי בראשית, שמן ההכרח שתהיה העלאת מ"ן והתעוררות מלמטה כדי לעורר התעוררות מלמעלה; אך, בימי בראשית האירה הארה מ"אור אין סוף" בחסד חנם, בלי העלאת מ"ן כלל, ולכן השפיעו אז המאמרות "ישרצו המים" ו"תוצא הארץ" ענין של "יש מאין", ואילו כוח הצומח מהמאמר "תדשא הארץ" – משפיע **תמיד, לְהַצְמִיחַ עֲשָׂבִים וְאִילָנוֹת וּפֵרוֹת מֵאַיִן** – מכוח הצומח הרוחני, **לְיֵשׁ** – ל"יש" הגשמי, העשבים, האילנות והפירות, **תָּמִיד מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה[48], שֶׁהוּא** – להצמיח תמיד מדי שנה בשנה, הוא **מֵעֵין בְּחִינַת "אֵין־סוֹף"**, – שהוא ענין אין־סופי, לא מסתיים אף פעם הכוח בארץ להצמיח, **שֶׁאִם יִתְקַיֵּם עוֹלָם הַזֶּה רִבּוּי רִבְבוֹת שָׁנִים - יַצְמִיחוּ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה. אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ מֵהֶן** – מהעשבים, מהאילנות ומהפירות, הבאים **עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין"**, – שיש משהו המעורר את כוח הצומח שיצמיח, **וְהֵם הַזְּרוּעִים וְהַנְּטוּעִים,** – העשבים הנזרעים והאילנות הניטעים, הרי הזרעים הם "העלאת מ"ן" לכוח הצומח, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** – למרות שהם זרועים ונטועים, **הֵם כְּמוֹ יֵשׁ מֵאַיִן, שֶׁהַגַּרְעִין הַנָּטוּעַ אֵין לוֹ עֶרֶךְ כְּלָל לְגַבֵּי הַפֵּרִי, וְגַם** – אין לו שום ערך והשוואה, **נֶגֶד כָּל הָאִילָן עִם הָעֲנָפִים וְהֶעָלִין,** – שבכך אין ההבדל כל־כך **באיכות** כמו לגבי הפרי שיש בו טעם, ואילו לגרעין שנזרע אין טעם. אך, קיים הבדל גדול ואין השוואה **בכמות**, של האילן וענפיו ועליו לגבי הגרעין, הרי צמיחתם של הפירות ושל האילן היא ענין של "יש מאין", למרות שזה בא על ידי זריעת הגרעין, **וְכֵן כְּמִינֵי זֶרְעוֹנִים וִירָקוֹת, וְגַם כְּמִינֵי תְּבוּאָה לְהִתְהַוּוֹת מֵאוֹת גַּרְעִינִין מִגַּרְעִין אֶחָד, הוּא כְּמוֹ יֵשׁ מֵאַיִן, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן** – לא גרעיני החטה שהם אותו מהות של הגרעין, אלא **הַקַּשִּׁין וְהַשִּׁבֳּלִים.** – שאינם אותה מהות ממש כמו הגרעין – הרי הם בודאי "יש מאין". **וְהִנֵּה[49],**

אגרת הקדש

ולפמ"ש בס' הגלגולים פ"כ הובא בלק"א מתלבשת תחלה הארה זו של הקו דאור א"ס באור האצי' שבעשיה וממנה לבריאה ויצירה שבעשיה ומהן לבחי' אור הנשמה דמל' דמל' דעשיה ועי"ז יש כח ועוז בסיום הכלי דמל' דמל' דעשיה שביסוד העפר והוא מאמר תדשא הארץ וכו' להיות פועל בקרב הארץ תמיד לעולם ועד (בחי' אין סוף ולא בלבד בששת ימי בראשית כמאמר ישרצו המים ומאמר תוצא הארץ נפש חיה מחכמה דמל' דמל' דעשיה שבז' ימי בראשית האיר בעולם הזה הארה מאור אין סוף בחסד חנם בלי העלאת מיין נוקבין כלל) להצמיח עשבים ואילנות ופירות מאין ליש תמיד מדי שנה בשנה שהוא מעין בחי' א"ס שאם יתקיים עוה"ז ריבוי רבבות שנים יצמיחו מדי שנה בשנה אלא שיש מהן ע"י העלאת מ"נ והם הזרועים והנטועים ואעפ"כ הם כמו יש מאין שהגרעין הנטוע אין לו ערך כלל לגבי הפרי וגם נגד כל האילן עם הענפים והעלין וכן במיני זרעונים וירקות וגם במיני תבואה להתהוות מאות גרעינין מגרעין א' הוא כמו יש מאין ומכ"ש הקשין והשבלים והנה הפירות שע"י העלאת מ"נ

---

47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פ"ו (בהג"ה), פי"ח. וראה ג"כ שם ספנ"א וספנ"ב". **48.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לאחרי אומרו "תמיד" מהו "מדי שנה בשנה" (מעין סתירה מזל"ז), משא"כ לעיל (קלב, סע"א): תמיד (וכן יהי') לעו' - וכהמשך (בחי' א"ס). ויל"פ עפמש"כ אגה"ק סו"ס יד: וז"ש תמיד כו' אעפ"כ אינה כו' אלא שבכל שנה ושנה כו'". **49.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה "והנה - במ"מ" - מה ענינו כאן? - וי"ל שהוא בהמשך להנ"ל במעלת המצות מהסוף בכלל (ולהסיום במעלות מצות מעשיות) - דאף בכל הענינים הנשפעים גם עתה "בחסד חנם" - כשנעשה ע"י מצוה ותפלת האדם הם משובחים מאד מאד. ולהעיר מלקו"ת במש"נ בשלילת טענת המרגלים טובה הארץ מאד מאד".

מהדורת הלכות פסח ושימוש אישי בלבד

הַפְּרוֹת שֶׁ – צומחים עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין", – התעוררות מלמטה, הִיא הַזְּרִיעָה וְהַנְּטִיעָה - הֵם מְשֻׁבָּחִים מְאֹד מְאֹד מֵהָעוֹלִים מֵאֲלֵיהֶן מִכֹּחַ הַצּוֹמֵחַ לְבַדּוֹ שֶׁבָּאָרֶץ, – בלי נטיעה וזריעה, וּמִזֶּה נִשְׁכָּל – בענין הַמְּשֻׁכּוֹת אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים – שיומשכו בַּ – עולמות אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה – שהאורות הנמשכים על ידי "העלאת מ"ן" (התעוררות מלמטה) של עבודת האדם, יש בהם מעלה עליונה יותר מאשר האורות הנמשכים ב"אתערותא דלעילא" (בהתעוררות מלמעלה) בלבד, בלי ההתעוררות ועבודת האדם למטה, (שֶׁהוּא תַּכְלִית בְּרִיאַת הָאָדָם), – שעל ידי עבודתו יומשכו אורות נעלים יותר בכל העולמות, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.

אגרת הקדש

היא הזריעה והנטיעה הם משובחים מאד מאד מהעולים מאליהן מכח הצומח לבדו שבארץ ומזה נשכיל המשכות אורות עליונים באבי"ע (שהוא תכלית בריאת האדם) כמ"ש במ"א.

יום רביעי י' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 264, ומזה יובן היטב... עד עמ' קלג, חיי עוה"ב.

וּמִזֶּה – ממה שהוסבר לעיל, שבתחתית העשיה (במדריגות האחרונות של עולם ה"עשיה") מאיר אור מחוזק יותר באופן של "אור חוזר", מ"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין" ומאור ה"קו" – הרי מזה יוּבָן הֵיטֵב בְּעִנְיַן סֵדֶר מַדְרֵגוֹת: דּוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי מְדַבֵּר, שֶׁהֵן – כפי שזה בא בארבעה היסודות מהם מורכב כל נברא, הרי הם בְּחִינוֹת: עָפָר – (הנ"ל), מַיִם אֵשׁ רוּחַ, שֶׁאַף שֶׁהַחַי הוּא לְמַעְלָה מֵהַצּוֹמֵחַ[50], וְהַמְּדַבֵּר לְמַעְלָה מֵהַחַי - אַף־עַל־פִּי־כֵן – סוג הַחַי נִזּוֹן וְחַי מֵהַצּוֹמֵחַ, וְהַמְּדַבֵּר – האדם, מְקַבֵּל חִיּוּתוֹ מִשְּׁנֵיהֶם, – מצומח ומחי, וְגַם חָכְמָה וָדַעַת, – מקבל האדם מצומח ומחי, שֶׁ"אֵין הַתִּינוֹק יוֹדֵעַ לִקְרוֹת 'אַבָּא' וְ'אִמָּא' עַד שֶׁיִּטְעַם טַעַם דָּגָן כּוּ'", – כפי שהגמרא אומרת בברכות[51], וַ"עֲדַיִן לֹא אֲכַלְנָא בִּשְׂרָא דְּתוֹרָא כּוּ'", – כפי שהגמרא אומרת במס' בבא קמא[52] שרבא שאל שאלה אצל רב נחמן, ענה לו למחרת בסברא משופרת יותר, ואמר על כך, מה שלא אמרתי לך זאת אתמול בערב, הרי זה מפני שאז עדיין לא אכלתי בשר שור, ולכן דעתי לא היתה צלולה כל כך. הרי שבשר מן החי מוסיף בשכל המדבר. שלכאורה לא מובן, מדוע יהיה החי זקוק לצומח שלמטה ממנו, ומדוע יהיה המדבר זקוק לצומח ולחי שהם למטה ממנו? אלא כפי שהוסבר לעיל יובן הדבר היטב, כִּי הוּא בְּחִינַת "אוֹר חוֹזֵר" מִמַּטָּה לְמַעְלָה, – מהמדריגות התחתונות לעליונות, מִתַּחְתִּית הָעֲשִׂיָּה, – מהמדריגות התחתונות של "עשיה", שֶׁמִּתְגַּלִּית שָׁם – בתחתית העשיה, בְּיֶתֶר עֹז, הָאָרָה דְּהֶאָרָה כּוּ' – כלומר, הארה דהארה דהארה שישנה בעפר הגשמי, מֵאוֹר אֵין־סוֹף הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין, – המקיף וסובב כל העולמות בשווה, וּמֵהַ"קַּו" אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁבְּסִיּוּם "רַגְלֵי הַיֹּשֶׁר" דְּ"אָדָם קַדְמוֹן" – המדריגות האחרונות של האור הפנימי שבעולמות – מאירה שם ההארה האלקית בְּבְחִינַת "אוֹר חוֹזֵר", – באור מחוזק יותר מאשר במדריגות העליונות, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְיוּבָן הֵיטֵב בָּזֶה טוּב טַעַם וָדַעַת, מַה שֶּׁמַּלְאָכִים עֶלְיוֹנִים שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה "פְּנֵי שׁוֹר" וּ"פְּנֵי נֶשֶׁר"[53], – שב"מרכבה", נֶהֱנִים מְאֹד וְנִזּוֹנִים וּמִסְתַּפְּקִים מֵרוּחַ הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף הָעוֹלָה אֲלֵיהֶם מֵהַקָּרְבָּנוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, – כמו שכתוב[54]: "את קרבני לחמי לאשי", כלומר, שהמלאכים העליונים שהם בבחינה של "אשי", הרי זה להם לחם ומזון, וּכְדִקְדּוּק לְשׁוֹן הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[55]: "וְאִתְהַנְּיָן מִיסּוֹדָא וְעִקָּרָא דִילְהוֹן". – והם נהנים מהיסוד ומהעיקר שלהם, כלומר, שההמשכה הנמשכת למלאכים על ידי ענין הקרבנות היא מהיסוד ומהעיקר שלהם – משרשם – שכן, כאמור, זה מ"האור

אגרת הקדש

ומזה יובן היטב

בענין סדר מדרגות דצח"מ שהן בחי' עפר מים אש רוח שאף שהחי הוא למעלה מהצומח והמדבר למעלה מהחי אעפ"כ החי ניזון וחי מהצומח והמדבר מקבל חיותו משניהם וגם חכמה ודעת שאין התינוק יודע לקרות אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן כו' ועדיין לא אכילנא בישרא דתורא כו' כי הוא בחי' אור חוזר ממטה למעלה מתחתית העשיה שמתגלית שם ביתר עז הארה דהארה כו' מאור א"ס הסובב כ"ע ומהקו אור א"ס שבסיום רגלי היושר דא"ק בבחי' אור חוזר כנ"ל. ויובן היטב בזה טוב טעם ודעת מה שמלאכים עליונים שבמרכבה פני שור ופני נשר נהנים מאד וניזונים ומסתפקים מרוח הבהמה והעוף העולה אליהם מהקרבנות שע"ג המזבח וכדקדוק לשון הזוה"ק ואתהניין מיסודא ועיקרא דילהון. ואחרי

---

50. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם בנוגע להתהוותו - ובכ"ז ניזון כו' [עפ"ז מובן דלא נזכר כאן עפר - דהכל הי' מן העפר. וי"ל שלכן גם לאחר שנתהווה זקוק וניזון ממנו]". **51.** מ, א. **52.** עא, סע"א ואילך. **53.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל "ארי" סתם מן האש האוכל הקרבן אדם משברון ורעות רוח" רוח נשברה דאדם המקריב (אוה"ת שם)". **54.** פינחס כח, ב. **55.** ח"ג רמא, א.

מחברות לדפוס מרשא"ם בע"מ

אגרת הקדש

הדברים והאמת האלה דעת לנבון נקל להבין ע"י כל הנ"ל גודל מעלת המצות מעשיות אשר הן תכלית ירידת הנשמות לעוה"ז הגשמי כמ"ש היום לעשותם ויפה שעה א' בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עוה"ב. ע"כ מצאנו מכיה"ק:

החוזר" של "אור אין־סוף". **וְאַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה** – שהוסברו כאן, **דַּעַת לְנָבוֹן נָקֵל לְהָבִין, עַל־יְדֵי כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל, גֹּדֶל מַעֲלַת הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת,** – מצוות הנעשות בדברים גשמיים, על ידי האברים הגשמיים של האדם, **אֲשֶׁר הֵן** – המצוות המעשיות, **הֵן תַּכְלִית יְרִידַת הַנְּשָׁמוֹת לָעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[56]: "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם"**, – שהיום דוקא, בעולם **הזה**, בעולם המעשה, יש לקיים מצוות מעשיות, הנעשות בדברים גשמיים שהתהוותם היא דוקא מ"עצמות אור אין סוף", ושיש בהם הכוח הנעלם שמצד "עצמות אור אין סוף", ועל ידי המצוות שעושים בדברים אלה **מתגלה** הכוח הנעלם, **וְ"פָּה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא"[57]:**

עַד כָּאן – אומרים מדפיסי אגרת הקודש, **מָצָאנוּ מִכְּתַב־יָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה.** – של רבנו הזקן (שכתב אגרת זו לפני הסתלקותו).

יום חמישי י"א תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלג, כא. אד"ש... עד עמ' 266, בכל יום:

אגרת הקדש

כא אד"ש כמשפט לאוהבי שמו אל המתנדבים בעם לעשות צדקת ה' עם ארצו הקדושה לתת מדי שנה בשנה חוק הקצוב מעות אה"ק תוב"ב אליהם תטוף מלתי ותזל כטל אמרתי לזרז לזריזים ולחזק ידים רפות במתן דמים מעות א"י מדי שבת בשבתו ולפחות מדי חדש בחדשו מערכו הקצוב לערך שנה וכל כסף הקדשים אשר עלה על לב איש להתנדב בלי נדר לפרנסת אחינו יושבי אה"ק מדי שנה בשנה. כי הנה מלבד הידוע לכל גודל מעלת הזריזות בכל המצות הנאמר ונשנה בדברי רז"ל לעולם יקדים אדם לדבר מצוה כו' וזריזותי' דאברהם אבינו ע"ה היא העומדת לעד

כא. אגרת קודש זו כותב רבנו הזקן, לעורר את אלה שקיבלו על עצמם לתת סכום כסף מסויים במשך השנה ל"כולל חב"ד", לתמוך בלומדי תורה ועוסקים בעבודת ה' בארץ ישראל.

ההתעוררות היא, שלא יחכו לסוף השנה ויתנו אז את כל הסכום, אלא יחלקו את הכסף למנות שבועיות או לפחות חדשיות.

שכן, מלבד מעלת הזריזות בכל מצוה בכלל ובצדקה ביחוד, ישנה מעלה נוספת בנתינת סכום הכסף (שרוצים לתת במשך השנה) במנות מרובות, כפי שיסביר טעמו של דבר.

מתחיל רבנו הזקן אגרתו זו בברכה לבני ישראל הנקראים בכלל "אוהבי שמו"[1], מצד האהבה שיש בבני ישראל להקדוש ברוך הוא, ובמיוחד אלה שנותנים לצדקה עבור אלה שעוסקים בתורה ובעבודה בארץ ישראל – נקראים הם במיוחד "אוהבי שמו". שכן, ארץ ישראל היא הרי ארץ אשר "עיני ה' אלקיך בה"[2], מאירה שם המשכה פנימית משם הוי', ושם הוי' הוא הרי "שמו" המיוחד של הקדוש ברוך הוא.

אַחַר דְּרִישַׁת שְׁלוֹמָם, כְּמִשְׁפָּט לְאוֹהֲבֵי שְׁמוֹ, – של הקדוש ברוך הוא. **אֶל הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם, לַעֲשׂוֹת צְדָקַת ה' עִם אַרְצוֹ הַקְּדוֹשָׁה, לָתֵת מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה חֹק הַקָּצוּב מְעוֹת אֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ,** – לתמוך ביושבי ארץ הקודש, ארץ ישראל, **תִּטָּפֶנָּה וְתִזֹּלוּן כִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ, אֲלֵיהֶם תִּטּוֹף מִלָּתִי[3], וְתִזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי[4],** – כלומר, רבנו הזקן קורא ופונה אליהם – **לְזָרֵז לִזְרִיזִים,** – בהתאם לביטוי[5] "אין מזרזין אלא למזורזין", **וּלְחַזֵּק יָדַיִם רָפוֹת[6],** – כלומר, שברצון ובלב לא חסר; קיים הרצון והרגש לתת[7], אלא שהידים רפות לעשות זאת בפועל. **בְּמַתַּן דָּמִים - מְעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - מִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבָּתוֹ, וּלְפָחוֹת מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ[8], מֶעֱרְכּוֹ הַקָּצוּב לְעֶרֶךְ שָׁנָה,** – יחלקו את הכסף המוקצב לכל השנה במנות שבועיות או לפחות במנות חדשיות. **וְכֹל כֶּסֶף הַקָּדָשִׁים אֲשֶׁר עָלָה עַל לֵב אִישׁ לְהִתְנַדֵּב בְּלִי נֶדֶר לְפַרְנָסַת אַחֵינוּ יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ, מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה.** – כפי הנראה רוצה רבנו הזקן להוסיף כאן, שלא רק את הסכומים שקבעו לתת בשנים קודמות יחלקו עתה במנות שבועיות או חדשיות, אלא גם אם עלה במחשבתו של מישהו לתת סכום גדול יותר מאשר בשנים הקודמות, יקיים גם הוא בקשה זו לתת את הסכום הנוסף במנות שבועיות או חדשיות. **כִּי הִנֵּה, מִלְּבַד הַיְדוּעַ לַכֹּל גֹּדֶל מַעֲלַת הַזְּרִיזוּת בְּכָל הַמִּצְוֹת,** – שיש להזדרז בעשיית מצוה לעשותה מה שמוקדם יותר, **הַנֶּאֱמַר וְנִשְׁנֶה בְּדִבְרֵי רַז"ל: "לְעוֹלָם יַקְדִּים אָדָם לְדַבֵּר מִצְוָה כו'"[9], וּזְרִיזוּתֵיהּ דְּאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם** – זריזותו של אברהם אבינו ב"עקידה", **הִיא**

---

56. ואתחנן ז, יא. עירובין כב, א. **57.** אבות פ"ד מי"ז. **1.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה לעיל באגה"ק ס"ה דע"י צדקה עביד שמא קדישא וצדקה ניתנת מחמת מדת החסד שפנימיותה אהבה". **2.** עקב יא, יב. **3.** ע"פ איוב כט, כב. **4.** האזינו לב, ב. **5.** מכות כג, א. ספרי במדבר א. **6.** ע"פ ישעי' לה, ג. **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כההמשך שהמדובר באלה שעלה על לבם להתנדב כו'". **8.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר דבכתוב (ישעי' בסופו) מדי שבת - הכוונה לשבת סוף השבוע ומדי חודש - לראש החודש". **9.** נזיר כג, ב. ב"ק לח, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָעוֹמֶדֶת לָעַד, לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם, כִּי הָעֲקֵדָה עַצְמָהּ – שהקדוש ברוך הוא זוכר תמיד זכותה לבני ישראל, **אֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת כָּל־כָּךְ לִנְסָיוֹן גָּדוֹל לְעֶרֶךְ מַעֲלַת** – ומדריגת **אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם,** – זה טעם אחד מדוע אין העקידה עצמה נחשבת לנסיון גדול כל־כך לגבי אברהם אבינו, מצד מעלתו ומדריגתו הגדולות, טעם שני, הוא: **בְּשֶׁגַּם** – בלקחנו גם בחשבון, **כִּי ה' דִּבֶּר בּוֹ:** "**קַח נָא אֶת בִּנְךָ כו'**"[10], – שיקח את יצחק לעקידה, **וַהֲרֵי כַּמָּה וְכַמָּה קְדוֹשִׁים שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם עַל קִדֻּשַּׁת ה' גַּם כִּי לֹא דִּבֶּר ה' בָּם;** – כיצד, איפוא, זה יכול להיחשב לנסיון גדול כל־כך לגבי אברהם אבינו, בשעה שהוא נצטוה על כך מהקדוש־ברוך־הוא בעצמו? **רַק** – הגדלות של העקידה היא בכך, **שֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם עָשָׂה זֹאת בִּזְרִיזוּת נִפְלָאָה,** – "**וישכם** אברהם בבוקר"[11], ו"**ויחבוש** את חמורו"[11], חבש בעצמו את האוכף של החמור, ולא ציווה ולא חיכה שמישהו אחר יעשה זאת[12], **לְהַרְאוֹת** – גם לאחרים, **שִׂמְחָתוֹ וְחֶפְצוֹ** – תענוגו הפנימי, **לְמַלֹּאת רְצוֹן קוֹנוֹ וְלַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרוֹ.** – באחד ממאמריו, מי"ב בתמוז תש"ט[13], מסביר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, שעבודת בעלי תשובה היא להשפיע גם **על אחרים.** בהתאם לכך יכולים לבאר, שכיוון שבענין העקידה היתה העבודה במהופך ממהותו של אברהם אבינו (שהרי אברהם הוא מדת האהבה, והעקידה היתה ענין של גבורה), "עתה ידעתי כי **ירא** אלקים אתה"[14], שזה על־דרך עבודת "בעל תשובה" המעמיד את עצמו במהות אחרת, לכן רצה אברהם אבינו להראות גם לאחרים את שמחתו ועונגו בקיום רצון הקדוש־ברוך־הוא בענין זה, **וּמִמֶּנּוּ** – מאברהם אבינו – ובכוח שהוא העניק לבני ישראל בכל הדורות, **לָמְדוּ רַז"ל**[15] **לְקִיּוּם כָּל הַמִּצְוֹת בִּכְלָל,** – שיש לקיים כל מצוה בזריזות, **וּבִפְרָט מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה**[16], – בכך, שהיא **הַמְּגִנָּה וּמַצִּלָה בְּפֵרוּתֶיהָ** – הניתנים **בָּעוֹלָם הַזֶּה**[17] **מִכָּל מִינֵי פֻּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת, כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[18]: "**וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת**", **וְכָל־שֶׁכֵּן** – זה מציל **מִשְּׁאָר מִינֵי יִסּוּרִים הַקַּלִּים מִמָּוֶת** – הרי **כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁטּוֹב לָנוּ גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה לְהַקְדִּימָה** – את מתן הצדקה, **כָּל מַה דְּאֶפְשָׁר,** – כלומר, אם שאר המצוות, שאין שכרן בעולם הזה, יש להקדים בעשייתן, הרי בודאי שיש להזדרז בכל מיני זירוז בקיום מצות הצדקה ששכר "פירותיה" ניתן בעולם הזה והיא מגינה מיסורים, רחמנא־ליצלן. **שֶׁהֲרֵי אָדָם נִדּוֹן בְּכָל יוֹם**[19]: – הרי נכון הדבר שנוגע לו לגבי המשפט של אותו יום שתהיה לו הזכות של צדקה המגינה ומצילה. עד כאן דן רבנו הזקן במתן סכומי הכסף, שהתנדבו לתת באופן שנתי עבור ארץ הקודש, כל שבוע את החלק של השבוע, או לכל־הפחות כל חודש את החלק של החודש – מצד ענין הזריזות. להלן מוסיף רבנו הזקן פרט ומעלה נוספים באי־לחכות עד סוף השנה: המעלה מתבטאת גם בזיכוך הנפש הבא מצד **העבודה** של צדקה, שכל פעם שהוא נותן נתינה ועושה פעולה בעבודת הצדקה, הוא עושה כל פעם פעולה של זיכוך הנפש, וגם בכך שהצדקה פועלת למעלה יחוד בספירות ובפרצופים עליונים – הרי בכל נתינה של צדקה הוא גורם מחדש את היחוד למעלה[20].

אגרת הקדש

לנו ולבנינו עד עולם כי העקדה עצמה אינה נחשבה כ"כ לנסיון גדול לערך מעלת א"א ע"ה בשגם כי ה' דיבר בו קח נא את בנך כו' והרי כמה וכמה קדושים שמסרו נפשם על קדושת ה' גם כי לא דיבר ה' בם רק שא"א ע"ה עשה זאת בזריזות נפלאה להראות שמחתו וחפצו למלאות רצון קונו ולעשות נחת רוח ליוצרו וממנו למדו רז"ל לקיום כל המצות בכלל ובפרט מעשה הצדקה העולה על כולנה המגינה ומצלה בפירותיה בעוה"ז מכל מיני פורעניות המתרגשות כדכתיב וצדקה תציל ממות וכ"ש משאר מיני יסורים הקלים ממות כ"ש שטוב לנו גם בעוה"ז להקדימה כל מה דאפשר שהרי אדם נידון בכל יום:

---

10. וירא כב, ב. **11.** שם, ג. **12.** ראה פרש"י שם. **13.** סה"מ תש"ט ע' 184. **14.** וירא שם, יב. וראה סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 642. **15.** פסחים ד, א. **16.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "להעיר משהיוה"א רפי"ב". **17.** פאה פרק א' משנה א'. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "וראה אגה"ק ס"ג". **18.** משלי י, ב. **19.** ר"ה טז, א. **20.** על הסברא שכוונת רבנו הזקן בכך, שגם לא יתנו סכום גדול של צדקה בתחילת השנה, אלא לחלקו לשבועות או לחדשים - כתב הרבי: "לפירוש זה מצוה אדה"ז לא ליתן כל הסכום בתשרי - כ"א רק חלק החדשי 1/12 ולעכב השאר, וליתן מדי חדש לא יותר מ־1/12 וכו'! וזה בא בהמשך לבי' הפלאת הזריזות! ופשיטא דכוונתו אך ורק - באם אינו בניגוד כלל לזריזות וקדימת הנתינה. כן מובן שכ"ז בצדקה איזו שתהי' - ל"ד דאה"ק. וזיל בתר טעמי'. וכמדומה שנק' נוסף על פיה"מ - בתורת פס"ד בלבושי שרד הל' צדקה סקי"ג סקרט"ו. הובא בד"ה להבין כו' כל פרוטה (להצ"צ, נדפס בפ"ע - עיי"ש בכהנ"ל בארוכה), וכנראה השייכות דבי' הנ"ל לגביית כסף הכולל (ודכללות האגה"ק) : המשלוח לאה"ק אז - הי' ע"י שליח מדי שנה בשנה (וגובים היו זהובים בעיירות אחת בכו"כ חדשים) (כמבואר בכו"כ מכ' רבותינו). ועפ"ז - מהי התועלת בנתינה מדי שבת בשבתו כו' להגבאי בכל עיר?! וע"ז בא הבי' באגה"ק: א) זריזותו כו', ב) רוב המעשה". עד כאן לשונו הקדוש של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום שישי י"ב תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 266, אך גם זאת... עד עמ' קלד, יבא שילה:

אגרת הקדש

אך גם זאת מצאנו ראינו בעבודת הצדקה מעלה פרטיות גדולה ונפלאה אין ערוך אליה להיות מעשה הצדקה נעשית בפעמים רבות וכל המרבה ה"ז משובח ולא בפעם א' ובבת אחת גם כי הסך הכולל אחד הוא כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה ששנו חכמים ז"ל והכל לפי רוב המעשה:

והנה מלבד כי הרמב"ם ז"ל ביאר היטב טעמו ונימוקו כדי לזכך הנפש ע"י רבוי המעשה הנה מקרא מלא דיבר הכתוב פעולת צדקה לחיים דהיינו שפעולתה וסגולתה להמשיך חיים עליונים מחיי החיים א"ם ב"ה לארץ החיים היא שכינת עוזינו שעליה נאמר ואתה מחיה את כולם והיא סוכת דוד הנופלת עד עפר וכמארז"ל גלו לאדום שכינה עמהם

אַךְ גַּם זֹאת מָצָאנוּ רָאִינוּ בַּעֲבוֹדַת הַצְּדָקָה, – בענין העבודה שיהודי מתייגע כנגד טבע נפשו, לתת צדקה יותר מאשר מסתבר לו מצד טבע נפשו, כפי שהוסבר באגרת הקודש סימן י"ב ההבדל בין "**מעשה** הצדקה" ל"**עבודת** הצדקה", ש"מעשה הצדקה" היא נתינת הצדקה על דרך הרגיל, ואילו האופן הנעלה יותר ב"**עבודת הצדקה**" הוא כשנתינת הצדקה היא למעלה לגמרי מטבע נפשו ורגילותה, שהרי הוא מתייגע עם עצמו ביגיעה גדולה לתת יותר מאשר הוא רגיל לתת; הרי אפילו כשהסכום שהוא נותן אינו למעלה לגמרי מרגילותו, אלא עצם נתינת הצדקה במנות רבות, לתת פעם ועוד פעם וכו', יש בכך משום ענין של **עבודה** – ראינו ומצאנו בעבודת הצדקה **מַעֲלָה פְּרָטִיּוּת גְּדוֹלָה וְנִפְלָאָה אֵין עָרוֹךְ אֵלֶיהָ,** – לא מעלה גדולה ונפלאה סתם, אלא מעלה שהמעלות האחרות אינן בהשוואה כלל אליה, **לִהְיוֹת מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה** – נתינת הצדקה בפועל, לא ההתנדבות לכך, שיכולה להיות התנדבות חד־פעמית על כל השנה, אלא עצם המעשה של נתינת צדקה תהיה **נַעֲשֵׂית בִּפְעָמִים רַבּוֹת, וְכָל הַמַּרְבֶּה** – ונותן את הצדקה במנות רבות, **הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, וְלֹא בְּפַעַם אַחַת וּבְבַת אַחַת,** – לתת את כל הסכום בפעם אחת, **גַּם כִּי הַסַּךְ הַכּוֹלֵל אֶחָד הוּא,** – בכל זאת מעלה גדולה ונפלאה שאין ערוך לה בנתינת הסכום במנות רבות, **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה**[21] **שֶׁשָּׁנוּ חֲכָמִים זַ"ל**[22]: "**וְהַכֹּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֶׂה":** – שהרמב"ם בפירוש המשניות שלו מפרש ומדייק שזה לא "לפי **גודל** המעשה" אלא "לפי **רוב** המעשה" – שהמעשה הטוב נעשה בפעמים **רבות.** והרמב"ם מפרש, למשל כשאחד יתנדב לתת אלף[23] זהובים בבת אחת, הרי זה אמנם מעשה **גדול,** אך אין זה נעשה כל כך קנין בנפש, מאשר כשהוא נותן אלף הזהובים באלף פעמים. שכן, על ידי כל נתינה נעשה הדבר יותר קנין הנפש, קנין וזיכוך בנפשו.

להלן יסביר רבנו הזקן, שמלבד הזיכוך שנעשה בנפשו על ידי נתינת הצדקה בפעמים רבות, נעשה על ידי כל נתינה יחוד עליון למעלה, **וְהִנֵּה, מִלְּבַד כִּי הָרַמְבַּ"ם זַ"ל בֵּאֵר הֵיטֵב טַעְמוֹ וְנִמּוּקוֹ,** – מדוע יש מעלה גדולה בנתינת הסכום בפעמים מרובות, **כְּדֵי לְזַכֵּךְ הַנֶּפֶשׁ עַל־יְדֵי רִבּוּי הַמַּעֲשֶׂה,** – על ידי עשיית המעשה הטוב בפעמים רבות – הרי לבד זאת, **הִנֵּה מִקְרָא מָלֵא דִּבֶּר הַכָּתוּב: "פְּעֻלַּת צַדִּיק לְחַיִּים",** – הרבי מציין ב"הערות ותיקונים" שבסוף ה"תניא", לעיין בפסוקים במשלי י, טז, שם כתוב "פעולת **צדיק** לחיים" (לא המלה "צדקה" כי־אם המלה "צדיק") ובמשלי יא, יא, שם כתוב "כן צדקה לחיים", שם אכן כתוב "צדקה לחיים", אבל המלה המקדימה היא לא "**פעולת** צדקה" כי אם "**כן** צדקה", והרבי אומר שם ב"הערות ותיקונים": "רצע"ג", שכן, בשני הפסוקים לא כתוב הלשון "פעולת צדקה לחיים", שרבנו הזקן מביא כמקרא מלא "פעולת צדקה לחיים". כפי הנראה אין הרבי רוצה להסתפק במה שיכולים לפרש ש"פעולת צדיק", היא צדקה, וכשהפסוק אומר ש"פעולת צדיק לחיים" הכוונה שהפעולה של צדקה (על־דרך כמו "צדיק ה' צדקות אהב"[24]) לחיים – כפי הנראה, הרבי אינו רוצה להסתפק בכך, שהרי, כשאומרים "מקרא **מלא** דיבר הכתוב", צריך הדבר להיות בפירוש בפסוק, בלי ההוספה שפעולתו של צדיק היא צדקה, ולכן צע"ג שבפסוק אין אנו מוצאים המלים "פעולת צדקה לחיים". **דְּהַיְנוּ שֶׁפְּעֻלָּתָהּ וּסְגֻלָּתָהּ** – של צדקה, היא **לְהַמְשִׁיךְ חַיִּים עֶלְיוֹנִים** – האופן העליון יותר של חיים, **מֵחַיֵּי הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – להמשיך זאת **לְאֶרֶץ הַחַיִּים,** – ל"מלכות דאצילות" הנקראת "ארץ החיים", שהיא "ארץ", המדריגה התחתונה ביותר בספירות, וממנה באים ה"חיים" לכל הנבראים, נוצרים ונעשים – ימשיכו בה מ"ז"א (מדות) דאצילות" שהיא המדריגה האחרונה של "עולמות אין סוף", וה"חיים" של ז"א ומדות דאצילות הם בחינה של "**חיי** החיים", **הִיא "שְׁכִינַת עֻזֵּנוּ",** – הנותנת חוזק וחיות בנבראים, **שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר**[25]: "**וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם",** – את כל הנבראים, "אתה" מוסב על "מלכות דאצילות", האותיות מאל"ף עד תי"ו עם ה' המוצאות שהן מקור האותיות, שזו המלה "אתה": א' ת' ה'[26], **וְהִיא סֻכַּת דָּוִד הַנּוֹפֶלֶת עַד עָפָר,** – שבזמן הגלות, השכינה שנקראת "סוכת

---

21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובקיצור - הדין - הל' דעות פ"א ה"ז". **22.** אבות פ"ג משנה ט"ו. **23.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בצ"צ שם הביא גירסת הרע"ב מאה". **24.** תהלים יא, ז. **25.** נחמי' ט, ו. **26.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לעיל שהיחוה"א ספ"ב".

מהדורת הרבנים מאיר פיבקין

דוד" היא בגלות ובירידה עד עפר[27], **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[28]: **"גָּלוּ לֶאֱדוֹם** – הגלות האחרונה שלנו, **שְׁכִינָה עִמָּהֶם** – בגלות, **כו'"**, – הרי כיוון שזו הגלות האחרונה והתחתונה – ירדה השכינה עד למדריגות התחתונות ביותר – עד עפר, ועל ידי צדקה ממשיכים לשכינה מחיי החיים אין־סוף ברוך־הוא, **כִּי בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא** – על ידי התעוררות האדם למטה, **"לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים"** – עניים, **דְּלֵית לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ כְּלוּם** – שאין להם משל עצמם כלום, נעשה על־ידי־זה **אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא,** – התעוררות ופעולה למעלה, להמשיך חיים מ"חיי החיים" ל"מלכות דאצילות" שבספירות היא בחינה וספירה ש"לית לה מגרמה כלום", שאין לה משל עצמה כלום, היא רק מקבלת משאר הספירות, **וּבִפְרָט בְּהִתְיַחֵד עִם לְהַחֲיוֹת יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ הַחַיִּים מַמָּשׁ,** – יושבי "ארץ ישראל" שלמטה שהיא מכוונת כנגד "ארץ החיים" שלמעלה[29] – הרי הצדקה שנותנים להחזקת העוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל, יש על־ידי־זה המשכה מיוחדת במינה מחיי החיים ל"מלכות דאצילות" ול"שכינה", **וְדֵי לַמֵּבִין. וְכָל מַשְׂכִּיל עַל דָּבָר גָּדוֹל וְנִפְלָא כָּזֶה** – שעל ידי מעשה הצדקה ממשיכים חיים עליונים מ"אין סוף" ברוך־הוא לשכינה שנמצאת בגלות, **יִמְצָא טוּב טַעַם וָדַעַת, כַּמָּה גְּדוֹלִים דִּבְרֵי חֲכָמִים זַ"ל שֶׁאָמְרוּ: "הַכֹּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֶׂה", דְּהַיְנוּ מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה הַנַּעֲשֶׂה בִּפְעָמִים רַבּוֹת, לְהַמְשִׁיךְ חַיִּים עֶלְיוֹנִים,** – מחיי החיים "אין סוף" ברוך־הוא, **לְיַחֵד** – ולפעול **יִחוּד עֶלְיוֹן** – של קודשא־בריך־הוא ושכינתי' (של הקדוש־ברוך־הוא ושכינתו) **פְּעָמִים רַבּוֹת.** – אשר בכל נתינה – מייחדים יחוד עליון באופן של המשכה מקודשא־בריך־הוא (הקב"ה) ו"אין סוף" – לשכינתי' (לשכינתו) עד למטה במדריגות התחתונות ביותר, **וְהַיְנוּ נָמֵי** – וזה גם **כְּעֵין מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם:** – במעלת נתינת צדקה במנות רבות, **לְזַכֵּךְ הַנֶּפֶשׁ,** – בדברים אלה של הרמב"ם מרומז הענין מה שנעשה למעלה היחוד העליון, **כַּנּוֹדָע מִזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[30] **דִּשְׁכִינָה נִקְרֵאת "נֶפֶשׁ", כִּי הִיא** – השכינה, היא **חַיֵּינוּ וְנִפְשֵׁנוּ, וּכְתִיב:** – וכתוב[31]: **"כִּי שָׂחָה לֶעָפָר נַפְשֵׁנוּ".** – כלומר, השכינה שירדה עד מטה מטה – בגלות. **וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[32]: **"גְּדוֹלָה צְדָקָה, שֶׁמְּקָרֶבֶת אֶת הַגְּאֻלָּה",** – גאולת השכינה מהגלות, **לַהֲקִימָהּ מֵעָפָר מְעַט מְעַט,** – על ידי נתינת צדקה כל פעם מקימים יותר את השכינה שנפלה בגלות, **"עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה"**[33]: – שאז תהיה הקימה השלימה של השכינה.

אגרת הקדש

כו' כי באתערותא דלתתא להחיות רוח שפלים דלית ליה מגרמיה כלום אתערותא דלעילא ובפרט בהתנדב עם להחיות יושבי ארץ החיים ממש וד"ל. וכל משכיל על דבר גדול ונפלא כזה ימצא טוב טעם ודעת כמה גדולים דברי חכמים ז"ל שאמרו הכל לפי רוב המעשה דהיינו מעשה הצדקה הנעשה בפעמים רבות להמשיך חיים עליונים ליחד יחוד עליון פעמים רבות. והיינו נמי כעין מ"ש הרמב"ם לזכך הנפש כנודע מזוה"ק דשכינה נקראת נפש כי היא חיינו ונפשנו וכתיב כי שחה לעפר נפשנו. ולכן ארז"ל גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה להקימה מעפר מעט מעט עד כי יבא שילה:

יום שבת קודש י"ג תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלד, כב. אהוביי אחיי... עד עמ' קלד, בפרש"י:

כב. באגרת הבאה (סימן כ"ב) מתאונן רבנו הזקן על מה שחסידים מטרידים אותו בשאלות אודות עצות בענינים גשמיים, פרנסה וכדומה, ומסביר שמתן עצות בענינים גשמיים, שייך רק לנביאים ולא לחכמי התורה. ומסיים באריכות הביאור כיצד יש לקבל יסורים גשמיים, שיתווסף על־ידם ביראת שמים ובאהבת ה'.

ליתר הבנת אגרת זו, כדאי להעתיק תחילתה וסופה של אגרת שלא נדפסה ב"תניא", אלא נדפסה ב"אגרות קודש – אדמו"ר הזקן" (קה"ת תש"מ) סימן כד.

בתחילת אותה אגרת קובע רבנו הזקן זמנים קבועים בהם יכולים להיכנס אליו ל"יחידות", ולאחר מכן הוא מתבטא בביטוים חריפים כנגד מה ששואלים אותו עצות בענינים גשמיים, בטענו, בגודל הענווה שלו, שזה מבלבל אותו בעניני תורה, ובהביאו ראיה ממשה רבנו שחכמינו ז"ל אומרים[1]: "וכי תעלה על דעתך שמשה רבנו עליו־השלום יושב ודן כל היום כולו – תורתו מתי נעשית".

בהמשך לכך בא חלק האגרת שנדפס כאן ב"תניא", ולאחר מכן מסיים רבנו הזקן, שמן ההכרח לשמור על התקנות של זמני הקבלה ל"יחידות" וזמני הנסיעה אליו, והוא גוזר "קנסות" על אלה שלא יתנהגו כפי התקנות, וגם מאיים ביציאה מהמדינה.

אולם, כדאי לציין, שהחסידים הראשונים היו אומרים, שמה שאנו רואים "מעשה רב" שאכן שואלים מהרביים עצות בענינים גשמיים, והרביים עונים – הרי זה מפני שרבנו הזקן בעצמו "התיר" זאת ברשימה שכתב "קרוב לזמן הסתלקותו" (נדפסה ב"אגרות קודש" שם,

---

27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובפרט שבעקבות משיחא - עיין אגה"ק סוס"ט". **28.** מגילה כט, א (לפי גירסת העין יעקב), הובא לעיל ח"א ספי"ז. **29.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק סוס"ח". **30.** ראה ז"ח רות פד, א. **31.** תהלים מד, כו. **32.** ב"ב י, א. **33.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הסיום הבלתי רגיל "עד כי יבא שילה" (ראה פל"ו ובכ"מ) מובן ע"פ זח"א (רלז, ב) עה"פ: באתר אחרא כו' באתר אחרא כו' והכא כו' דשכינתא תקום כו'". 1. שבת יא, א.

מהדורת הלכה לפסח מאת איש בלבד

אגרת הקדש

כב אהוביי אחיי ורעיי מאהבה מסותרת תוכחת מגולה לכו נא ונוכחה זכרו ימות עולם בינו שנות דור ודור ההיתה כזאת מימות עולם ואיה איפוא מצאתם מנהג זה באחד מכל ספרי חכמי ישראל הראשונים והאחרונים להיות מנהג ותיקון לשאול בעצה גשמיות כדת מה לעשות בעניני העולם הגשמי אף לגדולי חכמי ישראל הראשונים כתנאים ואמוראים אשר כל רז לא אנס להו ונהירין להון שבילין דרקיע כ"א לנביאים ממש אשר היו לפנים בישראל כשמואל הרואה אשר הלך אליו שאול לדרוש ה' על דבר האתונות שנאבדו לאביו כי באמת כל עניני אדם לבד מדברי תורה וי"ש אינם מושגים רק בנבואה ולא לחכמים לחם כמארז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ושבעה דברים מכוסים כו' אין אדם יודע במה משתכר כו' ומלכות בית דוד מתי תחזור כו' הנה הושוו זה לזה ומ"ש בישעיה יועץ וחכם חרשים וכן משארז"ל ונהנין ממנו עצה ותושיה היינו בד"ת הנקרא תושיה כמארז"ל יועץ זה שיודע לעבר שנים ולקבוע חדשים כו' שסוד העיבור קרוי עצה וסוד בלשון תורה כדאיתא בסנהדרין דף פ"ז ע"ש בפרש"י:

1 סימן סה), אודות המעלה של "קירוב הדעת ועצות מרחוק בכל עניני
2 ב"ב וכו'".

3 **אֲהוּבַי, אַחַי וְרֵעַי! מֵאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת** – בא אני אליכם
4 **ב־תּוֹכַחַת מְגֻלָּה. לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה!** – בואו ונתדבר ביננו. **זִכְרוּ**
5 **יְמוֹת עוֹלָם, בִּינוּ שְׁנוֹת**
6 **דּוֹר וָדוֹר, הֲהָיְתָה כָּזֹאת**
7 **מִימוֹת עוֹלָם, וְאַיֵּה**
8 **אֵיפוֹא מְצָאתֶם מִנְהַג זֶה**
9 – שיפרשו להלן, **בְּאֶחָד**
10 **מִכָּל סִפְרֵי חַכְמֵי**
11 **יִשְׂרָאֵל הָרִאשׁוֹנִים**
12 **וְהָאַחֲרוֹנִים, לִהְיוֹת**
13 **מִנְהָג וְתִקּוּן לִשְׁאֹל**
14 **בְּעֵצָה גַּשְׁמִיּוּת, כְּדָת**
15 **מַה לַּעֲשׂוֹת בְּעִנְיְנֵי**
16 **הָעוֹלָם הַגַּשְׁמִי, אַף** –
17 לא, **לִגְדוֹלֵי חַכְמֵי**
18 **יִשְׂרָאֵל הָרִאשׁוֹנִים**
19 **כְּתַנָּאִים וֶאֱמוֹרָאִים,**
20 **אֲשֶׁר כָּל רָז לֹא אָנַס**
21 **לָהוּ**[2], – ששום סוד לא
22 נעלם מהם, **וּנְהִירִין לְהוֹן**
23 **שְׁבִילִין דְּרָקִיעַ**[3], – והיו
24 בהירים ומאירים להם
25 הדרכים שבשמים, **כִּי־אִם**
26 **לַנְּבִיאִים מַמָּשׁ, אֲשֶׁר**
27 **הָיוּ לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל,**
28 **כִּשְׁמוּאֵל** – הנביא,
29 הנקרא **הָרוֹאֶה, אֲשֶׁר**
30 **הָלַךְ אֵלָיו שָׁאוּל לִדְרֹשׁ ה'**[4] – על ידו, **עַל דְּבַר הָאֲתוֹנוֹת**
31 **שֶׁנֶּאֱבְדוּ לְאָבִיו.** – מדוע, אכן, לא שאלו את התנאים
32 והאמוראים גם אודות ענינים גשמיים? – מסביר רבנו הזקן: **כִּי**
33 **בֶּאֱמֶת, כָּל עִנְיְנֵי אָדָם, לְבַד מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם -**
34 **אֵינָם מֻשָּׂגִים, רַק בִּנְבוּאָה,** – ככתוב[5] – **וְ"לֹא לַחֲכָמִים** –
35 מגיע, **לֶחֶם",** – כלומר, כל הענינים הגשמיים, **כְּמַאֲמַר**
36 **רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[6]**: "הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם, חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם", וְ** –
37 חכמינו ז"ל אומרים[7]: **"שִׁבְעָה דְּבָרִים מְכֻסִּים כּוּ'** – מידיעת
38 האדם, ומהם: **אֵין אָדָם יוֹדֵעַ בְּמַה מִשְׁתַּכֵּר כּוּ' וּמַלְכוּת בֵּית**
39 **דָּוִד מָתַי תַּחֲזֹר כּוּ'",** – כשיבוא המשיח, **הִנֵּה הֶשְׁוּוּ** – פרנסה
40 גשמית וקץ ביאת המשיח,
41 **זֶה לָזֶה.** – כשם שאין אף
42 אחד יודע ה"קץ", כך אין
43 בכוח אף אחד לדעת
44 הענינים של פרנסה. **וּמַה**
45 **שֶּׁכָּתוּב בְּיִשַׁעְיָה**[8]**: "יוֹעֵץ**
46 **וַחֲכַם חֲרָשִׁים",** – הרי
47 שחכם (בחכמת התורה)
48 הוא גם "יועץ", מונח
49 שמשתמשים בו על נתינת
50 עצה בענינים גשמיים, **וְכֵן**
51 **מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ**
52 **זַ"ל**[9]: – בנוגע למי שעוסק
53 בתורה לשמה: **"וְנֶהֱנִין**
54 **מִמֶּנּוּ עֵצָה וְתוּשִׁיָּה"** –
55 הרי מובן מהפסוק
56 וממאמר רבותינו ז"ל
57 שתלמיד חכם הלומד
58 תורה יש בכוחו לתת
59 **עצות, הַיְנוּ בְּדִבְרֵי**
60 **תּוֹרָה,** – דוקא, **הַנִּקְרָא**
61 **"תּוּשִׁיָּה"**[10]**,** – וא"כ "עצה
62 ותושיה" היינו – עצות
63 בעניני תורה, **כְּמַאֲמַר**
64 **רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל: "יוֹעֵץ"** -
65 **"זֶה שֶׁיּוֹדֵעַ לְעַבֵּר שָׁנִים** – על ידי הוספת חודש לשנה, חודש
66 אדר, **וּלְקַבֵּעַ חֳדָשִׁים** – מתי ראש חודש, **כּוּ'", שֶׁסּוֹד הָעִבּוּר**
67 – לעבר שנים וחדשים, **קָרוּי 'עֵצָה' וְ'סוֹד' בִּלְשׁוֹן תּוֹרָה,**
68 **כִּדְאִיתָא** – כפי שהגמרא אומרת **בְּסַנְהֶדְרִין דַּף פז, עַיֵּן שָׁם**
69 **בְּפֵרוּשׁ רַשִּׁ"י:** – שם כתוב במפורש ש"יועץ" ו"עצה" קשורים
70 בסוד העיבור.

---

2. ראה חולין נט, א. **3.** ראה ברכות נח, ב. **4.** שמואל א' פרק ט. **5.** קהלת ט, יא. **6.** ברכות לג, ב. **7.** פסחים נד, ב. **8.** ג, ג. **9.** אבות רפ"ו. **10.** סנהדרין כו, ב. ובכ"מ.

המשך ביאור למס' כתובות ליום רביעי עמ' ב

1 **סָבַר רַבִּי בַּר חָמָא לְמֵימַר, אִיהוּ בִּמְקוֹם אִימֵּיהּ קָאֵי** – שהבן עומד
2 במקום אמו שהרי יורש אותה, ואינו צריך להחזיר ללוקח את דמי
3 המכר כשם שהיה באופן שאמו היתה מערערת. **אָמַר לֵיהּ רָבָא**
4 לרמי בר חמא, **נְהִי דְּאַחֲרָיוּת דִּידָהּ לֹא קָבִיל עֲלֵיהּ** – אמנם הבן לא
5 קיבל אחריות על אופן שתבוא אמו ותערער, אבל **אַחֲרָיוּת דִּידֵיהּ**
6 **מִי לֹא קָבִיל** – וכי לא קיבל אחריות על אופן שהוא עצמו יערער,
7 הרי מסתבר שקיבל, ולכן באופן זה דין הוא שיחזיר ללוקח את
8 מעותיו.

* * *

9 הגמרא דנה בענין מכירת שדה באחריות: **אָמַר רַבִּי בַּר חָמָא, רְאוּבֵן**
10 **שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת,** כלומר, שהתנה ראובן עם
11 שמעון שאף אם יבוא בעל חובו של ראובן לטרוף ממנו את
12 הקרקע לא יחזיר לו את דמי הקרקע, **וְאָתָא** [–ובא] **שִׁמְעוֹן** וחזר
13 **וּמְכָרָהּ לְרְאוּבֵן בְּאַחֲרָיוּת,**
14

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום ראשון

יום רביעי — ז תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש״י.
תהלים: לט־מג. קו־קח.
תניא: אמנם מציאותו . . . 262 כנ״ל.

קִצּוּר בֵּאוּר אֹפֶן הַד׳:

ב, בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ, הָאָדָם הַשָּׂם לִבּוֹ וְדַעְתּוֹ עַל כָּל הַנַּעֲשֶׂה עִמּוֹ וּמִסָּבִיב לוֹ, רוֹאֶה הוּא אֱלֹקוּת בְּמוּחָשׁ, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי בְּיִתְרוֹן הַ׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳ עַל הַ׳יוֹשְׁבֵי אֹהֶל׳ בְּעִנְיַן רְאִיַּת אֱלֹקוּת בְּמוּחָשׁ. עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַבָּאָה מֵרְאִיַּת הַשְּׁגָחָה פְּרָטִית.

יום שני

יום חמישי — ח תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש״י.
תהלים: מד־מח. קט־קיא.
תניא: ועוד . . . קלב דמל׳ דאצי׳.

קִצּוּר בֵּאוּר אֹפֶן הַה׳:

ה, הַצְנֵעַ לֶכֶת עִם הֱוָי׳ אֱלֹקֶיךָ. זְהִירוּת שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שׁוּם בְּלִיטָה, וּכְמַאֲמָר ״לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם עָרוּם בְּיִרְאָה״, וְעִנְיַן הָעַרְמוּמִית הוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִכָּר כְּלָל, יָדוּעַ דְּכַמָּה מֵחֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַסְתִּירִים עַצְמָם, וְאִם הִתְגַּלּוּ הָיוּ מִצְטַעֲרִים. וְזֶהוּ עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַבָּאָה מֵהַצְנֵעַ לֶכֶת.

יום שלישי

יום שישי — ט תשרי, עריוהכ״פ — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, ששי עם פירש״י.
תהלים: מט־נד. קיב־קיד.
תניא: ולפמ״ש בס׳ . . . 264 במ״א.

כַּפָּרוֹת: ״בְּנֵי אָדָם – וּלְשָׁלוֹם״ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וּבְכָל פַּעַם מְסַבֵּב ג׳ פְּעָמִים, סַךְ הַכֹּל מְסַבֵּב ט׳ פְּעָמִים. עַד סוֹף תִּשְׁרֵי אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן. מַלְכוֹת: הַמַּלְכָּה וְהַגְּבִלָּה שְׁנֵיהֶם אוֹמְרִים ״וְהוּא רַחוּם״ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים - הָעֲבוֹדָה הִיא חֲרָטָה עַל הֶעָבָר, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - קַבָּלָה עַל לְהַבָּא.

יום רביעי

שבת — י תשרי, יום הכפורים — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, שביעי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט. קודם כל נדרי: קטו־קכג. קודם השינה: קכד־קלב. אחר מוסף: קלג־קמא.
אחר נעילה: קמב־קנ.
תניא: ומזה יובן . . . עוה״ב.

לֵיל יוֹם הַכִּפּוּרִים מַתְחִילִים ״ה׳ מָלָךְ תָּגֵל״ גו׳. פָּסוּק ״אוֹר זָרוּעַ״ – פַּעַם אַחַת, וּבְקוֹל רָם. עַל דַּעַת הַקָּהָל כו׳ – ג׳ פְּעָמִים, וּבְקוֹל נָמוּךְ. אֵין כּוֹפְלִים הֶחָרוּז ״כִּי הִנֵּה כַּחֹמֶר״. קְרִיאַת שְׁמַע עַל הַמִּטָּה כְּמוֹ בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב. אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זְכוֹר רַחֲמֶיךָ כו׳ – בְּכָל תְּפִלּוֹת הַיּוֹם. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים אוֹמְרִים י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים בְּהוֹצָאַת הַסֵּפֶר תּוֹרָה גַּם כְּשֶׁחָל בְּשַׁבָּת. שְׁעוֹר תְּהִלִּים אַחַר מוּסָף.

הַפְטוֹרַת מִנְחַת יוֹם הַכִּפּוּרִים: וַיְהִי דְּבַר – וּבְהֵמָה רַבָּה. מִי אֵל כָּמוֹךָ גו׳. גַּם בְּמִנְחָה אוֹמְרִים לְדָוִד ה׳ אוֹרִי. פִּתְיַחַת הָאָרוֹן בְּנְעִילָה לְאַשְׁרֵי, וְנִשְׁאָר פָּתוּחַ עַד אַחֲרֵי כָּל תְּפִלַּת נְעִילָה. בְּקַדִּישׁ דִּנְעִילָה – לְעֵלָּא וּלְעֵלָּא, אֵין כֵּאלֹקֵינוּ, עֲלֵינוּ. וְאֵין נוֹשְׂאִים כַּפַּיִם.

אוֹמְרִים ״הַיּוֹם יִפְנֶה״, גַּם אִם הֶעֱרִיב הַיּוֹם. אֵין מְבָרְכִים ״שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי״ עַד לְמָחָר.

יוהכ״פ קומט אויס צו פאסטען זעקס און צוואַנציג שעה.

בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים יוֹצֵא לָצוּם עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ שָׁעוֹת.

חומר לשימוש אישי בלבד

יום חמישי

יום ראשון — יא תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: ס־סה.
תניא: כא. אד״ש . . . 266 בכל יום.

במוצאי יוהכ״פ תקנ״ו בליאזנא אמר רבינו הזקן תורה ברבים – כנהוג אז דרושים קצרים – ע״פ מי כה׳ אלקינו בכל קראנו אליו, אליו לא למדותיו, דער פרדס זאָגט אליו איז אורות המתלבשים בכלים דע״ס דאצילות, דער רבי דער בעש״ט זאָגט אליו איז דער אלקות וואָס אין כלים דע״ס דאצילות, דער פירוש הפשוט איז: אליו עצמות א״ס וואָס עס איז בא יעדען פשוט׳ן אידען בידיעה עצמית דורך אמונה פשוטה, און דאָס איז קרובים אליו און בכל קראנו אליו עצמות א״ס און עצמות הנשמה, תפלה באמונה פשוטה איז מחבר עצמות הנשמה מיט עצמות א״ס, אז עצמות א״ס זאָל זיין דער רופא חולים און מברך השנים.

בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים תקנ״ו בְּלִיאָזְנָא אָמַר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן תּוֹרָה בָּרַבִּים – כַּנָּהוּג אָז דְּרוּשִׁים קְצָרִים – עַל פָּסוּק ״מִי כַה׳ אֱלֹקֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו״, אֵלָיו לֹא לְמִדּוֹתָיו. הַ׳פַּרְדֵּס׳ אוֹמֵר: ״אֵלָיו״ הֵם הָאוֹרוֹת הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּכֵלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת; הָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב אוֹמֵר: ״אֵלָיו״ הוּא הָאֱלֹקוּת שֶׁבַּכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת; הַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט הוּא: ״אֵלָיו״ – עַצְמוּת אֵין־סוֹף שֶׁבִּידִיעָה עַצְמִית שֶׁל כָּל יְהוּדֵי פָּשׁוּט – עַל יְדֵי אֱמוּנָה פְּשׁוּטָה – וְזֶהוּ ׳קְרוֹבִים אֵלָיו׳, וּ׳בְכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו׳ – עַצְמוּת אֵין־סוֹף וְעַצְמוּת הַנְּשָׁמָה; תְּפִלָּה בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה מְחַבֶּרֶת אֶת עַצְמוּת הַנְּשָׁמָה עִם עַצְמוּת אֵין־סוֹף, שֶׁעַצְמוּת אֵין־סוֹף יִהְיֶה הָרוֹפֵא חוֹלִים וּמְבָרֵךְ הַשָּׁנִים.

יום שישי

יום שני — יב תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש״י.
תהלים: סו־סח.
תניא: אך גם . . . יבא שילה

בְּרִית כְּרוּתָה לְתַעֲמוּלָה וַעֲבוֹדָה בְּמוֹעֲצוֹת חָכְמָה וּבְקֵרוּב הַדַּעַת שֶׁאֵינָהּ חוֹזֶרֶת רֵיקָם.

שבת קודש

יום שלישי — יג תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: כב. אהובי . . . בפירש״י.

הִסְתַּלְּקוּת אַדְמוֹ״ר מַהֲרַ״שׁ – תרמ״ג – וּמְנוּחָתוֹ כָּבוֹד בְּלִיוּבַּאוִוִיטְשׁ.

תְּחִלַּת אִגֶּרֶת סִימָן כב וְסוֹפָהּ – לֹא בָּא בִּדְפוּס בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ. (נִדְפַּס בְּקוֹבֵץ ׳הַתְּמִים׳ חוֹבֶרֶת שְׁנִיָּה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כאשר הספק אינו שקול

יום ראשון ז' תשרי ה'תשפ"ג

הלכות מעשר שני פרק ו, הלכה יא: תֵּבָה שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ חֻלִּין וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּמְצָא בְּתוֹכָהּ מָעוֹת... מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה, חֻלִּין.

וצריך להבין: אם מחצית המשתמשים מניחים מעות חולין ומחציתם מעות מעשר, מדוע מקילים ואומרים שהמעות הן חולין, והרי ספיקא דאורייתא לחומרא, ובפרט שב"מעות הנמצאות בין חולין למעשר" (שבהל' י"ב) נקט הרמב"ם לחומרא?

ומבאר הר"י קורקוס:

במעות שנמצאו בין קופת מטבעות של חולין לקופת מטבעות מעשר (בהל' י"ב) ונפלו מאחת הקופות יש ספק שקול, ואין הסתברות לומר שדווקא מן החולין נשמט ולא מן המעשר, ולכן מחמירים ככל ספק של תורה. אבל במעות שהונחו בתיבה ואינו זוכר אם הם חולין או מעשר (בהל' י"א), כיון שמעות מעשר קודש הם והטיפול בהן נעשה ביתר תשומת לב, מסתבר שהאדם יזכור מה עשה במעות אלו ואם מתעורר ספק, כנראה מעות חולין הן.

והצל"ח (פסחים ז, א ד"ה עוד) תירץ:

סתם מעות הן בחזקת חולין עד שיפול בהן ספק שמא נתחללו בהן פירות מעשר, ולכן, כאשר יש ספק שקול איזה מעות הונחו בתיבה (בהל' י"א), מעמידים אותן על חזקתן וחולין הן, משא"כ מעות שנמצאו בין קופת חולין לקופת מעשר (בהי"ב), הספק אינו במעות אלא בקופות – מאיזה קופה נפלו – ואין חזקה לקופה אחת יותר מאחרת, והולכים לחומרא ככל ספק של תורה.

וב'ערוך השלחן' (מע"ש סי' קכט, ח) מבאר:

מלשון הרמב"ם "אם רוב מניחין מעשר... ואם רוב מניחין חולין" משמע שאין מדובר באדם אחד שמסתפקים בו אלו מעות הניח, אלא באנשים רבים המניחים כאן מעותיהם, וכאשר הספק הוא 'מחצה למחצה' יש כאן רוב להיתר, כי המשתמשים בתיבה למעות מעשר, ודאי משתמשים בה גם למעות חולין (לא כמו המשתמשים למעות חולין שיתכן שהשימוש הוא לחולין בלבד), וכיון שיש רוב להיתר, הרי אלו חולין. אך בהלכה י"ב מדובר באדם שמצא את המעות בין קופותיו, אחת מעשר ואחת חולין, ובספק השקול יש להחמיר.

חישוב שלש שנים לענין ערלה

יום שני ח' תשרי ה'תשפ"ג

הלכות מעשר שני פרק ט, הלכה ט: נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, עָלְתָה לוֹ שָׁנָה; וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין פֵּרוֹת הַנְּטִיעָה הַזֹּאת מֻתָּרִין בְּעָרְלָה אוֹ בִּרְבָעִי, עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם בִּשְׁבָט – שֶׁהוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לָאִילָן.

בנטע אילן מ"ד יום לפני ראש השנה, ישנה קולא שמ"ד הימים שנותרו נחשבים לשנה אחת. לדוגמא: נטע בט"ו באב של שנת תשפ"ב, הרי מ"ד הימים מתשפ"ב והשנתיים תשפ"ג־ד נחשבים שלוש שנים. מצד שני החמירו בדבר, שגם לאחר ראש השנה של תשפ"ה הפירות אסורים משום ערלה עד ט"ו בשבט תשפ"ה (ומט"ו שבט תשפ"ה עד ט"ו בשבט של תשפ"ו – הרי הם נטע רבעי).

אך במקרה שנטע פחות ממ"ד יום קודם לראש השנה, אין ימים אלו נחשבים, והספירה מתחילה רק מראש השנה תשפ"ג לשלוש שנים מלאות. מצד שני, מיד לאחר ראש השנה תשפ"ו, הפירות מותרים ואין צורך להמתין עד ט"ו בשבט, כמפורש בדברי הרמב"ם להלן (הי"א). והטעם, כי "דווקא בנטיעה שהקלנו עליה בתחילתה, שעלו לה שלשים יום לשנה תמימה – לפיכך מחמרינן עליה בסופה להמשיך שנתה עד חמשה עשר בשבט שהוא ר"ה לאילן" (ר"ן על הרי"ף – ר"ה ב, ב ד"ה והא דאמרינן), אבל בנטיעה שמונים לה שלש שנים מלאות, אין להחמיר ולהמתין עד ט"ו בשבט.

ובמקרה שהנטיעה הייתה באמצע השנה, הרבה קודם למ"ד יום שלפני ראש השנה תשפ"ג, לדוגמא בכסלו תשפ"ב, שאז בודאי נחשבים ימים אלו לשנה – כתב הש"ך (יו"ד סי' רצד סקי"א), שהיות וסוף־סוף יש כאן קולא, שמחשיבים את הימים הללו לשנה "אע"פ שאין כאן שנה שלימה", צריך להחמיר בסופה ואיסור הערלה נמשך עד ט"ו בשבט תשפ"ה.

אך מדברי הרמב"ם להלן (הי"ב) "נטע הנטיעה מראש־חודש תשרי עד חמשה עשר יום בשבט מונה לה שלש שנים מיום ליום" משמע שגם במקרה זה אין צורך להמתין עד ט"ו בשבט, ובדוגמא הנ"ל: להמתין עד כסלו תשפ"ה ולא לאחריו!

ומבאר ה'מנחת חינוך' (מצוה רמו בסופו) כי יש לחלק: כשנטע מ"ד יום קודם לר"ה – יש כאן קולא גדולה שמחשיבים מ"ד יום לשנה שלימה, ולכן צריך להחמיר בסופה ולהמתין עד ט"ו בשבט; אבל במקרה שנטע בכסלו ו"מלאו שלש שנים שלימות קודם ט"ו בשבט – לחומרא לא אמרינן דיהא נמשך עד אחר שלש שנים שלימות".

מתי אין לכהן חלק במתנות כהונה?

יום שלישי ט' תשרי ה'תשפ"ג

הלכות בכורים פרק א, הלכה א: אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה נִתְּנוּ לַכֹּהֲנִים, וְכֻלָּן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה; וְעַל כֻּלָּן נִכְרְתָה בְּרִית לְאַהֲרֹן. וְכָל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מוֹרֶה כָּהֵן – אֵין לוֹ חֵלֶק בַּכְּהֻנָּה, וְאֵין נוֹתְנִין לוֹ מַתָּנָה.

הקשה ה'כסף משנה':

לדעת רבי שמעון (חולין קלב, ב) "כל כהן שאינו מודה בעבודה – אין לו חלק בכהונה", ופירש רש"י "שאומר בלבו... שלא ציווה המקום להקריב לו קרבנות אלא משה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בדה מלבו". ומדוע שינה הרמב"ם וכתב 'שאינו מודה בהן', היינו, שמדובר בכהן שאינו מודה במתנות כהונה?

ומבאר הר"ד פארדו (ספרי דבי רב, קרח פיסקא ב):

הרמב"ם לא פירש (כפירוש רש"י) שאי הודאת הכהן היא באומרו שהקב"ה לא ציוה להקריב קרבנות – שהרי אם־כן הרי הוא אפיקורס שאין לו חלק לעולם הבא, ובוודאי שאין לו חלק במתנות כהונה!

אלא כך הוא ענינו של 'כהן שאינו מודה בעבודה': לדעת הרמב"ם התנאי לזכיית הכהנים במתנות כהונה הוא שיעבדו את עבודת המקדש כתיקונה. וזהו שהוסיף "ועל כולן נכרתה ברית לאהרן". כלומר, המתנות ניתנו לכהנים בכריתת ברית ובתנאי שעבודתם במקדש תהא כתיקונה, אך אם לא יעבוד את העבודה כתיקונה ויאמר שהמתנות ניתנו בין כך ובין כך, ו'אינו מודה' שהמתנות ניתנו רק בתנאי שיקיים את הברית – "אין לו חלק בכהונה ואין נותנין לו מתנה".

וה'כלי חמדה' (פרשת קרח סק"ה) מבאר:

לדעת הרמב"ם "כהן שאינו מודה בעבודה" היינו שאינו מודה שאכילת מתנות כהונה נחשבת כעבודה במקדש, וכפי שדרשו חז"ל (פסחים עג, א) על הפסוק "עבודת מתנה אתן את כהונתכם" – "עשו אכילת תרומה [ושאר מתנות כהונה] בגבולין כעבודת בית המקדש".

מדוע אין גרים רבים מבני ישמעאל?

יום רביעי י' תשרי, יום הכפורים, ה'תשפ"ג

הלכות בכורים, פרק ד הלכה ג: אֲבָל הַגֵּר מֵבִיא וְקוֹרֵא – לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם: "אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ", הֲרֵי הוּא אַב כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁנִּכְנָסִין תַּחַת כַּנְפֵי שְׁכִינָה.

הפסוק שממנו נלמד כי גם הגר מתייחס לאברהם אבינו – "אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים" – נאמר לאברהם רק לאחר שמל את עצמו. נמצא לפי זה, שכל ענין הגרות התחיל רק לאחר שנימול.

ויש להבין: מה הקשר בין שני העניינים – מדוע קודם שנימול אברהם לא היו גרים?

ומבואר על כך בתורת החסידות (מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב חלק ב עמ' תקו, תורת מנחם תשד"מ עמ' 426):

מידת החסד העליונה מושפעת בעולם על ידי אברהם אבינו, והמשכתה באה דרך מידת היסוד השייכת לאות ברית קודש, ואילו אומות העולם מקבלים את חיותם מבחינת הערלה המכסה על הברית.

לפיכך, קודם שנימול אברהם, כאשר הערלה היתה דבוקה בברית – אזי גם לאומות העולם נמשכה המשכה גבוהה והיו אצלם נשמות גבוהות ולכן לא היו מהם גרים. אולם לאחר שנימול אברהם והערלה נפרדה מבחינת היסוד – נעשתה ירידה בהמשכת החיות לאומות העולם, שמקבלים את השפע מבחינה נמוכה ומצומצמת, ולכן רק אז התחיל אצלם ענין הגיור.

ולפי זה מבואר (שם) מדוע "לא ימצא גרים מאומה ישמעאלית כי־אם רק דרך מקרה פעם בשמיטה" – כי כיון שישמעאל נולד לפני הברית, כאשר הערלה היתה מקבלת מפנימיות השפע, יש אצל זרעו את "ענין הנשמות הגבוהות" שבהם לא שייך כל־כך ענין הגיור.

האם מותר לבשל לחם?

יום חמישי י"א תשרי ה'תשפ"ג

הלכות בכורים פרק ו, הלכה טז: אָסוּר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת עִסָּתוֹ פָּחוֹת מִכַּשֶּׁעוּר, כְּדֵי לְפָטְרָהּ מִן הַחַלָּה.

מבואר מכך שאין לאדם לעשות מעשה כדי להיפטר מן המצוה, ולכן לא יחלק את הבצק לחלקים קטנים שאין בהם כמות המחייבת בהפרשת חלה אלא ילוש את הכל יחד כדי להתחייב במצוה.

על פי זה יש לעיין: האם בעניינים אחרים מותר לעשות פעולה כדי להימנע מחיוב, ולדוגמא: האם מותר לבשל חתיכות לחם כדי שלא יצטרך לברך עליהם ברכת המזון אלא ברכת מעין שלוש בלבד?

וכתב ב'קנה בשם' (ח"ג סי' י) כי יש לחלק בין הנושאים, משני טעמים:

א. יש שנראה מדבריהם כי אין איסור מעיקר הדין בחלוקת הבצק, אלא זוהי תקנת חכמים, כדי שלא יעשו כן באופן קבע ועל ידי כך תשתכח מצות חלה לגמרי. וחשש זה אינו שייך לגבי ברכת המוציא, כי בוודאי לא יחדלו להשתמש לחלוטין בלחם שהוא מזונו העיקרי של האדם.

ב. גם אם נניח שיש איסור בעצם ביטול מצות חלה מעיסה זו, קיים הבדל מהותי בין הפרשת חלה לברכת המזון:

חיוב ברכת המזון אינו נובע מעצם מציאות הלחם אלא האכילה היא המחייבת בברכה, ואם אינו מעוניין לאכול פת זו, אינו עובר על כל איסור בכך שגורם שלא יברכו עליה כי מלכתחילה אין הברכה נצרכת לפת עצמה, ולכן גם אין איסור לגרום שלכתחילה לא תתחייב כלל בברכה.

אולם לגבי חלה החיוב נובע מעצם הבצק, ואף אם אינו מעוניין כלל לאוכלו, מצוה להפריש ממנו חלה, ולכן אין לחלק אותו לחלקים קטנים ובכך לבטל ממנו את המצוה.

כהן שמכר בהמה - מתי מתנות הכהונה הן שלו?

יום שישי י"ב תשרי ה'תשפ"ג

הלכות בכורים פרק ט, הלכה יא: הִתְנָה עִמּוֹ הַכֹּהֵן שֶׁהוּא שֶׁתָּף חוּץ מִן הַמַּתָּנוֹת, הֲרֵי הַמַּתָּנוֹת לַכֹּהֵן; כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ 'חוּץ', הֲרֵי שֵׁיֵּר לוֹ הַכֹּהֵן חֵלֶק בַּמַּתָּנוֹת, וּלְפִיכָךְ הֵן שֶׁלּוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: 'עַל מְנָת שֶׁהַמַּתָּנוֹת שֶׁלִּי' – הֲרֵי הַמַּתָּנוֹת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁל זֶה הַיִּשְׂרְאֵלִי, וְנוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה... שֶׁהָאוֹמֵר 'עַל מְנָת', לֹא שַׁיֵּר לוֹ בְּעַצְמָן שֶׁל מַתָּנוֹת כְּלוּם.

ה'כסף משנה' הביא את נוסחת הרמב"ם מכת"י: "התנה הכהן עמו שהוא מוכר הכל חוץ מן המתנות". כלומר, מדובר בכהן שמכר לו את הבהמה חוץ מן המתנות (וכפירוש רש"י חולין קלב, א ד"ה אם אמר), וכיון שבאמירת הכהן (המוכר) 'חוץ מן המתנות' שייר את המתנות לעצמו – פטור הקונה מן המתנות שהרי הן של הכהן. אבל אם אמר הכהן 'על מנת שהמתנות שלי' אין משמעו ששייר אותן לעצמו אלא מכר את כל הבהמה והוסיף תנאי שהמתנות תהיינה שלו בתורת 'מתנות כהונה', וכיון שאי אפשר להתנות על מה שכתוב בתורה, התנאי בטל ולכן "נותנן לכל כהן שירצה".

והקשו אחרונים (ש"ך יו"ד סי' סא סקי"ח, ט"ז שם):

בהל' מעשר (פ"ו הי"ט) כתב הרמב"ם "כהן שמכר שדה לישראל ואמר לו על מנת שהמעשרות שלה – שלי לעולם, הרי הן שלו, כיון שאמר 'על מנת' נעשה כמי ששייר מקום המעשר". וזו סתירה לדבריו כאן, שכהן המוכר האומר 'על מנת' לא שייר לעצמו כלום!

ותירץ הש"ך:

ב'מתנות כהונה', כיון שמסר לקונה את הבהמה כולה, אין באמירתו 'על מנת' משמעות של שיור ואינו אלא לשון תנאי, אבל במכירת שדה, כיון שהקרקע עומדת עדיין בחזקת בעליה, יש לומר שבאמירתו 'על מנת שהמעשרות שלי' – "נעשה כמי ששייר מקום המעשר".

וה'פלתי' (יו"ד שם סק"י) **הוסיף ביאור:**

יש להסתפק האם משמעות הלשון 'על מנת' היא תנאי או שיור (בגמרא בבא בתרא (סג, א) משמע שהוא לשון של שיור, ואילו בחולין (קלד, א) משמע שהוא תנאי), ולכן הבהמה שנמכרה ונמסרה לקונה, הקונה מוחזק בה וטוען שאמירת 'על מנת' לא היתה שיור (וכתנאי הרי הוא בטל, ככל תנאי על מה שכתוב בתורה), והיות ש'המוציא מחבירו עליו הראיה', אין המתנות של הכהן. ואילו במכירת השדה, אין הקונה המוחזק אלא המוכר (כי הקרקע בחזקת בעליה) והוא טוען שאמירתו היתה במשמעות של שיור ולא תנאי, ולכן המעשרות שלו.

עבודה בשביעית בשעת הגזירה

שבת קודש י"ג תשרי ה'תשפ"ג

הלכות שמיטה ויובל פרק א, הלכה יא: מִשֶּׁרַבּוּ הָאַנָּסִין, וְהִטִּילוּ מַלְכֵי גּוֹיִם עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת מְזוֹנוֹת לְחֵילוֹתֵיהֶם – הִתִּירוּ לִזְרֹעַ לָהֶן בַּשְּׁבִיעִית דְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין לָהֶן עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבַד; וְכֵן מִי שֶׁכָּפָה אוֹתוֹ אֹנֶס לַעֲשׂוֹת בַּשְּׁבִיעִית בְּחִנָּם, כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ וְכֵיוֹצֵא בָהּ – הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה.

וההיתר הוא משום פיקוח נפש, כי אם לא יחרשו ויזרעו לא יוכלו לפרוע את המס למלך ויהרגם (רדב"ז, ע"פ תוספות סנהדרין כו, א).

אך צריך ביאור: מבואר בגמרא (סנהדרין עד, א) שהיתר לעבור על איסורי תורה במקום פיקוח נפש הוא שלא בשעת הגזירה, אך בשעת הגזירה אפילו על עבירה קלה יהרג ואל יעבור, וכאן הרי מדובר בשעת הגזירה ואיך התירו לזרוע בשביעית?

ויש שהוכיחו מכך כי רק כאשר מטרת הגזירה היא להעביר על הדת צריך למסור את הנפש על כל עבירה, אך כשהגזירה היא להנאת עצמם, מותר לעבור (חידושי הר"ן סנהדרין שם).

אך לדעת הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"ה ה"ג) **גם כשמטרת הגזירה** היא להנאת עצמם, אסור לעבור, ואם כן איך הותר האיסור כאן?

ויש לומר:

מצב זה אינו מוגדר כ'שעת הגזירה' כי המלך אינו כופה את עצם החרישה והזריעה אלא דורש את המס אלא שבפועל צריכים לחרוש ולזרוע בשביל כך, ואילו 'שעת הגזירה' היא כאשר הגזירה היא על עצם האיסור אך מותר לעבור על איסור כדי להינצל מסכנת נפשות.

ולפי זה יבואר המשך דברי הרמב"ם: "וכן מי שכפאו אנס לעשות בשביעית... הרי זה עושה". ולכאורה, מה נוסף בזה ומה ההבדל בין כפיה על ידי המלך לכפיה על ידי אדם אחר?

אך לפי האמור מובן: בתחילת ההלכה מדובר כשהמלך אינו כופה על עצם המלאכה אלא על תשלום המס, ואם הכפיה היא על עצם המלאכה הרי זה אכן בגדר שעת הגזירה ואסור לעבור, ועל כך מוסיף הרמב"ם שאם הכפיה היא לא על ידי מלך, מותר אף כשכופה על עצם העבודה ("לעשות בשביעית בחינם"), כי כפיה על ידי יחיד שאינו מלך אינה נחשבת 'שעת הגזירה' (אור גדול סי' א (טז, א)).

המשך ביאור למס' כתובות ליום שישי עמ' א

ובעלת השלש מאות, וחצי המנה הנותר נוטלת בעלת השלש מאות. נמצא שבעלת המנה נוטלת חמשים זוז, ובעלת המאתים גובה מנה, ובעלת השלש מאות גובה מאה וחמשים זוז, כפי ששנינו במשנתינו.

הגמרא מביאה דעה החולקת על משנתינו: **תַּנְיָא** בברייתא, **זוֹ** – המבואר במשנה זו, **מִשְּׁנַת רַבִּי נָתָן** היא, אבל **רַבִּי אוֹמֵר, אֵין אֲנִי רוֹאֶה דְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי נָתָן בְּאֵלּוּ, אֶלָּא חוֹלְקוֹת בְּשָׁוֶה**, שאף כשיש שלש מאות בעלת המנה ובעלת המאתים יש להן שעבוד על כל השלש מאות.

* * *

שנינו במשנה: **וְכֵן שְׁלֹשָׁה שֶׁהֵטִילוּ** לכיס פיחתו או הותירו, כך הן חולקין.

הגמרא מבארת את דין החלוקה בשנים שהטילו לכיס: **אָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁנַיִם שֶׁהֵטִילוּ** מעות **לְכִיס** כדי להשתתף בהם לקנות סחורה, **זֶה נתן מָנֶה וְזֶה נתן מָאתַיִם,**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ז'-י"ג תשרי ה'תשפ"ג

יום ראשון ז' תשרי ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שהפודה מעשרו לעצמו מוסיף חומש, ואם האשה חייבת בו. מעשר שאין בחומשו שוה פרוטה. והפודה מעשר ביותר על דמיו. סלע בסלע בעה"ב קודם. ואם מותר להערים בפדיון מעשרו. אשה שהכניסה לבעלה מעשר שני. והפודה מעשר שני לעצמו ולא נתן את החומש. מעות מעשר שני אם צורפים בדינרי זהב. ואם יחלל כסף מעשר עם פירות מעשר על הכסף.

א. הַפּוֹדֶה מַעֲשְׂרוֹ לְעַצְמוֹ[2] - בֵּין שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ[3], בֵּין שֶׁנָּפַל לוֹ בִּירֻשָּׁה[4], בֵּין שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּטִבְלוֹ מַתָּנָה[5] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - הֲרֵי זֶה מוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ. אִם הָיָה שָׁוֶה אַרְבָּעָה - נוֹתֵן חֲמִשָּׁה[6]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעֲשְׂרוֹ, חֲמִשִׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו.

2) רוצה לומר שגם המעות, שהוא מחלל עליהן, הן שלו, ומחלל לעצמו, שלעולם אינו מוסיף חומש אלא אם גם הפירות וגם הפדיון (= המעות) הם שלו. 3) שהפרישו מפירות שדהו. ואף על פי שאין המעשר קנוי לו, שהרי ממון גבוה הוא, אלא, חידוש הוא שחידשה התורה שעשאתו כשלו, לעניין פדיון והוספת חומש. 4) כלומר, המעשר עצמו (לא בטבלו). ואף על פי שממון גבוה הוא - חידשה התורה שלעניין פדיון היורש קונה את המעשר, והרי הוא כשלו, כשם שחידשה בבעל השדה. 5) במשנה שם: "שנותן לו במתנה". ואמרו בקידושין נד: שלרבי מאיר הסובר שמעשר שני ממון גבוה הוא, המדובר "כגון דיהיב ניהליה בטבליה". 6) היינו "חומש מלבר" וכן אמרו בבבא מציעא נג: "אבעיא להו, חומשא מלגיו (=מבפנים, כלומר על חמישה מוסיף אחד), או חומשא מלבר (=מבחוץ, כלומר על ארבעה מוסיף אחד)", ובמסקנא החליטו: "חומשא מלבר".

ב. וְאִשָּׁה[7] שֶׁפָּדְתָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהּ לְעַצְמָהּ[8] - אֵינָהּ מוֹסִיפָה חֹמֶשׁ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: אִישׁ מִמַּעֲשְׂרוֹ - וְלֹא אִשָּׁה[9]. וְכֵן[10] אִם[11] פָּדָה פִּדְיוֹן פֵּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר[12] לְעַצְמוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ[13].

7) קדושין כד. "בזוזי דידה ומעשר דידה, איש אמר רחמנא ולא אשה". 8) כלומר: גם הפירות וגם המעות שלה, שהאיש מוסיף חומש באופן זה. 9) ואם הפירות של הבעל, והיא פודה בשבילו - מוסיפה חומש, ששלוחו של אדם כמותו. 10) כלומר, כשם שהפודה פירות מעשר שני מוסיף חומש, כמו כן הפודה פדיון המעשר, מוסיף חומש.

11) ברייתא במנחות פב. "המתפיס מעות מעשר שני לשלמים, כשהוא פודן מוסיף עליהן שני חומשין, אחת לקודש, ואחד למעשר". 12) כלומר, מעות מעשר שני, שפדה פירות המעשר, עליהן. 13) על הקרן, ולא על החומש הראשון.

ג. פָּדָה פֵּרוֹת מַעֲשְׂרוֹ וְהוֹסִיף חֹמֶשׁ, וְחָזַר וּפָדָה הַפִּדְיוֹן לְעַצְמוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה[14] - מוֹסִיף חֹמֶשׁ שֵׁנִי עַל הַקֶּרֶן בִּלְבַד, וְאֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל הַחֹמֶשׁ[15].

14) שהוא מוסיף חומש. 15) בניגוד לאוכל תרומה בשוגג, שמוסיף חומש על חומש.

ד. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[16] שֶׁאֵין בְּחֻמְשׁוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה[17] - אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ[18]. וְכֵן מַעֲשֵׂר שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין[19] - דַּיּוֹ שֶׁיֹּאמַר[20]: הוּא וְחֻמְשׁוֹ מְחֻלָּל עַל הַסֶּלַע הַזֶּה[21]. וְכָל[22] מַעֲשֵׂר שֶׁהוּא אֵינוֹ פּוֹדֵהוּ מִשֶּׁלּוֹ[23] - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ[24]. וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי - אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֹמֶשׁ[25].

16) שם נג: "תנו רבנן אם גאל יגאל איש ממעשרו, ממעשרו ולא כל מעשרו פרט למעשר שני שאין בו שווה פרוטה. איתמר רב אמי אמר אין בו (= אין שווה פרוטה במעשר שני עצמו), רב אסי אמר אין בחומשו". ופסק רבינו כרב אסי. ופירש רש"י שם, שאם אין בחומש שווה פרוטה, אינו בר פדיון. אבל בירושלמי מפורש: "מעשר שני שאין בחומשו שווה פרוטה, אינו מוסיף חומש". וכן פסק רבינו. 17) כשהמעשר עצמו אינו שווה ארבע פרוטות. והחומש הוא מלבר (= מבחוץ). 18) אבל הוא עצמו קדוש מדבריהם. ועיין בהלכה הסמוכה, שאם יש לו מעות שחילל עליהן מעשר שני אחר - אומר: "הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות". 19) ואפשר שאין בו ארבע פרוטות, שאז אין בחומשו שווה פרוטה, ואינו אלא מדבריהם. 20) כלומר, ואין צריך לפדותו על פי שלושה תגרים, כמו למעלה בפרק ד הלכה יט, ששם מדובר כשהמעשר מן התורה, כגון שיש בו וודאי ארבע פרוטות, שאז אינו אלא מדבריהם - הקלו בפדיונו. וכן אין צריך להמתין עד שיהא לו עוד מעשר שני, שיצטרף עם זה, ויהא בחומשם שווה פרוטה. 21) כלומר, על סלע שכבר חיללו עליו, מעשר שני אחר. 22) ירושלמי שם ראש הלכה ג: "אמר ר' יוחנן, כל מעשר שאינו הוא ופדיונו משלו אינו מוסיף חומש. ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' חנינא, טעמא דר' יוחנן, ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו (כלומר, חמישית משלו) יוסיף עליו, כדי שיהא הוא ופדיונו משלו". 23) בכתב־יד מעשה רוקח: "שאינו הוא ופדיונו משלו", וכלשון הירושלמי. 24) אבל עיקר הפדיון חל מן התורה. 25) כיוון שהחומש אינו מעכב. ובירושלמי דמאי שם: "בדין היה מעשר שני של דמאי, שיפריש עליו חומש (כשהוא פודה אותו כדרך שמפריש כשאוכל תרומת מעשר של דמאי), ולמה אמרו שלא יפריש, מפני גדירו (כלומר, גזרה) שאם את אומר לו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיפריש, אף הוא אינו מפריש [פודה] כל עיקר "ויאכלנו חוץ לירושלים בלא פדיון".

ה. הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְהָיָה לוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַחֵר שֶׁלֹּא נִפְדָּה, אִם אֵין בְּחֻמְשׁוֹ[26] שָׁוֶה פְּרוּטָה - דַּיּוֹ שֶׁיֹּאמַר[27]: הוּא וְחֻמְשׁוֹ מְחֻלָּל עַל מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת; לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְצַמְּצֵם אֶת מְעוֹתָיו.

26) של המעשר שלא נפדה. 27) כלומר, "ולא אמרינן ימתין עד שיעלה לירושלים, או ימתין עד שיצרפנו עם אחר".

ו. הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר בְּיוֹתֵר עַל דָּמָיו[28] - לֹא נִתְפְּסָה הַתּוֹסֶפֶת לְמַעֲשֵׂר.

28) כלומר, הדמים, שעליהם הוא פודה, שווים יותר מהפירות. ירושלמי מעשר שני פרק ד הלכה ב: "אמר ר' יוחנן הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס את הכל, מעשר שני שפדאו יותר על דמיו לא תפס את הכל. מה בין הקדש מה בין מעשר שני? אמר רבי אימי, שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדשו (כיוון שהוא נותנו לגזבר, אבל מעשר שני שנאכל לבעליו, אף שהוא ממון גבוה אינו פודהו אלא על שוויו)".

ז. בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר[29] בְּסֶלַע[30], וְאַחֵר[31] אוֹמֵר בְּסֶלַע - בַּעַל הַבַּיִת קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ. בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר בְּסֶלַע, וְאַחֵר אוֹמֵר בְּסֶלַע וּפְרוּטָה[32] - הָאַחֵר קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן[33].

29) שהרי כופין אותו לפתוח ראשון. 30) לפדיון המעשר. 31) ראה להלן פרק ט הלכה ז ובכסף משנה שם, שאחר יכול לחלל שלא מדעת בעל הפירות. 32) במשנה שם: "בסלע ואיסר". 33) ובירושלמי שם: "ואין חומשו של זה (בעל־הבית) מרובה על תוספתו של זה? אמר רבי אבין שנייא היא שהוא יכול להערים עליו (על המעשר) ולפוטרו מן החומש".

ח. מֵתֶר לְהַעֲרִים[34] עַל פִּדְיוֹן מַעֲשְׂרוֹ. כֵּיצַד? אוֹמֵר אָדָם לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים וּלְעַבְדּוֹ הָעִבְרִי[35]: הֵא לְךָ[36] אֶת הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ וּפְדֵה לְךָ בָּהֶן הַמַּעֲשֵׂר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹסִיף חֹמֶשׁ. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: פְּדֵה לִי בָּהֶן[37]. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: פְּדֵה לִי מִשֶּׁלְּךָ - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ[38].

34) "תחבולת ההיתר תיקרא הערמה, ושאינו להיתר, תיקרא מרמה". 35) "עבד עברי אין גופו קנוי, אלא מעשה ידיו בלבד. והוא כמו שכיר, כמו שאמר השם יתברך כי משנה שכר שכיר וכו'". [ולא הזכירו כאן "אשתו", שכיוון שאין זו מתנה גמורה אלא על מנת להחזיר - קנתה והבעל אוכל פירות. ומה שאמרו "במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות", אין זה אלא במתנה גמורה שהנותן בעין יפה הוא נותן, ובמתנה על מנת להחזיר לא אמרו כן. ובפרק א מהלכות עירובין הלכה כ, הזכירו "אשתו", לפי ששם מדובר במתנה גמורה]. 36) [נראה מדברי רש"י בגיטין סה. שזו היא מתנה על מנת להחזיר]. 37) שאין זו לשון מתנה אלא לשון שליחות וחייב בחומש. 38) כלומר: הא לך מעות ופדה פירות מעשר שני שלי על המעות שלך. שכיוון שאמר לו: "על המעות שלך" - הרי זו מתנה.

ט. אֲבָל לֹא יִתֵּן הַמָּעוֹת לִפְדּוּת[39] לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ הַקְּטַנִּים[40] וּלְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן כְּיָדוֹ[41]. נָתַן לְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִיָּה, אִם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי זֶה מִדִּבְרֵיהֶם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מֵעֲצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - דְּבָרָיו קַיָּמִין; שֶׁאָמָּה הָעִבְרִיָּה קְטַנָּה הִיא, וְאֵין הַקָּטָן זוֹכֶה לַאֲחֵרִים[42] אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם[43].

39) עליהן. 40) לדעת התוספות, המדובר בשהגיעו לעונת נדרים, שתרומתם תרומה והוא הדין שפדיונו פדיון. 41) ונמצא שהמעות ברשותו, וחייב בחומש. 42) כלומר, אף על פי שהוא זוכה לעצמו מן התורה, כיוון שדעת אחרת מקנה להן - אינו יכול להקנות לאחרים. וכמו כן לפדות מעשר שני של אחרים. 43) אבל לא בדבר שהוא מן התורה.

י. וְכֵן מַעֲרִים וְנוֹתֵן הַמַּעֲשֵׂר מַתָּנָה כְּשֶׁהוּא בְּטִבְלוֹ[44], וְאוֹמֵר הַנּוֹתֵן: הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל מָעוֹת שֶׁבַּבַּיִת[45].

44) קודם שהפריש מן הכרי, ולא לאחר מכן, שכיוון שמעשר שני ממון גבוה הוא, אינו נקנה במתנה. 45) "בראשונה היו עושין כן במעות (כלומר, היה מקנה המעות לחבירו, והלה פודה הפירות על מעותיו) היו נוטלין אותן (את המעות) ובורחין, התקינו שיהו עושין כן בפירות [שאינם נוחים כל כך לתפיסה ובריחה]".

יא. שְׁנֵי אַחִין אוֹ שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, [אָב וּבְנוֹ[46]] - פּוֹדִין זֶה לָזֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹסִיף חֹמֶשׁ. אִשָּׁה שֶׁהִכְנִיסָה לְבַעְלָהּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, הוֹאִיל וְהוּא מָמוֹן גָּבוֹהַּ כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ - לֹא קָנָה בַּעַל. לְפִיכָךְ, אִם פָּדָהוּ[47] - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ[48].

46) ואף שכבר כתב רבינו (למעלה הלכה ח), שבן פודה לאביו, הוסיף וכתב כאן, שאף האב פודה לבנו, אף על פי שהבן קרוב ללב אביו, יותר משהאב קרוב לבנו. 47) על מעות שלו. 48) וכמו כן אם פדתה האשה, אינה מוסיפה חומש.

יב. הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[49] לְעַצְמוֹ, וְנָתַן אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא נָתַן אֶת הַחֹמֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב וַהֲרֵי נִתְחַלֵּל - לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיִּתֵּן הַחֹמֶשׁ, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִפְשַׁע וְלֹא יִתֵּן.

49) שהוא מוסיף חומש.

יג. מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אִם רָצָה לְצָרְפָם[50] בְּדִינָרֵי זָהָב כְּדֵי לְהָקֵל מַשָּׂאן - מְצָרְפָן. וְאִם צֵרְפָן לְעַצְמוֹ - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ, שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ פְּדִיָּה.

50) לפרטם.

יד. הַפּוֹרֵט סֶלַע מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[51], בֵּין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּירוּשָׁלַיִם בֵּין חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - לֹא יְצָרְפֶנָּה[52] כֻּלָּהּ בִּמְעוֹת נְחֹשֶׁת[53], אֶלָּא בְּשֶׁקֶל מְעוֹת כֶּסֶף וּבְשֶׁקֶל מְעוֹת נְחֹשֶׁת[54].

51) כלומר: יש לו סלע של מעשר שני ורוצה לפרטו על מעות של נחושת. 52) יפרטנה. 53) שכיוון שאינו מוציא כל הכסף בבת אחת, לא התירו לפרוט כולו במעות נחושת, שכבוד הוא למעשר כשהוא מחולל על כסף. 54) וצריך לומר, שמדובר כאן בשעת הדחק, שהרי אין מחללין כסף על נחושת אלא בשעת הדחק. וכשמחלל כסף על נחושת התירו גם לחלל כסף על כסף, אף שאין מחללין כסף על כסף אפילו בשעת הדחק. ולכן לא נמנתה משנה זו בעדיות פרק א, בין הדברים שבית הלל לחומרא ובית שמאי לקולא, כיוון שיש בדברי בית הלל קולא, שהתירו לחלל כסף על כסף בשעת הדחק, אגב חילול כסף על נחושת.

טו. מֻתָּר לְחַלֵּל כֶּסֶף מַעֲשֵׂר עִם פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר עַל הַכֶּסֶף[55]. וְהוּא[56] שֶׁיְּהוּ בַּפֵּרוֹת פָּחוֹת מִשָּׁוֶה דִּינָר[57]; אֲבָל אִם הָיָה בָּהֶן שָׁוֶה דִּינָר[58] - לֹא יְחַלְּלֵם עִם הַכֶּסֶף[59], אֶלָּא בִּפְנֵי עַצְמָן. כֵּיצַד? הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת שָׁוֶה דִּינָר וּשְׁלִשָׁה דִּינָרִין שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אֵינוֹ מְחַלֵּל הַכֹּל עַל סֶלַע אַחַת; אֲבָל אִם הָיָה לוֹ חֲצִי דִּינָר פֵּרוֹת וַחֲצִי דִּינָר מָעוֹת - מְחַלֵּל שְׁנֵיהֶם עַל דִּינָר אֶחָד.

55) אף שכסף מעשר לבדו אין מחללין על כסף - ביחד עם הפירות, מותר. 56) ירושלמי שם: "רבי שמעון בן לקיש אוקמה פליגין רבי מאיר ורבנן, בפירות שאין בהן כדי כסף (כלומר, שאינם שווים כדי חילולם על מטבע כסף חשובה), אבל בפירות שיש בהם כדי כסף אף רבנן מודו (שאין מחללין כסף עמהם). חצי דינר כסף וחצי דינר פירות, מותר, דינר כסף ודינר פירות, אסור, כל שכן שני דינרי כסף ושני דינרי פירות שאסור". 57) שקשה לחללם בפני עצמם. 58) שאפשר לחללם בפני עצמם. 59) שאין מחללים כסף על כסף.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר מעות חולין ומעות מעשר שנתפזרו ולקט מכאן ומכאן. סלע של מעשר שני ושל חולין שנתערבו. האומר לבנו מעשר בזוית זו ונמצא בזוית אחרת. מי שנשתתק או מי שאמרו לו בחלום מעשר שני של אביך במקום פלוני. האומר לבניו אל תגעו בזוית פלונית או טמן מעות בפניהם ואמר של פלוני הם. המוציא כלי וכתוב עליו מ' או ד' או ט' או ת' או ק'. ומעות הנמצאות בירושלים. ודין תיבה שנשתמש בה חולין ומעשר שני, ומעשר של ודאי ושל דמאי שנתערבו. הזורע מעשר שני אחר שנכנס לירושלים.

א. מְעוֹת[2] חֻלִּין וּמְעוֹת מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְפַּזְּרוּ, וְלִקֵּט מִכָּן וּמִכָּן[3] - מַה שֶּׁלִּקֵּט לִקֵּט לְמַעֲשֵׂר[4], עַד שֶׁיַּשְׁלִים[5], וְהַשְּׁאָר חֻלִּין[6]. וְאִם בָּלַל וְחָפַן[7] אוֹ[8] שֶׁלִּקֵּט מִצַּד אֶחָד[9] וּמָצָא חָסֵר - הֲרֵי זֶה לְפִי חֶשְׁבּוֹן. כֵּיצַד? הָיוּ מָאתַיִם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּמֵאָה חֻלִּין, נִתְפַּזְּרוּ וּבְלָלָן וְחָפַן הַכֹּל, נִמְצְאוּ מָאתַיִם וְשִׁבְעִים[10] - הֲרֵי מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מֵהֶן מַעֲשֵׂר, וְתִשְׁעִים חֻלִּין. זֶה הַכְּלָל: הַמִּתְלַקְּטִין[11] - לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְהַנִּבְלָלִין[12] - לְפִי חֶשְׁבּוֹן. מַתְנֶה[13] וְאוֹמֵר: אִם אֵלּוּ שֶׁבְּיָדִי הֵן הַמַּעֲשֵׂר - הַשְּׁאָר חֻלִּין[14]; וְאִם הֵן חֻלִּין[15] - הֲרֵי מְעוֹת הַמַּעֲשֵׂר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן מְחֻלָּלִין עֲלֵיהֶם[16].

2) מעשר שני פ"ב משנה ה. 3) ירושלמי שם: "אמר רבי יונה, והוא (זה שאמרו במשנה: "מה שלקט לקט למעשר") שליקט מכאן ומכאן (שכיון שאינו מלקט ממקום אחד, ייתכן שעלו בידו מעות המעשר. ומכל־מקום צריך להתנות, כדלהלן, שהרי אין הדבר ברור, ואולי מעות חולין בידו, ומעשר על גבי הקרקע), אבל אם לקט על אומן (כלומר, בשורה, מצד אחד) כבולל וחופן הוא". 4) ירושלמי שם: "אמר רבי זעירא כדי לשכר שני (כלומר, מה שאמרו "לקט למעשר", הוא כדי שמעשר שני ישתכר), שמא יאבדו השאר (שלא לקט עדיין) ויהיו אלו שבידו תפוסין על השני (כלומר, וינהוג בהן כבמעשר שני, וראה להלן). 5) "מנין - של מעשר שני" (פירוש המשנה). 6) "ואם נאבד מהן דבר, של חולין נאבד" (שם). 7) כלומר, עירבן יחד ולקטן מלא חפניו. 8) ראה בירושלמי שהוא למעלה. 9) שוודאי שחפן מחולין וממעשר שני ביחד. 10) שאבדו שלשים. 11) מכאן ומכאן, כנ"ל. 12) או שנלקטו מצד אחד, כנ"ל. 13) ירושלמי שם. ונראה מדברי רבינו, שזה מוסב גם על המתלקטים וגם על הנבללים (מעשה רוקח ומראה הפנים, ועיין רע"ב). 14) כלומר, ממילא הן חולין. 15) כולן או חלקן. 16) צריך עיון: הרי אין מחללים כסף על כסף או נחושת על נחושת, אף בשעת הדחק, כמפורש למעלה פ"ד הלכות ה־ז (תוספות יום־טוב). [ושמא התירו כאן מפני שהדבר ספק, שמא אלו שבידו הן המעשר, כשם שהתירו בדמאי, כמפורש שם הלכה ח]. ומעשה רוקח כתב שלא אסרו אלא לכתחילה. וכאן הרי זה בדיעבד. ועיין תוספות בביצה י: ד"ה חולין.

ב. סֶלַע[17] שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְשֶׁל חֻלִּין שֶׁנִּתְעָרְבוּ - מֵבִיא בְּסֶלַע מָעוֹת[18], וַאֲפִלּוּ מְעוֹת נְחֹשֶׁת[19], וְאוֹמֵר: סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּכָל מָקוֹם שֶׁהִיא מְחֻלֶּלֶת עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ; וְאַחַר כָּךְ בּוֹרֵר אֶת הַיָּפָה שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן[20] וּמְחַלֵּל הַמָּעוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת עָלֶיהָ, וְתַחֲזֹר הַסֶּלַע הַיָּפָה לְמַעֲשֵׂר.

17) שם משנה ו. 18) של כסף. וראה בהלכה הקודמת משום מה התירו כאן לחלל כסף על כסף. ואינו יכול לקחת סלע אחד משני הסלעים הנ"ל ולחלל בתנאי - גזירה שמא ישכח ויקח בלי תנאי (רע"ב). ובהלכה הקודמת, שנתערבו הרבה מעות, לא חששו שמא ישכח, מכיון שיש לו שם טירחא רבה ללקט הרבה מעות - ייזכר (תוספות יום־טוב). 19) נראה שעל מעות של כסף יותר קל, וזה צריך עיון, שהרי אדרבה כסף על כסף אין מחללים אפילו בשעת הדחק, ואילו כסף על נחושת מחללין בשעת הדחק (למעלה פ"ד הלכות ו־ז). וראה בר"י קורקוס. 20) שמא היא היתה של מעשר שני.

ג. הָאוֹמֵר[21] לִבְנוֹ: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּזָוִית זוֹ, וְנִמְצָא בְּזָוִית אַחֶרֶת - הֲרֵי אֵלּוּ חֻלִּין[22]. אָמַר לוֹ: הֲרֵי שָׁם

מָנֶה, וְנִמְצָא מָאתַיִם - הַשְּׁאָר חֻלִּין[23]. הֲרֵי שָׁם מָאתַיִם, וְנִמְצָא מָנֶה - הֲרֵי הוּא חֻלִּין[24]. הִנִּיחַ[25] מָנֶה מַעֲשֵׂר וְנִמְצָא מָאתַיִם, מָאתַיִם וְנִמְצָא מָנֶה, אֲפִלּוּ[26] הֵן[27] בִּשְׁנֵי כִּיסִין - הַכֹּל חֻלִּין[28].

21) שם פ"ד משנה יב. 22) שאני אומר פירות מעשר נלקחו, ואלו אחרים הם. 23) שאנו אומרים: יודע היה האב שיש שם עוד מנה חולין, אבל לא הוצרך להזכיר לו אלא המנה של מעשר שני, בכדי להזהירו שיאכלו בקדושה, מה־שאין־כן בהניח מנה ונמצא מאתים, דלהלן, שוודאי אחרים הן, והכל חולין. 24) במשנה שלפנינו שם: "הכל מעשר", ועל־פי־זה השיגו הראב"ד. אבל בכתב־יד מינכן שם: "הכל חולין, (תוספתא כפשוטה), וכחכמים בתוספתא שם, ודלא כרבי שאמר: "מנה מונח ומנה מוטל", וראה למעלה. 25) תוספתא שם וביצה שם. 26) בביצה שם: "דרבי יוחנן ור' אלעזר, חד אמר בשני כיסין מחלוקת (רבי וחכמים), אבל בכיס אחד דברי הכל חולין (שכיון שנטל הכיס, נטלו שניהם, ואלו אחרים הם). וחד אמר בכיס אחד מחלוקת, אבל בשני כיסין דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל". ופסק רבינו כמאן־דאמר הראשון, שהמחלוקת בשני כיסין, וכחכמים, שאפילו באופן זה הכל חולין. ואף שרב אשי שם העמיד התוספתא בכיסים מקושרים, דעת רבינו שלא אמר רב אשי זאת אלא לתרץ מה שהקשו שם על האומר בכיס אחד מחלוקת. וכן הוא ברש"י ובמאירי, ולא כהר"ח. וראה בפ"ב מהלכות יו"ט הלכה ו, שאף שם לא הזכיר רבינו "מקושרים", ובבית־יוסף אורח־חיים סי' יג. 27) שני המנים. 28) שלא כרבי שם, שאמר במנה ומצא מאתים - "חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה" (וראה למעלה, וצריך עיון), ובמאתים ומצא מנה - "מנה מונח ומנה מוטל", אלא כחכמים שאמרו בשני האופנים הנ"ל: "הכל חולין", שאני אומר: של מעשר ניטלו, ואלו אחרים הם.

ד. אָמַר[29] לוֹ אָבִיו: כִּיס מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי[30] לִי בַּבַּיִת, הָלַךְ וּמָצָא שָׁם שְׁלֹשָׁה כִּיסִים - הַגָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּן מַעֲשֵׂר[31], וְהַשְּׁאָר חֻלִּין. וְאַף עַל פִּי כֵן, לֹא יֹאכַל מִן הַקְּטַנִּים עַד שֶׁיְּחַלְּלֵם עַל הַגָּדוֹל[32].

29) תוספתא שם פ"ה הלכה ה. 30) פירות מעשר שני, וראה להלן. 31) שהרי באב המצווה לבנו, אין אומרים, שמא מה שהיה ניטל, ואלו אחרים הם (בהלכה הקודמת), אלא אומרים, ודאי הוסיף על המעשר שהניח מתחילה. ואם כן, כשאומר סתם "כיס מעשר לי בבית", ודאי לגדול הוא מתכוין. 32) מלשון זה נראה, שמחלל בלא תנאי, ואינו אומר "ואם כיס זה אינו מעשר, יהיו הללו מחוללים עליו" כיון שקרוב לוודאי שהגדול הוא המעשר, וראה בתוספתא כפשוטה.

ה. מִי[33] שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[34], וְאָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלְּךָ בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[35], וְהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים[36], כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין[37], וַהֲרֵי דְּבָרָיו קַיָּמִין[38].

33) שם הלכה ח. 34) כלומר, ניטל ממנו כח הדיבור, אבל הוא שומע. 35) כלומר, בלשון שאלה. 36) "שירמוז בראשו וכו' תשובה נכונה לשאלה" (פירוש המשנה לגיטין פ"ז משנה א). 37) פ"ב מהלכות גירושין הלכה טז. וראה גם בפכ"ט מהלכות מכירה הלכה ג. 38) כלומר, אם עמד בבדיקות.

ו. אָמְרוּ[39] לוֹ בַּחֲלוֹם[40]: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל אָבִיךָ שֶׁאַתָּה מְבַקֵּשׁ הֲרֵי הוּא בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָא שָׁם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר לוֹ - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר[41]. דִּבְרֵי חֲלוֹמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין[42].

39) תוספתא שם, הלכה ט (הובאה בסנהדרין ל.). 40) ראה בתוספתא כפשוטה. 41) ואוכלו לכתחילה בלי חילול. 42) "שפועלת המדמה אף־על־פי שצודקת במקצת, הרבה פסולת מתערב עמו, ואין חוששין לו עד שיתברר" (מאירי לסנהדרין עמוד 821). וראה בפ"י מהלכות זכיה ומתנת הלכה ז, וביו"ד סי' רנט סעיף ו בהגהות הרמ"א, ובפתחי תשובה שם.

ז. הָאוֹמֵר[43] לְבָנָיו: אֲפִלּוּ אַתֶּם מֵתִים[44] אַל תִּגְּעוּ בִּזְוִית זוֹ, וְנִמְצְאוּ שָׁם מָעוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חֻלִּין[45]. טָמֵן[46] מָעוֹת מִפְּנֵיהֶם וְאָמַר לָהֶם: שֶׁל פְּלוֹנִי הֵן, אוֹ שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵן, אִם כְּמַעֲרִים[47] - אֵין חוֹשְׁשִׁין לִדְבָרָיו, וְאִם כְּמִתְכַּוֵּן[48] - דְּבָרָיו קַיָּמִין[49].

43) תוספתא שם, הלכה י. 44) כלומר, ברעב (תוספתא כפשוטה). 45) שהוא כמערים (ראה להלן), אף־על־פי שאינו נראה כן, שאם היו המעות מעשר, היה לו לפרש זאת, וראה להלן. 46) שם, הלכה יא. 47) "שעושה שלא יחזיקוהו כעשיר, או כדי שלא יקחו בניו" (הגהות מרדכי לבבא בתרא פ"א סוף סי' תרנח). 48) למסור להם עדות. 49) וראה בתוספתא כפשוטה, ובהלכה זכיה ומתנת שם, הלכה ה. וצ"ע, מדוע לא כתב רבינו כאן, מה שכתב שם בהלכה ו.

ח. הַמּוֹצֵא[50] כְּלִי[51] וְכָתוּב עָלָיו מ' - הֲרֵי מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[52]. ד' - דְּמַאי. ט' - טֶבֶל. ת' - תְּרוּמָה. ק' - קָרְבָּן[53]. וְאִם[54] הָיָה שֶׁל מַתֶּכֶת ? הוּא וּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ קָרְבָּן[55]. שֶׁכֵּן[56] הָיוּ כּוֹתְבִין אוֹת אַחַת מִן הַשֵּׁם בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה[57].

50) מעשר שני פ"ד משנה יא, ותוספתא שם פ"ה, כחכמים ולא כרבי יוסי. 51) של חרס. וראה להלן. 52) ואין לומר שהכוונה למעשר ראשון או למעשר שני, שהרי הם מותרים לזרים ומדוע יכתוב עליו כלל. ואם משום תרומת מעשר שבו, היה כותב ת"מ. אלא ודאי הכוונה למעשר שני, ומפני החשש שמא יכשל בו באכילה מחוץ לירושלים כתבו כן (תוס' אנשי שם). 53) אבל הכלי עצמו, חולין. ש"דמי מה שבתוכו יותר מדמי הכלי, והוא אצל בני אדם גרוע כל כך, שאין מקדיש אותם שום אדם לבדק הבית. ומה שחלקו (חכמים) על רבי יהודה (שם משנה י), הוא בכלי של מתכת (אבל לא בכלי חרס שמודים בו שהוא חולין" - פירוש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המשנה). 54) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. 55) שכלי של מתכת דרך בני אדם להקדיש. 56) שם משנה יא. וזה מוסב על כל ההלכה. 57) שגזרו על המצוות ופחדו לכתוב במפורש, ולכן כתבו רק ברמז. "ומשום שעת הסכנה הורגלו בכך לעולם, לכתוב אות אחת מן השם" (משנה ראשונה).

ט. מָעוֹת[58] הַנִּמְצָאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם[59], אֲפִלּוּ דִּינְרֵי זָהָב עִם הַכֶּסֶף וְעִם הַמָּעוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חֻלִּין[60], הוֹאִיל[61] וְשׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם מִתְכַּבְּדִין בְּכָל יוֹם[62]. מָצָא[63] בְּתוֹכָן חֶרֶס וְכָתוּב בּוֹ מַעֲשֵׂר - הֲרֵי אֵלּוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[64]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[65] בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה[66]; אֲבָל בָּרֶגֶל[67] - הַכֹּל מַעֲשֵׂר[68].

58) שם משנה ט, ופירשה רבינו בירושלים, על פי שקלים פ"ז משנה ב, ובקצת נוסחאות כתוב כן במשנתנו (מלאכת שלמה). 59) "בכל השווקים" (פירוש המשנה לשקלים שם), ולא לפני סוחרי בהמה, דלהלן. 60) ירושלמי מעשר שני שם: "שלא תאמר הואיל ואין דרך בני אדם לעשות כן (לערב מינים שונים של מטבעות) יהא (מעשר) שני, לפום כן (לפיכך) צריך מימר, חולין" ("ולא נחוש ונאמר שמא אלו המעות חזר וחיללן על הכסף הזה או על הזהב" - ומעות מעשר הן שנשתיירו כאן משעת הרגל - פירוש המשנה למעשר שני שם), וראה להלן. 61) פסחים ז. ובבא מציעא כו. בשם רבי שמעיא בר זירא. 62) ולכן אומרים: "קמאי קמאי (מעות המעשר שנפלו ברגל) אזלי (כבר נתכבדו) והני אחריני נינהו" (שם ושם). ודעת רבינו היא, שלא הוצרך רב שמעיא לטעם "הואיל ושווקי ירושלים מתכבדים בכל יום", אלא כדי לומר, אם מצא דינרי זהב עם כסף ועם מעות, שהם חולין, אף שיש מקום לומר שהם מעשר (ראה למעלה), אבל אם מצא סתם מעות, פשוט שהולכין אחר הרוב, ואין צורך לטעם הנ"ל. ולא כדעת רש"י והמאירי בפסחים שם. וראה להלן בהלכה יא. 63) מעשר שני שם. 64) "ולא נאמר שמא הן חולין, וזה החרס הוא מכלי שהיה בו מעשר נתון בתוכו וכתבו עליו מעשר" - כבהלכה הקודמת (פירוש המשנה שם). 65) שקלים שם. וקאי על הרישא. 66) שרוב המעות שבעיר חולין הן. 67) "שכל ישראל עולין לרגל, וכל מי שיש אצלו מעות מעשר שני, מעלה אותן עמו" (פירוש המשנה). 68) כלומר, אף כשלא היה חרס שכתוב עליו: "מעשר", בין המעות, ואף המעות שבתערובת. וראה למעלה הערה נב בשם פירוש המשנה על הירושלמי.

י. מָעוֹת[69] הַנִּמְצָאוֹת לִפְנֵי סוֹחֲרֵי בְּהֵמָה בִּירוּשָׁלַיִם - לְעוֹלָם[70] מַעֲשֵׂר; שֶׁחֶזְקַת רֹב הָעָם מְבִיאִין מְעוֹת מַעֲשֵׂר וְקוֹנִין בּוֹ בְּהֵמוֹת[71]. וְהַנִּמְצָאוֹת בְּהַר הַבַּיִת - לְעוֹלָם[72] חֻלִּין[73]; שֶׁחֶזְקָתָן[74] מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה שֶׁחִלְּלוּם הַגִּזְבָּרִין עַל בְּהֵמָה[75].

69) שקלים שם. 70) אף בשאר ימות השנה. 71) שנאמר (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וגו'". וראה ברש"י ובר"ח לפסחים ז. ובמנחות פב. וברבינו גרשום שם. "וכל מה שימצא לפני סוחרי הבהמות בקר וצאן, נאמר שמא (לשון ספק, וכאן משמע שהן מעשר ודאי) ממעות מעשר שני נפלו מיד הקונה (קודם שקנו הבהמות ונתחללה קדושת המעות על הבהמות)" - פירוש המשנה. וראה בבבא מציעא כו. בתוס' ד"ה לעולם. 72) אף ברגל. 73) ואין אומרים: יהא הקדש קונה המעות מדין חצר, שאין חצר להקדש (רשב"ם ותוספות בבבא בתרא עט. וראה בקצות־החושן סימן ר סעיף א). 74) ירושלמי שם: "רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן, שאין הכהן מוציא מן הלשכה מעות עד שהוא מחללן על הבהמה". 75) ומזה שלא כתב רבינו, שהמעות באו מבני אדם שהכניסום בצינעא להר הבית (פסחים ובבא מציעא שם ברש"י ותוספות ד"ה בהר הבית), נראה שמה שכתב בפ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ב, "לא יכנס אדם להר הבית וכו' במעות הצרורין לו בסדינו", כוונתו בין בפרהסיא ובין בצינעא. וראה בירושלמי סוף מסכת ברכות, ובמשנת מכון הערי פישל שם עמ' 67 הערה נוספת 1 של הגרמי"ל זק"ש.

יא. תֵּבָה[76] שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ חֻלִּין וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְנִמְצָא בְּתוֹכָהּ מָעוֹת: אִם רֹב מַנִּיחִין מַעֲשֵׂר[77] - הֲרֵי הַמָּעוֹת מַעֲשֵׂר[78]; וְאִם רֹב מַנִּיחִין חֻלִּין - חֻלִּין; מֻחֱזָקָה[79] לְמֻחֱזָקָה[80] - חֻלִּין[81].

76) תוספתא מעשר שני פ"ב, והובאה בפסחים שם. 77) כלומר, רוב בני אדם המניחין בתיבה זו, מניחין בה מעות מעשר. וראה ברש"י שם ד"ה אם רוב חולין. 78) אף־על־פי שהמניח חולין, מניח יותר מהמניח מעשר, מכל־מקום כיון שרוב מכניסין מעשר, מן הסתם רוב המעות מעשר. 79) פיסקא זו אינה בברייתא. 80) כלומר, מחצית המשתמשים, מניחין חולין, ומחציתם מעשר. 81) כיון שרוב המעות חולין. וראה ברדב"ז כאן, ובסוף ההלכה הסמוכה. וכן הגירסא בכל כתבי־היד בדברי רבינו, וכן גרס בדברי רבינו, המאירי לפסחים שם. ברם המהרי"ק כתב: "מצאתי השגות ישנות כתוב בהן מחצה על מחצה חולין. אמר אברהם (הראב"ד) ספרים אחרים, מעשר (כלומר, כך הגירסא בדברי רבינו - תוספתא כפשוטה שם), ובוודאי שהיא הנוסחא האמיתית וכו'". ובפסחים שם, הקשו מברייתא זו לנאמר שם, שהולכים אחר אחרון, ולא אחר הרוב, והעמידו הברייתא באוקימתות שונות, ורבינו השמיטן, וצריך עיון למה (כסף־משנה).

יב. מָצָא[82] פֵּרוֹת בֵּין פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר לְפֵרוֹת תְּרוּמָה - יִפְּלוּ לַקָּרוֹב[83]. מֻחֱזָקָה לְמֻחֱזָקָה - יֵאָכְלוּ כְּחֻמְרֵי שְׁנֵיהֶן: אֲסוּרִין לְזָרִים וּטְעוּנִין רְחִיצַת יָדַיִם[84] וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ - כִּתְרוּמָה[85]; וַאֲסוּרִים לְאוֹנֵן וּטְעוּנִים הַבָּאַת מָקוֹם - כְּמַעֲשֵׂר[86]. וְכֵן[87] הַמָּעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בֵּין חֻלִּין לְמַעֲשֵׂר[88].

82) תוספתא שם. 83) אין המדובר כשנפלו הפירות מאחת הערימות ואין אנו יודעים מאיזה מהן, שאם לא כן לא היה רבינו פוסק שהולכים אחר הקרוב, שהרי רוב וקרוב הולכים אחר הרוב (פ"ט מהלכות רוצח הלכות ו־ז, ופט"ו מהלכות גזילה הלכה יח), אלא המדובר באופן שרצו להוסיף פירות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

על הערימות הללו ונפלו מידו של זה, ואין אנו יודעים מה היו בידו אם מעשר שני, ואם־כן רצה לתת אותם על ערימת מעשר שני, או תרומה, ורצה להוסיפם על ערימת התרומה, ולכן פסקו בזה ללכת אחר הקרוב ולא אחר הרוב. וכן נראה מפירוש המשנה לשקלים פ"ז מ"א (שכתב רבינו בסוף הלכה זו) שכתב שם: "לפי שזכר (התנא) הספק הנולד בין השופרות (כלומר, מעות שנמצאו בין שופרות השקלים לנדבה), זכר גם כן כשנפל כיוצא בו לאדם בין מעות חולין ובין מעות מעשר שני באיזה מקום שיהיה". וראה ברדב"ז ובתוספתא כפשוטה שם. 84) פי"א מהלכות תרומות הלכה ז. 85) שם פ"ז הלכה ב. 86) למעלה פ"ב הלכה א, ופ"ג הלכה ה. 87) שקלים פ"ז סוף משנה א. 88) ראה למעלה בהערה פב.

1 **יג. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[89] שֶׁל דְּמַאי וְשֶׁל וַדַּאי שֶׁנִּתְעָרְבוּ[90] -**
2 **יֵאָכְלוּ כֻּלָּם חָמוּר שֶׁבָּהֶן[91].**

89) תוספתא שם. 90) באופן שאין באחד מהם לבטל את חבירו. 91) (לא כתב רבינו כאן: "כחומרי שניהן" כמו שכתב בהלכה הקודמת, אלא "כחמור שבהן", לפי שכאן אין חומר בשניהם אלא אך ורק במעשר שני של ודאי, וחומרתו בזה שאינו נאכל באנינות (למעלה פ"ג שם), בניגוד למעשר שני של דמאי שהוא קל ונאכל באנינות (שם הלכה ח, וראה בתוספתא כפשוטה). וכעין זה גם בפ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כב, בחתיכות של קדשי קדשים שנתערבו בחתיכות קדשם קלים, או הנאכלין ליום אחד בנאכלין לשני ימים, שיאכלו כחמור שבהן - שגם שם הכוונה לאכלו כקדשי קדשים או כנאכלין ליום אחד, ולא כחמור שבשניהם, שהרי בקדשים קלים אין שום חומר שאינו בקדשי קדשים, ובנאכלים לשני ימים אין שום חומר שאינו בנאכלין ליום אחד).

3 **יד. פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּפֵרוֹת חֻלִּין[92] - יֵאָכֵל**
4 **הַכֹּל בְּטָהֳרָה[93] בַּמָּקוֹם[94] אוֹ יִפְדֶּה אֶת הַמַּעֲשֵׂר.**
5 **לְפִיכָךְ[95], אִם[96] נִתְעָרְבוּ[97] בִּירוּשָׁלַיִם - אֲסוּרִין בְּכָל**
6 **שֶׁהֵן כְּמִנְיָן[98]; הוֹאִיל וְהוּא בִּירוּשָׁלַיִם[99], הֲרֵי הוּא**
7 **כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[100]; וְיֵאָכֵל הַכֹּל בְּטָהֳרָה.**

92) חוץ לירושלים. ובאופן שאין באחד לבטל את חבירו, כנ"ל. אבל אם יש בחולין כדי לבטל את המעשר, הרי הוא מבטלו, שכיון שהמעשר אסור באכילה מחוץ לירושלים, הרי הוא כדבר שאין לו מתירין, שהוא מתבטל. ואף שהוא עומד להעלותו לירושלים, ושם הוא מותר באכילה, כיון שיש טורח בהעלאתו, אין זה קרוי "יש לו מתירין" (רע"ב לביכורים פ"ב משנה ב, על־פי דברי רבינו בפירוש המשנה שם). ומשום שאפשר לפדותו, אינו כדבר שיש לו מתירין, כיון שאין מצוה בפדייתו (תוספות אנשי שם, שם). וראה להלן. 93) ראה למעלה פ"ג הלכה א. 94) כלומר, בירושלים (למעלה פ"ב הלכה א). 95) כלומר לפי שהמעשר נאכל בירושלים. 96) ביכורים שם. 97) פירות מעשר בפירות חולין כנ"ל. 98) בדפוס רומי: "במנין". וצ"ל: "במינן", וכן כתב להלן בפ"ד מהלכות ביכורים הלכה טו. וכן פסק בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב, שמה שאמרו: דבר שיש לו מתירין אינו בטל, אין זה אלא במין במינו (תוספות יום־טוב שם, ומשנה־למלך כאן). 99) שהוא מקום אכילתו. אבל אם נתערבו חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ראה למעלה. ועיין להלן. 100) שאוסר תערובתו במין במינו (הלכות מאכלות אסורות שם).

8 **טו. הַזּוֹרֵעַ[101] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַחַר שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם -**
9 **הַגִּדּוּלִים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[102]. זְרָעוֹ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס - הַגִּדּוּלִין**
10 **חֻלִּין[103], וַאֲפִלּוּ[104] בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה. וּפוֹדִין[105]**
11 **אוֹתוֹ[106] בִּשְׁעַת זְרִיעָתוֹ[107].**

101) ביכורים שם. 102) אפילו בדבר שזרעו כלה, ראה בירושלמי שם. 103) בירושלמי שם הלכה ב: "אתא חד סב שאל וכו' תמן (תרומות פ"ט משנה ד) את אמר גידוליהן (של מעשר שני) מותרין, והכא (בכורים שם) את אמר גידוליהן אסורין וכו' רבי ירמיה רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש, הן דתימר גידוליהן אסורין איסור מחיצה (כשנכנס לירושלים), והן דתימר גידוליהן מותרין, היתר זרות (קודם שיכנס לירושלים)" - כסף־משנה. וטעמם של דברים הוא, כמבואר למעלה, שבירושלים דינו של מעשר שני כדבר שיש לו מתירין, אבל חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ומתבטל הזרע בגידולין. 104) ירושלמי ביכורים שם, ובתרומות שם הלכה ב. 105) תרומות שם. 106) את המעשר. 107) כלומר, לכתחילה צריך לפדותו בשעת הזריעה, שאם לא כן, הרי הוא בכלל "מבטל איסור לכתחילה" שאסור (פט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב). אולם אם בדיעבד לא פדה - הגידולין חולין, כמו שכתב רבינו בפ"ה מהלכות מעילה הלכה יא, לענין הקדש, שהרי דין מעשר שני ודין הקדש, נשנו יחד בענין זה במסכת תרומות שם.

12 **טז. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[108] בָּטֵל בְּרֹב. בְּאֵיזֶה מַעֲשֵׂר אָמְרוּ?**
13 **בְּמַעֲשֵׂר שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם וְיָצָא, וְנָפְלוּ מְחִיצוֹת[109].**
14 **שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם מְחִיצוֹת לְהַחֲזִירוֹ לְשָׁם[110], וְאִי אֶפְשָׁר**
15 **לִפְדּוֹתוֹ מֵאַחַר שֶׁנִּכְנַס[111] וְאַף עַל פִּי[112] שֶׁאֵין בּוֹ[113]**
16 **שָׁוֶה פְּרוּטָה; וְנִמְצָא דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ מַתִּירִין, וּבָטֵל**
17 **בְּרֹב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[114].**

108) ברייתא בבבא מציעא נג. 109) שם: במסקנת הגמרא, שלא חילקו חכמים בין אם ישנן מחיצות לבין אם אינן, אלא לעולם נקלט הוא במחיצות ואינו נפדה שוב. 110) המדובר כשיצא רק פסיעה אחת מירושלים, שאין טורח להחזירו, ואף־על־פי־כן אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שנפלו מחיצות, ואי אפשר להחזירו. אבל אם לא נפלו מחיצות, הרי הוא דבר שיש לו מתירין. ואם הוציאוהו למקום רחוק, אפילו אם לא נפלו מחיצות, אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שיש טורח רב בהעלאתו, כמו שכתבנו למעלה בהלכה יד, וראה בפרי־חדש ליו"ד סימן קב ס"ק ח. 111) משמע שאם יכול לפדותו, דינו כדבר שיש לו מתירין. וזה צריך עיון, שהרי למעלה שם, נראה מדברי רבינו שחוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, לא מצד אפשרות של העלאה ולא מצד אפשרות של פדייה, לפי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שאין מצוה בפדייתו, וראה בספר היובל לרב"מ לוין מעמוד מו ואילך. 112) שם: "לא מיבעיא יש בו (בחומשו שוה פרוטה) דאורייתא, דקלטן ליה מחיצות, אבל אין בו (בחומשו) דרבנן (שאין המעשר אלא מדבריהם), אימא לא קלטו מחיצות, קא־משמע־לן". וראה למעלה פ"ב הלכה ט. ובהערות שם. 113) כלומר, בחומשו, כנ"ל. 114) פט"ו.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר חומר הלקוח מכסף מעשר מפירות עצמם, ושאין לוקחים בכסף מעשר אלא מאכל אדם. אין לוקחין תרומות בכסף מעשר וכיוצא בזה. הלוקח פירות או בהמה חוץ לירושלים בכסף מעשר. ואם לקח בהמה לשלמים ונפל בה מום. האוכל מעשר שני בתורת חולין.

1 **א. פֵּרוֹת[2] הַנִּלְקָחוֹת[3] בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אֵינָן נִפְדִּין[4]**
2 **בְּרִחוּק מָקוֹם, אֶלָּא אִם כֵּן[5] נִטְמְאוּ בְּאַב הַטֻּמְאָה[6];**
3 **אֶלָּא יַעֲלוּ[7] הֵן עַצְמָן וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[8].**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"פֵּרוֹת הַנִּלְקָחוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי – אֵינָן נִפְדִּין בְּרִחוּק מָקוֹם . אֶלָּא יַעֲלוּ הֵן עַצְמָן וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם".

יש לבאר הלכה זו להוראה בעבודת האדם ע"פ מ"ש הרמב"ם ש"רוב דיני התורה אינן אלא . . לתקן הדעות ולישר כל המעשים" היינו שבכל מצוה, מלבד לימודה, וקיומה ישנה גם הנשמה הפנימית של המצוה הנוגעת לעניני אמונה, שכל ורגש שיהיו ע"פ דרך התורה.

במעשר שני בכלל, מודגש חיבור המעלה עם המטה, שאף שניתן לאכילת בעלים יש לאוכלו בירושלים עיר הקודש "המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו". ובזה ישנה הדגשה על התאמתו לדרכי ולבושי הטבע ו"כי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו" - "שתהא התבואה מרובה לשאת" אזי - "ונתת בכסף גו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך" והתורה מתחשבת בלבושי הטבע וכשישנו קושי בדרך הטבע לשאת הפירות הרבים לירושלים ישנה אפשרות לפדותן בכסף ולהעלותו לירושלים.

ובכל זאת, יש בענין זה הגבלה, ש"פירות הנלקחות בכסף מעשר שני אינן נפדין בריחוק מקום . . אלא יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים".

משמעותו הפנימית של ציווי זה, שאף שצריך הדבר להעשות בדרך הטבע, הרי אחרי שכבר עשה מעשה אחד להתאימו לדרך הטבע אסור לו להורידו שלב נוסף של ירידה לדרכי הטבע כשם שפירות שנקנו בכסף של פדיון מעשר שני אין לפדותן שוב ואין להורידן למקום נמוך יותר בלבושי הטבע אלא שצריכים להשאר בכל תוקף קדושתם ע"י ש"יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים".

וכיון שאמרה תורה ש"יעלו הן עצמן כו'" אע"פ שעדין "ירבה ממך הדרך", הרי זו הוכחה שנתנו לו הכוחות הדרושים להתגבר על כל הקשיים ואין צריך לירידה ו"התאמה" נוספת לדרכי הטבע ובוודאי סוף כל סוף יצליח להעלותם לירושלים ולהנות מהם.

יין מלכות ספר זרעים סימן כא.

2) מעשר שני פ"ג מ"י, ופ"א מ"ה. 3) חוץ לירושלים, ואסור לעשות כן, ראה למעלה פ"ד ה"ו, ולהלן הט"ו. 4) מדרבנן, כדלהלן. 5) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. 6) במשנה שם: "הלקוח בכסף מעשר שנטמא, ייפדה". ופירש אותה רבינו באב הטומאה, ראה בסוף ההלכה הסמוכה. 7) אם לא נטמאו. 8) במשנה שם: אמר להם (רבי יהודה לחכמים): לא, אם אמרתם במעשר שני שהוא נפדה בטהור (כשהוא טהור) בריחוק מקום, תאמרו בלקוח בכסף מעשר שאינו נפדה בטהור בריחוק מקום". ופירש רבינו שם: "וזה לדברי הכל", וראה בפסחים לח, א – ב'תוספות' סוף ד"ה רבי יהודה, ובגליון הש"ס שם. וראה עוד למעלה פ"ד ה"ח. וטעמו של דבר: כיון שפדה פירות המעשר על כסף, היה לו להעלות הכסף לירושלים, וכיון שלא עשה כן אלא לקח בכסף פירות, עשאום חכמים כאילו קנאם בירושלים (וראה בהלכה הסמוכה), ולא התירו לו לפדותם שוב. וראה ברדב"ז, וב'חזון איש' פ"ד ה"ד, ד"ה ובלקוח.

4 **ב. זֶה[9] חֹמֶר[10] בְּלָקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[11] מִפֵּרוֹת מַעֲשֵׂר**
5 **עַצְמָן[12]. וְאִם[13] נִטְמָא[14] בְּוֶלֶד הַטֻּמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם[15] -**
6 **יִפָּדוּ וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[16].**

9) כלומר, בדין הנזכר למעלה. שאין פירות הנלקחים בכסף מעשר נפדין בריחוק מקום, וכן בדין הנזכר להלן. 10) בלשון זה, כיוון רבינו למה שאמרו בזבחים מח, ב: "אמר רבינא, הא קשיא ליה לרב אדא בר אהבה, כלום מצינו טפל חמור מן העיקר, אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, ולא, והרי מעשר דהוא נפדה (בריחוק מקום כנ"ל בפ"ד), ואילו לקוח בכסף מעשר אינו נפדה וכו'" ('אור שמח'). 11) שהוא טפל. 12) שהם כעיקר לו. 13) 'ירושלמי' שם סוף ה"ה: "רבי יונה בעי, אף ללוקח כן (כלומר, האם בלוקח פירות בכסף מעשר, שאינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, חילקו בין אם נטמאו באב הטומאה, שנפדים ונאכלים בכל מקום, לבין אם נטמאו בוולד הטומאה, שאז יפדו ויאכלו בירושלים, כמו שחילקו בפירות מעשר עצמן, כנ"ל בפ"ב הי"ב, או לא). אמר רבי מנא, מחיצה תופסת (מדבריהם, כנ"ל שם ה"ט) והלוקח תופס (מדבריהם, שעשאוהו כאילו לקח הפירות בירושלים, ראה למעלה), כשם שנאמר במחיצה (שאינה תופסת, אלא־אם־כן נטמאו פירות המעשר באב הטומאה), כך נאמר בלוקח". וראה ב'אור שמח' וברידב"ז. 14) הפירות שלקח בכסף מעשר. 15) בדפוס רומי, ליתא מילה זו. ולגירסא שלפנינו הכוונה, שאין ולד הטומאה (כלומר: ראשון לטומאה), עושה שני לטומאה אלא מדרבנן, וראה בפ"ב הי"ב־יג, ובהערות. 16) שכיון שמן התורה הפירות טהורים, ופירות טהורים אינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, החמירו חכמים אף בטומאה שלהם, שיפדם ויאכלם בקירוב מקום.

7 **ג. אֵין[17] נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר אֶלָּא מַאֲכַל אָדָם[18]**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁגִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ[19], אוֹ גִּדּוּלֵי גִּדּוּלָיו[20] מִן הָאָרֶץ, כְּגוֹן הַפְּרָט[21] הַמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה: בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר.

17) ברייתא בעירובין כז, ב: "ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך, כלל. בבקר ובצאן וביין ובשכר, פרט. ובכל אשר תשאלך נפשך, חזר וכלל. כלל ופרט כלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש, פרי מפרי (כלומר, גידולי גידולין) וגידולי קרקע, אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע". 18) שהרי הפרט המפורש בתורה (= בקר וצאן יין ושכר) הם מאכל אדם. וראה למעלה פ"ג הי"א, שמעשר שני שנפסל מאוכל אדם פקעה קדושה ממנו, ואם כן קל־וחומר הוא שאין ליקח אותו בכסף מעשר שני ולקדשו בקדושתו, ועי' בפירוש המשנה (שביעית פ"א מ"ה). וכן הוא ב'ספרי זוטא' (הובא ב'ילקוט שמעוני' פ' שלח, רמז תשמח) "ראשית עריסותיכם כו' של חיה אינה חייבת וכו' עיסת הכלבים שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה וכו' ונקחית בכסף מעשר ומטמא טומאת אוכלין, ואם אין הרועים אוכלין ממנה אינה חייבת בחלה וכו'". [וכן אמרו בנדה נא, ב - שלקיחה במעות מעשר תלויה בדין טומאת אוכלין, שהמיטמא בטומאת אוכלין, נלקח בכסף מעשר, ושאינו מיטמא בטומאת אוכלין, אינו נלקח בכסף מעשר (וראה ב'תוספות' שם ד"ה אם). והרי אינו מיטמא בטומאת אוכלין אלא מאכל אדם, ולא מאכל בהמה, ראה בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"א, ובפ"ב הי"ד]. 19) שניזונים מן הקרקע, כמו בהמות, שאוכלות מן המחובר. 20) הוא "פרי מפרי", הנזכר בברייתא הנ"ל. 21) הרי שרבינו פסק כהברייתא הנ"ל, שדרשו "כלל ופרט וכלל", ולא "ריבוי ומיעוט וריבוי" (כברייתא קודמת בגמרא שם. וראה להלן ה"ח.

ד. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר מַיִם וָמֶלַח[22], כְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת[23], לְפִי שֶׁאֵין גִּדּוּלֵיהֶם מִן הָאָרֶץ[24]. וְלֹא[25] פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע, וְלֹא פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן יְכוֹלִים לְהַגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם[26], לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִין לְבָקָר וָצֹאן[27].

22) משנה, עירובין כו, ב. וכן במס' מעשר שני פ"א מ"ה. והכוונה אף כשהמים והמלח מעורבין (רדב"ז), ראה להלן בסוף ה"י ובהערות. 23) אף שהם מאכל, שהרי מברכים עליהם (ברכות מ:). 24) 'ספרא' תחילת פרשת ויקרא (הלכה ז) "כלל ופרט וכלל וכו', אין לי אלא כל דבר שהוא וולד וולדות הארץ וגידולי קרקע, יצאו כמהין ופטריות". וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני פ"א ה"ג לדעת רבי ישמעאל. ולדעת הגר"א מפורש כן גם בעירובין כז, א. עיי"ש בהגהות מהר"ב רנשבורג. אבל צ"ע שהרי ב'ירושלמי' שם מפורש שדגים דינם ככמהין ופטריות, וכן הוא במסקנת הגמרא בבבלי שם כח, א - שאין מערבים בהם, ורבינו השמיט זאת ('משנה ראשונה' ו'אור שמח'). [ומה שכתב להלן ה"ח שמערבין במורייס, שהוא ציר שמעורבים בו קרבי דגים, היינו כשמעורב בו גם יין, ראה בחולין ו, א. ועבודה זרה כט, ב]. 25) מס' מעשר שני, שם. 26) אלא ירקבו בדרך. 27) שגדלים מן הארץ, והם תלושים ובני קיימא. ואף שלא נזכר בשום מקום שזה טעם משנתנו (ראה ב'תוספות אנשי שם'), למד זאת רבינו, ממה שנסמכה במשנה זו גם הדין של "הלוקח מים ומלח", ובעירובין שם למדו זאת מכלל ופרט וכלל, אם כן, זהו גם טעם ליתר המנויים במשנה. ועיי"ש בפירוש המשנה.

ה. הַדְּבַשׁ[28] וְהַבֵּיצִים וְהֶחָלָב - הֲרֵי הֵן כְּבָקָר וָצֹאן; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן גִּדּוּלֵי קַרְקַע, הֲרֵי הֵן גִּדּוּלֵי גִּדּוּלֶיהָ.

28) כן מפורש בתוספתא מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב הי"ח. וכתב הרדב"ז שהטעם הוא לפי שהדבורים כונסין את הדבש מן העשבים בתוך פיהן ומקיאין אותו בכוורת, ואינו מתמצית גופן, כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' מאכלות אסורות ה"ג. וחוץ מזה, הרי גם הדבורים אוכלים מן המחובר לקרקע, והרי הם כבקר וצאן, וכן נראה מדברי רבינו.

ו. הַתֶּמֶד[29], עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ - אֵינוֹ נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַיִם[30]; וּמִשֶּׁהֶחְמִיץ - נִלְקָח כְּיַיִן וּכְשֵׁכָר[31]. לְקָחוֹ[32] עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ וְהֶחְמִיץ - קָנָה מַעֲשֵׂר.

29) מס' מעשר שני שם, מ"ג. "התמד, היא פסולת הענבים שנותנין עליהם מים, ומניחים אותם זמן ידוע ונעשה חומץ" (פירוש המשנה). 30) שם. 31) בעירובין כז, ב - למדו זאת מייתור המילה "ובשכר". 32) חולין שם: "אמר רבה בר אבוה, תמד שלקחו בכסף מעשר ולבסוף החמיץ - קנה מעשר, מאי טעמא: איגלאי מילתא למפרע דפירא הוא (שנכנס במים כח החרצנים, אלא שעדיין לא נגמר, וחילול טוב הוא, שאם לא היה יין בחרצנים לא היה מחמיץ לעולם - רש"י)".

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[33] בְּנָתַן[34] שְׁלֹשָׁה מַיִם[35] וּמָצָא פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה[36]; אֲבָל אִם נָתַן שְׁלֹשָׁה וְהוֹצִיא אַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה כְּיַיִן מָזוּג וְנִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[37].

33) שתמד עד שלא החמיץ, אינו נלקח בכסף מעשר. 34) בבא־בתרא צו, ב. ודף צז, א. 35) שלש מדות מסוימות של מים. 36) ואף־על־פי שמצא יותר ממה שנתן, ויש בו טעם יין, אין זה אלא "קיוהא", ולא יין. 37) אף שלא החמיץ. וראה בפ"ב מהל' מעשר ה"ז.

ח. לוּלְבֵי[38] זְרָדִין[39] וְהֶחָרוּבִין[40], עַד שֶׁלֹּא יַמְתִּיקוּ[41] - אֵין נִלְקָחִין[42]; אַחַר שֶׁיַּמְתִּיקוּ[43] - נִלְקָחִין[44]. אֲבָל[45] הַלּוּף[46] וְהַחַרְדָּל וְהַתַּרְמוֹסִין[47] וּשְׁאָר כָּל הַנִּכְבָּשִׁים, בֵּין מִשֶּׁיַּמְתִּיקוּ בֵּין עַד שֶׁלֹּא הִמְתִּיקוּ - נִלְקָחִין[48]. וְהַקּוֹר[49] - נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[50].

38) תוספתא מעשר שני פ"א הי"ג. 39) קצוות הענפים הרכים של הזרדים, והם מין קנה. והיו אוכלים אותם ע"י כבישה בחומץ או במי מלח. וראה בפירוש המשנה לעוקצין

פ"ג מ"ד. 40) כלומר, הלולבים של החרובים. 41) "טעמם (של הלולבים) בכבישה (כלומר, בידי אדם. אבל מעצמם אינם מתמתקים), ותסור עפיצותן" (פירוש המשנה, שם). וראה להלן. 42) שמחמת מרירותם אינם ראויים לאכילה, וכל זה דוקא בלולבים של החרובים. אבל החרובים עצמם, מאכל אדם הם, ונלקחים בכסף מעשר. וראה למעלה פ"א ה"ג. 43) בידי אדם, כנ"ל. 44) לא כתב רבינו כאן "לקחם עד שלא המתיקו והמתיקו, קנה מעשר", כמו שכתב למעלה סוף ה"ו לענין תמד, שלא אמרו כן אלא בתמד, שנתברר הדבר למפרע שעמד להחמיץ, אלא שעדיין לא נגמר הדבר, אבל כאן שאינם מתמתקים אלא בידי אדם, לא שייך לומר "איגלאי מילתא למפרע". ובפי"ח מהל' שבת ה"ו, כתב רבינו לפי התוספתא במס' שבת פ"ט (לפי ד' צוקרמנדל פ"ח עמ' 120) "לולבי זרדין והחרובין עד שלא ימתיקו – כגרוגרת, ומשימתיקו כמלא פי גדי". הרי כתב להיפך ממה שכתב כאן: עד שלא ימתיקו הם אוכל אדם ששיעורו כגרוגרת (שם ה"א) ומשימתיקו הרי הם כאוכל בהמה ששיעורו כמלא פי גדי (שם ה"ג). [וראה בהקדמת ספר 'מעשה רוקח' שהביא מפירוש אנונימי (ברמב"ם הוצאת "פרדס ישראל" קבעו שזהו מהר"י בי רב) שעל דברי רבינו שם (הובא קצת בהערה עה שם), וזה לשונו שם: "החרובין בתחילתם אינן מתוקים, ואינן ראויין לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, ואפשר שהם ראויים לרפואה, לפיכך שיעורם כגרוגרת. ואחר שימתיקו, אף־על־פי שהם ראויין למאכל אדם, הואיל ואין אוכל אותם ברוב אלא הבהמות, לפיכך שיעורן כמלא פי גדי". ולפי זה אין כל סתירה בדברי רבינו, ומה שכתב כאן שמשימתיקו נלקחין בכסף מעשר, היינו משום שהם ראויים גם למאכל אדם. ובספר הרמב"ם כת"י ששון, כתוב שם: "עד שלא ימתקו כגרוגרת, ומי שלא ימתקו כמלא פי גדי", כלומר "עד שלא ימתקו", אבל ראויים להמתקה, הרי הם כאוכל אדם, וחייבים עליהם בכגרוגרת, "ומי שלא ימתקו", כלומר, אלה שאינם ראויים להמתקה - "כמלא פי גדי". ואם כן, סוף הדברים אינם סותרים לדברי רבינו כאן, אבל תחילת הדברים קשה ליישב, שאין לומר שלענין קנייה בכסף מעשר צריך שבשעת קנייה יהא אוכל, ולא שיהיה ראוי לאחר המתקה, שהרי זה נסתר ממה שכתבנו להלן בסוף הלכה זו בענין "קור". וראה ב'תוספתא כפשוטה' מס' מעשר שני, שם]. 45) תוספתא, שם. 46) "מין בצל" (פירוש המשנה, שביעית פ"ז מ"א, ועוקצין שם). 47) "מין קטנית עגול כמין עדשה ורחב כמעה קטנה, והוא מר מאד עד ששולקין אותו שבע פעמים ונעשה מתוק וטוב עד שיאכל למטעמים בקינוח סעודה" (רש"י ביצה כה: ד"ה תורמוס). 48) כן הוא לענין שבת (הל' שבת, שם), ולענין טומאת אוכלין (הל' טומאת אוכלין שם הט"ו). 49) משנה, עוקצין פ"ג מ"ז: "הקור הרי הוא כעץ לכל דבר, אלא שהוא נלקח בכסף מעשר". וכן הוא בתוספתא מס' מעשר שני שם ה"יד. והקור "הוא ראש דקל, והוא עץ לבן רך, כורתין אותו מעלי הדקל בדמות גבינה יבשה ואוכלין אותו בני אדם" (פירוש המשנה, שם). 50) ואף־על־פי שאינו מקבל טומאה, ש"הרי הוא כעץ לכל דבר" (ראה למעלה) - כיון שעל־ידי שליקה וטיגון הוא ראוי לאכילה (ראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"י), אינו גרוע מבקר וצאן, שאף הם אינם ראויים לאכילה אלא על־ידי שחיטה ובישול, ונלקחים בכסף מעשר (פירוש הרא"ש, שם). וראה למעלה בהלכה זו לענין לולבי זרדין וחרובין.

ט. הַכַּרְכּוֹם[51] - אֵינוֹ נִלְקָח[52], שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְמַרְאֶה[53]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ מִנּוֹתְנֵי רֵיחַ וּמַרְאֶה וְטַעַם, הוֹאִיל[54] וְאֵינָן לַאֲכִילַת גּוּפָן, אֶלָּא לְטַעַם שֶׁנּוֹתְנִין - אֵינָן נִלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר. לְפִיכָךְ, רָאשֵׁי בְּשָׂמִים[55] וְהַפִּלְפְּלִין וְהַקִּשְׁטָ[56] וְהַחִלְתִּית[57] וְחַלּוֹת חָרִיעַ[58] וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - אֵינָן נִלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר.

51) תוספתא שם. והוא מה שנאמר בשיר השירים (ד, יד) "נרד וכרכום". וקוראים לו זאפראן. 52) בכסף מעשר. 53) משתמשים בו כדי לתת צבע לאוכלין ('תוספתא כפשוטה'), או שנותנים אותו באגרטל לנוי. ובתוספתא: "לפי שאין בו טעם, אלא למראה". והשמיט רבינו את הרישא, כיון שלדעתו, אפילו דבר שהוא לטעם ולא לאכילה, אינו נלקח בכסף מעשר, כמו שכתב להלן. 54) מדרש תנאים לפרשת ראה (סוף עמוד 78): "יכול שאני מרבה הקושט וכו' וחלות חריע והפלפלין, תלמוד־לומר: בבקר ובצאן וכו', מה אלו לאכילת גופו, [אף כל לאכילת גופו]. יצאו אלו שאינן לאכילת גופן, אלא לטעם או ריח שבהן". וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. 55) "צמחי הבושם נקראים ראשי בשמים. רצונו לומר, קצות הבושם, וזה כגון הקנה והקנמון ואגוז הבושם ונרד וכו' וכיוצא באלו הצמחים" (פירוש המשנה, שם). 56) מין בושם, והוא נזכר בברייתא בכריתות ו, א. 57) מין פרי חריף. וראה בעבודה זרה פ"ב מ"ו, ובפירוש המשנה שם. 58) "זה שמוציאין לבו (= תוכו) ושוחקין אותו ועושין ממנו עוגות ומשתמשים בו בטעמם" (פירוש המשנה, עוקצין שם). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. ורבינו פסק כרבי יוחנן בן נורי בעוקצין שם מ"ה, ולא כרבי עקיבא, וכמו שנמנו וגמרו בנדה נא, ב. וראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"ו.

י. הַשֶּׁבֶת[59], אִם לִתֵּן טַעַם בִּקְדֵרָה - אֵינָהּ נִלְקַחַת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[60]; וְאִם[61] לְכָמָךְ[62] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהוּא אוֹכֶל גּוּפָהּ - נִלְקַחַת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר. עֵרֶב[63] מַיִם וָמֶלַח, אִם נָתַן לְתוֹכוֹ שֶׁמֶן - הֲרֵי הֵן כְּמוּרְיָס[64], וְלוֹקֵחַ מֵהֶן בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[65]. וּמַבְלִיעַ דְּמֵי הַמַּיִם וְהַמֶּלַח בִּדְמֵי הַשֶּׁמֶן[66].

59) הוא "אניס", ראה בפט"ו מהל' תרומות הי"ב. 60) נדה, שם. ככל אלו הנזכרים בהלכה הקודמת. 61) נדה, שם. 62) הוא מאכל הנעשה מתערובת לחם ומי חלב, ונקרא גם "כותח". ראה ב'ערוך' ערך כמך. 63) עירובין כז, ב. מימרא של רב יוסף. 64) הנזכר בתוספתא (מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב הי"ח), שלוקחין אותו בכסף מעשר (וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם). [וראה למעלה בהערה כג שכתבנו, שאין הדברים אמורים אלא אם עירב בו יין]. 65) אבל בלי שמן אינו לוקח מהם, אף כשהם מעורבים, וראה למעלה ה"ד, ובהערות שם.

66) "פירוש, ששוה השמן לבדו חצי איסר, ואומר לו, הריני קונה מאצלך השמן לבדו באיסר, והמים והמלח בחינם" (ר"ח עירובין, שם).

1 **יא. אֵין[67] לוֹקְחִין[68] תְּרוּמוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי**
2 **שֶׁהוּא מְמַעֵט אֲכִילָתוֹ[69] וַאֲכִילָתָהּ[70]. שֶׁאֵין[71] אוֹכְלִין**
3 **אוֹתָהּ אֶלָּא כֹּהֲנִים מְעֹרְבֵי שֶׁמֶשׁ[72], וּמֻתֶּרֶת לְאוֹנֵן[73],**
4 **וְנֶאֱכֶלֶת בְּכָל מָקוֹם; וְהַמַּעֲשֵׂר מֻתָּר לְזָרִים וְלִטְבּוּל**
5 **יוֹם[74], וְאָסוּר לְאוֹנֵן[75], וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם[76];**
6 **נִמְצָא מְמַעֵט אֲכִילַת מַעֲשֵׂר וַאֲכִילַת הַתְּרוּמָה[77].**

67) מעשר שני פ"ג מ"ב, כת"ק ולא כרבי שמעון. 68) אפילו כהנים (רש"י זבחים עו. ד"ה אין, וה'משנה ראשונה' כתב כן מדעתו). וראה להלן. 69) של המעשר. 70) של התרומה. והנה במשנה שם לא אמרו אלא: "מפני שהוא ממעט אכילתו", אבל ב'ירושלמי' שם אמרו: "וכשם שהוא ממעט באכילתו, כך הוא ממעט באכילתה וכו'. אשכח תני, מפני שהוא ממעט מאכילתו ומאכילתה". וראה ב'מלאכת שלמה' במשנה שם. 71) 'ירושלמי' שם. 72) אחר טבילתם. ראה למעלה פ"ז מהל' תרומות ה"ב. 73) פי"ב מהל' אבות הטומאות הט"ו. 74) שטבל ולא העריב שמשו, ראה למעלה פ"ג סוף ה"ד. 75) שם ה"ה. 76) למעלה פ"ב ה"א. 77) וכשם שאין מביאין קדשים לבית הפסול, כן אין ממעטין באכילתן. וראה בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין סוף הי"ב.

7 **יב. לוֹקְחִין[78] בְּהֵמָה לְזִבְחֵי הַשְּׁלָמִים מִכֶּסֶף**
8 **הַמַּעֲשֵׂר[79], שֶׁהַשְּׁלָמִים נֶאֱכָלִים לְזָרִים[80]. בָּרִאשׁוֹנָה[81]**
9 **הָיוּ לוֹקְחִין בְּהֵמוֹת לְאָכְלָן חֵלִין מִכֶּסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי,**
10 **כְּדֵי לְהַבְרִיחָם מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ[82]; גָּזְרוּ בֵּית דִּין, שֶׁאֵין**
11 **לוֹקְחִין בְּהֵמָה מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר אֶלָּא לִשְׁלָמִים. אֲבָל**
12 **חַיָּה וָעוֹף - לוֹקְחִין[83], שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁלָמִים[84].**

78) שהרי אמרה תורה (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך ושמחת אתה וביתך", ואמרו על זה ב'ספרי' שם (לפי 'ילקוט שמעוני' שם רמז תתצז): "נאמר כאן שמחה, ונאמר להלן (שם כז, ז) שמחה (= "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלקיך"). מה שמחה האמורה להלן - שלמים, אף שמחה האמורה כאן - שלמים", וכן הוא במעשר שני שם. ובפ"ב מ"ד, שנינו שאין לוקחין בהמה לבשר תאוה אלא לזבחי שלמים, כדלהלן בדברי רבינו. ומדובר בלוקח בירושלים, אבל מחוצה לה אין קונים בהמה וחיה, מטעם אחר, ראה למעלה פ"ד ה"ו ולהלן הט"ז. 79) וחלו על הבהמה שתי הקדושות: קדושת השלמים וקדושת המעשר. וראה להלן הי"ט. 80) ונמצא שאינו ממעט אוכלי המעשר. ומה שהאימורים נקטרים על גבי המזבח, אין זה מיעוט, אלא מבליע הוא דמי האימורים בבשר, כעירב מים ומלח ושמן (למעלה ה"י), וכקונה בקר על גב עורו (להלן פ"ח ה"א – 'תפארת ישראל' פ"ג שם). אבל צ"ע, הרי השלמים אינם נאכלים אלא לשני ימים ולילה אחד, ואם כן הרי הוא ממעט זמן אכילת המעשר, כבפירות שביעית דלהלן. וראה ב'מלאכת שלמה' שם. 81) 'ירושלמי' שם פ"א סוף ה"ב: "בראשונה היו אומרין לוקחין בהמה לבשר תאוה, והיו מבריחין אותה מעל גבי המזבח. חזרו לומר לא יקחו אפילו חיה אפילו עופות וכו', רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק גזרו אותן (חיה ועופות) שלא ירעו אותן עדרים עדרים (מחוץ לירושלים, כנ"ל פ"ד ה"ו, אבל בירושלים קונים חיה ועוף כדלהלן)". וראה ב'כסף משנה' וב'מראה הפנים' שם. 82) שלא יפסידו מתנות כהונה שצריכין ליתן כשמקריבים על המזבח. 83) לאכלן חולין. וכדעת ברייתא אחת בעירובין כח, א - שלוקחים עופות בכסף מעשר שני. 84) ואינם בכלל הגזירה, הנ"ל.

13 **יג. אֵין[85] לוֹקְחִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, לְפִי**
14 **שֶׁהוּא חַיָּב לְבַעֵר[86], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[87].**

85) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"ב. 86) את פירות השביעית בשנה שלאחר שנת השמיטה. ואילו כסף מעשר שני אינו מתבער אלא בשנה הרביעית (להלן פי"א ה"ג). 87) בפ"ז מהל' שמיטה ויובל ה"א. ונמצא ממעט אכילת המעשר.

15 **יד. הַלּוֹקֵחַ[88] מַיִם וָמֶלַח, אוֹ פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין, אוֹ פֵּרוֹת**
16 **שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהַגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם[89] - לֹא קָנָה**
17 **הַמַּעֲשֵׂר[90], אַף עַל פִּי שֶׁיָּצְאוּ הַמָּעוֹת לְחֻלִּין[91].**

88) מס' מעשר שני פ"א מ"ה. 89) שכל אלה אינם נלקחים בכסף מעשר, כנ"ל ה"ד. ואף־על־פי שגם כמהין ופטריות דינם ככל אלה (שם) - כתב רבינו כלשון המשנה והשמיטם. 90) כלומר, לא חלה עליהם קדושת המעשר. 91) כלומר, שנתחללו המעות על המים והמלח, אלא שפקעה הקדושה מהם, כיון שאינם כפרט המפורש בתורה, כנ"ל שם ('חזון איש'). ולמד רבינו כן, שהמעות יצאו לחולין, מלשון המשנה, שם: "לא קנה מעשר", ולא אמרו: "יחזרו דמים למקומם", כמו בבא השניה שם, משמע שאין הדמים חוזרים, ואף־על־פי־כן לא קנה המעשר, והמעות חולין. והסוגיא ב'ירושלמי' (שם תחילת ה"ג) שנראה ממנה שהדמים חוזרים למקומם, אינה סובבת על "הלוקח מים ומלח וכו'", אלא על הסיפא "לוקח פירות וכו'" (רדב"ז).

18 **טו. הַלּוֹקֵחַ[92] פֵּרוֹת חוּץ לִירוּשָׁלַיִם בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר:**
19 **בְּשׁוּגֵגִ[93] - כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לְהַחֲזִיר הַדָּמִים**
20 **לַבְּעָלִים[94], וְהֵן[95] מַעֲשֵׂר כְּמוֹת שֶׁהָיוּ[96]; בְּמֵזִיד[97] -**
21 **יַעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֹאכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[98]. וְאִם אֵין מִקְדָּשׁ[99]**
22 **- יַנִּיחֵם עַד שֶׁיַּרֵקְבוּ[100].**

92) משנה, שם: "הלוקח פירות שוגג, יחזרו דמים למקומן". ומפרש אותה רבינו בלוקח חוץ לירושלים, שהרי בירושלים זהו עיקר המצוה, לקנות פירות (רדב"ז). וכתב רבינו "הלוקח" לשון דיעבד, מפני שלכתחילה אסור לעשות כן, כמו שכתב למעלה פ"ד ה"ו. 93) "שלא ידע שהן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). 94) "ויקח [המוכר] פירותיו שמכר" (שם). 95) המעות. 96) שהוא כמקח טעות, שאם היה יודע הלוקח שהם דמי מעשר, לא היה לוקח בהם הפירות הללו (רע"ב שם). 97) "שהוא יודע שאלו המעות הן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). 98) שלא הפקיעו חכמים המקח, אבל אסור לפדותם (למעלה ה"א), אלא יעלו

ויאכלו בירושלים. 99) כלומר, מזבח ('מעשה רוקח'). וראה למעלה פ"ב ה"א. 100) משנה, שם. וראה למעלה שם ה"ד.

1 **טז. וְכֵן אֵין[101] לוֹקְחִין בְּהֵמָה[102] בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר חוּץ**
2 **לִירוּשָׁלַיִם[103]. וְאִם[104] לָקַח: בְּשׁוּגֵג[105] - יַחְזִרוּ**
3 **הַדָּמִים לִמְקוֹמָן[106]; בְּמִזִּיד תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם.**
4 **וְאִם אֵין מִקְדָּשׁ - תִּקָּבֵר הִיא וְעוֹרָהּ[107].**

101) לשון הברייתא בקידושין נח, ב. 102) בהמה תמימה לזבחי שלמים (ראה למעלה הי"ב). ובזה אין חשש שמא יגדל עדרים עדרים (ראה למעלה פ"ד ה"ו), ולפיכך אם עשה כן במזיד - תעלה ותאכל בירושלים. 103) כשם שאסור לקנות פירות חוץ לירושלים (בהלכה הקודמת). 104) שם, מ"ו. 105) ברוב הדפוסים הישנים וכתבי־היד, הגירסא כאן "במזיד", ולהלן "בשוגג", וכן היתה הגירסא לפני 'המאירי' (קידושין עמ' 270), וטעות סופר היא, וצריך להיות כמו שהוא לפנינו בדפוס (כסף־משנה. וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמ' 727 הערה 73). 106) שהמקח היה בטעות, כנ"ל. 107) במשנה: "ואם אין מקדש, תקבר על ידי עורה". ופירש שם רבינו: "ענינה, שתקבר בעורה אם מתה, כדי שלא יהנה אדם בעורה".

5 **יז. לָקַח[108] עֲבָדִים[109] וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה טְמֵאָה[110], בֵּין**
6 **בְּמֻזִּיד בֵּין בְּשׁוּגֵג[111], אִם[112] בָּרַח הַמּוֹכֵר - הֲרֵי זֶה**
7 **יֹאכַל[113] כְּנֶגֶד אוֹתָן הַמַּעוֹת[114] בִּירוּשָׁלַיִם בְּתוֹרַת**
8 **מַעֲשֵׂר[115]. זֶה הַכְּלָל[116]: כֹּל שֶׁהוֹצִיא חוּץ לַאֲכִילָה**
9 **וּשְׁתִיָּה וְסִיכָה[117] מִדְּמֵי מַעֲשֵׂר[118], וּבָרַח הַמּוֹכֵר אוֹ**
10 **מֵת[119] - יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ[120]; וְאִם הָיָה הַמּוֹכֵר קַיָּם[121] -**
11 **יַחְזִרוּ הַדָּמִים לִמְקוֹמָן[122]. וְכֵן[123] אִם הֵבִיא עוֹלוֹת[124]**
12 **וְחַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת מִדְּמֵי מַעֲשֵׂר - יֹאכַל כְּנֶגְדָּן[125].**

108) שם, מ"ז. 109) במשנה שלפנינו שם, גם: "ושפחות". אבל בכמה נוסחאות איננה, וראה בחילופי גרסאות שם וב'מלאכת שלמה'. 110) שאין ליקח אותם בכסף מעשר, לפי שאינם ניתנים למאכל, ראה למעלה פ"ג ה"י. 111) שהרי לא חילקו כאן בין שוגג ומזיד, כמו במשניות הקודמות. וראה להלן. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, וראה ב'תוספות חדשים'. 112) קידושין נו, ב: "אמר מר (במשנתנו), אם לקח יאכל כנגדן. ואמאי, יחזרו דמיו למקומם, כי התם (כלומר, כמו שאמרו בתוספתא שם פ"א סוף הט"ו: "אם היתה בהמה בעלת מום, בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומם. אם היו פירות טמאין, בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומם", ועיי"ש בהגהות הגר"א) אמר שמואל כשברח". וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני שם ה"ג. 113) הלוקח. 114) של המעשר, שביד המוכר. 115) ואף שלא נתחללו המעות על העבדים, אפילו אם היה המקח במזיד, ש"הרי בהמה טמאה ועבדים וקרקעות דאדם יודע שאין מעות מעשר שני מתחללין עליהן", ואין הוא יכול לחלל המעות שביד המוכר על מעות שבידו כיון שאינן ברשותו (למעלה פ"ד הי"א), מכל־מקום אוכל כנגדן, שקנסו אותו חכמים, כדי שלא יבואו להקל בכך. וראה בפ"ג ה"ח־ט, מה שהעירונו בשם ה'חזון איש'.

116) משנה, שם. 117) כגון עבדים וכיוצא בהם. 118) בין בשוגג בין במזיד, כנ"ל. 119) אין זה בגמרא שם, והוסיפו רבינו מדעתו. ומדובר כשאין המעות בידם, שאם הן בידם - כופים אותם להחזיר, ועי' 'משנה ראשונה' שם. 120) כנ"ל. 121) לפנינו ולא ברחו. 122) בין בשוגג ובין במזיד. בשוגג, משום שהוא מקח טעות, כנ"ל. ובמזיד, אמרו בקידושין נו, ב: "וטעמא דברח (שאוכל הלוקח כנגד המעות). הא לא ברח, קנסינן למוכר. ונקנסיה ללוקח (שיאכל כנגדן בירושלים) וכו', מסתברא כל היכא דאיכא איסורא (מעות המעשר) התם, קנסינן". וכל זה כשהוציא חוץ לאכילה ושתיה וסיכה, אבל אם לקח פירות ובהמה בכסף מעשר חוץ לירושלים, כנ"ל בהלכות הקודמות, שהם ראויים לאכילה, אלא שאסור לקחת אותם מסיבה אחרת, כנ"ל, לא החמירו לחייב את הלוקח לאכול כנגד המעות, כשברח המוכר והמקח היה בשוגג, וכן אם המוכר לפנינו, לא קנסו אותו להחזיר הדמים למקומם, כשהמקח היה במזיד. 123) משנה, שם. 124) שם: "אין מביאין קיני זבים וקיני זבות (כשנטהרו), וקיני יולדות, חטאות ואשמות מדמי מעשר שני, ואם הביא יאכל כנגדם". ופירש רבינו שם: "הם (הקינים) שתי תורים או שני בני יונה, שאלו (הזבים והיולדות) הם חייבים בהם, והם אחד לחטאת ואחד לעולה. וכל אלו אין אוכלים אותם בעליהם, אבל העולה נשרפות, והכהנים אוכלין החטאת, וכמו כן האשם אוכלין אותו הכהנים, וכבר ביארנו, שאין קונים במעות מעשר שני אלא דבר הראוי לאכילה ולשתיה וכו'". וכיון שאחד התורים הוא חטאת, הרי הוא בכלל חטאות, והשני עולה הוא, ולכן כתב כאן "עולות". 125) כשברח המוכר או מת, אבל אם הוא קיים, יחזרו הדמים למקומם, כנ"ל.

13 **יח. לָקַח[126] חַיָּה לְזִבְחֵי שְׁלָמִים[127], וּבְהֵמָה[128] לִבְשַׂר**
14 **תַּאֲוָה[129] - הֲרֵי זֶה[130] כְּמִי שֶׁקָּנָה שׁוֹר לַחֲרִישָׁה[131],**
15 **וְלֹא קָנָה[132] שְׁלָמִים[133]. לָקַח[134] בְּהֵמָה לִשְׁלָמִים[135]**
16 **וְנָפַל בָּהּ מוּם - פָּקְעָה מִמֶּנָּה קְדֻשַּׁת מַעֲשֵׂר[136],**
17 **וּפוֹדֶה אוֹתָהּ[137] וְאֵין[138] הַדָּמִים מַעֲשֵׂר. וְאַף עַל פִּי**
18 **כֵּן[139], אִם פְּדָאָהּ לְעַצְמוֹ[140] - מוֹסִיף חֹמֶשׁ.**

126) שם, מ"ד. 127) "וזה אסור, כי הקרבן אינו בא מן החיה, למאמר השם יתברך (ויקרא א, ב) מן הבקר ומן הצאן" (פירוש המשנה). 128) תמימה הראויה לשלמים. 129) שאסור לעשות כן (למעלה הי"ב). 130) מנחות פב, א - בשם רבה. 131) בכסף מעשר שני, שכיון שאין לעשות כן, לא אמרו בו "יצא העור לחולין" (וקדוש בקדושת מעשר שני), שלא אמרו "יצא העור לחולין", אלא בלוקח בהמה לזבחי שלמים או חיה לבשר תאוה (שם מ"ג), שבשני אלה עשה כדין וכתורה, אבל בלוקח שלא כדין, כלוקח שור לחרישה, או חיה לזבחי שלמים ובהמה לבשר תאוה, קנסוהו חכמים שלא "יצא העור לחולין", וראה רדב"ז ו'משנה ראשונה' שם. 132) אולי צ"ל "ולא קנו". 133) מנחות, שם. וזה מוסב על "חיה לזבחי שלמים". 134) 'ירושלמי' שם פ"ג סוף ה"ב: "שלמים שלקחן בכסף מעשר, פקע מהן קדושת מעשר", ומפרש אותה רבינו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כשקנה בהמת חולין מכסף מעשר לעשותה שלמים, ראה להלן. ומדובר כשהוממה, כדלהלן. 135) כלומר, לקח בהמת חולין מכסף מעשר, וחלו עליה שתי קדושות: קדושת מעשר וקדושת שלמים. 136) [שלא קנה אותה אלא על דעת להקריבה שלמים, אבל לא על דעת לפדותה ולאכלה חולין, ולכן פקעה קדושת המעשר ממנה]. 137) מקדושת שלמים, כדין שלמים שהוממו. 138) שם: "רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן, שלמים שלקחן בכסף מעשר שני הוממו ופדאן, עוד אין חוזרין (= המעות) לכמות שהיו להיעשות שני", שקדושת המעשר פוקעת לאחר שנפל בה מום, אף קודם פדיה, כנ"ל. 139) כלומר, אף־על־פי שאין מוסיפין חומש אלא בהקדש ראשון ולא בהקדש שני (פ"ז מהל' ערכין ה"ד, כרבי יהושע בן לוי ב"ירושלמי" שם), והיה מקום לומר שקדושת השלמים שחלה ביחד עם קדושת המעשר, הרי היא כהקדש שני, קא־משמע־לן שכיון שקדושת המעשר פקעה, נמצאת קדושת השלמים כהקדש ראשון (ראה ב"מראה הפנים" שם ד"ה שלמים). 140) אבל אם פודה לאחר, אינו מוסיף חומש, ראה בהל' ערכין שם.

1 **יט. הַמַּתְפִּיס**[141] **מְעוֹת מַעֲשֵׂר לִשְׁלָמִים**[142] **- לֹא קָנוּ**
2 **שְׁלָמִים**[143]**; שֶׁקְּדֻשַּׁת שְׁלָמִים אֵינָהּ חָלָה עַל קְדֻשַּׁת**
3 **מַעֲשֵׂר, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא**[144]**. וְאֵין צָרִיךְ**
4 **לוֹמַר, אִם הִתְפִּיס הַמַּעֲשֵׂר עַצְמָן**[145] **לִשְׁלָמִים - שֶׁלֹּא**
5 **קָנוּ שְׁלָמִים**[146].

141) מנחות פב, א. כרבי אלעזר ורבי אמי ולא כרבי יוחנן. וראה ב"כסף משנה". 142) כלומר, הקדישן לשם שלמים. 143) ויכול לקנות בהן כל מה שירצה. 144) מנחות, שם. וראה בפ"ג הי"ז. [ומכאן שאף מעות מעשר שני הן ממון גבוה, והצל"ח בפסחים ז, א - לא הביא דברי רבינו אלה]. 145) כלומר, הפירות שעדיין לא פדום. ומכאן נראה, שהפדיה גורעת ומקלישה את קדושת המעשר. וכן כתב ה"חזון איש" פ"ד ה"ב, סוף ד"ה ולקוח. 146) ודוקא כשהתפיס מעות המעשר לשלמים, שאז אינו רוצה שקדושת המעשר תפקע, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה בכסף מעשר, לשלמים, כיון שפוקעת קדושת המעשר, שוב יכולה קדושת השלמים לחול. ועוד, שכשהוא מתפיס, אזי שתי הקדושות צריכות לחול זו אחר זו, וזה לא ייתכן, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה לשלמים, ששתי הקדושות חלות בבת אחת, קנו השלמים. וראה ברדב"ז.

6 **כ. הָאוֹכֵל**[147] **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּתוֹרַת חֵלִין**[148]**, אֲפִלּוּ**
7 **בְּמֻזִּיד**[149]**: אִם פֵּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר עַצְמָן אָכַל - יָצָא יְדֵי**
8 **שָׁמַיִם**[150]**; וְאִם כֶּסֶף מַעֲשֵׂר אָכַל**[151] **- יַחְזִרוּ דָמִים**
9 **לִמְקוֹמָם וְיַעֲלוּ וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם**[152]**, אוֹ יֹאכַל כְּנֶגְדָּן**
10 **בִּירוּשָׁלַיִם, אִם אֵין יָכוֹל**[153] **לְהַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים.**

147) תוספתא מעשר שני פ"ג ה"ט, הובאה ב"ירושלמי" שם פ"א ה"א. 148) כלומר, חוץ לירושלים. 149) "ירושלמי" שם: "רבי זריקא בשם חזקיה, הלכה כרבי במעות (שהאוכל מעות מעשר, בין שוגג בין מזיד, יחזרו דמים למקומן), וכרבן שמעון בן גמליאל בפירות (שהאוכל פירות מעשר, בין שוגג בין מזיד, יצעק לשמים). 150) ב"ירושלמי" ותוספתא שם: "יצעק לשמים", וכן הנוסחא בספרים מדוייקים בדברי רבינו (מהר"י קורקוס) ובכמה כתבי־יד ('תוספתא כפשוטה'). וכך היא הגירסה הנכונה (כסף־משנה), וכן הגיה הראב"ד. (וראה בדפוס רומי). ורוצה לומר: יבקש מהשי"ת שימחול לו, אבל תקנה אחרת אין לו, שהרי הפירות כבר אינם בעולם, ואם כסף מעשר אכל, שהמעות עדיין בעין, קנסוהו, כדלהלן. 151) שקנה בכסף פירות ואכלם בתורת חולין, או ששילם בכסף חוב ולא יצאו המעות לחולין (ספר הניר על ה"ירושלמי" שם). ובשני האופנים הנ"ל ישנן המעות בעולם, אלא שבאופן הראשון - נתחללו, ובאופן השני - לא נתחללו, ולפיכך קנסוהו חכמים. ראה להלן. ומדובר בין בשוגג בין במזיד, ראה למעלה. 152) באופן שקנה פירות בכסף המעשר, שנתחללו המעות, יש כאן קנס כפול: א) שיחזרו לקדושת מעשר שני; ב) שיעלום ויאכלום בירושלים כמעשר שני. ואם שילמם בחוב, שלא נתחללו (ראה למעלה), שדין הוא שהם קודם, אין כאן אלא קנס אחד: שיעלם לירושלים. 153) בדפוס רומי, בטעות: "אם יכול".

יום שני ח' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הלוקח בהמה לשלמים ממי שאינו תגר. והלוקח כדי יין סתומות במקום שדרכן להמכר כך. מי שהיה לו יין של מעשר שני והשאיל קנקניו לאותו מעשר. צבי שלקחו בכסף מעשר ומת. והמניח דינר מעשר להיות אוכל כנגדו עד שיצא לחולין. הלוקח פירות של מעשר ומשך הפירות ולא נתן הסלע עד שהוקרו. מי שהיו לו פירות חולין בירושלים ומעות מעשר חוץ ממנה. אם מותר לחלל מעשר שני על פירות ע"ה או על מעותיו. טמאים וטהורים שהיו אוכלים או שותים כאחד בירושלים.

11 **א. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה לְזִבְחֵי שְׁלָמִים וְחַיָּה לִבְשַׂר תַּאֲוָה**[2]
12 **מִמִּי**[3] **שֶׁאֵינוֹ תַּגָּר וְאֵינוֹ מְדַקְדֵּק**[4] **- יָצָא הָעוֹר לְחֻלִּין**[5]**,**
13 **אֲפִלּוּ הָיוּ דְּמֵי הָעוֹר מְרֻבִּין עַל דְּמֵי הַבָּשָׂר**[6]**. אֲבָל**
14 **הַלּוֹקֵחַ מִן הַתַּגָּר - לֹא יָצָא הָעוֹר לְחֻלִּין**[7].

2) וכדין וכתורה עשה. 3) ירושלמי שם הלכה א: "אמר רבי זעירא, הדא דתימא (שיצאו העור והקנקן לחולין) כשהיה המוכר הדיוט (שאינו יודע בסחורה, כי אינו חושב שמכר, אלא הבשר והיין בלבד, ואינו מקפיד על העור והקנקן. ולפיכך יצאו לחולין, לפי שלא קנאם במעות מעשר שני). אבל אם היה המוכר אומן (סוחר, שיודע דמי הבשר והעור), נעשה כמוכר זה בפני עצמו וזה בפני עצמו (ולא יצאו לחולין)". 4) כלומר, אינו מקפיד על העור. 5) כלומר, אין צריך לאכול דמיו בקדושה, בירושלים, לפי שלא נתקדש כלל בקדושת מעשר שני, שהרי הוא כמתנה בידי הלוקח, שאין המוכר מקפיד על כך, ודין העור המחובר לגוף הבהמה, כדין חביות סתומות. 6) שנבלעים דמי העור בדמי הבשר. 7) ודינו כלוקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ כַּדֵּי יַיִן סְתוּמוֹת[8] מִמָּקוֹם שֶׁדַּרְכָּם לְהִמָּכֵר סְתוּמוֹת[9] מִמִּי שֶׁאֵינוֹ תַּגָּר - יָצָא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין[10]. לְפִיכָךְ[11] צָרִיךְ[12] הַמּוֹכֵר לִפְתֹּחַ רָאשֵׁי הַכַּדִּים[13], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין[14]. וְאִם רָצָה[15] לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלִמְכֹּר בְּמִדָּה[16] - יָצָא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין[17].

8) אבל פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. 9) אבל הלוקח במקום שדרכם להימכר פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. 10) שאז אינו מקפיד עליו, ונותנו בחינם אגב היין שבתוכו. 11) כלומר, לפי שאמרנו שאם המוכר אינו תגר, ומכר סתומות ובמקום שדרכם להימכר סתומות, יצאו הקנקנים לחולין. 12) שם פרק ג משנה יג. כבית הלל שאמרו: "מפתח (=פותח), ואינו צריך לערות", ולא כבית שמאי שהצריכו גם לערות את היין. 13) ומדובר במקום שדרכה להימכר סתומות כנ"ל, ובזה שהוא מוכרם פתוחות, הוא מגלה דעתו שהוא מקפיד עליהם, והלוקח משלם בכסף המעשר גם עבור הכדים. 14) וכל זה כדי שיתרבה המעשר, שהרי יאכל בקדושה כנגד הקנקן, ונראה שהוא הדין במוכר בהמה, שיאמר בפירוש שהוא מוכר העור בפני עצמו, כדי שלא יצא לחולין. 15) המוכר שאינו תגר. 16) כלומר, למדוד את היין בדיוק, כדי שלא יבוא להונות את חבירו (כשהוא מוכר לו בבת אחת), ולמכור לו פחות יין ממה שהוא משלם עבורו. 17) אף על פי שהוא פותח את ראשי הכדים כדי למדוד את היין, שבנידון זה אין פתיחת ראשי הכדים הוכחה לכך שהוא מקפיד על הקנקנים.

ג. לְקָחָן פְּתוּחוֹת[18] אוֹ סְתוּמוֹת[19] בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְהִמָּכֵר פְּתוּחוֹת[20], אוֹ שֶׁלָּקַח מִן הַתַּגָּר שֶׁמְּדַקְדֵּק בִּמְכִירָתוֹ - לֹא יָצָא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין[21]. לָקַח סַלֵּי תְּאֵנִים וַעֲנָבִים עִם הַכֵּלִי[22] - לֹא יָצְאוּ דְּמֵי הַכֵּלִי לְחֻלִּין[23].

18) שאז נמכר הקנקן לחוד. 19) והמוכר אינו תגר. 20) שמכירתן פתוחות, היא הוכחה שמוכרין כל אחד בפני עצמו. 21) ונמצא ששילם הלוקח בכסף המעשר גם עבור הקנקן, וצריך לאכול כנגדו בירושלים. 22) שמניחים הסלים בתוכו. 23) שוודאי מוכר הוא הכלי בפני עצמו אף אם אינו תגר, והרי הוא כמוכר חביות פתוחות. אבל הסלים יצאו לחולין, שאינו מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר.

ד. לָקַח אֲגוּזִים וּשְׁקֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - יָצְאוּ קְלִפָּתָן לְחֻלִּין[24]. לָקַח חוֹתָל[25] שֶׁל תְּמָרִים - יָצָא הַחוֹתָל לְחֻלִּין[26]. קֻפָּה שֶׁל תְּמָרִים, אִם דְּרוּסוֹת[27] - יָצְאוּ הַקֻּפּוֹת[28] לְחֻלִּין[29], וְאִם לָאו - לֹא יָצְאוּ לְחֻלִּין[30].

24) שוודאי אין המוכר מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר. 25) סל. 26) שאין המוכר מקפיד עליו, והרי הוא כסלי תאנים וענבים. 27) שאז הן מחוברות לקופה מחמת דריכתן, וצריכות לו. 28) פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים. 29) שטפלות הקופות לתמרים, ואין המוכר מקפיד עליהן. 30) ודינן כדין הכלי של סלי התאנים הנזכר בסוף ההלכה הקודמת.

ה. מִי שֶׁהָיָה לוֹ יַיִן[31] שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[32], וְהִשְׁאִיל קַנְקַנָּיו לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂר[33], אַף עַל פִּי שֶׁסָּתַם אֶת פִּיהֶם[34] - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּים[35]. כָּנַס הַיַּיִן[36] לְתוֹכָן סְתָם[37], אִם קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעֲשֵׂר[38] עַד שֶׁלֹּא סָתַם אֶת פִּיהֶם - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּים[39]; וְאִם מִשֶּׁסָּתַם פִּיהֶן קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעֲשֵׂר - קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַן[40]. הִפְקִיד לְתוֹךְ הַקַּנְקַן רְבִיעִית חֻלִּין[41], אוֹ שֶׁכָּנַס[42] לְתוֹכָן שֶׁמֶן[43] אוֹ חֹמֶץ אוֹ צִיר[44] אוֹ דְּבַשׁ שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי סְתָם[45], בֵּין[46] מִשֶּׁסָּתַם[47] בֵּין עַד שֶׁלֹּא סָתַם - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּים[48].

31) דווקא יין. 32) שעשאו מעשר שני על יין אחר. 33) אמר במפורש שהם מושאלים להוליך בהם מעשר שני. 34) של הקנקנים, ונמצא שהם בטלים ליין שיתקלקל אם ייפתחו הקנקנים. 35) כיוון שפירש שהוא רק משאילם, ועוד שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך הכניסם לקליפתם, שבוודאי אינו פודה אלא כנגד הפרי גרידא והרי כאן תרתי לגריעותא. 36) שהוא עתה יין מעשר שני. 37) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים, ולא קרא לו שם עדיין, אלא כנסו כשהוא טבול למעשר שני. 38) על יין אחר. 39) אף שלאחר הסתימה צריך היין לקנקן, ואף שלא פירש שאינו אלא משאיל הקנקנים, בכל זאת לא קנה מעשר את הקנקן שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך מכניסם לקליפתם. 40) שכיוון שצריך היין לקנקן, הרי הוא כמפריש רמון בקליפתו, שפודה את כל הפרי עם הקליפה. אבל פשוט הוא שאין הקנקן נתפס בקדושת מעשר ואין אומרים שלאחר שתיית היין יישאר בקדושתו, שלא עדיף הוא מקליפות שנקלפו מן הפירות. 41) כלומר, טבל (שלבסוף יפריש עליה תרומות ומעשרות ממקום אחר), ועל רביעית זו הוסיף יין, ואפילו קרא שם ועשאו מעשר לאחר שסתם פי הקנקן, לא קנה המעשר את הקנקן, שכיוון שיש לו רביעית יין טבל חוץ מן המעשר, לא בטל הקנקן לגבי המעשר. 42) בתוספתא שם: "במי דברים אמורים (שקנה המעשר את הקנקן), בשל יין (שהיין צריך לקנקן, כנ"ל) אבל של ציר, של חומץ, של מוריס, של שמן, של דבש, בין גפם בין שלא גפם קנה מעשר". 43) בכתובות קח: אמרו: "רימון בלי קליפתו לא מינטר (אינו נשמר), שמן מינטר בלא קנקנים". 44) הוא שמן דגים. ואינו חייב כלל במעשר, ולא נזכר בתוספתא שם אלא באשגרה מפרק א שם (תוספתא כפשוטה). או שעירבו בו שמן זית. 45) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים ולא קרא שם עדיין. 46) שקרא שם. 47) את פי הקנקנים. 48) שכל אלו אינם כיין הצריך לקנקן, אלא נשמרים בלעדו, ואינם כמפריש פרי בקליפתו.

ו. צְבִי שֶׁלְּקָחוֹ[49] בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר וָמֵת - יִקָּבֵר בְּעוֹרוֹ[50]. לְקָחוֹ חַי וּשְׁחָטוֹ[51] וְנִטְמָא - הֲרֵי זֶה יִפְדֶּה כִּשְׁאָר פֵּרוֹת שֶׁנִּטְמְאוּ[52]. הַמַּנִּיחַ דִּינָר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לִהְיוֹת אוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ[53] עַד שֶׁיֵּצֵא לְחֻלִּין[54], וְהָיָה הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשְׂרִים מָעָה[55], אָכַל עָלָיו בְּעֶשֶׂר מָעָה[56] וְהוּזְלוּ[57] הַמָּעוֹת לְאַחַר זְמַן וַהֲרֵי הַדִּינָר יוֹצֵא בְּאַרְבָּעִים מָעָה[58] - צָרִיךְ לֶאֱכֹל[59]

1 עָלָיו בְּעֶשְׂרִים מָעָה וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא לְחֵלִין[60].
2 הוּקְרוּ הַמָּעוֹת וַהֲרֵי הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשֶׂר מָעִין -
3 אוֹכֵל עָלָיו בְּחָמֵשׁ מָעִין[61] וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא לְחֵלִין.

49) לבשר תאווה. 50) "שאין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים", ומעשר שני קרוי "קדש". ואף על פי שכתב רבינו בהלכה א, שהלוקח חיה לבשר תאווה ממי שאינו תגר, יצא העור לחולין, זה אינו אלא כשהיא כשרה לאכילה, שאז אינו נותן דעתו אלא לבשר, אבל כשמת, שאינו ראוי לאכילה, הרי זה כאילו נתן עיניו בעור, ולכן החמירו לקברו עם עורו. 51) שראוי לאכילה, ואינו פודה להאכיל לכלבים. וקל וחומר כשלקחו שחוט. 52) שהם נפדים. 53) כלומר, שכשקונה פירות בירושלים מחלל מעות המעשר שבדינר על הפירות. 54) כלומר, כשיאכל פירות בשוויו של כל הדינר. 55) כלומר, היו עשרים מעות בדינר. 56) ונמצא חצי הדינר מעשר וחציו חולין. ודווקא כשלא אכל אלא כנגד חציו של הדינר, אבל אם אכל כנגד כולו, הרי נתחלל, ושוב אינו יכול לאכול כנגדו. 57) במשנה שם: "והלך למקום אחר וכו'". ולפי ששם מדובר באיסור של חולין וחוץ לירושלים, ואילו דברי רבינו בדינר של מעשר שני בירושלים, ולפיכך השמיט בבא זו שהרי אסור להוציאו חוץ לחומת ירושלים. 58) והשאלה היא אם יאכל רק כנגד עשר מעות שנותרו בדינר, וכפי שהיה שווה לפני שחלל עליו את פירות המעשר, או שיאכל כנגד כ' מעות, וכפי שהוא שווה עתה, ונמצא המעשר נפסד. 59) שאם לא כן יהא מוציא מעשר בתורת חולין. 60) שכשם שהולכין אחר מקום הפדייה, כן הולכין אחר זמן הפדייה. 61) ולא יותר, וכאן לא כתב רבינו "צריך", כיוון שאין בכך כלום אם יאכל עליו ביותר מחמש מעות, שאז יימצא שאכל חולין בתורת מעשר.

4 ז. הַלּוֹקֵחַ[62] פֵּרוֹת[63] בְּסֶלַע שֶׁל כֶּסֶף מַעֲשֵׂר, וּמָשַׁךְ
5 הַפֵּרוֹת[64] וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן הַסֶּלַע[65] עַד שֶׁהוּקְרוּ
6 הַפֵּרוֹת וְעָמְדוּ בִּשְׁתַּיִם - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן סֶלַע
7 בִּלְבַד[66]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ - בִּנְתִינַת
8 הַכֶּסֶף קוֹנֶה[67], וְהַשָּׁכָר לַמַּעֲשֵׂר[68].

62) והמדובר בלוקח בירושלים. 63) של חולין על דעת לחלל עליהם סלע של מעשר שני שבידו. 64) ואילו לא משך על דעת לחלל, היה קונה אותם במשיכה כדין מטלטלין הנקנים במשיכה, אבל כיוון שמשך על דעת לפדות, אין הקניין נגמר לגבי החילול, אלא בנתינת הכסף. 65) ואילו נתן הסלע מייד, ונתפסו אז הפירות בקדושת המעשר, אין כל ספק שאם נתייקרו, נתייקרו למעשר שני. 66) כלומר, נותן למוכר סלע בלבד, לפי שגבי דין מקח וממכר, קנה הפירות במשיכה כדין כל המטלטלין, ובזה נתפסה קדושת הסלע על כל הפירות, אף על פי שהם שווים עתה שני סלעים, לפי שלגבי קדושת המעשר אין המקח (שהוא המחלל) נגמר, אלא בכסף. 67) קידושין נד: לרבי מאיר שמעשר שני ממון גבוה, והלכה כמותו. 68) כלומר, כל הפירות, ששווים עתה שני סלעים, נתפסים בקדושת המעשר.

9 ח. מָשַׁךְ פֵּרוֹת בִּשְׁתֵּי סְלָעִים, וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן
10 הַמָּעוֹת עַד שֶׁהוּזְלוּ הַפֵּרוֹת וְעָמְדוּ בְּסֶלַע - אֵינוֹ
11 מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן[69] מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶלָּא סֶלַע
12 אַחַת[70], וּמוֹסִיף עָלֶיהָ סֶלַע שְׁנִיָּה מִן הַחֵלִין[71] וְנוֹתֵן
13 לַמּוֹכֵר[72]. וְאִם הָיָה הַמּוֹכֵר עַם הָאָרֶץ[73] - הֲרֵי זֶה
14 מֻתָּר לִתֵּן סֶלַע שְׁנִיָּה מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל
15 דְּמַאי[74]. נָתַן לוֹ[76] סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר, וְלֹא הִסְפִּיק
16 לִמְשֹׁךְ הַפֵּרוֹת עַד שֶׁעָמְדוּ בִּשְׁתַּיִם - מַה שֶּׁפָּדָה
17 פָּדָה[77], וְהַדִּין בֵּינֵיהֶן[78].

69) כלומר, אינו מחלל עליהם. 70) שהרי עתה, בשעת החילול אין הפירות שווים אלא סלע אחד. 71) אבל לא מן המעשר, שהרי אינו מתחלל על הפירות אלא סלע אחד בלבד, והרי המוכר צריך לקבל חולין ולא מעשר ששוויו פחות משוויו של חולין. 72) שהרי לעניין מקח וממכר קנה במשיכה, ואז היו שווים שני סלעים. 73) אבל לחבר הנזהר בקדושת מעשר שני של דמאי, אינו יכול לפטור עצמו בדמאי אלא בחולין, כפי שנתחייב. 74) "לפי שעם הארץ נופל ברוב בזה המכשול, וחזקתו שהוא משמש בדמאי, ואינו מוציא ממנו מעשר [כלומר, אינו מחלל מעות מעשר של דמאי מספק, וכיוון שהוא בין כה וכה מזלזל בדמאי, אין בכך כלום אם נמציא לו מעות דמאי]". ולא אסרו למכור דמאי לעם הארץ, אלא בפירות עצמן, אבל לא במעות. 75) אבל של וודאי לא, לפי שאין מוסרין מעות מעשר שני של וודאי לעם הארץ. 76) הלוקח למוכר. 77) כלומר, השכר למעשר, כי הפירות שהיו שווים אז סלע, ועכשיו שנים - נעשו מעשר. שפדיית מעשר היא משיכתו, אף שיכול המוכר לחזור בו. 78) כלומר, לעניין קניין הפירות, הרי ההלכה היא כמו בקניין שאר מטלטלין שאינם נקנים אלא במשיכה, ואם המוכר רוצה לקבל "מי שפרע", מחזיר לו ללוקח את הסלע שנתחלל, ונשארים בידו פירות מעשר בשווי של שני סלעים, שאין פדיון המעשר קשור בקנייני הממון הרגילים.

18 ט. נָתַן לוֹ סְלָעִים שְׁתַּיִם שֶׁל מַעֲשֵׂר, וְלֹא הִסְפִּיק
19 לִמְשֹׁךְ הַפֵּרוֹת עַד שֶׁחָזְרוּ לִהְיוֹת בְּסֶלַע - מַה שֶּׁפָּדָה
20 פָּדָה[79], וּמִדַּת הַדִּין בֵּינֵיהֶם. שֶׁהַמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי - פְּדִיָּתוֹ
21 הִיא מְשִׁיכָתוֹ[80].

79) כלומר, הסלעים יצאו לחולין, והפירות שעתה שווים סלע אחד, הם פירות מעשר, והפסיד המעשר. 80) כלומר: נתינת הכסף במעשר שני קונה, כמו המשיכה בחולין.

22 י. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת חֻלִּין בִּירוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ לוֹ מְעוֹת
23 מַעֲשֵׂר שֵׁנִי חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[81] - אוֹמֵר: הֲרֵי הַמְּעוֹת
24 הָהֵם מְחֻלָּלִין עַל הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ; וְיֹאכְלֵם שָׁם[82]
25 בְּטָהֳרָה, וְיֵצְאוּ אוֹתָן הַמְּעוֹת לְחֻלִּין בִּמְקוֹמָן[83].

81) במשנה: "פירות בירושלים ומעות במדינה". ופירש רבינו שם: "מדינה נקראת, כל מדינה ומדינה ממדינת ארץ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ישראל לבד מירושלים". 82) בירושלים. 83) שאין אנו צריכים שהמעות והפירות יהיו במקום אחד בשעת החילול.

יא. הָיוּ לוֹ מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, וְיֵשׁ לוֹ פֵּרוֹת[84] חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - אוֹמֵר[85]: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹת הָהֵם; וְיֵצְאוּ הַמָּעוֹת לְחֻלִּין, וְיַעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[86]. שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמָּעוֹת וְהַפֵּרוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד בִּשְׁעַת הַחִלּוּל.

84) חולין. 85) ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ד הלכה ו, שאין מחללין מעות מעשר שני על פירות של חולין חוץ לירושלים, אין זה אלא באופן שגם המעות של מעשר שני וגם הפירות של חולין מחוץ לירושלים, ולמדו כן בירושלמי ממה שנאמר "והלכת אל המקום וגו' ונתת את הכסף וגו' בבקר ובצאן", שאינו אלא בקירוב מקום (=בירושלים) ולא בריחוק מקום. אבל אם מעות מעשר שני בירושלים, אף על פי שפירות חולין מחוצה לה - מחללים, כשם שמחללים אם המעות מעשר שני מחוץ לירושלים ופירות חולין בירושלים. 86) ודווקא כשפירות חולין או מעות מעשר שני בירושלים, אבל אם פירות מעשר שני בירושלים, אין מחללים אותם לא על מעות חולין שבירושלים ולא שמחוצה לה.

יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מְעוֹת מַעֲשֵׂר בִּירוּשָׁלַיִם וְצָרִיךְ לָהֶם[87], וְיֵשׁ לַחֲבֵרוֹ פֵּרוֹת חֵלִין[88] שֶׁרוֹצֶה לְאָכְלָן[89] - אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹתֶיךָ. וְנִמְצְאוּ אוֹתָם הַפֵּרוֹת לְקוּחוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, וְיֹאכַל אוֹתָם חֲבֵרוֹ בְּטָהֳרָה[90] וְלֹא הִפְסִיד כְּלוּם[91], וְיֵצְאוּ הַמָּעוֹת לְחֻלִּין.

87) לדברים שאינם בכלל אכילה, שתייה וסיכה, שאסור להוציא עבורם מעות מעשר שני. 88) בין בירושלים ובין מחוצה לה. 89) ולא למכרם ולקנות בהם דברים אחרים, ואם כן לא איכפת לו להתפיסם בקדושת מעשר שני שאינו עומד אלא לאכילה. 90) כדין פירות שנקנו בכסף מעשר שני. 91) בעל הפירות, אלא טבילה לשם מעשר שני, שאף על פי שטבל לחולין, אינו אוכל במעשר שני, אלא אם טבל לשם מעשר שני.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[92]? בְּשֶׁהָיָה חֲבֵרוֹ בַּעַל הַפֵּרוֹת חָבֵר[93]; שֶׁאֵין מוֹסְרִין פֵּרוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל וַדַּאי לְחָבֵר[94]. לְפִיכָךְ[95], אִם הָיוּ הַמָּעוֹת שֶׁל דְּמַאי - אוֹמֵר כֵּן אַף לְעַם הָאָרֶץ[96]. וּמֵתַּר לְחַלֵּל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[97] עַל פֵּרוֹת[98] עַם הָאָרֶץ וְעַל מְעוֹתָיו[99], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם שֶׁמָּא שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵם[100].

92) שהתירו לחלל מעות מעשר שלו, על פירות חולין של חבירו. 93) אבל לעם הארץ אסור ליתן במעשר שני של וודאי. 94) אבל לא לעם הארץ, שהוא בחזקת טומאה. 95) לפי שלא אסרו לומר לחבירו, אלא כשהמעות של מעשר וודאי. 96) כלומר, מחלל על פירותיו. 97) פירות ומעות מעשר שני של דמאי. 98) ראה למעלה פרק ד הלכה ב שלדעת רבינו מחללים פירות על פירות. 99) במשנה שם: "בראשונה היו אומרים, מחללין (מעות של מעשר דמאי) על פירות עם הארץ. חזרו לומר, אף על מעותיו". 100) "ואין קודש פודה קודש".

יד. הַמַּנִּיחַ דִּינָר שֶׁל מַעֲשֵׂר לִהְיוֹת אוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ[101] וְהוֹלֵךְ - כֵּיוָן שֶׁאָכַל עָלָיו עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ אֶלָּא פָּחוֹת מִפְּרוּטָה יָצָא לְחֻלִּין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁל דְּמַאי[102]; אֲבָל בְּשֶׁל וַדַּאי - לֹא יָצָא לְחֻלִּין עַד שֶׁיִּשָּׁאֵר מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה אַחַר שֶׁמּוֹסִיפִין אֶת הַחֹמֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאַר מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה חֲמִשֵּׁי שָׁוֶה פְּרוּטָה[103].

101) כלומר, מחללו על הפירות בירושלים, ואוכלם שם. 102) שאינו מוסיף עליו חומש. 103) אבל אם יש בו ארבעה חומשי שווה פרוטה, יכול לאכול כנגדו עוד פירות בשיווי פרוטה, שהרי הוא מוסיף עליו חומש מלבר, שהוא רובע מלגיו, והרי הכל ביחד, פרוטה שלמה.

טו. טְמֵאִין וּטְהוֹרִין שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אוֹ שׁוֹתִין[104] כְּאֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם, וְרָצוּ הַטְּהוֹרִין לִהְיוֹת אוֹכְלִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם - מַנִּיחִין סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְאוֹמְרִין: כֹּל שֶׁהַטְּהוֹרִים אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין - סֶלַע זוֹ מְחֻלָּל עָלָיו. וְתֵצֵא הַסֶּלַע לְחֻלִּין, שֶׁהֲרֵי אָכְלוּ וְשָׁתוּ בְּשָׁוְיָהּ בְּטָהֳרָה[105]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגְּעוּ הַטְּמֵאִים בְּמַאֲכָל, שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּהוּ.

104) המדובר כשהמעשר בכד של חרס, שאינו מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו, והטמאים לא היו זבים שמטמאים גם כלי חרס בהיסט אלא טמאי מת. וכל אחד מהם מערה מהכד אל הכלי שלו, והחילול תופש כשמערה מן הכד אל הכלי שלו. [וצריך לומר שאינם מסובים על שולחן אחד, או אינם מכירים זה את זה, שאם לא כן אסורים לאכול ביחד זה מעשר שני טהור, וזה חולין טמאים]. 105) [מכאן שאם חילל מעות של מעשר שני על פירות טמאים, שאם יתפשו בקדושת מעשר יהיו אסורים באכילה, כדין מעשר שני טמא - הרי זה כקונה עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאם המוכר כאן יחזרו הדמים למקומן].

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שנטע רבעי הוא קודש, והיכן דינו להאכל, ואם פודים אותו במחובר. אם משנים אותו מברייתו ואם מפרישין ממנו תרומה ומעשרות. שמהלך יום מעלים כרם רבעי לירושלים. וכיצד פודין אותו. מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמיטה או בשני הערלה. אימתי הוא ר"ה לערלה ולרבעי, ומאימתי מונין להם. העלין והלולבין והגפנים אם מותרין בערלה וברבעי.

א. נָטַע רְבָעִי[2] - הֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיְיָ. וְדִינוֹ לְהֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם[3] לִבְעָלָיו[4], כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[5]. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּסוּרְיָא[6], כָּךְ אֵין נָטַע רְבָעִי בְּסוּרְיָא[7]. וּבְנָטַע רְבָעִי הוּא אוֹמֵר: וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו

1 **לוֹ יִהְיוּ; שֶׁאֵין לְךָ קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ דִּינוֹ בַּתּוֹרָה**
2 **לְמִי שֶׁהוּא[8] חוּץ מִנֶּטַע רְבָעִי[9].**

2) נטיעה בת ארבע שנים (פרה פ"א משנה א). ובברכות לה. אמרו: "רבי חייא ורבי שמעון ברבי: חד תני כרם רבעי, וחד תני נטע רבעי (כל פירות האילן בתורת רבעי - רש"י) ופסק רבינו כמאן־דאמר "נטע רבעי". וראה במראה הפנים לברכות, ראש פ"ו ד"ה רבי חייא. 3) כן הוא בספרי פרשת נשא (לבמדבר ה, י), וראה במעשר שני פ"ה משנה ב. 4) כן הוא בספרי שם, ובספרא פרשת קדושים פרשה ג הלכה ט. וראה בספר המצוות, עשה קיט. 5) למעלה פ"ב הלכה א. כן הוא בספרי שם. 6) ראה למעלה פ"א הלכה יד. 7) שהרי הוקש למעשר שני (ירושלמי פאה פ"ז הלכה ה, ומעשר שני פ"ה הלכה ב). 8) כלומר, למי שהוא צריך להנתן. 9) בספר המצוות שם, כתב רבינו: "ולשון ספרי, ואיש את קדשיו לו יהיו, משך הכתוב כל הקדשים ונתנם לכהן, ולא שייר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי, שיהיו לבעלים".

3 **ב. הָרוֹצֶה לִפְדּוֹת נֶטַע רְבָעִי - פּוֹדֵהוּ, כְּמַעֲשֵׂר**
4 **שֵׁנִי[10]. וְאִם פָּדָהוּ לְעַצְמוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ[11]. וְאֵין**
5 **פּוֹדִין[12] אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂר; שֶׁנֶּאֱמַר:**
6 **לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ - עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה תְּבוּאָה. וְאֵין**
7 **פּוֹדִין אוֹתוֹ בִּמְחֻבָּר[13], כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[14]. וַהֲרֵי הוּא**
8 **מָמוֹן גָּבוֹהַּ[15], כְּמַעֲשֵׂר[16]. לְפִיכָךְ[17] אֵינוֹ נִקְנֶה**
9 **בְּמַתָּנָה[18], אֶלָּא אִם נְתָנוֹ בִּסֶּר[19]. וְדִינוֹ בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים**
10 **- לְעִנְיַן אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּפִדְיָה - כְּמַעֲשֵׂר[20].**

10) ספרי שם. 11) מעשר שני פ"ה משנה ג, כבית־הלל ולא כבית־שמאי. וראה למעלה בפ"ה הלכה א. 12) ספרא שם הלכה י: "תבואתו, מלמד שאין נפדין אלא תבואה. מכאן אמרו אין פודין את הרבעי עד שיבוא לעונת המעשרות". וראה למעלה פ"ב מהלכות מעשר הלכות ג־ה. ובירושלמי ערלה סוף פרק א: "תני, פרי אתה פודה, ואין אתה פודה לא בוסר ולא פגים". ובוסר הם ענבים שאין החרצן שלהם נראה מבחוץ (למעלה שם - 'תוספות יום־טוב' מעשר שני שם, משנה ה בסוף דבריו). או כל זמן שלא הגיעו לכפול הלבן (שם בתחילת דבריו, וראה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יד). 13) תוספתא מעשר שני פ"ה סוף הלכה יט: "הכל מודים (בית־שמאי ובית־הלל), שאין פודין (נטע רבעי) במחובר לקרקע". וכן משמע בירושלמי שם הלכה ב. 14) שאינו במחובר, כמפורש בתרומות פ"א משנה ה, ובביכורים פ"ב משנה ד. ואם כן, אפילו בדיעבד אינו פדוי, ולא כדעת הר"ש במעשר שני שם משנה ה. 15) מע"ש שם, כבית־הלל. 16) ראה למעלה פ"ג הלכה יז. 17) כלומר, לפי שהוא ממון גבוה. 18) ראה למעלה שם. 19) בקידושין נד: "תא שמע, הפודה נטע רבעי שלו מוסיף עליו חמישיתו, בין משלו בין שניתן לו במתנה. מני, אילימא רבי מאיר (הסובר, מעשר שני ממון גבוה הוא), מי מצי יהיה ליה (במתנה), והא גמרי קודש קודש ממעשר, וכו'. לעולם רבי מאיר, והכא במאי עסקינן, כגון דיהיב כשהוא סמדר (כשהענבים ניכרים, לאחר שנפל הפרח - רש"י)". הרי שרק סמדר אינו פרי, אבל בוסר שהוא גדול מסמדר הרי הוא פרי. ורבינו סמך על הירושלמי והספרא שהובאו למעלה. וראה להלן הלכה יג וצ"ע. ועיין מאירי לקידושין שם (עמ' 862) ובכסף־משנה וחזון־איש. 20) שהרי הוקשו זה לזה, כנ"ל.

11 **ג. וְהַפּוֹדֶה[21] כֶּרֶם רְבָעִי - רָצָה פּוֹדֵהוּ עֲנָבִים[22], רָצָה**
12 **פּוֹדֵהוּ יַיִן. וְכֵן הַזֵּיתִים[23]. אֲבָל[24] שְׁאָר הַפֵּרוֹת - אֵין**
13 **מְשַׁנִּין אוֹתָן מִבְּרִיָּתָן[25].**

21) תוספתא מעשר שני שם. 22) כבית־הלל, ולא כבית־שמאי, שאין פודים אותו ענבים אלא יין, שגם שומת הענבים ידועה, ולא יבואו לזלזל בשומא שלהם. וראה בתוספתא כפשוטה. 23) שהרי מותר לעשות מזיתים, שמן, כמפורש בתרומות פי"א משנה ג. 24) תרומות שם. 25) "שאסור לו להחזיר האוכל משקה, כשהאוכל אוכל של תרומה (פי"א מהלכות תרומות הלכה ב) או של מעשר שני, אלא הזיתים והענבים בלבד, למאמר השם יתברך, כל חלב דגן תירוש ויצהר. ותירוש הוא היין, ויצהר הוא השמן, וקראו הכתוב ראשית, כמו שקרא הביכורים ראשית וחייב אותה בתרומה, ולפיכך מותר להוציא מהם משקה בין שיהיו תרומה או מעשר שני" (פירוש המשנה שם). ולמדו נטע רבעי ממעשר שני בגזירה־שוה, כנ"ל.

14 **ד. כֶּרֶם רְבָעִי[26] - אֵין לוֹ לֹא שִׁכְחָה[27] וְלֹא פֵּאָה[28]**
15 **וְלֹא פֶּרֶט[29] וְלֹא עוֹלֵלוֹת[30]. וְאֵין מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ**
16 **תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת[31], כְּשֵׁם שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין מִמַּעֲשֵׂר**
17 **שֵׁנִי[32]; אֶלָּא כֻּלּוֹ עוֹלֶה לִירוּשָׁלַיִם, אוֹ נִפְדֶּה וְיַעֲלוּ**
18 **הַדְּמִים וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמַעֲשֵׂר.**

26) מעשר שני שם, ופאה פ"ז משנה ו, כבית־הלל ולא כבית־שמאי. 27) ראה בפ"ה מהלכות מתנות עניים. 28) ראה שם פ"א. 29) שם פ"ד הלכה טו. 30) שם הלכה יז. ונקט רבינו "כרם רבעי", מפני שבכרם ישנן ארבע מתנות אלו לעניים, ראה שם פ"א הלכה ז. 31) "לפי שהוא ממון גבוה" (פירוש המשנה). וראה בירושלמי שם סוף הלכה ב, ובמשנה: "בית־שמאי אומרים יש לו (לכרם רבעי) פרט ויש לו עוללות, והעניים פודין לעצמן. ובית הלל אומרים, כולו לגת". ואף־על־פי שלא נזכר במשנה אלא שכרם רבעי פטור מפרט ועוללות, כיון שאמרו בית־הלל: "כולו לגת", משמע שפטור מכל המתנות כמעשר שני (תוספות אנשי שם, לפאה שם). 32) שהקדימו בשבלים שפטור מן התרומות ומן המעשרות, ראה בר"ש לתרומות פ"א משנה ה.

19 **ה. עֲנָבִים[33] שֶׁל כֶּרֶם רְבָעִי[34] - הִתְקִינוּ בֵּית דִּין[35],**
20 **שֶׁיִּהְיוּ עוֹלִין[36] לִירוּשָׁלַיִם מַהֲלַךְ יוֹם לְכָל צַד, כְּדֵי**
21 **לְעַטֵּר[37] שׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם בְּפֵרוֹת[38]. וּמִשֶּׁחָרַב בֵּית**
22 **הַמִּקְדָּשׁ[39] - נִפְדֶּה אֲפִלּוּ סָמוּךְ לַחוֹמָה. וּשְׁאָר כָּל**
23 **הַפֵּרוֹת[40] - אֲפִלּוּ בִּזְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִפְדִּין סָמוּךְ**
24 **לַחוֹמָה.**

33) שם משנה ב, ותוספתא שם הלכה יד, והדגיש רבינו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"ענבים", מפני שביתר הפירות לא תקנו, ראה להלן בסוף ההלכה. 34) לא התקינו אלא ברבעי ולא במעשר שני, ראה להלן בסוף ההלכה. 35) בביצה ה: "והא כרם רבעי דרבנן (זה שהוצרך להעלות הפירות עצמן - רש"י)". 36) הפירות עצמם, ולא יפדם במעות. 37) שם. ותוספתא מעשר שני שם. 38) כלומר, ימכרו אותם לבעלי החנויות והם ימכרו אותם בשוק. ואף־על־פי שמעשר שני אסור במכירה (למעלה פ"ג הלכה יז) והוא־הדין לרבעי (וכן מפורש בקידושין נד: שאפילו במתנה אסור, וראה במשנה ראשונה שם) - כל זה אינו אלא למכרם בקדושתם, אבל לפדותם ולעשותם חולין אינו אלא איסור מדרבנן. ראה בבבא מציעא נג: ש"מחיצה לקלוט - דרבנן". ומשום עיטור שוקי ירושלים בפירות, התירו חכמים (תוספתא כפשוטה). ועיין רע"ב שם. 39) והעיר ניתנה ביד האויבים - לא חששו לעטרה בפירות (פירוש המשנה). והנה במשנה: "ומשרבו הפירות (בירושלים) התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה (כלומר, החזירו את הדין לקדמותו, שאין צורך להעלות הפירות עצמם לירושלים) וכו'. רבי יוסי אומר, משחרב בית המקדש היה התנאי הזה וכו'". והביא רבינו כרבי יוסי והשמיט דברי תנא־קמא, ועיין תוספות יום־טוב שם, ומראה הפנים לירושלמי שם הלכה ב ד"ה כרם. 40) בתוספתא (שם פ"ה הלכות יד־טו): "ושאר כל האילן, הרי זה נפדה סמוך לחומה - ושאר כל האילן נטע רבעי כמעשר שני". וטעם החילוק בין שאר הפירות לענבים, מצאנו בירושלמי שם: "אמר רב הילא, בראשונה היו עושין יין בטהרה לנסכים, ולא היו ענבים מצויות, התקינו שיהו עולין (הענבים) לירושלים מהלך יום לכל צד וכו'". הרי שמיעוט הפירות בירושלים, היה מחמת הנסכים. ואם כן, אין זה אלא בענבים ולא בשאר הפירות. ומה שלא התקינו כן גם במעשר שני, הוא, מפני שענבים שסתמם עומדים ליין, אין מפרישים מהם תרומות ומעשרות, לכתחילה, אלא לאחר שייעשו יין ותיגמר מלאכתם (ראה למעלה פ"ה מהלכות תרומות, הלכות ד, ו, יח). ואין עיטור שוקי ירושלים אלא בפירות, ולא ביין, ראה צל"ח לביצה שם.

1 **ו. כֵּיצַד[41] פּוֹדִין נֶטַע רְבָעִי? מַנִּיחַ אֶת הַסַּל[42] עַל פִּי**
2 **שְׁלֹשָׁה[43], וְאוֹמְדִין[44] כַּמָּה[45] אָדָם רוֹצֶה לִפְדּוֹת לוֹ**
3 **בְּסֶלַע[46] עַל מְנָת שֶׁיּוֹצִיא יְצִיאוֹת הַשּׁוֹמְרִים**
4 **וְהַחַמָּרִים וְהַפּוֹעֲלִים מִבֵּיתוֹ. וְאַחַר שֶׁקּוֹצְבִין אֶת**
5 **הַשַּׁעַר[47], מַנִּיחַ אֶת הַמָּעוֹת וְאוֹמֵר: כָּל הַנִּלְקָט**
6 **מִזֶּה[48] מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת אֵלּוּ[49] מִשַּׁעַר כָּךְ וָכָךְ סְלָעִים**
7 **בְּסֶלַע[50]. וּבַשְּׁבִיעִית[51] פּוֹדֵהוּ[52] בְּשָׁוְיוֹ[53], שֶׁאֵין שָׁם**
8 **לֹא שׁוֹמְרִים וְלֹא פּוֹעֲלִים[54]. וְאִם[55] הָיָה הֶפְקֵר[56] -**
9 **אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכַר לְקִיטָה בִּלְבַד.**

41) שם משנה ד. 42) עם פירות רבעי, לשער בו, כדלהלן. ויש מפרשים סל ריק, ומשערים על פי כמה הוא שוה, אם הוא מלא (תפארת ישראל). 43) אנשים, הבקיאים בשומא. ויש אומרים שבענין זה אין סומכים על שלשה תגרים ואחד גוי וכו', כמו שאמרו במעשר שני, ראה למעלה פ"ד הלכה כ (ר"י קורקוס). ולא חלק רבינו בין אם דמי הפירות ידועים או אינם ידועים, כמו שחילק למעלה שם לענין מעשר שני. וטעם הדבר הוא, שמעשר שני כיון שאין מפרישין אותו במחובר, ואף בתלוש אין חיובו חל אלא־אם־כן ראה פני הבית, ולכן כל ההוצאות על השומרים, החמרים והפועלים, אינם על חשבון המעשר, שם הלכה כב, אבל פירות נטע רבעי, שקדושים בעודם מחוברים באילן אין ההוצאות על חשבון המלקט, אלא על חשבון הפירות, כדלהלן (ראה בר"י קורקוס, תוספות יום־טוב ומשנה ראשונה). ומה שאמרו במשנה (סנהדרין ב.): "נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועים" - אין התנאי הזה (= "אין דמיו ידועים") אלא במעשר שני, ולא בנטע רבעי (ועיין תוספות שם יד: ד"ה נטע). וכן מוכיח לשון המשנה שאמרו: "שאין דמיו" (בלשון יחיד), ולא: "שאין דמיהם". ורש"י שם ב. גרס "שאין דמיהן". 44) בדפוס רומי: "ואומרין", ובמשנה שם "ואומר". ראה ב"משנה ראשונה" שם. 45) כלומר, כמה סלים עם פירות. 46) כלומר, אלו היה אדם פודה את הפירות כשהם מחוברים, לפני שהוציאו עליהם את ההוצאות דלהלן, כמה פירות היה פודה, בהתחשב עם ההוצאות שעליו להוציא (שם). 47) כלומר, כמות הפירות עבור סלע אחד. 48) משדה זו. 49) במשנה שם: "האלו". 50) כפי שאמדו מתחילה לסלע אחד, כן לכל סלע וסלע, כמספר הסלים שישנם. 51) שם משנה ה, שהארץ אינה נעבדת ואינה נשמרת (פירוש המשנה שם). 52) את נטע הרבעי, אם חלה השנה הרביעית של הפירות, בשביעית. 53) כלומר, בלי ניכוי ההוצאות הנ"ל. 54) שהרי אין קוצרין בשביעית כדרך שקוצרין כל השנים, אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל (פ"ד מהלכות שמיטה הלכה א). וגם שכר לקיטה אין כאן, לפי שכל אחד מלקט לעצמו (פירוש המשנה שם). וראה במשנה ראשונה שם. [ומכאן ששביעית נוהגת בפירות של הקדש, שהרי נטע רבעי הוא ממון גבוה (למעלה הלכה ב) וכן הוא בתוספתא פאה פ"ג, ובירושלמי שם פ"ז הלכה ז שהנוטע להקדש חייב בשביעית. וראה בתוספות מנחות פד. ד"ה שומרי]. 55) שם. 56) כלומר: פירות רבעי שבשאר השנים (לא בשנת השמיטה) שהיו הפקר.

10 **ז. מִי שֶׁהָיָה לוֹ[57] נֶטַע רְבָעִי[58] בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה[59], שֶׁיַּד**
11 **הַכֹּל שָׁוָה[60] - צָרִיךְ לְצַיְּנוֹ[61] בְּקוּזְזוֹת אֲדָמָה[62], כְּדֵי**
12 **שֶׁיַּכִּירוּ בּוֹ וְלֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּפְדּוּהוּ[63]. וְאִם הָיָה[64]**
13 **בְּתוֹךְ שְׁנֵי עָרְלָה[65] - מְצַיְּנִין אוֹתוֹ בַּחֲרָסִים[66], כְּדֵי**
14 **שֶׁיִּפְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ[67]. שֶׁאִם צִיְּנוּ בְּקוּזְזוֹת אֲדָמָה, שֶׁמָּא**
15 **יִתְפָּרְרוּ[68]; שֶׁאִסּוּר עָרְלָה חָמוּר הוּא, שֶׁהִיא[69] אֲסוּרָה**
16 **בַּהֲנָיָה[70]. וְהַצְּנוּעִין[71] הָיוּ מַנִּיחִין אֶת הַמָּעוֹת[72] בִּשְׁנַת**
17 **שְׁמִטָּה[73] וְאוֹמְרִין: כָּל הַנִּלְקָט[74] מִפֵּרוֹת רְבָעִי אֵלּוּ**
18 **מְחֻלָּל[75] עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ; שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְפִדּוֹתוֹ**
19 **בִּמְחֻבָּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[76].**

57) שם, משנה א. 58) במשנה: "כרם רבעי", ורבינו פסק (למעלה הלכה א) כמאן־דאמר "נטע רבעי". 59) שם, כרבן שמעון בן גמליאל. 60) שכל הפירות הפקר. אבל בשאר השנים, שהנוטל מן הפירות הוא גזלן, אין צורך לציין, אלא "הלעיטהו לרשע וימות" (בבא קמא סט.), כלומר: "אין לנו לעשות תקנה לגזלן שלא יבוא לידי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מכשול, לפי שעוון הגזלנות יותר גדול" (פירוש המשנה). 61) לסמנו. 62) "תלותיות [גושים של עפר] מן האדמה" (פירוש המשנה). 63) שעד אז אסור הוא באכילה, אף־על־פי שעוד לא נכנס לירושלים, ראה למעלה פ"ב הלכה ו, שלוקה על זה מכת מרדות, ושיש אומרים שעבר גם בעשה. 64) שם. 65) בשלש השנים הראשונות לנטיעות. 66) "הוא הטיט השרוף" (פירוש המשנה). 67) כלומר, מן נטע הערלה. 68) [מקורו בירושלמי (מעשר שני פ"ה הלכה א) "כרם רבע מציינים אותו בקזוזות אדמה שהוא לשעה (ומפרש רבינו שהציון אינו אלא לשעה, שהוא עשוי להתפרר), ושל ערלה בחרסית בחיוורא שהוא יותר מיכן" (כלומר, הציון הזה מחזיק יותר), וראה במפרשים]. ובבבלי בבא קמא סט. אמרו בזה: "כרם רבעי היו מציינין אותו בקזוזות אדמה. סימנא כי אדמה, מה אדמה איכא הנאה מינה, אף האי נמי כי מפרקא שרי לאיתהנויי מינה". אבל יש אומרים כי אין זה מגוף הגמרא, אלא הוספה היא מבעל הלכות גדולות (העמק שאלה לשאילתות פרשת קדושים שאילתא ק אות טז). 69) כלומר, הערלה. 70) למעלה פ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה י, ולהלן פ"י הלכה כ. ורוצה למעט איסור נטע רבעי שהוא קל ממנו, שאינו אסור אלא באכילה ולא בהנאה (כמפורש בפירוש המשנה לערלה פ"א משנה ח - שער המלך להלכות מאכלות אסורות שם הלכה טז). [ומה שכתבו התוספות (קידושין לח. ד"ה והוא־הדין) שרבעי אסור בהנאה - אינו אלא ביחס לאיסור חדש, שאינו אסור אלא באכילה אבל מותר הוא בכל ההנאות שבעולם. ואילו רבעי, שדינו כמעשר שני (למעלה הלכה א), אסור להוציאו בשאר צרכיו, כגון ליקח בו כלים ובגדים ועבדים, כשם שאסור במעשר שני (למעלה פ"ג הלכה י), ואין הבדל בזה בין אם נמצא בירושלים ובין אם הוא חוצה לה. וראה בשער המלך שם, ובהעמק שאלה שם). 71) משנה שם. והם "בני אדם שהם מדקדקים על עצמם בדת" (פירוש המשנה). 72) כלומר, מעות חולין. ולא היו מסתפקין בקזוזות אדמה - שמא יתפררו. 73) שיד הכל שוה, אבל בשאר שני שבוע - "הלעיטהו לרשע וימות", כנ"ל, וראה בבבא קמא שם בתוס' ד"ה והצנועין. 74) בינוני נפעל, שהוא מתפרש גם הווה גם עתיד וגם עבר. וכאן הפירוש, עתיד. כלומר, כל מה שיילקט. וראה במבוא לנוסח המשנה להרי"נ אפשטיין עמוד 145. 75) כשיתלקט. ולפיכך אין לזה שום ענין לדין "ברירה", שאינו אלא לברר הדבר למפרע (רדב"ז). 76) בהלכה ב. ובבבא קמא שם אמרו: "אמר רבי יוחנן, גזל ולא נתייאשו הבעלים, שניהם אינם יכולים להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו. ומי אמר רבי יוחנן הכי, והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן, כרם רבעי וכו' (כלומר, משנתנו. והרי הצנועין מחללים את הפירות לכשילקטו, אז אינם ברשותם), ורבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח וכו' (וסמך עליה, נגד משנתנו)". ונראה שסמך רבינו על מה שאמרו שם: "אמר רבא, אי לאו דאמר רבי יוחנן וכו' הוא אמינא, מאן תנא צנועין רבי מאיר היא, לאו אמר רבי מאיר מעשר ממון גבוה הוא, ואפילו הכי לעניין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה (שיכול אדם לפדות מעשר שני שלו) וכו', כרם רבעי נמי גמר קדש קדש ממעשר וכו', אע"ג דלאו ממון דידיה הוא לענין אחולי (לחלל דבר שאינו ברשותו, כמו בצנועין הנ"ל) אוקמיה רחמנא ברשותיה, דהא כי איתיה ברשותיה, נמי הא לאו דידיה הוא (שהרי ממון גבוה הוא, כמעשר) והא מצי אחיל, משום הכי מצי אחיל (אף כשאינו ברשותו)". ואף שלא אמר כן רבא אלא אלמלא דברי רבי יוחנן, יתכן כי לא אמר כן אלא לכבודו של ר' יוחנן, אבל לאמיתו של דבר חולק הוא על ר' יוחנן. וראיה לכך מירושלמי מעשר שני שם, שגם שם אמרו כסברא של רבא, שיש לחלק בין גזל שלא נתייאשו הבעלים, לחילול כרם רבעי. וזה לשון הירושלמי שם סוף הלכה א: "אמר רבי ירמיה, עד דאת מקשי לי, למאן דאמר בשחרית (כלומר, שחילולם של הצנועין חל מיד בשחרית, אף שהפירות מחוברים) קשייתה למאן דאמר לעיתותי ערב (לכשילקטו, הרי אין הפירות ברשותם). אמר ליה, מאן דאית ליה לעיתותי ערב, לית ליה לאילין קשייתא" שהרי אין הפירות מחוברים, ויש לחלק בין חילול לגזל, כנ"ל. אבל להאומר, שהחילול חל מיד בשחרית, יש להקשות הרי אין פודין במחובר - פני משה). וראה בכסף־משנה, ובחזון־איש.

ח. בְּאֶחָד[77] בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְעָרְלָה[78] וְלִרְבָעִי[79]. וּמֵאֵימָתַי מוֹנִין לָהֶם[80]? מִשְׁעַת נְטִיעָה[81]. וְאֵינוֹ מוֹנֶה מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה[82], אֶלָּא[83] שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּשָׁנָה חֲשׁוּבִין שָׁנָה. וְהוּא שֶׁתִּקְלֵט הַנְּטִיעָה קֹדֶם[84] שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְכַמָּה הוּא סְתָם[85] הַקְּלִיטָה לְכָל הָאִילָנוֹת? שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת[86].

77) משנה בראש השנה ב. "באחד בתשרי ראש השנה וכו' לנטיעה" - "למנין שני ערלה" (רש"י). והוא־הדין לרבעי, שבא מיד לאחר שנות הערלה. ומה שאמרו: "טו בשבט הוא ראש השנה לאילנות" (למעלה פ"א הלכה ב) - אין זה אלא באילנות, ואלו אינן אלא נטיעות (רש"י שם י.). 78) לשלש שנות הערלה, שמונים אותן מראש השנה במקרים מסוימים, כדלהלן בהלכות י־יא. 79) לשנה רביעית הבאה לאחריהן. 80) לשנות הערלה, כשנוהגים שלש שנים שלמות, כדלהלן בהלכה יב. 81) תוספתא בתחילת מסכת ערלה (לפי כ"י ווין, ראה בתוספתא כפשוטה) וספרא פ' קדושים פרשה ג הלכה ג. ובא ללמד שמונין משעת נטיעה ולא משעה שמוציא פירות (רבינו בתשובה, הוצאת פריימן סימן קלז, וכן כתב רב נתן אב הישיבה בשביעית עמ' כב). 82) כלומר, אין אומרים שהנוטע מאמצע השנה, ימנה שלש שנים שלמות מראש השנה הבא. 83) ראש השנה ט: "תנו רבנן, אחד הנוטע וכו' שלשים יום לפני ראש השנה, עלתה לו שנה (למנין שני ערלה - רש"י)". 84) "וימי הקליטה אין עולין לה, דכמאן דמנח בביתא דמיא (כאילו מונחת הנטיעה בבית), כל זמן שלא קלטה" (רש"י שם י: ד"ה שלשים). 85) בכ"י: "זמן" (מעשה רוקח). 86) כלומר, שני שבועות = ארבעה עשר יום. שם י: "ר"י אומר, כל הרכבה שאינה קולטת בג' ימים, שוב אינה קולטת. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים, שתי שבתות. ואמר רב נחמן בר אבוה וכו', לדברי האומר שתי שבתות, צריך (כדי שתעלה לנטיעה שנה, כנ"ל), שתי שבתות (לקליטה) ושלשים יום". וביבמות פג.

"אמרי בי רב משמיה דרב, הלכה כרבי יוסי באנדרוגינוס (פ"ב מהלכות אישות הלכה כד) ובהרכבה". ובהרכבה היינו לענין הרכבה שלפנינו (תוספות שם ד"ה לדברי, ובראש השנה שם ד"ה שלשים). ואף־על־פי שלכאורה דברי ר' יוסי, כדברי ר' יהודה שם, בהרכבה - סובר רבינו, שאין לחלק בין הרכבה לנטיעה, וראה בספר "זמנים" להגרמי"ל זק"ש מע' קט ואילך.

1 **ט. נִמְצֵאתָ לָמֵד[87], שֶׁהַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם[88]**
2 **קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - עָלְתָה לוֹ שָׁנָה. וְאַף עַל פִּי כֵן,**
3 **אֵין[89] פֵּרוֹת הַנִּטִּיעָה הַזֹּאת[90] מֻתָּרוֹת בְּעָרְלָה[91] אֶלָּא**
4 **בְּרִבִיעִית[92] עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט[93], שֶׁהוּא רֹאשׁ**
5 **הַשָּׁנָה לָאִילָנוֹת[94].**

87) מההלכה הנ"ל, ששלשים יום בשנה חשובים כשנה. 88) מעת לעת. היינו: שתי שבתות של קליטה ושלשים של שנה ראשונה. והוא־הדין כשנטע מטו בשבט עד מד יום קודם ראש השנה. וראה בשו"ע יו"ד סימן רצד, בביאור הגר"א אות יג. 89) ראש השנה שם. "ופירות נטיעה זו אסורין עד טו בשבט, אם לערלה (בתוך שני ערלה) ערלה, אם לרבעי - רבעי. מנא הני מילי, אמר ר' חייא בא אבא אמר ר' יוחנן, וכו', אמר קרא, ובשנה הרביעית (וי"ו מוסיף על ענין ראשון, יהיה לכם ערלים, אף בתוך שנה רביעית - רש"י) ובשנה החמישית (אף כאן וי"ו מוסיף על ענין ראשון, ראה שם), פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה, ופעמים בחמישית ועדיין אסורה משום רבעי". 90) דווקא זאת, לפי שישנה נטיעה אחרת המותרת מיד, בראש השנה, כדלהלן הלכה יא. 91) מאיסור ערלה. 92) בשנה ברביעית. ובדפוס רומי: "אלא ברבעי". וטעות היא, וצ"ל: "או (תיבה זו נשתבשה לאלא) ברבעי" (ראה בגליון הרמב"ם בשם ספרים אחרים). ובכתב־יד: "וברבעי" (מעשה רוקח). וכן הוא בברייתא שם, וכן נראה מדברי רבינו להלן. 93) כלומר, אם נחנטו (ראה בהלכה הסמוכה) מטו בשבט (וטו בשבט בכלל) ואילך. 94) למעלה פ"א הלכה ב. ואף־על־פי שבתחילת נטיעתו הלכו בו אחר אחד בתשרי, כיון שגדל הרי הוא כאילן (רש"י בראש השנה שם). ובירושלמי ראש השנה פ"א הלכה ב "מאי כדון (כלומר, למה אסרו עד טו בשבט). אמר רב מנא, מכיון שהוא עומד בתוך שנתו של אילן (שהיא מטו בשבט לטו בשבט), משלים שנתו".

6 **י. כֵּיצַד[95]? הַנּוֹטֵעַ אִילָן מַאֲכָל[96] בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר**
7 **בְּאָב[97] מִשְּׁנַת עֲשִׂירִית בַּיּוֹבֵל - הֲרֵי הוּא[98] בְּתוֹךְ שְׁנֵי**
8 **עָרְלָה עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט מִשְּׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה,**
9 **וְכָל מַה שֶּׁיּוֹצִיא[99] הָאִילָן בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי הוּא**
10 **עָרְלָה[100], אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ[101] לְאַחַר כַּמָּה יָמִים[102].**
11 **וּמֵחֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט[103] מִשְּׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בַּיּוֹבֵל**
12 **עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט מִשְּׁנַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה - הוּא**
13 **נָטַע רְבָעִי[104], וְכָל מַה שֶּׁיּוֹצִיא[105] בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי**
14 **הוּא רְבָעִי וְצָרִיךְ פִּדְיוֹן. וְאִם[106] נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה -**
15 **נִתְעַבְּרָה לְעָרְלָה[107] אוֹ לִרְבָעִי.**

95) כלומר, באיזה אופן אסורות הן עד טו בשבט, כנ"ל. 96) כמו שנאמר (ויקרא יט, כג): "ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו, שלש שנים וגו' ובשנה הרביעית וגו' קודש". וצריך גם שייטע למאכל (להלן פ"י הלכה ב). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט. 97) כלומר, אפילו בסוף היום, שישנם ארבעים וארבעה ימים מעת לעת (= ארבעה עשר יום לקליטה, ושלשים יום שיחשבו שנה, כנ"ל) לפני האחד בתשרי, היינו מסוף טו באב עד סוף טז בו, יום אחד, עד סוף יז - שני ימים, וכן הלאה: יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט, הרי ארבעה עשר לקליטה. עד סוף ל באב (שחודש אב לעולם מלא = שלשים יום) הרי אחד, א באלול, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב, יג, יד, טו, טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט (שהרי חודש אלול לעולם חסר, ואין בו אלא עשרים ותשעה ימים), הרי שלושים יום לפני ראש השנה (ועיין ש"ך ליורה־דעה סימן רצד, סעיף קטן ח). 98) האילן. 99) שהגיעו הפירות לעונת המעשרות. וכן למעלה בפ"א הלכה ב (לענין מעשר שני), ולהלן בפ"ד בהלכות שמיטה הלכה ט (לענין שביעית), פירש רבינו שחנטה היא, כשהגיעו הפירות לעונת המעשרות, וראה להלן. ודברי החזון־איש כאן צ"ע. 100) ואסור בהנאה לעולם (הלכות מאכלות אסורות שם). 101) שהגיעו לעונת המעשרות. 102) כלומר, לאחר טו בשבט. 103) כלומר, מה שיוציא האילן מטו בשבט. 104) ראה למעלה הערה צא. 105) כלומר, שיגיעו לעונת המעשרות, שהרי נטע רבעי הוקש למעשר שני, ובמעשר שני, חנטה פירושה, עונת המעשרות כנ"ל. 106) ירושלמי ראש השנה שם: "אמר ליה ואין כיני, ואפילו נטעו שלשים יום לפני ראש השנה, יהא אסור עד שלשים יום לפני ראש השנה (כלומר, לאחר שלש שנים שלמות, והרי אין שלש שנים שאין שנה מעוברת ביניהן)". ובירושלמי ביכורים פ"ב ה"ד: "רבי יוחנן שאל לרבי יונתן, כסדרן של שנים (כפי שאנו מונים) או כסדרן של תקופות. אמר ליה כסדרן של שנים, ואפילו שנה מעוברת". וראה בפני־משה. 107) כלומר, אין נגרע משלש שנים שלמות, כולל חדש העיבור.

16 **יא. נְטָעוֹ[108] בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּאָב מִשְּׁנַת עֶשֶׂר[109] - לֹא**
17 **עָלְתָה לוֹ שְׁנַת עֶשֶׂר[110], אֶלָּא הֲרֵי הוּא עָרְלָה שְׁנַת**
18 **אַחַת עֶשְׂרֵה וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה כֻּלָּהּ[111];**
19 **וַהֲרֵי הוּא נָטַע רְבָעִי מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת אַרְבַּע**
20 **עֶשְׂרֵה עַד סוֹפָהּ.**

108) את אילן המאכל. 109) ביובל, כנ"ל. 110) שהרי לאחר יד יום של קליטה, לא ישארו שלשים יום של גידול בשנה זו. 111) למד זאת רבינו מירושלמי ראש השנה שם: "אמר רבי בא בר ממל קומי (= לפני) רבי זעירא, נראים דברים (שהפירות אסורים עד טו בשבט), בשנטע שלשים יום לפני ראש השנה, אבל אם נטע פחות משלשים יום לפני ראש השנה, שנה שלימה מונין לו" (כגירסת הראב"ד. ונמצא לפי זה, שכשמונה שלש שנים שלמות, אין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מוסיפין לו יותר - שם. וראה בביאור הגר"א ביו"ד סימן רצד אות יג). וראה בראב"ד ראיות נוספות לדברי רבינו.

יב. נָטַע הַנִּטִּיעָה מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - מוֹנֶה לָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִיּוֹם לְיוֹם[112] לְעָרְלָה, וּמִיּוֹם לְיוֹם לִרְבָעִי. וְרָאִיתִי לִגְאוֹנִים[113] דְּבָרִים בְּחֶשְׁבּוֹן עָרְלָה וּרְבָעִי, אֵין רָאוּי לְהַאֲרִיךְ וּלְהָשִׁיב עֲלֵיהֶן, וּבְוַדַּאי טָעוּת סוֹפְרִים הֵם, וְהָאֱמֶת כְּבָר בֵּאַרְנוּ דַּרְכָּהּ.

112) משעת הנטיעה ממש, אף קודם הקליטה. וראה למעלה בהלכה ח ובהערות. וכן הוא בתורת כהנים: "מאימתי הוא מונה לו, משעת נטיעתו", וכן הוא בירושלמי ערלה פ"א (ביאור הגר"א שם אות א, יג). ואין מחסרין ימי קליטה אלא כשחושבין ל יום לשנה, כנ"ל בהלכה י. וצ"ע, שבהלכה הקודמת, כשאין חושבין יום לשנה, אבל מונים ג' שנים שלמות, מדוע אין מונים מיום ליום. וראה בחזון־איש. 113) ראה בתוס' ראש השנה י. ד"ה ופירות, בשם בה"ג (כסף־משנה). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכות טו, יח.

יג. הֶעָלִין[114] וְהַלּוּלָבִין[115] וּמֵי גְפָנִים[116] וְהַסְּמָדַר[117] - מֻתָּרִין בְּעָרְלָה וּרְבָעִי[118]. וְהָעֲנָבִים[119] שֶׁשְּׂרָפָם הַקָּדִים[120] וְהִפְסִידָן[121], וְהַחַרְצַנִּים[122] וְהַזַּגִּין[123] וְהַתֶּמֶד שֶׁלָּהֶן[124], וּקְלִפֵּי רִמּוֹן[125] וְהַגֵּץ[126] שֶׁלּוֹ, וּקְלִפֵּי אֱגוֹזִים[127] וְהַגַּרְעִינִים[128] - אֲסוּרִין בְּעָרְלָה[129], וּמֻתָּרִין בְּרִבְעִי[130]. וְהַנּוֹבְלוֹת[131] - כֻּלָּן אֲסוּרוֹת[132].

114) ערלה פ"א משנה ז. 115) "הם הענפים הרכים היוצאים בראשי הבדים הקשים, והם רכים מאד" (פירוש המשנה שם). 116) "המים היוצאים מן הגפנים כשפוצעין וחותכין הגפן או הזמורות בימי ניסן" (שם). 117) "הוא הפרח שממנו יהיה הפרי (ופסק רבינו כתנא־קמא ולא כרבי יוסי), אבל בבוסר אין חולק שהוא אסור, והשם יתברך אמר (ויקרא יט, כג) וערלתם ערלתו את פריו, ואמר בספרא: פריו, פרט לעלים ולולבים ומי גפנים וסמדר ("שאינם פרי" - פירוש המשנה שם). ונראה שחזר בו רבינו מפירושו למשנה, ודעתו שאף בוסר אינו פרי (כנ"ל בהלכה ב), וכתב כאן: "סמדר", ולא "בוסר", משום שנקט לשון המשנה. ובמשנה רצו לחדש שלרבי יוסי אף סמדר קרוי פרי, אבל אין הכי נמי שלתנא־קמא, אף בוסר אינו פרי, כנ"ל. 118) "שמותר לאכול כל אלו הדברים מנטע רבעי בלא פדיון, לפי שהשם אמר בו (שם): יהיה כל פריו קודש הולולים לה', ואלו אינם פרי" (שם). 119) שם משנה א: "ענקוקלות". ובירושלמי: "רבי זעירא וכו' בשם רב, ענבים שלקו, עד שלא הביאו שליש (וכן פירש רבינו שם) אמר רבי יוסי בי רבי בון, אפילו לקו משהביאו שליש". 120) רוח מזרחית המפסדת את האילנות. 121) בין קודם שהביאו שליש ובין לאחר מכן, כרבי יוסי בירושלמי (רדב"ז). 122) "הם הגרעינים" (של הענבים, וראה להלן - פירוש המשנה). 123) "הקליפות שהם על גרגירי הענבים" (שם). ופסק כרבי יוסי בנזיר פ"ו משנה א. וראה בפ"ה מהלכות נזירות הלכה ב, ובהערות שם.

124) "השריית החרצנים והזגים במים" (שם). 125) כלומר, אפילו "קליפתו החיצונה" (שם). 126) "הפרח" (שם). 127) ולא כתב: "והנץ שלהם", לפי שאין להם פרח. וראה בשו"ע יו"ד שם סעיף א, ובביאור הגר"א אות ד, וש"ך אות ג. 128) "שבתוך הפרי, מכל דבר שיש לו גרעינים, כגון התמרים והזיתים והאפרסקים ודומיהן" (פירוש המשנה שם). ולמעלה הזכיר רבינו את גרעיני הענבים בפני עצמם. ולא כללם בכלל כל הגרעינים, כיון שבענבים אף הזגים והתמד בכלל. 129) "וטעם איסור כל אלו הדברים וכו', בערלה וכו', לא מפני שהם פרי, אלא לפי שהם ראויים לצבוע (ואלו שאינם ראויים לצביעה, ראויים להנאה אחרת), ואסור לצבוע בערלה, ואמר בספרי: "לא יאכל, אין לי אלא שלא יאכל, מנין שלא יצבע ולא יהנה, תלמוד לומר, וערלתם ערלתו ערלים, לרבות את כולם" (שם). וטעם איסורם של כל הקליפות הנ"ל, שנאמר: "וערלתם ערלתו את פריו", ודרשו: "את, לרבות הטפל לפרי", כלומר, הקליפות. 130) "לפי שנטע רבעי אינו אסור בהנאה, אבל הוא כמעשר שני ונאכל לבעליו, וכו', ולא יתקדש בו אלא פרי הראוי לאכילה" (שם). 131) כלומר, הנופלות "מן האילנות מן הפרי, קודם שיגמר בישולו" (שם). וראה שם סוף משנה ז, בביאור המלה "פגין", ובפ"ח מהלכות ברכות הלכה ח. 132) "אסורות בכל, רצונו לומר, בערלה וברבעי וכו'" (פירוש המשנה שם). וטעם הדבר, לפי שהם נקראים פרי, אף שעדיין לא נגמר בישולם. וראה בביאור הגר"א שם אות ט, ובש"ך אות ה.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר שכל שהוא חייב בערלה יש לו רבעי. הנוטע אילן מאכל לסייג או נטעו לסייג וחשב עליו למאכל. הנוטע לרבים בתוך שדהו, והנוטע בר"ה. ונכרי או גזלן שנטעו. הנוטע למצוה, או הקדישו ואח"כ נטעו, או איפכא. גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק. הנוטע גרעינה או ייחור מן האילן ממקומו לעניין ערלה. ילדה פחותה מטפח. ודין נוטעין ייחור של ערלה ולא אגוז ערלה. ודין עבר ונטע אגוז של ערלה.

א. כֹּל[2] שֶׁהוּא חַיָּב[3] בְּעָרְלָה - יֵשׁ לוֹ רְבָעִי[4], וְכֹל שֶׁפָּטוּר מִן הָעָרְלָה - אֵינוֹ חַיָּב בִּרְבָעִי[5]; שֶׁנֶּאֱמַר[6]: שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים וְגוֹמֵר, וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת.

2) ירושלמי ערלה פ"א ה"א: "אמר רבי יוחנן, דברי רבי ישמעאל, כל שאין לו ערלה אין לו רבעי". 3) כלומר, כל אילן שחייב בערלה, יש לו רבעי. אבל אין כוונת רבינו לומר, שכל מקום שחייב בערלה חייב ברבעי, שהרי ערלה נוהגת אף בחוץ לארץ על־פי הלכה למשה מסיני, ורבעי אינו נוהג שם כלל (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י וט"ו). וכן אין כוונתו לומר, שכל האסור בערלה, אסור ברבעי, שהרי למעלה בפ"ט הי"ג, נזכרו דברים שאסורים בערלה ומותרים ברבעי. 4) כלומר, ממילא יש לו רבעי, שרבעי אינו אלא המשך לשלש שנות הערלה, אלא שדיניהם שונים: ערלה אסורה בהנאה, ורבעי נפדה או נאכל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בירושלים. 5) לא כתב רבינו "פטור מרבעי", וכן למעלה: "חייב ברבעי", כיון שאין רבעי דין נפרד מערלה, אלא המשך לו כנ"ל, ולכן אם חייב בערלה ממילא יש כאן דין רבעי, וכן אם פטור מערלה לא שייך חיוב רבעי כלל. 6) ב'ירושלמי' שם לא למדו זאת מן הפסוק.

ב. הַנּוֹטֵעַ[7] אִילָן מַאֲכָל[8] וְדַעְתּוֹ עָלָיו[9] שֶׁיִּהְיֶה סְיָג לְגִינָה, אוֹ שֶׁנְּטָעוֹ[10] לְקוֹרוֹת לֹא לְפֵרוֹת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הָעָרְלָה. נְטָעוֹ[11] לִסְיָג וְחָזַר[12] וְחָשַׁב עָלָיו לְמַאֲכָל, אוֹ שֶׁנְּטָעוֹ לְמַאֲכָל וְחָזַר וְחָשַׁב עָלָיו לִסְיָג - כֵּיוָן[13] שֶׁעֵרֵב בּוֹ[14] מַחֲשֶׁבֶת חִיּוּב חַיָּב[15]. נְטָעוֹ[16] שָׁלֹשׁ שָׁנִים לִסְיָג, וּמִכָּאן וְאֵילֵךְ לְמַאֲכָל[17] - אֵין לוֹ רְבָעִי[18]; שֶׁכֹּל שֶׁאֵין לוֹ עָרְלָה[19] - אֵין לוֹ רְבָעִי[20].

7) ערלה פ"א מ"א. ופירש רבינו שם: "אמר השם יתברך, ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו. ולפיכך, כשנתכוון בנטיעתו לאכילה, אז יתחייב בערלה, אבל אם נתכוון בשעת נטיעת האילן שיהיה סייג (גדר לגינה), או ליקח ממנו קורות (לבנין) או עצים (להסקה – 'תוספות יום טוב'), אינו חייב בערלה". וכל זה ב'ירושלמי' שם. 8) שאין ערלה נוהגת אלא באילנות מאכל, שנאמר (ויקרא יט, כג) "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו את פריו". וראה בהל' מאכלות אסורות שם ה"ט. 9) בשעת נטיעה, כנ"ל. 10) כלומר, לא היתה עיקר נטיעתו בשביל אכילת הפירות, שבאופן כזה אף אם חישב גם לעצים - חייב ('בית יוסף' ל'טור' יורה־דעה סי' רצד, ד"ה הנוטע עץ מאכל). וראה להלן ה"ז בדברי ה'ירושלמי'. 11) 'ירושלמי' שם. 12) לאחר זמן, תוך שלש שנים לנטיעתו. 13) שם. 14) באילן. 15) בערלה. ומונה לו משעת נטיעתו ('ספרא' פ' קדושים פ"ג ה"ג), שכיון שחשב למאכל תוך שלש השנים הראשונות, חל חיוב הערלה למפרע בשעת נטיעה (ועי' בלשון המחבר בשו"ע יו"ד שם סעיף כג. וראה ב'חזון איש'). 16) 'ירושלמי' שם. 17) כלומר, ולאחר שלש שנים חזר וחישב עליו למאכל, כנ"ל ('חזון איש'). 18) בשנה הרביעית. אבל אם חשב עליו למאכל בתוך שלש שנים, יש לו רבעי, שהרי אנו אומרים אז שמתחייב למפרע משעת נטיעה, כנ"ל, וראה שם. 19) שהרי מחשבת החיוב באה לאחר שלש שנים ראשונות, ואין לחיוב ערלה על מה לחול. ועי' בלשון המחבר שם. 20) כנ"ל, בראש ההלכה הקודמת.

ג. נָטַע[21] אִילָן וְחָשַׁב שֶׁיִּהְיֶה הַצַּד הַפְּנִימִי שֶׁלּוֹ לְמַאֲכָל[22] וְהַחִיצּוֹן לִסְיָג, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה[23] הַצַּד הַתַּחְתּוֹן לְמַאֲכָל[24] וְהָעֶלְיוֹן לִסְיָג - זֶה שֶׁחָשַׁב עָלָיו לְמַאֲכָל חַיָּב בְּעָרְלָה, וְזֶה שֶׁחָשַׁב עָלָיו לִסְיָג אוֹ לְעֵצִים פָּטוּר; שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בְּדַעְתּוֹ שֶׁל נוֹטֵעַ. וְהַצָּלָף[25] - חַיָּב בְּעָרְלָה הָאֲבִיּוֹנוֹת[26] בִּלְבַד, אֲבָל הַקַּפְּרִיסִין[27] - מֻתָּרוֹת[28].

21) משנה שם, כרבי יוסי. ואף שנראה מלשון המשנה, שבא לחלוק על חכמים, פסק רבינו כמותו, כיון ששקלו־וטרו בדבריו ב'ירושלמי' שם. וראה ב'כסף משנה' וברדב"ז, ובביאור הגר"א ליו"ד שם אות נט, וב'תוספות יום טוב' שם. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, שכתב שם: "ואין הלכה כרבי יוסי". 22) והוא־הדין להיפך, שהחיצוני לסייג והפנימי למאכל, אלא שאין דרך לעשות כן. וראה בשו"ע שם. 23) 'ירושלמי' שם: "ר"ש בן יקים, בעא קומי רבי יוחנן, נטעו צד תחתון לסייג והעליון למאכל, צד התחתון למאכל והעליון לסייג. אמר ליה, היא הדא היא הדא (כלומר, דין זה כדין הנוטע וחשב צד הפנימי למאכל והחיצוני לסייג, הנ"ל וכו'". ואף ששם הקשה ר' זעירא: "צד תחתון למאכל והעליון לסייג, גדל מתוך איסור, ואת אמרת הכין וכו'", פסק רבינו כרבי יוחנן, כיון שלא עלו דבריו בתיובתא. וראה ברשב"ם בבא־בתרא נב, ב - ד"ה ופסק, ובביאור הגר"א שם אות ס. ואף שבפ"ה מהל' כלאים ה"ד, ולהלן הט"ז, כתב רבינו שהיתר הגדל מאיסור, הרי הוא איסור – זה אינו אלא במקום שמה שגדל והולך שייך בו האיסור, אבל כאן שמה שיגדל עשוי לסייג ואינו אילן מאכל, לא שייך בו איסור ערלה. וראיה לדבר, שרבי יוחנן שהוא בעל המימרא של הלכה זו, הוא בעל המימרא שכתב רבינו להלן בהט"ז ('חזון איש'). 24) כלומר, אפילו באופן שכזה שיש מקום לאסור, כיון שההיתר גדל מן האסור, ראה למעלה וב'ירושלמי' שם: "כיצד הוא יודע (היכן מסתיים התחתון), אמר רבי יונה, מביא זמורה ומסיים, עד כאן לסייג, מכאן ואילך למאכל". 25) מין עץ. 26) "הצלף וכו' יש ממנו עלין והוא הנקרא קפריסין, ויש ממנו פרי מבושל כל צרכו וכו' והוא הנקרא אביונות" (פירוש המשנה, מעשרות פ"ד מ"ו). 27) עלין, כנ"ל. וראה בפ"ח הי"ג. 28) מעשרות שם, כרבי עקיבא ולא כרבי אליעזר. ואף שבברכות לו, א - פסק רב כרבי עקיבא רק בחוץ־לארץ, שהמיקל בארץ הלכה כמותו בחוץ־לארץ, אבל בארץ אף הקפריסין אסורות - רבינו פסק כמר בר רב אשי שם, שנראה כסובר כרבי עקיבא אף בארץ. וראה בשו"ע שם ס"ג ובביאור הגר"א אות יא.

ד. הַנּוֹטֵעַ[29] לְרַבִּים[30] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[31] - חַיָּב בְּעָרְלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וּנְטַעְתֶּם - אֲפִלּוּ לָרַבִּים[32]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[33] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ - פָּטוּר[34].

29) ערלה פ"א מ"ב, כחכמים ולא כרבי יהודה. 30) "ענינו שיהא אדם נוטע אילנות בתוך שלו ולא לעצמו, אלא כוונתו שיאכלוהו בני אדם כולם, וכאילו הפקיר אותו הפרי הצומח באותו אילן שנטע" (פירוש המשנה, שם). 31) 'ירושלמי' שם: "הנוטע לרבים חייב, בנוטע בתוך שלו". אבל בנוטע לרבים ברשות הרבים, אף לחכמים פטור מערלה, כדלהלן. 32) בפסחים כב, ב ודף כג, א - למדו כן מהמילה "לכם" (יהיה לכם ערלים), שכן אמרו שם: "ונטעתם, ליחיד משמע (שאין דרך רבים לנטוע - רש"י), לרבים לא משמע. כתב רחמנא "לכם", לרבות את הנטוע לרבים". וכן הוא ב'ספרא' פ' קדושים (פ"ג ה"ד). וראה בפירוש המשנה. 33) שחייב בערלה. 34) שהרי רבי יהודה פוטר גם בארץ ישראל (משנה שם), "וכל המיקל בארץ, הלכה כמותו בחוץ־לארץ" (ברכות לו.). וראה ב'חזון איש' וב'אור שמח' הל' שכנים פ"ד, וכן הוא ב'מאירי' לפסחים שם. וראה בסוף ההלכה הקודמת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה. הַנּוֹטֵעַ[35] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[36] אוֹ בִּסְפִינָה[37], וְהָעוֹלֶה מֵאֵלָיו[38] בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[39], וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּטַע, בֵּין לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְעַצְמוֹ[40], וְהַגַּזְלָן שֶׁנָּטַע[41] - חַיָּבִין בְּעָרְלָה וּבִרְבָעִי.

35) משנה, שם. 36) לצורך עצמו. אבל לצורך הרבים פטור מערלה, שאין דרך לנטוע כן. וראה בהלכה הקודמת. 37) אף שאינה גוששת בקרקע, שלענין זרעים דינה כדין עציץ שאינו נקוב (ראה בפ"א מהל' תרומות הכ"ג) - לענין אילן, הרי היא כעציץ נקוב, כדלהלן ה"ח. 38) "הצומח מאליו, שלא נטעו שום אדם" (פירוש המשנה). 39) שאז האילן של בעל השדה, אבל העולה מאליו ברשות הרבים, פטור מערלה, שהפקר אינו חייב בערלה. וזוהי כוונת ה'ספרא' שם (ה"ב): "ונטעתם, פרט לעולה מאליו", היינו ברשות הרבים, כנ"ל (כסף־משנה). וראה בתוספתא שם, וב'תוספתא כפשוטה'. 40) שהרי בערלה שם, לא פטרו אלא אילנות שניטעו על ידי גויים לפני שנכנסו ישראל לארץ, משמע שמה שנטעו הגויים משבאו לארץ, חייב בערלה. וראה להלן ה"ט, וכן מפורש ב"ירושלמי' (שם פ"ג ה"ז): "רבי יונה בעי קומי רבי יוסי, ולמה לא תנינן אף החלה עמהן (כלומר, עם ערלה וכלאים שנוהגים בחוץ לארץ), אמר ליה לא אתינן מתניתא אלא דבר שהוא נוהג בישראל ובגויים וכו'". הרי שערלה נוהגת גם בשל גויים. וכן הוא בתוספתא (תרומות פ"ב הי"ג). וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם, ובשו"ע שם ס"ח, ובביאור הגר"א שם אות לא, וב'חזון איש'. וחזר בו רבינו ממה שכתב בפירוש המשנה, שגוי שנטע לעצמו פטור. 41) בין אם נתייאשו הבעלים מן השתיל שגזל, שהוא שלו, ובין אם לא נתייאשו, שהוא של הבעלים.

ו. הָעוֹלֶה[42] מֵאֵלָיו בִּמְקוֹם טְרָשִׁים[43] - פָּטוּר[44]. אֲפִלּוּ הַנּוֹטֵעַ[45] בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יְשׁוּב[46] - פָּטוּר. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה[47] עוֹשֶׂה[48] כְּדֵי טִפּוּל[49] שֶׁמְּטַפֵּל בְּפֵרוֹתָיו עַד שֶׁמְּבִיאָן לְיִשּׁוּב[50]; אֲבָל אִם הָיָה עוֹשֶׂה כְּדֵי טִפּוּלוֹ - חַיָּב בְּעָרְלָה.

42) 'ירושלמי' ערלה פ"א ה"א: "רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוצדק, גפן שעלתה במקום חורשין (ויתכן כי רבינו גרס שם "טרשין" - ר"י קורקוס), פטורה מן הערלה. אמר רבי יוסי, אפילו נטעה. והתנינן, העולה מאליו חייב בערלה, תמן בשנטעה במקום יישוב, ברם הכא שנוטעה במקום חורשין. אמר רבי ליעזר, הדא דתימר, כשאינה עושה כדי טפילתה, אבל אם היתה עושה כפי טפילתה, חייבת". וראה להלן. 43) כלומר, במקום שאין בו ישוב, אף שהמקום שלו. שאילו ברשות הרבים - פטור העולה מאליו, אפילו אם הוא מקום ישוב, כנ"ל (רדב"ז). וה'כסף משנה' הביא בלשון רבינו "חורשין", היינו יערות. וכן הגיה רדב"ז. וראה למעלה בלשון ה'ירושלמי'. 44) שכיון שאין הקרקע טובה, אין האילנות מגדלים אלא פירות מועטים שאין כדאי להתעסק בהם, והרי הוא כנוטע אילן שאינו למאכל ('חזון איש'). 45) 'ירושלמי' שם. 46) כלומר, במקום טרשים, או חורשין, כנ"ל. 47) האילן. 48) פירות. 49) כלומר, שיהא כדאי לטפל בו. 50) ואף שהנוטע מתעסק גם בפירות המועטים שגדלו, בטלה דעתו אצל כל אדם, ואין אילן זה קרוי אילן מאכל.

ז. הַנּוֹטֵעַ[51] לְמִצְוָה, כְּגוֹן שֶׁנָּטַע אֶתְרוֹג[52] לְלוּלָב[53] אוֹ זַיִת[54] לַמְּנוֹרָה[55] - חַיָּב בְּעָרְלָה[56]. הִקְדִּישׁ[57] וְאַחַר כָּךְ נָטַע - פָּטוּר מִן הָעָרְלָה[58]; נָטַע וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ - חַיָּב בְּעָרְלָה[59].

51) 'ירושלמי' שם: "חזר רב הונא ואמר, אתרוג שנטעו למצוותו חייב בערלה וכו', מה בינו למשמר פירותיו לעצים (שאינו חייב בערלה), כשם שהוא רוצה בפריו, כך הוא רוצה (בעצמו) [בעצו] (כלומר: אין עיקר נטיעתו בשביל הפירות, ראה למעלה ה"ב), ברם הכא רוצה הוא בפריו (האתרוג), ואינו רוצה (בעצמו) [בעצו]" (כלומר, עיקר נטיעתו בשביל הפירות). 52) כלומר, עץ אתרוג. 53) כלומר, לאגודה של ארבעת המינים, שהלולב העיקר שבהם וכולם נקראים על שמו, שכן מברכים עליהם "על נטילת לולב" (סוכה לז:). [והרא"ש (הלכות ערלה פ"א) כתב: "נטעו למצוה ללולב ולאתרוג, חייב" ויתכן כי כן גרס בדברי רבינו: "הנוטע למצוה, כגון שנטע [ל]אתרוג [ו]לולב". ואף־על־פי שהלולב אינו אלא כעץ (ראה סוכה מ.), אינו כנוטע לעצים, שהרי אין אדם יוצא ידי חובתו בלולב אלא אם הדקל עושה פירות, משום שנאמר (ויקרא כג, מ) "כפות תמרים", כמו שכתב ה'צפנת־פענח' (פ"ז מהל' לולב ה"א), ואם כן הרי הוא כנוטע עצים ולפירות, ואף־על־פי שגם באופן זה אינו חייב (ראה למעלה שם) - כיון שהפירות האלו הם כתנאי לקיום המצוה, הרי זה כעיקרו לפירות. ראה מש"כ בספרי "זמנים" עמ' עה, ו"אור המזרח" שנה ב חוברת א' עמ' 21־31]. 54) 'ירושלמי' שם. 55) לשמן המנורה בבית המקדש. 56) אף שאינו אוכל את האתרוג ואינו שותה את השמן, כיון שעיקר נטיעתו לפרי ולא לעצים, אף שאינו רוצה לאכלו, חייב בערלה. 57) 'ירושלמי' שם ה"ג, ותוספתא שם פ"א ה"ד. 58) שהקדש אינו חייב בערלה, משום שנאמר (שם יט, כג) "יהיה לכם ערלים", והקדש אינו "לכם" (ר"י קורקוס). 59) שאין כח בהקדש להפקיע חיוב הערלה שחל בשעת הנטיעה. וראה בפי"ד מהל' שחיטה ה"ג, וב'אור שמח' ו'תוספתא כפשוטה'.

ח. הַנּוֹטֵעַ[60] בְּעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - חַיָּב בְּעָרְלָה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כָּאָרֶץ לִזְרָעִים[61], הֲרֵי הוּא כָּאָרֶץ לְאִילָנוֹת[62].

60) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב. 61) שאין בכוחם לינוק מהארץ אלא בעציץ נקוב. 62) שם: "רבי יוסי אמר, מפני שהשרשין מפעפעין אותו". והכוונה, שהאילנות יונקים מן הארץ. וכן למעלה בה"ה, לענין ספינה.

ט. אִילָן[63] שֶׁנִּטְעוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - חַיָּב בְּעָרְלָה. זֶה[64] שֶׁנִּטְעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ אֲבוֹתֵינוּ לָאָרֶץ - פָּטוּר[65]; אֲבָל מִשֶּׁבָּאוּ לָאָרֶץ[66], אַף מַה שֶׁנִּטְעוּ

עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - חַיָּב[67]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם - מִשְׁעַת בִּיאָה[68].

63) ירושלמי שם: "רבי יוחנן בשם רבי ינאי, אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה, ופטור מן המעשרות. דכתיב, עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה [אבל בערלה לא נזכר "שדה" כלל, ולכן אף הנטוע בבית חייב]". וראה בפ"א מהל' מעשר ה"י. 64) שם פ"א מ"ב. 65) [ונפקא־מינה גם בדורנו, שכשיתקבצו כל גליות ישראל ויבואו לארץ ישראל וימצאו נטוע מקודם, לפני ביאת כולם, אינו חייב בערלה מן התורה, כי כן דעת רבינו (בפ"א מהל' תרומות הכ"ו), שבמקום שנאמר "כי תבואו", הכוונה ל"ביאת כולכם". ויתכן כי גם מהלכה למשה מסיני אינו חייב, אף־על־פי שחוצה לארץ חייב בערלה מהלכה למשה מסיני (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י), שיתכן כי חוצה לארץ אינה חייבת מצד ההלכה, אלא כשארץ ישראל חייבת מן התורה, ואם כן לפני ביאת כולכם שארץ ישראל אינה חייבת מן התורה, וחוצה לארץ אינה חייבת מההלכה, גם ארץ ישראל אינה חייבת אלא מדרבנן. וראה 'מנחת חינוך' מצוה רמו אות ח, וב'תפארת ישראל' כאן]. 66) אפילו קודם שכבשו וחילקו. 67) ראה למעלה בה"ה. 68) ועל כרחנו שהפסוק מדבר גם על גויים שנטעו לאחר שבאו ישראל לארץ, שאם לא בא לחייב אלא ישראל שנטע, למה הוצרך לכתוב "כי תבואו", וכי איך יטעו קודם שיבואו? ('שנות אליהו' שם). וב'ספרא' (פ' קדושים פ"ג ה"ב) דרשו: "ונטעתם, פרט לשנטען גויים עד שלא באו לארץ. או יכול שאני מוציא את שנטעו גוים משבאו לארץ. תלמוד לומר, כל עץ, מכאן אמרו: (עד) [עת] שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע - פטור, נטעו אף־על־פי שלא כיבשו - חייב".

י. עוֹבֵד כּוֹכָבִים[69] שֶׁהִרְכִּיב אִילַן מַאֲכָל עַל גַּבֵּי אִילַן סְרָק[70] - חַיָּב בְּעָרְלָה[71]. וְיֵשׁ[72] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים נֶטַע[73] רְבָעִי. שֶׁאִם בָּא לִנְהֹג[74] בְּמִצְוָה זוֹ - הֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ כְּנֶטַע רְבָעִי[75] שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

69) ירושלמי שם. 70) אבל בסרק על מאכל, לא שייך ערלה, שהרי סרק אין לו פירות. 71) כמבואר להלן הי"ד, שהרכבה היא כנטיעה חדשה. והנה ב'ירושלמי' שם אמרו: "גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק, אף־על־פי שאין ישראל ראוי לעשות כן - חייב בערלה", ורבינו השמיט בהל' כלאים (פ"א ה"ה) ולא כתב איסור הרכבת אילן מאכל באילן סרק, בישראל, הנאמר ב'ירושלמי' שם, אלא הרכבת אילן סרק באילן מאכל, הנאמר ב'ירושלמי' כלאים (פ"א ה"ז), ואם דעתו להיתר בשני אלה, הרי שמה שכתב כאן "גוי" הוא לאו דוקא, ולשון ה'ירושלמי' נקט. 72) תרומות פ"ג מ"ט, כחכמים ולא כרבי יהודה. 73) שם: "כרם רבעי". ושינה רבינו מלשון המשנה, כיון שפסק (למעלה פ"ט ה"א) "נטע רבעי". 74) ראה בפ"י מהל' מלכים ה"י. 75) שכל שהוא חייב בערלה, יש לו רבעי (למעלה ה"א).

יא. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ גַּרְעִינָה[76] אוֹ יִחוּר[77] מִן הָאִילָן, אוֹ שֶׁעָקַר אֶת כָּל הָאִילָן מִמְּקוֹמוֹ[78] וּנְטָעוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר[79] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּעָרְלָה[80]. וּמוֹנֶה מִשְׁעַת נְטִיעָתוֹ.

זִעְזְעוֹ[81] וְלֹא עֲקָרוֹ[82] וְאַחַר כָּךְ מִלֵּא סְבִיבוֹתָיו עָפָר[83]: אִם יָכוֹל לִחְיוֹת אִלּוּ לֹא מִלֵּא סְבִיבוֹתָיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[84]; וְאִם לַאו - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁעָקַר וְנָטַע, וְחַיָּב.

76) גרעין. ומדובר בארצות החמות, שעושה פרי בתוך שלש שנים (רדב"ז). 77) ענף. וב'ספרא' שם: "אין לי אלא שנטע אגוז ושקד, נטע ייחור מנין, תלמוד־לומר: כל עץ". 78) ולא נשאר ממנו אפילו שורש אחד מחובר לקרקע, כבהלכה הסמוכה, וכשלא נשאר אתו הסלע, כדלהלן שם. 79) צ"ע, הרי אף אם נטעו במקומו, חייב, כדלהלן. וראה ב'משנה ראשונה' ערלה פ"א מ"ג. 80) שהיא כנטיעה חדשה. 81) שם בסוף המשנה. 82) שאם עקרו, פשוט הוא שחייב בערלה, אם חזר ונטעו, כנ"ל. 83) כדי לכסות הבקעים שנוצרו מן הזעזוע. 84) שהרי הוא כאילו לא זעזעו כלל, אלא נטוע כשהיה.

יב. וְכֵן[85] אִילָן שֶׁנֶּעֱקַר וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ שֹׁרֶשׁ אֶחָד, אֲפִלּוּ כְּמַחַט[86] שֶׁמְּלַפְּפִין עָלָיו הָרוֹקְמִין אֶת הַשָּׁנִי, וְהֶחֱזִירוּ לִמְקוֹמוֹ וּנְטָעוֹ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִחְיוֹת[87]. נֶעֱקַר[88] כֻּלּוֹ וְנֶעֱקְרָה הַסֶּלַע[89] שֶׁשָּׁרָשָׁיו בָּהּ עִמּוֹ, וְחָזַר וּנְטָעוֹ כְּמָה שֶׁהוּא[90] בְּכָל הָאֲדָמָה שֶׁסְּבִיבוֹת שָׁרָשָׁיו: אִם הָיָה יָכוֹל לִחְיוֹת מֵאוֹתָהּ אֲדָמָה אִלּוּ לֹא נָטַע[91] - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא נֶעֱקַר[92]; וְאִם לָאו - חַיָּב.

85) שם, מ"ד. 86) במשנה, שם: "כמחט של מיתון". ופירש רבינו שם: "אצל האורגים קנה או עץ, בשתי קצותיו שני ברזלים ארוכים, ויש לכל אחד מהם כמו שניים דקים כמחט, ומותחין בו רוחב הבגד כשאורגין אותו וכו'". 87) אף אם לא היה נוטעו. 88) שם, מ"ג. 89) "העפר המתעבה על עיקר האילן, קורין אותו סלע, והם קראו זה השם, לפי שהעפר הקשה היוצא אחר שמעמיק אדם לחפור, נקרא סלע אצלם, וממנהג האילנות שיימשכו שרשיהם בארץ הרבה, ויתעבה עליהם העפר, עד שיהיה סביב האילן כמו האבן, אפילו אחר עקירתו" (פירוש המשנה, שם). 90) כלומר, בלא למלא סביבותיו בעפר. 91) כלומר, לא חזר ונטע. 92) ופטור.

יג. אִילָן[93] שֶׁקִּצְּצוּ מֵעַם הָאָרֶץ וְהֶחֱלִיף[94] - חַיָּב בְּעָרְלָה[95]. וּמוֹנִין לוֹ מִשְׁעַת קְצִיצָה[96].

93) ירושלמי שביעית סוף פ"א: "דאמר רבי שמואל בר נחמן וכו' בשם רבי אליעזר בן יעקב, הגומם (הקוצץ) את כרמו, פחות מטפח (אם נשתייר כך), חייב בערלה, מפני מראית העין. דברי חכמים (כלומר, וחכמים אומרים) עד שיגום מעם הארץ (כלומר, עד פני הקרקע, אין חוששין למראית העין ופטור מערלה)". ופסק רבינו כחכמים. 94) שחזר האילן וגדל. 95) שהרי הוא כנטוע מחדש. ומדובר ביוצא האילן החדש מן השרשים, כדלהלן בהי"ט. 96) שהיא כנטיעתו. ואף־על־פי שבפ"ג מהל' שמיטה ה"ח, פסק רבינו כרבי שמעון בשביעית שם, שאף אם נשתייר פחות מטפח הרי הוא כנטיעה - שם לענין שביעית, כיון שהוא נמוך מאד לאחר קציצה ונקרא נטיעה, דינו כנטיעה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לגבי חרישה בשביעית, ואין עליו שם אילן. אבל לענין ערלה אין לחייב אלא־אם־כן היא נטיעה חדשה, ונטיעה חדשה - אינה. וראה בגליון הש"ס על ה'ירושלמי' שם, וב'חזון איש' להל' שמיטה שם.

יד. אֶחָד[97] הַנּוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב - חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁחָתַךְ בַּד[98] אֶחָד מִן הָאִילָן וְהִבְרִיכוֹ בָּאָרֶץ אוֹ הִרְכִּיבוֹ בְּאִילָן אַחֵר; אֲבָל אִם מָתַח[99] בַּד אֶחָד מִן הָאִילָן הַזָּקֵן וְהִבְרִיךְ בָּאָרֶץ אוֹ הִרְכִּיבוֹ בְּאִילָן אַחֵר, וְעִקַּר הַבַּד מְעֹרֶה בָּאִילָן הַזָּקֵן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[100].

97) כן הוא בראש השנה ט, ב: "תנו רבנן, אחד הנוטע ואחד המבריך (כופף את הזמורות בארץ ומכסהו בעפר והוא משריש בארץ) ואחר המרכיב (אילן בחבירו), שלשים יום לפני ראש השנה, עלתה לו שנה (כלומר שנת ערלה)". 98) ענף. 99) ערלה פ"א מ"ה: "סיפוק הגפנים, וסיפוק על גבי סיפוק, אף־על־פי שהבריכן בארץ, מותר (כלומר, פטור מערלה)". ופירש רבינו שם: "הוא, שיקח אדם ענף מזו הגפן, וימתח אותו עד שיגיע בגפן אחרת, וירכיב קצתו בה. אפילו הטמינו בארץ, רצונו לומר, אפילו לקח הענף וטמנו בארץ. וסיפוק על גבי סיפוק הוא שירכיב קצת ענף זה האילן בזה האילן האחר, וקצץ ענף זה האילן בזה האילן, וכל זה הענין פטור מן הערלה. ואמר ב'ספרא': ונטעתם, פרט למבריך ולמרכיב וכו', מכאן אמרו, סיפוק הגפנים וכו', מותר. וזו ההברכה וההרכבה שזכר ב'ספרא', שאין חייבין בערלה וכו'. אבל אם פסק ענף והרכיבו באילן או הטמינו בארץ, הרי זה חייב בערלה". וראה בר"ן לראש השנה שם, ובביאור הגר"א ליו"ד סי' רצד אות מח. 100) שכיון שהוא מחובר לאילן הזקן, אין זו נטיעה חדשה.

טו. גָּדַל[101] זֶה הַיֶּלֶד[102] שֶׁהִבְרִיךְ וְעָשָׂה פֵּרוֹת, וְאַחַר כָּךְ פָּסַק עִקָּרוֹ שֶׁהוּא מְעֹרֶה בָּאִילָן הַזָּקֵן - מוּנֶה מִשָּׁעָה שֶׁנִּפְסַק[103]. וְאוֹתָן הַפֵּרוֹת - מֻתָּרִין, מִפְּנֵי שֶׁגָּדְלוּ בְּהֶתֵּר[104]. וְאִם[105] הִנִּיחָן אַחַר שֶׁנִּפְסַק הָעִקָּר עַד שֶׁהוֹסִיפוּ בְּמָאתַיִם[106] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[107].

101) ערלה שם: "וכן בריכה (ענף שהבריך בקרקע) שנפסקה (מן האילן הזקן), והיא מלאה פירות". "וזהו חוזר על מאמרם בתחילת ההלכה מונה משעה שנפסקה" (פירוש המשנה, שם). 102) הבד שמתח מן האילן הזה, שכתבו רבינו בסוף ההלכה הקודמת. [וכן הוא נקרא בתורה (בראשית מט, כב) "בן פורת יוסף" - "ענף פורה וגו'", ראה ב'תורה שלמה' שם סי' רצב]. 103) אף־על־פי שלא נטעו עכשיו, כיון שעשאו על ידי פסיקה זו לאילן בפני עצמו, הרי הוא כנטיעה חדשה, וראה להלן בהי"ז. 104) בהיותם מחוברים לאילן הזקן. 105) שם. 106) כלומר, חלק אחד ממאתיים ממה שהיו הפירות בשעת פסיקת העיקר, וראה בפ"ה מהל' כלאים הכ"ב, כיצד משערין שיעור זה. 107) ואין אומרים: קמא קמא (ראשון, ראשון) בטיל. אבל בפחות ממאתיים לא נאסר, ראה בפט"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ד, שזהו שיעור האוסר בערלה.

טז. יַלְדָּה[108] שֶׁסִּבְּכָה[109] בִּזְקֵנָה[110], וְהָיוּ פֵּרוֹת[111] בַּיַּלְדָּה, אֲפִלּוּ הוֹסִיפוּ[112] מָאתַיִם[113] - הֲרֵי אֵלּוּ הַפֵּרוֹת שֶׁל יַלְדָּה אֲסוּרִין[114], שֶׁאֵין גִּדּוּלֵי הֶתֵּר מַעֲלִין אֶת הָעִקָּר הָאָסוּר[115].

108) מימרא של רבי אבהו בשם רבי יוחנן בנדרים נז, ב. והכוונה שעדיין לא מלאו לה שלש שנים. 109) שהרכיבה. 110) שמלאו לה שלש שנים. 111) של ערלה. אבל אם לא היו בה פירות, בטילה היא לגבי הזקנה, ראה להלן. 112) הפירות שבילדה, לאחר שסיבכוה. 113) כלומר, שעתה יש מאתיים כנגד מה שהיו הפירות בשעה שסיבכו את הילדה. 114) ואין הערלה מתבטלת במאתיים, כמו תמיד. ומה שאמר רבי אבהו בסוטה מג, ב: "ילדה שסיבכה בזקינה, בטלה ילדה בזקינה, ואין בה דין ערלה", המדובר שאין בילדה פירות כלל (ר"ן שם). 115) כיון שהוא עיקר. אבל בכל תערובת שאין עיקר וטפל שייך בה, מתבטלת הערלה באחד ממאתיים. וראה בפ"ו מהל' מעשר ה"ו, ובפי"א מהל' תרומות הכ"א ובהערות.

יז. אִילָן[116] שֶׁהִבְרִיךְ מִמְּנוּ בַּד בָּאָרֶץ, וְאַחַר כָּךְ נֶעֱקַר הָאִילָן כֻּלּוֹ וַהֲרֵי הוּא חַי מִן הַבַּד שֶׁהִבְרִיךְ בָּאָרֶץ - נַעֲשָׂה אוֹתוֹ אִילָן כְּאִלּוּ עַתָּה נִטַּע, וְחַיָּב בְּעָרְלָה[117]. וּמוּנֶה[118] לָאִילָן וּלְמַה שֶׁצָּמַח מִן הַהַבְרָכָה מִשָּׁעָה שֶׁנֶּעֱקַר.

116) ערלה פ"א מ"ה. 117) והחידוש כאן לגבי מה שכתב בהט"ו, שאף שגם לפני שנעקר היה האילן, אילן בפני עצמו, כיון שעתה הוא חי מן הבד, הרי הוא טפל לו, והבד הרי הוא כנטוע מחדש, כנ"ל שם. 118) שלש שנות ערלה.

יח. הֲרֵי[119] שֶׁהִבְרִיךְ בַּד בָּאָרֶץ וְצָמַח, וְהִבְרִיךְ בַּד אֶחָד מִמַּה שֶׁצָּמַח בָּאָרֶץ וְצָמַח, וְחָזַר וְהִבְרִיךְ מִן הַשְּׁלִישִׁי, אֲפִלּוּ הֵן [מֵאָה] מְעֹרִין זֶה בָּזֶה, הוֹאִיל וְלֹא נִפְסְקוּ מִן הָעִקָּר הָרִאשׁוֹן - הַכֹּל מֻתָּר[120]. וְאִם[121] נִפְסַק עִקַּר הָרִאשׁוֹן - מוּנֶה לַכֹּל מִשָּׁעָה שֶׁנִּפְסַק.

119) שם. 120) ואין אומרים: כיון שרבים הם הבדים שהבריכו זה אחר זה, שוב לא יהיו טפלים לאילן, וימנה שנות ערלה אף קודם שנפסקו ממנו, אלא הכל מותר. 121) שם.

יט. אִילָן[122] הִיוֹצֵא מִן הַגֶּזַע[123] - פָּטוּר מִן הָעָרְלָה[124]; מִן הַשָּׁרָשִׁים - חַיָּב[125]. יַלְדָּה[126] פְּחוּתָה מִטֶּפַח[127] - חַיֶּבֶת בְּעָרְלָה כָּל שְׁנוֹתֶיהָ[128], מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֵית כִּנְטִיעָה בַּת שְׁנָתָהּ[129]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[130] בִּנְטִיעָה אַחַת[131], אוֹ שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצְאָה זָנָב[132]; אֲבָל אִם הָיָה הַכֶּרֶם כֻּלּוֹ פָּחוֹת מִטֶּפַח - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ קוֹל[133], וּמוֹנִין כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנִין לִשְׁאָר הָאִילָנוֹת.

122) תוספתא ערלה (הובאה בבבא־מציעא קיט.), כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. 123) בבבא־בתרא פב, א: "היכי דמי מן הגזע, והיכי דמי מן השרשין. אמר רבי יוחנן, כל שרואה פני חמה (היינו, כל האילן חוץ מן הקרקע -

רשב"ם), זהו מן הגזע. ושאינו רואה פני חמה (היינו, מתחת לקרקע - שם) זהו מן השרשין", ומדובר באילן שכבר עברו עליו שנות ערלה, ונקצץ עד לקרקע. כנ"ל בהי"ג. 124) שכיון שהוא יוצא מן הגזע, הרי הוא כהמשך מן האילן הקודם, שכבר עברו עליו שנות ערלה, כנ"ל. 125) שהרי הוא כנטיעה חדשה, כנ"ל. 126) סוטה שם, בשם רבי אליעזר בן יעקב. 127) "שהיא שפל[ת] קומה, ולא תגבה לעולם עד טפח" (רש"י שם). 128) מדרבנן. אף שעברו עליה שנוח הערלה (שם). 129) "והרואה שאוכלין פירותיה, אומר שפירות ערלה מותרין" (שם). 130) סוטה, שם. 131) בפני עצמה, או בתוך כרם. 132) שם: "והני מילי, שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב (שהוא כרם קטן - פ"ז מהל' כלאים ה"ז), אבל כולו כרם קלא אית ליה". ולפי פשטות דברי הגמרא הוכרח רש"י לפרש, שלמאן־דאמר כרם רבעי ולא נטע רבעי (ברכות לה.) אין ערלה נוהגת אלא בכרם ולא בנטיעה אחת, אבל רבינו הוסיף וכתב: "במה דברים אמורים, בנטיעה אחת או שתים כנגד שתים וכו'", ולפי"ז מה שאמרו "שתים כנגד שתים", להשמיענו חידוש, שגם בכרם קטן יש איסור משום מראית העין, וכל־שכן בנטיעה אחת. 133) "הכל אומרים, כרם יש לפלוני משונה מכל הכרמים ויודעין שהיא זקינה" (רש"י שם).

1 **כ. נוֹטְעִין[134] יְחוּר[135] שֶׁל עָרְלָה[136], וְאֵין נוֹטְעִין**
2 **אֶגוֹז[137] שֶׁל עָרְלָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּרִי, וּפֵרוֹת עָרְלָה**
3 **אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה[138], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי**
4 **מַאֲכָלוֹת[139]. וְאִם עָבַר וְנָטַע[140] אֶגוֹז שֶׁל עָרְלָה - הֲרֵי**
5 **הַצּוֹמֵחַ מֵתָּר[141] כִּשְׁאָר הָאִילָנוֹת[142].**

134) ערלה פ"א מ"ט, ותוספתא שם. 135) ענף. 136) של אילן שעדיין לא מלאו לו שלש שנים. והטעם: "לפי שאינו אסור בהנאה אלא הפרי, לא העץ" (פירוש המשנה, שם). 137) פרי האגוז. 138) ואם יטע האגוז ויצמיח פירות, נמצא נהנה מן האגוז. וראה בעבודה זרה מט, א - תוספות ד"ה שאם נטע ב, ורש"י שם מה: ד"ה שאם נטע. 139) בפ"י ה"ט. 140) בעבודה זרה שם הסיקו, שאף לרבי יוסי, בדיעבד מותר, וראה ב'תוספות' שם ד"ה ואין, וב'תוספתא כפשוטה'. 141) אף באכילה. 142) וטעמו של דבר, כיון שזה וזה גורם מותר, כבסוף ההלכה הסמוכה.

6 **כא. וְכֵן[143] אֵין מַרְכִּיבִין כַּפְנִיּוֹת[144] שֶׁל עָרְלָה**
7 **בִּדְקָלִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כִּפְרִי[145]. עָבַר וְהִרְכִּיב - מֻתָּר.**
8 **שֶׁכָּל דָּבָר[146] שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גּוֹרְמִין, אֶחָד אָסוּר וְאֶחָד**
9 **מֻתָּר - הֲרֵי זֶה הַנִּגְרָם מִשְּׁנֵיהֶם מֻתָּר. לְפִיכָךְ, הַצּוֹמֵחַ**
10 **מִפֵּרוֹת עָרְלָה[147] - מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי גָּרַם לַצְּמוּחַ הַפְּרִי**
11 **הָאָסוּר וְהָאָרֶץ הַמֻּתֶּרֶת.**

143) משנה ותוספתא שם. 144) "לולבי תמרים" (פירוש המשנה). 145) וב'ירושלמי' שם: "רבי יצחק שאל, מאן תנא אין מרכיבין כפניות של ערלה [ומתרץ], רבי יוסי [הסובר בפ"א מ"ז, שסמדר אסור משום פרי]". ואף שרבינו פוסק שלא כרבי יוסי, אלא סמדר מותר, כנ"ל בפ"ט הי"ג, נראה שאין רבינו סובר כרבי יצחק שמשנתנו כרבי יוסי, אלא ככולי עלמא (ויש ב'ירושלמי' שם הסוברים כך). ואף שסמדר מותר בערלה, בהרכבה החמירו לכתחילה, שכיון שהדבר ניכר מאד, הרי הוא כנוטע ערלה ('מראה הפנים' שם). 146) עבודה זרה, שם. 147) כלומר, מאגוז שעבר ונטעו, כסוף ההלכה הקודמת.

יום שלישי ט' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר מהו וידוי מעשר, ובאיזו שנה הוא הוידוי. ואם מתודה ביום או בלילה. ודין שאינו מתודה עד שלא ישאר אצלו אחת מהמתנות. וכיצד הוא עושה אם נשארו. שצריך להפריש כל המתנות על הסדר, ואח"כ יתודה. נשרף טבלו או אם נתן מעשר ראשון לכהן אם מתודה. מי שאין לו אלא ביכורים או שאין לו אלא תרומה, אם הוא מתודה. פסוקי הוידוי.

12 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְוַדּוֹת[2] לִפְנֵי יְיָ אַחַר שֶׁמּוֹצִיאִין[3]**
13 **כָּל הַמַּתָּנוֹת[4] שֶׁבְּזֶרַע הָאָרֶץ[5]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא[6] וִדּוּי**
14 **מַעֲשֵׂר[7].**

2) כל הוידויים הם על החטא כמו "והתוודה אשר חטא עליה", "והתוודה עליו את כל עוונות בני ישראל", ואף כאן הוא מתוודה על כי בחטאינו ובעוונות אבותינו הוסרה העבודה מהבכורות אשר להם היו ראויות תרומות ומעשרות כאמרו "ואטמא אותם במתנותם, בהעביר כל פטר רחם" וזהו וידוי מעשר שהזכירו רבותינו ז"ל. והוידוי הוא: לקרוא את פסוקי התורה בדברים: "בערתי הקודש מן הבית וגו' כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש". ואינו אומר הדרשות שבמעשר שני. 3) כלומר, מוציאין מרשותו: תרומות ומעשרות, ולקט שכחה ופאה - לכהנים, ללויים, ולעניים, ומעשר שני ונטע רבעי הוא מבער על ידי זריקה לים או שריפה באש. 4) היינו מתנות כהונה ולוויה ועניים. ואף מעשר שני בכלל זה, שהוא מתנה לה' שנאמר "וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קודש לה'", והוא ממון גבוה. 5) היינו תרומות ומעשרות ומתנות עניים, לאפוקי מתנות אחרות שבבהמה ושבאדם, שאין להן כל קשר עם הוידוי. 6) בלשון חכמים. 7) אף על פי שהוידוי הוא על ביעור כל המתנות שבזרע הארץ, קראוהו "וידוי מעשר", מפני שעיקר הוידוי הוא במעשר שני.

15 **ב. וְאֵין מִתְוַדִּין וִדּוּי זֶה אֶלָּא אַחַר הַשָּׁנָה שֶׁמַּפְרִישִׁין**
16 **בָּהּ מַעֲשַׂר עָנִי[8]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר[9] וְאָמַרְתָּ[10]**
17 **לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת.**

8) כלומר, ברביעית ובשביעית שהן לאחר השנה השלישית והשישית, שהן שנות מעשר עני. 9) וגומר: "את כל מעשר תבואתך" וכו', היינו אף מעשר עני. 10) וזו היא מצוות וידוי מעשר.

18 **ג. אֵימָתַי מִתְוַדִּין? בְּמִנְחָה[11] בְּיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל**
19 **פֶּסַח[12] שֶׁל רְבִיעִית וְשֶׁל שְׁבִיעִית. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תְכַלֶּה**

לַעְשֵׂר - בָּרֶגֶל שֶׁכָּל הַמַּעַשְׂרוֹת כֻּלִּים בּוֹ[13]; וְאֵין הַפֶּסַח[14] מַגִּיעַ מִשָּׁנָה רְבִיעִית אֶלָּא כָּל[15] פֵּרוֹת שְׁלִישִׁית נִתְעַשְּׂרוּ, בֵּין פֵּרוֹת הָאִילָן[16] בֵּין פֵּרוֹת הָאָרֶץ.

11) ואף על פי ש"כל היום כשר לוידוי" - איחרוהו לוידוי כל עוד שיכולים לאחרו. ואין לך זמן מאוחר ביום טוב אלא מנחה. 12) "ויתוודה ביום טוב ראשון של פסח - כדי שיהיה לו מה לוכל (=לאכול) ברגל (כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם נאכלים לבעלים, שאף על פי שכבר ביער מערב יום טוב, מותר להשאיר לעצמו לצורך סעודת יום טוב, ואינו יכול לומר "ביערתי הקודש מן הבית") ויתוודה בשחרית - עד כאן מצוה לאכול (כלומר, סעודת שחרית של יום טוב שהיא מצוה. אבל סעודה שלישית אינה ביום טוב, ולכן מתוודה במנחה)". 13) כלומר, כשהרגל בא כבר הספיק לעשר את כל הפירות של השנה הקודמת. 14) ירושלמי שם הלכה ג: "אימתי הוא מכלה לעשר את כל הפירות, בפסח של רביעית", והוא הדין של שישית בשביעית. 15) כלומר, כשכל. 16) לדעת רבינו גם פירות האילן מתעשרים מן התורה.

ד. אֵין מִתְוַדִּין אֶלָּא בַּיּוֹם[17], וְכָל הַיּוֹם[18] כָּשֵׁר לְוִדּוּי הַמַּעֲשֵׂר. וּבֵין בִּפְנֵי הַבַּיִת וּבֵין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת - חַיָּב לְבַעֵר וּלְהִתְוַדּוֹת[19].

17) ולא בלילה. 18) משנה שם: "זה הכלל, דבר שמצוותו ביום, כשר כל היום". 19) אלא שבפני הבית מצוה להתוודות במקדש, שנאמר: לפני ה', וכיוון שאף בפני הבית, אם התוודה בכל מקום יצא, בדיעבד, לכן מתוודה אף שלא בפני הבית, שכיוון שאין לנו מקדש, הרי זה כדיעבד. ובירושלמי תענית פרק א הלכה ד: "חד בר נש הווה מפיק מעשרותיו כתיקנן (=שהוציא מעשרותיו כתיקונן), אמר ליה רבי מנא, קום אמור: ביערתי הקודש מן הבית". הרי שמתוודין אף שלא בפני הבית. והראב"ד חולק וסובר שאין וידוי מעשר אלא במקדש.

ה. וִדּוּי זֶה[20] נֶאֱמַר בְּכָל לָשׁוֹן[21]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ - בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה אוֹמֵר. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמְרוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ[22], וְאִם רָצוּ רַבִּים לְהִתְוַדּוֹת כְּאֶחָד[23] - מִתְוַדִּין.

20) אבל וידוי בכורים אינו אלא בלשון הקודש. 21) במשנה סוטה לב. "אלו נאמרין בכל לשון וכו', וידוי מעשר". ובגמרא שם: "מגלן, דכתיב, "ואמרת לפני ד' אלוקיך ביערתי הקודש מן הבית", וליף (=לומד) אמירה מסוטה, בכל לשון שהוא אומר". 22) ולא שיתוודו שניים בבת אחת, ולמד כן ממה שנאמרה כל הפרשה בלשון יחיד, ואולי מצא כן רבינו בדברי חכמינו ז"ל. 23) כלומר, אחד אומר וכולם שומעים.

ו. וּמִצְוָתוֹ[24] בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: לִפְנֵי יְיָ; וְאִם הִתְוַדָּה בְּכָל מָקוֹם[25] - יָצָא[26].

24) של הוידוי, לכתחילה. 25) אפילו בזמן הבית. 26) למד כן רבינו, ממה שאמרו בירושלמי, שוידוי מעשר נוהג אף שלא בפני הבית, משמע שאף בזמן הבית יצא בדיעבד אם התוודה חוץ למקדש.

ז. אֵינוֹ מִתְוַדֶּה עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר אֶצְלוֹ אַחַת מִן הַמַּתָּנוֹת, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר בַּוִּדּוּי: בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת[27]. וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן[28] הָיָה הַבִּעוּר[29], וּלְמָחָר מִתְוַדִּין.

27) ואם נשתיירו בידו מתנות, הרי הוא משקר. 28) של פסח. 29) ואינו מבער ביום טוב עצמו, שאם עדיין לא הפריש אסור להפריש בחג.

ח. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אִם נִשְׁאַר אֶצְלוֹ תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר - נוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן; מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן - נוֹתְנוֹ לַלֵּוִי[30]; מַעֲשַׂר עָנִי - נוֹתְנוֹ לָעֲנִיִּים. נִשְׁאֲרוּ אֶצְלוֹ פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל זַדַּאי אוֹ נֶטַע רְבָעִי אוֹ מָעוֹת פְּדִיָּתָן[31] - הֲרֵי זֶה מְבַעֲרָן וּמַשְׁלִיךְ לַיָּם אוֹ שׂוֹרֵף. נִשְׁאַר אֶצְלוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי - אֵינוֹ חַיָּב לְבַעֲרוֹ[32]. נִשְׁאַר אֶצְלוֹ בִּכּוּרִים - הֲרֵי הֵן מִתְבַּעֲרִין בְּכָל מָקוֹם[33].

30) שלא קנס עזרא, שלא יתנו ללויים מעשר ראשון, אלא בזמנו. 31) כלומר, מעת שחילל עליהן מעשר שני או נטע רבעי. 32) דמאי פרק א משנה ב: "הדמאי וכו' ואין לו ביעור. והמדובר שם במעשר שני, ותרומת מעשר של דמאי שנותנו לכהן - גם בשעת הביעור נותנו לכהן, ומעשר ראשון ומעשר עני של דמאי, שאף בתחילה אינו נותנם לכהן, גם בשעת הביעור אינו נותנם. 33) כלומר, אף שמצוות עשה להביא ביכורים למקדש, יכול לבערם בכל מקום כשמגיע זמן הביעור.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁשּׂוֹרֵף וּמְבַעֵר[34]? כְּשֶׁנִּשְׁאֲרוּ אֶצְלוֹ פֵּרוֹת[35] שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כֻּלָּן קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס יוֹם טוֹב; אֲבָל אִם נִשְׁאַר תַּבְשִׁיל שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֲרוֹ, שֶׁהַתַּבְשִׁיל כְּמִבְעָר[36]. וְכֵן[37] יַיִן וְתֶבֶלִין - הֲרֵי הֵן כִּמְבֹעָרִין[38].

34) כלומר, שחייב לבער. 35) כשהם חיים ולא מבושלים. 36) "לפי שאם יישאר וישהה (את התבשיל), יפסיד". 37) ירושלמי שם: "הכל מודים בפת ושמן שהוא צריך לבער [צריך לומר, שפת שהתקשתה אפשר לרככה במים ולא נפסדה] ביין ותבלין שהוא כמבוער. מה פליגין [=במה נחלקו] בתבשיל". 38) שהיין אם ישהה יחמיץ והתבלין, יפוג טעמו.

י. פֵּרוֹת שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת בִּשְׁעַת הַבִּעוּר[39] - אֵין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ לְהִתְוַדּוֹת, וְאֵינוֹ חַיָּב לְבַעֲרָן.

39) כלומר, בערב יום טוב אחרון של פסח.

יא. מִי שֶׁהָיוּ פֵּרוֹתָיו[40] רְחוֹקִין מִמֶּנּוּ וְהִגִּיעַ יוֹם הַבִּעוּר - הֲרֵי זֶה קוֹרֵא שֵׁם[41] לַמַּתָּנוֹת, וּמְזַכֶּה לָהֶן לְבַעְלֵיהֶן עַל גַּב קַרְקַע[42] אוֹ לְמִי שֶׁזּוֹכֶה לָהֶן[43]

לְבַעְלֵיהֶן, וּמִתְוַדֶּה לְמָחָר. שֶׁנְּתִינַת הַמְּטַלְטְלִין עַל גַּבֵּי קַרְקַע אֵינָהּ אֶלָּא מַתָּנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חִזּוּק[44]. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְנוֹת לָהֶם הַמַּעֲשֵׂר בַּחֲלִיפִין, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כִּמְכִירָה, וְהַמַּעֲשְׂרוֹת[45] וְהַתְּרוּמוֹת וְהַמַּתָּנוֹת[46] - נֶאֱמַר בָּהֶן נְתִינָה[47], לֹא מְכִירָה.

40) שהם טבל. 41) וצריך לציין מקום המתנות בכרי: "בצפונו או בדרומו". אבל בלי ציון מקום לא אמר כלום. 42) בבבא מציעא יא: "אמר ליה ההוא מדרבנן, רבן גמליאל, מטלטלי אגב קרקע הקנה להם". 43) כמו שזיכה רבן גמליאל לעניים, ביד עקיבא בן יוסף. 44) כלומר, אף שהקרקע עצמה נקנית בכסף, והרי זה כמכר המתנות, אינן אלא מתנה אגב הקרקע, ולא נקנו יחד עם הקרקע תמורת הכסף. 45) מעשר ראשון, תרומה גדולה ותרומת מעשר. 46) מתנות עניים. 47) במעשרות: "נתתיו ללוי" "זה מעשר לוי". ובתרומות: "וגם נתתיו" "זו תרומה ותרומת מעשר". ובמתנות עניים: "ולגר ליתום ולאלמנה" "זה מעשר עני, הלקט והשכחה והפאה".

יב. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת עַד שֶׁיּוֹצִיא כָּל הַמַּתָּנוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת. הַקֹּדֶשׁ - זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי, הַקָּרוּי קֹדֶשׁ. מִן הַבַּיִת - זוֹ חַלָּה, שֶׁהִיא הַמַּתָּנָה שֶׁל כֹּהֲנִים בַּבַּיִת. נְתַתִּיו לַלֵּוִי - זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. וְגַם נְתַתִּיו - מִכְּלָל שֶׁקְּדָמַתּוּ מַתָּנָה אַחֶרֶת[48], וְהִיא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[49]. לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה - זֶה מַעְשַׂר עָנִי[50] וְלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה[51]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה מְעַכְּבִין אֶת הַוִּדּוּי[52].

48) "ואמרו: וגם נתתיו ללוי, יורה על מעלה שניה קדמה לו [למעשר ראשון], לפי שמלת "וגם" אצלם, תוספת, כמו הנוסף עליו". 49) אין הכוונה לומר ש"וגם נתתיו" מדבר על תרומת מעשר, שהרי אף על פי שבדיעבד חלה הפרשת תרומת מעשר לפני הפרשת מעשר ראשון, אבל הרי לכתחילה אין לעשות כן, אלא הכוונה שלמדים תרומת מעשר מתרומה גדולה. 50) [המתחלק בתוך הבית. אבל מעשר עני המתחלק בגורן אינו בכלל פסוק זה. 51) [אף על פי שאין בהם מצוות נתינה, שהרי "עזיבה" נאמר בהם - נראה שחכמים תקנו כן למצוה לכתחילה, שלא יתוודה עד שיקיים גם מצוות אלו. ואם כן גם מעשר עני המתחלק בגורן, שגם בו לא נאמרה נתינה אלא עזיבה אף הוא בכלל זה, מדרבנן]. 52) כיוון שלא נאמרה "נתינה", אלא "עזיבה" ולכן אינם בכלל "וגם נתתיו", האמור בפרשת הוידוי.

יג. וְצָרִיךְ לְהַפְרִישׁ הַמַּתָּנוֹת עַל הַסֵּדֶר וְאַחַר כָּךְ יִתְוַדֶּה. שֶׁנֶּאֱמַר: כְּכָל מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי; הָא אִם הִקְדִּים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן[53] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת[54]. נִשְׂרַף טִבְלוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת, שֶׁהֲרֵי לֹא הִפְרִישׁ מַתָּנוֹת וְלֹא נְתָנָן לְבַעְלֵיהֶן. וּבַזְּמַן שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַכֹּהֲנִים[55] - לֹא הָיוּ מִתְוַדִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי[56].

53) שעבר על לא תעשה. 54) שאינו יכול לומר: "עשיתי ככל אשר צויתני". 55) היינו בזמנו של עזרא. 56) שהרי הוא נותנו לכהן.

יד. מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד - מִתְוַדֶּה; שֶׁעִקַּר הַוִּדּוּי בְּמַעֲשֵׂר הוּא[57]. וְכֵן אִם לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא בִּכּוּרִים בִּלְבַד - מִתְוַדֶּה[58]; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ - הַקֹּדֶשׁ הָרִאשׁוֹן[59], שֶׁהוּא הַבִּכּוּרִים. אֲבָל מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא תְּרוּמָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ - אֵינוֹ מִתְוַדֶּה; שֶׁאֵין הַתְּרוּמָה טְעוּנָה וִדּוּי אֶלָּא בִּכְלַל שְׁאָר הַמַּתָּנוֹת[60].

57) ששורפין אותו, ולשון "ביערתי", שייך בו יותר מכולן. 58) שאף ביכורים מתבערים. 59) שהביכורים מפרישים אותם תחילה לכל. 60) ונראה שאף אם היה לו מעשר ראשון לבד אינו מתוודה. וטעם הדבר, שכל המתנות נותנן לבעליהם ואינו מבערם, ואינו יכול לומר עליהן "ביערתי הקודש מן הבית".

טו. לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ - שֶׁלֹּא הִפְרִישׁ מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְלֹא מִן הַתָּלוּשׁ עַל הַמְחֻבָּר, וְלֹא מִן הַמְחֻבָּר עַל הַתָּלוּשׁ, וְלֹא מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן, וְלֹא מִן הַיָּשָׁן עַל הֶחָדָשׁ. וְלֹא שָׁכַחְתִּי - שֶׁלֹּא שָׁכַח[61] מִלְּבָרְכוֹ[62] וּמִלְּהַזְכִּיר שְׁמוֹ[63] עָלָיו[64]. לֹא אָכַלְתִּי בְּאֹנִי מִמֶּנּוּ. הָא אִם אָכַלוֹ בַּאֲנִינָה - אֵינוֹ מִתְוַדֶּה[65]. וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא. הָא אִם הִפְרִישוֹ בְּטֻמְאָה[66] - אֵינוֹ מִתְוַדֶּה. וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת - שֶׁלֹּא לָקַח מִמֶּנּוּ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין, וְלֹא נְתָנוֹ לְאוֹנְנִים אֲחֵרִים[67]. שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהָי - שֶׁהֱבִיאוֹ לְבֵית הַבְּחִירָה[68]. עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי - שֶׁשָּׂמַח[69] וְשִׂמַּח בּוֹ[70]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב.

61) ולא היה לו לשכוח, ולפיכך קרוב הוא להיות פושע. 62) יש אומרים כי הכוונה לברכת המזון שלאחר המזון, שהיא מן התורה. 63) וכן מלכותו של הקב"ה, שכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות, אינה ברכה. 64) על הפירות שאכל, כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם לבעלים. ומכיוון שלא נאמר כאן שאם עבר עליהם אינו מתוודה, נראה שאינם מעכבים את הוידוי, לפי שבכל אלה אין תרומתו תרומה ואין מעשרותיו מעשר, ואם כן לא קלקל במתנות עצמם כלום. 65) כיוון שקלקל במתנה עצמה, שאכלה שלא כדין. 66) [בתוספתא שם, הלכה כד: "דבר אחר [ביערתי הקודש מן הבית], כיוון שהפרשתו מן הבית אין אתה זקוק לו", וכוונת התוספתא, שהפרשתו מן הבית זו ביעורו. וזו כוונת המשנה כאן, שכיוון שהפרישן מן הבית ונתן המתנות למי שחייב לתיתן, או שנתן מעשר שני לחבירו קודם זמן הביעור, והמתנות היו טמאות, או שהיו טהורות וימצאם הטמא, ונמצא שיאכלו המתנות בטומאה והמפרישן מן הבית הוא שגרם לזה]. 67) שאם נתן להם, הרי הכשילם באכילה באנינות. ולא נאמר כאן אם עבר מה דינו: אם מתוודה או לא. 68) כלומר, הביכורים. אבל מעשר שני, דיו אם הביאו לפנים מן החומה. 69) בין

במעשר שני שנאמר בו "ושמחת אתה וביתך" ובין בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב". 70) בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב וגו' אתה והלוי והגר אשר בקרבך".

טז. הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם, עַד כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ - זוֹ בַּקָּשָׁה שֶׁיִּתֵּן[71] טַעַם בַּפֵּרוֹת[72].

71) הקב"ה. 72) "עניינו, שיהיו שמנות וטובות הטעם. וזה הדרש שהוא דורש בכאן [במשנה] זו הפרשה מלה במלה אין רצונו שיאמר אדם זה בשעת הוידוי, אבל יודיענו בכאן על דרך הפירוש ענייני זאת הפרשה, אבל בשעת הקריאה אינו קורא אלא הפרשה בלשונה כמו שניתנה על ידי הנביא [משה רבינו]". וצריך עיון למה השמיט רבינו יתר הבקשות שנזכרו במשנה שם "וברך את עמך ישראל בבנים ובבנות וכו' בטל ומטר ובוולדות בהמה"? (רדב"ז).

יז. יִשְׂרָאֵל וּמַמְזֵרִים[73] - מִתְוַדִּים, אֲבָל לֹא גֵרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים; מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ, וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּ לָנוּ. כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים - מִתְוַדִּים; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָטְלוּ חֵלֶק בָּאָרֶץ, יֵשׁ לָהֶם עָרֵי מִגְרָשׁ.

73) נראה שהחידוש כאן, שלא נאמר כיוון שאין הוא זרע כשר, אין הוא בכלל הכתוב: "ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך", שדרשו בו: "זרע המיוחס אחריך", אלא הרי הוא כבנו לכל דבר.

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים עִם שְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבַּגְּבוּלִין

יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹת. שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פֵּרָטָן: א) לְהַפְרִישׁ בִּכּוּרִים וּלְהַעֲלוֹתָן בַּמִּקְדָּשׁ. ב) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַכֹּהֵן בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. ג) לִקְרוֹת עֲלֵיהֶן. ד) לְהַפְרִישׁ חַלָּה לַכֹּהֵן. ה) לָתֵת לַכֹּהֵן זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה. ו) לִתֵּן לוֹ רֵאשִׁית הַגֵּז. ז) לִפְדּוֹת בְּכוֹר הַבֵּן וְלִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן. ח) לִפְדּוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר וְלִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן. ט) לַעֲרֹף פֶּטֶר חֲמוֹר אִם לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שכ"ד מתנות ניתנו לכהנים. והכהן שאינו מודה בהן. והאוכל מהן מאי מברך.

א. עֶשְׂרִים[2] וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת נִתְּנוּ לַכֹּהֲנִים, וְכֻלָּן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה[3], וְעַל כֻּלָּן נִכְרְתָה בְּרִית לְאַהֲרֹן[4]. וְכָל כֹּהֵן[5] שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בָּהֶן - אֵין לוֹ חֵלֶק בַּכֹּהֲנִים[6], וְאֵין נוֹתְנִין לוֹ מַתָּנָה מֵהֶן[7].

2) תוספתא חלה פ"ב הלכה ח, הובאה בחולין קלג: ובבבא קמא קי:. והקדים רבינו פרק זה, כדי ליתן טעם מדוע כתב הלכות ביכורים וחלה ומתנות וראשית הגז ופדיון הבן ופטר חמור, כאחד (רדב"ז). 3) בתוספתא שם: "עשרים וארבע מתנות כהונה לאהרן ובניו בכלל ובפרט ובברית מלח". "בכלל" היינו שנתפרשו בתורה בכללן, שנאמר (במדבר יח, ח) "לכל קדשי בני ישראל, לך נתתים". "ובפרט", היינו שכל מתנה ומתנה נתפרשה בתורה (תוספתא כפשוטה שם, בשם רב חנינאי גאון). 4) כמו שנאמר (שם, יט) "כל תרומות הקדשים וגו' ברית מלח עולם היא". 5) בחולין קלב: "ואמר רב חסדא, כ"ד מתנות כהונה, כל כהן שאינו בקי בהן, אין נותנין לו מתנה. ולאו מילתא היא. דתניא, וכו' וכל כהן שאינו מודה בה (בעבודה), אין לו חלק בכהונה. טעמא, דאינו מודה בה, הא מודה בה אף־על־גב דאינו בקי בהן (וקשה לרב חסדא שתלה הדבר בבקיאות במתנות)". ומדברי הגמרא נראה, שלא היה קשה לרב חסדא אלא משום שתלה הדבר בבקיאות, כנ"ל, אבל אם היה רב חסדא אומר, כ"ד מתנות כל שאינו מודה בהן אין נותנין לו מתנה, לא היה קשה כלום. הרי שלא רק מי שאינו מודה בעבודה, אין לו חלק בכהונה, אלא אף מי שאינו מודה במתנות. וראה בכסף־משנה ובמעשה־רוקח. 6) כלומר, אין נותנים לו לעבוד עבודה. ומקור הדבר, מהברייתא הנ"ל, שהקשו ממנה על רב חסדא. 7) כרב חסדא הנ"ל.

ב. וְכָל הָאוֹכֵל מַתָּנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קְדֻשָּׁה[8] - מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְצִוָּנוּ לֶאֱכֹל כָּךְ וָכָךְ.

8) כמו תרומה וחלה שהן קודש (פ"ז מהלכות תרומות הלכה א, ולהלן הלכה ו). אבל לא ראשית הגז וכיוצא בה, שאינם קרויים קודש (להלן הלכות ו־ז), שאכילתן מצוה, ראה בפט"ו מהלכות תרומות הלכה כב, ובפ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א ואילך.

ג. שְׁמֹנֶה[9] מַתָּנוֹת מֵהֶם[10] - אֵין אוֹכְלִים אוֹתָן הַכֹּהֲנִים אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ[11] לִפְנִים מֵחוֹמַת הָעַזָּרָה[12]. וְחָמֵשׁ[13] מַתָּנוֹת - אֵין אוֹכְלִין אוֹתָן אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם לִפְנִים מֵחוֹמַת הָעִיר[14]. וְחָמֵשׁ[15] מַתָּנוֹת - אֵין זוֹכִין בָּהֶן[16] מִן הַתּוֹרָה[17] אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד. וְחָמֵשׁ[18] מַתָּנוֹת - זוֹכִין בָּהֶן בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וּמַתָּנָה אַחַת[19] - זוֹכִין בָּהּ מִן הַמִּקְדָּשׁ.

9) בתוספתא שם, חלקו את המתנות באופן אחר, וכתבו רבינו להלן בהלכה יב. 10) מכ"ד המתנות הנ"ל. 11) ולא בכל העיר. 12) עזרת ישראל ולא עזרת נשים. וראה בהלכות מעשה הקרבנות שם, שלכתחילה אין לאכול בהיכל. 13) ראה להלן בהלכה ה. 14) והחלונות ועובי החומה - כלפנים (הלכות מעשה הקרבנות שם סוף הלכה ה). 15) ראה להלן הלכה ו. 16) הכהנים. 17) דקדק לכתוב "מן התורה", משום תרומה ותרומת מעשר וחלה, שהן מחמש המתנות הנ"ל (להלן שם), ונוהגות מדרבנן אף בחוצה לארץ, ראה למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכות ד־ו. 18) ראה להלן הלכה ז. 19) ראה להלן הלכה ח.

ד. מָה הֵן הַשְּׁמֹנֶה שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ?

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

1 **בְּשַׂר הַחַטָּאת, אֶחָד חַטַּאת הָעוֹף וְאֶחָד חַטַּאת**
2 **הַבְּהֵמָה[20]; וּבְשַׂר הָאָשָׁם, בֵּין תָּלוּי בֵּין וַדַּאי[21];**
3 **וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר[22]; וּמוֹתַר הָעֹמֶר[23]; וּשְׁיָרֵי**
4 **מִנְחוֹת[24] יִשְׂרָאֵל[25]; וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם[26]; וְלֶחֶם**
5 **הַפָּנִים[27]; וְלֹג שֶׁמֶן[28] שֶׁל מְצֹרָע. אֵלּוּ אֵינָן**
6 **נֶאֱכָלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ.**

20) כן הוא בתוספתא שם, ובספרי לפרשת קרח (לבמדבר יח, כ). אבל להלן בהלכה יג מנאן בשתים. 21) כנ"ל. 22) ראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, ובפ"י שם סוף הלכה ג. 23) כלומר, הנשאר לאחר הקמיצה וההקטרה, וראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה יב. 24) הנשאר אחר הקמיצה וההקטרה, כנ"ל. 25) אבל מנחת כהנים אינה נקמצת, אלא נשרפת כולה (פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ט). 26) ראה בפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הי"א. 27) שם פ"ד הלכה ט. 28) ראה בפ"ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג.

7 **ה. וּמָה הֵן הֶחָמֵשׁ שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם?**
8 **חָזֶה וָשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים[29]; וְהַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה;**
9 **וְהַמּוּרָם מֵאֵיל נָזִיר[30]; וּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה[31];**
10 **וְהַבִּכּוּרִים[32]. אֵלּוּ אֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם.**

29) ראה בפ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ד־ה. 30) הלכות מעשה הקרבנות שם. 31) ראה בפ"א מהלכות בכורות הלכה ב. 32) להלן פ"ג הלכה ג.

11 **ו. וּמָה הֵן הֶחָמֵשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? הַתְּרוּמָה,**
12 **וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְהַחַלָּה[33]. וּשְׁלָשְׁתָּן קֹדֶשׁ[34].**
13 **וְרֵאשִׁית הַגֵּז[35], וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה[36]. וּשְׁנֵיהֶן חֵלִין[37].**
14 **אֵלּוּ אֵינָן זוֹכִין בָּהֶן מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ**
15 **יִשְׂרָאֵל[38]. וְאֵין אוֹכְלִין תְּרוּמוֹת וְחַלּוֹת שֶׁל אֶרֶץ**
16 **יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[39].**

33) שנקראת תרומה, כדלהלן בפ"ה הלכה יג. 34) ראה בפ"ז מהלכות תרומות הלכה א, ופט"ו שם הלכה כ. 35) להלן פ"י הלכה א. 36) ראה בפ"ד מהלכות ערכין, הלכות א־ב, יט. 37) שדה אחוזה חולין הוא, שהרי הכהנים פודין אותו (שם הלכה יט). ולענין ראשית הגז, ראה להלן פ"י הלכה יז. 38) ראה למעלה בהלכה ג. 39) ולא בחוצה־לארץ, שכשיצאו לשם - נטמאו מיד (פ"ב מהלכות תרומות הלכה יז).

17 **ז. וּמָה הֵן הֶחָמֵשׁ שֶׁזּוֹכִין בָּהֶן הַכֹּהֲנִים בְּכָל**
18 **מָקוֹם[40]? הַמַּתָּנוֹת[41], וּפִדְיוֹן הַבֵּן[42], וּפֶטֶר חֲמוֹר[43],**
19 **וְגֵזֶל הַגֵּר[44], וְהַחֲרָמִים[45]. וַחֲמִשְׁתָּן חֵלִין לְכָל דָּבָר[46].**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"וּמָה הֵן הֶחָמֵשׁ שֶׁזּוֹכִין בָּהֶן הַכֹּהֲנִים בְּכָל מָקוֹם . . וּפֶטֶר חֲמוֹר כו'".

מפשטות הכתובים מוכח שגדרו של פטר חמור הוא ששייך לכהן תיכף כשנולד, ומה שפודין את החמור **מן הכהן** הוא מצד ציווי התורה שלא ליתן הפטר חמור עצמו לכהן, אלא שיפדהו על ידי שה במקום החמור, שהרי נאמר בפ' קרח "כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהי' לך, אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה המאה תפדה" ומפורש ש"פטר רחם לכל בשר" **יהי' לך** (לכהן), אלא שאח"כ מיעט הכתוב בכור אדם ובכור בהמה טמאה שרק **פידיונם** ניתן לכהן ולא הם עצמם.

ונמצא, שגדר פטר חמור הוא פדיתו מיד הכהן כיון ששיך לו (כבר) תיכף כשנולד, ואולי זהו הדיוק בלשון הרמב"ם כאן "החמש שזוכין בהן הכהנים בכל מקום כו' ופדיון הבן ופטר חמור" ועד"ז בה"י "ופטר חמור לזכרי כהונה" ולא נקט כלשון הש"ס "פדיון פטר חמור" שממנו משמע שגדר מתנות כהונה חל על הפטר חמור עצמו.

ואף שנחלקו הפוסקים האם מקיימים המצוה ע"י נתינת הפטר חמור עצמו לכהן, י"ל שהגדר הנ"ל הוא אף לדיעות שאין יוצאין ידי חובה בזה כי טעמם הוא מפני שהתורה גזרה "**תפדה . .** ואם לא תפדה וערפתו" שבכתוב נתפרשו רק שתי ברירות או פדי' או עריפה (ולא נתינת החמור עצמו לכהן) אבל הגדר של פדיון הוא שפודין את החמור **מן הכהן.**

לקוטי שיחות חלק ל"ז עמוד 63 הערה 39 ושוה"ג.

40) בין בארץ בין בחוץ־לארץ. 41) זרוע לחיים וקיבה שנותן כל זובח בהמה טהורה. והן הנקראות בכל מקום מתנות (להלן פ"ט הלכה א). 42) להלן פי"א. ומצות פדיון הבן נוהגת אף בחוץ־לארץ (להלן פי"ב הלכה א). 43) להלן שם. 44) ראה בפ"ח מהלכות גזילה, מההלכה ה ואילך. 45) כלומר, חרמי כהנים. וראה בפ"ו מהלכות ערכין, מהלכה ד ואילך. 46) ראה להלן פ"ט הלכה כ, ובהלכות גזילה שם ראש הלכה ח, ובהלכות ערכין שם הלכה ה.

20 **ח. וְהַמַּתָּנָה שֶׁזּוֹכִין בָּהּ מִן הַמִּקְדָּשׁ[47] הוּא עוֹרוֹת**
21 **הָעוֹלוֹת[48]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר עוֹרוֹת קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים**
22 **- כֻּלָּן לַכֹּהֲנִים[49].**

47) כלומר, שאין הישראל נותן לכהן, אלא נוטלין חלקם מן המקדש. 48) שהן קדשי קדשים. 49) ראה בפ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יט.

23 **ט. הַשְּׁמֹנֶה מַתָּנוֹת[50] שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ -**
24 **כֻּלָּן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים הֵן, וְאֵינָן נֶאֱכָלִים אֶלָּא לִזְכְרֵי**
25 **כְּהֻנָּה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[51]. וּבָהֶן נֶאֱמַר: כָּל זָכָר**
26 **בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתוֹ[52] וְגוֹמֵר.**

50) הנ"ל בהלכה ד. 51) ראה הלכות מעשה הקרבנות שם הלכה ג. פ"ט ה"א, פ"י ה"ג, ופי"ב ה"ג. 52) צ"ל: אותה.

27 **י. הֶחָמֵשׁ שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם[53] - הֵן קָדָשִׁים קַלִּים, וְנֶאֱכָלִין**
28 **לִזְכָרִים וְלִנְקֵבוֹת[54]. וּבָהֶן נֶאֱמַר: לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ**

וְלִבְנוֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק עוֹלָם[55]. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין נִתָּנִין אֶלָּא לִזְכָרֵי כְּהֻנָּה, שֶׁהֲרֵי לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר הֵן[56]. וְהַבְּכוֹר[57] - מַקְרִיבִין חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ, וְאֵין מַקְרִיבוֹ אֶלָּא אִישׁ[58]. וְכֵן עוֹרוֹת קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים[59], וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה[60], וְהַחֲרָמִים[61], וְגֵזֶל הַגֵּר[62] - אֵין זוֹכִין בָּהֶן אֶלָּא אַנְשֵׁי מִשְׁמָר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[63]. וְכֵן פִּדְיוֹן הַבֵּן - לִזְכְרֵי כְּהֻנָּה; שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בּוֹ: וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו[64]. וּפֶטֶר חֲמוֹר - לִזְכְרֵי כְּהֻנָּה; שֶׁדִּין הַבְּכוֹרוֹת כֻּלָּן שָׁוֶה[65]: לִזְכָרִים וְלֹא לִנְקֵבוֹת.

53) הנ"ל בהלכה ה. 54) ראה בפ"י שם הלכות ד־ה. 55) פסוק זה נאמר בחזה ושוק של שלמים (שם הלכה ד). ובמורם מתודה ואיל נזיר נאמר (במדבר יח, יט) "כל תרומות הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לך ולבניך ולבנותיך" (שם הלכה ד). ובבכור נאמר (שם, יז־יח) "אך בכור שור וגו' ובשרם יהיה לך, כחזה התנופה וכשוק הימין" (שם הלכה ה). ובביכורים נאמר (שם, יג) "ביכורי כל אשר בארצם וגו' כל טהור בביתך יאכלנו" ו"כל טהור" לרבות אשתו, ראה מנחות פד: 56) כמפורש להלן פ"ג הלכה א, וכן הוא במשנה סוף ביכורים: "נותנין אותם לאנשי משמר, והם מחלקין ביניהם כקדשי המקדש", והם נותנים אותם גם לנשים. וראה בחזון־איש. 57) שאינו ניתן לאנשי משמר (פ"א מהלכות בכורות הלכה טו). וראה בפירוש המשנה לחלה פ"ד משנה ט. 58) ולכן נותנים את הבכור לזכרי כהונה בלבד, והללו אם ירצו יתנוהו לכהנות לאכלו (רדב"ז). 59) ראה בפ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכות יט־כ. 60) ירושלמי חלה פ"ד הלכה ד. וראה בפ"ד מהלכות ערכין הלכה כד. 61) ירושלמי שם, והלכות ערכין שם. 62) ראה בפ"ב מהלכות גזילה הלכה ה. 63) במקומות הנ"ל. 64) ובחולין קלב. "אמר ליה רבי: מטונך, אהרן ובניו כתובין בפרשה (ולכן רק מנחת כהן קרבה כולה, אבל מנחת כהנת נאכלת)". וכדעת רבינו כן דעת הרא"ש והרשב"א (משנה־למלך), אבל התוספות בפסחים מט: ד"ה אמר ובעוד מקומות, חולקים וסוברים שפדיום הבן ניתן אף לכהנות. 65) כן הוא בבכורות ד. שבכור בהמה טמאה הוקשה לבכור אדם.

יא. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁהַמַּתָּנוֹת שֶׁנִּתָּנִין לִנְקֵבוֹת כִּזְכָרִים - חָמֵשׁ מַתָּנוֹת: תְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[66], וְחַלָּה[67], וּמַתָּנוֹת בְּהֵמָה[68], וְרֵאשִׁית הַגֵּז[69]. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁרֵאשִׁית הַגֵּז נִתֶּנֶת לְכֹהֲנוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ; מָה רֵאשִׁית דָּגָן נִתֶּנֶת לִנְקֵבוֹת כִּזְכָרִים[70], אַף רֵאשִׁית הַגֵּז[71].

66) ראה בפ"ו מהלכות תרומות הלכה א. 67) היא כתרומה, כדלהלן בפ"ה הלכה יג. 68) להלן פ"ט הלכה כ. 69) להלן פ"י הלכה יז. 70) כנ"ל בהלכות תרומות שם. 71) ראה להלן פ"י שם, שראשית הגז שהיא כחולין, ניתנת לכהנת אף־על־פי שהיא נשואה לישראל, ואילו תרומה שיש בה קדושה, אסורה לכהנת הנשואה לישראל באכילה (הלכות תרומות שם הלכה ז). וראה משנה־למלך.

יב. מָנוּ חֲכָמִים[72] מַתָּנוֹת אֵלּוּ עַל דֶּרֶךְ אַחֶרֶת וְאָמְרוּ: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה נִתְּנוּ לְאַהֲרֹן, וְאֵלּוּ הֵן: עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ[73], אַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם, וְעֶשֶׂר בַּגְּבוּלִין[74].

72) בתוספתא חלה פ"ב הלכה ז. 73) כלומר, שאין נאכלים אלא במקדש, כנ"ל בהלכה ד. 74) מחוץ לירושלים. מהן בתוך ארץ ישראל, ומהן אף מחוצה לה.

יג. עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ: חַטַּאת בְּהֵמָה, וְחַטַּאת הָעוֹף[75], אָשָׁם, וְאָשָׁם תָּלוּי[76], זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר, וְלֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְלֶחֶם הַפָּנִים, שְׁיָרֵי מִנְחוֹת, וּמוֹתַר הָעֹמֶר.

75) כן הוא בתוספתא. ולמעלה שם, מנה רבינו שתי החטאות כאחת. 76) כן הוא בתוספתא, ולמעלה שם מנאן רבינו כאחת.

יד. אַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם: הַבְּכוֹר, וְהַבִּכּוּרִים, וּמוּרָם[77] מִתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר, וְעוֹרוֹת קָדָשִׁים[78].

77) ראה להלן הלכה טו. 78) אף שכהנים זוכין בעורות מן המקדש (כנ"ל בהלכה ח), ואוכלים את דמיהן בכל מקום שירצו, מנאן רבינו בין המתנות שבירושלים, כיון שדרך הכהנים היתה למכור העורות ולאכול דמיהם בירושלים (רדב"ז למעלה בהלכה ג). וראה בתוספות חולין קלג: ד"ה ועורות, וברש"י לבבא קמא קי:

טו. עֶשֶׂר בַּגְּבוּלִין: תְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְחַלָּה, וְרֵאשִׁית הַגֵּז, וְהַמַּתָּנוֹת, וּפִדְיוֹן הַבֵּן, וּפִדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר, שְׂדֵה חֲרָמִים, וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה, וְגֵזֶל הַגֵּר. וּלְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, חָשַׁב כָּל הַמּוּרָם מִקָּדָשִׁים קַלִּים מַתָּנָה אַחַת. וְהֵן: חָזֶה וָשׁוֹק הַמּוּרָם מִכָּל זֶבַח שְׁלָמִים, עִם הַלֶּחֶם הַמּוּרָם עִמָּהֶם[79] [אִם הָיָה[80] תּוֹדָה, עִם הַזְּרוֹעַ הַמּוּרֶמֶת מֵאֵיל נָזִיר עִם הַלֶּחֶם הַמּוּרָם עִמָּהּ][81] עִם חָזֶה וָשׁוֹק[82]. הוֹאִיל[83] וּשְׁלָשְׁתָּן[84] שְׁלָמִים הֵן, חָשׁוּב הַמּוּרָם מֵהֶם[85] מַתָּנָה אַחַת.

79) כלומר, עם החזה והשוק. 80) זבח השלמים. ופיסקא זו איננה בדפוס רומי, אבל ישנה בדפוסים ראשונים. 81) עם הזרוע. 82) המורמים עם הזרוע, מאיל הנזיר. 83) כן הוא בחולין שם: "כיון דדמיין להדדי, חשיב להו כחדא". 84) שלמים, תודה ואיל נזיר. 85) משלמים, ותודה, ואיל נזיר.

טז. כָּל הַמַּתָּנוֹת שֶׁהֵן תְּלוּיוֹת בְּקָרְבָּנוֹת - תִּתְבָּאֵר כָּל אַחַת וְאַחַת בִּמְקוֹמָהּ בְּהִלְכוֹת קָרְבָּנוֹת[86]. וְכֵן גֵּזֶל הַגֵּר יִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה[87]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ דִּין שְׂדֵה אֲחֻזָּה וְדִין הַחֲרָמִים בְּהִלְכוֹת עֲרָכִין, וְדִין תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר - בְּהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת. וּבַהֲלָכוֹת אֵלּוּ אֲבָאֵר מִשְׁפְּטֵי הַמַּתָּנוֹת שֶׁאֵין תְּלוּיִין בְּקָרְבָּנוֹת, וְהֵן:

1 **הַבִּכּוּרִים, וְהַחַלָּה[88], וְהַמַּתָּנוֹת[89], וְרֵאשִׁית הַגֵּז[90],**
2 **וּפִדְיוֹן הַבֵּן[91], וּפֶטֶר חֲמוֹר[92].**

86) פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ג־ה. 87) פרק ח הלכה ה ואילך. 88) להלן פרק ה ואילך. 89) להלן פרק ט. 90) להלן פרק י. 91) להלן פרק יא. 92) להלן פרק יב.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שמצות־עשה להביא ביכורים למקדש, והיכן נוהגין. אין מביאין ביכורים אלא משבעת המינין. ואם מביאין אותה משקין. אימתי מביאין הביכורים. ואם מביאין מן הישן על החדש או להיפך. הגדל בעציץ נקוב והנוטע אילן לתוך שדהו והבריכו לתוך שדה חבירו. האריסין ובעלי זרוע שאונסין ולוקחין הארצות בפחות. הקונה אילן בתוך שדה חבירו או הלוקח פירות תלושין ולקח הקרקע. המוכר שדהו לגוי וחזר ולקחה ממנו. ואשרה שביטלה. הביכורים אם יש להן שיעור מן התורה. הפריש ביכוריו והוסיף עליהן. וכיצד מפרישין הביכורים אם נטמאו הפירות כולם. ואם הפריש ביכוריו ונמוחו או נבוזו. המפריש ביכוריו להעלותן בידו לירושלים.

3 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהָבִיא בִּכּוּרִים לַמִּקְדָּשׁ, וְאֵינָם**
4 **נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[2] וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד[3];**
5 **שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ[4] תָּבִיא בֵּית יְיָ**
6 **אֱלֹהֶיךָ[5]. וּמְבִיאִין[6] בִּכּוּרִים שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[7] מֵעָרֵי סִיחוֹן**
7 **וָעוֹג[8] וּמִסּוּרְיָא[9]; שֶׁהַקּוֹנֶה[10] בְּסוּרְיָא - כְּקוֹנֶה**
8 **בִּירוּשָׁלַיִם[11]. [אֲבָל[12] עַמּוֹן וּמוֹאָב[13] וּבָבֶל][14], אַף עַל**
9 **פִּי שֶׁהֵן חַיָּבִין בִּתְרוּמָה וּבְמַעֲשְׂרוֹת מִדִּבְרֵיהֶם[15] - אֵין**
10 **מְבִיאִין[16] מֵהֶן בִּכּוּרִים[17]. וְאִם הֵבִיא בִּכּוּרִים מִחוּץ**
11 **לָאָרֶץ - אֵינָן בִּכּוּרִים[18].**

2) שקלים פ"ח מ"ח, ותוספתא שם פ"ג, ו'ספרי' פרשת כי־תבוא (דברים כו, ד). 3) כלים פ"א מ"ו, וחולין קלו, א. 4) משמע, המיוחדת לך ולא לגוי. יצאה חוצה־לארץ שהיא גם לגוי (ראה ברש"י חולין שם, ד"ה ארצך). ושם למדו כן ממה שנאמר (שם, ב) "אשר תביא מארצך". וכן הביא רבינו בפירוש המשנה לכלים שם. 5) כן הוא בתוספתא שם. אבל ב'ספרי' שם למדו כן ממה שנאמר (שם): "והניחו לפני מזבח ה' אלקיך" - "כל זמן שיש לך מזבח יש לך ביכורים, וכל זמן שאין לך מזבח אין לך ביכורים". וראה למעלה פ"ב מהל' מעשר שני ה"א. 6) לכתחילה בתורת חובה. 7) דברי סופרים. 8) שלא היו של עמון ומואב, וכבשון גם עולי מצרים וגם עולי בבל ('תוספות' יבמות טז. ד"ה עמון). ומה שאמרו בביכורים פ"א מ"י: "מביאין וקורין וכו' מעבר הירדן, רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאין ביכורים מעבר הירדן, שאינה ארץ זבת חלב ודבש" - סובר רבינו שלא חייבו חכמים אלא מדרבנן. וכן נראה ב'ספרי' (כסף־משנה ו'מלאכת שלמה' בשם מהרי"ק, וראה בספר "זמנים" עמוד נב). אבל מפירוש המשנה שם, נראה שחייבים מן התורה. וב'ספר המצוות' (עשה קכה) וכן ב'חינוך' (מצוה צא), נראה מפורש שערי סיחון ועוג וסוריא חייבין מן התורה, וראה בהערות ל'ספר המצוות' שם (הוצאת מוסד הרב קוק), ובהערות משנה־למלך על ה'חינוך' שם. 9) חלה פ"ד סוף מ"יא, וראה בפירוש המשנה שם, וב'חזון איש'. 10) שם. וראה בפ"א מהל' תרומות ה"ד וט"ו. 11) וכל זה מדבריהם, כנ"ל. 12) המלים המוקפות אינן בדפוס רומי. 13) שטהרו בסיחון (ראה בפירוש המשנה לידים פ"ד מ"ג) ולא כבשוה עולי בבל, ראה ב'תוספות' יבמות שם. ובנוסחא אחרת נוסף: "ומצרים" ('מעשה רוקח'). 14) בתוספתא לא נזכרה "בבל", וכתבה רבנו מדעתו, שלעולם דינה שוה לדין עמון ומואב. 15) הל' תרומות שם ה"א. ושנער שכתב רבינו שם, היא בבל. 16) תוספתא ביכורים פ"א ה"ז. 17) [שהרי גם ביכורים טהורים אינם נאכלים אלא בירושלים, אחרי ההנחה בעזרה (להלן פ"ג ה"ג־ד), וביכורים אלה טמאים מחמת ארץ העמים, ואסורים באכילה גם בירושלים, ולפיכך לא חייבו חכמים להפריש ביכורים בחוצה לארץ, ורק תרומה וחלה שאין צורך להביאן לירושלים והן נאכלות במקומן - חייבו חכמים להפריש, שהרי בחוצה־לארץ הן נאכלות, אף־על־פי שהן טמאות בטומאת ארץ העמים, ראה פ"ז מהל' תרומות ה"ח, ולהלן פ"ה ה"י. וסוריא שלא גזרו טומאה אלא על גושה ולא על אוירה (גיטין ח:), יתכן שהביכורים שבה אינם טמאים, ולפיכך מביאים ממנה ביכורים, כנ"ל. ואף־על־פי שתרומה אין מביאים אפילו מסוריא (פ"ב מהל' תרומות הי"ז), אין זה אלא משום גזירה, שמא ירדפו הכהנים אחריה וייצאו לחוצה לארץ. אבל ביכורים, שהחיוב על הבעלים להביא, אין חשש זה, ראה ב'ירושלמי' סוף פ"ו דשביעית]. 18) [כמבואר למעלה, שלא תיקנו חכמים ביכורים לשריפה].

12 **ב. אֵין[19] מְבִיאִין בִּכּוּרִים אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין**
13 **הָאֲמוּרִים[20] בְּשֶׁבַח הָאָרֶץ, וְהֵם: הַחִטִּים[21],**
14 **וְהַשְּׂעוֹרִים, וְהָעֲנָבִים, וְהַתְּאֵנִים, וְהָרִמּוֹנִים,**
15 **וְהַזֵּיתִים, וְהַתְּמָרִים[22]. וְאִם הֵבִיא[23] חוּץ מִשִּׁבְעַת**
16 **הַמִּינִין - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ.**

19) ביכורים פ"א מ"ג ומ"י. 20) בדברים ח, ח. וטעמו של דבר, אמרו ב'ירושלמי' (שם ה"ג), "מראשית כל פרי האדמה, מראשית, ולא כל ראשית וכו', אף "ארץ", שנאמר כאן, בשבעת המינים הכתוב מדבר". 21) וכוסמין אף־על־פי שהן מין חיטים, אינן בכלל שבעת המינים ('פני יהושע' בפסחים לו, ב - הגרע"א בשמו). [וכן הוא בתוספתא ברכות פ"ד: "וכוסמין אינן ממין שבעה"]. 22) בפסוק שם נאמר: "ודבש". וב'ירושלמי' שם: "ודבש, אלו התמרים. יכול דבש ממש וכו', אלא אלו התמרים". וראה להלן ה"ד, ובפירוש המשנה שם למשנה ג, וצ"ע. 23) 'ירושלמי' שם: "פשיטא הדא מילתא (= פשוט הוא דבר זה), הפריש ביכורים חוץ משבעת המינים, לא קדשו".

17 **ג. אֵין מְבִיאִין[24] לֹא מִתְּמָרִים שֶׁבֶּהָרִים[25], וְלֹא**
18 **מִפֵּרוֹת שֶׁבָּעֲמָקִים, וְלֹא מִזֵּיתֵי שֶׁמֶן שֶׁאֵינָן מִן**
19 **הַמֻּבְחָר[26]; אֶלָּא[27] מִתְּמָרִים שֶׁבָּעֲמָקִים וּמִפֵּרוֹת**
20 **שֶׁבֶּהָרִים, לְפִי שֶׁהֵן מִן הַמֻּבְחָר. [וְאִם הֵבִיא[28] שֶׁלֹּא**

מִן הַמֶּכְחָר], כְּגוֹן תְּמָרִים שֶׁבֶּהָרִים, וּתְאֵנִים סוּרוֹת וּמְרֻקָּבוֹת[29], וַעֲנָבִים מְאֻבָּקוֹת וּמְעֻשָּׁנוֹת[30] - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ[31].

24) שם, מ"ג. 25) שגדלים בהרים. 26) ב'ירושלמי' שם: זית שמן (הנזכר בכתוב), זה אגורי וכו'. ולמה נקרא שמו אגורי, שהוא אוגר שמנו לתוכו, וכל הזיתים מאבדין שמנן. וכל אלו פטורין מביכורים. וראה במשנה־למלך. 27) שם, מ"י. 28) המוקף אינו בדפוס רומי, ונוסף בדפוסים אחרים, וכן צריך להיות (משנה־למלך). וכן הביא 'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר. וב'ירושלמי' שם: "בתמרים שבהרים ובפירות שבעמקים וכו', רבי יוחנן אמר לא קדשו, ורבי שמעון בן לקיש אמר קדשו". והלכה כרבי יוחנן, ולמד כן (מנחות פד:) "ממה שנאמר "מארצך" - ולא כל ארצך". וכן אמר עולא שם. 29) [ב'ירושלמי' שם: "תאנים סוכות מנוקבות", וזה מתפרש על פי המשנה בשביעית (פ"ב מ"ה, והובאה להלן פ"א מהל' שמיטה ה"ה) "סכין את הפגין ומנקבים אותם". ופירש רבינו שם: "סכין, מושחין בשמן למהר בישולן. ומנקבין, עושין בתאנים נקבים, וכן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאינן מתבשלין עד שימשחו בשמן עץ דק ונוקבין בו מקצת כל תאנה מהם". ובדפוס רומי "ותאנים סוכות ומנוקבות", וכן הביא 'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר, וצ"ל כב'ירושלמי' הנ"ל]. 30) 'ירושלמי' שם. ואף זה מתפרש על־פי המשנה (שם, מ"ב) "מאבקין, מעשנין" (והובא להלן שם). ו"מאבקין" היינו שמפזרים עליהם האבק, ו"מעשנין" היינו שעושים תחתיהם עשן להרוג התולעים (פירוש המשנה, שם). 31) ב'ירושלמי' ובבבלי מס' מנחות שם אמרו כן בתמרים שבהרים, ומזה למד רבינו לתאנים סורות (כסף־משנה).

ד. אֵין[32] מְבִיאִין בִּכּוּרִים מַשְׁקִין[33], חוּץ מִזֵּיתִים וַעֲנָבִים בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: פְּרִי[34] הָאֲדָמָה - [וְלֹא מַשְׁקֶה][35]. וְאִם הֵבִיא[36] מַשְׁקִין - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ.

32) תרומות פי"א מ"ג. וכדעת הבבלי חולין קכ, ב. ולא כדעת ה'ירושלמי' (תרומות שם ה"ג). וראה בפירוש המשנה לחלה פ"ד מי"א. 33) כלומר, מפריש פירות ביכורים וסוחטם, ומביא המשקה. 34) בחולין שם: "דתני רבי יוסף "פרי", פרי אתה מביא, ואי אתה מביא משקה. הביא ענבים ודרכן, מנין (כלומר, מנין שמשקין היוצאים מזיתים וענבים מביאים אותם ביכורים), תלמוד לומר: תביא (= אשר תביא מארצך. והיה לו לכתוב: אשר מארצך - רש"י)". 35) בדפוס רומי, ליתא תיבות אלו. 36) בחלה שם: "יוסף הכהן הביא ביכורי יין ושמן ולא קיבלו ממנו". ואף שרבינו פסק כמשנת תרומות הנ"ל, שמביאין יין ושמן - למד רבינו מכאן ששאר משקין אין מקבלין אותם (כסף־משנה).

ה. הַקְּרוּבִים[37] לִירוּשָׁלַיִם מְבִיאִין תְּאֵנִים וַעֲנָבִים לַחִים[38], וְהָרְחוֹקִין מְבִיאִין אוֹתָן[39] גְּרוֹגָרוֹת[40] וְצִמּוּקִין[41].

37) ביכורים פ"ג מ"ג. 38) שהם יפים מן הגרוגרות והצימוקים. 39) את התאנים והענבים. 40) תאנים יבשות. 41) ענבים מיובשים שהם מתקיימים יותר בדרך הרחוקה. ונראה מדברי רבינו שאם הביאו הקרובים גרוגרות וצימוקים, שמקבלים מהם - שהרי הרחוקים מביאים אותם לכתחילה.

ו. אֵין[42] מְבִיאִין בִּכּוּרִים קֹדֶם לַעֲצֶרֶת; שֶׁנֶּאֱמַר: וְחַג הַקָּצִיר[43] בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ[44]. וְאִם הֵבִיא[45] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, אֶלָּא[46] יַנִּיחֵם שָׁם[47] עַד שֶׁתָּבוֹא עֲצֶרֶת וְיִקְרָא עֲלֵיהֶן[48]. וְכֵן[49] אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים אַחַר חֲנֻכָּה[50], שֶׁהַבִּכּוּרִים שֶׁבִּכְּרוּ אַחַר חֲנֻכָּה הֵן חֲשׁוּבִין מִשָּׁנָה הַבָּאָה[51], וְיַנִּיחֵם[52] עַד[53] אַחַר עֲצֶרֶת.

42) ביכורים פ"א מ"ג, וחלה פ"ד מ"י. 43) הוא חג השבועות, שנאמר (שמות לד, כב) "וחג שבועות תעשה לך ביכורי קציר חטים". 44) הן שתי הלחם הקרבים בו ביום (ויקרא כג, יז) וגו': "אשר תזרע בשדה". כלומר, שתי הלחם הם ביכורי מעשיך, והם קודמין לביכורים אשר תזרע בשדה, וראה להלן. 45) ביכורים וחלה שם: "אנשי הר צבועים הביאו ביכוריהם קודם לעצרת, ולא קיבלו מהם". 46) תוספתא ביכורים פ"א ה"א (כסף־משנה). 47) כלומר, בעזרה, שכיון שכבר הביאם - יצא ידי חובתו (מנחות סח:, ופ"ז מהל' תמידין ומוספין הי"ז). 48) וקודם לכן אינו קורא עליהן, אף־על־פי שבדיעבד יצא (ראה למעלה) - חששו שמא יקבעו הדבר לחובה להביא ביכורים קודם לעצרת ('ירושלמי' סוף חלה). 49) בביכורים שם מ"ו: "מעצרת ועד החג (= חג הסוכות), מביא וקורא. מן החג ועד חנוכה, מביא ואינו קורא". משמע שמחנוכה ואילך - אינו מביא (כסף־משנה). 50) ואילו אלו שביכרו לפני חנוכה, והיו ראויים להבא, נדחו לגמרי, ולא יביאם כלל, וכן אמרו ב'ירושלמי' שם: "הפרישן קודם לחנוכה, ועבר עליהן חנוכה, ירקבו (כן היא הגירסא המדוייקת. והכוונה, שנתקדשו כיון שהפרישם קודם חנוכה בזמן שהיו ראויים להבאה, אלא שאסרו להביאם). לאחר חנוכה (כלומר הפרישם אחר החנוכה, אף־על־פי שביכרו קודם חנוכה) לא קדשו". וטעמו של דבר, שקבעו חכמים את הזמן שבין חג השבועות לחנוכה להבאה, לפי שהזמן הזה הוא בכלל: "וחג הקציר", כיון שעדיין פירות מצויין בשדה, אבל לאחר חנוכה, ששוב אין הפירות מצויין בשדה, אין מביאין כלל. וראה ברע"ב שם. 51) לענין זה שאין להביאם עתה למקדש, והרי הם כפירות השנה שהקדימו לצמוח. אבל פשוט הוא שאין מביאין אותם כביכורים על פירות שחנטו לאחר טו בשבט, שזה הוא מן הישן על החדש, ראה להלן. 52) כנ"ל. והוא ב'ירושלמי' שם, וראה ב'מראה הפנים'. והראב"ד חולק וסובר שהפירות שביכרו לאחר חנוכה לא נתקדשו כלל, כיון שהם פסולת בלבד, ודינם כדין תאנים סורות הנ"ל בה"ג. 53) בדפוס רומי, תיבה זו ליתא.

ז. אֵין[54] מְבִיאִין בִּכּוּרִים לֹא מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן וְלֹא מִן הַיָּשָׁן עַל הֶחָדָשׁ[55]. כֵּיצַד? לֹא יָבִיא מִפֵּרוֹת שֶׁחָנְטוּ קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט עַל פֵּרוֹת שֶׁחָנְטוּ אַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ[56]. אֶחָד הַנָּטוּעַ[57] וְאֶחָד הָעוּלֶה מֵאֵלָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם.

54) 'ירושלמי' שם. 55) שנאמר במעשר (דברים יד, כב)

"עשר תעשר וגו', היוצא השדה שנה שנה", שאין מעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש (תרומות פ"א מ"ה), וביכורים הוקשו למעשר (יבמות עג:). 56) שזה הוא ישן על החדש, וכן להיפך ('ירושלמי' שם). וכל זה בפירות האילן שראש השנה שלהם בטו בשבט (פ"ה מהל' תרומות הי"א, ופ"א מהל' מעשר שני ה"ב), אבל תבואות וכיוצא בהן - ראש השנה שלהן באחד בתשרי (שם ושם). ועי' רדב"ז. 57) במנחות פד: "ואין לי אלא שתזרע, עלו מאליהן מנין, תלמוד לומר (שמות כג, טז) "בשדה" (כלומר, הצומח בשדה מאליו). ואין לי אלא בשדה, מנין לרבות שבגג ושבחרובה וכו' תלמוד לומר (במדבר יח, יג) בכורי כל אשר בארצם". ורבינו הביא הפסוק "אשר בארצם" גם לגבי עולה מאליו, שהוא כולל הכל (רדב"ז).

1 **ח. וּפֵרוֹת[58] שֶׁל שֵׁתָּפִין[59] - חַיָּבִין בְּבִכּוּרִים; שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם [אֲשֶׁר יָבִיאוּ].**

58) בחולין קלו, א: "ביכורים, אף־על־גב דכתיב (דברים כו, ב) [מ]ארצך (בלשון יחיד) דידך אין, דשותפות לא, כתב רחמנא: בכורי כל אשר בארצם (לשון רבים, לרבות שותפים)". 59) אפילו שותפות ישראל וגוי, לפי שאין קנין לגוי בארץ ישראל, להפקיעה מקדושתה (למעלה פ"א מהל' תרומות ה"י, ולהלן הט"ו). ולכן לא מעטו בחולין שם, שותפות עם גוי, כדרך שמעטו שם לענין בכור ועוד דברים ('אור שמח', וכן כתב 'מעשה רוקח').

3 **ט. הַגָּדֵל[60] בְּעָצִיץ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נָקוּב[61], וְהַגָּדֵל**
4 **בִּסְפִינָה[62] - אֵינוֹ מֵבִיא מִמֶּנּוּ כָּל עִקָּר; שֶׁנֶּאֱמַר:**
5 **בְּאַרְצָם[63]. אֲבָל מֵבִיא[64] מִן הַגָּדֵל בְּגַג אוֹ בְּחָרְבָּה[65].**

60) ברייתא מנחות פה, א. 61) אף־על־פי שלדעת ריש לקיש, חילקו (שם פד:) בין נקוב לאינו נקוב, על פי סתירה שבין שתי ברייתות, שהאחת אומרת שבעציץ "מביא וקורא", והאחת אומרת "מביא ואינו קורא" - לפי הברייתא האחרונה (שם פה.), שעליה סמך רבי יוחנן, האומרת שבעציץ "אינו מביא כל עיקר", ובגג ובחורבה "מביא וקורא", ואינה מחלקת בעציץ גופו בין אינו נקוב, "שאינו מביא כל עיקר" לבין נקוב ש"מביא וקורא" - נראה מפורש, שאף בעציץ נקוב אינו מביא כל עיקר (ר"י קורקוס). וראה ב'קרית ספר' וב'מעשה רוקח'. 62) כל סוגי הספינה למיניה: של חרס ושל עץ, גוששת בארץ. ואף זה נלמד מהברייתא הנ"ל, שסתמה וכתבה "ושבספינה אינו מביא כל עיקר" ולא כסוגיית הגמרא (למעלה שם פד: לדעת ריש לקיש ע"פ הסתירה שבין שתי ברייתות) המחלקת בין ספינה של חרס, שמביא וקורא, לבין ספינה של עץ שמביא ואינו קורא. 63) בדפוס רומי: בארצכ' (= בארצכם), וראה ב'מעשה רוקח'. ונראה שצ"ל "מארצך", כמו שהוא במנחות שם לדעת רבי יוחנן: "מארצך, ולא כל ארצך", למעט שלא מן המובחר (ראה למעלה ה"ג), ואף הגדל בעציץ ובספינה אינו מן המובחר, ראה במנחות שם. 64) וקורא. כמפורש בברייתא שם. וראה להלן סוף הי"ג, ובפ"ד הי"ג. 65) אף כאן אין חילוק בין גג של מערה לגג של בית, ובין חורבה עבודה לחורבה שאינה עבודה, ולא כמו שחילקו שם בגמרא, שהרי הברייתא הנ"ל אינה מחלקת ביניהם (ר"י קורקוס).

6 **י. הַנּוֹטֵעַ[66] אִילָן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְהִבְרִיכוֹ[67] לְתוֹךְ שְׂדֵה**
7 **חֲבֵרוֹ[68] אוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים[69], אוֹ שֶׁהָיָה נוֹטֵעַ בִּשְׂדֵה**
8 **חֲבֵרוֹ אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִבְרִיכוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, אוֹ**
9 **שֶׁהָיָה עֹקְרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְהִבְרִיךְ קְצָתוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ**
10 **וְדֶרֶךְ הָרַבִּים אוֹ דֶּרֶךְ הַיָּחִיד מַפְסֶקֶת[70] בָּאֶמְצַע בֵּין**
11 **הָעֹקֶר וְהַצַּד הַמֻּבְרָךְ - אֵינוֹ מֵבִיא בִּכּוּרִים לֹא מִמַּה[71]**
12 **שֶׁהוֹצִיא בִּרְשׁוּת זוֹ[72] וְלֹא מִן הַצַּד שֶׁבִּרְשׁוּת**
13 **הָאַחֵרוֹן[73]; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ - עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל**
14 **הַגִּדּוּלִין מֵאַדְמָתְךָ[74].**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

". . שֶׁנֶּאֱמַר: בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ – עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַגִּדּוּלִין מֵאַדְמָתְךָ".

בספרי נדרש הפסוק "והי' כי תבוא אל הארץ" - "אין והי' אלא מיד" ומשמעות הדרש שחיוב מצות בכורים חלה מיד בבואם לארץ. והקשו במפרשים מהמשך הכתוב "וירשת וישבת בה" שאין חייבים בבכורים אלא עד לאחר ירושה וישיבה (היינו כיבוש וחלוקת הארץ כמפורש ברש"י שם). יש מפרשים שכוונת הספרי ש"מיד - תבוא אל הארץ" ומובן גם מהמשך דברי הספרי "כי תבוא אל הארץ עשה מצוה האמורה בענין שבשכרה תיכנס לארץ" וא"כ שתי הדרשות מתאימות זו לזו שבזכות עשיית "מצוה האמורה בענין" יכנסו לארץ מיד.

אלא שפירוש זה צ"ע לכאורה שהרי כתוב זה נאמר בסוף ארבעים שנה במדבר ומה החידוש ש"מיד יבואו אל הארץ".

וי"ל הביאור: משנ"נ "כי תבוא גו'" וירשתה וישבת בה, שאין החיוב חל אלא לאחר ירושה וישיבה, יש לפרשו בשני אופנים:

אחרי ירושתם וישיבתם של כל ישראל וכן מפורש ברש"י בש"ס ש"לאחר ירושה וישיבה" היינו אחר י"ד שנה שכבשו וחילקו.

כל יחיד ויחיד מיד כשכבש (קנה) חלק נתחייב במצוה זו. והנה, דעת הירושלמי שלא נתחייבו "אלא לאחר ארבע עשרה שנה שכיבשו ושבע שחילקו . . עד שעה **שקנו כולה**" היינו כאופן הא'.

ולפי זה יש לבאר דעת הספרי שהכתוב מחדש דשאני מצות ביכורים (מכמה וכמה מצות התלויות בארץ) שאין חיובה מתחיל בסיומן של י"ד שנות כיבוש וחילוק של כל ישראל וחיובה הוא על כל יחיד ויחיד מיד לאחר שכבש את חלקו.

אלא שאין ביאור זה מספיק לישב לשון הספרי כי פשטות לשונו "והי' כי תבוא אין והי' אלא מיד" משמע שמיד בבואם לארץ נתחייב בבכורים ואילו לפי הביאור הנ"ל חל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

החיוב רק לאחרי שבע שנות כיבוש ותחילת החלוקה.
ויש לומר בזה: לדעת הספרי התנאי של "ירושה וישיבה" בבכורים הוא דין בנוגע לכל יחיד ויחיד, שמרגע שהכיר חלקו מתחייב בבכורים, והדין בבכורים אינו כבשאר (רוב) מצות התלויות בארץ שלא נתחייבו בהם "עד שעה שקנו כולם", ואין הכוונה שהחילוק הוא רק בין חובת היחיד ודין התלוי בציבור אלא שזהו חילוק בעצם גדר התנאי של "ירושה וישיבה".
ברוב המצות התלויות בארץ, חלות החיוב תלוי' בכיבוש הארץ וחלוקתה היינו, שכיבוש וחלוקת הארץ **הם** הגורמים חיוב מצות אלו התלויות בארץ, משא"כ גבי בכורים **חלות** החיוב תלוי **בביאה** לארץ בלבד, והתנאי של "וירשת וישבת בה" אינו גורם החיוב אלא שהוא רק הסרת ה"ארי דרביע עלי' כיון שקיום המצוה בפועל אינו יתכן אלא כשהשדה שלו וברשותו, היינו אחרי ירושה וישיבה שלו, כשיש לו חלק מבורר בארץ.
זו כוונת הספרי "והי' כי תבוא - אין והי' אלא מיד" שמ"והי' כי תבוא" למדים שחיוב בכורים חל מיד בבואם לארץ, וע"ד מצות חלה שנתחייבו בה תיכף "בבואכם אל הארץ".
יתרה מכן יש לומר שלדעת הספרי אין זה רק חלות החיוב שארי דרביע עלי' אלא שהיתה אפשרות לקיים בפועל מצות בכורים "מיד" בתחילת הכיבוש;
דהנה, איתא בספרי שמה שאמר משה ליתרו "והי' כי תלך עמנו גו' והטבנו לך" היינו שיותן לבניו "דושנה של יריחו" (עד שיבנה בית הבחירה), והיו (בני יתרו) אוכלים אותו ארבע מאות וארבעים שנה" - מספר השנים משנכנסו ישראל לארץ עד בנין הבית, ונמצא, ש"דושנה של יריחו" ניתן ליתרו **בפועל** מיד כשנכנסו לארץ, בכיבוש יריחו.
דהנה יש לחקור מהו הדין ב"דושנה של יריחו" שלא היתה במצות חלוקת הגורל ומלכתחילה בעת הכיבוש הי' זה חלק מבורר לבני יתרו - מתי נתחייב בבכורים:
לשיטת הש"ס שאין חייבים בבכורים אלא אחרי י"ד שנה של כיבוש וחילוק הרי גם "דושנה של יריחו" לא נתחייב בבכורים.
אבל ע"פ מה שנתבאר לעיל בשיטת הספרי שחלות חיוב הבכורים תלוי רק **בביאת** הארץ מסתבר לומר שב"דושנה של יריחו" שהי' כבר חלק מבורר של בני יתרו הרי תיכף כשכבשו ונתיישבו שם, נתחייבו בבכורים.

לקוטי שיחות חלק לד עמוד 147.

66) ביכורים פ"א מ"א. 67) כלומר, הטמין יחור של אילן בתוך שדהו והוציאו ברשות הרבים. 68) שלא ברשות. וראה בהלכה הסמוכה. 69) שאינו רשאי לעשות כן. 70) שכשם שאינו רשאי לעשות כן באופן שדרך היחיד באמצע, כן אסור לעשות כן באופן שדרך הרבים מפסקת, שהרי אין עושין חלל תחת רשות הרבים ('ירושלמי' ה"א, וכן פסק רבינו בפי"ג מהל' נזקי ממון הכ"ג) ולא כרבי יהודה (במשנה שם) שאמר "כזה מביא", לפי שהוא סבר עושין חלל תחת רשות הרבים ('ירושלמי' שם). 71) שם. 72) כלומר, מן הפירות שיצאו מן העיקר. 73) כלומר, מן המובחר. 74) שם, מ"ב.

1 **יא. נָתַן[75] לוֹ חֲבֵרוֹ[76] רְשׁוּת לְהַבְרִיחַ[77] בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ,**
2 **אֲפִלּוּ לְשָׁעָה[78] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא בִּכּוּרִים[79]. וְאִם[80] הָיָה**
3 **הָאִילָן סָמוּךְ לְמֶצֶר חֲבֵרוֹ[81] אוֹ נוֹטֶה לְשֹׁדֵה חֲבֵרוֹ,**
4 **אַף עַל פִּי שֶׁחַיָּב לְהַרְחִיק[82] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מִמֶּנּוּ**
5 **וְקוֹרֵא; שֶׁעַל מְנָת כֵּן[83] הִנְחִיל יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָאָרֶץ[84].**

75) 'ירושלמי' שם. 76) [אבל ברשות הרבים לא מועילה רשות, שלא אמרו (מגילה כו.) ששבעת טובי העיר (= נבחרי העיר) במעמד אנשי העיר יש להם רשות למכור בית הכנסת של רבים (שם) - אלא בכפרים, אבל בכרכים שאינו של הכפר אלא לכל ישראל - אין רשות לבני הכרך למכור בית הכנסת (שם). וכדעת רבינו חננאל (הובא ברשב"א בבא־בתרא ס.) שבני רשות הרבים אינם רשאים למחול. ומה שאמרו (בבא־בתרא כג.) "אחולי אחיל בני רשות הרבים גביה", זה אינו לא ברי"ף ולא ברא"ש, וכן אינו בשני כתבי־יד שם (דק"ס שם). ולפי נוסחתנו יש לומר שמדובר בכפר ולא בכרך, כנ"ל. ועי' ב'תוספות' שם ד"ה אחולי]. 77) כן הוא ב'ירושלמי' שם. [ונראה שנטילת רשות אינה מועילה אלא להברכה, אבל לא לנטיעה בתוך של חבירו. וכן דעת הראב"ד להלן בהי"ג]. 78) כלומר, לתקופה מסוימת. וכדעת רבי יונה שם. 79) אפילו מן הפירות שגדלו ברשות חבירו. שכיון שנתן לו רשות, הרי זה בכלל: "ביכורי אדמתך". ופשוט שהוא מביא וגם קורא, וכן מפורש ב'ירושלמי' שם (ועי' בר"י קורקוס בשם השגת הראב"ד כ"י). ורבינו סמך על מה שכתב להלן בפ"ד הי"ג: "ושאר המביאין חוץ מאלו - מביאין וקורין". וראה עוד להלן הי"ג (ר"י קורקוס). 80) בבא־בתרא כז, ב - בשם רבי יוחנן. 81) כלומר, בתוך ד' אמות. 82) כמפורש בפ"י מהל' שכנים ה"ח. וכסתם משנה שם כו, א. (וראה ב'תוספות' שם ב. ד"ה אומר, ושם כו: ד"ה גזלן) ושם כז, ב. 83) שיוכל להביא ביכורים ולקרוא עליהם, ולא יחשב כגזלן. 84) בפ"ה מהל' נזקי ממון ה"ג, מנה רבינו עשרה תנאים שהתנה יהושע בשעה שחלק את הארץ, ולא מנה שם תקנה זו. ובבבא־קמא פב, א - הקשו מדוע לא נמנה תנאי זה בכלל התנאים, ותירצו שמחלוקת היא בדבר. ואם כן, דברי רבינו צריכים־עיון (משנה־למלך). וב'אור שמח' (בבא־קמא שם) יישב על נכון: הרי עשרה תנאים אלו נוהגים גם בחוצה־לארץ (שם ה"ה), ואילו תקנה זו אינה אלא משום מצות ביכורים, ואינה אלא בארץ ישראל.

6 **יב. הָאֲרִיסִין וְהַחֲכִירִין[85], וּבַעֲלֵי זְרוֹעַ[86] שֶׁאוֹנְסִין אֶת**
7 **הַבְּעָלִים וְלוֹקְחִין מֵהֶן אַרְצוֹתָם בְּפָחוֹת[87], וְהַגַּזְלָנִין[88]**
8 **- אֵינָן מְבִיאִין בִּכּוּרִים, וַאֲפִלּוּ[89] נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[90];**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר: בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ[91].**

85) ביכורים פ"ב מ"ב (ודלא כרבי יהודה, שם מי"א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

האריסים הם העובדים בשדה אחרים תמורת מחצה או שליש או רביע מן התבואה. והחכירין הם החוכרים השדה תמורת סכום קצוב של תבואה. וראה בפ"ו מהל' מעשר הי"ג. ובפירוש המשנה שם פירש להיפך, וצ"ע. 86) במשנה: והסיקריקון. 87) ולא אמרו שמי שאנסוהו עד שמכר שדהו, ממכרו ממכר, אלא כשלקח דמי המקח, ולא פחות. וראה בפ"י מהל' מכירה ה"א. 88) שגוזלים ואינם נותנים כסף כלל. 89) 'ירושלמי' שם. 90) ש"הקרקע אינה נקנית לעולם לגזלן, אלא ברשות בעליה עומדת, ואפילו וכו' ונתייאשו הבעלים" (פ"ח מהל' גזילה הי"ד). 91) וכל אלו, אין הקרקע שלהם (משנה, שם).

1 **יג. הַקּוֹנֶה[92] אִילָן בְּתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ - אֵינוֹ מֵבִיא,**
2 **לְפִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע[93]. שְׁלִשָׁה[94] - יֵשׁ לוֹ קַרְקַע[95].**
3 **וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא אִילָנוֹת בִּלְבַד[96], הֲרֵי הוּא**
4 **כְּמִי שֶׁקָּנָה קַרְקַע[97]. קָנָה[98] אִילָן אֶחָד וְקַרְקָעוֹ[99] -**
5 **הֲרֵי זֶה מֵבִיא[100].**

92) תוספתא ביכורים פ"א ה"ב (כדעת חכמים ולא כרבי מאיר), ו'ירושלמי' שם ה"ו. 93) כלומר, ברור הדבר שאין לו קרקע (וראה להלן פ"ד ה"ד, שבקונה שני אילנות - הדבר בספק), ורוצה לומר שאין לו שום זכות שימוש בקרקע חוץ מעצם יניקת האילן בקרקע חבירו, ולכן אין זה בכלל "אדמתך". 94) כלומר, קנה שלשה אילנות בתוך שדה חבירו. 95) שם פ"א מי"א. כלומר, קרקע הראוי להם (פכ"ד מהל' מכירה ה"א-ב). והיא זכות השימוש בקרקע שבסביבות האילנות, לשטוח פירות וכיוצא בזה (שם, הערה כג), שכיון שמכר לו שלשה אילנות, מן הסתם מכר גם את זכות השימוש בשטח שסביב האילנות. 96) כלומר, שאין לו קנין בעלות בגוף הקרקע, אלא זכות שימוש בלבד (רדב"ז. ועי' ראב"ד). 97) והרי זה בכלל "אדמתך", ומביא וקורא. 98) משנה, שם. 99) כלומר, התנה כן בשעת הקנייה. 100) וגם קורא, שהרי יש לו קרקע (ר"י קורקוס וכסף־משנה). ורבינו סמך על מה שכתב להלן פ"ד הי"ג, וראה למעלה הערה עח.

6 **יד. הַלּוֹקֵחַ[101] פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין[102] וְלָקַח הַקַּרְקַע[103] -**
7 **הֲרֵי זֶה מֵבִיא בִּכּוּרִים[104], שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ[105] קַרְקַע**
8 **וּפֵרוֹתֶיהָ. מָכַר לוֹ[106] פֵּרוֹת חוּץ מִן הַקַּרְקַע[107], אֲפִלּוּ**
9 **מְחֻבָּרִים[108] - מוֹכֵר אֵינוֹ מֵבִיא, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ פֵּרוֹת;**
10 **וְלוֹקֵחַ אֵינוֹ מֵבִיא[109], שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ קַרְקַע. חָזַר**
11 **הַמּוֹכֵר וְלָקַח הַפֵּרוֹת מִן הַלּוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא,**
12 **שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ קַרְקַע וּפֵרוֹתֶיהָ[110].**

101) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ח: "רבי בון בר כהנא, בעי קומי רבי אילא, מכר לו שדה בקמתה (המחוברת לקרקע) מהו שיביא ממנה ביכורים, אמר ליה למה לאו. עד כדון לחה, אפילו יבישה (בתמיה), אמר ליה, אפילו יבישה, אפילו קצורה (כלומר, שתבואתה תלושה), מעתה אפילו חיטים, כך אנו אומרים הלוקח מן השוק מביא ביכורים". כלומר: קנה פירות מן השוק, ושוב קנה גם הקרקע - הרי זה מביא ביכורים (ר"י קורקוס ורדב"ז). 102) כלומר, אפילו תלושין. 103) אפילו אחר שלקח הפירות, ראה למעלה. 104) וקורא. ראה למעלה הערה עח. 105) בשעת הבאת הביכורים. 106) 'ירושלמי' שם: "מכר לו פירות ושייר לו קרקע, המוכר אינו יכול להביא שאין לו פירות וכו' הדא אמרה, חזר ולקחן ממנו, מביא". 107) כי דין הוא שהקונה פירות, לא קנה קרקע. קל־וחומר מקונה אילן שלא קנה קרקע (למעלה הי"ג). 108) החידוש בזה הוא לגבי הלוקח, שאף־על־פי שהפירות מחוברים, אינו מביא. 109) בבא זו של לוקח, אינה ב'ירושלמי' שם, ומקורה בבבלי בבא־בתרא פא, א - שאמרו שם שהלוקח פירות מן השוק, אינו מביא ביכורים. 110) ולא כתב כאן אם חזר הלוקח ולקח הקרקע מה דינו, שכבר כתב כן למעלה בתחילת ההלכה.

13 **טו. הַמּוֹכֵר[111] שָׂדֵהוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְחָזַר וּלְקָחָהּ**
14 **מִמֶּנּוּ[112] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מִמֶּנָּה בִּכּוּרִים מִן הַתּוֹרָה[113];**
15 **שֶׁאֵינָהּ נִפְקַעַת מִן הַמִּצְוָה בְּקִנְיָן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[114],**
16 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[115].**

111) משנה, גיטין מז, א. וגרס שם: "המוכר שדהו לגוי, וחזר ולקחה ממנו ישראל, הלוקח מביא ממנו ביכורים". וכן הוא במשניות שם. 112) כלומר, חזר וקנה ממנו את השדה, וכן כתב בפ"א מהל' תרומות ה"י. [שאם לא קנה השדה - אינו מביא, שהרי אין לו קרקע. ראה בהלכה הקודמת]. 113) במשנה שם: "מפני תיקון העולם". אבל בגמרא (שם:) ביארו, שבאמת הוא חייב מן התורה, אלא ששתי תקנות היו: מתחילה תיקנו שלא יביא בכורים (אף־על־פי שמן התורה חייב הוא, לפי שאין קנין לגוי), ואחר־כך חזרו ותיקנו שיביא. 114) שאם יש לו קנין בארץ ישראל – אף־על־פי שחזר וקנה ממנו, הרי זה ככיבוש יחיד (הל' תרומות שם). 115) שם. וכתב ר"י קורקוס שאפשר שכשם שבתרומות ומעשרות, אם נתמרח ביד גוי, פטור מתרומות ומעשרות (שם הי"א), כמו כן לענין ביכורים, אם ביכרו ביד גוי - פטורים מביכורים. והראב"ד כתב: "אע"פ שביכרו ברשות גוי". [וכוונתו לחייב מדרבנן. והוא הולך לשיטתו, שגם במעשרות חייב מדרבנן, אם מרחו הגוי, ראה פי"א מהל' מעשר הט"ו בהשגת הראב"ד].

17 **טז. אֲשֵׁרָה[116] שֶׁבִּטְלָהּ[117] - אֵין מְבִיאִין מִמֶּנָּה**
18 **בִּכּוּרִים[118]; שֶׁהַבִּכּוּרִים כְּקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ הֵן[119].**

116) 'ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ב. 117) מדובר באשירה של גוי שביטלה (ראה פ"ח מהל' עבודה זרה ה"ח, י-יא) וחזר ישראל ולקחה ממנו (ראה בהלכה הקודמת), אבל אשירה של ישראל אינה בטילה עולמית (הלכות עבודה זרה, שם ה"ט). 118) אף־על־פי שחנטו הפירות אחר שנתבטלה, אין מביאין ממנה ביכורים, כשם שבנעבד אסור גם העובר (פ"ג מהל' איסורי מזבח הי"ב-יג). אולם, חפירות של השנה הבאה דומים לנתעברה אחר שנעבדה, שכשר הוולד לקרבן (שם הי"ג). ועי' רדב"ז. 119) ראה להלן פ"ג ה"א.

19 **יז. הַבִּכּוּרִים[120] אֵין לָהֶם שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל**

מִדִּבְרֵיהֶם[121] צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ אֶחָד מִשִּׁשִּׁים. וְהָרוֹצֶה[122] לַעֲשׂוֹת כָּל שֶׁדֵּהוּ בִּכּוּרִים - עוֹשֶׂהוּ[123].

120) פאה פ"א מ"א. 121) אף־על־פי שבמשנה (שם פ"ב מ"ג) אמרו: "שהתרומה והמעשר וכו' ויש להם שיעור וכו' מה שאין בביכורים", והרי השיעור שבתרומה גדולה אינו אלא מדרבנן (פ"ג מהל' תרומות ה"א־ב), ואם כן, ביכורים אין להם שיעור אפילו מדרבנן (וראה בפירוש המשניות וברע"ב שם) - פסק רבינו כברייתא ב'ירושלמי' ביכורים פ"ג ה"א ('מלאכת שלמה' בפ"ב מ"ג). ועי' 'מאירי' חגיגה, הוצאת "מוריה" עמוד יא, ובהערת הרב ניסן זק"ש שם עמוד סא. 122) ביכורים פ"א מ"ד. 123) ב'ירושלמי' שם ה"ג: "דכתיב, וראשית כל בכורי כל" (אף אם הכל ביכורים).

יח. הִפְרִישׁ[124] בִּכּוּרָיו וְחָזַר[125] וְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן אוֹ עִטָּרָן[126] - הֲרֵי הַתּוֹסֶפֶת כְּבִכּוּרִים[127]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֵבִיא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[128]; אֲבָל אִם הֵבִיא מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אוֹ מִסּוּרְיָא[129] - אֵינָהּ כְּבִכּוּרִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ כְּבִכּוּרִים, אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא בְּטָהֲרָה[130]. וְאֵין[131] מְעַטְּרִין אֶת הַבִּכּוּרִים בְּכָל מָקוֹם[132] אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים.

124) שם פ"ג מי"א. 125) כלומר, שנמלך להוסיף או לעטר. ופשוט הוא שאינו חייב לא להוסיף על הביכורים ולא לעטרם, ואין זה אלא הידור מצוה, וראה ב'תוספות אנשי שם' מ"י שם. 126) שם, מ"י: "תוספת הביכורים, מין במינו (שמוסיף מאותן פירות שמביא ביכורים). ועיטור הביכורים, מין בשאינו מינו (= משבעת המינים כדלהלן)". 127) במשנה, שם: "תוספת הביכורים מין במינו - נאכלת בטהרה - ופטורה מן הדמאי", אבל עיטור ביכורים: מין בשאינו מינו וחייב בדמאי, עיי"ש. וראה להלן בדין עיטור ביכורים לענין אכילה בטהרה. 128) משנה, שם. 129) שאין מביאים ביכורים מהם אלא מדבריהם (למעלה ה"א). 130) [שהרי לא מיעטו במשנה את ההבאה מחוצה־לארץ אלא מדין התוספת, ולא מדין העיטור (וראה להלן), ובמשנה שם נראה שהעיטור נאכל בטהרה כמו התוספת, שהרי לא מיעטוהו שם אלא מפטור דמאי (וראה ב'תוספות יום טוב' שם), ואם העיטור שבחוצה־לארץ לא נתמעט מאכילה בטהרה, קל־וחומר לתוספת שבחו"ל שלא נתמעטה. ומה שכתב הרדב"ז שלדעת רבינו מה שאמרו (מ"י) "תוספת הביכורים נאכלת בטהרה", היינו בחוצה־לארץ - תמוה שהרי בסיפא אמרו "פטורה מן הדמאי", ואילו בחוצה־לארץ לא גזרו כלל על הדמאי, כמפורש בפי"ג מהל' מעשר ה"ג. ועי' בר"י קורקוס]. 131) שם מ"ט, כרבי עקיבא. 132) כלומר, אפילו אם הביאם מסוריא. [שאין חילוק בין ארץ ישראל לבין סוריא אלא לענין התוספת, ולא לענין העיטור, ראה למעלה].

יט. כֵּיצַד[133] מַפְרִישִׁין הַבִּכּוּרִים? יוֹרֵד[134] אָדָם לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ[135] וְרוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה[136], אֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים שֶׁבִּכְּרוּ, רִמּוֹן שֶׁבִּכֵּר - קוֹשְׁרָן בְּגֶמִי[137] וְאוֹמֵר: הֲרֵי אֵלּוּ בִּכּוּרִים. וְהֵם נַעֲשִׂים בִּכּוּרִים בִּמְחֻבָּר[138] מִשֶּׁקָּרֵא לָהֶן שֵׁם[139], וְאַף עַל פִּי[140] שֶׁעֲדַיִן לֹא בָּשְׁלוּ כָּל צָרְכָּן. וּמִשֶּׁיִּגְמְרוּ וְיִתְלַשֵּׁם מִן הַקַּרְקַע - אֵינוֹ צָרִיךְ[141] לַחֲזֹר וְלִקְרוֹת לָהֶם שֵׁם. לֹא הִפְרִישָׁן בִּמְחֻבָּר[142] וְלֹא קָרָא לָהֶם שֵׁם[143] וּתְלָשָׁם - הֲרֵי זֶה מַפְרִישָׁם אַחַר שֶׁנִּתְלַשּׁוּ[144]. וְאִם נִטְמְאוּ הַפֵּרוֹת כֻּלָּן - אֵינוֹ מַפְרִישׁ[145] בִּכּוּרִים בְּטֻמְאָה, אֶלָּא מַפְרִישׁ[146] מִן הַטָּהוֹר[147] עַל הַטֻּמְאָה לְכַתְּחִלָּה. וְאִם אֵין לוֹ פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת[148] לְהַפְרִישׁ מֵהֶן - יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵינוֹ מַפְרִישׁ בְּטֻמְאָה; שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין לְאִבּוּד[149]. וְכֵן יֵרָאֶה לִי[150], שֶׁהַבִּכּוּרִים שֶׁנִּטְמְאוּ - אֵינוֹ מַסִּיק בָּהֶן הַתַּנּוּר[151] כִּתְרוּמָה טְמֵאָה[152], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ[153].

133) שם פ"ג מ"א. 134) כלומר, חייב להקדים ולקרוא לפירות שם, בעודם באילן. וראה ב'תוספות' בבבא־בתרא פא, א. וב'תוספות אנשי שם' למשנה שם. 135) כלומר, כשהקרקע והפירות שלו (ראה למעלה הי"ד). 136) שבשלה, ואף אם לא בשלה כל צרכה, כדלהלן. 137) הוא גומא (מין עשב) שבשמות ב, ג (פירוש המשנה לשבת פ"ח מ"ב). וזוהי הפרשת הביכורים במחובר, ראה להלן. 138) שם, פ"ב מ"ד. ופ"ג שם, כדעת חכמים ולא כרבי שמעון. 139) אבל בלי קריאת שם, אין הפירות נעשים ביכורים. 140) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"א: "מה טעמא דרבנין, ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה, בשעת הבאה, פרי (כלומר, צריך שיהא פרי מבושל כל צרכו). הא בשעת הפרשה, אפילו בוסר, אפילו פגין". 141) משנה פ"ג שם, כתנא־קמא ולא כרבי שמעון. 142) שלא קשרן בגמי, כנ"ל. 143) שלא אמר: הרי אלו ביכורים, כנ"ל. 144) ב'ירושלמי' פאה פ"א ה"ה: "הפריש ביכורים מכרי ממורח וכו'" (ומרוח הוא בתלוש. 'קרית מלך'). וכן נראה ממה שכתב רבינו להלן: "נטמאו הפירות כולן, אינו מפריש ביכורים בטומאה", וטומאה אינה אלא בתלוש ולא במחובר (פ"ב מהל' טומאת אוכלין ה"א). וראה בפירוש המשנה ביכורים פ"ב מ"ה. ואין אנו אומרים, שלדעת חכמים החיוב להפריש הוא דוקא במחובר ולא בתלוש, ולדעת רבי שמעון החיוב הוא דוקא בתלוש - אלא שלתנא־קמא החידוש הוא, שאפילו במחובר יכול להפריש, אבל מודים הם שאפשר להפריש גם בתלוש. 145) דבר זה נלמד ממה שאמרו במשנה שם: "תרומת מעשר שוה לביכורים בשתי דרכים וכו' ניטלת מן הטהור על הטמא". משמע שמן הטמא עצמו אינו מפריש (כסף־משנה). וטעמו של דבר, ראה להלן. 146) כן הוא במשנה הנ"ל. 147) מפירות טהורים. 148) טהורים. 149) מעילה י, א. ומנחות עד, א. אבל תרומה ומעשר שני מפרישים מן הטמא על הטמא (פ"ב מהל' תרומות הי"ד־טו, ופ"ג מהל' מעשר שני ה"ג), לפי שאין הפרשתם לאיבוד, שהרי תרומה טמאה ניתנת לכהן ליהנות בה בשעת שריפתה (הל' תרומות, שם), ומעשר שני ניתן לפדיון (הל' מעשר שני, שם), ואילו ביכורים אינם ניתנים להנות, כדלהלן, ואינם נפדים. וראה להלן. 150) ראה להלן. 151) יבמות עג, א. ו'ירושלמי' ביכורים פ"ב ה"א. 152) ראה בהל' תרומות שם, ופי"א שם ה"א. ורוצה לומר: אע"פ שהביכורים כתרומה (שם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פט"ו ה"כ, ולהלן פ"ג ה"א־ה) - לענין זה אינם כתרומה, כדלהלן. 153) ביבמות שם, לא נתבאר הטעם למה אסור לבער ביכורים בטומאה, אם מפני שהוקשו למעשר שני, ואם כן אין זה אלא לדעת חכמים, ולא כרבי שמעון החולק על היקש זה (שם:) או מפני שהם כקדשי המקדש (ביכורים פ"ג מי"ב, כדעת חכמים ולא כרבי יהודה), וקודש אסור לבער בו בטומאה (עי' ביבמות שם), ולפי זה יתכן כי גם לרבי שמעון שאינו מקיש ביכורים למעשר שני (שם), אסור להבעיר ביכורים בטומאה. אבל ב'ירושלמי' שם מפורש: "אמר רבי יהודה, אוף (= אף) בביכורים שנטמאו, דברי הכל (= אסור לבער)", היינו בין לחכמים המקישים ביכורים למעשר שני, ובין לרבי שמעון שאינו מקיש, אסור לבער בהם בטומאה, מפני שהם כקדשי המקדש. ומה שכתב רבינו "יראה לי" אינו על גוף ההלכה אלא על טעמה: "מפני שהן כקדשי מקדש" (כסף־משנה). ו'אור שמח' כתב שיש למחוק המילים "וכן יראה לי".

1 **כ. הַמַּפְרִישׁ[154] בִּכּוּרָיו וְנָמַקוּ[155] אוֹ נִבְזְזוּ[156] אוֹ אָבְדוּ**
2 **אוֹ שֶׁנִּגְנְבוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ[157] - חַיָּב לְהַפְרִישׁ אֲחֵרִים**
3 **תַּחְתֵּיהֶם[158]; שֶׁנֶּאֱמַר[159]: תָּבִיא בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ -**
4 **מְלַמֵּד, שֶׁהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[160] עַד שֶׁיְּבִיאֵם לְהַר**
5 **הַבַּיִת[161].**

154) ביכורים פ"א מ"ח. 155) "כמו נמסו. המק בשרו (זכריה יד, יב), אתם ימקו (ויקרא כו, לט), ואחרים רבים" (פירוש המשנה). ואינו מביא פירות רקובים, למעלה ה"ג. 156) כלומר, נגזלו. וכגירסת המשנה ב'ירושלמי' שנסמך "נבזזו" לנגנבו ואבדו, ועי' 'תוספות יום טוב'. 157) [שאינם ראויים לאכילה (להלן פ"ג ה"ה) והרי הם כתאנים מרוקבות (למעלה שם) ובתמרים שבהרים (למעלה ה"ב), שנתמעטו מן הפסוק (דברים כו, ב) "אשר תביא מארצך" - "מארצך, ולא כל ארצך", כמפורש במנחות פד, ב]. 158) ומביאם ואינו קורא (להלן פ"ד ה"ט). 159) שם, מ"ט. 160) שאם יפסלו מהבאה, חייב להעמיד אחרים תחתיהם, כנ"ל. 161) הר הבית לאו דוקא, אלא הכוונה לעזרה, וכן נראה להלן שם ה"י ('תוספות יום־טוב').

6 **כא. הַמַּפְרִישׁ[162] בִּכּוּרָיו לְהַעֲלוֹתָן בְּיָדוֹ לִירוּשָׁלַיִם -**
7 **לֹא יִשְׁלָחֵם בְּיַד שָׁלִיחַ[163]. וְאִם לִקְּטָן מִתְּחִלָּה עַל**
8 **מְנָת לְשַׁלְּחָם בְּיַד שָׁלִיחַ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְשַׁלְּחָם[164].**

162) 'ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ה, בשם רבי יוחנן. 163) שם: "שכל הביכורים שנראו ליתור (= להתיר אותם באכילה) בקרייה, אינם ניתרים אלא בקרייה", שהרי שליח מביא ואינו קורא (להלן שם סוף ה"ד), וכיון שהפירות הופרשו על דעת להעלותם הוא בעצמו - שוב לא יהיו מותרים באכילה, אלא משיקרא עליהם פרשת ביכורים. 164) שבשעת הפרשתם לא נתחייבו בקריאה.

יום רביעי י' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שהביכורים נותנין אותם לאנשי משמר, ושהם קרויין תרומה. כהן שאכל ביכורים חוץ לירושלים, אחרי שנכנסו לחומה. מאימתי הותרו לכהן. ואם הקריאה מעכבת אכילתן. ביכורים שיצאו חוץ למחיצתן וחזרו. ומה בין אכילת ביכורים לתרומה. שהביכורים טעונין כלי, ושלא יביאם בערבוביא. ואם הכלי הוא לכהן. תורים ובני יונה שמביאין עם הביכורים. ושיתודה עליהם. אם יש לאדם רשות ליתן הביכורים לעבדו בדרך. והסדר של התנופה. אם הביכורים טעונים לינה.

9 **א. הַבִּכּוּרִים נוֹתְנִין [אוֹתָן] לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר[2] וְהֵן**
10 **מְחַלְּקִים אוֹתָן בֵּינֵיהֶן, כְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ[3]. וּכְבָר**
11 **בֵּאַרְנוּ שֶׁהֵן קְרוּיִין תְּרוּמָה. וּלְפִיכָךְ, זָר[4] שֶׁאָכַל**
12 **בִּכּוּרִים בְּכָל מָקוֹם[5] - חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[6]. וְהוּא**
13 **שֶׁיֹּאכְלֵם מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם.**

2) כלומר, לכהנים של המשמר העובד באותה שעה. 3) כלומר, אם באו לחלק ביכורים של כל אחד ואחד בפני עצמם, אבל ביכורים של אחד כנגד ביכורים של שני - אין מחלקים. 4) מי שאינו כהן. 5) כלומר: בעזרה, בירושלים וחוצה להן. 6) כתרומה.

14 **ב. הָיוּ מִקְצָתָן[7] בִּפְנִים[8] וּמִקְצָתָן בַּחוּץ: זֶה שֶׁבִּפְנִים**
15 **- חַיָּבִין עָלָיו[9] מִיתָה, וַהֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ[10] לְכָל דְּבָרָיו;**
16 **וְזֶה שֶׁבַּחוּץ - הֲרֵי הוּא חֻלִּין לְכָל דְּבָרָיו.**

7) של פירות הביכורים. 8) בתוך החומה. 9) זרים האוכלים אותו. אבל כהנים אינם חייבים עליו אלא מלקות. 10) שהרי הם כתרומה ותרומה קרוייה "קודש", ועוד שהרי הם כקדשי המקדש.

17 **ג. כֹּהֵן[11] שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם מֵאַחַר**
18 **שֶׁנִּכְנְסוּ לִפְנִים מִן הַחוֹמָה[12] - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה.**
19 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹמֵר וּתְרוּמַת**
20 **יָדֶךָ; וְהֵם הַבִּכּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמָה.**
21 **וְכֵן[13] אִם אָכְלָן הַכֹּהֵן בִּירוּשָׁלַיִם קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה**
22 **- לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה כְּמִי שֶׁאֲכָלָן בַּחוּץ; לְפִי שֶׁהֵן**
23 **טְעוּנִין הַנָּחָה בָּעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח**
24 **יְיָ אֱלֹהֶיךָ.**

11) ולפי שאין עונשין מן הדין (=מדין קל וחומר) אין לחייבו מלקות מקל וחומר ממעשר שני, אלא מן המפורש בפסוק. 12) שהרי קודם לכן הם כחולין. 13) משנה במכות שם: "האוכל ביכורים עד שלא קרא עליהם וכו' לוקה ארבעים". ובגמרא: "אמר רבי יוחנן זו דברי רבי עקיבא סתימתאה, אבל חכמים אומרים, ביכורים הנחה מעכבת בהן, קריאה אין מעכבת בהן", ולכן שינה רבינו מלשון המשנה וכתב "קודם הנחה בעזרה".

25 **ד. וּמִשֶּׁנִּיחֵם הַמְּבִיאָם בָּעֲזָרָה הֻתְּרוּ לַכֹּהֵן וְאַף עַל**
26 **פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִתְוַדָּה עֲלֵיהֶן, שֶׁאֵין הַקְּרִיאָה מְעַכֶּבֶת**
27 **אֲכִילָתָן. וּבִכּוּרִים שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לִמְחִיצָתָן[14] וְחָזְרוּ[15] -**
28 **מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה[16].**

14) חוץ לירושלים, שהיא מקום אכילתם. 15) אבל בחוץ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אסורים. 16) ואף על פי שביכורים כקדשי מקדש הם, אינם נפסלים ביוצא כשאר קדשים, כיוון שאמרה התורה: "לא תוכל לאכול בשעריך" משמע: "בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין".

ה. אֲכִילַת בִּכּוּרִים - כַּאֲכִילַת תְּרוּמָה לְכָל דְּבָרָיו. יָתֵר בַּבִּכּוּרִים[17]: שֶׁהֵן[18] אֲסוּרִין לְאוֹנֵן, וּטְעוּנִין הֶבְאַת מָקוֹם[19], וְכֹהֵן[20] טָהוֹר שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים טְמֵאִים - לוֹקֶה, כְּשֵׁם[21] שֶׁלּוֹקֶה יִשְׂרָאֵל טָהוֹר שֶׁאָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּתְּרוּמָה[22].

17) על התרומה. 18) הביכורים. 19) שנאמר "ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה'". 20) ביבמות עג: "יש במעשר וביכורים מה שאין כן בתרומה וכו', ואילו אסור לבער מהן בטומאה, ואוכלן בטומאת עצמן (שהאדם טהור והם טמאים) לוקה, מה שאין כן בביכורים, לא קתני, אלמא תני ושייר". וכתב "כהן" לפי שזר האוכל ביכורים טמאים חייב מיתה בידי שמים, כאוכל תרומה טמאה. 21) שהרי הוקשו ביכורים למעשר שני. 22) שאינה אסורה לאונן ואינה טעונה הבאת מקום, וכהן שאכל תרומה טמאה, אינו אלא בעשה וקל וחומר לכהן טמא שאוכל ביכורים טהורים, שהוא לוקה, שהרי גם בתרומה הוא לוקה.

ו. וּמִנַּיִן שֶׁהַבִּכּוּרִים אֲסוּרִין לְאוֹנֵן? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן: וְשָׂמַחְתָּ בְכָל הַטּוֹב; מִכְּלָל שֶׁהוּא חַיָּב לְאָכְלָן בְּשִׂמְחָה[23], לֹא בַּאֲנִינוּת[24]. וְהָאוֹכְלָן בַּאֲנִינוּת - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[25].

23) כן הוא בפסחים לו: אבל ביבמות שם, למדו כן בהיקש ממעשר שני. ואם כן היה לרבינו לומר שלוקה מן התורה, כמו במעשר שני. 24) אפילו אנינות של תורה. 25) כיוון שאין בהם אלא לאו הבא מכלל עשה, שדינו כעשה.

ז. הַבִּכּוּרִים טְעוּנִין כְּלִי, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא. וּמִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְהָבִיא כָּל מִין וָמִין[26] בִּכְלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ[27]; וְאִם הֵבִיאָם בִּכְלִי אֶחָד - יָצָא. וְלֹא יְבִיאֵם בְּעַרְבּוּב[28], אֶלָּא שְׁעוֹרִים מְלֻמָּטָה[29], וְחִטִּים עַל גַּבֵּיהֶן, וְזֵיתִים עַל גַּבֵּיהֶן, וּתְמָרִים עַל גַּבֵּיהֶן, וְרִמּוֹנִים עַל גַּבֵּיהֶן, וּתְאֵנִים לְמַעְלָה מִן הַכֹּל. וְיִהְיֶה דָּבָר אֶחָד מַפְסִיק בֵּין מִין וָמִין, כְּגוֹן הוּצִין[30] וְחֵלֶף[31] אוֹ עָלִין וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. וּמַקִּיף לַתְּאֵנִים אֶשְׁכּוֹלוֹת שֶׁל עֲנָבִים מִבַּחוּץ[32].

26) משבעת המינים שחייבים בביכורים. 27) בתוספתא שם: "מצוה להביאם בשבעה כלים", והיינו כשיש לו ביכורים מכל שבעת המינים. 28) כל המינים יחד. 29) כן הוא בתוספתא. וטעם לסדר זה, שכל הנשמר (=אינו מתקלקל) ניתן למטה, וכל שאינו נשמר ניתן למעלה. 30) עלי דקל. 31) עשב בר, שהיו עושים ממנו מחצלאות. 32) כלומר, בתורת אחד מהמינים (שהרי עדיין לא מנה ענבים).

ח. הֵבִיאָם[33] בִּכְלִי מַתָּכוֹת - נוֹטֵל הַכֹּהֵן הַבִּכּוּרִים וְחוֹזֵר הַכְּלִי לִבְעָלָיו[34]. וְאִם הֵבִיאָם בִּכְלִי עֲרָבָה וְחֵלֶף וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - חֲרֵי הַבִּכּוּרִים וְהַסַּלִּים לַכֹּהֲנִים[35]. וְאִם נִטְמְאוּ[36] הַבִּכּוּרִים[37] - אֵין הַסַּלִּים[38] לַכֹּהֲנִים[39].

33) בביכורים שם משנה ח: "העשירים מביאים ביכוריהם בקלתות (סלים) של כסף וכו', והעניים מביאים אותם בסלי נצרים וכו', והסלים והביכורים ניתנים לכהנים". ובבבא קמא צב. "מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בתר ענייא אזלא עניותא, אמר ליה דתנן, עשירים מביאים ביכוריהם וכו'". וברש"י שם: והעשירים לא היו נותנין קלתותיהן לכהן (כלומר, היו נותנין להם והכהנים היו מחזירים אותם ולא מניחים אותם אצלם), וטעמו של דבר, שסלי כסף וזהב אינם טפלים לביכורים, אבל סלי נצרים בטלים אגב הביכורים. ויש שלמדו כן מן הפסוק "ולקח הכהן הטנא מידך", וטנא הוא סל של נצרים, הרי הכהן נוטל גם את הביכורים וגם את הטנא ואילו בכלי זהב ובכלי כסף לא נאמר כן. וזהו מה שאמרו בספרי שם: "ולקח הכהן הטנא מידך, מיכן אמרו העשירים וכו' ועניים וכו' וסלים ניתנים לכהנים". 34) כיוון שאינו בטל אגב הביכורים, מחמת יקרו. 35) שהסלים בטלים אגב הביכורים. ואף שבפרק ד מהלכות אבל הלכה א כתב רבינו, שהשוו חכמים עשירים לעניים שכולם מביאים בסלים של נצרים - כאן לא תקנו כן, מפני כבוד המקדש (שהביכורים יובאו בסלים יפים). ועוד, שזה שנוטלים הכהנים את הסלים במתנה, כבוד הוא לעניים. 36) בירושלמי ביכורים פרק א הלכה ז: "נטמאו הביכורים, הסלים ניתנים לכהנים, דכתיב: ולקח הכהן הטנא מידך". ונראה שרבינו גרס "אין הסלים ניתנים לכהנים". 37) שהוא נופצם. 38) העשויים מערבה וחלף, שהם לכהנים. 39) שכיוון שאין ביכורים, שהם עיקר, אין נתינת סלים, שהם טפל לביכורים. וביאור דברי הירושלמי הוא כן: "ולקח הכהן הטנא מידך והניחו וגו'" - כשמניחו לפני ה', אז לוקח הוא הטנא, אבל כשנטמאו, שאינו מניף, אין הכהן לוקח הטנא.

ט. כְּשֶׁהָיוּ מְבִיאִין אֶת הַבִּכּוּרִים, הָיוּ מְבִיאִין בְּיָדָם תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה[40]. וְכֵן הָיוּ תּוֹלִין מִצִּדֵּי הַסַّלִּים[41] תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה, כְּדֵי לְעַטֵּר אֶת הַבִּכּוּרִים. אֵלּוּ שֶׁעִם הַסַّלִּים הָיוּ קְרֵבִים עוֹלוֹת[42], וְאֵלּוּ שֶׁבִּידֵיהֶן הָיוּ נִתָּנִין לַכֹּהֲנִים[43].

40) להידור מצוה. 41) ולא היו נותנין אותן על גבי הסלין, שלא ינבלו הביכורים. 42) שהרי נדבת עוף אינה באה אלא עולה. 43) [ואין בזה משום מביא חולין בעזרה, כיוון שאין בהם שום פעולת הקרבה כלל].

י. מִצְוַת עֲשֵׂה[44] לְהִתְוַדּוֹת[45] בַּמִּקְדָּשׁ עַל הַבִּכּוּרִים בְּשָׁעָה שֶׁמְּבִיאָם. מַתְחִיל וְקוֹרֵא: הִגַּדְתִּי[46] הַיּוֹם לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ וְגוֹמֵר. אֲרַמִּי[47] אֹבֵד אָבִי. עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל הַפָּרָשָׁה עַד אֲשֶׁר נָתַתָּ לִּי יְיָ[48]. וְאֵין[49] קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ - בַּלָּשׁוֹן הַזֹּאת[50].

44) שנאמר "ובאת אל הכהן וגו' ואמרת אליו וגו' וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך". 45) היינו להודות לה'. 46) מתחיל מאמצע הפסוק ולא מתחילתו, שמה שכתוב שם: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם", אינו אלא ציווי. 47) דהיינו, שמדלג על הכתוב: "וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך", שאף הוא אינו אלא ציווי. 48) ואינו מסיים הפסוק: "והנחתו לפני ה' אלוקיך וגו'", שאף הוא אינו אלא ציווי. 49) משנה בסוטה לב. "ואלו נאמרים בלשון הקודש, מקרא ביכורים וכו' כיצד (כלומר, היכן לומדים זאת), וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך. ולהלן הוא אומר וענו הלויים וכו', מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש". 50) בגמרא שם לג. למדו זאת בגזירה שווה, נאמר כאן: "וענית ואמרת" ונאמר בברכות וקללות "וענו הלויים ואמרו", ושם למדו עוד בגזירה שווה, נאמר שם "קול רם" ונאמר במתן תורה "משה ידבר והאלוקים יעננו בקול" מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש".

1 **יא. בְּרִאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לִקְרוֹת[51] - קוֹרֵא,**
2 **וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת[52] - מַקְרִין אוֹתוֹ. נִמְנְעוּ**
3 **אֵלּוּ שֶׁאֵין יוֹדְעִין לִקְרוֹת מִלְּהָבִיא[53], כְּדֵי שֶׁלֹּא**
4 **יִכָּלְמוּ. הִתְקִינוּ בֵּית דִּין, שֶׁיִּהְיוּ מַקְרִין אֶת מִי שֶׁהוּא**
5 **יוֹדֵעַ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ.**

51) פרשת ביכורים בלשון הקודש. 52) "מפני שכל בני אדם לא היו יודעים (כלומר: לא כל בני אדם היו יודעים) לשון הקודש. 53) ביכורים.

6 **יב. הַמֵּבִיא אֶת הַבִּכּוּרִים - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לִתְּנֵם**
7 **לְעַבְדּוֹ וּקְרוֹבוֹ בְּכָל הַדֶּרֶךְ[54] עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת.**
8 **הִגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת - נוֹטֵל הַסַּל עַל כְּתֵפוֹ הוּא**
9 **בְּעַצְמוֹ[55], וַאֲפִלּוּ הָיָה מֶלֶךְ גָּדוֹל שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל[56],**
10 **וְנִכְנָס[57] עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָעֲזָרָה, וְקוֹרֵא וְעוֹדֵהוּ הַסַּל עַל**
11 **כְּתֵפוֹ: הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיְ אֱלֹהֶיךָ וְגוֹמֵר[58], וּמוֹרִיד הַסַּל**
12 **מֵעַל כְּתֵפוֹ וְאוֹחֲזוֹ בִּשְׂפָתָיו, וְהַכֹּהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחְתָּיו**
13 **וּמֵנִיף, וְקוֹרֵא[59]: אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה**
14 **וְגוֹמֵר, עַד שֶׁגּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה, וּמַנִּיחוֹ בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ**
15 **בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן, וְיִשְׁתַּחֲוֶה[60]**
16 **וְיֵצֵא. וּמַנַּיִן שֶׁהֵן[61] טְעוּנִין תְּנוּפָה? שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח**
17 **הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ[62] - לְרַבּוֹת אֶת הַבִּכּוּרִים**
18 **לִתְנוּפָה. וּכְשֵׁם שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה, כָּךְ טְעוּנִין קָרְבָּן**
19 **שְׁלָמִים [וָשִׁיר]. שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: וְשָׁמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב,**
20 **וּבְרַגְלִים אוֹמֵר: וְשָׁמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ; מַה שִּׂמְחַת הֶחָג**
21 **- בִּשְׁלָמִים[63], אַף כָּאן - בִּשְׁלָמִים. וְאֵין הַקָּרְבָּן**
22 **מְעַכֵּב.**

54) להקל על משאו, ויכול לקרוא לאחר מכן פרשת ביכורים. שלא אמרו שאם אין לקיחת הביכורים והבאתם על ידי אדם אחד, שאין לקרוא, אלא כשמסר לשליח על מנת שיביאם לעזרה, ומת השליח, שאז אפילו אם יביאם בעצמו, אינו קורא, לפי שהלקיחה וההבאה לא היו על ידי אחד. אבל אם מוסרם לקרובו, לשעה, כדי להקל על משאו, אין זו לקיחה כלל, והרי זו לקיחה והבאה באחד. 55) "לשון התורה הוא, שיהיה אדם בעצמו נושא הביכורים ונותנן ביד הכהן, אמר השם יתברך: ולקח הכהן הטנא מידך". 56) אפילו אגריפס המלך, ופירש רבינו: אגריפס המלך ממלכי בית שני, בעל נפש גדולה ושררה רבה. 57) להר הבית. 58) עד סוף הפסוק: "לתת לנו". 59) הבעלים. 60) שנאמר: "והשתחוית לפני ה' אלוקיך". 61) הביכורים. 62) ולמדו (שם) בגזירה שווה "יד־יד" משלמים. 63) ושיר למדו שם: "נאמר כאן, בכל הטוב, ונאמר להלן והנך להם כשיר עגבים וכו' ומיטיב נגן".

23 **יג. וְאֵימָתַי קוֹרִין בְּשִׁיר עֲלֵיהֶן? מִשֶּׁגִּיעוּ[64] לָעֲזָרָה**
24 **הַלְּוִיִּם הָיוּ[65] מַתְחִילִין וְקוֹרִין: אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי**
25 **דִלִּיתָנִי[66].**

64) מביאי הביכורים. 65) הלויים. 66) מזמור זה אמרוהו הלויים בתורת הודאה לה' על חסדיו, כדרך שאמרוהו בשיר של תודה.

26 **יד. הַבִּכּוּרִים טְעוּנִים לֵינָה. כֵּיצַד? הֵבִיא בִּכּוּרָיו**
27 **לַמִּקְדָּשׁ וְקָרָא וְהִקְרִיב שְׁלָמָיו[67] - לֹא יֵצֵא בְּאוֹתוֹ**
28 **הַיּוֹם מִירוּשָׁלַיִם לַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ, אֶלָּא יָלִין שָׁם וְיַחֲזֹר**
29 **לְמָחָר לְעִירוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ**
30 **- כָּל פִּנּוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה מִן הַמִּקְדָּשׁ לִכְשֶׁתָּבוֹא לוֹ[68]**
31 **לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בַּבֹּקֶר[69]. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁהַבִּכּוּרִים**
32 **טְעוּנִין שִׁבְעָה דְבָרִים: הֲבָאַת מָקוֹם, וּכְלִי, וּקְרִיאָה,**
33 **וְקָרְבָּן, וְשִׁיר, וּתְנוּפָה, וְלִינָה.**

67) אין כוונת רבינו לומר, שאינו חייב בלינה אלא אם הקריב קרבנו, שהרי מפורש בירושלמי שאם לא הביא קרבן, טעון לינה משום הביכורים, אלא כתב סדר הדברים של מביא ביכורים. ולא הזכיר רבינו שיר ותנופה, לפי שאינם חובותיו של מביא הביכורים, אלא שיר בלויים, ותנופה בכהן. וכן לא הזכיר רבינו קרבנות העולה, לפי שאינם חובה, אלא מנהג כדי לעטר את הביכורים. 68) אליו. 69) וזהו בנין־אב לכל הקרבנות, שטעונים לינה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר שהוידוי אינו שוה בכל, ושיש מביא ואינו קורא, ומי הוא. הקונה שני אילנות בתוך שדה חבירו, או המוכר שדהו לפירות. אם צריך לקיחה והבאה כאחת. וזמן הבאת הביכורים. ודין התרומות והחלה והביכורים אם הם נכסי כהן ממש. הביכורים אם אוסרין בכל שהן. וכיצד מעלין אותם לירושלים.

34 **א. כָּל הַמֵּבִיא[2] בִּכּוּרִים טָעוּן קָרְבָּן וְשִׁיר[3] וּתְנוּפָה[4]**
35 **וְלִינָה[5], אֲבָל הַוִּדּוּי אֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל, לְפִי שֶׁיֵּשׁ[6]**
36 **שֶׁחַיָּבִין לְהָבִיא בִּכּוּרִים וְאֵינָן קוֹרִין עֲלֵיהֶם.**

2) המדובר כשכבר הביא בעזרה, ואם כן אין לדבר עוד על "הבאת מקום" (למעלה פ"ג הלכה ה) ועל "טעונין כלי" (שם הלכה ז), שהרי כבר קיימן. 3) שם הלכות יב־יד. 4) ואף ביכוריהם של אשה, טומטום ואנדרוגינוס ביכורים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהן עצמן אינן יכולות להניף, ראה בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טז – קרבנן טעון תנופה על־ידי כהן (מנחות סא: והלכות מעשה הקרבנות שם). 5) למד כן רבינו (שכל הביכורים טעונים הדברים הנ"ל), ממה ששנינו (ביכורים פ"א משנה א): "יש מביאים וקורין, (ויש) מביאין ולא קורין, ויש שאינן מביאין וכו'". הרי שרק לענין קריאה יש חילוק, אבל בשאר דברים שהביכורים טעונים – לא חלקו. 6) משנה שם.

1 **ב. וְאֵלּוּ מְבִיאִין וְלֹא קוֹרִין: הָאִשָּׁה[7] וְהַטֻּמְטוּם[8]**
2 **וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[9], לְפִי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה[10], וְאֵינָן**
3 **יְכוֹלִין לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי יְיָ[11]. וְכֵן**
4 **הָאַפּוֹטְרוֹפִּין[12] וְהָעֶבֶד[13] וְהַשָּׁלִיחַ, לְפִי שֶׁאֵינָן**
5 **יְכוֹלִין לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי יְיָ[14].**

7) שם משנה ה. אבל מביא הבעל מנכסי אשתו וקורא, כדלהלן הלכה ו. 8) "אינו ניכר אם זכר או נקבה" (פירוש המשנה). 9) "מי שיש לו אברי הזרע הידועים לזכר ולנקבה וכו' והוא מסופק" (שם). 10) ראה בפ"ב מהלכות שופר הלכה ב, ובהשגות הראב"ד שם. 11) "לפי שארץ ישראל לא נתחלקה אלא לזכרים וכו' והוא שאמר השם יתברך (במדבר כו, נה) לשמות מטות אבותם ינחלו" (פירוש המשנה). [ואף־על־פי־כן הן מביאות, שלענין הבאה לא נאמר "אשר נתן ה'" אלא (שמות כג, יט) "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך" (ועיין רשב"ם ותוספות בבא בתרא קלו: ד"ה מביא), והפסוק "האדמה אשר נתת לי ה'", אינו מכוון לקרקע שממנה הביא הפירות, שבזה מספיק אם קנה אותה, אלא הכוונה לחלקו בארץ ישראל בכל מקום שהוא. ולפיכך האשה שקנתה קרקע, מביאה ביכורים שזוהי "אדמתך", ואינה קוראה שאין כאן "אשר נתת לי ה'". והקונה שני אילנות בתוך של חבירו, שהדבר ספק אם קנה קרקע או לא, אף־על־פי שיש לו חלק בארץ ישראל, מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר "האדמה אשר נתת לי" "דמיחזי כשיקרא" (בבא בתרא פב.) כלומר, נראה כמשקר, שנראה כאילו אומר על האדמה, שממנה יצאו ישראל כנ"ל]. וראה בתוספות הגרע"א שהביא בשם טורי־אבן למה אינה פטורה גם מהבאה, משום מצות־עשה שהזמן גרמא, עיין שם. 12) משנה שם. והם "הממונים שממנים על היתומים, בין שמינה אותם אבי היתומים או בית־דין" (פירוש המשנה). [והנה במשנה שם חוברו אשה טומטום ואנדרוגינוס בבבא אחת עם אפוטרופסין עבד ושליח, ורבינו חילקם, לפי שאין טעמם שוה: שלוש הראשונות נתמעטו מן "האדמה אשר נתת לי ה'", לפי שאין להם חלק בארץ. ואילו האפוטרופסים והשליח, שיש להם חלק בארץ – לא נתמעטו אלא מ"פרי האדמה אשר נתת לי ה'", שהפרי אינו שלהם, שהרי אינם אלא שלוחים בשביל אחרים, וגם עבד לא נתמעט אלא מ"פרי", שהרי כשישתחרר יהיה גר ויהיה לו חלק בארץ, ראה בהלכה הסמוכה]. 13) [עבד כנעני המביא ביכורים של רבו, ונתמעט מ"פרי" (ראה למעלה). ולהביא מקרקע שלו, לא יתכן, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו, ראה בפ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג. ולדעת הסובר שיש מציאות שלא קנה רבו (קידושין כג:) – מביא הוא ביכורים וקורא, כמו גר, בהלכה הסמוכה]. 14) כלומר, הפירות אינם שלהם, כמבואר למעלה.

6 **ג. הַגֵּר[15] - מֵבִיא וְקוֹרֵא. שֶׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם: אַב הֲמוֹן**
7 **גוֹיִם נְתַתִּיךָ - הֲרֵי הוּא אַב כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁנִּכְנָסִין**
8 **תַּחַת כַּנְפֵי שְׁכִינָה[16]; וּלְאַבְרָהָם הָיְתָה הַשְּׁבוּעָה**
9 **תְּחִלָּה[17] שֶׁיִּירְשׁוּ בָּנָיו אֶת הָאָרֶץ. וְכֵן[18] כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם**
10 **- מְבִיאִין וְקוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עָרֵי מִגְרָשׁ[19].**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"הַגֵּר – מֵבִיא וְקוֹרֵא. שֶׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם: אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ כו'".

בביאור דבריו י"ל שקריית הגר אינה מצד היותו חלק מכלל ישראל כי אם כבן היורש מאביו ובהקדים: בבעלות ישראל על ארץ ישראל ישנם שני ענינים, הבעלות הכללית שכל ארץ ישראל שייכת לכלל ישראל, והבעלות הפרטית שלכל אחד מישראל יש חלק פרטי בארץ השייך לו.

ושני אופני בעלות אלו באו לידי פועל בשני קנינים; הבעלות הכללית באה ע"י כיבוש הארץ ע"י יהושע כו' שעל ידה נקניתה א"י לכלל ישראל, והבעלות הפרטית שנעשית על ידי כל אחד ואחד מישראל שישב והחזיק בחלקו.

שני אופנים אלו בבעלות אינם קשורים זל"ז ואינם מעכבים זה את זה שהרי אין הבעלות הכללית פוגעת בבעלות הפרטית כמו שבעלות המלך אינה שוללת את הבעלות הפרטית של כאו"א מבני המדינה על רכושו הפרטי, אלא שמצד בעלותו של המלך מוטל עליו לשלם מיסים למלך על רכושו ועד שבמקרים מסויימים רשאי המלך ליטול את רכושו.

ולאידך, אין הבעלות הפרטית גורמת (בהכרח) את הבעלות הכללית וכמו לאחר חורבן בית ראשון שאף שבטלה הבעלות הכללית של בנ"י על הארץ ("שאתי כיבוש ומבטל כיבוש"), מ"מ נשארה בעלות היחיד על הקרקע שלו כמ"ש בירמי' "שדות בכסף יקנו וכתוב בספר **וחתום**".

וי"ל ששני אופני הבעלות הנ"ל בהבטחת הקב"ה לאברהם מרומזים בלשונות הפסוקים:

בפסוקים "לזרעך אתן את הארץ הזאת", "לזרעך נתתי את הארץ הזאת" מודגשת הנתינה בשייכות לכלל עם ישראל ובהבטחה "לך אתננה" בה מאריך הכתוב "ראה מן המקום אשר אתה עומד שם צפונה ונגבה וקדמה וימה גו' לך אתננה ולזרעך עד עולם ושמתי את זרעך כעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה. קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה גו'", כי בכתובים אלו מדבר בבעלות הפרטית של כל אחד מישראל ולכן מאריך שנתינת ארץ רחבת ידים כזו מתאימה להבטחה "ושמתי את זרעך כעפר הארץ" ולכן זקוקים ישראל לארץ גדולה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביותר, ובנוסף, הכתוב: "קום התהלך בארץ גו'" משמעו שאברהם יחזיק בארץ בקנין חזקה המתאים לבעלות הפרטית.

זוהי גם משמעות ההבדל, שבפסוקים המדברים בבעלות הכללית נאמר רק "לזרעך" אבל בכתובים המדברים בבעלות הפרטית נאמר "**לך** אתננה ולזרעך עד עולם" בהדגשת הנתינה בפועל לאברהם, כיון שההבטחה לאברהם על הבעלות הכללית היא מצד היותו אבי האומה, וההבטחה על הבעלות הפרטית ניתנה לאברהם מצד היותו ה"אב" של כאו"א מישראל.

לכן, בכתובים המדברים בהבטחת הבעלות הכללית, נאמר רק "לזרעך אתן" (לזרעך נתתי), משא"כ בכתובים המדברים בבעלות הפרטית שניתנה לאברהם בתור "אב" המוריש לבנו נאמר "לך אתננה ולזרעך" כיון שבזה מודגש היחס שבין אב ובן שעל ידו באה הירושה מהאב.

וזהו מה שיכול הגר לקרוא שהוא מצד בן היורש את אביו ולא מצד היותו חלק מעם ישראל.

יין מלכות ספר זרעים סימן כד.

15) שם משנה ד: "אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ולא קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". ובירושלמי שם: "תני בשם רבי יהודה, גר עצמו מביא וקורא. מה טעם, כי אב המון גויים נתתיך, לשעבר היית אב לארם, ועכשיו מכאן ואילך אתה אב להמון גויים. רבי יהושע בן לוי אמר, הלכה כרבי יהודה". וכן פסק רבינו בתשובה (הוצאת פריימן סימן מב). וראה בעיניים למשפט להגר"י אריאלי למכות יט. ובמשנה־למלך. 16) ולכן יכול הוא לומר: "אשר נשבע ה' לאבותינו", ויכול לומר: "לתת לנו", שלעתיד־לבוא יקבלו הגרים חלק בארץ, כמפורש ביחזקאל מז, כב (הגהה במשנה־למלך בשם כפות תמרים). [ומה שהוא אומר: "האדמה אשר נתת לי", כיון שהבטיח הקב"ה, הרי זה כאילו כבר נתן, אבל נשים שלא הבטיח להן, אינן בכלל זה]. 17) כלומר, לפני שנשבע ליצחק וליעקב. ואם כן "נשבעת לאבותינו" הכוונה לאברהם, שהוא אב לגרים, ולא ליצחק וליעקב (שאגת אריה סימן מט). 18) תוספתא ביכורים פ"א הלכה ב, כרבי יוסי. 19) ואף שישראל נתנו לכהנים את ערי המגרש, כיון שנתנו על־פי צווי ה', הרי זה בכלל: "אשר נתת לי ה'" (רדב"ז). וראה בתוספתא כפשוטה שם.

1 **ד. הַקּוֹנֶה[20] שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ [שָׂדֶה] שֶׁל חֲבֵרוֹ -**
2 **מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, לְפִי[21] שֶׁהַדָּבָר סָפֵק אִם יֵשׁ לוֹ**
3 **קַרְקַע אוֹ אֵין לוֹ[22]. וְכֵיצַד עוֹשֶׂה? מַקְדִּישׁ[23] אוֹתָם**
4 **תְּחִלָּה[24] לְבֶדֶק הַבַּיִת[25], מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק חֵלִין וְאֵין**
5 **מַכְנִיסִין חֵלִין לָעֲזָרָה[26], וְהַכֹּהֵן פּוֹדֶה אוֹתָן מִיַּד**
6 **הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ אוֹכְלָן. וּמַפְרִישׁ[27] מֵהֶן תְּרוּמָה**
7 **וּמַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק חֵלִין[28]. וְנוֹתֵן הַמַּעֲשְׂרוֹת[29]**
8 **שֶׁלָּהֶן לַכֹּהֲנִים[30], שֶׁמָּא בְּכוּרִים הֵם וַאֲסוּרִין לְזָרִים[31].**
9 **וְאֵינוֹ מֵבִיא אוֹתָן בְּעַצְמוֹ, אֶלָּא מְשַׁלְּחָן בְּיַד שָׁלִיחַ[32],**
10 **כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּעַכֵּב אוֹתָן[33] הַקְּרִיאָה מִלְּאָכְלָן; שֶׁכֹּל[34]**
11 **שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִקְרִיאָה מִפְּנֵי הַסָּפֵק - הַקְּרִיאָה מְעַכֶּבֶת**
12 **בּוֹ.**

20) ביכורים פ"א משנה ו, כחכמים ולא כרבי מאיר. 21) בבא בתרא פא: 22) ולכן אינו קורא, שהרי אם אין לו קרקע, אינו חייב בביכורים כלל. ושאלו שם פב. "מכדי פסוקי נינהו, ליקרי (כלומר, מה בכך אם יקרא את הפסוקים של פרשת ביכורים). אמר ליה, משום דמיחזי כשיקרא (= נראה כמשקר שאומר "האדמה אשר נתת לי") (וראה למעלה הלכה א). רב משרשיא בריה דרב חייא אמר, דלמא אתי לאפקועי מתרומה ומעשר (יחשוב שהביכורים הם ודאי, ופטורים מתרומה ומעשר, ואין הדבר כן, כדלהלן). אבל צריך עיון: הרי למעשה לא קנה קרקע (משנה שם פא. ופכ"ד מהלכות מכירה הלכה ו), שכיון שהדבר ספק, אמרו: "המוציא מחבירו עליו הראיה" ולמה חייב להביא, הרי אין כאן "ראשית ביכורי אדמתך", ראה במשנה ראשונה שם, ובאור־שמח לפ"ב הלכה יג. 23) שם. 24) קודם שמביא למקדש. 25) וקדושתם מספק, שמא חולין הם. אבל אם ביכורים הם, אינם קודש, שהרי הם ממון כהן, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (פ"ו מהלכות ערכין וחרמין הלכה טז ורדב"ז שם). 26) ראה בפ"ב מהלכות שחיטה הלכה ג, וברשב"ם בבא בתרא שם: ד"ה דילמא. 27) כלומר, מביא הפירות (שם). 28) אבל ביכורים פטורים מתרומות ומעשרות, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה כג, שהפרשת ביכורים קודמת לכל. ואם כן, הם פטורים מכל חיובי התרומות והמעשרות שאחריהם. 29) כלומר, אפילו מעשר שני שהוא תמיד לבעלים, ומעשר ראשון שהוא ללוי. אבל תרומות, פשוט הוא שניתנות לכהנים. 30) בבא בתרא שם, כרבי אלעזר בן עזריה, שמעשר ראשון ניתן מעיקר הדין, אף לכהן. וראה בפ"א מהלכות מעשר, הלכה ד. 31) כנ"ל בפ"ג הלכה א. 32) והשליח אינו קורא, כנ"ל בהלכה ב. 33) את הביכורים. 34) בבא בתרא שם: "קריאה לא מעכבת. ולא (בתמיה), והאמר ר' זירא כל הראוי לבילה, אין בילה מעכבת בו. ושאינו ראוי לבילה (כמו כאן, שאיו קורא מחמת הספק), בילה מעכבת בו".

13 **ה. הִפְרִישׁ[35] בִּכּוּרָיו וּמָכַר שָׂדֵהוּ - מֵבִיא[36] וְאֵינוֹ**
14 **קוֹרֵא; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתָּ לִּי יְיָ[37], שֶׁהֲרֵי**
15 **אֵין לוֹ[38]. וְהַלּוֹקֵחַ[39] אֵינוֹ חַיָּב לְהַפְרִישׁ בִּכּוּרִים**
16 **אֲחֵרִים מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁכְּבָר הִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ הַמּוֹכֵר;**
17 **וְאִם הִפְרִישׁ - מֵבִיא[40] וְאֵינוֹ קוֹרֵא[41]. אֲבָל מִמִּין אַחֵר**
18 **- מַפְרִישׁ וּמֵבִיא וְקוֹרֵא[42].**

35) ביכורים שם, משנה ז, ותוספתא הלכה ג. ובירושלמי שם הלכה ה העמידו משנתנו כשהפריש על דעת למכור שדהו, שמתחילה לא נתחייבו בקריאה. אבל אם מתחילה נתחייבו בקריאה – כיון שנדחו אחר־כך מקריאה אחרי שמכר שדהו, דינם שייריקבו. וראה להלן בהלכות יג־יד. 36) המוכר. 37) כלומר, נתת לי, ועדיין ישנה בידי. וראה למעלה הלכה ב, שעיקר פסוק זה לא על קרקע זו, אלא על חלקו בארץ, ואם־כן צריך לפרש כי גם כאן הכוונה שהוא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נראה כמשקר. וראה בהלכה הקודמת. 38) ואף־על־פי־כן הוא מביא, שכיון נתחייב שוב אינו נפטר. 39) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. ובירושלמי: "מה טעמון דרבינן (שאין השני מביא), הגדתי היום, פעם אחת הוא מגיד ואינו מגיד פעם שניה. הנה הבאתי, פעם אחת הוא מביא ואינו מביא פעם שנית" (כן היא גירסת הגר"א). ופירושו, שהפירות עצמם נפטרו מהבאה שניה, לאחר שהביאו מהם פעם אחת. 40) שהרי למדו כן בירושלמי (ראה למעלה) ממה שנאמר "הגדתי היום", ומתוך זה למד רבינו שלא נתמעטה ההבאה, אלא ההגדה (תוספות אנשי־שם). וכמו כן המביא ביכורים וחזר והביא הוא עצמו ממין אחר – ביכוריו ביכורים, אלא שאינו קורא, כמפורש להלן הלכה יא (תוספתא כפשוטה). וראה בפירוש המשנה ובתוספות הגרע"א. 41) אף־על־פי שהמוכר לא קרא, כנ"ל, ואם כן עדיין לא קראו על פירות שזה זו כלל, מכל־מקום אינו קורא שאינו יכול לומר: "הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה", לפי שאינם ראשית, כדלהלן בהלכה ט. וראה ברדב"ז. 42) שביכורי מין אחד, שהביא המוכר, אינם פוטרים את המין השני מהפרשת ביכורים.

1 **ו. הַמּוֹכֵר[43] שָׂדֵהוּ לְפֵרוֹת[44] - הַלּוֹקֵחַ מֵבִיא וְאֵינוֹ**
2 **קוֹרֵא; שֶׁקִּנְיַן פֵּרוֹת אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף[45]. אֲבָל[46] מֵבִיא**
3 **אָדָם מִנִּכְסֵי אִשְׁתּוֹ[47] בְּכּוּרִים וְקוֹרֵא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
4 **לוֹ גּוּף הַקַּרְקַע; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר נָתַן לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ**
5 **וּלְבֵיתֶךָ[48]. אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר[49] אִשְׁתּוֹ אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ**
6 **וְהוּא בַּדֶּרֶךְ[50] - מֵבִיא וְקוֹרֵא[51].**

43) גיטין מז: כריש לקיש ולא כרבי יוחנן, כיון שרבא אומר שם מח. "קרא ומתניתא מסייעי ליה לריש לקיש וכו'" (רדב"ז). 44) בזמן שאין היובל נוהג. ופירש שאינו מוכר אלא לפירות, אבל אם מכר סתם, כוונתו גם לגוף השדה. וראה בהלכה הסמוכה. 45) ולפיכך אינו קורא, שאינו יכול לומר "האדמה אשר נתת לי" [שהרי הקב"ה נתן גם קנין הגוף, אבל לענין הבאה, שלא נאמר אלא "ביכורי אדמתך", כיון שיש לו קנין פירות הרי הוא מביא. ועיין תוספות בבא בתרא קלו: ד"ה מביא. אלא שצ"ע הרי הפסוק הזה (= האדמה אשר נתת לי ה'") אינו מכוון לקרקע זו שממנה יצאו הפירות, אלא לחלקו בארץ ישראל, ראה למעלה הלכה ב]. 46) ברייתא שם. 47) נכסי מלוג, שאין לו בהם אלא פירות. וראה בפי"ב מהלכות אישות הלכה ג. 48) ואף־על־פי שאין אכילת הפירות שאוכל הבעל אלא מדבריהם (כנ"ל שם), מכל־מקום כיון שכך היתה דרכם של דורות הראשונים, לתת מהר ומתן (בראשית רבה פרשה פ), לכן חידשה התורה שמביא וקורא (מאירי לגיטין עמ' 205). ועיין תוספות שם ד"ה ולביתך. 49) ברייתא שם. 50) שכבר יצא מביתו כדי לעלות לירושלים, ודוקא בכהאי־גוונא שהוא בדרך, כדלהלן. 51) שהרי יש לו גם גוף הקרקע. והחידוש בזה, אמרו בגיטין שם: "סלקא דעתך אמינא, ליגזור משום דרבי יוסי בר חנינא דאמר וכו', בדרך ושגרן ביד שליח ומת שליח בדרך (ולכן נקט רבינו למעלה: "והוא בדרך") מביא ואינו קורא (ראה להלן הלכה ח) וכו', קא משמע לן". כלומר: כיון שבשעת לקיחה מן הבית היו לו רק פירות, ולאחר מיתת אשתו יש לו גם גוף הקרקע, היה מקום לטעות שאין זה "לקיחה והבאה כאחת". ואף־על־פי שדעת רבינו, שירושת הבעל אינה אלא מדבריהם (פ"ו מהלכות נחלות הלכה ח, והלכות אישות שם), מכל־מקום קורא, שכיון שתיקנו חכמים ירושת האשה לבעל, מדין "הפקר בית־דין הפקר", הרי היא שלו מן התורה. ש"הפקר בית־דין הפקר", הוא דין תורה. וראה באבני־מילואים להלכות קידושין סימן כח את לג.

7 **ז. הַמּוֹכֵר[52] שָׂדֵהוּ[53] אוֹ שֶׁמָּכַר[54] אִילָנוֹת וְקַרְקָעָן[55]**
8 **בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְקוֹרֵא בְּיוֹבֵל**
9 **רִאשׁוֹן בִּלְבַד[56], שֶׁעֲדַיִן לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ שֶׁל מוֹכֵר**
10 **שֶׁתֶּחֱזֹר לוֹ הַקַּרְקַע[57]. אֲבָל אִם חָזַר וּמְכָרָהּ בְּיוֹבֵל**
11 **שֵׁנִי[58] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא[59]; שֶׁהֲרֵי סָמְכָה**
12 **דַעְתּוֹ[60] שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא הַפֵּרוֹת, וְקִנְיַן פֵּרוֹת אֵינוֹ כְּקִנְיַן**
13 **הַגּוּף[61].**

52) גיטין שם. 53) סתם, שאז הכוונה בין לקרקע ובין לפירות. וראה בהלכה הקודמת. 54) שם מח. 55) כלומר, מכר אילן אחר או שני אילנות, ופירש שהוא מוכר גם הקרקע עמהם. 56) שם, כרב חסדא. 57) כיון שלא הורגלו עדיין להחזיר השדות ביובל, ולכן מכר לו גם את גוף הקרקע, אלא שהתורה הפקיעה את השדה מן הלוקח והחזירתו למוכר. וראה בפי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה א. 58) שכבר הורגלו להחזיר שדותיהם ביובל הראשון. 59) שם, כריש לקיש ולא כרבי יוחנן. 60) של המוכר. 61) כבהלכה הקודמת.

14 **ח. הִפְרִישׁ[62] בְּכּוּרָיו וְחָלָה וַהֲרֵי הוּא מְסֻכָּן[63] - זֶה**
15 **שֶׁרָאוּי לְיָרְשׁוֹ מֵבִיא[64] וְאֵינוֹ קוֹרֵא[65]. הִפְרִישׁ[66]**
16 **בְּכּוּרָיו וְשִׁלְּחָן בְּיַד אַחֵר, וּמֵת הַשָּׁלִיחַ בַּדֶּרֶךְ, אַף עַל**
17 **פִּי שֶׁחָזַר הוּא[67] וְהֵבִיאָן - אֵינוֹ קוֹרֵא; שֶׁנֶּאֱמַר:**
18 **וְלָקַחְתָּ וּבָאתָ - עַד שֶׁתְּהֵיֶה לְקִיחָה[68] וַהֲבָאָה כְּאַחַת.**

62) ירושלמי ביכורים פ"א הלכה ה, בשם רבי יוחנן. 63) לפנינו בירושלמי: "חולה או מסוכן". ורבינו גרס: "חולה ומסוכן" (כסף־משנה). 64) שמן הסתם רצונו שיהא הקרוב הראוי ליורשו, שלוחו להבאת הביכורים. ולכן סמך רבינו דין זה לדין שליח דלהלן. אבל אם חלה והוא אינו מסוכן, אין להביא ביכוריו עד שיעשה שליח במפורש. 65) כדין שליח הנזכר למעלה בהלכה ב. והשמיענו בזה שאף־על־פי שאם מת המשלח אחר ההפרשה, מביא היורש וקורא, שהם שלו – כל זמן שלא מת, אף־על־פי שהוא מסוכן, אינו אלא כשליח (ירושלמי שם). ואם מת החולה אחר שיצא השליח, גם כן אינו קורא, שהרי הלקיחה היא בתורת שליח, וההבאה בתורת בעלים שהרי הוא יורשו, ואין זה "לקיחה והבאה כאחת", כדלהלן. 66) מימרא של ר' יוסי בר חנינא בגיטין מז: 67) כלומר, המשלח, בעל הפירות. 68) כלומר, לקיחה מן הבית. כרבינו תם שם, בתוס' ד"ה בצרן ולא כרשב"ם.

19 **ט. הִפְרִישׁ[69] בְּכּוּרָיו וְאָבְדוּ[70] קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת,**

וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן[71] - מֵבִיא הַשְּׁנִיִּים וְאֵינוֹ קוֹרֵא; לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: אֶת רֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה, לְפִי שֶׁאֵינָן רֵאשִׁית. וְאֵלּוּ הַשְּׁנִיִּים - אֵין חַיָּבִים עֲלֵיהֶן חֹמֶשׁ כְּבִכּוּרִים[72].

69) ביכורים פ"א משנה ח. 70) או נמקו או נבזזו וכיוצא בזה, למעלה פ"ב הלכה כ, וקיצר רבינו כאן (המגיה על גליון רבינו). וראה ב'תוספות יום־טוב' שם. 71) כיון שהוא חייב באחריותם, כנ"ל שם. 72) שדינם כתרומה (למעלה פ"ג הלכה ה), והאוכל תרומה בשוגג מוסיף חומש (פ"ו מהלכות תרומות הלכה ו). כן הוא במשנה שם, ועיין שם ברע"ב.

י. הֵבִיא[73] בִּכּוּרָיו וְנִטְמְאוּ בָּעַזָּרָה[74] - נוֹפְצָם[75] שָׁם וְאֵינוֹ קוֹרֵא[76].

73) ביכורים שם. 74) ששוב אינו חייב באחריותם, למעלה פרק ב שם, עיין שם. 75) [כלומר מריקם מן הסל, שבאופן זה שנטמאו – אין הסל לכהנים (למעלה פרק ג הלכה ח). ונראה שלאחר כן הם נשרפים, כדין תרומה וקדשים שנטמאו (שבת כה.) אלא שאסור ליהנות מהם בשעת שריפה, לפי שדינם כקדשי שמים, כמפורש למעלה שם הלכה ג (משנה ראשונה). והראב"ד (למעלה שם), סובר שאף באופן זה הכל ניתן לכהנים, ולכן הוכרח לפרש כאן "נופצם" – "יניחו עד שירקבו או עד שיתמסמסו". ועיין ר"י קורקוס]. 76) שאין קריאה אלא בשעת שמחה (להלן הלכה יג), וכיון שנטמאו אין כאן שמחה (הר"ש שם).

יא. הֵבִיא[77] בִּכּוּרָיו מֵאֶחָד מִן הַמִּינִים[78] וְקָרָא, וְחָזַר וְהֵבִיא בִּכּוּרִים מִמִּין אַחֵר - אֵינוֹ קוֹרֵא עֲלֵיהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: הִגַּדְתִּי הַיּוֹם - פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה הוּא מַגִּיד, וְלֹא שְׁתַּיִם[79].

77) שם סוף משנה ט. 78) כלומר, משבעת המינים. 79) ירושלמי שם ה"ז. וראה בתוספתא פ"א ה"ד ובתוספתא כפשוטה שם.

יב. הִפְרִישׁ[80] בִּכּוּרָיו[81] וְיָבֵשׁ הַמַּעְיָן[82] אוֹ שֶׁנִּקְצַץ הָאִילָן[83] - מֵבִיא[84] וְאֵינוֹ קוֹרֵא; לְפִי שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע[85], שֶׁהֲרֵי אָבְדָה[86].

80) שם מ"ו, כחכמים ולא כרבי יהודה. ואע"פ שבברכות מ. העמיד סתם משנה כרבי יהודה – סמך רבינו על משנתנו כאן, שרבי יהודה יחיד הוא כנגד רבים. (והרי זה כסתם ואחר־כך מחלוקת, שאין הלכה כסתם). וראה בתוספות ר"י שירליאו ובתוספות הרא"ש ובשיטה־מקובצת לברכות שם, שפסקו כרבי יהודה. 81) בירושלמי שם הלכה ה, העמידו משנתנו שיבש המעיין קודם שהפריש ביכוריו, שאם לא כן, הרי כבר נראו לקריאה. וכיון שכן, נדחו וירקבו (ראה ב"משנה ראשונה" שם). וראה בהלכה הסמוכה. 82) "שממנו היה משקה שדהו" (פירוש המשנה). 83) שממנו הביא ביכוריו. 84) כיון שבשעת ההפרשה, היתה לו קרקע. וראה למעלה הלכה ה ובפ"ב הלכה יד. 85) לפי זה אמרו בברכות שם שלענין ברכות, אם ברך על פרי העץ "בורא פרי האדמה" – לא יצא. וזה מתאים לנוסחא בדברי רבינו פ"ח מהלכות ברכות ה"י, ועיין שם בכסף־משנה. 86) כלומר, הקרקע. שאינה קרויה קרקע אלא־אם־כן יש לה מעיין המשקה ואילנות גדלים בה. ולכן אינו יכול לומר: "אשר נתת לי ה'", כמבואר למעלה בה"ה, עי' שם. ועיין ברש"י לברכות שם.

יג. הַמֵּבִיא[87] בִּכּוּרִים מֵאַחַר חַג הַסֻּכּוֹת וְעַד חֲנֻכָּה[88], אַף עַל פִּי שֶׁהִפְרִישָׁן קֹדֶם הֶחָג[89] - מֵבִיא[90] וְאֵינוֹ קוֹרֵא. שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב; וְאֵין[91] קְרִיאָה אֶלָּא בִּשְׁעַת שִׂמְחָה - מֵחַג הַשָּׁבוּעוֹת[92] עַד סוֹף הֶחָג[93]. וּשְׁאָר הַמְּבִיאִין חוּץ מֵאֵלּוּ[94] - מְבִיאִין וְקוֹרִין.

87) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יהודה בן בתירא. 88) שהרי לאחר חנוכה אין מביאין ביכורים, כנ"ל. 89) חג הסוכות שאז הוא זמן קריאה. 90) ואף־על־פי שבמכות יח: אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא, הפריש ביכורים קודם לחג ועבר עליהן החג, ירקבו, כיון שהיו ראויים לקריאה ונדחו, וכרבי זירא, שכל שאינו ראוי לבילה, בילה מעכבת בו. ואם כן, מדוע כתב רבינו כאן שמביא. ונראה, שסמך רבינו על מה שאמרו בגיטין מז: (כתבו רבינו למעלה בהלכה ח), שאם הפריש ביכורים ושלחן ביד אחר ומת וחזר הוא והביאן, שאינו קורא, ולא חילקו בין הפריש על דעת לשלחן, לבין הפריש שלא על דעת לשלחן, שאז כבר נראו הביכורים לקריאה, הרי שהגמרא שם אינה סוברת כהגמרא במכות שם (כסף־משנה). וראה למעלה הלכה ה וההלכה הקודמת. 91) ספרי לפרשת כי־תבוא. וכן הוא בפסחים לו: ובירושלמי ביכורים פ"א סוף הלכה ז: "אמר רבי יונתן תני רבי שמעון בן יוחאי כן, "ואמרת", "ושמחת", הוי אומר (וידוי ביכורים) על השמחה". וראה באור־שמח. 92) שמתחילין להביא בו ביכורים, ונאמר בהם: "ושמחת בכל הטוב". 93) חג הסוכות, שנאמר בו: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם". וראה בפירוש המשנה. 94) שהזכרנו בפרק זה. וראה למעלה פ"ב סוף הלכה יג.

יד. הַבִּכּוּרִים[95] וְהַתְּרוּמוֹת[96] וְהַחַלָּה[97] וְהַקֶּרֶן וְהַחֹמֶשׁ[98] וּמַתְּנוֹת בְּהֵמָה[99] הֵם נִכְסֵי כֹהֵן. יֵשׁ לוֹ[100] לִקְנוֹת מֵהֶן עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה טְמֵאָה[101], וּבַעַל חוֹב נוֹטְלָן בְּחוֹבוֹ, וְהָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, וְקוֹנֶה בָּהֶן סֵפֶר תּוֹרָה[102].

95) ביכורים פ"ב משנה א. 96) תרומה גדולה ותרומת מעשר. 97) חלה פ"א משנה ט. 98) שמשלם זר האוכל תרומות בשגגה, שדינם כתרומה (פ"י מהלכות תרומות הלכה טו) – חולין קלא. 99) הם זרוע ולחיים וקיבה (שם). 100) ביכורים פ"ג משנה יב. 101) מה־שאין־כן במעשר שני, שהוא ממון גבוה, כנ"ל בפ"ג מהלכות מעשר שני הלכות י־יז. 102) כלומר: לא רק עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאפשר למכרם שוב ולקנות בדמיהם צרכי אכילה, מותר לקנות בהם, אלא אפילו ספר תורה שאסור למכור אותו (פ"י מהלכות ספר תורה הלכה ב), בכל זאת מותר לקנותו (מעשה רוקח).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טו. אַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים וְהַתְּרוּמוֹת אָסוּר[103] לְהֵאָכֵל לְזָרִים[104], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה[105] כִּתְרוּמָה[106], אִם נִתְעָרְבוּ[107] בְּחֻלִּין בִּירוּשָׁלַיִם - אֲסוּרִין בְּכָל שֶׁהֵן[108] בְּמִינָם[109], כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[110]. מִפְּנֵי[111] שֶׁהוּא מְקוֹם אֲכִילָתָן[112], עֲשָׂאוּם[113] כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[114]; וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים אֲסוּרִים לְזָרִים אַף בִּירוּשָׁלַיִם[115] - הֲרֵי הֵן אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן[116]. אֲפִלּוּ זֶרַע הַבִּכּוּרִים[117] אַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - הֲרֵי הַגִּדּוּלִין אֲסוּרִין, וְאוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן אִם נִתְעָרְבוּ[118] בִּירוּשָׁלַיִם[119]; אֲבָל הַזּוֹרֵעַ בִּכּוּרִים קֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין[120].

103) צ"ל: אסורים. 104) ביכורים פ"ב משנה א, וראה להלן. 105) שם. וראה בפט"ו מהלכות תרומות הלכות כ-כא. 106) [שעיקר דין "אחד ומאה" נלמד מתרומה, שנאמר בה (במדבר יח, כט) "את מקדשו ממנו", ומזה למדו חז"ל (ירושלמי תרומות פ"ד הלכה ו) "דבר שאתה מרים ממנו, אם נפל לתוכו מקדשו"]. 107) שם, משנה ב, כחכמים ולא כרבי שמעון. 108) כלומר: לזרים אסורים באכילה, כביכורים, וכהנים חייבים לאכלם בקדושה (רדב"ז). 109) שהרי מין בשאינו מינו בטל, אפילו אם הוא דבר שיש לו מתירין, כמו שכתב בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה י (כסף-משנה). 110) ראה בפ"ו מהלכות מעשר שני הלכות יד-טו, ובהערות. 111) ירושלמי שם. 112) כלומר, לכהנים. 113) חכמים. 114) "שאפילו אחד בכמה אלפים אינו בטל" (הלכות מאכלות אסורות שם, הלכה י). כיון שלגבי כהנים, שיכולים לאכלם בקדושה, הם דבר שיש לו מתירין. 115) כנ"ל בפ"ב הלכה א. כלומר, ואם כן הרי הם דבר שאין לו מתירין, והיה להם להתבטל בתערובת. 116) כיון שהם מותרים לכהן, כנ"ל. וראה בפירוש המשנה שם. 117) במשנת ביכורים שם: וגידוליהן (של המעשר והביכורים) אסורים מלאכול בירושלים וכו'. ובתרומות פ"ט משנה ד "והביכורים גידוליהן חולין". והקשו בירושלמי ביכורים שם ממשנה זו על משנת ביכורים הנ"ל, ותירצו: "הן דתימר (= מה שאמרו) גידוליהן אסורים, איסור מחיצה (שזרעם בתוך מחיצת ירושלים), והן דתימר גידוליהן מותרים, היתר זרות" (שזרעם מחוץ לחומה). 118) במשנה שם: "וגידוליהן אסורים מלאכול בירושלים וכו' הרי אלו במעשר וביכורים, מה-שאין-כן בתרומה". (ותמה על זה ה'תוספות יום-טוב', שהרי גם תרומה גידוליה אסורים (פי"א מהלכות תרומות הלכה כא). וראה בתוספות חדשים שכתב, שליישב תמיהה זו פירשוה (הר"מ) והרע"ב שם בזרע תערובתם, שבאופן זה גידולי תרומה מותרים (הלכות תרומות שם הכ"ב "והמדומע וכו' גידוליהן מותרין"). וכאן פירשה רבינו להיפך: בגידולין שנתערבו. וסובר רבינו שכשם שלא אסרו גידולי גידולין (הלכות תרומות שם) וכשם שלא אסרו גידולי תערובת תרומה, כמו"כ לא אסרו תערובת גידולים). 119) כנ"ל. 120) משנה בתרומות שם. שאע"פ שבתרומה גזרו חכמים משום תרומה טמאה ביד כהן, שמא ישהה אותה לזרעה, ויבוא לאכלה (הלכות תרומות שם הכ"א) — בביכורים שאינם שכיחים כל כך, שהרי אינם נוהגים אלא בשבעת המינים, לא גזרו (רע"ב בתרומות שם). וראה בפ"ו מהלכות מעשר שני הלכה טו.

טז. כֵּיצַד[121] מַעֲלִין אֶת הַבִּכּוּרִים? כָּל הָעֲיָרוֹת שֶׁבַּמַּעֲמָד[122] מִתְכַּנְּסוֹת לְעִירוֹ שֶׁל מַעֲמָד, כְּדֵי[123] שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יְחִידִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּרֹב עָם הַדְּרַת מֶלֶךְ. וּבָאִים וְלָנִים בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר. וְלֹא יִכָּנְסוּ[124] לַבָּתִּים, מִפְּנֵי אֹהֶל הַטֻּמְאָה[125]. וּבַשַּׁחַר הַמְמַנֶּה אוֹמֵר: קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ[126]. וְהַשּׁוֹר[127] הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם, וְקַרְנָיו מְצֻפִּין זָהָב, וַעֲטָרָה שֶׁל זַיִת בְּרֹאשׁוֹ, לְהוֹדִיעַ[128] שֶׁהַבִּכּוּרִים מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין[129]. וְהֶחָלִיל מַכֶּה לִפְנֵיהֶם, עַד שֶׁהֵם מַגִּיעִין קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם. וְהֵם הוֹלְכִין בְּכָל הַדֶּרֶךְ וְקוֹרִין: שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ[130]. וְלֹא הָיוּ[131] מְהַלְּכִין בַּיּוֹם[132] אֶלָּא שְׁתֵּי יָדוֹת[133] בִּלְבַד. הִגִּיעוּ קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, שָׁלְחוּ לִפְנֵיהֶם שְׁלוּחִין לְהוֹדִיעַ לְאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, וְעִטְּרוּ אֶת בְּכוּרֵיהֶם וּפִרְכְּסוּ[134] אוֹתָן. וְאִם הָיָה לָהֶם לַח וְיָבֵשׁ - מַרְאִין אֶת הַלַּח[135] מִלְּמַעְלָה. וְהַפַּחוֹת[136] וְהַסְּגָנִים[137] וְהַגִּזְבָּרִים[138] יוֹצְאִין לְקָרָאתָן מִירוּשָׁלַיִם. לְפִי הַבָּאִים[139] הֵם יוֹצְאִין. אִם בָּאוּ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה - יוֹצְאִין לְקָרָאתָן רַבִּים, וְאִם מְעַט - מְעַט. וּמִשֶּׁיִּכָּנְסוּ[140] כֻּלָּן בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם יַתְחִילוּ לִקְרוֹת: עִמְּדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָיִם.

121) ביכורים פ"ג משנה ב, ותוספתא שם פ"ב הלכה ח. 122) ראה להלן בפ"ו מהלכות כלי המקדש ה"א. 123) תוספתא שם. 124) משנה שם. 125) ירושלמי ותוספתא שם. כלומר, שלא יטמאו על-ידי שיהיו עם מת תחת אהל אחד, ולא יוכלו להכנס לעזרה. ועוד, שיטמאו הביכורים. 126) כ"ה בירמיה לא, ה. במשנה: "אל בית ה' אלהינו". ובמלא"ש שם, תיקן לפי המקרא. 127) שם מ"ג. 128) ירושלמי שם. 129) "ולפי שאין באילנות נאה כמו הזית, היו עושין העטרה מענפי הזית לבד" (פירוש המשנה). 130) ירושלמי שם הלכה ב. 131) תוספתא שם. 132) בתוספתא שם "כל היום". 133) כלומר, שני שלישי היום. וראה בתוספתא כפשוטה. 134) ראה למעלה בפ"ג הלכה ט. 135) ובירושלמי: תני, מי שהיו לו ביכורים גרוגרות, היה מעטרו תאנים. וצמוקים, היה מעטרן ענבים. וטעמו של דבר, שהלח נאה ומהודר יותר מן היבש. וראה למעלה בפ"ב הלכה ה. 136) סגני הכהנים. וראה בירמיהו נא, כג. 137) סגני הלויים (תוס' יו"ט). 138) הם הממונים על עסקי ההקדש ועל נכסיו (פירוש המשנה). 139) במשנה: "לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים". ובירושלמי: "וכי יש קטן גדול בישראל (כן גורס הגר"א), אלא וכו' לפי רוב הנכנסים, היו יוצאין". 140) ירושלמי שם הלכה ב.

יז. כָּל בַּעֲלֵי[141] אֻמָּנִיּוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹמְדִין מִפְּנֵיהֶם[142] וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָן: אַחֵינוּ, אַנְשֵׁי מְקוֹם

פִּלּוּנִי, בּוֹאֲכֶם בְּשָׁלוֹם. וְהֵם מְהַלְּכִין בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם וְהֶחָלִיל[143] מַכֶּה לִפְנֵיהֶם, עַד שֶׁהֵם מַגִּיעִים לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, נוֹטֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד[144] סַלּוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְאוֹמְרִין[145]: הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ וְכוּ' עַד כֹּל הַנְּשָׁמָה[146] תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ. וְהֵם מְהַלְּכִים בְּהַר הַבַּיִת וְקוֹרְאִין, עַד שֶׁמַּגִּיעִין לָעֲזָרָה. הִגִּיעוּ לָעֲזָרָה, דִּבְּרוּ הַלְוִיִּם[147] בְּשִׁיר: אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי וְגוֹמֵר.

141) משנה שם. 142) בקידושין לג. "בא וראה כמה חביבה מצוה (של הבאת ביכורים) בשעתה, שהרי מפניהם (של מביאי הביכורים) עומדים, מפני תלמידי חכמים אינם עומדים" (בשעה שהם עוסקין במלאכתם – פ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה ב). 143) שם, משנה ד. 144) אפילו היה מלך, למעלה בפ"ג הלכה יב. 145) ירושלמי שם. 146) כלומר, ו"כל הנשמה וכו'" בכלל. אבל בירושלמי שם אמרו: "בעזרה היו אומרים כל הנשמה". 147) ראה למעלה שם הלכה יג.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שמצות־עשה להפריש חלה מן העיסה וליתנה לכהן, ואם יש לה שיעור. עיסה שנטמאה בשוגג או באונס. ופירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ או להיפך. שלשה דינין לחלה בשלש ארצות. ואם היה כהן קטן בחוצה לארץ ורצה להפריש חלה. המפריש חלה מה מברך. ואם הערומה מברכת ומפרשת חלה, ואם הנדה מברכת ומפרשת חלה בחוצה לארץ. אם היא מדמעת. ואם רצה לאכול תחילה ואח"כ יפריש. והדברים שחלה ותרומה שוים בהם.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה מִן הָעִסָּה[2] לַכֹּהֵן[3], שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית עֲרִסֹּתֵיכֶם[4] חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה. וְרֵאשִׁית זוֹ אֵין לָהּ שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה[5]. אֲפִלּוּ הִפְרִישׁ כִּשְׁעוֹרָה[6] - פָּטַר אֶת הָעִסָּה. וְהָעוֹשֶׂה[7] כָּל עִסָּתוֹ חַלָּה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, עַד שֶׁיְּשַׁיֵּר מִקְצָתוֹ[8].

2) של חמשת מיני דגן (להלן פ"ו ה"ב). 3) על מנת לתתה לכהן. וההפרשה והנתינה מצוה אחת הן, כמו שכתב רבינו ב'ספר המצוות' כלל יב (עיי"ש עמוד מד הערה א). ולדעת הרמב"ן שם, הן שתי מצוות. 4) ראה בפ"ג מהל' תרומות ה"א, שגם שם למדו כן ממה שנאמר "ראשית דגנך". 5) 'ספרי' לפרשת שלח. ושם למדו כן מתרומה גדולה. 6) בתרומה גדולה, כתב רבינו "חיטה" (שם). 7) חלה פ"א מ"ט. 8) ב'ירושלמי' שם: "מניין שלא עשה כלום עד שישייר מקצת, תלמוד־לומר: מראשית, ולא כל ראשית", וראה בהל' תרומות שם ה"ה. ובענין ביכורים כתב רבינו (למעלה פ"ב הי"ז), שעושה אדם כל שדהו, ולמדו כן ממה שנאמר "וראשית כל בכורי כל", וראה שם הערה קכב.

ב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁמַּפְרִישִׁין אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[9] מִן הָעִסָּה, כְּדֵי[10] שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי מַתָּנָה לַכֹּהֵן; שֶׁנֶּאֱמַר[11]: תִּתֶּן לוֹ[12] - תֵּן לוֹ דָּבָר הָרָאוּי לִתְּנוֹ מַתָּנָה. וְהַנַּחְתּוֹם הָעוֹשֶׂה לְמִכֹּר בַּשּׁוּק - מַפְרִישׁ אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים; לְפִי שֶׁעִסָּתוֹ מְרֻבָּה[13], יֵשׁ בְּשִׁעוּר זֶה כְּדֵי מַתָּנָה.

9) שם, פ"ב מ"ז. 10) ב'ירושלמי' שם, ובתוספתא שם פ"א ה"ז: "בעל הבית עיסתו מעוטה, ואין בה כדי מתנה לכהן (אלא־אם־כן יפריש אחד מכ"ד), נחתום עיסתו מרובה, ויש בה כדי מתנה לכהן (אפילו אם מפריש רק אחד ממ"ח)". וטעם זה הוא לחכמים, אבל לרבי יהודה אמרו שם טעם אחר. וראה בפירוש המשנה, וב'תוספתא כפשוטה' שם. 11) 'ספרי' פרשת שלח. 12) ב'ספרי' שם: "מראשית עריסותיכם תתנו לה'". 13) ראה בש"ך סי' שכב ס"א ס"ק ב.

ג. הָעוֹשֶׂה[14] עִסָּה לְמִשְׁתֵּה בְּנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְרֻבָּה[15] - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה; שֶׁלֹּא לְחַלֵּק[16] בְּעִסַּת בַּעַל הַבַּיִת. וְהַנַּחְתּוֹם שֶׁעָשָׂה עִסָּה קְטַנָּה[17] - אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה; שֶׁלֹּא לְחַלֵּק[18] בְּעִסַּת הַנַּחְתּוֹם.

14) משנה, שם. 15) ויש באחד ממ"ח, כדי מתנה. 16) 'ירושלמי' שם. 17) במשנה: וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק. 18) 'ירושלמי' שם לגירסת הגר"א. וראה ברידב"ז.

ד. נִטְמֵאת[19] הָעִסָּה[20] בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּאֹנֶס - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה[21]. וְאִם טִמְּאָהּ בְּזָדוֹן - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה חוֹטֵא נִשְׂכָּר[22]. וְחַלָּה טְמֵאָה [מוּתֶּרֶת] (לַכֹּהֵן) לְהַסָּקָה, כִּתְרוּמָה טְמֵאָה[23].

19) משנה, שם. 20) של בעל הבית. 21) כיון שאינה ראויה לאכילה לכהן, אלא להסיק בה בלבד, כדלהלן - הקילו בשיעורה. 22) "פירוש, שלא ירויח החוטא שטימאה, ויוציא פחות ממה שהיה מוציא אילו לא עבר וטימאה" (פירוש המשנה). 23) ראה בפי"א מהל' תרומות ה"א, וחלה נקראת תרומה (להלן הי"ג).

ה. אֵין[24] חַיָּבִין בְּחַלָּה מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ וְגוֹמֵר; וּבִזְמַן[25] שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּבֹאֲכֶם - בִּיאַת כֻּלְּכֶם, וְלֹא בִּיאַת מִקְצַתְּכֶם. לְפִיכָךְ, חַלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה, אֲפִלּוּ בִּימֵי עֶזְרָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[26], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְרוּמָה[27].

24) כן הוא ב'ספרי' שם. וראה בפ"א מהל' תרומות ה"א. 25) כתובות כה, א. וראה למעלה שם הכ"ו, ובראב"ד שם. 26) כיון שלא עלו אלא מקצתם (גמרא שם). 27) שם.

ו. פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ[28] שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ[29] - חַיָּבִין בְּחַלָּה, וּפֵרוֹת הָאָרֶץ[30] שֶׁיָּצְאוּ חוּצָה לָאָרֶץ[31] - פְּטוּרִין[32]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה - שָׁמָּה אַתֶּם חַיָּבִין בֵּין עַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ בֵּין עַל פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ.

28) חלה פ"ב מ"א. 29) ושעת חיוב חלה, שהיא בשעת לישה, היתה בארץ. וראה ברדב"ז, ובמשנה־למלך הל' תרומות שם הכ"ב, וב'תוספות רבי עקיבא איגר' למשנה שם. 30) שם, כרבי עקיבא ולא כרבי אליעזר. 31) ונילושו שם (המפרשים הנ"ל). 32) לדעת הראב"ד חייבים הם מדרבנן, ועי' 'כסף משנה' כאן, ובהל' תרומות שם.

1 ז. מַפְרִישִׁין[33] חַלָּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ[34] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,
2 כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת חַלָּה מִיִּשְׂרָאֵל. וְאֵין
3 מְבִיאִין[35] חַלּוֹת חוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, כְּשֵׁם שֶׁאֵין
4 מְבִיאִין תְּרוּמָה[36] וּבִכּוּרִים[37] מִשָּׁם. וְאִם הֵבִיא -
5 מַנִּיחָהּ עַד עֶרֶב הַפֶּסַח וְתִשָּׂרֵף, כִּתְרוּמָה[38].

33) בכורות כז, א. 34) היינו בכל הארצות, שחלה שכיחה בכל אדם העושה עיסה, ולכן גזרו יותר מבתרומה, שאינה אלא בבעלי שדות, ולפיכך לא גזרו על כל הארצות, אלא על מצרים ובבל (ראה הל' תרומות שם ה"ו). וראה ב'תוספות יום־טוב' חלה פ"ד מ"ח, בשם ה'תוספות'. 35) שם מ"י: "אנשי אלכסנדריה הביאו חלותיהן מאלכסנדריה ולא קיבלו מהן". והיינו משום שנטמאו החלות בטומאת ארץ העמים. 36) פ"ב מהל' תרומות הי"ד. שהרי היא טמאה בטומאת ארץ העמים. 37) למעלה פ"ב ה"א [עיי"ש, שכל עיקר הטעם שאין מפרישים ביכורים בחוצה לארץ, הוא משום שאין מביאים תרומה טמאה לארץ ישראל, ואם הביאה אסורה שם באכילה]. 38) 'ירושלמי' חלה, שם.

6 ח. שְׁלֹשָׁה[39] דִּינִין לְחַלָּה בִּשְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת: כָּל הָאָרֶץ
7 שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָהּ עוֹלֵי בָבֶל[40] עַד כְּזִיב[41] - מַפְרִישִׁין בָּהּ
8 חַלָּה אַחַת[42] כַּשְּׁעוּר[43], וְהִיא נֶאֱכֶלֶת לַכֹּהֲנִים. וּשְׁאָר
9 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם וְלֹא עוֹלֵי
10 בָבֶל, שֶׁהִיא מִכְּזִיב וְעַד אֲמָנָה[44] - מַפְרִישִׁין בָּהּ שְׁתֵּי
11 חַלּוֹת: הָאַחַת נִשְׂרֶפֶת, וְהָאַחַת נֶאֱכֶלֶת. וּמִפְּנֵי מָה
12 מַפְרִישִׁין בָּהּ שְׁתֵּי חַלּוֹת? מִפְּנֵי שֶׁהַחַלָּה הָרִאשׁוֹנָה
13 טְמֵאָה[45], שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַדְּשָׁה אוֹתָהּ הָאָרֶץ בִּימֵי
14 עֶזְרָא[46], וּקְדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה בָּטְלָה מִשֶּׁגָּלוּ[47]; וְהוֹאִיל
15 וְהִיא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[48] - מַפְרִישִׁין בָּהּ חַלָּה אֶחָד
16 מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה[49] וְשׁוֹרְפִין אוֹתָהּ; וּמַפְרִישִׁין
17 חַלָּה שְׁנִיָּה וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לַכֹּהֵן לְאָכְלָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא
18 יֹאמְרוּ[50]: תְּרוּמָה טְהוֹרָה נִשְׂרֶפֶת, שֶׁהֲרֵי נִשְׂרְפָה
19 הָרִאשׁוֹנָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמְאָה טֻמְאָה יְדוּעָה
20 לַכֹּל[51]. וְזוֹ שְׁנִיָּה אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא כֹּל שֶׁרוֹצֶה
21 מַפְרִישׁ[52], מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם[53]. וְכָל הָאָרֶץ
22 מֵאֲמָנָה וְלַחוּץ[54], בֵּין בְּסוּרְיָא[55] בֵּין בִּשְׁאָר הָאֲרָצוֹת
23 - מַפְרִישִׁין שְׁתֵּי חַלּוֹת: אַחַת לִשְׂרֵפָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא
24 יֹאמְרוּ: רָאִינוּ תְּרוּמָה טְמֵאָה[56] נֶאֱכֶלֶת; וְאַחַת
25 לַאֲכִילָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת חַלָּה[57] מִיִּשְׂרָאֵל.
26 וְהוֹאִיל[58] וְזוֹ וָזוֹ מִדִּבְרֵיהֶם[59], מוּטָב לְרַבּוֹת בַּנֶּאֱכֶלֶת.
27 לְפִיכָךְ: שֶׁל שְׂרֵפָה - אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא כָּל
28 שֶׁהוּא; וְשֶׁל אֲכִילָה - אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה[60].
29 וּמַתֶּרֶת לְזָבִים[61] וּלְזָבוֹת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לִשְׁאָר
30 טְמֵאִים[62].

39) שם, מ"ח. 40) בזמן עזרא. 41) וכזיב עצמה לא החזיקו בה (פ"א מהל' תרומות ה"ח). 42) כלומר, פעם אחת. 43) אחד מכ"ד או ממ"ח (למעלה ה"ב). 44) ראה בהל' תרומות שם ה"ז. 45) בטומאת ארץ העמים. ראה בפי"א מהל' טומאת מת ה"א. 46) שם ה"ה. 47) שם. ולפיכך גזרו עליה טומאה כעל ארץ העמים. 48) כלומר, כשהחזיקו בה עולי מצרים היתה ארץ ישראל, והיתה חייבת אז בחלה מן התורה ('ירושלמי' שם ה"ד). 49) כדין עיסה שנטמאת, כנ"ל בה"ד. וראה בפירוש המשנה וברע"ב ותוי"ט שם. 50) 'ירושלמי' שם. 51) שהרי אינה טמאה אלא בטומאת ארץ העמים, ובארץ שהיתה פעם ארץ ישראל. וראה להלן שבחוצה־לארץ ממש, טומאה זו ידועה. 52) אף־על־פי שהיא נאכלת, וראה להלן. 53) 'ירושלמי' שם. כלומר עיקרה מדבריהם, שלא נתקנה אלא "שלא יאמרו", כנ"ל. אבל חלה בזמן הזה, אף־על־פי שהיא מדבריהם, יש לה שיעור, כיון שיש לה עיקר מן התורה. 54) במשנה, שם: "ועד אמנה ולפנים". וכנראה שלפני רבינו היתה הגירסא כנ"ל. ועי' ב'מלאכת שלמה' שם בשם הרשב"א. 55) שם מ"ז, כרבן גמליאל ולא כרבי אליעזר. 56) בטומאת ארץ העמים, כנ"ל. שכיון שהיא חוצה־לארץ ממש - ידועה טומאתה לכל, ראה להלן. 57) בכורות כז, א. וכאן לא שייך לגזור, שמא יאמרו תרומה טהורה נשרפת, כמו שגזרו בארץ שכבשוה עולי מצרים (למעלה) - לפי שחוצה־לארץ טומאתה ידועה ('תוספות אנשי שם', שם). 58) 'ירושלמי', שם. 59) שאין להן עיקר מן התורה. 60) כבהלכה הקודמת, וראה בפירוש המשנה, וב'ירושלמי' שם, וכפירוש ה'פני משה'. 61) במשנה, שם: "ואסורה לזבים ולזבות, לנדה וליולדת". ונראה שרבינו גרס שם כנ"ל. ויתכן כי אין כאן מחלוקת בהלכה, אלא מה שאמרו "אסורות לזבות וכו'", היינו בחלה הנשרפת שהיא הראשונה, ולכן החמירו בה, ומה שאמר רבינו "מותרת לזבים וכו'", מדובר בחלה הנאכלת, שהקילו בה כיון שהיא שניה (רדב"ז וביאור הגר"א ליו"ד סי' שכב אות ד. וראה בפ"ז מהל' תרומות ה"ח). 62) שנטמאו במגע הטומאה, שטומאתם קלה מטומאת אלו, שהיא יוצאת מגופם, וראה בבכורות שם.

31 ט. בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם עִסָּה טְהוֹרָה מִפְּנֵי טֻמְאַת
32 הַמֵּת[63] - מַפְרִישִׁין חַלָּה אַחַת בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[64]
33 אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה[65] וְשׁוֹרְפִין אוֹתָהּ, מִפְּנֵי
34 שֶׁהִיא טְמֵאָה וְיֵשׁ לָהּ שֵׁם מִן הַתּוֹרָה[66]. וּמִכְּזִיב עַד
35 אֲמָנָה[67] - מַפְרִישִׁין שְׁנִיָּה לַכֹּהֵן לַאֲכִילָה, וְאֵין לָהּ
36 שִׁעוּר, כְּשֶׁהָיָה הַדָּבָר מִקֹּדֶם[68].

63) שכולנו טמאי מתים, ואין בידינו אפר פרה אדומה להזות עלינו. 64) כלומר, אף בארץ שהחזיקו בה עולי בבל. 65) כדין חלה שנטמאה באונס, למעלה ה"ד. 66) כלומר, בזמן שכל ישראל עליה חייבים בחלה מן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התורה, ולפיכך מפרישים אף בזמן הזה כשיעור. ויש אומרים שבזמן הזה אין מפרישים אלא כלשהו ('ברכי יוסף' ליו"ד שם ס"ד). 67) כלומר, במקום שהחזיקו בו עולי מצרים ולא החזיקו בו עולי בבל. 68) כלומר, אף־על־פי שעתה היא טמאה טומאת מת הידועה לכל. ולא שייך לחשוש שמא יאמרו תרומה טהורה נשרפת (ראה בהלכה הקודמת), והיה מן הדין שלא להצריך הפרשה שניה, ובכל זאת השאירו הדבר כפי שהיה.

1 **י. חַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ[69], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה[70],**
2 **הוֹאִיל וְעִקַּר חִיּוּבָהּ מִדִּבְרֵיהֶם[71] - אֵינָהּ אֲסוּרָה**
3 **בַּאֲכִילָה[72] אֶלָּא עַל כֹּהֵן שֶׁטֻּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו**
4 **מִגּוּפוֹ[73], וְהֵם: בַּעֲלֵי קְרִיין וְזָבִים וְזָבוֹת וְנִדּוֹת**
5 **וְיוֹלְדוֹת וּמְצֹרָעִין[74]; אֲבָל שְׁאָר הַטְּמֵאִים בְּמַגַּע שְׁאָר**
6 **הַטֻּמְאוֹת, אֲפִלּוּ טְמֵאֵי מֵת - מֻתָּרִים לְאָכְלָהּ[75].**
7 **לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שָׁם[76] כֹּהֵן קָטָן בְּחוּצָה לָאָרֶץ, בֵּין**
8 **בְּסוּרְיָא[77] בֵּין בִּשְׁאָר אֲרָצוֹת, וְרָצָה לְהַפְרִישׁ חַלָּה**
9 **אַחַת - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה, וְנֶאֱכֶלֶת**
10 **לְקָטָן שֶׁעֲדַיִן לֹא רָאָה קֶרִי אוֹ לְקָטַנָּה שֶׁעֲדַיִן לֹא**
11 **רָאֲתָה נִדָּה[78], וְאֵין צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ שְׁנֵיָּה[79].**

69) כלומר, כל הארץ מאמנה ולחוץ, כנ"ל ה"ח. ומדובר כאן בחלה המופרשת ראשונה. ראה למעלה. 70) בטומאת ארץ העמים. ובזמן הזה היא טמאה מן התורה, מפני טומאת המת, כנ"ל. 71) כלומר, שלעולם אין חיוב חלה שם מן התורה. 72) אבל בנגיעה מותר אפילו למי שטומאה יוצאה מגופו (בכורות, שם). 73) שם. וראה בהל' תרומות שם. 74) ומה שכתב רבינו בסוף ה"ח, שחלת חוץ לארץ מותרת לזבים וזבות, היינו החלה השניה, ראה בהערה ס. 75) בבכורות, שם: טמא מת מהו שיטבול ואוכל תרומת חוצה־לארץ וכו'. אמר רב, טמא מת טובל ואוכל בתרומת חוצה לארץ, ולית הלכתא כוותיה (אלא אוכל בלא טבילה). וראה בהל' תרומות שם. 76) בחוץ לארץ. 77) שאינה כחוץ לארץ לענין חלה, כנ"ל בה"ח. 78) שחזקתן שלא יצאה טומאה עדיין עליהם, ולכן הם אוכלים תמיד בלא בדיקה (הל' תרומות, שם). 79) שכיון שהראשונה נאכלת, שוב לא תשתכח תורת חלה, ולא חששו שמא יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת.

12 **יא. וְכֵן[80] אִם הָיָה שָׁם[81] כֹּהֵן גָּדוֹל[82] שֶׁטָּבַל מִשִּׁכְבַת**
13 **זַרְעוֹ אוֹ מִזִּיבָתוֹ[83], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב[84] שִׁמְשׁוֹ,**
14 **וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טְמֵא מֵת[85] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל**
15 **הַחַלָּה הָרִאשׁוֹנָה[86], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ שְׁנִיָּה[87]**
16 **בְּחוּצָה לָאָרֶץ[88]. כָּל הַמַּפְרִישׁ[89] חַלָּה[90] - מְבֹרָךְ[91]**
17 **תְּחִלָּה[92]: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ**
18 **חַלָּה[93]. בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ[94]. וּכְשֵׁם[95]**
19 **שֶׁמְּבֹרָךְ עַל הַטְּהוֹרָה, כָּךְ מְבֹרָךְ עַל הַטְּמֵאָה.**
20 **לְפִיכָךְ[96] אֵין הָאִישׁ עָרֹם מַפְרִישׁ חַלָּה, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל**
21 **לְבָרֵךְ[97]. אֲבָל[98] הָאִשָּׁה הָעֲרֻמָּה שֶׁיָּשְׁבָה[99] וְכָל פָּנֶיהָ[100]**
22 **טוּחוֹת[101] בַּקַּרְקַע - מְבָרֶכֶת וּמַפְרֶשֶׁת חַלָּה[102].**

80) נראה שהלכה י"א מתחילה להלן: "כל המפריש חלה וכו'", ובטעות ציינוה כאן. 81) בחוץ לארץ. 82) כלומר, ביחס לקטן שלא ראה עוד קרי. 83) כלומר, מטומאה שיצאה עליו מגופו, כנ"ל. 84) ואין טמאים אוכלים בתרומה (וחלה - כתרומה) עד שיעריב שמשן (הל' תרומות שם ה"ב). 85) וטעון הזאה, ואי־אפשר לו היום להטהר. 86) בחלה פ"ד מ"ח "וטבול יום אוכלה". והכוונה למי שיצאה עליו טומאה מגופו וטבל, שהרי טמאי מגע, אינם טעונים טבילה כלל, כנ"ל. 87) כנ"ל. 88) שעיקר חיוב חלה בה אינו אלא מדבריהם, כנ"ל. והראב"ד בהל' תרומות שם ה"ח, חולק - וסובר שזבים וזבות אסורים באכילת חלה אף לאחר טבילה. וראה ביו"ד סי' שכב ס"ה, ובש"ך וט"ז וביאור הגר"א שם. 89) נראה שהלכה י"א מתחילה כאן, ראה הערה עט. 90) כלומר, אפילו אותו שאסור לו לאכלה מחמת טומאתו, כנ"ל וכדלהלן בראש ההלכה הסמוכה. 91) ה'אור זרוע' ח"א סי' רכה, והריקנטי סי' רל, הביאו כן בשם ה'ירושלמי' בברכות פ"ט ה"ג. 92) כדרך שמברכין על המצוות עובר לעשייתן. וראה בפ"א מהל' מעשר הט"ז. 93) ביו"ד סי' שכח ס"א: להפריש תרומה, שכן הוא לשון הכתוב, ו"חלה" אינו אלא שם העוגה. אבל הסמ"ק כתב שאין להקפיד על כך (כסף־משנה). וראה ב'תוספתא כפשוטה' ברכות פ"ו עמ' 116 הערה 52. 94) אף־על־פי שאין חיוב חלה שם אלא מדבריהם, מברך כדרך שמברך על כל מצוות דרבנן (שבת כג.). והראב"ד כתב בשם רב אחאי גאון (שאילתות לפרשת צו, עג), שמלבד הברכה חייב לקרוא שם לחלה. ונראה שדעת רבינו שהברכה עצמה היא קריאת שם (ר"י קורקוס). 95) כן נראה בחלה פ"ב מ"ג, שאין הבדל בין טמאה לטהורה (כסף־משנה). 96) כלומר, לפי שחייב לברך על הפרשת חלה. 97) תרומות פ"א מ"ו, ופ"א מהל' ברכות ה"ט. 98) חלה, שם. 99) אף־על־פי שברכת המצוות היא במעומד, זה אינו אלא כשחייב לעשות המצוה, אבל כאן אין הפרשת החלה אלא הכשר אכילה גרידא (גליון מהרש"א ליו"ד שם, בשם 'מגן אברהם'). 100) בברכות כד, א. "דאמר רב הונא עגבות (= אחוריים) אין בהם משום ערוה. לימא (לדעת הגר"א אינו גורס רבינו: "לימא", ראה להלן) מסייע ליה לרב הונא, האשה יושבת וקוצה לה חלתה ערומה מפני שיכולה לכסות פניה בקרקע, אבל לא האיש. תרגמה רב נחמן בר יצחק, כגון שהיו פניה טוחות בקרקע". ונחלקו אחרונים בדעת רבינו. לדעת ה'מגן אברהם' באו"ח סי' רו ס"ק ה, פוסק רבינו שלא כרב הונא, שהרי דחה רב נחמן בר יצחק את ראייתו, ואם כן אף עגבות יש בהם משום ערוה, ולכן כתב רבינו: "וכל פניה טוחות בקרקע". ולדעת הגר"א בביאוריו ליו"ד שם אות ג, פוסק רבינו כרב הונא, ואינו גורס בברכות שם את המילה: "לימא". ואם כן הביאה הגמרא ראיה לרב הונא. ודברי רב נחמן שם הם ענין בפני עצמו, ואינם דחיה לדברי רב הונא. ולשון רבינו בהל' ברכות שם נוטה לדעת הגר"א. 101) דבוקות ומכוסות. 102) וכל זה כשהיא מברכת, אבל האיש אסור לו לברך כנגד אשה ערומה, שהרי טפח באשה ערוה.

23 **יב. הַנִּדָּה וְכַיּוֹצֵא בָהּ[103] - מְבָרֶכֶת וּמַפְרֶשֶׁת חַלַּת**
24 **חוּצָה לָאָרֶץ[104]; שֶׁאֵינָהּ מֵזְהֶרֶת[105] עַל מַגְּעָהּ, אֶלָּא**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עַל אֲכִילָתָהּ. וְאִם הָיָה שָׁם כֹּהֵן קָטָן אוֹ כֹּהֵן שֶׁטָּבַל, שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לוֹ לַאֲכִילָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[106] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָכְלָהּ[107] עִם הַדָּר[108] עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מְדַמַּעַת[109] וַאֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה שָׁוֶה בְּשָׁוֶה[110]. וְנוֹתְנִין[111] אוֹתָהּ לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ[112], מִפְּנֵי שֶׁהִיא טְמֵאָה בַּאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים. [וְאֵין[113] בָּהּ מִשּׁוּם כֹּהֵן הַמְסַיֵּעַ[114] בְּמַתְּנוֹתָיו שֶׁהוּא אָסוּר. וְאִם רָצָה[115] לֶאֱכֹל תְּחִלָּה] וְאַחַר כָּךְ יַפְרִישׁ הַחַלָּה בְּחוּץ לָאָרֶץ - מֻתָּר; שֶׁאֵין עִקָּרָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם.

103) כלומר, שאר הטמאים בטומאה היוצאת עליהם מגופם, כנ"ל ה"י. 104) שהיא טמאה בטומאת ארץ העמים. אבל חלת ארץ ישראל, אפילו בזמן הזה, אסורה אפילו במגע נדה וכיוצא בה. 105) בכורות כז, א. 106) בה"י. 107) כלומר, אפילו את החלה המופרשת ראשונה. וראה בסוף ה"ח. 108) שאינו כהן. וראה חלה פ"ד סוף מ"ח. 109) כלומר, אינה אוסרת תערובתה כחלת ארץ ישראל. ואם כן, אף אם יתערב לחמו של הזר עם החלה של הכהן "חד בחד" - לא ייאסר. 110) וכל־שכן אם נתערבה ברוב. ומקור דין זה ב'ירושלמי' שם: "אמר רבי זעירא, מתניתא אמרה אפילו אחד באחד" (כלומר, אפילו נתערבה החלה שוה בשוה). ומה שאמרו בבכורות, שם: אמר שמואל, תרומת חוצה־לארץ בטילה ברוב, הכוונה כשמבטל בידיים, וכפירוש רש"י שם, אבל בנתערב מעצמו, אפילו שוה בשוה (כסף־משנה, וביאור הגר"א ליו"ד סי' שכג אות ב). 111) משנה, שם. 112) 'ירושלמי' שם. בניגוד לתרומת ארץ ישראל שאינה ניתנת לכהן עם־הארץ שמא יטמאנה (פ"ו מהל' תרומות ה"ב), והוא־הדין לחלת ארץ ישראל. 113) כל המוקף בסוגריים, נוסף ע"פ ה'כסף משנה'. 114) בכורות, שם. וראה בפי"ב מהל' תרומות הי"ט (משנה־למלך). 115) ביצה ט, א.

יג. הַחַלָּה נִקְרֵאת תְּרוּמָה[116]. לְפִיכָךְ אֵינָהּ נִטֶּלֶת[117] אֶלָּא מִן הַמֶּקֶף, כִּתְרוּמָה[118]; וְאֵינָהּ נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא[119] לְכַתְּחִלָּה[120].

116) במעילה טו, ב: "מאי טעמא (כלומר, מדוע תרומה וכו' וחלה מצטרפים זה עם זה לאסור עיסה של חולין שנפלו לתוכה), כולהו איקרו תרומה, גבי חלה כתיב: ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה וגו'". וראה ב'ירושלמי' ערלה, תחילת פ"ב. 117) חלה פ"א מ"ט. 118) כלומר: כתרומה גדולה, ולא כתרומת מעשר, פ"ג מהל' תרומות הי"ז. ועיי"ש ה"כ. 119) כתרומה גדולה ולא כתרומת מעשר (שם פ"ה ה"ז). משנה שם, ובפ"ב מ"ח, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 120) אבל בדיעבד חלתו חלה, כמו בתרומה, ראה למעלה שם.

יד. וְכֹל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה: לֹא יִתְרֹם, וְאִם תָּרַם - אֵינָהּ תְּרוּמָה[121], כָּךְ בְּחַלָּה[122]. וְכֹל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה: לֹא יִתְרֹם מִזֶּה עַל זֶה[123], כָּךְ בְּחַלָּה. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל תְּרוּמָה[124] - אֵינוֹ אוֹכֵל חַלָּה; וְכָל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה[125] - אוֹכֵל חַלָּה.

121) כגון חרש שוטה וקטן וכיוצא בהם (שם פ"ד ה"ב), או ממין על שאינו מינו (שם פ"ה ה"ב). 122) שנקראת תרומה, כנ"ל. 123) כגון מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו (שם פ"ד ה"ד). 124) כגון זר (שם פ"ו ה"ה), או טמא (שם פ"ז ה"א). 125) שם.

טו. הַסּוּמָא וְהַשִּׁכּוֹר[126] מַפְרִישִׁין חַלָּה לְכַתְּחִלָּה; שֶׁאֵין בְּעִסָּה רַע וְיָפֶה כְּדֵי שֶׁיְּכַוְּנוּ וְיִפְרְשׁוּ מִן הַיָּפֶה[127].

126) שאינם מפרישים תרומה גדולה, מפני שאינם יכולים לכוון ולהפריש את היפה (שם פ"ד ה"ד). ומדובר בשיכור שלא הגיע לשכרותו של לוט, שאם הגיע - הרי הוא כשוטה לכל דבריו (פכ"ט מהל' מכירה הי"ח). 127) ראה ב'ירושלמי' חלה פ"ד ה"ג, ובמפרשים שם.

יום חמישי י"א תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר שהלוקח מן הנחתום חייב בחלה. וכמה מינים חייבים בחלה. לקט שכחה ופאה ותבואה שלא הביאה שליש אם חייבין בחלה. חלות תודה ורקיקי נזיר ועיסת השותפין. והעושה עיסה מן הטבל. ודין עיסת כלבים. ועיסה שישראל וגוי שותפין בה. המערב קמח חטים ואורז, ועיסה עשירה. העושה עיסה לייבשה בחמה ולחם העשוי לכותח. וכמה שיעור העיסה החייבת בחלה. אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור. והככרות שנושכות זו בזו. קמח שלשו בסובין שלו. והעושה עיסה לחלקה בצק.

א. הַלּוֹקֵחַ מִן הַנַּחְתּוֹם[2] - חַיָּב בְּחַלָּה. וּמַפְרִישׁ מִן הַחַמָּה[3] עַל הַצּוֹנֶנֶת[4] וּמִן הַצּוֹנֶנֶת עַל הַחַמָּה, אֲפִלּוּ מִדִּפּוּסִין[5] הַרְבֵּה.

2) שהוא חבר. 3) "הוא הלחם החם". 4) "הוא הלחם הקר". 5) מצורות רבות, שיש לחשוש שמא ישנם בין הכיכרות מחיטה ישנה, ואין מפרישין חלה מן החדש על הישן. וטעמו של דבר (שמפריש מן החמה על הצוננת), שאין זה מצוי שיאפה הנחתום מחיטה ישנה, אלא נוטל חיטה חדשה ואופה. ורק לגבי מעשר החמירו שאין מעשרין מן החמה על הצוננת אפילו בדפוס אחד, כיוון שמעשר שייך גם בקונה תבואה ופירות, ושם מצוי הדבר שיהיו בידו חדשים גם ישנים, שהרי קונה מבני אדם הרבה, ולכן לא חילקו והחמירו גם בלוקח מנחתום ואפילו בדפוס אחד, אבל בחלה שאינה שייכת אלא בלוקח מנחתום - לא חששו.

ב. אֵין חַיָּבִין בְּחַלָּה אֶלָּא חֲמִשָּׁה מִינֵי תְּבוּאָה בִּלְבַד, וְהֵם: הַחִטִּין, וְהַשְּׂעוֹרִים, וְהַכֻּסְּמִין, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, וְהַשִּׁיפוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ[6], וְאֵין קָרוּי לֶחֶם אֶלָּא פַּת הַנַּעֲשֵׂית מֵאֵלּוּ. אֲבָל הָעוֹשֶׂה פַּת אֹרֶז אוֹ דֹּחַן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִן הַקִּטְנִיּוֹת - אֵינָן חַיָּבִין בְּחַלָּה כְּלָל.

6) ירושלמי שם: "נאמר לחם בפסח (לחם עוני), ונאמר לחם בחלה, מה לחם שנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי מצה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וחמץ, אף לחם שנאמר בחלה דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, ובדקו ומצאו שאין לך בא לידי מצה וחמץ אלא חמשה המינים בלבד, ושאר כל הדברים אינם באים לידי מצה וחמץ, אלא לידי סירחון".

ג. הַלֶּקֶט וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה וְהַהֶפְקֵר וּתְבוּאָה שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׁלִישׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן פְּטוּרִין מִן הַתְּרוּמָה[7] - חַיָּבִין בְּחַלָּה[8]. וְכֵן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוּ בַּשִּׁבֳּלִים שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[9], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֵלֶק תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[10], וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[11] וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וּמוֹתַר הָעֹמֶר[12] וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים[13] כְּשֶׁיִּפָּדוּ כָּל אוֹתָן הַמּוֹתָרוֹת - הַכֹּל חַיָּבִין בְּחַלָּה[14].

7) וטעמו של דבר, "שנאמר: ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עימך. מה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו יצא הבקר שידך וידו שווין בו, היא לקט היא שכחה היא פאה היא הבקר". ותבואה שלא הביאה שליש פטרוה משום שאינה בכלל תבואה. ובאופן זה, שהפקיר לאחר נתינת המים בקמח, שאז דינה כשיבלים, חייב בחלה, אבל אם היה הגלגול בהפקר פטור גם מן החלה. 8) כיוון שבשעת גלגול לא היו הפקר. ותבואה אף שלא הביאה שליש יכולה לבוא לידי חמץ ולכן חייבת בחלה. 9) תרומת מעשר. 10) שפטור הלוי מלהפרישה. 11) בירושלמי העמידו את המשנה במעשר שני שהקדימו בשיבלים. אבל זה אינו אלא להאומר: מעשר שני ממון הדיוט, שאם לא כן אין שום חידוש לדבריו שחייב בחלה, אבל לרבינו הפוסק: מעשר שני ממון גבוה הוא - אפילו אם לא הקדימן בשיבלים חידוש הוא שחייב בחלה אף שקודם לכן היה קדוש ופטור. והמדובר במעשר שני שהוא מחוץ לירושלים, שאילו הוא בירושלים חייב הוא בחלה אפילו אם לא נפדה. 12) כי היו קוצרים שלוש סאים והיו מנפים אותו עד שנשאר עישרון לעומר, והשאר הוא מותר העומר. ומותר זה היה נפדה ונאכל לכל אדם. 13) המדובר כשנטמאו עד שלא קדשו בכלי שרת שאז יש להם פדיון, כיוון שלא חלה עוד עליהם קדושת הגוף, ולוקחים אחרים תחתיהם ולפיכך קורא להם "מותר שתי הלחם ולחם הפנים". 14) כיוון שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה חולין. אבל ממעשרות - פטורים, כיוון שבשעת מירוח הייתה התבואה הקדש.

ד. עִסָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[15] בִּירוּשָׁלַיִם, וְעִסַּת שְׁבִיעִית[16], וּסְפֵק מְדֻמָּע[17] - חַיָּבִין בְּחַלָּה. אֲבָל הַמְדֻמָּע[18] - פָּטוּר מִן הַחַלָּה[19].

15) אף על פי שרבינו פוסק כר' מאיר, שמעשר שני ממון גבוה הוא ולדבריו פטורה עיסת מעשר שני אפילו בירושלים, ואם כן מדוע חייב בחלה? ותירצו רבינו מנוח ומהר"י קורקוס כאן, שרבינו פוסק כר' חייא בסוכה לה. שאין צורך שיהיה ממונו כדי שיהא חייב בחלה, אלא שיהא לו היתר אכילה בעיסה, ולכן בירושלים שמותר לו לאכול מעשר שני, חייב בחלה, אף למאן דאמר ממון גבוה הוא. 16) וטעם הדבר, שדין עיסה זו כדין עיסה של הפקר. 17) כגון שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפלה, שאנו אומרים לתוך של תרומה נפלה והקופה של חולין מותרת וחייבת היא בחלה. 18) והיינו כשנפלה סאה של תרומה לפחות ממאה חולין שכולם נאסרו. ואף על פי שדימוע זה אינו אוסר אלא מדרבנן, מפקיע הוא מחיוב חלה, שהרי גם חלה אינה אלא מדרבנן בזמן הזה. 19) שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה.

ה. חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר[20]: עֲשָׂאָן לְעַצְמוֹ - פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קֹדֶשׁ[21]; לְמָכְרָן בַּשּׁוּק לִנְזִירִים וּלְמַקְרִיבֵי תּוֹדָה - חַיָּבִין בְּחַלָּה, לְפִי שֶׁבְּדַעְתּוֹ, שֶׁאִם לֹא תִּמָּכֵר - יֹאכְלֶנָּה.

20) בתודה תפסו לשון "חלות" כיוון שישנם שני מיני חלות (=בלולות בשמן וסולת רבוכה), אבל בנזיר אין אלא מין אחד של חלות ולכן תפסו לשון "רקיקין". 21) אף על פי שאין החלות מתקדשות קדושת הגוף, אלא בשעת שחיטת הקרבן - קדושת דמים יש בהן מיד.

ו. עִסַּת הַשֵּׁתָפִין[22] וְהָעוֹשֶׂה עִסָּה לָרַבִּים[23] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[24].

22) והחידוש בזה שאף על פי שאין לכל אחד ואחד מהשותפים שיעור עיסה - חייבת בחלה. והמדובר כשלא היה בדעתם לחלקה עד לאחר אפייה, שאם היה בדעתם לחלקה בצק, הרי זו פטורה מן החלה. 23) כלומר, נותן רשות לרבים לאכול מן העיסה שלו, אבל אינו מפקירה. 24) שאין זה כמפקיר עיסה ומגלגלה להפקר שהיא פטורה מחלה, - שהרי לא הפקירה.

ז. הָעוֹשֶׂה עִסָּה מִן הַטֶּבֶל[25], בֵּין שֶׁהִקְדִּים חַלָּה לִתְרוּמָה בֵּין שֶׁהִקְדִּים תְּרוּמָה לְחַלָּה[26] - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[27]. וְאִם הִפְרִישׁ הַחַלָּה תְּחִלָּה - לֹא תֵּאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר; וְאִם הִפְרִישׁ תְּחִלָּה תְּרוּמָה - לֹא תֵּאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ חַלָּה.

25) כלומר, מחיטים שעדיין לא הוציאו מהן תרומות ומעשרות. 26) [לא דיברו אלא על תרומה וחלה, שבזה השמיעונו שאף על פי שמדומע פטור מן החלה - אין התרומה פטורה מן החלה, כיוון שבשעת גלגול לא הייתה תרומה, ונתחייבה בחלה, ושוב לא פקע, אבל במעשר שני אין שום חידוש, שהרי מעשר שני בירושלים חייב בחלה]. 27) כלומר: אף על פי שצריך להקדים תרומה, שכבר נתחייב בה מקודם, לחלה, שמתחייב בה זה עתה בשעת גלגול, בכל זאת הפרשתו הפרשה.

ח. הָעוֹשֶׂה[28] עִסָּה לְהַאֲכִיל הַפַּת שֶׁלָּהּ[29] לִבְהֵמָה אוֹ לְחַיָּה - פְּטוּרָה. עִסַּת הַכְּלָבִים, בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[30]. עִסַּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פְּטוּרָה[31].

28) בספרי זוטא לפרשת שלח: "עריסותיכם, שלכם חייבת, של חיה אינה חייבת". 29) אפילו אם הפת נאפתה כדרך שאופים לבני אדם. 30) אבל אם אין הרועים אוכלים

ממנה, אף על פי שעשאוה גלוסקין, כלומר, עוגה יפה - פטורה מחלה. 31) למדו כן ממה שנאמר: "עריסותיכם" - "עריסותיכם ולא של גוי", ואפילו עשאה ישראל.

1 **ט. הָיוּ יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁתָּפִין בְּעִסָּה, אִם**
2 **הָיָה בְּחֵלֶק יִשְׂרָאֵל שֵׁעוּר עִסָּה הַחַיֶּבֶת בְּחַלָּה - הֲרֵי**
3 **זוֹ[32] חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[33].**

32) כלומר, כל העיסה כולה אף חלק הגוי, כיוון שיש לישראל בכל העיסה כולה. 33) אבל אם אין בחלקו של ישראל, שיעור עיסה, הרי היא פטורה מחלה.

4 **י. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִפְרִישׁ חַלָּה[34], אֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ**
5 **יִשְׂרָאֵל[35] - אֵינָהּ חַלָּה[36]; אֶלָּא מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ**
6 **צָרִיךְ[37], וְתֵאָכֵל לְזָר[38]. וְלָמָּה לֹא חָשַׁשְׁנוּ לָהּ[39] שֶׁמָּא**
7 **עִסָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא וְתָלָה אוֹתָהּ בְּיַד עוֹבֵד**
8 **כּוֹכָבִים[40] כְּדֵי לְפָטְרָהּ[41]? שֶׁאִם יִרְצֶה יִשְׂרָאֵל - יִפְטֹר**
9 **עַצְמוֹ וְיַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל עִסָּתוֹ פָּחוֹת מִשִּׁעוּר חַלָּה[42].**

34) מעיסה שברשותו. 35) שישראל חייב בה בחלה מן התורה, כשכל ישראל שם. 36) שהרי עיסתו פטורה. 37) כלומר, שהוא פטור מחלה. וכל זה כדי שלא יחשוד באלו שאכלו את חלתו, שהם מזלזלים בקדשים. 38) ואף על פי שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המצוות, כיוון שגלגול העיסה שהוא שעת החיוב, היה ברשותו, לא חל חיוב חלה. וכן הוא לעניין תרומות ומעשרות, שמירוח של גוי פוטר מתרומות ומעשרות.. 39) לעיסה. 40) כלומר, נתנה לו ללוש אותה. 41) כלומר, וישראל זה אינו יודע הלכות חלה וחושב שהעיסה פטורה באופן זה, אבל האמת היא שאינה פטורה, שכשם שעיסת גוי פטורה אפילו כשלשה ישראל, כיוון שהיא עיסה של גוי, כמו כן עיסת ישראל חייבת אפילו לשה גוי. 42) ואף על פי שאסור לעשות כן, כדלהלן בהלכה טו - כיוון שאין הישראל יודע הלכות חלה, כנ"ל, אף דין זה אינו יודע. [וייתכן עוד כי כשם שאסור להפקיע מן החלה על ידי עשייה פחות מכשיעור, כן אסור להפקיעה מן החלה (=כפי טעותו) על ידי מסירה לגוי].

10 **יא. הַמְעָרֵב קֶמַח חִטִּין[43] וְקֶמַח אֹרֶז[44] וְעָשָׂה מֵהֶן**
11 **עִסָּה: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן[45] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[46], וְאִם**
12 **לַאו - פְּטוּרָה. אֲפִלּוּ הָיָה הַשְּׂאוֹר חִטִּים[47] לְתוֹךְ עִסַּת**
13 **אֹרֶז[48]: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[49], וְאִם**
14 **לַאו - פְּטוּרָה.**

43) שהם מחמשת מיני דגן החייבים בחלה. 44) שאינו מחמשת המינים. 45) כלומר, טעם חיטים. 46) אף על פי שיש בעיסה רוב אורז, ואף על פי שאין בחיטים לבד כדי שיעור עיסה החייבת בחלה - שהחיטים גוררות את האורז ומהפכות אותו לדגן. ולכן תפסה המשנה "חיטים ואורז" דווקא, שכן דרכן של החיטים, שהן גוררות אחריהן את האורז. 47) שעדיין לא הורמה ממנה חלה. 48) כלומר, נטל שאור מעיסת חיטים ונתן לתוך עיסת אורז. 49) ואין השאור מתבטל בעיסת האורז, כיוון שמין בשאינו מינו בנותן טעם.

15 **יב. עִסָּה[50] שֶׁנִּלּוּשָׁהּ בְּיַיִן אוֹ שֶׁמֶן אוֹ דְּבַשׁ[51] אוֹ מַיִם**
16 **רוֹתְחִים[52], אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ תְּבָלִין[53], אוֹ הִרְתִּיחַ**
17 **הַמַּיִם וְהִשְׁלִיךְ הַקֶּמַח לְתוֹכוֹ וְלָשׁוֹ, אִם אֲפָאָהּ[54] -**
18 **בֵּין בַּתַּנּוּר[55], בֵּין בַּקַּרְקַע[56], בֵּין עַל הַמַּחֲבַת**
19 **וְהַמַּרְחֶשֶׁת, בֵּין שֶׁהִדְבִּיק אֶת הַבָּצֵק בַּמַּחֲבַת**
20 **וּבַמַּרְחֶשֶׁת וְאַחַר כָּךְ הִרְתִּיחָן[57] בְּאֵשׁ מִלְּמַטָּה[58] עַד**
21 **שֶׁנֶּאֱפֶת הַפַּת, בֵּין שֶׁהִרְתִּיחָהּ וְאַחַר כָּךְ הִדְבִּיק**
22 **הַבָּצֵק[59] - כָּל אֵלּוּ חַיָּבִין בְּחַלָּה. אֲבָל הָעוֹשֶׂה עִסָּה**
23 **לִיבֵשָׁהּ בַּחַמָּה[60] בִּלְבַד, אוֹ לְבַשְּׁלָהּ בִּקְדָרָה[61] - הֲרֵי**
24 **הִיא פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה; שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה חַמָּה לֶחֶם. בֵּין**
25 **שֶׁלָּשָׁהּ בְּמַיִם, בֵּין שֶׁלָּשָׁהּ בִּשְׁאָר מַשְׁקִין[62]. וְכֵן קָלִי[63]**
26 **שֶׁלָּשִׁין אוֹתוֹ בְּמַיִם אוֹ בִּדְבַשׁ[64] וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּלֹא**
27 **אֲפִיָּה[65] - פָּטוּר. שֶׁאֵין חַיֶּבֶת אֶלָּא עִסָּה שֶׁסּוֹפָהּ**
28 **לְהֵאָפוֹת לֶחֶם לְמַאֲכַל אָדָם[66].**

50) "עיסה שנילושה במי פירות (כלומר, בכל המשקין חוץ משבעת המשקין שהן: יין דבש שמן חלב טל וכו' מים) חייבת בחלה". 51) דבש דבורים שהוא משבעת המשקים, אבל דבש תמרים אינו אלא מי פירות ואינו מחייב. 52) כלומר, שפך המים לקמח ולשו. 53) בברכות מב. אמרו שפת הבאה בכסנין (כלומר, שנתנו לתוכה תבלין) מברך עליה המוציא אם קבע סעודתו עליה. הרי שפת זו לחם היא, וחייבת בחלה. וסופגנין ודובשנין, שפירשם רבינו שם שהם הנילושים בדבש או בתבלין, ופטורים מן החלה, אינם עניין לכאן, שאלו שבמשנה "אופים אותם במינים משונים ממיני האפייה". כמו שהוסיף שם רבינו בפירושו, ואילו העיסה שבדברי רבינו היא הנאפית כדרך הלחם. 54) אבל בלא אפייה פטור מחלה. 55) כדרך שאופים לחם. 56) בברכות לז: "כי אתא רבין אמר ר' יוחנן, טרוקנין חייבין בחלה. מאי טרוקנין אמר אביי כובא דארעא" (שעושין חפירה בקרקע ואופים בה). 57) כלומר, לא כדרך שאופים בתנור שמרתיחים ולאחר מכן מדביקים הבצק. 58) ואם האש מהלכת אף מן הצד כמו בתנור - אף ריש לקיש מודה שחייב בחלה. 59) שאף ריש לקיש מודה בזה. 60) שגם ר' יוחנן מודה בזה, שפטור מחלה. 61) ולא לאפות אותה. 62) ירושלמי חלה שם הלכה ג: "רבי שמעון בן לקיש אמר, כל שהאור מהלך תחתיו (כלומר, נאפה במחבת), אינו חייב בחלה וכו' אמר ליה ר' יוחנן, ובלבד על ידי משקה (כלומר, שמבשל את העיסה ואינו אופה אותה)". 63) בירושלמי שם סוף הלכה ד: "קמח קלי שעשאו בצק חייב בחלה. רבי יוסי בשם רבי יוחנן, והוא שאפיין", כלומר, על דעת לאפותו פת. 64) שהם משבעת המשקים שהם חיבור לחלה. אבל אם לש במי פירות פטור מחלה אפילו אם אפה. 65) כלומר, לש על דעת כן, שלא יאפהו לחם. 66) כלומר, לש על דעת כן, אף על פי שלמעשה לא אפה אותה.

29 **יג. עִסָּה שֶׁלָּשָׁהּ[67] תְּחִלָּה[68] לַעֲשׂוֹתָהּ מַעֲשֵׂה חַמָּה[69]**
30 **וְהִשְׁלִימָהּ[70] לַעֲשׂוֹת פַּת[71], אוֹ שֶׁהִתְחִיל בָּהּ לֶאֱפוֹתָהּ**
31 **פַּת[72] וְהִשְׁלִימָהּ לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה חַמָּה, וְכֵן קָלִי שֶׁלָּשׁוּ**
32 **לֶאֱפוֹתוֹ פַּת - חַיָּבִין בְּחַלָּה.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

67) עשה אותה עיסה עבה. 68) התחיל ללוש אותה. 69) שאז היא פטורה מחלה. 70) [כנראה שכן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "תחילתה סופגנין וסופה עיסה וכו' חייבת". היינו שבתחילת הלישה חשב לעשותה סופגנין ובסוף הלישה חשב לעשותה עיסה, חייבת, אף על פי שלמעשה לא עשאה פת]. 71) והרי זו "עיסה שתחילתה סופגנין וסופה עיסה", שחייבת. אבל אם בסוף עשאה מעשה חמה הרי היא עיסה שתחילתה סופגנין וסופה סופגנין, שפטורה. אבל לדעת רבינו תם שם, לא במחשבה הדבר תלוי, אלא מעשה העיסה מחייב, ולפיכך אם עשה עיסה, אפילו חשב על דעת לעשותה סופגנין, ועשאה סופגנין - חייבת, כיוון שעשאה עיסה בתחילה, והרי זה "תחילתה עיסה וסופה סופגנין". ורק אם לא לש אותה כעיסה, אלא כסופגנין, שבלילתם רכה, ולבסוף אפה אותם כסופגנין, אז הם פטורים. 72) זהו "תחילתה עיסה וסופה סופגנין", שחייבת.

1 **יד. לֶחֶם הֶעָשׂוּי לְכוּתָח[73] - מַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחִין עָלֶיהָ:**
2 **עֲשָׂאָהּ כְּעָכִין[74] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[75]; עֲשָׂאָהּ כְּלִמּוּדִין[76]**
3 **- פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה[77].**

73) הוא תערובת של נסיובי דחלבא (=השיריים שבחלב לאחר עשיית החמאה) ופירורי לחם. ואופה אותו על מנת לשוחקו ולעשות ממנו כותח. 74) עוגות דקות. 75) שגילה דעתו בזה שעשאה ללחם ולא לכותח. 76) כלומר, שחיבר חתיכות בצק קצתן אל קצתן, ובזה נראה שהוא רוצה להפרידם לאחר מכן ולשוחקן. 77) שאינה נקראת לחם.

4 **טו. כַּמָּה שִׁעוּר הָעִסָּה שֶׁחַיֶּבֶת בְּחַלָּה? מְלֹא הָעֹמֶר[78]**
5 **קֶמַח. בֵּין מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִינִים בֵּין מֵחֲמִשְׁתָּן -**
6 **כֻּלָּם[79] מִצְטָרְפִין לַשִּׁעוּר. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הָעֹמֶר?**
7 **שְׁנֵי קַבִּין פָּחוֹת חֹמֶשׁ[80]. וְהַקַּב - אַרְבָּעָה לֹגִין, וְהַלֹּג**
8 **- אַרְבַּע רְבִיעִיּוֹת, וְהָרְבִיעִית - אֶצְבָּעַיִם עַל אֶצְבָּעַיִם**
9 **בְּרוֹם אֶצְבָּעַיִם וַחֲצִי אֶצְבַּע וְחֹמֶשׁ אֶצְבַּע[81], וְכָל**
10 **הָאֶצְבָּעוֹת הֵם רֹחַב גּוּדָל שֶׁל יָד[82]. נִמְצֵאתָ לָמֵד,**
11 **שֶׁהַמִּדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת עַל עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת**
12 **בְּרוֹם שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וּתְשִׁיעִי אֶצְבַּע בְּקֵרוּב[83] - הוּא**
13 **הָעֹמֶר. וְכֵן מִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֶׁבַע אֶצְבָּעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי**
14 **תְּשִׁיעֵי אֶצְבַּע עַל שֶׁבַע אֶצְבָּעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תְּשִׁיעֵי**
15 **אֶצְבַּע בְּרוֹם שֶׁבַע אֶצְבָּעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תְּשִׁיעֵי אֶצְבַּע**
16 **- הִיא מִדַּת הָעֹמֶר[84]. וּשְׁתֵּי הַמִּדּוֹת כְּאֶחָד הֵם**
17 **עוֹלִים[85]. וְכַמָּה מְכִילָה מִדָּה זוֹ? כְּמוֹ אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ**
18 **בֵּיצִים בֵּינוֹנִיּוֹת וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה[86]. וְהֵם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה**
19 **וּשְׁמוֹנִים סְלָעִים וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי סֶלַע מִקֶּמַח הַחִטִּים**
20 **שֶׁבְּמִצְרַיִם, שֶׁהֵם מִשְׁקַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים זוּז[87]**
21 **מִזּוּזֵי מִצְרַיִם בַּזְּמַן הַזֶּה. וּמִדָּה שֶׁמְּכִילָה כַּמִּשְׁקָל**
22 **הַזֶּה מִקֶּמַח הַחִטִּים הַזֶּה - בָּהּ מוֹדְדִין לְחַלָּה בְּכָל**
23 **מָקוֹם.**

78) למדו כן ממה שנאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו", היינו כדי עיסת מדבר, שהיא עומר לגולגולת. והעומר עשירית האיפה. 79) המדובר כשנילושו יחד, אבל על ידי נשיכה לחוד, אין כולם מצטרפים. 80) שהרי האיפה היא שלוש סאים שהן שמונה עשר קבים, ועשירית מזה היא 1,8. כלומר קב ושמונה עשיריות, שהן ארבע חמישיות. 81) שהן בסך הכל 10,8 אצבעות מעוקבות. 82) שהרי במנחות לט: אמרו: תנא, אצבע שאמרו אחד מארבעה בטפח של כל האדם. 83) כלומר, מעט פחות, שהרי נפח העומר הוא: 309,44 אצבעות מעוקבות. ואילו מדה זו: 311,1. 84) בערך. שהרי מדה זו: 310,11. 85) בערך, כנ"ל. 86) שהרי האיפה - 3 סאים, הסאה - 6 קבים, הקב - 4 לוגים והלוג - 6 ביצים, הרי בכל איפה 432 ביצים, והעומר, שהוא שיעור חלה, הוא עשירית האפה - 43,2 ביצים. 87) הם חמש מאות ועשרים דרהם. ולפי המדה שלנו הם בערך: 1.728 קילו גרם, שהם 7.2 אוקיה. וראה בספר "שיעורי תורה" להרב חיים נאה עמודים קע־קעג.

24 **טז. אָסוּר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת עִסָּתוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת**
25 **מִכַּשִּׁעוּר, כְּדֵי לְפָטְרָהּ מִן הַחַלָּה[88]. וְהַמַּפְרִישׁ חַלָּה**
26 **מֵעִסָּה שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[89],**
27 **וַהֲרֵי הִיא[90] חֻלִּין כְּשֶׁהָיְתָה. עָשָׂה עִסָּה פְּחוּתָה**
28 **מִכַּשִּׁעוּר וַאֲפָאָהּ וְנָתַן הַפַּת לַסַּל, וְחָזַר וְאָפָה פַּת**
29 **אַחֶרֶת וְנָתַן לַסַّל, אִם נִתְקַבֵּץ בַּסַּל שִׁעוּר חַלָּה - הַסַּל**
30 **מְצָרְפָן לַחַלָּה[91], וּמַפְרִישׁ הַחַלָּה מִן הַפַּת. שֶׁנֶּאֱמַר:**
31 **וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מַפְרִישׁ**
32 **מִן הָאָפוּי. וְאֵין הַתַּנּוּר[92] מְצָרְפָן לְחַלָּה[93].**

88) כלומר, יש לו כדי שיעור חלה, והוא רוצה לפטור עצמו, אבל אם אינו עושה כן כדי להפקיע חיוב חלה, אלא שאין לו אלא עיסה קטנה, פשוט הוא שמותר. 89) שאם הוסיף אחר כך וצירף כשיעור חלה, אינו נפטר בהפרשה ראשונה, וחייב להפריש חלה מחדש. 90) החלה שהפריש. 91) אף על פי שלא נשכו זה בזה (כלומר, לא נדבקו) בעודם בעיסה. 92) בפסחים שם, חולקים רבי אליעזר ורבי יהושע, שלדעת ר' אליעזר, הסל מצרפן, ולדעת ר' יהושע, התנור מצרפן. 93) וטעמו של דבר, שבתנור עדיין אינו קרוי "לחם", ומכלל "עריסותיכם" כבר יצא, ואינו מצרף אפילו אם נושכות זו בזו.

33 **יז. הָיוּ הַכִּכָּרוֹת[94] נוֹשְׁכוֹת זוֹ בָזוֹ[95] וְנִתְקַבֵּץ מִן הַכֹּל**
34 **שִׁעוּר חַלָּה - חַיָּבִין בְּחַלָּה[96] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן בְּסַל.**
35 **אָפָה מְעַט מְעַט[97] וְקִבֵּץ הַכֹּל עַל לוּחַ שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ**
36 **- הֲרֵי זֶה סָפֵק[98]. וְאִם חַלָּה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[99] הִיא -**
37 **אֵינוֹ חַיָּב לְהַפְרִישׁ עַד שֶׁיְּצָרֵף אוֹתוֹ כְּלִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ**
38 **תּוֹךְ[100].**

94) שאין בכל אחד מהם לבד, שיעור חלה. 95) בעודן עיסה. והנה בתוספתא טהרות פרק א הלכה ב אמרו: "ואיזהו הנשוך, התולש ממנו כל שהוא". כלומר, אי אפשר שיפרידם מבלי שיתלוש קצת מן השני. 96) ואף על פי שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העיסה פטורה, חייבת בחלה, שאין הולכים אחר שעת הגלגול אלא כשיש בעיסה שיעור חלה. ואף על פי כן היא פטורה, מסיבה צדדית, כגון שעשאה לייבשה בחמה וכיוצא בזה. אבל כשאין בעיסה שיעור חלה, הרי לא באה לכלל חיוב כלל, ולא שייך לומר שנפטרה, ולכן כשנשכה בעיסה אחרת אפילו לאחר גלגול, נתחייבה עכשיו בחלה. 97) פחות מכשיעור חלה. 98) שם: תוך כלי בעינן והא ליכא, או דילמא אוויר כלי בעינן והא איכא. 99) כמו בזמן הזה. 100) שספק דרבנן - לקולא.

1 **יח. קֶמַח שֶׁלֹּא רִקְּדוֹ אֶלָּא לָשׁוֹ בַּסַּבִּין שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל**
2 **וְיֵשׁ בְּכָל הַקֶּמַח עֹמֶר[101] - חַיָּב בְּחַלָּה. אֲבָל אִם נָטַל**
3 **הַמֻּרְסָן[102] מִן הַקֶּמַח וְחָזַר וְהִשְׁלִים שִׁעוּר הָעִסָּה**
4 **בַּמֻּרְסָן שֶׁהֶחֱזִירוֹ לַקֶּמַח - אֵינוֹ חַיָּב בְּחַלָּה[103].**

101) שהוא שיעור חלה. 102) צריך עיון, אם דווקא במורסן שהחזירו פטור מחלה אבל בסובין שהם דקים - חייב, או לאו דווקא. 103) "לפי שהמורסן אינו חייב בחלה". ובירושלמי שם הלכה ג "אמר רבי יוחנן, דרך עיסה שנו (בתורה) כאן, וכאן מכיוון שניטל מורסן וחזר לתוכן אין זה דרך עיסה".

5 **יט. נַחְתּוֹם שֶׁעָשָׂה עִסָּה[104] לַעֲשׂוֹתָהּ שְׂאוֹר[105]**
6 **לְחַלְּקָהּ[106] - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה; שֶׁאִם לֹא תִּמָּכֵר, יַעֲשֶׂנָּה**
7 **פַּת[107]. אֲבָל הָעוֹשֶׂה[108] עִסָּה לְחַלְּקָהּ בָּצֵק[109] -**
8 **פְּטוּרָה[110].**

104) שיש בה שיעור חלה. 105) כלומר, אפילו דעתו לשאור ולא לבצק, שאינו חפץ לאפותה. 106) ואפילו אם לא יהא בכל אחד מחלקי השאור כשיעור חלה. 107) והרי זה כאילו גלגלה לשם כך. 108) כלומר, מי שאינו נחתום. 109) לכמה אנשים, באופן שבכל חלק וחלק לא יהיה שיעור חלה. 110) ואין חוששין שמא יימלך לעשות אותה עיסה אחת.

9 **כ. נָשִׁים שֶׁנָּתְנוּ קֶמַח לְנַחְתּוֹם לַעֲשׂוֹת לָהֶם שְׂאוֹר,**
10 **אִם אֵין בְּשֶׁל אַחַת מֵהֶן[111] כַּשִּׁעוּר, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ**
11 **בִּכְלָלָן כַּשִּׁעוּר - פְּטוּרָה[112].**

111) כלומר, אף באחת מהן. 112) שהרי הוא כעושה עיסה על מנת לחלקה. ולולא זאת הייתה הלישה מחייבת בחלה, אף על פי שערבה שלא מדעת הבעלים, שהרי "הגומר פירותיו של חבירו שלא מדעתו וכו' הרי אלו טבלו למעשר".

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר שתי עיסות שיש בשתיהן חיוב חלה ולא באחת מהן, אם מצטרפות. עיסת מין אחד אם מצטרפת עם מין אחר, או חדש עם ישן. עיסה פחותה מכשיעור מכאן ועיסה פחותה מכשיעור מכאן ואחרת באמצע. שני גויים שעשו עיסה כשיעור וחלקוה ואח"כ נתגיירו. הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה. עיסה הטבולה לחלה. ואם היא כחולין לעניין טומאה.

12 **א. שְׁתֵּי עִסּוֹת[2] שֶׁיֵּשׁ בִּשְׁתֵּיהֶן[3] שִׁעוּר הַחַיָּב בְּחַלָּה[4],**

13 **וְאֵין בְּאַחַת מֵהֶן כַּשִּׁעוּר, וְנָגְעוּ זוֹ בְּזוֹ וְנָשְׁכוּ[5] זוֹ אֶת**
14 **זוֹ: אִם הָיוּ שֶׁל שְׁנַיִם, אֲפִלּוּ הֵן מִמִּין אֶחָד[6] -**
15 **פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה; שֶׁסְּתָם[7] שְׁנַיִם מַקְפִּידִין. וְאִם**
16 **יָדוּעַ שֶׁאֵינָן מַקְפִּידִין עַל עֵרוּב הָעִסּוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ**
17 **מִצְטָרְפוֹת[8].**

2) חלה פ"ד משנה א. 3) ביחד. 4) ראה למעלה בפ"ו הלכה טו. 5) שבאופן זה אם היו של אדם אחד, מצטרפות (שם הלכה יז). 6) ראה להלן הלכה ג. 7) ירושלמי שם. 8) שם: שתי נשים שאינן מקפידות, עשו אותן כאשה אחת. וראה להלן.

18 **ב. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן[9] שֶׁל אִישׁ אֶחָד: אִם הָיוּ מִמִּין אֶחָד[10]**
19 **- מִצְטָרְפִין[11] וְחַיָּבוֹת בְּחַלָּה, וְאִם מִשְּׁנֵי מִינִין הָיוּ -**
20 **אֵין מִצְטָרְפִין; שֶׁסְּתָם[12] אֶחָד אֵינוֹ מַקְפִּיד[13]. וְאִם**
21 **הָיָה מַקְפִּיד[14] שֶׁלֹּא תִּגַּע עִסָּה זוֹ בְּזוֹ וְלֹא תִּתְעָרֵב**
22 **עִמָּהּ, אֲפִלּוּ הָיוּ מִמִּין אֶחָד - אֵין מִצְטָרְפוֹת[15].**

9) משנה שם. 10) ראה בהלכה הסמוכה. 11) והמדובר כשאין בדעתו לחלק העיסה לכמה בני אדם, ראה למעלה שם הלכה יט. 12) ירושלמי שם. 13) כלומר, ולכן מצטרפות העיסות אם היו ממין אחד. 14) כלומר, ידוע שהוא מקפיד. 15) שם: אשה אחת שהיא מקפדת, עשו אותה כשתי נשים.

23 **ג. וְכֵיצַד מִצְטָרְפוֹת[16] אִם הָיוּ שֶׁל אֶחָד[17] מִמִּין**
24 **אֶחָד? עִסַּת הַחִטִּים שֶׁנָּגְעָה[18] בְּעִסַּת הַכֻּסְּמִין -**
25 **מִצְטָרְפוֹת[19]; נָגְעָה בִּשְׂאָר הַמִּינִין - אֵין מִצְטָרְפוֹת[20].**
26 **וְכֵן עִסַּת שְׂעוֹרִין שֶׁנָּגְעָה בְּעִסַּת הַכֻּסְּמִין[21] אוֹ שִׁבֹּלֶת**
27 **שׁוּעָל אוֹ שִׁיפּוֹן, וְכֵן עִסַּת כֻּסְּמִין[22] וְשֶׁל שִׁבֹּלֶת**
28 **שׁוּעָל וְשֶׁל שִׁיפּוֹן שֶׁנָּגְעָה כָּל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן**
29 **בַּחֲבֵרְתָּהּ - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[23].**

16) שם, משנה ב. 17) ראה למעלה בהלכה א. 18) כלומר, נגעה ונשכה, כנ"ל שם. 19) אף־על־פי שלענין כלאים אינם מין אחד (ראה בפ"ג מהלכות כלאים הלכה ג) - כאן לענין חלה, הם מין אחד, לפי שהעיסות שלהם דומות (עיין ר"ש ורע"ב בכלאים פ"א משנה א). ולא גזרו חכמים שמא יבואו לתרום מזה על זה, ובאמת אין תורמין מזה על זה, כיון שהם כלאים זה בזה, ראה בהלכות כלאים שם, ובפ"ה מהלכות תרומות הלכה ג - שהכל יודעים שאין תורמין ממין על שאינו מינו (ירושלמי חלה פ"ד הלכה ב). וראה בהלכה הסמוכה, לענין ישן וחדש. 20) וכל זה אינו אלא בנושכות זו את זו, אבל הבולל קמח ועושה עיסה - כל חמשת המינין מצטרפים, כבסוף ההלכה הסמוכה. 21) וממה שאמרו (מנחות ע.) "כוסמין מין חיטין", ראה להלן פ"ח הלכה ד. 22) משנה שם, כרבי יוחנן בן נורי. ויתכן שלא נחלק תנא־קמא על רבי יוחנן בן נורי בענין זה (כסף־משנה, וביאור הגר"א ליו"ד סימן שכד אות י). 23) שהכוסמין הם גם מין חיטים וגם מין שעורים.

30 **ד. עִסַּת חָדָשׁ[24] - אֵינָהּ מִצְטָרֶפֶת[25] לְשֶׁל יָשָׁן[26], אַף**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עַל פִּי שֶׁהֵן מִמִּין אֶחָד; כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ[27]: תּוֹרְמִין[28] מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן[29]. וְלֹא יִתְרֹם[30] מֵאֶמְצַע שְׁתֵּיהֶן[31], אֶלָּא יָבִיא[32] עִסָּה אַחֶרֶת חָדָשׁ אוֹ יָשָׁן וְיִצְטָרֵף לָהֶם לְהַשְׁלִים הַשִּׁעוּר[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[34] בְּעִסָּה שֶׁנָּגְעָה[35] בְּעִסָּה אַחֶרֶת; אֲבָל הַבּוֹלֵל קֶמַח חֲמֵשֶׁת הַמִּינִין וְעוֹשֶׂה מֵהֶם עִסָּה אַחַת - הֲרֵי חֲמִשְׁתָּן מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר עִסַּת חַלָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[36].

24) מתבואה של שנה זו. 25) שם משנה ד: "קב חדש וקב ישן שנשכו זה בזה, רבי ישמעאל אומר יטול מן האמצע (ממקום שנושכים זה את זה, ונמצא מפריש משתיהן - רע"ב), וחכמים אוסרים". אבל להפריש מזה על זה, לדברי שניהם, אי אפשר. 26) מתבואה של השנה הקודמת. 27) ירושלמי שם. 28) תרומה גדולה. 29) והלא דין הוא שאין תורמין מזה על זה, ראה בפ"ה מהלכות תרומות הלכה יא. 30) כחכמים הנ"ל, ולא כרבי ישמעאל. 31) שגם באופן זה יש חשש, שמא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן. 32) כלומר, כיון שמן התורה נתחייבה עיסה זו (של חדש וישן) בחלה, אין להפרידה ולעשותה שתי עיסות. 33) כלומר, אם יביא עיסת חדש, נצא שחדש וחדש מכאן, וישן באמצע, והוא מצרפם, וכן להיפך, כדלהלן בסוף ה"ו. וכשהוא מפריש, מפריש על כל העיסה, כיון שבאופן כזה, אין חשש שמא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן, שבני אדם רואים שצירף עיסה נוספת, וחושבים שאינו מתקן אלא מחדש על חדש ומישן על ישן. ועיין ברדב"ז. 34) שאין חיטים מצטרפים אלא עם הכוסמין בלבד (הלכה הקודמת). 35) ונשכה, כנ"ל. ירושלמי חלה פ"א הלכה א. 36) למעלה בפ"ו ראש הלכה טו. ומזה שכתבו רבינו כאן, ולא בסוף הלכה הקודמת, נראה שאפילו עיסת חדש ועיסת ישן, מצטרפות, אם נילושו יחד. ועיין ר"י קורקוס ו"משנה ראשונה" שם.

ה. עִסָּה[37] שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר מִכָּאן[38], וְעִסָּה פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר מִכָּאן, וְעִסָּה שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּחַלָּה בָּאֶמְצַע, כְּגוֹן עִסַּת אֹרֶז[39] אוֹ עִסַּת תְּרוּמָה[40] אוֹ מְדֻמָּע[41] אוֹ עִסַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים[42], אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹגְעוֹת[43] זוֹ בָּזוֹ - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת; שֶׁהֲרֵי דָּבָר הַפָּטוּר מִן הַחַלָּה מַבְדִּיל בָּאֶמְצַע[44].

37) חלה פ"ד משנה ג. 38) ושתיהן ממין אחד. 39) שאינה חייבת בחלה, ראה למעלה בפ"ו הלכה ב. 40) כלומר, עיסה העשויה מקמח של תרומה. והתרומה פטורה מן החלה משום שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה. וראה למעלה שם סוף הלכה ד. 41) ירושלמי שם הלכה ג, ותוספתא שם פ"ב הלכה ד. שהרי הוא פטור מחלה, ראה למעלה שם. 42) ירושלמי שם. שפטורה מחלה, ראה למעלה שם סוף הלכה ח. 43) ונושכות. וראה שם הלכה יז, ובהערות, וברדב"ז להלן סוף הלכה ז, ולמעלה הלכה א והלכה ג. 44) וכל זה כשהעיסות נושכות זו את זו, אבל אם הן בלולות, ויש בעיסות החייבות בחלה כשיעור החייב בחלה, אין העיסות שאינן חייבות בחלה מעכבות את חיוב החלה. וראה למעלה שם הלכה ט, וביו"ד שם סעיף ו ואילך, ובביאור הגר"א שם ס"ק יג.

ו. הָיָה[45] בָּאֶמְצַע עִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ - מִצְטָרְפוֹת; שֶׁהָעִסָּה שֶׁבֵּינֵיהֶן כְּבָר הָיְתָה מְחֻיֶּבֶת בְּחַלָּה[46]. וְכֵן[47] אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן עִסַּת הֶקְדֵּשׁ - מִצְטָרְפוֹת; מִפְּנֵי שֶׁרָאוּי לִפְדּוֹתָהּ וְתִתְחַיֵּב בְּחַלָּה[48]. וְכֵן[49] אִם הָיְתָה בֵּינֵיהֶן עִסַּת מִין אַחֵר[50] אוֹ עִסַּת אִישׁ אַחֵר אוֹ עִסַּת חָדָשׁ - הֲרֵי שְׁתֵּי הָעִסּוֹת שֶׁבַּצְּדָדִין מִצְטָרְפוֹת לְחַלָּה[51].

45) משנה שם. 46) ולא מיעטו מהכתוב: "תרימו תרומה", ולא שכבר נתרמה, אלא עיסה שאינה שייכת עתה בחיוב חלה, כמו עיסת תרומה. אבל עיסה שהורמה חלתה, שייכת גם עכשיו לחיוב חלה, אלא שנפטרה לאחר שהפרישו ממנה. 47) ירושלמי שם. 48) שם: "קב הקדש מצרף, קב חלה אינו מצרף וכו' הקדש ראוי לפדותו ולחייבו, חלה אינה ראויה לפדותה ולחייבה". [והוצרכו לסברא זו בהקדש, אף־על־פי שוודאי הקדישוה לאחר הגלגול, שאם לא כן, לא מועיל הפדיון והיא פטורה מן החלה (להלן פ"ח הלכה ז), ואם־כן הרי "כבר היתה מחוייבת בחלה" (כמפורש בסמוך, בעיסה שהורמה חלתה - שאין לדמות עיסת הקדש שנפטרה מן החלה ואין לה זיקה לחלה כלל, לעיסה שהורמה חלתה, שיש לה זיקה לחלה, וראה להלן. ואף־על־פי שיכול להשאל על החלה, כדרך שיכול להשאל על התרומה - אין לדמות שאלה בחלה שאינו חייב להשאל, לפדיון הקדש, שחייב הוא לפדותו לטובת בדק הבית, ראה בנדרים נט. ובר"ן שם ד"ה תרומה, וברדב"ז כאן. ובחלה אין הסברא ש"כבר היתה מחוייבת בחלה", שרק בעיסה שהורמה חלתה אמרו כן (ראה למעלה), אבל חלה עצמה ההפרשה אינה פוטרת אותה, אלא את העיסה, ולגבי עצמה שם חלה פוטר אותה, שכשם שתרומה אינה חייבת בחלה, כמו כן חלה אינה חייבת עוד בחלה, ואין לה זיקה להפרשת חלה]. 49) ירושלמי ותוספתא שם. 50) מחמשת המינים. ואף־על־פי שאין עיסת חיטין מצטרפת עם עיסת שעורים לשיעור חלה (אם לא בללן יחד, כנ"ל בהלכה ד), בכל זאת אין עיסת השעורים מפסיקה בין שתי עיסות חיטים שאין בכל אחת מהן כשיעור. וטעמו של דבר, שכדי שיצטרפו שתי עיסות ושהשלישית שביניהן לא תפסיק, די שתהא האמצעית בת חיוב חלה, אף־על־פי שאינה יכולה להצטרף בעצמה, כנ"ל, וראה בתוספתא כפשוטה. 51) אף־על־פי שאין עיסת איש אחד ועיסת חדש מצטרפות בעצמן, כנ"ל בהלכות א־ד - אינן מפסיקות, כנ"ל.

ז. שְׁתֵּי עִסּוֹת[52], שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר, שֶׁהִפְרִישׁ חַלָּה מִזּוֹ וְחַלָּה מִזּוֹ, וְחָזְרוּ וְנָגְעוּ[53] זוֹ בָּזוֹ וַהֲרֵי בִּשְׁתֵּיהֶם כַּשִּׁעוּר - חַיָּבִין לְהַפְרִישׁ מֵהֶן חַלָּה; שֶׁהַחַלּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת אֵינָן כְּלוּם[54].

52) שם משנה ה, כחכמים ולא כרבי עקיבא. 53) וגם נשכו, כנ"ל. 54) שהרי הופרשו בשעת פטור.

ח. שְׁנֵי[55] עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁעָשׂוּ עִסָּה כַּשִּׁעוּר[56]

וְחִלְקוּהָ[57], וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרוּ[58], וְהוֹסִיף כָּל אֶחָד עַל חֶלְקוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר עַד שֶׁהִשְׁלִימוֹ לַשְּׁעוּר[59] - הֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת; שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ[60] שְׁעַת חוֹבָה כְּשֶׁהָיוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁהֲרֵי פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר הָיָה בְּיַד כָּל אֶחָד מֵהֶן[61].

55) ירושלמי חלה פ"ג הלכה ד. 56) [שעיסת שותפין ישראלים שאין בה אלא שיעור אחד - חייבת (למעלה פ"ו הלכה ו), לפי שיש כאן צירוף לחובה. אבל שותפים גויים, שאין עיסתם מצטרפת לכשיעור לחייבה בחלה, אינה מצטרפת גם להקל ולפוטרה כעיסת שני ישראלים שגלגלו על דעת לחלקה, בהלכה הסמוכה]. 57) כנראה שהמדובר כשעשו עיסה זו על דעת לחלקה, ראה בהלכה הסמוכה. וישנם כאן שני פטורים: א. גלגול על־מנת לחלק שפטור (למעלה שם הלכה יט); ב. גלגול גוי הפוטר מן החלה (שם הלכה ח). 58) [שכשנתגיירו כבר לא היה שיעור בעיסה. אבל אם נתגיירו ואחר־כך חלקו, אף־על־פי שהוסיפו אחר כך, פטורים מחלה, שהרי היתה העיסה כשיעור כשנתגיירו, והיה בדין לצרפה לחיוב ובכל זאת פטורים הם אז, לפי שהגלגול היה בגיותם - דינה כעיסה של שני ישראלים (בהלכה הסמוכה) שגלגול של פטור פוטרה לעולם]. 59) כלומר, ואין בעיסה השנייה לבדה כשיעור, שאם לא כן, בוודאי חייבת, כנ"ל שם הלכה ט. 60) לעיסה. 61) (ואין גלגול הגוי פוטר, אלא באופן שהיה כשיעור, ונפקע על ידי הגלגול. וכמו כן אין הגלגול על־מנת לחלק פוטר, אלא כשיש שיעור המחייב, אבל כאן בגוי שאין עיסתם מצטרפת לחיוב, אינה מצטרפת גם לגרום קולא, כנ"ל).

ט. אֲבָל שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים[62] שֶׁעָשׂוּ כָּךְ[63], וְחָזַר כָּל אֶחָד אַחַר שֶׁחָלְקוּ וְהוֹסִיף עַל חֶלְקוֹ עַד שֶׁהִשְׁלִימוֹ לַשְּׁעוּר - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה; שֶׁכְּבָר הָיְתָה לָהּ שְׁעַת חוֹבָה[64], וְהֵן הָיוּ פְּטוּרִין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאוּהָ לְחַלֵּק[65].

62) ירושלמי שם. 63) על־מנת לחלקה בצק. 64) בשעת לישה, שהרי היה בה שיעור, והיא עיסת ישראל. 65) ראה למעלה בפ"ו הלכה יט.

י. הָיְתָה[66] הָעִסָּה בְּיַד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַיִּשְׂרְאֵל בְּשֶׁתָּפוּת[67] וְחִלְקוּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְהוֹסִיף הַגֵּר עַל שֶׁלּוֹ [וְיִשְׂרָאֵל עַל שֶׁלּוֹ] עַד שֶׁהִשְׁלִים כָּל אֶחָד עִסָּתוֹ לַשִּׁעוּר - שֶׁל יִשְׂרָאֵל חַיֶּבֶת[68], וְשֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים פְּטוּרָה[69].

66) ירושלמי שם. 67) מלשון זה משמע, שלשוה שלא על דעת לחלקה, ראה בכסף־משנה וביו"ד סימן של סעיף ו, ובביאור הגר"א שם אות ז. 68) שהרי בחלקו של הישראל אין גלגול הגוי פוטר (יו"ד שם סעיף א). 69) צריך עיון, הרי לא היתה לה שעת חובה, שהרי פחות מכשיעור היתה בידו, ראה למעלה הלכה ח. וראה בראב"ד. [ויתכן כי רק למעלה שם, שישנם שני פטורים: גלגול על־מנת לחלק, וגלגול של גוי, וכל אחד מהם סותר לשני, כלומר: גלגול על־מנת לחלק אינו מפקיע החיוב, שלא היתה לה שעת חובה כיון שיש כאן גלגול של גוי, וגלגול של גוי אינו מפקיע, שלא היתה לה שעת חובה מצד הגלגול על־מנת לחלק. וכאן שלא גלגלו על־מנת לחלק (ראה למעלה), גלגול הגוי מפקיע, אף־על־פי שבחלקו של הגוי בלבד לא היה כשיעור. אבל מלשון רבינו למעלה שם, נראה שהעיכוב הוא מצד פחות מכשיעור, ולא מצד שגלגל על־מנת לחלק].

יא. הַנּוֹטֵל[70] שְׁאוֹר מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ[71] וּנְתָנוֹ לְתוֹךְ עִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ[72] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא עִסָּה שְׁנִיָּה[73], שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ עִם שְׁאוֹר זֶה שִׁעוּר עִסָּה שֶׁחַיֶּבֶת בְּחַלָּה, וְנוֹתְנָהּ בְּתוֹךְ הָעִסָּה[74] שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ, וּמַפְרִישׁ מִן הָעִסָּה הַשְּׁנִיָּה שִׁעוּר חַלָּה עָלֶיהָ וְעַל הַשְּׁאוֹר, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל[75] מִן הַמֶּקֶף. וְאִם אֵין לוֹ עִסָּה שְׁנִיָּה - נַעֲשֵׂית זוֹ כֻּלָּהּ טֶבֶל וּמַפְרִישׁ חַלָּה עַל הַכֹּל; שֶׁהַטֶּבֶל בְּמִינוֹ אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא[76].

70) חלה פ"ג משנה ח, ותוספתא שם, פ"ב הלכה ב. 71) ואם כן, השאור טבל לחלה. 72) ודין תורה הוא שתיבטל ברוב, אבל חכמים אמרו שהטבל אינו בטל, ראה להלן. 73) מהעיסה הנ"ל שלא הורמה חלתה, אי אפשר להפריש על זה שנתערב, שהרי העיסה הנ"ל מחוייבת בחלה מן התורה. ואילו השאור הנ"ל, אינו חייב אלא מדרבנן. אבל מהעיסה השנייה, שאין בה כשיעור בלי השאור הנ"ל, יכול להפריש (משנה ראשונה). 74) כלומר, מערבבה בעיסה, באופן כזה שיוכל להפריש מן העיסה החדשה, שאף־על־פי שעיסה שהורמה חלתה הנמצאת בין שתי עיסות שאין בכל אחת כשיעור, הרי היא מצרפתן (למעלה הלכה ו), כל זה לענין שתהיינה העיסות כעיסה אחת שיש בה שיעור, אבל לענין שיהא זה מן המוקף, העיסה מפסקת. ובספר מוגה: "סמוך לעיסה" (ר"י קורקוס, וכעין זה העתיק הסמ"ג עשין קמא). ולפי זה, העיסה שהורמה חלתה מצרפת אף לענין שיחשב מן המוקף, וכן הוא בשו"ת הרא"ש כלל ב סימן ב. אלא שלפי זה, לא מובן מה שסיים רבינו "כדי שיטול מן המוקף", הרי חוץ מדין מוקף, צריך להסמיך את העיסה השניה כדי שתצטרף לשאור ויהיו יחד כשיעור (תוספתא כפשוטה, וראה בהערה 21 שם). 75) כלומר, זהו הטעם למה שכתב: "ונותנה בתוך העיסה", ולא די בנתינת העיסה השנייה סמוך לה, כנ"ל. 76) שכיון שאפשר לתקנו, הרי הוא דבר שיש לו מתירין, ואפילו באלף אינו בטל. וראה בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו.

יב. עִסָּה הַטְּבוּלָה לְחַלָּה - אֵינָהּ כְּחַלָּה[77], וַהֲרֵי הִיא כְּחֻלִּין לְעִנְיַן הַטֻּמְאָה, שֶׁאֵין הַשְּׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[78]. וּמֵתַּר[79] לִגְרֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין[80] שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ, שְׁתֵּי עִסּוֹת[81], אַחַת טְמֵאָה[82] וְאַחַת טְהוֹרָה[83] - נוֹטֵל כְּדֵי חַלַּת שְׁתֵּיהֶם מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ[84] וְנוֹתְנוֹ בְּאֶמְצַע סָמוּךְ לָעִסָּה הַטְּהוֹרָה[85], וּמוֹשֵׁךְ[86] מִן הַטְּמֵאָה לַטְּהוֹרָה כְּדֵי בֵּיצָה[87], כְּדֵי לִתְרֹם מִן הַמֶּקֶף[88].

77) כן היא מסקנת הגמרא בסוטה ל: 78) בפי"א מהלכות

אבות הטומאות הלכות ב, טו. 79) סוטה שם, ועבודה זרה נו. וראה בהלכות טומאת אוכלין פט"ז הלכה ט. 80) כלומר, חולין שאינם מתוקנים, אבל חולין מתוקנים, מותר לטמא גם בידים, כנ"ל שם. 81) חלה פ"ב משנה ח, כרבי אליעזר שפסקו בירושלמי כמותו, ולא כחכמים. 82) כלומר, ראשונה לטומאה (סוטה שם). 83) ועדיין לא הורמה חלה מהן. 84) כן הוא במשנה שם. ופירש שם בספר בית דוד, שאינו מפריש מן העיסה הטהורה שלפניו, אלא מעיסה אחרת (תוספות אנשי־שם). וצ"ע למה לא יפריש מאותה עיסה הטהורה, ועיין רע"ב שם. 85) ונוגע בה כדי שיתרום מן המוקף. ואף־על־פי שאין צריך נגיעה במוקף - טמא וטהור דינם כדבר שהוא מקפיד על תערובתו, וצריך נגיעה (ר"י קורקוס). וכאן אין צריך נשיכה, ראה להלן. 86) [צ"ל "ומנשך", וראה להלן. ועיין במשנה ראשונה שם. ואף־על־פי שעל־ידי נשיכה נעשה הכל כגוף אחד וכולם טמאים בעת מעשה כראשון לטומאה (פ"ו מהלכות טומאת אוכלין הלכה יח) - לאחר שפירשו לא נשאר בהם אלא טומאת מגע בלבד, כמפורש שם]. 87) ["כדי־ביצה" זה הוא מן הטהורה, ועושה כן כדי שהעיסה הטמאה תהא נושכת עם ה"כדי־ביצה", ועם ה"כדי־חלה", ועל־ידי־זה הן נעשות כעיסה אחת, ורק באופן זה, כשהכל גוף אחד, מותר לתרום מן הטהור על הטמא, כמפורש למעלה בפ"ה מהלכות תרומות הלכה ז, אבל באופן אחר אסור, ראה למעלה פ"ה הלכה יג. וראה במשנה ראשונה. ואף־על־פי שבמשנה שם אמרו, ונותן פחות מכביצה באמצע" - פסק רבינו כברייתא בסוטה שם, שנותן כביצה באמצע, מפני: שאין שני עושה שלישי בחולין, וחולין הטבולין לחלה אינה כחלה אלא כחולין, ולפיכך אין שלישי בהם כנ"ל, וגם מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל (אלא שצ"ע שאין זה "גורם", אלא מטמא בידים), ולפיכך מותר לתת כדי ביצה, שאף־על־פי ש"כדי־ביצה" זה נוגע בראשון, ומיטמא ונעשה שני, אף לאחר שפירש (ראה למעלה), אין הוא מטמא את ה"כדי־חלה", שמפרישה ואחר־כך קורא עליה שם חלה]. 88) [זהו טעם למה שכתב "ונותנו באמצע סמוך לעיסה הטהורה", כנ"ל. וכאן אין צריך נשיכה, שכיון שהכביצה וה"כדי־חלה" נשוכים כולם לעיסה הטמאה, די בכך להתיר לתרום מן הטהור על הטמא].

1 יג. עוֹשֶׂה אָדָם[89] עִסָּה טְהוֹרָה[90] וְאֵינוֹ מַפְרִישׁ
2 חַלָּתָהּ, וּמַנִּיחָהּ אוֹ מַנִּיחַ מִקְצָתָהּ לִהְיוֹת מַפְרִישׁ
3 עָלֶיהָ וְהוֹלֵךְ חַלּוֹת שֶׁל עִסּוֹת אֲחֵרוֹת וַאֲפִלּוּ נִטְמְאוּ
4 הָעִסּוֹת[91], עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה הָעִסָּה שֶׁהִנִּיחַ כֻּלָּהּ חַלָּה
5 וְיִתְּנֶנָּה לַכֹּהֵן. וְהוּא שֶׁלֹּא תִּפָּסֵל מֵאֹכֶל אָדָם[92]; אֲבָל
6 מִשֶּׁתִּסְרַח[93] אֵינוֹ מַפְרִישׁ עָלֶיהָ. בַּמֶּה דְּבָרִים
7 אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ אוֹתָם הָעִסּוֹת שֶׁמַּפְרִישׁ עֲלֵיהֶן סָפֵק
8 אִם הוּרְמָה חַלָּה מֵהֶן אוֹ לֹא הוּרְמָה[94]; שֶׁחַלַּת
9 דְּמַאי[95] נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא לְכַתְּחִלָּה וְשֶׁלֹּא
10 מִן הַמֻּקָּף.

89) חלה פ"ד משנה ו. 90) כדי שתהא החלה שיפריש, טהורה. 91) כלומר, שיש כאן שתי ריעותות: שמפריש מן הטהור על הטמא, ושלא מן המוקף (רדב"ז). 92) ירושלמי שם. 93) משנה שם. 94) כגון ששני עדים אומרים שהורמה, ושנים אומרים לא הורמה. אבל אין הכוונה שלקחה מעם הארץ, שהרי עמי הארץ מפרישין חלה, כשם שמפרישין תרומה גדולה (משנה ראשונה). וראה באור־שמח. 95) כאן "דמאי" פירושו, ספק, ולא שלקחו מעם הארץ, כנ"ל. וראה בפ"ט מהלכות מעשר הלכה א, ובמשנה־למלך שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר המפריש חלתו קמח אם היא חלה. ואימתי מפרישין חלה. מאימתי תתחייב העיסה בחלה. ואם נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים. עיסה שנדמעה בטומאה, אם לשין ועורכין עמה. הלוקח מנחתום עם־הארץ בסוריא ואמר לו הפרשתי חלה. והלוקח בחוצה לארץ מנחתום או מבעל הבית.

11 א. הַמַּפְרִישׁ[2] חַלָּתוֹ קֶמַח - אֵינָהּ חַלָּה[3], וְגָזֵל בְּיַד
12 כֹּהֵן[4], וּשְׁאָר הָעִסָּה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[5]. וְאוֹתוֹ הַקֶּמַח
13 שֶׁהִפְרִישׁ לְשֵׁם חַלָּה, אִם יֵשׁ בּוֹ עִסָּר[6] וְעוֹשֶׂהוּ עִסָּה[7]
14 - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ חַלָּה, כְּשְׁאָר כָּל קֶמַח חֵלִין[8].

2) חלה פ"ב מ"ה. 3) שהרי "עריסותיכם" אמר רחמנא ("מאירי" קידושין, עמ' 231). 4) וחייב להחזיר לבעל הקמח. ואף־על־פי שהוא תלמיד חכם, ויודע שאין מפרישים חלה קמח, ובוודאי נתן לו בתורת מתנה - גזרו חכמים שתהא גזל בידו, מחמת אלה שאינם יודעים שאין מפרישים חלה קמח, ואם תשאר ביד כהן יחשבו שנתקנה עיסתם (ט"ז ליו"ד סי' שכז ס"ק א, ע"פ הגמרא בקידושין מו:). 5) "ולא נאמר: זו העיסה אינה חייבת בחלה, כיון שהקמח שלה חלה היתה בו הכוונה" (פירוש המשנה). 6) שהוא שיעור חלה (למעלה פ"ו הט"ו). 7) אבל בעודו קמח אין חלתו חלה, כנ"ל. 8) כלומר, וחלה זו אסורה לזרים מן התורה, כיון שהפרשתו הראשונה מן הקמח לא היתה כלום (רדב"ז).

15 ב. אֵימָתַי מַפְרִישִׁין חַלָּה?[9] כְּשֶׁיִּתֵּן אֶת הַמַּיִם[10]
16 וְיִתְעָרֵב הַקֶּמַח בַּמַּיִם, מַפְרִישׁ הַחַלָּה מִתְּחִלַּת דָּבָר
17 שֶׁנִּלּוֹשׁ[11]; שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם[12]. וְהוּא שֶׁלֹּא
18 יִשָּׁאֵר שָׁם בָּעֲרֵבָה קֶמַח שֶׁלֹּא נִתְעָרֵב בַּמַּיִם שְׁעוּר
19 עִסָּר[13]. וְאִם אָמַר[14]: הֲרֵי זוֹ חַלָּה[15] עַל הָעִסָּה[16] וְעַל
20 הַשְּׂאוֹר וְעַל הַקֶּמַח שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר, וְלִכְשֶׁתֵּעָשֶׂה כֻּלָּהּ עִסָּה
21 אַחַת[17] תִּתְקַדֵּשׁ זוֹ שֶׁבְּיָדוֹ[18] לְשֵׁם חַלָּה - הֲרֵי זֶה
22 מֻתָּר[19].

9) ב"ירושלמי" פסחים פ"ג ה"ג: "אמר רבי יוסי בי רבי בון, בדין היה בעיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף (כלומר, כשתעשה העיסה גוף אחד, כדלהלן בה"ד) - תקנה תיקנו בה שיפרישנה תחילה, שלא תטמא את העיסה". וראה להלן הי"א. ואין כוונת רבינו כאן לומר שחובת החלה באה עכשיו, שהרי כתב להלן (ה"ד) מאימתי תתחייב העיסה בחלה, משתעשה גוף אחד, אלא אם הוא חושש שמא תיטמא העיסה - מפריש בתחילת הלישה (כסף־משנה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ורדב"ז). 10) חלה פ"ג סוף מ"א. 11) כלומר, מתחילת הלישה. אבל לא יפריש ממעט הקמח שעדיין לא נתערב במים. וראה להלן. 12) 'ירושלמי' שם ה"א. 13) שכיון שאין במשוייר שיעור חלה, אין הוא נחשב בפני עצמו, ומצטרף לקמח שכבר נתערב במים, והכל בכלל "עריסותיכם". ובספרים אחרים, במשנה שם: "ובלבד שיהא שם חמשה רבעי קמח", כלומר, במעורב. ולפי נוסחת רבינו "ובלבד שלא יהא וכו'", יתכן שאף אם אין במעורב שיעור חלה "הואיל ומכל־מקום התחילה ללוש, ואין בקמח הנשאר כדי חלה - נידון כנילוש" ('מאירי' חלה שם, עמ' 27). 14) 'ירושלמי' שם. ומדובר אפילו כשנשאר בעריבה קמח, שיעור עומר שלא נתערב במים. 15) ומדובר שהפריש מן הקמח שנתערב במים, ולא ממה שנשתייר, כנ"ל. 16) כלומר, על הקמח המעורב במים. 17) כלומר, לכשיתערב כל הקמח במים, כנ"ל. 18) כלומר, כל החלה בבת אחת. וצ"ע, מדוע אינו יכול לומר, שעל החלק שכבר נתערב במים, יחול מיד, ועל היתר יחול לכשתעשה כולה עיסה. 19) ואין זה כמפריש על דבר שלא בא לעולם, שכיון שבידו הדבר לערב הקמח במים ולחייבו בחלה, הרי זה כבא לעולם, כנ"ל בפ"ה מהל' תרומות ה"ט. וראה בר"ן לקידושין סב, ב. וב'תוספות רי"ד' על ה'ירושלמי' שם, וב'תוספות רבי עקיבא איגר' על המשנה שם. ואף־על־פי שבהל' תרומות שם, כתב רבינו: "והוא שיביאו שתיהן שליש בעת שאמר" - בערוגה שלא הביאה שליש, אין זה בידו להביאה לידי הבאת שליש. אבל עירוב הקמח במים, בידו הוא.

1 **ג. הִנִּיחַ[20] הָעִסָּה עַד שֶׁלֹּשׁ הַכֹּל וְעֵרְבָהּ וְאַחַר כָּךְ**
2 **הִפְרִישׁ - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם[21]. וְאִם לֹא הִפְרִישׁ הַחַלָּה**
3 **בָּצֵק, אֶלָּא אָפָה הַכֹּל - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִן הַפַּת,**
4 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22].**

20) 'ספרי' פרשת שלח, פיסקה קי. 21) כלומר, חלתו חלה אף־על־פי שעבר על תקנת חכמים, שתיקנו להפריש מיד עם נתינת המים לקמח, כנ"ל. 22) למעלה פ"ו, סוף הט"ז.

5 **ד. מֵאֵימָתַי[23] תִּתְחַיֵּב הָעִסָּה[24] בְּחַלָּה? מִשֶּׁתְּגַלְגֵּל[25]**
6 **בְּחִטִּים וְיִתְעָרֵב הַקֶּמַח בַּמַּיִם[26], אוֹ שֶׁתִּטַּמְטֵם[27]**
7 **בִּשְׁעוֹרִים וְתֵעָשֶׂה כֻּלָּהּ גּוּף אֶחָד. וְאוֹכְלִין עֲרַאי[28] מִן**
8 **הָעִסָּה עַד שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל בְּחִטִּים וְתִטַּמְטֵם בִּשְׁעוֹרִים.**
9 **וְהַכֻּסְּמִין - כְּחִטִּים[29], וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְהַשִּׁיפּוֹן -**
10 **כִּשְׁעוֹרִים.**

23) חלה, שם. 24) כלומר, מאימתי חל חיוב חלה מעיקר הדין, קודם שנתקנה התקנה להפריש מיד עם נתינת המים בקמח, ראה למעלה ה"ב ובהערות, והיינו לאסור אפילו אכילת עראי, כדלהלן. 25) כן הוא בדפוס רומי. וראה ב'תוספות אנשי שם'. 26) כלומר, כל הקמח, ולא יישאר קמח בלתי מעורב, ראה למעלה שם. 27) "פירוש, שידבקו חלקם קצתם בקצתם" (פירוש המשנה). "שעיסת שעורים אינה נגבלת יפה אלא נסדקת, להכי תטמטם, שמגבלה עד שיטמטמו (כלומר, יאטמו, יסתמו) סדקיה" (רבינו הלל בפירושו ל'ספרי' שם). וראה ב'ערוך' ערך טם ב, וב'תוספתא כפשוטה' חלה פ"א, עמ' 800. 28) משנה, שם. ואילו אכילת קבע אסורה משעה שהיא נותנת את המים. וכן גם לענין תרומות ומעשרות לא הותרה לפני גמר מלאכה אלא אכילת עראי בלבד, ראה למעלה פ"ג מהל' מעשר ה"א. ועי' 'משנה ראשונה' שם. 29) במנחות ע, א: "תנא, כוסמין מין חיטים, שבולת שועל ושיפון מין שעורים". ומפרשה רבינו לענין לישה, ולא לענין צירוף, בכדי שלא יקשה לנו ממה שנאמר בחלה פ"ד מ"ב, הובא למעלה פ"ז ה"ג. ואף־על־פי שב'ירושלמי' (שם פ"ג ה"א) אמרו: "ושאר כל דברים, את מהלך בהן אחר הטימטום", פסק רבינו כהברייתא במנחות הנ"ל ('בית יוסף' יו"ד סי' שכז).

11 **ה. נִתְגַּלְגְּלָה[30] בְּחִטִּים וְנִטַּמְטְמָה בִּשְׁעוֹרִים, הָאוֹכֵל**
12 **מִמֶּנָּה קֹדֶם הַפְרָשַׁת חַלָּה - חַיָּב מִיתָה[31], מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
13 **טֶבֶל[32]. לְפִיכָךְ: אִם הָיְתָה הָעִסָּה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה מִן**
14 **הַתּוֹרָה, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה - לוֹקֶה[33], כְּכָל אוֹכֵל טֶבֶל[34];**
15 **וְאִם הָיְתָה חַיֶּבֶת מִדִּבְרֵיהֶם - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת**
16 **מַרְדּוּת.**

30) משנה בפ"ג, שם. 31) בידי שמים. ואם התרו בו - לוקה, כדלהלן. 32) שהרי חלה דינה כתרומה, כנ"ל פ"ה הי"ג. וראה בפ"א מהל' מעשר ה"ה. אולם, האוכל מן העיסה לפני גלגול וטמטום, אינו חייב מיתה, אף־על־פי שנתנו את המים ואפשר להפריש (למעלה ה"ב), שאין זה כאוכל טבל, אלא כאוכל מתבואה שלא נגמרה מלאכתה למעשר, ועי' רדב"ז ו'מלאכת שלמה'. 33) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ב: "זאת אומרת, שלוקין על חלתן דבר תורה". 34) מכות יג, א. ופי"ט מהל' סנהדרין ה"ב אותיות ה־ו.

17 **ו. עִסָּה[35] שֶׁנִּדְמְעָה[36] עַד שֶׁלֹּא תִּתְגַּלְגֵּל - פְּטוּרָה[37];**
18 **מִשֶּׁתִּתְגַּלְגֵּל - חַיֶּבֶת[38]. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ[39] עִסָּתוֹ אוֹ**
19 **הַמַּפְקִיר אוֹתָהּ[40] קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, וּפְדָאָהּ אוֹ זָכָה**
20 **בָּהּ וְאַחַר כָּךְ גִּלְגְּלָהּ[41], אוֹ הִקְדִּישָׁהּ אוֹ הִפְקִיר אוֹתָהּ**
21 **אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, וּפְדָאָהּ אוֹ זָכָה בָּהּ - הֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת**
22 **בְּחַלָּה[42].**

35) שם, מ"ב. ומדובר לאחר נתינת המים בקמח, ראה ב'אור שמח'. 36) שנתערבה בה תרומה. 37) שהמדומע פטור מן החלה, ראה למעלה פ"ו סוף ה"ד. ומדובר בחלה בזמן הזה, שאינה אלא מדרבנן (שם בהערה כג, ועי' ב'תוספות רבי עקיבא איגר'). 38) שכיון שנתחייבה בשעת גלגול, שוב אינה נפטרת. 39) שם, מ"ג. 40) דין הפקר לא נזכר במשנה שם, ולמדו רבינו מדין הקדש, כיון שבפ"א שם מ"ג נזכרו שניהם כאחד לענין חיוב חלה. וראה למעלה שם ה"ג, וביו"ד סי' של ס"ז, ובביאור הגר"א שם. 41) אבל אם בשעת גלגול היתה העיסה הפקר או הקדש, הרי זו פטורה, מן הטעם הנזכר בהלכה הסמוכה. וראה ב'מנחת חינוך' מצוה שפה, ב'תוספתא כפשוטה' חלה עמ' 800, וב'תרומת חלה' להר"ש אליעזרי עמ' ז ואילך. ואף־על־פי שבפ"ב מהל' תרומה הי"ב, כתב רבינו: "אם הפקיר שבלים וזכה בהן ועבר והפריש מהן תרומה - אינה תרומה", נראה שחלוקים תרומה וחלה לענין זה, שהרי שם בפ"א הכ"ב,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתב רבינו: "וכן פירות חוצה־לארץ שנכנסו לארץ, חייבין בחלה וכו' (כלומר, מן התורה, כשגלגול העיסה היה בארץ), ואם נקבעו למעשר ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ - חייבין במעשרות מדבריהם" (לפי כסף־משנה בפירוש אחד), הרי שלפני גלגול אין לה לעיסה שייכות עם חובת חלה, פרט לזה שאם הפריש חלה - חלתו חלה (ראה ב'אור שמח'). 42) ואין ההקדש וההפקר מפקיעים את חובת החלה, שחלה בשעת הגלגול שקדם להם, כנ"ל.

1 **ז. הִקְדִּישָׁהּ[43] קֹדֶם שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל, וְנִתְגַּלְגְּלָה בְּיַד**
2 **הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָהּ - פְּטוּרָה[44]; שֶׁבִּשְׁעַת**
3 **חוֹבָתָהּ הָיְתָה פְּטוּרָה.**

43) משנה, שם. 44) במנחות סז, א - למדו זאת ממה שנאמר "עריסותיכם", ולא עיסת גוי ולא עיסת הקדש. וכן הדין לענין הפקר כנ"ל, אלא שאין זה מצוי שיגלגל אדם עיסת הפקר ולא יזכה בה, ולכן לא כתב רבינו: הקדישה או הפקירה וכו', כמו בהלכה הקודמת. אבל בשו"ע יו"ד שם, כתב "הפקר", להשמיענו דין של פטור בשעת חובה, ואילו דין "הקדש" לא כתב, כיון שאינו נוהג בזמן הזה.

4 **ח. וְכֵן עוֹבֵד כּוֹכָבִים[45] שֶׁנָּתַן לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ**
5 **עִסָּה, וּנְתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה עַד שֶׁלֹּא גִלְגְּלָהּ - חַיֶּבֶת[46];**
6 **וּמִשֶּׁגִּלְגְּלָהּ - פְּטוּרָה[47].**

45) שם, מ"ה. וכוונת רבינו, שדין עיסת גוי כדין עיסת הקדש, ושניהם נתמעטו במנחות שם, ממה שנאמר "עריסותיכם", כנ"ל. 46) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של ישראל. 47) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של גוי, ועיסת גוי פטורה. כנ"ל פ"ו סוף ה"ה. והחידוש בזה, שאין הולכים לענין חלה אחר המגלגל, לא לחיוב ולא לפטור, אלא אחר מי שהעיסה שלו בשעת גלגול (ש"ך יו"ד שם אות ב, וראה למעלה שם ה"י).

7 **ט. גֵּר[48] שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ עִסָּה: נִתְגַּלְגְּלָה עַד שֶׁלֹּא**
8 **נִתְגַּיֵּר - פְּטוּרָה[49]; וְאִם מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר - חַיֶּבֶת. וְאִם סָפֵק**
9 **- חַיֶּבֶת בְּחַלָּה, לְפִי[50] שֶׁהוּא עָוֹן מִיתָה. וְזָר שֶׁאָכַל**
10 **חַלַּת סָפֵק זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָהּ - אֵין חַיָּב עָלֶיהָ חֹמֶשׁ.**

48) שם, מ"ו. 49) שעיסת גוי פטורה, כנ"ל. 50) 'ירושלמי' שם ה"ד. וראה בחולין קלד, א. וברש"י שם ד"ה חלה. ואף־על־פי שלהלן בפ"ט הי"ג, לענין מתנות, כתב רבינו שאם ספק הוא אם נשחטה הבהמה קודם שנתגייר או אחר שנתגייר, פטור והמוציא מחבירו עליו הראיה, בגמרא שם הקשו זאת, ותירצו שיש הבדל בין ספק איסורא (כלומר, חלה שהיא קדושה) שהוא לחומרא, לבין ספק ממון (מתנות שהן חולין, כנ"ל בפ"א ה"ד) שהוא לקולא (חולין, שם). ומלשון רבינו נראה, שאין הגר חייב לתת את חלת הספק לכהן, אלא יכול הוא להשהותה אצלו או למכרה לכהן ('ירושלמי' שם). ואף־על־פי שלגבי תרומת מעשר של דמאי, כתב רבינו (פ"ט מהל' מעשר ה"ה): "ונותנה לכהן", שם הטעם הוא, שהחמירו חכמים שלא יבא לאכלה אם ישהנה אצלו, כדרך שהוא אוכל מעשר ראשון ומעשר עני שאינו נותנם ללוי ולעני (שם ה"ב), וישכח שהם מותרים לזרים, ולא תרומה (משנה־למלך שם). ויש אחרונים ('מראה הפנים' על ה"ירושלמי' שם, ו"יד אברהם' יו"ד סי' של, ע"פ המשנה־למלך פ"ז מהל' תרומות הי"ז) שסוברים שדעת רבינו היא, שמפריש את החלה מספק ונותנה לכהן, כדרך שהוא נוהג בחלת ודאי, שכיון שיש בה עון מיתה, החמירו בה. וכיון שבבבלי (חולין שם), לא הזכירו שמותר למכרה לכהן, אין סומכים בזה על ה'ירושלמי' שהתיר לעשות כן. וראה בש"ך ליו"ד שם אות ח.

11 **י. עִסָּה[51] שֶׁנּוֹלַד בָּהּ סְפֵק טֻמְאָה[52] קֹדֶם שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל -**
12 **יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה[53], לְפִי שֶׁמֻּתָּר לְטַמֵּא חֵלִין שֶׁבְּאֶרֶץ**
13 **יִשְׂרָאֵל[54], וְתִשָּׂרֵף חַלָּתָהּ[55]. נוֹלַד לָהּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה**
14 **סְפֵק טֻמְאָה שֶׁוַּדַּאי מְטַמֵּא אֶת הַחֻלִּין[56] מִן הַתּוֹרָה**
15 **- יִגְמְרֶנָּה בְּטָהֳרָה; שֶׁכֹּל[57] שֶׁוַּדַּאי מְטַמֵּא אֶת הַחֻלִּין**
16 **- גָּזְרוּ עַל סְפֵקוֹ בְּחֻלִּין הַטְּבוּלִים לְחַלָּה שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ**
17 **אוֹתָן, הוֹאִיל וְנִטְבְּלוּ לְחַלָּה. וְתִהְיֶה[58] הַחַלָּה תְּלוּיָה,**
18 **לֹא נֶאֱכֶלֶת[59] וְלֹא נִשְׂרֶפֶת[60].**

51) שם מ"ב, ותוספתא שם סוף פ"א. 52) כיון שהעיסה הזו, קודם שנתגלגלה, דינה כחולין, כמבואר להלן, על כרחנו שמדובר בספק כזה שמטמא אפילו חולין, ואילו ספק שאינו מטמא אלא תרומה ולא חולין, לא הותר לעשותה בטומאה, שהרי לא נטמאו כלל, ואסור לטמאה בידים, שרק לגרום לה טומאה מותר, כמבואר למעלה פ"ז הי"ב, ובפט"ז מהל' טומאת אוכלין ה"ט (רדב"ז). וראה להלן בדברי 'חסדי דוד'. 53) כלומר, אפילו לאחר גלגול, שכיון שנולד בה ספק טומאה המטמא גם חולין, כמבואר למעלה - מותר לטמאה, שרק חלה ותרומה שנולד בהם ספק טומאה אסור לטמאן (פי"ב מהל' תרומות ה"ג), אבל לא חולין הטבולים לחלה. וראה להלן. 54) אף־על־פי שהם טבולים לחלה, כיון שטמאה מספק, כנ"ל. 55) כדין חלה טמאה (למעלה פ"ה ה"ד). 56) נדה לז, א. כלומר, רק ודאה מטמא את החולין, אבל ספיקה אינה מטמא את החולין, ולפיכך יגמרנה בטהרה, שהרי כל טומאת עיסה זו אינה אלא מפני שאנו אומרים: חולין הטבולין לחלה הרי הם כחלה, ולפיכך עלינו להחמיר בהם כמו בחלה ממש, שאף־על־פי שנולד בה ספק טומאה, אין לטמאה, כמבואר בפי"ב מהל' תרומות ה"ג (ראה למעלה), אבל אם נולד בה ספק טומאה שמטמאה גם את החולין, אין להחמיר לעשותה בטהרה כמו חלה ('חסדי דוד' שם). [ולפי זה, מתבאר היטב למה חולקה הלכה זו לשתי בבות ולא לבבא אחת: "נולד לה ספק טומאה - עד שלא גלגלה תעשה בטומאה, ומשגלגלה תעשה בטהרה", לפי שבספק שנולד לפני הגלגול, מותר לעשותה בטומאה גם לאחר הגלגול, כנ"ל]. 57) שם ז, א. 58) שם. 59) שמא היא טמאה, וכהן האוכלה עובר בעשה, כנ"ל בפ"ז מהל' תרומות ה"ג. 60) שמא טהורה היא.

19 **יא. לֹא יַעֲשֶׂה[61] אָדָם עִסָּתוֹ בְּטֻמְאָה לְכַתְּחִלָּה, אֶלָּא**
20 **יִזָּהֵר[62] וְיִשְׁתַּדֵּל[63] וְיִטַּהֵר[64] הוּא וְכֵלָיו, כְּדֵי לְהַפְרִישׁ**
21 **חַלָּה טְהוֹרָה. הָיָה[65] בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם[66] יָתֵר עַל**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

1 אַרְבָּעָה מִילִין[67] - יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה[68] וְיַפְרִישׁ חַלָּה
2 טְמֵאָה[69].

61) בחלה פ"ב מ"ג: "מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה, יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה, ורבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה וכו'". הרי שאם יכול לעשות בטהרה, לא יעשנה בטומאה, לדברי הכל. 62) שלא יתקרב לטומאה. 63) להתרחק מטומאה הקרבה אליו. 64) כלומר, אם נטמא. 65) 'ירושלמי' שם, ה"ב. 66) כלומר, בין המקוה שהוא רוצה להטהר בה. 67) בחולין קכב, ב: "ד' מילין לגבל (כלומר, לגבל עיסה בטהרה), ולתפלה ולנטילת ידיים ד' מילין, וכו'. לא שנו אלא לפניו, אבל לאחריו אפילו מיל אחד אינו חוזר". ונראה שדעת רבינו היא שזה לא קאי על "לגבל", אלא על היתר בלבד, כדעת רש"י שם (כסף־משנה), וכן נראה מלשון ה'ירושלמי' שם שלא חילקו בין לפניו ובין לאחריו ('מראה הפנים' סוף ה"א). וראה בפ"ד מהל' תפילה ה"ב־ג. 68) משנה, חלה שם, כרבי עקיבא ולא כחכמים שאמרו "יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה", כיון ששנינו (פ"ג מ"ב, והובאה למעלה ה"י) "נולד בה ספק טומאה עד שלא גלגלה יעשנה בטומאה", ולא אמרו: "יעשנה קבין" ('משנה ראשונה'. וראה ב'אור שמח' וב'חזון איש'). 69) ותנתן לכהן ויסיקנה, כנ"ל פ"ה ה"ד.

3 יב. אֵין עוֹשִׂים[70] חַלַּת עַם הָאָרֶץ[71] בְּטָהֳרָה, אֲבָל
4 עוֹשִׂים עִסַּת חֻלִּין בְּטָהֳרָה. כֵּיצַד? מְגַבֵּל הָעִסָּה זֶה
5 הֶחָבֵר, וּמַפְרִישׁ מִמֶּנָּה כְּדֵי חַלָּתָהּ, וּמַנִּיחָהּ בִּכְלֵי
6 גְּלָלִים אוֹ כְּלֵי אֲבָנִים אוֹ בִּכְלֵי אֲדָמָה[72] שֶׁאֵין
7 מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וּכְשֶׁיָּבוֹא עַם הָאָרֶץ - נוֹטֵל אֶת
8 שְׁתֵּיהֶן, אֶת הָעִסָּה וְאֶת הַחַלָּה, וְאוֹמְרִים לוֹ: הִזָּהֵר
9 שֶׁלֹּא תִּגַּע בַּחַלָּה, שֶׁמָּא תַחֲזֹר לְטִבְלָהּ[73]. וּמִפְּנֵי מָה
10 הִתִּירוּ לוֹ זֶה?[74] מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו שֶׁל גַּבָּל[75].

70) תוספתא דמאי פ"ג, הובאה בגיטין סב, א. 71) כלומר, אסור לגבל עיסה שלמה בשביל עם־הארץ, כדי שיוכל עם־הארץ לעשות את כולה חלה על שאר העיסות שלו (רבינו חננאל, וקיבלו רוב הראשונים את פירושו. וראה ברש"י ו'תוספות' שם, וב'תוספתא כפשוטה'). וטעמו של דבר, שכיון שעם־הארץ יפריש חלה ויטמאה, נמצא שהחבר גורם טומאה לחלה. 72) שכל הכלים האלה אינם מקבלים טומאה (פ"א מהל' כלים ה"ו). 73) אין זו אלא תחבולה ואיום של שוא על עם־הארץ שיפחד מליגע בחלה, שהרי לאמיתו של דבר אינה חוזרת לטבלה אפילו אם נטמאה. 74) כלומר, דוקא באופן שהפריש החבר את החלה, והזהיר את עם־הארץ לבל יגע בה, כנ"ל, שאז אין הוא אלא גורם לטמא חולין, ודבר זה מותר, כנ"ל בפ"ז הי"ב. 75) שאם נאסור עליו לגבל עיסות עמי־הארץ, נמצאת פרנסתו מקופחת.

11 יג. אִשָּׁה חָבֵר[76] מְרַקֶּדֶת וּבוֹרֶרֶת עִם אִשָּׁה עַם
12 הָאָרֶץ[77]; אֲבָל מִשְׁתַּטֵּיל מַיִם בָּעִסָּה[78] לֹא תְּסַיַּע
13 אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עוֹשָׂה עִסָּתָהּ בְּטֻמְאָה[79]. וְכֵן
14 הַנַּחְתּוֹם[80] שֶׁעוֹשֶׂה בְּטֻמְאָה[81] - לֹא לָשִׁין וְלֹא עוֹרְכִין
15 עִמּוֹ[82], שֶׁאֵין מַחֲזִיקִין יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה[83]; אֲבָל
16 מוֹלִיכִין עִמּוֹ פַּת לַפַּלְטָר[84].

76) שביעית פ"ה מ"ט, וגיטין סא, א. 77) במשנה שם ושם: "לא אמרו אלא מפני דרכי שלום". ולא התירו זאת אלא באשת עם־הארץ, כיון שרוב עמי־הארץ מעשרין הן (ראה בפ"ט מהל' מעשר ה"א), אבל לא באשה החשודה על השביעית (ראה להלן בפ"ח מהל' שמיטה ויובל ה"ז). 78) "שאז תקבל העיסה טומאה" (פירוש המשנה). 79) ואסור לעשות כן, כנ"ל בהי"א. וראה בפ"י מהל' מטמאי משכב ומושב ה"א. 80) עבודה זרה נה, ב. 81) כיון שהוא עם־הארץ, כנ"ל. 82) אבל מרקדין ובוררין עמו מפני דרכי שלום, כמו עם אשת עם־הארץ. 83) כנ"ל בהלכה י"א. 84) כלומר, למי שהנחתום מוליך אצלו ככרותיו כדי שימכרום. אבל אין מוליכים עמו פת לאופה, שאפיה היא סוף הלישה (כפירוש ה'תוספות' שם ד"ה אבל, ולא כפירוש רש"י שם). וכן מפורש בתוספתא שם פ"ח.

17 יד. הַלּוֹקֵחַ[85] מִנַּחְתּוֹם עַם הָאָרֶץ בְּסוּרְיָא, וְאָמַר
18 לוֹ[86]: הִפְרַשְׁתִּי חַלָּה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ חַלָּה
19 מִסָּפֵק. כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ עַל
20 תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[87], כָּךְ לֹא נֶחְשְׁדוּ בְּסוּרְיָא עַל הַחַלָּה[88].

85) 'ירושלמי' חלה פ"ד ה"ד, ותוספתא שם פ"ב ה"ו, כחכמים ולא כרבן גמליאל. 86) שאם לא אמר לו שהפריש, חייב הלוקח להפריש חלה, כדין חלה טמאה (למעלה פ"ו ה"א), שהרי גזרו חכמים טומאה על סוריא (פי"א מהל' טומאת מת ה"ו). 87) ראה למעלה פ"ט מהל' מעשר ה"א. 88) שאין לה שיעור מן התורה. וכל־שכן שבארץ ישראל לא נחשדו עליה, שהרי יש בה מיתה כמו בתרומה (רדב"ז). ולא נחשדו על לאו של "ולפני עור לא תתן מכשול".

21 טו. הַלּוֹקֵחַ[89] בְּחוּצָה לָאָרֶץ[90] מִן הַנַּחְתּוֹם[91] - צָרִיךְ
22 לְהַפְרִישׁ[92] חַלָּה מִסָּפֵק. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת[93],
23 וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר[94] הַמִּתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ[95] - אֵינוֹ צָרִיךְ
24 לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִסָּפֵק[96].

89) 'ירושלמי' שם, ותוספתא שם פ"א ה"ח. 90) שם, כרבי מנא. אבל בסוריא ובארץ ישראל לא נחשדו על החלה, כנ"ל. 91) עם־הארץ. 92) ואפילו אמר הנחתום הפרשתי חלה, שהם חשודים על לאו של "ולפני עור" (רדב"ז). וכן גם במעשרות אינו נאמן לומר שהפריש, אלא בשבת שאימתה עליו, כנ"ל בפי"ב מהל' מעשר ה"א. 93) עם־הארץ. 94) בברייתא בעבודה זרה לט, ב: "אם נתארח אצל בעל הבית - מותר. מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, שגר לו בעל הבית לביתו - מותר". משמע שרבי יהושע בן לוי בא להוסיף על הברייתא, שאפילו הלוקח אצל בעל הבית מותר, ואין צריך לומר המתארח אצלו. 95) אצל בעל הבית. 96) ואפילו בחוץ־לארץ. שוודאי נתן לו ממה שהוא אוכל, והוא אינו חשוד על החלה. אבל לוקח מן הנחתום צריך להפריש מפני שהוא חשוד להכשילו, ואינו חש ללאו של "ולפני עור לא תתן מכשול", כנ"ל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום שישי י"ב תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שמצות־עשה ליתן הזרוע והלחיים והקיבה לכהן. הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו. בהמת כלאים או בהמת שותפין או בהמת פירות שביעית, או של כהנים ולוים. השוחט לגוי ולכהן, והמשתתף עם הכהן. גר שנתגייר והייתה לו בהמה שחוטה, ובהמה שלא הורמו מתנותיה. השולח בשר לחבירו והיו בה מתנות, ומקום שאין בו כהן. הרוצה ליתן המתנות לשני כהנים, ואיזהו זרוע לחיים וקיבה. מי הוא הכשר לאכול את המתנות. ואם מזכה אותם לישראל. אם יחטוף הכהן המנות, או ישאל לישראל בפיו.

1 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן כָּל זוֹבֵחַ בְּהֵמָה טְהוֹרָה לַכֹּהֵן[2]**
2 **הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט**
3 **הַכֹּהֲנִים. וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים בְּכָל מָקוֹם מַתָּנוֹת[3].**
4 **וּמִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת תָּמִיד, בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא**
5 **בִּפְנֵי הַבַּיִת[4]; וּבְכָל מָקוֹם, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה**
6 **לָאָרֶץ; וּבְחֻלִּין, אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁין[5].**

2) אף על פי שבחולין קל: אמר רבי יונתן שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ - סתם רבינו כדברי המשנה שהן ניתנות לכל כהן. 3) נקראות כן לפי הפסוק: "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה" (רדב"ז). 4) שהרי לא נזכר בהם בתורה בית כמו שנזכר בביכורים. 5) במשנה שם: תלמוד לומר: "ואתן אותם (חזה ושוק של שלמים) לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם", אין לו (לכהן) אלא מה שאמור בעניין, כלומר: רק חזה ושוק, ולא זרוע ולחיים וקיבה.

7 **ב. כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן[6] וְנִפְדּוּ**
8 **- חַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת[7]; וְאִם קָדַם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן[8],**
9 **אוֹ שֶׁהִקְדִּישָׁן תְּמִימִים וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד בָּהֶם מוּם[9],**
10 **וְנִפְדּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּתָּנוֹת[10].**

6) כלומר, כשהקדישם היה בהם מום קבוע, שלא נתפסה בהם קדושת הגוף, אלא קדושת דמים. 7) שכיוון שלא נתפסה בהם אלא קדושת דמים, כיוון שנפדו הרי הם כחולין גמורים, שהרי הם מותרים אז בגיזה ועבודה. 8) שדינם להיאסר בגיזה ועבודה אף לאחר פדיונם. 9) קבוע. 10) כיוון שקדושתם חמורה, ואף לאחר שנפדו נותר בהם איסור גיזה ועבודה.

11 **ג. סָפֵק בְּכוֹר[11] - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת מִכָּל צַד[12]: שֶׁאִם**
12 **בְּכוֹר הוּא - כֻּלּוֹ לַכֹּהֵן, וְאִם אֵינוֹ בְּכוֹר - מַתְּנוֹתָיו**
13 **לַכֹּהֵן. וְאִם נִסְתַּפֵּק בִּשְׁנַיִם[13], וְלָקַח הַכֹּהֵן הָאֶחָד**
14 **מִסָּפֵק - הֲרֵי הַשֵּׁנִי פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת; עֲשָׂאוּהוּ כְּמִי**
15 **שֶׁזָּכָה בּוֹ הַכֹּהֵן וּנְתָנוֹ[14] בְּמוּמוֹ לִבְעָלָיו[15]. אֲבָל סָפֵק**
16 **מַעֲשֵׂר[16] - פָּטוּר מִכָּל מָקוֹם[17], שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ**
17 **עָלָיו הָרְאָיָה[18].**

11) והמדובר ברחל שלא ביכרה שילדה זכר ונקבה, ולא ידוע מי יצא תחילה, הזכר או הנקבה. 12) כלומר, ממה נפשך. 13) וכגון שילדה שני זכרים שאי אפשר שלא קדם אחד מהם. והואיל ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון, הכהן נוטל את הכחוש, והשני ספק בכור. 14) שכיוון שהכהן לקח אחד מספק, עשו את השני כחליפי הראשון. 15) שאין כאן אלא צד אחד בלבד ש"אם אינו בכור מתנותיו לכהן", אבל הצד השני "שאם בכור הוא כולו לכהן" איננו כאן, כיוון שמכרו לישראל. 16) מעשר בהמה שאין לכהן חלק בו אלא כולו לבעליו. 17) כלומר, בין נסתפק באחד ובין נסתפק בשניים. 18) ולא שייך לחייבו מכל צד, שאם מעשר הוא - כולו לבעלים.

18 **ד. בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלָה בְּמוּמָהּ[19] וְאֵינָהּ חַיֶּבֶת**
19 **בְּמַתָּנוֹת שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּבְהֵמוֹת אֲחֵרוֹת, אֲפִלּוּ אַחַת**
20 **בְּמֵאָה, בִּזְמַן שֶׁכָּל בְּהֵמָה מֵהֶן לְאַחֵר[20] - כֻּלָּן**
21 **פְּטוּרִין[21]; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד סָפֵק, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ**
22 **עָלָיו הָרְאָיָה. הָיָה אֶחָד הוּא הַשּׁוֹחֵט אֶת כֻּלָּם -**
23 **פּוֹטֵר מַתָּנוֹת אַחַת מֵהֶן בִּלְבַד[22].**

19) כלומר, שנולד בה מום לאחר שהקדישה. 20) כלומר, שכל בהמה שייכת לאדם אחר. 21) שאין הכהן יכול לבוא עליו משני צדדין כמו בבכור, שהרי אין לכהן בבהמת קדשים כלום. 22) שהרי אחת מן הבהמות (היא בהמת הקדשים הנ"ל) פטורה.

24 **ה. אֵין חַיָּב בְּמַתָּנוֹת אֶלָּא בְּהֵמָה[23] טְהוֹרָה[24]**
25 **בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם שׁוֹר אִם שֶׂה[25]. כִּלְאַיִם הַבָּא**
26 **מִכֶּבֶשׂ וָעֵז[26] - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[27]. וְהַכּוּי[28], אַף עַל פִּי**
27 **שֶׁהוּא סָפֵק - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ[29] כָּל הַמַּתָּנוֹת[30].**
28 **צְבִי[31] הַבָּא עַל הָעֵז[32] וְיָלְדָה - הַוָּלָד חַיָּב בַּחֲצִי**
29 **מַתָּנוֹת[33]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם שֶׂה - אֲפִלּוּ מִקְצָת שֶׂה.**
30 **תַּיִשׁ הַבָּא עַל הַצְּבִיָּה - הַוָּלָד פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת[34].**

23) ולא חיה ולא עוף. 24) ולא טמאה. 25) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו ממה שאמרו שכלאיים הבא מן התייש ומן הצבייה פטור מן המתנות. הרי שחיה פטורה מן המתנות. 26) ששתיהן בהמות טהורות, אלא שהן שני מינים. 27) ברייתא שם: "תנו רבנן, הזרוע והלחיים והקיבה נוהגים בכלאיים ובכוי". וברייתא אחרת הביאו שם: דתניא, שור (כלומר, כך היה צריך להיות כתוב בתורה ולא יותר), מה תלמוד לומר "אם שור", לרבות את הכלאיים. 28) שהוא ספק חיה ספק בהמה, ודעת רבינו, שהוא ברייה בפני עצמה. 29) כלומר, מפרישים ונותנים לכהן. 30) ולא חציין. 31) שהוא חיה טהורה. 32) שהיא בהמה טהורה. 33) שהרי ספק הוא אם חוששין לזרע האב והוולד הוא גם מין חיה ופטור מן המתנות, או אם חוששין לזרע האם ואין הוא אלא בהמה וחייב במתנות. 34) כרב פפא. וטעמו של דבר, שכיוון שהדבר ספק אם חוששין לזרע האב או לא, ייתכן שאין חוששין, ואז הוולד כולו חיה כאמו, ולכן פטור ממתנות שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

31 **ו. אֶחָד הַשּׁוֹחֵט לַאֲכִילַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לַאֲכִילַת**
32 **כְּלָבִים אוֹ לִרְפוּאָה[35] - חַיָּב בַּמַּתָּנוֹת[36].**

35) שאין זה נקרא שוחט לאכילה. 36) שאף על פי

שהשוחט ונתנבלה בידו פטור מן המתנות, משום שנאמר "ונתן לכהן" - "לו ולא לכלבו" - כאן שהשחיטה כשרה, אלא שנתכוון להאכילה לגוי או לכלבים או לרפואה, חייב הוא במתנות.

ז. בְּהֵמַת שֵׁתָּפִין - חַיֶּבֶת; שֶׁנֶּאֱמַר: זֹבְחֵי הַזֶּבַח.

ח. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[37]. כֹּהֲנִים[38] וּלְוִיִּם[39] - פְּטוּרִים מִן הַמַּתָּנוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: מֵאֵת הָעָם. וְסָפֵק הֵם הַלְוִיִּם אִם הֵם בִּכְלַל הָעָם אוֹ לֹא, לְפִיכָךְ אֵין נוֹטְלִין מֵהֶם, וְאִם נָטַל הַכֹּהֵן[40] - לֹא יַחֲזִיר[41].

37) אבל מן הבכורה פטורה הבהמה שלקח, שאם תהא חייבת נמצא שהוא משתכר בבכור שהוא פטור מלבערו. אבל כאן שהבהמה היא חולין, וחייבת בביעור, אינו משתכר בפירות שביעית. 38) בחולין קלב: דרש רבא "מאת העם", ולא מאת הכהנים. 39) שם קלא. "ההוא ליואה (=לוי) דהווה חטף מתנתא, אתו אמרו ליה לרב. אמר להו, לא מסתייה (=לא דיו) דלא שקלינן מיניה, אלא מיחטף נמי חטף, וכו', מספקא ליה אי אקרו "עם", אי לא איקרו "עם". - ושם: - דרש מרימר, הלכתא כוותיה דרב". 40) אבל לוי אין לו זכות לקבל מתנות כהונה, שנאמר "וזה יהיה משפט הכהנים". 41) דעת רבינו שתפיסה מועילה אפילו לאחר שנולד הספק.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[42]? בְּשׁוֹחֵט לְעַצְמוֹ[43]; אֲבָל כֹּהֵן טַבָּח[44] שֶׁשּׁוֹחֵט[45] וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק - מַמְתִּינִין לוֹ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת[46], מִכָּן וְאֵילָךְ מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מַתָּנוֹת וְנוֹתְנִין אוֹתָם לְכֹהֲנִים אֲחֵרִים[47]. וְאִם קָבַע בֵּית מִטְבָּחַיִם לְמִכּוֹר - אֵין מַמְתִּינִין לוֹ, אֶלָּא מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִיָּד[48]. וְאִם נִמְנַע מִלִּתֵּן[49] - מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן.

42) שכהנים פטורים ממתנות. 43) כלומר, בהמה שלו. אבל אם שוחט לעצמו בהמת ישראל, פשוט הוא שחייב במתנות, כיוון שהבהמה של ישראל. 44) שם קלב: "דרש רבא, וכו', כשהוא אומר "מאת זובחי הזבח", הוי אומר, אפילו טבח כהן במשמע". ופירשה רבינו, שהכוונה היא בשוחט בהמות שלו ומוכרן. 45) בהמות שלו. 46) [ביבמות (סד: סה.) פסקו בנישואין ובמלקיות כרב, שבשתי פעמים הוחזק, ובווסתות ושור המועד כרבן שמעון בן גמליאל, שבשלוש פעמים הוחזק, וייתכן כי גם כאן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, והדבר תלוי כמה פעמים שחט למכור בשוק, ו"שתי שבתות" היינו מיום ו עד יום ו השני, שהספיק לשחוט שלוש פעמים לצורך יום השבת, ו"שלוש שבתות" היינו מיום א עד יום א השלישי, שרק אז נזדמנו לו שלוש פעמים. אבל מיום א עד יום א השני, אין שם שלוש פעמים. 47) ואין הכהן נוטלו לעצמו, שכיוון שהוא טבח המוכר בשוק, דינו לעניין המתנות כישראל גמור. 48) שגילה דעתו בזה שהוא מוחזק מיד, לשחוט על מנת למכור בשוק. 49) לאחר שתיים ושלוש שבתות, או הקובע בית מטבחיים, ומיד.

י. הַשּׁוֹחֵט[50] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְכֹהֵן[51] - פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת[52]. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף[53] עִם הַכֹּהֵן - צָרִיךְ שֶׁיִּרְשֹׁם חֶלְקוֹ[54], כְּדֵי שֶׁיַּגִּיחַ הַמַּתָּנוֹת בְּחֵלֶק הַכֹּהֵן[55]; שֶׁאִם לֹא צִיֵּן חֶלְקוֹ - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[56], מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהַכֹּהֵן שֵׁתָּף לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַכֹּהֵן עוֹמֵד עִמּוֹ בַּמִּטְבָּחַיִם וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִמּוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לִרְשֹׁם. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לִרְשֹׁם[57]; שֶׁסְּתָם עוֹבֵד כּוֹכָבִים מַרְבֶּה דְּבָרִים וּמוֹדִיעַ לַכֹּל שֶׁהוּא שֵׁתָּף, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עִמּוֹ בִּשְׁעַת מְכִירָה.

50) ומדובר בשוחט ישראל. 51) כלומר, בהמה שכולה של גוי או של כהן. 52) שאין הדבר תלוי בשוחט אלא בבהמה, וכיוון שהיא של כהן הרי היא פטורה. והוא הדין אם הוא שוחט בהמה של לוי שהוא פטור מספק. 53) במשנה שם קלב. "השוחט לכהן ולנכרי פטור מן המתנות, והמשתתף עמהן צריך שירשום". ובמסקנת הגמרא קלג. "סתם עכו"ם מפעא פעי (=מודיע לכל שהוא שותף)" ומפרש רבינו שהמדובר אפילו באינו עומד בבית המטבחיים ואינו נושא ונותן, ואף על פי כן ידוע שהוא שותפו של הישראל, ואין הבריות חושדות בישראל שהוא חייב במתנות ואינו נותנן, אבל כהן שצנוע הוא ואינו מודיע ברבים [=שהוא שותפו של ישראל], חייבו את הישראל לרשום את חלקו, מפני מראית העין. ולפי זה, מה שאמרו במשנה שם "והמשתתף עמהן צריך שירשום", הכוונה, עם הכהנים, אבל עם הגוי, אף פעם אינו צריך לרשום. 54) שיסמן חלקו, מפני מראית העין. 55) ולא יבוא לידי חשד. 56) מדרבנן. אבל מן התורה, כיוון שהוא שותף עם הכהן או עם הגוי, הרי הוא פטור ממתנות. 57) כיוון שהכל יודעים שהוא שותף ואין חושדים בישראל.

יא. הִתְנָה הַכֹּהֵן עִמּוֹ[58] שֶׁהוּא שֵׁתָּף חוּץ מִן הַמַּתָּנוֹת - הֲרֵי הַמַּתָּנוֹת לַכֹּהֵן; כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ חוּץ - הֲרֵי שִׁיֵּר לוֹ הַכֹּהֵן חֵלֶק בַּמַּתָּנוֹת[59], וּלְפִיכָךְ הֵם שֶׁלּוֹ[60]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: עַל מְנָת שֶׁהַמַּתָּנוֹת שֶׁלִּי[61] - הֲרֵי הַמַּתָּנוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה[62], וְנוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה. אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ - לֹא נִפְטַר מִן הַמַּתָּנוֹת[63]. שֶׁהָאוֹמֵר עַל מְנָת - לֹא שִׁיֵּר לוֹ בְּעַצְמָן שֶׁל מַתָּנוֹת כְּלוּם. הוֹאִיל וְלֹא שִׁיֵּר לוֹ כֹּהֵן שֵׁתָּפוּת[64] - לֹא קְנָאָן בִּתְנַאי זֶה.

58) עם הישראל. 59) כלומר, משאיר את כל המתנות, לחלקו. 60) שם קלד. "חוץ, שיורא. על מנת, לאו שיורא". 61) כלומר, הריני מוכר לך את הבהמה על מנת שהמתנות שלי. 62) רק שלו. 63) ואף על פי שהכהן התנה את המקח או השותפות בתנאי זה, ואם כן היה המקח צריך להתבטל, מכל מקום אין המקח או השותפות בטלים, שהרי הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהתורה הרשתו ליתנם לכל כהן שירצה, ותנאו בטל. 64) כמו בכל הבהמה.

יב. הָיָה הַכֹּהֵן שֵׁתָּף בָּרֹאשׁ[65] - פָּטוּר מִן הַלְּחִי;

שֶׁתָּף בַּיָּד - פָּטוּר מִן הַזְּרוֹעַ; שֶׁתָּף בִּבְנֵי מֵעַיִם - פָּטוּר מִן הַקֵּבָה. אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: הֲרֵי הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ שֶׁלִּי וְהָרֹאשׁ שֶׁלְּךָ - חַיָּב בַּלְּחִי; שֶׁהַדָּבָר הַחַיָּב הֲרֵי הוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל[66].

65) של הבהמה. וכל הבהמה הייתה של הישראל בלבד. 66) אף על פי שעיקר הבהמה של הכהן.

יג. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה שְׁחוּטָה: אִם נִשְׁחֲטָה עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר - פָּטוּר[67], וְאִם אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - חַיָּב. וְאִם סָפֵק - פָּטוּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

67) שהרי בשעת שחיטה הייתה הבהמה של גוי, ופטורה מן המתנות.

יד. בְּהֵמָה שֶׁלֹּא הוּרְמוּ מַתְּנוֹתֶיהָ - מֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה. שֶׁאֵינָהּ דּוֹמָה לְטֶבֶל[68], שֶׁהֲרֵי מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה מֻבְדָּלִין. וְהַמַּתָּנוֹת עַצְמָן - אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְאָכְלָן אֶלָּא בִּרְשׁוּת כֹּהֵן[69]. עָבַר וַאֲכָלָן[70] אוֹ הִזִּיקָן אוֹ מְכָרָן - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם[71], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבֵעַ יָדוּעַ[72]. וְהַקּוֹנֶה אוֹתָם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[73] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכָלָן, מִפְּנֵי שֶׁמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה נִגְזָלוֹת.

68) שאינו מסויים ומובדל בחלק מן הפירות. 69) שהרי ממונו הוא. אלא שחסרה לו מצוות עשה של נתינה לכהן, אם איננו ממכירי כהונה. 70) חולין קל: "אמר רב חסדא, המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם". 71) כלומר, אינו חייב בדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב. 72) כיוון שלכל כהן יכול לומר: לאחר אתננו. 73) לקנותן.

טו. אָמַר לְטַבָּח: מְכֹר לִי בְּנֵי מֵעֶיהָ שֶׁל פָּרָה, וְהָיוּ בָּהּ מַתָּנוֹת[74] - נוֹתְנָן[75] לַכֹּהֵן וְאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ[76] מִן הַדָּמִים[77]. לְקָחָם מִמֶּנּוּ בְּמִשְׁקָל[78] - נוֹתְנָם לַכֹּהֵן וּמְנַכֶּה לַטַּבָּח[79] מִן הַדָּמִים.

74) כלומר, הקיבה. 75) הלוקח. 76) הטבח. 77) שהרי ידע הלוקח שהמתנות שם, ומה ששילם לא שילם עבור הקיבה, אלא עבור שאר הבשר. 78) והטבח נתן לו גם את הקיבה. 79) שהרי לא ידע שהקיבה בין בני המעיים, ונמצא שמכר לו הטבח דבר שאינו שלו.

טז. הַמְשַׁלֵּחַ בָּשָׂר לַחֲבֵרוֹ וְהָיוּ בָּהּ מַתָּנוֹת[81] - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא עָבַר זֶה וּגְזָלָן[82]. מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ כֹּהֵן - מַעֲלֶה[83] הַמַּתָּנוֹת בְּדָמִים וְאוֹכְלָן, מִפְּנֵי הֶפְסֵד כֹּהֵן[84], וְיִתֵּן הַדָּמִים לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה.

80) במתנה ששלח לו. 81) זרוע לחיים וקיבה. 82) ואם כן אינו רשאי לקבלם, אלא, יש להניח שקנה את המתנות מן הכהן, או שלא היה כהן במקומו, והעלה המתנות בדמים. 83) כלומר, שם את המתנות בשוויין ומניח את דמיהן. ואפשר שצריך לשומן בפני בית דין של שלושה נאמנים היודעים בשומא. 84) אם יניחם - יתקלקלו וייפסדו.

יז. הָרוֹצֶה לִתֵּן הַמַּתָּנוֹת לְכֹהֵן אֶחָד - נוֹתֵן. וְאִם רָצָה לַחֲלֹק אוֹתָן - לֹא יִתֵּן חֲצִי קֵבָה לְאֶחָד אוֹ חֲצִי זְרוֹעַ, אֶלָּא זְרוֹעַ לְאֶחָד, וְקֵבָה לְאֶחָד, וּלְחָיַיִם לִשְׁנַיִם[85]; שֶׁנֶּאֱמַר: תִּתֶּן לוֹ - שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי מַתָּנָה[86]. וְאִם הָיוּ שֶׁל שׁוֹר[87] - חוֹלֵק אוֹתָן חֲתִיכוֹת; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּכָל חֲתִיכָה כְּדֵי מַתָּנָה.

85) כלומר, לחי אחד לכל כהן. 86) ודין זה הוא מן התורה. 87) ושור כיוון שהוא גדול ביותר, אף הזרוע והלחיים והקיבה גדולים, ויש אף בחלק מהן כדי נתינה.

יח. אֵי זֶהוּ הַזְּרוֹעַ? זְרוֹעַ שֶׁל יָמִין[88], מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכֻּבָּה[89] עַד כַּף שֶׁל יָדוֹ[90], שֶׁהֵן שְׁנֵי אֵיבָרִים[91] זֶה מְעֹרֶה בָּזֶה. וְהַלְּחָיַיִם - מִן הַפֶּרֶק שֶׁל לְחִי וְעַד פִּיקָה שֶׁל גַּרְגֶּרֶת[92], טַבַּעַת גְּדוֹלָה[93] עִם הַלָּשׁוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶן, הַכֹּל לַכֹּהֵן.

88) תנו רבנן, הזרוע, זה זרוע ימין, וכו', מאי תלמודא, כדאמר רבא, "הירך", המיומנת שבירך, הכא נמי "הזרוע" המיומן שבזרוע. 89) הוא החלק התחתון שבו הפרסות. 90) עצם רחב של כתף. 91) היינו, השוק המתחילה מהפרק של הארכובה ולמעלה והקולית שלמעלה הימנה עד הכתף, אבל מהארכובה ולמטה אינו בכלל זרוע. 92) הבליטה הבולטת בגרון. 93) שם: נוטלה ובית שחיטה עמה (כלומר, תופס בעומק הצוואר באלכסון יותר מן הפיקה).

יט. אֵין מוֹלְגִין אוֹתָן[94] וְאֵין מַפְשִׁיטִין אוֹתָן, אֶלָּא יִתְּנוּ לוֹ בְּעוֹרָן וּבְצַמְּרָן, וְהַקֵּבָה[95] בַּחֵלֶב שֶׁעָלֶיהָ וּבַחֵלֶב שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּכְבָר נָהֲגוּ הַכֹּהֲנִים לְהַנִּיחַ חֵלֶב הַקֵּבָה לַבְּעָלִים[96].

94) כלומר, את הזרוע ואת הלחיים. ואף על פי שלא נתרבו מהכתוב, רק הלחיים, נראה שדינם שווה מחמת סמיכותם בכתוב. 95) שם: "והקיבה", למאי אתא, להביא חלב שעל גבי הקיבה וחלב שבתוך הקיבה. 96) שכיוון שהמתנות ממון כהנים, יש להם רשות להניח אצל הישראל.

כ. הַכֹּהֶנֶת אוֹכֶלֶת[97] הַמַּתָּנוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה[98] לְיִשְׂרָאֵל[99], מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה[100]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַבַּעַל אוֹכֵל מַתָּנוֹת[101] בִּגְלַל אִשְׁתּוֹ. אֲבָל חֲלָלָה[102] - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, שֶׁאֵין חֲלָלִים בִּכְלַל כֹּהֲנִים[103]. וְאִם רָצָה[104] הַכֹּהֵן לִמְכֹּר הַמַּתָּנוֹת אוֹ לִתְּנָן בְּמַתָּנָה, אֲפִלּוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ לְהַאֲכִילָם לַכְּלָבִים - מַאֲכִילָם, שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה כְּלָל.

97) שם קלא: "עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא" (ומה שכתוב: ונתן לכהן, קסבר אפילו כהנת במשמע - רש"י). 98) שהרי אפילו הבעל עצמו אוכל מתנות בגלל אשתו. כל שכן שהיא עצמה אוכלת. 99) ואין בה קדושת כהונה,

שהרי אסורה לאכול חזה ושוק של קדשים לעולם, ותרומה בהיותה אשת זר. 100) שאף על פי שקדושת כהונה אין בה, כנ"ל - דין כהנת יש לה. 101) שם קלב. "רב כהנא אכל בשביל אשתו (ישראל היה, ואשתו כהנת). וכן עשו עוד אמוראים כמו שנזכר שם. וצריך לומר, שהכוונה היא שקיבל מתנות במקום אשתו ומי שנתן לו אותן קיים בזה מצות נתינה. כיוון שאשתו כגופו, ואינו צריך הרשאה לקבל את המתנות. 102) שנבעלה לאסור לה, ופקעה קדושת כהונה ממנה, והרי היא כזרה לכל דבר. 103) ביבמות עד: חללה לאו זרעו דאהרן היא. ובבכורות מז. כהנת כיוון דאי בעיל לה (=הפסול) הויא זרה, ומה שאינה משלמת חומש אם אכלה תרומה, אין זה מפני שיש לה דין כהנת אלא מפני שאינה זרה מתחילתה. 104) תוספתא חולין תחילת פרק ט: "מתנות אין בהם משום קדושה, אפילו מוכרן לעובד כוכבים אפילו נותנן לפני כלבו, אין בהן אלא מצוות כהונה בלבד" (כלומר, צריך לתיתן לכהן כיוון שהן ממונו).

1 **כא. כֹּהֵן[105] שֶׁהָיוּ לוֹ חֲבֵרִים שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ הַמַּתָּנוֹת[106],**
2 **אִם רָצָה לְזַכּוֹת בָּהֶן לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה מְזַכֶּה**
3 **לוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּאוּ לְיָדוֹ, וְיִהְיוּ אוֹתָם הַחֲבֵרִים**
4 **זוֹבְחִים וְנוֹתְנִין הַמַּתָּנוֹת לְזֶה הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁזָּכָה בָּהֶן.**
5 **וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַיִּשְׂרָאֵל זֶה בְּדֹחַק[107] וְאֵין לוֹ לְקָנוֹת**
6 **בָּשָׂר, וְיִהְיֶה הַכֹּהֵן שֶׁזָּכָה לוֹ חֲבֵרוֹ[108]; אֲבָל אִם הָיָה**
7 **הַכֹּהֵן שַׁמָּשוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה[109] אוֹ שְׂכִירוֹ אוֹ לְקִיטוֹ**
8 **- אֵינוֹ מְזַכֶּה לוֹ עַד שֶׁיָּבוֹאוּ לְיָדוֹ, שֶׁמָּא יְזַכֶּה בְּעַל**
9 **כָּרְחוֹ[110].**

105) שם קלג. "אמר רב יוסף, האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבבותיה (=בשכנותו) ודחיקא ליה מילתא, ליזכי ליה מתנתא ואף על גב דלא אתי לידיה במכרי כהונה ולויה" (בכהן שהיה ניכר בעיר, ורוב בני אדם אוהבים אותו ונותנין לו המתנות). 106) ולכן כל הכהנים שבעולם מוותרים על חלקם, ונמצא שהמתנות שלו, שהרי אין לישראל במתנותיו כי אם טובת הנאה בלבד. 107) חולין שם. ומה שהזכירו שם "צורבא מרבנן", סובר רבינו שהוא לאו דווקא. 108) ולא שמשו. 109) שם: "רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא, וכו', עביד להו עגלא תילתא. אמר ליה רבא לשמעיה (כלומר, לשמש שלו שהיה כהן, וכנראה שבעל הבית היה רגיל לתת מתנותיו לשמשו של רבו), זכי לן מתנתא, וכו', רבא אכל ורב ספרא לא אכל, וכו', אמר ליה (רב יוסף לרב ספרא), כי אמרי אנא באחר, שמעא בעל כרחיה מזכי, וכו'". 110) וחששא זו אינה אלא כשעוד לא הגיעו המתנות ליד כהן, אבל הגיעו לידו, אינו מזכה לאחרים, אף לבעלים שלו, אלא ברצונו הטוב.

10 **כב. לֹא יַחְטֹף[111] הַכֹּהֵן הַמַּתָּנוֹת וְלֹא יִשְׁאַל בְּפִיו,**
11 **אֶלָּא אִם כֵּן נוֹתְנִין לוֹ בְּכָבוֹד - נוֹטֵל. וּבִזְמַן שֶׁהֵם**
12 **רַבִּים בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם - הַצְּנוּעִים מוֹשְׁכִין יְדֵיהֶם,**
13 **וְהַגַּרְגְּרָנִים נוֹטְלִין. וְאִם הָיָה כֹּהֵן צָנוּעַ[112] וְאֵין**
14 **מַכִּירִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא כֹּהֵן - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל, כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע**
15 **לַכֹּל שֶׁהוּא כֹּהֵן. וְאֵין הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין הַמַּתָּנוֹת אֶלָּא**
16 **צָלִי בְּחַרְדָּל; שֶׁנֶּאֱמַר לְמָשְׁחָה[113] - כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹכְלִים**
17 **הַמְּלָכִים[114].**

111) בחולין שם: "ונתן, ולא שיטול מעצמו. אמר אביי, מריש הוה חטיפנא מתנתא, אמינא חבובי קא מחביבנא מצוה. כיוון דשמענא להא, ונתן ולא שיטול בעצמו, מיחטף לא חטיפנא, מימר אמרי הבו לי, כיוון דשמענא להא דתניא: ויטו אחרי הבצע. ר' מאיר אומר, בני שמואל חלקם שאלו בפיהם, מימר נמי לא אמינא. ואי יהבו לי שקילנא (כלומר, אפילו כשהיו כהנים רבים בבית המטבחיים), כיוון דשמענא להא דתניא, הצנועין מושכין את ידיהם, והגרגרנים חולקים, משקל נמי לא שקילנא, לבר ממעלי יומי דכפורי (=בערב יום כיפור, שהוא יום טוב ומצוה לאכול בו, ומתנות מרובות, וכהנים רבים מתאספים, ואם לא יטול, יאמרו שאינו כהן - תוספות שם), לאחזוקי נפשאי בכהני". 112) למד כן רבינו מדברי אביי, שהובאו למעלה, שנטל מתנות בערב יום הכיפורים בכדי להחזיק עצמו לכהן, ומכאן שכהן צנוע ואינו ידוע, מותר לו לקחת גם בזמן אחר חוץ מערב יום הכיפורים, כדי להחזיק עצמו לכהן. 113) פסוק זה נאמר בקדשים ולא במתנות כהונה, אבל למדו זאת ממה שנאמר: "לך נתתים למשחה" - "כל מתנות שנתתי לך בכהונתך, נתתי לך לגדולה". 114) משנה בזבחים צ: "ובכולן (כלומר, בכל הקדשים), הכהנים רשאין לשנות באכילתן לאכלן צלויין ושלוקין ומבושלין, וכו'". ובגמרא: מאי טעמא, אמר קרא "למשחה, לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין". ולפי זה כתבו התוספות שגם לעניין מתנות, אין הדברים אמורים אלא כשנהנה מאכילת צלי כמו שנהנה מאכילת מבושל, אבל אם נהנה יותר באכילת מבושל, יאכל מבושל כמו שטוב לו.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר שמצות־עשה ליתן לכהן ראשית הגז, ואם יש לו שיעור. ודין אם נוהגת בחולין ובמקודשין. ואם היה הצמר קשה או אדום או שחור. התולש צמר רחלים בידו. ואם נוהג בכלאים ובטרפה. אם חייב באחריותו. הלוקח גז צאנו של גוי אחר שגזזן הגוי. הלוקח גז צאנו של חבירו. וגר שנתגייר והיו לו גיזות. כמה צאן יהיה לו ויהיה חייב בראשית הגז. וצאן השותפין. ראשית הגז מצותה בתחילה. ואם מפרישין מחדש על ישן. הרוצה לחלק גיזותיו לכהנים. ואם הוא חולין לכל דבר.

18 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לִתֵּן לַכֹּהֵן[3] רֵאשִׁית הַגֵּז, שֶׁנֶּאֱמַר:**
19 **וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ. וּלְוִים בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל[4]**
20 **בְּמִצְוָה זוֹ. וְאֵין לְרֵאשִׁית הַגֵּז זוֹ שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה[5].**
21 **וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא יִפְחֹת מֵאֶחָד מִשִּׁשִּׁים[6]. וְאֵינָהּ**
22 **נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ[7], בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת[8] בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי**
23 **הַבַּיִת, כְּרֵאשִׁית הַדָּגָן[9]. וְנוֹהֶגֶת בְּחֻלִּין, אֲבָל לֹא**
24 **בַּמֻּקְדָּשִׁין[10].**

2) ראה בספר המצוות (עשה קמד), ובחולין קלז. 3) כלומר, ההפרשה והנתינה - מצוה אחת הן. וראה בספר המצוות כלל יב, ומצות־עשה שם. 4) שם קלא: "ושאר מתנות כהונה, כגון הזרוע והלחיים והקיבה, אין מוציאין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אותן לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי. הא מלוי לכהן מוציאין, אלמא איקרו עם, כגון הזרוע ולא זרוע, וכו', ומאי ניהו, ראשית הגז", וטעמו של דבר, שאף־על־פי שדין ראשית הגז ומתנות בהמה – אחד הוא, כדלהלן בהלכה יז, הבדל ביניהם לענין לויים, שבמתנות פטורים, משום שנאמר בהם "מאת העם", וספק הוא אם הם בכלל עם, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ובראשית הגז שלא נזכר "עם" כלל – חייבים (כסף־משנה ורדב"ז). 5) כיון שנאמר בה "וראשית", וכל מקום שנאמר ראשית אין בו שיעור, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה א, ולמעלה בפ"ה הלכה א. 6) שם קלז: רב ושמואל דאמרי תרווייהו, ראשית הגז בששים. ותיקנו כן משום שנאמר כאן: תתן לו, תן לו דבר הראוי ליתנו מתנה, כדלהלן בסוף הלכה טז. וראה למעלה פ"ה הלכה ב, ופ"ט הלכה יז. 7) שם קלו: "אמר רב נחמן בר יצחק, האידנא נהוג עלמא, וכו', כר' אלעאי בראשית הגז. דתניא, רבי אילעאי אומר, ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ". וטעמו של ר' אלעאי אמרו (שם.): "אמר רבא, יליף נתינה נתינה מתרומה, מה תרומה בארץ אין, בחוצה לארץ לא. אף ראשית הגז, בארץ אין, בחוצה לארץ לא". ולא נהגו כן אלא בראשית הגז, אבל זרוע, לחיים וקיבה נוהגות בין בארץ ובין בחוצה לארץ (למעלה פ"ט הלכה א, עיין שם בהערה ו). ומכיון שדינה כמו תרומה, יתכן, שכשם שתרומה אינה נוהגת אלא כשבאו כולם לארץ (הלכות תרומות פ"א הלכה כו), כמו כן אין ראשית הגז נוהגת אלא כשבאו כולם, ובזמן הזה, אינה אלא מדרבנן (מנחת־חינוך מצוה תקח). 8) משנה שם קלה. 9) ראה בהלכות תרומות שם הלכה א והלכה כו. 10) משנה שם. וראה למעלה פ"ט הלכה א.

1 **ב. כֵּיצַד?[11] חֲרֵי שֶׁהִקְדִּישׁ[12] בְּהֵמוֹת לְבֶדֶק הַבַּיִת[13]**
2 **וּגְזָזָן, יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב לִפְדּוֹת[14] וְלִתֵּן לַכֹּהֵן? אוֹ**
3 **הִקְדִּישׁ בְּהֵמָה[15] חוּץ מִגִּזָּתָהּ[16], יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב**
4 **בְּרֵאשִׁית הַגֵּז? תַּלְמוּד לוֹמַר: צֹאנְךָ - אֵין אֵלּוּ צֹאנוֹ.**

11) כלומר, כיצד אין ראשית הגז נוהגת במוקדשין. 12) חולין שם. 13) שאינם אסורים בגיזה ועבודה אלא מדרבנן. לפיכך הוצרכו למעטם מן הפסוק "צאנך", אבל קדשי מזבח שאסורים בגיזה ועבודה מן התורה, פטורים מראשית הגז מטעם אחר: שאינם בני גיזה (שם). 14) בגמרא שם אמרו, שלמי שסובר קדשי בדק הבית טעונים העמדה והערכה בעת פדיונם (וכן פסק רבינו בפ"ה מהלכות ערכין הלכות ה, יב) – אפילו בלי הפסוק "צאנך", הוא פטור מראשית הגז, שהרי אינו יכול להעמיד הגז ולהעריכו ולפדותו (מהרי"ק). וראה במנחת־חינוך שם, ובחזון־איש. 15) לבדק הבית (חולין שם). 16) בגמרא שם הקשו: בדק הבית נמי כחשו (וברש"י: הגיזה הניטלת מכחשת הבשר, ואסור לגוזזה), דאמר חוץ מגיזה וכחשה. ועוד אמרו שם: רבא אמר, במקדיש גיזה עצמה, סלקא־דעתך־אמינא ליגזוז ולפרוק וליתיב ליה, אמר קרא גז צאנך תתן לו, מי שאינו מחוסר אלא גזיזה ונתינה, יצא זה שמחוסר גזיזה פדייה ונתינה. ורבינו השמיט כל זאת. וראה במנחת־חינוך שם ובשער־המלך.

5 **ג. כָּל הַקֳּדָשִׁים[17] שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן וְנִפְדּוּ**
6 **- חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז; אֲבָל אִם קָדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת**
7 **מוּמָן, אוֹ שֶׁקָּדַם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד**
8 **לָהֶן מוּם קָבוּעַ, וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִים מֵרֵאשִׁית הַגֵּז[18].**

17) תוספתא חולין פ"י (הגהה על הגליון). 18) ראה בפ"ט הלכה ב ובהערות שם.

9 **ד. אֵין חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז אֶלָּא הַכְּבָשִׂים בִּלְבַד[19],**
10 **זְכָרִים כִּנְקֵבוֹת[20], שֶׁהַצֶּמֶר שֶׁלָּהֶן הוּא הָרָאוּי**
11 **לִבְגָדִים[21]. הָיָה צַמְרָן קָשֶׁה[22] וְאֵינוֹ רָאוּי לִלְבִישָׁה -**
12 **פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז; שֶׁאֵין מַתָּנָה זוֹ לַכֹּהֵן אֶלָּא כְּדֵי**
13 **לִלְבֹּשׁ מִמֶּנָּה[23].**

19) משנה בחולין שם. ובגמרא שם קלז. במסקנא: "לעמוד לשרת, דבר הראוי לשירות". היינו בגדי כהונה, שאינם כשרים אלא מצמר רחלים, ומפשתן בלבד (להלן פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה יב). 20) שם: מכר לו, וכו', זכרים אבל לא נקבות, זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו. 21) כלומר, לבגדי כהונה, כנ"ל (מהר"י קורקוס). 22) ברייתא של תנא דבי ר' ישמעאל שם: "כבשים שצמרן קשה פטורים מראשית הגז, שנאמר (איוב לא, כ) ומגז כבשי יתחמם". ובגמרא שם אמרו, שלמדו כן בגזירה־שוה "גז" – "גז", שהרי גם כאן נאמר "וראשית גז צאנך". 23) כלומר, לבישה כדרכה שיש בה חימום, ולמדו כן ממה שנאמר "ומגז כבשי יתחמם", ראה למעלה.

14 **ה. כֵּיוָן שֶׁזָּכָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּתְּרוּמוֹת, שֶׁהֵן**
15 **לַחְמוֹ וְיֵינוֹ[24], וְזָכָה לוֹ בְּמַתְּנוֹת בְּהֵמָה[25] וְקָדְשֵׁי**
16 **מִקְדָּשׁ[26], שֶׁהֵן הַבָּשָׂר שֶׁלּוֹ - זָכָה לוֹ בְּרֵאשִׁית הַגֵּז**
17 **לִלְבּוּשׁוֹ, וּבְגֶלֶל הַגֵּר[27] וְהַחֲרָמִים וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה וּפִדְיוֹן**
18 **בְּכוֹרוֹת לְהוֹצָאוֹתָיו וּשְׁאָר צְרָכָיו; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ חֵלֶק**
19 **בַּנַּחֲלָה וּבַבִּזָּה[28].**

24) תפס לשון הכתוב (במדבר יח, כז) "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב". אבל גם שמן חייב בתרומות, כמפורש בפסוק אחר (דברים יח, ד) "ראשית דגנך תירושך ויצהרך – תתן לו" ולדעת רבינו (למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכה ט, ופ"א מהלכות מעשר שני הלכה ג) כל פירות האילנות חייבים בתרומות. 25) זרוע ולחיים וקיבה מבהמת חולין (למעלה פ"ט הלכה א). 26) חזה ושוק מבהמת קדשים קלים. 27) כל המתנות האלו, נזכרו למעלה פ"א הלכה י. 28) בדברים שם, א: "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל". ובספרי שם: "חלק, זו ביזה. ונחלה, זו נחלת הארץ". וראה להלן פי"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה י.

20 **ו. הָיָה הַצֶּמֶר שֶׁלָּהֶן אָדֹם אוֹ שָׁחוֹר אוֹ שָׁחוּם -**
21 **חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז[29]. אֲבָל אִם גָּזַז[30] הַצֶּמֶר וּצְבָעוֹ**
22 **קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן - נִפְטַר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז[31]. הִלְבִּינוֹ קֹדֶם**
23 **שֶׁיִּתֵּן - חַיָּב לְהַפְרִישׁ[32] אַחַר שֶׁלִּבְּנוֹ. הַתּוֹלֵשׁ[33] צֶמֶר**
24 **רְחֵלִים בְּיָדוֹ וְלֹא גָזַז - חַיָּב בְּרֵאשִׁית הַגֵּז.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

29) ראה להלן. 30) במשנה שם קלה. 31) שכיון שקנאו בשינוי, הרי הוא פטור, וראה בבבא קמא פג: וברש"י שם. 32) שאין זה שינוי. 33) חולין קלז. כרבנן ולא כר' יוסי. וראה בפ"ד מהלכות מתנות עניים הלכה ב, ושם פ"ב הלכה ו ובכסף־משנה שם.

1 **ז. רֵאשִׁית הַגֵּז נוֹהֵג בְּכִלְאַיִם[34] וּבְכוּי[35] וּבִטְרֵפָה[36];**
2 **אֲבָל הַגּוֹזֵז אֶת הַמֻּתָּה[37] - פָּטוּר.**

34) תוספתא חולין פ"י. ומדובר בכלאיים הבא מכבש ועז. אבל צבי הבא על הכבש וילדה, אין הולד חייב אפילו בחצי ראשית הגז, שמה שאמרו במתנות (למעלה פ"ט הלכה ה) שחייב בחצי מתנות, הוא מפסוק מיוחד: "אם שה, אפילו מקצת שה". 35) שם. וראה למעלה שם ובהערות. 36) תוספתא שם. ובחולין קלו: "וליתני חומר בראשית הגז שנוהג בטריפות, מה־שאין־כן במתנות (שנאמר "ונתן לכהן" – לו, ולא לכלבו – רש"י שם). אמר רבינא, הא מני ר' שמעון היא, דתניא, ר' שמעון פוטר את הטריפות מראשית הגז". ופסק רבינו כחכמים. ודעת רבינו היא, שלא בא רבינא לומר שמשנתינו כר' שמעון, אלא שכיון שמחלוקת היא, לא הזכירה התנא במשנה (כסף־משנה). וראה באור־שמח. 37) תוספתא שם. וטעמו של דבר, שאין זה נקרא "גז" ולא "צאנך" (ר"י קורקוס וכסף־משנה). [ולענין שבת פסק רבינו, שהגוזז מן המת חייב (פ"ט מהלכות שבת הלכה ז ע"פ התוספתא שבת תחילת פ"ט), וצריך עיון].

3 **ח. הַמַּפְרִישׁ[38] רֵאשִׁית הַגֵּז וְאָבַד[39] - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן**
4 **עַד שֶׁיִּתֵּן לַכֹּהֵן[40]. הָאוֹמֵר[41]: כָּל גְּזוּתַי רֵאשִׁית -**
5 **דְּבָרָיו קַיָּמִין[42].**

38) תוספתא שם. 39) כלומר, מה שהפריש, אבל שאר הגז קיים. 40) כלומר, שיפריש שנית משאר הגז שלא אבד. ודוקא בראשית הגז שאין החיוב להפריש חלק מסוים, אבל במתנות שהחיוב הוא זרוע ולחיים וקיבה דוקא, כיון שאבדו שוב אינו חייב באחריותן, ואין מחייבים אותו לשלם, מפני שהוא ממון שאין לו תובעין (כנ"ל בפ"ט הלכה יד). וכל זה כשאבדה רק ראשית הגז, אבל אם אבד כל הגז, אינו חייב באחריותו, כמו במתנות כהונה (משנה למלך). וראה ביו"ד סימן שלג סעיף ה, ובחידושי רע"ק שם. 41) חולין קלו: כחכמים ולא כרבי אלעאי, וראה להלן. 42) שם הביאו שתי ברייתות, באחת נאמר שהאומר כל גיזיי ראשית הגז לא אמר כלום, ובשנייה נראה שדבריו קיימין, ותלו זאת בפלוגתת ר' אלעאי ורבנן: לדעת ר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ ישראל, ולמדו כן מתרומה, הוא־הדין שהאומר כל גיזיי ראשית הגז לא אמר כלום, כמו בתרומה, שהאומר כל גרני תרומה לא אמר כלום. ולדעת חכמים שראשית הגז נוהגת גם בחוץ לארץ ולא למדו מתרומה – אם אמר כל גיזיי ראשית הגז דבריו קיימין. ואף־על־פי שלענין ארץ וחוצה לארץ, פסק רבינו (למעלה הלכה א) כר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ, אין זה אלא משום שכן נהגו העולם (חולין שם). אבל לענין "כל גיזיי ראשית הגז" שאין לנו מנהג העולם, בזה הלכה כרבנן (ר"י קורקוס והגר"א ביו"ד שם ס"ק ד).

6 **ט. הַלּוֹקֵחַ[43] גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר שֶׁגְּזָזָן**
7 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פָּטוּר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז[44]. לָקַח הַצֹּאן**
8 **לְגִזָּתָן - חַיָּב[45], אַף עַל פִּי שֶׁגָּדְלָה הַגִּזָּה בִּרְשׁוּת**
9 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[46], וְאַף עַל פִּי שֶׁחוֹזְרִין הַצֹּאן לָעוֹבֵד**
10 **כּוֹכָבִים אַחַר גִּזְיָזָה. הוֹאִיל וְהַגּוֹזֵז יִשְׂרָאֵל וְהַגִּזְיוֹת**
11 **שֶׁלּוֹ[47] - חַיָּב; שֶׁאֵין הַחִיּוּב אֶלָּא בִּשְׁעַת הַגִּזָּה.**

43) משנה שם קלה. 44) כיון שבשעת הגיזה (שהיא שעת החיוב, ראה להלן), היה הגז של הגוי. 45) שם קלח. כר' חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. ואף־על־פי ששייר הגוי מעט מצאנו להגזז, חייב הלוקח להפריש, שאין החזקה: "אין אדם מוכר מתנות כהונה", שייכת בגוי, וראה להלן בהלכה טו. ואין כוונת רבינו שהקנה לו את גוף הצאן לגיזתו (כדעת רש"י שם), אלא אף־על־פי שנתן לו הגוי את הצאן רק כדי לגזוז אותן, חייב. וטעמו של דבר, שכיון שיש לו רשות לגזוז את הצאן, הרי זה בכלל "צאנך". אבל המקדיש בהמה חוץ מגיזתה פטור מראשית הגז, כיון שלא ניתנה לו רשות לגזוז. וראה בחזון־איש. 46) שם קלו. "וכי תימא הכי נמי (כלומר, שראשית הגז הגדל בפטור, פטור), והתנן, הלוקח גז צאן גוי, פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזוז חייב (כלומר, אף־על־פי שגדל בפטור, אצל הגוי), מתניתין דלא כר' אלעאי". וכבר העירונו שהלכה כר' אלעאי אלא לענין זה שראשית הגז נוהגת רק בארץ. 47) אבל לא גוף הצאן לגיזתן, כנ"ל. וראה ביו"ד שם סעיף ז, ובביאור הגר"א וש"ך שם.

12 **י. הַלּוֹקֵחַ[48] גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ: אִם שִׁיֵּר הַמּוֹכֵר**
13 **מְעַט[49] מִצֹּאנוֹ לְהִגָּזֵז - הַמּוֹכֵר חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִן**
14 **הַמִּשְׁאָר עַל הַכֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְחִיל הַמּוֹכֵר**
15 **לִגְזֹז[50]. חֲזָקָה[51] אֵין אָדָם מוֹכֵר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה. וְאִם**
16 **לֹא שִׁיֵּר כְּלוּם - הַלּוֹקֵחַ חַיָּב לְהַפְרִישׁ[52].**

48) משנה שם. 49) כלומר, ויש באותו מעט כשיעור ראשית הגז, ראה להלן הלכה יג. 50) שם קלח. "וכי תימא הכא נמי, והוא שהתחיל לגוז, בשלמא התם (כלומר, בפאה), ובקוצרכם את קציר ארצכם כתיב, מעידנא דאתחיל לקצור מיחייב בכולה שדה. אלא הכא, מעידנא דאתחיל למיגז לא מיחייב בכוליה עדריה" (כלומר, ואינו מתחייב בתחילת הגיזה אלא לאחר גיזת חמש צאן שיש בכל אחת מהן משקל יב סלע, כדלהלן) ואם כן אין הבדל בין אם התחיל המוכר לגזוז לבין אם לא התחיל. 51) שם: "מתנות דכהן לא מזבין איניש וכו', דאמר ליה לוקח, מתנה דכהן גבך היא". וטעמו של דבר, שאיסור הוא למכרן ולהפטר ממתנות כהונה על ידי כך. וראה למעלה פ"ט הלכה יד. 52) שם: "דאמר ליה מוכר, מתנה דכהן לא זבני לך". וראה ביו"ד שם סעיף ח ובמפרשים שם, ובאור־שמח.

17 **יא. הָיוּ שְׁנֵי מִינֵי גִּזָּה[53], כְּגוֹן גִּזָּה לְבָנָה וְגִזָּה**
18 **שְׁחוּמָה[54], אוֹ גִּזַּת זְכָרִים וְגִזַּת נְקֵבוֹת, וּמָכַר מִין זֶה**

1 **וְהִנִּיחַ הַמִּין הָאַחֵר - זֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ, וְזֶה נוֹתֵן**
2 **לְעַצְמוֹ. [זֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ] - עַל מַה שֶּׁלָּקַח, וְזֶה נוֹתֵן**
3 **לְעַצְמוֹ - עַל מַה שֶּׁשִּׁיֵּר[55].**

53) משנה שם. 54) אדומה. ובמשנה שם: "שחופות". כלומר, לא שחור ולא לבן (רש"י). 55) אף־על־פי שמפרישין ראשית הגז ממין על שאינו מינו, כדלהלן בהלכה טו – אם מכר מין אחד אינו מפריש עליו, אף־על־פי ששייר לעצמו מין אחר. שהרי חיובו של המוכר, ששייר לעצמו מעט מצאנו להגזז, להפריש על מה שמכר, הוא משום אין אדם מוכר מתנות כהונה. וזהו דוקא כשמכר מאותו מין, שרוצה הוא לקיים מצות מתנות כהונה, ובוודאי לקח מן הלוקח דמים עבור המתנות שכנגד חלקו. אבל במוכר לבנות ונקבות, שהן יותר טובות משחומות וזכרים, ודאי שהמתנות ביד לוקח, שהרי רוצה המוכר שהכהן יקבל גם מן היפה והטוב. וכן אם מכר שחומות וזכרים, המתנות ביד לוקח, שאין המוכר רוצה להפסיד ולתת לכהן מצמר הלבנות והנקבות שהוא יקר על של השחומות והזכרים, שהם זולים יותר, שהרי לא יתן הלוקח דמים למוכר אלא בעד המתנות שכנגד חלקו, ולפי הצמר שיש לו, והרי הוא זול יותר. וראה ברדב"ז ואור־שמח.

4 **יב. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר[56] וְהָיוּ לוֹ גִּזּוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד**
5 **שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר נִגְּזוּ[57] אוֹ מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר,**
6 **וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[58].**

56) חולין קלד. קלד: 57) והיתה הגזיזה שהיא שעת החיוב (למעלה הלכה ט), בהיותו גוי ופטור. 58) בחולין שם: "ספק איסורא לחומרא, ספק ממונא לקולא, דאמר רב חסדא וכן תני ר' חייא, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור וכו', ראשית הגז ומתנות וכו', לפטור". וראה למעלה בפ"ט הלכה יג.

7 **יג. כַּמָּה צֹאן יִהְיֶה לוֹ וְיִהְיוּ חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז?**
8 **אֵין פָּחוֹת מֵחָמֵשׁ[59]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בַּגִּזָּה שֶׁלָּהֶן אֵין**
9 **פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל שִׁשִּׁים סֶלַע[60], וְתִהְיֶה גִּזַּת כָּל אַחַת**
10 **מֵהֶן מִמִּשְׁקָל[61] אֵין פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה סֶלַע.**
11 **הָיְתָה אַחַת מֵהֶם גּוֹזֶזֶת פָּחוֹת מִשְּׁתַּיִם עֶשְׂרֵה סֶלַע,**
12 **אַף עַל פִּי שֶׁחֲמִשְׁתָּן גּוֹזְזוֹת שִׁשִּׁים סֶלַע אוֹ יָתֵר -**
13 **הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז.**

59) משנה שם קלה. כבית־הלל ורבי דוסא וחכמים, שסוגיית הגמרא שם קלז: כמותם, ולא כבית־שמאי ורבי ישמעאל בר' יוסי ורבי. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א. 60) שם, כשמואל. ושיעורם לפי המשקל שלנו: כל סלע הוא ששה דרהמים (למעלה פ"ו הלכה טו, בכסף־משנה) דהיינו עשרים גרמים, נמצאו ששים סלעים: שלש מאות וששים דרהמים שהם אלף ומאתיים גרמים (= 1,200 ק"ג). 61) שם: אמר רב, וכו', ובלבד שיהו (כלומר, הגיזות) מחומשות. ואין חולק על רב בדין זה (כסף־משנה. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם אות יב).

14 **יד. הַשִׁّתְּפִין - חַיָּבִין[62] בְּרֵאשִׁית הַגֵּז. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה**
15 **בְּחֵלֶק כָּל אֶחָד מֵהֶן כַּשִּׁעוּר; אֲבָל חָמֵשׁ צֹאן בִּלְבַד**
16 **שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - פְּטוּרִין.**

62) ברייתא שם קלה. "בהמת השותפין חייב(ת) בראשית הגז, ור' אלעאי פוטר. מאי טעמא דר' אלעאי, אמר קרא "צאנך" ולא של שותפות. ורבנן, למעוטי שותפות גוי. ור' אלעאי שותפות גוי מנא ליה, נפקא ליה מרישא דקרא "ראשית דגנך", ולא שותפות גוי". ופסק רבינו כר' אלעאי, שהשותפות פטורה, בין עם ישראל ובין עם גוי, ורק אם יש שיעור בכל חלק – חייב. וכן הוא בעיסה שישראל וגוי שותפין בה, ראה למעלה פ"ו הלכה ט (מנחת־חינוך מצוה תקח, ואור־שמח למעלה בהלכה א).

17 **טו. רֵאשִׁית הַגֵּז[63] מִצְוָתָהּ בַּתְּחִלָּה[64]; וְאִם הִפְרִישׁ**
18 **בֵּין בָּאֶמְצַע בֵּין בַּסּוֹף - יָצָא. הָיוּ[65] לוֹ חָמֵשׁ צֹאן**
19 **וְגָזַז אַחַת מֵהֶן בִּלְבַד וּמָכַר גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ גָּזַז שְׁנַיָּה**
20 **וּמָכַר גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ גָּזַז שְׁלִישִׁית וּמָכַר גִּזָּתָהּ -**
21 **הַכֹּל מִצְטָרְפוֹת לְרֵאשִׁית הַגֵּז[66], וְחַיָּב אֲפִלּוּ לְאַחַר**
22 **כַּמָּה שָׁנִים[67]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁ מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן[68],**
23 **וּמִזֶּה עַל זֶה[69]. אֲבָל אִם הָיְתָה רָחֵל אַחַת[70] וּגְזָזָהּ**
24 **וְהִנִּיחַ גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ קָנָה שְׁנַיָּה וּגְזָזָהּ וְהִנִּיחַ גִּזָּתָהּ**
25 **- אֵינָן מִצְטָרְפוֹת[71].**

63) תוספתא חולין פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמ' 511 35). 64) שנאמר: "ראשית גז צאנך". 65) שם קלח. כרב חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. 66) כיון שבשעת התחלת הגיזה, היו לו חמש צאן. 67) ומפריש המוכר מן הגיזה האחרונה, שיחד אתה נעשה שיעור ששים סלע, על כל הגיזות שמכר, שיש לו להפריש מן החדש על הישן, כדלהלן. ואם לא שייר המוכר לעצמו מעט מן הגיזה, חייב הלוקח להפריש, כיון שהמתנות בידו, וחזקה אין אדם מוכר מתנות כהונה, כנ"ל בהלכה י. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א אות טו. ונראה שהוא־הדין אם גזז אחת מהחמש שיש לו ומכר אותה, וכן הלאה, שחייב לאחר שגזז את כל החמש, כיון שבתחילת הגיזה, שאז עיקר מצות ראשית הגז, כנ"ל, היו לו חמש צאן (וכן פירש רש"י שם). שהרי הקשו שם על ר' נתן בו אושעיא: תנינן הלוקח גז צאנו של גוי פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזוז חייב. אמאי, כל חד וחד בתר גיזה נפקא ליה מרשותיה (ולר' נתן, צריך שיהיו לו חמש צאן בשעה שיש לו כשיעור גיזה). ולר' חסדא לא הקשו משם, משמע שלדבריו אם מכר כל אחת מהן לאחר גיזתה, חייב בראשית הגז. ורבינו כתב באופן אחר, לומר שאין חילוק אם מכר הגיזות או הצאן. וראה בכסף־משנה. 68) שם קלו. כחכמים ולא כר' אלעאי. 69) בספרים אחרים: "ומן גיזה על מין אחר". והוא בחולין שם: כחכמים. וראה למעלה בהלכה יא ובהערה נד. 70) תוספתא שם: "היו לו שתי צאן, גזז והניח גזז והניח, אע"פ שעתיד להוסיף עליהן אין מצטרפות". וראה ביו"ד שם סעיף יב, ובביאור הגר"א. 71) כיון שבתחילת גיזה לא היתה לו רק רחל אחת, וצריך שיהיו לו לפחות חמש, כנ"ל בהלכה יג. וראה במנחת־חינוך שם.

26 **טז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ[72] גִּזּוֹת רַבּוֹת שֶׁל רֵאשִׁית הַגֵּז וְרוֹצֶה**

1 לְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים[73] - לֹא יִתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד פָּחוֹת
2 מִמִּשְׁקַל חָמֵשׁ סְלָעִים[74] מְלֻבָּן, כְּדֵי בֶּגֶד קָטָן[75]. לֹא
3 שֶׁיְּלַבְּנוֹ[76] וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לוֹ, אֶלָּא יִתֵּן לוֹ מִצֶּמֶר הַגִּזָּה
4 כְּשֶׁהוּא צוֹאִי[77] כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַחַר הַלִּבּוּן חָמֵשׁ
5 סְלָעִים אוֹ יָתֵר. שֶׁנֶּאֱמַר: תִּתֶּן לוֹ - שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי
6 מַתָּנָה הַמּוֹעֶלֶת.

72) במשנה שם קלה. "וכמה נותנין לו, משקל חמש סלעים ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל, מלובן ולא צואי כדי לעשות ממנו בגד קטן. שנאמר, תתן לו, שיהא בו כדי מתנה". ובגמרא שם קלז: "רב ושמואל דאמרי תרוייהו, בישראל שיש לו גיזין הרבה עסקינן, ומבקש ליתנן לכהן. ואמרינן, כל חד וחד לא תבצר ליה מחמשת סלעים". 73) שהרי בידו לתת הכל לכהן אחד (למעלה פ"ט הלכה יז). 74) דהיינו שלשים דרהמים, שהם מאה גרמים, ראה למעלה הערה נט. 75) שם קלח. "מנא הני מילי, אמר ר' יהושע בן לוי, אמר קרא, לעמוד לשרת, דבר שהוא ראוי לשירות. מאי ניהו, אבנט". בפסוק הנ"ל מדובר בכהנים סתם, שהם כהנים הדיוטים, שאין בבגדיהם צמר אלא באבנט לבד, שהוא כלאים (כדעת רבי ביומא יב: ופ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה א, עיין שם בכסף־משנה) וידוע היה לחכמים כי הצמר הדרוש לאבנט שהוא כלאים, צמר ופשתים יחדיו, הוא כשיעור חמשת סלעים (= 100 גרם), ראה רש"י בחולין שם ד"ה מאי ניהו. [ומכאן שאין צורך בשלשה מיני צמר, אלא במין אחד בלבד, כדעת הרלב"ג (שהובאה במשנה־למלך בהלכות כלי המקדש שם). אחרת, לא יתכן שצמר שמשקלו מאה גרמים בלבד, יספיק לאבנט שארכו שלשים ושתים אמה ורחבו כשלש אצבעות (שם הלכה יט). וראה בתפארת ישראל לחולין פי"א אות טז]. 76) כלומר, אין הישראל מחויב ללבן הצמר (ברייתא שם). 77) בלתי מלובן.

7 יז. רֵאשִׁית הַגֵּז - חֵלִין לְכָל דָּבָר[78]. לְפִיכָךְ אֲנִי
8 אוֹמֵר, שֶׁנּוֹתְנִים אוֹתוֹ לְכֹהֶנֶת אַף עַל פִּי שֶׁהִיא
9 נְשׂוּאָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּמַתְּנוֹת בְּהֵמָה[79]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁדִּין
10 שְׁנֵיהֶן אֶחָד הוּא[80].

78) כן הוא בספרי לפרשת שופטים סימן קסה, לגירסת הגר"א שם. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם, אות כא. 79) ראה למעלה פ"ט הלכה כ. 80) שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ (למעלה בהלכה א), ואילו מתנות נוהגות אף בחוצה לארץ (למעלה בפ"ט הלכה א). וראה בנדה נא.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לפדות כל אחד מישראל בנו. ואם האשה חייבת בפדיון בנה. ואם חייב הבן לפדות את עצמו, ואם מברך. וכמה הוא הפדיון. אם כתב האב לכהן שהוא חייב לו. ואם נתן לו כלים שאינם שוים בשוק חמש סלעים. נתן חמש סלעים לעשרה כהנים. ואם רצה הכהן להחזיר לו הפדיון. מי הוא החייב בפדיון הבן. ושצריך שיהיה פטר רחם. מאימתי יתחייב בפדיון. ומי שהוא ספק אם חייב בפדיון אם לאו. שתי נשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים או זכר ונקבה. ב' נשים אחת ביכרה ואחת לא ביכרה וילדו ב' זכרים ונתערבו. מבכרת שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים וילדה. ואם ילדו שתי נקבות וזכר או שתי נקבות ושני זכרים.

11 א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לִפְדּוֹת כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל[3] בְּנוֹ[4]
12 שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ[5] הַיִּשְׂרְאֵלִית[6]. שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל פֶּטֶר
13 רֶחֶם לִי[7]; וְנֶאֱמַר: אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם[8].

2) משנה, קידושין כט, א. וראה ב'ספר המצוות' עשה פ. 3) אבל אשה פטורה מלפדות את בנה, כבהלכה הסמוכה. וכן כהנים ולויים פטורים מלפדות בניהם. כדלהלן ה"ט. 4) ולא בתו. "דאמר קרא, כל בכור בניך תפדה, בניך ולא בנותיך" (בגמרא שם). 5) אף־על־פי שאינו בכור לאביו, ראה להלן הכ"א. 6) אבל אם היא כהנת או לויה - פטור, כדלהלן ה"י. 7) וכיון שהוא שייך לה' - צריך לפדותו. 8) כן הוא ב'ספר המצוות' שם. אבל בקידושין שם, לא למדו מצות פדיה מפסוק זה אלא מהפסוק (שמות לד, כ) "כל בכור בניך תפדה", ומן הפסוק "פדה תפדה" דרשו "פדה" לפדות את בנו, "תפדה" - שאם לא פדה האב את בנו - חייב הוא לפדות את עצמו לכשיגדל, כבהלכה הסמוכה.

14 ב. וְאֵין[9] הָאִשָּׁה[10] חַיֶּבֶת לִפְדּוֹת אֶת בְּנָהּ; שֶׁהַחַיָּב
15 לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ[11] - הוּא שֶׁחַיָּב לִפְדּוֹת אֶת בְּנוֹ[12].
16 עָבַר הָאָב[13] וְלֹא פָּדָהוּ - כְּשֶׁיִּגְדַּל[14] יִפְדֶּה אֶת עַצְמוֹ[15].

9) משנה וגמרא, שם. 10) כלומר, אפילו הישראלית. 11) שם. כלומר, האיש שפודה את עצמו, אם לא פדאו אביו, כדלהלן. 12) אבל האשה אינה חייבת לפדות את עצמה, ש"כל שאחרים מצווים לפדותו - מצווה לפדות את עצמו, וכל שאין אחרים מצווים לפדותו - אין מצווה לפדות את עצמו", ואשה אין אביה חייב לפדותה, כמבואר בהלכה הקודמת (קידושין, שם). 13) כלומר, בטל מצות־עשה הנ"ל, החלה עליו. 14) שיהיה בן יג שנים ויום אחד. וראה ביו"ד סי' שה סט"ו, וב'פתחי תשובה' אות כה, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. 15) קידושין, שם.

17 ג. הָיָה[16] הוּא לִפְדּוֹת[17] וּבְנוֹ לִפְדּוֹת[18] - יִפְדֶּה עַצְמוֹ
18 תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ בְּנוֹ. וְאִם אֵין לוֹ[19] אֶלָּא כְּדֵי פִּדְיוֹן
19 אֶחָד - יִפְדֶּה עַצְמוֹ.

16) ברייתא שם, כחכמים, שמצוה שעל גופו קודמת, ולא כרבי יהודה. 17) שלא פדאו אביו. 18) כלומר, ויש לו כדי פדיון שניהם. 19) שם: אמר רבי ירמיה, הכל מודין (כלומר, אפילו רבי יהודה), כל היכא דליכא אלא חמש סלעים, הוא קודם לבנו, מאי טעמא מצוה דגופיה עדיפא (כלומר, ואין אומרים: בנו קודמו, שהאב - מצות פדיונו על אביו, והבן - מצות פדיונו על האב).

20 ד. הָיָה בְּנוֹ[20] לִפְדּוֹת וְהִגִּיעַ עֵת לַעֲלוֹת לְרֶגֶל, וְאֵין
21 לוֹ כְּדֵי לָזֶה וְלָזֶה - פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ וְאַחַר כָּךְ עוֹלֶה
22 לְרֶגֶל[21]; שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה, וְאַחַר כָּךְ:
23 וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם[22].

20) ברייתא, שם: כחכמים ולא כרבי יהודה. וקל־וחומר

הוא, שאם היה הוא לפדות, שפדיונו קודם, שהרי פדיונו קודם לשל בנו, כנ"ל. וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ו (הוצאת צוקרמנדל עמ' 540 38). ועי' 'חסדי דוד' שם. 21) כלומר, ישתדל לחזור אחר הוצאת עליה לרגל. ובהלכה הקודמת תפס רבינו לשון זה, כשיש לו כדי פדיון שניהם. וה'מאירי' לקידושין שם (עמוד 176) דייק מלשון זה של הברייתא ש"אם יודע בוודאי שאם יפדה לא יוכל לעלות, עולה". 22) כלומר, חידשה התורה שאף־על־פי שעליה לרגל היא מצוה עוברת, ופדיון הבן אינה מצוה עוברת (ראה להלן בסוף הי"ז), ובכל מקום, מצוה עוברת קודמת, כאן יקדים פדיון הבן לעליה לרגל. ונראה מדברי רבינו שאין הדברים אמורים אלא כשאין לו כדי לזה ולזה. אבל כשיש לו כדי לזה ולזה, יעלה לרגל ואחר־כך יפדה את בנו. וראה בשיטה לא נודע למי, לקדושין שם (עמוד עג) ובהערות שם.

1 **ה. הַפּוֹדֶה[23] אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו**
2 **וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן[24], וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ[25],**
3 **וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן[26] הַפִּדְיוֹן לַכֹּהֵן. וְאִם פָּדָה עַצְמוֹ[27] -**
4 **מְבָרֵךְ לִפְדּוֹת הַבְּכוֹר[28], וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ.**

23) פסחים קכא, ב. 24) כן מפורש שם. והנה בפי"א מהל' ברכות הי"א, כתב רבינו "כל העושה מצוה וכו', אם עשה אותה לעצמו, מברך: לעשות. עשה אותה לאחרים, מברך על העשיה". אבל צריך־עיון, שהרי שם בהי"ב, וכן בפ"ג מהל' מילה ה"א כתב רבינו, שהמל את בנו מברך: למול את הבן, ולא על המילה (וכן מפורש בפסחים ז:), הרי מכיון שמילת בנו מוטלת עליו (קידושין כט.), הרי זה כעושה מצוה לעצמו, ואם כן מדוע אינו מברך: לפדות את הבן, כשהוא פודהו, הרי עליו הדבר מוטל, כנ"ל בה"א. וראה ביו"ד סי' שה ס"י, ובביאור הגר"א, ובסי' רסה ס"ב, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. [ונראה שיש לחלק ולומר שפדיון הבן - עיקרו על הבן, אלא שכיון שאינו יכול לקיימו בקטנותו, הטילה אותו התורה על האב, שהרי אותו הפדיון שמבצע הרב, מבצע הבן כשגדל. אבל מילה שמצוותה ביום השמיני, אין מקום לומר שעיקרה על הבן, אלא עיקרה על האב, ואם לא מל האב בשמיני, ביטל מצוה זו, ולכשיגדל הבן חייב למול את עצמו, אבל מצות מילה בשמיני אינו מקיים. ומילת עבדים וגרים שבוודאי אינה על העבדים ועל הגרים עצמם, אלא על הרב או על בית־הדין, מברך "למול" (הל' מילה שם ה"ד־ה). אלא שלפי סברא זו, אין הדברים אמורים אלא במילה בשמיני, אבל אם מל בנו לאחר יום השמיני, אינו מברך אלא "על המילה", וצ"ע]. 25) פסחים קכא, ב. שכיון שעליו מוטל לפדות את בנו, הרי הוא כעושה מצוה לעצמו. וראה בהל' ברכות שם ה"י. 26) כדי שתהא הברכה קודמת לעשיית המצוה. וראה שם בפ"א ה"ג. ובפ"א מהל' מעשר הט"ז. 27) כשלא פדאו אביו. כנ"ל ה"ב. 28) כדין העושה מצוה לעצמו (פי"א מהל' ברכות שם).

5 **ו. מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת בְּכָל מָקוֹם[29] וּבְכָל זְמַן[30]. וּבְכַמָּה**
6 **פּוֹדֵהוּ? בְּחָמֵשׁ סְלָעִים[31]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ**
7 **תִּפְדֶּה[32]. בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּשָׁוֶה כֶּסֶף[33] מִן הַמִּטַּלְטְלִין**
8 **שֶׁגּוּפָן מָמוֹן, כְּעִנְיַן הַשְּׁקָלִים[34]. לְפִיכָךְ אֵין פּוֹדִין**
9 **בְּקַרְקָעוֹת[35]; וְלֹא בַּעֲבָדִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקַרְקָעוֹת[36];**
10 **וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת[37], לְפִי שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן[38]. וְאִם פָּדָהוּ**
11 **בָּהֶן - אֵינוֹ פָּדוּי[39].**

29) שהרי מצות פדיון הבן היא חובת הגוף, ו"כל שהוא חובת הגוף, נוהגת בין בארץ בין בחוץ־לארץ" (קידושין לז.). ובבכורות נ, א: "רב אשי שדר ליה שבסר זוזי לרב אחא בריה דרבינא בפדיון הבן", ורב אשי הרי היה בבבל. וראה למעלה פ"א ה"ז. 30) אפילו שלא בפני הבית. 31) משנה, בכורות מט, ב. 32) ולאחר מכן כתוב: "בערכך כסף חמשת שקלים". ושם נא, א: "כל מקום שאתה מוצא שתי כללות הסמוכים זה לזה, הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט". ושם: "ופדויו מבן חודש, כלל. בערך, פרט. תפדה, חזר וכלל (כלומר, לאחר שהטיל פרט בין הכללות הסמוכים, כנ"ל). כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון (כלומר, שוה כסף), אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון, וכו'". 33) משנה, שם. 34) שהוסיפו חכמים על השקל, ועשו משקלו כמשקל סלע. וראה בפ"א מהל' ערכין ה"ד, ובפ"א מהל' שקלים ה"ב. 35) משנה, שם. 36) שהרי נאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" (קידושין כב:). 37) כלומר, בשטרי חוב שיש לו על אחרים, ורוצה לתתם לכהן. 38) אף־על־פי שהם מטלטלין. 39) שהרי אמרה תורה שהבן נפדה רק בכסף ובשוה כסף, כנ"ל. וראה ברש"י שם.

12 **ז. כָּתַב[40] הָאָב לַכֹּהֵן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים -**
13 **חַיָּב לִתֵּן לוֹ[41], וּבְנוֹ אֵינוֹ פָּדוּי[42]. נָתַן לוֹ[43] כְּלִי שֶׁאֵינוֹ**
14 **שָׁוֶה בַּשּׁוּק חָמֵשׁ סְלָעִים וְקִבְּלוֹ הַכֹּהֵן בְּחָמֵשׁ סְלָעִים**
15 **- הֲרֵי בְּנוֹ פָּדוּי. נָתַן[44] חָמֵשׁ סְלָעִים לַעֲשָׂרָה**
16 **כֹּהֲנִים[45], בֵּין בְּבַת אַחַת[46] בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה[47] - יָצָא[48].**

40) משנה, בכורות שם. 41) כדין הכותב לחבירו בשטר הריני חייב לך מנה, חייב הוא לו, ואף־על־פי שאין שם עדים (כתובות קא: ופי"א מהל' מכירה הט"ו). 42) בכורות שם: "תני תנא קמיה דרב נחמן, בנו פדוי לכשיתן. אמר ליה רב נחמן, זו דברי רבי יוסי, וכו', אבל חכמים אומרים, אין בנו פדוי. והלכתא: אין בנו פדוי (כלומר, אפילו לכשיתן)". וטעמו של דבר, שאין זו אלא התחייבות חדשה, שהרי לא נזכר בה שמדובר בכסף פדיון הבן. ולכן צריך לתת לכהן חמשה סלעים נוספים עבור פדיון בנו. 43) בקידושין ח, א - אמרו: "עגל זה לפדיון בני, וכו', לא אמר כלום. עגל זה בחמשה סלעים לפדיון בני, וכו', בנו פדוי. האי פדיון היכי דמי, אילימא דלא שוי (חמשה סלעים), כל כמיניה. אלא לאו אף־על־גב דשוי, וכיון דלא קייצי - לא. אמר רבא לעולם דלא שוי, ורישא דאמר אבי הבן, וסיפא דקבלי כהן עילויה. כי הא דרב כהנא פריק בסודרא (כנוסחת בה"ג - כלומר, פדה את בנו בסודר יקר מאד). אמר, לדידי שוה חמשה סלעים". ומה שאמרו שם "לא אמרן אלא רב כהנא וכו'", אינו ענין לדין פדיון הבן אלא לדין אונאה (ש"ך ליו"ד סי' שה ס"ק ה, והגר"א

שם ס"ק ח לגירסת הבה"ג). 44) ברייתא, בבכורות שם, ב. 45) כלומר, חצי סלע לכל כהן. 46) שמצד הנותן היתה כאן נתינה של חמשה סלעים, אף־על־פי שמצד המקבלים לא היתה אלא קבלה של חצי סלע לכל אחד. 47) שאף מצד הנותן לא היתה נתינה של חמשה סלעים. 48) אף־על־פי שמהלשון "יצא" משמע, שרק בדיעבד יצא, נראה שאף לכתחילה יכול לעשות כן, וראיה ממתנות כהונה ומראשית הגז שאפשר לחלקם, אם נותן לכל אחד כדי נתינה (למעלה פ"א הי"ז, ופ"י הט"ז), ראה ב'פתחי תשובה' שם ס"ק י בשם 'חכמת אדם'. וכן נראה מהברייתא שם, שאחרי הדין הנ"ל, נאמר עוד : "נטלו והחזירו לו - יצא", וזה בוודאי לאו דוקא, שהרי במשנה (שם.) מפורש: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי", הרי שגם לכתחילה מותר לעשות כן, והוא־הדין למה שנאמר בראש הברייתא הנ"ל "נתנו לעשרה כהנים, יצא וכו'" שגם כן "יצא" לאו דוקא, אלא הוא־הדין לכתחילה.

1 **ח. רָצָה[49] הַכֹּהֵן לְהַחֲזִיר לוֹ הַפִּדְיוֹן - מַחֲזִיר[50]; וְלֹא**
2 **יִתֵּן לוֹ הוּא[51] וְדַעְתּוֹ שֶׁיַּחֲזִיר. וְאִם עָשָׂה כֵּן וְהֶחֱזִיר**
3 **לוֹ - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי[52], עַד שֶׁיִּגְמֹר בְּלִבּוֹ לִתֵּן לוֹ מַתָּנָה**
4 **גְּמוּרָה; וְאִם רָצָה הַכֹּהֵן אַחַר כָּךְ לְהַחֲזִיר[53] - יַחֲזִיר.**
5 **וְכֵן אִם פֵּרֵשׁ וְנָתַן לוֹ עַל מְנָת לְהַחֲזִיר - הֲרֵי בְּנוֹ**
6 **פָּדוּי[54].**

49) במשנה, שם: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי". 50) שכיון שנתן הפדיון לכהן במתנה - נפדה בנו. 51) כלומר, אבי הבן. ושם: "רבי חנינא היה רגיל ושקיל ומהדר (=נוטל הפדיון ומחזירו). חזייה להההוא גברא (שנתן לו פדיון בנו), דהוה קא אזיל ואתי קמיה. אמר ליה, לא גמרת ויהייבת, מידעם ביש (= עסק ביש), הילכך אין בנו פדוי". 52) שכיון שלא פירש שהוא נותן לו על־מנת שיחזיר, כדלהלן, לא גמר בדעתו לתת את הפדיון במתנה גמורה, כנ"ל. ודווקא אם החזיר לו, אבל אם לא החזיר לו, הרי בנו פדוי, שעתה הוא גומר בדעתו לתת הכסף במתנה גמורה. וכמו שכתב רש"י שם לפי הלשון הראשון. וראה ביו"ד שם ס"ח ובש"ך. 53) קידושין ו, ב. 54) כיון שגמר בלבו לתת לו מתנה גמורה, אלא שהתנה שיחזיר לו לאחר מכן. ובגמרא שם אמרו : "ואסור לעשות כן, מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות", ורבינו השמיט זה, מפני שסובר שאין הדברים אמורים אלא בתרומה בלבד, ראה בכסף־משנה, ובביאור הגר"א ליו"ד שם ס"ק יב.

7 **ט. כֹּהֲנִים[55] וּלְוִיִּם[56] - פְּטוּרִים מִפִּדְיוֹן הַבֵּן מִקַּל**
8 **וָחֹמֶר: אִם פָּטְרוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל[57] בַּמִּדְבָּר, דִּין הוּא**
9 **שֶׁיִּפְטְרוּ עַצְמָן[58].**

55) משנה, בכורות ג, ב. 56) אף־על־פי "שאין הדבר תלוי באב אלא באם", כבהלכה הסמוכה, בכל זאת פטור מקל־וחומר, כדלהלן. 57) כלומר, אם הפקיעה קדושת הלויים את קדושת בכורי ישראל, שפטרום מן הבכורה, שנאמר (במדבר ג, מה) "קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל". וראה בפירוש המשנה, שם. 58) ובגמרא שם ד, א: "כהנים מנלן, כרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, בכ"ד מקומות נקראו כהנים לויים, וזה אחד מהן, והכהנים הלויים בני צדוק. ולדורות מנלן (שהרי מהקל־וחומר הנ"ל אין לפטור את הכהנים והלויים, אלא במדבר) אמר קרא, והיו לי הלויים, בהוייתן יהו".

10 **י. יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַכֹּהֵנֶת וּמִן הַלְוִיָּה[59] - פָּטוּר[60].**
11 **שֶׁאֵין הַדָּבָר תָּלוּי בָּאָב, אֶלָּא בָּאֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר**
12 **רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל[61].**

59) והאב ישראל, ואם־כן גם בנו ישראל. 60) שם מז, א. מימרא של רב אדא בר אהבה כפירושו של מר בריה דרב יוסף. ובחולין קלב, א - פסקו כמימרתו של רב אדא בר אהבה. וראה בבכורות שם ב'תוספות' ד"ה מר. 61) ראה להלן הערה עד.

13 **יא. לְוִיָּה[62] הַמְעֻבֶּרֶת מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים - בְּנָהּ פָּטוּר[63].**
14 **וְכֹהֶנֶת[64] הַמְעֻבֶּרֶת מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים - בְּנָהּ חַיָּב[65];**
15 **שֶׁהֲרֵי נִפְסְלָה אִמּוֹ מִן הַכְּהֻנָּה[66] בִּבְעִילַת הָעוֹבֵד**
16 **כּוֹכָבִים[67].**

62) שם, כרב אדא בר אהבה, לפירושו של רב פפא. 63) שם: ולא תימא אליבא דמאן־דאמר אין מזהמין את הוולד (כלו', אין הוולד הולך אחר האב הגוי, אלא אחר האם וכשר הוא, וכן פסק רבינו בפט"ו מהל' איסורי ביאה ה"ג), אלא אפילו למאן־דאמר מזהמין את הוולד, לוי פסול מיקרי (כלומר, שאין קדושת לוויה פוקעת מן האם, כיון שאינה חמורה כל־כך). 64) שם. 65) כלומר, הוא עצמו חייב לפדות את עצמו לכשיגדיל, שהרי אין אמו חייבת לפדותו, למעלה בה"ב. ואם נבעלה לגוי, ולא נתעברה ממנו, ונשאה לישראל - הישראל חייב לפדותו (ש"ך ליו"ד סי' שה ס"ק כב). 66) שם : "לוייה בקדושתה קיימא, וכו'. אלא כהנת, כיון דאיבעלה הויא זרה". וראה למעלה בפ"ט ה"כ, ובפ"א מהל' מעשר ה"ב. 67) ונעשתה חללה. ואפילו דין לוויה אין בה [וראה בגיטין נט, ב].

17 **יב. כֹּהֵן[68] שֶׁנּוֹלַד לוֹ בֵּן חָלָל[69]: מֵת הָאָב בְּתוֹךְ**
18 **שְׁלֹשִׁים יוֹם - הַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ[70], שֶׁלֹּא**
19 **זָכָה הָאָב בִּפְדְיוֹנוֹ[71]; מֵת אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ**
20 **חַיָּב הַבֵּן לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי זָכָה הָאָב**
21 **בִּפְדְיוֹנוֹ[72].**

68) בכורות, שם. 69) שבא הכהן על הגרושה או על החללה, ונולד זה ממנה שהרי הוא ישראל ולא לוי (ראה בהלכה הקודמת), ולא כהן. וראה בפי"ט מהל' איסורי ביאה ה"ג. 70) שם, כרב חסדא ולא כרבה בר רב הונא. 71) שהרי חובת פדיון הבן חלה רק משישלים שלשים יום, כדלהלן בהי"ז. וטעמו של דבר (שהבן חייב) הוא, שמשחלה חובת פדיון על הבן, הרי זו חובתו הוא בלבד, ואין הוא בא מכח אביו, ולפיכך אינו יכול לומר כיון שאביו היה פטור אילו היה חי, אף הוא יפטר. 72) שהרי הוא כהן, ונמצא שנתן פדיון בנו לעצמו וקיים המצוה בכך, ומשמת הוריש את הכסף לבנו, והרי הוא שלו. וראה ביו"ד שם סי"ט, ובביאור הגר"א שם.

22 **יג. הַשִּׁפְחָה[73] שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה וְכוּתִית שֶׁנִּתְגַּיְּרָה כְּשֶׁהֵן**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מְעֻבָּרוֹת וְיָלְדוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה[74], הוֹאִיל וְנוֹלַד בִּקְדֻשָּׁה - חַיָּב[75]; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל[76], וַהֲרֵי פֶּטֶר וָרֶחֶם[77] בְּיִשְׂרָאֵל. אֵין יָדוּעַ[78] אִם קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה[79] אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

73) משנה, שם מו, א: "נתגיירה מעוברת, נשתחררה מעוברת וכו' בכור לכהן". 74) שהרי נאמר "פטר רחם בישראל", והן אינן בכלל ישראל. 75) כלומר, חייב לפדות עצמו כשיגדל, כנ"ל בה"ב. וראה בפירוש רגמ"ה שם. 76) כן הוא לשון המשנה, שם. אבל אין פסוק כזה בכל התורה, שהרי בשמות יג, ב נאמר: "פטר כל רחם בבני ישראל", ובבמדבר ג, יב נאמר: "פטר רחם מבני ישראל. 77) ביו"ד שם ס"כ: "פטרו רחם". 78) למדו רבינו ממה שאמרו בחולין קלד, א. (הובא למעלה פ"ט הי"ג, ופ"י הי"ב), לענין מתנות כהונה וראשית הגז, שספק ממון פטור, משום שהמוציא מחבירו - עליו הראיה. 79) ופטור מפדיון, שאין זה "בישראל". ה'טור' ביו"ד שם, הביא: "ספק אם ילדו קודם שנשתחררה ונתגיירה, אם לאו - פטור".

יד. הַכּוּתִית[80] וְהַשִּׁפְחָה שֶׁיָּלְדוּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרוּ וְנִשְׁתַּחְרְרוּ וְיָלְדוּ וָלָד אַחֵר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם, וְאֵין זֶה פֶּטֶר רֶחֶם[81]. וְכֵן הַבָּא אַחַר הַנְּפָלִים[82]: כָּל נֵפֶל[83] שֶׁאִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה[84] - הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם[85]; וְכָל נֵפֶל שֶׁאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה, כְּמוֹ הַמַּפֶּלֶת כְּמִין דָּגִים וַחֲגָבִים[86] אוֹ הַמַּפֶּלֶת יוֹם אַרְבָּעִים[87] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן[88] - הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לַכֹּהֵן וְחַיָּב לִפְדּוֹת[89].

80) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יוסי הגלילי. 81) שהרי כבר נפטר רחמה על־ידי לידתה בגויותה ובעבודתה. 82) משנה שם, כחכמים ולא כרבי מאיר. והכוונה שנולד לאחר שהפילה אמו. 83) ראה להלן הט"ז, בדין יוצא דופן. 84) כשפניו כצורת פני אדם, אף־על־פי ששאר גופו כצורת בהמה או חיה או עוף. וראה בפ"י מהל' איסורי ביאה ה"א, ח. 85) הפלה כזאת נקראת לידה, וכבר נפטר רחמה. 86) משנה, שם מז, ב. 87) שכל שלא מלאו לו ארבעים יום שלמים, לא נגמרה צורתו. וראה בהל' איסורי ביאה שם ה"א. 88) ראה שם ה"ד. 89) שההפלה שקדמה לוולד אינה בכלל לידה. וראה להלן הט"ז בדין יוצא דופן.

טו. חָתַךְ[90] הָעֻבָּר בְּמֵעָיָהּ וְהוֹצִיאוֹ אֵבֶר אֵבֶר - הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם[91]. בֵּן שְׁמֹנָה[92] חֳדָשִׁים שֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהוּא חַי[93] וְהֶחֱזִירוֹ וָמֵת, וְכֵן בֵּן תִּשְׁעָה שֶׁמֵּת[94] וְיָצָא רֹאשׁוֹ וְהֶחֱזִירוֹ, וְאַחַר כָּךְ יָצָא אָחִיו וְיָלְדָה[95] - זֶה שֶׁיָּלְדָה אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם, שֶׁהֲרֵי נִפְטַר בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן[96]. וּמִשֶּׁהֹצִיא פַּדַּחְתּוֹ[97] פּוֹטֵר הַבָּא אַחֲרָיו.

90) משנה, שם מו, א. 91) כיון שאמו טמאה לידה לאחר הוצאת העובר החתוך (הל' איסורי ביאה שם ה"ו).

92) במשנה, שם: "איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, הבא אחר נפלים אף־על־פי שיצא את ראשו חי, ובן ט' שיצא ראשו מת", וראה להלן. 93) משמע מלשון רבינו, שאם הוציא בן ח' ראשו והוא מת, אין זה פוטר את הבא אחריו מפדיון, וכן הוא ביו"ד שם סכ"ג. והגר"א שם באות לט, חולק - וסובר שאין הבדל בין הוציא ראשו כשהוא חי או כשהוא מת. ולכן לא נמנה במשנה שם מז, ב - בין הנפלים שאינם פוטרים את הבא אחריהם מפדיון הבן, גם בן ח' שהוציא ראשו והוא מת. ועיי"ש שהאריך בזה. 94) כלומר, אף־על־פי שמת, וכל־שכן אם הוא חי. 95) כלומר, לא חזר כמו אחיו. 96) שם מו, ב: ומאי קא־משמע־לן, דכיון דמפיק ליה רישיה, הוה לידה. וראה בפ"ה מהל' מאכלות אסורות, סוף הט"ו. 97) משנה, נדה כח, א. ובהל' איסורי ביאה שם ה"ו, כתב רבינו: "משתצא רוב פדחתו, הרי זה כילוד". אבל ה'כסף משנה' שם, מצא בספר רבינו מוגה, שנמחקה בו תיבת "רוב".

טז. יוֹצֵא דֹּפֶן[98] וְהַבָּא אַחֲרָיו כְּדַרְכּוֹ[99] - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים: הָרִאשׁוֹן - לְפִי שֶׁלֹּא יָצָא מִן הָרֶחֶם[100], וְהַשֵּׁנִי - מִפְּנֵי שֶׁקָּדְמוֹ אַחֵר[101].

98) משנה, בכורות מז, ב - כחכמים ולא כרבי שמעון. ושם יט, א - כרבי עקיבא. ו"יוצא דופן", הוא ולד שלא יצא דרך הרחם, אלא הוצא מדופן בטן אמו על־ידי פתיחתה. 99) כלומר, דרך הרחם. 100) ו"פטר רחם בעינן" (גמרא, שם מז). 101) שם: "קסבר, בכור לדבר אחד (כגון זה שהוא בכור ליציאה מן הרחם, ואינו בכור לוולדות שהרי היה ולד קודם לו, ראה רש"י שם), לא הוי בכור. ואף־על־פי שיוצא דופן אין אמו טמאה לידה (הל' איסורי ביאה שם ה"ה), אין בכך כלום, שלא כתב רבינו בהלכה י"ד, שמי שאין אמו טמאה לידה הבא אחריו חייב לפדות אלא בנפל בלבד, ולא בבר קיימא.

יז. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב[102] בְּפִדְיוֹן? מִשֶּׁיַּשְׁלִים[103] שְׁלֹשִׁים יוֹם[104]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה. מֵת הַבֵּן[105] בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים[106], וְכֵן אִם נַעֲשָׂה טְרֵפָה[107] - אֵינוֹ חַיָּב בְּחָמֵשׁ סְלָעִים. וְאִם הִקְדִּים[108] וְנָתַן לַכֹּהֵן[109] - יַחֲזִיר לוֹ הַפִּדְיוֹן. [וְאִם מֵת[110] אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - חַיָּב בְּפִדְיוֹן;] וְאִם לֹא נָתַן - יִתֵּן.

102) האב. 103) ברייתא, שם יב: "אין בערכין ובפדיון הבן וכו', פחות משלשים יום, ומוסיפין עד עולם" (כלומר, אם לא פדה את בנו ביום ל"א, לא פקע חיובו, אלא בחיובו הוא עומד לעולם). וראה ביו"ד סי' שה סי"א, ובביאור הגר"א. 104) כלומר, משיכנס ליום ל"א. 105) משנה, שם מט, א. 106) שם, כחכמים ולא כרבי עקיבא הסובר שאם מת ביום שלשים, אם נתן לא יטול, ואם לא נתן לא יתן. ובגמרא שם: מאי טעמייהו דרבנן, גמרי "חודש" (כלומר, "מבן חודש תפדה" האמור בפדיון הבן) "חודש" ממדבר, מה התם "ומעלה" (כלומר, "מבן חודש ומעלה", ולא בן חודש ממש), אף הכא נמי "ומעלה". 107) בבא־קמא יא, ב: "ואמר עולא אמר רבי אלעזר, בכור שנטרף אין פודין אותו". ורבינו מפרש "שנטרף", נעשה טריפה, כלומר,

שניקב מוחו או ריאתו וכיוצא בזה, שסופו למות בתוך יב חודש, וכן פירשו ב'תוספות' שם, ולא כרש"י. 108) משנה, בכורות, שם. והכוונה שנתן לכהן את הכסף בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום בני פדוי, כדלהלן בהי"ח. 109) ומת הבן בתוך שלשים. 110) שם.

1 **יח. מִי שֶׁפָּדָה[111] בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם[112]: אִם אָמַר**
2 **לוֹ[113] מֵעַכְשָׁיו[114] - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי[115]; וְאִם אָמַר לוֹ**
3 **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[116] - בְּנוֹ פָּדוּי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
4 **הַמְּעוֹת קַיָּמִין לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[117].**

111) שם. 112) וכן ביום ל, כבהלכה הקודמת. 113) לכהן. 114) כלומר, עכשיו יחול הפדיון. 115) אף־על־פי שהמעות קיימין (ש"ך ליו"ד שם ס"ק יח), שאין חובת פדיון אלא מיום ל"א ואילך. ובזה לא נחלקו רב ושמואל שם. וראה להלן. 116) כלומר, אז יחול הפדיון. 117) שם, כרב ולא כשמואל, שהלכה כרב באיסורי. ומה שאמרו בגמרא שם: "ואף־על־גב דקיימא־לן הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני, הכא הלכתא כוותיה דשמואל", כנראה שרבינו לא גרס כן (כסף־משנה), וכן כתב ב'שיטה מקובצת' שם, כי בקצת ספרים ישנים, אין זה, ושכן משמע מ'תוספות הרא"ש'. וכן נראה ממה שהקשו שם יב: מרב על רב נחמן, משמע שהלכה כמותו.

5 **יט. מִי שֶׁהוּא סָפֵק[118] אִם חַיָּב בְּפִדְיוֹן אוֹ לֹא - הֲרֵי**
6 **זֶה פָּטוּר[119], שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. מֵת**
7 **הָאָב[120] בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי הַבֵּן בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא**
8 **נִפְדָּה[121], עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה מֵאָבִיו שֶׁפָּדָהוּ קֹדֶם**
9 **שֶׁיָּמוּת[122]; מֵת הָאָב לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי הוּא**
10 **בְּחֶזְקַת פָּדוּי[123], עַד שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ שֶׁלֹּא נִפְדָּה.**

118) חולין קלד, א. וראה למעלה בסוף הי"ג ובהערה עו. 119) ויש אומרים שגם אם תפס הכהן, את חמשה הסלעים, מוציאים אותם מידו, ואין זה דומה לכהן שתפס ספק בכור בהמה, שדעת רבינו היא, שאין מוציאין אותו מידו (פ"ה מהל' בכורות ה"ג), ששם תפס את הבכור, שבו הספק. אבל כאן תפס את הכסף ובו אין ספק כלל, כי הספק הוא על האדם אם הוא חייב, והכסף אינו אלא ערב לחובותיו, וכשיש ספק בחוב - אין הכסף נעשה ערב, ונמצא שתפס כספו של אחר, ראה ברדב"ז, וב'מחנה אפרים' הל' זכיה ומתנה סי' ח. 120) משנה, בכורות, שם. 121) שאין אדם עשוי לפדות תוך שלשים, קודם זמן חיובו. וראה ברש"י שם וברדב"ז. 122) שאמר לכהן: הרי בני פדוי לאחר ל' יום, כבהלכה הקודמת. 123) שמן הסתם פדה את בנו מיד ביום ל"א כדינו, ולא השהה את המצוה, וראה ביו"ד שם סי"א, ובביאור הגר"א סוף אות יח.

11 **כ. מִי[124] שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ[125] וְיָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה וְאֵין**
12 **יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן יָצָא רִאשׁוֹן - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן**
13 **כְּלוּם[126]. יָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים[127], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין יָדוּעַ**
14 **אֵי זֶה מֵהֶן הַבְּכוֹר - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן[128]. מֵת**
15 **אֶחָד מֵהֶן[129] בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - פָּטוּר[130], שֶׁהַמּוֹצִיא**
16 **מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. מֵת הָאָב[131], בֵּין בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים**
17 **יוֹם[132] בֵּין אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[133], בֵּין שֶׁלֹּא חָלְקוּ**
18 **הָאַחִים בֵּין שֶׁחָלְקוּ[134] - יִנָּתֵן מִן הַנְּכָסִים חָמֵשׁ**
19 **סְלָעִים לַכֹּהֵן; שֶׁכְּבָר נִתְחַיְּבוּ הַנְּכָסִים.**

124) משנה, שם מח, א. 125) כלומר, עוד לא ילדה בכור. 126) כלומר, אף הבן פטור מלפדות עצמו כשיגדל, שמא הנקבה יצאה ראשונה, והיא הרי פטורה מפדיון (למעלה ה"א), ונמצא שהזכר שבא אחריה אינו בכור, והמוציא מחבירו עליו הראיה. וראה להלן הכ"ז. 127) שם. 128) שהרי אחד משניהם הוא ודאי בכור. והחידוש הוא, שאין צורך שיהא ידוע מי הוא הבכור (רדב"ז). 129) שם. כלומר, אחד מאלה שאין ידוע איזה מהן הבכור. 130) שמא הבכור הוא שמת, והאב פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז, ונמצא שהשני החי אינו בכור, ומחמת ספק פטור האב לגמרי. 131) שם, כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. 132) שמשיגיע יום ל"א יתחייבו הנכסים שהוריש האב, בחמשה סלעים לכהן. וכהלשון הראשון שם, ולא כהלשון השני (כסף־משנה ורדב"ז). 133) כנ"ל. 134) כרבי יהודה, כנ"ל.

20 **כא. שְׁתֵּי נָשָׁיו[135] שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים[136] -**
21 **נוֹתֵן עֶשֶׂר סְלָעִים לַכֹּהֵן[137]. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ**
22 **שְׁלֹשִׁים יוֹם[138]: אִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתַן[139] - יַחֲזִיר לוֹ**
23 **חָמֵשׁ סְלָעִים[140]; וְאִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתַן[141] - אֵינוֹ**
24 **יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֶן; שֶׁהֲרֵי לֹא צִיֵּן פִּדְיוֹן זֶה עַל בֵּן**
25 **זֶה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לוֹמַר: הַחֲזֵר מֵחֲבֵרִי[142].**

135) משנה, שם. 136) כלומר, שילדה כל אחת זכר. 137) אף־על־פי שרק אחד משניהם הוא בכור לאביו, אין אנו הולכים אחר האב, אלא אחר האם (ראה למעלה ה"י), ושניהם פטרו את רחם אמותיהם. 138) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז. 139) את עשרת הסלעים בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום יהא בני פדוי, כנ"ל הי"ח. 140) שקיבל עבור זה שמת בתוך שלשים. 141) לכל אחד חמשה סלעים, ולא ציין: פדיון זה על בן זה, ופדיון זה על זה, ראה להלן. 142) שהפדיון שנתן לו הוא עבור הזכר שמת. ואף־על־פי שבספק אם חייב בפדיון הבן, אם תפס כהן מוציאים מידו (ראה למעלה בתחילת הט"ו, ובהערה קיז), זה אינו אלא כשכהן אחד תפס שידוע מי תפס וממי להוציא, אבל כאן שמתחילה נתן לכהן בתורת מתנות כהונה, אף־על־פי שאחר־כך נתברר שאם לא היה נותן לו, לא היה ראוי ליטול עתה (ואם היה נוטל היו מוציאין מידו), בכל זאת אין מוציאין מידו (שם, ב'תוספות' ד"ה ואם).

26 **כב. שְׁתֵּי נָשָׁיו[143] שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ שֶׁיָּלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה, אוֹ**
27 **שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה[144] - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; שֶׁאֵי**
28 **אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה זָכָר אֶחָד מֵהֶן[145] פֶּטֶר רֶחֶם.**

143) משנה, שם. 144) כלומר, ולא ידוע מי יצא ראשון. וראה ברש"י שם. 145) כלומר, אחד משני הזכרים שנולדו. ובאופן הראשון שילדו זכר ונקבה, ברור הדבר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהזכר הוא בכור, אלא שלא ידוע של איזו אשה הוא. ואף כאן החידוש הוא שאין הבכור צריך להיות ידוע. וראה למעלה בה"כ ובהערה קכו.

כג. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר[146], אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה נוֹלַד רִאשׁוֹן - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[147]; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: נְקֵבָה נוֹלְדָה תְּחִלָּה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר[148].

146) שם. 147) שאף הבן פטור מלפדות עצמו לכשיגדל, כנ"ל. 148) כלומר, והשניה ילדה נקבה, זהו באופן הראשון. ובאופן השני, ייתכן שכל אחת ואחת ילדה זכר ונקבה, ושתי הנקבות יצאו תחילה, ואחריהן הזכרים, והמוציא מחבירו עליו הראיה.

כד. שְׁתֵּי נָשִׁיו[149], אַחַת בִּכְּרָה[150] וְאַחַת לֹא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן[151]. מֵת אֶחָד מֵהֶם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָאָב פָּטוּר[152]. מֵת הָאָב[153] - יִנָּתֵן מִן הַנְּכָסִים[154] חָמֵשׁ סְלָעִים.

149) שם. 150) כלומר, ילדה כבר בכור, בן או בת. 151) שהרי ברור שיש כאן בכור. 152) שמא הבכור מת. 153) בין בתוך שלשים יום ובין לאחר שלשים, והבנים קיימים. 154) בין שחילקו הנכסים ובין שלא חילקו, כרבי יהודה שם שאמר: "נתחייבו נכסים". וראה למעלה הערה קל.

כה. יָלְדוּ[155] זָכָר וּנְקֵבָה אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה[156] - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: זוֹ שֶׁלֹּא בִּכְּרָה יָלְדָה נְקֵבָה תְּחִלָּה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר[157], וְזוֹ שֶׁבִּכְּרָה יָלְדָה זָכָר.

155) שתי נשיו שאחת ביכרה ואחת לא ביכרה. משנה, שם. 156) בגמרא שם מט, א: "תנא רב הונא, שני זכרים ונקבה, אין כאן לכהן כלום". 157) כן הוא באופן השני, ובאופן הראשון אני אומר, זו שלא ביכרה ילדה נקבה, וזו שביכרה ילדה זכר. וצריך עיון, הרי גם כאן אין האיש נפטר אלא בשני ספיקות, אם אשתו שלא ביכרה ילדה זכר בלבד חייב, ואם היא ילדה זכר ונקבה חייב, אלא־אם־כן ילדה נקבה תחילה, והואיל והדבר רחוק היה לו לתת פדיון בנו, כדלהלן ה"ל. ומה סברא יש לחלק בין אם מדובר באיש אחד ושתי נשים, לבין שני אנשים ושתי נשים. ולדעת הראב"ד הדין הוא להיפך: באיש אחד ושתי נשים, חייב האיש לשלם חמשה סלעים לכהן, ובשני אנשים ושתי נשים אין לכהן כלום. וזה תלוי בקביעות הנוסחא בגמרא שם. ועי' ב'כסף משנה', ברדב"ז, ב'משנה למלך' וביו"ד שם סעיפים כח־לא, וט"ז וביאור הגר"א שם.

כו. שְׁתֵּי נָשִׁים[158] שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - זֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים, וְזֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים[159]. נָתְנוּ[160] וְאַחַר כָּךְ מֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם[161]: אִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתְנוּ[162] - אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָן[163]; וְאִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתְנוּ - כּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶן[164] לַחֲבֵרוֹ הַרְשָׁאָה[165], וְיֵלֵךְ זֶה בַּהַרְשָׁאָה וְיַחֲזִיר מִן הַכֹּהֵן חָמֵשׁ סְלָעִים[166].

158) משנה, שם. 159) שהרי ברור הדבר ששניהם בכורים, ואף־על־פי שלא ידוע מי אמו של זה ומי אמו של זה, וראה למעלה בהלכות כ־כד. 160) בתוך שלשים יום, ובאופן הנ"ל הי"ח. 161) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז. אבל אם מת אחד מן הבנים קודם שנתנו, האבות פטורים, שכל אחד יכול לומר: שלי מת. אבל הבן חייב לפדות עצמו, לכשיגדל, שהרי הוא ודאי בכור (תוספתא בכורות פ"ו ה"ג. וראה בהלכה הסמוכה). 162) כלומר, שכל אחד נתן פדיון בנו לכהן אחר. 163) שכל כהן ידחה אותו אצל השני ויאמר: חמשה הסלעים שקיבלתי הם עבור הבכור החי, והמוציא מחבירו עליו הראיה. 164) גמרא שם מט, א. כשמואל. 165) וכותב לו: דון וזכה והוצא לעצמך, או לשון אחרת שיש בה הקנאה גמורה. ואף־על־פי שכתב לו כן, אינו אלא שליח, וראה בפ"ג מהל' שלוחין ושותפין ה"א. וכל זה כשאין הכהן כופר בקבלת חמשה הסלעים, אבל אם הוא כופר אינו יכול לכתוב הרשאה עליו, שם ה"ו. ואין הרשאה מועילה אלא כשנתנו לכהן אחד, אבל נתנו לשני כהנים יכול כל כהן לומר להם: חמשה הסלעים שקבלתי, עבור החי. וראה ב'רבינו גרשום' שם. 166) כלומר, יאמר לו: ממה־נפשך, אם בני הוא המת - החזר לי הכסף, ואם בן חבירי הוא שמת, הרי אני מורשה על ידו לקחת הכסף עבורו, ונוטל הכסף וחולקים ביניהם. וראה ברש"י במשנה שם, ד"ה מת. וכל זה כשלא באו שניהם יחד לתבוע ממנו, אבל אם באו שניהם יחד לתבוע ממנו "ממה־נפשך" כנ"ל, אין צורך בהרשאה ('תוספות' שם ד"ה הני מילי. וראה ביו"ד שם סכ"ט ובש"ך, וב'חזון איש').

כז. יָלְדוּ[167] זָכָר וּנְקֵבָה וְנִתְעָרְבוּ - הָאָבוֹת פְּטוּרִין[168], וְהַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ[169]. וְכֵן מְבַכֶּרֶת[170] שֶׁלֹּא שָׁהַתָּה אַחַר בַּעְלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[171] וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה[172] לָרִאשׁוֹן[173] אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[174], וְהַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ[175].

167) שתי נשים של שני אנשים, שלא ביכרו, משנה שם. 168) שכל אחד מהם יכול לומר, הנקבה שלי. 169) לכשיגדל, כנ"ל ה"ב, שהרי ודאי שהוא בכור. 170) שזה עתה ילדה בכור. תוספתא שם פ"ו ה"ג. וראה בסוף המשנה בבכורות מו, א. 171) כדי להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני. וראה בפי"א מהל' גירושין הי"ח. 172) שנולד אחר תשעה חדשי הריון. 173) והראשון חייב לפדותו. 174) שכל אחד יכול לדחות את הכהן אל חבירו. 175) שהרי הוא בכור ודאי.

כח. יָלְדוּ[176] שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר אוֹ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וּשְׁנֵי זְכָרִים - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[177].

176) משנה, שם. וראה ביו"ד סי' שה ס"ל, ובביאור הגר"א. 177) כלומר, אף הבן אינו חייב לפדות את עצמו. וטעמו

של דבר, כיון שמספר אפשרויות החיוב שווה למספר אפשרויות הפטור. ואלו הן לחיוב: א. שמא ילדה אשתו שני זכרים; ב. זכר ונקבה. ולפטור: א. שמא ילדה שתי נקבות; ב. נקבה וזכר. וכיון שהדבר ספק, אין מוציאין מיד המוחזק. וראה בהלכות כה־ל, ובהערות שם.

כט. שְׁתֵּי נָשִׁים[178] שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת לֹא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן[179]. יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[180].

178) משנה, שם. 179) שוודאי הוא שזכר אחד הוא בכורו, אף־על־פי שאינו ידוע, כנ"ל. 180) שאף הבן פטור מלפדות את עצמו כנ"ל, שהרי ספק הוא, שמא נולד לאשה שביכרה.

ל. יָלְדוּ[181] שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ[182] נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים. שֶׁלֹּא נִפְטָר אֶלָּא בִּשְׁנֵי סְפֵקוֹת: אִם אִשְׁתּוֹ יָלְדָה זָכָר בִּלְבַד[183] - חַיָּב, וְאִם הִיא יָלְדָה הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה - חַיָּב, אֶלָּא אִם כֵּן יָלְדָה נְקֵבָה תְּחִלָּה; וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר רָחוֹק - יִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ[184].

181) שתי הנשים הנ"ל, שאחת ביכרה ואחת שלא ביכרה, והן של שני אנשים. 182) גמרא שם מט, א. לפי גירסת רבינו. וראה למעלה בהערה קנה. 183) כלומר, ולא נקבה בלבד, אבל הוא־הדין אם ילדה שני זכרים. 184) כלומר, ישנן חמש אפשרויות במקרה שלפנינו: א. שילדה זו שלא ביכרה, זכר אחד; ב. שני זכרים; ג. זכר ואחריו נקבה; ד. נקבה בלבד; ה. נקבה ואחריה זכר. וכיון שרוב האפשרויות, כלומר, שלש האפשרויות הראשונות, הן לחיוב, חייב בעלה בפדיון הבן, שהרי זה כרוב נגד חזקת הבעל, ו"רובא וחזקה, רובא עדיף". וראה למעלה בהערה קנה. ולדעת הראב"ד הדבר להיפך: כאן פטור, ולמעלה בהלכה כה - חייב.

יום ש"ק י"ג תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁנִים עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשה. השה שפודין בו למי הוא. ושפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. אם חייב באחריות השה. ומאימתי חייב לפדותו. על מה פודין אותו. ואם פודהו בשוויו. וכהנים ולויים אם חייבים בו. הלוקח עובר חמורו של גוי או המוכרו. ואם היה הגוי שותף. ודין המקבל חמור מהגוי, או הגוי שקיבל מישראל. פרה שילדה כמין חמורה. וחמורה שלא ביכרה וילדה ב' זכרים. הספיקות שיש בשני זכרים ושתי נקבות, ומי שהיה לו עשרה פטרי חמורים בתוך ביתו.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִפְדּוֹת כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל[2] פֶּטֶר חֲמוֹר[3] בְּשֶׂה[4]. וְאִם לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - מִצְוַת עֲשֵׂה לְעָרְפוֹ[5]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה, וְאִם לֹא תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ. וּשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ[6] נוֹהֲגוֹת בְּכָל מָקוֹם[7] וּבְכָל זְמַן[8]. וּמִצְוַת פִּדְיָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת עֲרִיפָה[9].

2) כלומר, בין איש ובין אשה, אבל לעניין פדיון הבן כתב רבינו למעלה בפרק י"א הלכה א: "כל איש מישראל", כיוון שאשה אינה חייבת לפדות את בנה. 3) בכור של חמור בלבד. 4) ואין קרוי שה, אלא כבשים ועיזים חיים בלבד. ואם אין לו שה - פודהו בשוויו, ונותן דמיו לכהן. 5) למד כן רבינו ממה ששנינו במשנה שם: "מצות הפדייה קודמת למצות עריפה", הרי שגם עריפה היא מצוה. ומה שאמרו "הוא הפסיד ממונו של כהן (בזה שלא פדהו בשה ונתנו לכהן), לפיכך יופסד ממונו" (על ידי עריפה), אין זה אלא טעם למצות העריפה. 6) בספר המצוות (עשה פב) כתב רבינו: "אפשר למקשה להקשות עלי ולומר, מדוע אתה מונה פדייתו (של פטר חמור) ועריפתו כשתי מצוות, ואינך מונה אותן כמצוה אחת ותהיה עריפתו מהלכות המצוה כמו שביארת בכלל השביעי - מצאנו בעניין זה לשון המורה על היותן שתי מצוות, והוא אמרם (משנה שם יג.): "מצות פדייה קודמת למצות עריפה ומצות ייבום קודמת למצות חליצה". היינו: כמו שהיבמה עומדת או לייבום או לחליצה, והייבום מצוה כמו שהזכיר, והחליצה מצוה בפני עצמה, כך פטר חמור עומד או לפדייה או לעריפה, וזו מצוה וזו מצוה כמו שאמרו". 7) כן מפורש בקידושין לז. "והרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהן ביאה, ונוהגין בין בארץ בין בחוץ לארץ". 8) גם שלא בפני הבית. 9) "שנאמר ואם לא תפדה וערפתו".

ב. הַשֶּׂה שֶׁפּוֹדִין בּוֹ נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן[10], שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל פֶּטֶר רֶחֶם וְגוֹמֵר[11].

10) וכן אם פדאו בשוויו, נותן דמיו לכהן. 11) "לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך (כלומר, לכהן), אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", הרי הקיש הכתוב בכור בהמה טמאה לבכור אדם, לומר לך שכשם שפדיון בכור האדם - לכהן, כמו כן פדיון בכור בהמה טמאה.

ג. וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה. בְּהֵמָה טְמֵאָה הָאֲמוּרָה כָּאן הִיא הַחֲמוֹר בִּלְבַד[12].

12) בברייתא שם ה: "תלמוד לומר פטר חמור [תפדה בשה], פטר חמור אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים".

ד. פֶּטֶר חֲמוֹר אָסוּר בַּהֲנָאָה עַד שֶׁיִּפָּדֶה; וְאִם מְכָרוֹ קֹדֶם פִּדְיוֹן - דָּמָיו אֲסוּרִים[13]. וְאִם מֵת[14] קֹדֶם פִּדְיוֹן אוֹ שֶׁעֲרָפוֹ - יִקָּבֵר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה אַף לְאַחַר עֲרִיפָה, הוֹאִיל וְלֹא נִפְדָּה. לְפִיכָךְ[15], אִם לֹא פָּדָהוּ וְנָתַן פֶּטֶר הַחֲמוֹר בְּעַצְמוֹ לַכֹּהֵן - אָסוּר לַכֹּהֵן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַד שֶׁיִּפְדֵּהוּ בְּשֶׂה, וְיִקַּח הַשֶּׂה לְעַצְמוֹ, אוֹ יַעַרְפֶנּוּ וְיִקָּבֵר. וְהַכֹּהֲנִים[16] חֲשׁוּדִים עַל דָּבָר זֶה. לְפִיכָךְ אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתֵּן פֶּטֶר חֲמוֹר לַכֹּהֵן, אֶלָּא אִם כֵּן פָּדָהוּ הַכֹּהֵן בְּפָנָיו[17].

13) בכורות שם: רישא, בהנאת דמיו (של פטר החמור), סיפא, בהנאת גופו, כלומר, בשניהם אוסר רבי יהודה בהנאה, ורבי שמעון מתיר. וטעמו של רבי יהודה הוא, שכיוון שאין הכסף שבידו כסף פדיון, אלא כסף שקיבל עבור איסור הנאה, לכן אף על פי שאין איסור ההנאה תופס

את הדמים, בכל זאת אסור ליהנות מהם, שנמצא שהוא נהנה מן האיסור. וכל איסור זה אינו אלא למוכר, אבל אחר - מותר ליהנות מהדמים. ולכן שנינו בקידושין שם, בכמה איסורים ופטר חמור בכלל, ש"אם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת" לפי שהאשה מותרת ליהנות בדמים אלו. 14) משנה בבכורות יב: "מת פטר חמור (לאחר שהפריש טלה ולא הספיק ליתנו לכהן), רבי אליעזר אומר ייקבר וכו', וחכמים אומרים אין צריך להיקבר", ולא נחלקו אלא כשכבר הפריש טלה, שנפדה פטר החמור מיד עם הפרשת הטלה, אבל אם מת פטר החמור קודם פדיון, ייקבר לדברי הכל. 15) כלומר, לפי שפטר חמור אסור בהנאה עד שייפדה. 16) להשתמש בפטר חמור מבלי לפדותו, שהוא מורה היתר לעצמו באמרו: הרי השה שאפריש תחתיו הוא שלי, ולמה לי לפדותו. 17) או ערפו בפניו.

1 **ה. הִפְרִישׁ פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר וּמֵת הַשֶּׂה קֹדֶם שֶׁיִּתְּנֶנּוּ**
2 **לַכֹּהֵן - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[18], וְיִתֵּן הַנְּבֵלָה לַכֹּהֵן[19]**

18) "דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". וטעמו של דבר, שכיוון שעל ידי הפרשת השה פוקעת קדושת פטר החמור, לכן מיד עם הפרשתו הרי השה של הכהן, ונמצא שבעל החמור נותן לכהן את שיו, שהוא שלו משעת הפרשה. 19) שהרי השה של הכהן מת.

3 **לֵהָנוֹת בָּהּ[20]. מֵת פֶּטֶר הַחֲמוֹר אַחַר שֶׁפָּדָהוּ - יִתֵּן**
4 **הַטָּלֶה לַכֹּהֵן[21], וּמֵתָר בַּהֲנָיָתוֹ[22], שֶׁכְּבָר נִפְדָּה.**

20) שם, "ואם מת נהנים בו, וכו', אלא דמית בי בעלים ונהנה בו כהן, דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". 21) שהרי הוא שלו. 22) של פטר החמור.

5 **ו. מֵאֵימָתַי[23] חַיָּב לִפְדּוֹתוֹ? מִשֶּׁיִּוָּלֵד וְעַד שְׁלֹשִׁים**
6 **יוֹם. וּמֵאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אִם רָצָה לְעָרְפוֹ[24] -**
7 **עוֹרְפוֹ; אִם רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - פּוֹדֶה, וְאֵין כָּאן אֶלָּא**
8 **מִצְוַת עִכּוּב בִּלְבַד[25].**

23) כברייתא שהביא רמי בר חמא "מצוותו של (בכור בהמה טמאה) כל שלושים יום, מכאן ואילך או פודהו או עורפו", וכמו שאמרו שם לדעת רב ששת, ש"מצוותו", היינו מצוה לפדותו כל שלושים יום, וכמו שאמר רבא שם, שלרבנן שחולקים על ר' אליעזר ואינם מקישים בכור בהמה טמאה לבכור אדם אינו עובר אף לאחר שלושים יום. 24) [מפשטות הלשון נראה, שתוך שלושים יום אינו ראוי לעריפה. וצריך עיון]. 25) כלומר, אינו עובר עליו אף לאחר שעברו עליו שלושים יום, אלא שאמרו חכמים: "מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה", ולא היה לו לעכב את הפדיון.

9 **ז. לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ[26] מֵאַחוֹרָיו[27];**
10 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ[28]. וְאֵין מְמִיתִין**
11 **אוֹתוֹ לֹא בְּמַקֵּל וְלֹא בְּקָנֶה וְלֹא בְּקֶרְדֹּם[29] וְלֹא**
12 **בְּמְגֵרָה[30], אֶלָּא בְּקוֹפִיץ[31]. וְלֹא יַכְנִיסֶנּוּ לְחֶדֶר וְיִנְעַל**
13 **הַדֶּלֶת בְּפָנָיו עַד שֶׁיָּמוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲרַפְתּוֹ[32].**

26) "סכין גדול, כמין גרזן שהקצבים חותכים בו הבשר". 27) מצד ערפו. 28) "והפועל הזה נגזר מעורף, שאין מותר לשוחטו ולא לחנקו, אלא לחתוך ראשו ממול ערפו". 29) גרזן. 30) סכין בעלת להב משנן לנסר בו. 31) "שכן דרך עריפה". 32) לומר לך: בעריפה דווקא.

14 **ח. אֵין פּוֹדִין לֹא בְּעֵגֶל, וְלֹא בְּחַיָּה, וְלֹא בְּשֶׂה**
15 **שָׁחוּט, וְלֹא בִּטְרֵפָה[33], וְלֹא בְּכִלְאַיִם[34], וְלֹא בְּכוּי[35];**
16 **שֶׁנֶּאֱמַר: תִּפְדֶּה בְשֶׂה, וְאֵין קָרוּי שֶׂה אֶלָּא כְּבָשִׂים**
17 **וְעִזִּים חַיִּים בִּלְבַד[36].**

33) שאינה חיה. 34) כבש הבא על העז. וטעמו של דבר, שאין זה "שה", אלא תערובת של שני מינים. ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ט הלכה ה "כלאיים הבא מכבש ועז חייב במתנות", שמא אין זה אלא משום שנאמר "אם שה" ולמדו מכאן "אפילו מקצת שה". 35) ספק חיה ספק בהמה, שהוא ברייה בפני עצמה, ואינו שה. וכל זה כשהוא בא לפדות בעגל, לא מחמת שוויו, אלא במקום שה שאמרה התורה, אבל אם רוצה לפדות בשוויו, פודה בכל דבר. 36) בגמרא שם: "מתניתין מני, בן בג בג היא, דתניא בן בג בג אומר, נאמר כאן "שה" ונאמר להלן (בפסח) "שה", מה להלן פרט לכל השמות הללו, אף כאן פרט לכל השמות הללו". ורבינו סובר, שרב אשי שהוא בתרא אינו סובר גזירה שווה זו, שהרי אמרו שם: "אמר ליה רב אשי למר זוטרא מאי דעתיך דילפת מפסח" - הרי שרב אשי עצמו לא למד מפסח, ולפיכך לא הביא גזירה שווה זו.

18 **ט. אֵין פּוֹדִין בְּשֶׂה הַדּוֹמֶה לְאַחֵר[37]; וְאִם פָּדָה -**
19 **פָּדוּי[38]. וּפוֹדִין בְּבֵן פְּקוּעָה, אֲבָל לֹא בִּפְסוּלֵי**
20 **הַמֻּקְדָּשִׁין. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן: כַּצְּבִי וְכָאַיָּל; מַה צְּבִי**
21 **וְאַיָּל - אֵין פּוֹדִין בּוֹ, אַף פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין אֵין פּוֹדִין**
22 **בָּהֶם.**

37) כלומר, רחל שילדה מין עז. ויש אומרים כי המדובר כשאין הוולד דומה כלל לרחל, אבל אם מקצת סימניו כשל רחל, פודין בו. 38) נראה שדעת רבינו היא, שלא נסתפקו שם אם פודין ב"נדמה" (=שה הדומה למין אחר), אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא פשוט הוא שפודין בו, שהרי הוא "שה", ומה בכך אם אינו דומה למין אמו אלא למין אחר.

23 **י. פּוֹדִין בְּשֶׂה בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, בֵּין תְּמִימִים**
24 **בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִים, בֵּין קְטַנִּים בֵּין גְּדוֹלִים.**

25 **יא. שֶׂה שֶׁלָּקְחוּ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית - אֵין פּוֹדִין בּוֹ אֶת**
26 **הַוַּדַּאי, אֲבָל פּוֹדִין בּוֹ אֶת הַסָּפֵק. אִם אֵין לוֹ שֶׂה**
27 **לִפְדּוֹתוֹ - פּוֹדֵהוּ בְּשָׁוְיוֹ וְנוֹתֵן דָּמָיו לַכֹּהֵן. לֹא אָמְרָה**
28 **תּוֹרָה שֶׂה לְהַחְמִיר עָלָיו, אֶלָּא לְהָקֵל עָלָיו; שֶׁאִם הָיָה**
29 **לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁשָּׁוֶה עֶשֶׂר סְלָעִים - יֵשׁ לוֹ לִפְדּוֹתוֹ**
30 **בְּשֶׂה שָׁוֶה דִּינָר. וְלֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִן הַהֶקְדֵּשׁ,**
31 **שֶׁנִּפְדֶּה בְּכֶסֶף בְּשָׁוְיוֹ.**

32 **יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ דְּמֵי פֶּטֶר חֲמוֹר**
33 **מִשְּׁלֹשָׁה זוּזִים וּלְמַעְלָה; אֲבָל אִם הָיוּ דָּמָיו פָּחוֹת**
34 **מִשְּׁלֹשָׁה זוּזִים - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּשֶׂה[39] אוֹ**

1 בִּשְׁלֹשָׁה זוּזִים. וְעַיִן יָפָה לֹא יִפְחֹת מִסֶּלַע, וְעַיִן רָעָה
2 - בַּחֲצִי סֶלַע, וּבֵינוֹנִית - בִּשְׁלֹשָׁה זוּזִים.

39) אפילו שווה כל שהוא.

3 יג. וְהַפּוּדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵרוֹ[40] - הֲרֵי זֶה פָּדוּי[41],
4 וְהַחֲמוֹר לְבַעֲלָיו[42].

40) בין בשה של הפודה, ובין בשה של בעל פטר החמור. 41) שפדיון פטר חמור אינו מוטל על בעל פטר החמור בלבד, אלא כל אחד ואחד יכול לפדותו, כמו בהקדש, ולכן אף אם גוי פדה פטר חמור של ישראל הרי זה פדוי, ולכן כתב רבינו "הפודה" סתם, ולא כתב: "ישראל שפדה". 42) וטעמו של דבר, שפטר חמור נחשב כממון הבעלים. ואף על פי שהוא אסור בהנאה עתה, הרי הוא ראוי להיות שלו לאחר שפדהו ולכן אפילו אם פדאו חבירו, הרי הוא שלו (=של בעל החמור), אלא שפקע איסור ההנאה.

5 יד. כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם - פְּטוּרִין מִפֶּטֶר חֲמוֹר. שֶׁנֶּאֱמַר:
6 בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה; כֹּל
7 שֶׁיֵּשְׁנוֹ בִּבְכוֹר אָדָם - יֵשְׁנוֹ בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה,
8 וְהַפָּטוּר מִבְּכוֹר אָדָם - פָּטוּר מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה[43].

43) וכיוון שכהנים ולויים פטורים מפדיון הבן, לכן פטורים הם אף מפדיון פטר חמור. ואין לפטור את הכהנים והלויים מפדיון פטר חמור מקל וחומר, כדרך שאמרו בפדיון הבן - שלא מצינו שפטרו כהנים ולויים בהמות טמאות של ישראל במדבר, כדרך שפטרו את בניהם מפדיון.

9 טו. הַלּוֹקֵחַ עֵבֶר חֲמוֹרוֹ[44] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ
10 הַמּוֹכֵר עֵבֶר חֲמוֹרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ
11 רַשָּׁאי[45] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה[46], וְאֵין קוֹנְסִין
12 אוֹתוֹ עַל דָּבָר זֶה[47]. הָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֵׁתֵּף בָּאֵם
13 אוֹ בַּבְּכוֹר, אֲפִלּוּ לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא אֶחָד מֵאַלֶּף בּוֹ[48]
14 - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[49]. הָיָה לוֹ[50] בּוֹ אוֹ בְּאִמּוֹ אֵבֶר אֶחָד[51],
15 כְּגוֹן יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, אֲפִלּוּ אָזְנוֹ[52]: כֹּל שֶׁאֵלּוּ יֵחָתֵךְ
16 יִהְיֶה בַּעַל מוּם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[53] מִן הַבְּכוֹרָה; וְאִם
17 כְּשֶׁיֵּחָתֵךְ חֵלֶק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לֹא יִהְיֶה בַּעַל מוּם
18 לַמִּזְבֵּחַ[54] - הֲרֵי זֶה חַיָּב[55]. וְכֵן הַמְקַבֵּל חֲמוֹר מִן
19 הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִהְיוֹת מְטַפֵּל בָּהּ וְהַוָּלָד בֵּינֵיהֶם[56],
20 אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁקִּבֵּל מִיִּשְׂרָאֵל - הַכֹּל פָּטוּר מִן
21 הַבְּכוֹרָה[57]. שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם
22 וּבַבְּהֵמָה - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל בְּיִשְׂרָאֵל.

44) והעובר הוא בכור. ואין זה לוקח דבר שלא בא לעולם, שהרי העובר קיים. 45) כלומר, למכור עובר חמורו לגוי, שהרי הוא מפקיע את העובר מן הכהן, שהרי פטור הוא מלפדותו, ונמצא הכהן מפסיד את השה. 46) מפדיון פטר חמור, שהרי בלוקח עובר חמורו של גוי, האם היא של הגוי, ובמוכר לו עובר חמורו, העובר הוא של הגוי, ואין חיוב פדיון פטר חמור אלא כשהאם והוולד של ישראל. 47) שם: "צריכי, דאי תנא לוקח, הוה אמינא משום דקא מייתי לה לקדושה, אבל מוכר דקא מפקע לה מקדושה, אימא לקנסיה (שיפדה את הבכור), קא משמע לן". 48) או באמו. 49) כיוון ששותפות גוי פוטרת. ואף על פי שאסור להשתתף עם הגוי לא קנסוהו. 50) לגוי. 51) ומלבד האבר - אין לו כלום. 52) שהוא אבר קטן. 53) שם: "וכמה תהא שותפות של עובד כוכבים ותהא פטורה מן הבכורה, אמר רב הונא אפילו אזנו, וכו', אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן אפילו מום קל (כלומר, אפילו יש לגוי אבר אחד שאם יחתכנו אין הבהמה נעשית נבלה או טריפה, הרי זה פטור), וכו', כדרב הונא". ואין כוונת רבינו שיש לגוי כל האבר, אלא אפילו אם יש לו רק חלק מן האבר, שאם ייחתך יהא בעל מום הרי זה פטור. 54) אם היה הדבר בבהמה טהורה. 55) שאין שותפותו חשובה. 56) כלומר, של שניהם, בשכר הטיפול. 57) אף חציו של הישראל.

23 טז. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר יָלְדָה
24 חֲמוֹרוֹ[58] אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר[59] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לַעֲרֹךְ[60]
25 אוֹ לִפְדּוֹת[61]. וְאִם פָּדָה בִּשָּׂה[62] - הַשֶּׂה שֶׁל גֵּר,
26 שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[63].

58) ופטור מפדיון פטר חמורו, כיוון שאין זה "בבני ישראל". 59) ואז הוא חייב, כיוון שהעובר נעשה בכור משעת לידה ולא קודם לכן. 60) ולקבור. 61) בחולין קלד. "שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור, וכו', ובכור בהמה טמאה, וכו', לחיוב (שכיוון שפטר החמור אסור בהנאה מספק, ספיקא דאיסורא לחומרא, ופודהו כדי להפקיע איסורו), וכו', ופדיון פטר חמור לפטור (כלומר, שהוא פטור מלתת השה לכהן)". 62) או בכסף, בשוויו. 63) כיוון שאין זה ספק איסור, שהרי כבר פקע איסורו של פטר החמור, והשה הרי אין בו קדושה כלל, אלא ספק ממון הוא זה.

27 יז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִפְרִישׁ פֶּטֶר חֲמוֹר[64] - מוֹדִיעִין
28 אוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב[65], וְהֲרֵי הוּא מֻתָּר[66] בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה[67].

64) לדעת התוספות המדובר בפטר חמור עצמו ולא בפדיון פטר חמור שהוא השה. 65) בפטר חמור. ואינו אסור בהנאה. והודעה זו היא כדי שלא יחשוד הגוי בישראל שהם מזלזלים בקדשים. 66) לאחר שהודיעוהו. 67) ואין איסור הנאה חל על פטר החמור על ידי הפרשתו, כדרך שהוא חל בנדרים ונדבות שגויים מתנדבים.

29 יח. פָּרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין חֲמוֹר[68], אוֹ חֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה
30 כְּמִין סוּס[69] - פָּטוּר[70]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה
31 בְּשֶׂה וּפֶטֶר חֲמוֹר, שְׁתֵּי פְּעָמִים - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַיּוֹלֵד
32 חֲמוֹר וְהַנּוֹלָד חֲמוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ[71] מִקְצָת סִימָנֵי
33 חֲמוֹר - חַיָּב בַּבְּכוֹרָה[72].

68) עגל הדומה לחמור. 69) ואין בו מסימני חמור כלל. 70) אף על פי שיש דבר משותף לפרה וחמור, ששניהם שייכים לקדושת בכורה, וכן לחמור וסוס, ששניהם מינים טמאים. 71) בסוס שנולד מן החמור. 72) בפטר חמור. ובחמור שנולד מפרה, ויש בו מקצת סימני פרה, הרי הוא בכור בהמה טהורה, וחייב לתיתו לכהן.

34 יט. חֲמוֹרוֹ שֶׁלֹּא בִּכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טָלֶה לַכֹּהֵן[73]. יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד, כְּדֵי לְהַפְקִיעַ קְדֻשָּׁה[74] מִמְּנוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה, שֶׁמָּא הַזָּכָר נוֹלַד תְּחִלָּה[75]; וְטָלֶה זֶה שֶׁהִפְרִישׁ - לַבְּעָלִים, וְאֵינוֹ לַכֹּהֵן, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

73) שהרי ברור הוא שאחד משני הזכרים הוא פטר חמור. 74) שם: לאפקועי לאיסורא מיניה, כלומר, איסור ההנאה, וכוונת רבינו, שפטר החמור קדוש בקדושת דמים, שצריך לפדותו בשה. 75) והרי הוא פטר חמור.

כ. שְׁתֵּי חֲמוֹרָיו שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן שְׁנֵי טְלָאִים לַכֹּהֵן[76]. זָכָר וּנְקֵבָה אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן[77].

76) שהרי ברור הדבר ששניהם פטרי חמורים, אף על פי שאין הדבר ידוע זכר זה מי היא אמו וכן השני. 77) שהרי באופן הראשון ברור שהזכר הוא פטר חמור, וכן באופן השני, ברור שאחד משני הזכרים פטר חמור, אף על פי שאין ידוע מי הוא.

כא. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[78]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ טָלֶה לְעַצְמוֹ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ כָּאן סְפֵקוֹת הַרְבֵּה: שֶׁמָּא הָאַחַת יָלְדָה זָכָר וְהַשְּׁנִיָּה יָלְדָה שְׁתֵּי נְקֵבוֹת, אוֹ שֶׁמָּא זוֹ יָלְדָה נְקֵבָה וְהָאַחֶרֶת זָכָר וְאַחֲרָיו נְקֵבָה אוֹ נְקֵבָה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר[79]. וְכֵן סְפֵקוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ בִּשְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת. אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן. זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד לְעַצְמוֹ, וְאֵינוֹ נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

78) שהרי אפשר שלא היה הזכר ראשון ואין כאן פטר חמור. 79) אף על פי שאם נדון על הוולד הרי אין כאן אלא ספק אחד, שמא הזכר נולד ראשון והרי הוא פטר חמור, או שמא נולד אחר נקבה, בכל זאת אינו צריך להפריש לעצמו טלה כנגד כל אחד מהזכרים שיש לו. וטעמו של דבר, שכיוון שאם נדון על כל אחת מן החמורות שילדו, יימצא שהדבר הוא ספק ספיקא, שמא לא ילדה זכר כלל, ואפילו אם ילדה זכר, שמא ילדתו לאחר שנולדה הנקבה. וכיוון שכן, דבר זה מכריע את הספק השקול הקיים כשאנו דנים על הוולד.

כב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ חֲמוֹר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּכְּרָה אוֹ לֹא בִּכְּרָה וְיָלְדָה זָכָר - פּוֹדֶה אוֹתוֹ בְּשֶׂה[80] וְהוּא לַבְּעָלִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק.

80) כדי להפקיע ממנו קדושה.

כג. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ[81] עֲשָׂרָה טְלָאִים, כָּל אֶחָד מֵהֶן הִפְרִישׁוּ עַל סְפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר[82] - הֲרֵי הֵן כְּחֻלִּין לְכָל דָּבָר, וּמִתְעַשְּׂרִין כִּשְׁאָר הַבְּהֵמָה[83]. וּמַפְרִישׁ אֶחָד מֵהֶן מַעֲשֵׂר[84], וְהַשְּׁאָר שֶׁלּוֹ כְּשֶׁהָיוּ[85].

81) משנה בבכורות ט. "נכנס (=פדיון פטר חמור) לדיר להתעשר". ואמרו על זה בגמרא: פטר חמור רגיל שהפרישו ישראל ונתנו לכהן), שהרי שנינו הלקוח ושניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה, אלא בישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו, שמפריש עליהן עשרה שיין ומעשרן והן שלו". 82) שהם שלו, ואינו נותנם לכהן ולפיכך חייב במעשר בהמה, אבל פדיון פטר חמור וודאי, שהוא לכהן, אין לחייב במעשר בהמה. שהרי הלקוח ושניתן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה. ואף אם הכהן החזירו לישראל לא יתחייב במעשר, שאף הישראל הוא בכלל מקבל מתנה. 83) מפני שהם חולין, ואילו מוקדשים פטורים ממעשר בהמה. 84) ומקטיר אימורין על גבי המזבח. 85) חולין ממש.

כד. יִשְׂרָאֵל[86] שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה פִּטְרֵי חֲמוֹרִים וַדָּאִין[87] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁנָּפְלוּ לוֹ[88] מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן[89], וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ הַכֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל[90] - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׁיִן וְהֵן שֶׁלּוֹ[91], וְחַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר[92].

86) בכורות שם. מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבהו, והשמיעונו בזה, שאף בפדיון פטר חמור וודאי, ייתכן כי יהיה של הישראל, ויתחייב במעשר בהמה. 87) כלומר, אפילו וודאין. 88) בירושה. 89) וירשם זה, כיוון שלא היו אחים לאמו. 90) שאם לא נפלו ליד הכהן בירושה, אלא נולדו ברשותו, אינם חייבים בפדיון. 91) שאינו חייב לתיתם לכהן כדרך שנותן לכהן כל שה שפודין בו. וטעמו של דבר, כיוון שישראל זה בא מכח הכהן שירש אותו. והכהן אף על פי שהיה חייב לפדות את פטרי החמורים שירש מן הישראל בשיין, הרי השיין הן שלו, ולכן אף הישראל אינו נותנם לכהן. 92) שהרי הם חולין לכל דבר.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת בְּכוּרִים

הִלְכוֹת שְׁמִיטָּה וְיוֹבֵל

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת: תֵּשַׁע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ בַּשְּׁבִיעִית מִמְּלַאכְתָּהּ. ב) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ. ג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאִילָן בְּשָׁנָה זוֹ. ד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר הַסָּפִיחַ כְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִים. ה) שֶׁלֹּא יִבְצֹר הַנְּזִירִים כְּדֶרֶךְ הַבּוֹצְרִים. ו) שֶׁיְּשַׁמֵּט מַה שֶּׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ. ז) שֶׁיְּשַׁמֵּט כָּל הַלְּוָאָתוֹ. ח) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ וְלֹא יִתְבַּע הַלְּוָה. ט) שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלְּהַלְווֹת קֹדֶם שְׁמִטָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְאַבֵּד מָמוֹנוֹ. י) לִסְפֹּר הַשָּׁנִים שֶׁבַע שֶׁבַע. יא) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים. יב) לִתְקֹעַ בְּשׁוֹפָר בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי כְּדֵי לָצֵאת עֲבָדִים חָפְשִׁי. יג) שֶׁלֹּא תֵּעָבֵד אֲדָמָה בְּשָׁנָה זוֹ. יד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר סְפִיחֶיהָ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים. טו)

1 שֶׁלֹּא יִבְצֹר נְזִירֶיהָ כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים. טז) לִתֵּן גְּאֻלָּה
2 לָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ, וְזֶהוּ דִּין שְׂדֵה אֲחֻזָּה וּשְׂדֵה מִקְנָה.
3 יז) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר הָאָרֶץ לִצְמִיתוּת. יח) דִּין בָּתֵּי עָרֵי
4 חוֹמָה. יט) שֶׁלֹּא יִנָּחֵל כָּל שֵׁבֶט לֵוִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
5 אֶלָּא נוֹתְנִין לָהֶם עָרִים מַתָּנָה לָשֶׁבֶת בָּהֶם. כ) שֶׁלֹּא
6 יִקַּח שֵׁבֶט לֵוִי בַּבִּזָּה. כא) לִתֵּן לַלְוִיִּם עָרִים לָשֶׁבֶת
7 וּמִגְרְשֵׁיהֶן. כב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם, אֶלָּא
8 גּוֹאֲלִים לְעוֹלָם, בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ בַּשְּׁבִיעִית מִמְּלַאכְתָּהּ".

במצוה זו ידועה החקירה האם הציווי הוא על הארץ שתשבות או שהוא חיוב גברא על האדם לשבות בשמיטה שהרי לא הוברר הדבר בפסוקי התורה:

בפסוק "ושבת הארץ שבת לה' . . שבת שבתון יהיה לארץ . . שנת שבתון יהיה לארץ", משמע שהחיוב הוא על הארץ שתשבות, אבל מהפסוק "בחריש ובקציר תשבות" משמע שהוא חובת גברא, ונפק"מ לעבודת הקרקע על ידי גוי.

גם בלשונות הרמב"ם לא הוברר הדבר, שהרי כתב כאן: "שתשבות הארץ ממלאכתה בשביעית" שמשמעו חובת הקרקע, ובהלכה א' כתב "מצות עשה לשבות בשנה שביעית מעבודת הארץ", שמשמעו חובת גברא.

ויש להביא ראיה שהיא חובת גברא ממה שהוקשה שמיטת קרקעות לשמיטת כספים "וזה דבר השמיטה שמוט כו' בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע כו'".

על שמיטת כספים אומרת המשנה "המחזיר חוב בשביעית (אחר זמן השמיטה) יאמר לו **משמט אני**, אמר לו אעפ"כ, יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמיטה" ומכאן יש לפשוט ששמיטת כספים היא חובת גברא ולא אפקעתא דמלכא שאל"כ איך יתאים לשון המשנה "משמט **אני**" והלא אין כאן חוב כי נפקע ממילא באפקעתא דמלכא ואינו תלוי במה שיאמר המלווה "משמט אני" אלא, ששמיטת כספית היא חובת גברא וכיון שהוקשה לשמיטת קרקעות י"ל שגם שמיטת קרקעות היא חובת גברא.

לקוטי שיחות חלק י"ז 287.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שמצות־עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה השביעית. על איזו עבודה לוקה מן התורה. ואם נוטעין בשביעית אילן סרק. אם שורין הזרעים בשביעית והדברים המותרים בשביעית. משרבו האנסים אם מותר לזרוע בשביעית. המעביר קוצים מארצו או הטומן לפת או צנון או לוף וכיוצא בהן. בראשונה היו אוסרים ללקוט עצים ואבנים מתוך השדה. הקוצץ אילן אם מותר להוציא שרשיו מהארץ. ואם קוצצין בתולת שקמה בשביעית.

9 א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לִשְׁבֹּת[3] מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ וַעֲבוֹדַת
10 הָאִילָן[4] בִּשְׁנָה שְׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת
11 לַיְיָ; וְנֶאֱמַר[5]: בֶּחָרִישׁ[6] וּבַקָּצִיר[7] תִּשְׁבֹּת. וְכָל הָעוֹשֶׂה
12 מְלָאכָה[8] מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ[9] אוֹ הָאִילָנוֹת בִּשְׁנָה זוֹ -
13 בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר:
14 שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע[10] וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר[11].

2) ראה בספר המצוות, עשה קלה. 3) מלשון רבינו כאן ובספר המצוות שם נראה, שהמצוה היא שהאדם ישבות, ואין המצוה על הארץ שתשבות. ולפי זה, מותר לגוי לעבוד באדמת ישראל מן התורה (מהרי"ט חלק ב סימן נב). אבל במנין המצוות כאן כתב רבינו: "שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה", וכן כתב במנין המצוות על סדר ההלכות. משמע שהמצוה היא על הארץ, וכדוגמת מצות שביתת בהמתו בשבת (מנחת־חינוך מצוה קיב). ונראה שהמצוה היא: שהארץ תשבות, אלא שביטול שביתתה אינו אלא על־ידי ישראל העובד אותה. וראה בקונטרס אחרון לשבת הארץ להראי"ה קוק זצ"ל מהדורה ב, מעמוד פז ואילך. 4) היא זמירה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם בצירה הנעשית לעבודת האילן (ראה להלן פ"ד הלכה כב), ואף הן בכלל "ושבתה הארץ" הנ"ל, שהרי באותם הפסוקים הנ"ל שלאחריה, נאמר גם "לא תזמור וגו' לא תבצור". 5) וגם בספר המצוות (עשה שם) ובמנין המצוות שעל סדר ההלכות, הביא רבינו פסוק זה לענין שביעית. ואף־על־פי שלפי דברי הבבלי (מועד קטן ד.) יוצא שלפי דברי ר' ישמעאל (בענין תוספת השביעית), שאנו פוסקים כמותו (ראה להלן פ"ג הלכה א), פסוק זה לא נאמר לענין שביעית אלא לענין שבת – סמך רבינו על הירושלמי (שביעית פ"א הלכה ג), שגם לר' ישמעאל פסוק זה לענין שביעית נאמר, וכן פירשו ר"י בן מלכי צדק, ורבינו נתן אב הישיבה. ראה בספר המצוות שם, הערה נוספת תקצג. 6) לפי הנאמר כאן יוצא שהחורש בשביעית עובר בעשה, ואינו לוקה, לפי שאין בה לאו, וראה להלן הלכה ד והלכה י. 7) הכוונה לקציר שהוא לעבודת קרקע (ראה להלן פ"ד הלכה א), שאילו קציר שאינו אלא לאסיפת הפירות בלבד – אין בו משום "תשבות". 8) משמע מלשון רבינו, שגם הנשים חייבות במצוות־עשה של שביעית. (וכן כתב רבינו אברהם בנו של רבינו ("סיני" כרך יד עמוד ו) לענין שמיטת כספים ש"דין שמיטה לנשים כמו לגברים"). וראה בחינוך מצוות פד, קיב, ובמנחת־חינוך שם. 9) היא זריעה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם קצירה הנעשית לעבודת הארץ (ועיין בשבת עג: שיש קוצר שהוא גם נוטע, וראה להלן פ"ד הלכה א), ושתיהן בכלל "ושבתה הארץ", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה למועד קטן פ"א משנה ב, שהרי נאמר שם אחריה "שש שנים תזרע וגו', ואספת וגו' ובשנה השביעית שבת שבתון וגו' לא תזרע וגו' לא תקצור וגו' לא תבצור", הרי שגם זריעה וגם קצירה (כשהיא לעבודת הארץ) הן בכלל שבת הארץ. וראה עוד להלן בסמוך. 10) זו עבודת הארץ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

11) זו עבודת אילנות. [וכוונת רבינו גם לפסוק שלאחריו: "את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור, שנת שבתון יהיה לארץ". ואולי חסרה כאן המלה וגו' (וגומר), שהרי בהלכה הבאה הוא אומר: "אינו לוקה מן התורה אלא על הזמירה ועל הקצירה וכו'". הרי שכבר דיבר מקודם על הקצירה. וזוהי כוונתו גם להלן בפ"ד שם: "או שקצר לעבודת הארץ כמו שביארנו").

1 **ב. אֵינוֹ לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא עַל הַזְּרִיעָה אוֹ עַל**
2 **הַזְּמִירָה, וְעַל הַקְּצִירָה אוֹ עַל הַבְּצִירָה. וְאֶחָד הַכֶּרֶם**
3 **וְאֶחָד שְׁאָר הָאִילָנוֹת[12].**

12) אין כוונת רבינו לומר, שזמירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה, שהרי כתב בפירוש המשנה לשבעית פ"ב משנה ג, שזירוד הוא זימור, ובמועד קטן ד. אמרו מפורש שאיסור זירוד אינו אלא מדרבנן. אלא כוונתו לענין בצירה, שאף בשאר אילנות אסורה מן התורה (חזון־איש. וראה בספר המצוות שם, ובהערה תקצב). אבל ה'תוספות יום־טוב' לשביעית פ"ד משנה ד, וה"משנה ראשונה" (שם משנה ה) והאור־שמח להלכה טו, ביארו את דברי רבינו, שזמירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה. וראה להלן הלכות כא־כב. ובהוספות ותיקונים לפירוש מסכת משקין (הוצאת הגרמי"ל זק"ש) לעמ' ה.

4 **ג. וּזְמִירָה[13] בִּכְלָל זְרִיעָה, וּבְצִירָה בִּכְלָל קְצִירָה.**
5 **וְלָמָּה פֻּרְטָן הַכָּתוּב? לוֹמַר לָךְ: עַל שְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת**
6 **אֵלּוּ בִּלְבַד הוּא חַיָּב[14], וְעַל שְׁאָר הַתּוֹלְדוֹת שֶׁבַּעֲבוֹדַת**
7 **הָאָרֶץ[15] עִם שְׁאָר הָאֲבוֹת שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשׁוּ בְּעִנְיָן זֶה -**
8 **אֵינוֹ לוֹקֶה עֲלֵיהֶן. אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[16].**

13) מועד קטן שם, כרבא ולא כאביי. 14) מלקות, משום הלאו הנ"ל. 15) ועבודת האילן בכלל זה, כבהלכה הסמוכה. 16) מדרבנן, ראה בהלכה הסמוכה.

9 **ד. כֵּיצַד? הַחוֹפֵר[17] אוֹ הַחוֹרֵשׁ[18] לְצֹרֶךְ הַקַּרְקַע[19] אוֹ**
10 **הַמְסַקֵּל[20] אוֹ הַמְזַבֵּל[21] וְכִיּוֹצֵא בָהֶן מִשְּׁאָר עֲבוֹדַת**
11 **הָאָרֶץ, וְכֵן הַמַּבְרִיךְ אוֹ הַמַּרְכִּיב אוֹ הַנּוֹטֵעַ[22] וְכִיּוֹצֵא**
12 **בָּהֶן מֵעֲבוֹדַת הָאִילָנוֹת - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת**
13 **מִדִּבְרֵיהֶן[23].**

17) במועד קטן שם: אין לי אלא זירוע וזימור, מנין לניכוש ולעידור ולכיסום, וכו' ומפרש רבינו ש"עידור" הכוונה לחופר בכל הקרקע לצורכה, שאז היא מלאכה שבשדה ושבכרם. ולכן כשאמרו שם להלן, שמותר לעדור תחת הגפנים, לא הקשו מהעידור הנ"ל, כדרך שהקשו בקשקוש, כיון שחלוק עידור בכל הקרקע מעידור תחת הגפנים בלבד (פאת השולחן סימן כ אות ב). וראה ב'שבת הארץ' שם עמוד קב. 18) שאין בו לאו, אבל עשה יש בו, כמבואר למעלה הלכה א. 19) היא מלאכה שבשדה ושבכרם, ולא תחת הגפנים בלבד, כנ"ל. וראה להלן בהלכה ז. 20) אבנים מן השדה. וראה במועד קטן שם. והמדובר כשעושה לצורך השדה, ואז אסור אפילו אם אינן נוגעות בארץ, ואם נוגעות בארץ אסור אפילו לצורך האבנים, ראה להלן פ"ב הלכה י. 21) את הקרקע קודם זריעתה, כדי להשביחה. וראה ברש"י שם ד"ה מזבלין. 22) שהוא אב לענין שבת (פ"ז מהלכות שבת הלכה ג) ובגיטין נג: "דתניא, הנוטע בשבת, וכו' במזיד יעקר, ובשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקר, וכו', מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא, מאי שנת שבת ומאי שנא שביעית". הרי שנטיעה בשביעית אסורה מן התורה. ונראה שדחה רבינו סוגיא זו מפני הסוגיא במועד קטן הנ"ל שאמרו בה שאין חייבין מן התורה אלא על ארבע המלאכות הנ"ל (פאת השולחן שם אות ד). ובהגהות וביאורים (הוצאת לונץ שם) להגרא"י קוק - חילק בין זריעת גרעין, שהיא זריעה מן התורה, וזוהי כוונת הגמרא בגיטין שם, לבין נוטע שתיל, שאינו אלא מדרבנן. 23) בירושלמי שביעית פ"ד הלכה ב, על טייב שדהו (=חרש אותה – פירוש המשנה שם): "ולא שמיע רבי ירמיה שהוא לוקה", היינו מכת מרדות (מפרשים שם).

14 **ה. אֵין[24] נוֹטְעִין בַּשְּׁבִיעִית אֲפִלּוּ אִילַן סָרָק[25]. וְלֹא**
15 **יַחְתּוֹךְ[26] הַיִּבֹּלֶת מִן הָאִילָנוֹת. וְלֹא יְפָרֵק[27] הֶעָלִין**
16 **וְהַבַּדִּים[28] הַיְּבֵשִׁים. וְלֹא יְאַבֵּק[29] אֶת צַמַּרְתּוֹ[30] בְּאָבָק.**
17 **וְלֹא יְעַשֵּׁן[31] תַּחְתָּיו כְּדֵי שֶׁיְּמוּת הַתּוֹלַעַת[32]. וְלֹא**
18 **יָסוּךְ[33] אֶת הַנִּטִּיעוֹת בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ זֵהֲמָא, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
19 **יֹאכַל אוֹתוֹ הָעוֹף כְּשֶׁהוּא רַךְ[34]. וְלֹא יָסוּךְ[35] אֶת**
20 **הַפַּגִּין[36], וְלֹא יִנְקֹב אוֹתָן[37]. וְלֹא יִכְרֹךְ[38] אֶת**
21 **הַנִּטִּיעוֹת[39], וְלֹא יִקְטֹם[40] אוֹתָם. וְלֹא יְסַפֵּג[41] אֶת**
22 **הָאִילָנוֹת. וְכֵן שְׁאָר כָּל עֲבוֹדַת הָאִילָן. וְאִם עָשָׂה**
23 **אַחַת מֵאֵלּוּ בַּשְּׁבִיעִית - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.**

24) בירושלמי שם הלכה ד, ובתוספתא שם פ"ג הלכה יט אמרו: "היה רבן שמעון בן גמליאל אומר נוטעין אילן סרק בשביעית", נראה שרק הוא מתיר, ואילו חכמים אוסרים, והלכה כרבים (כסף־משנה). ותוספות הרא"ש למועד קטן ג. גרס בגמרא שם "אין מיבלין", וראה במאירי שם בשם הירושלמי. 25) שאינו עושה פירות. 26) שביעית פ"ב משנה ב: "מיבלין (= כורתים יבלות מהאילנות) וכו' עד ראש השנה". הרי שאחרי ראש השנה – אסור. 27) יסיר (פירוש המשנה). מועד קטן שם. 28) ענפים. 29) שם "ואין מאבקין". 30) ראש האילן. ויש מפרשים "מאבקין" לכרות השרשים המגולים באבק. 31) שם. 32) הדביקה באילן ואוכלת פריו (פירוש המשנה שם). 33) שביעית שם, משנה ד: "מזהמין עד ראש השנה", הרי שאחר כן – אסור. 34) כלומר, הנטיעה. ובעבודה זרה נ: "תרי זוהמומי הוי, חד לאוקומי אילני (= להעמידו, כלומר, למנוע ממנו היזק בלבד) ושרי, וחד לאברויי (= להברותו, להועילו) אילני ואסור". והמדובר כאן כשעל־ידי אכילת העוף מתעכב רק גידול האילן, נמצא שהזיהום המונע את אכילת העוף, גורם לגידול האילן והרי זה "לאברויי". וראה בפאת־השולחן שם אות יא, בשבת־הארץ שם עמוד קז ובחזון־איש. 35) בשמן. שם משנה ה: "סכין את הפגים – עד ראש השנה". 36) "תאנים שלא נגמרו כל צרכן. ועושים כן כדי למהר בישולן" (פירוש המשנה שם).
37) "כן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאינן מתבשלין עד ימשחו בשמן עץ דק, ונוקבים בו כל תאנה מהם" (שם). 38) משנה שם "וכורכין אותן (=את

הנטיעות) – עד ראש השנה". 39) "הוא שיקבץ הענפים והפארות ויקשרם כדי שיעלו למעלה במישור ולא ינטו על הארץ" (פירוש המשנה שם). 40) משנה שם. והיינו לכרות קצתם כשנצרך לזה (שם). 41) מועד קטן ג. "ואין מפסגין באילן", כלומר, לא יסמוך בעצים, אילן שהוא צעיר מדי. וראה ברש"י שם.

1 **ו. אֵין מַצִּיתִין[42] אֶת הָאוּר בְּאִישַׁת הַקָּנִים[43], מִפְּנֵי**
2 **שֶׁהִיא עֲבוֹדַת קַרְקַע[44]. וְאֵין מְלַמְּדִין[45] אֶת הַפָּרָה**
3 **לַחֲרֹשׁ אֶלָּא בְּחוֹל[46]. וְאֵין בּוֹדְקִין[47] אֶת הַזְּרָעִים**
4 **בְּעָצִיץ מָלֵא עָפָר[48], אֲבָל בּוֹדְקִין אוֹתָן בְּעָצִיץ מָלֵא**
5 **גְּלָלִים[49]. וְשׁוֹרִין[50] אֶת הַזְּרָעִים בַּשְּׁבִיעִית, כְּדֵי לְזָרְעָן**
6 **בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית[51]. וּמְקַיְּמִין הָאֲלוּיֵי[52] בְּרֹאשׁ הַגָּג,**
7 **אֲבָל אֵין מַשְׁקִין אוֹתוֹ[53].**

42) ירושלמי שם פ"ד הלכה ד, ותוספתא שם פ"ג הלכה יט. 43) כמו: ברחישת הקנים. כלומר, סבך הקנים. ובתרגום המיוחס ליונתן (בראשית כב, יג) מתרגם "נאחז בסבך", אחיד ברחישותא דאילנא (תוספתא כפשוטה). וראה בפאת השולחן שם. 44) שעושה כן כדי לייפות את הקרקע ולהכינה לזריעה (שם). 45) ירושלמי ותוספתא שם. 46) כלומר, במקום חולות, שאינו ראוי לזריעה ולנטיעה. אבל במקום הראוי לזריעה, אסור ללמד את הפרה, אף־על־פי שאינו חורש ממש. 47) ירושלמי שם. ועיין בתוספתא סוף פ"א. ועניין הבדיקה הוא שלוקח דוגמא של זרעים לראות אם הם צומחים (תוספתא כפשוטה). 48) וכן בגללים על הקרקע (רדב"ז). לפי שהוא נראה כזורע בשביעית. 49) שאין דרך לזרוע בו. והכוונה לעציץ שאינו נקוב (מעשה רוקח בשם "נחפה בכסף", ועיין רדב"ז). ואף־על־פי שלענין שבת, חייב הזורע אפילו בעציץ שאינו נקוב (ראה ב"סיני" כרך יח עמ' שד, ובתשובות רבינו לספר "זמנים" חלק א עמ' 4 והערה 10) – בשביעית אין זריעה אלא בארץ, וראה להלן. 50) שם. כלומר, במים. והראב"ד גורס: ומשיירין. וכן הגירסא בתוספתא שם. וראה בתוספתא כפשוטה. 51) שאין זריעה זו לא בכלל "שדך לא תזרע", ולא בכלל "ושבתה הארץ" ("סיני" שם). 52) כלומר, מונעים ממנו דבר המזיקו. ו"אלוי" הוא עץ הנותן ריח, והם ה"אהלות" הנזכרות בשיר־השירים (ד, יד), וחלה עליו קדושת שביעית, כמבואר להלן פ"ז הלכה יט. והיה מקום לאסור קיומו, מאחר שהגזע שלו רך ואדום, ויש חשד שנטעו בשביעית, שכן אסרו לקיים ירקות רכים (להלן פ"ד הלכה יח), והשמיענו בזה שבאילוי לא גזרו, כיון שהוא על הגג ואין דרך לזרוע שם (כסף־משנה). ועיין תוספתא כפשוטה. [וראה למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכות י־יא, שגג אינו בכלל שדך]. 53) שהרי אסור להשקות בשביעית, כיון שהוא כמברה את העץ ומשביחו. וראה להלן הלכה ח.

8 **ז. סוֹקְרִין[54] אֶת הָאִילָן[55] בְּסִקְרָא[56], וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ**
9 **בַּאֲבָנִים[57]. וְעוֹדְרִין[58] תַּחַת הַגְּפָנִים[59]. וְהַמְקַשְׁקֵשׁ**
10 **בְּזֵיתִים[60]: אִם לְהַבְרוֹת[61] אֶת הָאִילָן - אָסוּר, וְאִם**
11 **לִסְתֹּם אֶת הַפְּצִימִים[62] - מֻתָּר[63].**

54) ירושלמי שם, ותוספתא שם הלכה י. 55) המשיר פירותיו קודם זמנו. 56) כלומר, צובעים אותו בצבע אדום (ראה בפ"ד מהלכות גירושין הלכה א, ובהערות שם). ובחולין עח. "סוקרו בסיקרא – כי היכי דליחזיה אינשי, וליבעי רחמי עלויה" (= שיראוהו אנשים ויבקשו רחמים עליו שלא ישיר פירותיו). ופשוט הוא שאין זו עבודת קרקע. 57) שם: "כי היכי דניכחוש חיליה". שהרי הוא משיר את פירותיו מרוב כוח ושומן, ולפיכך מחלישים את כוחו. והתירו לעשות כן כיון שאינו מברה את אילן, אלא אדרבה מחליש את כוחו (תוספתא כפשוטה). 58) מועד קטן ג. 59) כיון שאין זו עבודה שבשדה ובכרם, אלא בכרם בלבד (שם). וראה למעלה בהערה טז. 60) שם. כלומר, מסיר מיני פסולת מן האילן (ר"ח לעבודה זרה נ:). ויש מפרשים שקשקוש הוא כמו עידור, אלא שזה בזיתים וזה בגפנים (כסף־משנה בשם רש"י). 61) כלומר, להועיל ולהשביח. 62) הסדקים. 63) שאין זה אלא מונע היזק מן האילן, ואין דבר זה מועיל לגידולו. וראה בהערות להלכות ה־ו.

12 **ח. מַשְׁקִין[64] בֵּית הַשְּׁלָחִין בַּשְּׁבִיעִית[65], וְהִיא שְׂדֵה**
13 **הַזְּרִיעָה שֶׁצְּמֵאָה בְּיוֹתֵר[66]. וְכֵן שְׂדֵה הָאִילָנוֹת[67], אִם**
14 **הָיוּ מְרֻחָקִין זֶה מִזֶּה יָתֵר מֵעֶשֶׂר לְבֵית סְאָה[68] -**
15 **מוֹשְׁכִין אֶת הַמַּיִם מֵאִילָן לְאִילָן, אֲבָל לֹא יַשְׁקוּ[69] אֶת**
16 **כָּל הַשָּׂדֶה; וְאִם הָיוּ מְקֹרָבִין זֶה לָזֶה עֶשֶׂר לְבֵית סְאָה**
17 **- מַשְׁקִין כָּל הַשָּׂדֶה בִּשְׁבִילָן[70]. וְכֵן עָפָר הַלָּבָן[71] -**
18 **מַרְבִּיצִין אוֹתוֹ בְּמַיִם בַּשְּׁבִיעִית, בִּשְׁבִיל הָאִילָנוֹת שֶׁלֹּא**
19 **יִפָּסֵדוּ.**

64) משנה במועד קטן ב. "משקין בית השלחין במועד ובשביעית". 65) שאם לא ישקה, ימות כל עץ שבה, כדלהלן בהלכה י. אבל אין משקין שדה המסתפקת ממי גשמים. ועין שם ו: בתוספות ד"ה מרביצין. 66) שם: ומאי משמע דהאי בית השלחין לישנא דצחותא היא, דכתיב ואתה עיף ויגע. ומתרגמינן, ואת משלהי ולאי. ונראה מסתימת דברי רבינו, שאפילו ממי הגשמים וממי הקילון, מותר להשקות, ומה שאמרו במשנה שם: "אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון", אין זה אלא במועד (ראה בפ"ז מהלכות יום־טוב הלכה ב), ואסרום מחמת טירחא יתירה (שם ד.), אבל בשביעית לא נאסרה אלא עבודת הארץ ולא טירחא יתירה, וכן כתבו רוב הראשונים (ראה בשיטה לתלמיד ר"י מפריש שם עמ' ד, ועיין שם שהביא כן בשם הירושלמי). 67) משנה שם ו: "רבי אליעזר בן יעקב אומר, מושכין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה וכו', וחכמים מתירין". ובשביעית פ"ב משנה י: "ומרביצין בעפר לבן, דברי רבי שמעון. רבי אליעזר בן יעקב אוסר". ואמרו בירושלמי שם, ושם במסקנא, שדין הרבצת עפר לבן, כדין השקאת כל השדה. ולא נחלקו רבי שמעון ורבי אליעזר אלא כשהאילנות מרוחקין, דהיינו שישנם פחות מעשר אילנות בבית סאה, שרבי שמעון מתיר להשקות כל השדה, ורבי אליעזר אוסר. אבל כשישנם עשרה אילנות בבית סאה, אף רבי אליעזר מודה שמותר, וראה בפירוש המשנה לשביעית שם. ופסק רבינו כרבי אליעזר בן יעקב, שמשנתו קב ונקי,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אף כנגד רבים (יבמות ס. וראה במקורי הרמב"ם לרש"ש, הוצאת הרכבי). וכן הוא בהגהות כ"י לדפוס ניאפולי בפירוש המשנה שם (ראה במבואו של הגר"ש ליברמן להלכות הירושלמי להרמב"ם עמוד ז). 68) כלומר, יותר מן המרחק שבין האילנות כשהם עשרה בבית סאה, והיינו, כשהם עשרה אילנות ביותר מבית סאה. 69) כיון שאף בלי השקאה זו, לא יפסדו האילנות. 70) שלא יפסדו, כדלהלן. 71) מזה שכתב "וכן", נראה שהמדובר כמו למעלה כשהאילנות מקורבין זה לזה עשר לבית סאה. אלא שעפר לבן, הנטועים בו עשרה אילנות לבית סאה, שונה משדה אילן אחר, בזה שבשדה אילן אחר לא התירו אלא להשקות, ואילו בעפר לבן התירו גם להרביץ בין השקאה להשקאה. אבל המרוחקין, אין מרביצין בשבילם, שאף בלי ההרבצה לא יפסדו, כמו בהשקאת כל השדה הנ"ל, וכרבי אליעזר בן יעקב במשנה שביעית שם (פאת השולחן שם). וראה בפ"ח מהלכות יום־טוב הלכה ג ובהערות שם.

1 **ט. וְעוֹשִׁין[72] עוּגִיּוֹת[73] לַגְּפָנִים[74]. וְעוֹשִׁין[75] אֶת אַמַּת**
2 **הַמַּיִם בַּתְּחִלָּה[76]. וּמְמַלְּאִין[77] אֶת הַנְּקָעִים[78] מַיִם.**

72) ברייתא במועד קטן ג. 73) "הוא שיחפור סביב עיקרי האילנות חפירות קטנות יתקבצו שם המים" (פירוש המשנה שם). 74) כדי להשקותם. ובחול־המועד התירו רק לתקן עוגיות עשויות שנתקלקלו, אבל לא לעשותן מתחילה (הלכות יום־טוב שם). וראה בהערות להלכה הקודמת. 75) משנה שם ב. כחכמים ולא כרבי אלעזר בן עזריה, האוסר משום שנראה כעוזר או מפני שמכשיר אגפיה לזריעה. 76) שם. ובחול־המועד לא התירו אלא לתקנה כשנתקלקלה (הלכות יום־טוב שם). 77) ברייתא שם ג. 78) תעלה המחברת את העוגיות אשר סביבות האילנות.

3 **י. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ כָּל אֵלֶּה?[79] שֶׁאִם לֹא יַשְׁקֶה -**
4 **תֵּעָשֶׂה הָאָרֶץ מְלֵחָה[80] וְיָמוּת כָּל עֵץ שֶׁבָּהּ[81]; וְהוֹאִיל**
5 **וְאִסּוּר הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם מִדִּבְרֵיהֶם, לֹא**
6 **גָּזְרוּ עַל אֵלּוּ. שֶׁאֵין אִסּוּר מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא אוֹתָן שְׁנֵי**
7 **אָבוֹת וּשְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת שֶׁלָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[82].**

79) ההשקאות הנזכרות למעלה. 80) זה מוסב על מה שהתירו להשקות שדה שלחין. 81) זה מוסב על שדה האילנות (חזון־איש). 82) בהלכות ב־ג. וראה למעלה הלכה א והלכה ד, שגם חרישה אסורה מן התורה, אלא שאין לוקין עליה. ועיין פאת־השולחן וחזון־איש.

8 **יא. מִשֶּׁרַבּוּ הָאֲנָסִין וְהִטִּילוּ[83] מַלְכֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**
9 **עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת מַחֲנוֹת[84] לְחֵילוֹתֵיהֶן, הִתִּירוּ[85]**
10 **לִזְרֹעַ[86] בַּשְּׁבִיעִית דְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין לָהֶם עַבְדֵי**
11 **הַמֶּלֶךְ בִּלְבַד[87]. וְכֵן מִי שֶׁכְּפָאוּ אַנָּס[88] לַעֲשׂוֹת**
12 **בַּשְּׁבִיעִית בְּחִנָּם[89], כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**
13 **- הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה[90].**

83) בסנהדרין כו. "משרבו האנסים, ומאי נינהו ארנונא" (=מס שגובה המלך מן התבואות – רש"י). 84) בהגהה שעל הגליון, בשם ספרים אחרים: "מזונות". וכן נראה מפירוש המשנה שם כד: וראה ברדב"ז. 85) שם: כדמכריז ר' ינאי, פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא. 86) אף־על־פי שזריעה היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב. 87) וטעמו של דבר, שאף־על־פי ששביעית בארץ בזמן הזה היא מן התורה, כמו שכתב הכסף־משנה לפ"ד הלכה ה, ולפ"י הלכה ט – התירו לעבוד בשביעית משום פיקוח נפש, וכן הוא בירושלמי סנהדרין פ"ג הלכה ה (תוספות שם ד"ה משרבו). ודעת הראב"ד, שלא התירו לזרוע בשביעית אלא במקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל, ולא היתה שביעית נוהגת בהם אלא מדרבנן, כנ"ל בפ"א מהלכות תרומות הלכה ה. ו"ארנונא" הוא זה שהמלך נוטל חומש מפירות הארץ, ומי שאינו עובדה גוזלין אותה הימנו. וראה מאירי שם עמוד 88. 88) אף־על־פי שאינו מלך (כסף־משנה ורדב"ז), וראה בחזון־איש. 89) אבל לא בשכר, שמא יבואו להערים ולעבוד בשביעית גם כשאין אנסים כופים (כסף־משנה). 90) שכיון שפיקוח נפש הוא, מה לי אם המלך כופה, או אם סתם אנס כופה (רדב"ז). ומקורו של רבינו ממה שאמרו שם: חזייה (ריש לקיש) להההוא גברא דקא כריב (=חורש, כלומר בשביעית). אמר להן: כהן וחורש. אמרו לו (ר' חייא ורבי שמעון בן יהוצדק), יכול לומר אגיסטון אני בתוכה (ומפרש רבינו: שאנסני הגוי בעל השדה לעבוד לו בשביעית). וראה בפאת־השולחן סימן כ אות לב.

14 **יב. הַנּוֹטֵעַ[91] בַּשְּׁבִיעִית, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד -**
15 **יַעֲקֹר. מִפְּנֵי[92] שֶׁיִּשְׂרָאֵל חֲשׁוּדִין עַל הַשְּׁבִיעִית[93], אִם**
16 **תֹּאמַר בְּשׁוֹגֵג יְקַיֵּם - יֹאמַר הַמֵּזִיד שׁוֹגֵג הָיִיתִי.**

91) תרומות פ"ב משנה ג. 92) ירושלמי שם, וכן בגיטין נד. 93) אבל לא על השבתות (שם). ולכן אם נטע בשבת בשוגג יקיים, וכן אם בישל בשבת בשוגג, יאכל במוצאי שבת מיד (פ"ו מהלכות שבת הלכה כג). וראה בהלכה הסמוכה, ובפאת־השולחן שם אות לג.

17 **יג. הַחוֹרֵשׁ[94] אֶת שָׂדֵהוּ אוֹ נָרָהּ[95] אוֹ זִבְּלָהּ[96]**
18 **בַּשְּׁבִיעִית כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה יָפָה לִזְרִיעָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית**
19 **- קוֹנְסִין אוֹתוֹ[97] וְלֹא יִזְרָעֶנָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וְאֵין**
20 **חוֹכְרִין[98] אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ כְּדֵי לִזְרָעָהּ[99], אֶלָּא תְּהִי בּוּרָה**
21 **לְפָנָיו. וְאִם מֵת[100] - יִזְרָעֶנָּה בְּנוֹ.**

94) שביעית פ"ד משנה ב: "שדה וכו', שנטייבה (=חידשו אותה היטב, והפכו אותה היטב – פירוש המשנה) וכו' לא תיזרע במוצאי שביעית". 95) בדפוס רומי: "כרה", ויש אומרים שצ"ל "דרה" (חזון־איש). והיינו שעשה דיר של בהמות שלא כדין (ראה להלן פ"ב הלכה ד), וזהו מה שאמרו במשנה שם "או שנידיירה". וכן פירשו הר"ש והרא"ש שם. 96) נלמד מדין "נידיירה" שם. 97) כיון שהכינה לזריעה (פאת־השולחן שם אות לד), וראה להלן. 98) שם, משנה ג. 99) "להיות קנס להם מפני שעבדוה והפכוה בשביעית" (פירוש המשנה). 100) בגיטין מד: "ואמר ר' יוסי בר חנינא: נקטינן, הטיבה ומת, בנו זורעה. לדידיה קנסו רבנן, לבריה לא קנסו רבנן". וראה להלן פ"ג סוף הלכה יא.

22 **יד. הַמַּעֲבִיר[101] קוֹצִים[102] מֵאַרְצוֹ בַּשְּׁבִיעִית כְּדֵי**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְתַקְּנָהּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, אוֹ שֶׁסִּקֵּל מִמֶּנָּה אֲבָנִים[103], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[104] - לֹא קָנְסוּ אוֹתוֹ[105], וּמֻתָּר לוֹ לִזְרָעָהּ בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.

101) שם. משנה ב: "שדה שנתקוצה, תזרע במוצאי שביעית". 102) ראה תוספות גיטין שם ד"ה שנתקווצה. 103) זה לא נמצא במשנה שם, ולמדו רבינו מהדין הקודם, שהרי בשניהם עדיין אין שדהו מוכן לזריעה. 104) כדלהלן בהלכה טז (פאת־השולחן שם). 105) כיון שעדיין אין שדהו מוכן לזריעה (שם).

טו. הַטּוֹמֵן[106] לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בַּשְּׁבִיעִית: אִם הָיוּ מִקְצָת הֶעָלִין מְגֻלִּין - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[107], וְאִם לַאו - אָסוּר[108]. הַטּוֹמֵן[109] אֶת הַלּוּף[110] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[111] - לֹא יִפְחֹת מֵאַרְבָּעָה קַבִּים[112] עַל גַּבֵּי טֶפַח, וְטֶפַח עָפָר עַל גַּבָּיו[113]. וְטוֹמְנוֹ בִּמְקוֹם דְּרִיסַת הָאָדָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְמַח[114]. וּמֻתָּר[115] לְמָרֵס[116] בָּאָרֶז בַּשְּׁבִיעִית[117], אֲבָל לֹא יִכְסַח[118].

106) כלאים פ"א משנה ט. 107) משום "שדך לא תזרע", "מפני שאינם צמח מחובר בקרקע" (פירוש המשנה) וגם אינו רוצה בהשרשתם (פ"ב מהלכות כלאים הלכה יא). 108) משום זורע בשביעית, שבאופן זה הם משרישים בקרקע, והוא רוצה בהשרשתם. 109) שביעית פ"ה משנה ב, כחכמים ולא כרבי מאיר. 110) "ממיני הבצלים" (פירוש המשנה). 111) כגון בצלים. כן הוא בפירוש המשנה שם, וכדעת ר' יונה בירושלמי שם. 112) כלומר, מארבעת קבים לוף. ושיעורו לפי המדות שלנו, ראה למעלה פ"ו מהלכות ביכורים הלכה טו. ו"אינו מותר לו להטמין שיעור מועט (=פחות מזה), מפני שדומה לזרע וכאילו הוא זורעו, ואינו נראה שהוא טומנו" (פירוש המשנה שם). 113) שנראה כטומן ולא כזורע. [וכנראה שאין מקצת עליו מגולין (ראה למעלה בדין לפת וצנונות), ואף־על־פי־כן מותר, אם הטמין כשיעור, ועיין "משנה ראשונה" שם). 114) כלומר, שהרי אם יצמח נמצא שזרע בשביעית. 115) שם פ"ב משנה י, כרבי שמעון, שבא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק. וכן נראה מפירוש המשנה שם (כסף־משנה). 116) להשקות עפר האורז ולערבב המים בעפר. וראה ביומא פ"ד משנה ג ובפירוש המשנה שם. 117) כדי שלא יפסד האורז, כדרך שמרביצין עפר לבן בשביל שלא יפסידו האילנות, כנ"ל בסוף הלכה ח. 118) כסוח הוא, כריתת הנטיעות היוצאות. ואונקלוס תרגם, לא תזמור, לא תכסח. ואסרו לעשות כן, כיון שגם בלא כן לא יפסד האורז. והאור־שמח מפרש, שכיון שכיסוח הוא זימור, וזימור אסור מן התורה אף בשאר האילנות, לכן לא יכלו חכמים להתירו. וראה למעלה בהלכה ב ובהערות שם.

טז. בְּרֵאשׁוֹנָה[119] הָיוּ אוֹמְרִים: מְלַקֵּט אָדָם עֵצִים וַאֲבָנִים וַעֲשָׂבִים מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ[120], וְהוּא שֶׁיִּטֹּל הַגֵּס הַגֵּס[121], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְנִקּוֹת הָאָרֶץ[122]; אֲבָל מִשָּׂדֵה חֲבֵרוֹ - נוֹטֵל בֵּין דַּק בֵּין גַּס[123]. מִשֶּׁרַבּוּ עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁמִּתְכַּוְּנִין לְנַקּוֹת וְאוֹמְרִין: הַגֵּס הַגֵּס אָנוּ נוֹטְלִין - אָסְרוּ לִטֹּל אָדָם מִשָּׂדֵהוּ[124], אֶלָּא מִתּוֹךְ שָׂדֵה חֲבֵרוֹ[125]. וְהוּא שֶׁלֹּא יְלַקֵּט בְּטוּבָה; שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: רְאֵה כַּמָּה טוֹב עָשִׂיתִי לְךָ, שֶׁהֲרֵי נִקִּיתִי שָׂדְךָ[126].

119) שביעית פ"ד מ"א, וכפירוש רבי יונה בירושלמי שם. וראה בפירוש המשנה. 120) המדובר במלקט לצורך העצים, האבנים והעשבים. 121) ולא הדקים, הקטנים. 122) ונמצא מסקל את שדהו ואסור, כמפורש למעלה הלכה ד. 123) שאין חשש שיתכוין לנקות שדה חבירו, ולפיכך מותר ליטול גם הדק. 124) אפילו הגס הגס. 125) בין דק בין גס, כנ"ל. ולדעת הרדב"ז, לא התירו אלא בגס. 126) שאם יאמר לו כן, יבוא חבירו לנקות שדהו.

יז. הָיְתָה[127] בְּהֶמְתּוֹ עוֹמֶדֶת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - מְלַקֵּט[128] וּמֵבִיא לְפָנֶיהָ[129]; שֶׁבְּהֶמְתּוֹ מוֹכַחַת עָלָיו[130]. וְכֵן אִם הָיְתָה שָׁם כִּירָתוֹ - מְלַקֵּט הַכֹּל[131] וּמַדְלִיק; שֶׁכִּירָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו[132].

127) ירושלמי שם. 128) בין הדק ובין הגס. וראה להלן. 129) לאכילה. 130) שאינו מתכוין לנקות הארץ. ואף־על־פי שהוא "פסיק רישיה" — כיון שמסקל אינו אלא מלאכה דרבנן בשביעית (למעלה הלכה ד), לא אסרו "פסיק רישיה", כדעת התוספות והתרומת־הדשן (הובאו דבריהם במגן־אברהם סימן שיד, ס"ק ה). 131) בין הדק ובין הגס, כנ"ל. 132) כנ"ל. וראה בפאת־השולחן סימן כ אות מה, ובדרב"ז.

יח. הַקּוֹצֵץ[133] אִילָן אוֹ שְׁנַיִם לְעֵצִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְשָׂרְשָׁן[134]. קֵצֵץ שְׁלֹשָׁה אוֹ יָתֵר זֶה בְּצַד זֶה - לֹא יְשָׂרֵשׁ, שֶׁהֲרֵי מְתַקֵּן אֶת הָאָרֶץ[135]; אֶלָּא קוֹצֵץ מֵעַל הָאָרֶץ, וּמַנִּיחַ שָׁרָשָׁיו בָּאָרֶץ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ; אֲבָל מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ - מֻתָּר לְשָׂרֵשׁ[136].

133) שם, משנה ד, כבית־הלל. 134) לעקרן עם השרשים. ואף־על־פי שעל־ידי־זה נהפכת האדמה, ונמצאת הקרקע מוכנה לזריעה — במקום קטן כזה שאין דרך לזרוע בו, לא אסרו, כיון שהוא קוצץ לעצים. וראה הלכה הקודמת שמצד "פסיק רישיה" לא נאסר כאן. 135) "מפני שהוא מקום גדול ומותקן לזרוע בו, ויהיה כאילו עוקר אילנות להחזירם לשדה הלבן, וכל זה עבודת הארץ" (פירוש המשנה). כלומר, יש חשש שיתכוין לתקן לזריעה. וראה למעלה הלכה טז. 136) אפילו שלשה או יותר, זה בצד זה. וכאן לא כתב רבינו "שלא יאמר לו, ראה כמה טובה עשיתי לך", כמו בסוף הלכה טז, שכאן לא ידוע אם חבירו רוצה בעקירת האילנות, ואם טובה היא לו (רדב"ז).

יט. הַמְבַקֵּעַ בַּזַּיִת[137] לִטֹּל עֵצִים - לֹא יְחַפֶּה מְקוֹם הַבִּקּוּעַ בְּעָפָר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדָה[138]. אֲבָל מְכַסֶּה בַּאֲבָנִים אוֹ בְּקַשׁ[139].

137) הכורת ענפים מעץ הזית, שם משנה ה. 138) כלומר, עבודת האילן, שעל־ידי־זה משביח האילן. 139) שהרי הוא כמושיב שומר שלא ייבש (רע"ב). וזית לאו דווקא,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהרי שנינו "הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר, אבל מכסה הוא באבנים או בקש". ועיין רדב"ז.

1 **כ. הַמְזַנֵּב[140] בִּגְפָנִים וְהַקּוֹצֵץ קָנִים - הֲרֵי זֶה קוֹצֵץ**
2 **כְּדַרְכּוֹ[141] בַּקַּרְדֹּם וּבַמַּגָּל וּבַמְּגֵרָה וּבְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה.**

140) הכורת קצת מן הענפים. שם משנה ו, כרבי עקיבא ולא כרבי יוסי הגלילי. 141) "שאין צריך שינוי בכרתו, וזה כשלא נתכוין לזמור" (פירוש המשנה), ואין הזינוב דומה לזימור האסור מן התורה, שהזומר חותך ראש הגזע. ואילו מזנב, חותך מן הצד ואינו אסור אלא מדרבנן (תפארת ישראל שם אות ל). ולפיכך לא נאסר בו "פסיק רישיה", ראה למעלה הערה 129. וכנראה שאין חשש במזנב, שמא יתכוין לומר, ולכן לא אסרו כאן, כדרך שאסרו במלקט עצים ואבנים מתוך שדהו למעלה בהלכה טז.

3 **כא. אֵין קוֹצְצִין[142] בְּתוּלַת[143] שִׁקְמָה[144] בַּשְּׁבִיעִית**
4 **כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצְצִין בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים, מִפְּנֵי שֶׁקְּצִיצָתָהּ**
5 **עֲבוֹדַת אִילָן, שֶׁבִּקְּצִיצָה זוֹ תִּגְדַּל וְתוֹסִיף[145]. וְאִם**
6 **צָרִיךְ לְעֵצֶיהָ - קוֹצֵץ אוֹתָהּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ[146].**

142) שם, משנה ה. 143) "שלא נקצצה מימיה" (תוספתא שם פ"ג הלכה טו, וראה בתוספתא כפשוטה שם). 144) "מין ממיני התאנים" (פירוש המשנה). 145) "שיתחזק כחו ויתן פריו בעתו לרוב, כמו הזמיר לכרמים" (שם). וראה ב"משנה ראשונה", ובהערות להלכה ב, ובהלכה הסמוכה. 146) שם, כרבי יהודה. ודעת רבינו היא, שלא בא רבי יהודה לחלוק אלא לפרש דברי חכמים (כסף־משנה).

7 **כב. כֵּיצַד[147] קוֹצָצָהּ?[148] מֵעִם הָאָרֶץ[149] אוֹ לְמַעְלָה**
8 **מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים[150]. אִילָן[151] שֶׁנִּפְשַׁח[152] - קוֹשְׁרִין**
9 **אוֹתוֹ בַּשְּׁבִיעִית; לֹא שֶׁיַּעֲלֶה[153], אֶלָּא שֶׁלֹּא יוֹסִיף[154].**

147) משנה שם. 148) כלומר, שלא כדרך עבודתה, כנ"ל. 149) סמוך לקרקע. 150) בבבא בתרא פ: מכאן ואילך (מן הקרקע עד עשרה טפחים), לא מקשי קשי לה, ולאו עלויי מעלי לה (כלומר, ספק מועיל לאילן, ספק אינו מועיל לו – תוספות שם), גבי שביעית עבדינן מידי דודאי קשי לה (כיון שהוא ספק דאורייתא, שזמירה בשאר אילנות היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב, ולכן אינו קוצץ בתוך עשרה טפחים)". ולא התירו לקצוץ בתוך עשרה טפחים, אף־על־פי שהוא מתכוין לעצים ולא להועיל לאילן, שכיון שהדבר מועיל לאילן יבא להתכוין לכך, כנ"ל בהלכה טז. 151) שם, משנה ו. 152) "נבקע. תרגום וישסף (שמואל־א טו, לג), ופשח" (פירוש המשנה). 153) "שיתחבר ויהיה נדבק ונקשר" (שם). כלומר, ואז זהו "לאברויי אילנא". 154) "להבקע" (שם). והרי זה "לאוקומי אילנא".

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שלא יוציא אדם זבלים מחצירו ויתן בתוך שדהו בשביעית. מאימתי מותר לעשות אשפה בשדהו. וכמה שיעור האשפה. אם הותר להוציא זבל מן הסוהר של צאן לתוך שדהו. ואם עשה דיר בתוכו. אם יפתח אדם מחצב לתוך שדהו. ואם פינה ממנו גדר אבנים גבוה עשרה. ואם ימלא ויעפר פרצה שהיא סוגה בעפר. ואם אסור לבנות גדר.

10 **א. לֹא יוֹצִיא[2] אָדָם זְבָלִים מֵחֲצֵרוֹ[3] וְיִתֵּן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[4]**
11 **בִּשְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כִּמְזַבֵּל שָׂדֵהוּ[5] שֶׁתִּהְיֶה יָפָה**
12 **לִזְרִיעָה[6]. וְאִם הוֹצִיא[7] וְהֶעֱמִיד מִמֶּנּוּ אַשְׁפָּה[8] -**
13 **מֻתָּר[9]. וְלֹא יַעֲשֶׂה[10] אַשְׁפָּה בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ עַד שֶׁיַּעֲבֹר**
14 **זְמַן שֶׁמְּזַבְּלִין בּוֹ[11] לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ[12], וְהוּא**
15 **מְשֻׁיְּקְשָׁר[13] הַמָּתוֹק[14]. וְלֹא יַעֲשֶׂה[15] אַשְׁפָּה פְּחוּתָה**
16 **מִמֵּאָה וַחֲמִשִּׁים סְאָה[16] שֶׁל זֶבֶל, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִכֶּרֶת**
17 **שֶׁהִיא אַשְׁפָּה[17]. וְאִם יִרְצֶה[18] לְהוֹסִיף[19] - מוֹסִיף[20].**
18 **הָיָה לוֹ[21] דָּבָר מוּעָט[22] - מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ[23]. וְלֹא**
19 **יַעֲשֶׂה[24] בְּכָל בֵּית סְאָה יָתֵר מִשָּׁלֹשׁ אַשְׁפַּתּוֹת[25].**

2) שביעית פ"ג מ"א. 3) אפילו מעט מעט, שאין בכדי הכמות שהוא מוציא בפעם אחת כדי לזבל. וראה להלן. 4) כלומר, בכמה מקומות, ולא בערימה אחת. 5) וזיבול בשביעית אסור מדרבנן, כנ"ל בפ"א ה"ד. 6) במוצאי שביעית. 7) את הזבל. 8) שייחד מקום בתוך שדהו כדי לאסוף את הזבל. 9) שניכר הדבר שאינו מתכוון לזבל עכשיו (משנה, שם). 10) משנה, שם. 11) בשאר שנים. 12) כלומר, שתהיה השדה יפה לזריעה. שלשם כך אין מזבלין אלא עד זמן ידוע. אבל אשפתות עושים תמיד, אף כשאין מזבלין. וטעמו של דבר, שכיון שעבר הזמן שמזבלין בו, אינו נראה כמזבל אלא כעושה אשפה לשנה הבאה. 13) שם, כרבי יוסי נגד רבי מאיר ורבי יהודה, ש"רבי יוסי - נימוקו עמו" (רדב"ז). 14) ב"ירושלמי" שם: המתוק, פקועה (הוא פרי מר, ונקרא מתוק אף־על־פי שהוא מר, כמו שיקראו לעיור סגי־נהור - פירוש המשנה), וכו', משיקשור, משיעשה קשרים קשרים. 15) שם, מ"ב. 16) שם: "עשר משפלות (הוא הכלי שנושאין בו הזבל - פירוש המשנה) של לתך לתך (=לתך הוא חצי כור, שהוא חמש־עשרה סאה (שהרי הכור שלשים סאה), ועשרה לתכים הם מאה וחמשים סאה). 17) ולא כדי לזבל עתה את השדה. 18) שם. 19) על האשפה שתהיה יותר ממאה וחמשים סאה. 20) שכל מה שהאשפה גדולה יותר, ניכר יותר שעושה אוצר של אשפה, ולא לזבל שדהו מתכוון. 21) שם, סוף מ"ג, כחכמים ולא כרבי אלעזר בן עזריה. 22) כלומר, שהיה לו בתוך שדהו מערב שביעית זבל מועט (פירוש המשנה, וכן הוא ב"ירושלמי" שם לפי הפירוש הראשון). 23) "מעט מעט" (שם). ואין חשש שמא יאמר הרואה שלעבודת הארץ הוא מתכוון, כיון שכבר היה לו מעט זבל בשדה מערב שביעית, אבל להתחיל להוציא בשביעת מעט מעט - אסור. 24) שם, סוף מ"ב, כחכמים ולא כרבי שמעון. 25) שאז הוא נראה כרוצה לזבל בשביעית, אף־על־פי שאסף באשפתות ולא פיזר הזבל על פני השדה. ונראה מדברי רבינו, שלפחות מן האשפתות - מותר. וראה ב"משנה ראשונה", ובתוספתא שם פ"ב, וב"תוספתא כפשוטה" עמוד 508.

20 **ב. וְהָרוֹצֶה[26] לַעֲשׂוֹת כָּל שָׂדֵהוּ שָׁלֹשׁ אַשְׁפַּתּוֹת**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

1 **לְתוֹךְ בֵּית סְאָה - עוֹשֶׂה[27]. וְהָרוֹצֶה[28] לַעֲשׂוֹת זִבְלוֹ**
2 **אוֹצָר[29] - עוֹשֶׂה[30].**

26) שם, מ"ג. 27) ואינו חושש שמא יאמר הרואה את כל שדהו מלאה אשפתות, שלזבל אותה הוא עושה כן. וראה ב'ירושלמי' שם. 28) שם. 29) כלומר, אשפה אחת גדולה, ובה יותר מג' אשפתות בנות ק"נ סאה כל אחת (רע"ב). 30) שמוסיפין על כמות אשפה אחת כשם שמוסיפין על כמות שלש אשפתות (בהלכה הקודמת), אף־על־פי שאין מוסיפין אשפה נוספת על שלש אשפתות.

3 **ג. הָיָה[31] מַעֲמִיד הַזֶּבֶל עַל הַסֶּלַע[32], אוֹ שֶׁהֶעֱמִיק**
4 **בָּאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְהֶעֱרִים[33] הַזֶּבֶל, אוֹ שֶׁבָּנָה עַל**
5 **הָאָרֶץ גֹּבַהּ[34] שְׁלֹשָׁה וְהֶעֱמִיד עָלָיו הַזֶּבֶל - אֵינוֹ צָרִיךְ**
6 **שִׁעוּר. אֲפִלּוּ עָשָׂה כֵּן כַּמָּה אַשְׁפָּתוֹת[35] לְתוֹךְ בֵּית**
7 **סְאָה, בֵּין גְּדוֹלוֹת בֵּין קְטַנּוֹת[36] - מֻתָּר. שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר**
8 **נִכָּר שֶׁאֵינָן לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ, אֶלָּא לִכְנִיסַת הַזֶּבֶל[37].**

31) במשנה שם: "יתר מכאן (כלומר, יותר מג' אשפתות לבית סאה) מותר, דברי רבי שמעון. וחכמים אוסרין עד שיעמיק שלשה, או עד שיגביה שלשה". ולהלן שם: "היה לו דבר מועט, מוסיף עליו והולך. רבי אלעזר בן עזריה אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על הסלע". וסובר רבינו שאף לחכמים הנ"ל, יכול לתת הזבל על הסלע (כסף־משנה). וכן הוא ב'ירושלמי' שם סוף ה"ב: הכל מודים שאם היה לו שם (בשדה) סיד או צרורות או אבנים גפסוס - מותר ('פאת השולחן'). 32) אף־על־פי שאינה גבוהה ג' טפחים, כיון שניכר הדבר שאין זה לעבודת הארץ, כדלהלן. וראה ב'כסף משנה' וב'תוספות יום־טוב'. 33) עשהו ערימה (הגהה על הגליון). 34) טפחים. 35) כלומר, יותר משלש לבית סאה. וראה למעלה בסוף ה"א. 36) כלומר, פחותות ממאה וחמשים סאה של זבל באשפה אחת. וראה למעלה שם. וכן הוא ב'ירושלמי' שם: כאן בפוחת מן האשפלות. כלומר, שרבי שמעון מתיר גם לפחות ממאה וחמשים סאה זבל לאשפה אחת. וחכמים אוסרים, אלא־אם־כן העמיק או הגביה ('פאת השולחן'). 37) לאסיפת הזבל, כדי להשתמש בו לאחר שביעית. וראה בפירוש המשנה.

9 **ד. מֻתָּר[38] לְאָדָם לְהוֹצִיא זֶבֶל מִן הַסַּהַר[39] שֶׁל צֹאן**
10 **וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, כְּדֶרֶךְ כָּל מַכְנִיסֵי זֶבֶל[40].**
11 **וְהָעוֹשֶׂה[41] דִּיר[42] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית - לֹא יַעֲשֶׂהוּ**
12 **יָתֵר עַל בֵּית סְאָתַיִם[43], וְיַכְנִיס הַצֹּאן לְתוֹכוֹ,**
13 **וּכְשֶׁיְּזַבְּלוּ אֶת כָּל הַדִּיר - מַנִּיחַ דֹּפֶן אֶחָד מִדָּפְנֵי**
14 **הַדִּיר, וְעוֹשֶׂה דִּיר אַחֵר בְּצִדּוֹ[44]. נִמְצָא מְזַבֵּל בְּתוֹךְ**
15 **שָׂדֵהוּ בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין[45].**

38) שם, סוף מ"ד. ובמשנה שם כתובה פיסקא זו בסוף, לאחר כל מה שכתב רבינו כאן בהלכה זו ושלאחריה. והקדים רבינו פיסקא זו כדי להדגיש שהיא דבר בפני עצמו, ואינו קשור למה שנאמר למעלה הימנה. וראה ב'כסף משנה', ולהלן בהערה מז. 39) "הוא גדרות צאן, ששם יאספו הצאן" (פירוש המשנה). ויתכן כי הוא מלשון "בית־סוהר", שהצאן כלואים בגדרות ובמכלאות ('מלאכת שלמה'). 40) "כפי מה שהתנה בעשיית האשפתות, במניינם (שלש לבית סאה), ושיעורם" (=לא פחות ממאה וחמשים סאה זבל לכל אשפה, כנ"ל ה"א - פירוש המשנה). ולמעלה בה"א לא השמיענו אלא שמוציא זבל מתוך ביתו או חצירו, שדרכו לפנות אותם מן הזבל מחמת הנקיון ואינו נראה כמזבל שדהו, וכאן נתחדש שמוציא אף מגדרות הצאן, ואין חשש למראית העין ('משנה ראשונה' ו'תוספתא כפשוטה' עמוד 509 הערה 53). 41) שם. 42) שם: סהר. וכנראה ש"סהר" הוא כשהצאן כלואים בתוכו, ו"דיר", כשעדיין אינם בתוכו. 43) הוא מאה אמה על חמשים אמה. ואם עושהו יותר, יחשדוהו הרואים כי לזבל שדהו עשה כן. 44) כלומר, מעביר את שלש הדפנות לצדו השני של הדופן הרביעי, ובונה שם דיר חדש כדוגמת הראשון. וראה בפירוש המשנה. 45) שם, כחכמים ולא כרבן שמעון בן גמליאל.

16 **ה. הָיְתָה[46] כָּל שָׂדֵהוּ בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין - מְשַׁיֵּר**
17 **מִמֶּנָּה מִקְצָת[47], מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן; כְּדֵי שֶׁיִּדְּעוּ הַכֹּל**
18 **שֶׁהַצֹּאן הֵטִילוּ בָּהּ וְנִדַּיְּרָה, וְלֹא יֹאמְרוּ: זִבֵּל זֶה כָּל**
19 **שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית[48].**

46) משנה, שם. 47) כלומר, שעושה את הדיר קטן מבית סאתיים. וראה בפירוש המשנה. 48) כלומר, שאם היה מזבלה בידיים, לא היה משייר ממנה כלום. וב'ירושלמי' (שם ה"ג): "תמן תנינן (פ"ד מ"ב): שדה וכו', שנדיירה (=שנזדבלה), לא תזרע למוצאי שביעית (כלומר, ומדוע התירו לו כאן לעשות דיר, כנ"ל), אמר רבי יונה, כיני מתינתין, הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו עושה סהר בית סאתיים". כלומר, כאן אינו מזבל בידיים אלא מעמיד את הצאן והם מזבלים את השדה, ולכן לא קנסוהו שלא תזרע השדה במוצאי שביעית, אבל במשנה שם מדובר שזבל את השדה בידיו, כמו שכתב רבינו בפ"א הי"ג, ולכן קנסוהו ('תוספות יום־טוב'). והראב"ד והר"ש חולקים ומפרשים את ה'ירושלמי' הנ"ל, שאסור להוציא זבל מן הסהר של צאן ולעשות אשפתות, כנזכר בה"א, וכן אסור לעשות דיר בתוך השדה ולהשאיר את הזבל במקומו (כדעת רבינו הנ"ל), ואם עשה כן, לא תזרע שדהו במוצאי שביעית, משום קנס כנ"ל. ומה שאמרו ב'ירושלמי': "כיני מתניתין, הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו וכו'", פירושו להעמיד שם צאנו לחלוב ולגזוז, וכשיתמלא הסהר זבל מוציאו לשדה ועושה אשפתות, כמו בה"א. ולפי זה, מה שאמרו שם בסוף מ"ג: ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין, אין זה דבר בפני עצמו, אלא המשך למה שלמעלה, שנוטל הזבל מן המקום שחלבו וגזזו בו את הצאן, ועושה ממנו אשפתות. ודברי התוספתא שם פ"ב הט"ו, נוטים לדעת רבינו. וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם.

20 **ו. לֹא יִפְתַּח[49] אָדָם מַחֲצֵב[50] בַּתְּחִלָּה[51] לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ[52]**
21 **בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: לְתַקֵּן שָׂדֵהוּ נִתְכַּוֵּן, שֶׁיָּסִיר**
22 **מִמֶּנָּה הַסֶּלַע[53]. וְאִם הִתְחִיל[54] מִקֹּדֶם שְׁבִיעִית, וּפִצֵּל**
23 **מִמֶּנָּה[55] שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים אֲבָנִים בְּרִבּוּעַ שָׁלֹשׁ[56] עַל**
24 **שָׁלֹשׁ עַל רוּם שָׁלֹשׁ, כָּל אֶבֶן מֵהֶן אַמָּה עַל אַמָּה**

1 **בְּרוּם אַמָּה אוֹ גְּדוֹלוֹת מִזּוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְנַקֵּר**
2 **מִמֶּנּוּ[57] בַּשְּׁבִיעִית כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[58].**

49) שם, מ"ה, ותוספתא שם ה"א. 50) "מקום בתוך שדהו, יחצוב ממנו האבנים" (פירוש המשנה). 51) כלומר, שעתה בשביעית, הוא מתחיל בחציבה. 52) אבל בשדה חבירו עושה מחצב בתחילה בשביעית, כיון שאין חשש "שמא יאמרו" ('משנה ראשונה'). וראה למעלה בפ"א הט"ז־יח, ולהלן סוף ה"ח. 53) "שהוא יפה לארץ כשמסיר ממנו הסלע" (פירוש המשנה). 54) כן הוא שם בסוף מ"ו, וזה עולה אף על משנתנו. 55) כלומר, הפריד מן הסלע, ראה בראשית ל, כח. 56) אמות. 57) לחצב מן הסלע. 58) שכיון שהתחיל מערב שביעית, נראה שהוא צריך לאבנים, ולא לייפות את שדהו. וכל זה אם לא נתכוון לתקן שדהו, אבל אם נתכוון - אסור ("אף־על־פי שאין הרואה יודע כוונתו" - פירוש המשנה). וראה ברדב"ז וב'ירושלמי' שם ה"ד, וב'תוספתא כפשוטה'.

3 **ז. גָּדֵר[59] שֶׁל אֲבָנִים שֶׁיֵּשׁ בְּגָבְהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ**
4 **יָתֵר, וְרָצָה לִטֹּל כָּל אֲבָנָיו[60]: אִם הָיוּ בּוֹ עֶשֶׂר אֲבָנִים**
5 **אוֹ יָתֵר, כָּל אַחַת מֵהֶן מַשּׂוֹי שְׁנַיִם[61] אוֹ גְּדוֹלוֹת מִזּוֹ**
6 **- הֲרֵי זֶה נוֹטֵל; שֶׁהָרוֹאֶה יוֹדֵעַ שֶׁלְּצֹרֶךְ הָאֲבָנִים הוּא**
7 **נוֹטֵל[62]. הָיָה[63] פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה[64], אוֹ שֶׁהָיוּ פָּחוֹת**
8 **מֵעֶשֶׂר אֲבָנִים, אוֹ שֶׁהָיוּ אֲבָנָיו קְטַנּוֹת מִמַּשּׂוֹי שְׁנַיִם**
9 **- נוֹטֵל עַד שֶׁיַּגִּיחַ טֶפַח סָמוּךְ לָאָרֶץ[65].**

59) שם, מ"ו. ותוספתא שם פ"ג. 60) היינו גם הקטנות, ולהלן הי"ב באבני הכתף, לא התירו אלא ליטול אותן אבני הכתף, אבל הקטנות לא התירו ('תוספות יום־טוב'). וגם אין צורך להניח טפח הסמוך לארץ (ראה להלן). ומדובר כשנתכוון לתקן שדהו, ראה להלן ה"ח (ועי' ר"ש, 'משנה ראשונה' ו'תוספתא כפשוטה'). 61) כלומר, משוי שני בני אדם. 62) ודוקא במספר כזה של אבנים ובמשא כזה, אפשר שמשתמשים לבנין. ולכן מותר לו לעשות כן, אף־על־פי שהוא מתכוון לייפות שדהו, כיון שלצורך מוצאי שביעית (ולא לצורך שביעית) הוא עושה זאת. 63) גובה הגדר. 64) טפחים. 65) כדי שידע הרואה, שאינו מתכוון לנקות שדהו, שאם היה מתכוון לכך, היה נוטל את כל האבנים ולא היה משייר טפח.

10 **ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[66] בְּשֶׁנִּתְכַּוֵּן[67] לְתַקֵּן**
11 **שָׂדֵהוּ[68], (אוֹ) שֶׁהִתְחִיל[69] לִטֹּל בַּשְּׁבִיעִית; אֲבָל אִם**
12 **לֹא נִתְכַּוֵּן לְתַקֵּן שָׂדֵהוּ[70], אוֹ שֶׁהִתְחִיל מִקֹּדֶם**
13 **שְׁבִיעִית[71] - נוֹטֵל בַּשְּׁבִיעִית כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[72] מִכָּל**
14 **מָקוֹם[73] וְגוֹמֵם[74] עַד לָאָרֶץ[75]. וְכֵן[76] אִם הָיָה נוֹטֵל**
15 **מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קַבְּלָן[77] - גוֹמֵם עַד**
16 **לָאָרֶץ[78].**

66) שצריך להניח טפח סמוך לארץ, כנ"ל. 67) תוספתא שם, כרבי יהודה (שרבי יוסי הורה כמותו, ב'ירושלמי' שם) ולא כרשב"ג. 68) לצורך מוצאי שביעית, כנ"ל. 69) בדפוס רומי: "שהתחיל" (ותיבת "או" ליתא), וצ"ל "והתחיל". ואם כן, לא אסרו אלא כשישנן שתי ריעותות: גם נתכוון לייפות שדהו, וגם התחיל ליטול בשביעית. וראה ב'משנה ראשונה' שם. 70) אף־על־פי שהתחיל ליטול בשביעית. ומדובר כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שלא נתכוון לייפות שדהו, כגון שיש לו בנין, ובניינו מוכיח עליו (רדב"ז). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. 71) אף־על־פי שמתכוון לייפות שדהו, כנ"ל. וראה ב'ירושלמי' (פ"ב ה"ב) שנראה שלא התירו אלא באבנים תלושות. וראה להלן ה"י. 72) כלומר, אפילו אבנים קטנות. 73) אפילו מגדר שאינו גבוה עשרה טפחים. 74) כן הוא בכת"י 'מעשה רוקח'. ופירושו: נוטל. ובדפוס רומי: "גודר". ובס"א: "גוהם" ('מעשה רוקח'). 75) בלי להשאיר טפח. 76) משנה, שם. 77) ראה להלן סוף הי"ב (רדב"ז). 78) כיון שהרואה אותו נוטל אבנים, יודע שלצורך אבנים הוא נוטל, ולא לייפות הקרקע. וראה בהערות לתחילת ה"ו. ובהתחיל מערב שביעית לא אסרו אפילו במתכוון לתקן שדהו, כיון שהן תלושות מן הקרקע.

17 **ט. אֲבָנִים[79] שֶׁרְאוּיוֹת שֶׁתְּזַעְזַע אוֹתָן הַמַּחֲרֵשָׁה[80], אוֹ**
18 **שֶׁהָיוּ מְכֻסּוֹת[81] וְנִתְגַּלּוּ[82]: אִם יֵשׁ בָּהֶן שְׁתַּיִם שֶׁל**
19 **מַשּׂוֹי שְׁנַיִם שְׁנַיִם[83] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִטֹּל אוֹתָן[84]; הָיוּ**
20 **קְטַנּוֹת מִזֶּה - לֹא יִנָּטְלוּ[85].**

79) שם, מ"ז: אבנים שזעזעתן המחרישה, וכו'. וב'ירושלמי': לא סוף דבר בשזעזעתן המחרישה, אלא אפילו מחרישה עתידה לזעזען. 80) כלומר, שאינן מחוברות לגמרי. אבל אם היו מחוברות היטב, אסור היה לסקלן, כבהלכה הסמוכה. 81) שלא ידע שהן קיימות. 82) ואף־על־פי שאינן ראויות שתזעזע אותן המחרישה. 83) כלומר, שתי אבנים שיש בכל אחת מהן משוי בני אדם, ואז הן ראויות לבניין. 84) את כולן אגב אותן שתי האבנים, שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל, ואינו מתכוון לייפות שדהו. וכאן לא הזקיקו שתהיינה עשר אבנים של משוי שנים שנים, כמו בגדר של אבנים הנזכר בה"ז, כיון שכאן האבנים מפוזרות בשדהו, אבל בגדר של אבנים שהן מרוכזות במקום אחד, מראית העין גדולה ביותר. ועוד, שכאן האבנים מונחות מעצמן בשדה ולא הוא הניחן שם. אבל בגדר של אבנים, שהוא בנה את הגדר, ועתה הוא מפנה אותו, יאמר הרואה שלצורך שדהו הוא עושה כן ('פאת השולחן' סי' כא אות טו). 85) וכאן לא שייך להתיר באופן שיניח טפח סמוך לארץ, שהרי מדובר באבנים מפוזרות ומחוברות לקרקע, ולא בגל או בגדר. וראה בהלכה הסמוכה. ומסתבר שאף כאן יהיה מותר ליטלן אם התחיל ליטול מלפני שביעית, כמו בהלכות ו, ח. וראה בתוספתא שם פ"ג ה"ד, וב'תוספתא כפשוטה'.

21 **י. הַמְסַקֵּל[86] שָׂדֵהוּ[87] בַּשְּׁבִיעִית מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ**
22 **לָאֲבָנִים[88] - נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת[89] וּמַנִּיחַ אֶת הַנּוּגְעוֹת**
23 **בָּאָרֶץ[90]. וְכֵן אִם הָיָה לוֹ בְּשָׂדֵהוּ גַּרְגַּר[91] שֶׁל צְרוֹרוֹת**
24 **אוֹ גַּל שֶׁל אֲבָנִים - נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת וּמַנִּיחַ אֶת**
25 **הַנּוּגְעוֹת בָּאָרֶץ[92]. וְאִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן[93] סֶלַע אוֹ קַשׁ -**
26 **יִטֹּל אֶת כֻּלָּן[94].**

86) משנה, שם. 87) אבל שדה חבירו מותר, כנ"ל בסוף

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה"ח. 88) אבל אם הוא מתכוון לייפות שדהו, אסור לעשות כן (רדב"ז). 89) כלומר, את האבנים התלושות. 90) כלומר, המחוברות לקרקע ('ירושלמי' שם פ"ב ה"ב). וראה למעלה פ"א ה"ד. 91) משנה, שם. והוא גל (פירוש המשנה). 92) אף כאן במחוברות, כמבואר למעלה. 93) תחת האבנים או הצרורות. 94) שהדבר ניכר שלצורך האבנים הוא נוטל, שאלמלא כן, היה נוטל אף את הקש, ועוקר את הסלע.

1 **יא. לֹא יְמַלֵּא[95] אָדָם גַּיְא עָפָר[96] אוֹ יְתַקְּנֶנּוּ בְּעָפָר,**
2 **מִפְּנֵי שֶׁמְּתַקֵּן אֶת הָאָרֶץ[97]. אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא חַיִּץ[98]**
3 **עַל פְּנֵי הַגַּיְא[99], וְכָל אֶבֶן שֶׁיָּכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ**
4 **וְלִטְּלָהּ וְהוּא עוֹמֵד עַל שְׂפַת הַגַּיְא[100] - הֲרֵי זוֹ**
5 **תִּנָּטֵל[101].**

95) שם במ"ח: "אין בונין מדריגות על פי הגאיות ערב שביעית וכו' (להלן פ"ג ה"י), אבל בונה הוא (מדריגות על פי הגאיות) בשביעית משיפסקו הגשמים, מפני שהוא מתקנן למוצאי שביעית. ולא יסמוך בעפר, אבל עושה הוא חיץ. כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וליטלה, הרי זו תנטל". ודעת רבינו היא, שמה שאמרו שם: "ולא יסמוך בעפר וכו'" היינו בגאיות עצמן, ולא במדריגות שעל פיהן, וכן כתב בפירוש המשנה שם. והראב"ד חולק על זה, ופירשה במדריגות. 96) כדי להשוות את הגומות. 97) ועבודת הארץ אסורה בשביעית. 98) מחיצה. 99) "להבדיל אותו הגיא מכל השדה" (פירוש המשנה). 100) בין הגיא לשדה, כנ"ל. 101) "ומה שלא אפשר לקחתם עד שירד בגיא, אינו מותר לו לקחתם, מפני שכשנראה אותו יורד או ישלשל עצמו לקחת אותם, [נ]אמר שהוא לתקן שדהו נתכוון" (פירוש המשנה שם).

6 **יב. אַבְנֵי כָּתֵף[102], וְהֵם[103] הַנִּטָּלוֹת שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ עַל**
7 **הַכָּתֵף - מֻתָּר לַהֲבִיאָן מִכָּל מָקוֹם[104], בֵּין מִשְּׂדֵה**
8 **חֲבֵרוֹ[105] בֵּין מִשָּׂדֵהוּ[106]. וְכֵן הַקַּבְּלָן[107] מֵבִיא מִכָּל**
9 **מָקוֹם וַאֲפִלּוּ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת [קְטַנּוֹת][108], בֵּין מִשָּׂדֶה**
10 **שֶׁקִּבְּלָהּ[109] בֵּין מִשָּׂדֶה שֶׁלֹּא קִבְּלָהּ.**

102) שם, מ"ט. 103) שם, כרבי יוסי ולא כרבי מאיר. 104) משנה, שם. 105) 'ירושלמי', שם. 106) שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל, ולא כדי לסקל ולייפות את שדהו. אבל אם הן קטנות וניטלות יותר מב' ג' על הכתף - אסור להביאן משדהו, אלא רק משדה חבירו, כנ"ל בסוף ה"ח. 107) שם. "וקבלן הוא שוכר הארץ לעבוד אותה" (פירוש המשנה). 108) כן צריך להיות (גליון הרמב"ם). וכן הוא בדפוס רומי ובדפוס מג"ע ('מעשה רוקח'), וכן הוא בר"י קורקוס, ועי' ראב"ד. 109) "כדין מביא מתוך של חבירו" (פירוש המשנה, שם), שהרי אין השדה שלו, ואין הוא אלא אריס בתוכה. ועי' ראב"ד.

11 **יג. פִּרְצָה[110] שֶׁהִיא סוּגָה[111] בְּעָפָר: אִם אֵינָהּ מַכְשֶׁלֶת**
12 **אֶת הָרַבִּים - אָסוּר לִבְנוֹתָהּ[112]; וְאִם הָיְתָה מַכְשֶׁלֶת**
13 **אֶת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה סוּגָה בְּעָפָר אֶלָּא פְּתוּחָה**
14 **לִרְשׁוּת הָרַבִּים - מֻתָּר לִבְנוֹתָהּ[113].**

110) 'ירושלמי' שם ה"ז, ומועד קטן פ"א ה"ד. ופירושו: פרצה בגדר שבינו לבין רשות הרבים. 111) מלשון "סייג", כלומר, היתה גדורה וסתומה בעפר, ולא באבנים, כדרך שצריך להיות. 112) שהרואה אומר: כדי לזורעה הוא סותם את הפרצה. ומה שהתירו (בהלכה הסמוכה) לבנות גדר בינו לבין רשות הרבים, ולא חששו למראית העין, כיון שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים, אין זה אלא כששדהו פתוחה לרשות הרבים, אבל כאן שפרצתו מסייגת בעפר, אלמלא הוא רוצה לזרוע שדהו, לא היה לו לגודרה. וראה להלן בהערות. 113) שהרואה יודע שהוא בונה כדי למנוע מכשול מן הרבים (או שבמקום מכשול של רבים לא חששו למראית העין), או כדי לסתום פרצתו הפתוחה. והראב"ד השיג ממה ששנו במועד קטן ו, ב: ובשביעית בונה (את הפרצה) כדרכו. ולא חילקו בין אם מכשלת הפרצה את הרבים ובין אם אינה מכשלת. ואין זה קשה לדעת רבינו, שהרי ב'ירושלמי' שם העמידו את המשנה כשהפרצה מכשלת את הרבים. וראה ב'פאת השולחן' סי' כא אות יט.

15 **יד. אָסוּר לוֹ[114] לִבְנוֹת גָּדֵר בַּשְּׁבִיעִית בֵּין שָׂדֵהוּ**
16 **לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ[115]; אֲבָל בּוֹנֶה[116] גָּדֵר בֵּינוֹ[117] וּבֵין רְשׁוּת**
17 **הָרַבִּים[118], וּמֵתֶר לְהַעֲמִיק עַד הַסֶּלַע[119]. וּמוֹצִיא אֶת**
18 **הֶעָפָר וְצוֹבְרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[120], כְּדֶרֶךְ כָּל מַעֲמִידִין**
19 **זֶבֶל[121]. וְכֵן אִם חָפַר בּוֹר וְשִׁיחַ וּמְעָרָה בַּשְּׁבִיעִית[122]**
20 **- צוֹבֵר הֶעָפָר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[123], כְּדֶרֶךְ כָּל הַחוֹפְרִים[124].**

114) 'ירושלמי' שם. 115) שהרואה אומר: כדי לזרוע שדהו הוא עושה כן. ועוד, שמא באמת יבא לזרוע שדהו (ר"ש ורדב"ז). 116) שם, מ"י. 117) בין שדהו. 118) כיון שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים (שם). 119) כשהוא בונה את הגדר הנ"ל (כן נראה מן המשנה). ודוקא "עד הסלע", שמוכח שאינו חופר כדי לזרוע, שהרי אי־אפשר על גבי הסלע, אבל אם אינו חופר עד הסלע - אסור, מפני מראית העין, וכן שמא יבוא לזרוע שם. וראה בר"ש. 120) כרבי עקיבא, ולא כרבי יהושע. 121) כלומר, שלש אשפתות לכל בית סאה, וכל אשפה אינה פחותה ממאה וחמשים סאה, כנ"ל ה"א (רע"ב ו'פאת השולחן' שם אות כב), וראה ב'משנה ראשונה'. 122) רבינו מפרש שהפיסקא הזאת במשנה עוסקת בשביעית, והר"ש חולק ומפרש שמדובר בשאר ימות השנה, ונחלקו רבי יהושע ורבי עקיבא, אם מותר להוציא את העפר לרשות הרבים ולקלקלה, על־מנת לתקנה לאחר מכן. 123) כרבי עקיבא. 124) כלומר, כל השנה, שאינם רשאים להוציא את העפר לרשות הרבים ולקלקלה על־מנת לתקנה. וכשהוא צובר את העפר ברשותו, צוברו כדרך המעמידים זבל, כנ"ל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ז'-י"ג תשרי ה'תשפ"ג

יום ראשון ז' תשרי ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת מְכִירָה

פֶּרֶק תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו דיני החרש והשוטה והקטן והשיכור וכל פרטיהן במקח וממכר.

1 **א. שְׁלֹשָׁה אֵין[2] מֶקָּחָן[3] מֶקָּח וְאֵין מִמְכָּרָן[4] מִמְכָּר[5],**
2 **דִּין תּוֹרָה: הַחֵרֵשׁ, הַשּׁוֹטֶה וְהַקָּטָן. אֲבָל[6] חֲכָמִים**
3 **תִּקְּנוּ שֶׁיִּהְיֶה הַחֵרֵשׁ וְהַקָּטָן[7] נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן וּמַעֲשָׂיו**
4 **קַיָּמִין, מִשּׁוּם[8] כְּדֵי חַיָּיו[9].**

2) כמו שמפורש בהרבה מקומות בש"ס, ולדוגמא במשנה (גיטין נט:) שמציאת חרש שוטה וקטן אין בה איסור גזל מן התורה, אלא חכמים אסרוה מפני דרכי שלום (וראה פי"ח מהלכות גזילה ואבידה הלכה ב) - הרי שאין קנינם קנין מן התורה. 3) כשהם קונים. 4) כשהם מוכרים. 5) לא הזכיר רבינו אלא מקח וממכר, שאנו זקוקים להקנאתם של אלו: להקנות את המקח (כשהם המוכרים) ולהקנות את הדמים (כשהם הקונים), אבל מתנה לא הזכיר. ונראה שהוא סובר שבמתנה יש להם קנין מן התורה, מפני שדעת אחרת מקנה להם. וכן נראה בפ"ח מהלכות לולב הלכה י, ועיין שם בהערה עב. וראה בפ"ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ז. 6) משנה וגמרא, גיטין נט. 7) אבל בשוטה לא תיקנו (להלן הלכה ד). 8) שם, אצל קטן, והוא־הדין לחרש (מגדל עוז). 9) ראה להלן הלכה ו, שכל זה במטלטלין אבל לא בקרקע.

5 **ב. הַחֵרֵשׁ[10] כֵּיצַד נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן? חֵרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ**
6 **וְלֹא מְדַבֵּר[11], אוֹ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ כְּלוּם - מוֹכֵר**
7 **וְלוֹקֵחַ הַמִּטַּלְטְלִין בִּרְמִיזָה[12], אֲבָל לֹא בְּקַרְקַע[13]. וְאַף**
8 **בְּמִטַּלְטְלִין לֹא יִתְקַיְּמוּ מַעֲשָׂיו עַד שֶׁבּוֹדְקִין[14] אוֹתוֹ**
9 **בְּדִיקוֹת רַבּוֹת[15] וּמִתְיַשְּׁבִין בַּדָּבָר.**

10) משנה, בגיטין נט. "חרש רומז ונרמז, ובן בתירא אומר קופץ ונקפץ במטלטלין". 11) והוא החרש ש"דיברו בו חכמים בכל מקום" (תרומות פ"א משנה ב). 12) כתנא־קמא ולא כבן בתירא במשנה שם. 13) סובר רבינו, שמה שנאמר במשנה שם "במטלטלין" - אינו לבן־בתירא בלבד אלא גם לתנא־קמא. והראב"ד חולק על זה (מאירי גיטין שם עמוד 234, ועיין מגיד־משנה). ומה שאמרו במשנה שם: "חרש" - גם חרש שמדבר ואינו שומע בכלל. ומה שאמרו (בתרומות שם) שחרש שדיברו בו חכמים בכל מקום, הוא חרש שאינו שומע ואינו מדבר - אין זה אלא חרש הנמנה ביחד עם שוטה וקטן, אבל אם נאמר חרש לחוד, בלי סמיכות לשוטה וקטן, - אף חרש שמדבר ואינו שומע בכלל. וזהו מה שאמרו בגיטין עא. "מדבר ואינו שומע - זהו חרש", שלכאורה אין הלכה מיוחדת לחרש זה, אבל הכוונה למשנה בגיטין הנ"ל, שחרש רומז ונרמז, ועל זה אמרו שגם מדבר ואינו שומע זהו חרש לענין זה (הגר"א בחושן־משפט סימן רלה ס"ק נד, ונתיבות־המשפט ב'משפט האורים' שם ס"ק כ). [ומה שאמרו בגיטין שם: "מדבר ואינו שומע זהו חרש, שומע ואינו מדבר זהו אלם, וזה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם" - אין הכוונה ב"זה וזה" גם למדבר ואינו שומע, אלא "זה וזה" היינו גם "שומע ואינו מדבר" וגם "אלם" שדיבר ושוב נשתתק, ועל זה אמר ששניהם כפקחין (אלא שבתוספתא פ"א דתרומות, הנוסחא להיפך: "שומע ואינו מדבר זהו אילם, מדבר ואינו שומע זה הוא חרש, וזה וזה הרי הוא כפיקח לכל דבר". וראה ב'דרישה' סימן רלה, ס"ק יט בסופו). וכן נראה שפירש המאירי שם (עמוד 251 ד"ה אע"פ שבפקח), אבל מדבר ואינו שומע אינו כפקח לכל דבריו. ואינו מוכר בקרקעות, לפי שבקרקעות צריך חריפות יתירה, שהרי גם בן יג שנה אינו יכול למכור קרקעות, עד שיהא יודע בטיב משא ומתן, כמו שכתב רבינו להלן הלכה יב ('נתיבות' שם). וראה במגיד־משנה וכסף־משנה]. 14) כמו שבודקין לגיטין. וראה להלן הלכה ג שבודקין מי שנשתתק. 15) יותר ממה שבודקים את מי שנשתתק, שאין דעתו צלולה כל־כך (סמ"ע שם ס"ק מח).

10 **ג. אֵלֶּם[16] שֶׁשּׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר, אוֹ מִי שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[17] -**
11 **מֶקָּחוֹ[18] מֶקָּח וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר וּמַתְּנוֹתָיו קַיָּמוֹת בַּכֹּל, בֵּין**
12 **בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקַע[19]. וְהוּא שֶׁיִּבָּדֵק כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין**
13 **לְגִטִּין[20], אוֹ יִכְתֹּב בִּכְתַב יָדוֹ[21].**

16) גיטין עא. 17) אחרי שמקודם ידע לדבר, בניגוד לשומע ואינו מדבר - שאינו יכול לדבר מיום הוולדו. 18) ברייתא, גיטין שם: "כשם שבודקין אותו (=את הנשתתק - רש"י) לגיטין, כך בודקין אותו למשאות ולמתנות (=למשא ומתן)". 19) שהרי אף לגיטין הוא כפיקח ממש. 20) ראה פ"ב מהלכות גירושין הלכה טז. 21) ראה בהלכות גירושין, שם.

14 **ד. הַשּׁוֹטֶה[22] - אֵין[23] מֶקָּחוֹ מֶקָּח וְאֵין מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר**
15 **וְאֵין מַתְּנוֹתָיו קַיָּמוֹת. וּבֵית דִּין[24] מַעֲמִידִים**
16 **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְשׁוֹטִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּעֲמִידִין לְקָטַנִּים.**

22) ראה הגדרתו בחגיגה ג: ובפ"ט מהלכות עדות הלכה ט. 23) בהרבה מקומות בספרות התלמודית, מהם: כתובות כ. ובבא־בתרא קנה: 24) נלמד ממימרא של מר עוקבא בכתובות מח. וראה בפי"א מהלכות נחלות הלכה יא.

17 **ה. מִי[25] שֶׁהוּא עֵת שׁוֹטֶה וְעֵת שָׁפוּי[26], כְּגוֹן אֵלּוּ**
18 **הַנִּכְפִּין[27] - בְּעֵת שֶׁהוּא שָׁפוּי כָּל מַעֲשָׂיו קַיָּמִין,**
19 **וְזוֹכֶה לְעַצְמוֹ וְלַאֲחֵרִים כְּכָל בֶּן דַּעַת. וּצְרִיכִין**
20 **הָעֵדִים לַחְקֹר הַדָּבָר הֵיטֵב, שֶׁמָּא בְּסוֹף שְׁטוּתוֹ[28] אוֹ**
21 **בִּתְחִלַּת[29] שְׁטוּתוֹ עָשָׂה מַה שֶּׁעָשָׂה[30].**

25) כתובות כ. וראש השנה כח. 26) בדעה צלולה.

27) חולי נופל. 28) היינו, שעדיין לא עברה שטותו לגמרי. 29) שכבר התחילה השטות, וראה בסמ"ע סימן רל"ה ס"ק נב. 30) שאז אין מעשיו כלום.

ו. קָטָן[31] עַד שֵׁשׁ שָׁנִים - אֵין הַקְנָיָתוֹ לַאֲחֵרִים כְּלוּם[32]; וּמִשֵּׁשׁ שָׁנִים[33] עַד שֶׁיַּגְדִּיל[34], אִם יוֹדֵעַ[35] בְּטִיב[36] מַשָּׂא וּמַתָּן - מֶקָּחוֹ מֶקָּח, וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר, וּמַתְּנָתוֹ[37] קַיֶּמֶת[38]. בֵּין[39] בְּדָבָר מְרֻבֶּה[40], בֵּין בְּדָבָר מוּעָט; בֵּין בְּמַתְּנַת בְּרִיא, בֵּין בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע[41]. וְדָבָר זֶה מִדִּבְרֵי חֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּטֵל, וְלֹא יִמָּצֵא מִי שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ, וְלֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ. וְהַכֹּל בְּמִטַּלְטְלִין[42]; אֲבָל בְּקַרְקַע - אֵינוֹ מוֹכֵר וְלֹא נוֹתֵן[43] עַד שֶׁיַּגְדִּיל.

31) גיטין נט. משנה וגמרא. וראה בפ"ד מהלכות אישות הלכה ז. 32) אבל לעצמו זוכה לפני זה, כמו שיוצא מהמימרא של רבא בגיטין סה. וראה במגיד־משנה ובסמ"ע סימן רלה ס"ק ב. 33) [היינו שגמרו שש שנים, והוא נכנס בתחילת השנה השביעית (מאירי שם עמוד 235). וראה להלן הלכה ח והערה מט]. 34) שיהיה גדול - בן שלש־עשרה שנים ויום אחד. 35) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגיטין שם. וראה להלן הלכה ח. 36) ענין (סמ"ע ס"ק ד), או טבע ('ערוך' ערך טיב). 37) שם, כמר בר רב אשי. 38) וגם כאן משום כדי חייו, שכל נותן מתנה לחבירו - בוודאי קיבל ממנו איזו טובת הנאה מקודם. 39) שם. 40) שבוודאי עשה לו המקבל טובה מרובה. 41) שזה רק בדיבור. 42) משנה, שם. וראה למעלה הערה יב. 43) דקדק לכתוב "אינו מוכר ולא נותן" להורות שלקנות הוא יכול, כמו שהסביר להלן הלכה יא.

ז. בַּמֶּה[44] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָטָן שֶׁאֵין לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס; אֲבָל אִם הָיָה[45] לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס - אֵין מַעֲשָׂיו כְּלוּם[46], אֲפִלּוּ בְּמִטַּלְטְלִין, אֶלָּא מִדַּעַת הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס; שֶׁאִם רָצָה לְקַיֵּם מֶקָּחוֹ וּמִמְכָּרוֹ וּמַתְּנָתוֹ בְּמִטַּלְטְלִין[47] - קַיָּם.

44) מימרא של רפרם, בכתובות ע. 45) שאז אין כאן חשש יותר משום כדי חייו. 46) בין במקח וממכר ובין במתנה, כמו שכתב להלן, ובניגוד לדעת הר"ח שהובאה בהגהות מיימוניות כאן, וב'תוספות' כתובות שם ד"ה אבל, שבמתנה אפילו אם היה לו אפוטרופוס - מתנתו מתנה. 47) ולא בקרקע.

ח. בּוֹדְקִין[48] אֶת הַקָּטָן אִם יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן[49] אוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ; לְפִי שֶׁיֵּשׁ קָטָן חָכָם וְנָבוֹן, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ וְהוּא בֶּן שֶׁבַע[50], וְיֵשׁ אַחֵר, שֶׁאֲפִלּוּ בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן. קָטָן הַיּוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן שֶׁאֵין לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן בְּמִטַּלְטְלִין וְטָעָה - דִּינוֹ כְּדִין הַגָּדוֹל: פָּחוֹת מִשְּׁתוּת - מְחִילָה[51], שְׁתוּת - מַחֲזִיר הַהוֹנָיָה, יָתֵר עַל שְׁתוּת - בָּטֵל מֶקָּח, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[52]. וַאֲנִי אוֹמֵר[53], שֶׁאֵין מֶקָּח הַקָּטָן וּמִמְכָּרָיו בְּמִטַּלְטְלִין קַיָּמִין אֶלָּא בְּשֶׁמָּשַׁךְ אוֹ הִמְשִׁיךְ[54]; אֲבָל אִם נָתַן מָעוֹת עַל הַמֶּקָּח וְחָזַר[55] בּוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, וַאֲחֵרִים שֶׁחָזְרוּ בּוֹ - מְקַבְּלִין מִי שֶׁפָּרַע.

48) גיטין נט. שהכל תלוי בחריפותו של הקטן. 49) פירוש: במטלטלין (מגיד־משנה). 50) [היינו בתחילת השנה השביעית, ראה למעלה הלכה ו והערה לב]. 51) גיטין שם: "עד שתות כגדול" כלומר עד שתות - מחילה. והראב"ד תמה על זה, על־פי הכלל הידוע: "יתומים אינם בני מחילה", וכנראה שפירש "עד שתות כגדול" - מלמעלה, כלומר עד שתות בטל מקח, ואילו בפחות משתות לא דיברו (מאירי). ולדעת רבינו צריך לומר, שדין מחילה ביתומים אינו חמור יותר מגוף הדין של מקח וממכר, שאע"פ שאינם בני משא ומתן - תיקנו להם חכמים את אלו, משום כדי חייהם, כמו כן תיקנו להם גם דיני אונאה, מאותו הטעם. 52) לעיל פי"ב ה"ב־ד. 53) למד כן ממה שאמרו גיטין נב. (ופסקה רבינו למעלה פ"ט ה"ד ואילך) בנכסי יתומים שיש להם אפוטרופוס, שאין קונים מהם בכסף, ולמד מזה גם לקטן עצמו (מגיד־משנה). 54) וגם נתנו לו מעות. אבל במשיכה לחוד לא קונים מהם, ואם רצו חוזרים בהם (למעלה שם ה"ג). 55) שגם גדול אינו קונה בכסף, אלא שחייב ב"מי שפרע", וראה למעלה בפרק ט.

ט. וְכֵן[56] אִם קָנוּ[57] מִיַּד הַקָּטָן אוֹ הִשְׁכִּיר מְקוֹם[58] הַמִּטַּלְטְלִין, וְחָזַר בּוֹ - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ; שֶׁאֵין מוֹצִיאִין מִידֵי הַקָּטָן בַּדִּין[59], וְאֵין קִנְיָן מִיַּד הַקָּטָן כְּלוּם[60]; שֶׁהַקִּנְיָן בִּשְׁטָר[61], וְאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין אֶלָּא עַל שְׁטָר שֶׁל אָדָם גָּדוֹל[62].

56) נמשך אחרי "ואני אומר" שבהלכה הקודמת. 57) בקנין חליפין. 58) אחד מדרכי הקנין, שהלוקח קונה או שוכר את המקום בו נמצאים מטלטלין מסויימים העומדים למכירה, ואחרי שקנה את המקום, קונה את המטלטלין שעליו בתורת קנין "חצר", ולא צריך קנין אחר. 59) שבקנין כסף או בקנין חליפין, נשארים המטלטלין ברשות היתומים, מה־שאין־כן בקנין משיכה, שהלוקח מושכם לרשותו. וגם בדין השכיר מקום המטלטלין, אע"פ שלהלכה הם עומדים ברשות הקונה, כיון ששכר את מקומם - למעשה הם עומדים בבית הקטן, וצריך להוציאם מהם בדין. והראב"ד נתן בזה טעם אחר: שכירות הרי היא כמכר (בבא־מציעא נו:) וכשם שאינו יכול למכור קרקעות (למעלה הלכה ו), כן אינו יכול להשכירם. 60) אפילו באופן שאין המטלטלין ברשותו של הקטן, ואין צריך להוציאם מידו (סמ"ע שם ס"ק כה). 61) בכ"י תימן "כשטר", וכ"ה בשו"ע שם סעיף ה. כלומר, כל קנין עומד להכתב, כמו שאמרו כמה פעמים בגמרא (ומהם: גיטין נא. ובבא־בתרא מ.), וסובר רבינו שצריך שיהיה הקנין ראוי לכתיבה. 62) בבא־בתרא קנה.

י. וְכֵן[63] קָטָן שֶׁקָּנָה מִטַּלְטְלִין, וְקָנוּ מִיָּדוֹ, וְשָׁכַר[64] מֵהֶם הַמָּקוֹם - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה בַּדְּרָכִים שֶׁזּוֹכִין בָּהֶן הַגְּדוֹלִים[65]. רְאָיָה לַדָּבָר:

שֶׁאֵין חָצֵר[66] שֶׁל קָטָן וְלֹא אַרְבַּע אַמּוֹת[67] שֶׁלּוֹ קוֹנִין לוֹ[68], מִפְּנֵי שֶׁנִּתְרַבּוּ מִדִּין שְׁלִיחוּת[69] וְלֹא מִדִּין יָדוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[70], וְלֹא יִהְיֶה הַקִּנְיָן[71] אוֹ שְׁכִירוּת הַמָּקוֹם גָּדוֹל מֵחֲצֵרוֹ[72]. אֲבָל הַקְּטַנָּה, שֶׁנִּתְרַבְּתָה חֲצַרָהּ מִיָּדָהּ[73] - תִּקְנֶה הַמִּטַּלְטְלִין מֵאַחֵרִים אִם קָנוּ מִיָּדָהּ[74] אוֹ בִּשְׁכִירוּת מָקוֹם.

63) גם זה המשך למה שכתב למעלה (הלכה ח), "ואני אומר". 64) בכ"י תימן: "וקנו ממון (צ"ל "מהן") או שכר". וכ"ה ב'טור': "וקנה מידם או שכר". "וקנה", היינו קנין סודר. 65) כלומר, לא תיקנו לו חכמים לקטן אלא קנין משיכה ולא קנין סודר. 66) כלל הוא, שחצרו - היינו כל רשותו הפרטית של האדם, קונה לו כל מה שנמצא בתוכו. 67) תקנת חכמים, שכל אדם קונה כל מה שנמצא מונח בלי בעלים בארבע אמות סביבו, למנוע מחלוקת והתנצחות (בבא־מציעא י.) 68) שם י: ויא. ודעת הראב"ד (להלן הי"א) שלא אמרו קטן אין לו חצר אלא במציאה, אבל במקח וממכר שדעת אחרת מקנה לו - יש לו חצר. 69) ואין הקטן קונה בקנין חצר, מפני שאין קטן יכול לעשות שליח (בבא־מציעא שם). 70) [צריך לומר "שנתבאר", והוא בפרק יז מהלכות גזילה ואבדה הלכה י]. 71) קנין סודר. 72) באופן שלא תיקנו חכמים בקטן אלא קנין משיכה בלבד ולא קניינים אחרים. 73) "שכשם שהיא מתגרשת בגט המגיע לידה, כך מתגרשת בגט המגיע לחצרה, וכשם שיש לה חצר לענין גט, כך יש לה לענין מציאה" (פי"ז מהלכות גזילה שם). ומקור הדברים מבבא־מציעא יא. ויב. 74) בכ"י תימן: "קנו מידן", וב'טור': "קנתה מידן". שמכיון שמצאנו בקטנה שחצרה כידה (מה־שאין־כן בקטן) - הרחיבו גם חכמים את קניניה, ועיין ש"ך סימן רלה ס"ק ג.

יא. יֵרָאֶה לִי, שֶׁקָּטָן שֶׁקָּנָה קַרְקַע וְנָתַן דָּמִים וְהֶחֱזִיק[75] בַּקַּרְקַע - תַּעֲמֹד בְּיָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִמְכָּרוֹ בְּקַרְקַע כְּלוּם[76]; שֶׁהַקָּטָן כְּמִי שֶׁאֵינוֹ בְּפָנֵינוּ הוּא, וְזָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[77], וְאֵין חָבִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו[78].

75) דוקא אם נתן דמים והחזיק, אבל אם לא נתן דמים - דרך הקטן לחזור בו, שקרובה דעתו לגבי הדמים (סמ"ע ס"ק כט). 76) למעלה הלכה ו. - בכל זאת קניינו קנין, כמו שמבאר. ולפי זה, צריך לפרש מה שישנו במשנה (גיטין נט.) "הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין" - שתיבת "במטלטלין" איננה אלא על "ממכרן ממכר", אבל ב"מקחן מקח" - אפילו בקרקע. 77) קידושין מב. ושם מדובר גם בקטנים. [ואין קנין זה מן התורה, שהרי "זכין לאדם" אינו אלא על־ידי אחר (ראה להלן פ"ד מהלכות זכיה הלכה ב, וב'קצות החושן' סימן רלה, תחילת ס"ק ד), אלא תקנת חכמים היא כאן. ולא תיקנו אלא בחזקה, שהיא כמשיכה, שהביא הקרקע לרשותו, אבל בקנין אחר לא תיקנו. ולפיכך גם מטלטלין לא קנה בקנין סודר (למעלה ה"י) וראה בראב"ד ובמגיד־משנה]. 78) משנה, בגיטין יא:

יב. קָטָן שֶׁהִגְדִּיל, וְהֵבִיא הַזָּכָר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה[79] וְהַבַּת אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה[80], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן - מְקָחוֹ מֶקָּח וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר וּמַתְּנָתוֹ מַתָּנָה בְּמִטַּלְטְלִין[81]; אֲבָל בְּקַרְקַע - אֵין מַעֲשָׂיו קַיָּמִין עַד שֶׁיִּהְיֶה יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן אַחַר שֶׁהִגְדִּיל[82].

79) ראה פ"ב מהלכות אישות הלכה י. 80) שם הלכה א. 81) היינו, אף מן התורה, עיין בבבא־בתרא קנה: ". . . מטלטלי דזביניה זביני" (בן יג שנה שאינו יודע בטיב משא ומתן, ועיין רשב"ם שם). 82) כן דעת הרי"ף, שמעשה של רבא שם היה במוכר בנכסיו, וגרס שם "ההוא פחות מבן עשרים דאזל זבין נכסי, אתא לקמיה דרבא כו' אמר להו זביניה לאו זביני" (מפני שלא ידע בטיב משא ומתן, ולא גרסינן "דאזל זבין נכסי אבוה") וכן שם מה ששלח גידל בר מנשיא בתינוקת בת ארבע־עשרה שנה ויום אחד, ואמרו לו אם יודעת בטיב משא ומתן מקחה מקח, - הכל מדובר במוכר נכסיו ולא נכסי אביו.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקַע שֶׁלּוֹ[83]; אֲבָל קַרְקַע שֶׁיָּרַשׁ[84] מֵאֲבוֹתָיו אוֹ מִשְּׁאָר מוֹרִישָׁיו[85] - אֵין מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה[86], אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְיוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן[87]; שֶׁמָּא יִמְכֹּר בִּזּוּל, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה אַחַר הַמָּעוֹת[88], וַעֲדַיִן לֹא נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ בְּדַרְכֵי הָעוֹלָם.

83) שקנה אחר שהגדיל, וידע בטיב משא ומתן (למעלה הי"ב), או אפילו כשהיה קטן (למעלה הי"א). 84) מימרא של שמואל, בבבא־בתרא קנו. ושל רבא, בגיטין סה. 85) אע"פ שבגמרא (שם ושם) לא נזכרו אלא "נכסי אביו" - סובר רבינו שאין הבדל ביניהם, שכיון שלא טרח בנכסים אלו - עלול הוא למכרם מתוך קלות דעת (הגר"א סימן רלה, ס"ק כו). והרשב"א חולק וסובר ש"נכסי אביו" דוקא, שלא תיקנו חכמים אלא בדבר המצוי, וזה אינו אלא ירושה מאב (מגיד־משנה). 86) כרבא בגיטין שם, וכרב הונא בר חיננא בשם רב נחמן, ולא כרבא בשמו (ב"ב קנה.) ובאופן זה ממכרו ממכר אפילו אם אינו יודע בטיב משא ומתן (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגאש). 87) שאם אינו יודע בטיב משא ומתן - אינו יכול למכור אפילו בנכסיו. ואם כן, מה שאמרו "בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים" - הכוונה אפילו באופן שיודע בטיב משא ומתן. 88) בבא־בתרא קנו. "זימנין דמקרקשי ליה זוזי. אבל נכסים שקנה כיון שטרח בהם, אין דעתו קלה למכרם (הגר"א, הובא למעלה הערה פד). [ודין מטלטלין שירש, לא נזכר כאן, ובשו"ע סימן רלה סעיף ט כתב: "וכשהוא בן עשרים שנה שלימות והביא שתי שערות, מוכר בין במטלטלין בין בקרקעות, בין שלו בין של אביו". והעיד הגר"א (שם ס"ק לג) ש"בין במטלטלין" מיותר, שהרי במטלטלין מוכר אפילו בפחות מבן כ'. ואם נניח כי בשל אביו אינו מוכר אפילו במטלטלין כל זמן שאינו בן כ' - הדברים מיושבים, וראה להלן הלכה יז והערה קד].

יד. מַתְּנָתוֹ[89] כְּשֶׁהוּא פָּחוֹת[90] מִבֶּן עֶשְׂרִים, בֵּין[91]

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מַתְּנַת בָּרִיא בֵּין מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע - הֲרֵי זוֹ קַיֶּמֶת; שֶׁאִלּוּ[92] לֹא הִגִּיעַ לוֹ הֲנָיָה גְּדוֹלָה - לֹא נָתַן, וְהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי תָּמִיד[93], וְאָמְרוּ חֲכָמִים: תִּתְקַיֵּם מַתְּנָתוֹ[94], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין[95].

89) שם קנה: מימרא של אמימר. 90) אבל הוא יותר מבן שלש־עשרה (מגיד־משנה). 91) נלמד מפעוטות למעלה הלכה ו (מגיד־משנה). 92) שם קנו. 93) ועל דבר שאינו מצוי לא גזרו חכמים, כמפורש בכמה מקומות בתלמוד, ועיין מגיד־משנה הלכה יג (הובא למעלה הערה פד). 94) אפילו בנכסי אבותיו, ואפילו אינו יודע בטיב משא ומתן (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגאש). 95) גמרא בבא־בתרא שם.

טו. בַּמֶּה[96] דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא מוֹכֵר קַרְקַע אָבִיו כְּשֶׁהוּא בֶּן עֶשְׂרִים? כְּשֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ כְּשֶׁנּוֹלְדוּ לוֹ סִימָנֵי סָרִיס[97]; אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְלֹא נַעֲשָׂה סָרִיס - קָטָן הוּא, וְאֵין מִמְכָּרוֹ בְּקַרְקַע מִמְכָּר, וַאֲפִלּוּ בִּנְכָסָיו, עַד שֶׁיַּגְדִּיל לְרֹב שְׁנוֹתָיו[98].

96) שם קנה: 97) שאינו ראוי להוליד, וסימניו מפורשים בפ"ב מהלכות אישות הלכה יג. 98) היינו שלשים וחמש שנה ויום אחד (הלכות אישות שם, הלכה יא).

טז. מִי[99] שֶׁמָּכַר בֵּין בִּנְכָסָיו בֵּין בִּנְכְסֵי אָבִיו וָמֵת, וּבָאוּ קְרוֹבָיו וְעָרְעֲרוּ שֶׁהָיָה קָטָן בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר[100], וּבִקְּשׁוּ לְבָדְקוֹ[101] - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם לְנַוְּלוֹ[102]. וְעוֹד, שֶׁהַסִּימָנִים מִשְׁתַּנִּין בַּמִּיתָה[103]. וַחֲזָקָה הִיא, שֶׁאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר אֶלָּא אִם כֵּן יָדְעוּ בְּוַדַּאי שֶׁהַמּוֹכֵר גָּדוֹל[104].

99) ברייתא שם קנה. מעשה שבא לפני רבי עקיבא. 100) ואין ממכרו ממכר (למעלה הלכה טו). 101) אם היו בו סימני גדלות. 102) [במסכת שמחות (פ"ד הי"ב) הובא אותו מעשה שהובא בבבא־בתרא שם בלשון זה: "אל יבדק, מאחר שנסתם הגולל אין מזיזין את המת ממקומו". וכן הוא בשו"ע יורה־דעה (סוף סימן שסג). ואע"פ שאיסור ניוול המת הוא אפילו לפני הקבורה, כמפורש בחולין יא: - אין זה אלא בבדיקת איבריו הפנימיים, אם אינו טריפה, אבל לבדוק מבחוץ אם יש לו שתי שערות, אין זה ניוול. ועיין בהגהות 'בית הלל' ליורה־דעה שם]. 103) גם נימוק זה שם. כלומר, שאע"פ שלא נמצאו הסימנים לאחר מיתה, יתכן שהיו מחיים ונשתנו לאחר מיתה. 104) שם קנה. וראה למעלה הלכה ט.

יז. פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שֶׁמָּכַר קַרְקַע אָבִיו[105] - חוֹזֵר[106] וּמוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, בֵּין קֹדֶם עֶשְׂרִים בֵּין אַחַר עֶשְׂרִים. וּמוֹצִיא מִן הַלּוֹקֵחַ כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[107]. וְאִם הוֹצִיא הוֹצָאוֹת אוֹ שֶׁנָּטַע וְזָרַע - שָׁמִין לוֹ[108] וּמַחֲזִיר אֶת הַשְּׁאָר. כַּדִּין הַזֶּה הוֹרוּ רַבּוֹתַי. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֲפִלּוּ קָטָן שֶׁמָּכַר קַרְקַע מִנִּכְסֵי אָבִיו, וּכְשֶׁנַּעֲשָׂה בֶּן עֶשְׂרִים לֹא מִחָה - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר[109]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלָּקַח הַמָּעוֹת וְנִשְׁתַּמֵּשׁ הַלּוֹקֵחַ בְּקַרְקַע זוֹ לְפָנָיו כְּשֶׁהוּא בֶּן עֶשְׂרִים וְלֹא מִחָה - נִתְקַיְּמָה בִּידֵי הַלּוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי רָצָה בְּמִמְכָּרוֹ.

105) [ובנכסי עצמו, אם אינו יודע בטיב משא ומתן, אע"פ שגוף הקרקע אינו מכור - אינו מוציא הפירות, שהרי מטלטלין הם ובמטלטלין מכירתו מכירה (למעלה הלכה יב, אבל בנכסי אביו אף במטלטלין אין מכירתו מכירה (ראה למעלה הלכה יג והערה פז) ועיין סמ"ע סימן רלה ס"ק יד]. 106) שמכירתו אינה מכירה (למעלה הלכה יג). 107) שהרי שלא בדין אכל. 108) כדין אריס, למחצה לשליש ולרביע, שאע"פ שלכאורה דינו כיורד שלא ברשות, כיון שלא נתיישבה עוד דעתו של המוכר (למעלה הי"ג) ויורד שלא ברשות בשדה שאינה עשויה ליטע, שמין לו וידו על התחתונה (פ"י מהלכות גזילה ואבידה ה"ד) ואינו מקבל כאריס - כאן תיקנו חכמים שיקבל כאריס, שאם לא כן יפסיד את השדה כיון שיודע שבכל שעה אפשר להוציאה מידו, וכמו שמצאנו בבעל בנכסי אשתו קטנה (כתובות פ. - הגר"א שם ס"ק מה, והסמ"ע שם ס"ק מא נסתפק בזה). 109) כמו שמצאנו בקטנה שנתקדשה, שאם גדלה שעה אחת ושתקה, שזקוקה לגט, ואינה יוצאה במיאון (פי"א מהלכות גירושין הלכה ו). וכמו כן בקטן שנתגייר ע"י בי"ד ולא מיחה כשנתגדל, ששוב אינו יכול לחזור בו (פ"י מהלכות מלכים הלכה ג). ועיין עוד בפ"כ מהלכות אישות הלכה יג (מגיד־משנה והגר"א ס"ק מו).

יח. הַשִּׁכּוּר[110] - מֶקָּחוֹ מֶקָּח, וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר, וּמַתְּנוֹתָיו קַיָּמִין. וְאִם[111] הִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט, וְהוּא הַשִּׁכּוּר שֶׁעוֹשֶׂה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה עוֹשֶׂה[112] - אֵין מַעֲשָׂיו כְּלוּם, וַהֲרֵי הוּא כְּשׁוֹטֶה[113] אוֹ כְּקָטָן פָּחוֹת מִבֶּן שֵׁשׁ[114].

110) תוספתא תרומות פ"ג, ובבלי עירובין סה. 111) מימרא של רבי חנינא בעירובין שם. 112) כמו שנאמר (בראשית יט, לג): "ולא ידע בשכבה ובקומה". וראה בפ"ד מהלכות אישות הלכה יח. 113) למעלה הלכה ד. 114) למעלה הלכה ו.

יום שני ח' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁלִשִׁים[1]

1) נתבארו בו משפטי המוכר דבר לאחר שלא מדעתו, וכן דין העבד עם אדון, ודין האשה עם הבעל, ודין האפוטרופוסין בנכסי יתומים. ונסתיים הפרק בדין המוכר או הנותן ביום שבת קודש, ונסתיימו ההלכות.

א. הַמּוֹכֵר שֶׁמָּכַר קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְזָכָה בָּהֶן הַלּוֹקֵחַ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[2] - יַד הַלּוֹקֵחַ עַל הָעֶלְיוֹנָה[3]; וְאִם רָצָה לוֹקֵחַ - אֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[4], וְאִם לֹא רָצָה[5] - תַּחֲזֹר לִבְעָלֶיהָ[6]. לְפִיכָךְ[7] כּוֹתְבִין[8] שְׁטָר לַמּוֹכֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ. וּלְעוֹלָם[9]

הַלּוֹקֵחַ[10] נוֹתֵן שְׂכַר הַסּוֹפֵר[11], וַאֲפִלּוּ מָכַר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ[12].

2) כגון שזיכה לו המוכר על־ידי אחר (ראה להלן פ"ד מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב). 3) כדי שתהיה זאת זכות גמורה. בהתאם לכלל הידוע: "זכין לו לאדם, שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו" (הלכות זכיה ומתנה שם). 4) לפי שקנאה הלוקח. כן הוא בקידושין ז. שאם אמר לחבירו הילך מנה ותהא שדך מכורה לפלוני, קנה אותו פלוני השדה, מדין עבד כנעני. וכן בבבא־קמא קב: שאם קנה מישהו שדה בשביל ראש הגולה, קנה האחרון (ביאור הגר"א סימן רלה ס"ק סד). 5) כששמע שמכרו לו הקרקע או המטלטלין - התנגד מיד ולא רצה לקבל (להלן פ"ד שם הל' ב־ג). 6) "שזכות היא שתנתן לו מתנה [או מקח], אם ירצה. אבל אם לא ירצה, אין נותנין מתנה לאדם בעל־כרחו" (שם הלכה ב). ומקור הדברים בבבא־בתרא קלז: קלח. 7) אחרי שאין כל חשש הפסד ללוקח, שתמיד יכול לחזור, אם המוכר מזכה לו בלי ידיעתו. 8) משנה בבא־בתרא קסז: 9) היינו, אפילו במקרה המפורט לקמן. 10) משנה, שם. 11) שכותב את שטר המכירה. שכן תיקנו חכמים, שמי שנשכר יתן שכר הסופר (מלאכת שלמה בשם רשב"א). [ורמז לדבר, מה שנאמר בירמיה (לב, מד): "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום" - הרי שהקונה הוא הכותב]. 12) גמרא שם, קסח. "כדאמרי אינשי זבנית קנית, זבינת אוביד" (= פתגם עממי אומר: קנית - נשכרת, מכרת - הפסדת) - ר"י בן מיגאש ורמ"ה, מהגמרא בבבא־מציעא נא.

ב. וְכֵן[13] הָעֶבֶד שֶׁקָּנָה[14] אוֹ מָכַר, אוֹ נָתַן מַתָּנָה אוֹ נִתְּנָה לוֹ - יַד הָאָדוֹן עַל הָעֶלְיוֹנָה; אִם רָצָה[15] לְקַיֵּם מַעֲשָׂיו - הֲרֵי אֵלּוּ קַיָּמִין[16], וְאִם לֹא רָצָה - בָּטְלוּ כָּל מַעֲשָׂיו[17]. וּבִדְבָרִים בְּלִבַּד הוּא שֶׁמְּקַיֵּם הָאָדוֹן אוֹ מְבַטֵּל, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ כְּלוּם.

13) ספר "המקח והממכר" שם. וזהו בהתאם לכלל הידוע בספרות התלמודית: מה שקנה עבד קנה רבו (קידושין כג: ולהלן פ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יב). 14) [כעין זה מצאנו בתוספתא פ"ט דבבא־בתרא (הוצאת צוקמ. עמ' 41019): "המוכר שדה חבירו במעמד חבירו לא עשה כלום, כתב מקיימני אחריו דבריו קיימין". הרי שהסכמתו אח"כ משווה לקנין מעמד משפטי (אור שמח). וכן הוא בקידושין נב: במי שקידש אשה בדבר שאינו שלו, ובא בעל הדבר ונתן הסכמתו, שהרי אלו קידושין. והוא־הדין לתורם פירות חבירו ובא בעל הפירות והסכים, שהרי זו תרומה, וראה בדברי רבינו בפ"ד מהלכות תרומות הלכה ג]. 15) הסכים והודיע על כך מיד. 16) ואין צורך בפעולת קנין חדשה של האדון. 17) "שמה שאמרו שיד העבד כיד רבו - לזכות בעבורו, ולא לחייב כלל, אפילו במה שהוא בזכות" (כגון שקנה בזול גדול, או מכר ביוקר גדול – 'נתיבות המשפט' סימן רלה, משה"א ס"ק לד) – מגיד־משנה. והמוכר צריך להחזיר את דמי המקח לאדון (מגיד־משנה בשם רב האי). ואין העבד קונה המתנה לפי שאין לו קנין בלי רבו, ועיין אור־שמח ואבן־האזל.

ג. וְכֵן[18] הָאִשָּׁה שֶׁמָּכְרָה אוֹ נָתְנָה מַתָּנָה, בֵּין בְּנִכְסֵי בַּעְלָהּ בֵּין בְּנִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[19] שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ, בֵּין בִּדְבָרִים שֶׁיִּחֵד[20] לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ בֵּין בְּנִכְסֵי מְלוֹג[21], בֵּין בְּקַרְקָעוֹת בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין, וְכֵן אִם לָקְחָה אוֹ נִתְּנָה [לָהּ מַתָּנָה] - יַד הַבַּעַל עַל הָעֶלְיוֹנָה; וְאִם רָצָה לְקַיֵּם[22] - יְקַיֵּם[23], אִם רָצָה לְבַטֵּל - יְבַטֵּל[24] הַכֹּל. אֲבָל[25] הַבַּעַל שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן, בֵּין קַרְקַע שֶׁהִכְנִיסָהּ[26] לוֹ אִשְׁתּוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ אוֹ קַרְקַע שֶׁהִכְנִיס לָהּ שׁוּם[27] מִשֶּׁלּוֹ[28] בֵּין קַרְקַע שֶׁיִּחֵד לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ[29] מִיַּד הָאִשָּׁה אַחַר שֶׁקִּיְּמָה מַעֲשָׂיו - הֲרֵי כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה בָּטֵל[30]; מִפְּנֵי[31] שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת[32]: נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי[33].

18) מקור דברי רבינו, בספר "המקח והממכר" שער ד. 19) נכסים שהאשה מכניסה לבעלה, והוא זוכה אף בגופם של אלו, אלא שהוא נושא באחריות במקרה של אבדון או כליון, ומכאן המונח "ברזל", שהאשה יכולה לבטוח בהם בבטחון של ברזל. 20) כל נכסי הבעל משועבדים לכתובת האשה, ועם זה יש שהוא מייחד שדה מסויים לגביית הכתובה, ואז אין הבעל יכול למכור שדה זה בלי הסכמתה. 21) נכסים שהאשה מכניסה לבעלה, והבעל אינו זוכה בגופם אלא בפירותיהם, אבל אינו נושא באחריות להם ואם אבדו או כלו, אבדו לאשה. ו"מלוג" היינו מריטה ותלישה, כמורט השערות ומניח הראש, כן הוא אוכל הפירות ומניח הקרן ('ערוך' ערך מלג, וראה בפט"ז מהלכות אישות הלכה א והערה ט). 22) בנכסים שלו הטעם פשוט: יד האשה כיד בעלה, ואם הוא מקיים הרי שפעולת האשה נחשבת כפעולתו, ובנכסים המשותפים כגון נכסי צאן ברזל ומלוג, צריך בעצם הסכמת שניהם, והרי בזה שהיא הקדימה למכור, יש גם משום הסכמתה. 23) משנה, בגיטין נה: 24) שהאשה יכולה רק לעשות פעולות לזכות בעלה, ולא לחובתו כמו בעבד, ובנכסים המשותפים בכל אופן הרי צריך גם הסכמתו. 25) משנה בגיטין שם. ולפי ההסתייגות של האמוראים בבבא־בתרא מט: וראה בפכ"ב מהלכות אישות הלכה יח. 26) והיינו נכסי צאן ברזל (וראה לחם־משנה בהלכות אישות שם). 27) שהבעל כותב לה שדה נגד הנדוניא שהיא הכניסה לו. 28) כן גירסת ה'תוספות' שם בניגוד לגירסת הרשב"ם. 29) ולכאורה יש הסכמת שניהם. 30) המגיד־משנה מפרש שהמקח בטל על אתר, אך רבינו בפירוש המשניות בגיטין, אומר מפורש: "ויכולה להוציא מידי הלוקח כשתגבה כתובתה", הרי שעד אותו הזמן המקח קיים. 31) וטענה זו ישנה רק בנכסים אלו המנויים, שהיא בוטחת עליהם במיוחד ואינה להוטה למכרם. 32) היינו אם היא באמת אומרת כך, וראה 'בית שמואל' אבן־העזר סימן צ ס"ק נח. 33) אבל לא הסכימה לכך בלב שלם.

ד. מָכַר אוֹ נָתַן נִכְסֵי מְלוֹג, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין - יַד הָאִשָּׁה עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצְתָה[34] לְבַטֵּל

- מְבַטְּלָה[35], וְאִם[36] קִיְּמָהּ[37] מַעֲשָׂיו[38] - קָנוּ הַלָּקוֹחוֹת[39].

34) שבנכסים שלה צריך הסכמת שניהם, של הבעל ושל האשה. 35) ובטל המכר אף לפירות, שהם לגמרי ברשות הבעל, כתובות צ: 36) בבא־בתרא ג. 37) שבנכסי מלוג, אין היא יכולה לטעון טענת "נחת רוח עשיתי לבעלי", מכיון שהם כולם שלה, ואין כאן חשש לעורר איבת הבעל, אם לא תסכים. וראה להלן הלכה ו והערה נה. 38) בכ"י תימן: מעשיו. 39) בקנין הבעל, ואין צורך בפעולת־קנין שלה.

ה. בַּעַל שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין שֶׁל נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל אוֹ מִטַּלְטְלִין שֶׁנָּתַן[40] לָהּ מִשֶּׁלּוֹ[41], אַף עַל פִּי[42] שֶׁאֵינוֹ[43] רַשַּׁאי[44], אִם עָבַר וּמָכַר אוֹ נָתַן - הַלָּקוֹחוֹת, וְאֵין[46] הָאִשָּׁה יְכוֹלָה לְהוֹצִיא מִיָּדָם. וְכֵן[47] יֵשׁ לוֹ לַבַּעַל לִמְכֹּר כָּל נְכָסָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן תַּחַת יַד שִׁעְבּוּד הַכְּתוּבָּה. וְאִם תָּבוֹא[48] לִטְרֹף[49] - טוֹרֶפֶת; אֶלָּא אִם כֵּן[50] כָּתְבָה[51] לַלּוֹקֵחַ תְּחִלָּה[52] וְקָנוּ[53] מִיָּדָהּ.

40) בכ"י תימן ובדפוס רומי: שנתן לה. וכ"ה בשו"ע אבן־העזר סימן צ סעיף טו. 41) שאז דינם כדין נכסי צאן ברזל. ועיין שם ב'חלקת מחוקק' ס"ק מט, וב'בית שמואל' ס"ק נב. 42) בבלי יבמות סו: ומגיד־משנה בשם ירושלמי, כתובות פרק מציאת האשה. 43) כל ההמשך, לשון הירושלמי. 44) מביטוי זה למד רבינו, כנראה, שאינו רשאי לכתחילה, אבל בדיעבד - הקנין קיים. 45) זו היא גם דעת רב האי ב"מקח וממכר", שער ו. וראשונים אחרים, ביניהם הרשב"א, חולקים עליו. 46) ואין זה דומה לקרקע, שנשארת תמיד קיימת, והאשה שמה את בטחונה עליה, משא"כ במטלטלין, שאין דעתה סומכת עליהם, שהרי בנכסי צאן ברזל הוא יכול בלעדי זה לכלות אותם עד גמירא (מגיד־משנה בשם הרשב"א), ובין כך ובין כך הרי הוא נושא באחריות והיא תקבל את התמורה, אף אם הוא מוכר (חלקת מחוקק שם). 47) כתובות פא: ושם מובא הדבר כפשוט ביותר ומובן מאליו. 48) במקרה של גירושין או אלמנות. 49) לגבות את כתובתה מקרקע זו שמכר הבעל, ושהיתה, כמו כל נכסי הבעל, משועבדת לכתובתה. 50) כתובות צה. 51) שדין ודברים אין לה עם לוקח זה. 52) היינו קודם שמכר הבעל, אבל לאחר שמכר הבעל, יכולה היא לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי", שם. 53) בקנין חליפין, גם זה שם.

ו. הָאִשָּׁה[54] שֶׁמָּכְרָה אוֹ נָתְנָה נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל לְבַעְלָהּ - לֹא קָנָה[55], וְיֵשׁ[56] לָהּ לַחֲזֹר וּלְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[57]. בֵּית[58] דִּין שֶׁמָּכְרוּ[59] אוֹ לָקְחוּ בְּנִכְסֵי יְתוֹמִים, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין, וְכֵן[60] הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[61], בֵּין[62] שֶׁמִּנּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין בֵּין שֶׁמִּנָּה אוֹתָן אֲבִי יְתוֹמִים - מֶקֶחָן וּמִמְכָּרָן מִמְכָּר[63], אֲבָל[64] מַתְּנָתָם אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁאֵין אָדָם נוֹתֵן דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.

54) בבא־בתרא נ. 55) שיכולה היא לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי". אבל בנכסי מלוג, אינה יכולה לטעון כן. וראה למעלה הלכה ד והערה לו, ובפכ"ב מהלכות אישות הלכה יז. 56) שהאשה יכולה לתבוע במקרה של גירושין ואלמנות את נכסי צאן הברזל כמו שהם - אם הם קיימים. 57) פכ"ב הלכה יח. 58) סמיכות ההלכות האלו, הנראות רחוקות אלו מאלו, היא בזה, שהן דנות בהגבלות המוטלות על בא־כח בנכסים. 59) שהם אינם גרועים מאפוטרופוס המתמנה על־ידם (ראה להלן), והם נקראים "אביהן של יתומים" (וראה ביאור הגר"א חושן־משפט סימן רלה, ס"ק סח). 60) תוספתא תרומות פ"א, והובאה בגיטין נב. 61) מילה מורכבת משתי מילים רומיות: "פטר" (= אב), ו"פוס" (= בן): מפקח. 62) גיטין שם. 63) וראה פרטים בפי"א מהלכות נחלות. 64) כמו שמנמק הרמב"ם בסמוך, ויוצא מתוך התוספתא הנ"ל, שאין האופטרופוס רשאי לתת אפילו צדקה בשביל היתומים, וגם במקח וממכר הם נתונים להגבלות, ויש הרבה דברים שאינם רשאים לעשות (מגיד־משנה).

ז. הַמּוֹכֵר[65] אוֹ הַנּוֹתֵן בְּשַׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁמַּכִּין אוֹתוֹ[66] - מַעֲשָׂיו קַיָּמִין. וְכֵן כָּל מִי שֶׁקָּנוּ[67] מִיָּדוֹ בְּשַׁבָּת - הַקִּנְיָן קַיָּם, וְכוֹתְבִין לְאַחַר הַשַּׁבָּת וְנוֹתְנִין.

65) מקור הלכה זו בתוספתא ביצה פ"ד (הוצאת צוקמ. עמ' 207): "אין דנין וכו' ולא מקדשין ולא מעריכין (ואיסורם משום מקח וממכר - ביצה לז.) וכו' וכולן שעשאן בין אנוסין ובין שוגגין ובין מזידין ובין מוטעין - מה שעשה עשוי [בשבת, ואין צריך לומר ב"יום טוב' - דפוס ראשון]" והובאה ברי"ף פ"ה דביצה בשם ירושלמי. ולומד משם לדין קנין בשבת וב"יום טוב'. 66) מכת מרדות, "על שעבר על דברי חכמים" (ש"ע, סימן רלה סעיף כח). 67) קנין חליפין, שאף זה אסור בשבת.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מְכִירָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום שלישי ט' תשרי ה'תשפ"ג

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה

עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת לֵידַע דִּין זוֹכֶה מִן הַהֶפְקֵר הֵיאַךְ יִקְנֶה וּבַמֶּה יִקְנֶה. וְדִין נוֹתֵן מַתָּנָה וּמְקַבֵּל מַתָּנָה. וְאֵי זוֹ מַתָּנָה חוֹזֶרֶת וְאֵי זוֹ אֵינָהּ חוֹזֶרֶת. וּבֵאוּר כָּל הַדִּינִין אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבארו בו אלו דברים הם העיקר שכל המחזיק בהם זכה בהם, ומה משפטי המחזיק בהם, במה קנה בחזקתו, ודין גוי עם ישראל בקנייתו שיש צד שהנכסים הם כהפקר.

א. הַהֶפְקֵר, כָּל הַמַּחֲזִיק בּוֹ - זָכָה[2]. וְכֵן[3] הַמִּדְבָּרוֹת וְהַנְּהָרוֹת וְהַנְּחָלִים[4], כֹּל שֶׁבָּהֶן[5] - הֶפְקֵר, וְכָל הַקּוֹדֵם

בֶּהֵן - זָכָה. כְּגוֹן הָעֲשָׂבִים וְהָעֵצִים וְהַפֵּרוֹת שֶׁל אִילָנוֹת שֶׁל יַעַר[6] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן.

2) נדרים מג. ומקומות רבים אחרים בתלמוד. וראה בפרק ב מהלכות נדרים הלכה יד שכתב רבינו: "ומה הוא ההפקר, הוא שיאמר אדם נכסים אלו הפקר לכל, בין במטלטלין בין בקרקעות. וכיצד דין ההפקר, כל הקודם וזכה בו קנהו לעצמו ונעשה שלו". 3) היינו, צורה שנייה של הפקר, דברים שהם מופקרים ועומדים, שאף פעם לא היו שייכים לאיש. וראה בבא קמא יג: 4) מלשון הכתוב (דברים ח, ז) "ארץ נחלי מים". וראה בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה ב ובפרק ט מהלכות רוצח הלכה ב. 5) מה שמוצאים בהם, כמו שמפרש רבינו בסמוך. 6) יער הוא הפקר וכן נראה במכות ז: "יער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם" (מגדל עוז). ומה שכתב רבינו "של יער" - מוסב על כל הנ"ל, היינו על עשבים ועצים ופירות. [ומסתימת לשון רבינו נראה, שהכוונה גם לתלושים וגם למחוברים ולא כרבי שמעון בן אלעזר בתוספתא בבא קמא פרק ח שאמר: "תלושין שבמדבר (בבבלי בבא קמא פא: "תלושין שבהרים") הרי הן של כל השבטים, ומחוברין הרי הן של אותו השבט", שלדעת רבינו דעת יחיד היא ואין חכמים מודים לו. והראב"ד בהשגה שכתב: "דווקא לאותו השבט" כוונתו לפסוק כרבי שמעון בן אלעזר הנ"ל, וראה מגיד משנה ולחם משנה ואבן האזל].

ב. הַצָּד דָּגִים מִן הַיַּמִּים[7] וּמִן הַנְּהָרוֹת, אוֹ שֶׁצָּד עוֹפוֹת אוֹ מִינֵי חַיּוֹת[8] - הוֹאִיל וְאֵין לָהֶם בְּעָלִים, זָכָה. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָצוּד בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ[9]. וְאִם צָד שָׁם - קָנָה[10]. וְאִם הָיוּ הַדָּגִים בְּבֵיבָרִים[11] שֶׁל בְּעָלִים, וְכֵן חַיָּה וָעוֹף שֶׁבְּבֵיבָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בֵּיבָר גָּדוֹל וְהוּא מְחֻסַּר צִידָה - הֲרֵי זֶה שֶׁל בַּעַל הַבֵּיבָרִים[12], וְהַצָּד מִשָּׁם - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן[13].

7) כלומר, הימים הגדולים. פרט לימה של טבריא, שיש לו דינים מיוחדים לעניין זה, ראה בפרק ה מהלכות נזקי ממון הלכה ג. 8) במדברות וביערות שהם הפקר, כנ"ל. 9) לפי שאין לו להיכנס לשדה חבירו שלא ברשותו. ורק להציל את נחיל הדבורים שלו, שברח, התירו לו להתהלך בשדה חבירו (בבא קמא קיד.). 10) אם עשה קניין. והמדובר בשדה שאינה משתמרת, ובעל השדה אינו עומד בצד שדהו, ולפיכך לא זכה מטעם קניין חצר, - שאין חצרו של אדם קונה לו אלא אם היא משתמרת, או אם עומד בצידה (בבא מציעא יא.). וראה להלן הלכה ד. 11) [ביבר הוא כלי להחזקת חיות־בר ודגים]. 12) שהרי הם משתמרים בביבר, וחצר המשתמרת קונה לו לאדם אפילו שלא מדעתו (בבא מציעא שם). 13) כלומר, עובר על "לא תגזול" מן התורה, ואפשר להוציאה בדיינים כמו שמפרש הראב"ד בהלכה ג (לחם משנה שם).

ג. אֲבָל[14] הַלּוֹקֵחַ דָּגִים מִתּוֹךְ מְצוּדָתוֹ[15] שֶׁל חֲבֵרוֹ כְּשֶׁהוּא[16] בְּתוֹךְ הַיָּם[17], אוֹ שֶׁלָּקַח חַיָּה מִמְּצוּדָתוֹ[18] כְּשֶׁהִיא פְּרוּסָה בַּמִּדְבָּר - הֲרֵי זוֹ אָסוּר[19] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[20]. וְאִם[21] הָיָה[22] הַמְּצוּדָה כְּלִי[23], וְלָקַח מִתּוֹךְ הַמְּצוּדָה - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן[24].

14) משנה בגיטין נט: וכתנא קמא. 15) מצודה זו היא: חוט ארוך ובו כמה מחטים שעל ידם ניצודים הדגים. 16) בכתב יד תימן: "כשהיא". 17) בניגוד לביברים, שלמעלה. 18) גם מצודה זו היא על ידי חוט ובה מחטים לתפיסת החיות. 19) אבל אין בו משום גזל ממש, שיהא אפשר להוציאו בדיינים, "מפני שעדיין לא הגיעו ליד הזוכה בהן" (לשון רבינו בפרק ו מהלכות גזילה הלכה יב), לפי שאין בית קיבול למצודות אלו, וראה להלן. 20) "מפני דרכי שלום" (משנה שם). 21) גיטין ס: וסא. 22) בכתב יד תימן: "הייתה". 23) שיש לה בית קיבול. 24) ואפשר להוציאו בדיינים (ראב"ד). שכליו של אדם קונים לו (גיטין שם, שבזה אין פלוגתא בין תנא קמא ורבי יוסי).

ד. הַפּוֹרֵס מְצוּדָה[25] בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ וְצָד בָּהּ חַיָּה אוֹ עוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה[26] - קָנָה[27]. וְאִם הָיָה[28] עוֹמֵד בַּעַל הַשָּׂדֶה בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[29] וְאָמַר[30]: זָכְתָה לִי שָׂדִי - קָנָה בַּעַל הַשָּׂדֶה[31], וְאֵין לְבַעַל הַמְּצוּדָה כְּלוּם.

25) מצודה סתם היא חוט ארוך ובה מחט, כמבואר למעלה בהלכה ג, וראה להלן. 26) כמו שכתב למעלה בהלכה ב. 27) מדברי סופרים, משום דרכי שלום, כמו שכתב למעלה בהלכה ג. 28) בבא מציעא יא. 29) המדובר בשדה שאינה משתמרת שהרי במשתמרת אינו צריך לעמוד בצד שדהו (פרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח). 30) לאחר שהחיה והעוף כבר היו ניצודים במצודה. 31) ובטל קניינו של בעל המצודה, ואין כאן משום "דרכי שלום", שלא תיקנו תקנה זו אלא בפורס מצודה בשדה הפקר, אבל לא לפורס בשדה חבירו שלא ברשות, ובייחוד כשבעל השדה עומד וצווח שהוא עצמו רוצה לזכות בזה, ראה מגיד משנה. ולא חילק רבינו בין אם החכה רצה כדרכה לבין אם הייתה רגלה שבורה כמו שחילק בהלכות גזילה (שם הלכה יא) - שהרי כאן המדובר כשכבר היו ניצודים במצודה, ודינם כצבי שבור וכגוזלות שלא פרחו שנקנים לבעל השדה (אף על פי שאינה משתמרת, אם עומד בצד שדהו) וראה בראב"ד ובמגיד משנה, כסף משנה ולחם משנה.

ה. דָּגִים[32] שֶׁקָּפְצוּ לְתוֹךְ הַסְּפִינָה - קָנָה בַּעַל הַסְּפִינָה; שֶׁזּוֹ כְּחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת הִיא[33]. וְאֵינָהּ חָצֵר הַמְּהַלֶּכֶת[34], שֶׁהַמַּיִם הֵן שֶׁמּוֹלִיכִין אוֹתָהּ, וְאֵינָהּ הוֹלֶכֶת מֵחֲמַת עַצְמָהּ[35].

32) בבא מציעא ט: 33) וקונה, כאמור, בלי עמידת בעל החצר בחצרו ובלי אמירתו. 34) שאינה קונה (למעלה פרק ג מהלכות מכירה הלכה יג). 35) כן בגמרא שם.

ו. גֵּר[36] שֶׁמֵּת וְלֹא הוֹלִיד יִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר[37] - אֵין לוֹ יוֹרְשִׁין, אֶלָּא כָּל הַקּוֹדֵם וְהֶחֱזִיק בִּנְכָסָיו -

36) גר שמת ולא הוליד ישראל אחר שנתגייר - אין לו יורשין, אלא כל הקודם והחזיק בנכסיו -

1 **זָכָה. וְאֵין בַּעַל הַמֶּצֶר[38] יָכוֹל לְסַלְקוֹ[39] בְּדָמִים, שֶׁזּוֹ**
2 **כְּמַתָּנָה[40] הִיא[41].**

36) משנה בבבא בתרא מב. וגמרא שם נג. ועוד. 37) היינו, שלא הוליד אחרי שנתגייר, אף על פי שלידתו הייתה בקדושה, אחר שנתגייר, כיוון שהולידו טרם שנתגייר (מגיד משנה). ובלשון השולחן ערוך (רעב סעיף א): "ולא הניח בן, שהורתו ולידתו בקדושה". וראה קידושין יז:־יח. ותוספות שם דיבור המתחיל כאן שהורתו, ובבא בתרא קמט. בעובדא דאיסור גיורא. 38) בעל השדה, הגובל עם שדה הגר. 39) כדין בעל מצרא (פרק י"ב מהלכות שכנים הלכה ה). 40) ובמתנה אין דין בעל מצרא (פרק י"ג שם הלכה א). 41) שכשם שבמתנה, אין בעל המצר יכול לטעון, - כמו שהוא טוען במכר - "קנה לך במקום אחר ואל תיכנס בגבולי", שרק זה רצה לתת לו מתנה ורק במקום זה ולא במקום אחר - אף בהפקר הדבר כן, שהרי אינו יכול למצוא נכסי הפקר במקום אחר, ראה בלחם משנה.

3 **ז. שְׁתֵּי[42] שָׂדוֹת בְּנִכְסֵי הַגֵּר וּמֶצֶר[43] אֶחָד בֵּינֵיהֶן:**
4 **הֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן לִקְנוֹתָהּ - קְנָאָהּ[44]. הֶחֱזִיק בָּהּ**
5 **לִקְנוֹת אוֹתָהּ וְאֶת חֲבֵרְתָּהּ - זוֹ שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ קָנָה,**
6 **אֲבָל חֲבֵרְתָּהּ לֹא קָנָה[45]. הֶחֱזִיק בָּהּ כְּדֵי[46] לִקְנוֹת אֶת**
7 **חֲבֵרְתָּהּ - לֹא קָנָה אַחַת מֵהֶן; חֲבֵרְתָּהּ - מִפְּנֵי שֶׁלֹּא**
8 **הֶחֱזִיק בָּהּ, וְאוֹתָהּ - מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק בָּהּ כְּדֵי**
9 **לִקְנוֹתָהּ. הֶחֱזִיק[47] בָּהּ כְּדֵי לִקְנוֹתָהּ וְלִקְנוֹת אֶת**
10 **חֲבֵרְתָּהּ וְאֶת הַמֶּצֶר שֶׁבֵּינֵיהֶן[48], אוֹ שֶׁהֶחֱזִיק בַּמֶּצֶר**
11 **לִקְנוֹת שְׁתֵּיהֶן[49] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[50]; וְאִם בָּא אֶחָד**
12 **וְהֶחֱזִיק בָּהּ כְּדֵי לִקְנוֹתָהּ - זָכָה הָאַחֲרוֹן[51].**

42) בבא בתרא נג. מימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן. 43) משעול בין שדות (רמ"א סימן רעה, סעיף ד) או נקע וגדר, המהווים גבול בין השדות, וראה פירוש רבינו גרשום שם נה. דיבור המתחיל המצר. 44) כלומר, קנה כולה, כדלהלן הלכה י ששדה המצויינת במצריה (=בגבולות סביב לה), כיוון שהכיש מכוש אחד קנה כולה. 45) אבל במכר, אם החזיק בשדה אחד קנה שדות הרבה, ואף הנמצאים במדינות רחוקות (קידושין כז. ולמעלה פרק א מהלכות מכירה הלכה יט), משום שמתן הדמים מצרף את כל השדות לחטיבה אחת (הגהות מיימוני ורשב"ם שם), ויש שכתבו דמתנה הרי היא כמכר בעניין זה מפני שדעת אחרת מקנה אותו (מגיד משנה, ועיין משנה למלך). 46) "שאין אדם קונה שלא מדעתו" (רשב"ם שם, דיבור המתחיל אף אותה לא קנה). 47) בעייה בגמרא (שם). 48) והבעייה היא אם קנה אף את השדה השניה, כיוון שנתכוון לקנות גם את המצר, או אולי לא קנה גם את המצר (רשב"ם שם, דיבור המתחיל או דלמא). 49) אף זו בעייה שם, שמא קנה שתיהן, מאחר שהמצר הוא ה"אפסר" (=החבל) של השדות. 50) כי הבעייה לא נפתרה. 51) שחזקתו ברורה, ואין חזקת הראשון המפוקפקת יכולה לעמוד נגדה (מגיד משנה).

13 **ח. וְכֵן[52] שְׁנֵי בָּתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה[53], שֶׁהֶחֱזִיק בְּאֶחָד**
14 **מֵהֶן[54] לִקְנוֹתוֹ וְלִקְנוֹת אֶת הַשֵּׁנִי - לֹא קָנָה אֶלָּא זֶה**
15 **שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ בִּלְבַד. הֶחֱזִיק בְּאֶחָד מֵהֶן כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת**
16 **הַשֵּׁנִי - אַף זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ לֹא קָנָה.**

52) בבא בתרא שם, מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוה. 53) אחד פנימי ואחד חיצוני, שמן הפנימי עוברים אל החיצוני. 54) בין בפנימי, בין בחיצוני, כן הוא לפי גירסת הרי"ף. בניגוד לגירסת רשב"ם, שלפיה, אם החזיק בפנימי קנה אף החיצון שמשועבד לפנימי.

17 **ט. הַמַּחֲזִיק[55] בִּשְׁטָר[56] מִנִּכְסֵי הַגֵּר כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת**
18 **הַקַּרְקַע הַכְּתוּבָה בְּאוֹתוֹ שְׁטָר - לֹא קָנָה[57] אֶלָּא**
19 **הַשְּׁטָר בִּלְבַד, לָצֹר[58] עַל פִּי צְלוֹחִיתוֹ[59] וְכַיּוֹצֵא[60] בָּזֶה.**

55) בבא קמא מט: 56) שטר קניין, או שטר מתנה של הגר, ולא שטר חוב כפירוש רש"י שם. 57) שהרי לא עשה בה קניין, כן הובא בגמרא שם: "המחזיק בשטרותיו של גר וכו' אדעתא דארעא הוא דמחזיק [בשטר] ובארעא הא לא אחזיק" - הרי שפשוט הדבר שלא קנה הקרקע בהגבהת השטר. 58) שימוש אפשרי של הנייר. 59) בגמרא שם הסתפקו באופן שהחזיק בשטר בסתם, אם כוונתו לקרקע ולא קנה השטר או שנתכוון גם לשטר, ולא נפשטה הבעייא. ואילו באופן שנתכוון בוודאי לקנות הקרקע, לא הסתפקו כלל, שוודאי לא קנה השטר. ואם כן דברי רבינו תמוהים משני צדדים, שהוא כתב שהמחזיק כדי לקנות את הקרקע, קנה השטר. אבל יש אומרים שסוגיא זו אינה סוברת שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו (בבא מציעא יא.) - אבל לפי מה שאנו פוסקים להלכה, שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה ח), אין ספק שאפילו אם לא נתכוון כלל לקנות השטר - קנה השטר (ש"ך סימן ערה סעיף קטן ג, ועיין תוספות בבא בתרא נד. דיבור המתחיל אדעתא). 60) שימושים דומים של הנייר.

20 **י. שָׂדֶה[61] הַמְצֻיֶּנֶת[62] בִּמְצָרֶיהָ - כֵּיוָן שֶׁהִכִּישׁ[63] בָּהּ**
21 **מַכּוּשׁ אֶחָד[64] - קָנָה אֶת כֻּלָּהּ; וְאִם[65] אֵינָהּ מְצֻיֶּנֶת**
22 **בִּמְצָרֶיהָ - קוֹנֶה מְמֻנָּה בְּאוֹתוֹ מַכּוּשׁ[66] כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ**
23 **הַצֶּמֶד[67] בִּשְׁעַת חֲרִישָׁה וְיַחֲזֹר[68]. הַמֶּצֶר[69] וְהֶחָצָב[70]**
24 **שֶׁמִּתַּחֲמִין בּוֹ תְּחוּמִין[71] מַפְסִיקִין בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וְכָל**
25 **הַמַּחֲזִיק בַּשָּׂדֶה - לֹא קָנָה אֶלָּא עַד הַמֶּצֶר אוֹ עַד**
26 **הֶחָצָב.**

61) בבא בתרא נד. כרב נגד שמואל מפני שרב נחמן עשה מעשה כמותו (מגיד משנה). 62) שגבולותיה בולטים וגלויים (רבינו גרשום שם דיבור המתחיל המסויימת). והמדובר בנכסי הגר, שאילו במכירה ונתן דמים קונה במכוש אחד כמה שדות (פרק א מהלכות מכירה הלכה יט וראה למעלה הלכה ז). 63) היכה, חפר. 64) חפירה אחת. 65) גמרא שם. 66) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "אינה מסויימת במיצריה, עד כמה? אמר רב פפא כדאזיל תיירא דתורי והדר", כלומר, עד כמה הוא קונה במכוש אחד. ורשב"ם מפרש אחרת, ועיין תוספות שם. 67) שני שוורים החורשים יחד. 68) שהצמד עושה תלם אחד באורך מסויים של השדה, - לא כל האורך - וחוזר.

1 **יא. כָּל הַמַּפְסִיק לְפֵאָה[72] - מַפְסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר[73].**
2 **כֵּיצַד? הָיָה שָׁם נַחַל אוֹ אַמַּת הַמַּיִם וְכַיּוֹצֵא בָהּ[74] -**
3 **לֹא קָנָה אֶלָּא עַד הַנַּחַל אוֹ עַד הָאַמָּה. וְכָל הַמַּפְסִיק**
4 **בִּרְשׁוּת שַׁבָּת[75] - מַפְסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר[76], כְּגוֹן שֶׁהָיָה**
5 **בֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת רְשׁוּת הַיָּחִיד[77] אוֹ כַּרְמְלִית[78], אֲפִלּוּ**
6 **הָיָה בֵּינֵיהֶם רְשׁוּת[79] שֶׁחוֹלֶקֶת לְגִטִּין[80].**

72) היינו, שהפסקה זו מהווה גבול בין השדות, וצריך לתת פאה לכל שדה לחוד, שאין מניחין את הפאה משדה על חברתה, ראה בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה א. 73) אין דבר זה מפורש בתלמוד, אבל למדו רבינו בקל וחומר מפאה, שכן אמרו בבבא בתרא נה. "המצר והחצב מפסיקין בנכסי הגר, אבל לעניין פאה וטומאה לא" - ואם כן דברים המפסיקים בפאה בוודאי מפסיקים בנכסי הגר (מגיד משנה). 74) שמפסיקים לפאה, פאה פרק ב משנה א, ורבינו שם הלכה ב. 75) לעניין הוציא חצי שיעור לרשות אחת וחצי שיעור לרשות אחרת ויש הפסק ביניהן, שאין חצאי השיעור מצטרפים (פרק י"ח מהלכות שבת הלכה כד). 76) אף זה אינו מפורש וגם זה נלמד בקל וחומר משבת שכן אמרו שם נה: "אבל לשבת לא", כלומר המצר והחצב שהם מפסיקים בנכסי הגר, אינם מפסיקים לשבת, ואם כן דברים המפסיקים לשבת, בוודאי שהם מפסיקים לפאה (מגיד משנה). 77) הלכות שבת שם. 78) כלומר, אפילו כרמלית שאינה מפסקת ברשויות שבת (הלכות שבת שם) - מפסקת כאן, שהרי גם החצב שאינו אלא "מקום פטור" (רשב"ם בבא בתרא נו. דיבור המתחיל רבא אמר) חוצץ כאן (למעלה הלכה י), וכל שכן שהכרמלית מפסיקה, שהרי הכרמלית חשובה יותר כרשות בפני עצמה מאשר מקום פטור (ראה בפרק י"ד מהלכות שבת הלכה יא), ועיין לחם משנה. 79) היינו, אפילו מקום פטור, עיין ברשב"ם שם. וראה להלן. 80) היינו, שאם השאיל הבעל מקום בחצירו לאשתו, על מנת לזרוק שמה הגט, וזרק ונפל בעמוד העומד על יד המקום המושאל, נחשב עמוד זה כרשות אחרת, ואינו כלול במקום המושאל, ואם השאיל לה מקום אחד, לא השאיל לה שני מקומות. וכמה דברים חולקים שם רשות בעניין גיטין: א. מקום שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות. ב. מקום שגבוה עשרה טפחים אף על פי שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות. ג. מקום שיש לו שם לווי אף על פי שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות ואינו גבוה עשרה טפחים (פרק ה מהלכות גירושין הלכה ט). הרי שגם מקום פטור חולק רשות לעניין גיטין, והוא הדין לנכסי הגר. ורא"ה לזה ממה שאמר רבא (בבא בתרא נו.): "רשות שבת כרשות גיטין", הרי שהשווה שניהם, ואם רצו לומר שלעניין נכסי הגר המצר והחצב מפסיקין ולעניין שבת אינם מפסיקין (שם נו:), הוא הדין שבנכסי הגר יותר מפסיק מלעניין גיטין.

7 **יב. כָּל דָּבָר[81] הַמַּפְסִיק לְטֻמְאָה - מַפְסִיק בְּנִכְסֵי**
8 **הַגֵּר[82]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּכְנַס אָדָם לְבִקְעָה זוֹ, וְטֻמְאָה**
9 **בַּבִּקְעָה בְּצִדָּהּ אַחֶרֶת[83], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם הִגִּיעַ לִמְקוֹם**
10 **הַטֻּמְאָה[84] אִם לָאו - כָּל מָקוֹם שֶׁמַּחֲזִיקִין אוֹתוֹ**
11 **לְטֻמְאָה, הֲרֵי הוּא כְּמָקוֹם אַחֵר מֵחֶלֶק בִּפְנֵי עַצְמוֹ.**

81) משנה טהרות פרק ו משנה ה ומובאה בבבא בתרא נו: 82) שהרי (שם נו.) רצו לומר שהמצר והחצב שמפסיקין בנכסי הגר אינם מפסיקין לעניין טומאה, ואם כן אלו שמפסיקין לעניין טומאה כל שכן שמפסיקין בנכסי הגר. 83) כלומר, בבקעה אחרת, שאף על פי שהנכנס לבקעה שיש בה כמה שדות וטומאה באחת מהן ואינו יודע לאיזה שדה נכנס, הרי הוא טמא וכדעת חכמים ולא כרבי אליעזר בבבא בתרא שם (פרק כ מהלכות אבות הטומאה הלכה ט) - כאן שהוא מסופק אם נכנס לבקעה זו, גם לחכמים דרבי אליעזר, הוא טהור (לחם משנה). 84) כלומר, אותה הבקעה שבה נמצאת אותה השדה הטמאה..

12 **יג. בִּקְעָה[85] גְּדוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׂדוֹת רַבּוֹת, וְכֻלָּן שֶׁל**
13 **גֵּר אֶחָד, וְלֹא הָיָה בֵּינֵיהֶן[86] לֹא מֶצֶר וְלֹא חָצָב וְלֹא**
14 **דָּבָר מִדְּבָרִים הַמַּפְסִיקִין, וּבָא אֶחָד וְהֶחֱזִיק בְּמִקְצָת**
15 **הַבִּקְעָה לִקְנוֹת אֶת כֻּלָּהּ - כֹּל הַנִּקְרָא עַל שֵׁם אוֹתוֹ**
16 **הַגֵּר קוֹנֶה אוֹתוֹ.**

85) בבא בתרא נו. מימרא של רבי מרינוס. 86) [ביניהם, כלומר, בין השדות לא היה מצר ולא שום דבר המפסיק, אבל מסביב הייתה כל הבקעה מסויימת במצריה, שאם לא כן לא קנה אלא "כדי שילך הצמד בשעת חרישה ויחזור" (למעלה הלכה י). ועיין מגיד משנה מה שהאריך בדברי רבינו, ולפי הנ"ל הכל מבורר].

17 **יד. עַכּוּ"ם שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין לְיִשְׂרָאֵל, אוֹ קָנָה**
18 **מִטַּלְטְלִין מִיִּשְׂרָאֵל - קוֹנֶה בִּמְשִׁיכָה[87] וּמַקְנֶה**
19 **בִּמְשִׁיכָה אוֹ בְּדָמִים[88]. אֲבָל הַקַּרְקַע - אֵינוֹ קוֹנֶה**
20 **אוֹתוֹ מִיִּשְׂרָאֵל אֶלָּא בִּשְׁטָר[89], וְאֵינוֹ מַקְנֶה אוֹתוֹ**
21 **לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא בִּשְׁטָר[90]; שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ[91] סוֹמֶכֶת אֶלָּא**
22 **עַל הַשְּׁטָר[92]. לְפִיכָךְ[93], יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּקַח שָׂדֶה מִן**
23 **הָעַכּוּ"ם וְנָתַן הַדָּמִים[94], וְקִדֵּם[95] שֶׁיַּחֲזִיק בָּהּ בָּא**
24 **יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְהֶחֱזִיק בָּהּ בַּדֶּרֶךְ שֶׁמַּחֲזִיקִין בְּנִכְסֵי**
25 **הַגֵּר[96] - זָכָה אַחֲרוֹן, וְנוֹתֵן לָרִאשׁוֹן אֶת הַדָּמִים[97].**
26 **מִפְּנֵי שֶׁהָעַכּוּ"ם מֵעֵת שֶׁלָּקַח הַדָּמִים סִלֵּק רְשׁוּתוֹ,**
27 **וְיִשְׂרָאֵל לֹא קָנָה עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַשְּׁטָר לְיָדוֹ, וְנִמְצְאוּ**
28 **נְכָסִים אֵלּוּ בְּנִכְסֵי מִדְבָּר[98], שֶׁכָּל הַמַּחֲזִיק בָּהֶן - זָכָה.**

87) כאמימר ולא כרב אשי, עבודה־זרה עא. 88) כלומר, קונה ומקנה במשיכה וקונה ומקנה בדמים (מגיד משנה וכסף משנה), כמו שנראה בעבודה־זרה שם. בניגוד למה שנאמר בבכורות יג. שאין הגוי קונה אלא או בדמים או במשיכה. ועיין תוספות עבודה־זרה שם דיבור המתחיל

שקילו ומגיד משנה וכסף משנה. 89) עם נתינת הכסף (למעלה פרק א מהלכות מכירה הלכה יז). מקור הדברים בבבא בתרא לה: מימרא של רב יהודה בשם רב: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר" ומפרשה רבינו לעניין חזקת קניין ולא לעניין חזקת שלוש שנים, ועיין רשב"ם שם. וטעם הדבר: שאם יקנה בחזקה יבוא להחזיק באלימות (מגיד משנה שם). 90) שם במימרא של רב: "ישראל הבא מחמת גוי הרי הוא כגוי - אין לו חזקה אלא בשטר" ופירשה כנ"ל בחזקת קניין. וישראל הבא מחמת גוי היינו הקונה מן הגוי (כסף משנה שם). ועוד שם נד: מימרא של שמואל. 91) של הישראל הקונה מן הגוי (משנה למלך, וראה מגיד משנה וכסף משנה שם). 92) שמא יחזור וייקחנו הגוי ממנו באלימות. והיינו, אפילו במקום שאין כותבין את השטר, שהרי במקום שכותבים, אף ישראל מישראל אינו קונה אלא בשטר (למעלה פרק א שם הלכה ד - לחם משנה). 93) שם נד: מימרא של רב יהודה בשם שמואל, וכן שם עובדא, שרב נחמן עשה בה כשמואל. 94) שנסתלק הגוי מן הקרקע (כדלהלן בדברי רבינו), שהרי אצלו נגמר הקניין על ידי קבלת הכסף, אלא שהישראל אינו קונה בזה מאחר שלא סמכה דעתו על הגוי בלי שטר (גמרא שם). 95) אבל קדם הראשון והחזיק בה - קנה הוא מן ההפקר, שהחזקה שלו אינה גרועה מזו של השני, ויש חולקים על רבינו בזה (מגיד משנה). 96) מפני שחזקה בנכסי הגר שונה מזו הרגילה, כמו שיבואר להלן בפרק ב הלכה א-ב. 97) כן כתב רב האי בספר המקח והממכר שער יד. לפי שקרקע זה כמשכון ביד הלוקח הראשון, על מעותיו שנתן לגוי, והרי זה דומה למשכון הגר ביד ישראל ובא ישראל אחר והחזיק בו, שלוקח ממנו הראשון כנגד מעותיו, כמו שכתב רבינו להלן פרק ב הלכה טו (רא"ש בבבא בתרא פרק ג סימן סה). 98) כלומר, הפקר. ראה למעלה הלכה א.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִשְׁפָּט יָדוּעַ לַמֶּלֶךְ; אֲבָל[99] אִם דִּין אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ וּמִשְׁפָּטוֹ שֶׁלֹּא יִזְכֶּה בַּקַּרְקַע אֶלָּא מִי שֶׁכּוֹתֵב בִּשְׁטָר אוֹ הַנּוֹתֵן דָּמִים וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - עוֹשִׂין כְּפִי מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ; שֶׁכָּל[100] דִּינֵי הַמֶּלֶךְ בְּמָמוֹן[101] עַל פִּיהֶן דָּנִין.

99) בבא בתרא שם. 100) בהתאם לכלל הידוע של שמואל: "דינא דמלכותא דינא" בבא בתרא שם, ועוד. 101) דווקא בממון, אבל לא באיסורים, וכן הוא במשנה גיטין י: שכל השטרות של גויים כשרים משום "דינא דמלכותא דינא", חוץ מגיטי נשים.

יום רביעי י' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבאר בו אי זו חזקה קונה בנכסי ההפקר ומהות החזקה, וכל הנמשך אחר זה.

א. נִכְסֵי גֵר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים[2], וְנִכְסֵי הַהֶפְקֵר, וְשָׂדֶה שֶׁמְּכָרָהּ הָעַכּוּ"ם לְיִשְׂרָאֵל וַעֲדַיִן לֹא הֶחֱזִיק בָּהּ[3] - כֻּלָּם דִּינָם שָׁוֶה[4]: כָּל הַמַּחֲזִיק בָּהֶם בְּדֶרֶךְ מִדַּרְכֵי הַחֲזָקָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְכִירָה[5] - קָנָה[6], חוּץ מֵאֲכִילַת הַפֵּרוֹת[7].

2) ראה למעלה פרק א הלכה ו. 3) שם הלכה יד. 4) לפי שכולם הפקר. 5) פ"א הלכה ח. 6) משנה בבא־בתרא מב. 7) בבא־בתרא נז. ונד. שאינו קונה אלא כשעושה דבר לטובת השדה, כדלהלן.

ב. כֵּיצַד? הַלּוֹקֵחַ קַרְקַע מֵחֲבֵרוֹ, וְהֶחֱזִיק בָּהּ בַּאֲכִילַת פֵּרוֹתֶיהָ - קָנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[8]; אֲבָל בְּנִכְסֵי הֶפְקֵר אוֹ נִכְסֵי הַגֵּר, אֲפִלּוּ אָכַל פֵּרוֹת הָאִילָן כַּמָּה שָׁנִים - לֹא קָנָה גּוּף הָאִילָן וְלֹא גּוּף הַקַּרְקַע, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה בְּגּוּף הָאָרֶץ אוֹ יַעֲבֹד עֲבוֹדָה בָּאִילָן. וּמַעֲשֶׂה[9] בְּאִשָּׁה אַחַת, שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת דֶּקֶל[10] שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וּבָא אֶחָד וְהֶחֱזִיק בָּאִילָן בַּעֲבוֹדָה שֶׁעָבַד בְּגוּף הָאִילָן[11]; וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: זֶה הָאַחֲרוֹן קָנָה.

8) בפ"א מהלכות מכירה הלכה טו־טז. והראב"ד חולק על דברי רבינו, כאן ושם. 9) שם נד. 10) של הפקר. 11) בגמרא שם: "רפיק תותיה פורתא (= חרש תחתיו מעט)".

ג. יֵשׁ[12] דְּבָרִים רַבִּים, שֶׁאִם הֶחֱזִיק בָּהֶן הַלּוֹקֵחַ[13] - לֹא קָנָה עֲדַיִן, וְאִם הֶחֱזִיק בְּאֶחָד מֵהֶן בְּנִכְסֵי הַגֵּר אוֹ בְּנִכְסֵי הֶפְקֵר - קָנָה. כֵּיצַד? הַמּוֹצֵא[14] פַּלְטֵרִים[15] גְּדוֹלִים[16] בְּנוּיִין בְּנִכְסֵי הַגֵּר אוֹ בְּנִכְסֵי הֶפְקֵר, וְסִיֵּד[17] בָּהֶן סִיּוּד אֶחָד אוֹ כִּיֵּר[18] בָּהֶן כִּיּוּר אֶחָד, כְּגוֹן אַמָּה אוֹ יוֹתֵר[19] כְּנֶגֶד[20] הַפֶּתַח - קָנָה.

12) שם נז. ושם מנו את ההבדלים, שבין נכסי הגר לבין נכסי חבירו. 13) לא כתב רבינו "הלוקח מחבירו" (כמו שכתב למעלה בתחילת הלכה ב) לפי שכאן לא מדובר בחזקת קנין אלא בחזקת שלש שנים, שבזה אינו קונה אם נרה או היטיבה בדברים אחרים, אלא־אם־כן אכל פירותיה, כמפורש בפי"ב מהלכות טוען ונטען הלכה ט. כן פירש רבינו יהושע הנגיד, נכדו של רבינו (הובא בכסף־משנה), ואילו בלוקח שדה מחבירו - קנה בכל פעולה שעושה לטובת השדה אע"פ שלא אכל פירותיה, וכן מפורש בפ"א מהלכות מכירה הלכה יב, שאם חיבר המים לשדה כיון שהועיל לה קנה, ואם כן פשוט שהוא־הדין לנרה וכיוצא בה. וראה להלן הערה כה. 14) שם נג: 15) ארמונות. 16) כן הוא בגמרא שם (והרשב"ם מוחק גירסא זו) - וכוונתו להדגיש, כנראה, שאף בארמונות גדולים קונים בציור קטן. 17) טח. 18) צייר, והיינו, ציורים פעוטים כגון פרחים וצעצועים, בניגוד לצורה (להלן הלכה ד) שהיא צורה של בעל־חי. 19) וברורה שיטת רבינו, שאף ביותר מאמה צריך שיהיה נגד הפתח (שלא כדעת רשב"ם). ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה. 20) בכותל מול הכניסה, ששם נראה יותר ויש לו חשיבות מיוחדת.

ד. הַצָּר[21] צוּרָה[22] בְּנִכְסֵי הַגֵּר - קָנָה. וְהַמַּצִּיעַ[23] מַצָּעוֹת[24] בְּנִכְסֵי הַגֵּר - קָנָה[25]. הַנָּר[26] אֶת הַשָּׂדֶה

בְּנִכְסֵי הַגֵּר - קָנָה[27]. הַמְפַצֵּל[28] זְמוֹרוֹת הַגֶּפֶן אוֹ שָׁרִיגֵי[29] אִילָנוֹת וְכַפּוֹת תְּמָרִים בְּנִכְסֵי הַגֵּר: אִם דַּעְתּוֹ[30] לַעֲבֹד[31] הָאִילָן - קָנָה[32]; וְאִם דַּעְתּוֹ לְהַאֲכִיל הָעֵצִים לִבְהֵמָה - לֹא קָנָה[33].

21) מימרא של רב, שם נד. 22) של חיה ושל עוף (רשב"ם). וכיון שהיא חשובה ביותר, אין צריך שיעור אמה כמו בכיור, שלמעלה הלכה ג (רשב"ם). ודרך אגב למדנו מכאן, שאין איסור בעשיית צורות של חיה ושל עוף (הגהות מיימוניות אות ב). 23) שם נג: מימרא של רב ששת, המסתמך על ברייתא אחת. 24) מחצלאות לשכיבה. 25) כיון שייפה הקרקע בהצעתו (מגיד־משנה בשם ר"י מיגש). ויש מפרשים שאע"פ שלא ייפה הקרקע, קנה. ואינו דומה לאכילת פירות, כיון שנהנה מגוף הקרקע. ומקור הדברים מהפסוק "ושבו בעריכם אשר תפשתם" (ירמיה מ, י) - במה תפשתם בישיבה (רשב"ם, וכן הוא בקיצור במגיד־משנה). [אבל בדברי רבינו אי־אפשר לפרש כן, שבאופן זה קונה גם בלוקח מחבירו. וקל־וחומר הוא: אם אכילת פירות קונה - זה שנהנה מגוף הקרקע, בוודאי שקונה. וכן כתב רבינו בפ"א מהלכות מכירה הט"ו שאם שטח בה פירות או העמיד בה בהמה - קנה]. 26) חרש, שם נז. 27) לכאורה נראה מכאן שבמכר לא קנה בניר. ובפ"א מהלכות מכירה הלכה טז כתב רבינו: המוכר שדה לחבירו ונכנס בה הלוקח וזרעה או נרה - הרי זה קנה". ואע"פ שבדפוס רומי וכ"י אברבנאל חסרה כאן בבא זו (של "הנר את השדה בנכסי הגר - קנה") - ברור שנשמטה בדילוג. וחוץ מזה, בלי בבא זו ישנה סתירה בדברי רבינו, שכאן נראה בדבריו שבלוקח שדה מחבירו אינו קונה אלא באכילת פירות, ולא בפעולה שעשה לטובת השדה, ולפיכך הדגיש בסייד וצר צורה וכו' שדווקא בנכסי הגר קונה, ואילו בפ"א מהלכות מכירה כתב רבינו שנרה וזרעה (הלכה טז) ופתח לה מים (הלכה יב) - קונה. ולפירושו של רבינו יהושע הנגיד (למעלה הערה יא) שכוונת רבינו כאן להוציא חזקת שלש שנים ולא חזקת קנין - הכל ברור ופשוט. 28) חותך, שם נד. מימרא של שמואל. 29) ענפי. 30) שהוא מגלה אותה ע"י מעשיו, כלהלן בהלכה הבאה. 31) שמתכוון לעשות תיקון באילן, על־ידי חיתוך הענפים המיותרים. 32) שתיקון באילן הוא מדרכי החזקה. 33) שזו היא אכילת פירות, שאינה קונה בנר. ואף־על־פי שממילא נתקן האילן, כיון שאינו מכוון לתקן, אינו קונה (הגהות מיימוניות).

ה. כֵּיצַד?[34] הָיָה[35] כּוֹרֵת מִכָּאן וּמִכָּאן[36] - הֲרֵי חֶזְקָתוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַעֲבוֹדַת הָאִילָן; הָיָה כּוֹרֵת מֵרוּחַ אַחַת - אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לָעֵצִים. וְכֵן[37] הַמְלַקֵּט עֵצִים וַעֲשָׂבִים וַאֲבָנִים מִן הַשָּׂדֶה: אִם דַּעְתּוֹ לְתַקֵּן הָאָרֶץ[38] - קָנָה[39]; וְאִם לָעֵצִים[40] - לֹא קָנָה[41].

34) כלומר, איך אנו יודעים אם דעתו לאילן או להאכיל העצים לבהמה. 35) שם נד. 36) כלומר, מכל צדי האילן. 37) שם, מימרא שניה של שמואל. 38) לנקותה ולהכשירה לחרישה. 39) שזה תיקון בגוף הקרקע. 40) להכין לו עצים או עשבים או אבנים, לתשמישו. 41) שזו היא אכילת פירות.

ו. כֵּיצַד? לִקֵּט[42] הַגַּס[43] וְהַדַּק[44] - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְתַקֵּן אֶת הָאָרֶץ; לִקֵּט הַגַּס וְלֹא הַדַּק - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁנִּתְכַּוֵּן לָעֵצִים[45]. וְכֵן הַמַּשְׁוֶה[46] פְּנֵי הָאָרֶץ: אִם דַּעְתּוֹ לְתַקֵּן הָאָרֶץ - קָנָה; וְאִם דַּעְתּוֹ לְהַשְׁווֹת מָקוֹם שֶׁיַּעֲמִיד[47] בּוֹ גֹּרֶן[48] - לֹא קָנָה[49].

42) שם. 43) עצים גדולים. 44) עצים קטנים. 45) שרק הגדולים ראויים לשימוש. 46) שם. 47) שזו היא הנאת שימוש, ולא תיקון, הואיל והקרקע עומדת לחרישה. 48) לדוש שם תבואה. 49) לדעת רשב"ם שם אין זה אלא בגורן שאינו קבוע, שכיון שאחרי הדישה יחרוש מקומו, אין זה תיקון לשדה. אבל אם עשהו גורן קבוע - קנה, שזהו תיקון לשדה.

ז. כֵּיצַד? הָיָה[50] לוֹקֵחַ עָפָר מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ וְנוֹתְנוֹ לְמָקוֹם הַנָּמוּךְ - הֲרֵי זֶה מְתַקֵּן הָאָרֶץ; רְאִינוּהוּ שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל זֶה, אֶלָּא מַשְׁלִיךְ הֶעָפָר וְהַצְּרוֹרוֹת בְּכָל מָקוֹם בְּלֹא הַקְפָּדָה - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהַשְׁווֹת מָקוֹם לְדִישׁ. וְכֵן הַפּוֹתֵחַ[51] מַיִם לְתוֹךְ הָאָרֶץ: אִם לְתַקֵּן הָאָרֶץ - קָנָה; וְאִם לָצוּד[52] הַדָּגִים לֹא קָנָה.

50) שם. 51) שם. 52) אף זו הנאת שימוש.

ח. כֵּיצַד? עָשָׂה מָקוֹם שֶׁיִּכָּנְסוּ בּוֹ הַמַּיִם בִּלְבַד[53] - הֲרֵי זֶה מִתְכַּוֵּן לְתַקֵּן[54] הָאָרֶץ; עָשָׂה שְׁנֵי פְּתָחִים, אֶחָד לְהַכְנִיס וְאֶחָד לְהוֹצִיא - הֲרֵי זֶה מִתְכַּוֵּן לָצוּד דָּגִים.

53) בלי שער יציאה. 54) שיתעכבו המים במקום וישקו את השדה.

ט. הַבּוֹנֶה[55] פַּלְטֵרִין גְּדוֹלִים בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וּבָא אַחֵר וְהֶעֱמִיד לָהֶם דְּלָתוֹת[56] - קָנָה הָאַחֲרוֹן[57]; שֶׁהָרִאשׁוֹן לֹא עָשָׂה בְּגוּף הָאָרֶץ כְּלוּם[58], וַהֲרֵי[59] הוּא כְּמִי שֶׁעָשָׂה גַּל אֲבָנִים עַל הָאָרֶץ שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹעִיל בְּגֶדֶר[60] זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָחָב בְּיוֹתֵר וּמְפֻלָּשׁ, וְאֵין צוּרַת אוֹתוֹ הַבִּנְיָן מוֹעֶלֶת[61] לוֹ עַד שֶׁיַּעֲמִיד דְּלָתוֹת.

55) שם נג: מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוה. 56) יש מפרשים, שהעמיד הדלתות ונעלן, שאם לא נעל, גם הוא לא עשה כלום, כמו הראשון, ואע"פ שבמכירה קונה בנעילת דלת לחוד (פ"א מהלכות מכירה הלכה י, ועיין שם בכסף־משנה) - בגר שאין דעת אחרת מקנה צריכים גם העמדה (לחם־משנה). ויש מפרשים, שגם בלא נעל - קנה, שכיון שעל־ידי העמדת הדלתות ישנה אפשרות לנעול, הרי זו עשייה גמורה וקנה, ראה בהגהות מיימוניות. 57) נראה מדברי ר"י בן מיגש, שגם מה שבנה הראשון הוא הפקר וזכה בו השני (מגיד־משנה). 58) כיוון בזה לדברי רבו

ר"י בן מיגש, שכתב: "שלא חפר הראשון יסודות, שחפירות הקרקע ליסודות - כנר את השדה, שמתקנה לזריעה ואע"פ שלא זרעה - קנה" (ועיין מגיד־משנה וכסף־משנה בשם הר"ן). 59) שם. 60) כלומר, אין לומר שבנין זה יהווה תיקון מבחינת היותו גדר. 61) כלומר, אין עדיין כל תועלת בבנין שהוא בלי דלתות, שאי־אפשר עדיין להנות ממנו ולגור בו כמו שהוא. ומכאן שאם יש תועלת, כגון שעשה מקום לזבל או לדיר בהמות - קנה (מגיד־משנה וכסף־משנה).

י. הַמַּפִּיץ[62] הַזֶּרַע[63] לְתוֹךְ הַתְּלָמִים[64] - לֹא קָנָה; שֶׁבְּעֵת שֶׁהִשְׁלִיךְ הַזֶּרַע לֹא הִשְׁבִּיחַ כְּלוּם[65], וּבְעֵת שֶׁצָּמַח וְהִשְׁבִּיחַ - שֶׁכַּח הַבָּא מֵאֵלָיו הוּא, וְאֵינוֹ קוֹנֶה.

62) שם נג: נד. מימרא של רב יהודה. 63) אמנם בגמרא שם הוזכר זרע מסויים - "לפת". 64) חריצים, שהיו כבר לפניו. והוא לא כיסה את הזרע (רשב"ם שם). 65) אחרי שלא כיסה את הזרע.

יא. הָיְתָה[66] מְחִיצָה בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וּבָא זֶה וְעָשָׂה מְחִיצָה אַחֶרֶת עַל גַּבָּהּ - לֹא קָנָה[67], וַאֲפִלּוּ[68] נִבְלְעָה מְחִיצָה הַתַּחְתּוֹנָה וַהֲרֵי הָעֶלְיוֹנָה קַיֶּמֶת; שֶׁבְּעֵת שֶׁבָּנָה לֹא הוֹעִיל, וּבְעֵת שֶׁהוֹעִיל - מֵאֵלָיו בָּא הַמַּעֲשֶׂה.

66) עירובין כה. מימרא של רב חסדא. 67) לפי שהיא מיותרת ואין בה כל תועלת. 68) בגמרא שם הוסקה הלכה זו מתוך השוואה למימרא המשמשת מקור להלכה הקודמת.

יב. הַמַּחֲזִיק[69] בְּנִכְסֵי הַגֵּר וּבְהֶפְקֵר וְהוּא אֵין דַּעְתּוֹ לִקְנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁבָּנָה וְגָדַר - לֹא קָנָה[70].

69) נלמד מן ההלכה הבאה, וראה שם ציון המקור. 70) יש אומרים, שכל זה אינו אלא בהפקר או בנכסי הגר, אבל במתנה - קנה, כיון שדעת אחרת מקנה אותו (קצות־החושן סימן רעה, ס"ק ד).

יג. הָעוֹדֵר[71] בְּנִכְסֵי הַגֵּר וּכְסָבוּר[72] שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ - לֹא קָנָה. עָדַר[73] בְּנִכְסֵי גֵּר זֶה וּכְסָבוּר שֶׁל גֵּר אַחֵר - הוֹאִיל וְנִתְכַּוֵּן בְּמַעֲשָׂיו אֵלּוּ לִזְכּוֹת מִן הַהֶפְקֵר, הֲרֵי זֶה קָנָה.

71) החורש. יבמות נב: מימרא של רב יוסף. 72) כגון שהוא שכן, ונכסיו גובלין עם נכסי הגר. 73) שם, מימרא של אביי.

יד. הָיָה[74] מַשְׁכּוֹן[75] יִשְׂרָאֵל בְּיַד הַגֵּר, וּכְשֶׁמֵּת הַגֵּר בָּא יִשְׂרָאֵל וְהֶחֱזִיק בְּמַשְׁכּוֹן זֶה - מוֹצִיאִין[76] אוֹתוֹ מִיָּדוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁמֵּת הַגֵּר בָּטַל שִׁעְבּוּדוֹ[77].

74) בבא־קמא מט: מימרא של רבה. 75) אפילו משכנו שלא בשעת הלואתו (מגיד־משנה, וראה בש"ך סימן רעה, ס"ק ז). 76) שאין בו לגר (= הבעל־חוב) במשכון זה, אלא שעבוד להלוואתו, ומה שאמרו: "בעל־חוב קונה משכון" (בבא־מציעא פב.) - אינו אלא להתחייב באחריות שמירתו (פ"י מהלכות שכירות הלכה א), אבל אינו זוכה בו להיות כשלו, שהרי הלוה יכול תמיד לפדותו בדמים (ראה 'תוספות' שם ד"ה משכונו של ישראל). 77) וזוכה בו הלוה, מיד עם מיתת הגר.

טו. הָיָה[78] מַשְׁכּוֹן הַגֵּר בְּיַד יִשְׂרָאֵל, וּבָא יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְהֶחֱזִיק בּוֹ[79] - לוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ הָרִאשׁוֹן כְּנֶגֶד מְעוֹתָיו[80], וְהָאַחֲרוֹן קָנָה אֶת הַשְּׁאָר.

78) בבא־קמא שם, המשך המימרא של רבה. 79) אם לא הקדימו בעל החוב, כדלהלן הלכה טז. 80) שהשעבוד שחל על נכסי הגר אינו נפקע מנכסיו, אף שמת הגר, ולאו דוקא שיש משכון בידי המלוה, אלא אף אם יש לו על הגר מלוה בשטר או בעדים (מגיד־משנה בהלכה טז).

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[81] בְּשֶׁלֹּא הָיָה הַמַּשְׁכּוֹן בַּחֲצַר הָרִאשׁוֹן; אֲבָל אִם הָיָה בַּחֲצֵרוֹ - חֲצֵרוֹ קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[82], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן מְצִיאָה[83], וְאֵין לָזֶה הָאַחֲרוֹן כְּלוּם.

81) מסקנות הגמרא שם. 82) ואף־על־פי שאינו עומד בצד חצרו. כלל ידוע של רבי יוסי בר חנינא, בבבא־מציעא יא. וכל זה אינו אלא בחצר המשתמרת, אבל אם אינה משתמרת, אינה קונה אלא אם עומד על ידה, וראה לעיל פ"א הלכה ד. 83) פי"ז מהלכות גזילה ואבידה ה"ח.

יז. גֵּר[84] שֶׁמֵּת, וּבִזְבְּזוּ יִשְׂרָאֵל אֶת נְכָסָיו[85], וְהָיוּ בָּהֶן עֲבָדִים גְּדוֹלִים - קָנוּ[86] עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין; אֲבָל הָעֲבָדִים הַקְּטַנִּים - הֲרֵי הֵן כִּבְהֵמָה, וְכָל הַמַּחֲזִיק בָּהֶן[87] - זָכָה בָּהֶם. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[88] דַּרְכֵּי הַחֲזָקָה שֶׁיְּקָנוּ בָהֶם אֶת הָעֲבָדִים.

84) גיטין לט. 85) כלומר, תפסו נכסיו וזכו בהם מן ההפקר, כדין גר שמת ואין לו יורשין שנכסיו הפקר, ראה למעלה הלכה א. 86) שהם קודמים לאחרים, לזכות בעצמם. 87) בקטנים שאין להן יד לזכות בעצמם (וראה 'תוספות' שם ד"ה קטנים). כאבא שאול ולא כחכמים, שכן הכריע רבי יהושע בן לוי (גיטין שם). וראה 'תוספות' קידושין כג. ד"ה ואיכא דאמרי. 88) בפ"ב מהלכות מכירה, הלכה א־ד.

יח. גֵּר[89] שֶׁמֵּת, וּבִזְבְּזוּ יִשְׂרָאֵל אֶת נְכָסָיו, וְשָׁמְעוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא מֵת, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן, אוֹ שֶׁאִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת[90] - כֻּלָּן חַיָּבִין לְהַחֲזִיר. הֶחֱזִירוּ כֻּלָּן, וְאַחַר כָּךְ שָׁמְעוּ שֶׁשְּׁמוּעָה רִאשׁוֹנָה אֱמֶת הָיְתָה וּבָרִאשׁוֹנָה מֵת, אוֹ מֵת בְּנוֹ מִקֹּדֶם[91], אוֹ הִפִּילָה אִשְׁתּוֹ[92], כָּל הַמַּחֲזִיק בַּשְּׁנִיָּה[93] - קָנָה, וּבָרִאשׁוֹנָה[94] - לֹא קָנָה[95].

89) בבא־בתרא קמב. בברייתא. וכתב הגר"א (סימן רעה, ס"ק כט) שרבינו גרס במסקנת הגמרא שם: "איכא בינייהו (בין אביי שאמר שלפיכך לא קנו בחזקה הראשונה, מפני ששם מדובר באופן שנתברר שבזמן החזקה הראשונה היה העובר קיים ויש לו זכות בירושה הבאה מאיליה, לבין רבא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שאף הוא מודה שיש לעובר זכות בירושה (ועיין ב'אבן האזל'), אלא שכאן מדובר אף באופן שנתברר לבסוף שבזמן החזקה הראשונה כבר מת הבן או כבר הפילה, ואעפ"כ לא קנה, מפני שרפוי הדבר בידי המחזיקים ולא נתכוונו לקנות, והא ראיה שמיד ששמעו שיש לו בן החזירו הנכסים) ששמעו בו שמת, ולא מת, ומת" (וכ"ה בתוספות רי"ד - אור שמח). וזהו פירושו: שמעו בו, כלומר בגר עצמו, שמת (ואז החזיקו בנכסיו). ולא מת, כלומר שוב שמעו בו שלא מת והחזירו הנכסים. ומת, כלומר, שוב שמעו ששמועה ראשונה אמת. לאביי, כיון שנתברר שמת לפני החזקה - קנו. ולרבא, לא קנו - כיון שגם כאן היה הדבר רפוי בידם. ופסק רבינו כרבא. 90) שאע"פ שהמזכה לעובר לא קנה (פכ"ב מהלכות מכירה הלכה י), בירושה הבאה מאליה - יש לו לעובר זכות, כאביי שם. ואף רבא לא חלק עליו, אלא שתירץ באופן אחר. ראה למעלה הערה פז. 91) לפני שהחזיקו בראשונה. שאם מת אחר־כך אין כל חידוש של קנו בראשונה, שהרי הנכסים של העובר. ראה למעלה. 92) גם כאן מדובר כשהפילה אשתו מקודם, שאם לא כן, אין שום חידוש בזה כנ"ל. 93) בפעם השניה, אחרי שהראשונים החזירו את הנכסים. 94) אלה שהחזיקו הראשונים בנכסים אלו. 95) שבזה שהחזירו, גילו דעתם שלכתחילה היה הקנין רופף בידם, ולא נתכוונו לקנין של ממש, וזהו הפירוש בדברי רבא: "ורפויי רפיא בידיהם".

יום חמישי י"א תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבאר בו שווי המתנה למכר בעניינן ותנאיהם ומהות המקבלים כגון גוי ועבד ואשה.

א. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ - אֵין הַמְקַבֵּל זוֹכֶה בָּהּ אֶלָּא בְּאֶחָד מִן הַדְּרָכִים שֶׁהַקּוֹנֶה זוֹכֶה בָּהֶן בְּמִקָּחוֹ[2]: אִם מְטַלְטְלִין רוֹצֶה לִתֵּן לוֹ - עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ, אוֹ שֶׁיִּמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ[3], אוֹ יִקְנֶה בְּאֶחָד מִשְּׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין נִקְנִין בָּהֶן[4]; וְאִם קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים נָתַן לוֹ - עַד שֶׁיַּחֲזִיק כְּדַרְכָּן שֶׁמַּחֲזִיק הַלּוֹקֵחַ[5], אוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ שְׁטַר מַתָּנָה לְיָדוֹ[6]. אֲבָל בְּדְבָרִים לֹא זָכָה הַמְקַבֵּל, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן עֲדַיִן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[7].

2) בבא־בתרא קנא. מעשה באמו של רב עמרם חסידא, שרצתה לתת מתנה, ועל זה שואלת שם הגמרא: "והא לא משך (המקבל)?" וכן יש בכמה מקומות בגמרא (מגיד־משנה). 3) ראה פ"ג מהלכות מכירה, הלכה א־ב. 4) קנין חצר (שם הלכה ז). קנין אגב קרקע (שם הלכה ח) וקנין סודר (שם פ"ה הלכה ה). 5) חזקת קנין בקרקע בפ"א מהלכות מכירה הלכה ג־ח, וחזקת קניין בעבדים שם פ"ב הלכה א־ב. 6) ראה שם פ"א הלכה ג־ז, ופ"ב הלכה א. 7) ואין בזה אפילו משום מחוסר אמנה, חוץ ממתנה מועטת (פ"ז מהלכות מכירה, הלכה ט).

ב. מָחַל[8] לַחֲבֵרוֹ חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו, אוֹ נָתַן[9] לוֹ הַפִּקָּדוֹן שֶׁהָיָה מֻפְקָד אֶצְלוֹ - הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה הַנִּקְנִית בִּדְבָרִים בִּלְבַד, וְאֵין צָרִיךְ דָּבָר אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10].

8) קידושין טז. ועוד מקומות אחרים, ראה ב'תוספות' סנהדרין ו. ד"ה צריכה קנין. 9) מכאן שבפקדון כיון שהוא בעין, צריך לשון מתנה דוקא ולא מועילה לשון מחילה (לחם־משנה ומשנה־למלך). 10) פ"ה מהלכות מכירה הלכה יא, וראה במגיד־משנה שם.

ג. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ תְּנֵהוּ לָזֶה - קָנָה[11], וְאֵין אֶחָד[12] מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. בֵּין שֶׁנְּתָנוֹ הַמָּנֶה בְּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ[13], בֵּין שֶׁנְּתָנוֹ לוֹ מַתָּנָה; בֵּין שֶׁהָיָה חוֹב אֶצְלוֹ[14], בֵּין שֶׁהָיָה פִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15].

11) והוא דין מעמד שלשתן (גיטין יג:). 12) מכל השלשה. 13) כלומר, הנותן פרע למקבל חוב שהיה חייב לו. ראה בשו"ע חושן־משפט סימן קכו, סעיף א. ומקור הדברים לפי גירסת הרי"ף בגיטין יד. "הנהו גינאי וכו' יהבינהו ניהליה למרי ארעא בטסקא" (הגר"א שם). 14) אצל הנפקד. 15) פ"ו מהלכות מכירה, הלכה ח.

ד. כְּשֵׁם שֶׁאֵין צְרִיכִים עֵדִים לְעִנְיַן מֶקַח וּמִמְכָּר אֶלָּא לְגַלּוֹת הַדָּבָר בִּלְבַד אִם הָיְתָה שָׁם טַעֲנָה וּכְפִירָה[16], כָּךְ בְּמְחִילוֹת וּמַתָּנוֹת אֵין צְרִיכִין עֵדִים אֶלָּא מִפְּנֵי הַמְשַׁקְּרִים[17].

16) קידושין סה: "לא איברו סהדי אלא לשקרי (= לא נבראו עדים אלא כנגד השקרנים)". 17) כן כתב בפ"ה מהלכות מכירה, הלכה ט.

ה. כְּשֵׁם שֶׁמּוֹכֵר צָרִיךְ לְסַיֵּם[18] הַמִּמְכָּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[19], כָּךְ הַנּוֹתֵן. כֵּיצַד? הַכּוֹתֵב לַחֲבֵרוֹ 'קַרְקַע מִגְּכָסַי[20] נְתוּנָה לָךְ', אוֹ[21] שֶׁכָּתַב לוֹ 'כָּל נְכָסַי קְנוּיִין לָךְ חוּץ מִמִּקְצָתָן'[22] - הוֹאִיל וְלֹא סִיֵּם הַדָּבָר שֶׁנָּתַן לוֹ[23] וְאֵינוֹ יָדוּעַ, לֹא קָנָה כְּלוּם; וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ 'תֵּן לִי פָּחוּת שֶׁבִּנְכָסֶיךָ', עַד שֶׁסִּיֵּם לוֹ הַמָּקוֹם שֶׁנָּתַן לוֹ. אֲבָל[24] אִם אָמַר לוֹ 'חֵלֶק כָּךְ וְכָךְ בְּשָׂדֶה פְּלוֹנִית' - הוֹאִיל וְסִיֵּם הַשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא סִיֵּם הַחֵלֶק, נוֹטֵל אוֹתוֹ חֵלֶק מִן הַפָּחוּת שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׂדֶה[25].

18) להגדיר את נושא המכירה, מהותו ומקומו. 19) בפרק כא מהלכות מכירה, הלכה א־ג. 20) יוצא מתוך הפסקא הבאה. 21) פאה פ"ג משנה ח. הובאה בגיטין ח: -ט. כפי שהובנה ע"י הרי"ף והר"י מיגש (הובאו דבריהם במגיד־משנה). 22) ולא הגדיר מה הם מקצת הנכסים שלא נתן לו. 23) ש"נכסים" ו"קרקע" הם שמות כוללים לכל הסוגים: שדות וכרמים, גנות ופרדסים, יערות, הרים וגבעות וכו' וכו' שהכל נקרא "נכסים" ו"קרקע". אבל אם סיים לו סוג מיוחד, כגון אם אמר לו בית מבתי אני מוכר לך - מכירתו מכירה, ונותן לו הקטן שבהם (פכ"א מהלכות מכירה, הלכה יט). וכמו כן אם אמר לו חלק כך וכך בשדה פלונית, כדלהלן (מגדל עוז). 24) בבא־בתרא קז: במשנה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וראה בפכ"א מהלכות מכירה, הלכה כב. 25) שיד הלוקח על התחתונה.

1 **ו. כָּל הַנּוֹתֵן[26] מַתָּנָה עַל תְּנַאי, בֵּין שֶׁהִתְנָה נוֹתֵן בֵּין**
2 **שֶׁהִתְנָה הַמְקַבֵּל[27], וְהֶחֱזִיק הַמְקַבֵּל וְזָכָה בָּהּ: אִם**
3 **נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי - נִתְקַיֵּם[28] הַמַּתָּנָה[29]; וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם**
4 **הַתְּנַאי - בָּטְלָה הַמַּתָּנָה, וַיַּחֲזִיר פֵּרוֹת שֶׁאָכַל[30]. וְהוּא**
5 **שֶׁיִּהְיֶה הַתְּנַאי כָּרָאוּי[31].**

26) נזכר בכמה מקומות בתלמוד. ומקור הדברים בתנאם של בני גד ובני ראובן, שמשה רבינו כשנתן להם את עבר הירדן, התנה עמם על־מנת שיעברו את הירדן (במדבר לב). 27) קידושין מט: במשנה "וכן היא (= האשה מקבלת את הקידושין) שהטעתו (= שהתנתה עמו ולא נתקיים תנאה - לא נתקיימו הקידושין)". 28) במשנה־למלך ובשו"ע (רמא, סעיף ט) "נתקיימה". 29) היינו, מעת קיום התנאי ואילך (פ"ו מהלכות אישות, הלכה טו). 30) בבא־מציעא סה: וכ"כ רבינו בפי"א מהל' מכירה, הלכה יא. 31) ראה להלן בהלכה ז.

6 **ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[32], שֶׁכָּל תְּנָאִין שֶׁיֵּשׁ בְּמַתָּנוֹת אוֹ בְּמֶקָּח**
7 **וּמִמְכָּר צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה תְּנַאי כָּפוּל, וְהֵן[33] קוֹדֵם**
8 **לְלָאו[34], וּתְנַאי קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה[35], וְיִהְיֶה תְּנַאי שֶׁאֶפְשָׁר**
9 **לְקַיְּמוֹ[36]. וְאִם חָסֵר אֶחָד מֵאֵלּוּ - הַתְּנַאי[37] בָּטֵל,**
10 **וּכְאִלּוּ אֵין שָׁם תְּנַאי[38].**

32) בפ"ו מהלכות אישות, הלכה א־ב. 33) התנאי החיובי. 34) גיטין עה: דברי רבא. 35) בבא־מציעא צד. במשנה וגיטין עה. והיינו שהתנה לפני שעשה הקונה מעשה הקנין (שם הלכה ד). ולדעת הראב"ד (שם הלכה א) צריך שדיבור התנאי יקדים לדיבור על המעשה. 36) כרבי יהודה בן תימא (בבבא־מציעא שם), ולא כחכמים החולקים עליו. וטעם כל אלו, לפי שדיני תנאי נלמדו מתנאי בני גד ובני ראובן, ושם היו כל ארבעה דברים אלו. קידושין סא. גיטין עה. ופד. ו'תוספות' שם ד"ה על־מנת. 37) על יתר משפטי התנאי שלא הזכירם רבינו, ראה מגיד־משנה בפ"ו מהלכות אישות, הלכה א. 38) כן כתב גם בהלכות אישות שם, הלכה ב.

11 **ח. וְכָל הָאוֹמֵר 'עַל מְנָת' - כְּאוֹמֵר 'מֵעַכְשָׁו' דָּמֵי[39],**
12 **וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְכָפֹל הַתְּנַאי[40]. כָּךְ הוֹרוּ מִקְּצָת**
13 **הַגְּאוֹנִים[41], וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה. וְרַבּוֹתַי[42] הוֹרוּ, שֶׁאֵין**
14 **צָרִיךְ לְכָפֹל הַתְּנַאי וּלְהַקְדִּים הֵן לְלָאו אֶלָּא בְּגִטִּין**
15 **וּבְקִדּוּשִׁין בִּלְבָד[43]. וְאֵין לְדָבָר זֶה רְאָיָה[44].**

39) גיטין עד. ושם מימרא של רב הונא בשם רבי (וכן הוא בהלכות אישות שם, הלכה יז. ובפ"ח מהלכות גירושין, הלכה א). כלומר, כשם שבאומר "מעכשיו" נתקיים המעשה למפרע, לכשיתקיים התנאי, כמו באומר "על מנת". 40) והוא־הדין ליתר משפטי התנאי, חוץ מתנאי שאי־אפשר לקיימו, ראה בהלכות אישות שם. והטעם בזה הוא: שרק בתנאי של "אם" שאין המעשה מתקיים מיד אלא עם קיום התנאי, ונמצא התנאי מבטל המעשה, שהרי אילולא התנאי היה המעשה מתקיים מיד. אבל בתנאי של "מעכשיו" או של "על מנת", שהוא כמו "מעכשיו", שהמעשה מתקיים למפרע ואין התנאי בא לבטל לגמרי את המעשה - בזה אין צורך לשלשה ממשפטי התנאי: תנאי כפול, הן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה (הלכות אישות שם, הערה נז בשם הראב"ד, וראה במשנה־למלך כאן). 41) רב האי גאון, הובא ברא"ש גיטין פ"ו אות ט (הלכות אישות שם, הערה נג). 42) ובהלכות אישות שם הלכה יד, כתב: "יש מקצת גאונים אחרונים", והם הרי"ף ורבינו שמואל בן חפני הכהן (שם הערה מד). 43) ולא בדיני ממון: כי אין הלכה כרבי מאיר (קידושין סא.) ש"כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי", ורק בגיטין וקידושין החמירו (מגיד־משנה בהלכות אישות שם, הערה מה שם). 44) ובהלכות אישות שם מביא רבינו גם ראייה לדעתו, וכתב: "ואין ראוי לסמוך על דבר זה, שכל שכפילת התנאי עם שאר הארבעה דברים וכו' למדו אותם חכמים אם יעברו וכו' ותנאי זה לא היה בגיטין ולא בקידושין, ובזה הורו גדולי הגאונים הראשונים (= השאילתות ובה"ג - שם הערה מו), וכן ראוי לעשות". ועיין ראב"ד כאן שקיים דעת רב האי, ודחה הראיה מבני גד ובני ראובן.

16 **ט. הַנּוֹתֵן[45] מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר - הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה[46].**
17 **בֵּין שֶׁהִתְנָה לְהַחֲזִיר מִיָּד[47], בֵּין שֶׁהִתְנָה לְהַחֲזִירָהּ**
18 **לִזְמַן קָצוּב, אוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו שֶׁל אֶחָד מֵהֶם[48], אוֹ**
19 **כָּל יְמֵי חַיָּיו שֶׁל פְּלוֹנִי - הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה, בֵּין**
20 **בְּמִטַּלְטְלִין[49] בֵּין בְּקַרְקַע[50]. וְאוֹכֵל[51] פֵּרוֹת כָּל זְמַן**
21 **הַמַּתָּנָה.**

45) בבא־בתרא קלז: מימרא של רבא. 46) אם קיים תנאו וחזר לבסוף (פ"ח מהלכות לולב הלכה י, ושו"ע חושן־משפט סימן רמא, סעיף ו). ואם אמר כל ימי חייו של מקבל, כדלהלן, יחזירו יורשיו. ואם אמר כל ימי חיי הנותן, יחזיר המקבל ליורשי הנותן. 47) כגון אתרוג לצאת בו (בבא־בתרא שם). 48) בעובדא של האשה ורב ביבי בר אביי (בבא־בתרא שם), מדובר בנתן לכל ימי חיי המקבל. וסובר רבינו שהוא־הדין בנותן לכל ימי חיי הנותן. 49) כגון אתרוג ושור. שם. 50) בעובדא הנזכרת ברב ביבי בר אביי (שם). 51) כמו בעובדא הנ"ל שהאשה נתנה האילן במתנה על־מנת להחזיר, לרב ביבי בר אביי, והוא אכל פירותיו.

22 **י. הָאוֹמֵר[52] לַחֲבֵרוֹ: שׁוֹר זֶה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ בְּמַתָּנָה עַל**
23 **מְנָת שֶׁתַּחֲזִירֵהוּ, הִקְדִּישׁוֹ וְהֶחֱזִירוֹ - הֲרֵי זֶה מֻקְדָּשׁ[53]**
24 **וּמֻחְזָר[54]. אָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁתַּחֲזִירֵהוּ לִי[55] - אֵינוֹ**
25 **קָדוֹשׁ[56]; שֶׁלֹּא הִתְנָה עָלָיו אֶלָּא שֶׁיַּחֲזִיר דָּבָר הָרָאוּי**
26 **לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[57].**

52) בבא־בתרא שם, מימרא של רבא בשם רב נחמן, וכפירושו של רב אשי. 53) שכל זמן שהוא זוכה במתנה, היא כולה שלו ויכול לעשות בה הכל. 54) שהגוף מוחזר בעין, ובזה נתמלא התנאי, ואף שהמצב החוקי של החפץ נשתנה בינתיים, הרי סוף־סוף התנאי היה על החזרת אותו החפץ, והוא הוחזר. 55) ומילה מיותרת זו באה להדגיש: דבר הראוי לי, שאוכל להשתמש בו, וההנמקה שם בגמרא,

בדברי רב אשי. 56) שמכיון שבטל תנאי, בטלה המתנה, ואין בידי המקבל להקדישה. 57) אם החזירו באופן שאינו ראוי לו לנותן.

יא. אָסוּר[58] לְיִשְׂרָאֵל לִתֵּן לְעַכּוּ"ם מַתְּנַת חִנָּם; אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְגֵר תּוֹשָׁב[59]. שֶׁנֶּאֱמַר: לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ[60] תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ, אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי - בִּמְכִירָה וְלֹא בְּמַתָּנָה; אֲבָל לְגֵר תּוֹשָׁב - בֵּין בִּמְכִירָה בֵּין בִּנְתִינָה[61], מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה מְצֻוֶּה לְהַחֲיוֹתוֹ[62], שֶׁנֶּאֱמַר: גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ.

58) עבודה זרה כ. כרבי יהודה ש"דברים ככתבם" ולא כרבי מאיר. 59) גוי שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, ואז מותר לנו להושיבו בינינו, ולכן נקרא "גר תושב". ואין מקבלים אותו אלא בזמן שהיובל נוהג (פי"ד מהלכות איסורי ביאה, הלכה ז־ח. וראה עוד בפ"י מהלכות עבודה זרה הלכה ו, בפ"כ מהלכות שבת הלכה יד, ובפ"ח מהלכות מלכים הלכה י־יא). 60) בגמרא עבודה זרה שם, הביאו גם הפסוק: "לא תחנם". וגם בפ"י מהלכות ע"ז הלכה ד הביא רבינו רק פסוק זה: "לגר אשר בשעריך וגו'". ועיין ב'ספר המצוות' (ל"ת נ) וב'מנחת חינוך' (מצוה תכו). 61) כלומר, לא הכריחתו התורה לתת לו במתנה, אלא רשות בידו לתת, אבל יכול גם למכור. וראה 'תוספות' שם ד"ה ורבי מאיר. 62) שם כ. וסה. כלומר, ומשום כך חייב הוא למכור לו, על־כל־פנים.

יב. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְעֶבֶד אוֹ לְאִשָּׁה - קָנָה הַבַּעַל וְהָאָדוֹן[63]; אֶלָּא שֶׁהָאָדוֹן קוֹנֶה לַגּוּף[64], וְהַבַּעַל קוֹנֶה אוֹתָהּ לַפֵּרוֹת[65].

63) קידושין כג: לדברי הכל, גם לרבי מאיר וגם לרבנן, גם לרב ששת וגם לרבי אלעזר. 64) כפי שיוצא מסתימת הלשון: "אין קנין לעבד בלא רבו" (ראה 'תוספות' שם ד"ה ורבי אלעזר). 65) כן כתב גם בפ"ז מהלכות נדרים הלכה יז, ומקור הדברים בירושלמי, כתובות פ"ו שאמרו: "אע"ג דלרבי מאיר עביד יד העבד כיד רבו, זכתה האשה זכה בעלה, - מודה שאין עליה אלא אכילת פירות בלבד". וראה 'תוספות' שם.

יג. נָתַן מַתָּנָה לְאִשָּׁה עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעְלָהּ רְשׁוּת בָּהּ, וּלְעֶבֶד עַל מְנָת שֶׁאֵין לְרַבּוֹ רְשׁוּת בּוֹ - קָנָה הָאָדוֹן וְקָנָה הַבַּעַל[66]. אֲבָל[67] הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְאִשָּׁה אוֹ לְעֶבֶד, וְהִתְנָה עִמָּהֶן הַנּוֹתֵן בְּגוּפָהּ שֶׁל מַתָּנָה שֶׁתְּהֵיֶה לְכָךְ וְכָךְ[68] - לֹא קָנָה הָאָדוֹן וְלֹא קָנָה הַבַּעַל.

66) קידושין שם כרב ששת ולפי דברי רבי מאיר, או כרבי אלעזר ולפי דברי הכל, ונדרים פח. כרב ושמואל. 67) נדרים שם כשמואל, וראה להלן הלכה יד. 68) כלומר, חוץ מהתנאי השלילי שהתנה, שלא יזכה האדון או הבעל, אלא התנה גם תנאי חיובי, שהעבד או האשה יזכו בחפץ לשימושים מסויימים, וממילא אין הבעל יכול לקנות, שאף שלאשה ולעבד עצמם אין בו קנין, אלא לדבר זה, אין בו שום קנין לאדון או לבעל.

יד. כֵּיצַד? הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְאִשָּׁה וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִים לָךְ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁתִּלְבְּשִׁי בָּהֶן, אוֹ עַל מְנָת שֶׁתִּשְׁתִּי בָהֶם, וְתַעֲשִׂי מַה שֶּׁתִּרְצִי[69] בְּלֹא רְשׁוּת הַבַּעַל[70] - לֹא קָנָה הַבַּעַל. וְכֵן אִם אָמַר לְעֶבֶד[71]: עַל מְנָת שֶׁתֹּאכַל בָּהֶן וְתִשְׁתֶּה בָּהֶן, עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא[72] בָהֶם לְחֵרוּת, אוֹ עַל מְנָת שֶׁתַּעֲשֶׂה בָהֶם כָּל מַה שֶּׁתִּרְצֶה בְּלֹא רְשׁוּת אָדוֹן שֶׁלְּךָ - לֹא קָנָה הָאָדוֹן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

69) כלומר: "או תעשי מה שתרצי וכו'". וכן כתב להלן בעבד (משנה־למלך). ודלא כרב (נדרים שם) שאמר: צריך לפרט, אבל אם אמר לה: "מה שתרצי תעשי", קנה אותה בעלה - אלא כשמואל (שם) שאף באופן זה לא קנה הבעל (מגיד־משנה). 70) שצריך שני תנאים: השלילי, - ע"מ שאין וכו', והחיובי, התנאי בגוף החפץ (מגיד־משנה). 71) דעת רבינו שדין העבד והאשה שוים בתחום זה, וראה הגהות מיימוניות אות ג. 72) קידושין שם, כרבי אלעזר לדעת חכמים. וכאן אין צריך להוסיף "בלא רשות אדון" - כיון שאמר לו: "שתצא בהם לחירות". וכן נראה מדברי רבינו בפ"ה מהלכות עבדים ה"א, וכן אמנם לא נזכר זאת בגמרא קידושין שם (לחם־משנה).

טו. הַנּוֹתֵן[73] כָּל נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ - קָנָה, וְיָצָא בֶּן חוֹרִין, וְקָנָה שְׁאָר הַנְּכָסִים. וְאִם[74] שִׁיֵּר כָּל שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ מִטַּלְטְלִין[75] - לֹא קָנָה כְּלוּם; שֶׁאֵין[76] זֶה גֵּט חֵרוּת גָּמוּר, שֶׁהֲרֵי שִׁיֵּר[77] בּוֹ בַּגֵּט[78], וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּחְרֵר לֹא קָנָה כְּלוּם.

73) פאה פ"ג מ"ח, והובאה בגיטין ח: ובבא־בתרא קמט: 74) שם. 75) בבא־בתרא קנ. מימרא של רב דימי בר יוסף בשם רבי אלעזר. ולאו דוקא אם שייר קרקע, שבזה בוודאי לא יצא לחירות, שאפשר לפרשו שהכוונה לשייר העבד עצמו שהוא כקרקע. 76) ההנמקה של רב אשי בגיטין ט. ושל רב נחמן בבבא־בתרא קנ: 77) גט אשה - צריך שיהיה כורת לגמרי היחסים בין הבעל והאשה, לפי שנאמר "ספר כריתות", וכמו־כן גט חירות של עבד, שנלמד בגזירה שוה "לה לה" מאשה, צריך שיכרות היחסים שבין האדון והעבד. 78) בשטר השחרור. ואף־על־פי שאמר לו: עצמך וכל נכסיי קנויים לך וכו' חוץ מטלית פלונית - אין כורת והגט בטל (להלן פ"ז מהלכות עבדים ה"א) וראה מגיד־משנה ולחם־משנה.

יום שישי י"ב תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו המקבל מתנה ואינו רוצה בה או שלא הגיעה לידו, ודין הזוכה במתנה על יד אחרים או על יד רשותו, ודין אם נחלקו זה אומר נתתיה וזה אומר לא קיבלתיה או שאומר בהיפך.

א. הַמְקַבֵּל אֶת הַמַּתָּנָה וְזָכָה[2] בָּהּ, וְאַחַר שֶׁבָּאָה לְיָדוֹ וְהוּא שׁוֹתֵק חָזַר בּוֹ וְאָמַר 'אֵינִי רוֹצֶה בָהּ'[3], אוֹ 'אֵינִי מְקַבְּלָהּ'[4], אוֹ 'הֲרֵי הִיא בְּטֵלָה'[5], אוֹ שֶׁאָמַר 'מוּם זֶה

נִרְאָה לִי בָּהּ'[6] - לֹא אָמַר כְּלוּם[7]. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין הַנּוֹתֵן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, כָּךְ הַמְקַבֵּל אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ אַחַר שֶׁזָּכָה. מַתָּנָה זוֹ שֶׁאָמַר הַמְקַבֵּל 'אֵינִי רוֹצֶה בָהּ' אַחַר שֶׁבָּאת לְיָדוֹ - הֲרֵי הִיא הֶפְקֵר, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהּ - זָכָה בָּהּ; שֶׁהֲרֵי הִפְקִירָהּ הַמְקַבֵּל אַחַר שֶׁזָּכָה בָּהּ. אֲבָל[8] אִם הָיָה צוֹוֵחַ מֵעִקָּרוֹ - לֹא קָנָה הַמְקַבֵּל, וְחוֹזֶרֶת[9] לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים.

2) בקניין הראוי. 3) "אי אפשי בה". בבא בתרא קלז: "אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב נכסיו לאחר ואמר הלה אי אפשי בהן - קנה, ואפילו עומד וצווח", אם שתק מעיקרא. 4) היינו "אינה מתנה" שבברייתא שם. ורבינו גרס כגירסת הספרים בגיטין לב. ובכריתות כד. שהובאה בתוספות שם דיבור המתחיל מבוטלת "אי אפשי בה, בטלה היא, אינה מתנה - דבריו קיימין" וכמסקנת הגמרא בכריתות שם ש"דבריו קיימין" אינו שיחזרו לבעלים אלא שהוא לא קנה אותם, והם הפקר אין הכוונה לעבר וחוזר לבעל המתנה אלא לעתיד והם הפקר. 5) בגמרא שם "בטלה היא" ורבינו אינו מחלק ביניהם (ועיין ראב"ד). וכן נראה להלן הלכה יג שכתב "או שאמר בטילה, אבל אם אמר סתם "בטילה היא", לא אמר כלום. וכן כתב המגיד משנה שם. 6) המדובר במום גלוי שוודאי ראה אותו מיד ומכיוון ששתק אז ודאי הסכים וקיבל, וכשאומר עתה "מום זה נראה לי בה" אינו יכול לבטל את המתנה למפרע (ראה כסף משנה). 7) שכל אלו אינן לשונות של עבר, לבטל המתנה למפרע, אלא לשונות של להבא. 8) בבא בתרא קלח. מסקנת רבי אבא בר ממל. 9) לפי פירוש התוספות (שם דיבור המתחיל כאן).

ב. הַמְזַכֶּה[10] לַחֲבֵרוֹ בְּמַתָּנָה עַל יְדֵי אַחֵר - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁמָּשַׁךְ הַמִּטַּלְטְלִין אוֹ הִגִּיעַ שְׁטַר הַקַּרְקַע לְיָדוֹ אוֹ הֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע, זָכָה חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַמַּתָּנָה לְיָדוֹ, וְאֵין הַנּוֹתֵן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. אֲבָל[11] הַמְקַבֵּל - יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה: אִם רָצָה[12] - מְקַבֵּל; אִם לֹא רָצָה - אֵינוֹ מְקַבֵּל. שֶׁזָּכִין[13] לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין חָבִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו; וּזְכוּת הוּא שֶׁתִּנָּתֵן לוֹ מַתָּנָה, אִם יִרְצֶה, אֲבָל אִם לֹא יִרְצֶה - אֵין נוֹתְנִין מַתָּנָה לְאָדָם בְּעַל כָּרְחוֹ.

10) גיטין יא: במשנה. 11) בבא בתרא קלח. 12) הסכים מפורש מיד עם קבלת המתנה לידו, או שתק ולא מחה. 13) גיטין שם במשנה.

ג. זָכָה[14] לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר, וּכְשֶׁשָּׁמַע הַמְקַבֵּל שָׁתַק, וְאַחַר כָּךְ צָוַח וְאָמַר 'אֵינִי מְקַבְּלָהּ' - הֲרֵי זֶה סָפֵק[15] אִם זֶה שֶׁשָּׁתַק כְּבָר רָצָה[16], וְזֶה שֶׁחָזַר וְצָוַח חָזַר בּוֹ[17]; אוֹ שֶׁשָּׁתַק מִפְּנֵי[18] שֶׁעַדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְיָדוֹ כְּלוּם[19], וְזֶה שֶׁצָּוַח הוֹכִיחַ[20] סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ[21]. לְפִיכָךְ: אִם קָדַם אַחֵר וְזָכָה בָּהּ לְעַצְמוֹ - אֵין[22] מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁמָּא הַמְקַבֵּל זָכָה, וְכֵיוָן שֶׁאָמַר 'אֵינִי רוֹצֶה בָהּ' הִפְקִירָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[23], וְזֶה שֶׁקָּדַם וּלְקָחָהּ מִן הַהֶפְקֵר - זָכָה. וְאִם חָזְרוּ הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים וּתְפָשׂוּהָ מִיַּד זֶה שֶׁקָּדַם בָּהּ - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָם; שֶׁמָּא הַמְקַבֵּל לֹא זָכָה, וְכֵיוָן שֶׁאָמַר 'אֵינִי רוֹצֶה' הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ, וְלֹא קָנָה אוֹתָהּ, וּבִרְשׁוּת בְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים הִיא קַיֶּמֶת עֲדַיִן.

14) בבא בתרא שם. מימרא של רב נחמן בר יצחק, וברייתא המובאת על ידו, ובה מחלוקת על נושא זה בין החכמים ורבן שמעון בן גמליאל, לפי הפירוש של רבא בחולין לט: 15) בבבא בתרא שם לא הכריעו בין התנאים, ובחולין (שם) הביאו עובדא, שלא רצו בה להכריע. 16) ששתיקה זו כמו כל שתיקה שפירושה הסכמה. 17) ודינו כמו שכתב בהלכה א. 18) כדברי רבא (בבא בתרא שם). 19) ואין לו עדיין על מה לצווח או למחות. 20) גילה. 21) שאף אז כששתק דעתו הייתה לשלילה. 22) כדין כל ספק בממון. 23) בהלכה א.

ד. רְאוּבֵן שֶׁרָצָה לִתֵּן מֵאָה דִינָרִין לְשִׁמְעוֹן, וְשָׁלַח לוֹ הַמֵּאָה עַל יְדֵי לֵוִי: אִם אָמַר לוֹ 'זְכֵה[24] בְּמֵאָה זוּז לְשִׁמְעוֹן', אוֹ 'תֵּן[25] מֵאָה זוּז לְשִׁמְעוֹן' - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[26]; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ 'הוֹלֵךְ[27] מֵאָה זוּז לְשִׁמְעוֹן' - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַמֵּאָה לְיַד שִׁמְעוֹן.

24) בלשון זו אין כל ספק שוודאי זכה המקבל, אף על פי שלא הגיע לידו, כיוון שבא ליד השליח, ראה גיטין יא: יד. ועוד. 25) גיטין יא: "כל האומר תנו כאומר זכו". 26) רק לעניין זה, שאינו יכול לחזור בו, אמרו "תן - כזכה", אבל לעניין זכייה אין הדבר כן, אלא אינו זוכה עד שיגיע לידו, כמפורש להלן הלכה יא. אולם כל זה אינו אלא באומר "תן", אבל באומר "זכה" - זכה מיד (ראה פרק ו מהלכות עבדים הלכה א). ומה שכתב רבינו "אינו יכול לחזור בו" - לא כתב אלא על "תן" ולא על "זכה". 27) ומשמעותו שהנותן עושה אותו רק שליח להולכה, ולא שנותן לו לזכות מיד בשביל המקבל, שם יד: ולב: (וראה להלן פרק י הלכה יב בדין שכיב מרע). ודקדק רבינו לכתוב "ראובן שרצה ליתן וכו'" שדווקא במתנה הדין כן, אבל בפריעת חוב אינו יכול לחזור בו (פרק ט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ב) וכן בהחזרת פיקדון כשהנפקד כפר בו עד עכשיו (פרק א מהלכות שכירות הלכה ו), ועיין ראב"ד.

ה. הָלַךְ[28] לֵוִי בְּמֵאָה זוּז שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ עִמּוֹ לְהוֹלִיכָן לְשִׁמְעוֹן, וּבִקֵּשׁ שִׁמְעוֹן וְלֹא מְצָאָהוּ - יַחֲזִיר לִרְאוּבֵן[29]. מֵת[30] שִׁמְעוֹן בְּחַיֵּי רְאוּבֵן - יַחֲזִיר לִרְאוּבֵן[31] אוֹ לְיוֹרְשָׁיו[32]. מֵת רְאוּבֵן בְּחַיֵּי שִׁמְעוֹן - יִתֵּן הַמֵּאָה לְשִׁמְעוֹן אוֹ לְיוֹרְשָׁיו[33]; שֶׁמְּצָוָה[34] לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמֵּת, וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר הַדְּבָרִים וְהוּא בָּרִיא[35], שֶׁהֲרֵי הַמֵּאָה בְּיָדוֹ שֶׁל שָׁלִיחַ עֲדַיִן[36].

28) המשך להלכה הקודמת והמדובר כשאמר לו "הולך". ומקור הדברים בברייתא שם יד: 29) שהרי הולך לאו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כזכי, ולא זכה השליח בשביל המקבל. 30) ברייתא שם. 31) כנ"ל, שלא זכה עדיין שמעון, והנותן התכוון רק לשמעון ולא ליורשיו. 32) של ראובן אם מת ראובן אחרי מיתת שמעון. 33) שהרי מיד עם מיתת ראובן, זכה בהם שמעון, מפני הטעם הבא בסמוך ש"מצוה לקיים דברי המת", וממנו זכו היורשים (עיין רש"י שם וש"ך סימן קכה סעיף קטן לג). 34) גיטין שם ברייתא בשם רבי מאיר. 35) כדברי רב פפא שם. ובדין שכיב מרע, ראה להלן פרק י הלכה יב. 36) שלא החזיר לראובן בחייו של זה ובידו לקיים דברי המת. [בתוספות כתובות ע. דיבור המתחיל הא, הוכיחו שלא אמרו מצוה לקיים דברי המת אלא אם נמסר ליד שליש לשם כך (וראה להלן פרק י"א הלכה כג בהגהות מיימוני אות ט), שאם לא כן למה הוצרכו לתקן בשכיב מרע שיהיו דבריו ככתובין וכמסורין. וזה גם מקור לדברי רבינו].

1 **ו. אֵין אָדָם זוֹכֶה בְּמַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה הַזּוֹכֶה**
2 **גָּדוֹל[37] וּבֶן דַּעַת. וְאֶחָד אִישׁ וְאֶחָד אִשָּׁה[38], וַאֲפִלּוּ**
3 **אִשֶּׁת אִישׁ[39], וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה[40]. אֲבָל הָעַכּוּ"ם אֵינוֹ**
4 **זוֹכֶה; הוֹאִיל וְאֵין רָאוּי לִשְׁלִיחוּת לְעוֹלָם[41], כָּךְ אֵינוֹ**
5 **זוֹכֶה לְיִשְׂרָאֵל[42]. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ**
6 **לְעַכּוּ"ם[43], כָּךְ אֵינוֹ זוֹכֶה לְעַכּוּ"ם[44].**

37) עירובין עט: במשנה וקידושין מב. מימרא של רב יצחק. 38) עירובין שם. 39) עירובין שם: "על ידי אשתו". 40) בעירובין שם: "ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים, מפני שידן כידו", הרי שרק על ידי עבדו אינו יכול לזכות לאחרים, אבל על ידי עבד כנעני של אחר יכול הוא לזכות לאחרים. וראה בפרק א מהלכות עירובין הלכה כ. 41) להוציא מדברי רב אשי לפי לשון אחת בבבא מציעא עא: שרק לעניין תרומה אין שליחות לגוי, אבל לעניין אחר יש לו שליחות. 42) שזכייה היא מטעם שליחות. 43) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לרב אשי בלשון אחרונה. 44) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לרבינא, שאמר שישראל זוכה לגוי מדברי סופרים.

7 **ז. קָטָן[45] שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ צְרוֹר[46] וְזוֹרְקוֹ[47], אֶגּוֹז**
8 **וְנוֹטְלוֹ[48] - זוֹכֶה לְעַצְמוֹ[49], וְאֵינוֹ זוֹכֶה לַאֲחֵרִים;**
9 **פָּחוֹת[50] מִזֶּה - לֹא זָכָה לְעַצְמוֹ וְלֹא לַאֲחֵרִים. וְכֵן**
10 **הַשּׁוֹטֶה אֵינוֹ זוֹכֶה לֹא לוֹ[51] וְלֹא לַאֲחֵרִים. וְהַמְזַכֶּה**
11 **לְשׁוֹטֶה עַל יְדֵי בֶּן דַּעַת - זָכָה[52]. אֲבָל הַחֵרֵשׁ**
12 **זוֹכֶה[53] לְעַצְמוֹ[54], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה[55].**

45) גיטין סה. מימרא של רבא. 46) אבן. 47) הרי יודע הוא לברוח מן הרע. 48) הרי שיודע לבחור בטוב. 49) מן התורה. לפי שדעת אחרת מקנה לו (מגיד משנה כאן ובפרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א. עיין שם), אבל במציאה אין לו קניין מן התורה אלא מדרבנן משום דרכי שלום (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה יב). 50) שם. 51) מן התורה, אבל מדרבנן, זכה, ואסור לגזול ממנו מפני דרכי שלום (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה יב). ומקור הדבר ממה שאמרו ביבמות קיג: ששוטה אין לו יד לקנות (קצות החושן סימן רמג סעיף קטן ה). ויש שהביאו מסוגיית הגמרא ביבמות לא. וכתובות כ. [ואף על פי ששם מדובר במקח וממכר, שגם בקטן אינו מן התורה, כיוון שנתינת הדמים שלו אינה נתינה (מגיד משנה פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) - סובר רבינו שכל עיקר תקנת חכמים בקטן וחרש במקח וממכר משום כדי חייהם (פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) אינו אלא מפני שיש להם קניין מן התורה במתנה. ושוטה שלא תקנו בו חכמים קניין במקח וממכר, הוא מפני שאין לו שום קניין מן התורה, ואף לא במתנה, וראה להלן לגבי חרש]. 52) שוודאי אינו גרוע מקטן בן יום אחד דלהלן הלכה ח (סמ"ע רמג סעיף קטן ל). ומה שאמרו ביבמות קיג. שפיקח שנשא שוטה, זכתה בכתובה שכתב לה - על כורחך כשזיכה לה על ידי אחר, וראה במגיד משנה. אבל צריך עיון ממה שאמרו בבבא מציעא עב. שזכין לקטן מפני שעתיד להיות גדול, ואין זכין לגוי שבלי מעשה גירות לא יהיה ישראל, ואם כן גם שוטה, מי יודע אם יתרפא, ואף אם יתרפא זה לא יהיה ממילא אלא על ידי מעשה. וראה בקצות החושן שם סעיף קטן ו. 53) והיינו, כאמור, במציאה מפני דרכי שלום, ובמתנה מן התורה. 54) [נלמד מתוך מה שתיקנו חכמים שמקחו מקח וממכרו ממכר, משום כדי חייו (למעלה פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) ואם אין לו עיקר קניין מן התורה במתנה לא היו חכמים מתקנים במקח וממכר. וההבדל בין שוטה לחרש הוא: שוטה אין לו יד (יבמות קיג:) ואילו חרש יש לו יד שהרי חרשת מקבלת גיטה (שם קיב:), ראה בקצות החושן שם סעיף קטן ה]. ורק לעצמו יש לו יד אבל לזכות לאחרים אינו יכול, כמפורש בבבא מציעא ח. 55) פרק יז הלכה ד, שחרש אינו מקנה לאחרים (ראה בהערה הקודמת. ועיין מגדל עוז ולחם משנה).

13 **ח. זָכִין[56] לְקָטָן אֲפִלּוּ בֶּן יוֹם אֶחָד[57], וּלְגָדוֹל[58] בֵּין**
14 **בְּפָנָיו בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[59]. וַחֲצֵרוֹ[60] שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ**
15 **שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד שָׁם, כֵּיוָן**
16 **שֶׁהִגִּיעַ הַמַּתָּנָה לַחֲצֵרוֹ[61] - כְּאִלּוּ זָכָה בָּהּ אַחֵר[62].**

56) כלומר, אחר זוכה עבורו, בבא בתרא קנו: במשנה, ונראה מדברי רבינו שזהו מן התורה. וכנוסחת הספרים (שהובאה בתוספות כתובות יא. דיבור המתחיל מטבילין) בבבא מציעא שם שגרסו "קטן - אף על גב דלית ליה שליחות אית ליה זכייה" ולא גרסו "מדרבנן" וכן הוא בכמה כתבי יד. ראה בדקדוקי סופרים לבבא מציעא שם. 57) [שהרי למאן דאמר אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם מזכין אף לעובר. בבא בתרא קמא: וראה למעלה פרק כ"ב מהלכות מכירה הלכה י]. 58) שם קנו: במשנה לפי רבי יהושע. ולפי רבי מאיר בברייתא שם - גם לדברי רבי אליעזר. 59) משנה בגיטין יא: וראה למעלה הלכה ב. 60) בבא קמא מט: מימרא של רבי יוסי בר חנינא. 61) או לאוויר חצרו, ראה בפרק ה מהלכות גירושין הלכה ג. 62) כלומר, כאילו זכה בה על ידי שליח, שחצר מטעם שליחות היא (בבא מציעא י:).

17 **ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[63]? בְּחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת[64];**
18 **אֲבָל בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת[65], כְּגוֹן שֶׁדֵּהוּ וְחֶרְבָּתוֹ**
19 **- עַד שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד בְּצִדָּהּ[66] וְיֹאמַר: זָכְתָה לִי שָׂדִי[67].**
20 **וְכֵן אַרְבַּע[68] אַמּוֹת[69] שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצִדָּן[70]**

קוֹנִין לוֹ[71], בְּסִמְטָא[72] אוֹ בְּצִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים[73] אוֹ בְּחָצֵר שֶׁאֵין לָהּ בְּעָלִים[74]; אֲבָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[75] אוֹ בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ[76] - אֵינוֹ זוֹכֶה עַד שֶׁיַּגִּיעַ מַתָּנָה לְיָדוֹ. וּקְטַנָּה[77] תִּזְכֶּה לָהּ חֲצֵרָהּ[78] וְאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלָּהּ; אֲבָל הַקָּטָן[79] אֵינוֹ זוֹכֶה עַד שֶׁתַּגִּיעַ מַתָּנָה לְיָדוֹ אוֹ עַד שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ אַחֵר.

י. הַמַּתָּנָה[80] כְּגִטּ[81], שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לִמְסֹר דְּבָרִים[82] לְשָׁלִיחַ. כֵּיצַד? אָמַר לִשְׁלִשָׁה: אִמְרוּ לִפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי שֶׁיִּכְתְּבוּ וַיַּחְתְּמוּ בִּשְׁטַר מַתָּנָה וְיִתְּנוּהָ לִפְלוֹנִי - אֵין זֶה כְּלוּם[83]; וְאִם אָמְרוּ לְאוֹתָן הָעֵדִים וְכָתְבוּ וְנָתְנוּ לַמְקַבֵּל - לֹא קָנָה. וְכֵן אִם אָמַר לִשְׁנַיִם: כִּתְבוּ וְחִתְמוּ בִּשְׁטַר מַתָּנָה וּתְנוּהוּ לִפְלוֹנִי - אֵינָן יְכוֹלִין לוֹמַר לְסוֹפֵר לִכְתֹּב, אֶלָּא הֵן עַצְמָן כּוֹתְבִין, כְּמוֹ בְּגֵט[84].

63) שחצרו קונה לו, אף על פי שאינו עומד שם. 64) שם יא. שאז היא נחשבת כשליח המשמר דבר הנשלח על ידו (כסף משנה בשם הר"ן). 65) שאז אינו דומה לשליח (שם). 66) שאז היא משתמרת על ידו. וראה במגיד משנה פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה ח. שיש מחלוקת בין המפרשים אם צריך לעמוד בתוך השדה או שאפשר לעמוד גם מחוצה לה. ודעת רבינו, שגם במתנה צריך שיעמוד בצד שדהו ודלא כרב פפא בבבא מציעא יא: אלא כפי התירוץ הראשון שם בגמרא. וכן נראה בקידושין כו: ויש פוסקים כרב פפא (מגיד משנה). 67) דעת רבינו שבחצר שאינה משתמרת ועומד בצידה צריך גם אמירה. כמו שאמרו במשנה (שם יא.): "ראה אותן רצין וכו' ואמר זכתה לי שדי וכו'". וכן כתב רבינו בהלכות גזילה שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל זכתה, כתבו ש"אמר" לאו דווקא. 68) בבא מציעא י. מימרא של ריש לקיש משום אבא כהן ברדלא, ורא"ש בשם הירושלמי (שם) שקונות גם במציאה וגם במתנה. 69) שיעור קומה של אדם בפישוט ידיים ורגליים. 70) ואף על פי שבחצר שאינה משתמרת, צריך גם עמידה בצידה וגם אמירה, כנ"ל - בארבע אמות, אין צורך באמירה "מפני שהוא יכול לנטות עצמו וליטלה" (מגיד משנה בהלכות גזילה שם). [וברור הדבר שגם בחצר שאינה משתמרת, אם הייתה המציאה קרובה אליו בתוך ארבע אמות, שוודאי זכה בה, אף על פי שלא אמר, כיוון שעומד קרוב לה]. 71) תקנת חכמים היא כדי שלא יריבו המוצאים זה עם זה (הלכות גזילה שם הלכה ט). 72) רחוב צדדי, או קרן זווית של רשות הרבים (מגיד משנה שם). והיא מימרא של רב ששת בבבא מציעא י: שבסימטא "לא דחקי רבים". 73) גמרא שם. וגם שם לא שכיחי רבים (כתובות לא:). 74) שם, תשובת רב פפא, ולפי גירסת הרי"ף. 75) שם בדברי רב ששת: "רשות הרבים דקא דחקי רבים לא תקינו רבנן [ארבע אמות]". 76) שם, לרב פפא. 77) שם יא. לפי הלשון האחרונה, ולדברי הכל, או זו שלפני האחרונה, וכרבי יוחנן משום רבי ינאי. 78) שבקטנה גילתה התורה שחצרה נחשבת כידה לעניין גט. ולומדים מזה גם ליתר השטחים, כגון מציאה ומתנה, מה שאין כן בקטן. 79) שהחצר אינה נחשבת אצלו כיד, וגם אינה יכולה להיות נחשבת כשליחות, שאין שליחות לקטן. ואף על פי שזכין לקטן (למעלה הלכה ח), הרי שזכייה אינה מטעם שליחות - אינה דומה חצר לשליח ממש שעושה פעולת הקניין וזוכה עבור הקטן (וראה בהשגת הראב"ד כאן ובפרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה יב וקצות החושן סימן רמג סעיף קטן יא).

80) גיטין כט. כשמואל וכרבא, ולא כרב ואביי. 81) וראה פרק ב מהלכות גירושין הלכה ו. 82) שהשליח יאמר דברים מסויימים למישהו, במקום שיעשה פעולה מסויימת. 83) שדברים אינם נמסרים לשליח (משנה גיטין סו:) אפילו אם אמר להם שיאמרו לאחרים (שם עא.). וראה בהלכות גירושין שם. וכל שכן אם אמר להם רק: "תנו גט לאשתי". שאף על פי שהם שלושה ונראה שעשה אותם בית־דין שיאמרו לאחרים לכתוב ולחתום - לא קנה שאין זה עדיף מ"אומר אמרו" וראה בלחם משנה פרק ב מהלכות גירושין הלכה ה. [וכתב הטור בשם הראב"ד "וכל שכן אם חתמו הם בעצמם והוא הדין אם אומר להם תנו" ואף על פי שלפנינו בראב"ד אין הנוסחא כן. נראה שנוסחת הטור היא הנכונה, וזהו פירושו: אם "אומר אמרו" לא מועיל למה שאמר ואם אמרו לעדים וכתבו לא קנה - כל שכן שאם לא עשו כמאמרו אלא חתמו הם בעצמם, שוודאי לא עשו כלום, שהרי על זה לא נצטוו (ולפי הנראה נפלו מלים אלו "וכל שכן אם חתמו הם בעצמם" בטעות מלשון הראב"ד הנ"ל אל תוך דברי המגיד־משנה, ועיין לחם משנה) "והוא הדין אם אומר להם תנו" כלומר גם באומר להם תנו, אומרים שברור הדבר שעשאם בית־דין ולא מועיל אם הם חתמו בעצמם, שהרי לא נצטוו על כך, ולעשות שליח לכתיבה גם כן אינם יכולים, שדברים אינם נמסרים לשליח, כנ"ל. וראה להלן בהערה הבאה]. 84) שם במשנה גיטין סו.־סו: "אמר לשניים תנו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו". [ואף על פי שכבר כתב רבינו שאפילו אומר מפורש "אמרו לפלוני ולפלוני וכו'", לא מועיל - אם קל וחומר הוא שבאומר "כתבו וחתמו וכו'", שאינם יכולים לומר לסופר לכתוב - יש חידוש באומר "כתבו וחתמו", שהרי ב"אומר אמרו", לא מועיל אם כתבו וחתמו בעצמם, כנ"ל, ואילו ב"כתבו וחתמו", "הרי הן עצמם כותבים", ויש מקום לטעות, שכיוון שהם עצמם יכולים לעשות מעשה - יכולים לעשות גם שליח, ומשמיענו רבינו שגם באופן זה אינם יכולים למנות שליח. וכתב הראב"ד (הובא במגדל עוז): "והוא הדין אם אמר להם (לשניים) תנו צריכין הם לכתבו". כלומר, בניגוד לאומר לשלושה תנו, שעשה אותם בית־דין, ואינם יכולים לכתוב בעצמם (חוץ ממה שאינם יכולים לעשות שליח) - באומר לשניים "תנו", לא עשאם בית־דין, אלא כוונתו שיכתבו בעצמם. וכן מפורש במשנה גיטין שם, ובמקום "צריכין" שבדבריו - צריך להיות "יכולין", וראה באור שמח].

יא. הַכּוֹתֵב[85] בִּשְׁטַר 'נְתַתִּי[86] שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי', אוֹ שֶׁכָּתַב 'נְתַתִּיהָ[87] לוֹ', אוֹ 'הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ' - הֲרֵי זוֹכֶה בָּהּ כְּשֶׁיַּגִּיעַ הַשְּׁטָר לְיָדוֹ. אֲבָל[88] אִם כָּתַב בַּשְּׁטָר 'אֶתְּנֶנָּה[89] לוֹ', אַף עַל פִּי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו הָעֵדִים - לֹא

זָכָה הַמְקַבֵּל[90], עַד שֶׁיֹּאמַר לְעֵדִים 'כִּתְבוּ שְׁטַר מַתָּנָה וּתְנוּ לוֹ', וְכוֹתְבִין[91] וְנוֹתְנִין לוֹ; שֶׁאֵין[92] הַמְקַבֵּל זוֹכֶה עַד שֶׁיַּגִּיעַ שְׁטַר הַמַּתָּנָה לְיָדוֹ[93], אוֹ עַד שֶׁיְּזַכֶּה לוֹ בּוֹ עַל יְדֵי אֲחֵרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[94].

85) גיטין מ: בברייתא. 86) לשון עבר. 87) זוהי גירסת הרי"ף. וצריך עיון מה בין "נתתי" ל"נתתיה" - שניהם מלשון עבר (סמ"ע סימן רמה, סעיף קטן א). ובגמרא שם: "נתונה", והוא לשון הווה. 88) כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 89) לשון עתיד. 90) שאין כאן נתינה אלא הבטחה לתת. 91) אפילו הלשון "אתננה לו", שרק אם נותן השטר מידו ליד המקבל, שהמתנה מתקיימת מיד, צריך לכתוב בלשון עבר "נתתי" או בלשון הווה "נתונה", אבל אם אומר לעדים שיכתבו ויתנו, שאין המתנה מתקיימת עתה כשנותן לעדים אלא אחר כך כשיבוא השטר לידי המקבל - בזה אפשר לכתוב גם לשון עתיד "אתננה" (כסף משנה). 92) וממילא אף הלשון: "אתננה" היא טובה, אחרי שאין המקבל זוכה, אלא אחרי שמוסרים את השטר לידו, ולשעה זו כיוון הנותן בלשון "אתננה" (כסף משנה). 93) [ראה בפרק ו מהלכות עבדים הלכה א ש"תן" אינו כ"זכה" ולא זכה עד שיגיע לידו. וראה ברש"י גיטין ט: וברי"ף שם]. 94) למעלה הלכה ב.

יב. הָאוֹמֵר[95] 'נָתַתִּי שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי', וְהוּא אוֹמֵר 'לֹא נָתַן לִי'[96] - חוֹשְׁשִׁין[97] שֶׁמָּא זְכָה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר[98]. אֲבָל אִם אָמַר 'כָּתַבְתִּי וְנָתַתִּי לוֹ'[99], וְהוּא אוֹמֵר 'לֹא כָּתַב וְלֹא נָתַן לִי': אִם הַמְקַבֵּל מַתָּנָה הוּא שֶׁאָמַר כֵּן - הוֹדָאַת בַּעַל דִּין[100] כְּמֵאָה עֵדִים הוּא, וְהַנּוֹתֵן אוֹכֵל פֵּרוֹת שָׂדֵהוּ; וְאִם בֵּן הַמְקַבֵּל הוּא שֶׁאָמַר 'לֹא נָתַתָּ לְאָבִי שָׂדֶה זוֹ', וְהוּא אוֹמֵר 'כָּתַבְתִּי וְנָתַתִּי לוֹ' - מַנִּיחִין אֶת הַפֵּרוֹת עַל יְדֵי שָׁלִישׁ עַד שֶׁיִּוָּדַע הַדָּבָר הֵיאַךְ הוּא[101].

95) שם, המשך הברייתא. 96) המדובר, כשהמקבל רוצה במתנה אלא שמספר האמת שלא קיבלה (סמ"ע רמה סעיף קטן ז). 97) יש לשון "חשש" שאינו ספק, אלא וודאי (תוספות שם דיבור המתחיל חיישינן). וכן לשון התוספתא (בבא בתרא פרק י): "לא אמר כלום", והיינו, שאין מתחשבים כלל עם דברי המקבל. ברם בשולחן־ערוך חושן משפט סימן רמה, סעיף ד, מביא המחבר לשון "דאיכא למימר", והיינו, שיש לומר, ואין וודאות גמורה. ולכאורה, זהו פירוש המלה "שמא". 98) וזה לא ידע על זה כלל. וכך אנו יכולים על ידי זה לסלק את הסתירה שביניהם ולאמת את דברי שניהם. 99) היינו, שהנותן מדגיש שהוא בעצמו נתן לידי המקבל, ואין המקבל יכול לטעות בזה. 100) הוא המקבל שהוא זכור יותר מן הנותן, לפי שהנותן הייתה לו מחשבה לתת לפני שייתן, ופעמים שהוא סבור שכבר נתן (מגיד משנה בשם התוספות). ויש מפרשים, שלעולם מקבלים את ההודאה של התובע ולא של הנתבע, מאחר שישנה התנגשות בין הודאתו של זה לבין הודאתו של זה, אנו אומרים העמד ממון בחזקתו (רשב"א שם). 101) על ידי עדים. מפני שהדבר ספק, שמא קיבל זה את המתנה והבן אינו יודע, ואם כן אין הודאתו הודאה (גיטין שם).

יג. מְקַבֵּל מַתָּנָה שֶׁטָּעַן וְאָמַר: זוֹ שֶׁתַּחַת יָדִי אֵינָהּ מַתָּנָה בְּיָדִי, אֶלָּא שׁוֹמֵר אֲנִי עָלֶיהָ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר: בְּטֵלָה הָיְתָה מִתְּחִלָּתָהּ, לְפִי שֶׁלֹּא קִבַּלְתִּיהָ אֶלָּא בְּעַל כָּרְחִי בְּאֹנֶס אוֹ בְּטָעוּת, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - דִּבְרֵיו קַיָּמִין[102]; וְנִשְׁבָּע עַל זֶה שְׁבוּעַת הֶסֵּת[103], וְתַחֲזֹר לְבָעֳלֶיהָ.

102) גיטין לב. מימרא של רב ששת (לפי נוסחה שלפנינו): "מקבל מתנה שאמר לאחר שבאת מתנה לידו - בטילה היא (משמע בטילה הייתה מקודם שקיבלתי - רש"י), אינה מתנה - דבריו קיימין". וראה למעלה הלכה א. 103) הראב"ד מעיר כאן שעניין השבועה כאן הוא "רעיון רוח", ואמנם לא מצינו שבועה אצל הודאת בעל הדין, שהרי הוא מוותר על שלו, ומה מקום לשבועה? אך המגיד־משנה מפרש, שכאן מדובר, שבעלי חוב של המקבל רוצים לגבות את חובם מהשדה, ולפיכך צריך להישבע שאינו מערים עליהם, וכן הביא בשולחן־ערוך סי' רמה סעיף ז. ואף על פי שבפרק ב מהלכות מלוה ולוה הלכה ב כתב רבינו שאם יש לו ללווה ממון וטוען שהוא של אחרים אינו נאמן אלא בעדים - כאן, שידוע שהיו הנכסים של הנותן, נאמן הוא לאמר שלא קבלם במתנה ושנשארו ברשותו של הנותן (לחם משנה).

יד. טָעַן הַנּוֹתֵן וְאָמַר 'שׁוֹמֵר אַתָּה עָלֶיהָ', אוֹ שֶׁאָמַר 'שֶׁלֹּא מִדַּעְתִּי[104] נְתַתִּיהָ', אוֹ 'גְּזוּלָה הִיא בְּיָדְךָ', וְזֶה אוֹמֵר 'אַתָּה נָתַתָּ לִי' - נִשְׁבָּע[105] הַמְקַבֵּל שְׁבוּעַת הֶסֵּת וְנִפְטָר.

104) שלא מרצוני. 105) כדין כל כופר בכול, כיוון שהמטלטלין בידו, ראה פרק ח מהלכות טוען ונטען הלכה א, ובקרקעות, כשיש לו חזקת שלוש שנים, ועיין פרק י"א שם הלכה א.

יום ש"ק י"ג תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבאר בו איכות עשיית המתנה שצריך שלא תהיה מסותרת, וכל הנמשך אחר זה, ודין שתי שטרות על שדה אחת שניהם במכר או אחד במתנה ואחד במכר, וכל הנמשך.

א. הַנּוֹתֵן[2] מַתָּנָה, בֵּין בָּרִיא בֵּין חוֹלֶה[3], צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה גְּלוּיָה וּמְפֻרְסֶמֶת. אָמַר[4] לְעֵדִים: כִּתְבוּ בַּסֵּתֶר וּתְנוּ לוֹ - אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁזֶּה מַעְרִים כְּדֵי לְאַבֵּד מָמוֹן אֲחֵרִים[5], שֶׁיַּחֲזֹר וְיִמְכֹּר אַחַר שֶׁיִּתֵּן.

2) בבא־בתרא מ: מימרא של רב יהודה, ש"מתנה טמירתא (מסותרת)" אינה כלום. 3) נלמד מדברי הרי"ף בבבא־בתרא שם בשם רב האי, והעתיקו רבינו להלן פ"ט הלכה א. ובין במתנה במקצת נכסיו, בין בכל נכסיו (ראה שם הערה ב). 4) כלשון הראשון של רב יוסף, שאמר בפירוש

מימרתו של רב יהודה (שם). ולפי זה, אם לא אמר לכתוב בסתר, אע"פ שלא אמר לעשותה בפרהסיא - אין זו "מתנה טמורה". ואילו ללשון השני, גם זו היא מתנה טמורה, כיון שלא אמר לעשותה בפרהסיא. וראה להלן הערה ה. 5) היינו הלקוחות המאוחרים למתנה, כהמשך דברי רבינו. והראב"ד מפרש, ש"אחרים" - היינו מקבל המתנה, כלומר: הוא מכר אותה מקודם לאחר ואחר־כך הוא נותנה במתנה לזה, ולפיכך הוא רוצה שהדבר ייעשה בסתר, והוא מערים לאבד "ממון אחרים", היינו הטובה שקיבל מקודם ממקבל המתנה שתמורתה נתן לו המתנה. וכנראה שבספר שהיה לפני הראב"ד היו חסירות המילים "שיחזור וימכור אחר שיתן", ועיין מגיד־משנה.

ב. לְפִיכָךְ[6], כָּל שְׁטַר מַתְּנַת קַרְקַע[7] שֶׁאֵין כָּתוּב בּוֹ: וְאָמַר לָנוּ פְּלוֹנִי הַנּוֹתֵן שְׁבוּ בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחוֹבוֹת וְכִתְבוּ לוֹ מַתָּנָה גְּלוּיָה וּמְפֻרְסֶמֶת, וְכַיּוֹצֵא[8] בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ - חוֹשְׁשִׁין[9] לָהּ שֶׁמָּא מַתָּנָה מְסֻתֶּרֶת הִיא, וְלֹא זָכָה הַמְקַבֵּל.

6) כלומר, לפי שאמרנו ש"מתנה מסותרת", אינה כלום, אם לא אמר להסתיר וגם לא אמר לפרסם, שבזה נחלקו שתי הלשונות של רב יוסף (ראה למעלה הערה ג), ספק הוא, וחוששין שמא מתנה מסותרת היא, וכמו שאמרו בגמרא שם: "סתמא מאי - רב אשי אמר חיישינן, והלכתא חיישינן" (לחם־משנה). 7) גם במטלטלין יש דין של "מתנה מסותרת" (מגיד־משנה), ומה שכתב רבינו "קרקע" הוא מחמת סוף הדברים שכתב: "חוששין שמא מתנה מסותרת היא, ולא זכה המקבל". וזה לא שייך אלא בקרקע שעומדת בחזקת בעליה הראשונים, אבל במטלטלין, אם הם ביד המקבל, הם בחזקתו (הגר"א סימן רמב, ס"ק י). 8) היינו, ביטויים דומים, המדגישים את הפומביות. 9) כרב אשי שם, וכמו שכתב הרי"ף. וראה למעלה הערה ה.

ג. הַכּוֹתֵב[10] שְׁתֵּי מַתָּנוֹת עַל שָׂדֶה אַחַת, הָרִאשׁוֹנָה מְסֻתֶּרֶת וְהָאַחֲרוֹנָה גְּלוּיָה וּמְפֻרְסֶמֶת - אַחֲרוֹן קָנָה[11]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הָרִאשׁוֹנָה סְתָם, וְאֵין בָּהּ לֹא עִנְיַן סְתִירָה וְלֹא עִנְיַן גִּלּוּי, אֶלָּא מַתָּנָה סְתָם[12] - הָאַחֲרוֹן קָנָה.

10) בבא־בתרא שם. 11) ואין המתנה הראשונה יכולה לשמש כמודעה לבטל המתנה השניה (ראה פ"י מהלכות מכירה הלכה א) - לפי שנעשתה בסתר (מסקנת הגמרא שם). 12) שאמרנו למעלה שחוששים שמא מתנה מסותרת היא, ולא זכה המקבל מספק, כיון שקרקע בחזקת בעליה עומדת (למעלה הערה ו) - הרי היא ברשות הבעלים ליתנה לאחר.

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[13], שֶׁהַמּוֹסֵר מוֹדָעָה וְאַחַר כָּךְ נָתַן - הַמַּתָּנָה בְּטֵלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין[14] זֶה אֹנֶס. שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּמַתָּנָה[15] אֶלָּא אַחַר דַּעַת הַנּוֹתֵן; הוֹאִיל[16] וְגִלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בָּהּ - מַתְּנָתוֹ בְּטֵלָה. לְפִיכָךְ[17], מִי שֶׁהָיוּ הַדְּבָרִים מוֹכִיחִין שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לִתֵּן מַתָּנָה זוֹ[18], אֲפִלּוּ שֶׁנִּתְּנָהּ מַתָּנָה גְּלוּיָה וְנִמְצֵאת שֶׁנִּתְּנָהּ מִקֹּדֶם מַתָּנָה מְסֻתֶּרֶת - הֲרֵי שְׁתֵּי הַמַּתָּנוֹת בְּטֵלוֹת: הָרִאשׁוֹנָה - מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְסֻתֶּרֶת; וְהַשְּׁנִיָּה - מִפְּנֵי שֶׁהַדָּבָר מוֹכִיחַ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה, וַהֲרֵי קָדְמָה זוֹ הַמַּתָּנָה שֶׁנִּמְצְאָה כְּמוֹ מוֹדָעָה לָהּ[19].

13) בפרק י מהלכות מכירה הלכה ג. ומקור הדברים בבבא־בתרא שם. 14) בניגוד לפירוש רשב"ם שם, ד"ה גילוי מילתא בעלמא. 15) בניגוד למכר, שמקבל כסף, שאז אין מודעה גרידא מספיקה, אלא אם הוא אנוס, כי יתכן שבשעת המכירה גמר למכור מפני שהיה צריך לדמים, מה שאין לומר כן במתנה. 16) שם: "במתנה, גילוי מילתא בעלמא היא". 17) כלל מופשט שהסיק רבינו מהעובדא שבהלכה הבאה המובאת בגמרא (שם). 18) ובהוכחה זו גרידא, אין אנו יכולים לבטל המתנה השניה, אלא בהצטרף גם המתנה המוסתרת המשמשת כאן כמודעה. 19) בבא־בתרא שם. ואף שמתנה טמירה כשהיא לעצמה, אינה מספיקה לשמש כמודעה, כאמור למעלה הלכה ג - כאן מצטרפת ההוכחה, שאין דעת הנותן ליתן מתנה זו לשני, לבטל המתנה השניה.

ה. מַעֲשֶׂה[20] בְּאֶחָד, שֶׁרָצָה לִשָּׂא אִשָּׁה. אָמְרָה לוֹ: אֵינִי נִשֵּׂאת לְךָ עַד שֶׁתִּכְתֹּב לִי כָּל נְכָסֶיךָ. שָׁמַע בְּנוֹ הַגָּדוֹל וְצָוַח עַל שֶׁמַּנִּיחוֹ רֵיקָן. אָמַר לְעֵדִים: לְכוּ וְהַחְבְּאוּ וְכִתְבוּ לוֹ כָּל נְכָסַי בְּמַתָּנָה. וְאַחַר כָּךְ כָּתַב לָהּ כָּל נְכָסָיו וּנְשָׂאָהּ. וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הַבֵּן לֹא קָנָה וְהָאִשָּׁה לֹא קָנְתָה; שֶׁהֲרֵי לֹא בִּרְצוֹנוֹ כָּתַב לָהּ, וּכְאָנוּס[21] בַּדָּבָר הוּא, שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ בַּמַּתָּנָה הָרִאשׁוֹנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּטֵלָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְסֻתֶּרֶת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ[22].

20) הובאה בבבא־בתרא שם. 21) "כאנוס", ולא אנוס ממש. שלא היה אונס גמור, שהרי אם ירצה לא ישאנה ולא יתן לה נכסיו (מגיד־משנה) - ובכל זאת בטלה המתנה בצירוף המודעה, ע"י המתנה המסותרת. 22) היינו, כל מקום שיש צירוף של שני גורמים: הוכחות בגוף המתנה, ומתנה טמירה קודמת לה, אם כי מתנה טמירה גרידא אינה נחשבת מודעה, וההוכחות כשלעצמן אינן מספיקות לבטל את המתנה - שתיהן ביחד מבטלות את המתנה.

ו. שְׁנֵי[23] שְׁטָרוֹת שֶׁזְּמַנָּן[24] בְּיוֹם אֶחָד, וְהֵן כְּתוּבִין עַל שָׂדֶה אַחַת, בֵּין בְּמֶכֶר בֵּין בְּמַתָּנָה: אִם דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לִכְתֹּב שָׁעוֹת[25] - כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה[26]; וְאִם אֵין דֶּרֶךְ הַמָּקוֹם לִכְתֹּב שָׁעוֹת - הֲרֵי הַדָּבָר מָסוּר לַדַּיָּנִים[27]: כֹּל שֶׁדַּעְתָּם נוֹטָה[28] לְהַעֲמִיד שָׂדֶה זוֹ בְּיָדוֹ - יַעֲמִידוּ[29].

23) כתובות צד. 24) התאריך, שבו נכתבו השטרות. 25) [ונמסר בלי עדים, שכיון שחתמו בו עדים הוא כשר גם בלי עדי מסירה (פ"א מהלכות גירושין הלכה טז), ואם כן אי־אפשר לברר מי קדם במסירה]. 26) שם צד: כלומר כל ששטרו מוקדם, הוא זכה, שכיון ששטרו נכתב קודם בוודאי גם נמסר קודם, כשם שאנו תולים כך בשטרות אחרים,

שאחד מהם מוקדם ביום או בכמה ימים (מגיד־משנה). 27) מקביל לביטוי התלמודי: "שודא דדיינא". וכשמואל בניגוד לרב (כתובות שם). 28) שהם משערים, למי היתה דעתו של הנותן נוטה יותר ואותו היה מעדיף על השני, ובוודאי לו מסר מקודם. וה'תוספות' בבא־בתרא לה. ד"ה שודא, פירשו ש"שודא דדיינא" היינו שהדיינים עושים כרצונם. וראה בסמ"ע סימן רמ, ס"ק יב. 29) שהרי לשיטת רבי אלעזר, שעדי מסירה כרתי (כורתים או חותכים את הגט) בגט ובכל השטרות, הכל תלוי למי נמסר השטר ראשון, וברור שיש כאן אחד שזכה, אם כי אין אנו יודעים מיהו - האפשרות שהשטרות נמסרו כאחד היא נדירה ואין להביאה בחשבון - ומוטב לנו, איפוא, לתת לאחד על סמך השערת הדיינים, מאשר לקיים חלוקה (מגיד־משנה).

1 **ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[30] בִּשְׁטָר שֶׁאֵין[31] בּוֹ קִנְיָן[32],**
2 **אֶלָּא[33] קָנָה שָׂדֶה זוֹ בִּשְׁטָר זֶה, שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין מִי**
3 **הוּא מִשְּׁנֵיהֶם שֶׁהִגִּיעַ[34] שְׁטָרוֹ לְיָדוֹ תְּחִלָּה; אֲבָל אִם**
4 **הָיָה בְּכָל שְׁטָר מֵהֵן קִנְיָן[35] - כֹּל שֶׁקָּדַם לוֹ הַקִּנְיָן**
5 **זָכָה, וְיִשְׁאֲלוּ[36] הָעֵדִים. וְכֵן אִם הָיוּ שָׁם[37] עֵדִים שֶׁזֶּה**
6 **הִגִּיעַ לְיָדוֹ שְׁטַר מַתְּנָתוֹ תְּחִלָּה - קָנָה הָרִאשׁוֹן[38].**

30) שהכל תלוי במסירת השטר, שמי שנמסר לו קודם, הוא זכה. הרי"ף בכתובות פרק מי שהיה נשוי (שם). 31) שלא הוזכר בו. 32) סתם קנין, הוא קנין חליפין. 33) שהשטר הוא הוא הקנין. 34) ואין השטר קונה אלא עם המסירה, ולפיכך מי שהגיע לידו תחלה - קונה תחלה, ולפיכך אנו מסתמכים על שעות כראייה לקדימת המסירה, ואם אין כותבים שעות - סומכים על הכרעת הדיינים, כמו שפורט בהלכה שלמעלה. 35) כלומר, שכתוב בו "וקנינא מפלוני וכו'" ואין השטר אלא לראייה. 36) את עדי החתימה, מי קדם בקנין. ואם אי־אפשר לברר מי קדם, נוהגים כמו בהלכה הקודמת: "שודא דדיינא" (טור סימן רמ). 37) באופן שלא כתוב בו קנין. 38) למסירה, אף שאינו הראשון לכתיבה, ואף שהשטר השני נמסר אף הוא באותו היום, וראה סמ"ע שם ס"ק טו.

7 **ח. שְׁנֵי[39] שְׁטָרוֹת הַיּוֹצְאִים עַל שָׂדֶה אַחַת בְּשֵׁם קוֹנֶה**
8 **אֶחָד, וְאֵין זְמַנָּם שָׁוֶה[40]: אִם הָיָה שְׁטַר אֶחָד מֻכָּר**
9 **וְאֶחָד מַתָּנָה: אִם הָיָה הַשְּׁטָר הָרִאשׁוֹן מַתָּנָה וְהַשֵּׁנִי**
10 **שֶׁאַחֲרָיו מֻכָּר - לֹא בִּטֵּל הָאַחֲרוֹן אֶת הָרִאשׁוֹן; שֶׁיֵּשׁ**
11 **לוֹמַר: לְהוֹסִיף לוֹ אַחֲרָיוּת[41] חָזַר וְכָתַב בְּשֵׁם מֻכָּר[42].**
12 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה כָּתוּב שָׁם אַחֲרָיוּת, שֶׁאַחֲרָיוּת**
13 **טָעוּת[43] סוֹפֵר הוּא. וְכֵן[44] אִם הָרִאשׁוֹן מֻכָּר וְהַשֵּׁנִי**
14 **מַתָּנָה - קָנָה הַשָּׂדֶה מִזְּמַן רִאשׁוֹן; שֶׁלֹּא כָּתַב לוֹ**
15 **שְׁטַר מַתָּנָה אֶלָּא לְיַפּוֹת כֹּחוֹ, וּמִשּׁוּם דִּין בֶּן**
16 **הַמֻּצָּר[45].**

39) כתובות מד. מימרא של רב נחמן. 40) זה ביום אחד, וזה ביום שני. ונתעורר ספק אולי ביטל השני את הראשון, שכיון שיש ביד בעל השטר שני השטרות, הרי זה כאילו מודה שהראשון בטל, וראה להלן הלכה ט. 41) שאם יטרפנו בעל חובו, יחזיר לו דמיו. 42) שהרי סתם מתנה - אין בה אחריות. 43) שאנו אומרים, שהמוכר ציוה לכתוב באחריות, והסופר טעה ושכח, ולפיכך אפילו לא כתובה אחריות מפורש, הרי היא כאילו כתובה (בבא־מציעא יד. ולמעלה פי"ט מהלכות מכירה הלכה ג). 44) אף זה בגמרא שם. 45) שהוא קודם לקנות השדות הגובלות עם שדהו (פי"ב מהלכות שכנים הלכה ה), אבל במתנה אין דין בר־מצרא (שם פי"ג הלכה א). ואע"פ שמתנה שכתוב בה אחריות, דינה כמכירה, ויש בה דין בר־מצרא (שם) - כאן שלא כתב בשטר מתנה שום אחריות אע"פ שכתב לו גם שטר מכר - אין בו דין בר־מצרא (מגיד־משנה בשם רשב"א). אבל יש להבין כאן, כיצד אפשר לבטל המכירה בשטר מתנה שאחר־כך (משנה־למלך). ויש אומרים ש"לייפות כחו" היינו שתהיה לו האפשרות ללוקח להעלים את שטר המכירה ולגלות רק את שטר המתנה, ובזה יסלק ממנו את טענת הבר־מצרא, ואם כן אין ראיה ששטר המתנה מבטל את שטר המכירה שלפניו, שהרי לצורך הנ"ל נכתב. ואמנם אם יתברר שיש לו גם שטר מכר, לא יסתלק הבר־מצרא, וראה במגיד־משנה.

17 **ט. הָיוּ שְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת בְּמֶכֶר אוֹ שְׁנֵיהֶם בְּמַתָּנָה: אִם[46]**
18 **הוֹסִיף בַּשֵּׁנִי כְּלוּם[47] - הֲרֵי הָרִאשׁוֹן קַיָּם[48], שֶׁלֹּא**
19 **כָּתַב הַשֵּׁנִי אֶלָּא מִפְּנֵי הַתּוֹסֶפֶת; וְאִם[49] לֹא הוֹסִיף -**
20 **בִּטֵּל שְׁטָר שֵׁנִי אֶת הָרִאשׁוֹן[50], וְאֵין לוֹ אַחֲרָיוּת אֶלָּא**
21 **מִזְּמַן הַשֵּׁנִי[51]. לְפִיכָךְ[52], כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל הַלּוֹקֵחַ**
22 **מִזְּמַן רִאשׁוֹן עַד זְמַן שֵׁנִי - מַחֲזִיר אוֹתָם[53]. וְאִם הָיָה**
23 **עַל אוֹתָהּ שָׂדֶה חֹק לַמֶּלֶךְ בְּכָל שָׁנָה - הַנּוֹתֵן אוֹ**
24 **הַמּוֹכֵר נוֹתֵן אוֹתוֹ הַחֹק עַד זְמַן הַשְּׁטָר הַשֵּׁנִי[54].**

46) כתובות שם, מימרא של רב פפא, כפירוש והוספה לדברי רב נחמן. 47) אע"פ שלא הודגש בשטר שזוהי הוספה, אלא שמידת השטח הוגדלה בשטר זה, ביחס לשטר הקודם, וראה להלן. 48) וכנראה שכוונת רבינו, שאת העיקר גובה המקבל מזמן הראשון, ואת התוספת מזמן השני (מגיד־משנה). ואע"פ שבשתי כתובות ובאחת מהן תוספת על השניה (בלי הדגשת התוספת), פסק רבינו (בפט"ז מהלכות אישות, הלכה כט) ש"גובה באיזה מהן שתרצה ותבטל השניה", ואם כן גם כאן צריך להיות כן, שאם רצה לפי השטר הראשון אין לו אלא כפי הכתוב בו, בלי התוספת, ואם רצה לפי השטר השני, יש לו גם העיקר וגם התוספת מהזמן השני (וכן אמנם דעת רש"י בכתובות שם) - אין לדמות שטר לכתובה, שבכתובה הדרך לכתוב "ואוסיפית לך וכו'", וכיון שלא הדגיש ההוספה בכתובה השניה, אין כוונתו להוסיף, אלא אם רצתה גובה מזו ואם רצתה גובה מזו, אבל במכירה אין הדרך לכתוב כן, ולפיכך אף שלא הדגיש ההוספה, הרי הוא כאילו הדגיש, וגובה העיקר מזמן ראשון והתוספת מזמן שני (סמ"ע סימן רמ ס"ק ז, והגר"א שם ס"ק ח). 49) מימרא של רב נחמן, שם. 50) בגמרא שם, נחלקו בטעמו של דבר: לרב אחא הוא, מפני שבקבלת השטר השני, מוותר המקבל על שעבודו מזמן השטר הראשון עד זה של השני. ולרפרם, מפני שבזה מודה המקבל שהראשון מזויף, ורבינו פסק

כרפרם, ראה להלן. 51) שאם בא בעל חובו של הנותן או המוכר וטרף ממנו מזמן השטר הראשון עד זמן השטר השני, אינו יכול לחזור ולתבוע מהנותן או מהמוכר. 52) לפי סוגיית הגמרא שם, מילה זו תמוהה, שהרי רבינו העתיק את דברי רב נחמן (שם) כלשונם, ועל זה נחלקו שם רב אחא ורפרם, הנ"ל, ואמרו שההבדל ביניהם אם הלוקח או הנותן מחזירים הפירות שבין זמן השטר הראשון לבין זמן השטר השני, וכן אם הוא משלם מס המלך לזמן הנ"ל - שלדעת רב אחא, שהלוקח מוותר על שעבודו, אינו מחזיר הפירות, והוא משלם מס המלך; ולדעת רפרם, שהלוקח מודה שהשטר הראשון מזויף, מחזיר הוא את הפירות, והמוכר משלם מס המלך. והנה דעת רבינו להלן ברורה כרפרם, אבל זה לא כולל במילים "ביטל שטר שני את הראשון", כנ"ל, ואם כן מאי לפיכך? (לחם־משנה). 53) אחרי שהלוקח מודה שהשטר הראשון מזויף, ואין לו אלא מזמן השטר השני. 54) כנ"ל לדעת רפרם. ושם אמרו עוד הבדל שלישי - שלרב אחא, עדי השטר הראשון כשרים. ואילו לרפרם, הם פסולים (וראה ב'תוספות' שם ד"ה איכא בינייהו), ורבינו השמיט דבר זה (לחם־משנה).

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ז'־י"ג תשרי ה'תשפ"ג

יום ראשון ז' תשרי ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קמא.

קמב. קמג.

המצוה הקמ"א — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני של דגן (שם כולל לחמשת מיני תבואה) חוץ לירושלים, והוא אמרו יתעלה: "לא־תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך" (דברים יב, יז). והאוכל מעשר שני בלי פדיון — לוקה; ודוקא בתנאי שנתבאר בסוף מכות (יט:), והוא: שיאכלנו בחוץ (לירושלים) אחר שראה פני הבית, כלומר: לפנים מחומת ירושלים והוא אמרם שם: מאימתי חייבין עליו? משיראה פני הבית (ואחר כך יצא מירושלים ואכלו).

המצוה הקמ"ב — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני של תירוש (יין) חוץ לירושלים, והוא אמרו יתעלה: "לא־תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך" (שם); והאוכלו — לוקה, ובאותו התנאי שנתבאר במעשר דגן.

המצוה הקמ"ג — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני של יצהר (שמן זית) חוץ לירושלים, והוא אמרו: "לא־תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך" (שם); והאוכל חייב מלקות ובאותו תנאי שקדם במעשר דגן. ושמא תתמה על שמנינו מעשר דגן ומעשר תירוש ומעשר יצהר, שלש מצות; דע שאם אכל שלשתן כאחד — לוקה על כל־אחת ואחת: לפי שלאו זה שבפסוק זה אינו לאו שבכללות שאין לוקין עליו, אלא הוא לחלק. ובפרוש אמרו בגמרא כרתות (ד:): "אכל מעשר דגן ותירוש ויצהר — חייב על כל־אחת ואחת. וכי לוקין על לאו שבכללות? קרא יתירא כתיב (מצאנו פסוק מיותר ללמד שלוקה). מכדי, כתיב: "ואכלתם לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך וכו'" (שם יד, כג) ולמה לי למהדר למכתבינהו לכלהו (לצורך מה חוזר ומפרט את כולם?) שמע מינה לחלק" (בכוונת הפסוק, בפרוט הנוסף, "לחלק": להפריד. להחשיב כל מין כאיסור בפני עצמו). ובגמרא מכות אמרו: "מכדי, כתיב: "ואכלתם לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך", לכתוב רחמנא: לא־תוכל לאכל אותם בשעריך, מהדר פרושינהו (חוזר ומפרש) לכלהו למה לי? שמע מינה ליחודי (ליחד) לאו לכל־חד וחד". הרי נתבאר שכל־מה שהזהיר עליו בפסוק זה, כל־ענין וענין לאו בפני עצמו. ואחזור להשלים שאר הלאוין שכלל אותם הפסוק.

יום שני ח' תשרי ה'תשפ"ג

מצות עשה קיט.

המצוה הקי"ט — הצווי שנצטווינו שיהא נטע רבעי (פירות שמוציא האילן בשנה רביעית לנטיעתו) כולו קדש, והוא אמרו: "יהיה כל־פריו קדש הלולים לה'" (ויקרא יט, כד), ודינו: שיעלה לירושלים ויאכלוהו בעליו שם כמו מעשר שני, ואין לכהנים בו כלום. ולשון ספרי (פרשת נשא): "ואיש את־קדשיו לו יהיו" (במדבר ה, י) — "משך הכתוב כל־הקדשים ונתנם לכהן ולא שייר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי שיהיו לבעלים". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בשלמות בפרק אחרון ממסכת מעשר שני.

יום שלישי ט' תשרי ה'תשפ"ג

מצות עשה קלא.

קכה.

המצוה הקל"א — הצווי שנצטווינו להתודות לפניו יתעלה, שהפרשנו את חובת המעשרות והתרומות ולהתנקות מהם (מכל אשמה של התנהגות בלתי ראויה

במעשרות, ולהכריז זאת) גַּם בְּדִבּוּר, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִתְנַקִּינוּ מִלְּהַחֲזִיק בָּהֶן בְּפֹעַל, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: "וְדִוּי מַעֲשֵׂר". וְהַצִּוּוּי בָּזֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וגו'" (דברים כו, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְאֹפֶן הַבִּעוּר וְעִנְיָנוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי.

הַמִּצְוָה הַקכ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ אֶת־הַבִּכּוּרִים (ראשוני פרות ארץ־ישראל משבעת המינים) וְלַהֲבִיאָם לַמִּקְדָּשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כג, יט). וּפָשׁוּט, שֶׁמִּצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, וְאֵינָם בָּאִים אֶלָּא מִפְּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְסוּרְיָא וְעִבֶּר הַיַּרְדֵּן — וּמִשִּׁבְעַת הַמִּינִים בִּלְבָד. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בִּכּוּרִים. וְשָׁם (פרק ג משנה יב) נִתְבָּאֵר שֶׁהֵם, כְּלוֹמַר: הַבִּכּוּרִים, נִכְסֵי כֹּהֵן (שייכים לכהן).

יום רביעי י' תשרי ה'תשפ"ג

מצות עשה קלב.

מצות לא תעשה קמט (קמח*).

הַמִּצְוָה הַקל"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְסַפֵּר חֲסָדָיו יִתְעַלֶּה אִתָּנוּ, וְאֵיךְ הִצִּילָנוּ מֵאָז רֵאשִׁית מַצָּבוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ וּמִשִּׁעְבּוּד הַמִּצְרִים וְעִנּוּיָם לָנוּ, וּלְהוֹדוֹת לַה' עַל כָּל־זֶה, וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיַּתְמִיד הַבְּרָכָה — (כל זאת אנו אומרים) בִּזְמַן שֶׁאָנוּ מְבִיאִים אֶת־הַבִּכּוּרִים. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי" (דברים כו, ה) וּשְׁאָר כָּל־אוֹתָהּ הַפָּרָשָׁה. וּמִצְוָה זוֹ נִקְרֵאת "מִקְרָא בִּכּוּרִים". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֶיהָ בְּמַסֶּכֶת בִּכּוּרִים וּבְפֶרֶק ז' מִסּוֹטָה" (לב.): וְאֵינָהּ חוֹבָה לְנָשִׁים.

הַמִּצְוָה הַקמ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַכֹּהֵן מִלֶּאֱכוֹל אֶת הַבִּכּוּרִים בַּחוּץ (מירושלים) וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וגו' וּתְרוּמַת יָדֶךָ". בָּא בַּקַּבָּלָה (מכות יז:): "וּתְרוּמַת יָדֶךָ" — אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים. לְפִי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ — בְּפָסוּק זֶה דָּבָר הַטָּעוּן הֲבָאַת מָקוֹם (לירושלים) שֶׁלֹּא הִזְכִּירוֹ בְּפֵרוּשׁ, וְאָמַר בִּכְלָלָם "וּתְרוּמַת יָדֶךָ" — הֲרֵי אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים בְּלִי סָפֵק, שֶׁבֵּאֵר בָּהֶם שֶׁהֵם טְעוּנִין הֲבָאַת מָקוֹם, וְהֵיאַךְ יַזְהִיר עַל אֲכִילָתָהּ בִּשְׁעָרֶיךָ! וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאוֹכֵל בִּכּוּרִים שֶׁלֹּא קָרָא עֲלֵיהֶם (ראה מצות עשה קלב מה שיש לקרוא עם הבאת הבכורים), שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (יט.). שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֲלֵיהֶם אֶלָּא קֹדֶם שֶׁיַּגִּיחֵם בָּעֲזָרָה; אֲבָל מִשֶּׁיַּגִּיחֵם בָּעֲזָרָה — הֲרֵי הוּא פָּטוּר עֲלֵיהֶם, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא קָרָא. וְגַם בַּבִּכּוּרִים אוֹתוֹ הַתְּנַאי שֶׁבְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּלוֹמַר שֶׁאֵין כָּל־מִי שֶׁאֲכָלָם בַּחוּץ חַיָּב עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁיִּרְאוּ פְּנֵי הַבַּיִת; וְאִם אָכַל מֵהֶם מִי שֶׁיֹּאכַל אַחַר שֶׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה — חַיָּב מַלְקוּת בִּלְבַד אִם הוּא כֹּהֵן; אֲבָל הַיִּשְׂרְאֵלִי — הֲרֵי הוּא מְחֻיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אִם אָכַל בִּכּוּרִים, אֲפִלּוּ אַחַר קְרִיאָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (בכורים פרק ב משנה א): הַתְּרוּמָה וְהַבִּכּוּרִים חַיָּבִין עֲלֵיהֶן חֹמֶשׁ וּמִיתָה וַאֲסוּרִין לְזָרִים. אִם אֲכָלָם בְּזָדוֹן — חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וּבִשְׁגָגָה מוֹסִיף חֹמֶשׁ כְּדִין הַתְּרוּמָה. לְפִי שֶׁכֵּיוָן שֶׁקְּרָאָם יִתְעַלֶּה תְּרוּמַת יָדֶךָ, חָלוּ עֲלֵיהֶם כָּל־דִּינֵי הַתְּרוּמָה. וְרָאוּי לְךָ לְהָבִין כָּאן הֵיטֵב כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּבְּשׁוּ לְךָ הָעִנְיָנִים וְהוּא: שֶׁהַכֹּהֵן אִם יֹאכַל הַבִּכּוּרִים מִשֶּׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה — לוֹקֶה, וְאַזְהָרָתֵיהּ מִ"לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וגו' וּתְרוּמַת יָדֶךָ", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּגְּמָרָא מַכּוֹת, כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ חוּץ לַמָּקוֹם אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ; אֲבָל הַיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים אַחַר שֶׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת בְּכָל־מָקוֹם שֶׁיֹּאכְלֵם (בין בירושלים ובין מחוצה לה) — חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וְאַזְהָרָתֵיהּ מִן "וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ" (שם י), כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה קל"ג מִמִּצְוֹת אֵלּוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּגְּמָרָא מַכּוֹת.

יום חמישי י"א תשרי ה'תשפ"ג

מצות עשה קלג. קמג. קמד.

הַמִּצְוָה הַקל"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִכָּל־עִסָּה וְלִתְּנָהּ לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה" (במדבר טו, כ). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת חַלָּה וּבְמַסֶּכֶת עָרְלָה (פרק ב משנה א) וְאֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד.

הַמִּצְוָה הַקמ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִתֵּן לַכֹּהֵן אֶת הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה מִכָּל־בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁאָנוּ שׁוֹחֲטִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח אִם שׁוֹר אִם שֶׂה" (דברים יח, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י' מֵחֻלִּין (קל.) וְאֵין הַלְוִיִּם חַיָּבִים בְּמִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הַקמ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ רֵאשִׁית הַגֵּז (חלק מהצמר הנגזז מהצאן) וְלִתְּנוֹ לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ" (שם, ד), וּמִצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"א מֵחֻלִּין (קלה.).

יום שישי י"ב תשרי ה'תשפ"ג

מצות עשה פ. פא.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שְׁמֹנִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְדּוֹת בְּכוֹר אָדָם וְלִתֵּן אוֹתוֹ הַפִּדְיוֹן לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ

יִתְעַלֶּה: "בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי" (שמות כב, כח). וּפֵרֵשׁ אֵיךְ תִּהְיֶה נְתִינָה זוֹ: שֶׁנִּפְדֶּנּוּ מִן־הַכֹּהֵן וּיְכַלּוּ כְּבָר זָכָה בּוֹ, וְנִקְנֶהוּ מִמֶּנּוּ בַּחֲמִשָּׁה סְלָעִים. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם" (במדבר יח, טו), וּמִצְוָה זוֹ הִיא מִצְוַת פִּדְיוֹן הַבֵּן, וְאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ; אֶלָּא הִיא מִצְוַת (של) הַבֵּן (המוטלות) עַל הָאָב, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּקִדּוּשִׁין (כט.) וּיְכָבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (מו.).

הַמִּצְוָה הַפ"א — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְדּוֹת פֶּטֶר (בכור של) חֲמוֹר בְּשֶׂה דַּוְקָא וְשֶׁלֹּא יִפְדֶּה בְּזוּלָתוֹ — אִם לֹא יִפְדֶּה אוֹתוֹ בְּשֶׂוְיוֹ — וְיִתֵּן אוֹתוֹ הַשֶּׂה לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה; "וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׂה" (שמות לד, כ). וּיְכָבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (פרק א) וְגַם הִיא אֵין הַלְּוִים חַיָּבִים בָּהּ.

יום ש"ק י"ג תשרי ה'תשפ"ג

מצות עשה פב. קלה.

מצות לא תעשה רכ. רכא. רכב.

הַמִּצְוָה הַפ"ב — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בַּעֲרִיפַת (ראשו של) פֶּטֶר חֲמוֹר. אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לִפְדּוֹתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ" (שמות לד, ב), וּיְכָבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (פרק א) אֶפְשָׁר לְהַקְשׁוֹת עָלַי וְלוֹמַר: מַדּוּעַ אַתָּה מוֹנֶה פְּדִיָּתוֹ כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, וְאֵינְךָ מוֹנֶה אוֹתָן כְּמִצְוָה אַחַת, וְתִהְיֶה עֲרִיפָתוֹ מֵהִלְכוֹת הַמִּצְוָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְתָּ בַּכְּלָל הַשְּׁבִיעִי? ה' יוֹדֵעַ וָעֵד שֶׁהַדִּין הָיָה מְחַיֵּב כֵּן, לוּלֵא מָצָאנוּ בְּעִנְיָן זֶה לָשׁוֹן הַמּוֹרָה עַל הֱיוֹתָן שְׁתֵּי מִצְוֹת, וְהוּא אָמְרָם (בכורות יג): "מִצְוַת פִּדְיָה קוֹדֶמֶת (עדיפה) לְמִצְוַת עֲרִיפָה, וּמִצְוַת יִבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה". הֵינוּ: כְּמוֹ שֶׁהַיְבָמָה עוֹמֶדֶת אוֹ לְיִבּוּם אוֹ לַחֲלִיצָה — וְהַיִּבּוּם מִצְוָה כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּיר וְהַחֲלִיצָה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ — כָּךְ פֶּטֶר חֲמוֹר עוֹמֵד אוֹ לִפְדְּיָה אוֹ לַעֲרִיפָה, וְזוֹ מִצְוָה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ.

הַמִּצְוָה הַקל"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַשְׁבִּית עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת" (שמות לד, כא) וּיְכָבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי בְּעִנְיָן זֶה כַּמָּה פְּעָמִים וְאָמַר: "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ" (ויקרא כה, ד), וּיְכָבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה צ) — (להלן שיעור קעד) אֶת דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת כד: ועוד): "הָאֵי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא". וְאָמַר יִתְעַלֶּה עוֹד: "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'" (שם, ב). וּיְכָבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית; וְאֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹד אֶת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע" (שם, ד). וְהָעוֹבֵר עַל זֶה — לוֹקֶה. וּיְכָבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הָרכ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹד אֶת־הָאִילָן בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר" (שם). וְגַם הָעוֹבֵר עַל זֶה — חַיָּב מַלְקוּת. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (תחילת פרשת בהר): "הַזְּרַע וְהַזְּמִיר בַּכְּלָל הָיוּ (מלאכות הזריעה והזמירה כבר כלולים באיסור הכללי שלא לעבוד בשביעית), וְלָמָּה יָצְאוּ? לְהַקִּישׁ אֲלֵיהֶם, מַה זֶּרַע וּזְמִיר מְיֻחָדִים שֶׁהֵם עֲבוֹדָה בָּאָרֶץ וּבָאִילָן, אַף אֲנִי אֵין לִי אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא עֲבוֹדָה בָּאָרֶץ וּבָאִילָן". וּיְכָבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הָרכ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלִּקְצוֹר מַה־שֶּׁהִצְמִיחָה הָאֲדָמָה מֵעַצְמָהּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁאָנוּ קוֹצְרִים כָּל־שָׁנָה. וּפֵרוּשׁ דָּבָר זֶה, שֶׁאָנוּ הֵזְהַרְנוּ מֵעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וַעֲבוֹדַת הַשְּׁמִטָּה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ לְעֵיל. וְהַדָּבָר שֶׁהִצְמִיחָה הָאֲדָמָה מִמַּה־שֶּׁנִּזְרַע בָּהּ בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְהוּא הַנִּקְרָא: סָפִיחַ מֵתָּר לְאָכְלוֹ (מן התורה) בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, אֲבָל אֵין מֵתָּר לְקָצְרוֹ אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מִן־הָרָגִיל. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר" (שם, ה), אֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁלֹּא יִקְצְרֶנּוּ כְּלָל לְפִי שֶׁכְּבָר אָמַר: "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה" (שם, ו), אֶלָּא כַּוָּנָתוֹ: לֹא תִקְצְרֶנּוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצְרִים תְּבוּאַת שְׁאָר שָׁנִים, כִּי אִם כְּמִי שֶׁקּוֹצֵר דָּבָר שֶׁהוּא הֶפְקֵר, בְּלִי הַכָּנָה וּבְלִי הִתְכּוֹנְנוּת, כְּמוֹ שֶׁנִּבָּאֵר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יחזקאל פרק־כה י־יז

י לִבְנֵי־קֶדֶם עַל־בְּנֵי עַמּוֹן וּנְתַתִּיהָ לְמוֹרָשָׁה לְמַעַן לֹא־תִזָּכֵר בְּנֵי־עַמּוֹן בַּגּוֹיִם: יא וּבְמוֹאָב אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים
וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה: (פ) יב כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן עֲשׂוֹת אֱדוֹם בִּנְקֹם נָקָם לְבֵית יְהוּדָה וַיֶּאְשְׁמוּ
אָשׁוֹם וְנִקְמוּ בָהֶם: יג לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה וְנָטִתִי יָדִי עַל־אֱדוֹם וְהִכְרַתִּי מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה
וּנְתַתִּיהָ חָרְבָּה מִתֵּימָן וּדְדָנָה בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ: יד וְנָתַתִּי אֶת־נִקְמָתִי בֶּאֱדוֹם בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְעָשׂוּ בֶאֱדוֹם
כְּאַפִּי וְכַחֲמָתִי וְיָדְעוּ אֶת־נִקְמָתִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: טו כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן עֲשׂוֹת פְּלִשְׁתִּים בִּנְקָמָה
וַיִּנְקְמוּ נָקָם בִּשְׁאָט בְּנֶפֶשׁ לְמַשְׁחִית אֵיבַת עוֹלָם: טז לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי נוֹטֶה יָדִי
עַל־פְּלִשְׁתִּים וְהִכְרַתִּי אֶת־כְּרֵתִים וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית חוֹף הַיָּם: יז וְעָשִׂיתִי בָם נְקָמוֹת גְּדֹלוֹת
בְּתוֹכְחוֹת חֵמָה וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי אֶת־נִקְמָתִי בָּם: (פ)

יחזקאל פרק־כו א־ב

א וַיְהִי בְּעַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב בֶּן־אָדָם יַעַן אֲשֶׁר־אָמְרָה צֹר
עַל־יְרוּשָׁלִַם הֶאָח נִשְׁבְּרָה דַּלְתוֹת הָעַמִּים נָסַבָּה אֵלָי אִמְּלְאָה הֶחֳרָבָה:

רש"י

(י) לבני קדם. אפתה אותם שיבאו על בני עמון דרך ארץ מואב: **(יג) ודדנה.** ויתבי דדן: **(יד) ביד עמי ישראל.** הם יהיו שלוחי לנקום נקמתי: **(טו) יען עשות פלשתים בנקמה.** בשנאה ובפרך כאדם הנוקם נקמתו באויבו: **(טז) את כרתים.** עמא דחייבין לאישתיצאה ואומר אני לפי שראיתי במקום אחר קורא אל פלשתים כרתים היו יושבי חבל הים גוי כרתים (צפניה ב) ואינו קורא כן לאומה אחרת נראה בעיני שיש גבול בפלשתים ששמו כרתי וכן אני מוצא בספר (שמואל (א' ל') בגדוד ששרף את צקלג אנחנו פשטנו על נגב הכרתי: חוף הים. מארק"א בלע"ז הם פלשתים שיושבים במקצוע דרומית מערבית של גבול ארץ ישראל על הים האחרון:

(א) בעשתי עשרה. לצדקיהו: **(ב) על ירושלים.** שהיתה במצור: **האח.** לשון קול שמחה: **נשברה דלתות העמים.** עיר שכל העכו"ם היו נכנסים לה לסחורה מעתה תשבר כי לא ילך המצור מעליה עד תלכד: **נסבה אלי.** מעתה הוסבה סחורות העמים אלי: **אמלאה החרבה.** אתמלא אני מן העיר ירושלים החרבה:

מצודת דוד

(י) לבני קדם. ר"ל את הערים ההם אפתח לבני קדם הם פרס ומדי בעת ילכו על בני עמון ואתן אז את בני עמון להם למורשה באופן שלא תזכר עוד בני עמון בין העובדי כוכבים כי ישמדו מכל וכל: **(יא) ובמואב.** רצה לומר ואז גם במואב אעשה שפטים כי יהיו נמסרים גם המה ביד בני קדם ואז ידעו שאני ה' הנאמן לשלם גמול: **(יב) יען עשות אדום.** בעבור עשות מה שעשה בעת נקמתי נקם אל בית יהודה בעת שגלו מארצם ודבר המעשה הוא מה שנאמר ביום עמדך מנגד וכו' (עובדיה א) וכל הענין: **ויאשמו אשום.** בהם ועשו נקמה למסרם ביד האויב כמ"ש שם: **(יג) ונטיתי ידי.** להכות בה: **והכרתי וגו'.** כי תהיה שממה: **מתימן.** מפאת הדרום תתחיל החורבן וכאלו אמר שהכל תחרב מפאת הדרום עד א"י העומדת בצפונה: **ודדנה.** אנשי עיר דן והוא עיר גדולה בארץ: **(יד) ונתתי וגו'.** ר"ל עוד יבוא זמן שאנקם בעמלק ביד עמי ישראל ועל הר שעיר וזה יהיה לעתיד וכמ"ש ועלו מושיעים וכו' (שם): **ועשו.** ישראל יעשו בה כפי אפי וחמתי עליה: **וידעו.** אז ידעו שהיא נקמתי ולא בא במקרה: **(טו) יען עשות.** בעבור שעשו פלשתים עם ישראל כאדם הנוקם מן האויב וזהו מה שנאמר וגם וכו' וכל גלילות פלשת וכו' אשר את כספי וזהבי לקחתם וכו' (יואל ד) וכל הענין: **וינקמו נקם.** עשו נקמה בבזות אותם בנפשם להיות הם למשחית לישראל כאילו היה איבת עולם ביניהם כאילו הרעו להם מעולם: **(טז) נוטה ידי.** להכות בם: **את כרתים.** שם משפחה גדולה מפלשתים וכן גוי כרתים (צפניה ב) ועל שאמר והכרתי אמר כרתים והוא לשון נופל על לשון: **שארית וגו'.** ר"ל אף שארית לא ישאר מפלשתים היושב על שפת הים: **(יז) בתוכחות חמה.** בעונש יסורים הבאים בחמה גדולה: **בתתי.** בעת אתן בם נקמתי אז ידעו שאני ה' הנאמן לשלם גמול:

(א) בעשתי עשרה שנה. לגלות יהויכין ולמלכות צדקיה: **באחד לחודש.** יתכן שהוא חדש החמישי וכמו שהיתה בשנת החורבן כן היתה בחדש החורבן: **(ב) נשברה דלתות העמים.** הדלתות שהיו כל העובדי כוכבים נכנסים בהן לסחורה הנה עתה נשברה כ"א מהדלתות כי לא הלך המצור מעליה עד נלכדה: **נסבה אלי.** כל המסחור שהיה בה, הנה עתה תסוב אלי ואצלי יבואו כל סוחרי העכו"ם: **אמלאה החרבה.** ר"ל אהיה ממולא במסחר רב מסיבת החרבה כי כל הסחורה שהביאו לה הנה בחורבנה יביאו אלי:

מצודת ציון

(יב) ויאשמו אשום. מל' אשמה ורשע: **(טו) בשאט.** ענין בזיון: **איבת.** מל' איבה ושנאה כמו ואיבה אשית (בראשית ג): **(טז) חוף הים.** שפת הים וגבולו: **(יז) בתוכחות.** ענין עונש יסורים וכן והוכח במכאוב (איוב לג):

(ב) האח. היא ענין לשון שמחה:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דברי הימים א פרק־יא כא־מג

כא מִן־הַשְּׁלוֹשָׁה בַּשְּׁנַיִם נִכְבָּד וַיְהִי לָהֶם לְשָׂר וְעַד־הַשְּׁלוֹשָׁה לֹא־בָא: (ס) כב בְּנָיָה בֶן־יְהוֹיָדָע
בֶּן־אִישׁ־חַיִל רַב־פְּעָלִים מִן־קַבְצְאֵל הוּא הִכָּה אֵת שְׁנֵי אֲרִיאֵל מוֹאָב וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת־הָאַרְיֵה בְּתוֹךְ
הַבּוֹר בְּיוֹם הַשֶּׁלֶג: כג וְהוּא־הִכָּה אֶת־הָאִישׁ הַמִּצְרִי אִישׁ מִדָּה | חָמֵשׁ בָּאַמָּה וּבְיַד הַמִּצְרִי חֲנִית כִּמְנוֹר
אֹרְגִים וַיֵּרֶד אֵלָיו בַּשֹּׁבֶט וַיִּגְזֹל אֶת־הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי וַיַּהַרְגֵהוּ בַּחֲנִיתוֹ: כד אֵלֶּה עָשָׂה בְּנָיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָדָע
וְלוֹ־שֵׁם בִּשְׁלוֹשָׁה הַגִּבֹּרִים: כה מִן־הַשְּׁלוֹשִׁים הִנּוֹ נִכְבָּד הוּא וְאֶל־הַשְּׁלוֹשָׁה לֹא־בָא וַיְשִׂימֵהוּ דָוִיד
עַל־מִשְׁמַעְתּוֹ: (ס) כו וְגִבּוֹרֵי הַחֵילִים עֲשָׂהאֵל אֲחִי (ס) יוֹאָב אֶלְחָנָן בֶּן דּוֹדוֹ מִבֵּית לָחֶם: (ס) כז
שַׁמּוֹת הַהֲרוֹרִי (ס) חֶלֶץ הַפְּלוֹנִי: (ס) כח עִירָא בֶן עִקֵּשׁ הַתְּקוֹעִי (ס) אֲבִיעֶזֶר הָעַנְּתוֹתִי: (ס) כט סִבְּכַי
הַחֻשָׁתִי (ס) עִילַי הָאֲחוֹחִי: (ס) ל מַהְרַי הַנְּטֹפָתִי (ס) חֶלֶד בֶּן בַּעֲנָה הַנְּטֹפָתִי: (ס) לא אִיתַי בֶּן רִיבַי
מִגִּבְעַת בְּנֵי בִנְיָמִן (ס) בְּנָיָה הַפִּרְעָתֹנִי: (ס) לב חוּרַי מִנַּחֲלֵי גָעַשׁ (ס) אֲבִיאֵל הָעַרְבָתִי: (ס) לג עַזְמָוֶת
הַבַּחֲרֻמִי (ס) אֶלְיַחְבָּא הַשַּׁעַלְבֹנִי: (ס) לד בְּנֵי הָשֵׁם הַגִּזֹנִי (ס) יוֹנָתָן בֶּן שָׁגֵה הַהֲרָרִי: (ס) לה אֲחִיאָם
בֶּן שָׂכָר הַהֲרָרִי (ס) אֱלִיפַל בֶּן אוּר: (ס) לו חֵפֶר הַמֵּכֵרָתִי אֲחִיָּה הַפְּלֹנִי: (ס) לז חֶצְרוֹ הַכַּרְמְלִי (ס)
נַעֲרַי בֶּן אֶזְבָּי: (ס) לח יוֹאֵל אֲחִי נָתָן (ס) מִבְחַר בֶּן הַגְּרִי: (ס) לט צֶלֶק הָעַמּוֹנִי נַחֲרַי הַבְּרֹתִי נֹשֵׂא
כְּלֵי יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה: (ס) מ עִירָא הַיִּתְרִי (ס) גָּרֵב הַיִּתְרִי: (ס) מא אוּרִיָּה הַחִתִּי (ס) זָבָד בֶּן אַחְלָי:
(ס) מב עֲדִינָא בֶן־שִׂיזָא הָרְאוּבֵנִי רֹאשׁ לָרְאוּבֵנִי וְעָלָיו שְׁלוֹשִׁים: (ס) מג חָנָן בֶּן־מַעֲכָה וְיוֹשָׁפָט הַמִּתְנִי:

רש"י

(כא) מן השלושה בשנים. הוא נכבד ולא כאותן שלשה כנגד השנים היתה גבורתו ולכלל גבורות השלשה לא בא (וזהו) ועד השלשה לא בא: **(כב)** בן איש חיל. דוגמא בן בליעל ובשמואל (ב׳ כ״ג) כתיב בן איש חי כי כן מנהג בני האדם כשרואים אדם זריז אומרים זה כולו חי: אריאל. גבורים בעלי כח ארי גבור וגם אל לשון אילי הארץ (יחזקאל י״ז). רב פעלים. פעולות של גבורות הרבה עשה: והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג. ולא חשש מן הצינה והקור, ויש אומרים ביום השלג כל השנה כולה אין הארי מסוכן יותר מיום השלג כשבא אדם נגדו זורק השלג ברגלו בין עיני האדם עד שלא יכול לראות והורגו, ואני שמעתי כך על זאת: **(כג)** איש מדה. שאר בני אדם אין צריך למדוד כי אם מאומד יכול לידע ודוגמא אשר ראינו בתוכה אנשי מדות (במדבר יג): כמנור אורגים. עץ שכורכים עליו הבגד: **(כה)** מן השלושים הנו נכבד הוא ואל השלשה. לכלל גבורת השלשה לא בא לאותן ג׳ שמזכיר למעלה ולכן כתיב לא באלף: על משמעתו. ל׳ מינוי, וכן ובני עמון משמעתם (ישעיה י״א): **(כו)** וגבורי החילים. אך לא כאותן של מעלה:

מצודת דוד

(כא) מן השלשה בשנים. ר״ל מבין שלשה שואבי המים בהשנים שהיו עמו היה הוא הנכבד מהם ולזה היה להם לשר: ועד השלשה. אבל לא בא למעלת השלשה הראשונים:

מצודת ציון

(כג) כמנור אורגים. הוא העץ העגול אשר האורג כורך עליו השתי ובמשנה נקרא כובד (שבת ק״ג): בשבט. בשרביט:

(כב) רב פעלים. פעל הרבה גבורות: שני אריאל מואב. ת״י תרין רברבי מואב וע״ש גבורתו קראם אריאל שהיא מלה מורכבת מן ארי ומן אל שהוא ענין חוזק כמו ביד אל גוים (יחזקאל ל״א): בתוך הבור. עם כי המקום דחוק להתחזק בו: ביום השלג. עם היות כי טבע הארי להתחזק בו ביותר בזמן הקור ומטבע האדם להמנע ממנו הפעולות החיוניות בתגבורת הקור עכ״ז התגבר עליו והכהו נפש: **(כג)** איש מדה. רצה לומר, בעל מדה גדולה וכן אנשי מדות (במדבר י״ג): כמנור אורגים. בית יד החנית היתה כמנור אורגים: **(כד)** אלה. הפועלים ההם: ולו שם. ר״ל שהיה מפורסם לגבור בין שלשה הגבורים שואבי המים שהיו ראשי השלשים ור״ל שעם כל גבורתם החשיבו גם אותו לגבור אבל שלשה הגבורים הראשונים לא החשיבו אותו למאומה לגודל הגבורה אשר היה בהם: **(כה)** מן השלשים. האמורים בש״ב ונזכרים הם למטה: הנו נכבד הוא. הנו הוא היה נכבד מהם ולזה לא חשבוהו עמהם אבל לא בא למעלת שלשה שואבי המים ראשי השלשים ולזה לא חשבוהו גם עמהם: על משמעתו. להיות עמו לשמוע ולעשות כל אשר יצוה: **(כו)** וגבורי החילים. ואלה הם שאר גבורי החילים עשהאל וכו׳ ובש״ב לא חשב כי־אם החשובים שבהם הנזכרים כאן ראשונים עד אוריה החתי, אולם קצתם קראם בשם האחר שהיה להם: **(לט)** נושא כלי יואב. חוזר הוא על נכרי שהוא היה נושא כלי תשמישי יואב: **(מב)** ועליו. ר״ל הסמוכים עליו ונמשכים אחריו:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג הִקְדִּישָׁה עַסָּתָהּ עַד שֶׁלֹּא גִלְגְּלָהּ, וּפְדָאַתָּהּ, חַיֶּבֶת. מִשֶּׁגִּלְגְּלָהּ, וּפְדָאַתָּהּ, חַיֶּבֶת. הִקְדִּישַׁתָּהּ עַד שֶׁלֹּא גִלְגְּלָהּ, וְגִלְגְּלָהּ הַגִּזְבָּר, וְאַחַר כָּךְ פְּדָאַתָּהּ — פְּטוּרָה, שֶׁבְּשָׁעַת חוֹבָתָהּ הָיְתָה פְּטוּרָה.

ד כַּיּוֹצֵא בוֹ: הַמַּקְדִּישׁ פֵּרוֹתָיו עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת, וּפְדָאָן, חַיָּבִין; וּמִשֶּׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת, וּפְדָאָן, חַיָּבִין. הִקְדִּישָׁן עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרוּ, וּגְמָרָן הַגִּזְבָּר, וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָן — פְּטוּרִין, שֶׁבְּשָׁעַת חוֹבָתָן הָיוּ פְּטוּרִין.

ה נָכְרִי שֶׁנָּתַן לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ עִסָּה — פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה. נְתָנָהּ לוֹ מַתָּנָה — עַד שֶׁלֹּא גִּלְגֵּל, חַיָּב; וּמִשֶּׁגִּלְגֵּל, פָּטוּר. הָעוֹשֶׂה עִסָּה עִם הַנָּכְרִי — אִם אֵין בְּשֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּשִׁעוּר חַלָּה, פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה.

ו גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְהָיְתָה לוֹ עִסָּה, נַעֲשָׂת עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר — פָּטוּר; וּמִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר, חַיָּב. וְאִם סָפֵק, חַיָּב; וְאֵין חַיָּבִין

פירוש ברטנורא

ג עד שלא גלגלה ופדאתה. ולאחר שפדאתה גלגלה, חייבת, כיון דבשעת הגלגול לא היתה הקדש: **שבשעת חובתה היתה פטורה.** דגלגול הקדש פוטר, דכתיב עריסותיכם ולא עיסת הקדש:

ד עד שלא באו לעונת המעשרות. כל אחד כמשפט המפורש בפ"ק דמעשרות: **וגמרן הגזבר.** שנגמרו בעודן תחת יד הגזבר: **שבשעת חובתן היו פטורים.** דכתיב דגנך, ולא דגן הקדש:

ה פטורה מן החלה. שאין גלגולו של ישראל מחייב העיסה של עובד כוכבים. וכן עיסה של ישראל אין גלגול העובד כוכבים פוטרת: **אם אין בשל ישראל כשעור.** שחייבין להפריש ממנה חלה, שהן ה' רביעיות:

ו ספק חייב. משום דהוי ספק איסורא, ולחומרא, ומפריש חלה ומוכרה לכהן: **ואין חייבין עליה חומש.** זר האוכלה אינו משלם את החומש, אבל הקרן

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ג

משנתנו באה ללמד שעיסת הקדש פטורה מחלה. ברם, המקדישה עיסתה ופדאתה, אם בשעת גלגולה לא היתה ביד הקדש, הרי היא חייבת בחלה.

הִקְדִּישָׁה עַסָּתָהּ – נתנה אשה את עיסתה להקדש, **עַד שֶׁלֹּא גִלְגְּלָהּ** – קודם שגלגלה אותה, שעדיין לא נתחייבה בחלה, **וּפְדָאַתָּהּ** – מן ההקדש, ולאחר שפדאתה גלגלה אותה, **חַיֶּבֶת** – בחלה, כיון שבשעת גלגולה לא היתה הקדש. **מִשֶּׁגִּלְגְּלָהּ** – אם הקדישה את העיסה לאחר שגלגלתה, **וּפְדָאַתָּהּ** – אחר כך מן ההקדש, **חַיֶּבֶת** – בחלה, שבשעת גלגולה, היינו כשנתחייבה בחלה, היתה העיסה של הדיוט. אבל **הִקְדִּישַׁתָּהּ עַד שֶׁלֹּא גִלְגְּלָהּ** – קודם שגלגלה אותה, היינו קודם שנגמרה מלאכתה לחלה, **וְגִלְגְּלָהּ הַגִּזְבָּר** – של הקדש, **וְאַחַר כָּךְ פְּדָאַתָּהּ** – מידי הקדש, **פְּטוּרָה** – מן החלה, **שֶׁבְּשָׁעַת חוֹבָתָהּ** – בשעת גלגולה, **הָיְתָה פְּטוּרָה** – מן החלה, שהיתה של הקדש, ועיסת הקדש פטורה מחלה, שכתוב (**במדבר טו, כ**): "ראשית עריסותיכם", ודרשו: "עריסותיכם" ולא עיסת הקדש. ויש למדים זה מהמשך הכתוב (**שם**): "תרימו תרומה" – את שמורם ממנו קודש והשאר חול, ולא שזה וזה קודש (**רמב"ם בשם "ספרי"**).

באור משנה ד

אגב המשנה הקודמת מובאת כאן משנה זו העוסקת בענין המקדיש פירותיו, שדינו דומה לדין המקדישה עיסתה. משנה זו שנוייה כבר במסכת פאה (ד, ח).

כַּיּוֹצֵא בוֹ – דומה לדין ששנינו במשנה הקודמת: **הַמַּקְדִּישׁ פֵּרוֹתָיו עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת** – קודם שבאו הפירות לשעת חיובם במעשרות. כפי ששנינו במסכת מעשרות פרק א, **וּפְדָאָן** – אחר כך מיד ההקדש קודם שבאו לעונת המעשרות, **חַיָּבִין** – הפירות במעשרות, שאף על פי שפירות הקדש פטורים מן המעשרות, מכל מקום הואיל וכשבאו לעונת המעשרות לא היו בידי הקדש, הרי הם חייבים; **וּמִשֶּׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת** – וכן המקדיש פירותיו לאחר שכבר חלה עליהם חובת המעשרות ברשותו, **וּפְדָאָן** – אחר כך, **חַיָּבִין** – הפירות במעשרות, שהואיל וכבר נתחייב קודם שהקדישם, אין ההקדש מפקיעם מידי חיובם. **הִקְדִּישָׁן עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרוּ** – קודם שנתחייבו במעשרות, **וּגְמָרָן הַגִּזְבָּר** – של הקדש, כלומר שבאו לידי חיובם במעשרות בהיותם בידי ההקדש, **וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָן** – מיד ההקדש, **פְּטוּרִין** – מן המעשרות, **שֶׁבְּשָׁעַת חוֹבָתָן הָיוּ פְּטוּרִין** – בשעה שחלה על הפירות חובת המעשרות היו אלה פירות של הקדש הפטורים ממעשרות, שנאמר (**דברים יח, ד**): "ראשית דגנך". ודרשו: "דגנך" ולא דגן הקדש.

בענין "עונת המעשרות" שבמשנתנו יש חילוקי דעות בין המפרשים, אם הכוונה היא להתחלת הבשלתם של הפירות (כמפורט במעשרות א, ב-ג), שאז חלה חובת המעשרות לענין אכילת קבע אבל לא לענין אכילת ארעי, או שהכוונה היא לגמר מלאכתם של הפירות למעשרות (כמפורט שם א, ה-ח), וכבר הארכנו בענין זה בשולי משנה זו במסכת פאה (ד, ח), עיין שם.

יום שני

באור משנה ה

נָכְרִי שֶׁנָּתַן לְיִשְׂרָאֵל – קמח, **לַעֲשׂוֹת לוֹ עִסָּה** – אף על פי שגלגלה הישראל, **פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה** – כדין עיסת נכרי שהיא פטורה. **נְתָנָהּ לוֹ מַתָּנָה** – נתן הנכרי את העיסה מתנה לישראל, **עַד שֶׁלֹּא גִּלְגֵּל** – אם נתן לו קודם שגלגלה, **חַיָּב** – הישראל בחלה; **וּמִשֶּׁגִּלְגֵּל** – ואם נתנה הנכרי לישראל לאחר שגלגלה, **פָּטוּר** – הישראל מן החלה, שבשעת חובתה היתה פטורה, לפי שהיתה של הנכרי. **הָעוֹשֶׂה עִסָּה עִם הַנָּכְרִי** – בשותפות, **אִם אֵין בְּשֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּשִׁעוּר חַלָּה** – אם אין בחלקו של הישראל כשיעור עיסה שחייבים להפריש ממנה חלה, היינו חמשת רבעי הקב קמח, **פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה** – אבל אם היה בחלקו של הישראל שיעור עיסה החייבת בחלה, הרי זו חייבת בחלה (**רמב"ם הל' ביכורים ו, ט**).

יש אומרים שהישראל נוטל חלה מכל העיסה, שכיון שהישראל עושה אותה ויש לו חלק בה, אנו קוראים בה "עריסותיכם" (הרדב"ז). ויש כותבים: אם יש בשל ישראל כשיעור וגם של הנכרי כשיעור, כשחולקים בעיסה חייב הישראל להפריש משלו וגם מחלקו של הנכרי, משום שאין ברירה, ושמא חלק שלו ביד הנכרי וחייב מספק, כדין הנותן עיסתו לנכרי לאחר שגלגלה ("משנה ראשונה"; ועיין "תפארת ישראל").

באור משנה ו

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת בענין עיסת נכרים באה משנתנו לדון בענין עיסת גר.

גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְהָיְתָה לוֹ עִסָּה, אם **נַעֲשָׂת** – נתגלגלה בעיסה של חיטים או ניטמטמה בשל שעורים, **עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר** – קודם שנתגייר, **פָּטוּר** – מלהפריש ממנה חלה, שבשעת חובתה היתה פטורה, לפי שעדיין היה נכרי; **וּמִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר** – ואם נעשתה לאחר שנתגייר, **חַיָּב** – להפריש ממנה חלה. **וְאִם סָפֵק** – מתי נתגלגלה, אם קודם שנתגייר או לאחר שנתגייר, **חַיָּב** – להפריש ממנה חלה, שספק איסור לחומרא, אבל אינו נותן אותה לכהן במתנה ככל חלה, אלא מוכרה לכהן,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עָלֶיהָ חֹמֶשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַקְּרִימָה בַּתַּנּוּר.

ז הָעוֹשֶׂה עִסָּה מִן הַחִטִּים וּמִן הָאֹרֶז — אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן, חַיֶּבֶת בַּחַלָּה, וְיוֹצֵא בָהּ אָדָם יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח; וְאִם אֵין בָּהּ טַעַם דָּגָן, אֵינָהּ חַיֶּבֶת בַּחַלָּה, וְאֵין אָדָם יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח.

ח הַנּוֹטֵל שְׁאוֹר מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ עִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ — אִם יֵשׁ לוֹ פַּרְנָסָה מִמָּקוֹם אַחֵר, מוֹצִיא לְפִי חֶשְׁבּוֹן; וְאִם לָאו, מוֹצִיא חַלָּה אַחַת עַל הַכֹּל.

ט כֵּיצַד? זֵיתֵי מָסִיק שֶׁנִּתְעָרְבוּ עִם זֵיתֵי נִקּוּף, עִנְּבֵי בָצִיר עִם עִנְּבֵי עוֹלְלוֹת — אִם יֵשׁ לוֹ פַּרְנָסָה מִמָּקוֹם

פירוש ברטנורא

משלם, דתשלומי תרומה כפרה נינהו, הלכך מפריש תשלומין ומכפרים מספק, ומוכרן לכהן: **אחר הקרימה בתנור.** דסבר ר"ע אין גמר מלאכתה של חלה עד שיקרמו פני הפת בתנור, וזו היא עונתה לחלה, הלכך אם נתגייר קודם שיקרמו פני הפת בתנור, חייב בחלה. ואין הלכה כר"ע:

ז אורז. לאו מין דגן הוא, וכל שאינו מין דגן פטור מן החלה, ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח: **אם יש בה טעם דגן חייב בחלה.** ואע"ג דאין בדגן כשיעור חלה:

ח אם יש לו פרנסה ממקום אחר. אם יש לו קמח אחר חוץ מעיסה זו, מביא קמח כשיעור שאם יצרפנו לשאור זה שחייב בחלה יהיה בו חמשת רבעים שהוא שיעור חלה, ולש עיסה ומערב עם העיסה שיש בה השאור, ומוציא ממנה כשיעור חלה שצריך להפריש מחמשת רבעים: **ואם לאו.** שאין לו קמח, מוציא חלה אחת מכ"ד על כל העיסה, דטבל אוסר בכל שהוא במינו, ונעשית כולה טבולה לחלה:

ט זיתי מסיק. זיתים שבעל הבית מלקט. ולקיטת הזיתים קרויה מסיקה: **זיתי נקוף.** זיתים שעניים מלקטים. כמה דאת אומר (ישעיה יז) כנוקף זית שנים שלשה גרגרים, והם פטורים מן המעשר: **ענבי בציר.** שחייבים במעשר: **עם ענבי עוללות.** שפטורים מן המעשר: **אם יש לו.** טבל אחר כיוצא בזה, מוציא

משניות מבוארות – קהתי

שהמוציא מחבירו עליו הראיה, **וְאֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ חֹמֶשׁ** — זר האוכלה בשוגג אינו חייב להוסיף חומש על תשלום הקרן, שכן דין החלה כדין התרומה, שהאוכלה בשוגג חייב לשלם קרן וחומש, אבל בחלה זו, הואיל והופרשה מספק, אין חייבים עליה חומש. ברם, קרן חייב לשלם, כדין הגוזל את חברו (**הרש"ש**), ויש מבארים בענין הקרן, שתשלומי תרומה כפרה הם, ולפיכך מפריש תשלומין ונעשים תרומה מספק, ומוכרם לכהן (**הרא"ש; ברטנורא; ועיין תוספות רבי עקיבא איגר, שמתחבט בטעם זה**). **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַקְּרִימָה בַּתַּנּוּר** — רבי עקיבא חולק על כל מה ששנינו במשניות שלמעלה, שגלגול הוא גמר מלאכתה של העיסה, והוא סובר שקרימת פני הפת בתנור הוא גמר מלאכה לחלה, הילכך אם נתגייר קודם שנקרמו פני הפת בתנור חייב בחלה. ואין הלכה כרבי עקיבא.

יום שלישי

באור משנה ז

כפי שלמדנו לעיל (א, א), אין עיסה חייבת בחלה אלא אם כן נעשתה מחמשת מיני הדגן, שהם: החיטים, השעורים, הכוסמין, שבולת שועל והשיפון. וכן אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה בליל ראשון של פסח אלא במצה העשויה מחמשת המינים האלו, שכתוב (דברים טז, ג): "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות" ודרשו מכאן: דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח. ולמדו חלה ממצה בגזירה שווה "לחם, לחם", כמו שבארנו כבר בתחילת פרק א במסכתנו. — משנתנו דנה בעיסה שנעשתה מתערובת של חיטים ואורז, וכבר שנינו (לעיל א, ד), שהאורז אינו מין דגן, והוא פטור מן החלה.

הָעוֹשֶׂה עִסָּה מִן הַחִטִּים וּמִן הָאֹרֶז — ביחד, **אִם יֵשׁ בָּהּ** — בעיסה זו, **טַעַם דָּגָן** — שמורגש בה טעם החיטים, **חַיֶּבֶת בַּחַלָּה** — אף על פי שאין בחיטים כשיעור חלה (**ר"ש; ברטנורא**), **וְיוֹצֵא בָהּ אָדָם יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח** — אם אפאה מצה ואכל ממנה כזית בליל ראשון של פסח, הריהו יוצא בה ידי חובתו. יש סוברים, שדווקא בחיטים ואורז הדין כך, לפי שאורז נגרר אחר חיטים, אבל במינים אחרים, אם נעשתה עיסה מתערובת של שני מינים, שאחד מהם חייב בחלה ואחד אינו חייב בחלה, אף על פי שיש בעיסה טעם המין החייב, עדיין אין העיסה חייבת בחלה אלא אם כן יש במין החייב בפני עצמו כשיעור חלה (**"בית יוסף" בשם הרשב"א**). ויש מפרשים גם משנתנו (על פי הירושלמי) בכגון שיש בחיטים כשיעור חלה, ובאה המשנה ללמדנו, שאפילו רוב העיסה הוא מאורז, אם מורגש בה טעם החיטים, הרי היא חייבת בחלה (**הראב"ד; "מלאכת שלמה" בשם הר' יהוסף**). **וְאִם אֵין בָּהּ טַעַם דָּגָן** — אם אין מורגש בעיסה טעם החיטים, **אֵינָהּ חַיֶּבֶת בַּחַלָּה** — כדין עיסה הנעשית מאורז, **וְאֵין אָדָם יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח** — אם אפאה מצה אינו יוצא בה ידי חובתו בליל ראשון של פסח, שאין יוצאים ידי חובה בפסח אלא במצה העשויה מחמשת מיני הדגן, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו).

באור משנה ח

הַנּוֹטֵל שְׁאוֹר מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ — שכיון שנתחייבה העיסה בחלה הרי השאור טבל, **וְנוֹתֵן לְתוֹךְ עִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ** — ונמצא שאור של טבל מעורב בעיסה המתוקנת, **אִם יֵשׁ לוֹ פַּרְנָסָה מִמָּקוֹם אַחֵר** — שיש לו עוד עיסה אחרת החייבת בחלה, ויכול הוא לפרנס ממנה את השאור, כלומר להפריש ממנה חלה על השאור המעורב בעיסה המתוקנת, **מוֹצִיא לְפִי חֶשְׁבּוֹן** — הריהו מפריש מן העיסה האחרת חלה כשיעור שהשאור חייב בה; ואין זה כמפריש מן החיוב על הפטור, שאין השאור בטל בעיסה המתוקנת, שטעם כעיקר מן התורה (**ר"ש**). פירוש אחר (על פי התוספתא): אם יש לו פרנסה ממקום אחר — אם יש לו קמח, הריהו מביא קמח, כשיעור שיהא בצירוף עם השאור חמשת רבעים, ולש עיסה, ומצרפה לעיסה שמעורב בה השאור, ומוציא ממנה לפי חשבון. היינו כשיעור חלה שחייבים להפריש מחמשת רבעים (**ר"ש; רמב"ם; ברטנורא; ועיין חידושי מהרי"ח; תוספות אנשי שם**). **וְאִם לָאו** — ואם אין לו עיסה אחרת החייבת בחלה, או אין לו קמח לעשות ממנה עיסה, **מוֹצִיא חַלָּה אַחַת עַל הַכֹּל** — מוציא חלה מן העיסה שהשאור מעורב בה על כל העיסה; שמאחר שאין לו אפשרות להפריש חלה ממקום אחר ולהוציא את השאור מאיסור טבל, הרי השאור אוסר את כל העיסה שהוא מעורב בה, שטבל אוסר בכל שהוא במינו, ונמצאת כולה טבולה לחלה, הלכך צריך להפריש חלה על כל העיסה.

יום רביעי

באור משנה ט

כֵּיצַד לוֹ — כמו ששנינו במשנה הקודמת לענין חלה כן גם הדין לענין תרומה ומעשרות: **זֵיתֵי מָסִיק** — זיתים שבעל הבית מוסק (מלקט), והם חייבים במעשרות, **שֶׁנִּתְעָרְבוּ עִם זֵיתֵי נִקּוּף** — והם הזיתים הבודדים הנשארים אחרי המסיק בראש האילן, והעניים נוקפים וחובטים בענפי האילן כדי להפיל את הזיתים הללו, וממתנות עניים הם, או שזוכים בהם משום הפקר (עיין פאה ח, ג), ונקראים "זיתי ניקוף" מלשון "כנוקף זית" (**ישעיה יז, ו**), והם פטורים מן המעשרות;

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אַחֵר, מוֹצִיא לְפִי חֶשְׁבּוֹן; וְאִם לָאו, מוֹצִיא תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר לַכֹּל, וְהַשְּׁאָר מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְפִי חֶשְׁבּוֹן.

י הַנּוֹטֵל שְׁאוֹר מֵעֵסֶת חִטִּים וְנוֹתֵן לְתוֹךְ עֵסֶת אֹרֶז — אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן, חַיֶּבֶת בַּחַלָּה; וְאִם לָאו, פְּטוּרָה. אִם כֵּן לָמָּה אָמְרוּ: הַטָּבֵל אוֹסֵר כָּל שֶׁהוּא? מִין בְּמִינוֹ; וְשֶׁלֹּא בְּמִינוֹ — בְּנוֹתֵן טַעַם.

פרק רביעי

א שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁעָשׂוּ שְׁנֵי קַבִּין, וְנָגְעוּ זֶה בָּזֶה, אֲפִלּוּ הֵם מִמִּין אֶחָד — פְּטוּרִים. וּבִזְמַן שֶׁהֵם שֶׁל אִשָּׁה אַחַת —

פירוש ברטנורא

ממנו לפי חשבון כשיעור מה שצריך להוציא מזיתי מסיק, או מענבי בציר שחייבים במעשר: **ואם לאו.** אם אין לו טבל אחר, רואים אותו כאילו כולו טבל, ומוציא תרומה ותרומת מעשר על הכל: **והשאר מעשר.** ראשון: **ומעשר שני.** או מעשר עני, אין מוציא אלא לפי חשבון. ולא שלא יפריש אלא לפי חשבון, דהא אי אפשר להפריש תרומת מעשר עד שיפריש תחלה מעשר על הכל, ועוד אי לא מפריש מעשר על הכל הרי כל מה שמעשר יש בהן חולין לפי חשבון, ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב, אלא כל המעשרות צריך להפריש על הכל, אבל א"צ ליתן ללוי ולעני אלא לפי חשבון, והשאר מערב עם פירותיו. וכן מע"ש א"צ לפדות אלא לפי חשבון, אבל תרומה ותרומת מעשר שהן במיתה, כשמפריש על הכל נמצאו חולין שבהן מדומעין, וצריך שיתן הכל לכהן:

י הנוטל שאור מעיסת חטין. שלא הורמה חלתה: **ואם לאו פטורה.** דאין הטבל אוסרה, כיון דליכא טעם: **א"כ למה אמרו הטבל אוסר בכל שהוא.** דאמרן לעיל כשאין לו פרנסה שמביא על הכל. הני מילי במינו, אבל שלא במינו כי האי דחטין באורז, בנותן טעם, דטעמא דטבל בכל שהוא. משום דכהתרו דחטה אחת פוטרת את הכרי כך איסורו, והאי טעמא לא שייך אלא מין במינו:

ד א שתי נשים. אפילו הן ממין אחד פטור. ואין נשיכה וצירוף סל מצרפן, כיון שמקפידות. ואפילו לשו שני קבין כאחד, כיון דסופן ליחלק פטורות.

משניות מבוארות – קהתי

או **עִנְבֵי בָצִיר** — שבעל הבית בוצר אותם, והם חייבים במעשרות, שנתערבו **עִם עִנְבֵי עוֹלֵלוֹת** — שהם ממתנות עניים, ופטורים מן המעשרות, **אִם יֵשׁ לוֹ פַּרְנָסָה מִמָּקוֹם אַחֵר** — שיש לו זיתי מסיק אחרים, או ענבי בציר אחרים, של טבל, **מוֹצִיא לְפִי חֶשְׁבּוֹן** — הרי הוא מוציא מהם מעשרות כשיעור שזיתי המסיק או ענבי הבציר המעורבים חייבים בהם. **וְאִם לָאו** — ואם אין לו זיתים או ענבים אחרים של טבל, **מוֹצִיא תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר לַכֹּל** — מפריש תרומה ותרומת מעשר מהתערובת כולה, שהואיל וטבל אוסר בכל שהוא, הרי זה כאילו כל התערובת טבל, כמו ששנינו לענין חלה (במשנה הקודמת); והחמירו בתרומה ובתרומת מעשר, שכן הטבול לתרומה חייבים על אכילתו מיתה בידי שמים; יש מבארים, שעושה שמן מן הזיתים או יין מן הענבים ואחר כך מפריש תרומה ותרומת מעשר, לפי שאין בילה ביבש, כלומר שבדברים יבשים אין אומרים שהאיסור בלול בתוך ההיתר, ויש לחשוש שמא יתרום מן הפטור על החייב (ר"ש; "משנה ראשונה"; "תפארת ישראל"). **וְהַשְּׁאָר** — שאר המעשרות, היינו **מַעֲשֵׂר** — ראשון הניתן ללוי, **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי** — שהבעלים אוכלים בירושלים, וכן מעשר עני, **לְפִי חֶשְׁבּוֹן** — כלומר שמפריש אמנם על הכל, שהרי אי אפשר להפריש תרומת מעשר אם אינו מפריש תחילה מעשר ראשון; ועוד, שאם אינו מפריש מעשר אלא לפי חשבון הזיתים או הענבים החייבים במעשרות, הרי במה שמפריש מעורבים זיתי ניקוף או ענבי עוללות ונמצא מפריש מן הפטור על החייב, אלא מפריש הוא מעשרות על הכל, אבל אינו נותן מעשר ראשון ללוי, כי אם לפי חשבון זיתי המסיק או ענבי הבציר שבתערובת, המחויבים במעשרות, וכן אינו פודה מעשר שני אלא לפי אותו חשבון. ברם תרומה ותרומת מעשר, כשמפרישין על הכל, נמצאו החולין שבתוך הזיתים או הענבים שהפריש מדומעים, הלכך צריך לתת הכל לכהן (**ברטנורא**).

משנתנו אינה דנה אלא בתיקון זיתיו או ענביו של בעל הבית, ואילו לגבי זיתי הניקוף או ענבי העוללות שבתערובת כבר שנינו (פאה ה, ב) כיצד הוא מתקנם, וזהו שכותב הרמב"ם בפירושו למשנתנו: "ובלי ספק שיכול לחזור וליקח ולקנות מן העניים זיתי ניקוף או ענבי העוללות המעורבים בזיתיו או בענביו".

באור משנה י

הַנּוֹטֵל שְׁאוֹר מֵעֵסֶת חִטִּים — שלא הורמה חלתה, **וְנוֹתֵן לְתוֹךְ עֵסֶת אֹרֶז** — הפטורה מן החלה, **אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן** — אם מורגש בעיסת האורז טעם של חיטים, **חַיֶּבֶת בַּחַלָּה** — כמו ששנינו לעיל (משנה ז), ובאה משנתנו להשמיע רבותא, שאפילו נתן שאור מעיסת חיטים לתוך עיסת אורז, והרי שאור יש בו כדי לחמץ, מכל מקום אין הולכים כאן אחר חימוץ, לפי שאורז אינו בא לידי חימוץ כמו שביארנו כבר (לעיל א, ד), אלא אם יש בעיסת האורז טעם דגן, אז חייבת העיסה בחלה, לפי שהאורז נגרר עם החיטים ("**משנה ראשונה**"), **וְאִם לָאו** — אם אין בה טעם דגן, **פְּטוּרָה** — מן החלה. **אִם כֵּן לָמָּה אָמְרוּ: הַטָּבֵל אוֹסֵר כָּל שֶׁהוּא** — כמו ששנינו (לעיל משנה ח), שאם אין לו פרנסה מוציא חלה אחת על הכל? **מִין בְּמִינוֹ** — כגון הנוטל שאור מעיסת חיטים שלא הורמה חלתה ונותן לתוך עיסת חיטים שהורמה חלתה, שאז אוסר בכל שהוא, ואם יש לו פרנסה ממקום אחר, מוציא לפי חשבון, ואם לאו נאסרת כל העיסה וצריך להפריש חלה על כולה, כמו ששנינו במשנה ח. הטעם מבואר בבבלי (**עבודה זרה עג, ב**), שכהיתרו כך איסורו, מה היתרו במשהו, שמן התורה חיטה אחת פוטרת את הכרי, אף איסורו במשהו. וטעם זה אינו אלא במין במינו. **וְשֶׁלֹּא בְּמִינוֹ** — אבל אם נתערב מין בשאינו מינו, כגון חיטים באורז, כמדובר במשנתנו, **בְּנוֹתֵן טַעַם** — אין הטבל אוסר את התערובת אלא אם כן הוא נותן טעם בהיתר. וזהו ששנינו במשנתנו: הנוטל שאור מעיסת חיטים ונותן לתוך עיסת אורז, אם השאור נתן בה טעם דגן, חייבת בחלה, ואם השאור לא נתן בה טעם דגן, פטורה מן החלה.

בירושלמי מבואר טעם אחר בענין מין במינו שאוסר בכל שהוא, לפי שהוא דבר שיש לו מתירים, שאפשר להפריש על הטבל ממקום אחר, וכל דבר שיש לו מתירים, החמירו בו חכמים, שאפילו באלף אינו בטל. טעם זה מובא גם בבבלי (נדרים נח, א). ובתוספות עבודה זרה (עג, ב) מבואר שצריכים אמנם לשני הטעמים (עיין שם). מכל מקום לא אמרו שדבר שיש לו מתירים אפילו באלף לא בטל אלא במין במינו אבל במין בשאינו מינו, אף דבר שיש לו מתירים, אם אינו בנותן טעם, הרי הוא בטל ("תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"; ועיין יורה דעה סימן ק"ב).

יום חמישי

באור משנה א

משנתנו דנה בענין צירוף עיסות לכשיעור החייב בחלה.

שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁעָשׂוּ שְׁנֵי קַבִּין — כלומר שכל אחת עשתה עיסה מקב קמח שאין בה כשיעור החייב בחלה, **וְנָגְעוּ זֶה בָּזֶה** — היינו שנשכו העיסות (כמבואר לעיל ב, ד), **אֲפִלּוּ הֵם מִמִּין אֶחָד** —

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִין בְּמִינוֹ חַיָּב, וְשֶׁלֹּא בְּמִינוֹ פָּטוּר.

ב אֵיזֶה הוּא מִין בְּמִינוֹ? הַחִטִּים אֵינָן מִצְטָרְפוֹת עִם הַכֹּל, אֶלָּא עִם הַכֻּסְּמִין. הַשְּׁעוֹרִים מִצְטָרְפוֹת עִם הַכֹּל, חוּץ מִן הַחִטִּים. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: שְׁאָר הַמִּינִים מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה.

ג שְׁנֵי קַבִּים וְקַב אֹרֶז אוֹ קַב תְּרוּמָה בָּאֶמְצַע, אֵינָן מִצְטָרְפִין. דָּבָר שֶׁנִּטְּלָה חַלָּתוֹ בָּאֶמְצַע — מִצְטָרְפִין, שֶׁכְּבָר נִתְחַיֵּב בַּחַלָּה.

ד קַב חָדָשׁ וְקַב יָשָׁן שֶׁנִּשְׁכּוּ זֶה בָּזֶה — רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: יִטֹּל מִן הָאֶמְצַע; וַחֲכָמִים אוֹסְרִים. הַנּוֹטֵל חַלָּה

פירוש ברטנורא

וסתם מתני' כבית הלל דאמרי קביים לחלה, ואינה הלכה, דקיימא לן דחמשה רבעים הוא שיעור חלה: **ובזמן שהן של אשה אחת.** סתם אשה אחת אינה מקפדת אם העיסות נוגעות זו בזו: **מין במינו חייב.** בנשיכה או בצרוף סל:

ב **החטים אינן מצטרפות עם הכל.** אם היו שתי עיסות אחת של חטים ואחת של מין אחר מחמשת המינים, ואין באחת מהן שיעור חלה ונושכות זו בזו: **השעורים מצטרפות עם הכל.** אף עם הכוסמין, ואע"ג דמין חטים הן, לאו דוקא מין חטים אלא מין שעורים ואף מין חטים, והכי פרישנא לה בריש פ"ק: **שאר המינים מצטרפין זה עם זה.** כגון כוסמין ושבולת שועל ושיפון. והלכה כר' יוחנן בן נורי:

ג **שני קבין.** של א' מחמשת המינים שחייבין בחלה: **וקב אורז או תרומה.** שאין חייבין בחלה באמצע: **אין מצטרפין.** להתחייב בחלה:

ד **יטול מן האמצע.** ממקום שנושכין זה את זה, נמצא מפריש משתיהן: **וחכמים אוסרים.** שהרואה סבור שמותר לתרום ולעשר מן החדש על הישן ומן

משניות מבוארות – קהתי

אפילו שני הקבים הם ממין אחד, כגון מחיטים, **פְּטוּרִים** – מן החלה, שאינם מצטרפים לכשיעור החייב בחלה, לפי שכל אשה מקפידה על עיסתה. במפרשים מבואר, שאפילו לשו הנשים שני הקבים כאחד, הואיל וסופם להיחלק, הרי הן פטורות מחלה (**ר"ש; ברטנורא**). **וּבִזְמַן שֶׁהֵם שֶׁל אִשָּׁה אַחַת** – שעשתה שתי עיסות, עיסה מכל קב קמח, **מִין בְּמִינוֹ** – אם שני הקבים הם ממין אחד או ממינים דומים, כמבואר להלן במשנה הבאה, **חַיָּב** – אם העיסות נושכות, הרי הן מצטרפות להתחייב בחלה; כן גם הסל מצרפן לחלה (כדלעיל ב, ד). ברם, בירושלמי אמרו: "אשה אחת שמקפדת, כגון שעושה פת נקייה ופת קיבר, עשו אותה כשתי נשים (שאין העיסות מצטרפות לחלה). ושתי נשים שאינן מקפידות, עשו אותן כאשה אחת" (שעיסותיהן מצטרפות לחלה). **וְשֶׁלֹּא בְּמִינוֹ** – אבל אם שני הקבים הם משני מינים שונים, אפילו הם של אשה אחת, **פָּטוּר** – מן החלה, שאף על פי שהעיסות נושכות, אינן מצטרפות. ברם, אם שני הקבים נילושו יחד, אפילו מין בשאינו מינו, הרי הם מצטרפים (כמבואר לעיל א, א).

מה שנקטה משנתנו "שני קבין" יש מפרשים, שסתמה כהלל הסובר (עדיות א, ב), שאין עיסה חייבת בחלה אלא אם כן היא עשוייה לפחות משני קבים קמח (רמב"ם; ברטנורא). אבל ההלכה אינה כמותו אלא כדברי חכמים הסוברים (שם) שחמשת רבעים חייבים בחלה, כמו שבארנו כבר במקומות אחדים במסכתנו, ויש מבארים, שאין כוונת המשנה לומר שדווקא שני קבים הם השיעור לחלה, אלא כוונתה שקב אחד הוא פחות מכשיעור החייב בחלה (כלשון בפרק ב, ג-ד), ומשמצטרפים יש בהם השיעור, שהוא חמשת רבעים ועוד למעלה ממנו (ר"ח אלבק בהשלמות).

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא באה ללמד אלו ממיני הדגן נחשבים "מין במינו", ואלו הם "מין בשאינו מינו".

אֵיזֶה הוּא מִין בְּמִינוֹ – לענין צירוף העיסות לכשיעור החייב בחלה? **הַחִטִּים אֵינָן מִצְטָרְפוֹת עִם הַכֹּל** – עם כל שאר מיני הדגן, כלומר עם השעורים, שבולת שועל והשיפון, שעיסה של חיטים ועיסה של אחד מהמינים הללו, שאין בכל אחת מהן כשיעור החייב בחלה, ונוגעות העיסות זו בזו ונושכות, אינן מצטרפות לכשיעור, **אֶלָּא עִם הַכֻּסְּמִין** – עיסה של חיטים ועיסה של כוסמין, אם הן נושכות, הרי הן מצטרפות לכשיעור החייב בחלה, שאף הכוסמין הוא מין חיטים. **הַשְּׁעוֹרִים מִצְטָרְפוֹת עִם הַכֹּל** – עם שאר מיני הדגן, ואפילו עם הכוסמין; ואף על פי שאמרנו שהכוסמין הוא מין חיטים, אין זה דווקא, אלא הוא גם מין חיטים וגם מין שעורים (**ברטנורא**), **חוּץ מִן הַחִטִּים** – עיסה של שעורים ועיסה של חיטים אינן מצטרפות לכשיעור החייב בחלה, שמין בשאינו מינו הוא; וכפי שכבר הזכרנו, אין משנתנו עוסקת אלא בעיסות הנושכות; אבל אם נבללו ונילושו ביחד, אף חיטים ושעורים מצטרפות לכשיעור החייב בחלה. **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: שְׁאָר הַמִּינִים** – הכוסמין ושבולת שועל והשיפון, **מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה** – לכשיעור החייב בחלה. יש מפרשים, שלדעת תנא קמא אין מצטרפים אלא החיטים עם הכוסמין, והשעורים עם הכוסמין, ושבולת שועל והשיפון, אבל שאר המינים אינם מצטרפים. ורבי יוחנן בן נורי חולק על תנא קמא וסובר, שאף שאר המינים מצטרפים זה עם זה (**הר"ש על פי הירושלמי**). ויש מפרשים שספק הוא לתנא קמא אם שאר המינים מצטרפים, ובא רבי יוחנן בן נורי לומר, שאין בזה ספק, אלא ברור הוא ששאר המינים מצטרפים (**"משנה ראשונה"**). בעל "כסף משנה" מבאר לדעת הרמב"ם (**הל' ביכורים ז, ג**), שרבי יוחנן בן נורי לא בא כלל לחלוק על תנא קמא אלא לפרש את ההלכה אף לגבי שאר המינים. מכל מקום הלכה כרבי יוחנן בן נורי.

יום ששי

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה ללמד בענין צירוף עיסות לכשיעור החייב בחלה, והיא באה להשמיענו, שאם בין שתי עיסות, שכל אחת מהן היתה פחות מכשיעור, היתה עיסה שאינה חייבת בחלה, והיו העיסות נושכות זו בזו, אין שתי העיסות מצטרפות להתחייב בחלה. ואם היתה ביניהן עיסה שכבר הורמה חלתה, הרי הן מצטרפות.

שְׁנֵי קַבִּים – שתי עיסות, שכל אחת עשוייה מקב קמח של אחד מחמשת המינים החייבים בחלה, כגון מחיטים, **וְקַב אֹרֶז** – עיסה העשויה מקב אורז, **אוֹ קַב תְּרוּמָה** – או עיסה העשויה מקב קמח של תרומה, **בָּאֶמְצַע** – בין שתי העיסות של קב קב, והיא נושכת בשתיהן, **אֵינָן מִצְטָרְפִין** – אין שני הקבים מצטרפים להתחייב בחלה, לפי שעיסת האורז או עיסת התרומה שבאמצע פטורה מן החלה. **דָּבָר שֶׁנִּטְּלָה חַלָּתוֹ בָּאֶמְצַע** – אבל אם היתה באמצע, בין שני הקבים, עיסה שכבר הורמה חלתה, **מִצְטָרְפִין** – שני הקבים להתחייב בחלה, **שֶׁכְּבָר נִתְחַיֵּב בַּחַלָּה** – שהעיסה שביניהם היתה חייבת בחלה אלא שכבר ניטלה חלתה, הלכך מצרפת היא את שני הקבים להתחייב בחלה.

באור משנה ד

בתרומה שנינו (תרומות א, ה), שאין תורמין מן החדש על הישן, היינו מן התבואה של שנה זו על התבואה של השנה שעברה, ולא מן הישן על החדש; והוא הדין בחלה. משנתנו דנה בשתי עיסות של קב קב הנושכות זו בזו, שאחת מהן עשויה מתבואה חדשה ואחת מתבואה ישנה. ואמנם מדין תורה מצטרפות שתי העיסות להתחייב בחלה, אלא שאסור להפריש מזו על זו.

קַב חָדָשׁ – עיסה העשויה מקב קמח של התבואה החדשה, היינו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִן הַקַּב — רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חַלָּה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינָהּ חַלָּה.

ה שְׁנֵי קַבִּין, שֶׁנִּטְּלָה חַלָּתוֹ שֶׁל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְשֶׁל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, חָזַר וַעֲשָׂאָן עִסָּה אַחַת — רַבִּי עֲקִיבָא פּוֹטֵר; וַחֲכָמִים מְחַיְּבִין. נִמְצָא חֲמֹרוֹ קָלוֹ.

ו נוֹטֵל אָדָם כְּדֵי חַלָּה מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ לַעֲשׂוֹתָהּ בְּטַהֲרָה, לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עָלֶיהָ וְהוֹלֵךְ חַלַּת דְּמַאי, עַד שֶׁתִּפָּרַח; שֶׁחַלַּת דְּמַאי נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, וְשֶׁלֹּא מִן הַמֶּקֶף.

פירוש ברטנורא

הישן על החדש. והלכה כחכמים: **מן הקב.** שאין בו שיעור חלה: **ר"ע אומר חלה.** והוא שהשלים על העיסה אחר כן כשיאור חלה, דכיון שנשלם השיעור הויא חלה למפרע: **אינה חלה.** כיון שבשעה שהפרישה היתה העיסה פטורה. והלכה כחכמים:

ה **ר"ע פוטר.** ואזדא לטעמיה דהדרא והויא חלה למפרע: **נמצא חומרו קולו.** חומרו של ר"ע דאמר לעיל בנוטל חלה מקב דהויא חלה וקדשה, גורם לו להקל ולפטור בשני קבים שנטלה חלתו של זה בפני עצמו ושל זה בפני עצמו:

ו **נוטל אדם כדי חלה וכו'.** הרוצה ללוש כמה עיסות של דמאי טמא, יכול לקבוע חלתן מעיסה טהורה שלא הורמה חלתה ושתהיה זאת העיסה הטהורה קבועה לחלה על כל עיסות שילוש מן הדמאי הטמא: **עד שתפרח.** עיסה זו ולא תהיה ראויה למאכל אדם, שבדמאי הקילו לתרום מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף, והקילו גמי לתרום מן הרע על היפה. וחלת דמאי היינו הלוקח תבואה מעם הארץ ומאכילה לעניים ולאכסניא, כדתנן מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי. וחלה שמפרישים ממנה היא חלת דמאי:

משניות מבוארות – קהתי

משל שנה זו, **וְקַב יָשָׁן** — ועיסה העשויה מקב קמח של התבואה הישנה, משל שנה שעברה, **שֶׁנִּשְׁכּוֹ זֶה בָּזֶה** — והן ממין אחד, **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: יִטֹּל מִן הָאֶמְצַע** — יטול חלה ממקום נשיכתן, ונמצא מפריש משתיהן. **וַחֲכָמִים אוֹסְרִים** — ליטול חלה מאמצע שתיהן, גזירה שמא יהא הרואה סבור, שמותר לתרום מן החדש על הישן ומן הישן על החדש; אלא מפריש על כל אחת ואחת מעיסה אחרת שלא הורמה חלתה, מחדש על החדש ומישן על הישן (ר"ש; רמב"ם). **הַנּוֹטֵל חַלָּה מִן הַקַּב** — שהוא פחות מכשיעור החייב בחלה, **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חַלָּה** — בדיעבד חלתו חלה. יש מפרשים שכוונת רבי עקיבא היא, שישלים אחר כך את העיסה לשיעור קב ורבע, שכיון שהושלם השיעור, הרי זו חלה למפרע (ברטנורא). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינָהּ חַלָּה** — ודינה כחולין; ואף אם השלים אחר כך את העיסה לכשיעור, הואיל ובשעה שהפרישה היתה פטורה, אין תורת חלה עליה (ברטנורא).

שבת קודש

באור משנה ה

שְׁנֵי קַבִּין — שתי עיסות, שכל אחת מהן עשויה מקב קמח, **שֶׁנִּטְּלָה חַלָּתוֹ שֶׁל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְשֶׁל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ** — שהופרשה חלה מכל עיסה בפני עצמה, ואחר כך **חָזַר וַעֲשָׂאָן עִסָּה אַחַת** — משתי העיסות עשה עיסה אחת, **רַבִּי עֲקִיבָא פּוֹטֵר** — אותו מלהפריש חלה, שהולך הוא לשיטתו (במשנה הקודמת), שהחלה שהפריש מכל קב חלה היא, והרי כבר נפטרה העיסה בחלה זו. **וַחֲכָמִים מְחַיְּבִין** — שאף הם הולכים לשיטתם (שם), שהחלה שהפריש מכל קב אינה חלה, וכיון שעשאן עכשיו עיסה אחת שיש בה כשיעור החייב בחלה, הרי הוא חייב להפריש ממנה חלה. **נִמְצָא חֲמֹרוֹ קָלוֹ** — מכיון שהוא מחמיר לגבי הנוטל חלה מן הקב, שתורת חלה עליה, יוצא שמקל הוא במשנתנו כשעשאן עיסה אחת, שאינו מחייבו להפריש ממנה חלה. ולדעת חכמים להיפך, כיון שמקילים הם בנוטל חלה מן הקב, יוצא שמחמירים הם כאן, שחייב להפריש חלה, כשעשאן עיסה אחת. והלכה כחכמים.

באור משנה ו

משנה זו קשה היא, ונאמרו בה פירושים שונים שכולם דחוקים. לפי הרמב"ם עוסקת משנתנו במי שלוקח עיסות של דמאי, היינו שיש עליהן ספק אם הורמה מהן חלה או לא הורמה, ובאה המשנה להשמיענו שיכול הוא להניח חלק מעיסתו הטהורה שלא הורמה חלתה, כדי שיהא מפריש ממנה חלה על העיסות של דמאי, אף אם העיסות האלו טמאות הן, שכן בעיסות דמאי הקלו, כמבואר במשנה.

נוֹטֵל אָדָם כְּדֵי חַלָּה מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ לַעֲשׂוֹתָהּ בְּטַהֲרָה — כלומר שמניח אדם מקצת עיסתו שלא הורמה חלתה, שעושה אותה בטהרה, כדי חלה, היינו: **לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עָלֶיהָ וְהוֹלֵךְ חַלַּת דְּמַאי** — כדי שיהא מפריש ממנה חלה על עיסות של דמאי, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו), **עַד שֶׁתִּפָּרַח** — עיסה זו ולא תהא ראויה לאוכל אדם; ואף על פי שעיסות הדמאי טמאות הן, מותר לו להפריש עליהן חלה מהעיסה הטהורה שהניח, **שֶׁחַלַּת דְּמַאי נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, וְשֶׁלֹּא מִן הַמֶּקֶף** — שלא מן הסמוך, כגון כאן שמפריש חלת דמאי מעיסה טהורה שהניח במקום אחר על עיסת דמאי הטמאה.

נדחקנו ליישב את לשון המשנה כפי פירוש הרמב"ם, אבל הלשון ברישא קשה היא, ואינה מתיישבת יפה. מכאן כותב בעל "משנה ראשונה": "לולא דברי רבותינו יש לפרש בפשיטות, שעיקר משנתנו ודאי באה להשמיענו דין חלת דמאי, שמניחה להיות מפריש עליה. ומה שנשנה ברישא "נוטל כדי חלה לעשותה בטהרה", מתקנת חכמים היא, שכשמניח אדם עיסה בטבלה להיות מפריש עליה והולך, יש לחוש שמא תיטמא העיסה, ותיטמא החלה, שיצטרך להפריש בטומאה, ולפיכך אמרו: מי שרוצה להניח העיסה ימים רבים, יפריש ממנה כדי חלתה מיד, שאם תיטמא העיסה, יקרא שם לחלה בטהרה"...

מלבד לשון המשנה שקשה ליישבה, מתחבטים המפרשים בענין "חלת דמאי" הנזכרת במשנתנו. בדרך כלל הרי פירושו של "דמאי": פירות הנלקחים מעם הארץ, שהואיל והוא חשוד על המעשרות נקראים פירותיו "דמאי", היינו ספק אם מעושרים הם או אינם מעושרים, כמו שבארנו בפתיחה למסכת דמאי ובמקומות אחרים. מכאן מבארים כך גם במשנתנו, שחלת דמאי היינו חלה שמפרישים על עיסה או לחם שלוקחים מעם הארץ החשוד על החלה. אבל המפרשים מקשים על פירוש זה, שהרי לא נחשדו עמי הארץ לא על התרומה ולא על החלה, כי אם על המעשרות בלבד. לכן נדחקים המפרשים לבאר את המשנה בדרכים שונות.

אמנם בפירושו של הרמב"ם וכן בחיבורו (הל' ביכורים ז, יג), לא נזכר כלל ש"דמאי" היינו עיסות שנלקחו מעם הארץ, אלא כותב הוא: "כשהיו אותן העיסות שמפריש עליהן ספק אם הורמה חלה מהן או לא הורמה" (הל' ביכורים שם), כמו שכבר הזכרנו לעיל. מכאן אפשר לומר, שאף הרמב"ם סובר שלא נחשדו עמי הארץ על החלה, אלא שבמשנתנו מדובר בעיסות שיש בהן ספק, אם הורמה חלתן או לא, כגון ששכחו אם ניטלה חלתן, ותיבת "דמאי" אינה כאן אלא לשון מושאלת, שכל ספק מתוקן נקרא בשם "דמאי" (עיין "משנה ראשונה").

ברם, יש מוכיחים שעמי הארץ נחשדו אף על החלה, שכן שנינו (דמאי ה, א), שהלוקח מן הנחתום נוטל כדי תרומת מעשר וחלה, ופירשו שם, שמדובר בנחתום העושה עיסתו בטומאה, שהואיל וחשוד על הטהרות חשוד גם על החלה ("מלאכת שלמה").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פו ע"א: **תַּנְיָא הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה שֶׁבִּשְׁבִיל** אדם **יָחִיד שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה מוֹחֲלִין לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) **'אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ'**, והרי 'כי שב אפי **מֵהֶם'** בלשון רבים [כבתחילת הפסוק] **לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'מִמֶּנּוּ'** בלשון יחיד, שעל ידי תשובת היחיד נמחל לרבים.

הגמרא מבררת מהי התשובה השלימה: **הֵיכִי דָּמֵי** - כיצד הוא **בַּעַל תְּשׁוּבָה. אָמַר רַב יְהוּדָה, כְּגוֹן** שֶׁלאחר ששב בתשובה **בָּאת לִידוֹ** - הזדמן לו **דְּבַר עֲבֵירָה** [שכבר חטא בה] **פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה, וְנִיצַּל הֵימֶנָּה. מַחְוֵי** - הראה **רַב יְהוּדָה,** שאותם פעמים צריכים שיהיו **בְּאוֹתָהּ אִשָּׁה** שנכשל בה, **וּבְאוֹתוֹ פֶּרֶק** בחייו, **וּבְאוֹתוֹ מָקוֹם** שעבר את העבירה. רק אם התגבר על יצרו באופן כזה, תשובתו שלימה.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, רַב רָמִי, כְּתִיב (תהלים לב א) **'אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה'** - שחטאו מכוסה ואינו נגלה לאחרים, **וּכְתִיב** (משלי כח יג) **'מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ'**, שאין לאדם להסתיר חטאיו. ומתרץ, **לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּחֵטְא מְפוּרְסָם,** טוב לו שיודה ויתבייש, ועל ידי כך יתכפר לו. **וְהָא בְּחֵטְא שֶׁאֵינוֹ מְפוּרְסָם,** לא יגלה, כי אין כבוד שמים שיפרסם שחטא. **רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר** בשם **רַב נַחְמָן** תירוץ אחר, **כָּאן בַּעֲבֵירוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ,** יגלה כדי שאחרים יבקשו מחבירו למחול לו, **וְכָאן בַּעֲבֵירוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם,** לא יגלה, שלא יתמעט כבוד שמים.

תַּנְיָא רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר, אָדָם שֶׁעוֹבֵר עֲבֵירָה פַּעַם רִאשׁוֹנָה, מוֹחֲלִין לוֹ - אינו נענש עליה. וכן **שְׁנִיָּה מוֹחֲלִין לוֹ,** וכן **שְׁלִישִׁית מוֹחֲלִין לוֹ,** אבל אם עבר פעם **רְבִיעִית, אֵין מוֹחֲלִין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (עמוס ב ו) **'כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ'** - על שלשה חטאים אמחל, אך לא על הרביעית. **(ונאמר) [וְאוֹמֵר]** (איוב לג כט) **'הֵן כָּל אֵלֶּה יִפְעַל אֵל פְּעָמִים שָׁלוֹשׁ עִם גָּבֶר'** - שלש פעמים יעורר את החוטא לשוב, אך על הרביעית יענישנו. מבררת הגמרא: **מַאי וְאוֹמֵר** - מדוע צריך ראיה נוספת. מתרצת הגמרא: **וְכִי תֵּימָא** - משום שלולא ראיה זו היינו אומרים, **הָנֵי מִילֵּי** שהראשונות נמחלים, **בְּצִיבּוּר, אֲבָל בְּיָחִיד** שחטא **לֹא,** לפיכך **תָּא שְׁמַע** מן הפסוק הנוסף **'הֵן כָּל אֵלֶּה יִפְעַל אֵל פְּעָמִים שָׁלוֹשׁ עִם גָּבֶר'**, שאפילו יחיד שחטא נמחל לו **(מִכָּאן וְאֵילָךְ אֵין מוֹחֲלִין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ').**

הגמרא מביאה ברייתות בענין וידוי ביום הכפורים: **תָּנוּ רַבָּנַן, עֲבֵירוֹת שֶׁהִתְוַדָּה עֲלֵיהֶן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים זֶה, לֹא יִתְוַדֶּה עֲלֵיהֶן** שוב **בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחֵר. וְאִם שָׁנָה** [-חזר וחטא] **כֹּהֵן, צָרִיךְ לְהִתְוַדּוֹת** גם **בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחֵר, וְאִם לֹא שָׁנָה כֹּהֵן,** ואף על פי כן **חָזַר וְהִתְוַדָּה עֲלֵיהֶן, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר** (משלי כו יא) **'כְּכֶלֶב שָׁב עַל קֵאוֹ כְּסִיל שׁוֹנֶה בְּאִוַּלְתּוֹ'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** חולק **וְאוֹמֵר,** שהחוזר ומתוודה ביום הכפורים אחר **כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁהוּא מְשׁוּבָח, שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים נא ה) **'כִּי פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד'** - תמיד אני חש כאילו החטא עומד כנגדי, ואיני יודע אם התוודיתי כראוי והתכפר. **אֶלָּא** אם כן, **מָה אֲנִי מְקַיֵּים 'כְּכֶלֶב שָׁב עַל קֵאוֹ' וגו',** להשמיענו **כִּדְרַב הוּנָא. דְּאָמַר רַב הוּנָא, כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵירָה וְשָׁנָה בָּהּ, הוּתְּרָה לוֹ.** תמהה הגמרא: וכי **הוּתְּרָה לוֹ** העבירה **סָלְקָא דַּעְתָּךְ** לומר. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אֵימָא, נַעֲשֵׂית** - נדמית היא **לוֹ כְּהֶיתֵּר.**

רש"י

שבא דבר עבירה לידו — שנכשל בה כבר. **באותה אשה באותו מקום** — שעבר שם העבירה, ואותו פרק. מתוך שדומה מכל וכל לזמן שנכשל בו כבר — יצרו מתגבר עליו, ואומר לו: ראה פלונית, ואותו מקום, ואותו פרק הוא — קום עשה מה שעשית כבר. **כסוי חטאה** — שלא נתגלה עונו. **בחטא מפורסם** — טוב לו שיודה ויתבייש, ולא יכפור בו. **בחטא שאינו מפורסם** — לא יגלה חטאו. וכבוד השם הוא, שכל מה שאדם חוטא בפרהסיא מיעוט כבוד שמים הוא. **עבירות שבין אדם לחבירו** — יגלה לרבים, שיבקשו ממנו שימחול לו. **וחטאתי נגדי תמיד** — איני סבור שכיפרת לי, והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב״ה, כ״ז אלול, ה׳תשי״ב
ברוקלין, נ.י.

הנהלת ישיבת לוד

הנהלת ישיבת תורת אמת

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

מכתבי הקודמים בטח קבלו ויענו עליהם.

אף שכבר מסרתי על ידי הרה״ח וו״ח אי״א נו״מ עוסק בצרכי ציבור וכו׳ הר״מ שי׳ גוראר׳, בכל זה באתי להעלות הדברים על הכתב, והם:

זה מכבר חפצי ורצוני לברר כשרונות תלמידי הישיבות ומעלותיהם, הן בלימוד הנגלה הן בלימוד החסידות. וכאשר הי׳ זה מכבר בסדר כל ישיבות ליובאוויטש, אשר מזמן לזמן היו עורכים בחינות התלמידים, והנהוג בזה שהיו עורכים בחינות אלו בין הזמנים.

לכן הצעתי ובקשתי אשר יערכו בחינות כאלו גם בהישיבות באה״ק ת״ו.

מובן מעצמו שבחינות אלו תהיינה חשאיות, היינו בלא הזמנות אנשים מבחוץ וכו׳.

והבוחנים יהיו שני ועדים, ועד בחינה בנגלה, וועד בחינה בחסידות. בכל ועד משני אלה יכנס הר״מ דנגלה או דחסידות דישיבת לוד ודישיבת תו״א, ואחד נוסף עליהם שיסכימו עליו שניהם.

ומובן מעצמו שבחינה זו ענינה רק בהנוגע לתלמידי הכתות העליונות והלומדים בפ״ע.

מובן ג״כ שאין בחינה זה באה במקום הבחינות הנדרשות כדי להעלות התלמידים מכתה לכתה, כי אינה אלא בשביל הכתות היותר גבוהות, וכנ״ל בשביל לדעת מצב האמתי של התלמידים וכשרונותיהם בנגלה דתורה ובחסידות.

תקותי שינצלו לזה את ימי חודש תשרי הבע״ל, כיון שבטח בלאו הכי אין הסדרים נשמרים כ״כ, ויהי רצון שיהי׳ בהצלחה.

בטח יאשרו קבלת מכתבי זה תיכף, וימהרו ג״כ במינוי האנשים להועדים ויודיעוני גם עד״ז בהקדם.

בקשתי גם את הנהלת אגו״ח לסדר את הענינים ולתווך בין שתי הישיבות. ולמותר להעיר אשר מהנכון שכל הבחינות תגמרנה עוד בחודש תשרי.

המחכה לבשורות טובות וחותם בברכת כתיבה וחתימה טובה והצלחה בעבודתם בקדש.

ביום הכיפורים גופא יש חילוק בין שאר שעות היום לתפילת נעילה שהיא החותם ותכלית העלייה דיום הכיפורים עצמו.
משיחת אור לי״ט כסלו, ה׳תשכ״ז

כשם שאפילו כהן גדול העובד ביום-הכיפורים בקודש-הקודשים, חייב להפסיק את עבודתו לצורך פיקוח-נפש של יהודי אחר, כן הוא גם לגבי פיקוח-נפש רוחני. יש להפסיק ולדחות גם דברים נעלים ביותר כדי להציל יהודים הצלה רוחנית.
משיחת פרשת משפטים ה׳תשמ״ה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אִי פִּיקֵחַ הוּא – הבעל שיש לו עד אחד המעיד על פרעון הכתובה, **מַיְיתִי לָהּ** – הוא יכול להביא את האשה שתובעת כתובתה **לִידֵי שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָא.** וכך הוא יעשה, **יָהִיב** [–יתן] **לָהּ כְּתוּבָּתָהּ** פעם שניה **בְּאַפֵּי חַד סַהֲדָא** – בפני עד אחד, **וְסָמִיךְ סַהֲדָא קַמָּא אַסַּהֲדָא כַּתְרָא** – ויצרף את העד שראה את הפרעון הראשון ביחד עם העד האחרון ויביא את שניהם לבית דין, כדי שאם תכחיש את פרעון הכתובה, יעידו שניהם נגדה, **וּמוֹקִים לְהוּ לְהָנָךְ קַמָּאֵי בְּמִלְּוָה** – ויחשיב את המעות שנתן לה בפעם הראשונה, כמעות הלואה, כדי שאם תכחיש ותטען שלא נפרעה בפעם הראשונה, יעיד עד אחד נגדה על התשלום הראשון, ותצטרך להישבע שבועה דאורייתא להכחיש את העד, שהרי היא רוצה בשבועה זו להיפטר מתשלום, וגם אין זה כפירת שיעבוד קרקעות.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב שִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, הֵיאַךְ סָמִיךְ סַהֲדָא קַמָּא אַסַּהֲדָא כַּתְרָא** – איך הבעל יכול לצרף את העד הראשון עם האחרון הרי כל אחד מעיד על תשלום אחר, ונמצא שאם תכפור ותשבע שלא קיבלה כלל, תקבל כתובתה פעם שלישית.

לפיכך מביא רב שישא עצה אחרת: **אֶלָּא אָמַר רַב שִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, יָהִיב** [–יתן] **לָהּ כְּתוּבָּתָהּ** בפעם השניה **בְּאַפֵּי סַהֲדָא קַמָּא וְסַהֲדָא כַּתְרָא** – בפני העד הראשון והעד האחרון, **וּמוֹקִים לָהּ לְהָנָךְ קַמָּאֵי** – ויחשיב את המעות הראשונות **בְּמעות** של **הַלְוָאָה,** ואם האשה תטען שנפרעה רק פעם אחת יבוא העד הראשון ויעיד נגדה ויחייב אותה שבועה דאורייתא להכחישו.

הגמרא מקשה גם על עצה זו: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי, אַכַּתִּי יְכוֹלָה לְמֵימַר** – עדיין תוכל האשה לומר **שְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת הֲוַאי** [–היו], וכל תשלום היה עבור כתובה אחרת, ואיני צריכה להחזיר כלום.

הגמרא מביאה את האופן שיכול להביאה לידי שבועה דאורייתא: **אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, הוּא דְּמוֹדַע לְהוּ** – עצה זו מועילה רק באופן שיודיע תחילה לעדים לפני הפרעון השני, שכבר פרע לה כתובתה, ומה שנותן לה עכשיו שנית אינו אלא כדי לתבוע את הפרעון הראשון, וכיון שהעדים יודעים שלא נתן את זה לשם כתובה, אינה יכולה לטעון שהיו לה שתי כתובות, כיון שזה דבר לא מצוי.

* * *

שנינו במשנה: **מְנַכְּסִים מְשׁוּעְבָּדִים** ומנכסי יתומים וכו׳ לא תפרע אלא בשבועה. הגמרא מביאה משנה אחרת בענין זה: **תְּנַן הָתָם** (שבועות מה.), **וְכֵן הַיְתוֹמִים לֹא יִפְרְעוּ** את החוב שחייבים לאביהם, **אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.** שואלת הגמרא: **מִמַּאן** – ממי לא יפרעו היתומים את חוב אביהם ללא שבועה, **אִילֵימָא מִלְּוֶה** – אם נאמר שבאים לגבות מהלוה עצמו, אי אפשר לומר כך, **הַשְׁתָּא אֲכֵיהֶן שָׁקִיל** – שהרי אפילו אביהן אילו היה חי היה גובה חובו מהלוה **בְּלֹא שְׁבוּעָה, וְאִינְהוּ** – ואילו הם [היתומים] לא יגבו אלא **בִּשְׁבוּעָה.** עונה הגמרא: **אֶלָּא הָכִי קָאָמַר** – זו כוונת המשנה, **וְכֵן הַיְתוֹמִים** של המלוה, כשבאים לגבות חוב אביהם **מִן הַיְתוֹמִים** של הלוה, **לֹא יִפְרְעוּ אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.**

הגמרא מביאה הגבלה לדין זה: **אָמַר רַבִּי זְרִיקָא אָמַר רַב יְהוּדָה, לֹא שָׁנוּ** שיתומי המלוה גובים את חוב אביהם בשבועה, **אֶלָּא** באופן **שֶׁאָמְרוּ יְתוֹמִים** של הלוה, **אָמַר לָנוּ אַבָּא לָוִיתִי מפלוני, וּפְרָעְתִּי לו** את ההלואה, **אֲבָל** אם **אָמְרוּ** היתומים **אָמַר לָנוּ אַבָּא לֹא לָוִיתִי** מפלוני כלל, **אַף בִּשְׁבוּעָה לֹא יִפְרְעוּ** מהם.

הגמרא דוחה הוראה זו: **מַתְקִיף לָהּ** – הקשה על כך **רָבָא, אַדְּרַבָּה** הסברא להיפך, שהרי **כָּל הָאוֹמֵר לֹא לָוִיתִי, כְּאוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי דָּמֵי,** שכיון שאומר שלא לוה, הרי זו הודאת בעל דין שלא פרע את מה שלא לוה, נמצא שהלוה הודה שלא פרע, וכיון שהשטר מעיד עליו שלוה הרי זה מחייב אותו יותר מאשר אילו היה אומר ׳לויתי ופרעתי׳.

משיבה הגמרא: **אֶלָּא אִי אִתְּמַר הָכִי אִתְּמַר** – אם נאמר דין זה, כך הוא נאמר, **אָמַר רַבִּי זְרִיקָא אָמַר רַב יְהוּדָה, לֹא שָׁנוּ** שאף היתומים אינם גובים מהיתומים אלא בשבועה, **אֶלָּא** באופן **שֶׁאָמְרוּ יְתוֹמִים** של הלוה, **אָמַר לָנוּ אַבָּא לָוִיתִי** מפלוני, **וּפְרָעְתִּי** לו את ההלואה, **אֲבָל** אם **אָמְרוּ** יתומי הלוה **שֶׁאָמַר לָנוּ אַבָּא לֹא לָוִיתִי** מפלוני כלל, **נִפְרָעִין** יתומי המלוה מיתומי הלוה את חוב אביהם אפילו **שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה,** משום **שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא לָוִיתִי כְּאוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי דָּמֵי.**

* * *

שנינו במשנה: **וְנִפְרַעַת שֶׁלֹּא בְּפָנָיו לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.** הגמרא מביאה דיון בענין זה: **אָמַר רַב אַחָא שַׁר הַבִּירָה, מַעֲשֶׂה** בענין זה **בָּא לִפְנֵי רַבִּי יִצְחָק בְּאַנְטוֹכְיָא, וְאָמַר, לֹא שָׁנוּ** שתיקנו חכמים להיפרע שלא בפניו, **אֶלָּא לִכְתוּבַּת אִשָּׁה,** והטעם שנתנו חכמים להיפרע אף שלא בפניו, **מִשּׁוּם חִינָּא** – שישאו האנשים חן בעיני הנשים, וינשאו להם, **אֲבָל בַּעַל חוֹב** אחר, **לֹא** גובה שלא בפניו אפילו בשבועה, אלא ימתין שישוב בעל חובו, ויפרע בפניו.

דעה החולקת: **וְרָבָא אָמַר רַב נַחְמָן, אֲפִילּוּ בַּעַל חוֹב** גובה את חובו שלא בפני בעל חובו, וטעם הדבר כדי **שֶׁלֹּא יְהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל מְעוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ** בהלואה, **וְהוֹלֵךְ וְיוֹשֵׁב בִּמְדִינַת הַיָּם,** ומשתמט מלפרוע חובו, **וְאַתָּה נוֹעֵל** את **דֶּלֶת** המלווים **בְּפָנֵי לוֹוִין,** שלא ירצו להלוות, כיון שיחששו שלא יוכלו לגבות את חובם.

* * *

שנינו במשנה: **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל זְמַן שֶׁתּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ וְכוּ׳** יורשין משביעין אותה, ואם אינה תובעת כתובתה, אין היורשין משביעין אותה. שואלת הגמרא: **רַבִּי שִׁמְעוֹן אַהֵיָּא** – על איזה דין במשנה מתייחסים דבריו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, אַחָא** – על דין זה, ששנינו במשנה, **וְנִפְרַעַת שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה, לֹא שָׁנָא לִמְזוֹנֵי וְלֹא שָׁנָא לִכְתוּבָּה** – ואין הבדל לענין זה בין אם נפרעת מנכסיו עבור מזונות [שהלך בעלה למדינת הים ובאה לבית דין לבקש את המזונות שחייב לה], ובין אם שלח לה בעלה גט ובאה לגבות את כתובתה שלא בפניו, צריכה להישבע, **וְאִתְּא רַבִּי שִׁמְעוֹן לְמֵימַר** – ובא רבי שמעון לחלוק על הלכה זו שרק **כָּל זְמַן שֶׁתּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ, יוֹרְשֶׁיהָ מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ,**

בכל זמן ובכל מקום עליו להיות בדרגא נעלית כזו כמו הכהן הגדול ביום-הכיפורים בקודש הקדשים.

משיחת שבת פרשת בהעלותך, ה׳תשכ״ז

מה שהעבודה דתשובה עילאה בעשרת ימי תשובה, ובפרט ביום הכיפורים היא מתוך בכייה גדולה ביותר, הוא בכייה של שמחה.

ממאמר ט״ו באב ה׳תשד״מ

חמישה עשר באב ויום הכיפורים שווים במעלתם, ומחולקים מכל שאר "ימים טובים".

משיחת ט״ו באב ה׳תשד״מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

אי פקח הוא — האי בעל. **לידי שבועה דאורייתא** — שהיא בשם או בבנוי, ואוחז ספר בידו, כדאמרינן בשבועות (לה,ב): וחמורה היא מאד. אבל שבועה דרבנן — קללה בעלמא, כעין שלנו. **יהיב לה כתובתה באפי חד סהדא** — פעם שניה. **וסמיך סהדא קמא אסהדא בתרא** — יביא את שניהם יחד לבית דין, שאם תכפור — יעידוה שניהם שנתקבלה כתובתה. ומוקי **להנך קמאי בהלואה** — יתבענה פרעון הראשון, ויאמר: מלוה הן אצלך, שהרי התקבלת כתובתיך שנית. וכשתכפור ותאמר: לא קבלתי אלא הפעם הזאת, ועד אחד מעיד על הראשונה — איכא שבועה דאורייתא, נשבעת ולא משלמת. ואין כאן שיעבוד קרקעות, שלא מכח כתובה תובעה. **היכי סמיך כו'** — מה שראה זה לא ראה זה, ואם תכפור על שתידן — אין כאן אלא עד אחד, ותשבע ותטול שלישית, ונמצא מפסיד. **באפי סהדא קמא וסהדא בתרא** — והוא הדין לשני עדים מן השוק. אבל עצה טובה היא, שיכיר העד הראשון ששתי פעמים פרע, ויכול להעיד על פרעון הכתובה עם חבירו, ועל הפרעון הראשון. **יכולה לומר שתי כתובות היו** — שתי שטרות היו לי עליך, בפרעון הראשון החזרתי לך אחת, ובשניה אחרת. והרי העד הראשון מעיד לסייעה, שראה שני הפרעונות לשם כתובה ולא לשם מלוה. **דמודע להו** — לסהדא קמא ובתרא לפני פרעון השני: דעו שבבר פרעתי לה כתובתה בפני אחד מכם, והיא כופרת. ואני רוצה לפורעה שנית לשם כתובה, שיהיו לי שני עדים בדבר, ואתבע את הראשונים, ויש לי עליהן עד אחד, ותתחייב שבועה דאורייתא. וכיון דשמעינהו, ולא מסייע לה האי עד קמא — תו לא מצית למימר שתי כתובות הוו, דמילתא דלא שביחא הוא. **תנן התם** — בשבועות. **אי נימא מלוה** — שהלוה קיים, והיו מוציאין עליו שטר אביהן. **לא שנו** — דכי משתבעי שקלי. **שאמרו יתומים** — של לוה, לויתי ופרעתי — ישבעו אלו: שבועה שלא פקדנו, ולא אמר לנו אבא, ולא מצינו שובר בין שטרותיו ששטר זה פרוע, ונוטלין. **כאומר לא פרעתי דמי** — דכיון דאמר לא לוה — מודה הוא שלא פרע, והרי שטר מוכיח עליו שלוה. **לא שנו** — דבעו שבועה. **שר הכירה** — כך כינויו. **לא שנו** — שיורדין בית דין לנכסי אדם שלא בפניו. **לא שנא למזוני** — באה לבית דין, ותובעת מזונות מנכסי בעלה למכור קרקע ולזונה — נשבעת שלא הניח בידה מעות ליזון מהם. **ולא שנא לכתובה** — אם שלח לה גט. **תשבע בסוף** — כשתתאלמן או תתגרש ותתבע כתובה — תשבע שלא עיכבה בידה משל בעלה כלום. **בתחילה** — בפיסוק מזונות. **האי יורשין וכו'** — בתמיה, [כיון דאנפרעת שלא בפניו קאי, מאי לשון יורשין כאן]? הרי הוא קיים! **הלכה מקבר בעלה כו'** — אשה שכתב לה בעלה "נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי עליך". **העתיד לבא** — על שנתעסקה אחר מיתה, דלאו מכח נכסי בעלה באה שבועה זו, אלא מכח נכסי יתומים. ונשבעת כדין אפוטרופוס, כדתנן בשבועות (מה,א): אלו נשבעין שלא בטענת ברי — השותפין והאריסין והאפוטרופין. **ואתא רבי שמעון למימר** — אם תובעת בכתובתה, יורשין משביעין אותה שלא עיכבה משלהן לאחר מיתת אביהן כלום, כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים.

אינה

תוספות

אי פִּיקֵחַ הוּא - מַיְיתֵי לָהּ לִידֵי שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָא; יָהֵיב לָהּ כְּתוּבָּתָהּ בְּאַפֵּי חַד סָהֲדָא, וְסָמִיךְ סָהֲדָא קַמָּא אַסָּהֲדָא בַּתְרָא, וּמוֹקִים לְהוּ לְהָנָךְ קַמָּאֵי בְּמִלְוֶה. מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: הֵיאַךְ סָמִיךְ סָהֲדָא קַמָּא אַסָּהֲדָא בַּתְרָא? אֶלָּא, אָמַר רַב שֵׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: יָהֵיב לָהּ כְּתוּבָּתָהּ בְּאַפֵּי סָהֲדָא קַמָּא וְסָהֲדָא בַּתְרָא, וּמוֹקִים לָהּ לְהָנָךְ קַמָּאֵי בְּהַלְוָאָה. מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: אַכַּתִּי יְכוֹלָה לְמֵימַר: שְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת הֲוַאי! אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי: הוּא דְּמוֹדַע לְהוּ. "מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים". תְּנַן הָתָם: וְכֵן הַיְּתוֹמִים לֹא יִפְרְעוּ אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. מִמַּאן? אִילֵימָא מִלּוֶה - הָשְׁתָּא אֲבִיהֶן שָׁקֵיל בְּלָא שְׁבוּעָה, וְאִינְהוּ בִּשְׁבוּעָה?! אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: וְכֵן הַיְּתוֹמִים מִן הַיְּתוֹמִים - לֹא יִפְרְעוּ אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. אָמַר רַב זְרִיקָא אָמַר רַב יְהוּדָה: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאָמְרוּ יְתוֹמִים: אָמַר לָנוּ אַבָּא "לָוִיתִי וּפָרַעְתִּי", אֲבָל אָמְרוּ: אָמַר לָנוּ אַבָּא "לֹא לָוִיתִי" - אַף בִּשְׁבוּעָה לֹא יִפְרְעוּ. מַתְקִיף לָהּ רָבָא: אַדְּרַבָּה, כָּל הָאוֹמֵר "לֹא לָוִיתִי" כְּאוֹמֵר "לֹא פָּרַעְתִּי" דָּמֵי! אֶלָּא, אִי אִתְּמַר הָכִי אִתְּמַר, אָמַר רַב זְרִיקָא אָמַר רַב יְהוּדָה: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאָמְרוּ יְתוֹמִים: אָמַר לָנוּ אַבָּא "לָוִיתִי וּפָרַעְתִּי" אֲבָל אָמְרוּ: אָמַר לָנוּ אַבָּא "לֹא לָוִיתִי" - נִפְרָעִין שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה, שֶׁכָּל הָאוֹמֵר "לֹא לָוִיתִי" כְּאוֹמֵר "לֹא פָּרַעְתִּי" דָּמֵי. "וְנִפְרַעַת שֶׁלֹּא בְּפָנָיו לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה". אָמַר רַב אַחָא שַׂר הַבִּירָה: מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבִּי יִצְחָק בְּאַנְטוֹכְיָא, וְאָמַר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לִכְתוּבַּת אִשָּׁה, מִשּׁוּם חִינָּא. אֲבָל בַּעַל חוֹב - לֹא. וְרָבָא אָמַר רַב נַחְמָן: אֲפִילּוּ בַּעַל חוֹב, שֶׁלֹּא יְהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל מְעוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהוֹלֵךְ וְיוֹשֵׁב בְּמְדִינַת הַיָּם, וְאַתָּה נוֹעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין. "רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל זְמַן שֶׁתּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ וכו'". רַבִּי שִׁמְעוֹן אַהֲנֵיָיא? וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: אַהָא: "וְנִפְרַעַת שֶׁלֹּא בְּפָנָיו לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה" - לָא שָׁנָא לִמְזוֹנֵי וְלָא שָׁנָא לִכְתוּבָּה, וַאֲתָא רַבִּי שִׁמְעוֹן לְמֵימַר: כָּל זְמַן שֶׁתּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ - יוֹרְשֶׁיהָ מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ,

אינה

שתי כסף אלא בטענת מלוה והודאת לוה אבל בעד אחד אפילו לא טוענו אלא בפרוטה ועד אחד מעידו שהוא חייב — חייב לו שבועה כו'! ואומר רבינו: דמצי למימר שמואל לטעמיה דאמר לעיל (שם לט,ב) אמתניתין דטענה שתי כסף: אפילו לא כפר אלא פרוטה, או לא הודה אלא בפרוטה — חייב. הלכך, בעד אחד דלא שייך חיובא דידיה אלא בכפירה — כי לא טוענו אלא בפרוטה — מיחייב; דאי אמרת בענין מכל מקום טענה שתי כסף אם כן כל שתי כסף אתה צריך לומר שיכפור, כדי שלא יתחייב מטעם מודה במקצת, אלא מטעם עד אחד. הלכך אית לן למימר דעל טענת פרוטה מיחייב. הרי יתחייב בעד אחד על כפירת פרוטה כמו במודה במקצת וברייתא דמייתי במסקנת מילתיה דשמואל, ותניא: כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון — אחד מחייבו שבועה — לא תקשי לרב, דקסבר כפירת טענה שתי כסף — דאין למדין מן הכללות, ואפילו במקום שנאמר בו חוץ. מיהו קשה לי: לעולם בענין טענה עצמה שתי כסף בעד אחד כמו במודה במקצת, והוא ודאי כפר לו השתי כסף. אבל עד אחד — אין מעיד אלא בפרוטה! ואמר לנו רבינו תרוץ אחר: דאליבא דכולי עלמא אתיא מימרא דשמואל, אף על גב דמחייבינן שבועה בעד אחד באותו ענין דמיפטר במודה מקצת — לא דמי להכא; דהתם מין המחויב שבועה בעלמא מיהא הוי, אבל כפירת שיעבוד קרקעות — לא מצינו בשום מקום במינו שבועה. והלכך גבי עד אחד אית לן למיפטריה.

מייתי לה לידי שבועה דאורייתא — פירש בקונטרס: דנפקא לן מינה בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן; דבדאורייתא — מנקט חפצא, ובדרבנן — לא נקיט. והוא עצמו סותר דבריו, דאמרינן ב"השולח" (גיטין לה,א) אמר ליה רב לרב ירמיה מדפתי: אדרה בבית דין ואשבעה חוץ לבית דין, ופירש בקונטרס התם, דהכי קאמר ליה: דלא לאשבעה בבית דין, דחמירה באנקוטי חפצא. ולרבינו נראה: דנפקא מינה אליבא דרבי אבא דהלכתא כוותיה, דאמר (שבועות מז,א): חזרה למחויב לה, והיכא דאינו יכול לישבע — משלם. והאי דינא — בדאורייתא, אבל בדרבנן — אפילו הויא חשודה על השבועה לא יניח לפרוע לה בשביל כך היכא דנשבעת ונוטלת, כדהכא. דהכי מוכח התם ב"שבועת הדיינים" (שבועות מא,א) בהדיא. אי נמי למאן דאית ליה דבדאורייתא לא מפכינן ובדרבנן מפכינן — נפקא מינה נמי, היכא דאי שבועה דרבנן היא — מצי למימר: השבע וטול, ואי דאורייתא — לא מציא למימר לבעל: השבע והפטר, כמו שאינו יכול לומר השבע וטול. מפי רבי.

היכי סמיך סהדא קמא אסהדא בתרא כו' — תימא: מאי קשיא ליה? הא פלוגתא היא בפרק "זה בורר" (סנהדרין ל,ב); הלואה אחר הלואה אי מצטרפי, דאיכא מאן דאמר לא בעינן ראיה כאחד.

ורבא אמר רב נחמן אפילו בעל חוב — ופסק רבינו חננאל דמעשים בכל יום שאין מוכרים שלא בפניו לבעל חוב, ולית דחש להא דרב נחמן דאמר: אפילו בבעל חוב. ואף על גב דמקשי מינה בערכין פרק "שום היתומים" (כב,א): ואי חיישת לשובר — התם נמי, לגבי הא דאמר רב נחמן, לחוש לשובר, ומשני: התם טעמא שלא יהא כל אחד ואחד נוטל כו'. נראה דסתם התלמוד קיימא לן הכי. מכל מקום, כיון דמעשים בכל יום, סמכו למה דדחינן בירושלמי, דתמתה: וכי נפרעין לאדם שלא בפניו? אמר רבי ירמיה: כשריבית אוכלת כו'.

ואיכא נמי בירושלמי דמודו, בין אמוראי דבבל בין אמוראי דארץ ישראל, דמשלחין בתריה שלשה איגרי, אי אתי — הא טבאות, ואי לא — מחליטינן לנכסיה. פירוש רבינו חננאל.

בית

ביום הכיפורים (ובפרט בתפילת נעילה) עולה ספירת המלכות עד למעלה מעלה, וממשיכים זאת בכל ז' רקיעים, שלכן אומרים אז "הוי' הוא האלוקים" ז' פעמים.

משיחת שבת פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בית דין משביעין אותה מיבעי ליה — תימה: אמאי לא משני: סבר לה כדשמואל, דאמר בפרק בתרא (כתובות קז,א): אין פוסקין מזונות לאשת איש, ומוקי לה לפלוגתא דתנן ובני כהנים גדולים כששמעו בו שמת, ושפיר קתני: ויורשין משביעין אותה! וצריך עיון.

וקמיפלגי בפלוגתא דאבא שאול ורבנן — ומתניתין — כגון שמינה בעלה לאחר מיתה. דבצווי בית דין ליכא לאוקומא, דאין מעמידין נשים אפוטרופסות, כדאיתא ב"הנזקין" (גיטין נב,א). ובממנה מעצמה ליכא לאוקומא, דאם כן לכולי עלמא היורשין משביעין אותה, דלא שייך ביה טעמא דמינהו אבי יתומים דאמרינן דאי משתבע ממנע ולא הוי אפוטרופוס, והכא אנו רואין דמן הדין אין מעמידין אשה אפוטרופיא.

לאפוקי מדרבי אליעזר ומחלוקתו — והשתא אית לן למימר דהאי דנקט: אין היורשין משביעין אותה — לאו דוקא, דהוא הדין הוא עצמו, דהואיל ובאפוטרופסות דחיי בעלה מיירי — מה חילוק איכא? ואיידי דנקט ברישא דמילתא תובעת כתובתה יורשין משביעין אותה, דהתם יורשים דוקא — תנא נמי סיפא יורשין. ומעשה בא לפני רבינו תם באשה שהושיבה בעלה חנוונית, ומינה אפוטרופיא, והיתה נושאת ונותנת הרבה מעות בבית, ואומרת לבעלה שאינן שלה. ולא השביעה בחיי בעלה, דכיון דאוקמינן כל זמן שתובעת כתובתה, דקאמר רבי שמעון כאבא שאול בן אימא מרים, ובהא פסקינן לעיל (פז,א) הלכה כאבא שאול ואם כן הלכתא נמי בכולה מילתא כר"ש, דקמסיים: אינה תובעת כתובתה — אין היורשין משביעין אותה, אפילו הושיבה חנוונית או מינה אפוטרופסית. דלית לן למימר דהלכתא כוותיה בחדא ובאידך לא, אלא היכא דמפרש לן התלמוד בהדיא. ואם תאמר: לעיל, דפסקינן כאבא שאול — אם כן לפסוק כרבי שמעון, דשמעינן מיניה תרתי? ויש לומר משום דלא קים לן בהדיא רבי שמעון כאבא שאול. דאיכא לפרושי כאינך אמוראי דלעיל. ורבינו חננאל פסק כרבי שמעון, וזה לשונו: וקימא לן כרבי שמעון. הלכך: התובעת כתובתה — יורשין משביעין אותה על כל דבר שהיה בידה, אפילו בחיי בעלה משביעין אותה. ואם אינה תובעת כתובתה אין משביעין אותה אלא על ידי טענת ברי. והני כולהו דבעי לאוקמי רבי שמעון כוותיה, כגון אבא שאול בן אימא מרים ואבא שאול וחנן — הלכתא כותייהו.

הוציאה גט ואין עמו כתובה — בפרק קמא דבבא מציעא (יז,א) אמר רבי יוחנן: הטוען אחר מעשה בית דין — לא אמר כלום. פירוש: בין במנה ומאתים, בין במזון האשה והבנות. ואפילו במקום שכותבין כתובה ולא נקיטא כתובה — אינו נאמן לומר פרעתי. ורבי יוחנן לטעמיה, דאית ליה בפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קעא,ב) דכותבין שובר. אבל למאן דאמר: אין כותבין שובר — אפילו אית ליה דלא אמר כלום, מכל מקום במקום שכותבין כתובה — אין חייב לפרוע עד שתחזיר לו הכתובה, דכיון דבמנה שנשאר שטר כתובה בידה יכול לבא לידי הפסד, שתתבע כתובתה בבית דין אחר. ואילו לא ישאר שטר כתובתה בידה, נהי דאינו נאמן לומר פרעתי הכל, דהא לא אמר כלום — מכל מקום יהא נאמן לומר: פרעתי מנה, מיגו דאי בעי אמר: אלמנה נשאתיך — אם אין לה עדי הינומא. אבל עתה, שכתובתה בידה — יפסיד. [והא דבעי רבי יוחנן לקמן בפרק "אלמנה" (צו,א): יתומים אומרים: נתננו, והיא אומרת: לא נטלתי, על מי להביא ראיה? היינו במזונות שעברו, אבל בלהבא — פשיטא דעל יתומים להביא ראיה, דהטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום]. אבל אין לומר: דנפקא מינה נמי במה שתחזיר לו הכתובה — שאם יבא עמה למקום שאין מכירין שהיא אשתו, יהא נאמן לומר: פרעתי הכל, במיגו דאי בעי אמר: אין את אשתי. דהא אפילו ישאר שטר כתובה בידה — יהא נאמן שם לומר: פרעתי הכל, במיגו דאי בעי אמר: לא גרשתיך. דהא אין שם עדי גרושין, כיון. דאין מכירין כלל אם היא אשתו. והכי מפרשינן מתניתין אליבא דרבי יוחנן הוציאה גט ואין עמו כתובה — לאו דוקא גט, אלא כלומר, עדי גט — גובה כתובתה, דהא אינו נאמן לומר: פרעתי, וגם אינו יכול לומר: לא אפרע עד שתחזיר הכתובה, אף על פי שיכול לבא לידי הפסד דהא סבר דכותבין שובר. כתובה ואין עמה גט, פירוש: עדי הגט; היא אומרת: אבד גטי — שהלכו להם העדים. והוא אומר שכבר פרע, והיה לו שובר שלא תגבה פעם אחרת ונפסד — נאמן במיגו, דאי בעי אמר: לא גרשתיך. ומיגו טוב הוא, כמו שנפרש בגמרא. וכן בעל חוב שטוען: פרוזבול היה לי ואבד, וזה מודה שכך הוא, אלא שפרעו — נאמן במיגו, דאי בעי אמר: לא היה לך פרוזבול והשמיטה שביעית. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מן הסכנה ואילך אשה גובה שלא בגט. פירוש שלא בגט — שלא בעדי הגט, הואיל ואי אפשר לה להביא עדי גירושין. ואם תאמר: ותיקשי לרבי יוחנן במאי גביא, כיון דליכא עדי גרושין ליהמניה במיגו דאי בעי אמר לא גירשתיך, כדפריך בגמרא לרב: אי דליכא עדי גירושין — במאי גביא? ויש לומר: דלרבי יוחנן דאמר דאלמוה רבנן לכח האשה, דאף קודם סכנה אין נאמן לומר פרעתי — אין תימא דאלמוה לאחר הסכנה. כיון דמודה דאין נאמן לומר פרעתי, אף על גב דאית ליה מיגו. אבל לרב, דלא אלמוה — פריך שפיר. ולשמואל דאית ליה אין כותבין שובר, ומוקי מתניתין במקום שאין כותבין כתובה, או במקום שכותבין והבואה ראיה שלא כתב לה — הכי פירושא דמתניתין: הוציאה גט — היינו גט ממש. אבל בעדי הגט גרידא לא

אינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה — משום שבועת אפוטרופסת. דהויא לה אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים, וסבירא ליה: לא ישבע, כאבא שאול, דאמר: חילוף הדברים. וטעמייהו מפרש בגיטין בפרק "הניזקין", רבנן סברי: מינוהו בית דין לא ישבע — דא"כ מימנע ולא הוי אפוטרופוס, הואיל וחשדינן ליה. אבל מינהו אבי יתומים — לא מימנע, דאי לאו דהוה ליה הנאה מיניה בחייו — לא הוה מימני ליה. ואבא שאול סבר: מינהו אבי יתומים, אי ידע דמשבעי ליה — מימנע ולא הוי אפוטרופוס. אבל מינוהו בית דין, אף על גב דידע דמשבעי ליה — לא מימנע, דחשיבותא היא לגביה דמהימן להו לבי דינא. הכי גרסינן: רבי שמעון כאבא שאול ורבנן דמתניתין כרבנן. **האי כל זמן שתובעת** — בתמיה: הואיל ורבי שמעון לקולא, מאי כל זמן? **אם תובעת מיבעי ליה** — אבל "כל זמן" משמע דשמיעה לתנא קמא דפטר לה משבועה אפילו תובעת כתובתה, ואמר ליה איהו: כל זמן שתובעת כתובתה — לא תפטרנה. **אלא אמר אביי** — ארישא פליג. דאמר: כתב לה נדר ושבועה כו' דפטורה מן השבועה אפילו כשנפרעת מן היתומים, ואתא רבי שמעון למימר: כל זמן שתובעת כתובתה מהן — משביעין אותה, כאבא שאול בן אימא מרים, דאמר לעיל: אבל מה אעשה שהרי אמרו הבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה. ופליגי רבנן עליה דאבא שאול. ורבי שמעון כאבא שאול, ורבנן דמתניתין כרבנן. **הא תינח כל זמן שתובעת** — אתא לאפוקי מדרבנן, דאמרי: אף משבועת היתומים פטורה, ונפרעת בלא שבועה. ואתא רבי שמעון למימר: לא תפרע אלא בשבועה. **אינה תובעת כתובתה** — דמסקנא דמילתיה למאי תנייה, ולאפוקי ממאן? **אלא אמר רב פפא לאפוקי מדרבי אליעזר** ומחלוקתו — כלומר, לא תימא רבי שמעון א"כתב לה נדר ושבועה" לחוד פליג, אלא אכולי מלתא דרבי אליעזר ובני מחלוקתו פליג, ארישא וסיפא. שמעינהו דקאמרי רבי אליעזר ורבנן: משביעה כל זמן שירצה שבועת אפוטרופיא היכא דלא פטרה מן הנדר ומן השבועה, ואפילו שלא בשעת תביעת כתובתה. ואם פטרה מן השבועה — אפילו יורשין אין משביעין אותה כשנפרעת מהם, כדקתני: נדר ושבועה אין לי ליורשי בו'. ואתא רבי שמעון למימר, כל זמן שתובעת כתובתה — יורשין משביעין אותה. ואפילו כתב לה "נדר ושבועה אין ליורשי עליך". כאבא שאול, אינה תובעת כתובתה — אין היורשין משביעין על אפוטרופיא שבחיי בעלה ואפילו לא פטרה מן השבועה, דלית ליה דרבי אליעזר ומחלוקתו דאמרי משביעה כל זמן שירצה. **משנה הוציאה גט ואין עמו כתובה** — קא סלקא דעתך באומרת "אבד שטר כתובתי".

1 אֵינָהּ תּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ - אֵין יוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ.
2 וְקָמִיפַּלְגִי בִּפְלוּגְתָּא דְּחָנָן וּבְנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים. דִּתְנַן: מִי
3 שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם, וְאִשְׁתּוֹ תּוֹבַעַת מְזוֹנוֹת; חָנָן
4 אוֹמֵר: תִּשָּׁבַע בַּסּוֹף, וְלֹא תִּשָּׁבַע בַּתְּחִלָּה. נָחְלְקוּ עָלָיו
5 בְּנֵי כֹהֲנִים גְּדוֹלִים, וְאָמְרוּ: תִּשָּׁבַע בַּתְּחִלָּה וּבַסּוֹף. רַבִּי
6 שִׁמְעוֹן - כְּחָנָן, רַבָּנַן - כִּבְנֵי כֹהֲנִים גְּדוֹלִים. מַתְקִיף לָהּ
7 רַב שֵׁשֶׁת: הַאי יוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ? בֵּית דִּין
8 מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ מִיבְּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת:
9 אַהָא, הָלְכָה מִקֶּבֶר בַּעֲלָהּ לְבֵית אָבִיהָ, אוֹ שֶׁחָזְרָה
10 לְבֵית חֲמִיהָ, וְלֹא נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפְּיָא - אֵין הַיּוֹרְשִׁים
11 מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. וְאִם נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפְּיָא - יוֹרְשִׁין
12 מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ עַל הֶעָתִיד לָבֹא, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ
13 עַל מַה שֶּׁעָבַר. וְאֶתָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן לְמִימַר: כָּל זְמַן
14 שֶׁתּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ - יוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ, אֵינָהּ
15 תּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ - אֵין הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ.
16 וְקָמִיפַּלְגִי בִּפְלוּגְתָּא דְּאַבָּא שָׁאוּל וְרַבָּנַן. דִּתְנַן:
17 אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּינָּהוּ אָבִי יְתוֹמִים - יִשָּׁבַע, מִינּוּהוּ בֵּית
18 דִּין - לֹא יִשָּׁבַע. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: חִילּוּף הַדְּבָרִים,
19 מִינּוּהוּ בֵּית דִּין - יִשָּׁבַע, מִינָּהוּ אָבִי יְתוֹמִים - לֹא
20 יִשָּׁבַע. רַבִּי שִׁמְעוֹן - כְּאַבָּא שָׁאוּל, וְרַבָּנַן - כְּרַבָּנַן.
21 מַתְקִיף לָהּ אַבָּיֵי: הַאי כָּל זְמַן שֶׁתּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ? אִם
22 תּוֹבַעַת מִיבְּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: אַהָא, כָּתַב לָהּ
23 "נֶדֶר וּשְׁבוּעָה אֵין לִי עָלַיִךְ" - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ כו',
24 "נֶדֶר וּשְׁבוּעָה אֵין לִי וְלֹא לְיוֹרְשַׁי וְלֹא לַבָּאִים בְּרִשּׁוּתִי,
25 עָלַיִךְ וְעַל יוֹרְשַׁיִךְ וְעַל הַבָּאִין בִּרְשׁוּתֵךְ" - אֵין יָכוֹל
26 לְהַשְׁבִּיעָהּ לֹא הוּא וְלֹא יוֹרְשָׁיו וְלֹא הַבָּאִין בִּרְשׁוּתוֹ,
27 לֹא הִיא וְלֹא יוֹרְשֶׁיהָ וְלֹא הַבָּאִין בִּרְשׁוּתָהּ. וְאֶתָּא רַבִּי
28 שִׁמְעוֹן לְמִימַר: כָּל זְמַן שֶׁתּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ - יוֹרְשִׁין
29 מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. וְקָמִיפַּלְגִי בִּפְלוּגְתָּא דְּאַבָּא שָׁאוּל בֶּן
30 אִימָּא מִרְיָם וְרַבָּנַן. רַבִּי שִׁמְעוֹן - כְּאַבָּא שָׁאוּל, וְרַבָּנַן
31 - כְּרַבָּנַן. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: הָתֵינַח כָּל זְמַן שֶׁתּוֹבַעַת
32 כְּתוּבָּתָהּ, אֵינָהּ תּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ מַאי אִיכָּא לְמִימַר?
33 אֶלָּא אָמַר רַב פַּפָּא. לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּמַחֲלוֹקְתּוֹ.
34 **מִשְׁנָה** הוֹצִיאָה גֵּט וְאֵין עִמּוֹ כְּתוּבָּה - גּוּבָה

גובה

אך אם אֵינָהּ תּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ, אלא תובעת מזונות, אֵין יוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. וְקָמִיפְּלִגֵי בִּפְלוּגְתָּא – רבי שמעון ותנא קמא נחלקו במחלוקתם דְּתַנָּן וּבְנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים. דִּתְנַן במשנה (להלן קד:) מִי שֶׁהָלַךְ לְמְדִינַת הַיָּם, וְאִשְׁתּוֹ תּוֹבַעַת מְזוֹנוֹת, חָנָן אוֹמֵר, תֵּשֵׁבַע בַּסּוֹף – כשתבוא לגבות כתובתה, תשבע שלא עיכבה משל בעלה כלום, וְלֹא תֵשֵׁבַע בַּתְּחִלָּה – בשעת גביית מזונות, נֶחְלְקוּ עָלָיו בְּנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וְאָמְרוּ, תֵּשֵׁבַע שני פעמים, בַּתְּחִלָּה וּבַסּוֹף. הרי שנחלקו חנן ובני כהנים גדולים האם אשה הגובה מזונותיה שלא בפני בעלה צריכה להישבע, וזו גם המחלוקת במשנתינו. שרַבִּי שִׁמְעוֹן הסובר שאם אינה תובעת כתובתה אין היורשים משביעים אותה על תביעת מזונות סובר כְּחָנָן, שאין יורשים משביעים אותה על תביעת מזונותיה, וְרַבָּנַן סוברים כְּבְנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, שגם על מזונות משביעים אותה.

הגמרא מקשה על ביאור זה: מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת, אם אכן כוונת רבי שמעון היא לחלוק בנפרעת שלא בפניו, הַאי – לשון זו שאמר רבי שמעון במשנה יוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ אינה מובנת, שהרי מדובר כאן כשהבעל חי והאשה תובעת מבית דין מזונות ואם כן בֵּית דִּין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ מִיבָּעֵי לֵיהּ – צריך היה לומר.

לפיכך מפרש רב ששת את דברי רבי שמעון באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, רבי שמעון חולק אַהָא – על הדין ששנינו במשנה (לעיל פו:) לגבי אשה שבעלה פטר אותה משבועה גם כלפי יורשיו, הָלְכָה האשה, מְקֻבֶּרֶת בַּעֲלָהּ לְבֵית אָבִיהָ, שלא נתעסקה שוב בנכסים, אוֹ שֶׁחָזְרָה לְבֵית חֲמִיָּהּ וְלֹא נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפְּיָא בנכסי בעלה, אֵין הַיּוֹרְשִׁים מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. וְאִם נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפְּיָא בנכסי היתומים, יוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ שלא עיכבה כלום מהירושה אצלה, עַל הֶעָתִיד לָבֹא, דהיינו על מה שנתעסקה בנכסים לאחר מיתת בעלה, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ עַל מַה שֶׁעָבַר – על מה שהתעסקה בנכסים בחיי בעלה. וְאָתָא רַבִּי שִׁמְעוֹן לְמֵימַר – ובא רבי שמעון לחלוק ולומר, שרק כָּל זְמַן שֶׁתּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ, יוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ שלא עיכבה כלום משלהם, כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים, שאינו נפרע אלא בשבועה, אך אם אֵינָהּ תּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ, אֵין הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ על מה שנתעסקה בתורת אפוטרופוס. וְקָמִיפְּלִגֵי בִּפְלוּגְתָּא – ונחלקו במחלוקתם דְּאַבָּא שָׁאוּל וְרַבָּנַן. דִּתְנַן במשנה (גיטין נב.) אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אָבִי יְתוֹמִים, יִשָּׁבַע ליתומים כשיגדלו, שלא עיכב כלום משלהם. אך אם מִינּוּהוּ בֵּית דִּין, לֹא יִשָּׁבַע. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, חִילּוּף הַדְּבָרִים – הדין להיפך, שאם מִינּוּהוּ בֵּית דִּין, יִשָּׁבַע, אך אם מִינָּהוּ אָבִי יְתוֹמִים, לֹא יִשָּׁבַע. ואף כאן מדובר שמינה אותה אבי יתומים. הרי שנחלקו אבא שאול ותנא קמא האם אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים צריך להישבע, וזו היא גם המחלוקת של רבי שמעון ותנא קמא במשנתינו, שרַבִּי שִׁמְעוֹן הסובר שאם אינה תובעת כתובתה אין משביעים אותה מדין אפוטרופוס, דעתו כְּאַבָּא שָׁאוּל, ולכך אשה זו שנתמנתה לאפוטרופוס על ידי בעלה פטורה משבועה, וְאילו רַבָּנַן [דהיינו תנא קמא של משנתינו החולק על רבי שמעון] המחייבים שבועה על האפוטרופסות שנעשתה לאחר מיתת בעלה, סוברים כְּרַבָּנַן במסכת גיטין החולקים על אבא שאול.

הגמרא דוחה ביאור זה: מַתְקִיף לָהּ אַבַּיֵי, אם כדבריך שרבי שמעון בא לפטור את האשה משבועה, הַאי – לשון זו שאמר רבי שמעון במשנה כָּל זְמַן שֶׁתּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ, שמשמע שרבי שמעון מחמיר שכשתובעת כתובתה משביעים אותה, ואם אכן היתה כוונתו לפוטרה משבועה כשאינה תובעת כתובתה, אִם תּוֹבַעַת כתובתה יורשים משביעים אותה, מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה צריך לומר.

לפיכך מפרש אביי את דברי רבי שמעון באופן אחר: אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי, רבי שמעון חולק אַהָא – על הדין הראשון במשנה לעיל (פו:), כָּתַב לָהּ הבעל, נֶדֶר וּשְׁבוּעָה, אֵין לִי עָלַיִךְ, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ שהרי פטרה משבועה זו, כו', אך עדיין יכול הוא להשביע את יורשיה, אך אם כתב לה הבעל, תביעת נֶדֶר וּשְׁבוּעָה אֵין לִי, וְלֹא לְיוֹרְשַׁי, וְלֹא לַבָּאִים בִּרְשׁוּתִי, עָלַיִךְ, וְעַל יוֹרְשַׁיִךְ, וְעַל הַבָּאִין בִּרְשׁוּתֵךְ, אֵין יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ, לֹא הוּא, וְלֹא יוֹרְשָׁיו, וְלֹא הַבָּאִין בִּרְשׁוּתוֹ, לֹא הִיא, וְלֹא את יוֹרְשֶׁיהָ, וְלֹא את הַבָּאִין בִּרְשׁוּתָהּ. וְאָתָא רַבִּי שִׁמְעוֹן לְמֵימַר – ובא רבי שמעון לחלוק ולומר, שלמרות שפטר אותה מהשבועה, כָּל זְמַן שֶׁתּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ, הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. וְקָמִיפְּלִגֵי בִּפְלוּגְתָּא – ותנא קמא ורבי שמעון נחלקו במחלוקתם דְּאַבָּא שָׁאוּל בֶּן אִימָּא מְרִים וְרַבָּנַן שנחלקו האם מועיל התנאי שהתנה עמה לפוטרה מן השבועה לכשתבוא לגבות כתובתה, רַבִּי שִׁמְעוֹן סובר כְּאַבָּא שָׁאוּל בן אימא מרים, שסובר שכל הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה, אפילו פטרה הבעל בפירוש משבועה, וְרַבָּנַן [דהיינו תנא קמא של משנתינו החולק על רבי שמעון], סוברים כְּרַבָּנַן בברייתא לעיל החולקים על אבא שאול בן אימא מרים, שאף שחכמים תיקנו שלא ליפרע מיתומים אלא בשבועה, מכל מקום יכול הוא להתנות לפטור אותה מהשבועה ויכולה היא לגבות אף ללא שבועה.

הגמרא מקשה גם על ביאור זה: מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָא, הָתִינַח – אמנם ביאור זה מיישב את מה שאמר רבי שמעון כָּל זְמַן שֶׁתּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ יורשים משביעים אותה, אפילו שפטר אותה משבועה, שבא לחלוק בזה על חכמים שסוברים שאינה צריכה להישבע. אך לגבי מה שאמר שאם אֵינָהּ תּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ אין היורשים משביעים אותה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – איך נבאר זאת, כלומר, כיון שרבי שמעון בא לחלוק על חכמים שאמרו שאין משביעין אותה, דיו שיאמר רק את הדין שחולק בו.

רב פפא מוסיף על ביאורו של אביי: אֶלָּא אָמַר רַב פָּפָא, רבי שמעון בדבריו שאם אינה תובעת כתובתה אין יורשים משביעים אותה, בא לְאַפּוֹקֵי [–להוציא] מִדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר ובני מַחֲלוֹקְתּוֹ, הסוברים במשנה (לעיל פו:) שהבעל יכול להשביעה על אפוטרופסותה כל זמן שירצה, ועל זה בא לחלוק, שאם אינה תובעת כתובתה, אין הבעל והיורשים יכולים להשביע אותה על אפוטרופסותה.

משנה

משנתינו דנה באשה שנתגרשה ורוצה לגבות כתובתה איזו ראיה צריכה להביא לשם כך: הוֹצִיאָה את הַגֵּט שנתגרשה בו ותובעת את בעלה שישלם לה את הכתובה, כיון שהגט מוכיח שנתגרשה, וְאֵין עִמּוֹ [–עם הגט] כְּתוּבָּה שתוכיח על כך שבעלה עדיין לא פרע לה את כתובתה, והאשה טוענת שאיבדה את שטר כתובתה,

---

כיוון שכל עניין התורה ומצוות צריך להיות בגשמיות דווקא, שהרי "המעשה הוא העיקר" . . הרי מובן . . שכאשר המיצר הוא בפועל ובגשמיות, הרי זו מעלה גדולה יותר מהמיצר ברוחניות.

משיחת שבת פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

למרות שיש לו כל טוב ובהרחבה, צריך לדעת שאין זה שלו, אלא מה שהקדוש-ברוך-הוא נותן לו, אבל הוא מצד עצמו הרי הוא עני.

משיחת שבת פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

יש למלא את רצונו של הקדוש-ברוך-הוא, ובפרט בזמן שהוא "בהימצאו" ו"בהיותו קרוב", וללמוד נגלה וחסידות.

משיחת שבת פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ. ואם הוציאה שטר כְּתוּבָּה וְאֵין עָמָּהּ **גֵּט, הֵיא** תובעת כתובתה **וְאוֹמֶרֶת** מה שאין לי גט אינו משום שפרעת לי, אלא מפני **שֶׁאָבַד גִּיטִי, וְהוּא אוֹמֵר** פרעתי כתובתך וקיבלתי שובר אלא **שֶׁאָבַד** שוֹבְרִי שקיבלתי ממך כשפרעתי לך את הכתובה. **וְכֵן בַּעַל חוֹב שֶׁהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב** לאחר שנת השמיטה **וְאֵין עִמּוֹ פְּרוֹזְבּוּל,** שהבעל חוב טוען היה לי שטר פרוזבול ואבד, והלוה טוען לא היה לך שטר פרוזבול כלל והשביעית השמיטתו. **הֲרֵי אֵלּוּ** [–האשה והבעל חוב] **לֹא יִפָּרְעוּ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר שֶׁמִּן הַסַּכָּנָה וְאֵילָךְ אִשָּׁה גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ שֶׁלֹּא בְּגֵט, וּבַעַל חוֹב גּוֹבֶה שֶׁלֹּא בְּפְרוֹזְבּוּל.**

* * *

גמרא

הגמרא דנה בדין המבואר במשנה 'הוציאה גט ואין עמה כתובה גובה כתובתה': **שְׁמַע מִינָּהּ** – מדברי המשנה מוכח כדעת הסובר (ב"ב קעא:) שבאופן שהמלוה אינו מוציא את שטר החוב, אין הלוה יכול לטעון איני פורע עד שתחזיר לי את השטר ואקרענו, משום שהדין הוא **שֶׁכּוֹתְבִין שׁוֹבָר** [ובו יוכיח שפרע], **דְּאִי** – שאם תאמר **אֵין כּוֹתְבִין שׁוֹבָר,** מדוע גובה כתובתה **לֵיחוּשׁ דִּלְמָא מַפְּקָא לָהּ לִכְתוּבָּתָהּ** – נחשוש שמא תוציא האשה את כתובתה כשתתאלמן **וְנַבְּיָא בָּהּ** – ותגבה בה שנית מהיורשים, ומכך שחייבה המשנה את הבעל לפרוע אף באופן שהאשה אינה מחזירה לו את הכתובה, מוכח שהמשנה סוברת שיכול המלוה לגבות את חובו גם ללא שטר על ידי שיכתוב ללוה שובר.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתוּבָּה עַסְקִינָן** [–אנו עוסקים] ולכן גובה כתובתה, שבאופן כזה ודאי שחייב הבעל לפרוע ואינו יכול לתבוע מן האשה שתחזיר לו את השטר. אבל באופן רגיל יתכן שאין כותבין שובר, ואין הלוה חייב לפרוע עד שיחזיר לו המלוה את השטר.

דעה החולקת: **וּשְׁמוּאֵל אָמַר,** לעולם אפשר להעמיד את המשנה **אַף בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין כְּתוּבָּה.**

לפי שמואל חוזרת השאלה הקודמת: **וְהָאם** לִשְׁמוּאֵל נוכל ללמוד מהמשנה **שכּוֹתְבִין שׁוֹבָר.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַב עָנָן, לְדִידִי מִיפַּרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל** – דבר זה נתפרש לי משמואל עצמו, שלעולם משנתינו סוברת שאין כותבין שובר, ומכל מקום אפשר לפרש את המשנה שגובה כתובתה בין במקום שכותבין כתובה ובין במקום שאין כותבין, שאם הוא **בְּמָקוֹם** שנהגו **שֶׁאֵין כּוֹתְבִין** כתובה, ותובעת האשה שישלם לה כתובתה בלא כתובה, **וְאָמַר** – הבעל **כָּתַבְתִּי** לך כתובה ולא אפרע לך עד שתחזירי כתובתך, **עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה** שכתב לה כתובה וכל זמן שלא הביא ראיה גובה האשה כתובתה, כיון שמדובר במקום שאין כותבין כתובה ואין הבעל נאמן לומר ששינה ממנהג המקום וכתב לה, ואם **בְּמָקוֹם** שנהגו שֶׁכּוֹתְבִין כתובה ואמר הבעל לא אפרע לך עד שתחזירי לי את הכתובה, **וְאָמְרָה** – האשה **לֹא כָּתַב לִי** הבעל כתובה ולכן יפרע לי את הכתובה בלא שטר, כיון שבמקום זה נהגו לכתוב כתובה **עָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה** שלא כתב לה הבעל כתובה ואז גובה כתובתה, ובמשנתינו מדובר גם במקום שכותבים כתובה, אלא שהביאה האשה ראיה שלא כתב לה הבעל כתובה ולכך גובה בלא כתובה.

רב חוזר בו ומפרש את המשנה באופן אחר: **וְאַף רַב** שהעמיד את המשנה במקום שאין כותבין כתובה, **הָדַר בֵּיהּ** – חזר בו מדבריו לעיל ומפרש את המשנה באופן אחר, **דְּאָמַר רַב, בֵּין בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין** כתובה, **וּבֵין בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין** כתובה, הדין הוא שאם האשה מוציאה **גֵּט** ללא כתובה **גּוֹבָה** את **עִיקָּר** הכתובה [–מנה ומאתים שתיקנו לה חכמים], ואם היא מוציאה את **הַכְּתוּבָּה** בלבד ללא הגט, **גּוֹבָה** את **הַתּוֹסֶפֶת** שהוסיף לה הבעל בכתובתה יותר ממנה ומאתים שתיקנו לה רבנן, **וְכָל הָרוֹצֶה לְהַשִּׁיב** על תירוץ רב בדברי המשנה **יָבֹא וְיָשִׁיב** ואין לחוש לדבריו כיון שהמשנה מיושבת היטב.

הגמרא מקשה על רב ממשנתינו: **תְּנַן** במשנה, הוציאה האשה **כְּתוּבָּה** לגבות **וְאֵין עָמָּהּ גֵּט, הֵיא אוֹמֶרֶת אָבַד גִּיטִי, וְהוּא אוֹמֵר אָבַד שׁוֹבְרִי, וְכֵן בַּעַל חוֹב שֶׁהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב** לאחר שנת השמיטה **וְאֵין עִמּוֹ פְּרוֹזְבּוּל, הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִפָּרְעוּ. בִּשְׁלָמָא לִשְׁמוּאֵל** – דין זה מובן לפי שמואל הסובר שאשה גובה על ידי גט בין את העיקר ובין את התוספת, **מוֹקֵי לָהּ** – שכן שמואל יעמיד את דברי המשנה 'לא יפרעו' **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין** כתובה, ואנו חוששים שמא הוציאה האשה את גיטה בבית דין, **וְאָמַר** הבעל **כָּתַבְתִּי** לה כתובה ואני ירא שמא תוציא את הכתובה לאחר מותי ותגבה שנית, שהדין הוא **דְּאָמְרִינָן לֵיהּ אַיְיתֵי רְאָיָה** – שאנו אומרים לו הבא ראיה על כך שכתבת לה כתובה, **וְאִי לָא מַיְיתֵי רְאָיָה** – ואם אינו מביא ראיה, **אָמְרִינָן לֵיהּ זִיל פַּרְעֵיהּ** – אומרים לו לך ושלם לאשה את כתובתה, ולפיכך כתבה המשנה שאם הוציאה כתובה בלא גט, אינה מקבלת כלום, כיון שאנו חוששים שמא גבתה את כתובתה על ידי הגט. **אֶלָּא לְרַב** הסובר שעל ידי הגט גובה רק מנה ומאתים ובכתובה גובה תוספת, ואם כן במקרה שלפנינו שאין לה גט, **נְהִי דְּעִיקָּר לָא גַּבְיָא** – אף על פי שאת עיקר הכתובה אינה יכולה לגבות, מכל מקום כיון שהוציאה כתובתה **תּוֹסֶפֶת מִיהָא תִּיגְבֵּי** – על כל פנים תגבה את התוספת.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף, הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן** – כאן במה אנו עוסקים, **כְּשֶׁהוֹצִיאָה** כתובתה **וְאֵין שָׁם עֲדֵי גֵּירוּשִׁין,** ולכך נאמן הבעל לטעון פרעתי לה גם את התוספת, **מִגּוֹ דְּיָכוֹל לְמֵימַר** – מתוך שיכול הבעל לומר **לֹא גֵּירַשְׁתִּיהָ** והיה פטור מלשלם לה את כתובתה

אגרות קודש

ב"ה, ז' תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ד אלול עם הפ"נ המוסגר בו, שיקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, בו כותב אודות סברתו, ללמוד מלאכת סת"ם, ונכון הדבר במאד ומכמה טעמים.

ובודאי למותר לעוררו אשר סופר סת"ם צריך להרבות ביר"ש שלו, אלא שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, ונותן מראש היכולת והכחות על זה, ואין הדבר תלוי אלא בהאדם, ואדרבה מוסיפין בסיוע שלו, וכמרז"ל הבא לטהר מסייעין לו, ועיין לקו"ת דברים פט, ד.

בברכת חתימה וגמח"ט.

ההדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

גובה כתובתה — ואינו יכול לטעון: פרעתיך והחזרת לי שטר כתובתיך וקרעתיו. משום דתנאי כתובה מעשה בית דין הוא. ומהכא נפקא לן בבבא מציעא: הטוען אחר מעשה בית דין — לא אמר כלום. מאי טעמא — כל מעשה בית דין כמאן דנקיט שטרא דמי. **אבד גטי** — שלא הוצאתיו עליו לגבות כתובתי על ידו, כדתנן: גובה כתובתה. ולא קרעוהו בית דין, אלא אבד ממני. **והוא אומר אבד שוברי** — כבר הוצאתו בבית דין, ואמרת אבד שטר כתובתי, וגבו בית דין הכתובה על פי הגט, וקרעוהו. ולי נכתב שובר על הכתובה, שאם תוציאי עוד על יורשי שטר הכתובה, ותבואי לגבות מכח אלמנות לומר לא נתגרשתי ולא נפרעתי — יהיה השובר לעד, ואבד הימני. **וכן בעל חוב שהוציא שטר חוב** — אחר שביעית, ואין עמו פרוזבול, זה אומר: השמיטתו שביעית, וזה אומר: פרוזבול היה לי שלא תשמיטנו שביעית, ואבד. **הרי אלו לא יפרעו** — חיישי' שמא כבר גבתה בגט, וזה — השמיטתו שביעית. **מן הסכנה** — שגזרו גזים על המצות, והיו יראים לשמור גיטיהן, ומשקיבלתו שורפתו. וכן פרוזבוליהן. **פרוזבול** — במסכת גיטין מפרש, בפרק "השולח גט" (לד,ב): הלל התקין פרוזבול כדי שלא תשמט שביעית, שמוסר שטרותיו לבית דין שיגבו מן הלוה חובו כל זמן שיתבענו. דהשתא לא קרינן ביה "לא יגוש" — שאינו תובעו כלום, אלא הבית דין תובעו, שהפקירם היה הפקר, והם יורדין לנכסיו. **גמרא שמע מינה** — מדקתני: גובה כתובתה בהוצאת גט, ולא חייש לאיערומי מערמא והדרא ומפקא כתובתה בבי דינא אחרינא, ותגבה לאחר מיתתו בתורת אלמנה, לומר: לא נתגרשתי ולא נפרעתי. דהא ודאי בתורת גרושה לא הדרא גביא, דהא קרעינן לגיטא. וכי הדרא מפקא לכתובתה בלא גט — תנן מתניתין: הרי אלו לא יפרעו. ומיהו, הוה לן למיחש (שלא) תמתין עד שימות, ותגבה בתורת אלמנה. ומדלא חייש — שמע מינה כותבין שובר על כרחו של לוה, ואינו יכול להשמיט עצמו לומר: לא אפרע עד שתחזיר לי שטרי, שמא תחזור ותוציאנו. אלא אומרים לו: פרע, והוא יכתוב לך שובר.

גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ. כְּתוּבָּה וְאֵין עִמָּהּ גֵּט, הֵיא אוֹמֶרֶת "אָבַד גִּיטִי" וְהוּא אוֹמֵר "אָבַד שׁוֹבְרִי", וְכֵן בַּעַל חוֹב שֶׁהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב וְאֵין עִמּוֹ פְּרוֹזְבּוֹל - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִפָּרְעוּ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מִן הַסַּכָּנָה וְאֵילֶךְ, אִשָּׁה גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ שֶׁלֹּא בְגֵט, וּבַעַל חוֹב גּוֹבֶה שֶׁלֹּא בְּפְרוֹזְבּוֹל. **גמרא** שְׁמַע מִינָּהּ: כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר. דְּאִי אֵין כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר - לֵיחוּשׁ דִּלְמָא מַפְּקָא לָהּ לִכְתוּבָּתָהּ, וְנָבְיָא בָּהּ? אָמַר רַב: בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתוּבָּה עָסְקִינַן. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אַף בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין כְּתוּבָּה. וְלִשְׁמוּאֵל כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר? אָמַר רַב עָנָן: לְדִידִי מִיפְּרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּמָר שְׁמוּאֵל: בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין, וְאָמַר "כָּתַבְתִּי" - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה. בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין, וְאָמְרָה "לֹא כָּתַב לִי" - עָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה. וְאַף רַב הֲדַר בֵּיהּ, דְּאָמַר רַב: בֵּין בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין, בֵּין בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין, גֵּט - גּוֹבָה עִיקָּר, כְּתוּבָּה - גּוֹבָה תּוֹסֶפֶת, וְכָל הָרוֹצֶה לְהָשִׁיב יָבֹא וְיָשִׁיב. תְּנַן: כְּתוּבָּה וְאֵין עִמָּהּ גֵּט, הֵיא אוֹמֶרֶת "אָבַד גִּיטִי" וְהוּא אוֹמֵר "אָבַד שׁוֹבְרִי", וְכֵן בַּעַל חוֹב שֶׁהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב וְאֵין עִמּוֹ פְּרוֹזְבּוֹל - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִפָּרְעוּ. בִּשְׁלָמָא לִשְׁמוּאֵל - מוֹקֵי לָהּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין, וְאָמַר "כְּתַבְתִּי", דְּאָמְרִינַן לֵיהּ: אַיְיתֵי רְאָיָה. וְאִי לָא מַיְיתֵי רְאָיָה - אָמְרִינַן לֵיהּ: זִיל פְּרָעֵיהּ. אֶלָּא לְרַב, נְהִי דְּעִיקָּר לָא גָּבְיָא, תּוֹסֶפֶת מִיהָא תִּיגְבֵּי! אָמַר רַב יוֹסֵף: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּשֶׁאֵין שָׁם עֲדֵי גֵּירוּשִׁין, מִיגּוֹ דְּיָכוֹל לְמֵימַר: לֹא גֵּרַשְׁתִּיהָ, יכול

תוספות

לא גביא, אף על פי שאין נאמן לומר "פרעתי" לכולי עלמא במקום שאין כותבין כתובה — מכל מקום לא יפרע עד שתחזיר לו הגט ותקרע, כיון שיכול לבא לידי הפסד אם ישאר הגט שלם בידה, דלמחר תגבה פעם שנית ולא יוכל לומר "לא גירשתיך", וגם לא יוכל לומר "פרעתי". וכי תימא: יכתבו שובר — הא סבר דאין כותבין שובר. אי נמי: אי שמואל לית ליה דרבי יוחנן דאמר: לא אמר כלום — אם לא תוציא הגט ממש יהא נאמן לומר "פרעתי", אפילו במקום שאין כותבין, דגט הוי במקום כתובה. דהכי הוי בעי למימר אביי התם בפרק קמא דבבא מציעא (יז,ב): כתובה ואין עמה גט, היא אומרת: אבד גיטי ולא נקרע, והוא אומר: אבד שוברי, שכבר גבתה כתובתה בגט ונקרע, והיה לי שובר שלא תחזור ותגבה בעידי מיתה כשתתאלמן. והוא הדין שהיה יכול לטען שלא פרע לה עדיין, מכל מקום יכול לומר: לא אפרע עד שתחזיר הגט ויקרענו. ומן הסכנה ואילך אשה גובה שלא בגט, רק שיש עידי גירושין, דליכא מיגו. ולהכי לא פריך בגמרא אלא לרב, אבל לשמואל, דמיירי בדאיכא עידי גרושין — אתי ליה שפיר. והכי נמי הוי פירושא דמתניתין מעיקרא לאביי בפרק קמא דבבא מציעא (שם), ולבסוף מסיק כרבי יוחנן, ומוקי לה — במקום שכותבין. ומפרש כמו שפירשתי אליבא דרבי יוחנן, ד"הוציאה גט" היינו עידי גט. ואם תאמר: והא בפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קעא,ב) משמע דסבר אביי דאין כותבין שובר. דקאמר אביי: אבד שוברו של זה יאבל הלה וחדי? ואם כן, אמאי גובה כתובתה והא יכול לבא לידי הפסד על ידי מה שנשאר גט וכתובה בידה, כדפרישית? ויש לומר: דאביי יעמיד: בגגן שיש עדים שנשרפה הכתובה. (וניחא ליה טפי לאוקמי — במקום שכותבין ונשרפה, מלאוקמי — במקום שאין כותבין. מדקתני: כתובה ואין עמה גט. דנראה לו דוחק בדכתב לה איהו ושינה המנהג). ולהכי גביא שפיר בעידי הגט גרידא. ואף על פי שהגט נשאר בידה — היינו לא אפשר, וכתבינן שובר. דמצי אמרה: בעינא לאינסובי ביה. ולית ליה לאביי דקרעינן ליה וכתבינן אגביה כו', כדאמר התם. אי נמי: בתר דשמעה מרבא, ושני ליה: אין, עבד לוה לאיש מלוה — קבלה וסברה דכותבין שובר. והא דתנן בסוטה (ז,ב): אמרה "טמאה אני" — שוברת כתובתה ויוצאת, ואמר בגמרא: שמע מינה כותבין שובר, אמר אביי: תני "מקרעינן" — לא משום דאית ליה לאביי דאין כותבין שובר, אלא דדחי; דמהא ליכא למשמע מינה. תדע, דהא רבא דאית ליה בהדיא בפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קעא,ב) דכותבין שובר, דחי נמי התם בסוטה, ומוקי לה במקום שאין כותבין כתובה. [ואהדהיא סוגיא דהתם קשה: דמאי פריך שמע מינה כותבין שובר? התם על כרחך הוא צריך לשובר, שאינו פורע לה כלום, שהרי הפסידה כתובתה? ואי אפשר לדוחקה שתחזירו! ויש לומר: דהתם דייק מדקתני שוברת, ולא קתני יוצאת בלא כתובה — מכלל דבעלמא כותבין]. **שמע** מינה כותבין שובר — פירש בקונטרס: ואנן קיימא לן דאין כותבין, בבבא בתרא (קעא,ב). ואין נראה לרבינו יצחק, דאדרבה, התם משמע דקיימא לן דכותבין, דקאמר: האידנא דכתבינן תברא כו'. ומדמסיק הכי סתמא דהתלמוד — משמע דהכי הלכתא. ונראה לרבינו יצחק דהכי פירושו: שמע מינה כותבין שובר, ותיקשי למאן דאמר התם דאין כותבין. ומדסיפא דקתני: וזה אומר אבד שוברי — לא הוה מצי למידק כל כך, דדלמא לא הזקיקוהו לפרוע על ידי שובר, אלא דהוא — לפנים משורת הדין עבד. אי נמי כל כמה דמצי למידק מרישא — מדקדק). ואם תאמר: השתא דסלקא דעתך דאיירי במקום שכותבין בתובה, היכי יפרש מתניתין? דאמאי גובה כתובתה בגט ולא בכתובה? ויש לומר דיפרש כרבי יוחנן.

במקום שכותבין ואמרה לא כתב לי עליה להביא ראיה — ומתניתין כשהביאה ראיה שלא כתב לה. ואם תאמר: כיון דבמקום שכותבין הוא — ניחוש שמא ואחר כך כתב, דהא בריש פרק שני לעיל (טז,ב) חיישינן להכי, דמוקמינן הא דקתני בברייתא: איבדה כתובתה, נשרפה כתובתה — כגון דאמרי עדים שנשרפה כתובתה, ובמקום שאין כותבין. משמע דבמקום שכותבין — לא גביא, דחיישינן שמא כתב לה אחרת! ויש לומר: דהתם שכבר כתב לה בשעת נשואין ונשרפה, חיישינן ודאי שמא כתב לה אחרת. אבל הכא, שהביאה ראיה שלא כתב לה בשעת נשואין — תו ליכא למיחש שמא כתב לה ואחר כך, אפילו במקום שכותבין. **גט** גובה עיקר כתובה גובה

תוספת — ומיירי מתניתין בין במקום שכותבין בין במקום שאין כותבין. קשה לרבינו שמשון בן אברהם: כיון דאית ליה לרב בפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קעא,ב) דאין כותבין שובר, אם כן הוציאה גט ואין עמו כתובה לא תגבה אפילו מנה ומאתים עד שתחזיר לו הכתובה, דיכול לבא לידי הפסד במה שנשאר שטר כתובה בידה; דכשתתאלמן תגבה שנית מנה ומאתים בעידי מיתה, דהואיל ושטר כתובה בידה. דכי קאמר רב: כתובה אינה גובה עיקר — הני מילי בגרושה, דאית לה גט. אבל אלמנה במאי תגבה עיקר אם לא בכתובה? והם לא ידעו שהיתה גרושה, דשנויא דמשנינן לקמן: בישבת תחת בעלה — לא קאי! ומיהו, אי אמרינן לרב דאפילו אין כתובה בידה — גובה עיקר, אפילו בעידי מיתה, אתי שפיר. **מיגו** דיכול לומר לא גרשתיך — ורבי יוחנן נמי מפרש הכי, כדפרישית לעיל. ואם תאמר: והאמר רב

המנונא

מהדורת הלוח פסח תשמ"ח אשי בלבד

תוספות

המנונא האשה שאמרה לבעלה גירשתני – נאמנת. ורבי יוחנן אית ליה דרב המנונא, לעיל בפרק שני (כב,ב) ובפרק "התקבל" (גיטין סד,א)! ויש לומר: דלא מהימנא אלא דווקא היכא דאין תובעת כתובתה, אבל תובעת כתובתה – לא מהימנא, דשמא מחמת חימוד ממון אומרת כן. והכי אמרינן ב"האשה שהלכה" (יבמות קיז,א): "מת בעלי והתירוני לינשא" – מתירין אותה לינשא, ונותנין לה כתובתה. "תנו לי כתובתי" – אף לינשא אין מתירין אותה, דאדעתא דכתובה אתאי.

יכול לומר גירשתיה ונתתי כו' – ואם תאמר: ומאי מיגו הוא זה? דאם יאמר לא גירשתיך – יתחייב בשאר וכסות, ועבשיו דאמר פרעתי – פוטר עצמו! ויש לומר: דכשאמר לא גירשתיך נמי פטור גם משאר וכסות, דדמו ל"טענו חטין והודה לו בשעורים", דקיימא לן דפטור (שבועות לח,ב). ואם תאמר: בפרק בתרא (יבמות קו,ב) דאמרינן: האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאה ואמרה כו' "גירשני בעלי" – מתפרנסת והולכת עד כדי כתובתה. ואמאי? ניחוש שמא בעלה היה אומר "לא גירשתיך", והוי טענו חטין והודה לו בשעורין, ופטור! ויש לחלק: דשמא אם היה בא בעלה היה מודה לדבריה.

לדידך דאמרת גט גובה עיקר – לשמואל נמי הוה מצי לאקשויי, ובמקום שאין כותבין כתובה.

מתה אינו יורשה איצטריכא ליה – ואם תאמר: והא "מת הוא גובה כתובתה" נמי איצטריכא ליה, דמינה דייקינן בפרק "נערה" (כתובות נג,א) דארוסה לא קבר לה! ויש לומר: דהוי מצי למיתני "מתה אינו קוברה", ולשון "גובה כתובתה" לא איצטריכא ליה.

לא

יָכוֹל לְמֵימַר: גֵּירַשְׁתִּיהָ וְנָתַתִּי לָהּ כְּתוּבָּתָהּ. הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מִן הַסַּכָּנָה וְאֵילֶךְ אִשָּׁה גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ שֶׁלֹּא בְּגֵט, וּבַעַל חוֹב שֶׁלֹּא בִּפְרוֹזְבּוֹל - בִּדְאִיכָּא עֲדֵי גֵּירוּשִׁין עֲסָקִינַן, דְּאִי לֵיכָּא עֲדֵי גֵּירוּשִׁין - בְּמַאי גָּבְיָא? אֶלָּא, כּוּלָּהּ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הִיא, וְחַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִפְרָעוּ. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - כְּשֶׁאֵין שָׁם עֲדֵי גֵּירוּשִׁין, אֲבָל יֵשׁ שָׁם עֲדֵי גֵּירוּשִׁין - גָּבְיָא תּוֹסֶפֶת. וְעִיקָּר; אִי מַפְּקָא גִּיטָּא - גָּבְיָא, וְאִי לָא מַפְּקָא גִּיטָּא - לָא גָּבְיָא. וּמִן הַסַּכָּנָה וְאֵילֶךְ, אַף עַל גַּב דְּלָא מַפְּקָא גִּיטָּא - גָּבְיָא. שֶׁרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מִסַּכָּנָה וְאֵילֶךְ, אִשָּׁה גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ שֶׁלֹּא בְּגֵט, וּבַעַל חוֹב שֶׁלֹּא בִּפְרוֹזְבּוֹל. אָמְרִי לֵיהּ רַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִּי לְרַב: לְדִידָךְ, דְּאָמְרַתְּ: גֵּט - גּוֹבָה עִיקָּר, אַלְמָנָה מִן הַנִּשּׂוֹאִין בְּמַאי גָּבְיָא? בְּעֲדֵי מִיתָה. וְלֵיחוּשׁ דִּלְמָא גֵּירְשָׁהּ, וּמַפְּקָא לְגִיטָּא וְגָבְיָא בֵּיהּ! בְּיוֹשֶׁבֶת תַּחַת בַּעְלָהּ. וְדִלְמָא סָמוּךְ לְמִיתָה גֵּירְשָׁהּ! אִיהוּ הוּא דְּאַפְסִיד אַנַּפְשֵׁיהּ. אַלְמָנָה מִן הָאֵירוּסִין בְּמַאי גָּבְיָא? בְּעֲדֵי מִיתָה. וְלֵיחוּשׁ דִּלְמָא גֵּירְשָׁהּ, וּמַפְּקָא גִּיטָּא וְגָבְיָא! אֶלָּא בְּמָקוֹם דְּלָא אֶפְשָׁר - כָּתְבִינַן שׁוֹבֵר. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי - עֲדֵי מִיתָה גּוּפֵיהוּ, לֵיחוּשׁ דִּלְמָא מַפְּקָא עֲדֵי מִיתָה בְּהַאי בֵּי דִינָא - וְגָבְיָא, וַהֲדַר מַפְּקָא בְּבֵי דִינָא אַחֲרִינָא - וְגָבְיָא! אֶלָּא וַדַּאי, בְּמָקוֹם דְּלָא אֶפְשָׁר - כָּתְבִינַן שׁוֹבֵר. אֲמַר לֵיהּ מָר קַשִּׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב אַשִׁי: אַלְמָנָה מִן הָאֵירוּסִין, מְנָלַן דְּאִית לָהּ כְּתוּבָּה? אֵילֵימָא מֵהָא: נִתְאַרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה, בֵּין מִן הָאֵירוּסִין בֵּין מִן הַנִּשּׂוֹאִין - גּוֹבָה אֶת הַכֹּל. דִּלְמָא דְּכָתֵב לָהּ! וְכִי תֵּימָא: אִי כָּתֵב לָהּ מַאי לְמֵימְרָא? לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, דְּאָמַר; שֶׁלֹּא כָּתַב לָהּ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁהוּא כּוֹנְסָהּ. דִּיקָא נַמִי דְּקָתָנֵי: גּוֹבָה אֶת הַכֹּל. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא, דְּכָתֵב לָהּ - מִשּׁוּם הָכִי גּוֹבָה אֶת הַכֹּל, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ דְּלָא כָּתֵב לָהּ - מַאי גּוֹבָה אֶת הַכֹּל? מָנֶה מָאתַיִם הוּא דְּאִית לָהּ! וְאֶלָּא מִדְּתָנֵי רַב חִיָּא בַּר אָבִין: אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה - לֹא אוֹנֵן וְלֹא מִטַּמֵּא לָהּ, וְכֵן הִיא - לֹא אוֹנֶנֶת וְלֹא מִטַּמֵּאָה לוֹ. מֵתָה - אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ, מֵת הוּא - גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ. דִּלְמָא דְּכָתֵב לָהּ. וְכִי תֵּימָא: אִי כָּתֵב לָהּ מַאי לְמֵימְרָא? מֵתָה אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא: לְרַב, דְּאָמַר: גֵּט - גּוֹבָה עִיקָּר, לֵיחוּשׁ דִּלְמָא מַפְּקָא גִּיטָּא בְּהַאי בֵּי דִינָא וְגָבְיָא, וְהָדְרָא מַפְּקָא בְּבֵי דִינָא אַחֲרִינָא וְגָבְיָא! וְכִי תֵּימָא דְּקָרְעִינַן לֵיהּ - אָמְרָה: בָּעֵינָא לְאִנְסוּבֵי בֵּיהּ! דְּקָרְעִינַן לֵיהּ, וְכָתְבִינַן אַגַּבֵּיהּ: גִּיטָּא דְּנַן קְרַעְנוּהוּ, לָאו מִשּׁוּם דְּגִיטָּא פָּסוּל הוּא, אֶלָּא דִּלְמָא תֶּיהֱדַר וְתִיגְבֵּי בֵּיהּ זְמָנָא אַחֲרִינָא. **מִשְׁנָה** שְׁנֵי גִיטִּין וּשְׁתֵּי כְתוּבּוֹת - גּוֹבָה שְׁתֵּי כְתוּבּוֹת. שְׁתֵּי כְתוּבּוֹת וְגֵט אֶחָד, אוֹ כְּתוּבָּה וּשְׁנֵי גִטִּין, אוֹ כְּתוּבָּה וְגֵט וּמִיתָה - אֵינָהּ גּוֹבָה אֶלָּא כְּתוּבָּה אַחַת. שֶׁהַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהֶחֱזִירָהּ - עַל מְנָת כְּתוּבָּה הָרִאשׁוֹנָה מַחֲזִירָהּ. **גְּמָרָא** אִי בָּעֵיָא בְּהַאי - גָּבְיָא, אִי בָּעֵיָא בְּהַאי - גָּבְיָא? לֵימָא תֵּיהֱוֵי תִּיוּבְתָּא דְּרַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הַיּוֹצְאִין בְּזֶה אַחַר זֶה - בִּיטֵּל שֵׁנִי אֶת הָרִאשׁוֹן! לָאו אִתְּמַר עֲלָהּ, אָמַר רַב פַּפָּא: וּמוֹדֶה רַב נַחְמָן, דְּאִי אוֹסִיף בֵּיהּ דִּיקְלָא - לְתוֹסֶפֶת כְּתֻבִיהּ. הָכָא נַמִי - בִּדְאוֹסִיף לָהּ. תָּנוּ רַבָּנַן: הוֹצִיאָה גֵּט וּכְתוּבָּה וּמִיתָה, אם

וּאִי לֹא לֹא גָּבְיָא — חיישינן שמא כבר גבתה על פי הגט. **אַלְמָנָה כְּמַאי גָּבְיָא** — כתובה שלה. על כרחך בעדי מיתה, שמת בעלה ומחזורת שטר כתובה ליורשים, וקורעין אותו. **ניחוש שמא גירשה** — והדרה ומפקא גיטא בבי דינא אחרינא, ותגבה עיקר. **בְּיוֹשֶׁבֶת תַּחַת בַּעְלָהּ** — אין אלמנה גובה כתובתה, אלא אם כן מכירין אותה שבשעת מיתתו היתה יושבת תחתיו. **אַלְמָנָה מִן הָאֵירוּסִין** — שלא ישבה תחתיו מעולם. **אֶלָּא בְּמָקוֹם דְּלָא אֶפְשַׁר כו'** — אלא לא תימא ביושבת תחת בעלה, דאפילו הלך למדינת הים נמי, ושמעו בו שמת — גובה כתובתה, ולא חיישינן לדלמא גירשה והדרא מפקא לגיטה. דאמרינן להו: תכתוב לכם שובר. דבמקום שאין לומר הערמה, ואי אפשר לה לגבות אם באת לחזור לכל אלה, כגון זו, וכגון נשרפה כתובתה בעדים — לא נמנענה מלהגבות כתובתה, ותכתוב שובר. **עֲדֵי מִיתָה גּוּפֵיהוּ** — במקום שאין כותבין כתובה, ואין היורשין יכולין לומר לה: החזירי לנו שטר כתובתך, ניחוש כו'. **מר קשישא ומר ינוקא** — שני בנים היו לרב חסדא, ושם שניהם שוין, אלא שהגדול קורין לו מר קשישא, ולצעיר קורין לו מר ינוקא. **אַלְמָנָה מִן הָאֵירוּסִין** — דאית לה כתובה בתנאי בית דין, אם לא כתב לה. **מִנְּלַן** — דקאמר לעיל: עדי מיתה גופייהו ליחוש דלמא מפקא והדרא ומפקא. על כרחך חדא מינייהו גביא בלא שטרא, שהרי בפרעון ראשון החזירה השטר אם כתב לה, וקא חייש להדרא ומפקא. אלמא: יש לה כתובה בתנאי בית דין, בלא שום כתובה, מנלן? **אֶת הַכֹּל** — עיקר ותוספת. **לֹא כָּתַב לָהּ** — התוספת אלא על מנת לכונסה, ואם מת באירוסין — אין לה אלא עיקר כתובה. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁלֹּא כָּתַב לָהּ** — ובתנאי בית דין הוא דגביא, לאלמנה מנה ומאתים לבתולה הוא דאית לה, שהרי אין כאן תוספת. **לֹא אוֹנֵן** — ליאסר בקדשים. **וְלֹא מִטַּמֵּא לָהּ** — אם כדין הוא, ד"שארו" כתיב. **וְלֹא מִטַּמֵּאת לוֹ** — אינה חייבת להתעסק בו וליטמא בו, בין כהנת בין ישראלית. אף על פי שמצוה ליטמא למתים האמורים בפרשה, כדכתיב (ויקרא כא) "לה יטמא" — זו אינה חייבת. ולאו משום כהנת נקט לה, שלא הוזהרו כהנות מליטמא למתים. **אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ** — דגבי ירושת הבעל "שארו" כתיב, "לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה" — מכאן שהבעל יורש את אשתו. **מֵתָה אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ** — משום "מתה אינו יורשה" איצטריך ליה למיתני: מת הוא גובה כתובתה, לאשמעינן, דבדכתב לה כתובה עסקינן. ואף על גב דאיקרבו לאחותני כולי האי — אינו יורשה. **בָּעֵינָא לְאִינְסוּבֵי בֵּיהּ** — שיהיה בידי לראיה שנתגרשתי, שלא יאמרו עלי: אשת איש היא. **מִשְׁנָה שְׁנֵי גִיטִּין וּשְׁתֵּי כְתוּבּוֹת** — זמן ראשונה קודם לזמן גט ראשון, וזמן כתובה שניה קודם לגט שני. **גּוֹבָה שְׁתֵּי כְתוּבּוֹת** — שהרי גירשה והחזירה, וכתב לה כתובה שניה. אבל קדמו שתי הכתובות לגט הראשון — לא. שהרי כשהחזירה לא כתב לה כתובה, ותנן בסיפא: שתי כתובות וגט — אינה גובה אלא אחת. ולמדנו שהכותב לאשתו שתי כתובות — אינה גובה אלא אחת. ואי משום דאיגרשא והדרה — הא תנן: כתובה ושני גיטין — אין לה אלא אחת), שעל מנת כתובה הראשונה החזירה. **שְׁתֵּי כְתוּבּוֹת וְגֵט** — שקדמו שתיהן לגט.

ובגמרא מפרש למאי כתב להו. **כתובה ושני גיטין** — כתובה בנשואין הראשונים, וגירשה והחזירה, ולא כתב לה כתובה, וחזר וגירשה. **אִי בָּעֵיא בְּהַאי גָּבְיָא** — בתמיה. ואשתי כתובות וגט קאי, דקתני: אין לה אלא כתובה אחת. ולא קתני: אין לה אלא כתובה אחרונה. אלמא: אי ניחא לה למיטרף לקוחות מזמן ראשון — טרפה. **בֵּיהּ אַחַר זֶה** — זמנו של זה קודם לזה, ושניהם על הלואה אחת או על מכר אחד. **בִּיטֵּל שְׁנֵי אֶת הָרִאשׁוֹן** — ואינו טורף אלא מזמן שני. דכיון דכתב לשטרא בתרא — אחליה לשיעבוד קמא. **דְּאִי אוֹסִיף בֵּיהּ דִּקְלָא** — בשטר שני. **לְתוֹסֶפֶת כְּתֻבִיהּ** — ולא אחליה לשיעבוד לבטל זמן שטר ראשון. ותרוייהו מיהא לא גביא, מדלא כתב לה: צביתי ואוסיפית לה דך אקמייתא. אלא שטר כתובה יתירא כתב לה, ולא הזכיר בה את הראשונה. הכי קאמר: אם תתרצי למחול שיעבוד של ראשונה — גבי כתובה זו המרובה, ואם לאו — גבי הראשונה המועטת. הלכך, הי מינייהו דבעיא, גביא. והכי פרשינן בפירקין קמאי. וכי אמר רב נחמן: ביטל שני את הראשון — בדלא אוסיף ביה מידי. דאי לאו לבטולי קמא אתא — "למאי כתבתיה? ומיתה" — ועדי מיתה. ובאה לגבות שתי כתובות, אחת בתורת גרושין, ואחת בתורת אלמנות.

אם

מהדורה להו פסח ושמואל שי בלבו

יָכוֹל לְמִימַר [–לומר] גֵּירַשְׁתִּיהָ וְנָתַתִּי לָהּ כְּתוּבָּתָהּ.

הגמרא מקשה על ביאור זה: וְהָא מִדְּקָתָנֵי – והרי מכך שהמשנה שנתה בְּסֵיפָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, מִן הַסַּכָּנָה וְאֵילָךְ, אִשָּׁה גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ שֶׁלֹּא בְּגֵט וּבַעַל חוֹב שֶׁלֹּא בְּפִרְוֹזְבּוּל, מוכח שבְּרֵאשִׁיתָא עֲדֵי גֵּירוּשִׁין עַסְקִינָן – שאנו עוסקים באופן שישנם עדים על הגירושין, דְּאִי לֵיכָּא עֲדֵי גֵּירוּשִׁין – שאם אין כאן עדי גירושין בְּמַאי נַבְּיָא – במה תגבה, הרי מדובר בשעת הסכנה שאין לה גט שתגבה בו, ואם כן חוזרת הקושיא לרב הסובר שגובה תוספת כתובה בכתובה לבדה, מדוע לא תגבה בשהוציאה כתובה ואין עמה גט, הרי יש לה עדי גירושין ואין לבעל מיגו שיהיה נאמן שפרע.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא כּוּלָּהּ – כל המשנה, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הִיא, וְחַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי – ויש ללמוד את המשנה כאילו היא חסירה, וכך יש לשנות בה, הוציאה כתובה ואין עמה גט חֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִפְרָעוּ, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁאֵין שָׁם עֲדֵי גֵּירוּשִׁין, ולכך נאמן הבעל שפרע במיגו שהיה יכול לטעון לא גירשתיך, אֲבָל יֵשׁ שָׁם עֲדֵי גֵּירוּשִׁין וממילא אין לבעל מיגו, נַבְּיָא – הרי היא גובה את הַתּוֹסֶפֶת כתובה, וְאילו לגבי עִיקָּר כתובה, אִי מַפְּקָא גִּיטָּא – אם תוציא את גיטה, נַבְּיָא – הרי היא גובה את עיקר הכתובה, וְאִי לֹא מַפְּקָא גִּיטָּא – ואם לא תוציא את הגט, לֹא נַבְּיָא – לא תגבה אותו, וּמִן הַסַּכָּנָה וְאֵילָךְ, אַף עַל גַּב דְּלֵא מַפְּקָא גִּיטָּא – אף שלא הוציאה את גיטה, נַבְּיָא – הרי היא גובה גם את עיקר כתובתה על ידי עדי גירושין, שֶׁרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, מַסַּכָּנָה וְאֵילָךְ אִשָּׁה גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ שֶׁלֹּא בְּגֵט, וּבַעַל חוֹב שֶׁלֹּא בְּפִרְוֹזְבּוּל.

הגמרא מביאה קושיא נוספת על רב: אָמְרֵי לֵיהּ רַב כַּהֲנָא וְרַב אַסִּי לְרַב, לְדִידְךָ דְּאָמְרַתְּ – לשיטתך שאמרת, שעל ידי הַגֵּט, גּוֹבָה את עִיקָּר הכתובה אף אם אינה מוציאה את שטר הכתובה, יקשה, אַלְמָנָה מִן הַנִּשּׂוֹאִין שאין לה גט בְּמַאי נַבְּיָא – כיצד היא גובה עיקר כתובתה, ועל כרחך שגובה בְּעֵדֵי מִיתָה – עדים המעידים על מות בעלה, ולשיטתך שאשה גרושה יכולה לגבות את כתובתה על ידי גט, לֵיחוֹשׁ דִּלְמָא גֵּירְשָׁהּ – נחשוש שמא גירש אותה הבעל קודם מיתתו, וכעת לאחר מיתת הבעל תגבה את הכתובה בעדי מיתה, ולאחר שתגבה את הכתובה בעדי מיתה בתורת אלמנה מַפְּקָא לְגִיטָּא – תחזור ותוציא את גיטה בבית דין אחר, וְנַבְּיָא בֵּיהּ – ותגבה בו שוב את עיקר כתובתה.

מתרצת הגמרא: אכן אלמנה אינה יכולה לגבות כתובתה אלא בְּאופן שראינו אותה יוֹשֶׁבֶת תַּחַת בַּעְלָהּ עד שעת מיתתו, ולכן אין לחשוש שמא תחזור ותגבה כתובתה על ידי גט.

מקשה הגמרא: גם אם ראינו את האשה יושבת תחת בעלה עד שעת מיתתו, עדיין יש לחשוש וְדִלְמָא [–שמא] סָמוּךְ לְמִיתָה גֵּירְשָׁהּ.

מתרצת הגמרא: אם אכן גירשה סמוך למיתתו, אִיהוּ הוּא דְּאַפְסִיד אַנַּפְשֵׁיהּ – הבעל הוא זה שהפסיד לעצמו.

הגמרא מוסיפה להקשות: אַלְמָנָה מִן הָאֵרוּסִין – אשה שהתארסה ועדיין לא נשאת ומת בעלה, בְּמַאי נַבְּיָא – כיצד היא גובה כתובתה, על כרחך בְּעֵדֵי מִיתָה, ככל אלמנה הגובה כתובתה בעדי מיתה, וְלֵיחוֹשׁ דִּלְמָא – הרי יש לחשוש שמא גֵּירְשָׁהּ בעלה לפני מותו וּמַפְּקָא גִּיטָּא וְנַבְּיָא – ולאחר שתגבה כתובתה בתורת אלמנה תוציא את גיטה בבית דין אחר ותגבה בו שנית.

לפיכך מתרצת הגמרא באופן אחר: אֶלָּא, בְּמָקוֹם דְּלֵא אֶפְשָׁר לגבות את הכתובה באופן אחר, כָּתְבִינָן שׁוֹבֵר, שכיון שאין אנו רואים הערמה אין מונעים מהאשה לגבות כתובתה, ותכתוב שובר ליורשים.

דְּאִי לֵא תֵּימָא הָכִי – שאם לא תאמר כן, אם כן עֲדֵי מִיתָה גּוּפַיְיהוּ [–עצמם], כשגובה את הכתובה על ידם, גֵּיחוֹשׁ דִּלְמָא מַפְּקָא עֲדֵי מִיתָה בְּהַאי כֵּי דִּינָא וְנַבְּיָא – נחשוש שמא תביא עדים בפני בית דין זה ותגבה על פיהם, וַהֲדַר מַפְּקָא בְּכֵי דִּינָא אַחֲרִינָא וְנַבְּיָא – ותחזור ותביא עדי מיתה בבית דין אחר ותגבה שנית כתובתה, אֶלָּא וַדַּאי, בְּמָקוֹם דְּלֵא אֶפְשָׁר לעשות באופן אחר, לדברי הכל כָּתְבִינָן שׁוֹבֵר.

* * *

הגמרא לעיל נקטה בפשיטות שאלמנה מן האירוסין יש לה כתובה, עתה הגמרא מבררת מהיכן לומדים דין זה: אָמַר לֵיהּ מַר קְשִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב אַשִׁי, אַלְמָנָה מִן הָאֵרוּסִין מְנָלָן דְּאִית לָהּ כְּתוּבָּה – מנין שחייב הבעל לתת לה כתובה מחמת תנאי בית דין אף אם לא כתב לה, אִילֵימָא מֵהָא – אם תאמר שלמדנו כן מהמשנה לעיל (נד:), נִתְאַרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה, בֵּין מִן הָאֵרוּסִין בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין, גּוֹבָה אֶת הַכֹּל – בין את המנה ומאתים ובין את תוספת הכתובה, ונמצא איפוא שגם אלמנה מן האירוסין יש לה כתובה. הרי אין משם ראיה, דִּלְמָא – שהרי שמא מדובר שם באופן דְּכָתַב לָהּ בעלה בפירוש כתובה, ולכן היא גובה. וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר, אִי – אם מדובר באופן שכָּתַב לָהּ, מַאי לְמִימְרָא – מה באה המשנה להשמיע בזה שאלמנה מן האירוסין יש לה כתובה, הרי מאחר שכתב לה בעלה בודאי יש לה כתובה, אין זו קושיא כיון שיתכן שהמשנה באה לְאַפּוּקֵי – להוציא מִדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה דְּאָמַר שם במשנה, שאלמנה מן האירוסין אינה גובה את התוספת כיון שֶׁלֹּא כָּתַב לָהּ את התוספת כתובה אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁהוּא כּוֹנְסָהּ [–שישאנה], וכיון שלא נישאת לבסוף אינה גובה את התוספת, וכדי להוציא מדבריו הוצרך תנא קמא במשנה שם להשמיע שאם נתאלמנה מן האירוסין באופן שנתחייב לה הבעל כתובה בפירוש גובה הכל. רב קשישא מוסיף הוכחה שהמשנה עוסקת באופן זה: דַּיְקָא נַמִי – וכן מדויק בלשון המשנה שמדובר בכתב לה כתובה, דְּקָתָנֵי ׳גּוֹבָה אֶת הַכֹּל׳, אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא דְּכָתַב לָהּ – הדבר מובן אם תאמר שהמשנה שם עוסקת באופן שכתב לה הבעל בפירוש כתובה ותוספת ולכן גובה את הכתובה, מִשּׁוּם הָכִי – ומשום כך אמרה המשנה שהיא גּוֹבָה אֶת הַכֹּל, דהיינו גם את התוספת שהתחייב לה, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ – אם תאמר שמדובר באופן דְּלֵא כָּתַב לָהּ, מַאי – מה הפירוש גּוֹבָה אֶת הַכֹּל שמשמעותו שגובה גם את התוספת, הרי מָנֶה וּמָאתַיִם בלבד הוּא דְּאִית לָהּ [–שיש לה], שהרי חכמים לא תיקנו לה אלא עיקר כתובה.

הגמרא מנסה להביא מקור אחר לכך שאלמנה מן האירוסין יש לה כתובה: וְאֶלָּא מִדְּתָנֵי רַב חִיָּא בַּר אָבִין בברייתא, אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה שמתה, לֹא אוֹנֵן – אין אנינות חלה עליו להיאסר באכילת קדשים, וְכן אם כהן הוא לֹא מִיטַּמֵּא לָהּ – אסור לו להיטמא לה כדרך שמיטמא לאשתו, משום שארוסה אינה אשתו. וְכֵן הדין שהִיא לֹא אוֹנֶנֶת – אם מת הארוס אין דינה להיאסר בקדשים, וְכן היא לֹא מִיטַּמְּאָה לוֹ. וכן אם מֵתָה הארוסה, אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ, כדרך שיורש הבעל את אשתו הנשואה. אמנם כשמֵּת הוּא, גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ, הרי מפורש כאן שיש כתובה לאלמנה מן האירוסין.

דוחה הגמרא: אף מכאן אין ראיה, דִּלְמָא – שיתכן שמדובר באופן דְּכָתַב לָהּ הארוס כתובה, אבל כשלא כתב לא תיקנו חכמים, וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר, אִי כָּתַב לָהּ הארוס כתובה מַאי לְמִימְרָא – מה הברייתא באה להשמיענו בכך שגובה כתובתה, הרי זה דין פשוט, אין זו קושיא, שיתכן שאת הדין של מֵתָה אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ, אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ – באה הברייתא להשמיענו, שאפילו שהיו קרובים כל כך לנישואין עד כדי כך שכתב לה הארוס כתובה, מכל מקום אם מתה אינו יורשה, לכן כתבה הברייתא שאם מת הוא גובה כתובתה, ללמדנו שמדובר בכתב לה כתובה.

* * *

הגמרא שבה להקשות על דברי רב שהובאו לעיל שבגט גובה האשה את עיקר כתובתה: אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא, לְרַב דְּאָמַר שעל ידי הַגֵּט גּוֹבָה את עִיקָּר כתובתה, אף כשאינה מוציאה את שטר הכתובה, לֵיחוֹשׁ דִּלְמָא מַפְּקָא גִּיטָּא בְּהַאי כֵּי דִּינָא וְנַבְּיָא – הרי יש לחשוש שמא תוציא את הגט בבית דין זה ותגבה על ידו את הכתובה, וְהַדְרָא מַפְּקָא בְּכֵי דִּינָא אַחֲרִינָא וְנַבְּיָא ואחר כך תוציא שוב את הגט בבית דין אחר, ותגבה שוב את כתובתה, וְכִי תֵּימָא דְּקָרָעִינָן לֵיהּ – ואם תאמר שכאשר היא גובה את כתובתה על ידי הגט, אנו קורעים אותו כדי שלא תגבה בו פעם שניה, הרי אי אפשר לומר כן, אָמְרָה – שכן היא יכולה לומר, בְּעֵינָא לְאַנְסוּבֵי בֵּיהּ – אני צריכה שיהיה הגט בידי לראיה שנתגרשתי ואוכל להנשא

המשך בעמוד יב

אם הזמן הכתוב בגֵט קוֹדֵם לִזמן שנכתב בכְּתוּבָּה, הרי זה מוכיח שכתב לה את הכתובה לאחר הגירושין מחמת נישואין שניים, ולכך גּוֹבָה שְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת. אבל אם הכְּתוּבָּה קוֹדֶמֶת לַגֵּט, שכתב לה את הכתובה בנישואין ראשונים, ובנישואין שניים לא כתב לה כתובה, לכך אֵינָהּ גּוֹבָה אֶלָּא כְּתוּבָּה אַחַת, כיון שֶׁהִמְגַרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהֶחֱזִירָהּ ולא כתב לה כתובה בנישואין שניים, עַל מְנָת כְּתוּבָּה הָרִאשׁוֹנָה הֶחֱזִירָהּ.

משנה קָטָן שֶׁאין בו דעת להנשא וְהִשִּׂיאוּ אָבִיו בעודו קטן, וכתב אביו לאשה כתובה בשם הקטן, ואחר כך הגדיל הקטן ועדיין נשוי לאותה אשה, הדין הוא שאף שכתבו לה את הכתובה בעודו קטן ומעשה קטן אינו כלום, מכל מקום כְּתוּבָּתָהּ שכתבו לה בקטנותו קַיֶּמֶת גם לאחר שהגדיל, כיון שֶׁעַל מְנָת כֵּן קַיֶּמָה כשהגדיל. וכן הדין בגֵר שֶׁנִּתְגַּיְּרָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, כְּתוּבָּתָהּ שכתב לה כשהיו גויים קַיֶּמֶת, כיון שֶׁעַל מְנָת כֵּן קַיֶּמָה.

* * *

גמרא אָמַר רַב הוּנָא, לֹא שָׁנוּ במשנה ש'כתובתה קיימת' אֶלָּא לענין מָנֶה או מָאתַיִם שהם עיקר הכתובה ומתחייב לה מחמת תנאי בית דין, אֲבָל תּוֹסֶפֶת שהוסיף לה הבעל בכתובה אֵין לָהּ, וְרַב יְהוּדָה אָמַר, אֲפִילּוּ תּוֹסֶפֶת יֵשׁ לָהּ.

הגמרא מקשה על רב יהודה מברייתא: מֵיתִיבֵי קטן וגוי שנשאו אשה, אם משהגדיל הקטן או משהתגייר הגוי, חִידְּשׁוּ – הוסיפו קצת על הכתובה הראשונה, נוֹטֶלֶת האשה מַה שֶׁחִידְּשׁוּ. ומלשון הברייתא משמע שדווקא אם חִידְּשׁוּ סכום נוסף לכתובה, אִין – היא גובה את התוספת, אבל אם לֹא חִידְּשׁוּ, לֹא – אינה נוטלת את התוספת, ומשמע שבכל מקרה אינה נוטלת את התוספת שנכתבה בכתובה הראשונה, וקשה לרב יהודה הסובר שנוטלת גם את התוספת. מתרצת הגמרא: אֵימָא – אמור כך בכוונת הברייתא, אם חידשו, נוטלת אַף מַה שֶׁחִידְּשׁוּ בתוספת לסכום שהיה חייב לה מהכתובה הראשונה.

הגמרא דוחה ביאור זה: וְהָא לֹא תָּנֵי הָכִי – והרי לא כך שנינו בברייתא אחרת, שכן שנינו שם, אם חִידְּשׁוּ, נוֹטֶלֶת מַה שֶׁחִידְּשׁוּ, ואם לֹא חִידְּשׁוּ, בְּתוּלָה גּוֹבָה מָאתַיִם וְאַלְמָנָה מָנֶה, הרי מפורש בברייתא זו שאין האשה נוטלת את התוספת שהיתה לה בכתובה הראשונה, וּתְיוּבְתָּא – ואכן זו קושיא על דבריו דְּרַב יְהוּדָה.

מבארת הגמרא מדוע רב יהודה לא פירש כן: רַב יְהוּדָה, מַתְנִיתִין אַטְעִיתֵיהּ – לשון המשנה הטעתה אותו, הוּא [–רב יהודה] סָבַר שדברי המשנה כְּתוּבָּתָהּ קַיֶּמֶת, אַכּוּלָּהּ מִילְּתָא קָאֵי – מתייחסים לכל מה ששייך לכתובה בין העיקר ובין התוספת, וְלֹא הִיא – אבל אין הדבר כן, אלא אַעִיקַּר כְּתוּבָּה קָאֵי – דברי המשנה מתייחסים רק לעיקר אבל תוספת אין לה.

הדרן עלך הכותב לאשתו

פרק עשירי - מי שהיה נשוי

משנה

משנתינו עוסקת בדין קדימה בכתובות כאשר אין די בנכסי הבעל לפרעון כל הכתובות: מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וּמֵת בחייהן, ואין די בנכסיו אלא לפרעון אחת מהכתובות, הָאשה שנישאת רִאשׁוֹנָה, קוֹדֶמֶת לַשֵּׁנִיָּה בגביית הכתובה מנכסי היורשים, והשניה מפסידה. והטעם, לפי שנכסי הבעל נשתעבדו לכתובת הראשונה, קודם שנשתעבדו לכתובת השניה. וְכן אם מתו הנשים אחר מיתת הבעל, לפני שהספיקו לגבות כתובתן, יוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁי הַשֵּׁנִיָּה מפני שחוב הכתובה שירשו קדם.

המשנה עוברת עתה למקרה אחר: נָשָׂא אֶת הָרִאשׁוֹנָה, וּמֵתָה, ואחר כך נָשָׂא אשה שְׁנִיָּה וּמֵת הוּא, ובני הראשונה תובעים כתובת בנין דכרין, או לחלוק בירושת אביהם, האשה הַשֵּׁנִיָּה וְיוֹרְשֶׁיהָ [אם מתה] קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה.

* * *

גמרא

הגמרא מדייקת מלשון המשנה: מִדְּקָתָנֵי – מכך ששנתה המשנה הָרִאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת לַשֵּׁנִיָּה, וְלֹא קָתָנֵי הָרִאשׁוֹנָה יֵשׁ לָהּ וְהַשֵּׁנִיָּה אֵין לָהּ, שהמשמעות היא שהשניה אינה מקבלת כתובה בשום אופן, מִכְּלָל – משמע דְּאִי [–שאם] קָדְמָה הַשֵּׁנִיָּה וְתָפְסָה נכסים עבור כתובתה, לפני שהאשה הראשונה הספיקה לתפוס, לֹא מַפְּקִינָן מִינָּהּ – אין מוציאים אותם מידה, אף שלא נותרו נכסים לכתובתה של הראשונה ששיעבודה קדם. שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח מכאן, שאם היו לאדם אחד שני בעלי חובות, ואין די בנכסיו לפרוע את חובו לשניהם, הדין הוא שבַּעַל חוֹב ששיעבודו מְאוּחָר, שֶׁקָּדַם וְגָבָה מנכסי הלוה את חובו, מַה שֶׁגָּבָה גָּבָה, כלומר, אין המלוה הראשון יכול להוציא את הנכסים מידו.

דוחה הגמרא: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ שבעל חוב מאוחר שקדם וגבה, מַה שֶׁגָּבָה לֹא גָּבָה, ומוציאים מידו את הנכסים שגבה לטובת בעל החוב המוקדם, וּמַאי – ומה היא כוונת המשנה 'הראשונה קוֹדֶמֶת לשניה', לְגַמְרֵי קָתָנֵי – כוונת המשנה שהראשונה קודמת לגמרי לשניה, כלומר, שאף אם השניה תפסה את הנכסים יכולה הראשונה להוציא ממנה.

הגמרא מוכיחה כדבריה שלשון 'קודמת' פעמים משמעותה זכות מוחלטת, ואין לשני כלום: כְּדְתָנֵן במשנה (ב"ב קטו.), בֵּן קוֹדֵם לְבַת לירושה, ושם ודאי הכוונה שאין הבת יורשת כלל במקום שיש בן.

גירסא אחרת של הנידון הקודם: אִיכָּא דְּאָמְרֵי, שהלימוד מהמשנה היה להיפך, מִדְּלֹא קָתָנֵי – מכך שלא שנתה המשנה בפירוש שאם קָדְמָה שֵׁנִיָּה וְתָפְסָה נכסים אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָהּ, מִכְּלָל – משמע, דְּאִי קָדְמָה שֵׁנִיָּה וְתָפְסָה את הנכסים, מַפְּקִינָן מִינָּהּ – מוציאים אותם ממנה ונותנים אותם לראשונה. שְׁמַע מִינָּהּ – ומזה יש להוכיח גם שבאופן שיש לאדם שני בעלי חובות, הדין הוא שבַּעַל חוֹב ששיעבודו מְאוּחָר שֶׁקָּדַם וְגָבָה מנכסי הלוה את חובו, מַה שֶׁגָּבָה לֹא גָּבָה, והמלוה הראשון חוזר וגובה את הנכסים מבעל החוב השני.

דוחה הגמרא: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ שבעל חוב מאוחר שקדם וגבה מַה שֶׁגָּבָה גָּבָה, ואין הראשון חוזר וטורפם מהשני, ואין להוכיח לא כך מכך שלא כתבה המשנה בפירוש שאם קדמה שניה ותפסה אין מוציאים מידה, שיש לומר דאַיְדִי – כיון דְּתָנָא בסיפא שֵׁנִיָּה וְיוֹרְשֶׁיהָ שבאים לגבות את הכתובה, 'קוֹדְמִין' לְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה שבאים לירש כתובת בנין דכרין, ושם אי אפשר לומר שאם קדמו יורשי הראשונה ותפסו אין מוציאים מידם, שהרי ודאי שמוציאים מידם,

---

צריך להיות העניין ד"שימו לבבכם" . . ועל-ידי-זה זוכים לשנת אורה ושנת תורה – "תורה אור".

משיחת שבת פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

שתהיה הצלחה בלימוד התורה, נגלה וחסידות, וגם בעבודת התפילה שהיא בבחינת "חוט השדרה" של כל העניינים, וכל זה – מתוך שמחה וטוב לבב.

משיחת שבת פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

אם נט קודם לכתובה — הרי כתב לה כתובה שנית כשהחזירה. **משנה** כתיבתה קיימת — שכתב לה כשהוא קטן. ולגבי גר — כתובה שכתב לה בהיותו גוי. **גמרא** **אלא מנה מאתים** — שהן תנאי בית דין. דאילו בשטר לא גביא, דחספא בעלמא הוא. **חידשו** — קטן משהגדיל, וגר משנתגייר — אם הוסיפו כלום על כתובה ראשונה. **מה שחידשו** — וקא סלקא דעתין: מה שחידשו על מנה מאתים. **אף מה שחידשו** — על תוספת ראשונה. **אכולה מילתא** — על כל הכתוב בשטר כתובה.

הדרן עלך הכותב

משנה **מי שהיה נשוי.** יורשי הראשונה — אם מתו נשיו אחריו, עד שלא הספיקו לגבות. **נשא ראשונה ומתה** — בחייו. נשא שניה ומת הוא, ויורשי הראשונה באין ותובעין כתובת בנין דכרין, כמו ששנינו (כתובות נב,ב): בנין דכרין דיהווין ליכי מינאי כו', או רוצים לחלוק ירושת אביהם. שניה ויורשיה קודמין — שהיא בעלת חוב. אבל ראשונים באין לירש את אביהן, דהא "אינון ירתון" תנן, לפיכך פורעין את החוב תחילה, והשאר ירושה. **גמרא** מדקתני — לישנא דקודמת, ולא קתני כו' — ועל כרחך כשאין שם אלא כדי כתובה אחת קאמר. דאי לא, מאי נפקא מינה דקודמת? **שמע מינה** — קודמת לכתחילה. אבל אם קדמה שניה ותפסה — לא מפקינן מינה. **לגמרי** — שאין לשניה כלום. **כדתנן בן קודם לכת** — ועל כרחך — קודם לגמרי הוא. **איידי** — דבעי למיתני סיפא: שניה ויורשיה, לישנא דקודמין, ולא שייך למיתני בה: אם קדמו ותפסו אין מוציאין מידם — דהא ודאי מוציאין אם תפסו והחזיקו בקרקע, דהא נכסי אישתעבוד לשטר דבעל חוב. תנא

לא שנוי אלא מנה ומאתים כו' — ואם תאמר: אם כן מאי קא משמע לן מתניתין "שעל מנת כן קיימה"? אפילו לא כתב לה מעולם — יש לה כתובה! וליכא למימר: דאשמועינן דטרפא ממשעבדי, אף על גב דלית ליה קלא להאי שטרא — והא על כרחך לא גביא ממשעבדי, דמוקדם הוא ואתי לטרוף לקוחות מה שמכר קודם שנתגיירה, ואפוטרופוס קודם שהגדיל? ויש לומר: דאשמועינן היכא דנשאה בתולה, אף על גב דכשגדלה או נתגיירה כבר היא בעולה — אפילו הכי יש לה כתובה מאתים, שעל מנת כן קיימה, שיהא עכשיו כתחלת נישואיה.

תוספות

הדרן עלך הכותב

מי שהיה מדקתני הראשונה קודמת מכלל דאי קדמה שניה ותפסה לא מפקינן מינה — אף על גב דבסיפא קתני: קודמין ליורשי ראשונה, והתם אפילו קדמו יורשי ראשונה ותפסו מפקינן מינייהו, כדמשמע בסמוך, דפשיטא ליה להתלמוד דמוציאין מידה — ההוא ניחא, דאיכא למימר: דאיידי דתני רישא "קודמין" — תנא נמי בסיפא "קודמין". **שמע** מינה בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה — תימה: מה סברא היא זו דלא יהא בעל חוב אלא כלוקח? דמלוקח גופיה קטריף בעל חוב ראשון! ותירץ רבינו שמואל בן מאיר דבעל חוב מאוחר עדיף מלוקח — שלא תנעול דלת בפני לווין. וכן לכתובת אשה — משום חינא. וכי תימא: אי מה שגבה גבה — איכא נעילת דלת מבעל חוב הראשון! לא היא, הואיל ויכול לקדום — לא ימנע מלהלוות. אבל אי מה שגבה לא גבה — איכא נעילת דלת, שמפסיד בעל חוב מאוחר לגמרי. אף על גב דבריש פרק שני דערכין (ז,ב) אמרינן: היו בידו חמישה סלעים, ואמר "ערכי עלי" וחזר ואמר "ערכי עלי" ונתן ארבעה לשניה ואחת לראשונה — יצא ידי שתיהן. מאי טעמא — בעל חוב מאוחר שקדם וגבה — מה שגבה גבה. פירוש: דכשנתן ארבעה לשניה — היינו "כפי אשר תשיג ידו" שלא היה יכול ליתן החמישית לערך שניה, לפי שהיה משועבד לראשונה. וכשנתן אחת לראשונה — נמי יצא, משום דהיינו נמי "כפי אשר תשיג ידו" — שלא היה לו יותר, שכבר נתן לשניה, ומה שגבה גבה. והוא הדין — אחת לשניה וארבע לראשונה. ומכל מקום חזינן התם דאמרינן: בעל חוב מאוחר שקדם וגבה — מה שגבה גבה, אף על גב דלא שייך התם נעילת דלת. ולקמן פריך לה רבינו חננאל אהא דמסקינן בשילהי פירקין דמה שגבה לא גבה לכולי עלמא, והתם אמרינן: מה שגבה גבה! ותירץ: דגבי הקדש — ודאי מה שגבה גבה, דאין לחוש, הואיל והכל הקדש. עוד תירץ: דהתם במטלטלין, לפיכך מה שגבה גבה. אבל במקרקעי — מה שגבה לא גבה. והא דאמר בשילהי "המניח את הכד" (בבא קמא לג,ב): קדמו בעלי חובות והגביהו — בין חב עד שלא חזיק, בין חזיק עד שלא חב — לא עשו ולא כלום. ופריך: בשלמא חזיק עד שלא חב — ניזקין קדמו, אלא חב עד שלא חזיק — בעל חוב קדם! ואפילו חזיק עד שלא חב נמי — בעל חוב קדים וגבה. שמע מינה בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה, אף על גב דהתם במטלטלי מיירי! לא קשיא מידי: דשור תם שמזיק כמקרקעי דמי. כדאמר התם דאית ליה קלא, כיון דנגח — תורא נגחנא קרו ליה. וכענין זה היה רגיל רבינו תם לפרש: שמע מינה מה שגבה גבה — ממטלטלי, דלכל הפחות במטלטלי אית לן לאוקמא. ומוקמינן מתניתין כרבי מאיר, דאמר: מטלטלי משתעבדי לכתובה. והא דמתמה עלה התלמוד, דמסיק נמי: שמע מינה מה שגבה לא גבה — היינו נמי בכתובה דוקא, ובבעל חוב, דאדעתא דהני לא נחית לקנות שעבודא. אבל במטלטלין דלוקח, דאדעתא דהני מטלטלי נחת — דינא הוא דאמרינן דאין יכול להוציא מידם. והא דבעו לאסוקי נמי לקמן פלוגתא דבן ננס ורבנן בבעל חוב מאוחר שקדם וגבה — הוי נמי במטלטלי, אבל במקרקעי — לא לימא שום תנא מה שגבה גבה. וצריכא למימר השתא דהא דאמר לקמן: לכולי עלמא מה שגבה לא גבה, ובערכין מסיק: מה שגבה גבה — הקדש שאני. דלא מצי לשנויי משום דבערכין מטלטלין, משום דלקמן נמי במטלטלי איירי, כדפירשנו. ועוד יש לומר: דבערכין מלוה על פה, הלכך מה שגבה — גבה, וקסבר: מלוה הכתובה בתורה — לאו ככתובה בשטר דמיא. וחזר רבינו תם מתירוץ זה, דלרבי מאיר גופיה מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובה, כמו שהוכחתי בשילהי "האשה שנפלו" (כתובות פא,ב). ומפרש רבינו תם דהך סוגיא במקרקעי, והכי קאמר: ש"מ מה שגבה גבה, ואתי הך סתמא כבן ננס, דמסיק שמואל לקמן דפלוגתייהו בבעל חוב מאוחר שגבה. ואף על גב דטריף מן הלקוחות — בעל חוב שאני, כדפירשנו לעיל, כדי שלא תנעול דלת. ולי נראה כתירוצו הראשון, דבמטלטלי איירי הכא. ואתיא כרבי טרפון דאמר לעיל (פד,א): מי שמת והניח מלוה או פקדון ביד אחרים, רבי טרפון אומר: יתן לכושל שבהן, מיהו, קצת קשה לאיכא דאמרי, דמסיק שמע מינה מה שגבה לא גבה, היכי שמע מינה? דלמא מתניתין במקרקעי, דלכולי עלמא לא גבה! **מדלא** קתני אם קדמה שניה ותפסה אין מוציאין מידה מכלל כו' — תימה לי: אדרבה, אימא איפכא: מדלא קתני: קדמה שניה ותפסה מוציאין מידה — מכלל דאי קדמה שניה ותפסה — אין מוציאין מידה! ואומר רבי: דטפי הוי ליה למיתני "אין מוציאין", כדי שלא נטעה לפרש קודמת לגמרי, דומיא דסיפא. הא

אם גֵּט קוֹדֵם לִכְתוּבָּה - גּוֹבָה שְׁתֵּי כְתוּבּוֹת, כְּתוּבָּה קוֹדֶמֶת לַגֵּט - אֵינָהּ גּוֹבָה אֶלָּא כְתוּבָּה אַחַת. שֶׁהַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהֶחֱזִירָהּ - עַל מְנָת כְּתוּבָּה הָרִאשׁוֹנָה הֶחֱזִירָהּ. **משנה קָטָן שֶׁהִשִּׂיאוּ אָבִיו - כְּתוּבָּתָהּ קַיֶּמֶת, שֶׁעַל מְנָת כֵּן קַיֶּמָהּ. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּרָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ - כְּתוּבָּתָהּ קַיֶּמֶת, שֶׁעַל מְנָת כֵּן קַיֶּמָהּ. **גמרא** אָמַר רַב הוּנָא. לֹא שָׁנוּ אֶלָּא מָנֶה מָאתַיִם, אֲבָל תּוֹסֶפֶת - אֵין לָהּ. וְרַב יְהוּדָה אָמַר: אֲפִילּוּ תּוֹסֶפֶת יֵשׁ לָהּ, מֵיתִיבֵי: חִידְּשׁוּ - נוֹטֶלֶת מַה שֶּׁחִידְּשׁוּ. חִידְּשׁוּ - אִין, לֹא חִידְּשׁוּ - לָא! אֵימָא: אַף מַה שֶּׁחִידְּשׁוּ. וְהָא לָא תָּנֵי הָכִי: חִידְּשׁוּ - נוֹטֶלֶת מַה שֶּׁחִידְּשׁוּ. לֹא חִידְּשׁוּ - בְּתוּלָה גּוֹבָה מָאתַיִם, וְאַלְמָנָה מָנֶה. תִּיוּבְתָּא דְּרַב יְהוּדָה! רַב יְהוּדָה מַתְנִיתִין אַטְעֵיתֵיהּ; הוּא סָבַר: כְּתוּבָּתָהּ קַיֶּמֶת - אַכּוּלָּהּ מִילְּתָא קָאֵי, וְלָא הִיא, אַעִיקַּר כְּתוּבָּה קָאֵי.**

הדרן עלך הכותב לאשתו

מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים וּמֵת - הָרִאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת לַשְּׁנִיָּה, וְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁי שְׁנִיָּה. נָשָׂא אֶת הָרִאשׁוֹנָה וּמֵתָה, נָשָׂא שְׁנִיָּה וּמֵת הוּא - שְׁנִיָּה וְיוֹרְשֶׁיהָ קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה. **גמרא** מִדְּקָתָנֵי: הָרִאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת לַשְּׁנִיָּה, וְלָא קָתָנֵי: הָרִאשׁוֹנָה יֵשׁ לָהּ וְהַשְּׁנִיָּה אֵין לָהּ - מִכְּלָל דְּאִי קָדְמָה שְׁנִיָּה וְתָפְסָה - לָא מַפְּקִינַן מִינָּהּ. שְׁמַע מִינָּהּ: בַּעַל חוֹב מְאוּחָר שֶׁקָּדַם וְגָבָה - מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה. לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: מַה שֶּׁגָּבָה - לֹא גָּבָה, וּמַאי קוֹדֶמֶת - לְגַמְרֵי קָתָנֵי, כְּדִתְנַן: בֵּן קוֹדֵם לְכַת. אִיבָּא דְּאָמְרִי, מִדְּלָא קָתָנֵי: אִם קָדְמָה שְׁנִיָּה וְתָפְסָה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָהּ, מִכְּלָל דְּאִי קָדְמָה שְׁנִיָּה וְתָפְסָה - מַפְּקִינַן מִינָּהּ. שְׁמַע מִינָּהּ: בַּעַל חוֹב מְאוּחָר שֶׁקָּדַם וְגָבָה - מַה שֶּׁגָּבָה לֹא גָּבָה. לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: מַה שֶּׁגָּבָה - גָּבָה, אֵיידֵי דְּתָנָא שְׁנִיָּה וְיוֹרְשֶׁיהָ קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה,**

תנא

השאלה הראשונה ששואלים כשבאים למעלה היא: "נשאת ונתת באמונה"; לא שואלים האם השתתפת בהתוועדות חסידית, אלא האם שמרת את סדרי הישיבה!

משיחת שבת פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תנא נמי — רישא לישנא דלכתחילה "קודמת", ולא תנא: אם קדמה ותפסה אין מוציאין. **שמע מינה אחת בחייו ואחת במותו יש להן** — לראשונים כתובת בנין דכרין, ולא אמרינן: כי תקון בנין דכרין — היכא דמתו שתיהן בחייו, וכתובת האחת מרובה משל חברתה — אלו נוטלין כתובת אמן ואלו נוטלין כתובת אמן, והשאר חולקין בשוה. דהשתא אתו תרוייהו בתורת בנין דכרין, שהוא ירושת האב, ולא אתי לאינצויי. אבל אחת בחייו ואחת במותו, דיורשי שניה באין על כתובת אמן בתורת ירושת חוב אמן, ולא מאביהם באה להם, ובני ראשונה באין ליטול חלק יתר מכח ירושת האב, דהא "ירתון" תנן — לא שקלי, דלמא אתו לאינצויי, ולומר: לא תטלו בירושת אבינו יותר ממנו — הא לא אמרינן. **כתובה נעשית מותר לחברתה** — דאף על גב דלא תקון כתובת בנין דכרין אלא אם כן יש מותר על שתי הכתובות דינר, דלא מיעקרא נחלה דאורייתא, כדתנן בפרקין — ופרשינן טעמא בפרק "נערה שנתפתתה" (כתובות נב,ב) — הני מילי כי מתו שתיהן בחייו, דתרוייהו אתו בתורת בנין דכרין. אבל אחת בחייו ואחת במותו, שהשניה נגבית בתורת חוב — אין לך ירושה גדולה מזו, ולא מיעקרא נחלה דאורייתא. שכשמת נפלו נכסים לפני יורשין, וכשיצא שטר חוב על אביהן — אלו ואלו עושין מצוה לפרוע חובת אביהן, והיא היא ירושתן. לפיכך כתובה זו נעשית כמותר לירושה, וגובין בני הראשונה כתובת בנין דכרין: [**לא טרפי ממשעבדי** — דלא תימא "יסבון" תנן, ובעל חוב הוו, ושעבודם קודם, ויטרפו מבני השניה שהן בעלי חובות מאוחרין. אלא יורשין הן, ו"ירתון" תנן, ולא גבו ממשעבדין]. **ומאי קודמין** — דמשמע: הא אי איכא מידי למשקל בתריהו — שקלו. **קודמין לנחלה** — לא שיטלו הראשונים אחריהם כתובת אמן, אלא יטלו אחריהם חלקם במותר, בדרך חולקי ירושה. **יורשי הראשונה לטה לי** — דקרו להו "יורשי ראשונה", הלא לא מכחה ולא מתקנתה הן באין לירש, ואמאי קתני סיפא ליורשי הראשונה? הכי גרסינן: **איידי דתנא שניה ויורשיה תנא נמי** ליורשי **הראשונה** — איידי דקרי להו לבני שניה יורשי האם, דאינהו מינה קא ירתי, קרינהו לבני ראשונה נמי על שם יורשיה. ולאו משום דמדידה קא ירתי, אלא שמא בעלמא, כלומר לבני הראשונה. **והכא בדאיכא מותר דינר** — קאמר. אי האי "קודמין ליורשי הראשונה" קודמין לכתובת בנין דכרין הוא — איכא לאוקומה בדאיכא מותר דינר. ואף על גב דלא תני אם יש שם מותר דינר — הא קתני לה לקמן: היה שם מותר דינר כו'. ותרתי זימני לא איצטריך למיתני. **תנאי היא** — אי שקלי בני ראשונה כתובת בנין דכרין אי לא. **אתם בני בעלת חוב אתם טלו כתובת אמכם וצאו** — על כרחך בדליכא מותר דינר קמיירי מדקתני "וצאו". ואי דאיכא נחלה יותר על שתי כתובות בדינר

הא איכא שקלי — מדקתני לשון קודמין. דהוה ליה למימר: שניה ויורשיה נוטלין, ולא יורשי הראשונה. ואף על גב דתנן: בן קודם לבת — הכא דאיכא למטעי, הוה ליה למידק.

מדלא קתני אם יש שם מותר דינר — אף על גב דלא הוה קאי אלא אדיוקא, שפיר הוה ליה למיתני. **והכא** הוא דאיכא מותר דינר — לא הוה צריך להאי, דמטעמא קמא אדחי כולהו, הואיל ואוקימנא קודמין לנחלה. ומר

תָּנָא נַמִּי הָרִאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת לַשְּׁנִיָּה. נָשָׂא אֶת הָרִאשׁוֹנָה. שְׁמַע מִינָּהּ תְּלָת; שְׁמַע מִינָּהּ: אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וְלָא חָיְישִׁינַן לְאִינְצוּוֵי. מִמַּאי - מִדְּקָתָנֵי: שְׁנִיָּה וְיוֹרְשֶׁיהָ קוֹדְמִים לְיוֹרְשֵׁי רִאשׁוֹנָה. מִיקְּדַם הוּא דְּקָדְמִי, הָא אִיכָּא - שָׁקְלִי. וּשְׁמַע מִינָּהּ: כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֶרְתָּהּ. מִמַּאי - מִדְּלָא קָתָנֵי: אִם יֵשׁ שָׁם מוֹתַר דִּינָר. וּשְׁמַע מִינָּהּ: כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין לָא טָרְפָה מִמְּשַׁעְבְּדֵי. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתִּין טָרְפָה מִמְּשַׁעְבְּדֵי - לֵיתוּ בְּנֵי רִאשׁוֹנָה וְלִטְרְפִינְהוּ לִבְנֵי שְׁנִיָּה. מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִּׁי: מִמַּאי? דִּלְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - אֵין לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וּמַאי קוֹדְמִין - לְנַחֲלָה קָתָנֵי. וְכִי תֵּימָא: יוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה לָמָּה לִי - אַיְּידֵי דְּתָנָא שְׁנִיָּה וְיוֹרְשֶׁיהָ, תָּנָא נַמִּי לְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה. וּדְקָאָמַרְתְּ: כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֶרְתָּהּ - דִּלְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: אֵין כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֶרְתָּהּ, וְהָכָא הוּא דְּאִיכָּא מוֹתַר דִּינָר. וְאַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - תַּנָּאֵי הִיא. דְּתַנְיָא: מֵתוּ, אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ, בֶּן נַנָּס אוֹמֵר: יְכוֹלִין בְּנֵי הָרִאשׁוֹנָה לוֹמַר לִבְנֵי הַשְּׁנִיָּה: בְּנֵי בַעֲלַת חוֹב אַתֶּם, טְלוּ כְּתוּבַּת אִמְּכֶם וּצְאוּ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּבָר קְפָצָה נַחֲלָה מִלִּפְנֵי בְּנֵי הָרִאשׁוֹנָה, וְנִפְלָה לִפְנֵי בְּנֵי הַשְּׁנִיָּה. מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי; דְּמָר סָבַר: אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וּמָר סָבַר: אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - אֵין לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין. אָמַר רַבָּה: אִשְׁכַּחְתִּינְהוּ לְרַבָּנַן דְּבֵי רַב, דְּיָתְבֵי וְקָאָמְרִי: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וְהָכָא - בִּכְתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֶרְתָּהּ, וְהוּא הַדִּין לְבַעַל חוֹב, קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר: כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֶרְתָּהּ, וְהוּא הַדִּין לְבַעַל חוֹב. וּמָר סָבַר: אֵין כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֶרְתָּהּ, וְהוּא הַדִּין לְבַעַל חוֹב. וְאָמְרִינָא לְהוּ אֲנָא: בְּבַעַל חוֹב - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּהָוֵי מוֹתָר, כִּי פְּלִיגִי - בִּכְתוּבָּה. מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: אִי הָכִי, "רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּבָר קְפָצָה נַחֲלָה", "אִם יֵשׁ מוֹתַר דִּינָר" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף: בְּאַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ קָא מִיפַּלְגִי, וְהָנֵי תַּנָּאֵי כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי. דְּתַנְיָא: נָשָׂא אֶת הָרִאשׁוֹנָה וּמֵתָה, נָשָׂא אֶת הַשְּׁנִיָּה וּמֵת הוּא - בָּאִין בָּנֶיהָ שֶׁל זוֹ לְאַחַר מִיתָה, וְנוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם יֵשׁ מוֹתַר דִּינָר - אֵלּוּ נוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן, וְאֵלּוּ נוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן. וְאִם לָאו - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי; דְּמָר סָבַר: אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וּמָר סָבַר: אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - אֵין לָהֶם כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין. לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא: אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וְהָכָא

— מאי "וצאו" דקא אמרי להו? נהי נמי דשקלי בני ראשונה כתובת בנין דכרין — שארא מיהא פלגי. אלא בדליכא, והכי קאמרי להו: אתם בני בעלת חוב אתם, וכתובת אמכם — הואיל וחוב היא, ואינכם באין בתורת בנין דכרין — לא בעינן מותר דינר, דאין לך נחלה דאורייתא יפה מזו שאנו ואתם פורעים חובת אבינו. הלכך, טלו אותה וצאו, ואנו נטול השאר בכתובת בנין דכרין. **רבי עקיבא אומר כבר קפצה נחלה כו'** — משעה שמת הבעל בחייה של שניה קפצה נחלת בנין דכרין מלפני בני הראשונה. **ונפלה** — להיות נחלה, כשאר ירושה, אף לבני השניה. ואפילו הוי הכא מותר דינר — לא הוו שקלי בני הראשונה כתובת בנין דכרין, דבאחת בחייו ואחת במותו לא איתקן. **דכולי עלמא יש להן** — וטעמא דרבי עקיבא הכא משום דליכא מותר דינר הוא, וקסבר: אין כתובה נעשית מותר לחברתה, ואפילו השניה חוב. והוא הדין לבעל חוב דמתו שתיהן בחייו, דתרוייהו אתו בתורת בנין דכרין ויש שם מותר דינר, והוא משועבד לבעל חוב — לא הוי מותר. **בבעל חוב כולי עלמא לא פליגי דהוי מותר** — הואיל והשטר יוצא על כולם — נמצאו כולם פורעין, והיא נחלה שלהן, שעשו בהן מצות פריעת חוב אביהם. **כי פליגי בכתובה** — באחת בחייו ואחת במותו, שהשניה חוב היא, פליגי; בן ננס סבר: הרי זו כשאר חוב, והוי מותר. ורבי עקיבא סבר: לאו כשאר חוב דמי, כיון דאינהו גופייהו קא שקלי. והלכך, הנך בני שניה מקבלין ולא פורעין. נמצא שאין כאן נחלה דאורייתא, ולא איתקן ירושת בנין דכרין דרבנן למיעקר נחלה דאורייתא. **אי הכי** — דבהא לחודא הוא דפליג רבי עקיבא — משום דליכא מותר, ואי הוה מותר — לא פליג, מאי "כבר קפצה נחלה" דמשמע: אין כאן תורת בנין דכרין כלל, הכי אבעי ליה למימר: אם יש שם מותר נוטלין ואם לאו אין נוטלין. **אלא אמר רב יוסף כו'** — כדפרישית ברישא, דאפילו הוה בה מותר, אתא רבי עקיבא למימר, דהואיל ואחת במותו ליכא כתובת בנין דכרין לבני ראשונה, וכל שכן כי ליכא. **באים בניה של זו** — קא סלקא דעתך אבני שניה קאי, והכי קאמר: באים בני השניה, שהיא בעלת חוב, ונוטלין כתובת אמם. אבל לבני ראשונה — אין כאן כתובה, דקסבר: אחת בחייו ואחת במותו אין להם. **חולקין בשוה** — את המותר על כתובת החוב.

בדינר

מדברי קודש רבנו הזקן: "ישראל גוי אחד בארץ". עם ישראל, גם בארציות העולם, קשור עם ה' אחד.

היום יום כז אלול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תָּנָא נַמִּי – כתבה המשנה אף ברישא הָרִאשׁוֹנָה 'קוֹדֶמֶת' לַשְׁנִיָּה, ולא כתבה שאם קדמה השניה ותפסה אין מוציאים מידה, אף שכך הדין.

* * *

שנינו במשנה: נָשָׂא אֶת הָרִאשׁוֹנָה ומתה, נשא שניה ומת הוא, שניה ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה. הגמרא מביאה את הדינים שיש ללמוד מהלכה זו: שְׁמַע מִינַּהּ תְּלָת – מהלכה זו יש ללמוד שלשה דינים.

הדין הראשון: שְׁמַע מִינַּהּ – יש להוכיח מכאן, שאף אם מתו שתי נשיו אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ – לאחר מותו, יֵשׁ לָהֶן ליטול בירושת אביהם כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וְלֹא חֵישִׁינָן לְאִינְצוּיֵי – ואין חוששים שמתוך כך יבואו לידי קטטה. מבארת הגמרא: מַאי – מהיכן אנו לומדים דין זה. מִדְּקָתָנֵי – מכך ששנינו במשנה, שְׁנִיָּה וְיוֹרְשֶׁיהָ קוֹדְמִים לְיוֹרְשֵׁי רִאשׁוֹנָה, ומכך שנקטה המשנה לשון 'קודמים' משמע, מִיקַּדֵּם הוּא דְּקָדְמִי – שבני האשה השניה רק קודמים לבני האשה הראשונה בגביית הכתובה, והיינו כשאין בנכסי הבעל כדי שתי הכתובות, הָא אִיכָּא שָׁקְלֵי – אבל כשיש בנכסים כדי שתי הכתובות, יורשי האשה הראשונה נוטלים את כתובת בנין דכרין של אמם.

הדין השני: וּשְׁמַע מִינַּהּ – וכן מוכח מהלכה זו, שהַכְּתוּבָּה שיורשי האשה השניה גובים מהירושה בתורת פרעון חוב הכתובה של אביהם, היא נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ – לכתובת בנין דכרין. כלומר, כיון שהכתובה השניה נגבית בתורת חוב אביהם, מתקיים בה דין ירושה מהתורה, והיא כעשית 'מותר' לירושה, וממילא יכולים בני הראשונה לגבות כתובת בנין דכרין אף שמחמת גביית הכתובה השניה לא ישאר דינר נוסף לירושה.

מבארת הגמרא: מַאי – מהיכן אנו לומדים דין זה. מִדְּלֵא קָתָנֵי – מכך שלא כתבה המשנה שאין יורשי הראשונה נוטלים כתובת אמם אלא אִם יֵשׁ שָׁם מוֹתַר דִּינָר, מבואר שאין צורך בזה.

הדין השלישי: וּשְׁמַע מִינַּהּ – ומוכח עוד ממשנתינו, שכְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין לֹא טָרְפָה מִמְּשַׁעְבְּדֵי – דינה הוא שלא גובים אותה היורשים מלקוחות, משום שאינם בעלי החוב אלא יורשים. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתִּין טָרְפָה מִמְּשַׁעְבְּדֵי – שאם נעלה בדעתנו שכתובת בנין דכרין היא ככל חוב, והיורשים גובים אותה מנכסים משועבדים, מדוע נאמר במשנה שיורשי השניה קודמים וגובים את כתובתם, ויורשי הראשונה לא מקבלים כלום, לֵיתוּ – יבואו בְּנֵי הָרִאשׁוֹנָה שכתובת אמם קדמה לכתובת האשה השניה, וְלִטְרְפִינְהוּ לִבְנֵי שְׁנִיָּה – ויגבו את הקרקע שגבו יורשי השניה.

רב אשי דוחה את הראיה לשני הדינים הראשונים: מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי, מַאי – מנין לך הדין הראשון, דִּלְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ – שמא באמת יש לומר, שאם מתו שתי נשיו אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ, אֵין לָהֶן לבני הראשונה כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, כי אנו חוששים שיתקוטטו עמם בני השניה, וַמַּאי – ומה כוונת המשנה באומרה שניה ויורשיה קוֹדְמִין, לא ללמד שאם יש די נכסים אף בני הראשונה נוטלים כתובת אמם, שלעולם יורשי הראשונה לא מקבלים את כתובת אמם, אלא לְנַחֲלָה קָתָנֵי – כוונת המשנה שגביית הכתובה של בני השניה קודמת לירושת הנכסים על ידי בני הראשונה שוה בשוה עם שאר היורשים. וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר, יוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה לָמָּה לִי – מדוע נכתב במשנה על בני הראשונה שהם יורשי הראשונה, הרי הם אינם יורשים אותה. הטעם לכך הוא, אַיְידִי דְּתָנָא שְׁנִיָּה וְיוֹרְשֶׁיהָ, תָּנָא נַמִּי 'קודמין ליורשי הָרִאשׁוֹנָה' – כיון שקראה המשנה לבני השניה 'יורשי השניה', אגב כך קראה גם לבני הראשונה 'יורשי הראשונה'.

עתה דוחה רב אשי את הראיה מהמשנה לדין השני: וּדְקָאָמַרְתְּ – ומה שדייקת מכך שלא כתבה המשנה שיורשי השניה קודמים אם יש שם מותר דינר, שכְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ, אין זה מוכרח, דִּלְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ – שמא באמת יש לומר, שאין כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ, וְהָכָא הוּא דְּאִיכָּא מוֹתַר דִּינָר, כלומר, אם תפרש ש'קודמין' הכוונה שאם יש די נכסים גם עבור כתובתה של הראשונה, אז גם יורשי הראשונה נוטלים כתובת אמם לאחר גבייתם של יורשי השניה, אין לדייק מסתימת המשנה שאין צורך ב'מותר דינר', כיון שהמשנה עוסקת באופן שיש מותר דינר בנכסים מלבד הכתובות של שתי הנשים.

הגמרא מנסה לתלות את הדין הראשון במחלוקת תנאים: וְדִין כתובת בנין דכרין באופן שמתו שתי נשיו אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ, תַּנָּאֵי הִיא – שנוי במחלוקת תנאים. דְּתַנְיָא בברייתא, אם מֵתוּ שתי נשיו של האדם אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ, בֶּן נָפַל אוֹמֵר, יְכוֹלִין בְּנֵי האשה הָרִאשׁוֹנָה לוֹמַר לִבְנֵי הַשְּׁנִיָּה, בְּנֵי בַּעֲלַת חוֹב אַתֶּם, טְלוּ כְּתוּבַּת אִמְּכֶם, וּצְאוּ מהירושה, כלומר, לאחר שתטלו כתובת אמכם בתורת חוב אנו ניטול את כל שאר הנכסים לכתובת בנין דכרין. רַבִּי עֲקִיבָא חולק וואוֹמֵר, משעה שמת הבעל כְּבָר קָפְצָה הַנַּחֲלָה של כתובת בנין דכרין והסתלקה מִלִּפְנֵי בְּנֵי הָרִאשׁוֹנָה, שאינם מקבלים כתובת בנין דכרין, וְנָפְלָה לנחלה גם לִפְנֵי בְּנֵי הַשְּׁנִיָּה, שלאחר שבני השניה גובים את כתובת אמם, חולקים כולם את שאר הנכסים שוה בשוה.

מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי – האם לא בכך נחלקו בן ננס ורבי עקיבא, דְּמַר סָבַר – שבן ננס סובר, שאם מתו שתי נשיו אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, ולכך יכולים בני האשה הראשונה לומר לבני השניה טלו כתובת אמכם וצאו. וּמַר סָבַר – ואילו רבי עקיבא סובר, שאם מתו שתי נשיו אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ אֵין לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, ולכך נוטלים בני השניה כתובת אמם, ובשאר הנכסים חולקים שוה בשוה.

הגמרא דוחה ביאור זה: אָמַר רַבָּה, אַשְׁכַּחְתִּינְהוּ לְרַבָּנָן דְּבֵי רַב דִּיתְבֵי וְקָאָמְרִי – מצאתי את תלמידי בית מדרשו של רב שישבו ואמרו, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – שלדברי הכל, כשמתו שתי נשיו אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ, בני הראשונה יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וְהָכָא – וכאן בברייתא בְּכְתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ, וְהוּא הַדִּין לְבַעַל חוֹב, קָמִיפַּלְגִי – נחלקו בן ננס ורבי עקיבא, שנחלקו האם כתובה אחת נחשבת 'מותר' לגבי הכתובה השניה, וכן נחלקו גם באופן שיש מותר דינר בירושה שמשועבד לחוב אחר שאביהם חייב, האם נחשב 'מותר' לענין כתובת בנין דכרין. מַר סָבַר – בן ננס סובר, שכְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ, וְהוּא הַדִּין ל'מותר דינר' שמשועבד לְבַעַל חוֹב. וּמַר סָבַר – ורבי עקיבא סובר, שאֵין כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ, וְהוּא הַדִּין שמותר דינר המשועבד לְבַעַל חוֹב אינו נחשב 'מותר'.

ממשיך רבה בדבריו: וַאֲמִינָא לְהוּ אֲנָא – וענ‍יתי אני לחכמי בית מדרשו של רב, בְּאופן שה'מותר דינר' משועבד לבַעַל חוֹב, כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי דְּהָוֵי מוֹתָר – לא נחלקו בכך ולדברי הכל נחשב הדבר למותר בירושה. כִּי פְּלִיגֵי – באיזה אופן נחלקו, בְּנכסים הנגבים לצורך כְּתוּבָּה האם הם נעשים מותר לכתובה השניה.

רב יוסף מקשה על ביאור זה במחלוקת: מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף, אִי הָכִי – אם כן, שהמחלוקת היא רק אם כתובה נעשית מותר לחברתה, ולא בעיקר כתובת בנין דכרין במתה אחת בחייו ואחת במותו, מדוע נאמר בברייתא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר 'כְּבָר קָפְצָה נַחֲלָה מלפני בני הראשונה', שמלשון זה משמע שבאופן זה אין כלל תקנת כתובת בנין דכרין, הרי אִם יֵשׁ מוֹתַר דִּינָר מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה צריך רבי עקיבא לומר, שאם יש בנכסי הבעל מותר דינר נוטלים גם בני הראשונה את כתובתם, ואם אין מותר דינר אינם נוטלים. אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף, בְּאַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ קָא מִיפַּלְגִי – המחלוקת היא, באופן שמתה אחת בחייו ואחת במותו האם יש כתובת בנין דכרין או לא, ולדעת רבי עקיבא אפילו כשיש מותר דינר אין בני הראשונה גובים כתובת בנין דכרין.

הגמרא מבארת שמחלוקתם של רבי עקיבא ובן ננס היא כמו מחלוקת תנאים אחרת: וְהָנֵי תַּנָּאֵי כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי – ותנאים אלו שהובאו דבריהם לעיל נחלקו באותה המחלוקת שנחלקו התנאים בברייתא. דְּתַנְיָא בברייתא, אם נָשָׂא אֶת אשתו הָרִאשׁוֹנָה וּמֵתָה, ואחר כך נָשָׂא אֶת אשתו הַשְּׁנִיָּה וּמֵת הוּא, בָּאִין בָּנֶיהָ שֶׁל זוֹ – 117

המשך בעמוד מח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהָכָא – וכאן בברייתא, **בְּדִין הִדְיָר** אם צריך שיהא דווקא **מִמְקַרְקְעֵי, קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו תנא קמא ורבי שמעון, **מַר** – תנא קמא **סָבַר, מְקַרְקְעֵי, אִין** – שדווקא אם ה'מותר דינר' הוא מקרקע נוטלים בני הראשונה כתובת בנין דכרין, אבל אם המותר הוא **מִמְטַלְטְלֵי, לָא** יטלו כתובת בנין דכרין. **וּמַר** – רבי שמעון **סָבַר, שֶׁאֲפִילּוּ** כשאותו דינר הוא **מִמְטַלְטְלֵי** נוטלים בני הראשונה כתובת בנין דכרין.

הגמרא דוחה ביאור זה: **וּמִי מְצִית אָמְרַתְּ הָכִי** – וכי אפשר לומר כן, **וְהָתְנַן** במשנה להלן, בענין אדם שנשא שתי נשים ומתו שתיהן בחייו ואחר כך מת הוא, ובאים בניהן לירש כתובת בנין דכרין, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁם נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת** [–מטלטלים], **אֵינָן כְּלוּם** להחשב כ'מותר דינר', **עַד שֶׁיְּהֵא שָׁם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת** [–קרקעות] **יָתֵר עַל שְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת דִּינָר.** הרי מפורש ממשנה זו להיפך, שלרבי שמעון צריך שיהיה ה'מותר דינר' דווקא מקרקע.

אֶלָּא צריך לפרש **שֶׁהָכָא** – כאן בברייתא, **בְּדִינָר מְשַׁעְבְּדֵי קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו תנא קמא ורבי שמעון האם קרקע בשווי דינר המשועבדת לבעל חוב נחשבת 'מותר'. **מַר** – תנא קמא **סָבַר, מִבְּנֵי חוֹרִין, אִין** – שדווקא כשאותו מותר דינר הוא מקרקע שאינה משועבדת נוהג הדין של כתובת בנין דכרין, אבל אם ה'מותר דינר' הוא **מִמְשַׁעְבְּדֵי, לָא** תיקנו חכמים כתובת בנין דכרין. **וּמַר** – רבי שמעון **סָבַר, שֶׁאֲפִילּוּ** כשאותו מותר דינר הוא **מִמְשַׁעְבְּדֵי,** נוהג דין כתובת בנין דכרין.

הגמרא דוחה גם פירוש זה: **אִי הָכִי** – אם כן, שהברייתא עוסקת באופן שיש 'מותר דינר' אלא שהוא משועבד, מדוע אומרת הברייתא **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם יֵשׁ שָׁם מוֹתַר דִּינָר,** שמשמע שדברי תנא קמא הם באופן שאין מותר דינר, והלא מדובר בברייתא באופן שיש מותר דינר, ותנא קמא הצריך דווקא דינר שאינו משועבד, ורבי שמעון מיקל שאף דינר משועבד נחשב ל'מותר דינר', ואם כן, 'כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ שָׁם מוֹתַר דִּינָר' **מִבָּעֵי לֵיהּ** – היתה הברייתא צריכה לומר כשמביאה את דעת רבי שמעון.

אֶלָּא צריך לפרש **שִׁבְּפָחוֹת מִדִּינָר קָמִיפַּלְגִי** – מחלוקתם היא האם גם פחות מדינר נעשה 'מותר' לצורך כתובת בנין דכרין. **מַר** – תנא קמא **סָבַר,** דווקא כשיש מותר בשיעור **דִּינָר, אִין** – נוהג דין כתובת בנין דכרין, אבל אם המותר **פָּחוֹת מִדִּינָר, לָא** תיקנו כתובת בנין דכרין, ורק בני השניה נוטלים כתובת אמם, **וּמַר** – רבי שמעון **סָבַר, שֶׁאֲפִילּוּ** כשהמותר הוא **פָּחוֹת מִדִּינָר,** תיקנו חכמים שיטלו בני הראשונה כתובת בנין דכרין.

הגמרא דוחה גם פירוש זה: **וְהָא** רַבִּי שִׁמְעוֹן **דִּינָר קָאָמַר** – והרי רבי שמעון אמר בברייתא שיש צורך במותר דינר. מנסה הגמרא ליישב: **וְכִי תֵּימָא אֵיפּוּךְ** – ואם תאמר שיש להפוך את ההבנה הקודמת בברייתא, ונפרש שכוונת תנא קמא שאמר 'באין בניה של זו לאחר מיתה ונוטלין', היינו שבני הראשונה נוטלים כתובת בנין דכרין אף כשה'מותר' הוא פחות מדינר, ורבי שמעון סובר, שתיקנו כתובת בנין דכרין דווקא אם המותר הוא דינר שלם, אבל בפחות משיעור זה אין בני הראשונה נוטלים כתובת אמם, אי אפשר לפרש כן, שהרי **תַּנָּא קַמָּא דְּמַתְנִיתִין נַמִּי דִּינָר קָאָמַר** – גם תנא קמא במשנה להלן שהוא גם התנא קמא בברייתא אמר שיש צורך ב'דינר', הרי שאף תנא קמא שחולק על רבי שמעון מצריך דינר שלם כדי שתנהג כתובת בנין דכרין.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא** יש לפרש את המחלוקת בברייתא **כִּי הָנָךְ תְּרֵי לִישְׁנָאֵי קַמָּאֵי** – כשתי הלשונות שפירשה הגמרא לעיל, שהמחלוקת היא אם מטלטלין נעשים 'מותר', או שנחלקו במותר דינר המשועבד לבעל חוב, **וְאִיפּוּךְ** – ויש להפוך את ההבנה במחלוקתם, שלתנא קמא אפילו אם הדינר הוא ממטלטלין או מנכסים משועבדים, הוא נחשב ל'מותר דינר', ולרבי שמעון ה'מותר דינר' צריך להיות דווקא מקרקע או מקרקע שאינה משועבדת.

הגמרא פוסקת הלכה בדינים שנידונו לעיל: **אָמַר מַר זוּטְרָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב פַּפָּא, הִלְכְתָא** – ההלכה היא, שאם מתו שתי נשיו של האדם **אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ, יֵשׁ לָהֶן** לבני הראשונה **כְּתוּבַּת בְּנֵין דִּכְרִין,** ואין חוששים שבני השניה יתקוטטו עמם. **וְכֵן** ההלכה **שִׁכְּתוּבָה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ.**

שואלת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** – מובן הדבר שצריך רב פפא להשמיענו גם את הדין השני בנוסף על הדין הראשון, שכן **אִי אַשְׁמְעִינָן** – אם היה משמיענו רק את הדין שבמתה **אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנֵין דִּכְרִין, וְלָא אַשְׁמְעִינָן** – ולא היה משמיענו את הדין **שִׁכְּתוּבָה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ, הָוֵה אָמִינָא** – היינו יכולים לומר, שבאופן שמתו שתי נשיו אחת בחייו ואחת במותו, **אִי אִיכָּא** [–אם יש] **מוֹתַר דִּינָר** על ערך שתי הכתובות, **אִין** – אכן נוטלים בני הראשונה כתובת בנין דכרין, אבל **אִי לָא** נשאר דינר נוסף על ערך שתי הכתובות, **לָא** נוטלים בני הראשונה כלום, שאין כתובה נעשית מותר לחברתה. ומשום כך הוצרך להשמיענו גם את הדין שכתובה נעשית מותר לחברתה. **אֶלָּא לִישְׁמַעִינָן** – אולם רב פפא היה יכול להשמיענו רק את הדין **שִׁכְּתוּבָה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ, וַאֲנָא יָדַעְנָא** – וממילא הייתי יודע, שהטעם שדין זה נצרך הוא **מִשּׁוּם דְּאַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנֵין דִּכְרִין,** ומדוע הוצרך להשמיענו במפורש שבמתה אחת בחייו ואחת במותו יש לבני הראשונה כתובת בנין דכרין.

משיבה הגמרא: **אִי אַשְׁמְעִינָן הָכִי** – אילו היה רב פפא משמיענו כך, **הָוֵה אָמִינָא** – היינו יכולים לומר שדין זה שכתובה נעשית מותר לחברתה הוא באופן זה, **בְּגוֹן שֶׁנָּשָׂא שָׁלֹשׁ נָשִׁים וּמֵתוּ שְׁתַּיִם מֵהֶן בְּחַיָּיו,** שבניהן יורשים כתובת בנין דכרין, **וְאַחַת** – והשלישית **מֵתָה, בְּמוֹתוֹ** – לאחר מותו, **וְהַהִיא דְּמָיְיָא לְאַחַר מִיתָה** – ואותה האשה שמתה לאחר מיתת הבעל **יוֹלֶדֶת נְקֵבָה הִיא, וְלָאו בַּת יְרוּשָׁה הִיא** – ילדה בת, שאינה ראויה לרשת בנכסי אביה, ויורשת רק מאמה את הכתובה שנתחייב לה הבעל במיתתו, ובאופן זה אין שום חשש לקטטה בין בני שתי הנשים הראשונות לבת האשה השלישית, ובזה דווקא נתחדש שכתובה נעשית מותר לחברתה, והטעם, שכשפרעו לבתה של השלישית את כתובתה, נתקיימה בזה נחלה מדין תורה. **אֶלָּא** באופן שיש חשש לקטטה, כגון שמתה **אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת** מתה **בְּמוֹתוֹ, וְהָא דְּלְאַחַר מִיתָה** – וזאת שמתה לאחר מות הבעל **יוֹלֶדֶת זָכָר הִיא** – ילדה בן זכר הראוי לרשת בנכסי אביו, **אֵימָא לֵיחוּשׁ לְאִינְצוּיֵי** – שמא נחשוש שנתינת הכתובה לבני האשה הראשונה תגרום לקטטה, ולכך לא יטלו בני הראשונה כתובת בנין דכרין, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכך הוצרך רב פפא להשמיענו את ההלכה הראשונה ללמד שגם באופן זה יש כתובת בנין דכרין, ולא חוששים לקטטה.

משנה

משנתינו עוסקת בתקנת כתובת בנין דכרין: **מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים,** וכתובתה של אחת מהן מרובה משל השניה, **וּמֵתוּ הַנִּשִׁים, וְאַחַר כָּךְ מֵת הוּא, וְיִתּוֹמִים** של בעלת הכתובה הגדולה **מְבַקְּשִׁין** ליטול **כְּתוּבַּת אִמָּן, וְאֵין שָׁם** בנכסים **אֶלָּא** כפי ערך **שְׁתֵּי הַכְּתוּבּוֹת,** הדין הוא שחוֹלְקִין **בְּשָׁוֶה** בכל הנכסים ואינם נוטלים כתובת בנין דכרין. אבל אם **הָיָה שָׁם מוֹתַר דִּינָר** – דינר נוסף על ערך שתי הכתובות, **אֵלּוּ נוֹטְלִים** כשיעור הכתוב **בִּכְתוּבַּת אִמָּן, וְאֵלּוּ נוֹטְלִים כְּתוּבַּת אִמָּן,** ובשאר הנכסים יחלקו שוה בשוה.

וְאִם אין בנכסים מותר דינר **וְאָמְרוּ הַיְתוֹמִים** בני בעלת הכתובה הגדולה, **אֲנַחְנוּ מַעֲלִים עַל נְכָסֵי אֲבִינוּ יָפָה דִּינָר** – הרי אנו מקבלים עלינו את הנכסים בשיעור דינר יותר משויים, כדי שיהיה בנכסים מותר דינר ואומרים כן **כְּדֵי שֶׁיִּטְּלוּ כְּתוּבַּת אִמָּן, אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן, אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַנְּכָסִים בְּבֵית דִּין** כדי לידע את שויים האמיתי.

ואם כשמת האב **הָיוּ שָׁם נְכָסִים בְּרָאוּי** – נכסים הראויים ליפול להם ירושה מאבי אביהם לאחר מות אביהם, וכשתיפול ירושה זו יהיה מותר דינר, נכסים אלו **אֵינָן כְּמְחֻזָּק** – אינם נחשבים עתה כאילו הם מוחזקים בהם כבר, ונמצא שאין כאן מותר דינר.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁם מותר דינר **מִנְּכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם**

המשך בעמוד רס

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

בדינר מקרקעי קמיפלגי — אי בענין ההוא מותר, שיהא שם שתי כתובות ודינר מקרקעות. והכא בדליכא מותר דינר אלא מטלטלי, משום הכי אמר תנא קמא דאין בני ראשונה נוטלין, ואתא רבי שמעון למימר: הואיל ויש מותר דינר כל דהו — שקלי. **ומר סבר אפילו ממשעבדי** — רבי שמעון סבר: חוב הוי מותר. הכי גרסינן: **אי הכי רבי שמעון אומר אם יש מותר דינר** — ואברייתא קאי, הואיל ובדאיכא מותר מוקמת לה אלא שמשועבד, ורבי שמעון לקולא קאמר — הכי איבעי ליה למימר: הואיל ויש שם מותר דינר אלו נוטלין כו'. **וכי תימא איפוך** — פירושא דפרשינן בפלוגתייהו איפוך, ואימא: "באין בניה של זו" דקאמר תנא קמא — אבני ראשונה קאי, וקאמר דשקלי כתובת בנין דכרין. ואתא רבי שמעון למימר: אם יש שם מותר דינר — כולם נוטלין. ואם לאו, אלא פחות מדינר יש — חולקים בשוה. **והא תנא קמא דמתניתין** — דקאמר רבי שמעון עליהו: אפילו יש שם נכסים שאין להם אחריות אינם כלום. **דינר קאמר** — דקתני: היה שם יתר דינר כו', ותנא קמא דמתניתין הוא תנא קמא דברייתא. **אלא כי הני תרי לישני קמאי** — בדינר מקרקע או בדינר משעבדי. **ואיפוך** — תריצותא, והכי קאמר תנא קמא: באין בניה של ראשונה גם הם, ונוטלין כתובת אמן משום תנאי בנין דכרין. ואף על גב דליכא אלא מותר דינר מטלטלי או משעבדי. ואתא רבי שמעון למימר: אם יש מותר דינר מקרקעי ובני חרי — אלו נוטלין כו'. והשתא דרבי שמעון לחומרא, ולא שייך לאותובי: הואיל ויש שם מבעי ליה! **ואנא ידענא כו'** — דאי בשתיהן בחייו, דתרוייהו בתורת בנין דכרין אתו — לא מצי למימר כתובה נעשית מותר לחברתה — דהא לאו פריעת חוב הוא. ואי הכא לא בענין מותר — היכא איתקוף? **דלאו בת ירושה** — וליכא למיחש לאינצוויי, דהא לית לה בנכסים כח אלא כתובת אמה. ובני שתים הראשונות שהם זכרים, ובאים לירש — יש בהם שכתובת אמן גדולה משל חברתה, ואומרים: טלו כתובת אמכם כבנין דכרין, ואנו נטול כתובת אמנו. ואי משום דליכא מותר דינר — הרי פרענו בין שנינו הכתובה השלישית, והיא נעשית מותר לשתים שבחייו. ומריבה אין כאן, דאלו ואלו בתורת בנין דכרין נוטלין הכתובות. וזו שנטלה משום חוב — אין לה לריב, שהרי אינה יורשת, שתוכל לומר: אתם יורשים הכתובות יתר על החלוקה. **ליחוש לאנצוויי** — שיכול לומר בנה של זו: בעלת חוב אתם, למה תירשו את אבא יותר ממני? שאתם באים ליטול כתובת אמכם יתר על החלוקה, אם נטלתי אני כתובת אמי — לא מאבי ירשתי, אלא מאמי. **משנה ויתומים מבקשים כתובת אמן** — שכתובת אמם מרובה משל חברתה, ואומרים בניה: כתובת בנין דכרין נטול, וכן אתם, והשאר נחלוק. **חולקין בשוה** — כשאר כל ירושה, לפי

תוספות

ומר סבר אפילו מטלטלי — פירוש: רבי שמעון. וקשה לי: אם יש שם מותר דינר "כיון שיש שם מותר דינר" מיבעי ליה, כדפריך בסמוך! ויש לומר: דעדיפא מינה פריך. **אלא** הכא בפחות מדינר קמיפלגי — והשתא בעי למימר דלרבי שמעון ודאי סגי בפחות מדינר. ותימה: אם כן הדרא קשיא לדורבתיה: "אם יש שם"? "כיון שיש שם" מיבעי ליה! **וכי** תימא איפוך — פירש הקונטרס: ובניה של זו דקאמר תנא קמא — אבני ראשונה קאי. משמע מתוך פירושו דלא גרסינן לעיל: באים בניה של זו לאחר מיתת אמן, דמשמע בהדיא דאבני שניה קאי, אלא גרס: בניה של זו לאחר מיתה. וקשה: דבכל הספרים גרסינן ליה! ועוד: אי אבני ראשונה קאי — מה לו להזכיר לאחר מיתה? פשיטא ד"באין" דקאמר לאחר מיתה, דהא מתה קתני! ועוד קשה לי: דהואיל ובעי למימר איפוך — הוה ליה לאסוקי פלוגתייהו בכתובה נעשית מותר לחברתה. ועוד, גרסינן בפירוש רבינו חננאל בהדיא: באין בניה של שניה לאחר מיתה! על כן פירש רבינו תם: אבני שניה קאי לעולם, ואיפוך סברתייהו; דתנא קמא דאמר: באין בני שניה ולוקחין כתובת אמן, והראשונים אין להם — כשאין להם מותר כלל. אבל אם היה שם מותר, אפילו בפחות מדינר — יש להן כתובת בנין דכרין. ואתא רבי שמעון למימר: דוקא אם יש שם מותר דינר. ומדרבי שמעון נשמע לתנא קמא, דמדקאמר "אם יש שם" — משמע לדקדק דברי תנא קמא כשאין שם מותר כלל, קאמר דוקא. **כי** הנך תרי לישני קמאי ואיפוך — וכדפרישית, דתנא קמא אמר: בני שניה גובין ולא בני ראשונה — כשאין שם מותר כלל, אבל ממטלטלי או ממשעבדי — נוטלין. ואתא רבי שמעון למימר: דוקא דינר מקרקעי ובני חרי.

כך

וְהָכָא בְּדִינַר מִקַּרְקְעֵי קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר: מִקַּרְקְעֵי - אִין, מִטַּלְטְלֵי - לָא. וּמָר סָבַר: אֲפִילּוּ מִטַּלְטְלֵי. וּמִי מָצֵית אָמְרַתְּ הָכִי? וְהָתְנַן: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁם נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת - אֵינָן כְּלוּם, עַד שֶׁיְּהֵא שָׁם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת, יָתֵר עַל שְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת דִּינָר! אֶלָּא הָכָא בְּדִינָר מְשַׁעְבְּדֵי קָמִיפַּלְגִי; מָר סָבַר: מִבְּנֵי חוֹרִין - אִין, מִמְּשַׁעְבְּדֵי - לָא. וּמָר סָבַר: אֲפִילּוּ מִמְּשַׁעְבְּדֵי. אִי הָכִי, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם יֵשׁ שָׁם מוֹתַר דִּינָר?! "כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ שָׁם מוֹתַר דִּינָר" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא, בְּפָחוֹת מִדִּינָר קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר: דִּינָר - אִין, פָּחוֹת מִדִּינָר - לָא. וּמָר סָבַר: אֲפִילּוּ פָּחוֹת מִדִّינָר. וְהָא רַבִּי שִׁמְעוֹן דִּינָר קָאָמַר! וְכִי תֵּימָא: אֵיפּוּךְ, תַּנָּא קַמָּא דְּמַתְנִיתִין נַמִי דִּינָר קָאָמַר! אֶלָּא, כִּי הָנָךְ תְּרֵי לִישְׁנָאֵי קַמָּאֵי, וְאֵיפּוּךְ. אָמַר מָר זוּטְרָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַב פַּפָּא: הִלְכְתָּא, אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ - יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, וּכְתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ. בִּשְׁלָמָא אִי אַשְׁמַעֵינַן: אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּיכָרִין, וְלָא אַשְׁמַעֵינַן: כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ - הֲוָה אָמִינָא: אִי אִיכָּא מוֹתַר דִּינָר - אִין, אִי לָא - לָא. אֶלָּא לִישְׁמַעֵינַן כְּתוּבָּה נַעֲשֵׂית מוֹתָר לַחֲבֵרְתָּהּ, וַאֲנָא יָדַעְנָא מִשּׁוּם דְּאַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ יֵשׁ לָהֶן כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין! אִי אַשְׁמַעֵינַן הָכִי, דְּגוֹן שֶׁנָּשָׂא שָׁלֹשׁ נָשִׁים, וּמֵתוּ שְׁתַּיִם בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ. וְהַךְ דְּמָיֵת לְאַחַר מִיתָה - יוֹלֶדֶת נְקֵבָה הָיְתָה, וְלָאו בַּת יְרוּשָׁה הִיא. אֲבָל אַחַת בְּחַיָּיו וְאַחַת בְּמוֹתוֹ, וְהָא דְּלְאַחַר מִיתָה יוֹלֶדֶת זָכָר הָיְתָה - אֵימָא לֵיחוּשׁ לְאִינְצוּוֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. **מִשְׁנָה** מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים וּמֵתוּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת הוּא, וְיתוֹמִים מְבַקְּשִׁין כְּתוּבַּת אִמָּן, וְאֵין שָׁם אֶלָּא שְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. הָיָה שָׁם מוֹתַר דִּינָר - אֵלּוּ נוֹטְלִים כְּתוּבַּת אִמָּן, וְאֵלּוּ נוֹטְלִים כְּתוּבַּת אִמָּן. אֵם אָמְרוּ יְתוֹמִים: אֲנַחְנוּ מַעֲלִים עַל נִכְסֵי אָבִינוּ יָפָה דִּינָר, כְּדֵי שֶׁיִּטְּלוּ כְּתוּבַּת אִמָּן - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן. אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַנְּכָסִים בְּבֵית דִּין. הָיוּ שָׁם נְכָסִים בָּרְאוּי - אֵינָן כִּבְמוּחְזָק. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁם נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת - אֵינָן כְּלוּם, עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת, יוֹתֵר עַל שְׁתֵּי הַכְּתוּבּוֹת דִּינָר. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: לָזוֹ אֶלֶף וְלָזוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת, אִם יֵשׁ שָׁם מוֹתַר דִּינָר - אֵלּוּ נוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן, וְאֵלּוּ נוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן. וְאִם לָאו - יַחֲלְקוּ בְּשָׁוֶה. פְּשִׁיטָא, מְרוּבִּין וְנִתְמַעֲטוּ - כְּבָר זָכוּ בָּהֶן יוֹרְשִׁין. מוּעָטִין וְנִתְרַבּוּ מַאי? תָּא שְׁמַע: דִּנְיוֹקֵי דְּבֵי בַּר צַרְצוּר מוּעָטִין וְנִתְרַבּוּ הָווּ, וַאֲתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב עַמְרָם. אָמַר לְהוּ: זִילוּ פַּיְּסִינְהוּ. לָא אַשְׁגַּחוּ. אֲמַר לְהוּ: אִי לָא מְפַיְּסִיתוּ לְהוּ - מְחֵינָא לְכוּ בְּסִילְוָא דְּלָא מַבַּע דָּמָא - שָׁדְרִינְהוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן. אָמַר לָהֶן: כְּשֵׁם שֶׁמְּרוּבִּין וְנִתְמַעֲטוּ

זכו

הגולגולת. **אם אמרו יתומים** — בני הכתובה הגדולה. **הרי אנו מעלין על נכסי אבינו** — מעלין דמיהן לקבלם עלינו ביוקר כדי דינר יתר על שוויין, כדי שיהיה שם מותר דינר, ויטלו כתובת אמם. **היו שם נכסים בראוי** — שראויה ליפול להם ירושה מאבי אביהם אחר מות אביהם, ולכשתפול — יהיה שם מותר דינר בשתי הירושות. **אינן כבמוחזק** — אינן נחשבין עכשיו להיות כאילו הן מוחזקין בהן כבר, ויש כאן מותר דינר. **גמרא מרובים** — בשעת מיתה. ואילו שמאום באותה שעה — היה שם מותר דינר. **ונתמעטו** — שהוזלו קודם ששמאו בבית דין. **כבר זכו בהם** — יורשי כתובה הגדולה, לזכות בכתובת אמם משעת מיתה, שהיה שם מותר דינר. **זילו פייסינהו** — ליורשי כתובה הגדולה. **סילוא דלא מבע דמא** — קוץ שאינו מוציא דם בנוקבו בבשר. כלומר, שמתא ונדוי.

זכו

מדברי קודש רבנו הזקן . . ה' יתברך עושה מהרוחניות גשמיות, ועם ישראל עושה מהגשמיות רוחניות.

היום יום כז אלול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

כך מועטין ונתרבו זכו בהן יורשין — פירש בקונטרס: וחולקין בשוה. וכן פירש רבינו חננאל. ואף על גב דבריש "מי שמת" (בבא בתרא קלט,ב) גבי נכסים מועטים, דהבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים אמרינן: דבין מועטין ונתרבו, בין מרובין ונתמעטו — יד הבנים על העליונה, והבנים ירשו והבנות יזונו. ולא אמרינן: מועטין ונתרבו — כבר זכו בהן הבנות. כדאמר הכא, דזכו בני כתובה הקטנה לחלוק בשוה — היינו משום דבכל דוכתא אזלינן טפי בתר נחלה דאורייתא. ועוד מפרש רבי: כשם שמרובין ונתמעטו זכו בהן יורשין — פירוש: בני כתובה גדולה, כך מועטין ונתרבו זכו בהן יורשין — בני כתובה גדולה. ואף על גב דאזלינן הכא בתר תקנתא דרבנן טפי מהתם, משום דאף על גב דאזלינן בתר תקנתא דרבנן — הכא לא מיעקר נחלה דאורייתא. אבל התם, אי אזלת בתר תקנתא דרבנן — מיעקר לגמרי נחלה דאורייתא, ולא ירשו הבנים כלל. מפי רבי.

מאי פסידא אית ליה אלפא יהיב אלפא קא שקיל — מכאן רגילין לומר: דהא דמסקינן ב"המקבל" (בבא מציעא קי,ב) הניחא למאן דאמר: אי אית ליה זוזי ללוקח לא מצי לסלוקי בזוזי, אלא למאן דאמר מצי לסלק כו' — היינו פלוגתא דרמי בר חמא ורבא דהכא; רמי בר חמא סבירא ליה: לא מצי לסלוקי לוקח, ורבא סבר: מצי לסלוקי. מיהו, לרמי בר חמא ניחא, אבל לרבא מנא לן? דלמא הא דהוה הכא מצי לסלוקי — משום שלא היה רוצה ליקח האפדנא אלא בחמש מאות, והלוקח רוצה לתת אלפא, ולכך סילקו. אבל היכא דרוצה הבעל חוב ליקח הקרקע באותם דמים שרוצה הלוקח לסלקו — מצי למימר דמודה רבא דלא מצי לסלק! ויש לומר: דמכל מקום כל שעה יסלקנו, שישום לו הקרקע כפלים על שוויו.

והלכתא בחמש מאה — דלא חשבינן כמו שבח.

דזבנה לכתובתה דאימיה בטובת הנאה — מכאן נראה לרבינו תם, דהא דאמר ב"יש נוחלין" ובפרק קמא דבבא מציעא (טז,א): "מה שאירש מאבא מכור לך" — לא אמר כלום, הני מילי — כשאמר "מה שאירש מאבא" סתם, אבל אם אמר "שדה זו שאירש" — קנה, ואפילו למאן דאמר: אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. דאי לאו הכי, היאך מכר כל עיקר כתובת אמו, דהיינו מה שאירש מאימא, ללשון ראשון שפירש רש"י, שהיתה אמו נשואה לבעל, ולכך קאמר "בטובת הנאה", דמשמע: שאם תמות — יירשנה בעל. או אפילו ימות בעלה בחייה, שמא ימות גם הבן בחייה, ואין ללוקח בה כלום. הלכך, ודאי במקום שהוא מכיר את המכר — הוי מקח קיים. דאין סברא לומר דהא אתי כמאן דאמר אדם מקנה שלא בא לעולם, דהא קיימא לן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ומיהו, ללשון אחר שפירש רש"י אין ראיה מכאן כלום. דפירש: דזבנה לכתובתה דאימא — שדה שייחד אביו לאמו לכתובתה, ומת, ונפלו נכסים לפני זה. וכל זמן שלא עמדה בדין, אם מכרה זה — המכר קיים, ואינו יכול לחזור, שהרי יורש הוא וכל הנכסים לפניו, אלא שחייב לתת כתובה לאמו כשתתבענו, ועל שדה זו שעבודה מוטל, והיא יכולה לטורפה מיד הלוקח.

ומשום דאמר ליה הא: אי אתיא אימא ומערערא לא מפצינא לך, ותפסיד מעותיך — לא מכרה אלא בדבר מועט. ולפי לשון ראשון נמי לאו ראיה, כמו שפירש רש"י. עוד מייתי ראיה: מדאמר בשילהי "מי שמת" (בבא בתרא קנט,א): בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו, ומת — בנו מוציא מיד הלקוחות ומאי טעמא — משום דמכח אבוה דאבא קאתינא. והשתא בלאו האי טעמא נמי — הא אין המכר קיים כלל! אלא התם ודאי "בשדה זו שאירש מאבא" איירי, שבירר המכר. (שייך לדף צב) **ראובן** שמכר שדה לשמעון באחריות וזקפו עליו במלוה כו' — מקשינן: אמאי נקט באחריות? דכל מידי דאתא לאשמועינן השתא, דאמרו ליה בני ראובן לשמעון: אנן מטלטלי שביק אבינו גבך כו' — והא שייך אפילו שלא באחריות נמי! ואומר רבי: זקפו עליו במלוה דווקא, דאי לא

רש"י

זכו בהן — יורשי כתובה הקטנה לחלוק הכל בשוה, הואיל ובשעת מיתה לא הוה בהו מותר. מסקי ביה — נושים בו. שקל — לוקח, אלפא זוזי. **אי שויא לך** — ההיא חדא, לקבלה בחוב שלך ותניח לי את זו. **ואיסתלק** — מתרוייהו. **היינו מתני'** — ממתני' מצינן למיגמר האי דינא, דלא מצי טעין ליה האי לוקח הכי, שהיה מעלה על דמיה. **אית להו פסידא** — לבני כתובה הקטנה בהעלותן של אלו. **וטירפא בכמה כתבינן** — הרי לוקח זה מכרה לנושה באלף זוז לפצותו מחובו, וחוזר לבית דין לכתוב לו שטר טירפא על זה שמכרה לו באחריות. והרי טרפוה ממנו בדמי אלף זוז שהיה מחויב, בכמה כתבינן ליה טירפא? באלפא בשיעור החוב, או בחמש מאה, שהרי כך קנאה ממנו? **קטני דארעא** — שדות קטנות. **מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהן** — משום כבוד אביהן. אלא שאין לבית דין לכופו על כך, דלאו מצות עשה מפורשת היא כסוכה ולולב, אלא מצוה בעלמא, דרבנן. **בדין קא טריף** — שנכסי הלוה נשתעבדו לו. **דלא אמרו ליה** — כשפרעו את הראשונים. **דמי קטינא** — כשאר מכר, ולא כפריעת החוב. **דזבנה לכתובתה דאימיה** — שהיתה נשואה לאחר, ומכר כתובתה בחיי בעלה. **בטובת הנאה** — בדבר מועט, מפני שהוא ספק: שמא תמות וירשנה בעלה, או אפילו ימות בעלה בחייה — שמא ימות הבן בחייה, ולא תבא הזכות לידו, ואין ללוקח בה כלום, דלא היה זה שלוחו. **אמר ליה אי אתיא אימא וקא מערערא לא מפצינא לך** — והמעות לא אחזיר לך, דשלא באחריות אני מוכר לך. **אתא איהו וקא מערער** — לומר: אני תחת אמי עומד, ואטלנו. ואף המעות לא אחזיר, דשלא באחריות סבירת וקבילת. **אחריות דנפשיה** — אם יבא הוא ויערער — דין הוא שיחזיר לו מעותיו. ונהי נמי דחוזר במכירת הקרקע, דאין אדם מקנה דבר שלא זכה בו, כדתניא (בבא מציעא טז,א): מה שאירש מאבא מכור לך — לא אמר כלום. והא לא דמיא לגזול שדה ומכרה, וחזר ולקחה מבעלים הראשונים, דקיימא לן בה (בבא מציעא טו,ב): מה מכר ראשון לשני — כל זכות שתבא לידו. דהתם — לקחה דוקא, דטרח אבתרה וזבנה, כי היכי דליקום בהימנותיה עם לוקח. אבל נפלה זו בירושה — אמרינן התם: ירושה ממילא הוה, ולא טרח למיקם בהימנותיה, וחוזר במכירתו ומחזיר המעות. לשון אחר: דזבנה לכתובתה דאימיה בטובת הנאה — שדה שייחד אביו לאמו לכתובתה, ומת, ונפלו נכסים לפני זה. וכל זמן שלא עמדה בדין, אם מכרה זה — המכר קיים, ואינו יכול לחזור, שהרי יורש הוא, וכל הנכסים לפניו — אלא שחייב לתת כתובה לאמו כשתתבענו. ועל שדה זו שעבודה מוטל, והיא יכולה לטורפה מיד הלוקח. ומשום דאמר ליה האי: אי אתיא אמי ומערערא — לא מפצינא לך ותפסיד מעותיך, לא מכרה אלא בדבר מועט. **שלא באחריות** — כל מי שיטרפנה מידך, אפילו בדין — לא אחזיר לך המעות. **ומכרה לראובן** — בעלים הראשונים. **באחריות** — שכל מי שיטרפנה בדין יפצנה לו.

זְכוּ בָּהֶן יוֹרְשִׁין, כָּךְ מוּעָטִין וְנִתְרַבּוּ - זְכוּ בָּהֶן יוֹרְשִׁין. (סימן: אלף ומאה מצוה בכתבה יעקב זקף שדותיו בדברים עסיקין). הַהוּא גַּבְרָא דְּהָווּ מַסְּקֵי בֵּיהּ אַלְפָא זוּזֵי, הָווּ לֵיהּ תְּרֵי אַפַּדְנֵי, זַבִּינְהוּ חֲדָא בַּחֲמֵשׁ מְאָה וְחָדָא בַּחֲמֵשׁ מֵאָה. אֲתָא בַּעַל חוֹב טָרְפָא לַחֲדָא מִינַּיְיהוּ. הֲדַר קָטְרֵיף לְאִידָךְ. שְׁקַל אַלְפָא זוּזֵי וְקָא אָזֵיל לְגַבֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ: אִי שַׁוְיָא לָךְ אַלְפָא זוּזֵי - לְחַיֵּי, וְאִי לָא - שְׁקֵיל אַלְפָא זוּזֵי, וְאִיסְתַּלֵּק. סָבַר רָמִי בַּר חָמָא לְמֵימַר: הֵיינוּ מַתְנִיתִין; אִם אָמְרוּ יְתוֹמִים חֲרֵי אָנוּ מַעֲלִין עַל נִכְסֵי אָבִינוּ יָפֶה דִּינָר. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: מִי דְּמֵי? הָתָם - אִית לְהוּ פְּסִידָא לְיַתְמֵי, הָכָא - מִי אִית לֵיהּ פְּסִידָא? אַלְפָא יָהֵיב, וְאַלְפָא שָׁקֵיל. וְטִירְפָא בְּכַמָּה כָּתְבִינַן? רָבִינָא אָמַר: בְּאַלְפָא. רַב עֲוִירָא אָמַר: בַּחֲמֵשׁ מְאָה. וְהִלְכְתָא: בַּחֲמֵשׁ מֵאָה. הַהוּא גַּבְרָא דְּהָווּ מַסְּקֵי בֵּיהּ מֵאָה זוּזֵי, הָווּ לֵיהּ תְּרֵי קְטִינֵי דְּאַרְעָא. חַד זַבִּינְהוּ בְּחַמְשִׁין, וְחַד בְּחַמְשִׁין. אֲתָא בַּעַל חוֹב טָרְפָא לְחַד מִינַּיְיהוּ, הֲדַר אֲתָא וְקָטְרֵיף לְאִידָךְ. שְׁקַל מֵאָה זוּזֵי, וְקָאָזֵיל לְגַבֵּיהּ וַאֲמַר לֵיהּ: אִי שַׁוְיָא לָךְ מֵאָה זוּזֵי - לְחַיֵּי, וְאִי לָא - שְׁקוֹל מֵאָה זוּזֵי וְאִיסְתַּלֵּק. סָבַר רַב יוֹסֵף לְמֵימַר: הֵיינוּ מַתְנִיתִין: אִם אָמְרוּ יְתוֹמִים כו'. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מִי דְּמֵי? הָתָם - אִית לְהוּ פְּסִידָא לְיַתְמֵי, הָכָא - מַאי פְּסִידָא אִית לֵיהּ? מֵאָה יָהֵיב, מֵאָה שָׁקֵיל. וְטִירְפָא בְּכַמָּה כָּתְבִינַן? רָבִינָא אָמַר: בְּמֵאָה, רַב עֲוִירָא אָמַר: בְּחַמְשִׁין. וְהִלְכְתָא: בְּחַמְשִׁין. הַהוּא גַּבְרָא דְּהָווּ מַסְּקֵי בֵּיהּ מֵאָה זוּזֵי. שְׁכִיב, שְׁבַק קְטִינָא דְּאַרְעָא דַּהֲוָה שַׁוְיָא חַמְשִׁין זוּזֵי. אֲתָא בַּעַל חוֹב וְקָטְרֵיף לֵיהּ. אֲזוּל יַתְמֵי יָהֲבוּ לֵיהּ חַמְשִׁין זוּזֵי, הֲדַר קָטְרֵיף לָהּ. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵי. אֲמַר לָהֶן: מִצְוָה עַל הַיְתוֹמִים לִפְרוֹעַ חוֹב אֲבִיהֶן. הָנֵי קַמָּאֵי - מִצְוָה עֲבִידְיתוּ, הָשְׁתָּא - כִּי טָרֵיף - בְּדִין קָטְרֵיף. וְלָא אָמְרַן דְּלָא אָמְרוּ לֵיהּ: הָנֵי חַמְשִׁין זוּזֵי דְּמֵי דְּאַרְעָא קְטִינָא, אֲבָל אָמְרוּ לֵיהּ: הָנֵי חַמְשִׁין זוּזֵי דְּמֵי אַרְעָא קְטִינָא - סַלּוּגֵי סַלְּקוּהּ. הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבְנָה לִכְתוּבָּתָהּ דְּאִימֵּיהּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה, וַאֲמַר לֵיהּ: אִי אָתְיָא אֵם וּמְעַרְעֲרָא - לָא מְפַצֵּינָא לָךְ. שְׁכִיבָא אִימֵּיהּ וְלָא אִיעְרְעֲרָא, וַאֲתָא אִיהוּ וְקָא מְעַרְעַר. סָבַר רָמִי בַּר חָמָא לְמֵימַר: אִיהוּ בְּמִקּוֹם אִימֵּיהּ קָאֵי. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: נְהִי דְּאַחֲרָיוּת דִּידֵהּ לָא קַבִּיל עֲלֵיהּ, אַחֲרָיוּת דִּידֵיהּ - מִי לָא קַבִּיל? אָמַר רָמִי בַּר חָמָא: רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, וַאֲתָא שִׁמְעוֹן וּמְכָרָהּ לִרְאוּבֵן בְּאַחֲרָיוּת,

ואתא

ואתא

זָכוּ בָּהֶן הִיוֹרְשִׁין בני הכתובה הגדולה וגובים את כתובת אמם, כְּדְ באופן שהיו בשעת מיתה נכסים מוּעָטִין שלא היה שם מותר דינר, וְאחר כך **נִתְרַבּוּ, זָכוּ בָּהֶן יוֹרְשִׁין** – בני הכתובה הקטנה זכו לחלוק את הנכסים בשווה, הואיל ובשעת מיתה לא היה מותר דינר בשווי הנכסים.

* * *

הגמרא מביאה סימן למעשים ולדינים שיובאו להלן: (**סִימָן אֶלֶף וּמֵאָה מִצְוָה בִּכְתוּבָּה יַעֲקֹב זָקַף שְׁדוֹתָיו בִּדְבָרִים עֲסִיקִין**).

הגמרא פותחת במעשה בענין נכסים משועבדים שהובאה לו ראיה ממשנתינו: **הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲווּ מַסְּקֵי בֵּיהּ אַלְפָא זוּזֵי** – היה אדם שהיו נושים בו חוב של אלף זוז, **הֲווּ לֵיהּ תְּרֵי אַפַּדְנֵי** – היו לו שני בתים, **זַבִּינְהוּ חָדָא בַּחֲמֵשׁ מְאָה וַחֲדָא בַּחֲמֵשׁ מְאָה** – מכרם הלוה לאדם אחד, כל בית בחמש מאות זוז. **אָתָא** [–בא] **הַבַּעַל חוֹב, טַרְפָא לַחֲדָא מִינַּיְיהוּ** – ונטל אחד מהבתים מהלוקח לשם פרעון מחצית החוב, לאחר זמן **הָדַר וְקָטָרִיף לְאִידָךְ** – חזר הבעל חוב ובא לטרוף את הבית השני בעבור שאר החוב. **שָׁקַל אַלְפָא זוּזֵי** – לקח הלוקח אלף זוז **וְקָא אָזִיל לְגַבֵּיהּ** – ובא לפני המלוה, **אָמַר לֵיהּ** הלוקח למלוה, **אִי שַׁוְיָא לָךְ אַלְפָא זוּזֵי** – אם הבית הראשון שוה לך אלף זוז כשיעור חובך וברצונך לקבלו עבור כל דמי החוב, **לְחַיֵּי** – מוטב, והשאר בידי את הבית השני, **וְאִי לָא, שְׁקוֹל אַלְפָא זוּזֵי וְאֵיסְתַּלַּק** – קח מידי דמי כל חובך והסתלק משני הבתים.

הגמרא מביאה מחלוקת אם יש ראיה ממשנתינו למעשה זה: **סָבַר רַבִּי חָמָא לְמֵימַר, הֵיינוּ מַתְנִיתִין** – היינו הדין המבואר במשנתינו, שכן שנינו, **אִם אָמְרוּ הַיְּתוֹמִים** שהם בני האשה שכתובתה מרובה מחברתה, **הֲרֵי אָנוּ מְעַלִּין עַל נִכְסֵי אֲבִינוּ יָפֶה דִּינָר** – אנו שמים את הקרקע בדינר יותר משויה, כדי שיהיה בנכסים 'מותר דינר', אין שומעים להם. ואף כאן נאמר שאין הלוקח יכול להעלות את דמי הבית יותר משויו בכדי שלא יוכל הבעל חוב לגבות את הבית השני.

רבא חולק: **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לרמי בר חמא, **מִי דָּמֵי** – וכי דומה מקרה זה לדין משנתינו, **הָתָם אִית לְהוּ פְּסִידָא לְיַתְמֵי** – הרי שם יש ליתומים בני בעלת הכתובה הקטנה הפסד בהעלאת דמי הנכסים, מה שאין כן **הָכָא** – כאן באופן של לוקח ובעל חוב, **מִי אִית לֵיהּ פְּסִידָא** – וכי יש לו למלוה הפסד בכך שהעלו את דמי הבית הראשון, והלא **אַלְפָא זוּזֵי יָהִיב** – נתן ללוה בשעת הלואתו, **וְאַלְפָא זוּזֵי שָׁקֵיל** – נוטל לפרעון ההלואה, וכיון שלמלוה אין הפסד יכול הלוקח להעלות את דמי הקרקע.

מבררת הגמרא: **וְטִירְפָא, בְּכַמָּה כְּתָבִינָן** – באופן שהמלוה הסכים להעלאת הלוקח, וטרף קרקע אחת בעבור דמי כל חובו, מהו הסכום שכותבים ללוקח בשטר הגבייה, שאותו חוזר וגובה מהמוכר. מבארת הגמרא: **רַבִּינָא אָמַר,** כותבים לו שהטירפא היתה **בְּאַלְפָא** – באלף זוז, כשיעור החוב שפרע בה בעבורו, **רַב עֲוִירָא אָמַר,** כותבים לו שהטירפא היתה **בַּחֲמֵשׁ מֵאָה** – בחמש מאות זוז כערך קנייתה של הקרקע מהלוה. מסיקה הגמרא: **וְהִלְכְתָּא** שכותבים שגבה **בַּחֲמֵשׁ מֵאָה** זוז.

הגמרא מביאה מעשה דומה: **הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲווּ מַסְּקֵי בֵּיהּ** – היו נושים בו חוב של **מְאָה זוּזֵי, הֲווּ לֵיהּ תְּרֵי קַטִינֵי דְּאַרְעָא** – היו לו שתי שדות קטנות, **חַד זַבִּינְהוּ בְּחַמְשִׁין וְחַד בְּחַמְשִׁין** – מכר כל אחת מהן בחמשים זוז. **אָתָא בַּעַל חוֹב טַרְפָא לְחַד מִינַּיְיהוּ** – בא הבעל חוב וטרף קרקע אחת לפרעון מחצית החוב, **וְהָדַר אָתָא וְקָטָרִיף לְאִידָךְ** – לאחר זמן בא לטרוף את הקרקע השניה בעבור פרעון יתר החוב. **שָׁקַל מֵאָה זוּזֵי וְקָאֵזִיל לְגַבֵּיהּ** – לקח הלוקח מאה זוז ובא לפני הבעל חוב, **וְאָמַר לֵיהּ, אִי שַׁוְיָא לָךְ מְאָה זוּזֵי** – אם השדה הראשונה שוה לך מאה זוז כשיעור חובך, **לְחַיֵּי** – מוטב, והשאר בידי את הקרקע השניה, **וְאִי לָא, שְׁקוֹל** – קח ממני **מֵאָה זוּזֵי** לפרעון כל חובך **וְאֵיסְתַּלַּק** – והסתלק משתי הקרקעות, שהרי אני פורע לך חובך בדמים.

סָבַר רַב יוֹסֵף לְמֵימַר, הֵיינוּ מַתְנִיתִין, אִם אָמְרוּ יְתוֹמִים כּוּ', שאם אמרו בני האשה שכתובתה מרובה מחברתה, הרי אנו שמים את נכסי אבינו בדינר יותר משויים, ועל ידי העלאת שויים יהיה מותר דינר על ערך שתי הכתובות, אין שומעים להם. ומדין זה אנו למדים שאין קובעים את שווי הקרקע לפי מה שאדם אחד מעלה בדמיה. ואף כאן יש לומר שאין הלוקח יכול להעלות את דמי הקרקע הראשונה יתר על שויה בכדי למנוע מהבעל חוב לגבות את הקרקע השניה.

אביי חולק: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרב יוסף, **מִי דָּמֵי** – וכי מקרה זה דומה לדין משנתינו, **הָתָם** – שם במשנה **אִית לְהוּ פְּסִידָא לְיַתְמֵי** – יש הפסד ליתומים בני בעלת הכתובה הקטנה בהעלאת דמי הנכסים, **הָכָא מַאי פְּסִידָא אִית לֵיהּ** – אבל כאן, איזה הפסד יש לבעל חוב בהעלאת דמי הקרקע, הרי **מֵאָה זוּזֵי יָהִיב** – נתן המלוה בשעת ההלואה, **וּמֵאָה זוּזֵי שָׁקֵיל** – נוטל לפרעון ההלואה, וכיון שלמלוה אין הפסד יכול הלוקח להעלות את דמי הקרקע.

מבררת הגמרא: **וְטִירְפָא** שכותבים ללוקח על שטרף הבעל חוב את מקחו ממנו, **בְּכַמָּה כְּתָבִינָן.** מבארת הגמרא: **רַבִּינָא אָמַר,** כותבים לו בשטר שהבעל חוב טרף ממנו **בְּשׁוּוִי מֵאָה** זוז, שכך הם דמי החוב שנפרע. **וְרַב עֲוִירָא אָמַר,** כותבים לו שטרף ממנו **בְּשׁוּוִי חַמְשִׁין** זוז כערך קנייתה של הקרקע מהלוה. מסיקה הגמרא: **וְהִלְכְתָּא בְּחַמְשִׁין.**

* * *

הגמרא מביאה מעשה בענין גבייה של שדה קטנה: **הַהוּא גַּבְרָא, דַּהֲווּ מַסְּקֵי בֵּיהּ מְאָה זוּזֵי** – היה אדם שהיו נושים בו חוב של מאה זוז, **שָׁכַב** – מת הלוה, **וּשְׁבַק קְטִינָא דְּאַרְעָא דַּהֲוָה שַׁוְיָא חַמְשִׁין זוּזֵי** – הניח אחריו קרקע קטנה שהיתה שוה חמשים זוז, **אָתָא בַּעַל חוֹב וְקָטָרִיף לֵיהּ** – בא הבעל חוב וביקש לגבות את הקרקע בעבור מחצית החוב, **אָזוּל יַתְמֵי, יָהֲבוּ לֵיהּ** – הלכו היתומים ונתנו למלוה **חַמְשִׁין זוּזֵי,** ועל ידי כן נשארה הקרקע ברשותם. לאחר מכן, **הָדַר קָטָרִיף לָהּ** – חזר המלוה וביקש שוב ליטול את הקרקע בעבור חמשים הזוז הנותרים. **אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵי** – באו היתומים לפני אביי כדי שיפסוק להם את הדין, **אָמַר לָהֶן** אביי **מִצְוָה עַל הַיְּתוֹמִים לְפָרוֹעַ חוֹב אֲבִיהֶן,** ולכן **הָנֵי קַמָּאֵי מִצְוָה עֲבָדִיתוּ** – אותן מעות שניתנו בראשונה לא ניתנו בעבור דמי הקרקע, אלא בשביל קיום מצוה של פריעת חוב אביכם, נמצא שהקרקע עדיין משועבדת לבעל חוב בעבור חמשים הזוז הנותרים, ואם כן **הַשְׁתָּא כִּי טָרִיף בְּדִין קָטָרִיף** – עתה שחוזר המלוה וגובה את הקרקע, בדין הוא גובה.

מבארת הגמרא: **וְלָא אָמְרָן** – לא נאמר כן שחוזר וגובה את השדה אלא באופן **דְּלָא אָמְרוּ לֵיהּ** – שלא אמרו היתומים לבעל חוב בשעה ששילמו לו, **הָנֵי חַמְשִׁין זוּזֵי דְּמֵי דְּאַרְעָא קַטִינָא** – חמשים זוז אלו הם דמי השדה הקטנה, **אֲבָל אִם אָמְרוּ לֵיהּ** היתומים לבעל חוב, **הָנֵי חַמְשִׁין זוּזֵי דְּמֵי אַרְעָא קַטִינָא, סַלּוּקֵי סַלְּקוּהָ** – סילקו אותו מהקרקע, שכיון שקנו ממנו את הקרקע הרי היא שלהם ואינה משועבדת.

* * *

הגמרא מביאה מעשה בענין מכירת כתובה: **הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבְנָה לִכְתוּבָּתָהּ דְּאִימֵּיהּ** – היה אדם שמכר את כתובתה של אמו **בְּטוֹבַת הֲנָאָה** – בעבור תשלום מועט, **וְאָמַר לֵיהּ** המוכר ללוקח, **אִי אָתְיָא אֵם וּמְעַרְעֲרָא** – אם תבוא אמי ותערער על המכירה לבטלה, **לָא מְפַצִּינָא לָךְ** – לא אפצה אותך, ולא אחזיר לך הדמים שנתת. לבסוף מת הבעל ולאחר מכן **שְׁבִיבָא אִימֵּיהּ** – מתה אמו, **וְלָא אִיעַרְעַרָא** – ולא ערערה על המכירה קודם שמתה, **וְאָתָא אִיהוּ וְקָא מְעַרְעַר** – ובא המוכר וערער בטענה 'אני עומד תחת אמי', ואף את דמי המכר לא אחזיר שהרי שלא באחריות מכרתי לך וקיבלת עליך'.

המשך בעמוד פה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאָתָא בַּעַל חוֹב דִּרְאוּבֵן **וְקָטְרִיף** לֵיהּ מִינֵיהּ – וטרף את הקרקע מראובן לפי שהיתה הקרקע משועבדת לו עבור חובו, **דִּינָא הוּא דְּאָזִיל שִׁמְעוֹן וּמְפַצֵּי** לֵיהּ – צריך שמעון ללכת ולפצותו על ידי החזרת מעות המקח, שהרי נתחייב לו באחריותה. **אָמַר** לֵיהּ **רָבָא** לרמי בר חמא, **נְהִי דְּאַחֲרָיוּת דְּעָלְמָא** קַבִּיל עָלֵיהּ – אמנם שמעון קיבל על עצמו אחריות אם יטרפו את השדה נושים אחרים שלא מחמת ראובן, אבל **אַחֲרָיוּת דְּנִפְשֵׁיהּ** מִי קַבִּיל עָלֵיהּ – וכי קיבל על עצמו אחריות על תביעות מחמת ראובן עצמו, הלא ודאי לא קיבל אחריות לגבי ראובן באופן זה.

מוסיפה הגמרא: ומכל מקום **מוֹדֶה רָבָא** לרמי בר חמא, **בִּרְאוּבֵן שֶׁיָּרַשׁ שָׂדֶה מִיַּעֲקֹב** אביו **וּמְכָרָהּ לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, וְאָתָא שִׁמְעוֹן וחזר וּמְכָרָהּ לִרְאוּבֵן בְּאַחֲרָיוּת, וְאָתָא** בַּעַל חוֹב **דִּיַּעֲקֹב** שהקרקע נשתעבדה לו בעבור החוב שהיה חייב לו יעקב, **וְקָטְרִיף** לֵיהּ מִינֵיהּ – וטרף מראובן את הקרקע, שבאופן זה **דִּינָא הוּא דְּאָזִיל שִׁמְעוֹן וּמְפַצֵּי** לֵיהּ מִינֵיהּ – הדין הוא שצריך שמעון ללכת ולפצות את ראובן שקנאה ממנו באחריות. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה הוא הטעם שבאופן זה צריך שמעון לפצות את ראובן, הרי לא קיבל שמעון אחריות על תביעות מחמת ראובן. מבארת הגמרא: **בַּעַל חוֹב דְּיַעֲקֹב, כְּבַעַל חוֹב דְּעָלְמָא דָּמֵי** – הרי הוא כבעל חוב אחר הבא לטרוף מראובן מחמת חוב של מי שמכר לראובן ולא מחמת חוב של ראובן.

* * *

הגמרא מביאה דין נוסף בענין מכירת שדה באחריות: **אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לִשְׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת,** ולשמעון לא היו מעות בשעת המכר ולכן **זָקוּף עָלָיו כְּמִלְוָה** – כתב לו שטר חוב על אותם דמים, **וּלאחר מכן מֵת רְאוּבֵן, וְאָתָא** [–ובא] **בַּעַל חוֹב דִּרְאוּבֵן וְקָטְרִיף לָהּ מִשִּׁמְעוֹן** – ורצה לטרוף את הקרקע משמעון עבור חובו, **וּפַיְיסֵיהּ בְּזוּזֵי** – ועמד שמעון ופייס את בעל החוב במעות, בדמי השדה שהיה חייב לראובן, ועתה שמעון טוען שאינו חייב לשלם ליתומים את דמי השדה, לפי ששילם בהם את חובו של ראובן אביהם. **דִּינָא הוּא** – הדין שאין שמעון יכול לטעון כן אלא חייב הוא לשלם ליתומים את החוב של דמי השדה, משום **דְּאָמְרֵי לֵיהּ בְּנֵי רְאוּבֵן** לשמעון, אין לך לטעון ולפטור עצמך בטענה שנתת את דמי השדה לבעל חוב של אבינו, משום **דַּאֲנַן מִטַּלְטְלֵי שְׁבַק אֲבוּן גַּבָּךְ** – אנו, מטלטלים השאיר אבינו אצלך, כלומר, המעות שאתה חייב לו, ולא השאיר לנו אבינו קרקע, **וּמִטַּלְטְלֵי דְּיַתְמֵי לְבַעַל חוֹב לֹא מִשְׁתַּעְבְּדֵי** – והדין הוא שמטלטלים שירשו היתומים אינם משתעבדים לבעל חוב של אביהם, ולא היה הבעל חוב של אבינו גובה כלום מאתנו, וממילא עליך לשלם את דמי השדה.

אָמַר רָבָא, אִי פִּקֵּחַ אִידָּךְ – אם שמעון פקח הוא, כאשר יבואו היתומים לתבוע ממנו את דמי הקרקע, **מַגְּבֵי לְהוּ נִיהֲלַיְיהוּ אַרְעָא** – יתן להם שמעון קרקע עבור החוב שהיה חייב לאביהם, ואז מתברר שלא הניח אביהם אצלו מטלטלים אלא קרקע, **וְהַדַּר גָּבֵי לָהּ מִינַיְיהוּ** – יחזור ויגבה אותה מהם, עבור חיוב האחריות שנתחייב לו אביהם בשעת המכר. ואף שאין גובים מיתומים את חוב אביהם אלא מקרקעות שאביהם הוריש להם ולא מקרקעות שקנו הם אחר מותו, מכל מקום אף באופן זה שפרע חובו שנתחייב ליתומים בקרקע חוזר וגובה מהם, כִּדברי **רַב** נַחְמָן, **דְּאָמַר רַב** נַחְמָן **אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ** קַרְקַע בְּחוֹבַת אֲבִיהֶן – עבור חוב שהיו חייבים לאביהם, **בַּעַל חוֹב** אחר של אביהם **חוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָהּ** מֵהֶן.

* * *

הגמרא מביאה דין בענין גביית בעל חוב מלקוחות: **אָמַר רַבָּה, רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר כָּל שְׂדוֹתָיו לִשְׁמְעוֹן** בשטר אחד, **וְחָזַר שִׁמְעוֹן וּמְכָר שָׂדֶה אַחַת לְלֵוִי, וְאָתָא** [–ובא] **בַּעַל חוֹב דִּרְאוּבֵן** לגבות חובו, מהנכסים שמכר ראובן, **רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה, רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה,** כלומר, שיכול לגבות את חובו משמעון ויכול לגבות מלוי.

מבארת הגמרא באיזה אופן נוהג דין זה: **וְלֹא אֲמָרָן** – ולא אמרנו דין זה שיכול לגבות ממי שרוצה, **אֶלָּא דְּזַבְנָה בֵּינוֹנִית** – באופן שלוי קנה משמעון קרקע בינונית, **אֲבָל זַבְנָה עֲדִיפָה וְזִבּוּרִית** – אבל אם קנה לוי משמעון קרקע משובחת או קרקע גרועה, והשאיר אצל שמעון קרקע בינונית, אין בעל חובו של ראובן יכול לגבות מלוי, משום **דְּמָצֵי אָמַר לֵיהּ** – שיכול לוי לומר לבעל חוב, **לְהָכִי טָרְחִי וּזְבִינִי אַרְעָא דְּלֹא חַזְיָא לָךְ** – לכך טרחתי וקניתי משמעון דווקא קרקע שאינה ראויה לך לגבייה, שהרי דינו של בעל חוב לגבות מקרקע בינונית.

וּבֵינוֹנִית נַמִּי – ואף באופן שקנה לוי בינונית, **לֹא אֲמָרָן** – לא נאמר הדין שיכול בעל חובו של ראובן לגבות ממנו **אֶלָּא** באופן **דְּלֹא שָׁבַק בֵּינוֹנִית דִּכְוָתָהּ** – שלא השאיר לוי אצל שמעון בינונית כמותה,

---

אגרות קודש

ב"ה, ז' תשרי, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום הבהיר ח"י אלול עם הפ"נ המוסגר בו, שיקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע,

לא נראית לי הסברא שילמוד בביה"ס בכתות מעורבות וכיו"ב, שהרי זה נתינת הכשר, ולא עוד אלא שגם מעין פרצות גדר דהנהגת החוג בו נמצא, והרי הזן ומפרנס לכל המציא לו פרנסתו עד עתה, ובודאי שגם בשנה זו החדשה ימציא לו פרנסתו בחן ובחסד וברחמים, ואף שבתקופתנו זו עבודה בחינוך עטה"ק ענין הכי נעלה וחיוני הוא, הרי עוד חזון למועד כשאפשר יהי' לסדר הדבר באופן שלא תהינה כל סרכות בהאמור.

בברכת חתימה וגמח"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

ואתא בעל חוב דראובן — שהיה שטרו קודם למכירה ראשונה שמכרה ראובן לשמעון. ואילו בא ומצאה ביד שמעון — הכי נמי הוה טריף לה. **דינא הוא דאייל שמעון ומפצי ליה** — כשם שאילו מכרה שמעון זה לאיש אחר באחריות, ובא בעל חוב דראובן וטורפה — היה שמעון מפצהו, ועל ראובן לא יוכל לחזור — שהרי שלא באחריות לקחה הימנו. כך, כשמכרה לראובן עצמו — יפצה לו. **נהי דאחריות דעלמא** — כל העוררים עליה שלא מחמת ראובן, קיבל עליה שמעון. **אחריות דנפשיה** — ערעור הבא לו מחמת עצמו. **כבעל חוב דעלמא דמי** — המעורר עליה שלא מחמת ראובן, אלא מחמת מי שמכר לו לראובן תחלה. וכשם שאם לקחה ראובן מלוי ומכרה לשמעון, שאינו אחיו, שלא באחריות, וחזר שמעון ומכרה לראובן באחריות, ובא בעל חוב דלוי, הקודם לשטר מכירה ראשונה, וטורפה מראובן — צריך שמעון לפצותו, שהרי באחריות מכרה, והוא לקחה שלא באחריות. אף כשירשה ראובן מיעקב ומכרה, ובא בעל חוב דיעקב — יפצנו שמעון, ולא אמרינן דראובן כרעיה דאבוה הוא ואחריות דראובן לא קיבל עליה שמעון. **וזקפן עליו במלוה** — שלא נתן לו שמעון דמי השדה, אלא כתב לו שטר חוב עליהם. **ופייסיה בזוזי** — במעות דמי השדה שהיה חייב ליתמי, פייס את הנושה, בשביל ראובן, שבאחריות מכרה לו. **מטלטלי שביק אבון גבך** — והיה בעל חוב של אבינו מסולק ממנו, שאין לנו קרקע. והמעות לא היה לך ליתן, דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב. ועתה גם אתה אין לך לחזור עלינו על האחריות, לפי שאין לנו קרקע מאבינו. **מנכי להו ארעא** — כשתבעוהו היתומים יפרע להן קרקע בדמי המעות, והדר גבי מנייהו בשביל אחריות אביהם. ולא מצו למימר לא ירשנו קרקע זה מאבינו אלא לקחנוהו במעות, דאמר להו: על ידי שעבוד חוב אביכם באה לכם, והרי היא לכם בירושת קרקע שלקח אביכם בחייו. **בעל חוב** — של אביהם. **חוזר וגובה אותה מהם** — כאילו נפלה להם ממש בירושה. **כל שדותיו** — בשטר אחד. דבשני שטרות אין גובין מלוי, אלא אם כן לקח משמעון אותה שלקח מראובן באחרונה, דמצי אמר ליה: הניח לך שמעון מקום לגבות הימנו כשלקח את זו, ואין זו בשעבודך, דאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין. **רצה מזה גובה רצה מזה גובה** — וכדמסיים ואזיל: דזבן לוי משמעון בינונית, ששעבוד בעל חוב עליה, ולא שבק בינונית משל ראובן אצל שמעון. הלכך, רצה לגבות משמעון עידית — גובה, דאמר ליה: אתה לקחת כל השדות ונכנסת תחת ראובן להשתעבד לחובי, וכל זמן שאמצא משל ראובן אצלך כלום — לא אטריח את לוי, שהניח לי מקום לגבות. רצה — מלוי גובה, כגון אם לא ימצא אצל שמעון משל ראובן אלא זיבורית — גובה בינונית מלוי. דאמר ליה: לקחת את שעבודי בינונית שדיני מוטל עליה. ואף על גב דאילו לקחה לוי לבינונית זו מראובן, והניח אצלו זיבורית — לא היה יכול בעל חוב דראובן לחזור על לוי, כדתנן: אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין, ואפילו הן זיבורית. התם הוא — דראובן בעל חובו הוא, ואמור רבנן: מפני תקון העולם, כל זמן שיש אצל בעל חובו כדי חובו — לא יטרוף לקוחות. אבל כאן — שמעון לאו בעל חובו הוא, ואף עליו מכח טירפא הוא בא.

דינא

— נסתלק שיעבודך, ונשאר שיעבודך על הנותרות. ולא נהירא לרבי: דמצי שמעון למימר ליה: מאי טעמא אמור רבנן אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש שם בני חורין, ואפילו הן זיבורית — משום תקנה דלוקח ראשון, אנא בהך תקנתא לא ניחא לי, כדרבא, בפרק קמא דבבא קמא (ח,ב). הלכך, מצי לפרש: בשני שטרות וביותר. מפי רבי. ולי נראה כפירוש הקונטרס: דדוקא בשטר אחד, אבל בשני שטרות, ולקח שמעון זיבורית באחרונה, ולוי לקח משמעון אותה שלפני אחרונה — אינו יכול לגבות מלוי. דאמר ליה: להכי טרחי וזבני ארעא דלא חזיא למיקם קמך, דודאי אם היא כולם ביד שמעון — אחרונה שהיא זיבורית היה מגבה לו. וכן אם לקח שמעון עידית באחרונה ולקח לוי אותה עידית — אינו יכול לגבות מלוי אותה עידית, מהאי טעמא, דלהכי טרחי וזבני ארעא דלא חזיא לך, דודאי אם היו כולם ביד שמעון, הבינונית והזיבורית שלקח לפני האחרונה שהיא עידית — היה מגבה לו, והיה הרשות בידו, כדמפרש טעמא בבבא קמא (שם). וכן אם זבן לוי בינונית ושבק בינונית — יכול לומר: הנתחי לך מקום לגבות ממנו, אף על פי שלקח שמעון בשני שטרות. ומיהו, יתכן להיותו: רצה — מזה גובה, רצה — מזה גובה אפילו בשני שטרות, ואף על פי שלקח לוי משמעון אותה שלפני האחרונה, בענין שהאחרונה עידית והראשונה שלקח לוי בינונית ולא שבק בינונית דכוותה, ולא מצי למימר: השתא טרחי וזבני ארעא דלא חזיא לך. **רצה** מזה גובה רצה מזה גובה — ואף על גב דאמרינן: אין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין, ואפילו הן זיבורית — הכא שאני, דליכא בני חורין כלל, וכולהו משועבדים נינהו, שהרי זה הבעל חוב בא מכח ראובן.

אבל

תוספות

ואתא בעל חוב דראובן — לא מצי אמרי בני ראובן לשמעון מידי, דחשבינן הנך מעות באילו הן מונחין בידו במשכון תחת השדה, אם יטרפה ממנו. ואם כן אתי שפיר דנקט "באחריות", דשלא באחריות — אין חילוק בין זקפו ללא זקפו. ואפילו אם תמצי לומר: דזקפו — לאו דווקא, ולא נקט "זקפו" אלא משום לומר שנתקיים המכר, דכל זמן דעייל ונפיק אזוזי אין המכר קיים, וכשזוקפו עליו במלוה — תו לא עייל ונפיק אזוזי, ולא הוה צריך למימר אלא "ונתקיים המכר" ותו לא — אפילו הכי אומר רבי: דאיצטריך למינקט "באחריות", דאי שלא באחריות — לא הוה שמעינן מינה אלא מאי דשמעינן ממתניתין. דמה שאין הלוקח רשאי לתת המעות לבעל חוב — מתניתין היא בפרק "הכותב" (כתובות פד,א), רבי עקיבא אומר: אין מרחמין בדין, אלא ינתנו ליורשים, שכולן צריכין שבועה ואין היורשים צריכין שבועה. אבל השתא קא משמע לן: אף על פי שהוא מוחזק בהן, וסלקא דעתך, יעבבם לעצמו תחת אחריות שאביהן חייב — אפילו הכי לא יעבבם, דמטלטלי דיתמי נינהו. ועוד נראה לרבי: דזקפן במלוה — דווקא. דאי לאו הכי — מאי קאמר: דינא הוא דאמרי ליה בני ראובן לשמעון מטלטלי שבק אבינו גבך. עד כאן לא קאמר רבי עקיבא ינתנו ליורשים — אלא משום דכולן צריכין שבועה, ואין היורשים צריכין שבועה. הא אי אחרים נמי לא הוו צריכין שבועה — משמע דמודה שיתנו לאחרים. והכא, האי לוקח, מאי שבועה צריך? הא ליכא למימר הכא שמא התפיסו צרורי. דכל זמן שמעות המקח בידו עדיין — למה יתפיסו אחרים תחתיהם? הלכך נקט "זקפו במלוה", דהואיל וזקפו במלוה — איכא למיחש טפי שמא התפיסו צרורי, שיעבב אם יטרפוה ממנו. דהך מלוה ישאל ממנו כל שעה שירצה שיכתוב עליו שטר מלוה. אבל לא זקפו — ליכא למיחש לשמא התפיסו צרורי, וליכא שבועה. והואיל וכן — לא מצו יתמי למימר ליה ולא מידי. מפי רבי. ותימה: הואיל ולא זקפו ליכא למיחש לצרורי — אם כן למאן דמפרש טעמא בערכין פרק "שום היתומים" (כב,א) דאין נזקקין לנכסי יתומים קטנים אלא אם כן רבית אוכלת בהן, משום צרורי — משכחת לה דנזקקין, כמו ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות ולא זקפו עליו במלוה, ומת, ושלם שמעון המעות ליתומים, ואחר כך נמצאת שאינה שלו — הרי עבשיו חוזר על היתומים ונזקקין, הואיל ולא חיישינן לצרורי! ואמר לי רבי: נהי דביתומים גדולים לא הוה חיישינן לצרורי בהאי גוונא, ביתומים קטנים חיישינן טפי.

ופייסיה בזוזי — אומר רבי: דרבותא הוא; לא מבעיא היכא דלא פייסיה — דאינו יכול לעבב המעות, אלא אפילו פייסיה, דסלקא דעתך אמינא הרי פרע חוב שלהם, וסילק בעל חוב זה מעליהן — קא משמע לן דאפילו הכי אמרי ליה: אנן מטלטלין כו'. **אי** פיקח אידך מגבי להו נהליהו וכו' — מכאן יש להוכיח דאף על גב דאמרינן לעיל בפרק "הכותב" (פו,א) דדינו דבעל חוב בזוזי היכא דאית ליה זוזי, מכל מקום אם הפסיד הלוה בכך — לא יתן לו זוזי. כגון הכא, דמצי מגבי להו קרקע, ואינו עושה שלא כדין. **ראובן** שמכר כל שדותיו לשמעון — פירש בקונטרס: בשטר אחד. דבשני שטרות לא אמרינן: רצה — מזה גובה, רצה — מזה גובה, משום דאינו יכול לגבות מלוי אלא אם כן לקח משמעון אותה שקנה באחרונה מראובן. דאי לקח אחת מאותן שלפני האחרונה — לא גבי בעל חוב מלוי, דאמר ליה: הניח לך שמעון מקום לגבות הימנו, בשקנה את שלי מראובן. ומשעה שקנאה שמעון

1 וַאֲתָא בַּעַל חוֹב דִּרְאוּבֵן וְקָטְרִיף לֵיהּ מִינֵּיהּ - דִּינָא
2 הוּא דְּדָאֲזִיל שִׁמְעוֹן וּמְפַצֵּי לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: נְהִי
3 דְּאַחֲרָיוּת דְּעָלְמָא כְּבַעַל חוֹב דְּיַעֲקֹב מִי
4 כְּבַעַל עֲלֵיהּ? וּמוֹדֶה רָבָא בִּרְאוּבֵן שֶׁיָּרַשׁ שָׂדֶה מִיַּעֲקֹב,
5 וּמְכָרָהּ לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, וַאֲתָא שִׁמְעוֹן וּמְכָרָהּ
6 לִרְאוּבֵן בְּאַחֲרָיוּת, וַאֲתָא בַּעַל חוֹב דְּיַעֲקֹב וְקָטְרִיף לֵיהּ
7 מִינֵּיהּ - דִּינָא הוּא דְּאָזִיל שִׁמְעוֹן וּמְפַצֵּי לֵיהּ מִינֵּיהּ.
8 מַאי טַעְמָא - בַּעַל חוֹב דְּיַעֲקֹב כְּבַעַל חוֹב דְּעָלְמָא
9 דְּמִי. אָמַר רָמִי בַּר חָמָא: רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן
10 בְּאַחֲרָיוּת, וְזָקַף עָלָיו בְּמִלְוֶה, וּמֵת רְאוּבֵן, וַאֲתָא בַּעַל
11 חוֹב דִּרְאוּבֵן וְקָטְרִיף לָהּ מִשִּׁמְעוֹן, וּפַיְּסֵיהּ בְּזוּזֵי -
12 דִּינָא הוּא דְּאָמְרִי לֵיהּ בְּנֵי רְאוּבֵן: אֲנַן מְטַלְטְלֵי שְׁבַק
13 אֲבוּן גַּבָּךְ, וּמְטַלְטְלֵי דְּיִתְמֵי לְבַעַל חוֹב לָא מִשְׁתַּעְבְּדִי.
14 אָמַר רָבָא: אִי פִּקֵּחַ אִידָךְ - מַגְבֵּי לְהוּ נִיהֲלֵיהוּ אַרְעָא,
15 וְהַדַּר גְּבֵי לָהּ מִינַּיְיהוּ, כְּרַב נַחְמָן. דְּאָמַר רַב נַחְמָן
16 אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹבַת
17 אֲבִיהֶן - בַּעַל חוֹב חוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָהּ מֵהֶן. אָמַר רַבָּה:
18 רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר כָּל שְׂדוֹתָיו לְשִׁמְעוֹן, וְחָזַר שִׁמְעוֹן וּמְכָר
19 שָׂדֶה אַחַת לְלֵוִי, וַאֲתָא בַּעַל חוֹב דִּרְאוּבֵן, רָצָה -
20 מִזֶּה גּוֹבֶה, רָצָה - מִזֶּה גּוֹבֶה. וְלָא אֲמָרַן אֶלָּא דְּזַבְנָהּ
21 בֵּינוֹנִית, אֲבָל זַבְנָהּ עֲדִית וְזִבּוּרִית - מָצֵי אָמַר לֵיהּ:
22 לְהָכִי טָרְחִי וּזְבִינִי אַרְעָא דְּלָא חֲזֵיָא לָךְ. וּבֵינוֹנִית
23 נַמִּי לָא אֲמָרַן אֶלָּא דְּלָא שְׁבַק בֵּינוֹנִית דְּכְוָתָהּ,

אבל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובות. פרק עשירי – מי שהיה נשוי – דף צב עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות רש"י

אבל שבק בינונית דכוותה מצי אמר ליה הנחתי לך מקום לגבות ממנו — לאו דווקא קאמר האי לישנא, דלא שייך לומר הכי אלא לגבי בעלים ולא לגבי לוקח ראשון, ועיקר טעמא לא הוי אלא משום "מה מכר ראשון לשני — כל זכות שתבא לידו", והוא היה יכול לדחותו אצל בינונית אחרת דכוותה. אבל לא שביק בינונית דכוותה — לא מצי לדחותו אצל זיבורית, דראשון נמי לא היה יכול לדחותו אצל זיבורית. דאי משום "אי שתקת שתקת, ואי לאו מהדרנא שטרא דזיבורית למריה", כדאמרינן בפרק קמא דבבא קמא (ח,א) גבי מכר לאחד או לשלשה כאחד נכנסו תחת הבעלים — הא אוקימנא התם ביתמי, והך דהכא מייתי בתר הכי, ומסתמא מיירי נמי ביתמי.

דינא הוא דאזיל ראובן ומפצי ליה — וקא משתעי דינא בהדיה. ומקשים: מאי נפקא מינה שיטעון עמו ראובן ולא שמעון? מה ירויח שמעון בכך, הלא כל מה שיטעון ראובן יטעון שמעון! וכי תימא, נפקא מינה כגון שיש עדים קרובים לשמעון ואינם קרובים לראובן, ורוצים לחייב בעל חוב — הרי לשמעון אינם יכולים להעיד, אבל לראובן יכולים להעיד — לא היא, דכיון דסוף סוף יש רווח לשמעון, שיעמידו בידו הקרקע — פסולין להעיד אפילו לראובן, כדמוכח בסוף פרק קמא דמכות (ז,א) דאמר: אילעא וטוביה קריבי דערבא הוו, סבר רב פפא למימר: גבי לוה ומלוה רחיקי הוו. אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא: אי ליתיה ללוה — לאו בתר ערבא אזיל? ואין לומר דנפקא מינה: כגון שהעדים, המקיימין את השטר של בעל חוב, קרובים לראובן ואין קרובים לשמעון, ואי לא היה ראובן בעל דברים — יכולים לקיימו. הא נמי לאו מלתא היא מטעם דפרישית, דאפילו משתעי דינא בהדי שמעון לא מצו מקיימי ליה, כיון דאי טריף ליה מיניה — בתר ראובן אזיל. ועוד: דמסיק: איכא דאמרי אפילו שלא באחריות נמי כו', הא אפילו איהו גופיה אמרינן בבבא בתרא (מג,א): המוכר שדה שלא באחריות — מעיד לו עליה אי אית ליה ארעא אחריתי, דליכא למימר להעמידה לפני בעל חוב עבידד, ולא הוי פסול משום תרעומת, כל שכן קרובים, שלא יהיו פסולים משום תרעומת! וליכא למימר, דנפקא מינה לעינין שבועה; דראובן יודע אם פרע לו אם לאו, ויכול לומר לו: אישתבע לי דלא פרעתיך, כדפירש הקונטרס. אבל שמעון אינו יודע, ואינו רוצה לטעון שקר. דהא בלאו הכי צריך שבועה, כדין הבא ליפרע מנכסים משועבדים, דלא יפרע אלא בשבועה. ומיהו, יש לומר: דנפקא מינה דיכול לומר: אישתבע לי דלא פרעתיך, כדפירש בקונטרס. וכגון שמחל לו שמעון שבועה הבא ליפרע מנכסים משועבדים. ורבי היה מדקדק: דאי בעל חוב אינו יכול למצוא עדים לקיים שטרו, ואמרינן דראובן יכול לטעון "מזויף הוא", לפי שהוא יודע בבירור אם הוא מזויף, אבל שמעון — מספק אינו יכול לטעון "מזויף הוא", אז נפקא מינה טובא. וכן היורשים, מספק אינן יכולים לטעון "מזויף הוא" על שטר שהרציאו על אביהן אף על פי שאין בעל חוב יכול לקיימו. ואל תתמה: אם כן לא שבקת חיי לכל בריה — שהרי מן התורה אין צריך שום שטר קיום, דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין. ואפילו גזלן מוחזק שהוציא שטר — אין נראה לי שצריך קיום, דלא אמרינן החתים עדים שאינן מעצמו. דאף על פי שהוא חשוד על הממון — מירתת לכתוב שטר מזויף, פן יכירו בית דין זיופו. הלכך, כי תקינו רבנן קיום כנגד טענת שטר מזויף — הני מילי כי אמר לוה דקים ליה בנכריה, אבל יתמי ולקוחות כנגד טענת של זיוף — לא הצריכו חכמים עדי קיום, דואיל ולא קים ליה בנכריה אם הוא מזויף אם לאו. ומיתי רבי ראיה מהא דתנן בפרק קמא דבבא מציעא (יב,ב): מצא שטרי חוב, אם יש בהן אחריות נכסים — לא יחזיר לא לזה ולא לזה, מפני שבית דין נפרעין מהם. אין בהן אחריות נכסים — יחזיר למלוה, מפני שאין בית דין נפרעין מהם, דברי רבי מאיר. ומוקי לה שמואל (שם יג,א) שאין חייב מודה. ואין בהן אחריות — יחזיר, דאומר היה רבי מאיר: שטר שאין בו אחריות — אפילו מבני חרי לא גבי, ויחזיר למלוה ויצור על פי צלוחיתו. ופריך: וניהדר ליה ללוה לצור על פי צלוחיתו של לוה! לוה?! הא קאמר "לא היו דברים מעולם"! והשתא, אם תמצי לומר דטענינן ליתמי ולקוחות "מזויף הוא", יש בו אחריות נכסים אמאי לא יחזיר? אי כשיכול לקיימו ויש לו למלוה עדי קיום — אם כן יחזיר, דקושטא קאמר, ובדין יגבה, דלפריעה ליכא למיחש, דהא קאמר "לא היו דברים מעולם", וכל האומר "לא לויתי" — כאומר "לא פרעתי" דמי. ואם לא יוכל לקיים — מה נוכל להפסיד בחזרתו? והלא לא יוכל להרציא על ידו כלום מלוה, כי יטענו "מזויף". וגם מן הלקוחות ויתומים לא יוכל להרציא — כי נטענו בשבילם! אלא ודאי לא טענינן להו טענת זיוף. אף על גב דשאר טענות טענין ליורש וטוענין ללוקח, הכא מוקמינן ליה אדאורייתא כל זמן שאין הלוה עצמו פוסלו. לכך לא יחזיר, שלא יגבה מן היתומים ומן הלקוחות. ומיהו קשה: דאכתי אמאי לא יחזיר? הא לא יוכל לעולם לגבות על ידו לא מיתומים ולא מלקוחות, דנהי ד"מזויף" לא טענינן להו — מיהו "פרוע הוא" טענינן להו, דאביהם היה נאמן לטעון "פרוע", מיגו דאי בעי אמר "מזויף הוא", כענין שמצינו ב"המוכר את הבית" בסופו (בבא בתרא ע,א) גבי המפקיד אצל חבירו בשטר, דקסבר רב חסדא דכי אמר "החזרתיו לך", דאף על גב דאיכא למימר "שטרך בידי מאי בעי" — נאמן, מיגו דאי בעי אמר "נאנסו". ומסיק: לימא בפלוגתא, שטר כיס היוצא על היתומים; דיינינן גולה אמרי: נשבע וגובה כולו. ודיינינן ארץ ישראל אמרי: נשבע וגובה מחצה. ומפרש דמאן דאמר נשבע וגובה מחצה סבר: לא מצי אמר ליה "שטרך בידי מאי בעי", אית ליה דרב חסדא. פירוש: דטענינן ליתמי החזרתי לך הפלגא פקדון. הואיל ואביהן היה נאמן בכך, מיגו דאי בעי אמר "נאנסו". ואף על גב דליתמי לא טענינן "נאנסו", דהא למאן דאמר נשבע וגובה כולו, דמצי אמר ליה "שטרך בידי מאי בעי", ולית ליה דרב חסדא — מכל מקום לפטרו, דנימא "נאנסו"! אלא, לא טענינן להו "נאנסו". והיינו טעמא — משום דלא שביחא. ואפילו הכי טענינן להו למאן דאמר: נשבע וגובה מחצה החזרתיו לך, אף על פי שאביהן לא היה נאמן אלא מחמת מיגו, דאי בעי אמר "נאנסו". והכי נמי טענינן להו "פרוע הוא", אף על גב דאביהן לא היה נאמן אלא מיגו דאי בעי אמר "מזויף הוא"! ומיהו, הא לא קשיא מידי, אי סבירא ליה לשמואל: מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, שלא היה אביהן נאמן לומר "פרוע הוא", מיגו דאי בעי אמר "מזויף". אבל בהדיא סבירא ליה לשמואל ב"מי שמת" (שם קנד,ב) אליבא דרבי מאיר דמודה בשטר שכתבו — צריך לקיימו. ועוד קשה הדבר: אם לא חשו להפסיד יתומים ולקוחות, שיוכל כל אדם להוציא מידם על ידי זיוף! ועל כן נראה לומר: שטוענין להם "מזויף הוא". וההיא דהתם — איכא לשנויי עלה דחיישינן שמא יוציא אפילו מלוה גופיה, על ידי שימצא קיום. וכיון דפסיל ליה ואיתרע ליה בנפילה — איכא למיחש ביה, אפילו אם יבאו ויכירו החתימות, כי שמא דימה דזייף עד שדימה את החתימה לחתימת עדים לגמרי, וטעו הדיינים בקיום השטר, כי ההיא ד"גט פשוט" (שם קסז,א) דאנח ידיה אזרנוקא, וכדחיישינן לעיל ב"אלו נערות" (לו,ב) גבי שטר ריעא, דלא מגבינן ביה אף על גב דאית ליה עידי קיום, מכיון דקא מהדר אזיופא — אימר: זיופי זייף וכתב. ואם תאמר: אם כן המוצא שטר שכתוב בו הנפק, אמאי יחזיר? ניחוש שמא זייף ודימה החתימות לגמרי! הא לא קשיא, שהרי יש לנו לחלק בין היכא דטעין לוה "מזויף הוא", להיכא דלא טעין; דהיכא דלא טעין לית לן למיחש משום ריעותא דנפילה, ואיכא לאוקמא ההיא דשטר שכתוב בו הנפק — בדליתא ללוה, דלא טעין מידי. אבל אי הוה טעין זיוף — חיישינן. דהא אפילו תוקמא לההיא דלא יחזיר דחיישינן לזיוף דווקא בלא עדי קיום השטר, משום הפסד יתומים ולקוחות הוא דחיישינן, דלא טענינן להו "מזויף". מכל מקום תיקשי, מדאמר שמואל התם: המוצא שטר הקנאה בשוק — יחזיר לבעלים. ואמאי? ניחוש להפסידא דיתמי, כיון דלא מקויים! אלא: אית לן למימר: כגון דליתיה ללוה, דלא טעין "מזויף", ולהכי לא חיישינן לזיוף. והואיל וכן, כי מפרשין נמי דטעמא משום דחיישינן שמא יוציא אפילו מלוה עצמו על ידי קיום, והוא אינו ראוי להכשירו משום ריעותא דנפילה וטענת לוה — לא קשיא נמי ההיא דשטר שכתוב בו הנפק, דהא איכא נמי לאוקמא בדליתיה ללוה, ולא טעין מידי. אבל אי טעין לוה "מזויף הוא" — לא יחזיר, כיון דנפל איתרע ליה. אי נמי, כיון דמקויים — דקדקו ביה בית דין, ולא אתרע בנפילה. ואפילו פסיל ליה לוה ואמר "מזויף הוא" — יחזיר. וההיא דמצא שטר חוב — כשאינו מקויים, וכולי האי לא חיישינן שזייף חתימת העדים וחתימת הדיינים. מפי רבי. ויש להביא ראיה דטענינן שפיר ליתמי "מזויף", מהא דאמרינן בסוף פרק "גט פשוט" (בבא בתרא קעד,ב) דאמר רב הונא: שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו, ואמר מנה "לפלוני בידי" — נאמן, חזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש. ופריך: וכי אדם עושה קנוניא על בניו? דרב ושמואל דאמרי תרוייהו: שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי, אמר "תנו" — נותנין, לא אמר "תנו" — אין נותנין. ומסיק: דרב הונא מיירי בדנקיט שטר מקויים, ורב ושמואל בדנקיט שטר שאינו מקויים. אמר "תנו" — קיימיה לשטריה, לא אמר "תנו" — לא קיימיה לשטריה. פירוש: דשמא שלא להשביע את בניו אמר כן. ואם תמצא לומר דלא טענינן "מזויף", מכל מקום יגבה, דהא נקיט שטרא, ולא מצי אמרי "מזויף הוא"! ואין נראה לדחות דמיירי בדלא מת, דהא "נותנין" קאמר, משמע דאיתמי קאמר.

עד

"ברכת ה' היא תעשיר", בכלל ובפרט להנותן מעיתו ומזמנו לעסוק בצרכי ציבור בענייני צדקה וחיזוק היהדות.

היום יום כח אלול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֲבָל שֶׁבֶּן בֵּינוֹנִית דִּכְוָתָהּ – אבל אם לוי השאיר ברשותו של שמעון קרקע בינונית כמותה, אין בעל חובו של ראובן יכול לגבות מלוי את הקרקע, משום **דְּמָצֵי אָמַר לֵיהּ** – יכול לוי לומר לבעל חוב, **הֲנַחְתִּי לְךָ** – אצל שמעון **מָקוֹם** – קרקע בינונית כמותה **לְגַבּוֹת חֵימֶנּוּ**, כלומר, שהכלל הוא, שכשאדם מוכר קרקע, הוא מוכר עם כל הזכויות שיש לו באותה הקרקע, וכשם שאם היו שתי הקרקעות הבינוניות אצל שמעון והמלוה היה בא לגבות ממנו, היה שמעון יכול להגבותו איזה קרקע שירצה, ואין המלוה יכול לדרוש קרקע מסוימת שהרי שתיהן בינוניות, כמו כן לוי שקנה בינונית זו קנה אותה עם אותה זכות שהיה לשמעון בה, שיכול לדחותו שיגבה מהקרקע השניה.

* * *

דין נוסף בענין מכירת שדה באחריות: **אָמַר אַבָּיֵי, רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת** – שאם יבוא בעל חובו של ראובן ויטול ממנו את הקרקע יפצה ראובן את שמעון ויחזיר לו דמי המקח, **וְאָתָא** [–ובא] **בַּעַל חוֹב דִּרְאוּבֵן וְקָטָרִיף לָהּ מִינַּיהּ** – וביקש לגבות את הקרקע משמעון, עבור החוב, **דִּינָא הוּא דְּאָזֵיל רְאוּבֵן וּמְפַצֵּי לֵיהּ** – שיכול ראובן ללכת ולהציל את שמעון בכך שיטען כנגד הבעל חוב ויסלקו מגביית השדה, **וְלֹא מָצֵי אָמַר לֵיהּ** – ואין הבעל חוב יכול לטעון לראובן **לָאו בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ** – אינך בעל דין שלי, ואין לך זכות לטעון כנגדי. וטעם הדבר, **מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ** – שיכול ראובן לומר לבעל חובו, **דְּמַפְּקַתְּ מִינַּיהּ עָלַי הָדָר** – מה שתוציא מיד שמעון בעבור החוב, יחזור עלי, שהרי קיבלתי אחריות על מכירה זו, ולפיכך אני 'בעל דברים' שלך.

דעה נוספת בענין זה: **וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי** – ויש אומרים בדעת אביי, **אֲפִילּוּ** אם מכר ראובן לשמעון **שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת נַמִּי** – גם כן יכול ראובן לטעון כנגד הבעל חוב שבא לגבות את השדה משמעון, ואינו יכול לומר לו אינך בעל דברים שלי, משום **דְּאָמַר לֵיהּ** ראובן לבעל חוב, **לֹא נִיחָא לִי דְּתֶהֱוֵי לֵיהּ** – לא נוח לי שיהיה לו **לְשִׁמְעוֹן תַּרְעוּמֶת עָלַי** שמכרתי לו קרקע משועבדת והפסיד אותה מחמת חובי, ולפיכך נחשב בעל דברים לענין זה.

* * *

הגמרא מבארת דין בענין מכירת שדה שיצא עליה ערעור שאינה של המוכר: **אָמַר אַבָּיֵי, רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, וְיָצְאוּ עָלָיו**

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד אלול, ה'תשי"ב

הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נו"נ יושב על מדין

מנהל עדתו

במישרים וכו' מוהר"ר דוד נ"י צפרו

שלום וברכה!

זה עתה קבלתי הידיעה המדהימה מפטירת אביו הרב ישמ"ח זצ"ל. והנני בזה להגיש לכת"ר כוס תנחומין, השי"ת ינחמהו ויאריך ימיו ושנותיו בטוב ו[בנ]עימים ולא יוסיף לדאבה עוד.

ומענין פטירה וניחום אבלים, ארשום בקצרה מה שאמרתי מכבר, אשר הבריאה היא **ירידה והשתלשלות** מלמעלה למטה, והכוונה - שתהי' אח"כ עלי' אחר עלי' ממטה למעלה. וכיון שכן היא הכוונה העליונה, הרי **נעשה** כן בפועל, שמאז נגמרה הירידה התחילה העלי' תמידית, וכמאמר רז"ל אשר צדיקים ות"ח, הן בעולם הזה והן בעוה"ב אין להם מנוחה, כי הולכים מחיל אל חיל.

ואמר קרא שבע יפול צדיק וקם, שהנפילה היא בשביל הקימה והעלי' שאחר זה, ונפילה וירידה זו מוכרחת היא, וכמבואר בכ"מ בארוכה, אשר בין מדריגה הקודמת למדרי' נעלית יותר שאחרי' צ"ל בטול באמצע. וכיון שהירידה הכנה מוכרחת היא לעלי' למדרי' יותר נעלית, הרי, באמת, אין זו ירידה כי אם חלק מן העלי' הנעלית יותר.

וכן הוא בכללות ענין הפטירה ואבלות: בנוגע להנפטר, הפטירה היא ענין ואל עפר תשוב בשביל העלי' יותר נעלית שאח"כ; בנוגע להאבלים - יבדלו לחיים טובים - ענין האבלות שהוא מוחין דקטנות, הוא ג"כ בשביל עלי' למדריגה יותר נעלית שאח"ז.

ובמהרה בימינו יקויים היעוד בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים.

בברכת כתיבה וחתימה טובה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עֲסִיקִין – שבאו מערערים על השדה וטענו שאינה של ראובן אלא שלהם, ומחמת כן רוצה שמעון לחזור בו מהמקח, הדין הוא שעַד שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק בָּהּ שמעון, יָכוֹל הוא לַחֲזוֹר בּוֹ מהמקח, משום שעדיין לא נקנתה לו השדה. אבל מִשֶּׁהֶחֱזִיק בָּהּ שמעון על ידי חזקה שעשה בה, וקנאה, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ מהמקח, מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ ראובן המוכר לשמעון, הַיְיתָא דְּקִיטְרֵי סָבְרַתְּ וְקַבֵּילַתְּ – שק קטן מלא קשרים הסכמת לקבל, כלומר, כיון שקנית שדה בלי אחריות הרי קיבלת על עצמך שאם יבואו עוררים על השדה תפסיד מעותיך. אבל אם קנה באחריות אפילו משהחזיק בה יכול לחזור בו.

מבררת הגמרא: וּמֵאֵימַת מַחֲזִיק בָּהּ – מאימתי נחשב שעשה חזקה המועילה לקנות ושוב אינו יכול לחזור בו מהמקח. מִכִּי דְּיֵיש אַמְצָרֵי – משעה שמתקן את גבולות השדה ומגביהם.

דעה נוספת בענין זה: אִיכָּא דְּאָמְרֵי – ויש אומרים, אֲפִילּוּ באופן שראובן מכר לשמעון את השדה בְּאַחֲרָיוּת, נַמִּי – גם כן אינו יכול לחזור בו מחמת עוררים לאחר שהחזיק בה, ואין אומרים הרי סוף סוף יחזיר ראובן את המעות לשמעון אם יתברר שהערעור נכון, ולמה נטריח את בית הדין, דְּאָמַר לֵיהּ – שיכול ראובן לומר לשמעון, אַחֲוֵי טִירְפָּךְ וַאֲשַׁלֵּם לָךְ – כאשר יוציאו ממך העוררים את הקרקע, תראה את השטר שכתבו לך בית דין על כך שטרפו ממך את השדה בדין ואז אשלם לך.

משנה

משנתינו דנה באופן שהיו שלש נשים שהבעל חייב להן כתובה, ואין די בנכסים עבור כולם: מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שָׁלֹשׁ נָשִׁים וּמֵת, וּכְתוּבָּתָהּ שֶׁל זוֹ היתה בשיעור מָנֶה, וְשֶׁל זוֹ היתה של מָאתַיִם זוז, וְשֶׁל זוֹ של שְׁלֹשׁ מֵאוֹת זוז, וְאֵין שָׁם בנכסים אֶלָּא מָנֶה, חוֹלְקִין בְּשָׁוָה, וכל אחת מן הנשים תטול שליש מנה, לפי ששעבודם שוה באותו מנה.

הָיוּ שָׁם בנכסי הבעל מָאתַיִם זוז, בעלת הכתובה שֶׁל מָנֶה, נוֹטֶלֶת חֲמִשִּׁים, ובעלות הכתובה שֶׁל מָאתַיִם זוז וְשֶׁל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת זוז, נוטלות שְׁלֹשָׁה שְׁלִשָׁה שֶׁל זָהָב – כל אחת מהן נוטלת שלשה דינרי זהב שהם שבעים וחמשה זוז, ששעבוד שתיהן שוה במאתים הזוז שהשאיר הבעל.

ואם הָיוּ שָׁם בנכסי הבעל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת זוז, בעלת הכתובה שֶׁל מָנֶה נוֹטֶלֶת חֲמִשִּׁים, ובעלת הכתובה שֶׁל מָאתַיִם זוז, נוטלת מָנֶה, וְבעלת הכתובה שֶׁל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת זוז, נוטלת שִׁשָּׁה דינרים שֶׁל זָהָב שהם מאה וחמשים זוז.

המשנה מביאה עוד אופן שנוהגת בו חלוקה זו: וְכֵן שְׁלֹשָׁה שותפים שֶׁהֵטִילוּ לְכִיס – שהפקידו מעות לקופה משותפת כדי לקנות סחורה ולהרויח, וּפִיחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ – והפסידו או הרויחו, כָּךְ הֵן חוֹלְקִין – כל אחד ואחד נוטל בשכר או בהפסד כפי חלקו בשותפות.

* * *

גמרא

הגמרא מקשה על הדין השני במשנה: שנינו במשנה שאם יש בנכסי הבעל מאתים זוז, זו שכתובתה שֶׁל מָנֶה נוֹטֶלֶת חֲמִשִּׁים. מקשה הגמרא: תְּלָתִין וּתְלָתָא הוּא דְּאִית לָהּ – הרי אין לה ליטול בנכסים אלא שלשים ושלש זוז שהם שליש מנה, מכיון ששעבודה הוא רק על מנה מהנכסים, ומנה זה צריך להתחלק בין שלש הנשים ונמצא שיש לכל אחת במנה זה שליש, ומדוע נוטלת חצי מנה. מתרצת הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל, המשנה עוסקת בְּכוֹתֶבֶת כַּעֲלַת מָאתַיִם לְבַעֲלַת מָנֶה, דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ בַּמָּנֶה הראשון. ולכן מתחלק המנה הראשון בין בעלת הכתובה של המנה ובין בעלת הכתובה של השלש מאות וכל אחת מהן נוטלת חמשים זוז.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כך מדובר במשנה שויתרה על חלקה במנה הראשון, אֵימָא סֵיפָא – אמור את הסיפא של הדברים ובאר אותם, ששנינו שבעלת הכתובה שֶׁל מָאתַיִם וְבעלת הכתובה שֶׁל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת נוטלות כל אחת שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ שֶׁל זָהָב, שהם שבעים וחמשה דינרים, שחולקות את מחצית המנה הראשון ואת כל המנה השני, ואם מדובר שבעלת המאתים ויתרה על חלקה במנה הראשון, מדוע תטול בעלת המאתים חצי מהנותר במנה הראשון, תֵּימָא לָהּ – תאמר לה בעלת השלש מאות, הָא סַלְקֵתְּ נַפְשָׁךְ מִינָּה – הרי סילקת את עצמך מתביעת המנה הראשון. ואם כן בעלת המאתים צריכה לקבל חצי מנה בלבד שזה חלקה במנה השני, ואילו בעלת השלש מאות צריכה לקבל מאה זוז, חצי מהמנה הראשון, וחצי מהמנה השני שמתחלקת בו עם בעלת המאתים. מתרצת הגמרא: מִשּׁוּם דְּאָמְרָה לָהּ בעלת המאתים לבעלת השלש מאות, מִדִּין וּדְבָרִים הוּא דְּסַלִּיקִי נַפְשָׁאי – רק מדין ודברים עם בעלת המנה סלקתי את עצמי שלא אריב עמה ואמעט מחמת כך את חלקה במנה הראשון, אך על חלקי במנה לא ויתרתי.

הגמרא מקשה על הדין השלישי במשנה. שנינו במשנה: 'הָיוּ שָׁם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וכו' של מנה נוטלת חמשים, ושל מאתים מנה, ושל שלש מאות ששה של זהב'. מקשה הגמרא: שֶׁל מָאתַיִם נוטלת מָנֶה, מדוע נוטלת סכום זה, הרי שִׁבְעִים וַחֲמִשָּׁה זוז הוּא דְּאִית לָהּ – לפי פירושו של שמואל שמדובר שכתבה בעלת מאתים לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך, אין לה ליטול אלא שבעים וחמשה זוז, עשרים וחמשה במנה הראשון וחמשים במנה השני, ובמנה השלישי אין לה כלום. מתרצת הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל, בדין זה של הסיפא עוסקת המשנה בְּאופן בו כּוֹתֶבֶת כַּעֲלַת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת לְבַעֲלַת מָאתַיִם וּלְבַעֲלַת מָנֶה דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּכֶם בְּמָנֶה, ואילו בעלת המאתים לא סילקה עצמה מכלום, ולכך במנה הראשון חולקות בעלת המנה ובעלת המאתים בשוה וכל אחת נוטלת חמשים זוז, ובמנה השני חולקות בשוה בעלת המאתים ובעלת השלש מאות, ונמצא שבעלת המאתים נוטלת מנה.

הגמרא מביאה ביאור נוסף לשני האופנים האחרונים במשנה: רַב יַעֲקֹב מִנְּהַר פְּקוֹד מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּינָא אָמַר, רֵישָׁא – באופן הראשון, שיש בנכסי הבעל מאתים זוז, מדובר בִּשְׁתֵּי תְּפִיסוֹת, וְסֵיפָא – באופן השני, שיש בנכסיו שלש מאות זוז, מדובר בִּשְׁתֵּי תְּפִיסוֹת, כלומר, כשחלקו במעות לא התחלקו בפעם אחת, אלא מדובר שתפסו מטלטלים בשתי פעמים, ובאו לבית דין לדון על כל תפיסה בפני עצמה.

ויש לפרש כך, מה ששנינו בְּרֵישָׁא בהניח מאתים, שבעלת מנה נוטלת חמשים ובעלת מאתים ובעלת שלש מאות נוטלות כל אחת שבעים וחמשה זוז, מדובר בִּשְׁתֵּי תְּפִיסוֹת באופן זה, כגון דְּנָפְלוּ בתחילה לפניהם שִׁבְעִין וַחֲמִשָּׁה זוז בְּחַד זִימְנָא [–בפעם אחת], וכשבאו לדון על אותם שבעים וחמשה זוז, היות והמנה הראשון משועבד לשלשתן בשוה, נוטלת כל אחת שליש, שהם עשרים וחמשה דינרים. ולאחר מכן נפלו לידם מֵאָה וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה זוז בְּחַד זִימְנָא, ובעלת המנה שכבר גבתה עשרים וחמשה יש לה לדון ולחלוק עם האחרות רק בשבעים וחמשה נוספים, ובחמשים הנותרים אין לבעלת המנה חלק, ומתחלקים בין בעלת המאתים ובעלת השלש מאות, ולפיכך נמצא שבעלת המנה נוטלת חמשים זוז ובעלת המאתים ובעלת השלש מאות נוטלות כל אחת שבעים וחמשה זוז.

עתה מפרשת הגמרא את הסיפא לפירושו של רבינא: ומה ששנינו בסֵיפָא את הדין בהניח שלש מאות, מדובר גם בְּאופן שהיו שְׁתֵּי תְּפִיסוֹת, וכגון דְּנָפְלוּ לפניהם שִׁבְעִים וַחֲמִשָּׁה דינרים בְּחַד זִימְנָא, וכל שלש הנשים חולקות בהם בשוה ונוטלת כל אחת עשרים וחמשה דינרים. וְאחר כן נפלו לידם מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה דינרים בְּחַד זִימְנָא, ובאופן זה לבעלת המנה שכבר גבתה עשרים וחמשה יש לדון על שבעים וחמשה מתוכם, ולבעלת המאתים על מאה שבעים וחמשה, ולכן מתוך סכום זה שבעים וחמשה זוז מתחלקים בין שלשתן, ומנה נוסף מתחלק בין בעלת המאתים

המשך בעמוד צ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

עסיקין — עוררין. **עד שלא** החזיק **בה יכול לחזור בו** — אם לא נתן מעות. **אין יכול לחזור בו** — שהקרקע נקנה בחזקה כי אמר ליה "חזק וקני". ויש שמחזיקין מיד ונותנין מעות לאחר זמן, ומשהחזיק בה נתחייב המעות. **חייתא** — שק קטן. **דקיטרי** — מלא קשרים. **סברת וקבילת** — בדמי חתיכות כסף. כלומר, נתרצית לאבד מעותיך מספק. **אפילו באחריות נמי** — מברה לו, אינו יכול לחזור בו מחמת עסיקין. ולא אמרינן: סוף סוף עליה הדר, ואטרוחי דייני למה לן. **דאמר ליה אחוי טירפך** — שטר טירפא מבית דין, שכתבו לך שיצאה השדה מידך בדין, ותחזור עלי לטרוף. **ואשלם לך** — וכל זמן שלא יצתה מידך — לא אשלם, שהרבה עוררין שאין זוכין בדין. **משנה** של זו **מנה ושל זו מאתים כו'** — ושלשתן נחתמו ביום אחד. דאי בתלתא יומי — הקודמת בשטר קודמת בגיבוי. **חולקות בשוה** — שהרי כח שלשתן שוה בשעבוד מנה, דבכולהו איכא מנה. **היו שם מאתים** — אין לבעלת מנה שעבוד אלא במנה ראשון, אבל במנה שני — אין שעבוד לשטרה של מנה. **נוטלת חמשים** — בגמרא פריך עלה. **שלש של זהב** — שלשה דינרי זהב, וכל דינר זהב עשרים וחמשה דינרי כסף, כדאמר ב"הזהב" (בבא מציעא מה,ב). ושל מאתים כחה שוה במאתים לבעלת שלש מאות, שהרי מאתים משועבדים לשטרה. **היו שם שלש מאות** — מנה ראשון משועבד לבולן, והשני לבעלת מאתים ולבעלת שלש מאות, והשלישי לבעלת שלש מאות לבדה. **של מנה נוטלת חמשים** — בגמרא פריך עלה. **ושל מאתים מנה** — בגמרא מפרש לה. **ששה של זהב** — הם מאה וחמשים זוז. **שהטילו לכיס** — מעות לקנות סחורה לשכר. **כך הן חולקין** — כל אחד ואחד נוטל בשכר וההפסד לפי מעותיו. **גמרא** תלתין **ותלתא ותילתא הוא דאית לה** — דהיינו שליש של מנה, שהרי אין לה חלק במנה שני. **דין ודברים אין לי עמך במנה** — כשתבואי לדין לא אריב עמך במנה המשועבד לך, ולא יתמעט חלקך בשבילי. הלכך, היא ובעלת שלש מאות חולקות אותו. **תימא לה** — בעלת שלש מאות לבעלת מאתים: הא סליקת נפשיך ממנה, ואין לך לחלק אלא במנה שני. **מדין ודברים סליקת נפשאי** — לא נתתי חלקי במתנה, ומה שגבתה — לא בשליחותי גבתה, שתאמר לי: נטלה זו חלקך. אני סילקתי עצמי מלריב עמה ומלמעט חלקה במנה, וגבר ידה לגבות חצי המנה בשעבוד שטרה. עכשיו אני באה לחלוק עמך בנותר, שלא סילקתי עצמי מלריב עמך, ושעבודי ושעבודך שוים. **שבעים וחמשה הוא דאית לה** — דהא כיון דאוקימנא בכותבת בעלת מאתים כו' — אין לה לחלוק מעתה אלא במאה וחמשים, אבל במנה שלישי — אין לה כלום. **אמר שמואל** — סיפא בכותבת בעלת שלש מאות כו', ובעלת מאתים לא כתבה כלום. הלכך, מנה ראשון חולקות בעלת מאתים ובעלת מנה, ומנה שני חולקות בעלת מאתים ובעלת שלש מאות. ומנה שלישי כולה לבעלת שלש מאות. **רבינא אמר** — לא תוקמה בכותבת, אלא בשתי תפיסות, שתפסו מטלטלין לכתובתן ולא נמצאו להן מאתים בפעם אחת, אלא בשתי פעמים. **דנפלו להן שבעים וחמשה בחד זימנא** — ובאו לדון עליהם. אמרינן להו: חולקות בשוה, שהרי שעבוד שלשתן על מנה. **ומאה ועשרים וחמשה בחד זימנא** — בעלת מנה כבר גבתה עשרים וחמשה, ובאת לריב על שבעים וחמשה. הלכך, שבעים וחמשה משועבדים לכולנה וחולקין אותן, הרי ביד כל אחת חמשים. והמותר אין לבעלת מנה חלק בו, דהיינו דקאמר: של מאתים ושל שלש מאות — שלשה שלשה של זהב. **סיפא בשתי תפיסות כו' ומאתים ועשרים וחמשה בחד זימנא** — שבעים וחמשה מינייהו — יד כולן שוין בו. ובעלת מאתים שלא גבתה בתפיסה ראשונה אלא עשרים וחמשה, באה לריב על שניה על מאה שבעים וחמשה, ופלגי שבעים וחמשה בין שלשתן, ונמצא ביד כל אחת חמשים. ומאה בין בעלת מאתים ובעלת שלש מאות, וחצי מאה שנשאר כולה לבעלת שלש מאות. נמצאת של מנה נוטלת חמשים, ושל מאתים מנה, ושל שלש מאות מאה חמישים, שהן ששה דינרי זהב. **אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו** — שאין זה דומה לשלשה שהטילו לכיס. דהתם שבח מעות שהשביחו מעותיהן שקלי, הלכך כל אחד יטול לפי מעותיו. אבל הכא, טעמא משום שיעבודא הוא, וכל נכסיו אחראין לכתובתה. הלכך, שלש המנים משועבדין לבעלת מנה כשאר חברותיה, עד שתגבה כל כתובתה, לפיכך חולקות בשוה.

השכר

תוספות

עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו — אומר רבינו תם: ואפילו נתן מעות. וכגון דלא קנו בכספא, שכותבין את השטר, דלא קנו עד שיכתוב את השטר. וקמשמע לן דיכול ומותר לחזור בו, דהואיל ומפסיד, שסבור שיגזלוה ממנו — קא הדר ביה. דאפילו "מי שפרע" ליכא, כדמוכח ב"הזהב" (בבא מציעא מט,ב) גבי ההוא גברא דזבן חמרא מחבריה, שמע דבעי לימנסביה בי פרזק רופילא, אתא לקמיה דרב חסדא, אמר ליה: בדרך שתקנו משיכה בשומרים כך תקנו משיכה בלקוחות. ולא קאמר ליה איבעי ליה לקבולי "מי שפרע", כדאמר התם אעובדא אחרינא, משום דלא תיקנו "מי שפרע" אלא איוקרא וזולא. והאי "יכול" — מותר, כדקתני נמי גבי מתנה התם. ובדין הוא דהוה ליה למיתני "מותר", אלא אגב דקתני סיפא "אין יכול" — תנא נמי רישא "יכול".

משהחזיק בה אין יכול לחזור בו — ואפילו למאן דאמר ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מד,ב) נמצאת שאינה שלו — חוזר עליו, הכא, כל זמן שלא טרפוה ממנו — מודה שאין יכול לחזור בו. **ומאימת** הוי חזקה — תימה: מאי קא מיבעיא ליה? וכי אבתי לא אשמועינן דיני חזקה — הא מתניתין היא (בבא בתרא מב,א): נעל גדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה! ויש לומר: דהכי בעי: ומאימת הוי חזקה, היכא דיהיב כבר זוזי, מאימת מהניא חזקה — מכי דייש אמצרי. אף על גב דגריעא מנעל וגדר — הויא חזקה, הואיל ואיכא כסף, כדפירשתי. ורבינו יצחק בן מאיר מפרש: שראובן מכר שדה לשמעון, וקנה ממנו קנין גמור; עד שלא החזיק בה אותה חזקה שתהא גילוי דעת שלא יחזור — יכול לחזור. דכי היכי דתקנו רבנן שיהא אדם יכול לחזור בו כל זמן שעסוקין באותו ענין, מפני שלדעת כן הוא קונה ומקנה — שיחזור כל זמן שירצה, כל זמן שעסוקין באותו ענין. הכי נמי, דעתו לחזור בו אם יצאו עליה עסיקין קודם חזקה, בגילוי דעתו. משהחזיק בה — אינו יכול לחזור בו. ומאימת הויא חזקה, פירוש: מאימת הויא דהיא חזקה, דאמרינן גלי דעתיה שקיבלה בכל ענין — מכי דייש אמצרי, לידע מה היא צריכה.

איבא דאמרי אפילו באחריות — ללישנא קמא, באחריות — לא. דהואיל ובאחריות זבין — אית לן למימר שאין בדעתו לקנות אלא נכסים משופין מכל ערעור. ואף על פי שהיה מחזיר לו לבסוף כשגולה, כדפרישית גבי שלא באחריות — דלא ניחא ליה דליקו בדינא ודיינא.

תימא הא סליקת נפשך וכו' — לא ידעתי אמאי לא משני כגון שכתבו בעלת שלש מאות ובעלת מאתים לבעלת מנה: "דין ודברים אין לנו עמך בעשרים וחמשה"! (לעיל) **וכן** שלשה שהטילו לכיס — לא הוי ממש דומיא דרישא. דהכא — כל אחד נוטל לפי מעותיו. ורבינו חננאל פירש: דאבבא בתרייתא קאי, **דאמרה** לה מדין ודברים הוא דסליקי כו' — לא איתפרש שפיר טעמא דהא מילתא. **בכותבת** בעלת שלש מאות — לא ידע רבי מאי קמשמע לן מתניתין. **רבי** אומר אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו אלא חולקות בשוה — פירש רבינו חננאל: קיימא לן בהא הלכתא כרבי. ואי אפשר להעמיד דבריו בזמן שיש שם שלש מאות חולקות בשוה. בעלת מאה — מאה, ובעלת מאתים — מאה, ובעלת שלש מאות — מאה, לפי שמדת הדין לוקח בזה. אלא העמידנו דברי רבי, שאמר שחולקות בשוה כל מנה ומנה נוטלות בשוה. הלכך, חולקין כל עזבון המת בששה חלקים: של מנה נוטלת חלק אחד, ושל מאתים שני חלקים, ושל שלש מאות שלשה חלקים, כל אחת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובות. פרק עשירי – מי שהיה נשוי – דף צג עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

אחת נוטלת לפי מעותיה עד שתפרע כל אחת כתובתה, כי זה דין צדק. וזה שאמר רבי: אין אני רואה דבריו באלו — בבבא דרישא ובבבא דמציעא. אבל בסיפא דתנן: היו שם שלש מאות, של מנה נוטלת חמשים, ושל מאתים מנה, ושל שלש מאות ששה של זהב — לא חלק רבי. אלא, בין בתפיסה אחת בין בשתי תפיסות כך הוא הדין, כל אחת לפי מעותיה. ותו, אשכחן משנה שלמה בפרק "שור שנגח ארבעה וחמשה" (בבא קמא לו,א), רבי שמעון אומר: שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים, ואין הנבלה יפה כלום — זה נוטל מנה, וזה מנה. חזור ונגח (את) שור אחר שוה מאתים — האחרון נוטל מנה. ושלפניו, זה נוטל חמשים זוז וזה נוטל חמשים זוז. חזור ונגח שור אחר שוה מאתים — האחרון נוטל מנה, ושלפניו חמשים זוז, ושנים הראשונים דינר זהב. ואקימנא כרבי עקיבא, דאמר: שותפי נינהו, וקיימא לן כוותיה. וחלוקה זו כל אחד לפי מעותיו. לפיכך העמדתי דברי רבי: כל מנה ומנה בשוה. שזו היא חלוקה לפי המעות, כי היכי דלא תקשי הלכתא אהלכתא. ותו גרסינן ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קכד,א), תניא: רבי אומר: אומר אני, הבכור נוטל פי שנים בשבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהן. ירשו שטר חוב — בכור נוטל פי שנים. הנה רבי סבר לפי מעותיו. ואם תעמיד דבריו בשוה ממש — קשה דרבי אדרבי. הלכך נראה להעמיד הדבר על בוריו אליבא דהלכתא, להיות דברי רבי לפי מעותיו, וכן ההלכות שוות. ויש לחלק: דלא דמי להדיא ד"יש נוחלין". דהתם ליכא שום שעבוד, אלא כל אחד יש לו חלקו בקרקע, ובכור יש לו פי שנים — לכך נוטל כל מה שחלקו משביח. אבל הכא — משועבדים לכתובה, שכל שלשה מאות משועבדין לכתובת בעלת מנה ובעלת מאתים כמו לבעלת שלש מאות, שכל נכסיו אחראין לכתובתה עד שיהיה לה כל המנה שלה.

מאי לאו בשור לחרישה ועומד לטביחה איירי — מכח קושיא אדתני סיפא, דייק הכי.

מאי לאו פחתו ממש — וקסבר דבשור לחרישה ועומד לטביחה איירי. דלטביחה ועומד לטביחה — מאי קמשמע לן? אלא בכי האי גוונא מיירי, ותיובתא דרב המנונא.

הותירו זחי חדתי — שלדעת כן נשתתפו יחד, שאם לא ירויחו אלא חילוף המעות — שבשביל ריוח מועט כזה לא יקפידו, אלא כל אחד ואחד יקח חשבון מעותיו. והאי חדתי לאו לאפוקי עתיקי, דב"הזהב" (בבא מציעא מה,ב) מוכיח בכמה דוכתי דישנים יוצאין בהוצאה יותר מחדשים, אלא לאפוקי אסתירי דצוניתא, שהם ישנים יותר מדאי. מפי רבי. הא דאמרינן בפרק קמא דבבא בתרא (יג,א) אמר ליה רב יהודה לרב הונא: לדידך, דאמרת לית לך דינא דגוד או אגוד; בכור ופשוט שהניח להן אביהן עבד ובהמה טמאה, כיצד הן ערשין? אמר ליה: שאני אומר: עובד לזה יום אחד ולזה שני ימים. ומקשה רבינו תם זכר צדיק לברכה: אמאי קשיא ליה מבכור ופשוט? ליקשי ליה משניהם פשוטים! ואומר רבינו תם: שניהם פשוטים נידחא ליה שיעבוד לזה יום אחד ולזה יום אחד, אבל בבכור ופשוט — קשיא ליה; שאם יעבוד הפשוט יום אחד והבכור שני ימים — הרי הבכור נוטל יותר פי שנים; שאם יש עיר רחוקה ממהלך יום אחד, ומשתכרים בה הרבה בסחורה, שיש שם סחורה בזול, פשוט שאין לו שהות אלא יום אחד — לא יוכל לילך שם, והבכור שיש לו שהות שני ימים — הולך שם ומשתכר כמה וכמה יותר מן הפשוט. ורבי מפרש: דלהכי קשיא ליה בכור ופשוט — משום שור לחרישה ועומד לחרישה לכולי עלמא השכר לאמצע, משום הכי פריך כיצד יעשו, דבזה אין נוטל הבכור פי שנים. ומשני: עובד לזה יום אחד ולזה שני ימים. ולא דמי לשור לחרישה ועומד לחרישה, דמשום הכי הוי התם השכר לאמצע — דמעיקרא אדעתא דהכי נשתתפו, אבל גבי בכור דלא שייך האי טעמא — כל אחד נוטל לפי חלקו. מפי רבי. **מי** שהיה נשוי ארבע נשים — לא הוה מצי למנקט שתי נשים, אף על גב דשייכא בהו שפיר פלוגתא דתנא קמא ובן ננס — מכל מקום לא הוה שמעינן מיניה "שבועה לאחד שבועה למאה", אבל השתא שמעינן ליה, דהא אין נשבעת ראשונה לשלישית משום שבבר נשבעה לשניה, כדמפרש בגמרא. מיהו, תימה: אמאי תנא "ארבע"? בשלש סגי, דבשלש נמי שמעינן "שבועה לאחד שבועה למאה"! ואיכא למימר: דהוה אמינא: דהתם הוא דאין נשבעת ראשונה לשלישית שהיא אחרונה, דלא חיישינן כולי האי כיון שבבר נשבעה לשניה. ושלישית, שמא בבר נתקבלה כתובתה שאין נשבעת — לא אחמור בה רבנן כולי האי. אבל אם היתה נשבעת אותה שלישית, כגון שיש רביעית, דהשתא ידעינן שלא נתקבלה כתובתה — הוה אמינא דנחמיר טפי, ותשבע לה הראשונה, להכי תנא "ארבע נשים". מפי רבי.

שנמצאת

רש"י

השכר לאמצע — חולקין בשוה. **שור לחרישה** — שלקחו בהן שור לחרוש וחורשין בו, ואין חלקו של זה מועיל בלא חלקו של זה כלום — הלכך חולקין בשוה. אבל שור לחרישה, והשביח בבשר, ושחטוהו. **זה נוטל לפי מעותיו כו'** — שהרי מתחלק לאבריו. והא דנקט ראשית מקחן לחרישה — רבותא אשמועינן, דאף על גב דמעיקרא אדעתא דלמיפלג בשוה נחות לשותפות, השתא דשבח בבשר ושחטוהו, והוא מתחלק לאבריו — יטול איש לפי מעותיו. **לקח זה בשלו** — שוורים בריאים במאתים. **וזה בשלו** — שוורים כחושים במנה. **זה נוטל לפי מעותיו** — דשור כחוש אין עבודתו דומה לשל בריא. **ליפלוג בדידיה** — אף כשהטילו לכיס מעות, ולקחו בהמה אחת, יחלוקו. ולימא, זה נוטל לפי מעותיו וזה נוטל לפי מעותיו כו'. **פחתו פחתו ממש כו'** — וקתני: כך הן חולקין לפי המעות, ותיובתא דשמואל. **זוזי חדתי** — שמטילין זוזים ישנים, ונתנו ונשאו בהם עד שנעשו חדשים, ויוצאין הם בהוצאה. הלכך, חולקים לפי המעות, דכל חד מאי דיהיב שקיל. אבל אם הותירו יותר על החשבון — **השכר לאמצע. איסתרי דצוניתא** — שנפסלה המטבע, ואין יוצאת בהוצאה, ומי שיש לו מכה בפיסת רגלו מתחת קושר מהם שם, דמעליא ליה חלודה דידהו וצורתא דידהו, כדאמרינן במסכת שבת (סה,א): יוצאין בסלע שעל הצינית, ומפרש: מאי צינית — בת ארעא. דכיון דישנו בעין — נוטל כל אחד כחשבון שהטיל. אבל אם פחתו מאה או חמשים זוז — זה מפסיד מחצה, וזה מחצה, שהשכר וההפסד לאמצע.

משנה הראשונה נשבעת לשניה — אם שניה טוענת: הואיל ואת באת ליטול תחלה — השבעי לי שלא גבית משל בעלי כלום, דלמא לא משתייר לי נכסים כשיעור כתובתי. ואף שלישית תאמר כן לשניה, ורביעית לשלישית. אבל הרביעית — נפרעת שלא בשבועה. וכגון שהיתומים גדולים. וקסבר האי תנא: כי אמרו רבנן הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה — ביתומים קטנים אמרו, ולא בגדולים. **אף היא לא תפרע כו'** — ובגמרא מפרש פלוגתייהו במאי. **היו כולן יוצאות ביום אחד** — כלומר, יוצאות לפנינו ומלמדות שכולן נכתבו ביום אחד. **כל הקודמת לחברתה שעה אחת** — בכתובתה. **זכתה** — אם השעות מפורשות בתוכן. כגון, באחת כתוב: ביום פלוני בשעה שלישית, ובשניה בשעה רביעית, וכן בכולן.

גמרא

הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע. אָמַר רַבָּה: מִסְתַּבְּרָא מִילְּתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה, אֲבָל בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה - זֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו, וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו. וְרַב הַמְנוּנָא אָמַר: אֲפִילּוּ שׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע. מֵיתִיבִי: שְׁנַיִם שֶׁהִטִּילוּ לַכִּיס, זֶה מָנֶה וְזֶה מָאתַיִם - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע. מַאי לָאו - בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה, וּתְיוּבְתָּא דְּרַבָּה! לָא, בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה. אֲבָל שׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה מַאי - זֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו, וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו? אַדְּתָנֵי סֵיפָא "לָקַח זֶה בְּשֶׁלּוֹ וְזֶה בְּשֶׁלּוֹ וְנִתְעָרְבוּ - זֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו" - לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידֵיהּ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה, אֲבָל בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה - זֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו! הָכִי נַמִּי קָאָמַר: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה, אֲבָל בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁלָּקַח זֶה בְּשֶׁלּוֹ וְזֶה בְּשֶׁלּוֹ וְנִתְעָרְבוּ, זֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו. תְּנַן: וְכֵן שְׁלֹשָׁה שֶׁהִטִּילוּ לַכִּיס, פָּחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - כָּךְ הֵן חוֹלְקִין. מַאי לָאו, פָּחֲתוּ - פָּחֲתוּ מַמָּשׁ, הוֹתִירוּ - הוֹתִירוּ מַמָּשׁ! אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: לָא, הוֹתִירוּ - זוּזֵי חֲדָתֵי, פָּחֲתוּ - אַסְתֵּירָא דְּצוּנִיתָא. מִשְׁנָה מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי אַרְבַּע נָשִׁים וּמֵת - הָרִאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת לַשְּׁנִיָּה, וּשְׁנִיָּה לַשְּׁלִישִׁית, וּשְׁלִישִׁית לָרְבִיעִית. וְרִאשׁוֹנָה נִשְׁבַּעַת לַשְּׁנִיָּה, וּשְׁנִיָּה לַשְּׁלִישִׁית, וּשְׁלִישִׁית לָרְבִיעִית, וְהָרְבִיעִית נִפְרַעַת שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה. בֶּן נַנָּס אוֹמֵר: וְכִי מִפְּנֵי שֶׁהִיא אַחֲרוֹנָה נִשְׁבֶּרֶת? אַף הִיא לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. הָיוּ יוֹצְאוֹת כּוּלָּן בְּיוֹם אֶחָד - כָּל הַקּוֹדֶמֶת לַחֲבֶרְתָּהּ, אֲפִילּוּ שָׁעָה אַחַת - זָכְתָה. וְכָךְ הָיוּ כּוֹתְבִין בִּירוּשָׁלַיִם שָׁעוֹת. הָיוּ כּוּלָּן יוֹצְאוֹת בְּשָׁעָה אַחַת, וְאֵין שָׁם אֶלָּא מָנֶה - חוֹלְקוֹת בְּשָׁוֶה. גְּמָרָא בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? אָמַר שְׁמוּאֵל:

כגון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הדין הוא שהַשָּׁכָר לָאֶמְצַע – הרווחים מתחלקים ביניהם בשוה.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדינו של שמואל: אָמַר רַבָּה, מִסְתַּבְּרָא מִילְּתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל – מסתבר לומר שדברי שמואל שמתחלקים ברווחים בשוה נאמרו דווקא בְּאופן שנשתתפו על דעת לקנות שׁוֹר לַחֲרִישָׁה, וְעוֹמֵד השור לַחֲרִישָׁה – שאכן חורשים בו. אֲבָל בְּשׁוֹר שנקנה לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה, כלומר, שלבסוף שחטוהו, ובאים לחלוק בבשר, או למכור הבשר ולחלוק בדמים, זֶה נוֹטֵל ברווחים לְפִי מְעוֹתָיו וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו, כלומר, שכל אחד מהם נוטל בריוח כפי חלקו בשותפות, ובאופן שזה הטיל לכיס מאתים וזה הטיל מנה, האחד נוטל שני שליש והשני שליש.
וְרַב הַמְנוּנָא אָמַר, אֲפִילּוּ כשלקחו שׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד עתה לִטְבִיחָה וטבחוהו, הַשָּׁכָר לָאֶמְצַע – הרווחים מתחלקים ביניהם שוה בשוה.
הגמרא מקשה על דברי רבה: מֵיתִיבֵי – הקשו בני הישיבה, שנינו בברייתא שְׁנַיִם שֶׁהִטִּילוּ מעות לְכִיס, זֶה מָנֶה וְזֶה מָאתַיִם, הַשָּׁכָר לָאֶמְצַע. מַאי לָאו – האם אין דין זה עוסק אף בְּאופן של שׁוֹר שנקנה לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה, ומכל מקום הדין הוא שחולקים בשוה, וּתְיוּבְתָּא דְּרַבָּה – ונמצא שיש פירכא לדברי רבה הסובר שבאופן זה חולקים לפי מעות. מתרצת הגמרא: לֹא, לדעת רבה יש לפרש את הברייתא בְּשׁוֹר שנקנה לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה – ואכן חורשים בו.
ממשיכה הגמרא ומבארת: אֲבָל באופן של שׁוֹר שנקנה לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה מַאי – מה יהיה הדין, שזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו. מקשה הגמרא: אם כן אַדְּתָנֵי סֵיפָא – בעוד ששנינו בסיפא לָקַח זֶה בַּמעות שֶׁלּוֹ שוורים בריאים במאתים, וְלקח זֶה בְּשֶׁלּוֹ שוורים כחושים במאה, ואחר כך נִתְעָרְבוּ – נשתתפו כדי לחרוש יחד בשוורים, זֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו, לִיפְלוּג וְלִיתְנֵי בְּדִידֵיהּ – היה לברייתא לחלק באותו אופן שבו עוסקת הרישא, שקנו במעות שור אחד, ולומר, כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שחולקים את הרווחים בשוה, בְּשׁוֹר שנקנה לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה, אֲבָל בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה זֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו. וכיון שלא חילק התנא חילוק זה משמע שסובר שבכל אופן שהטילו לכיס וקנו שור לחרישה, השכר לאמצע, וקשה על רבה שחילק בין שור שעומד עתה לחרישה וחורשים בו לבין שור שעומד לטביחה.
מתרצת הגמרא: הָכִי נַמִי קָאָמַר – אכן לדעת רבה כוונת הברייתא לחלק בין שור שעומד לחרישה לבין שור שעומד לטביחה, וכך מתפרשת הברייתא, כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שחולקים בשוה, בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה, אֲבָל בְּשׁוֹר לַחֲרִישָׁה וְעוֹמֵד לִטְבִיחָה, נַעֲשָׂה הדבר כְּמִי שֶׁלָּקַח זֶה בְּמאתים זוז שֶׁלּוֹ שוורים בריאים וְזֶה בְּמאה שֶׁלּוֹ שוורים כחושים וְנִתְעָרְבוּ – ולאחר מכן נשתתפו, שזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו וְזֶה נוֹטֵל לְפִי מְעוֹתָיו.
הגמרא מקשה מדברי המשנה: תְּנַן במשנתינו, וְכֵן שְׁלִשָׁה שֶׁהִטִּילוּ לְכִיס ונשתתפו במעות, אם פיחתו או הותירו כל אחד נוטל כפי חלק הממון שהטיל לכיס, שזה חלקו בשותפות. מקשה הגמרא: מַאי לָאו – האם אין כוונת המשנה 'פִּחֲתוּ' שפִּחֲתוּ מַמָּשׁ – שהפסידו בסחורתם, וכן 'הוֹתִירוּ' הכוונה שהוֹתִירוּ מַמָּשׁ – שהיה להם ריוח מהסחורה, ומבואר במשנה שחולקים כפי המעות, וקשה על דברי שמואל שסובר שהשכר לאמצע.
מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, לֹא, כוונת המשנה באומרה 'הוֹתִירוּ' היא, שהם הטילו לכיס מעות ישנים ועמם סחרו, ואחר כך נעשו אותם המעות זוּזֵי חַדְתֵּי – מעות חדשים שיוצאים בהוצאה, וכן 'פִּחֲתוּ' הכוונה שהמטבעות שהטילו נפסלו על ידי המלכות ואינם ראויים עתה לצאת בהוצאה, והם עתה רק אַסְתִּירָא דְּצוֹנִיתָא – סלע שקושרים תחת מכה שיש בכף הרגל.

משנה

המשנה ממשיכה לדון בסדר הגביה כשיש כמה נשים שתובעות כתובה: מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי אַרְבַּע נָשִׁים וּמֵת הבעל, ועתה באות הנשים לגבות כתובתן מנכסי הבעל, הָרִאשׁוֹנָה – האשה שנשאת ראשונה ושעבודה קודם לנשים האחרות, קוֹדֶמֶת בגביה לַשְּׁנִיָּה, וְשְׁנִיָּה קודמת לַשְּׁלִישִׁית, וּשְׁלִישִׁית קודמת לָרְבִיעִית.
וְרִאשׁוֹנָה, כשבאה לגבות את כתובתה, נִשְׁבַּעַת לַשְּׁנִיָּה, אם טוענת השניה לראשונה השבעי לי שלא גבית כלום משל בעלי, משום שיתכן ואחר שתגבי מהנכסים לא ישארו בשביל כתובתי, וּשְׁנִיָּה נשבעת לַשְּׁלִישִׁית, וּשְׁלִישִׁית נשבעת לָרְבִיעִית, וְהָרְבִיעִית נִפְרַעַת שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה, זו דעת תנא קמא. בֶּן נַנָּס אוֹמֵר, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁהרביעית הִיא אַחֲרוֹנָה בגבייתה, תהא נִשְׁכֶּרֶת ולא תשבע, אלא אַף הִיא לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה שלא גבתה מנכסי בעלה כלום.
הָיוּ יוֹצְאוֹת כּוּלָּן בְּיוֹם אֶחָד, כלומר, שכולן נכתבו באותו יום, אבל נכתבה בכל כתובה שעה אחרת ביום, כָּל הַקּוֹדֶמֶת לַחֲבֶרְתָּהּ אֲפִילּוּ שָׁעָה אַחַת כגון בכתובה הראשונה נכתב בשעה השלישית ביום פלוני ובכתובה אחרת בשעה הרביעית באותו יום, זְכָתָה לגבות מהנכסים ראשונה, וְכָךְ הָיוּ נוהגים וכּוֹתְבִין בִּירוּשָׁלַיִם שָׁעוֹת בכתובת האשה. אבל באופן שהכתובות הָיוּ כּוּלָּן יוֹצְאוֹת בְּשָׁעָה אַחַת – שבכל הכתובות נכתבה אותה שעה, וְאֵין שָׁם אֶלָּא מָנֶה בלבד, חוֹלְקוֹת כל הנשים בְּשָׁוֶה.

* * *

גמרא

מבררת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – במה נחלקו תנא קמא ובן ננס האם הרביעית צריכה להשבע שלא גבתה מנכסי בעלה. אָמַר שְׁמוּאֵל,

---

אגרות קודש

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תשי"ט
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה בנימין שי'

שלום וברכה!

לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכלל ובפרט,

מ. שניאורסאהן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּגוֹן שֶׁנִּמְצֵאת אַחַת מֵהֶן – כגון שהתברר שאחת מן הקרקעות שגבו שלש הנשים הראשונות, שָׁדֶה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ וגזלה הבעל מאחר, ועתיד בעל הקרקע לבוא וליטול את קרקעו מן האשה שגבתה אותה בשביל כתובתה. וכשבאה הרביעית לגבות כתובתה משדה רביעית, באה זו שגבתה את השדה הגזולה וטוענת לרביעית שהיא חוששת שיבא הנגזל ויטול מידי את השדה, ולפיכך רצוני שתשבעי שלא גבית כתובתך בחיי הבעל, וּבְבַעַל חוֹב מְאוּחָר שֶׁקָּדַם וְגָבָה קָמִיפְּלִגִי – ומחלוקתם של תנא קמא ובן ננס היא בענין בעל חוב מאוחר שגבה לפני הנושים האחרים שזמן הפירעון שלהם קודם לשלו, האם תפיסתו מועילה ואין בעלי החובות האחרים חוזרים וגובים ממנו אף על פי שאין ללוה עוד נכסים, או שאין תפיסתו מועילה וחוזר הבעל חוב המוקדם וגובה ממנו. תַּנָּא קַמָּא סָבַר שבעל חוב מאוחר שקדם וגבה מַה שֶּׁגָּבָה לֹא גָּבָה, ולפיכך אף אם יבוא בעל הקרקע ויטול מאחת משלושת הראשונות את הקרקע שנגזלה ממנו, רשאית היא ללכת לרביעית ולהוציא ממנה את הקרקע שגבתה, שהרי הרביעית היא 'בעל חוב מאוחר' ונמצא שאינה מפסידה כלום במה שהאחרונה גובה קרקע לכתובתה, ולכך אין הרביעית צריכה להשבע שלא גבתה כלום מן הבעל בחייו. וּבֶן נַנָּס סָבַר שבעל חוב מאוחר שקדם וגבה, מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה, ולפיכך אם יבוא בעל הקרקע ויטול את הקרקע שנגזלה ממנו, אין האשה שגבתה את השדה הגזולה יכולה לחזור ולגבות מהאשה שגבתה אחרונה [הרביעית], ונמצא שכשגובה הרביעית היא מפסידה לבעלת השדה הגזולה ולכך היא צריכה להשבע.

רבה בר אבוה מבאר את המחלוקת באופן אחר: (אָמַר) רַבִּי נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – בין בן ננס ובין תנא קמא סוברים שבעל חוב מאוחר שקדם וגבה מַה שֶּׁגָּבָה לֹא גָּבָה, ואין האשה שגבתה את הקרקע הגזולה מפסידה במה שהאחרונה גובה, משום שכשיטלו ממנה את הקרקע תחזור ותגבה מן הרביעית, וְהָכָא – כאן, שנחלקו האם משביעים את האחרונה, בְּחַיְּישִׁנָן שֶׁמָּא תַּכְסִיף קָמִיפְּלִגִי – נחלקו בן ננס ותנא קמא האם חוששים שמא הרביעית תקלקל את הקרקע, והקרקע תיפסד, מַר – בן ננס סָבַר חַיְּישִׁנָן שֶׁמָּא תַּכְסִיף – שחוששים שאם לא נשביע את הרביעית, תהא סבורה שאין משביעים אותה כיון שאם יבוא הנגזל ויטול מהשלישית את שדהו, תחזור השלישית ותגבה ממנה את השדה, ולא תרצה להשביח את הקרקע, אלא רק תאכל ממנה פירות ובכך הקרקע תתקלקל, ולא ישאר בה די לפרוע את חוב השלישית, ולכך הטילו חכמים שבועה עליה, כדי שתשביח את הקרקע. וּמַר – תנא קמא סָבַר שלא חַיְּישִׁנָן שֶׁמָּא תַּכְסִיף – שאין חוששים שמא תכחיש הרביעית את השדה, ואין צורך להשביע אותה.

אביי סובר שאין המשנה מדברת כלל בנמצאת שדה אחת שאינה שלו, ומפרש את המשנה באופן אחר: אַבָּיֵי אָמַר, דְּאַבָּיֵי קַשְׁיָא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, דְּתָנֵי אַבָּיֵי קַשְׁיָא לגבי מה ששנינו במשנה לעיל (פז:), שאשה שבאה ליפרע את כתובתה מנכסי יתומים צריכה להשבע שלא נפרעה כלום בחיי בעלה, יְתוֹמִים שֶׁאָמְרוּ שאין נפרעים מנכסיהם בלא שבועה, מדובר אפילו ביתומים גְּדוֹלִים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר קְטַנִּים, ומשנתינו עוסקת באופן שהיתומים שבאים לגבות מהם את השדה הם גדולים, ובזה נחלקו תנא קמא ובן ננס. תַּנָּא קַמָּא לֵית לֵיהּ דְּאַבָּיֵי קַשְׁיָא – תנא קמא אינו סובר כאביי קשישא, ולדעתו הבא ליפרע מנכסי יתומים גדולים אינו צריך להשבע, ולכך האשה הרביעית אינה צריכה להשבע, וּבֶן נַנָּס אִית לֵיהּ דְּאַבָּיֵי קַשְׁיָא – ואילו בן ננס סובר כאביי קשישא שאף הבא ליפרע מנכסי יתומים גדולים צריך להשבע, ולכך גם האשה הרביעית אף שאינה צריכה להשבע מחמת הנשים האחרות, צריכה להשבע ליתומים שלא נפרעה כלום בחיי בעלה.

* * *

הגמרא מביאה מימרא של רב הונא שהובאה לה ראיה ממשנתינו: אָמַר רַב הוּנָא, הָנֵי תְּרֵי אַחֵי וּתְרֵי שׁוּתָּפֵי – שני אחים שיש להם ירושה משותפת או שני שותפים, דְּאִית לְהוּ דִּינָא בַּחֲדֵי חַד – שיש להם דין תורה עם אדם אחד, וְאָזַל חַד מִינַּיְיהוּ בַּחֲדֵיהּ לְדִינָא – ואחד מן האחים או השותפים הלך לבדו לדון עמו בדין תורה ונתחייב בדין, לֹא מָצֵי אִידָּךְ לְמֵימַר לֵיהּ – אין השותף השני יכול לומר לאותו אדם, אַתְּ לָאו כַּעֲל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ – הדין שדנת לא היה איתי אלא עם חברי ואיני מחוייב למה שנפסק בדין, ורוצה אני לדון איתך לחוד על חלקי בשותפות, אֶלָּא השותף הראשון שדן עמו בבית דין שְׁלִיחוּתֵיהּ עָבַד – הוא שליח של השותף השני לדון עם הבעל דין גם על חלקו, וכשנתחייב בדין חייב גם השותף השני.

רב נחמן מביא ראיה לדין זה מהמשנה: אִקְּלַע – מעשה ונזדמן רַב נַחְמָן לְסוּרָא, שַׁיְּילוּהִי – שאלו אותו כִּי הַאי גַּוְונָא מַאי – מה הדין במקרה כזה, האם יכול השותף השני לטעון שהוא לא נתחייב בדין כיון שלא דנו עמו. אָמַר לְהוּ רב נחמן, מַתְנִיתִין הִיא – ספק זה יש לפשוט ממה ששנינו במשנה, הָרִאשׁוֹנָה [–זו שכתובתה קודמת לכתובות חברותיה] נִשְׁבַּעַת לַשְּׁנִיָּה, וּשְׁנִיָּה לַשְּׁלִישִׁית, וּשְׁלִישִׁית לָרְבִיעִית. וְאִילּוּ רִאשׁוֹנָה לַשְּׁלִישִׁית לֵא קָתָנֵי – לא שנינו שהראשונה נשבעת לשלישית, מַאי טַעְמָא – מה טעם דבר זה, מדוע אין השלישית יכולה לטעון שלא נשבעה הראשונה אלא לשניה ולא לה, לָאו, מִשּׁוּם דִּשְׁלִיחוּתֵיהּ עָבְדָה – האם אין זה משום שכאשר נשבעה הראשונה לשניה, השניה עשתה בזה גם את שליחותה של השלישית כשהשביעה את הראשונה, ולכך אין השלישית יכולה לתבוע אותה שתישבע לה שוב, והוא הדין בשני שותפים כיון שנתחייב אחד מהם בדין נחשב שעשה את שליחותו של השני ואינו יכול לתבוע שידונו עמו שוב.

הגמרא דוחה את הראיה מן המשנה: מִי דָּמֵי – וכי הנידון כאן של שני שותפים דומה למשנתינו, הרי הָתָם – שם במשנתינו, שְׁבוּעָה לְאֶחָד וּשְׁבוּעָה לְמֵאָה – שבועה שנשבע לאדם אחד מועילה למאה איש, ואם כן שבועה זו שהיא נשבעת שלא נפרעה כלום ולכולן היא צריכה להשבע, כיון שנשבעה כבר לאשה אחת הועילה שבועתה לכולן, ולפיכך אין הראשונה חוזרת ונשבעת לשלישית משום שכבר נשבעה לשניה, מה שאין כן הָכָא – כאן, במקרה של שני שותפים, אָמַר – יכול אותו שותף שלא הלך לדון עם הבעל דין לומר לו, אִילּוּ אָנָא הֲוַאי – אילו הייתי שם בבית דין, טָעֵינְנָא טָפֵי – הייתי טוען טענות טובות יותר ממה שטען שותפי, והייתי זוכה בדין, ולכך אין לומר שהשותף שהלך לדון הוא שלוחו של השותף השני, וצריך הבעל דין לדון שנית עם השותף השני על חלקו.

מוסיפה הגמרא: וְלֹא אֲמָרָן דין זה שהבעל דין צריך לחזור ולדון עם השותף השני ואין השותף הראשון נחשב לשלוחו, אֶלָּא באופן דְּלֵא אִיתֵיהּ בְּמָתָא – שהשותף השני לא היה בעיר בשעה שהשותף הראשון דן עם הבעל דין, אֲבָל אם השותף השני אִיתֵיהּ בְּמָתָא – היה בעיר והיה יכול לבוא ולדון בזמן שהבעל דין דן עם השותף הראשון, אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵיתֵי – היה לו לבוא ולטעון טענותיו, וממה שלא בא מוכח שהשותף הראשון היה שלוחו לדון, ורק כיון שנתחייב, הוא אומר שאינו שלוחו.

* * *

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין שני שטרות היוצאים כאחד: אִתְּמַר, שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הַיּוֹצְאִים בְּיוֹם אֶחָד, שמכר שדה אחת לשני בני אדם ביום אחד, ולא הוזכר בשטרות שעת המכירה, ועתה שניהם תובעים את השדה ואין ידוע איזה שטר קדם ולמי מביניהם מכר את השדה. רַב אָמַר, חוֹלְקִין את השדה בין שני התובעים, וכל אחד נוטל חצי שדה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, שׁוּדָא דְּדַיָּנֵי – הדיינים יזכו ויחייבו לפי ראות עיניהם, שיתנו את השדה למי שנראה בעיניהם שלו רצה המוכר להקנות.

הגמרא רוצה לתלות את מחלוקת רב ושמואל במחלוקת תנאים: לֵימָא רַב דְּאָמַר כְּרַבִּי מֵאִיר – שמא נאמר שרב שסובר ששני שטרות היוצאים ביום אחד חולקין, טעמו משום שהוא סובר כרבי מאיר דְּאָמַר עֲדֵי חֲתִימָה כְּרָתֵי – העדים החתומים על הגט הם עיקר הכריתות, וכן בשאר שטרות חתימת העדים היא נותנת את התוקף לשטר, וכיון שבתוך השטר לא נכתב שעות, גילו הקונים את דעתם בשטר זה שאינם מקפידים על קדימת השעות, ולכן שניהם קונים כאחד.

הוא הדין דבדבר הסה ושיעורים אישיים בהם

גמרא כגון שנמצאת אחת — מן השלש שדות שגבו שלש נשים ראשונות. שדה שאינה שלו — שנודע שגזלה, וסוף שיבואו בעלים ויטלוה ממנה. ובשבאה רביעית לגבות כתובתה משדה רביעית — באה זו ועומדת לאמר: למחר יבא הנגזל ויטול שדהו מידי, ונמצאתי קרחת. רצוני שתשבעי שלא גבית כתובתיך בחיי הבעל. **ובבעל חוב מאוחר שקדם וגבה קמיפלגי תנא קמא סבר מה שנבה לא נבה** — הלכך למה תשבע? אם יבא הנגזל ויטרוף מזו — תחזור היא על הרביעית, ותטול ממנה מה שגבתה, דהויא לה רביעית בעל חוב מאוחר. **וכן נגס סבר מה שגבה גבה** — ואין השלישית חוזרת עליה, לפיכך יכולה להשביעה. **דכולי עלמא מה שנבה לא גבה** — ושבועה דבן נגס טעמא מאי — דקסבר: חיישינן שמא תכסיף הרביעית הזאת את השדה שהיא גובה. דכי חזיא דלא משבעינן לה ידעא דהדרא שלישית עילוה כשיטלו מה שבידה, ולא חיישא הך רביעית לאשבוחי לארעא, אלא שמטה ואכלה. ותנא קמא לא חייש ל"שמא תכסיף". **דאביי קשישא איכא בינייהו** — והיתומים באים להשביעה. ולא בנמצאת שדה שאינה שלו מיירי. יתומים שאמרו — הבא ליפרע מהם לא יפרע אלא בשבועה — אף בגדולים אמרו. תרי אחי ותרי שותפי — או תרי שותפי. ואזל חד מינייהו בהדיה לדיינא — בדבר השותפות, ויצא השותף חייב. לא מצי — שותף חבירו, למימר לבעל הדין. אנת לאו בעל דברים דידי את — בדין זה שנתחייב חברי — אני אדין עמך בחלקי. ואילו ראשונה לשלישית לא קתני — דתשבע, לפי שנשבעה. ולא אמרן — שיחזיר וידון. אלא דלא הוה — האי שותף במתא, כשבא חבירו לדין. שני שטרות — מכר שדה אחת לשני בני אדם ביום אחד. שודא דדייני — לפי ראות עיני הדיינין יטילו הזכות והחובה. שודא — לשון השלכה, כמו "ירה בים", דמתרגם "שדי בימא" (שמות טו). כרבי מאיר דאמר — לענין גט, עדי חתימה עיקר כריתות, וכן לענין השטרות. ואלו שניהם נחתמו ביום אחד ובמקום שאין כותבין שעות — גלו דעתייהו דאין מקפידין על הקודם לחבירו, ואפילו זה שחרית וזה במנחה — אין זה גובה יותר מזה. הלכך, מאי שודא דדייני איכא למימר? אין אדם יכול ליפות כחו של זה משל זה!

ושמואל

שנמצאת אחת מהן שדה שאינה שלו — פירש הקונטרס: שנודע כבר שהיא גזולה. הלכך, כשבאה רביעית לגבות — משביעין לה, והדר יהבינן לה, לבן נגס, דהואיל מה שגבתה גבתה — צריכה שבועה, שהרי נפסדת אותה שיש לה שדה שאינה שלו. וקשה לרבי: דמסתמא כשמשביעין הרביעית — משמע שעדיין לא גבתה, מדקתני גבי רביעית "נפרעת" "לא תפרע". והואיל וכן — הקודמת לה למה אינה לוקחת אותה שדה דבבירור שלו? ואין סברא לומר שנמצאת אחת מהן שדה שאינה שלו, ואינו ידוע איזו. ועוד קשה לי: מאי קאמר בן נגס: וכי מפני שהיא אחרונה נשכרת? אטו מי קאמר תנא קמא "נשכרה"? "נפסדה" קאמר, שאינה נשבעת — לפי שאין גייתיה כלום, שהקודמת לה נוטלת אותה שדה. והיכא שהאחרונה נפרעת, כגון שלא נמצאת אחת מהן שאינה שלו — התם מודה נמי בן נגס דנפרעת שלא בשבועה. על כן נראה כפירוש רבינו חננאל: דאפילו לא נמצאת פליגי, דקאמר בן נגס שנשבעת הרביעית. משום חשש שמא תמצא אחת מהן שדה שאינה שלו, ולא יוכלו אחרי כן לחזור עליה, דמה שגבתה גבתה. והכי קאמר: במאי פליגי, כלומר: במאי תלוי עיקר טעמא, שמחמת אותו טעם משביעה בן נגס לעולם — כגון שנמצאת כו'. ומשום הכי נשבעת אפילו לא נמצאת. והיכא בחיישינן שמא תכסיף קמיפלגי, לפי שיראה שמא תמצא אחת מהן שדה שאינה שלו, ויחזורו עליה, ואינה חוששת להשביח השדה, ומפסידתו. ואומר רבינו תם: דמשביעין אותה כדי שתפרוש אם התפיסה צרורי. ואם תאמר: אם כן נשביע כל בעל חוב, דניחוש שמא יכסיף לפי שמא יש בעל חוב קדום שיטרוף ממנו, ונשביענו כדי שיפרוש אם התפיסו צרורי? לאו מלתא היא, דאטו יש לנו לעשות תקנה לבעל חוב דליתיה קמן? ושמא אינו בעולם. אבל הכא — אנו עושין תקנה בשביל הנשים הקודמות. ואם תאמר: ומה יועיל מה שיפרוש? גם היתומים שיפול השדה בידם יכסיפוה מחמת יראה זו שמא תמצא אחת מהן שדה שאינה שלו! ואומר רבי: דלא יכסיפוה בשביל כך, שחביבה בעיניהם. עוד אומר רבי: הם למה יכסיפוה? אם אותה שדה ישביחו — יהא ריוח שלהן, שיכולין לסלקו בזוזי, דאין לזה בשדה אלא כנכרים בעלמא. אבל אחרונה — תכסיף, דהואיל ומה שגבתה לא גבתה, אינה יכולה לסלקה בזוזי. ואם תאמר: לרבנן נמי, תהא האחרונה נמי צריכה שבועה כדין כל הבא ליפרע מנכסי יתומים! ופירש הקונטרס: דיתומים גדולים איירי, ודלא כאביי קשישא.

ורבי מפרש: אפילו לאביי קשישא, כגון שפטרה מן השבועה. ואם תאמר: למאן דלית ליה דאביי קשישא, היכי מפרש: הנפרעת מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה (כתובות פז,א), והא דתנן (גיטין לד,ב): אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה? דביתומים גדולים — אינה צריכה שבועה, וביתומים קטנים — נמי ליכא לאוקמא, דאין נזקקין לנכסי יתומים קטנים אלא אם כן רבית אוכלת בהן! ואומר רבי: דסבירא ליה כמאן דאמר בערכין פרק "שום היתומים" (כב,א): אף לכתובה, משום מזונו. וקשה: מכל מקום תיקשי מהדהיא דהנפרעת מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה. דהא לעיל ב"הכותב" (פז,א) פירש רבינו יצחק דמיירי בגרושה דלית לה מזוני, כי היכי דלא תיקשי אמאי איצטריך למיתני בגיטין: אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה! ואמר לי רבי: דמכל מקום איצטריך אלמנה בגיטין, שלא נטעה לומר בגרושה, ונימא דנזקקין בכל ענין. דאילו באלמנה — הוה אמינא דליכא לאוקומא דאקילו בה רבנן משום חינא, כדמפרש בערכין. ואם תאמר: אמאי לא אקשי מברייתא דאביי קשישא למאן דאמר: אין נזקקין אלא אם כן רבית אוכלת בהן? דהא קאמר אביי קשישא שגובין מיתומים קטנים בשבועה! ויש לומר: דהוה מוקי לה בבעל חוב נברי, דשייכא ביה שבועה. כמו שרגיל רבינו תם לפרש, שמותר לקבל שבועה מנברי. ואפילו לרבינו שמואל שאסר לקבל ממנו שבועה — איכא לאוקמא בגר תושב שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, שנשבע בשם. ומיהו, קשה לי: מדקאמר אביי קשישא "יתומים שאמרו" — משמע דאמתניתין דגיטין או ד"הכותב" קאי, דמיירי בכתובת אשה, על כרחך צריך לומר ודאי דהוה מוקי פלוגתא דבן נגס ורבנן כאביי קשישא, וסבירא ליה כרבנן. **שני** שטרות היוצאים ביום אחד — פירוש: של מכר, או של מתנה. שמואל אמר: שודא דדייני. דלא דמי להא דתנן: היו כולן יוצאות בשעה אחת ואין שם אלא מנה — חולקות בשוה. דהתם — בשעבוד איירי, דאין השעבוד חל אלא מאותה שעה שמוכיח מתוך השטר בשהתחיל השעבוד, דהיינו ממחרת יום שנכתב בו. דביום שנכתב — אין מוכיח מתוך השטר מתי התחיל, או בבקר או בערב. אבל מתנה או מכר — כל הקודם באותו יום עצמו זכה. מפי רבי. **לימא** רב דאמר כרבי מאיר דאמר עדי חתימה כרתי — וכיון דעיקר הוא השטר ומתוך עדים החתומים בשטר, אין ניכר שקדם קנינו של זה לקנינו של זה — הלכך קונין שניהם בבת אחת, אפילו נכתב ונחתם ונמסר לאחד תחלה, ואחר כך נכתב ונמסר לשני. אף על פי שמתוך עדי מסירה ניכר, דלא חשיב להו עדי מסירה עיקר. והכי מוכח בגטין, דתנן בפרק "כל הגט" (כד,ב): כתב לגרש את הגדולה לא יגרש בו את הקטנה. ודייק בגמרא: הא גדולה — מצי מגרש. אמר רבה: זאת אומרת שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת מוציאין שטר חוב על אחרים. אמר ליה אביי: אלא מעתה רישא דקתני "פסול לגרש בו" — הכי נמי שני הוא דלא מגרש ביה, הא ראשון — מצי מגרש ביה? והא אמרת: אין אחר יכול להוציא שטר חוב עליהם! אלא מאי אית לך למימר — בעדי מסירה, ורבי מאיר — אפילו ראשון לא מצי מגרש, אף על פי שניכר מתוך עדי מסירה — הואיל ומתוך עדי חתימה אין ניכר. מפי רבי. ונראה לרבי: דמיירי הכא במתנה או במכר במקום שכותבין את השטר. דבמקום שאין כותבין, שהקרקע נקנה בכסף ובחזקה ובחליפין, והשטר אינו עומד אלא לראיה — התם כולי עלמא מודו דאמרינן שודא. דאין צריך התם שיהא ניכר מתוך עדי חתימה איזה קנה תחלה, הואיל ואינו אלא לראיה בעלמא. ורבינו תם מפרש הא מילתא בענין אחר, וזה לשונו: שני שטרות היוצאין ביום אחד, מכר שדה אחת לשני בני אדם — האחד עיקר. אבל שני שטרות של שני בעלי חובין — חולקין לכולי עלמא, כדתנן במתניתין: חולקות בשוה. ובעל כרחך כשכולן יוצאין ביום אחד. וטעמא — דשניהם אמת. ושעה אחת בירושלים — ביום אחד בעלמא דמי. לימא רב דאמר כרבי מאיר דאמר: עדי חתימה כרתי, ואפשר דנחתם בבת אחת, דהנך סהדי חתום אהאי, והנך סהדי אהאי, בהדי הדדי. ומסתמא, כיון שהחתימה עיקר — המסירה היתה לדעת חתימה, אף על פי שהיתה זו אחר זו, והוי כנמסר בבת אחת. דהיכא דכתבי שעות

ושמואל

תלינן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תלינן מסירה אחר שעות חתימה — הכא נמי תלינן המסירה בשעת חתימה. ואפילו אם תימצי לומר לצמצם אי אפשר, ואחד מהם נחתם קודם לחברו — איהו מיהו סבר דשניהם נחתמו בבת אחת, ואין דעתו כלל כשמוסר להם, אפילו בזה אחר זה, שיקנה אחד יותר מחברו. אלא דעתו שיקנה זה כמו זה, והוי כאילו מסר שניהם בבת אחת, ואין מועיל הקדמת החתימה כלום. ואי נמי העדים שוים בשני שטרות — אימא בשעה שעסוקין באותו ענין חתמו, דקנין יכול לחזור בו או לקיים שניהם. הלכך אמר רב: חולקין, ושמואל דאמר כרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי, וכיון שיוצא השטר מיד המוכר ליד הלוקח, נזהר הוא שלא למסור בבת אחת, אלא זה שלא בפני זה, דהמסירה ביד המוכר, דכותבין שטר למוכר אף על פי שאין לוקח עמו. אבל החתימה לרבי אלעזר לאו עיקר הוא, ולא תלינן ביה. הלכך אמר שמואל: שודא דדייני; שיש כח ביד הדיינים מובהקים ליתן לכל מי שירצו, דהואיל ואי אפשר לפי הענין להיות בבת אחת — אימור איתרמי לאותו שזכה. וכן (כתובות פה,ב) גבי שני טוביה, שניהם תלמידי חכמים דאיכא שודא, וכן גבי ההיא ד"כאן אמרו" בשילהי פרק קמא דגיטין (יד,ב) דמייתי הכא, וכן ב"עשרה יוחסין" (קדושין עד,א) גבי "נאמן הדיין", וכן ב"המוכר את הבית" (בבא בתרא סב,ב) גבי "רבבא דדקלי", וכן ב"שבועת העדות" ברישיה (שבועות ל,ב), וגבי "אמר רב נחמן" ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא לה,א) מדמינן דינא דאלים גבר לשודא דדייני, ומשנינן: דמאן דאלים גבר — איכא למיקם עלה דמילתא. שודא דדיינא — ליכא למיקם עלה דמלתא. ולא משום אומדנא דעתא. אבל במקום שיכולין לזכות שניהם בבת אחת, אי נמי שני בעלי חובין ביום אחד, או שתי כתובות ביום אחד — כולי עלמא מודו דיחלוקו, דחשו רבנן להפסד בעלי חובין משום נעילת דלת, ולכתובת אשה משום חינא. אבל בלקוחות, אי נמי במתנה — עבוד שודא היכא דאיכא למימר דחד קדים והאחר שקר. עד כאן לשון רבינו תם. **כתב** לאחד ומסר לאחר לזה שמסר לו קנה — אף על פי שקדמה הכתיבה למסירה — הכי נמי סבירא ליה לשמואל, דהא אית ליה שודא. והיינו אליבא דרבי אלעזר, דאמר: עדי מסירה כרתי. ותימה: הא משמע בפרק קמא דבבא מציעא (יג,א) דשמואל סבירא ליה כאביי, דאמר: עדיו בחתומיו זכין לו. דדחיק התם, שמואל דאמר: לא חיישינן לפרעון ולקנוניא, מתניתין דקתני מצא שטרי חוב; בזמן שיש בהן אחריות נכסים — לא יחזיר, אי סבירא ליה כאביי — אמאי לא יחזיר? ומסיק: שמואל מוקי לה — בשאין חייב מודה.

ופריך: אין בהם אחריות נכסים אמאי יחזיר? ומסיק, אמר שמואל: אומר היה רבי מאיר: שטר שאין בו אחריות נכסים — אינו גובה כו'. מדדחיק שמואל לומר הך סברא לרבי מאיר — שמע מינה כאביי סבירא ליה. דלרב אסי הוה מצי לאוקמא בשאין בו הקנאה. ואליבא דאביי משמע כתב לאחד ומסר לאחר — את שכתב לו, קנה. דאמתניתין דקתני "כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו", פריך התם: וליחוש דלמא כתב ללוות בניסן ולא לוה עד תשרי, ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין, דמניסן ועד תשרי! ומשני, אמר אביי: עדיו בחתומיו זכין לו. אלמא, אף על גב דמסר ללקוחות קודם למלוה, לזה שמסר לו — לא קנה. ובסוף הפרק (שם כ,א) משני אביי בכהאי גוונא גבי מצא שובר; בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל, דלא חיישינן דלמא כתבה בניסן ולא נתנה עד תשרי כו'. ואם כן קשיא שמואל אדשמואל! ובלא שמואל איכא לאקשויי מאביי גופיה, דמשמע בפרק "זה בורר" (סנהדרין כח,ב) דסבירא ליה כרבי אלעזר, דמסקינן התם, אההיא מתנתא דהוו חתימי עלה תרי גיסי כו', אמר ליה רב יוסף: זיל קנייה בעדי מסירה, ומסיק, אמר ליה אביי: והא מודה רבי אלעזר במזוייף מתוכו שהוא פסול. משמע, דאי לא הוה מזוייף מתוכו —היה מכשר כרבי אלעזר! וזהו דוחק לומר דאביי — לדבריו דרב יוסף קאמר, וליה לא סבירא ליה. ובלאו אביי גופיה הוה קשה שם, הא דפסיק רבינו תם הלכה כאביי, מדמהדר התלמוד לאוקמא מילתיה דשמואל כוותיה. ועוד, דאביי בתראה הוה, וקיימא לן כרבי אלעזר דאמר: עדי מסירה כרתי, ואמרינן: כתב לאחד ומסר לאחר — את שמסר לו קנה! ותירץ רבי: דכי אמרינן "עדיו בחתומיו זכין לו" — הני מילי בשני ימים, שניכר מתוך השטר שקדם זכותו של זה לזכותו של זה. אבל הכא מיירי שנכתבו ביום אחד. הלכך, אף על פי שנכתב זה קודם — הקודם במסירה זכה, דלא אמרינן "עדיו בחתומיו זכין לו", הואיל ואין ניכר שקדם זכותו מתוך השטר. וקשיא לי: גבי מצא שובר, בזמן שהאשה מודה — יחזיר לבעל, דפריך: ניחוש דלמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי, ואזלא זבינתה לבתובתה בטובת הנאה, ומפיק ליה לשובר דכתוב בניסן ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין. מאי קא משני אביי: "עדיו בחתומיו זכין לו?" אכתי ניחוש: באותו יום שנכתב השובר מכרה כתובתה קודם מסירת השובר, דלא אמרינן התם "עדיו בחתומיו זכין לו", הואיל ואין ניכר מתוך השובר שנכתב קודם המסירה! ואמר לי רבי: דכולי האי לא חיישינן: דבאותו יום עצמו מכרה כתובתה. **אמיה** דרמי בר חמא כו' — אין זה ההוא עובדא ד"מי שמת" (בבא בתרא קנא,א). פירש רבינו חננאל: דקבלה בידינו דשודא דדייני דוקא במקרקעי, ודוקא דיין מומחה כרב נחמן בדורו. דהא רב ששת — גברא רבה הוה, ואמר ליה רב נחמן: אינך דיין לעשות שודא דדייני. ולי נראה: שודא נמי במטלטלי, דגבי שליח מייתי לה בפרק קמא דגטין (יד,ב).

1 וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר: עֵדֵי מְסִירָה
2 כָּרְתִי? לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר. וְהָכָא בְּהָא
3 קָמִיפַּלְגִי; רַב סָבַר: חֲלוּקָה עֲדִיפָא, וּשְׁמוּאֵל סָבַר:
4 שׁוּדָא דְּדַיָּנֵי עֲדִיפָא. וּמִי מָצֵית מוֹקְמַתְּ לֵיהּ לְרַב כְּרַבִּי
5 אֶלְעָזָר? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הַלָּכָה כְּרַבִּי
6 אֶלְעָזָר בְּגִיטִּין. כִּי אָמְרִיתָהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל אֲמַר: אַף
7 בִּשְׁטָרוֹת. מִכְּלָל דְּרַב סָבַר - בִּשְׁטָרוֹת לָא! אֶלָּא,
8 מְחַוַּרְתָּא: רַב - כְּרַבִּי מֵאִיר, וּשְׁמוּאֵל - כְּרַבִּי אֶלְעָזָר.
9 מֵיתִיבֵי: שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הַיּוֹצְאִים בְּיוֹם אֶחָד - חוֹלְקִין,
10 תִּיוּבְתָּא דִּשְׁמוּאֵל! אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל: הָא מַנִּי - רַבִּי
11 מֵאִיר הִיא, וַאֲנָא דַּאֲמָרִי כְּרַבִּי אֶלְעָזָר. אִי רַבִּי מֵאִיר
12 - אֵימָא סֵיפָא: כָּתַב לְאֶחָד וּמָסַר לְאַחֵר, זֶה שֶׁמָּסַר
13 לוֹ, קָנָה. וְאִי רַבִּי מֵאִיר - אַמַּאי קָנָה? הָאָמַר: עֵדֵי
14 חֲתִימָה כָּרְתִי! תַּנָּאֵי הִיא. דְּתַנְיָא, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים:
15 יַחֲלוֹקוּ, וְכֵאן אָמְרוּ: מַה שֶּׁיִּרְצֶה הַשָּׁלִישׁ יַעֲשֶׂה. אֵמֵיהּ
16 דְּרָמֵי בַּר חָמָא כְּתַבְתִּינְהוּ לְנִכְסָהּ לְרָמִי בַּר חָמָא
17 בְּצַפְּרָא, לְאוֹרְתָא כְּתַבְתִּינְהוּ לְמָר עוּקְבָא בַּר חָמָא.
18 אֲתָא רָמִי בַּר חָמָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, אוֹקְמֵיהּ
19 בְּגִנְכָסָא. אֲתָא מָר עוּקְבָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אוֹקְמֵיהּ
20 בְּגִנְכָסָא. אֲתָא רַב שֵׁשֶׁת לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אָמַר
21 לֵיהּ: מַאי טַעְמָא עֲבַד מָר הָכִי? אָמַר לֵיהּ: וּמַאי
22 טַעְמָא עֲבַד מָר הָכִי? אָמַר לֵיהּ: דְּקָדֵים. אָמַר לֵיהּ:
23 אַטּוּ בִּירוּשָׁלַיִם יָתְבִינַן, דְּכָתְבִינַן שָׁעוֹת? אֶלָּא מָר
24 מַאי טַעְמָא עֲבַד הָכִי? אָמַר לֵיהּ: שׁוּדָא דְּדַיָּנֵי.
25 אָמַר לֵיהּ: אֲנָא נַמִּי - שׁוּדָא דְּדַיָּנֵי. אָמַר לֵיהּ:
26 חֲדָא - דַּאֲנָא דַּיָּנָא וּמָר לָאו דַּיָּנָא, וְעוֹד: מֵעִיקָּרָא
27 לָאו בְּתוֹרַת הָכִי אָתֵית לָהּ. הָנְהוּ תְּרֵי שְׁטָרֵי דְּאָתוּ
28 לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, חַד הֲוָה כְּתוּב "בְּחַמְשָׁא בְּנִיסָן",
29 וְחַד הֲוָה כְּתוּב בֵּיהּ "בְּנִיסָן" סְתָמָא, אוֹקְמֵיהּ רַב
30 יוֹסֵף לְהַהוּא דְּחַמְשָׁא בְּנִיסָן בְּנִכְסִים. אֲמַר לֵיהּ אִידָךְ: וַאֲנָא אַפְסִיד? אָמַר לֵיהּ: אַתְּ
31 יָדָךְ עַל הַתַּחְתּוֹנָה, אֵימָא בַּר עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּנִיסָן אַתְּ. אֲמַר לֵיהּ: וְנִכְתּוֹב לִי מָר

טירפא

1 וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר — אף על פי שאין עליו עדים אלא שנתנו בפני עדים
2 — גובה מנכסים משועבדים. שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם, שמא
3 יצמוחו עדי מסירה או ילכו למדינת הים. אלמא, עדי מסירה עיקר. והכא יש לומר, שמא
4 האחד היה חביב עליו יותר, וקדם ומסרו לו, ואת השני הטעה. וכי לא ידענן — נימא
5 שודא דדייני, לפי מה שהם רואים מי מהם היה
6 רגיל אצלו יותר, דשודא עדיפא מחלוקה. דכולי
7 עלמא כרבי אלעזר — דקיימא לן כוותיה בגטין.
8 ואיכא למימר שודא ואיכא למימר חלוקה.
9 ובהא פליגי. חולקין — אלמא חלוקה עדיפא.
10 רבי מאיר היא — וליכא למימר שודא
11 בחתימתו. כתב לאחד — השטר, ולא מסר לו
12 עד שכתב שטר שני לאחר עליה, ומסר לו. ואי
13 רבי מאיר כו' — אלא לאו, רבי אלעזר. ואיכא
14 למימר שודא ואיכא למימר חלוקה, וקתני
15 חולקין — אלמא חלוקה עדיפא. תנאי היא —
16 איכא למאן דאמר: שודא עדיף, ואיכא למאן
17 דאמר: חלוקה עדיפא. וחכמים אומרים כו' —
18 בשלהי פרק קמא דגטין: הולך מנה לפלוני,
19 והלך וביקשו ולא מצאו, שמת — יחזרו
20 למשלח. מת המשלח — יחזרו ליורשים כו', עד
21 וחכמים אומרים: יחלוקו יורשי משלח ויורשי מי
22 שנשתלחו לו. וכאן אמרו: מה שירצה שליש
23 יעשה, דהיינו שליח יעשה, אלמא שודא
24 עדיפא. אמיה דרמי בר חמא כו' — ולא נודע
25 למי מסרה תחלה שטר מתנה. אטו בירושלים
26 יתבינן כו' — וכיון דלא הקפידו בני מקום לכתוב
27 שעות — גילו מנהגם שאין הולכים אחר הקודם
28 לבו ביום, ושניהם שוים. אלא מר מאי טעמא
29 עבד הכי — ולא אמר: יחלוקו. שודא דדייני —
30 כרבי אלעזר, דאמר: עדי מסירה כרתי. ולי
31 נראה שזה היה חביב לה יותר, וקדמה ומסרה
32 לו תחלה. אמר ליה אנא נמי — תיהוי דידי
33 שודא דדייני. וכיון שפסקתי אני הדין — שוב אין
34 לך כח להוציא מידו, שהרי יצא מבית דין זכאי
35 בשודא דדייני. אנא דיינא — על פי ראש גלותא
36 והישיבה. לאו בתורת הכי אתית לה — לא
37 אמרת טעם שלך משום שודא דדייני, אלא
38 משום דקדים בחתימה כרבי מאיר, ובזו טעית,
39 דהא לאו בירושלים יתבינן. הנהו תרי שטרי —
40 של מכר, שיצאו על שדה אחת.

טירפא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר – ואילו שמואל הסובר שודא דדייני טעמו מפני שהוא סובר כרבי אלעזר **דְּאָמַר עֲדֵי מְסִירָה כָּרְתֵי** – העדים המעידים על מסירת הגט הם עיקר הכריתות, וכן בשאר שטרות אם נמסר השטר בפני עדים הרי זה קנין גמור, ולפיכך בשני שטרות היוצאים ביום אחד, אם נמסר השטר קודם לאחד מהם המוכר הקנה לראשון בלבד ואילו את השני הוא הטעה, וכיון שיש כאן ספק למי מסר את השטר קודם, לכך אומרים שודא דדייני.

הגמרא דוחה שאין הכרח לתלות את מחלוקתם של רב ושמואל במחלוקת של רבי אלעזר ורבי מאיר: **לֹא**, אין הכרח לפרש כך, אלא יתכן **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** בין רב ובין שמואל סוברים **כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר** שעדי מסירה כרתי, וזה שנמסר לו השטר ראשון זכה בקרקע, **וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי** – וכאן, בדבר זה נחלקו רב ושמואל. **רַב סָבַר, חֲלוּקָה עֲדִיפָא** – בספק ממון שאין ראיה לזה יותר מזה עדיף לעשות חלוקה, **וּשְׁמוּאֵל סָבַר, שׁוּדָא דְּדַיְנֵי עֲדִיפָא** – בספק ממון עדיף לעשות כראות עיני הדיינים, שאם יעשו שודא יתכן שיזכה בעל הקרקע בשלו.

מקשה הגמרא: **וּמִי מָצִית מוֹקְמַתְּ לֵיהּ לְרַב כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר** – וכי יכול אתה להעמיד את רב בשיטת רבי אלעזר, **וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר** שעדי מסירה כרתי **בְּגִיטִּין**. אמנם **כִּי אֲמַרְיַתְּהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל** – כאשר אמרתי את דברי רב לפני שמואל, **אָמַר לִי** שמואל שהלכה כרבי אלעזר **אַף בִּשְׁטָרוֹת. מִכְּלָל** – משמע מזה, **דְּרַב** שאמר שהלכה כרבי אלעזר לענין גיטין **סָבַר, בִּשְׁטָרוֹת לֹא** – שלענין שטרי ממון אין הלכה כרבי אלעזר, ואם כן כיצד אתה יכול לומר שרב סובר כדעת רבי אלעזר.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא מְחַוַּרְתָּהּ** – ברור שצריך לומר כפי שאמרנו בתחילה, **שַׁרַב** סובר **כְּרַבִּי מֵאִיר** שעדי חתימה הם העיקר, **וּשְׁמוּאֵל** סובר **כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר** שעדי מסירה הם העיקר, ואם מסר לאחד קודם קנה, ולכך עושים הדיינים שודא.

הגמרא מקשה מברייתא על שמואל: **מֵיתִיבֵי, שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הַיּוֹצְאִים בְּיוֹם אֶחָד חוֹלְקִין**, הרי מפורש כאן כדברי רב, **תִּיוּבְתָּא דִּשְׁמוּאֵל** – ובריייתא זו שחלוקה עדיפה היא פירכא לשיטת שמואל, שסובר בדין זה שהדיינים עושים שודא. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל, הָא מַנִּי** – מי הוא התנא ששנה ברייתא זו, **רַבִּי מֵאִיר הִיא** הסובר שעדי חתימה כרתי ולכך חולקין, **וַאֲנָא דְּאָמְרֵי** – ואילו אני סובר **כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר** שעדי מסירה כרתי, והראשון שנמסר לו השטר קנה, וכיון שיש ספק למי נמסר ראשון עושים שודא דדייני.

הגמרא מקשה על תירוץ זה: **אִי** – אם ברייתא זו אכן נשנתה בשיטת **רַבִּי מֵאִיר, אֵימָא סֵיפָא** – באר את סוף דברי הברייתא, **כָּתַב לְאֶחָד** שטר מכירה על שדה ולא מסר לו, ואחר כך כתב שטר מכירה נוסף **וּמָסַר לְאָדָם אַחֵר, זֶה שֶׁמָּסַר לוֹ** בתחילה **קָנָה**, אף על פי שכתב קודם את השטר השני. **וְאִי** הברייתא נשנית בשיטת **רַבִּי מֵאִיר, אַמַּאי קָנָה** – למה קנה זה שנמסר לו השטר תחילה, **הָאָמַר** – הרי אמר רבי מאיר **עֲדֵי חֲתִימָה כָּרְתֵי**, והיות והולכים אחר חתימת השטר, ובשני השטרות נכתב אותו זמן אין הבדל למי נמסר השטר תחילה, ועל כרחך ברייתא זו סוברת כרבי אלעזר שעדי מסירה כרתי ולכן מי שנמסר לו השטר תחילה הוא זה שקנה, ומכל מקום שנינו בברייתא שכשיש ספק למי נמסר השטר תחילה חולקים, וקשה על שמואל שאמר שעושים שודא.

מתרצת הגמרא: **תַּנָּאֵי הִיא** – מחלוקת תנאים היא האם בספק ממון עושים 'שודא דדייני' או שחולקים, **דְּתַנְיָא** בברייתא לענין ממון הנמצא ביד השליח ומתו הבעלים ואין ידוע למי שייך הממון, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים** שבאופן זה **יַחֲלוֹקוּ** יורשי המשלח עם יורשי מי שנשתלח לו, **וְכָאן** [–בבבל] **אָמְרוּ**, שכיון שהוא ספק, **מַה שֶּׁיִּרְצֶה הַשָּׁלִיחַ יַעֲשֶׂה**, והיינו שודא דדייני שכפי ראות עיני השליח בדעת המשלח יחלק את המעות. וכמו כן יש לומר שהברייתא שאמרה שבשני שטרות היוצאים ביום אחד, חולקין, נשנתה בדעת חכמים שחלוקה עדיפה משודא, ואילו שמואל סובר כתנאים החולקים ששודא דדייני עדיפה.

* * *

הגמרא מביאה מעשה בענין שני שטרות שנכתבו ביום אחד: **אַמֵּיהּ דְּרַמִּי בַּר חָמָא כְּתַבְתֵּינְהוּ לְנִכְסָהּ** – אמו של רמי בר חמא כתבה בשטר מתנה את נכסיה **לְרַמִּי בַּר חָמָא בְּצַפְּרָא** [–בבוקר], **לְאוֹרְתָא** – לפנות ערב באותו היום, **כְּתַבְתֵּינְהוּ לְאָחִיו מַר עוּקְבָא בַּר חָמָא**, ולא נודע למי מסרה את השטר תחילה. **אָתָא רַמִּי בַּר חָמָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת**, לשואלו למי שייכים הנכסים, **אוֹקְמֵיהּ בְּנִכְסָא** – העמידו רב ששת בנכסים. **אָתָא מַר עוּקְבָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אוֹקְמֵיהּ בְּנִכְסָא** – העמידו רב נחמן בנכסים. **אָתָא רַב שֵׁשֶׁת לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן** – בא רב ששת לפני רב נחמן, **וְאָמַר לֵיהּ, מַאי טַעְמָא עָבַד מַר הָכִי** – מדוע עשה מר כך, שפסקת שמר עוקבא זכה בנכסים. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרב ששת **וּמַאי טַעְמָא עָבַד מַר הָכִי** – מדוע עשה מר כך, כלומר למה פסקת להיפך שרמי בר חמא זכה בנכסים. **אָמַר לֵיהּ** רב ששת **דְּקָדִים** – שחתימת שטרו של רמי קדמה לשל מר עוקבא, שהרי שטרו של רמי נכתב בבוקר ושטרו של מר עוקבא נכתב בערב. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרב ששת **אֲטוּ בִּירוּשָׁלַיִם יָתְבִינָן דְּכָתְבִינָן שָׁעוֹת** – וכי אנו יושבים בירושלים שנוהגים לכתוב שעות, ושם אכן מסתכלים על קדימת השעות וכל ששטרו קודם לשעה שנכתב שטרו של חבירו, זכה. אבל במקומנו שאין נוהגים לכתוב שעות גילו בני מקומנו את דעתם שאין הולכים אחר שעת הכתיבה, וכל ששניהם נכתבו ביום אחד שניהם שוים בנכסים. חזר רב ששת ושאל את רב נחמן, **אֶלָּא מַר, מַאי טַעְמָא עָבַד הָכִי** – כיון שאתה סובר ששניהם שוים במתנה, מדוע פסקת ליתן את הנכסים למר עוקבא. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרב ששת, הטעם שפסקתי כן הוא משום **שׁוּדָא דְּדַיְנֵי** – שכן אני סובר שהדין בשני שטרות היוצאים ביום אחד שיש לעשות כראות עיני הדיין, והעמדתי את מר עוקבא שנראה לי שהוא היה חביב לאמו יותר ומסרה לו תחילה. **אָמַר לֵיהּ** רב ששת, **אֲנָא נַמִּי שׁוּדָא דְּדַיְנֵי** – אם כן גם הפסק שלי שרמי בר חמא זכה בנכסים יחשב כשודא דדייני ושוב אין לך כח להוציא מידו וליתן למר עוקבא. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן, שתי תשובות יש בדבר. **חָדָא, דְּאַנָא דַּיְינָא וּמַר לָאו דַּיְינָא** – האחד, משום שאני התמניתי להיות דיין על פי ריש גלותא והישיבה, ואילו מר לא התמנה לכך, ולכן רק אני יכול לפסוק שודא דדייני ואתה אינך יכול. **וְעוֹד, מֵעִיקָּרָא לָאו בְּתוֹרַת הָכִי אִתְּיָת לַהּ** – שהרי מתחילה כשפסקת שרמי בר חמא זכה בנכסים לא אמרת שהיה זה בתורת שודא דדייני אלא משום שנכתב שטרו קודם, ובזה טעית שאנו איננו נוהגים לכתוב שעות, ולכן אין לפסק שלך דין שודא דדייני והייתי רשאי לבטלו.

* * *

הגמרא מביאה עוד מעשה בענין: **הַנְהוּ תְּרֵי שְׁטָרֵי דְּאָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף** – מעשה בשני שטרות של מכר [על שדה אחת שנמכרה לשני בני אדם] שהובאו לפני רב יוסף, **חַד הָוָה כָּתוּב בְּחַמְשָׁא בְּנֵיסָן, וְחַד הָוָה כָּתוּב בֵּיהּ בְּנִיסָן סְתָמָא** – באחד מהשטרות נכתב 'בחמשה בניסן' ובשני נכתב 'בניסן' ולא הוזכר יום החודש וכל אחד מהם טוען ששטרו קדם, **אוֹקְמֵיהּ** [–העמיד] **רַב יוֹסֵף לְהַהוּא דְּנִכְתַּב שְׁטָרוֹ בַּחַמְשָׁא בְּנִיסָן בְּנִכְסִים. אָמַר לֵיהּ אִידָךְ** – בעל השטר השני לרב יוסף, **וַאֲנָא אַפְסִיד**, כלומר, מפני מה לא אטול אף אני הרי גם שטרי כתוב בו ניסן. **אָמַר לֵיהּ, אַתְּ, יָדְךָ עַל הַתַּחְתּוֹנָה**, ואינך יכול להוציא מיד השני שנכתב שטרו בחמשה בניסן, **אֵימָא בַּר עֶשְׂרִין וּתְשַׁע בְּנִיסָן אַתְּ** – שיש לומר שזמן שטרך הוא בעשרים ותשעה בניסן, ואילו בשטרו של השני מפורש שהוא בחמשה בניסן ולכך הוא זכה בנכסים ולא אתה. **אָמַר לֵיהּ**, כיון שהפסדתי את השדה ושילמתי עליה, **וְנִכְתּוֹב לִי מַר**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש

[שלהי אלול תשי״ב]

... ובנוגע ליוהכ״פ - הנה בודאי יתנהג ע״פ הוראת רופאים מומחים, שזוהי דעת תורתנו, תורת חיים - לא רק בעוה״ב אלא גם בעוה״ז. ואם היא ע״פ הוראת רופא, הרי אז מברכין על אכילה זו, שענין הברכות הוא - המשכת אלקות והעלאת הניצוצות, שנעשים דוקא ע״י אכילה, וא״א ע״י מח׳ וכוונות גרידא.

ב״ה, ד׳ תשרי, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

...ובמענה על שאלותיו.

א) במה שאינו מתרגש מלימודו ומתפלותיו, הנה ילמוד הקונטרס פוקח עורים שנעתק גם כן ללשון הקדש והוא לאדמו״ר האמצעי בנו של כ״ק אדמו״ר הזקן בעל התניא והשולחן ערוך, שבטח נמצא אצל ההנהלה דישיבת תומכי תמימים בברונא ויראה שם כמה סיבות מפני מה גופו ונפשו הבהמית אין מתרגשים מהלימוד והתפלה ובידו לתקנם וכמאמר רז״ל אין הקב״ה בא בטרוניא עם בריותיו ואינו מבקש אלא לפי כחן, וכיון שניתנו לו גוף ונפש הבהמית כזה בודאי ניתנו לו ג״כ הכחות לכבשם.

ב) מה שכותב שמחשבות זרות מבלבלות אותו בשעת התפלה הנה ידוע שמח״ז בעת התפלה באים בסיבת דברים בטלים ומחשבות בטלות קודם התפלה וככל אשר יגדיר את עצמו בזה ימעטו המח״ז בעת התפלה ויתפלל מתוך הסידור וכן יאמר קודם התפלה ולאחרי׳ איזה קאפיטלעך תהלים ויתן פרוטה לצדקה קודם התפלה.

ג) מ״ש שסובל מהרהורים רעים, הנה עליו ללמוד מאמרי חסידות אשר סוף סוף משמחים את הלב ומרוממים את הנפש ובמילא מגביהים ומוציאים אותו מתוך הרפש ובוץ, ויוכל להתחיל הלימוד בהקונטרס ומעין מבית ה׳ יוצא.

ד) בכלל קשה לענות בפרטיות על שאלות כאלו בכתב, וכבר ידוע מעלת דברי התעוררות הנשמעים מפה אל פה פנים אל פנים ובמילא יחפש הזדמנות היותר קרובה להתראות עם המשפיע דישיבת תומכי תמימים בברונא הרה״ח הוו״ח אי״א נו״מ מוה״ר ניסן שי׳ נעמאנאוו, ויראה לו את מכתבי זה ויבקשו שישמע את שיחתו וייעצו בטוב לפניו בגשמיות וברוחניות וככל אשר יקדים בזה ה״ז משובח.

בברכה לחתימה וגמר חתימה טובה.

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א.

המזכיר

נ״ב.

בנוגע לשאלתו למצוא כאן תפילין של ספרדים כשרים, הנה בכלל אין זה מצוי כאן, ויפנה אל לשכתינו אשר בפאריז שעומדת בקישור עם הספרדים במרוקה ואפשר באופן כזה ימציאו לו את זה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **סג** חֲבִילֵי קַשׁ תקנה] וַחֲבִילֵי עֵצִים רַכִּים תקנו], אִם הִזְמִינָם תקנז] לְמַאֲכַל בְּהֵמָה - מֻתָּר לְטַלְטְלָם אֲפִלּוּ הֵם
2 גְּדוֹלִים הַרְבֵּה תקנח]. אֲבָל סְתָמָן לְהַסָּקָה הֵן עוֹמְדִין, וְאָסוּר לְטַלְטְלָם תקנט]. וּבְמִקּוֹמוֹת שֶׁסְּתָם קַשׁ אֵינוֹ
3 עוֹמֵד לְהַסָּקָה אֶלָּא לְמַאֲכַל בְּהֵמָה אוֹ לִשְׁכַּב עָלָיו - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף סג

ביאורי הלכה

תקנה] חבילי קש – גבעולי התבואה[506].
תקנו] עצים רכים – שהם ראויים למאכל בהמה[507].
תקנז] אם הזמינם – ייחדן לזה קודם השבת[508].
תקנח] גדולים הרבה – מותרים בטלטול ולא חוששים לטרחה שיש בטלטולם[509].
תקנט] ואסור לטלטלם – אף שראויים למאכל בהמה – כל שלא הוזמנו לכך.

ציונים והוספות

506) לאחר שנלקחו מהם גרעיני התבואה; וראה משנ"ב סימן שיא ס"ק לה: קש הוא מה שנשאר בשדה אחר הקצירה.

507) אבל עצים קשים אינם ראויים למאכל בהמה ודינם כשאר עצים דלעיל סעיף נב.

508) אף שסתמן עומדים להסקה, כיון שרגילים לייחדם גם למאכל בהמה די בייחוד שבמחשבה (ראה לעיל הערה תכא).

509) ראה ב"ח סי"ד.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח לפי לוח "רב יומי"

חלק ג סימן תלט דין מי שבדק ולא מצא מספר ככרות שהניח:

ז אם הניח עשרה ככרות חמץ קשורים ומצא ט' ואינו מכיר אם הן הן הככרות שהניח צריך לבדוק כל הבית או עד שימצא עשרה ככרות לפי שאנו אומרים מה שהניח נטלו קטנים או עכברים שאי אפשר להם להתיר הקשר ולפיכך אפילו ביטל צריך לחזור ולבדוק כל הבית או עד שימצא עשרה ככרות אבל אם לא היו קשורים יחד אין צריך לבדוק אלא עד שימצא ככר אחד אם ביטל או שיכול לבטל:

ח אבל אם הניח תשע ומצא עשר אפילו לא היו קשורין צריך לחזור ולבדוק כל הבית או עד שימצא עוד תשע ככרות אפילו כבר ביטל כל התשע ככרות שהניח לפי שאי אפשר לתלות להקל ולומר שהן הן התשע ככרות הראשונים וכבר העשירי הביא איש אחר והניחו כאן שאין דרך בני אדם להניח ככרותיהם אצל ככרי חבריהם אלא מיחדים להם מקום לעצמן שלא יתערבו לפיכך אנו אומרים שבא איש אחר שהיו בידו עשרה ככרות והניחן כאן שלא היה מונח כאן כלום כי הט' הראשונים כבר לקחו מכאן שגררום קטנים או עכברים ולכך צריך לחזור ולבדוק כל הבית או עד שימצא עוד תשעה ככרות:

ט הניח ככרות בזוית זו ומצא בזוית אחרת צריך לחזור ולבדוק כל הבית שמא אלו אחרים הן כיון שמצאן במקום אחר והראשונים נטלום קטנים או עכברים והניחום במקום אחר באותו הבית במה דברים אמורים כשאינו יודע מנין הככרות שהניח אבל אם יודע מנין הככרות ומצא בזוית אחרת כמנין שהניח אין צריך לבדוק אם ביטל או שיכול עדיין לבטל כיון שהבדיקה אינה אלא מדברי סופרים אנו תולין להקל שמן הסתם הן הן הככרות שהניח כיון שהן שוין במנינם:

* * *

חלק ג סימן תמ דין חמצו של נכרי שהופקד אצל ישראל:

א כתוב בתורה לא יראה לך חמץ יכול אם טמן אותו בבור
עד שאינו נראה או שהפקיד אותו ביד נכרי לא יהיה
עובר עליו שהרי אינו נראה לו כל ימי הפסח תלמוד לומר
שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם אפילו הטמינו או
הפקידו בין ביד נכרי בין ביד ישראל אפילו אם הנפקד קיבל
עליו אחריות שאם יגנב או יאבד ממנו יתחייב לשלם לו
דמי חמצו ונמצא שהנפקד עובר עליו בבל יראה כמו
שיתבאר אף על פי כן עובר עליו גם המפקיד בבל יראה
ובל ימצא כיון שגוף החמץ הוא שלו ואע"פ שנאמר לא
ימצא בבתיכם וחמץ זה אינו בביתו, מכל־מקום כיון
שהנפקד קיבל הפקדון מדעתו ונותן לו רשות להניחו בתוך
ביתו הרי השאיל להמפקיד את המקום שהחמץ מונח עליו
והרי מקום זה קנוי להמפקיד לפיכך עובר הוא על החמץ
המונח שם כאילו היה מונח בביתו שהוא דר בו שהרי
אמרה תורה לא יראה לך שאור בכל גבולך כל מקום שהוא
גבולו אע"פ שאינו ביתו שהוא דר בו.

אבל מי שהטמין חמצו בחצירו של חבירו שלא מדעתו שלא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השאיל לו חבירו מקום בחצירו להניח שם חמצו אינו עובר עליו מן התורה כיון שאינו מונח לא בביתו ולא ברשותו של בעל החמץ.

ומכל־מקום מדברי סופרים חייב לבערו או למכרו לאינו יהודי בערב פסח קודם שעה ששית כיון שגוף החמץ הוא שלו אלא שאינו מונח ברשותו ואם לא מכרו עד שהגיע שעה ששית חייב לבערו מן העולם לגמרי וכל רגע ורגע שאינו מבערו הוא עובר עליו בבל ימצא מדברי סופרים ואם עבר עליו הפסח ולא ביערו הרי חמץ זה אסור באכילה ובהנאה לכל אדם מישראל כדין חמץ שעבר עליו הפסח בבית ישראל:

* * *

ב הואיל והאדם עובר על חמצו אעפ"י שהוא מופקד ביד אחרים או שהוא טמון שאינו נראה לו א"כ למה אמרה תורה לא יראה לך לומר לך שאף החמץ הנראה לך והוא מצוי בביתך אף על פי כן אין אתה עובר עליו אלא אם כן אני קורא בו לך כלומר שהוא שלך פרט לחמצו של נכרי המופקד ביד הישראל אפילו הוא עמו בביתו שהוא דר בו בפסח הרי זה מותר מפני שאינו שלו ואפילו החמץ הוא של גר תושב שיד הישראל שולטת עליו ועל נכסיו ואפילו הוא שרוי בחצירו של ישראל והוא וכל אשר לו כבוש תחת יד ישראל אף על פי כן כל זמן שאין שם הישראל נקרא על זה החמץ אין צריך לבערו:

ג ומכל מקום מדברי סופרים נכרי שהביא חמצו לישראל בתוך הפסח כדי להפקידו אצלו לא יקבל ממנו הישראל אע"פ שאינו נוגע בהחמץ בידו אלא הוא אומר להנכרי הנה הבית לפניך הנח במקום שתרצה אף על פי כן אסור גזירה שמא ישכח ויאכל ממנו שאין הנכרי משמר חמצו שלא יאכל ממנו הישראל כיון שכבר הפקידו אצלו הרי סמך על נאמנותו.

אבל אם הנכרי אינו מפקיד אצלו החמץ מותר לו להניחו שיכנס לביתו וחמצו עמו ואף על פי שהישראל רואה אותו אין בכך כלום שהרי נאמר לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים.

ומכל מקום אם נכרי זה הוא עבדו או פועלו שמזונותיו עליו אין להניחו שיכנס לבית לאכול חמץ אף על פי שהחמץ הוא של הנכרי מכל מקום יש לחוש למראית העין שיחשדו אותו שהוא מאכיל את עבדו חמץ בפסח אבל נכרי אחר שאין מזונותיו עליו מותר להניחו ליכנוס לבית לאכול מחמצו.

אבל אסור להניחו שיאכל מחמצו על השלחן בשעה שישראל אוכל על זה השלחן אפילו אם זה הישראל אין לו שום הכירות עם זה הנכרי שאין לחוש שמא יאכילנו הנכרי מחמצו מכל מקום כיון שחמץ בפסח במשהו רחוק הדבר שלא יתערב פירור אחד של הנכרי בשל ישראל ואפילו אם הישראל הוא אוכל על מפה מיוחדת אף על פי כן יש להחמיר שלא יאכל על השלחן שהנכרי אוכל עליו חמצו משום לך לך אמרינן לגזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב:

* * *

ד אבל מותר להניחו לאכול חמצו על השלחן בשעה שאין ישראל אוכל עליו רק שיזהר הישראל לנקות השלחן יפה אחר אכילת הנכרי שלא ישארו שם פירורין מחמצו.

וכן צריך ליזהר כשילך הנכרי מביתו שיטול כל חמצו עמו ולא ישתייר ממנו מאומה בבית הישראל גזירה שמא ישכח ויאכלנו כיון שהוא רגיל בחמץ כל השנה יש בו לחוש לשכחה יותר משאנו חוששים בשאר איסורי תורה שאדם בודל עצמו מהם ואינו שוכח איסורו כיון שאינו רגיל בהם אבל כל זמן שהנכרי בבית אין לחוש שמא יסתפק הישראל מחמצו שהרי הנכרי הוא משמרו בעצמו:

ה ואם הלך משם הנכרי והניח חמצו מונח בבית ישראל שלא מדעתו ואין הישראל רוצה להתגרות עם הנכרי להשליך חמצו מן ביתו לרשות הרבים צריך שיעשה לפניו מחיצה גבוה י' טפחים כדי שיהיה לו היכר ולא ישכח על איסור חמץ ולא יבא להסתפק ממנו וצריך שתהא המחיצה עשויה מדבר קבוע שחוסמת היא העוברים שם אבל לא מסדין וכיוצא בו כיון שיכולין לילך ולבא תחת הסדין יש לחוש שמא יבואו להסתפק מן החמץ המונח שם ואם הוא שבת או יו"ט שאי אפשר לעשות מחיצה מדבר קבוע יכפה עליו את הכלי עד הערב כדי שיהיה מכוסה מן העין ולא יבואו לאכול ממנו ולערב מיד יעשה לפניו מחיצה כהלכתה ולא יסמוך על כפיית הכלי גזירה שמא ינטל הכלי לצורך תשמישו ויתגלה החמץ וישכח ויאכלנו:

ו ואם הדבר ברור וידוע שלא ישתהה הנכרי חוץ לביתו של הישראל שחמצו מונח בתוכו רק כחצי היום ואח"כ יחזור לבית הישראל ליטול חמצו משם א"צ לעשות לפניו מחיצה אפילו הוא חולו של מועד שמותר בעשיית מלאכה (שאינה מעשה אומן כמו שיתבאר בסימן תק"מ) אלא די לו בכפיית כלי עד שיבא הנכרי ויטול חמצו דכיון שלא ישתהה הנכרי רק כחצי היום אין חוששין שמא ינטל הכלי בחצי יום זה:

ז וכל זה כשכבר הלך לו הנכרי ונשאר חמצו מונח בבית הישראל שלא מדעת הישראל אבל לכתחלה לא יניחנו הישראל לילך מביתו אלא אם כן יטול חמצו עמו אפילו לא ישתהה שם חוץ לביתו רק שעה אחת ואפילו רוצה לעשות לפניו מחיצה כהלכתה:

ח במה דברים אמורים בתוך הפסח או בערב פסח משעה ששית ולמעלה אבל קודם שעה ששית מותר לקבל פקדונות חמץ מן הנכרי אע"פ שיהיה הפקדון בביתו כל ימי הפסח אין בכך כלום רק שיעשה לפניו מחיצה כהלכתה כמו שנתבאר:

* * *

ט במה דברים אמורים כשאין אחריות הפקדון על ישראל מגניבה ואבידה באונס דהיינו שאם ישמרנו הישראל כדרך השומרים ואח"כ יגנב או יאבד ממנו לא יתחייב הישראל לשלם לו מדין תורה ולא מדין המלך וחוקיו על עמו כגון שקיבל ממנו הפקדון בסתם ולא אמר לו הישראל שיתחייב לשלם לו אם יגנב או יאבד ממנו באונס אבל אם אחריות הפקדון על הישראל שאם יגנב או יאבד ממנו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

באונס יתחייב לשלם לו מדין תורה אע"פ שלא פשע בשמירתו כגון שאמר לו הישראל אם יגנב או יאבד ממני אשלם לך וקנה ממנו הנכרי בקנין סודר שלא יחזור בו או אפילו לא קנה ממנו אלא שדין המלך הוא שישלם לו כיון שאמר לו כן בפירוש בשעת הפקדון ועל סמך זה הפקידו אצלו הרי פקדון זה נחשב להישראל לענין ביעור חמץ כאלו הוא שלו ממש כיון שהוא חייב באחריותו וחייב לבערו בערב פסח מן התורה ואם לא ביערו עובר עליו בלא תעשה שנאמר לא ימצא בבתיכם ולא נאמר לא ימצא לכם בבתיכם פרט לשל אחרים אלא על כרחך אף בשל אחרים עובר עליו אם הוא מופקד אצלו ואי אפשר לומר אף כשלא קיבל עליו אחריות יעבור עליו שהרי כבר נאמר לא יראה לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים הא אין הכתוב מדבר אלא כשקיבל עליו אחריות כיון שאלו היה נגנב או נאבד חל ההפסד על הישראל הרי הוא כשלו ממש לענין ביעור חמץ בלבד מגזירת הכתוב:

י אבל אם לא קיבל עליו הישראל אחריות גניבה ואבידה באונס ואפילו אם הנכרי הוא אלם ויכפהו לשלם לו אף אם יגנב או יאבד ממנו באונס מכל מקום כיון שהישראל לא קיבל עליו אחריות האונס והוא פטור מדין תורה ומדין המלך אין החמץ נחשב כשלו עד שמתחייב באחריותו בגזילת הנכרי:

[אף על פי שקיבל עליו לשמרו שמירה מעולה כדרך השומרים ואם יפשע בשמירתו ולא ישמרנו כדרך השומרים יתחייב לשלם לו אין זה נקרא קבלת אחריות להיות הפקדון נחשב כשלו על ידי כן כיון שקבל עליו אחריותו אלא זה נקרא קבלת השמירה בלבד שקיבל עליו שישמור חמצו של נכרי ואם יפשע ולא ישמרנו יפה חייב לשלם לו שהפושע הוא כמזיק בידים כיון שקיבל עליו לשמור כדרך השומרים והמפקיד סמך עליו ולא שמרו בעצמו.]

* * *

יא וכל זה כשקיבל ממנו הפקדון בסתם שלא ייחד לו מקום להניח בו הפקדון אלא נטלו הישראל מיד הנכרי והניחו באיזה זוית שבביתו ורשות בידו לטלטלו ולפנותו מזוית זו ולהניחו בזוית אחרת כיון שלא הבטיח להנכרי ליחד קרן זוית אחת לחמצו וכן אם אמר להנכרי הרי כל ביתי לפניך הנח פקדונך באיזה מקום שתרצה בבית דכיון שלא ייחד לו הישראל זוית מיוחדת לחמצו הרי החמץ מסור ביד הישראל לפנותו מקרן זוית זו ולהניחו בזוית אחרת כמו חמץ שלו ממש לפיכך אם קיבל עליו אחריותו הרי הוא נעשה כשלו ממש ועובר עליו.

אבל אם בשעה שהפקיד אצלו ייחד לו זוית מיוחדת שיהיה חמצו מונח שם עד שיבא הנכרי ליטלו משם והניחו הנכרי בעצמו באותה זוית שייחד לו הישראל או שהניחו שם הישראל במעמד הנכרי והבטיח לו שזוית זו תהא מיוחדת לחמצו עד שיבא הנכרי ויטלנה משם כיון שאין החמץ מסור ביד הישראל לטלטלו ולפנותו מזוית זו למקום אחר שהרי כבר מסר אותה זוית להנכרי אין צריך לבערו אף שקיבל עליו אחריות מגניבה ואבידה באונס (רק שיזהרו לעשות לפניו מחיצה כהלכתו כמו שנתבאר) שנאמר לא ימצא מי שמצוי בידך יצא זה שאינו מצוי בידך שהרי הוא מונח בזוית המיוחדת לנכרי והרי זה דומה למקבל עליו אחריות חמצו של נכרי המונח ברשות הנכרי שאינו עובר עליו אע"פ שהחמץ של ישראל ממש המונח ברשות נכרי הרי זה עובר עליו כמו שנתבאר למעלה מכל מקום חמץ זה הוא של הנכרי אלא שאחריותו הוא על הישראל לפיכך אין לו דין חמצו של ישראל ממש ואינו עובר עליו אלא אם כן הוא מסור בידו לטלטלו ולפנותו לכל מקום שירצה כמו חמץ שלו ממש:

* * *

יב במה דברים אמורים כשהחמץ הזה בשעת הביעור דהיינו שעה ששית בערב פסח הוא מונח באותה זוית שייחד לו ולכך אין צריך לבערו וכן בכל ימי הפסח כל זמן שהחמץ הוא מונח בזוית שייחד לו אינו עובר עליו מטעם שנתבאר אבל אם פינה הישראל את החמץ מזוית זו שייחד לו לזוית אחרת שבבית או שבכל מקום שברשותו וכשהגיע שעת הביעור הוא מונח באותו זוית האחרת חייב לבערו או שיחזירנו מיד למקומו.

ואפילו נטל הישראל את החמץ הזה קודם שהגיע זמן הביעור והוליכו לנכרי אחר והפקידו אצלו בביתו אף על פי כן כשיגיע זמן הביעור חייב לילך וליטלו מיד הנכרי ולבערו או שיחזירנו לאותו זוית שייחד להנכרי המפקיד.

במה דברים אמורים כשהנכרי הנפקד השני לא קיבל עליו אחריות החמץ כדרך שקיבל עליו הישראל אבל אם כל האחריות שהיה על הישראל קיבל עליו גם כן הנכרי הנפקד השני אין צריך לבערו אע"פ שחמץ שהוא של ישראל ממש המופקד אצל נכרי אף שקיבל עליו הנכרי אחריות אין מועיל כלום לפטור את הישראל שלא יעבור עליו בבל יראה כמו שנתבאר למעלה מכל מקום חמץ זה שהוא של נכרי אלא שאחריותו הוא על הישראל וע"י כן נעשה כאלו היה שלו וכיון שנכרי אחר קיבל עליו אחריות שהיה על הישראל אין לישראל חלק ונחלה בחמץ זה ואין צריך לבערו כלל אף אם הישראל לא ייחד זוית מיוחדת לנכרי המפקיד:

יג ויש חולקין על כל זה ואומרים דכל שאחריות החמץ הוא על הישראל אפילו לא קיבל עליו אלא אחריות של גניבה ואבידה הבאים מחמת פשיעותו שלא שמר כדרך השומרים ולא באחריות של גניבה ואבידה הבאים באונס וכן אפילו אם לא קיבל עליו אחריות כלל בין מחמת פשיעה בין מחמת אונס אלא לשמור בחנם ונמצא שהנכרי הוא אלם ויפרע ממנו אם יגנב ויאבד ממנו מחמת פשיעותו בשמירתו הרי חמץ זה הוא כשלו ממש וחייב לבערו בערב פסח מן התורה וכן אפילו אם השכיר לנכרי חדר מיוחד בביתו שיניח שם חמצו שאינו נפטר מחיובו בשביל זה (אלא) שאין החמץ מסור ביד הישראל לטלטלו ולפנותו למקום שירצה:

'לקוטי תורה' פרשת האזינו – הפרשה החסידית

הַאֲזִינוּ [כ][1]

"**הַאֲזִינוּ** הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה. וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ כו', יַעֲרוֹף כַּמָּטָר לִקְחִי, תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כו'" (פָּרָשָׁתֵנוּ לב, א־ב):

הִנֵּה בַּסִּדְרָה שֶׁלְּפָנֶיהָ אָמַר (נִצָּבִים ל, יט): "הַעִדוֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת **הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ**". הִנֵּה שָׁמַיִם וָאָרֶץ הֵם תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה:

תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב נִקְרָא "שָׁמַיִם", כִּי שָׁמַיִם נוֹטְרִיקוֹן שֵׁם־**מַיִם**[2], וְ"הַתּוֹרָה נִמְשְׁלָה לְמַיִם"[3]. וּבְדִכְתִיב (יְשַׁעְיָה נה, א): "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם", וּכְתִיב בְּמֹשֶׁה (שְׁמוֹת ב, י): "כִּי מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִיהוּ" – שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּמוֹ הַמַּיִם שֶׁאֵין לָהֶם גָּוֹן מִיּוּחָד בְּעַצְמוּתָם, אֶלָּא שֶׁגִּוּנָם מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְהַפֵּךְ לְפִי אוֹפֶן גָּוֹן הַכֵּלִי – אִם אָדוֹם כו'; כַּךְ הַתּוֹרָה שֶׁרְשָׁהּ מִבְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה, "חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא"[4], שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִגֶּדֶר הַהַשָּׂגָה וְהַקַּבָּלָה.

וּלְכָךְ כָּל הַתּוֹרָה הִיא רַק סִיפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת בִּלְבָד, שֶׁאֵין בָּהֶם הַשָּׂגָה כְּלָל בְּעֹמֶק הַסּוֹדוֹת הַמְּלוּבָּשִׁים בָּהֶם. וַאֲפִילּוּ הַדִּינִים הַנֶּאֱמָרִים בָּהּ כְּמוֹ "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כו'" (בְּשַׁלַּח יג, ג וְעוֹד), "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כו'" (בֹּא יב, א וְעוֹד), אֵינָם מְפוֹרָשִׁים וּמְבוֹאָרִים בְּכָל פְּרָטֵיהֶם, עַד שֶׁבָּאוּ חֲכְמֵי הַשַּׁ"ס וּפֵרְשׁוּ אוֹתָהּ. **וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה** נִקְרָא "אָרֶץ"[5] כו'.

וְהֵם הֵם "עֵדִים" לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּרוּךְ־הוּא עַל יִשְׂרָאֵל – כִּי בָהֶם נִיכָּר אִם קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. מִשּׁוּם שֶׁעַל יְדֵי כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה מַמְשִׁיכִים גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בַּתּוֹרָה, שֶׁיִּהְיֶה בְּחִינַת הַשְׂרָאַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּחָכְמָה־עִילָּאָה. כִּי מִצַּד עַצְמוֹ, הוּא מְרוֹמָם וּמִתְנַשֵּׂא רִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת לְאֵין קֵץ מִבְּחִינַת חָכְמָה. וּכְמַאֲמַר דְּ"לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ"[6], כִּי אִם עַל יְדֵי הַשָּׂגַת הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת מַמְשִׁיכִים גִּילּוּי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ לִהְיוֹת שׁוֹרֶה וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וְאֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי **בָּהֶם**"[7] – "בָּהֶם" דַּיְיקָא, פֵּירוּשׁ: שֶׁמַּמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף מֵחַיֵּי־הַחַיִּים לִהְיוֹת שׁוֹרֶה בָּהֶם כו'. וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[8]: "וַעֲשִׂיתֶם **אֹתָם**" (קְדוֹשִׁים יט, לז) – "אַתֶּם כְּתִיב – כְּאִלּוּ עֲשָׂאוּנִי כו'".

וְזֶהוּ עִנְיָן "עוֹסֵק בַּתּוֹרָה **לִשְׁמָהּ**"[9], וּפֵירוּשׁ – **לְשֵׁם הַתּוֹרָה** עַצְמָהּ. כִּי עַל יְדֵי זֶה הוּא קוֹרֵא וּמַמְשִׁיךְ גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בַּתּוֹרָה כַּנַ"ל.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה מג, ז): "כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי – בְּרָאתִיו, יְצַרְתִּיו, אַף עֲשִׂיתִיו" כו':

"כָּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי" הַיְינוּ כְּלָלוּת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּרָאָם לִכְבוֹדוֹ. "וְאֵין כָּבוֹד אֶלָּא תּוֹרָה"[10], כִּי הַתּוֹרָה הִיא בְּחִינַת לְבוּשִׁים – וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קד, ב): "עוֹטֶה אוֹר **כַּשַּׂלְמָה**". וְהַיְינוּ כְּמַאֲמַר רַז"ל, דְּ"רַבִּי יוֹחָנָן קָאֵרִי לְמָאנֵי – **מְכַבְּדוּתָא**"[11].

שֶׁהוּא כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל – הַמֶּלֶךְ אֵין רוֹאִים אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא עָרוּם[12], זוּלָתִי כְּשֶׁהוּא מְלוּבָּשׁ בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת. אַךְ הַמֶּלֶךְ בְּעַצְמוֹ וּבְכְבוֹדוֹ אֵין דַּרְכּוֹ לְהַלְבִּישׁ אֶת עַצְמוֹ, זוּלָתִי שֶׁהָעֶבֶד מַלְבִּישׁ אוֹתוֹ כו'.

כְּמוֹ כֵן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא: כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעַצְמוּתוֹ אִי אֶפְשָׁר לוֹ לִהְיוֹת מוּשָׂג וּמִתְגַּלֶּה בַּנִּבְרָאִים, דְּ"לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ", כִּי אִם עַל יְדֵי שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ בָּרוּךְ־הוּא, וְהַלְבָּשָׁה זוֹ הוּא עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא כו'.

וְזֶהוּ "**וְדִבַּרְתָּ בָּם**" (וְאֶתְחַנַּן ו, ז): "וְדִבַּרְתָּ" הוּא מִלְּשׁוֹן הַנְהָגָה וְהַמְשָׁכָה, כְּמוֹ "יַדְבֵּר עַמִּים כו'" (תְּהִלִּים מז, ד). "בָּם" הַיְינוּ הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בְּהַתּוֹרָה.

וְזֶהוּ "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר **אָנֹכִי**" שֶׁאָנֹכִי – מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ – "**מְצַוְּךָ**" – לְשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת וְהִתְחַבְּרוּת כו'.

וְהַכֹּחַ הַזֶּה שֶׁיֵּשׁ בַּנֶּפֶשׁ לִגְרוֹם הַמְשָׁכָה זֹאת עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, הוּא עַל יְדֵי הַתְּפִלָּה שֶׁקָּדְמָה לַתּוֹרָה. כִּי "הָאוֹמֵר

---

1. (נֶאֱמַר בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת הַאֲזִינוּ, שׁוּבָה ח' תִּשְׁרֵי תקס"ח. הִנָּחַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמו"ר הָאֶמְצָעִי מֵהַמַּאֲמָר וּבֵיאוּרוֹ נִדְפְּסוּ בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ז עַמּוּד שנה. הַגָּהוֹת וְקִיצּוּרִים – בְּאוֹר הַתּוֹרָה בְּהַעֲלוֹתְךָ (בְּמִדְבַּר כרך ב) עַמּוּד שִׁפּוּר־שִׁפּוּר.

2. (חֲגִיגָה יב, סוֹף עַמּוּד א).

3. (בְּבָא קַמָּא יז, א).

4. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בְּהַקְדָּמָה).

5. (רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק נג. תּוֹרָה אוֹר א, ג. מט, ב. נז, ג. נט, ב. לְעִיל תָּבוֹא מא, ג).

6. (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר שָׁם).

7. (חִבּוּר הַפְּסוּקִים: בְּחֻקֹּתַי כז, לד. אַחֲרֵי יח, ה).

8. (זֹהַר חֵלֶק ג בְּחֻקֹּתַי קיג, א. וּרְאֵה סַנְהֶדְרִין צט, ב. וַיִּקְרָא רַבָּה לה, ז).

9. (רְאֵה אָבוֹת רֵישׁ פֶּרֶק ו).

10. (אָבוֹת פֶּרֶק ו, מִשְׁנָה ג).

11. (שַׁבָּת קיג, א).

12. (סַנְהֶדְרִין כב, א בַּמִּשְׁנָה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה – אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ"[13], מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה בְּחִינַת "וְאָהַבְתָּ" בִּקְרִיאַת־שְׁמַע, לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד"[14]. וְעִנְיָן מְסִירַת־נֶפֶשׁ אֵינוֹ כְּמוֹ שֶׁסּוֹבְרִים הָעוֹלָם שֶׁהוּא הַצְּעָקָה בְּהִתְלַהֲבוּת בְּרַעַשׁ, אֶלָּא הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים כה, א): "אֵלֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֶשָּׂא", שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד, אֶלָּא לִהְיוֹת בְּחִינַת בִּיטּוּל, לָשֵׁאת נַפְשׁוֹ וְרוּחוֹ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא מְקוֹר הַחַיִּים, דְּכוֹלָא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיבֵי[15];

"לְךָ ה' **הַגְּדוּלָּה** כו'" (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' כט, יא) – שֶׁבְּחִינַת "גְּדוּלָּה", שֶׁהִיא בְּחִינַת הִתְפַּשְּׁטוּת חַסְדּוֹ יִתְבָּרֵךְ לְהַחֲיוֹת הָעוֹלָמוֹת, "אֶלֶף אַלְפִּין כו'"[16], הוּא "לְךָ ה'" – בִּבְחִינַת בִּיטּוּל, כִּי קַמֵּיהּ יִתְבָּרֵךְ – כְּלָא כו'. וְ"אֵימָתַי גָּדוֹל?" – כְּשֶׁהוּא "בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ"[17] (תְּהִלִּים מח, ב), הַיְינוּ בְּחִינַת צִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת מֵ"עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת" שֶׁמְּחַיֶּה עוֹלָמוֹת הַנִּבְרָאִים, שֶׁשָּׁם יֵשׁ בְּחִינַת גְּדוּלָּה וְהִתְפַּשְּׁטוּת כו'.

וְעַל כֵּן תִּקְּנוּ לָנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה לִפְנֵי הַתְּפִלָּה "שִׁתִּים לְפָנֶיהָ כו'", וּפְסוּקֵי דִזְמְרָה – לְזַמֵּר עֲרִיצִים[18], "רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם"[19], עַל יְדֵי שֶׁמִּתְבּוֹנֵן אֵיךְ שֶׁ"הָאוֹפַנִּים כו', וְאוֹמְרִים קָדוֹשׁ", עַל יְדֵי שֶׁמַּשִּׂיגִים שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מְקוֹר הַחַיִּים, וּמִגִּילוּי רוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ הֵם חָיִים וְקַיָּימִים, וְאֵלָיו יָאֶתָה[20], וּמֵחֲמַת זֶה תִּתְפַּעֵל וְתִתְלַהֵב נַפְשׁוֹ כו'.

וְאַף עַל פִּי שֶׁהַנְּשָׁמוֹת הֵם גְּבוֹהִים יוֹתֵר מֵהַמַּלְאָכִים[21], מִכָּל מָקוֹם צְרִיכִים לְהִתְבּוֹנְנוּת מֵעִנְיָן אַהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁל הַמַּלְאָכִים, מִפְּנֵי שֶׁדְּבָרִים אֵלֶּה הֵם הַגּוֹרְמִים שֶׁתִּתְרַחֵב גַּם נֶפֶשׁ־הַשִּׂכְלִית, וּמִזֶּה תִּתְפַּעֵל גַּם הִיא כו'. וְזֶהוּ "וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ **לִבְהֶמְתֶּךָ**" (עֵקֶב יא, טו), הַיְינוּ נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית, שֶׁמְּזוֹנָהּ מֵהַמַּלְאָכִים שֶׁנִּקְרָא "עֵשֶׂב"[22] כו'.

וְזֶהוּ "בְּרָאתִיו, יְצַרְתִּיו, אַף עֲשִׂיתִיו" כו' – שֶׁהֵם ג' לְבוּשִׁים – מַחְשָׁבָה, דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה:

מַחְשָׁבָה וְשֵׂכֶל נִקְרָא **בְּרִיאָה**, שֶׁהוּא יֵשׁ מֵאַיִן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (אִיּוֹב כח, יב): "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא".

וְדִבּוּר הוּא בְּחִינַת **יְצִירָה**; כְּמוֹ הַצּוּרָה שֶׁהִיא גִּילּוּי הַחוֹמֶר בִּלְבָד וְלֹא חִידּוּשׁ מֵעִיקָּרוֹ, וְכָךְ הַדִּבּוּר הוּא גִּילּוּי הָעֶלֶם הַשִּׂכְלִי.

עֲשִׂיתִיו הוּא בְּחִינַת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת: כְּמוֹ מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם, שֶׁעִיקַּר הַכָּרַת מַלְכוּתוֹ הוּא עַל יְדֵי הַמַּעֲשֶׂה דַּייְקָא, שֶׁיִּשְׁמְעוּ לִפְקוּדָּתוֹ וְלֹא יְשַׁנּוּ אֶת תַּפְקִידוֹ – וְכָךְ מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּתִיב (תְּהִלִּים צג, א): "ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ כו'". וְ"אַל יֹאמַר אָדָם אִי אֶפְשִׁי בְּבְשַׂר חֲזִיר, אֶלָּא אֶפְשִׁי אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה אָבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם **גָּזַר** כו'"[23], שֶׁהוּא עִנְיָן "עוֹל מַלְכוּת־שָׁמַיִם". הֲגַם שֶׁהוּא בִּלְתִּי שֵׂכֶל כְּלָל. וְ"נָעוּץ סוֹפָן כו'"[24].

וְזֶהוּ שֶׁתִּקְּנוּ בִּתְפִלַּת "יוֹצֵר": "וְיַחֵד **לְבָבֵינוּ** כו'" – כִּי ב' לְבָבוֹת הֵם **פְּנִימִית הַלֵּב וְחִיצוֹנִית הַלֵּב**:

פְּנִימִית הַלֵּב הוּא בְּחִינַת רְעוּתָא־דְּלִיבָּא, בַּחֲפִיצָה וּתְשׁוּקָה אֲמִיתִּית לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּי "בְּרָא כַּרְעָא כו'"[25]. "ה' **אֱלֹהֵינוּ**" – שֶׁלָּנוּ מַמָּשׁ. וְאֵין צָרִיךְ לְהִתְבּוֹנְנוּת כְּלָל, כִּי מֵאֵלָיו תִּתְלַהֵט.

וְאָמְנָם **חִיצוֹנִית הַלֵּב** – שֶׁהוּא מֻחֲמַת נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית שֶׁמַּסְתֶּרֶת, וְהוּא מַה שֶּׁכָּתוּב (עֵקֶב י, טז) "עָרְלַת לְבַבְכֶם", שֶׁהוּא בְּחִינַת הַהַסְתָּרָה שֶׁמַּסְתֶּרֶת אוֹר קְדוּשַׁת ה'. וְעֶלְיָהּ כְּתִיב (שָׁם): "וּמַלְתֶּם כו'" – שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲבִיר עָרְלָה זוֹ הַמַּפְסֶקֶת עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּכָל הַמְבוֹאָר בְּעִנְיָן פְּסוּקֵי־דִזְמְרָה – "וְהָאוֹפַנִּים כו'". וּלְעָתִיד־לָבֹא כְּתִיב (נִצָּבִים ל, ו): "וּמָל ה' [..] אֶת לְבָבְךָ כו'". וְעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה "וְיַחֵד לְבָבֵינוּ כו'". וְזֶהוּ בְּכָל הַשָּׁנָה.

וּבַעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה כְּתִיב (תְּהִלִּים קל, א): "**מִמַּעֲמַקִּים** קְרָאתִיךָ הַוָיָ"ה" –מֵעוֹמְקָא־דְּלִיבָּא, פְּנִימִית־הַלֵּב, "בַּקְּשׁוּ פָנָי" כו', "אֶת פָּנֶיךָ ה' אֲבַקֵּשׁ" (תְּהִלִּים כז, ח), שֶׁגַּם לְמַעְלָה יֵשׁ פְּנִימִיּוּת וְחִיצוֹנִיּוּת – סוֹבֵב וּמְמַלֵּא: מְמַלֵּא הוּא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת, "דְּכוֹלָא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיב". וּבְאִתְעָרוּתָא־דְּלִתַתָּא נִתְעוֹרֵר פְּנִימִיּוּת אֱלֹהוּתוֹ – 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' כו'.

"אַל תַּט בְּאַף **עַבְדֶּךָ**" (תְּהִלִּים כז, ט): הַיְינוּ כִּי יֵשׁ עֶבֶד לְמַטָּה – "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים" (בְּהַר כה, נה). וְ"אַבְרָהָם

---

13. (יְבָמוֹת קט, ב).

14. (רְאֵה בַּ"ח בְּטוּר אוֹרַח חַיִּים רֵישׁ סִימָן סא. פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַקְּרִיאַת שְׁמַע פֶּרֶק יב).

15. (זֹהַר חֵלֶק א בַּהַקְדָּמָה יא, ב).

16. ("אֶלֶף אַלְפִּין יְשַׁמְּשׁוּנֵהּ וְרִבּוֹ רִבְבָן קָדָמוֹהִי יְקוּמוּן". דָּנִיֵּאל ז, י).

17. (זֹהַר חֵלֶק ג וַיִּקְרָא ה, א).

18. (עַל פִּי יְשַׁעְיָה כה, ה: "זְמִיר עָרִיצִים יַעֲנֶה". ראה זהר ח"ג וילך רפד, א).

19. (רְאֵה לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים מה, ב: "פְּסוּקֵי דִזְמְרָה – "רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת" – לְזַמֵּר עֲרִיצִים עַל יְדֵי "רוֹמְמוֹת אֵל", קְרִיאַת שְׁמַע וּבְרָכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע . .". וּרְאֵה גַּם לְעֵיל בְּחֶקּוֹתַי מז, ד. תּוֹרָה אוֹר בְּרֵאשִׁית א, ד. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

הֶמְשֵׁךְ תער"ב חֵלֶק א עַמּוּד תריט וְאֵילָךְ. תּוֹרַת מְנַחֵם חֵלֶק ו עַמּוּד 138. חֵלֶק יד עַמּוּד 270. וְעוֹד).

20. (עַל פִּי יִרְמְיָה י, ז "לְךָ יָאֶתָה").

21. (רְאֵה בְּרֵאשִׁית רַבָּה יז, א).

22. (זֹהַר חֵלֶק א בְּרֵאשִׁית יח, ב).

23. (סִפְרָא קְדוֹשִׁים כ, כו. הוּבָא בְּרַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק).

24. ("בִּתְחִילָּתָן". סֵפֶר יְצִירָה פֶּרֶק א מִשְׁנָה ז).

25. ("דַּאֲבוּהָ". בֵּן – רֶגֶל אָבִיו. עֵץ חַיִּים שַׁעַר פִּרְקֵי הַצֶּלֶם פֶּרֶק א. יוֹנַת אֵלֶם רֵישׁ פֶּרֶק ב. וּרְאֵה עֵירוּבִין ע, ב. תּוֹסְפוֹת יְבָמוֹת ג, א דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מִקַּמֵּי". רַשִׁ"י כְּתוּבוֹת צב א דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּבַעַל").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אוֹהֲבִי" (יְשַׁעְיָה מא, ח) – לְמַעְלָה מִבְּחִינַת עֶבֶד, "כְּבֵן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ"[26].

וְאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם: שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִבְּחִינַת עֶבֶד שֶׁלְּמַטָּה, אֶלָּא מֵעֶבֶד שֶׁלְּמַעְלָה. וְכֵן "מֹשֶׁה עַבְדִּי" (יְהוֹשֻׁעַ א, ב); "דָּוִד עַבְדִּי" (שְׁמוּאֵל ב' ג, יח).

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "בְּ**אַף** עַבְדֶּךָ", שֶׁהוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "אַף עֲשִׂיתִיו" כו' – בְּחִינַת מַעֲשֶׂה בְּלִי טַעַם, כְּעֶבֶד שֶׁמְּשָׁרֵת לִפְנֵי אֲדוֹנוֹ וְעוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ, אַף שֶׁאֵין לוֹ טַעַם לְכָל דָּבָר כו'.

וְעַל יְדֵי יִחוּד ב' לְבָבוֹת בִּקְרִיאַת־שְׁמַע, יִהְיֶה אַחַר כָּךְ הַהַמְשָׁכָה עַל יְדֵי הַתּוֹרָה – "לִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו כו'". וּלְפִיכָךְ נִקְרָאִים "עֵדִים" – "**הַעִדּוֹתִי** בָּכֶם כו'", עַד שֶׁאָמַר: "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם כו', יַעֲרוֹף כַּמָּטָר כו'". כִּי יֵשׁ ב' בְּחִינוֹת בַּתּוֹרָה:

הָאֶחָד "תַּלְמוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה"[27], שֶׁהוּא לִלְמוֹד כְּדֵי לֵידַע הַדִּין אִם יוּצְרַךְ לְמַעֲשֶׂה כו', וּבְהִרְהוּר לֹא סַגִּי עַד שֶׁיֵּדַע וְיוּחְקַק בְּלוּחַ לִבּוֹ כו'.

וְעַל זֶה הוּא שֶׁכָּתוּב "יַעֲרוֹף כַּמָּטָר כו'", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[28]: "כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם כו'", וְ"עָשָׂה אֶת אֲשֶׁר חָפַצְתִּי כו' וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב", "כִּי אִם הִרְוָה אֶת הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ". וְהָאָדָם יֹאכַל, וּבְכֹחַ זֶה יֹאמַר "וְאָהַבְתָּ כו'". וְכָךְ בְּחִינַת תּוֹרָה זוֹ הוּא הַנִּקְרָא "**עוֹד**"[29] – שֶׁנִּיתַּן **כֹּחַ** שֶׁיּוּכַל לוֹמַר "וְאָהַבְתָּ". וְצָרִיךְ לִהְיוֹת עַל יְדֵי הַקְדָּמַת הַמַּסִּירַת־נֶפֶשׁ כַּנַּ"ל – כְּמוֹ הַגֶּשֶׁם שֶׁהוּא עַל יְדֵי רְעָמִים וְעָבִים כו'. :

26. (רְאֵה בְּרָכוֹת לד, ב).

27. (קִדּוּשִׁין מ, ב).

28. (יְשַׁעְיָה נד, י־יא בְּשִׁינּוּי הַסֵּדֶר).

29. (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה ב, ג. זֹהַר חֵלֶק ב נח, א. וְעוֹד).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(ל) **וזהו** ויקם עדות ביעקב דוקא שהיא בחי' הת"ת ותורה שם בישראל כו' שזהו הטעם שהתורה נק' אמת שהוא קו האמצעי דת"י שכלול מב' הקוין דחו"ג שהוא בחי' יעקב כידוע וד"ל וזהו ענין שיר משולש שהוא הת"ת שכולל ב' ההפכים דחו"ג וכמו התענוג שבקול השיר הממוזג מאמצעות ב' ההפכים דחדוה ומרירו' יחד כנ"ל. וכן הגוון הירוק שכלול מב' ההפכים דלבן ואדום רק שאחד מהם בהעלם כנ"ל בענין גבו' שבחסד וחסד שבגבו' כו' וד"ל. אך הנה המדרגה הד' שהוא שיר מרובע שכולל לד' מדרגות דהיינו חו"ג ות"ת המכריע שהן ג' והן ד' כי הרי יש ב' מדרגות דחו"ג ההפכיים בעצם וב' מיני התכללות דחסד שבגבו' וגבו' שבחסד הנ"ל הרי יש כאן ד' מדרגות רק שבת"ת המכריע או הרחמים אין בגילוי רק אופן אחד מב' מיני התכללות דחו"ג שהוא כדיעה הג' המכרעת שנק' מצוע אבל כאשר כל ב' מיני התכללות דחו"ג באים בגילוי הרי יש כאן ד' מדרגות בגילוי. ויובן זה ע"ד דוגמא כאשר ג' הדיינים המזכה והמחיב והמכריע שהן ג' דעות מחולקות הושוו לפסוק הדין באופן ודעה אחת שאינה כדברי כולם ומאחר שהושוו בה ג' הדעות יחד בהכרח שנמצא בדיעה זו כדברי כל הג' דעות וא"כ ודאי בהכרח שנמצא שדעה זו הד' מג' דעות שהוא דעת המזכה והמחייב וגם בדעת המכריע והרי דעה זו ואופן זה שהושוו בה ג' הדעות אינה כדעת המכריע ממש אלא באופן אחר מיוחד בפ"ע א"כ בהכרח שיש בה ד' דעות מאחר שסובלת ג' הדעות והיא עצמה דעה בפ"ע משונה מכולם הרי יש כאן ד' דעות (וכנ"ל בדעת המכריע שנק' דעת שלישית מטעם שכולל בעצמו ב' הדעות דחו"ג והוא עצמו דעה בפ"ע לא כזה ולא כזה וכנ"ל וד"ל):

(לא) **ובזה** יובן קצת דמיון לענין שיר מרובע הנ"ל שהוא בחי' התכללות מד' מדרגות בגילוי הנעשה משיר כפול דחו"ג עצמו הנ"ל ומשיר משולש שכולל לשיר כפול והיינו ע"י גילוי ב' מיני ההתכללות דגבו' שבחסד וחסד שבגבו' כנ"ל. והענין הוא דכאשר החסד כלול בגבו' בהעלם ונק' חסד שבגבו' וכן הגבו' כלול בחסד בהעלם ונק' גבו' שבחסד (ע"ד הנ"ל בהתכללות דאוי"ר דאברהם ויצחק או כמשל ב' כתות השרים השמחים עם המלך במשתה) הרי יש כאן ב' מיני דעות חלוקים בחילוף מהתחלקות דחו"ג בעצמו וא"כ בהגלות נגלות ב' מיני התחלקו' הללו דחו"ג בעצמן וב' מיני ההתכללות דחסד שבגבו' וגבו' שבחסד הרי יש כאן ד' מדרגות חלוקות. וזהו שנק' שיר מרובע שהוא ד' מדרגו' חלוקו' בד' מיני תענוג שבשיר ב' מיני תענוג בחו"ג דאו"י עצמן שנק' שיר כפול ושתים שהן ד' בהתגלו' ב' מיני התכללות בשיר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בחסד שבגבו' וגבו' שבחסד כו' משא"כ בשיר משולש שהוא בבחי' הת"ת כמו דעה שלישי' המכריע שיכריע באופן א' מב' מיני התכללות דחו"ג לפעמים יכריע כך ולפעמים כך דהיינו לפעמים יהי' באופן שהחסד בהעלם והגבו' בגילוי או להפוך שהגבו' בהעלם בחסד והחסד בגילוי כדמיון מראה ירוק הנ"ל שלפעמים נוטה לאדמימות בגילוי וללובן בהעלם ולפעמים להיפוך או כקול הממוזג מחדוה ומרירות שלפעמים המרירות ועוצב בהעלם והשמחה וחדוה בגלוי ולפעמים להיפוך וכן בטעמים דמרירות ומתיקות כו' א"כ אין כאן בגילוי לעולם רק ג' מדרגות לבד אבל בהגלות נגלות ב' המדרגות דהעלם הגבו' שבחסד והעלם חסד שבגבו' ויוכללו יחד (כמו שנכללין ב' המדרגות דחו"ג בדעת המכריע) הרי כאן בגילוי ד' מדרגות דחו"ג בצירוף התכללות דהעלם שבכ"א שהן ב' שהן ד' כנ"ל והיינו כמו דעה הד' הנ"ל שכוללת לג' הדעות והיא דעה בפ"ע כו' כך ענין המדרגה הד' הזאת שהיא כוללת לג' מדרגות דשיר כפול ושיר משולש והוא עצמו מדרגה בפ"ע שהיא הנכללת מב' המדרגות דגבו' שבחסד וחסד שבגבו' לשניהם יחד בגילוי (וכוללת גם לחו"ג עצמן שבדעת הג' המכריע שזהו שיר משולש שהן ג' דעות ובפרטן הן ד' והן ב' דעות שבמכריע לפעמים כך ולפעמים כך שבאו שניהם יחד בדעה זו הד' (וא"א לחלק לדעה הג' לדעה בפ"ע שיהיה ה' מדרגו' אחר שהכרעה זו באה מאחד מאופני התכללות דחו"ג וד"ל):

ותלד עדה את יבל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

יט) **עוד** יש לפרש בתיבת אחד, שהאל"ף הוא בחי' מהו"ע ית' יחידו של עולם והחי"ת הוא בחי' חכמה עילאה והדלי"ת רבתי הוא בחי' דיבור העליון דבר מלך שלטון הוא מדת מלכותו ית' ובזה נרמז כל סדר ההשתלשלות והתהוות הרבוי מן האחדות הפשוטה ית' שהוא ע"י אמצעות התלבשות אא"ס בח"ע כמאמר בראשית ברא בחוכמתא ברא כו' ואבא יסד ברתא הוא בחי' עולם הדיבור שממנו שרש התהוות רבוי הנמצאים והוא ע"ד מאמר מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קניניך ופי' שהקושי' מה רבו מעשיך היינו איך יכול להיות התהוות הריבוי מן האחדות הפשוטה אלא שהתירוץ הוא לפי שכולם בחכמה עשית ומבחי' החכמ' נתהווה הריבוי ע"י הדיבור העליון וזהו מלאה הארץ קניניך הוא בחי' עולם הדיבור כו', וביאור הדברים הנה כתיב אתה ה' לבדך אתה עשית את השמים כו' וצ"ל איך הוא לבדו מאחר שעשה את השמים וגם להבין מ"ש אני הוי' לא שניתי ואתה הוא קודם שנבה"ע ומשנברא כו' בשוה ממש שאין הנבראים פועלים שום שינוי בו ית' ולא כמו בהשתלשלות עילה ועלול שהעילה משתנה בעצמו כששופע לעלול ממנו כמו בהשפעת רב לתלמיד כו', והענין כי בדבר ה' שמים נעשו שהשמים ושמי השמים וכל צבאם מלאכים ונשמות נתהוו רק מאותיות דיבורו ית' וכללותם הוא דיבור א' כמארז"ל בה' נברא העוה"ז וכמשל ביטול אות א' לגבי כללות נפש המדברת שיכול לדבר דיבורים עד אין קץ ותכלית כך הוא ביטול כל העולמות הנבראים בדיבור א' לגבי מהו"ע ית' ולכן אינן פועלים שינוי כלל בו ית' וז"ש ג"כ אתה הוא לבדך ממש כי ביטול זה הוא כביטול אות א' בעודו בכח חכמתו טרם שיצא בגילוי בפה שאז הי' אין ואפס כו' כמ"ש בלק"א פ"כ כ"א לפיכך אע"פ שאתה עשית את השמים מ"מ אתה הוא לבדך ממש מאחר שהשמים והארץ וכל אשר בהם בטלים במציאות כאילו אינן כביטול הדיבור בעודו במחשבה או בכח חכמתו וכו', והנה שרש התהוות הדבור הוא מבחי' החכמה וכמ"ש כולם בחכמה עשית וכתי' ה' בחכמה יסד ארץ אלו צירופי אותיות העליונים שנבראו בהם שמים וארץ שכמו עד"מ בגשמיות באדם אנו רואים שכח התחלקות האותיות בה' מוצאות אחה"ע מהגרון בומ"ף מהשפתים כו' וצירופן בכל דיבור ודיבור בתיבה זו כך ובתיבה זו כך הוא ע"י החכמה שבנפש שלכך התינוק אינו יכול לדבר הגם שיש לו קול ומחשבה ומדות רק מחמת שאין לו בחי' חכמה המחלקת ומצרפת האותיות הרי שהתחלקות האותיות בה' מוצאות וצירופן בכל תיבה נמשך דוקא מבחי' כח החכ' שבנפש, והיינו לפי שהחכמה היא ראשית לכל כחות הנפש לכך יכולה היא להיות נשפלת מטה מטה דהיינו לירד גם בבחי' הדיבור וכמשל מדורה גדולה שתאיר גם בריחוק מקום, וכך עד"מ יובן ג"כ למעלה דהנה ידוע שיש ריבוי נבראים לאין קץ ותכלית וכל א' כך הוא ביטול כל העולמות הנבראים בדיבור א' לגבי מהו"ע ית' ולכן אינן פועלים שינוי כלל בו ית' וז"ש ג"כ אתה הוא לבדך ממש כי ביטול זה הוא כביטול אות א' בעודו בכח חכמתו טרם שיצא בגילוי בפה שאז הי' אין ואפס כו' כמ"ש בלק"א פ"כ כ"א לפיכך אע"פ שאתה עשית את השמים מ"מ אתה הוא לבדך ממש מאחר שהשמים והארץ וכל אשר בהם בטלים במציאות כאילו אינן כביטול הדיבור בעודו במחשבה או בכח חכמתו וכו', והנה שרש התהוות הדבור הוא מבחי' החכמה וכמ"ש כולם בחכמה עשית וכתי' ה' בחכמה יסד ארץ אלו צירופי אותיות העליונים שנבראו בהם שמים וארץ שכמו עד"מ בגשמיות באדם אנו רואים שכח התחלקות האותיות בה' מוצאות אחה"ע מהגרון בומ"ף מהשפתים כו' וצירופן בכל דיבור ודיבור בתיבה זו כך ובתיבה זו כך הוא ע"י החכמה שבנפש שלכך התינוק אינו יכול לדבר הגם שיש לו קול ומחשבה ומדות רק מחמת שאין לו בחי' חכמה המחלקת ומצרפת האותיות הרי שהתחלקות האותיות בה' מוצאות וצירופן בכל תיבה נמשך דוקא מבחי' כח החכ' שבנפש, והיינו לפי שהחכמה היא ראשית לכל כחות הנפש לכך יכולה היא להיות נשפלת מטה מטה דהיינו לירד גם בבחי' הדיבור וכמשל מדורה גדולה שתאיר גם בריחוק מקום, וכך עד"מ יובן ג"כ למעלה דהנה ידוע שיש ריבוי נבראים לאין קץ ותכלית וכל א'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נבדל ממציאת זולתו והיינו מחמת שינויי הצירופים
ואותיות הדיבור העליון שמהם הם חיים וקיימים כנ"ל
והתחלקות זו של האותיות ושינויי הצירופים הוא ע"י
בחי' החכמה לפי שח"ע נק' ראשית לכך נשפלת למטה
בבחי' עולם הדיבור להיות התחלקות האותיות וצירופן
וכמ"ש בחכמה יסד ארץ אבא יסד ברתא וז"ש מה רבו
מעשיך ה' כולם בחכמה עשית פי' שריבוי ההתחלקות
בנבראים שהוא בא ונמשך מצד ריבוי הצירופים
אותיות הדבור כ"ז הוא ע"י החכמה אבל עצמותו
ומהותו ית' הוא למעלה מגדר חכמה. ובזה טעו ועוותו
הפלסופים החוקרים בשכל אנושי ותארו בו ית'
מציאות וגדר חכמה וקראום חכמת אלקות וגם לא
הונח להם ענין התהוות הריבוי מן האחדות דכיון
שהוא ית' יחיד ומיוחד איך נתהוה הריבוי והשינוי
בנבראים שכאו"א משונה מזולתו, אבל באמת בחשיכה
יתהלכו ולא ידעו ולא יבינו כי סיבת ההתחלקות בין
הנבראים הוא מחמת שינויי הצירופים של אותיות
מדותיו ית' כנ"ל ושרש התחלקותן הוא ע"י החכמה
אבל עצמותו ומהותו ית' מרומם ומתנשא למעלה מגדר
חכמה ולא יושג בשום חכמה כלל כי אפי' על ח"ע
אמרו דלית מחשבה תפיסא ב' והיא שוה אצלו ית'
עם בחי' העשי' ממש וגילוי אלקות הוא בבחי' אמונה
שלמעלה מהחכמה כעטרה שהיא על הראש וה"ע כתר
יתנו לך מלאכים עם ישראל כו' ומשם התהוות החכמה
כמ"ש והחכמה מאין תמצא, ונמצא מובן עכ"פ איך
שבחי' עולם הדבור העליון שממנו שרש התהוות
העולמות ואשר בהם נמשך ונתהוה מבחי' ח"ע ובטל
לגבי הח"ע כביטול האותיות בעודן בכח חכמתו כנ"ל
והחכמ' בטילה במציאות ממש לגבי א"ס ב"ה כנ"ל
וזהו פי' אחד שהחית והדלית שהם הח"ע והדבור
העליון הנמשך מח"ע שממנו שרש התהוות העולמות
וחיותם וקיומם כנ"ל הם בטלים במציאות ממש לגבי
יחידו של עולם הא"ס ב"ה דכולא קמי' כלא חשיבי'
כנ"ל ממשלים הנ"ל מביטול זיו השמש בשמש כו'
וא"כ הרי אין עוד ואפס זולתו ממש ע"ד שנת"ל סוף
אות י"ח וזהו הפי' במ"ש שהוא ית' אחד וכנ"ל:

שרש מצות התפלה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ג

ה) **אך** מה ענין עבר הירדן לדודאים, הענין הוא
עפמ"ש בזוהר (ויצא קנ"ו) הדודאים נתנו ריח
ואינון תרין כרובין, ובמק"מ שם שהם מט"ט וסנד"ל
שבהם וע"י העלאת ריח מ"ן של נש"י, וגם ע"י נמשך
המ"ד כי הם זו"נ דבריאה, וענין העלאה זו יובן ע"פ
מ"ש שסנד"ל קושר כתרים לקונו מתפלותיהן של
ישראל כי הוא בחי' לבוש לבחי' מל' המתלבשת
בבי"ע הנק' והארץ הדום רגלי, והמנעל והסנדל מעור
הבהמה בחי' חיצוני' שם ב"ן שממנו שורש נה"ב וע"י
בירור נה"ב נא' מה יפו פעמייך בנעלים כו', והם הנק'
דודאים כי דודאים דוגמת זו"נ שנק' דודים כמ"ש שתו
ושכרו דודים, אך זו"נ דבי"ע נק' דודאים שתוס'
האל"ף הוא להקטין הענין כמו עשתי עשר לגבי שתי
עשר שמה שנתוסף אות ע' נחסר המספר, וכמבואר
בזוהר (פקודי דרל"ג) כל מה דאוסיף גרע, והוא ע"ד
ריבוי הכלים ומיעוט האור דכל מה שנמשך ומשתלשל
למטה נעשה ריבוי הכלים שהם האותיות אבל האור
מתמעט עד שנשתלשל ג"כ בק"נ ששם מגודל ריבוי
ההעלמים נעשו יש ודבר נפרד לגמרי ומתמעט האור
כו'. ועד"ז הו"ע הדודאים שהם זו"נ דבי"ע שהכלים
דבי"ע הם נבראי' ואינן ערוך לכלים דאצי' שהם
אלקות ע"כ נק' דודאים בתוס' אות אל"ף על בחי'
דודים, והוא כענין אהבה זוטא לגבי אה"ר וגם הוא
האהבה שנתברר מנה"ב דק"נ שנתברר להיות האהבה
לאלקות כנ"ל בענין מנעל שהוא מעור נה"ב לכן נק'
אהבה זו דודאים כו'.

וגם ענין דודאים מענין דו פרצופים וזהו ענין
שהדודאים מסייעין להריון ולידה, אך עכ"ז לא
שעיקר ההריון ולידה נמשך מהם אלא שהם מסייעין
לבד כמבואר בזוהר ויצא (דקנ"ו ודקנ"ז) דעיקר בני
במזלא תליא, והוא כמו"כ בענין לידת המוחין אהוי"ר
שעיקר ההמשכה מהאהבה המוטבע בנה"א שהיא
בעצם למעלה מן השכל המושג ונק' במזלא תליא בחי'
מזלייהו חזי שורש הנשמה, רק שעכ"ז להיות גילוי
בחי' זו זהו ע"י ההתבוננות שעי"ז נמשך גם בנפש
השכלית שתבא ג"כ לבחי' אהבה.

וילך ראובן

בס"ד. ש"ק פ' ויצא, ל"ג, לפ"ק.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

קכד) **ועפ"ז** יובן איך ששייך ספי' גם בהאור א"ס הבל"ג, דלפי הפי' דספי' הן ל' ספירו' ובהירות הרי עיקר ענין זה שייך באוא"ס הבל"ג שהוא בבחי' גילוי מן העצם ממש כו', וזהו"ע ספי' שבאוא"ס היינו בבחי' התפשטו' האור, וכנ"ל בענין הוד והדר דהוד הוא עצם האור והדר הוא בחינת התפשטו' האור שהוא בחי' לבוש כו', אך הוא בחי' לבוש אור שמגלה את העצם לפי שגם ההתפשטו' הוא בבחי' גילוי העצם כו', ולהיותו בחי' התפשטות שייך שם ענין ספי' דהיינו בחי' התגלו' האור שז"ע ספירה כו'. ובפרט לפמשנת"ל פקכ"ב דהדר הוא שבא בריבוי פרטי' הנה הפרטים שבהתפשטות ז"ע הספי' כו', והיינו כידוע בענין אנת הוא חד ולא בחושבן דלהיותו חד בעצם (דהיינו בחי' עתיק) גם ההתפשטות (שזהו בחי' אריך) שבא בריבוי מדרי' הוא לא בחושבן כו', וכמ"ש בבי' מאה"ז ע"פ ויהיו חיי שרה מאה שנה, והכל הוא בבחי' א"ס והיינו שהספי' הן בבחי' אין קץ ושיעור בריבוי שלהם שז"ע ולא בחושבן כו', וגם בעצם הן בבחי' אין קץ היינו בבחי' א"ס מאחר שזהו התגלות העצם ממש כו'. והענין הוא דהנה נת"ל פק"א בענין ידיעת השלילה דש' חכם באוא"ס הוא רק לשלול ההיפך מזה וא"כ זהו חכ' רק שמושלל לגמרי מבחי' החכ' דס' השתל' כו', וכן שם יכול וכה"ג, ונת' שם דכ"ז אינו מדרי' באוא"ס כ"א הוא הפלאת אוא"ס ב"ה בענין החכ' ובענין היכולת וכה"ג. וביאור הענין י"ל ע"ד מ"ש במ"א ע"פ השיטה שהאורות הן פשוטי' לגמרי, מה שנק' אור החכ' ואור הבינה כו' א"ז שהאור הוא בבחי' חו"ב דהאור בעצם הוא פשוט ואין לו יחוס אל החכ' יותר מאל הבינה, רק שהאור הוא הארת המאציל ב"ה להאציל ספי' החכ' (שהיא הכלי), וכשנאצלה ספי' החכ' האור מתלבש בתוכה להחיותה ונק' אז אור החכ' ע"ש הכלי שעושה תמונה וגוון בהאור כו' (וג"ז אינו נקנה בהאור רק שנראה כן בהאור עד"מ המים שמשתנים לפי גוון הכלי כו' כנודע), ולפ"ז הרי האור המהווה את החכ' יכול להוות את הבינה שמצד פשיטו' האור אינו שייך אל החכ' ויכול להיות שאותו האור עצמו יהווה את הבינה ויתלבש בתוכה כו', רק כאשר כבר נתהווה החכ' ונתלבש האור בתוכה ה"ה בבחי' חכ' (היינו שנראה כן כנ"ל).

וא"כ מכ"ש שי"ל כן באוא"ס הבל"ג שהאור הוא בבחי' פשיטו' ממש, הרי אינו בגדר בחי' חו"ב כו', וא"כ מה שאנו אומרי' שהוא מ"מ חכם ויכול (חכם בחכ' ויכול בבינה כו') הרי אותו האור ממש שהוא בבחי' חכ' הוא ג"כ בבחי' יכולת וכו', שהרי באוא"ס לא יש בחי' הכלים וזהו שאינם בבחי' חיוב כ"א בבחי' שלילה היינו שאינם בבחי' מהות ומציאו' דבר כלל כו', וא"כ אותו האור שהוא בבחי' חכ' הוא ממש גם בבחי' היכולת כו'. וזהו שאינם בבחי' מדרי' באוא"ס כ"א הפלאת אוא"ס בענין החכ' והיכולת כו', והיינו שהאוא"ס שהוא מופלא בבחי' החכ' ה"ה מופלא גם בבחי' יכולת וכה"ג, ובעצם הוא בבחי' פשיטו' העצמו' כמו שהוא כו'. וז"ע שהספי' שבאוא"ס הן בבחי' אין קץ שהן בעצם בבחי' א"ס, דענין הספי' הוא רק התגלו' העצמו' ממש וא"כ ה"ה בבחי' הפשיטו' דאוא"ס ב"ה כו' (תוכן הענין הנ"ל הוא דכמו בהאו"פ (להשיטה שהוא בבחי' פשיטו' ממש) קודם שמהווה את הכלים, כ"ה בהאור הא"ס גם כמו שאנו אומרים בו שהוא חכם ויכול כו', לפי שאינו בא בבחי' כלים ובבחי' מציאות דבר כו').

קיצור. וזהו ששייך ספי' גם באור הא"ס שהו"ע בהירות גילוי העצם שזהו דוקא באוא"ס, ולהיות שזהו התפשטות אור ע"כ יש שם ספירות רק שהן עד אין קץ ובעצם הן בבחי' א"ס, והענין הוא דלהשיטה דהאורות פשוטים לגמרי הרי האור המאציל את החכ' יכול להאציל את הבינה, כ"ש שהוא כן באוא"ס הבל"ג דאוא"ס שהוא מופלא בבחי' החכ' ה"ה מופלא בבחי' היכולת וכה"ג.

בס"ד. ש"פ ויגש, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תרפ"ט

ז) **והנה** מצות תשובה הנה המשכתה למטה הוא מבחי' עצמות א"ס ממש שלמע' מבחי' גילוי וכמ"ש כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך כו', ונודע דהיינו בחי' אנכי אנכי הרי המשכתה למטה הוא

מהדורה להו"פסה ושימוש אישי בלבד

מבחי' אנכי מי שאנכי כו', וע"כ כל ענין התשו' הוא דוקא בבחי' פנימי' הנפש דוקא וכמ"ש לך אמר לבי בקשו פני וכתי' ממעמקים קראתיך, דכן הוא גם במדרי' דתשו' תתאה שהוא החרטה על העבר וקבלה על להבא שזהו עיקר התשו' ע"פ פשוט וכמ"ש הרמב"ם הל' תשובה פ"ב הל' ב' ומה היא התשובה שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד שנא' יעזוב רשע דרכו וגו' וכן יתנחם על שעבר שנא' כי אחרי שובי נחמתי הרי צ"ל הדבר נוגע בפנימי' לבו ויתחרט באמת, כמ"ש הרמב"ם שם ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לכסלה עוד, וזהו כאשר מתחרט באמת ועוקר רצונו מזה אז לא ישוב עוד והחרטה באמת הוא כאשר הענין נוגע לו בפנימי' נפשו אז ה"ה מתחרט באמת ועוקר רצונו, וזהו תשו' תתאה, וכ"ש תשו' עילאה שהוא בבחי' פנימי' הלב, והיינו דמצות תשובה הוא המשכת בחי' עצמות בעל הרצון וע"כ בנפש הוא ג"כ בפנימי' ועצמות הנפש ועי"ז ממשיכים בחי' העצמות דא"ס ב"ה, וזהו שע"י התשו' חוזרים ונמשכים גם הרצונות שנסתלקו מפני שנמשך בחי' העצם ועי"ז נמשכים ממילא כל הגילוים וזהו מה שע"י התשו' נעשה מרוצה עוד יותר מהקודם מפני שגילוי הרצונות הם אז ע"י המשכת העצם.

ח) **וזהו** העבודה דר"ה שממשיכים אור חדש מפנימי' ועצמו' אוא"ס ב"ה דלהיות ידוע דעצמות אוא"ס הוא פשוט בתכלית והוא למעלה מגדר השתל' שסובב ומקיף כללי' ההשתל' מרכ"ד עד סוכ"ד דהיינו מראשית פרצוף דא"ק עד רגלי העשי' בהשוואה ממש, וכמ"ש ומתחת זרועות עולם דכולם שוים ממש, והתהוות ההשתל' הוא ע"י צמצום שהי' באוא"ס ב"ה שנתעלם בחי' כח הא"ס ובל"ג ואחר הצמצום נמשך גילוי הקו שממנו כל ההשתל' כנודע, ואיתא בע"ח שהקו הוא כעין צנור הנמשך מאוא"ס וה"ז עד"מ כמו צינור המקלח מים מנהר גדול שבו וע"י נמשך המים לכלים רבים ואם הי' נמשכים מן הנהר עצמו הי' שוטף את הכלי לגמרי דענין השטיפה הוא בג' פנים שונים, הא' דמפני גודל קלוח המים דמי הנהר הגדול וגודל תקיפתם יכולים המה לשבור הכלים לגמרי, והב' שאפשר שהכלי' לא ישברו אבל יבטלו מתורת כלי, דכל כלי היא כלי לקבלה בתוכו דוקא וכאן הנה מפני גודל הקילוח של המים, הנה המים הנכנסים יוצאים חזרה ומים אחרים נכנסים וגם המה הם בלתי מתעכבים רק חולפי' ועוברים וכאלו לא הי' בכלי כלל, והג' דמפני גודל הקילוח של המים וקוטן הכלי הנה המים שוטפים את דופני הכלי מבחוץ ואינם נכנסים כלל בהכלי אפי' בדרך מעביר ג"כ, ורק כאשר המים נמשכים ע"י הצנור שבו מתצמצם מי הנהר ובעברו בשטח הארץ נמשכים ממנו המים לכלים רבים הנמצאים סביבו עד שיתמלאו תמיד מן הצנור הזה, ובהכרח שיש צנורים פרטים המסתעפים ממנו כדי שתעבור השפע ע"י לכל כלי וכלי בפרט וגם הכלים היותר קטנים יכולים המה לקבל את שפעת המים.

קיצור. יבאר כי ע"י מצות תשובה הוא המשכת העצמות למטה אשר אנכי מי שאנכי מצוך ולכן החזרת הגילוי רצונות שנסתלקו שנעשה ע"י התשובה הוא שע"י המשכת העצם נמשכים הגילוים בדרך ממילא, וזהו העבודה דר"ה להמשיך אור חדש מפנימי' ועצמו' אוא"ס הפשוט שלמע' מכל ההשתל' דהתהוות העולמות הוא ע"י הצמצום ואח"כ נמשך אור הקו, ויבאר המשל דצנור שע"י נמשכים המים מהנהר הגדול.

הרי' יחזקאל מריביו

ספר השיחות – ה'תש"ה בלה"ק

יום א' דחג הפסח, בסעודה

א. כל אומן צריך שיהיו לו כלי אומנות וידיעת האומנות. אין אומן בלא כלי. למרות שבהשתמשות בכלי אין הדבר נוגע, ישנם כלים מקבלים וכלים פשוטים, אך הדבר ניכר ביופי הכלי, ומהכלי ניכרת אומנותו של האומן, וכן בשימוש ניכרת האומנות.

ב. ישנם כאלה הסוברים שמרירות היא 'עבודה'. אך לאמיתו של דבר אין זו שלימות העבודה. למרות ש'עבודה' דורשת מרירות, אך אין זה שלימות העבודה. חסרים הריבוי והתולדה, ואם כבר ישנה תולדה – הרי זה ולד מת. שכן, הסימן לחיות הוא תולדה, שאם הוא חי – ישנה תולדה, כי כוח אין־סוף בנבראים הוא זרעא, וזרע זרעא עד סוף כל הדורות. אך ממרירות, למרות שמתרבה, אבל הרי זה ריבוי לא בריא. אף שמאידך גיסא – שביעות רצון בוודאי לא טובה, שזה הרי "שדי תיכלא בכולא", אך...

פעם דובר אודות נשיאי חב"ד, אודות העילויים של חסידות, שהמשבר העמוק ביותר צריך לעורר את השמחה הגדולה ביותר, והשמחה הגדולה ביותר צריכה לעורר את המשבר העמוק ביותר, ואין הכוונה שזה יבוא אחרי זה, שכן הרי זה גם על־פי חקירה ומוסר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רבי נוסף - מנשיאי חב"ד - אמר, שעילוי החסידות פעל שזה נמצא בכל יהודי.

פעם דובר, שחסידות נותנת עצות לכך, ופעם דובר שחסידות נותנת כוח על כך.

ג. פעם אמרו, שאין למעלה מיראה, ואין עמוקה מאהבה. מפני שאפילו המדריגה הגבוהה ביותר ביראה שהיא 'יראה עילאה', יש לה גבול, ואילו אהבה אפילו הפשוטה ביותר - אין לה גבול כלל.

ד. לחסידים היה תמיד עולם משלהם.

העיר שווינציאן היתה מרובה באוכלוסין וביניהם גם עשירים, ואילו חסידים היו שם רק מנין, והם היו עניים. אחד מהם היה ר' איצעלע החייט, עוד אחד היה קדר, ועוד אחד היה מנפץ צמר וכו'. הם התייגעו זמן רב עם הרשב"ץ[1], לאחר מכן שלחוהו אל החסיד ר' מיכעלע מאפאצק.

כשבא הרשב"ץ אל ר' מיכעלע, אמר לו ר' מיכעלע: הריני אוהב אותך עם חסרונותיך, אך עליך להסיר אותם. שאל הרשב"ץ כיצד עושים זאת? ענה לו ר' מיכעלע: אני אין בכוחי לעזור לך, אני יכול רק לסתת ולעשות גולם - חומר פשוט, והוא - הכוונה על כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק', ר' מיכעלע אפאצקער לא היה קורא את ה'צמח צדק' רבי - יעשה מהגולם - אדם.

ה'סיתות' ארך שנתיים וחצי.

ה. בשנת תרס"ג, אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: כאשר אדם יושב בחדרו ופותח 'לקוטי תורה' - מרגישים 'עצמות אין־סוף'.

במשך כמה חדשים הפליאה אימרה זו את הקהל בהתפעלות גדולה, ובמשך כמה חדשים בערה ההתפעלות.

(כ"ק אדמו"ר פנה להרש"ל ואמר:) אביכם - הר"ז משגיח - הרי היה מתון, ואף־על־פי־כן הדבר גרם לו 'כיווץ'.

כעת כשהתבגרו אין זה ענין פלאי, אכן אין מרגישים בכך - אבל מבינים את הדבר.

ו. פעם אחת בחג השבועות, סיפר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' מה ששמע מסבו, הוד כ"ק רבינו הגדול: בזוהר כתוב[2] מאן פני האדון הוי' - דא רשב"י[3], ואנחנו אומרים שהבעל־שם־טוב הוא שתי פעמים הוי', הוי' הנעלם - כ"ו השנים בהן היה הבעל־שם־טוב נעלם, והוי' הגלוי - כ"ו השנים בהן היה הבעל־שם־טוב בגלוי.

כשהבעל־שם־טוב היה בן עשר שנים, הוא נכנס לעדת הנסתרים[4] ונדד מכפר לכפר ומישוב לישוב, כדי לשמוע וכן לגרום שיהודים, אנשים נשים וטף, יאמרו: השבח להשי"ת וברוך־ה', וכאשר שמע זאת הוא היה מאושר. כשהיה פוגש מישהו, היה שואל אותו מה שלומך? והלז היה עונה לו: ברוך ה', יש לי אבא, אמא, אח ואחות.

אילו היה הבעל־שם־טוב כעת כאן, ורואה את קומץ היהודים, היה מנשק את כל אחד ואחד, ולא רק הבעל־שם־טוב אלא אפילו נשיאי חב"ד שרצו להביא כל דבר בהבנה והשגה, שידעו מה רוצה 'עתיק', והגעגועים של 'אריך', למרות שאי־אפשר להצביע "עד כאן עתיק, ומכאן ואילך אריך", אך זה ידוע ש'עתיק' הוא רצון, ו'אריך' הוא געגועים, הרי גם הם - נשיאי חב"ד - היו מנשקים את כל אחד מקומץ היהודים הנמצאים באויר זה.

ז. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק סיפר לי, מה שאביו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מהר"ש הסביר לו, שאביו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק', אפילו כאשר היה בזמנים הנעלים ביותר, ושקוע בענינים העמוקים ביותר, גם בחסידות וגם בתשובות - להשיב לשואליו בעניני הלכה - היה נעצר ומהרהר איך לעשות טובה ליהודי מקצה העולם.

ח. ישנו לשון "עד שישב ויסירם מלבו", וחסידות דורשת שיהיה "ישב ויתן אל לבו". על הרע הגס, הרי ישנו ה'קיצור שולחן ערוך', אלא הכוונה כאן היא בדקות.

הרבי איחל לעצמו, שכל בני ישראל יהיו חסידים. כלומר, כשעושים משהו אפילו בגשמיות, שידעו מי הוא העושה, מה הוא עושה, ולשם מה הוא עושה זאת.

ט. ברוכים יהיו יהודים, ובריאים יהיו חסידים, ברוכים ובריאים יהיו בני ישראל, ברוכים ובריאים יהיו חסידים.

לחסידים יש מטען עשיר, אלא שיש לפרק אותו.

י. לחסידים יש את כלי האומנות וידיעת האומנות, אלא שזה צריך לבוא בפועל.

יא. ב'אגרת הקודש' שב'תניא', ישנם הרבה מכתבים אודות צדקה. אך לאמיתו של דבר הם מהווים חלק קטן בלבד. באמת ישנם מאות מכתבים פרטיים אודות צדקה.

בעקבות מכתבים אלו, נוצר פתגם בין חסידים, "בחתיכת הלחם שלי, ישנו החלק שלך".

---

1) ראה התמים חוברת א' בסופה.

2) זח"ב לח,א.

3) בעלי נגלה מקשין ע"ז, וברעש גדול: היתכן כו', אבל מפורש כעין זה גם בנגלה דאורייתא, והוא בירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג: והוי' בהיכל קדשו, דא ר' יצחק ב"ר אלעזר בכנישתא מדרשה דקיסרין.

4) בכ"ז ראה ס' השיחות ה'תש"ג ע' 152 ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וזאת יש לדעת, שהוד כ"ק רבינו הזקן היה לו עסק עם בעלי גוף, לא עם אותם בעלי גוף הסוברים "אני ואפסי עוד"[5], "יעוז בהוותו"[6], אלא כאלה שיודעים שהעזרה באה מהשי"ת, אלא שהשי"ת עוזר לו, הוא צריך לחתן בת וכו'.

חסידות פעלה שמה'אני' נעשה 'הוא'.

יום א' דחג הפסח, בסעודה

5) ישעיה מז, ח. צפניה ב, טו.

6) תהלים נב, ט.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

טובתם ורשעתם של גויים – פרק קכ"ט

זכור לנו הסיפור על אמיצותו של ר' משה שהצליח לסתום פיות כמרים משולהבים באסיפה שבה הועלתה האשמה כי יהודים חיללו את פסל אותו האיש בכך שהורידו אותו ממקומו במרכז העיר והשליכוהו לאשפה. ר' משה, כראש המשלחת היהודית, דחה בתוקף ובגאון את האשמה והצליח למנוע את האסון הגדול שארב ליהודי פוזנא (ראה בהרחבה בפרק קכ"ה).

ראש הכמרים החל לחקור את האשמת הנגד של ר' משה, שלפיה לא אחר מאשר אותו כומר צעיר שהסית ברעש גדול כנגד היהודים, יותר משאר חבריו, הוא הוא שביצע מעשה זה.

כאשר התברר שאכן כך היה, לא יכלו הכמרים לסלוח לו על כך. הם אמנם הסכימו לכוונתו הרצויה כמזימה מוצלחת לפגוע ביהודים, אך המעשה שעשה כאשר ניתץ במו ידיו את הפסל והשליכו לאשפה היה חמור מאד בעיניהם כמעשה שלא יכופר. גם הכמרים הצעירים, חבריו של הכומר, החלו להתרחק ממנו.

הכומר החוטא הצעיר, נזוף על־ידי הקשישים ומרוחק על ידי הצעירים, החליט לעזוב את פוזנא. הוא נסע אל המרכז הנוצרי ברומא.

בוותיקן שפר חלקו. אחת־עשרה שנה שהה שם, ובמשך הזמן הזה השתלם באמנות ההטפה והצליח בביצוע משימות שונות. כאשר הגיעה אל האפיפיור, לאחר מכן, ידיעה על מות הבישוף של פוזנא, נבחר למשרה זו לא אחר מאשר הכומר הכשרוני הצעיר, שהיה יליד פוזנא.

כשנודעה ליהודי פוזנא זהותו של הבישוף החדש, פשטה אצלם החרדה לעתיד, מתוך הנחה ששונא ישראל זה יעשה כל מאמץ לגרום רעה ליהודים.

להפתעת הכל החל הבישוף החדש להטיף לטובת היהודים ולקרוא לגויים להתקרב יותר אל היהודים. בדבריו הרחיק לכת עד כדי כך שקרא לנוער הגויי להתערב עם היהודים כדי להיות עם אחד. בהיותו נואם מבריק היתה לבישוף החדש השפעה גדולה על ההמון, ותוך שנה כבר התגלתה ידידות בין בני נוער יהודיים לבין בני נוער גויים, לצערם הגדול של הרבנים וראשי הקהל וכל שלומי אמוני ישראל.

לא עבר זמן רב ולבית־הדין של פוזנא הגיע צעיר גוי כשבפיו בקשה לגיירו.

בית הדין דחה את בקשתו, בהתאם להלכה הקובעת מתי ניתן לגייר ומתי לא ניתן הדבר. המאורע התפרסם במהירות רבה ועורר סערה בחוגי הכמורה וההנהגה הנוצרית: חוצפה שכזו! לדחות בקשה להצטרף למחנה היהודי?!

מתורת הרבי לחג הפסח ושימוש אישי בלבד

יהודי פוזנא היו נבוכים. מעולם לא אירע דבר כזה: צעירים נוצריים ירצו להתגייר — והכמרים יעמדו על כך שיהודים יקבלו אותם?!

במיוחד היה ר' משה, ראש הקהילה, שרוי במבוכה, כאדם המכיר את העולם בכלל, ואת העולם הנוצרי בפרט, ידע היטב עד כמה להוטה הכנסיה הנוצרית אחרי ציד נפשות יהודיות. לפתע מעוניינת הכנסיה שצעירים משלה יהפכו ליהודים, וכשהדבר לא מתקבל היא משמיעה קול צעקה! תמיהתו היתה גדולה במיוחד כיוון שידע שכל זה נובע מן הבישוף. הוא זכר היטב את שנאתו ליהודים בשנים שעברו, ואת העובדה כי הלה המיט כמעט אסון על יהודי הקהילה. ברור שהבישוף לא נעשה לפתע לאוהב ישראל, אין ספק שמשהו מסתתר מאחורי הפיכת עורו והטפתו לחברות בין יהודים לנוצרים, ר' משה יכל אמנם לשער שהכוונה האמיתית היא להביא יהודים להמרת דתם ולא להיפך, אך לא הצליח להגיע לחקר התופעה לאשורה. כל הענין נראה מסתורי בעיניו.

כעבור זמן הזדמנה לר' משה נסיעה עסקית לחוץ־לארץ, כפי שהזדמנו לו פעמים רבות. במסגרת זו היה עליו לבקר בגרמניה, צרפת ואיטליה. בהיותו באיטליה ביקר גם ברומא, וכדרכו תמיד נפגש עם מדענים ואנשי רוח. בין השאר התגלגלו הדברים שביקר גם בוותיקן ושוחח עם אישים אקדמיים בכירים שם בעניני אמונה וענינים כלליים אחרים. כך היתה לו האפשרות לחקור את פשר הטקטיקה החדשה של הבישוף מפוזנא בכיוון של ידידות עם היהודים. ר' משה לא הסתיר את העובדה שיהודי פוזנא אינם רגועים מתופעה מוזרה זו.

להשתוממותו הרבה של ר' משה התברר לו כי לאמיתו של דבר אין הדבר נובע מן הבישוף של פוזנא, זה שבעבר הסית נגד היהודים, כי־אם מן הוותיקן עצמו. הכנסיה הקתולית, שניסתה שנים רבות לכפות שמד על יהודים בכוח הזרוע, נוכחה לדעת בסופו של דבר כי בדרך זו לא תשיג דבר, וככל שמחמירים ומציקים ליהודים גדלה יותר עקשנותם. הגזירות הקשות ביותר של הכמרים לא קירבו שום יהודי לנצרות. משום כך הגיעו הללו לידי מסקנה כי יש לנהוג עם היהודים ביד נדיבה. יש להתייחס אליהם כאל שווים ולא לדבר סרה בדת היהודית. בהקשר זה בא גם מתן האפשרות לנוצרים להיות יהודים אם ירצו. החישוב היה שגם אם פה ושם יעבור נוצרי לדת היהודית, הרי הפתיחות הזאת תביא לידי כך שתמורת זאת יעברו עשרות יהודים לנצרות. המגמה הכללית היתה, איפוא, לצוד יהודים בדרך הרכה ביתר הצלחה מאשר בדרך הקשה.

ר' משה נסער כולו. נודעה לו סוף־סוף המזימה האפלה של הכנסיה. מה אפשר לעשות?

בינתיים, בהעדר ר' משה בפוזנא, המשיך הבישוף להשמיע את נאומיו שופעי הידידות, כביכול, כלפי היהודים, בהצהירו בפירוש כי יש להתקרב אל היהודים ולהתערב עמהם, גם אם הדבר כרוך במחיר קבלת הדת היהודית.

לאחר מקרה הצעיר הנוצרי שבקשת ההתגיירות שלו נדחתה — הופיעה צעירה נוצרית עם בקשה דומה. גם בקשתה שלה נדחתה בהסברים שונים.

והנה התרחש מאורע שהסעיר לגמרי את הרוחות בין יהודי פוזנא והסביבה:

בכפר סמוך לפוזנא, שבו דרו מספר משפחות יהודיות, ירש צעיר יהודי את בית המרזח לאחר שהוריו נפטרו. הצעיר היה עם־הארץ מוחלט. אביו, שהוא עצמו היה כפרי גס ומגושם,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לא שלח את בנו למלמד, כך שלא ידע אפילו צורת אות. כשקיבל לידיו את בית המרזח, נוכח לדעת כי טוב שיהיה לו עזר כנגדו.

בבית המרזח עבדה צעירה גויה, שנראתה בעיניו מוכשרת לניהול עסקיו. עמד זה והציע לה נישואין, וזו הסכימה. הם סיכמו ביניהם שכל אחד מהם ישאר בדתו שבה נולד.

כשנודע הדבר בין יהודי הכפר, החלו הללו להטיף מוסר לצעיר ולקנתרו על המעשה אשר עשה.

— "מה לכם?" — השיב להם הצעיר — "הרי במו אזני שמעתי את הכומר האומר כי מותר ליהודים ולגויים להינשא ביניהם, וכי גם הרבנים התירו זאת!".

כשהוסבר לו כי ה"היתר" בא רק מצד הכמרים סירב תחלה להאמין, אך לאחר מחשבה אמר: "אם אמנם נכון שרק הכמרים התירו את הדבר, פירוש הדבר שרק הם אנשים נבונים. וכי מה פסול יש בנישואי תערובת?".

היתה זו פירצה חמורה בחומה המבדילה בין יהודים לגויים, תוצאה ראשונה מהשפעת הכנסיה הנוצרית, הודות ליחסה הטוב, כביכול, כלפי היהודים.

כאשר חזר ר' משה מנסיעתו, מצא את כל קהילת פוזנא כמרקחה. זעם גדול שרר אצל המנהיגים היהודיים האחראיים והרציניים, שנוכחו לדעת כי הכנסיה פרשה רשת נוראה לרגלי יהודים חלשי אופי.

הרבנים והדיינים והפרנסים ניהלו אסיפות רצופות, עד שהגיעו למסקנה כי יש לנקוט צעדים נמרצים כדי לחסום את הדרך בפני יהודים העלולים להידרדר להתבוללות. הוצאו כרוזים בנושא זה אל הצבור היהודי, ולאחריהם הוכרז חרם חמור על כל נסיון לפרוץ את החומה. נאסר באופן מוחלט על היהודים לבוא במגע עם הגויים מלבד בעניני מסחר. בד בבד פנתה קהילת פוזנא במחאה חריפה אל הכמרים על פעולותיהם לציד נפשות בקרב היהודים.

השפעת הצעדים האמורים על היהודים היתה חזקה ומיידית. היהודים החלו להתרחק מן הכמרים, ומן הנוצרים בכלל, מלבד בענינים עסקיים.

הבישוף מפוזנא נוכח לדעת כי כל עמלו לרכוש את לבבות היהודים בדרכי נועם עלה בתוהו. שוב לא היתה לו עתה כל סיבה שלא לגלות את פרצופו האמיתי. מיד בא אל מושל העיר בעלילה פשוטה וגלויה על היהודים.

העלילה היתה כי היהודים חירפו את הדת הנוצרית. כדי להוכיח את דבריו הגיש למושל תרגום של הכרוז שהפיצה קהילת פוזנא נגד ההתבוללות וההתערבות בגויים. מובן שהתרגום היה מלא סילופים, כדי להוכיח ממנו את אשר רצה להוכיח.

דרישתו התקיפה של הבישוף היתה להתייחס אל היהודים בחומרה רבה וביד חזקה, ולהטיל עליהם עונש כספי כבד מאד, "די והותר התייחסנו אליהם ביד רכה" — טען — "והגיעה השעה ללמדם לקח".

החלה סדרה של גזירות ורדיפות. את יהודי פוזנא פקדו צרה אחר צרה, שונאי ישראל פעלו בכל המרץ וללא הרף באופנים שונים כדי לגרום רעות ליהודים. שנתיים תמימות — שנת תע"ח ושנת תע"ט — נאבקו פרנסי היהודים קשה עם שונאיהם. כל הדרכים נוצלו כדי להגן על קיום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יהודי הקהילה, אך כאשר חדלה צרה אחת, באה מיד אחריה צרה שניה. כל מאמצי ותחבולות ר' משה לא הועילו להפר את מזימות הבישוף וחבריו, במיוחד בתחום הכלכלי.

ר' משה ראה בבירור כי יש כאן מגמה ברורה ועקבית של הכמרים להביא, צעד אחר צעד, להתרוששות יהודי פוזנא, ולחמוס את עשירי הקהילה עד שיגיעו לחוסר ישע מוחלט. ככל שעבר זמן נוסף, כך נעשה המצב גרוע יותר.

ר' משה כינס, איפוא, אסיפה של כל מנהיגי קהילת פוזנא, וחיווה את דעתו כי אין ברירה ונותרה רק דרך אחת ויחידה – לעקור מפוזנא.

"יש לנצל את האפשרות להציל מה שניתן להציל" – הציע ר' משה – "שכן כעבור זמן לא ישאר דבר מכל רכושכם ועמלכם".

כדי שלא לעורר תשומת לבם של שונאי ישראל, הציע ר' משה שההעברה של כל הקהילה ורכוש אנשיה תיעשה בזהירות רבה ובחשאיות מוחלטת, שכן האויבים ארבו ליהודים על כל צעד ושעל.

באסיפה, עובדה תכנית מקיפה ומושלמת שהיציאה מפוזנא תיעשה בצורה מסודרת ומתוכננת היטב. הוחלט להפיל גורל מי יצא מוקדם יותר.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז תשרי, תש"א

ברוקלין

ידידי הנכבד והנעלה, משכיל על דבר טוב, וו"ח אי"א מוה"ר מיכאל שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מער"ה, אתענין לדעת חות דעתו על א[ו]דות "הקריאה והקדושה".

בבקשה מידידי שי' לכתוב לי איזה הוצאות מספרי חב"ד - כפי הרשימה המצורפת בזה - נמצאות בבית הספרים שבסינסינטי,

הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

הקדוש-ברוך-הוא לא נשאר בעל חוב. עבור כל דבר טוב שיהודי עושה, משלם הוא ב'מיטב', בבני חיי ומזוני רוויחי.
היום יום כח אלול

מפתגמי רבנו הזקן: אין לנו כל מושג, עד כמה יקר אצל הקדוש-ברוך-הוא גופו של יהודי.
היום יום כט אלול

תורתנו תורת חיים – היא הנותנת רשות לרופא לרפאות, שבזה נכלל גם עניין של נתינת כוח.
ממכתב ג' תשרי, תש"כ

האובדים בארץ אשור, היינו שמחמת שרודף אחר תענוגי עולם הזה למלאות תאוותו הרעה, נאבד ונשקע הניצוץ אלוקות שבנפשו.
ממאמר פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש – מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין – שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה, כ"א שבט תשמ"ו

ברוקלין, ניו יורק

פרופסור ד"ר זאב גרין

שלום וברכה:

מסיבות שונות, כולל הצטברות של התכתבות הקשורה לי' שבט וכו', אינני בטוח שכל מכתביך הגיעו אלי. מכל מקום, חלק ממכתביך מן העבר גם לא קבלו מענה במלואם מסיבות שונות, ואם לשפוט מההתרחשויות בארץ־ישראל אני חושב שהשאלות שהעלית לפני כן עדיין תקפות עכשיו.

להערכתי, אני מניח שבאופן מהותי השאלות קשורות לנושא הבסיסי, כלומר מהי גישתי לגבי השאלות השונות שהעלית, והאם גישתי נשארה כפי שהייתה.

אני יכול לומר שגישתי ודעתי רק התחזקו במהלך הזמן. אחזור בקצרה על דעתי:

1) אדם, במיוחד יהודי, ובמיוחד כזה שיש לו מעמד בולט של השפעה בסביבתו, חייב לסדר את תכניותיו בצורה כזו שהן תיצורנה את ההשפעה והתועלת המרביים בסביבתו, כאשר תועלות ויתרונות אישיים מהווים שיקול מִשְׁני. עם זאת ראינו למעשה, שהצלחה במישור של טובת הכלל, בדרך כלל מביאה מידה גדולה יותר של הצלחה בעניינים הפרטיים.

2) במקרה שלך, ובהשפעה שלך, הוכח, במיוחד בשנים האחרונות, שאתה עשית רושם משמעותי על צעירים במכללות כמו גם על הסגל, אפילו יותר ממה שניתן היה לצפות.

3) אין צורך לציין בפניך עד כמה חשובה ההשפעה שלך על הצעירים היהודים במכללות בכל מקום. בו בזמן, ברור מאליו שאוכלוסיית הצעירים היהודים במכללות בארצות־הברית היא גדולה מספרית בהרבה מאוד מבכל מדינה אחרת, כולל ארץ־ישראל. לכן טווח ההשפעה שלך בארצות־הברית הוא כל כך הרבה יותר גדול מאשר בארץ־ישראל. מצב יחסי זה לא נראה שישתנה בצורה קיצונית בעתיד הקרוב מאוד.

4) לאור כל האמור לעיל, דעתי היא שבסיס פעולותיך העיקרי חייב להיות בארה"ב, אבל זה לא בהכרח שולל שְׁהִיָה לפסקי זמן, של מספר שבועות או מספר חודשים, במדינות אחרות.

בלי ספק שמעת שבשנים האחרונות ניתנת תשומת לב רבה לצורך לקדם את מה שמכונה "שבע מצוות בני נח" בקרב החברה הלא יהודית. זו הייתה חובה יהודית מאז ומתמיד, אלא שמבחינה היסטורית לא הייתה אפשרות ליישם אותה בגלל הסכנות שהיו קשורות בכל מאמץ להשפיע על החברה הלא יהודית שבקרבה חיו היהודים בגולה. אבל עכשיו, כאשר אין סכנה כזו, ולהיפך, האווירה נהייתה כזו שדי מעודדת לפעילות כזו, הרי שהחיוב האמור נכנס לתוקף וגם הוא מהווה שיקול "מסוים". אני מציין זאת רק כסיבה נוספת לדעתי שהוזכרה לעיל. נוסף על כך, לפעילות בתחום זה בארה"ב תהיה השפעה חשובה על מצבם הכללי של היהודים ויהדות, ואין צורך לפרט לך יותר.

אוסיף גם שיקול נוסף, והוא – בשל היותך פעיל כחבר סגל בארה"ב, תוכל להיות לך כנראה השפעה גדולה יותר אפילו על הנוער שלנו בארץ־ישראל, מאשר אילו היית בעמדה דומה בארץ־ישראל.

ואם לסיים במנהג היהודי לקשר הכול עם הזמן – אנו עדיין נמצאים בחודש המסוגל – שבט, ששיאו ההילולא של חותני זצ"ל הרבי, ביו"ד שבט, ואנו בוודאי עדיין מושפעים על־ידי זיכרון עבודת חייו ומסירות־נפשו, שאותם אתה מכיר היטב.

אני חושש שאתה עלול לא להסכים איתי לגמרי עם כל – או חלק – מהערותיי לגבי מצבך, לכן מעתה לא אוסיף לומר עוד בנושא.

בתפילות לך ולכל אחד מבני המשפחה,

בהוקרה ובברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרשת האזינו

לב א הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ
אִמְרֵי־פִי: ב יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל
אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־
עֵשֶׂב: ג כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:
(לוי) ד הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל
אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: ה שִׁחֵת לוֹ
לֹא בָנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפִתַלְתֹּל: ו הַ לַיהוָה
תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־הוּא
אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א א עמ' 65)

הַלְה' תִּגְמְלוּ זֹאת (לב, ו) הָאוֹת הֵ"א שֶׁל תֵּבַת הַלְה', שֶׁהִיא תֵּבָה שֶׁל אוֹת אַחַת, מוֹרָה עַל אַחְדוּת. וְאוֹת זוֹ מוֹפִיעָה בְּהֶקֵּשֵׁר שְׁלִילִי דַּוְקָא ("עַם נָבָל וְלֹא חָכָם"), כִּי הַכַּוָּנָה הִיא לִפְעֹל אַחְדוּת בְּמָקוֹם שֶׁל הִתְחַלְּקוּת דַּוְקָא. וְכַיָּדוּעַ, שֶׁתַּכְלִית הַכַּוָּנָה שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם הִיא לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, כְּלוֹמַר: שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים כְּפִי שֶׁהֵם בְּמַצָּב שֶׁל תַּחְתּוֹנִים (לֹא כְּפִי שֶׁמִּתְעַלִּים לָעֶלְיוֹנִים) יִהְיוּ דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(ישראל) שני ז זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר
שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ־לָךְ: ח בְּהַנְחֵל
עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים
לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ט כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב
חֶבֶל נַחֲלָתוֹ: י יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל
יְשִׁמֹן יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ:
יא כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו
יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ: יב יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ
וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר:
ע"כ במנחת שבת ובחול

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שמחת תורה תשט"ו – תורת מנחם התוועדויות יג עמ' 83)

יַצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לב, ח) הַקֶּשֶׁר בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְ"גְּבוּלוֹת עַמִּים" הוּא, שֶׁעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבָרֵר אֶת אַרְצוֹת הָעַמִּים, הַיְנוּ אֶת כָּל הָעוֹלָם. כֵּיצַד עוֹשִׂים זֹאת? - עַל־יְדֵי זֶה שֶׁ"אֶחָד מִכֶּם גּוֹלֶה לְבַרְבְּרְיָא . . דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁגִּלִּיתֶם כֻּלְּכֶם". זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל "צְדָקָה עָשָׂה הַקָּבָ"ה עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת": אֵין צֹרֶךְ שֶׁכָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַגִּיעוּ לְכָל מָקוֹם בָּעוֹלָם, אֶלָּא דֵּי בִּיהוּדִי אֶחָד ("אֶחָד מִכֶּם"). וְלִפְעָמִים, כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי נִמְצָא בְּפִנָּה שׁוֹמֵמָה, מִתְעַבֶּרֶת בּוֹ נְשָׁמַת צַדִּיק, וַאֲפִילוּ נִשְׁמוֹת הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְבָרֵר אֶת הַמָּקוֹם הַהוּא.

שלישי יג יַרְכִּבֵהוּ כתיב על־במותי קרי עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ
וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדֶי וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן
מֵחַלְמִישׁ צוּר: יד חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן עִם־
חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי־בָשָׁן וְעַתּוּדִים עִם־חֵלֶב
כִּלְיוֹת חִטָּה וְדַם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֶר: טו וַיִּשְׁמַן
יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ וַיִּטֹּשׁ אֱלוֹהַּ
עָשָׂהוּ וַיְנַבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ: טז יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים
בְּתוֹעֵבֹת יַכְעִיסֻהוּ: יז יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ
אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ לֹא
שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם: יח צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי וַתִּשְׁכַּח אֵל
מְחֹלְלֶךָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש כז עמ' קטז)

יַרְכִּיבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ (לב, יג) **עַל שֵׁם שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת** (רש"י) זֶה עַתָּה קִבַּלְתִּי יְדִיעָה . . מִשּׁוּבוֹ שֶׁל מַר לְאַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁבָּא מֵאֶרֶץ הָרִים וּגְבָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ, הֲרֵי . . אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת, זֹאת אוֹמֶרֶת שֶׁשּׁוּבוֹ . . בְּוַדַּאי יֵשׁ בָּזֶה עֲלִיָּה בְּכָל הַמּוּבָנִים, הֵן בְּגֶשֶׁם וְהֵן בְּרוּחַ, שֶׁזֶּה בָּזֶה תָּלוּי. וּבִפְרָט בְּנוֹגֵעַ לַיְּהוּדִים, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּנוֹגֵעַ לְגוֹי קָדוֹשׁ הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ. וּבְיֶתֶר שְׂאֵת עַל־פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, אֲשֶׁר תַּכְלִית כָּל עֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא הַגְּבָרַת הַצּוּרָה עַל הַחֹמֶר וְהָרוּחָנִיּוּת עַל הַגַּשְׁמִיּוּת.

רביעי יט וַיַּרְא יהוָה וַיִּנְאָץ מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו:
כ וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם אֶרְאֶה מָה
אַחֲרִיתָם כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה בָנִים לֹא־אֵמֶן
בָּם: כא הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא־אֵל כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם
וַאֲנִי אַקְנִיאֵם בְּלֹא־עָם בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם:
כב כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי וַתִּיקַד עַד־שְׁאוֹל
תַּחְתִּית וַתֹּאכַל אֶרֶץ וְיֶבְלָהּ וַתְּלַהֵט מוֹסְדֵי
הָרִים: כג אַסְפֵּה עָלֵימוֹ רָעוֹת חִצַּי אֲכַלֶּה־בָּם:
כד מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן־

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח־בָּם עִם־חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר:
כה מִחוּץ תְּשַׁכֵּל־חָרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה גַּם־בָּחוּר
גַּם־בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם־אִישׁ שֵׂיבָה: כו אָמַרְתִּי
אַפְאֵיהֶם אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם: כז לוּלֵי כַּעַס
אוֹיֵב אָגוּר פֶּן־יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ פֶּן־יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה
וְלֹא יְהוָה פָּעַל כָּל־זֹאת: כח כִּי־גוֹי אֹבַד עֵצוֹת
הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ערב ראש השנה תשמ"ז – התוועדויות תשמ"ז ד עמ' 430)

חִצַּי אֲכַלֶּה בָם (לב, כג) **חִצַּי כָּלִים וְהֵם אֵינָם כָּלִים** (רש"י)

חִצַּי (לְמוּטָב) - הַיְנוּ אַהֲבָה וְיִרְאָה. **וְהֵם אֵינָם כָּלִים** - בִּכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ (בִּתְמִיהָה)? וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת עַל הַפָּסוּק אֲנִי הָרֵ"ל לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם, שֶׁיֵּשׁ לְהִתְפַּלֵּא: אֵיךְ מִתְבּוֹנֵן יְהוּדִי בַּ"אֲנִי הָרֵ"ל לֹא שָׁנִיתִי" בְּעֵת הַתְּפִלָּה וְלֹא מַגִּיעַ לִכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ? וְעַל־דֶּרֶךְ תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁזֶּה חֶסֶד מֵה' שֶׁאָדָם נִשְׁאָר חַי אַחַר הַתְּפִלָּה. אָמְנָם, הֶעְדֵּר כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ הוּא לְטוֹבָה, שֶׁהֲרֵי תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא נְשָׁמָה בְּגוּף דַּוְקָא. וְאַדְרַבָּה, אַהֲבַת ה' וְיִרְאַת ה' מוֹסִיפוֹת חַיּוּת בַּנְּשָׁמָה בְּגוּף.

חמישי כט לוֹ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם:
ל אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה
אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם וַיהוָה הִסְגִּירָם: לא כִּי
לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים: לב כִּי־מִגֶּפֶן
סְדֹם גַּפְנָם וּמִשַּׁדְמֹת עֲמֹרָה עֲנָבְמוֹ עִנְּבֵי־רוֹשׁ
אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ: לג חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם וְרֹאשׁ
פְּתָנִים אַכְזָר: לד הֲלֹא־הוּא כָּמֻס עִמָּדִי חָתוּם
בְּאֹצְרֹתָי: לה לִי נָקָם וְשִׁלֵּם לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם
כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ: לו כִּי־יָדִין
יְהוָה עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנָחָם כִּי יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת
יָד וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב: לז וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר
חָסִיו בּוֹ: לח אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ יֵין
נְסִיכָם יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה:
לט רְאוּ | עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים
עִמָּדִי אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא
וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת אחרון של פסח תשי"ז – תורת מנחם התוועדויות יט עמ' 323)

כִּי צוּרָם מְכָרָם וַה' הִסְגִּירָם (לב, ל) **הַשְּׁמָדוֹת ל"ע שֶׁהָיוּ בְּדוֹרֵנוּ - לֹא הָיוּ מִצַּד כֹּחָם שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי אֵין לְגוֹי שְׁלִיטָה עַל יְהוּדִי, שֶׁנִּשְׁמָתוֹ הִיא חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ. וְהַגַּע בְּעִצְמְךָ: אִם בַּעֲצֵי הַמִּקְדָּשׁ הַגַּשְׁמִי וַאֲבָנָיו לֹא שָׁלַט הָאוֹיֵב, כַּכָּתוּב "טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ" - כָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר שֶׁאֵין לוֹ שְׁלִיטָה בְּמִקְדָּשׁ רוּחָנִי (וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד). אֶלָּא צוּרָם מְכָרָם וַה' הִסְגִּירָם - מִטַּעַם הַיְדוּעַ לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית. וְהִנֵּה כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמו"ר אָמַר פַּעַם, שֶׁאֵין לְהַצְדִּיק אֶת ה' יוֹתֵר מִדַּאי . . . אֲבָל כְּתִיב "אוֹדְךָ ה' כִּי אָנַפְתָּ בִּי", הַיְנוּ שֶׁלְּעָתִיד יוֹדוּ לַה' עַל הַ"אָנַפְתָּ".**

שישי מ כִּי־אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי
לְעֹלָם: מא אִם־שָׁנַנְתִּי בְּרַק חַרְבִּי וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט
יָדִי אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם: מב אַשְׁכִּיר
חִצַּי מִדָּם וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה
מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב: מג הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי
דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ
עַמּוֹ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 201)

הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן (לב, מד) **וְלָמָּה קוֹרְאֵהוּ כָּאן הוֹשֵׁעַ . . שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְּנָה לוֹ גְּדֻלָּה, הִשְׁפִּיל עַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר מִתְּחִלָּתוֹ** (רש"י) **כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי זוֹכֶה לִגְדֻלָּה, גְּדֻלּוּת שֶׁל שְׁרָרָה אוֹ גְּדֻלּוּת בְּעִנְיָן אַחֵר, שֶׁזּוֹכֶה לִבְרָכוֹת נַעֲלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם - הוּא עָלוּל לַחֲשֹׁב, שֶׁמִּזֶּה גּוּפָא שֶׁהוּא זָכָה לְכָךְ, סִימָן שֶׁהוּא רָאוּי לַדָּבָר, וּכְתוֹצָאָה מִכָּךְ תִּהְיֶה אֲצִילוּת תְּנוּעָה שֶׁל הַרְחָבַת הַדַּעַת וְרוּמְמוּת. לוֹמְדִים אָנוּ מִיהוֹשֵׁעַ, שֶׁאַדְרַבָּה: דַּוְקָא מִי שֶׁזּוֹכֶה לִגְדֻלָּה, צָרִיךְ לְהַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּתְחִלָּתוֹ. וְזֶהוּ גַּם הַכְּלִי לְכָךְ שֶׁהַגְּדֻלָּה תִּתְקַיֵּם בְּיָדוֹ.**

שביעי מד וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה־
הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן: מה וַיְכַל
מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל: מו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שִׂימוּ לְבַבְכֶם לְכָל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵעִיד בָּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר
תְּצַוֻּם אֶת־בְּנֵיכֶם לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת: מז כִּי לֹא־דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם

כִּי־הוּא חַיֵּיכֶם וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה
לְרִשְׁתָּהּ: פ מח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם
הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: מט עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה
הַר־נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרִחוֹ
וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לַאֲחֻזָּה: נ וּמֻת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שָׁמָּה
וְהֵאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ בְּהֹר
הָהָר וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו: נא עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן
עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
נב כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שמחת תורה תשכ"ב – תורת מנחם התוועדויות לב עמ' 128)

וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים (לב, מז) **הָיָה מְהַלֵּךְ בַּמְּבוֹאוֹת הַמְּטַנָּפוֹת לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע . . אִם הָיָה קוֹרֵא וּבָא, פּוֹסֵק . . עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים** (ברכות כד, ב)

יֵשׁ לִתְמֹהַּ, הֵיכָן נִרְמְזָה הֲלָכָה זוֹ בַּפָּסוּק. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה דִּבּוּר עִנְיָנוֹ רִבּוּי - הַסְבָּרָה וְהִתְחַלְּקוּת לִפְרָטִים. וּמִזֶּה, שֶׁ"דָּבָר" לְשׁוֹן יָחִיד (בְּנִגּוּד לְ"שֵׁימוּ לְבַבְכֶם לְכָל הַדְּבָרִים", לְשׁוֹן רַבִּים), מוֹרֶה עַל שְׁלִילַת הַדִּבּוּר, אֲבָל לֹא שְׁלִילָה מֻחְלֶטֶת, שֶׁאָז אֵין זֶה דִּבּוּר כְּלָל, אֶלָּא הַפְסָקָה בְּאֶמְצַע הַדִּבּוּר. וְהֵיכָן מָצִינוּ שֶׁיֵּשׁ לְהַפְסִיק אֶת הַדִּבּוּר בַּתּוֹרָה - בְּמִי שֶׁלּוֹמֵד בַּדֶּרֶךְ וּבָא לְמָבוֹא שֶׁאֵינוֹ נָקִי.

מפטיר מח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
לֵאמֹר: מט עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר־נְבוֹ
אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרִחוֹ וּרְאֵה
אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לַאֲחֻזָּה: נ וּמֻת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שָׁמָּה
וְהֵאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ בְּהֹר
הָהָר וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו: נא עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן
עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
נב כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: פפפ

נ"ב פסוקים, כל"ב סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת האזינו לקריאה בציבור

ולשמו"ת בשמואל ב פרק כב

א וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל יְהוָה אֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל: ב וַיֹּאמַר יְהוָה סַלְעִי וּמְצָדָתִי וּמְפַלְטִי־לִי: ג אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה־בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוֹסִי מֹשִׁעִי מֵחָמָס תּוֹשִׁיעֵנִי: ד מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ: ה כִּי אֲפָפֻנִי מִשְׁבְּרֵי־מָוֶת נַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתֻנִי: ו חֶבְלֵי שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי מֹקְשֵׁי־מָוֶת: ז בַּצַּר־לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו: ח וַיִּתְגָּעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ: ט עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ: י וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד וַעֲרָפֶל

עטרת מרים

א וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל יְהוָה אֹתוֹ לְעֵת וִקְנָתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל וְנִצּוּל מִכֻּלָּם: **ב** וַיֹּאמַר יְהוָה סַלְעִי מַחְסִי וּמְצָדָתִי מִבְצָר חָזָק וּמְפַלְטִי־לִי וּמַצִּיל אוֹתִי: **ג** אֱלֹהֵי צוּרִי חָזְקִי אֲשֶׁר אֶחֱסֶה מִתְכַּסֶּה בּוֹ מָגִנִּי מָגֵן לִי וְקֶרֶן וְתֹקֶף יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוּסִי יַעַד לָנוּ מֵאֵיּוּם הָאוֹיֵב מֹשִׁעִי מֵחָמָס מֵאַנְשֵׁי חָמָס תּוֹשִׁיעֵנִי: **ד** כַּאֲשֶׁר מְהֻלָּל בַּהַלֵּל כְּשֶׁאֲנִי מִתְפַּלֵּל וְאֶקְרָא אֶל יְהוָה אָז וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ אֲנִי נוֹשָׁע: **ה** כִּי אֲפָפֻנִי הִקִּיפוּנִי מִשְׁבְּרֵי כְּאֵבֵי מָוֶת מִנַּחֲלֵי מַנְיָסוֹת הַשּׁוֹטְפוֹת כַּנַּחַל, שֶׁל אַנְשֵׁי בְלִיַּעַל יְבַעֲתֻנִי מַפְרִידִים אוֹתִי: **ו** חֶבְלֵי כְּאֵבֵי שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי אוֹיְבֵי לָשִׁים בְּדַרְכִּי מֹקְשֵׁי הַמּוֹלִיכִים אֶל מָוֶת: **ז** בַּצַּר־לִי אָז אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ מִן הַשָּׁמַיִם קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי וְצַעֲקָתִי בָּאָה בְּאָזְנָיו: **ח** וַיִּתְגָּעַשׁ נָעוּ וַתִּרְעַשׁ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מֵרוֹב הַפַּחַד, מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ וֶחֱרְדוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי כַּאֲשֶׁר חָרָה לוֹ לְקֶחַת מֵהֶם נְקָמָתוֹ: **ט** עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ מָשָׁל עַל חֲרוֹן אַפּוֹ בְּאוֹיְבִים וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל בְּרָשָׁעִים, גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ לִשְׂרוֹף בְּשׂוֹנְאֵי: **י** וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד לְהִנָּקֵם מֵאוֹיְבָיו וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו

שי למורא

א בְּיוֹם הִצִּיל ה' אוֹתוֹ מִכַּף כָּל אוֹיְבָיו, לְעֵת וִקְנָתוֹ לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ עָלָיו כָּל צָרוֹתָיו וְנִצַּל מִכֻּלָּם. פֵּרוּשׁ אַחֵר, בְּכָל עֵת שֶׁבָּאָה עָלָיו צָרָה וְנִצַּל מִמֶּנָּה הָיָה שָׁר הַשִּׁירָה הַזֹּאת. **וּמִכַּף שָׁאוּל**, לְפִי שֶׁהָיָה אוֹיְבוֹ וְרוֹדְפוֹ מִכֻּלָּם, הִזְכִּירוֹ לְחוּד. **ב) סַלְעִי**, חָזְקִי, כְּמוֹ סֶלַע חָזָק. **וּמְצָדָתִי**, מִבְצָר. **וּמְפַלְטִי לִי**, מְפַלֵּט אוֹתִי עִם צְבָא יִשְׂרָאֵל בַּמִּלְחָמָה. וְגַם בִּהְיוֹתִי לְבַדִּי. **ג) צוּרִי**, חָזְקִי, כְּמוֹ צוּר וְסֶלַע. **וְקֶרֶן יִשְׁעִי**, הוּא לִי לְעֵזֶר כְּמוֹ קֶרֶן לְבַעַל הַקַּרְנַיִם. **מִשְׂגַּבִּי**, סוֹמֵךְ אוֹתִי. **וּמְנוֹסִי**, שֶׁהָיִיתִי נָס אֵלָיו לְעֶזְרָה. **מֵחָמָס**, מֵאַנְשֵׁי חָמָס. **ד) מְהֻלָּל אֶקְרָא** ה' וגו', כַּאֲשֶׁר אֲנִי קוֹרֵא אֶל ה' בְּהַלֵּל, אָז אֲנִי נוֹשָׁע. **ה) אֲפָפֻנִי**, סְבָבוּנִי. **מִשְׁבְּרֵי מָוֶת**, צָרוֹת שׁוֹבְרוֹת מוֹבִילוֹת אֶל מָוֶת. פֵּרוּשׁ אַחֵר, גַּלֵּי מָוֶת. **נַחֲלֵי בְלִיַּעַל**, גְּיָסוֹת שׁוֹטְפוֹת כְּנַחַל, מֵאַנְשֵׁי בְלִיַּעַל. **יְבַעֲתֻנִי**, יְבַעֵתוּ וְיַחֲרִידוּ אוֹתִי. **ו) חֶבְלֵי שְׁאוֹל**, מַכְאוֹבֵי מָוֶת. "חֲבָלֵי", כְּמוֹ "חֲבָלֵי יוֹלֵדָה" (הושע יג,יג). **קִדְּמֻנִי**, בָּאוּ לְפָנַי. **ח) וַיִּתְגָּעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ**, נֵעַשׁ וְרָעַד וְרָעַשׁ תְּקֵפוּ אֶת אוֹיְבֵי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ. **מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ**, שֶׁהִרְעִישׁ הַקב"ה גַּם אֶת צְבָא הַשָּׁמַיִם בִּשְׁבִילִי. **כִּי חָרָה לוֹ**, כַּאֲשֶׁר חָרָה לוֹ עַל מַעֲשֵׂיהֶם וְנָקַם מֵהֶם נְקָמָתִי. **ט) עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ**, הוּא עִנְיָן כַּעַס. כְּמוֹ "אָז יֶעְשַׁן אַף ה'" (דברים כט,יט). **תֹּאכֵל**, תִּשְׂרֹף אֶת הַקָּמִים עָלַי. **י) וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד**, נָטָה אֶת הַשָּׁמַיִם לְמַטָּה לָאָרֶץ וְיָרַד עֲלֵיהֶם לְהִתְקָרֵב אֶל שׂוֹנְאַי לְהַכּוֹת בָּהֶם. כְּלוֹמַר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

שֶׁהָיָה מְמַהֵר לְהִפָּרַע מֵהֶם. **וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו,** שֶׁיָּרַד בְּעַב הֶעָנָן לִהְיוֹת מוּכָן לְהִפָּרַע מִשּׂוֹנְאָיו. **יא)** **וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב וַיָּעָף** וגו׳, הוּא מָשָׁל עַל מְהִירוּתוֹ לָבוֹא לְעֶזְרָה. **יב)** **וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבוֹתָיו סֻכּוֹת,** שָׂם אֶת הַחֹשֶׁךְ סְבִיבוֹתָיו לְסֻכָּה לְהָגֵן עָלָיו. כָּעֵנָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ" (שמות יד.כ) שֶׁהָיָה מַפְסִיק בֵּין הַמִּצְרִים לְיִשְׂרָאֵל. **חֲשַׁרַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים,** קְשׁוּר הַמַּיִם בְּעָנְנֵי הַשָּׁמַיִם, מֵהֶם בָּא הַחֹשֶׁךְ. **יג)** **מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ** וגו׳, מִתּוֹךְ הָאוֹר שֶׁלְּפָנָיו אֲשֶׁר חָפְצוֹ לְהָאִיר וּלְהוֹשִׁיעַ לִי, מִזֶּה עַצְמוֹ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי אֵשׁ בְּאוֹיְבַי. **יד)** **יַרְעֵם,** יִתֵּן בָּהֶם רְעָמִים. **טו)** **וַיָּהֹם,** עָשָׂה בָּהֶם מְהוּמָה. **טז)** **וַיֵּרָאוּ אֲפִיקֵי יָם,** וְנִרְאוּ מַעֲמַקֵּי הַיָּם. כְּלוֹמַר, נִתְגַּלּוּ דְּבָרִים סְתוּמִים וְנִפְלָאִים. **יִגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל,** נִתְגַּלּוּ הַיְסוֹדוֹת הָעֲמֻקִּים שֶׁל יְשׁוּב הָעוֹלָם. **יז)** **יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים,** כְּלוֹמַר, שֶׁהֲצִילָהוּ מִצָּרוֹת רַבּוֹת. **יח)** **מֵאֹיְבִי עָז,** מֵאוֹיְבַי שֶׁהָיָה חָזָק. **כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי,** כַּאֲשֶׁר הִתְחַזְּקוּ מִמֶּנִּי. **יט)** **יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי,** בְּיוֹם שֶׁהָיָה קוֹרֶה לִי מִקְרֶה רָע הָיוּ אוֹיְבַי מַקְדִּימִים לָבוֹא עָלַי. **כא)** **כְּבֹר יָדַי,** כְּפִי שֶׁיָּדַי בְּרוּרוֹת וּנְקִיּוֹת מֵעָוֹן. **כג)** **כִּי כָל מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי,** כִּי כָּל מִשְׁפָּטַי תּוֹרָתוֹ לְנֶגֶד עֵינַי תָּמִיד לְהִתְנַהֵג לְפִיהֶם. **כה)** **כְּבֹרִי לְנֶגֶד עֵינָיו,** בְּבְרִירוּתִי אֲשֶׁר הִיא לְנֶגֶד עֵינָיו. **כו)** **גִּבּוֹר תָּמִים,** כְּמוֹ "גֶּבֶר תָּמִים". **תִּתַּמָּם,** אַתָּה נוֹהֵג עִמּוֹ בְּתָמִימוּת. **כז)** **עִם נָבָר תִּתָּבָר,** עִם אִישׁ בָּרוּר וְנָקִי, תִּתְנַהֵג בִּבְרִירוּת. **וְעִם עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל,** וְעִם אִישׁ הַמִּתְנַהֵג בְּעַקְמִימוּת, תָּבוֹא עָלָיו כְּדַרְכּוֹ הַנִּפְתֶּלֶת וְהַמְעֻקֶּמֶת. **כח)** **עַם עָנִי,** מֻכְנָע כְּעָנִי. **וְעֵינֶיךָ עַל רָמִים תַּשְׁפִּיל,** וְתִתֵּן עֵינֶיךָ עַל הַמִּתְגָּאִים לְהַשְׁפִּילָם. **כט)** **כִּי אַתָּה נִירִי,** כִּי אַתָּה תָּאִיר לִי כְּנֵר. **יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי,** יָאִיר לִי אֶת הַחֹשֶׁךְ, כְּלוֹמַר, יוֹצִיאֵנִי מִן הַצָּרָה. **ל)** **כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד,** כִּי בְּעֶזְרָתְךָ אָרוּץ אֶל גְּדוּדֵי

עטרת מרים

לִהְיוֹת מוּכָן לְהִפָּרַע מֵהֶם: **יא** כְּאִלּוּ **וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב** עַל מַלְאָךְ **וַיָּעָף** בְּמְהִירוּת **וַיֵּרָא** הָיָה נִרְאֶה בָּא **עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ: יב וַיָּשֶׁת שָׁם חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכּוֹת** לִהְיוֹת מוּכָן לְהַחֲשִׁיךְ לְאוֹיֵב, **חֲשַׁרַת** רִבּוּי **מַיִם** הַנִּקְשָׁרִים בְּעָבֵי **שְׁחָקִים: יג מִנֹּגַהּ** מֵהָאוֹרָה **נֶגְדּוֹ** מֵאִיר לְאוֹהֲבָיו, וּלְשׂוֹנְאָיו **בָּעֲרוּ** גַּחֲלֵי־**אֵשׁ: יד יַרְעֵם** מִשְׁמֵעַ קוֹל רַעַם **מִן־שָׁמַיִם יְהוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן** קוֹלוֹ: **טו וַיִּשְׁלַח חִצִּים** הֵם הָאֵשִׁים הַבּוֹעֲרִים שֶׁיָּרְדוּ בְּחֹזֶק מֵהֶעָנָן **וַיְפִיצֵם בָּרָק** וְהֵם מִתְחַדְּשִׁים מִגּוּף הַבָּרָק **וַיָּהֹם: טז וַיֵּרָאוּ** הָיוּ נִרְאִים **אֲפִקֵי יָם** קְרָקָעוֹת מֵי הַיָּם כִּי נִבְקְעוּ הַמַּיִם **יִגָּלוּ מֹסְדוֹת תֵּבֵל** כִּי נִבְקַע הַתְּהוֹם **בִּגְעָרַת יְהוָה** בְּקֵמִים עָלַי, **מִנִּשְׁמַת** מִנְּשִׁיבַת **רוּחַ אַפּוֹ** וְהַכֹּל הוּא בְּדֶרֶךְ מָשָׁל: **יז יִשְׁלַח מִמָּרוֹם** עֶזְרָתִי **יִקָּחֵנִי** מִיַּד הָאוֹיֵב **יַמְשֵׁנִי** הוֹצִיאֵנִי **מִמַּיִם רַבִּים** מִיַּד הָרַבִּים הַקָּמִים עָלַי: **יח יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז מִשֹּׂנְאַי כִּי כַּאֲשֶׁר אָמְצוּ** הִתְחַזְּקוּ **מִמֶּנִּי: יט** כַּאֲשֶׁר **יְקַדְּמֻנִי** הָרָע **בְּיוֹם אֵידִי** בְּעֵת יִקְרֵנִי מִקְרֶה רָע **וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעָן לִי** וְאַף כִּי נַפְלְתִּי, הִנֵּה קַמְתִּי: **כ וַיֹּצֵא לַמֶּרְחָב** לְמָקוֹם רָחָב **אֹתִי יְחַלְּצֵנִי** יוֹצִיאֵנִי מִן הַמֵּצַר **כִּי־חָפֵץ בִּי: כא גְּמָלַנִי יְהוָה כְּצִדְקָתִי** כְּפִי צִדְקָתִי **כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב לִי: כב כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי** לִנְטוֹת **מֵאֱלֹהָי: כג כִּי כָל־מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי** עֵינַי תָּמִיד לְהַנְהִיג עַצְמִי בָּהֶם, **וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסוּר** אֶפְלוּ מֵאַחַת **מִמֶּנָּה: כד וְאֶהְיֶה תָמִים לוֹ** בְּדָבָר, אָז **וְאֶשְׁתַּמְּרָה מֵעֲוֹנִי: כה וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי כְּצִדְקָתִי כְּבֹרִי לְנֶגֶד עֵינָיו: כו עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבּוֹר תָּמִים תִּתַּמָּם: כז עִם־נָבָר תִּתָּבָר וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל** תִּשָּׁלֵם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ: **כח וְאֶת־עַם עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ תִּתֵּן עַל־רָמִים** עַל הַמִּתְגָּאִים

תַּחַת רַגְלָיו: יא וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעָף וַיֵּרָא עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ: יב וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכּוֹת חֲשַׁרַת־מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים: יג מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ: יד יַרְעֵם מִן־שָׁמַיִם יְהוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ: טו וַיִּשְׁלַח חִצִּים וַיְפִיצֵם בָּרָק וַיָּהֹם: טז וַיֵּרָאוּ אֲפִיקֵי יָם יִגָּלוּ מֹסְדוֹת תֵּבֵל בִּגְעָרַת יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפּוֹ: יז יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים: יח יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז מִשֹּׂנְאַי כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי: יט יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעָן לִי: כ וַיֹּצֵא לַמֶּרְחָב אֹתִי יְחַלְּצֵנִי כִּי־חָפֵץ בִּי: כא יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקָתִי כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב לִי: כב כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי: כג כִּי כָל־מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסוּר מִמֶּנָּה: כד וְאֶהְיֶה תָמִים לוֹ וְאֶשְׁתַּמְּרָה מֵעֲוֹנִי: כה וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי כְּצִדְקָתִי כְּבֹרִי לְנֶגֶד עֵינָיו: כו עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבּוֹר תָּמִים תִּתַּמָּם: כז עִם־נָבָר תִּתָּבָר וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל: כח וְאֶת־עַם עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ תִּשְׁפִּיל:

כט כִּי־אַתָּה נִירִי יְהוָה וַיהוָה יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי: ל כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד

וְתַשְׁפִּיל אוֹתָם: **כט כִּי־אַתָּה נִירִי** כְּנֵר יְהוָה וַיהוָה יַגִּיהַּ יָאִיר חָשְׁכִּי יוֹצִיאֵנִי מִן הַצָּרָה: **ל כִּי בְכָה** בְּעֶזְרָתְךָ **אָרוּץ** לִקְרַאת **גְּדוּד** אוֹיְבַי, **בֵּאלֹהַי**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

וּבְמַאֲמַר אֱלֹהֵי אֲדַלֶּג־שׁוּר אֶקְפּוֹץ עַל הַחוֹמָה, לִכְבּוֹשׁ עֲרֵוֹת: לא הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ לִגְמוֹל לְאִישׁ כְּמִפְעָלוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה בְּרוּרָה, שֶׁאֵין בָּהּ סִיגִים וְדָבָר לְלֹא תוֹעֶלֶת מָגֵן הוּא מַחֲסֶה כְּמָגֵן לְכָל הַחֹסִים בּוֹ: לב כִּי מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר יוּכַל לַעֲמוֹד כְּנֶגְדּוֹ וּמִי צוּר מִבַּלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ: לג הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל מְחַזֵּק אוֹתִי בְּכֹחַ וַיַּתֵּר מְדַלֵּג אוֹתִי בְּדַרְכִּי, לִהְיוֹת תְּמִים דַּרְכִּי מִבְּלִי מִכְשׁוֹל: לד מְשַׁוֶּה מַשִּׂים רַגְלַי קַלּוֹת כָּאֲיָלוֹת לָרוּץ מֵהַר אַחַר הָאוֹיֵב וְעַל־בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי שָׁם בָּטוּחַ: לה מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה לְהִלָּחֵם בְּטוּב וְנִחַת נְתָתָ בִּי כֹּחַ לִשְׁבֹּר קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי בְּעֵת הַמִּתְחִי לִירוֹת: לו וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ יִשְׁעֲךָ הָיָה לִי לְמָגֵן וַעֲנָתְךָ מִדַּת עֲנֻוָּתְנוּתְךָ תַּרְבֵּנִי עָשָׂה כְּאֵלּוּ הָיִיתִי עַם רַב: לז תַּרְחִיב הִרְחַבְתָּ צַעֲדִי פְּסִיעוֹתַי, תַּחְתֶּנִי וְלֹא לְבַל יִמְעָדוּ קַרְסֻלָּי רַגְלַי לִנְפּוֹל בָּאָרֶץ: לח אֶרְדְּפָה אֹיְבַי וָאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם: לט וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם עַם פְּצָעִים וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי: מ וַתְּזָרְנִי חַיִל כֹּחַ לַמִּלְחָמָה לְהִלָּחֵם, וְאֶת שׂוֹנְאַי תַּכְרִיעַ קָמַי תַּפִּיל לִכְרוֹעַ תַּחְתֶּנִי: מא וְאֹיְבַי שֶׁיִּבְרְחוּ לְפָנַי תַּתָּה לִּי הִפְכוּ לִי עֹרֶף מְשַׂנְאַי עַם כִּי יָנוּסוּ, אַשִּׁיגֵם וָאַצְמִיתֵם אֶכְרוֹת אוֹתָם: מב יִשְׁעוּ יִפְנוּ אֶל מַלְכֵי הָאֲדָמָה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לְאַחַר זְמַן יִפְנוּ אֶל־יְהוָה לְהִתְפַּלֵּל אֵלָיו, אֲבָל וְלֹא עָנָם: מג וְאֶשְׁחָקֵם אֶכְתֹּשׁ אוֹתָם לִהְיוֹת דַּק כַּעֲפַר אֶרֶץ כְּטִיט הַמִּשְׁלָךְ בַּחוּצוֹת אֲדַקֵּם אֲעַשֶּׂה אוֹתָם דַּק דַּק אֶרְקָעֵם אֶרְמְסֵם: מד וַתְּפַלְּטֵנִי מְרִיבֵי עַמִּי כְּמוֹ שָׁאוּל וְנָבָל וַאֲחִיתֹפֶל וְאַבְשָׁלוֹם תִּשְׁמְרֵנִי מִיַּד כֻּלָּם, עַד שֶׁהָיִיתִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתִּי וְהֵם יַעַבְדֻנִי: מה בְּנֵי נֵכָר יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי יְכַזְּבוּ לִי מִיָּרְאָתָם אוֹתִי, וְיֹאמְרוּ לֹא חָטָאנוּ לָךְ, בַּעֲבוּר לִשְׁמֹעַ אֹזֶן שֶׁל כֻּלָּם וְהֵם יִשְׁמְעוּ לִי עַל רֹב וְהָאֱלֹהִים שֶׁהוּא תֹּקֶף יִשְׁעִי הוּא רָם עַל כָּל רָמִים, וְלָכֵן לֹא אִירָא מֵאֹיְבַי. כֹּחִי וְאֹמֶץ יָדִי, וְיִהְיוּ נִשְׁמָעִים אֵלַי לְכָל אֲשֶׁר אֲצַוֵּם: מו בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ יִהְיוּ כְּמוֹשִׁים וַיַּחְגְּרוּ וְיִפְחֲדוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם מִקּוֹשִׁי יִפּוּרֵי מִסְגַּר שֶׁאֲנִי מְיַסְּרָן בָּהֶם: מז חַי־יְהוָה הָעוֹשֶׂה לִּי אֵלֶּה וּבָרוּךְ עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה צוּרִי תְּקִפִּי וְחִזְקִי וְיָרֹם

שי למורא

הַגּוֹיִם. אֲדַלֶּג שׁוּר, אֶקְפֹּץ עַל הַחוֹמוֹת שֶׁל עָרֵי אוֹיְבֵי לְכָבְשָׁם. לא) תָּמִים דַּרְכּוֹ, לִגְמֹל לְאִישׁ כְּמִפְעָלוֹ. צְרוּפָה, נְקִיָּה מִפִּסְלֹת, כְּכֶסֶף צָרוּף. לג) מָעוּזִּי חָיִל, מְחַזֵּק אוֹתִי בְּכֹחַ. וַיַּתֵּר תָּמִים דַּרְכִּי, וְהִתִּיר וּפָתַח דַּרְכִּי בַּמִּלְחָמָה בְּאֹפֶן תָּמִים וְשָׁלֵם, שֶׁלֹּא נֶחְסַר אֶחָד מֵאֲנָשַׁי בַּמִּלְחָמָה. לד) מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאֲיָלוֹת, מְשִׂים רַגְלַי קַלּוֹת לָרוּץ אַחַר הָאוֹיֵב, כְּאַיָּלָה זוֹ שֶׁרָצָה מַהֵר. וְעַל בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי, וְהֶעֱמִיד אוֹתִי עַל גְּבֹהֵי וּגְדֻלָּתִי. לה) וְנִחַת קֶשֶׁת נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי, וְנִדְרְכָה קֶשֶׁת נְחוּשָׁה עַל יְדֵי זְרוֹעוֹתַי. "קֶשֶׁת נְחוּשָׁה" הוּא כִּנּוּי לְקֶשֶׁת עֲשׂוּיָה מִמַּתֶּכֶת חֲזָקָה וּגְמִישָׁה. לו) מָגֵן יִשְׁעֶךָ, יִשְׁעֲךָ הָיָה לִי לְמָגֵן. וַעֲנָתְךָ תַּרְבֵּנִי, הָעֲנָוָה שֶׁבְּךָ לְהַשְׁגִּיחַ בִּי, עֲשָׂתָה אוֹתִי כְּאִלּוּ הָיִיתִי עַם רַב. לז) תַּרְחִיב צַעֲדִי וגו', הִרְחַבְתָּ פְּסִיעוֹתַי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמְעֲדוּ רַגְלַי. כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא נָפַלְתִּי בִּידֵי שׂוֹנְאַי. מ) וַתְּזָרְנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה, אָזַרְתָּ אוֹתִי בְּכֹחַ לְהִלָּחֵם. תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתֵּנִי, וְאֶת שׂוֹנְאַי תַּפִּיל לִכְרֹעַ תַּחְתַּי. מא) תַּתָּה לִּי עֹרֶף, נָתַתָּ אוֹתָם שֶׁיָּנוּסוּ וְיַהַפְכוּ לִי עָרְפָּם. מְשַׂנְאַי וָאַצְמִיתֵם, וְגַם מְשַׂנְאַי יָנוּסוּ, וְעִם כָּל זֶה אַשִּׂיגֵם וְאַכְרִיתֵם. מב) יִשְׁעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ וגו', כְּמוֹ "יִשְׁעוּ אֶל ה' וְלֹא עָנָם וְאֵין מוֹשִׁיעַ", כִּי הֵם רְשָׁעִים וְקוֹרְאִים אֶל ה' וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ. אֲדַקֵּם אֶרְקָעֵם, אֲעַשֶּׂה אוֹתָם דַּק דַּק וַאֲרַדֵּד אוֹתָם עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. מד) מְרִיבֵי עַמִּי, מַאֲנָשַׁי מִלְחַמְתִּי אֲשֶׁר בִּבְנֵי עַמִּי הַלּוֹחֲמִים נֶגְדִּי. תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם, שִׁמַּרְתַּנִי מִיַּד כֻּלָּם עַד שֶׁהֲבֵאתַנִי לִהְיוֹת לְרֹאשׁ גּוֹיִם. עַם לֹא יָדַעְתִּי, עַמִּים אֲשֶׁר הֵם מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה. מה) לִשְׁמֹעַ אֹזֶן יִשְׁמְעוּ לִי, מִפְּנֵי מִשְׁמַע אָזְנֵיהֶם בְּלִבָּד, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּפָנַי, יִהְיוּ נִשְׁמָעִים לִי. מו) בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ, אוֹיְבֵי הַגּוֹיִם יִבֹּלוּ וְיִכְּמְשׁוּ. וַיַּחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם, וְיִהְיוּ חֲגֻרִים בְּרַגְלֵיהֶם מִמַּה שֶׁיִּהְיוּ סְגוּרִים בְּיָדִי בְּכֶבְלֵי בַּרְזֶל. מז) וְיָרֹם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

מח) הַנּוֹתֵן נְקָמוֹת לִי, הַנּוֹקֵם נִקְמָתִי. מט) וּמוֹצִיאִי מֵאוֹיְבָי, וּמַצִּילֵנִי מֵאוֹיְבַי. וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי, וּמִן הַקָּמִים עָלַי תַּצִּילֵנִי. נ) מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ, מִגְדָּל יְשׁוּעוֹת הוּא לְמַלְכּוֹ, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאָדָם נָם בְּמִגְדַּל־עֹז וְהוּא נִצּוֹל מֵאוֹיְבָיו, כְּמוֹ כֵן נִסַּתִּי אֵלָיו וְנוֹשַׁעְתִּי מֵאוֹיְבַי. וְעוֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ, כְּלוֹמַר, לֹא בַּעֲבוּר תַּשְׁלוּם גְּמוּל, כִּי־אִם בְּחַסְדּוֹ הַגָּדוֹל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לִמְשִׁיחוֹ שֶׁהוּא דָּוִד הַמֶּלֶךְ. וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְדָוִד, כֵּן יַעֲשֶׂה לְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם.

עטרת מרים

הוּא רָם עַל כָּל רָמִים אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי וְלֵזֶה לֹא אִירָא שֶׁתִּקָּצֵר יָדוֹ מִלְּהוֹשִׁיעֵנִי: מח הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמוֹת לִי הַנּוֹקֵם נִקְמָתִי וּמוֹרִיד עַמִּים תַּחְתַּנִי: מט וּמוֹצִיאִי מֵאוֹיְבָי וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי: נ עַל־כֵּן אוֹדְךָ יְהוָה בַּגּוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר: מח וַיְרָם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי: מח הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמוֹת לִי וּמוֹרִיד עַמִּים תַּחְתַּנִי: מט וּמוֹצִיאִי מֵאוֹיְבָי וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי: נ עַל־כֵּן אוֹדְךָ יְהוָה בַּגּוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר: נא מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה־חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם:

בְּפִרְסוּם לִפְנֵי כָּל עָם וָעָם: **נא** דְּעוּ אֲשֶׁר ה' מִגְדּוֹל עוֹשֶׂה יְשׁוּעוֹת גְּדוֹלוֹת לְמַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה־חֶסֶד וְעֹשֶׂה חֲסָדִים לִמְשִׁיחוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

לג א וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ
הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ: ב וַיֹּאמַר
יְהוָה מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר
פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ:
ג אַף חֹבֵב עַמִּים כָּל־קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ וְהֵם תֻּכּוּ
לְרַגְלֶךָ יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ: ד תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה
מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב: ה וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ
בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: ו יְחִי
רְאוּבֵן וְאַל־יָמֹת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר: **ס** ז וְזֹאת
לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְהוָה קול יְהוּדָה וְאֶל־עַמּוֹ
תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה: **פ** (לוי)
ח וּלְלֵוִי אָמַר תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר
נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה תְּרִיבֵהוּ עַל־מֵי מְרִיבָה: ט הָאֹמֵר
לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו וְאֶת־אֶחָיו לֹא הִכִּיר
וְאֶת־בָּנָיו לֹא יָדָע כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ וּבְרִיתְךָ
יִנְצֹרוּ: י יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל
יָשִׂימוּ קְטֹרָה בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ: יא בָּרֵךְ
יְהוָה חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו
וּמְשַׂנְאָיו מִן־יְקוּמוּן: **ס** יב לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד
יְהוָה יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין
כְּתֵפָיו שָׁכֵן: **ס** יג (ישראל) וּלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרַכְת
יְהוָה אַרְצוֹ מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מִטָּל וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת
תָּחַת: יד וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ
יְרָחִים: טו וּמֵרֹאשׁ הַרְרֵי־קֶדֶם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת
עוֹלָם: טז וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה
תָּבוֹאתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו:
יז בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם
עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי־אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת
אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה: **ס**

המשך ביאור למס' כתובות ליום רביעי עמ' א

1 **אַחֲרִיּוֹת** [–מטלטלים], **אֵינָן כְּלוּם** להחשב כמותר דינר, **עַד שֶׁיִּהְיוּ**
2 **שָׁם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרִיּוֹת** [–קרקעות] **יוֹתֵר עַל שְׁתֵּי הַכְּתוּבּוֹת**
3 **דִּינָר.**

4 * * *

5 **גמרא**

6 הגמרא מביאה ברייתא שמבואר בה אופן דין 'מותר דינר': **תָּנוּ**
7 **רַבָּנָן** בברייתא, אם כתב **לָזוֹ** – לאחת מנשיו, כתובה של **אֶלֶף, וְלָזוֹ**
8 – ולאשתו השניה כתב כתובה של **חֲמֵשׁ מֵאוֹת,** ומתו הנשים בחייו,
9 ואחר כך מת הוא, ורוצים בני בעלת הכתובה הגדולה ליטול
10 מהנכסים כתובת בנין דכרין, **אִם יֵשׁ שָׁם מוֹתַר דִּינָר** על ערך שתי
11 הכתובות, **אֵלּוּ נוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן וְאֵלּוּ נוֹטְלִין כְּתוּבַּת אִמָּן, וְאִם**
12 **לָאו** – ואם אין שם מותר דינר, הדין הוא שלא יטלו כשיעור
13 הכתוב בכתובתן, אלא **יַחְלְקוּ** הנכסים **בְּשָׁוֶה.**

14 * * *

15 הגמרא מביאה כמה דינים בענין כתובת בנין דכרין: **פְּשִׁיטָא** – דבר
16 פשוט הוא שאם הנכסים היו **מְרוּבִּין** 'מותר דינר' על ערך שתי
17 הכתובות בשעת מיתת האב, ובשעת חלוקה **נִתְמַעֲטוּ** מערכם על
18 ידי שהוזלה הקרקע, עד שאין בהם מותר דינר, **כְּבָר זָכוּ כָּהֵן יוֹרְשִׁין**
19 של הכתובה הגדולה ונוטלים כתובת בנין דכרין. אבל אם היו
20 הנכסים בשעת מיתה **מוּעָטִין,** שלא היה בהם מותר דינר על ערך
21 שתי הכתובות, **וְנִתְרַבּוּ** קודם חלוקה על ידי שנתייקרה הקרקע,
22 ועתה יש בהם מותר דינר, **מַאי** – האם באופן זה נוהג הדין של
23 כתובת בנין דכרין או לא.

24 הגמרא מביאה מעשה שממנו יש להשיב על שאלה זו: **תָּא שְׁמַע,**
25 **דִּנִיכְסֵי דְּבֵי בַּר צַרְצוּר מוּעָטִין וְנִתְרַבּוּ הֲווּ** – שנכסיהם של בית בר
26 צרצור [שהיה נשוי לשתי נשים, ולאחת מהן כתב כתובה בערך
27 גדול ולשניה כתב כתובה בערך קטן], ומתו בחייו] היו בשעת מיתה
28 מועטים, שלא היה בהם מותר דינר על ערך שתי הכתובות,
29 ולאחר מותו נתייקרו הנכסים עד שהיה בהם מותר דינר, **וְאָתוּ**
30 **לְקַמֵּיהּ דְּרַב עַמְרָם** – ובאו היורשים לפני רב עמרם לשאול כיצד
31 יש לחלק את הנכסים, **אָמַר לְהוּ** רב עמרם לבני הכתובה הקטנה,
32 **זִילוּ פַּיְיסִינְהוּ** – לכו ותפייסו את בני הכתובה הגדולה שמעיקר
33 הדין הם רשאים לקבל כתובת אמם. **לֹא אַשְׁגְּחוּ** – לא עשו בני
34 הכתובה הקטנה כדבריו, ולא פייסו אותם, **אָמַר לְהוּ** רב עמרם, **אִי**
35 **לֹא מְפַיְּיסִיתוּ לְהוּ** – אם לא תפייסו אותם כמו שפסקתי לכם **מָחֵינָא**
36 **לְכוּ** – הריני מלקה אתכם **בְּסִילְוָא דְּלֹא מַבַּע דְּמָא** – בקוץ שאינו
37 מוציא דם כשהוא נוקב בבשר, כלומר אגזור עליכם שמתא ונידוי.
38 **שַׁדַּרִינְהוּ** – שלח רב עמרם את היורשים **לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן,** כדי
39 שיפסוק להם את הדין, **אָמַר** לָהֶן רב נחמן, **כֵּשֵׁם** שֶׁבאופן שבשעת
40 מיתה היו הנכסים **מְרוּבִּין** 'מותר דינר' על ערך שתי הכתובות
41 ולאחר מכן בשעת החלוקה **נִתְמַעֲטוּ,**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:35	6:39	8:57	8:58	9:30	9:31	10:32	10:32	13:00	12:58	18:25	18:18	18:51	18:43	17:59	18:53
חיפה (ק)	6:35	6:39	8:56	8:57	9:30	9:31	10:31	10:31	12:59	12:58	18:27	18:19	18:50	18:42	17:47	18:52
ירושלים (ק)	6:33	6:37	8:55	8:56	9:29	9:30	10:30	10:30	12:58	12:57	18:28	18:20	18:49	18:42	17:41	18:52
תל אביב (ק)	6:35	6:39	8:57	8:58	9:31	9:32	10:32	10:32	13:00	12:58	18:25	18:17	18:51	18:43	17:56	18:53
אוסטריה, וינה (ק)	6:55	7:04	9:04	9:07	9:47	9:51	10:47	10:49	13:14	13:12	18:32	18:20	19:05	18:53	18:04	19:06
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:55	6:46	9:23	9:17	10:00	9:55	11:05	11:01	13:41	13:40	19:26	19:32	19:53	19:59	19:12	20:10
אוקראינה, אודסה (ק)	6:57	7:05	9:07	9:10	9:49	9:52	10:50	10:51	13:16	13:15	18:35	18:24	19:07	18:56	18:08	19:09
אוקראינה, דונייצק (ק)	6:29	6:38	8:38	8:41	9:21	9:25	10:21	10:23	12:48	12:46	18:06	17:54	18:39	18:27	17:38	18:40
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	6:40	6:49	8:49	8:52	9:33	9:36	10:33	10:34	12:59	12:57	18:17	18:05	18:50	18:38	17:49	18:51
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	7:07	7:16	9:13	9:17	9:58	10:02	10:58	11:00	13:25	13:23	18:42	18:29	19:16	19:03	18:13	19:17
אוקראינה, קייב (ק)	6:59	7:09	9:05	9:09	9:51	9:55	10:51	10:53	13:17	13:15	18:34	18:21	19:09	18:56	18:05	19:10
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	6:15	6:17	8:40	8:40	9:11	9:12	10:13	10:12	12:42	12:40	18:09	18:03	18:33	18:27	17:44	18:37
איטליה, מילאנו (ק)	7:22	7:30	9:34	9:37	10:15	10:18	11:16	11:17	13:43	13:41	19:04	18:53	19:33	19:22	18:35	19:35
אקוואדור, קיטו (ח)	6:00	5:58	8:31	8:29	9:00	8:58	10:02	10:00	12:34	12:32	18:07	18:05	18:29	18:27	17:47	18:36
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:29	6:21	8:58	8:53	9:34	9:29	10:39	10:35	13:14	13:13	18:59	19:03	19:25	19:29	18:43	19:40
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:17	7:07	9:45	9:38	10:24	10:18	11:29	11:25	14:06	14:05	19:52	19:59	20:22	20:29	19:40	20:40
ארה"ב, בולטימור (ק)	7:03	7:09	9:20	9:22	9:57	9:59	10:58	10:59	13:26	13:24	18:47	18:38	19:16	19:06	18:21	19:18
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:53	6:59	9:09	9:11	9:47	9:49	10:48	10:48	13:15	13:13	18:36	18:26	19:05	18:55	18:10	19:07
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:54	7:00	9:09	9:12	9:48	9:50	10:48	10:49	13:16	13:14	18:37	18:27	19:06	18:56	18:10	19:07
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:30	7:37	9:45	9:47	10:24	10:26	11:24	11:25	13:51	13:50	19:12	19:02	19:42	19:31	18:45	19:43
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:15	7:19	9:38	9:39	10:11	10:12	11:12	11:12	13:41	13:39	19:06	18:59	19:31	19:24	18:42	19:34
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:47	6:52	9:08	9:09	9:42	9:43	10:43	10:43	13:11	13:09	18:35	18:27	19:01	18:53	18:10	19:04
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:14	7:16	9:38	9:39	10:10	10:10	11:11	11:11	13:40	13:38	19:07	19:00	19:31	19:25	18:43	19:34
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:49	6:56	9:05	9:07	9:43	9:45	10:44	10:44	13:11	13:09	18:32	18:22	19:01	18:51	18:05	19:03
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	7:17	7:24	9:33	9:35	10:11	10:13	11:12	11:13	13:39	13:37	19:00	18:51	19:29	19:20	18:34	19:31
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:49	6:55	9:03	9:06	9:42	9:44	10:42	10:43	13:10	13:08	18:30	18:20	19:00	18:50	18:04	19:01
בוליביה, לה-פס (ח)	6:14	6:10	8:46	8:43	9:16	9:13	10:19	10:17	12:52	12:51	18:30	18:31	18:53	18:54	18:13	19:03
בלגיה, אנטוורפן (ק)	7:44	7:54	9:49	9:53	10:36	10:40	11:36	11:38	14:02	14:00	19:18	19:05	19:53	19:40	18:49	19:54
בלגיה, בריסל (ק)	7:44	7:54	9:50	9:54	10:36	10:40	11:36	11:38	14:02	14:00	19:19	19:05	19:53	19:40	18:50	19:54
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:46	5:40	8:18	8:13	8:49	8:45	9:53	9:50	12:27	12:25	18:11	18:13	18:30	18:33	17:50	18:42
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:34	5:29	8:06	8:02	8:37	8:33	9:41	9:38	12:15	12:13	17:54	17:56	18:18	18:20	17:38	18:30
בריטניה, לונדון (ק)	7:02	7:12	9:07	9:11	9:54	9:58	10:54	10:56	13:20	13:18	18:38	18:24	19:11	18:58	18:10	19:12
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	7:12	7:23	9:14	9:18	10:03	10:07	11:03	11:05	13:28	13:26	18:43	18:29	19:20	19:06	18:16	19:21
גרמניה, ברלין (ק)	7:09	7:19	9:12	9:17	10:00	10:05	11:00	11:02	13:26	13:24	18:43	18:29	19:18	19:04	18:12	19:18
גרמניה, פרנקפורט (ק)	7:27	7:36	9:33	9:37	10:19	10:22	11:18	11:20	13:45	13:43	19:02	18:49	19:36	19:23	18:33	19:37
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:46	5:40	8:17	8:13	8:49	8:45	9:53	9:50	12:28	12:26	18:14	18:17	18:32	18:35	17:52	18:45
הודו, מומבאי (ח)	6:29	6:31	8:56	8:56	9:27	9:26	10:28	10:28	12:58	12:56	18:26	18:21	18:50	18:45	18:04	18:54
הודו, פונה (ח)	6:25	6:27	8:53	8:52	9:23	9:22	10:24	10:24	12:54	12:52	18:22	18:18	18:46	18:41	18:00	18:50
הונגריה, בודפשט (ק)	6:44	6:52	8:53	8:57	9:36	9:39	10:36	10:38	13:03	13:01	18:21	18:10	18:54	18:42	17:54	18:55
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:58	6:04	8:13	8:16	8:52	8:54	9:52	9:53	12:20	12:18	17:41	17:31	18:10	18:00	17:15	18:12
יוון, אתונה (ק)	7:21	7:27	9:39	9:41	10:16	10:18	11:17	11:17	13:44	13:43	19:07	18:58	19:35	19:26	18:41	19:37

לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ק)	7:04	7:13	9:14	9:18	9:57	10:00	10:57	10:59	13:24	13:22	18:43	18:31	19:15	19:03	18:15	19:16
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:27	6:28	8:54	8:53	9:24	9:24	10:26	10:25	12:55	12:53	18:23	18:18	18:46	18:41	18:01	18:51
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	6:00	5:49	8:25	8:18	9:08	9:01	10:13	10:08	12:50	12:49	18:38	18:46	19:10	19:18	18:27	19:31
נפאל, קטמנדו (ח)	5:57	6:00	8:21	8:21	8:53	8:53	9:54	9:54	12:23	12:21	17:49	17:42	18:14	18:07	17:25	18:17
סין, בייג'ין (ח)	6:11	6:17	8:28	8:30	9:05	9:07	10:06	10:07	12:34	12:32	17:56	17:46	18:24	18:15	17:28	18:26
סינגפור, סינגפור (ח)	6:51	6:49	9:22	9:20	9:51	9:49	10:53	10:51	13:24	13:22	18:57	18:55	19:19	19:17	18:37	19:26
פולין, ורשא (ק)	6:38	6:49	8:42	8:46	9:30	9:34	10:29	10:32	12:55	12:54	18:11	17:58	18:47	18:34	17:42	18:48
פרו, לימה (ח)	5:51	5:47	8:23	8:20	8:52	8:50	9:55	9:53	12:28	12:26	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליאון (ק)	7:40	7:48	9:51	9:54	10:33	10:36	11:33	11:34	14:00	13:58	19:19	19:08	19:51	19:40	18:52	19:52
צרפת, פריז (ק)	7:51	8:00	9:59	10:03	10:43	10:47	11:44	11:45	14:10	14:08	19:29	19:17	20:01	19:49	18:59	20:02
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:44	5:43	8:14	8:13	8:43	8:41	9:45	9:43	12:16	12:14	17:48	17:45	18:10	18:07	17:28	18:16
קנדה, טורונטו (ק)	7:16	7:23	9:29	9:32	10:09	10:12	11:10	11:11	13:37	13:35	18:59	18:49	19:27	19:16	18:30	19:28
קנדה, מונטריאול (ק)	6:54	7:01	9:05	9:08	9:46	9:49	10:47	10:48	13:13	13:12	18:34	18:22	19:04	18:53	18:05	19:05
קפריסין, לרנקה (ק)	6:41	6:45	9:01	9:02	9:36	9:37	10:37	10:37	13:05	13:03	18:28	18:20	18:55	18:47	18:03	18:58
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	7:00	7:11	8:59	9:04	9:51	9:55	10:50	10:53	13:16	13:14	18:30	18:15	19:08	18:53	18:00	19:08
רוסיה, מוסקבה (ח)	6:34	6:46	8:32	8:37	9:24	9:29	10:24	10:26	12:49	12:47	18:06	17:51	18:42	18:27	17:32	18:42
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	6:21	6:29	8:31	8:34	9:14	9:17	10:14	10:15	12:41	12:39	17:59	17:47	18:32	18:20	17:31	18:33
שוויץ, ציריך (ק)	7:26	7:34	9:35	9:39	10:18	10:22	11:18	11:20	13:45	13:43	19:08	18:56	19:36	19:24	18:36	19:37
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:08	6:08	8:36	8:36	9:06	9:05	10:08	10:07	12:38	12:36	18:07	18:03	18:30	18:26	17:46	18:35

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

אגרות קודש

ב"ה, ד' תשרי, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

נצטערתי להשמועה שהגיעה לכאן, אשר נתעורר ענין של העדר קבלת מרות ע"י כ' בבית הספר...

והנה בהנ"ל אין נוגע ואין נכנסים כלל בהערכות או בהשואות זה שעליו לקבל המשמעת והמנהל, כי אין בזה השואה בין האישים, אלא בין המשרות, ומעין דוגמא להנ"ל, אף כי בדקות דדקות, סיפור הידוע ע"ד רבי יהושע ור"ג, ואדרבה בנדון דידן ההכרח גם עוד יותר, כיון שהעדר קבלת עול ומשמעת, פועל היפך הכוונה בהחלט על התלמידים-ות שי'.

אין מהצורך כלל להאריך בענינים אלו, בין כסא לעשור ובפרט שהרי דוקא ענין ימים אלו הוא קבלת מרות ומשמעת מבלי כל נגיעה בדעת ושכל, מתחיל מקב"ע של ר"ה על כל השנה, והלואי שאתבשר טוב בדואר החוזר, שגם מלכתחלה לא הי' העדר האמור או שעכ"פ מכאן ולהבא נתתקן הענין במילואו.

בברכה לבשו"ט וחתימה וגמח"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סדר מצות הדלקת נרות ליום הכיפורים ושבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה .... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי׳, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ״ט חלק ד׳ עמ׳ 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח״ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ערב יום כיפור

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ערב שבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח״ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

אגרות קודש

[בין כסא לעשור תשי״א]

...אמירת העולה לתורה חזק חו״נ - לא חשיב הפסק כי הוא שייך לקריאת הסיום (ראה שו״ע אדה״ז סקס״ז ס״ט). וגם הוא אומר, כי נוסחא שלנו היא ונתחזק...

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה״ח ר׳ **טובי׳** ב״ר **יעקב** ע״ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל – *P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel*

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: *Internet: www.DvarMalchus.Org*

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: *E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il*

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # 00855
02/09/2022

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים